

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידות א
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ה מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

מפתח כללי

להקונטרסים א — י
שנה ח', שנת תשמ"ה

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street

Brooklyn, New York

Tel. 871-6623

מפתח הענינים

מדור אמרי קודש של ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לפרשת בראשית	לקשר סוף התורה לתחילתה — לפרש הפסוק תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב.	א-ה
לפרשת ויצא	ביאור אוז"ל ששקעה לו חמה שלא בעונתה — על דברי המדרש יעקב תיקן תפלת ערבית — כוונת אוז"ל תפלת ערבית רשות — פ' הפסוקים בתהלים קל"ד.	ב-ה
לפרשת בא	על הפסיקתא עה"פ כחצות הלילה — ביאור דברי המדרש מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים — פ' הכתוב ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך — כוונת הפסוק כמה יזכה נער את ארחו — ענין חינוך הבנים.	ג-ה
לפרשת תרומה-תצוה	להבין דברי רש"י נתקשה משה במעשה המנורה — סמיכת פרשת תרומה לפרשת תצוה — ביאור דברי המדרש ריש פ' תצוה — ענין הרלקת המנורה.	ד-ה
לפרשת ויקהל	המשך הפסוקים ריש פ' ויקהל — פ' הפסוק למה ר' יחיה אפך בעמך אשר הוצאת מאמ"צ — ענין תיקון חטא העגל — ביאור המסורה ב"פ ולהורות.	ה-ה
לחג הפסח	כוונת המדרש פליאה בא אחיך במרמה וכו' הראה לו אפיקומן — מעם שנקרא האפיקומן בשם צפון — ענין הברכות שנתן יצחק ליעקב — ביאור דברי המדרש וירח את ריח בגדיו שנכנסה עמו ריח גן עדן.	ו-ה
לפרשת בחקתי	ביאור נחמד על המדרש ריש פ' בחקתי — על הפסוק ויקח משה וגו' כל כל"י המעשה — פ' המסורה ב' פעמים ואשיבה.	ז-ה
לפרשת פנחס	על הוזה"ק ריש פ' פנחס — ביאור בדברי האלשיך הק' בפרשתן — על דברי המסורה ג"פ וראה — המשך לשון המדרש כדן הוא שיטול שכרו לכן אמור וגו'.	ח-ה
לשבת נחמו	עה"פ נחמו נחמו עמי וגו' — על המסורה תיבת רפא ב' פעמים — ביאור הכתוב ר' אלקיך עמך לא חסרת דבר — שייכות של הפסרת נחמו לפ' ואתחנן.	ט-ה
לערב יום כיפור	בסליחות לערב יו"כ, ועל זאת אני בוטח באומרים ד' אחד — מעם על קריאת שמע תיכף בעת קימה — המשך הפסוקים בתחלת פ' האזינו — כוונת הפסוקים בתהלים ק"ל.	י-י

מרדך זכרון לראשונים
גליון ס' טהרת הקדש (זכחים)
בדין שימור ביה"ק, ושמות גיטין
חידושים, הערות, ופסקים
במס' ע"ז דף כ"א ע"ב
בסוגיא דכבתה
בסוגיא דתרי ותרי
בסוגיא דתרי ותרי
בדין הנחת תפילין דר"ת
חידושים בפ"ב דכתובות
בענין איסור אבמה"ח לכ"נ
הגעלה לכלים של גלאזור
הערה על שו"ת שבות יעקב
טומאת נבילה בעגלה ערופה
בענין הנ"ל
בדין גט בע"כ
בענין הנ"ל
בענין הנ"ל
בענין הנ"ל
דרוש לפרשת פרה
בענין ספיא דיומא כפורים
הערות שונות
בענין מתנה לאדם חשוב
גליון ספר פסח מעובין
כפסחים דף ה' ע"א
הערות קצרות לחג הפסח
תענית בכורים בערב פסח
כפסחים דף כ"ט ע"ב
הערות בגליון שו"ע חו"מ
כ' הערות בשו"ע חו"מ
כתוס' ריש מס' מכות
כתוס' ריש מס' מכות
בדין שמות בניטין, וקלב"מ
שוחט המחנך ב"ב לתרבות רע
הוספות לס' מקדש מלך
ברכת תפילין, וקשירותן
בדין עדים זוממים
בדין מילה לשמה
ציצית ותפילין כנשים
נשיאת הכלים של בהמ"ק
בדין טעות עכו"ם
בדין לוח אדם תעניתו ופורע
כרמכ"ב הל' רוצח
הערות על הב"ח חצו"ח
הגהות על הלבוש או"ח
הערות על ס' שער המלך

הגאון ר' עקיבא איגר אב"ד פוזנא זצ"ל
הגאון ר' אברהם לנדא אב"ד משעכנאווי זצ"ל
הגאון בעל הרי בשמים אב"ר סטרי זצ"ל
הגאון ר' משה פאללאק אב"ר באניהאר זצ"ל
הגאון ר' אברהם אביש אב"ר פפר"מ זצ"ל
הגאון ר' זאביל איגר אב"ר ברוינשווייג זצ"ל
הגאון ר' מנחם א"ש אב"ר אונגוואר זצ"ל
הגאון ר' יעקב צבי וואלרמאן אב"ר בארשא זצ"ל
הגאון בעל שואל ומשיב אב"ר לבוב זצ"ל
הגאון רי"א לאנדסבערג אב"ר גר"ו זצ"ל
הגאון ר' משה פילכנפעלד אב"ר ראנזוי זצ"ל
הגאון רי"ל איגר אב"ר הלברשטאט זצ"ל
הגאון ר' רוד דייטש אב"ר ע"ח זצ"ל
הגאון ר' דניאל פרויסטיץ ראב"ד פ"ב זצ"ל
הגה"צ ר' משה הלברשטאט אב"ר בארדוב זצ"ל
הגאון רי"א אישינגא אב"ר לבוב זצ"ל
הגאון רח"צ מאנהיימער אב"ר אונגוואר זצ"ל
הגה"ק ר' יחזקאל שרגא אב"ר שינאווא זצ"ל
הגאון בעל שב יעקב אב"ר פפר"מ זצ"ל
הגאון ר' שלמה קלוגר מבראד זצ"ל
הגאון ר' אלעזר הורוויץ אב"ר ראהטין זצ"ל
הגאון ר' רוד שיק אב"ד טאקאי זצ"ל
הגאון ר' יעקב מעמרין זצ"ל
הגאון ר' מאיר פישלס ראב"ד פראג זצ"ל
הגאון ר' ליב פישלס מפראג זצ"ל
הגאון ר' נטע שייאר אב"ד פילא זצ"ל
הגאון רא"י רייך אב"ר באנאוויטץ זצ"ל
הגאון ר' עקיבא איגר אב"ד פוזנא זצ"ל
הגאון ר' יעקב שמש מפפר"מ זצ"ל
הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל
הגאון ר' בצלאל דנשבורג מפראג זצ"ל
הגאון מהרש"ם אב"ד ברעזאן זצ"ל
הגאון ר' יודי' גאטליב פישער אב"ד שט"ו זצ"ל
הגאון ר' שלום בוואגלו זצ"ל
הגאון בעל קרני ראם אב"ר יאס זצ"ל
הגאון ר' זאב פרענקל אב"ד פשעווארסק זצ"ל
הגאון רא"ש היילפרין ראב"ד לבוב זצ"ל
הגאון ר' יהושע ברוך אב"ד טשעטשעוויץ זצ"ל
הגאון ר' דאובן רפ"פ מטארנאפאל זצ"ל
הגאון ר' עמרם בלוהם אב"ד אויפאלא זצ"ל
הגאון בעל של"ה הק' זצ"ל
הגאון ר' ישראל ליפשיץ אב"ד קליווא זצ"ל
הגאון ר' יהודה ריוואן זצ"ל
הגאון בעל חות יאיר זצ"ל
הגאון ר' שמואל לנדא אב"ד פראג זצ"ל

בסוגיא דר"ה דף כ"ו ע"ב	הגאון ר' מיכאל בכרך ראב"ד פראג זצ"ל	י-טז
בדברי המג"א סי' תקצ"א	הגאון רי"ל קארלבורג אב"ד קרעפער זצ"ל	י-יט
בסוגיא דעירוב והוצאה ליו"ב	הגאון ר' אורי מיללער אב"ד ברעזאווא זצ"ל	י-כא

מדור אגרות קודש

מהגאון מוה"ר יצחק אשכנזי בעל טהרת הקדש זצ"ל	א-טו
מהגה"צ מוה"ר יהושע הורוויץ אבד"ק דזיקוב זצ"ל	א-טז
מהגאון בעל חתם סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל	ב-טז
מהגאון מוה"ר עניניל צאמיר אבד"ק סטרי זצ"ל	ג-יט
מהגאון מוה"ר מאיר א"ש אבד"ק אונגוואר זצ"ל	ג-כ
מהגאון בעל שב יעקב אבד"ק פפד"מ זצ"ל	ד-כב
שני מכתבים מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל	ד-כב
מהרה"ק מוה"ר מנחם מענדל מוויזניץ זצ"ל	ה-יז
מהגאון מוה"ר יוסף צבי דושינסקי אבד"ק ירושלים זצ"ל	ה-טו
מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע	ו-טז
מהגאון מוה"ר יצחק שמשון הורוויץ-מייזלש אבד"ק טשערנאוויץ זצ"ל	ו-יז
מהגאון בעל חתם סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל	ז-יט
מהגה"צ מוה"ר יוסף מאיר ווייס מספינקא זצ"ל	ז-כ
מהגאון מוה"ר יהונתן אייכשיץ אבד"ק אה"ו זצ"ל	ח-כו
מכ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצ"ל, וכו' מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצ"ל הי"ד	ח-כז
מהגה"ק מוה"ר חנני' יו"ט ליפא טייטלבוים בעל קדושת יו"ט זצ"ל	ט-טו
מהגאון מוה"ר חיים חזק' מדיני בעל שדי חמד זצ"ל	ט-טו
שני מכתבים מהגאון מוה"ר פנחס הלוי הורוויץ בעל הפלאה זצ"ל	י-כג, כו
שני מכתבים מהגאון מוה"ר יחזקאל סג"ל לנדא בעל נוב"י זצ"ל	י-כד, כה

מדור זכרון לאחרונים

במס' ביצה ט"ו ע"ב	הג"ר שמואל פיהרער אב"ד קראס הי"ד	א-יז
במשנה סוף מס' חגיגה	הגה"ק ר' ישכר רוב רוקח אב"ד בעלז זצ"ל	ב-יז
ב' תשובות בענינים שונים	הג"ר ארי' צבי פראמער אב"ד קאועגלוב הי"ד	ב-יט
ח' נחמדים וחשובות נפלאים	הגה"ק ר' מאיר יחיאל הלוי מאוסטראווא זצ"ל	ג-כא
גליון הרמב"ם (ס' נשים וקדושה)	הג"ר יוסף ראזין אב"ד רווינסק ז"ל	ד-כד
שתי תשובות	הג"ד שמעון גרינפעלד אב"ד סעמיהאלי ז"ל	ה-טז
בענין עיבוד עורות סת"ם	הג"ר מרדכי דוד טייטלבוים אב"ד ספיטשין ז"ל	ה-יח
ס"ת שנכתב בכתב וועליש	הג"ר יצחק ווייס ראב"ד ווערבו הי"ד	ה-כא
בדין אכילת מצה כל ז'	הגה"צ רח"א שפירא אב"ד מונקאטש זצ"ל	ו-יח
בסוגיא דבני בתירה	הג"ר ישעי' זילבערשטיין אב"ד וויטצען ז"ל	ו-כג
תשובה על ג' שאלות	הנרא"י הורוויץ אבד"ק פראבווא ז"ל	ז-כא
בדין מלאכת או"י ביו"ט	הג"ר שמואל אהרן מיללער אב"ד לאכאווא הי"ד	ח-כח
קונטרס, „מילי דשבתא"	הג"ר יוסף ענגיל ראב"ד קראקא ז"ל	ט-יז
בענין פר יום הכיפורים	הג"ר אברהם יצחק הלוי אב"ד מאנרוזב הי"ד	י-כו

מדור פלפול והלכה

בדין התמירות של ס"ת	הרב מו"ה חנוך דוב פאדווא שליט"א	א-יח
בדין חתיכה הראוי' להתכבד	הרב יצחק זעקל הלוי פאללאק נ"י	א-יט
בדין בישול מים בשבת	הרב ישראל רוב הלברשטאם נ"י	א-כ
בענין כבוד הכריות	הרב מו"ה יוסף מרדכי בוימעל שליט"א	ב-כד
בענין מתוך שהותרה לצורך	הרב שלמה זלמן גאדראן נ"י	ב-כט
תרומות שיש בהם חשש איסור	הרב מו"ה נתן נעשטעטנער שליט"א	ג-כד
אמירת ותטו"מ בחו"ל לבני א"י	הרב אפרים גרינבלאט שליט"א	ג-ל

ד-ל	הרב מו"ה משה שטערן שליט"א	מלטול כלי שמלאכתו לאיסור
ד-מא	הרב משה יהושע הלברשטאם נ"י	בענין השבת רביה
ה-כב	הרב מו"ה משה דוד שטיינזאציל שליט"א	בענין הפה שאסור הוא הפה שהתיר
ה-כח	ר' חיים בן ציון פאלנער נ"י	בענין הדלקת נר שבת
ו-כד	הרב מו"ה אלתר יחזקאל הורוויץ שליט"א	כדין מצה לשמה
ו-כז	ר' אברהם שמשון בראדט נ"י	בסוגיא דחזקי' ורבי אבהו
ז-כג	הרב מו"ה שאול ברייש שליט"א	לבישת הגזירה עם מפתח בשבת
ז-כה	הרב מו"ה אברהם שטערנבוך שליט"א	כדין כסיוי הפת בקידוש
ז-כט	ר' יצחק גמזו נ"י	המבשל נבילה וחלב בחלב
ח-לא	הגאב"ר ירושלים שליט"א	בסוגיא דטעם עקיקר
ח-לד	הרב מו"ה מרדכי וויינבערג שליט"א	בכ"ק דף ל"ח ע"א
ט-כו	הרב מו"ה אלי' כ"ץ שליט"א	כדין בישול ירקות בשבת
ט-לב	ר' יוסף נחמו בראווער נ"י	כדין הממיר בשבת
י-כט	הרב מו"ה בן ציון הכהן שליט"א	כדין הרר
י-לד	הרב מנחם קליין נ"י	

א-כג	הב' החתן אשר ברוך לנרא נ"י	מדור תפארת בחורים
ב-לא	הב' בן ציון שלמה הלברשטאם נ"י	בענין עד המסייע פטור משבועה
ג-לד	הב' נפתלי חיים הלברשטאם נ"י	פלפול בסוגיא דכבתה
ד-מג	הב' חיים יחזקאל שרגא שארף נ"י	כדין כבוש הרי הוא כמבושל
ה-לא	הב' אפרים בינדינער נ"י	בענין שט"ח שא"ב אחריות
ו-ל	הב' בנימין קלאנג נ"י	בסוגיא דיקדש
ז-לג	הב' יוסף יונה גבריאל ווייסבלום נ"י	בסוגיא דחזקי' ור' אבהו
ח-לז	הב' צבי אליעזר גערמאן נ"י	כדין נאמנות עד אחד
ט-לה	הב' החתן אברהם יצחק הלוי מיוזעלס נ"י	בענין נאמנות במינו
י-לט	הב' בן ציון טווערסקי נ"י	בענין ברכת אכילת תרומה

א-כה	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	מדור עולת שבת בשבתו
א-כה	הגאון ר' יוקל הורוויץ אב"ד גלוגא זצ"ל	לפ' בראשית
א-כה	הגאון בעל שב יעקב אב"ד פפר"מ זצ"ל	חיבור סוף התורה לתחלתה
ב-לד	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ויעש ר"א לאדם
ב-לד	הגאון ר' יעקב מעמרין זצ"ל	לפ' נח
ב-לה	הגאון ר' משולם אשכנזי אב"ד לבוב זצ"ל	ויאמר אלקים לנח
ב-לה	הרה"ק ר' משה מראזוואראב זצ"ל	לפ' לך
ב-לו	הגאון ר' מאיר אריק אב"ד טארנא זצ"ל	מסורה — הרמותי
ב-לו	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	לפ' וירא
ב-לז	הגאון ר' אברהם מיקמין אב"ד ברעסלא זצ"ל	א"י שרה אשתך
ב-לז	הגאון ר' יוסף ררשן מפוזנא זצ"ל	אל תביט אחריו
		לפ' חיי
		לזרעך אתן את הארץ
		לפ' תולדות
		וירח את ריח בגדיו
		לפ' ויצא
		עשר אעשרנו לך
		ומאשר לאבינו וגו'
		לפ' וישלח
		ואמרת לעבדך ליעקב

לפ' וישב	הגאון בעל חכם צבי זצ"ל	ב-לו
כאשר ד' אתו	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ב-לח
לחננוכה		
ופורקן כהיום הזה	הגאון ר' שיאה ווייל אב"ד קארלסרוה זצ"ל	ב-לח
לפ' ויגש		
הוציאו כל איש מעלי	הגה"ק ר"ר רוב בער המגיד ממעזריטש זצ"ל	ג-לו
לפ' ויחי		
וישתחו ישראל	הגאון ר' עקיבא קארניטצער אב"ד קראקא זצ"ל	ג-לו
לפ' שמות		
ויהי בדרך במלון	הגאון ר' אברהם טיקטין אב"ד ברעסלא זצ"ל	ג-לו
לפ' וארא		
כילקוט סוף הסדר	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ג-לז
לפ' בא		
החודש הזה לכם	הגאון ר' אליהו מוויילנא זצ"ל	ח-מח
לפ' בשלח		
ויהי כיום הששי	הגה"ק בעל הפלאה זצ"ל	ד-מח
לפ' יתרו		
ויסעו מרפדים	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ר-מט
משפטים		
מסורה — כצאת	הגאון ר' יוסף ררשן מפוזנא זצ"ל	ר-מט
לפ' תרומה		
ויקחו לי תרומה	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ה-לה
לפ' תצוה		
כשנעלם משה כא מיכאל	הגאון ר' יוסף ררשן מפוזנא זצ"ל	ה-לו
תשא		
וימירו את כבודם	הגה"ק ר' שלום רוקח אב"ד בעלז זצ"ל	ה-לו
לפורים	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ה-לו
ויישט המלך לאסתר		
כלילה ההוא נדרה	הגאון ר' רור רייטש אב"ד ר"ע"ח זצ"ל	ה-לו
לפ' ויקהל		
כמדרש עה"פ ויקהל		
לפ' צו	הגאון ר' ישראל ליפשיץ אב"ד קליווא זצ"ל	ו-לר
זאת תורת העולה		
לשביעי של פסח	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ו-לד
כמד' עה"פ שיר השירים	הגאון ר' רור אופנהיים אב"ד פראג זצ"ל	ו-לה
סגר עליהם המדבר		
לפ' שמיני	הגאון ר' יוסף ררשן מפוזנא זצ"ל	ו-לה
היום ה' נראה אליכם		
לפ' אחרי	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ז-לה
זאת זכר וגו'		
לפ' קדושים	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ז-לו
כי קדוש אני ד'		
לפ' אמור	הגאון ר' אברהם טיקטין אב"ד ברעסלא זצ"ל	ז-לו
ולא יחללו		
לפ' בהר	הגאון ר' שמשון בלאך בעל נזירת שמשון זצ"ל	ז-לו
כמדרש עה"פ וכו' ימוך	הגאון ר' שיאה ווייל אב"ד קארלסרוה זצ"ל	ז-לח
לפ' בחקותי		
כמדרש עה"פ אם כחקותי		

כ"ק מרן ארומו"ר מוהרב"צ זצ"ל הי"ד	ח-מב	לפ' נשא רש"י עה"פ אמור להם לפ' בהעלותך ויעש כן אהרן לפ' שלח שלח לך אנשים לפ' קרח ויקה קרח לפ' חקת קח את אהרן לפ' בלק וקסמים בידם פנחס ברין הוא שיטול שכרו לפ' מטות ויקרבו אל משה לפ' מסעי ויסעו מהר שפר לפרקי אבות הוא ה"י מונה שבחם לפ' דברים אלה הדברים לתשעה באב דוב אורב לי לפ' ואתחנן אתמול הרגת את המצרי לעשות כן בקרב הארץ לפ' עקב כי אם ליראה לפ' ראה נתון תתן לו לפ' שופטים צדק צדק תרדוף לפ' תצא כי תצא למלחמה לפרקי אבות בטל רצונך מפני רצוני לפ' תבא והיית משוגע וגו' לראש השנה בפ"ק דמס' ר"ה לשבת תשובה שוכה ישראל עד ד' לפ' וילך תקרא את התורה ליום כיפור וימא דף ה' ע"ב
כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ח-מב	
הגאון בעל שב יעקב אב"ד פפר"מ זצ"ל	ח-מג	
כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ח-מג	
הגאון ר' ליב שייאר אב"ד דיסעלדארף זצ"ל	ח-מג	
הגאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל	ח-מר	
הגאון ר' יהודה גרינפעלד אב"ד סעמיהאלי זצ"ל ח-מה		
הגאון ר' דוד אופנהיים אב"ד פראג זצ"ל	ח-מה	
הנה"ק ר' יעקב יצחק חרבי מלובלין זצ"ל	ח-מה	
הרה"ק ר' פנחס מברניגל זצ"ל	ח-מו	
הגאון בעל שב יעקב אב"ד פפר"מ זצ"ל	ט-לו	
הרה"ק ר' אליעזר מדויקוב זצ"ל	ט-לו	
הגאון ר' שמעלקא טויבש אב"ד יאסי זצ"ל	ט-לו	
כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ט-לו	
הנה"ק ר"ר שמעלקא אב"ד ניקלשבורג זצ"ל	ט-לו	
הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל	ט-לח	
הגאון ד' אברהם מביאליסטוק זצ"ל	י-מא	
כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	י-מב	
הנה"ק ר' מרדכי רוב מהארנסטייפל זצ"ל	י-מב	
הגאון בעל קצות החושן זצ"ל	י-מב	
הגאון ר' דניאל פרויסטיץ ראב"ד פ"ב זצ"ל	י-מג	
הגאון ר' משה שטיין אב"ד אהרישאר זצ"ל	י-מג	
הנה"ק ר' ישכר דוב רוקח אב"ד בעלז זצ"ל	י-מג	
הגאון ר' דוד אופנהיים אב"ד נ"ש ופראג זצ"ל	י-מג	

נוסחאות והערות ברש"י עה"ת

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להרה"ג המנוח מוה"ר מנחם בראכפעלד ז"ל)

לפ' בראשית

(1) ב"יו כי ביום אכלך (2) ג'ט בר"ה איכה (3) ה'לב בר"ה בן חמש

מאות שנה (4) ו'ד בר"ה וגם אחרי כן

(1) ט'ד בר"ה ויום ולילה (2) ט'י בר"ה חית הארץ

(1) י'דכג ועד שורך נעל

(1) כ'א'ג בר"ה אשל

(1) כ"דח רק את בני לא תשב שמה

(1) כורי בר"ה והבאת עלינו אשם

(1) לא'ג בר"ה שוב אל ארץ אבותיך (2) לא'ז ולא נתנו אלקים

להרע עמדי

(1) לה'יא אני א'ל ש'די

(1) לט'א בר"ה ויוסף הורד

(1) מ'ב'כא בר"ה באה אלינו (2) מ'ג'כח בר"ה ויכינו

(1) מ'ה'ב בר"ה וישמע בית פרעה

(1) מ'ט'ד בר"ה יצועי (2) מ'ט'כב בר"ה כנות צערה

(1) ב'ט'ז בר"ה ולכהן מדין (2) ה'ד בר"ה תפריעו את העם

(1) ז'א בר"ה יחי נביאך (2) ז'כג בר"ה גם לזאת

(1) י'י בר"ה ראו (2) י'בג בר"ה רברו (3) י'כ'ה בר"ה מן הכבשים

(4) י'כ'ז בר"ה ויקור העם

(1) י'ד'ט בר"ה ויסע עמור הענן (2) ט'וב בר"ה ואנוהו (3) ט'ז'יג

בר"ה חיתה שכבת הטל

(1) י'ט'יג בר"ה יורה

(1) כ'א'יג בר"ה והאלקים אנה לידו (2) כ'א'טז בר"ה מות יומת

(1) כ'ה'יב בר"ה פעמותיו (2) כ'ה'כט בר"ה ומנקיותיו (3) כ'ר'ל

בר"ה והקמות את המשכן (4) כ'ז'יא בר"ה וחשוקיהם

(1) כ'ח'לו בר"ה על פתיל תכלת (2) כ'ט'יא בר"ה פתח אהל מועד

(3) כ'ט'כב בר"ה כי איל מלואים הוא (4) כ'ט'כז בר"ה תנופה

(1) ל'כ'יג בר"ה אשר נשבעת להם (2) ל'כ'כד בר"ה ואומר להם

(3) ל'כ'כז בר"ה את הרברים האלה (4) ל'ג'יד בר"ה ויאמר פני ילכו

(5) ל'ד'כט בר"ה כי קרן

(1) ל'ה'כז בר"ה והנשאים הכיאו

(1) א'ג בר"ה זכר (2) א'יר בר"ה מן העוף (3) א'יז בר"ה ושסע

(1) ו'יג בר"ה זה קרבן (2) ז'לג בר"ה המקריב את הדם

(1) ט'יב בר"ה וימצאו

(1) ט'ז'כד בר"ה ועשה את עולתו

(1) י'ט'יח בר"ה ואתבת לרעך כמוך (2) י'ט'יט בר"ה ובגד כלאים

(3) כ'כ בר"ה ערירים

(1) כ'א'יד בר"ה לחם אלקיו (2) כ'ב'כח בר"ה ומיד בן נכר

(1) כ'ה'כח בר"ה די השיב לו

(1) כ'ורכו בר"ה ואכלתם (2) כ'ז'ז בר"ה ואם מבן ששים שנה

(1) ב'יז בר"ה על ידו

(1) ה'ג בר"ה מזכר (2) ו'טז בר"ה ומנחתם

(1) י'ג בר"ה מקשה (2) י'א'כ בר"ה ער חרש ימים (3) י'א'כח בר"ה

כלאם

(1) י'ג'יב בר"ה ואורישנו (2) ט'ר'א בר"ה פתיל תכלת

לפ' וישלח

לפ' וישב

לפ' מקץ

לפ' ויגש

לפ' ויחי

לפ' שמות

לפ' וארא

לפ' בא

לפ' בשלח

לפ' יתרו

לפ' משפטים

לפ' תרומה

לפ' תצוה

לפ' תשא

לפ' ויקהל

לפ' ויקרא

לפ' צו

לפ' שמיני

לפ' אחרי

לפ' קדושים

לפ' אמור

לפ' בהר

לפ' בחקותי

לפ' במדבר

לפ' נשא

לפ' בעלותך

לפ' שלח

ח-מט	לפ' קרח	(1) יזיה בר"ה כאשר ריכר ר'
ח-מט	לפ' קת	(1) יט-ג בר"ה אל אלעזר הכהן (2) כיוז בר"ה ולא נשתה
ח-מט	לפ' בלק	(1) ככידר בר"ה במשעול (2) כנכה בר"ה גם קב לא תקבנו
ח-ג	לפ' פנחס	(1) כוריו בר"ה לזרח
ח-ג	לפ' מטות	(1) לא-ג בר"ה אנשים
ח-ג	לפ' מסעי	(1) לגיא בר"ה אלה מסעי
ט-לח	לפ' דברים	(1) איב בר"ה אחר עשר יום (2) בר"ה ערים גדולות
ט-לט	לפ' ואתחנן	(1) גכח בר"ה וצו את יהושע
ט-מ	לפ' עקב	(1) יאיט בר"ה לרבר כם
ט-מ	לפ' ראה	(1) יככג בר"ה רק חזק (2) יככח בר"ה הטוב

מדור תמיהות וישובים

א-כט	ר' מרדכי שמואל יונתן בערקאוויטש נ"י	תמי' כס' דרשות חת"ס
א-כט	ר' ארי' ליבוש פרענקל נ"י	תמי' כס' חמשה מאמרות
ב-מג	הרב מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל	פליאה על התוי"ט והריעב"ץ
ב-מר	הרב שמחה רובין נ"י	תמי' בדברי הלח"מ והמנ"ח
ג-מא	ר' יחיאל יהודה פאפיער נ"י	סתירה בדברי הפרמ"ג
ג-מב	הב' שמואל יחיאל שטערן נ"י	תמי' בדברי רבינו חננאל
ד-נג	הרב נחום מאיר גערמאן נ"י	תמי' כס' אלה המצוה
ד-נג	הרב נחום מאיר גערמאן נ"י	תמי' כס' אנרא דכלה
ד-נג	הרב נחום מאיר גערמאן נ"י	תמי' כחת"ס עה"ת
ה-מר	הרב שמחה רובין נ"י	תמי' כחת"ס וכמשך חכמה
ה-מה	הרב אשר זעליג גאלדמאן נ"י	תמי' כבעל הטורים
ה-מה	הרב אשר זעליג גאלדמאן נ"י	תמי' כס' אבני מלואים
ה-מה	הב' יחיאל ברוך געללער נ"י	תמי' בשו"ת בית יצחק
ו-לו	הרב פנחס הירשפרונג שליט"א	תמי' בדברי המלא הרועים
ו-לו	הרב ברוך נתן הלברשטאם נ"י	סתירה בדברי הג' יעב"ץ
ו-לו	הרב ברוך נתן הלברשטאם נ"י	ישוב לדברי הישמה משה
ו-לו	הב' יעקב מרדכי פאזנער נ"י	תמי' בדברי המהרש"א
ז-מב	הנאון בעל הרי בשמים זצ"ל	תמי' כספר דעת קדושים
ז-מב	ר' שמריהו ציטראנענבוים נ"י	ישוב לר' הגרר"י אייבשיץ זצ"ל
ח-נא	הנאון ר' אברהם צבי גינצלער דיין בחומנא הי"ד	פליאה כס' אהבת יונתן
ח-נא	ר' מרדכי שמואל יונתן בערקאוויטש נ"י	ישוב לתוי"ט מס' אבות
ט-מא	הרב הילל וויינבערגער שליט"א	תמי' כספר ישמח משה
ט-מא	הרב ישראל שמואל הורוויץ נ"י	פליאה בדברי הרדב"ז
ט-מב	הרב יורא ליכטער נ"י	הערה בענין אמירה לעכו"ם
י-מר	הנאון ר' שמואל מבראד בנו של הפנ"י זצ"ל	תמי' כספר נפות תמרים
י-מר	הב' נפתלי ראובן ציטראנענבוים נ"י	ג' הערות כהל' ר"ה

מדור הנאהבים והנעימים

א-ל	הב' שלום הענדלער הי"ד ממשלעניץ	בדין דשא"מ בשבת
ב-מב	הר' שלמה עפשטיין הי"ד מאושפצין	הערות שונות
ג-מב	הרה"ג ר' יעקב סג"ל גאלרוואסקער הי"ד ממשעבין	חידושים עמ"ס כתובות
ד-נר	הר' יחיאל צבי רובין הי"ד מצאנז	בישול בשבת, ואכילות כפרהסאי
ו-לח	הב' יהודה הכהן לאמפען הי"ד מסאניק	כסוגיא דמצה של טבל
ח-נג	הב' שמואל באראן הי"ד מוועליטשקא	כסוגיא דטיפת חלב, ואבות פ"ב

מדור זכור ימות עולם

א-לב	קול קורא לעזרה על שריפה נוראה בעיר איזמיר (תר"א לפ"ק)
ב-מה	פסק בית דין אודות הגט הידוע שניתן בע"כ (תקט"ו לפ"ק)
ג-נו	תקנות דק"ק אלטונא (תק"ג לפ"ק)
ה-מג	חתימתו של הגאון המקובל בעל של"ה הק' זצ"ל על ספריו
ה-מו	אזהרה בדבר סופרי סת"ם מהגה"ק מוה"ר ברוך הלברשטאם אב"ד גארלין זצ"ל
ו-מב	לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנו ז"ע
ז-מג	התמנות אב"ד בק' פאלטישען (תר"ו לפ"ק)
ח-נר	זכרון עדות בין הרה"ק ר"מ מטשערנאבל זצ"ל והרה"ק רד"ב מליובאוויטש זצ"ל
י-מו	תקנה של ביהכנ"ס קלויזן בק"ק פראג אודות קריאת „חתן תורה" בשמח"ת

מדור תעודות וסמיכות

ב-נו	כתב קבלה	כ"ק מרן ארמו"ר מוהר"ש זצ"ל ובית דינו
ב-נז	כתב קבלה	הגאון ר' יוסף דובער הכהן רב בוויען זצ"ל
ב-מב	כתב המלצה	בר"צ רק"ק ניקלשבורג
ב-מו	כתב המלצה	הגאון ר' שמעון סופר אבד"ק קראקא זצ"ל
ב-מו	כתב המלצה	הגאון ר' דוד כהן רומז"ץ במט"ד זצ"ל
ב-מו	כתב המלצה	הגאון ר"י אסאד אבד"ק סערדאהעלי זצ"ל
ב-מז	כתב המלצה	הגאון ר' ליב לאפפלער אבד"ק סעמניץ זצ"ל
ד-נח	כתב המלצה	הגאון בעל כתב סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל
ד-נט	כתב היתר הוראה	הגאון ר' יצחק אייזיק אבד"ק וויטעפסק זצ"ל
ו-מד	מכתב הסכמה	הגאון ר' שלמה בעל מרכבת המשנה זצ"ל
ו-מה	כתב היתר הוראה	הגה"צ ר' חיים פרידלאנדער אבד"ק ליסקא זצ"ל
ח-נז	מכתב תעודה	הגאון ר' שלמה זלמן בעל חמדת שלמה זצ"ל
ח-נז	כתב היתר הוראה	הגה"צ ר' זאב טווערסקי מראחמסטריווקא זצ"ל

צילומי כתיבי קודש

א-לא	הגאון ר' אברהם לנדא אבד"ק טשעכנאווי זצ"ל
ב-סה	כ"ק מרן ארמו"ר מוהר"ש זצ"ל ובית דינו בווישניצא
ג-ג	הגאון ר' שמעון סופר אבד"ק קראקא זצ"ל
ג-ג	הגאון ר' דוד כהן דיין במאטערסדארף זצ"ל
ג-ג	הגאון ר' יהודה אסאד אבד"ק סערדאהעלי זצ"ל
ד-ז	הגאון ר' יהודה ליב איגר אבד"ק הלברשטאט זצ"ל
ד-ח	הגאון ר' דוד דייטש אבד"ק עיר חדש זצ"ל
ד-כא	הגה"צ ר' משה הלברשטאם אבד"ק בארדיוב זצ"ל
ד-כא	הגה"ק ר' יחזקאל שרגא הלברשטאם אבד"ק שינאווא זצ"ל
ד-נט	הגאון בעל כתב סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל
ה-מג, ט-יא	הגאון בעל של"ה הק' זצ"ל
ו-מה	הגאון ר' שלמה בעל מרכבת המשנה זצ"ל
ז-ח	הגאון ר' יעקב שמש מכד"ר דק"ק ספר"מ זצ"ל
ח-ח	הגאון ר' שלום כוזאגלו בעל מקדש מלך זצ"ל
ח-כו	הגאון ר"ר יהונתן אייבשיץ אבד"ק אה"ו זצ"ל
ט-כה	הגאון ר' יוסף ענגיל ראבד"ק קראקא זצ"ל
ט-מט	הגאון ר' ישראל ליפשיץ אבד"ק קליווא זצ"ל
י-ח	הגאון ר' יאיר חיים בכרך בעל חות יאיר זצ"ל
י-יח	הגאון ר' מיכאל בכרך ראבד"ק פראג זצ"ל
י-טו	הגאון ר' שמואל סג"ל לנדא אבד"ק פראג זצ"ל

מפתח השמות עפ"י סדר א-ב

כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זי"ע ב-נו, ח-כו
 כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ב צי"ע הי"ד ח-כו, ח-מר
 כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א א-ה, א-כה, ב-ה, ב-לר, ב-לח, ג-ה, ג-לו, ר-ר, ר-מט,
 ח-ה, ח-לח, ח-לו, ו-ה, ו-לה, ז-ה, ז-לו, ח-ה, ח-מב, ח-מג, ט-ה, ט-לו, י-ו,
 י-מב
 הגאון ר' אברהם טיקטין אבד"ק ברעסלא ב-לו, ג-לו, ז-לו
 הגאון ר' אברהם דומ"ץ בגארלין ח-מו
 הגאון ר' אברהם מביאלסטוק י-מא
 הגאון ר' אברהם לנדא אבד"ק טשעכנאווי א-ח
 הרב אברהם שטערנבוך ז-ה
 הגאון ר' אברהם אביש אבד"ק פפד"מ ב-ז
 הגאון ר' אברהם איצק וויינבערגער דומ"ץ בניקלשבורג ג-מה
 הגאון ר' אברהם זאב פרענקיל אבד"ק פשעווארסק ח-יב
 הגאון ר' אברהם יחזקאל רייך אבד"ק באנאוויטין ו-יד
 הגאון ר' אברהם יעקב הורוויץ אבד"ק פראכוזנא ז-כא
 הגאון ר' אברהם יצחק הלוי האלשטאק אבד"ק מאנדזוב י-כו
 הב' הח' אברהם יצחק הלוי מייעלס ט-לה
 ר' אברהם משה שא"א ח-מט
 הגאון ר' אברהם צבי גינצלער דומ"ץ כהומנא ח-נא
 הגאון ר' אברהם שמואל בנימין סופר בעל כתב סופר ר-נח
 ר' אברהם שמשון בראדט ב-סד, ו-כו
 הגאון ר' אהרן משה טויבש אבד"ק יאסי בעל קרני ראם ח-ט
 הגאון ר' אורי מיללער אבד"ק ברעזאווא י-כא
 הרב אלי' כ"ץ ט-כו
 הגאון ר' אליהו מוויזנא ר-מח
 הגאון ר' אלכסנדר שמואל היילפרין ראבד"ק לכוב ח-יר
 הרה"ק ר' אליעזר מדזיקוב ט-לו
 הגאון ר' אלעזר הלוי הורוויץ אבד"ק ראהטין ח-יב
 הגאון ר' אלעזר פלעקלש ראבד"ק פראג י-מו
 הרב אלתר יחזקאל הורוויץ ו-כר
 הב' אפרים בינדיגער ח-לא, י-מט
 הרב אפרים גרינבלאט ג-ל
 הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד ז-י
 הגאון ר' ארי' ליב הכהן בעל קצות החושן י-מב
 הגאון ר' ארי' ליכוש הורוויץ אבד"ק סטרי בעל הרי בשמים א-י, ז-מב
 ר' ארי' ליכוש פרענקל א-כט
 הגאון ר' ארי' צבי פראמער אבד"ק קאזעגלוב ב-יש
 ר' אשר ברוך לנדא א-כג
 הרב אשר זעליג גאלדמאן ח-מה
 הגאון ר' אשר עניזל מאוסטרא ו-מר
 הרב בן ציון הכהן י-כט
 הב' בן ציון טווערסקי י-לט
 הב' בן ציון שלמה הלברשטאם ב-לא
 הב' בנימין קלאנג ו-ל
 הגאון ר' בצלאל ראנשבורג מפראג ז-יא

הגה"ק ר' ברוך הלברשטאם אבד"ק גארליטין ה-מו
הרב ברוך חנה גרינפעלד ד-סב
הרב ברוך נתן הלברשטאם ו-לו
הגה"ק ר' דוב בער המגיד ממעזריטש ג-לו
הגאון ר' דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג ו-לה, ח-מה, י-מג
הגאון ר' דוד דייטש אבד"ק עיר חדש בעל אוהל דוד ד-ח, ה-לו
הגאון ר' דוד כ"ץ דומו"ץ דק"ק מאטערפארף ג-מו
הגאון ר' דוד שיק אבד"ק טאקאי ה-י
הגאון ר' דניאל פרויסטיין ראבד"ק פרעשבורג ד-ט, י-מג
הרב הליל וויינבערגער ט-מא
ר' הירש פרידמאן ב-סב
הגה"צ ר' זאב טווערסקי מראחמיסטריזוקא ח-נו
הגאון ר' זאבל איגר אבד"ק ברוינשווייג ב-ז
הרב ח. נ. ליכטנשטיין ט-מו
כ"ק מרן הגה"ק ר' חיים הלברשטאם אבד"ק צאנז בעל דברי חיים ה-טז, ו-מב
הגאון ר' חיים פאלאגי אבד"ק איזמיר א-לג
הגאון ר' חיים ברוך וואלף ראבד"ק ווישניצא ב-נו
הב' חיים יחזקאל שרגא שארף ד-מג
ר' חיים לייכטער מ-מח
ר' חיים בן ציון פאלגער ה-כח
הגה"צ ר' חיים פרידלאנדער אבד"ק ליסקא ו-מה
הגה"צ ר' חיים אלעזר שפירא מונקאטש בעל מנחת אלעזר ו-יח
הגאון ר' חיים צבי מאנהיימער אבד"ק אונגוואר ד-יז
הגאון ר' חיים חזקיון מדיני בעל שדי חמד ט-טו
הרב חנוך דוב פדווא א-יח
הגה"ק ר' חנני' יום טוב ליפא טייטלבוים אבד"ק סיגעט בעל קדושת יו"ט ט-טו
הגאון ר' יאיר חיים בכרך בעל חות יאיר ו-ח
הגאון ר' יודי' טיאה ווייל אבד"ק קארלסרוה ב-לה, ז-לח
הגאון ר' יודי' גאטליב פישער אבד"ק שטוהלווייסענבורג ז-טז
הגאון ר' יהודה אסאד אבד"ק סערדאהעלי ג-מ
הגאון ר' יהודה גרינפעלד אבד"ק סעמיהאלי ח-מה
הב' יהודה הכהן לאמפען מסאניק ו-לח
הרב יהודה ליכטער ד-סד, ט-מב
הב' יהודה רינגעל ר-סה
ר' יהודה הכהן שטראססער ר-סג
הגאון ר' יהודה ליב איגר אבד"ק הלברשטאם ד-ו
הגאון ר' יהודה ליב קארלבורג אבד"ק קרעפעלד י-יט
הגאון ר' יהודה ליב שייאר אבד"ק דיסעלדארף ח-מג
הגאון ר' יהונתן אייבשיץ אבד"ק אה"ו ח-כו
הגה"צ ר' יהושע הורוויץ אבד"ק דזיקוב א-טו
הגאון ר' יהושע ברוך רייניטץ אבד"ק טשעטשעוויץ ח-טו
הגאון ר' יוסף ענגיל ראבד"ק קראקא ט-יז
הגאון ר' יוסף קנאפמאכער דומו"ץ בניקלשבורג ג-מה
הגאון ר' יוסף ראזין אבד"ק דווינסק ד-כד
הגאון ר' יוסף דובער כהן רב בווינא ב-נו
הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף ב-לו, ד-מט, ה-לו, ו-לה, ט-לח
הגה"צ ר' יוסף מאיר ווייס מספינקא ז-כ

הגאון ר' יוסף צבי רושניסקיא אבד"ק ירושלים ה-טו
הב' יוסף יונה גבריאלי ווייסבלום ז-לג
ר' יוסף נחמן בראווער ט-לב
הרב יוסף מרדכי בוימעל ב-כד
הגאון ר' יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן אבד"ק לכוב ג-ח
הגאון ר' יחזקאל סג"ל לנדא בעל נוב"י י-כד, כה
הגה"ק ר' יחזקאל שרגא הלכרשטאם אבד"ק שינאווא ד-כ
הב' יחיאל ברוך געללער ה-מה
ר' יחיאל יהודה פאפיער נ-מא, ז-מט
הרב יחיאל צבי רובין מצאנז ד-נד
הרב יעקב הלוי גאלדוואסער מטשעבין ג-מב
הגאון ר' יעקב כ"ץ אבד"ק פפד"מ בעל שב יעקב א-כו, ד-כב, ה-ז, ח-מג, ט-לו
הגאון ר' יעקב מעמדין ב-לה, ו-ז
הגאון ר' יעקב שמש מבי דינא רבה בק"ק פפד"מ ז-ח
הרב יעקב חיים סופר ב-ס, ח-סד
הגאון ר' יעקב יוקל הלוי הורוויץ אבד"ק גלוגא א-כה
הגה"ק ר' יעקב יצחק הרבי מלובלין ח-מו
הרב יעקב יצחק אלחנן הלוי רוטנבערג ה-מו
הב' יעקב מרדכי הלוי פאזנער ו-לח
הרב יעקב צבי גאלדשטיין ה-מח
הגאון ר' יעקב צבי וואלדמאן אבד"ק בארשא ב-יב, ו-מג
הגאון ר' יצחק אשכנזי בעל טהרת הקדש א-טו
הגאון ר' יצחק ווייס ראבד"ק ווערבויה ה-כא
ר' יצחק גמזו ז-כט
הגאון ר' יצחק אהרן סג"ל איטינגא אבד"ק לכוב ד-טז
הגאון ר' יצחק אייזיק מפילין אבד"ק אושפיץ ב-נג
הגאון ר' יצחק אייזיק אבד"ק וויטעפסק ד-נט
ר' יצחק אייזיק הכהן האנדלער ו-מח
הרב יצחק זעקל הלוי פאללאק א-יט
הרב יצחק יעקב ווייס גאב"ד ירושלים ח-לא
הגה"צ ר' יצחק משה מיאסי ז-מה
הגאון ר' יצחק שמעון הורוויץ-מייזלש אבד"ק טשערנאוויץ ו-יו
הגה"ק ר' ישכר דוב רוקח אב"ד בעלז ב-יו, י-מג
הגאון ר' ישעי' זילבערשטיין אבד"ק ווייטצען ו-כג
הגאון ר' ישעי' הלוי הורוויץ בעל של"ה הק' ה-מג, ט-ז
הרב ישראל ווינד ב-סב
ר' ישראל רובין ט-מח
הגאון ר' ישראל ליפשיץ אבד"ק קליווא ו-לד, ט-יב
הגאון ר' ישראל יצחק אהרן לאנדסבערג אבד"ק גרויסווארדיין ג-טז
הרב ישראל דוב הלכרשטאם א-כ, ט-מו
הרב ישראל שמואל הלוי הורוויץ ט-מא
הב' ישראל בצלאל דוד ווערצבערגער ט-מט
הגאון ר' ליב פישלס מפראג ו-י
הגאון ר' ליב לאפפלער אבד"ק סעמניץ ג-מו
ר' לייבל מאנדלבוים ב-סא
הגאון ר' מאיר פישלס ראבד"ק פראג ו-ח
הגאון ר' מאיר אריק אבד"ק טארנא ב-לו

הגאון ר' מאיר א"ש אבד"ק אונגוואר ג-כ
הגה"ק ר' מאיר יחיאל הלוי מאוסטראווצא ג-כא
הרב מאיר ישראל איסר הכהן פריערמאן ח-ס
הגאון ר' מאיר ב"ר אליעזר ליפא דומו"ץ כווישניצא ב-נו
הגאון ר' מיכאל בכרך ראבד"ק פראג י-טז
הגאון ר' מנחם א"ש אבד"ק אונגוואר ב-ט
הרה"ק ר' מנחם מענדל מוויזניטץ ה-יד
הגאון ר' מנחם מענדל בראכפעלד א-כו, ב-לט, ב-מר, ג-לח, ד-ג, ה-לח, ו-לו, ז-לח,
ח-מו, ט-לח

הרב מנחם קליין י-לד
הרב מרדכי וויינבערג ח-לד
ר' מרדכי שמואל יונתן בערקאוויטש א-כט, ח-נב
הגה"ק ר' מרדכי דוב מהארנסטויפל י-מב
הגאון ר' מרדכי דוד טייטלבוים אבד"ק סטיטשין ה-יח
הגה"צ ר' משה הלברשטאם אבד"ק בארדיוב ד-י
הגאון ר' משה סופר אבד"ק פרעשבורג בעל חת"ס ב-טז, ז-יט
הגאון ר' משה הלוי פאללאק אבד"ק באניהאר א-יג
הגאון ר' משה פילכענפעלד אבד"ק ראגאזני ג-יח
הרה"ק ר' משה מראזוואראב ב-לו
הגאון ר' משה שטיין אבד"ק אהרישאר י-מג
הגאון ר' משה ליב ב"ץ דומו"ץ בניקלשבורג ג-מה
הרב משה דוד שטיינווארציל ה-כב, ט-מר
הרב משה שטערן ד-ל
הרב משה יהושע הלברשטאם ד-מא
הגאון ר' משולם אשכנזי אבד"ק לבוב ב-לח
הרב נחום מאיר גערמאן ד-נג, ו-מו
ר' נפתלי עהרנרייך ו-מט
הב' נפתלי ראובן ציטראנענבוים י-מה
הב' נפתלי חיים הלברשטאם ג-לד
הגאון ר' נתן נטע שייאר אבד"ק פילא ו-יב
הרב נתן געשטעטנער ג-כד
הגאון ר' עקיבא איגר אבד"ק פוזנא א-ו, ד-כב, ז-ז
הגאון ר' עקיבא קארניטצער אבד"ק קראקא ג-לו
הגאון ר' עמרם בלוזם אבד"ק אויפאלא ח-כג
הגאון ר' עניל צאמיר אבד"ק סטרי ג-יט
הגאון ר' פנחס הלוי הורוויץ אבד"ק ספר"מ בעל הפלאה ד-מט, י-כג, כו
הרב פנחס הירשפרונג ו-לו
הרה"ק ר' פנחס מברגעל ח-מו
הגאון ר' צבי אשכנזי בעל חכם צבי ב-לו
הגאון ר' צבי הירש אבד"ק ברלין ח-מר
הב' צבי אליעזר גערמאן ח-לו
הגאון ר' צבי יונה ליפשיץ דומו"ץ כווישניצא ב-נו
הגאון ר' ראובן הכהן ראפאפורט דומו"ץ בטארנאפאל ח-יח
הרב שאול ברייש ז-כג
הב' שלום הענדלער ממישלעניץ א-ל
הגה"ק ר' שלום רוקח אבד"ק בעלז ה-לו
הגאון ר' שלום בוזאנלו בעל מקדש מלך ח-ז

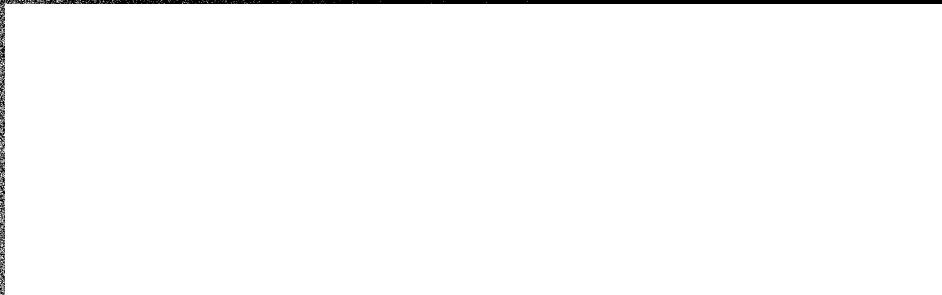
From

KEREM, KEMAL
MEGH
157
Brooklyn

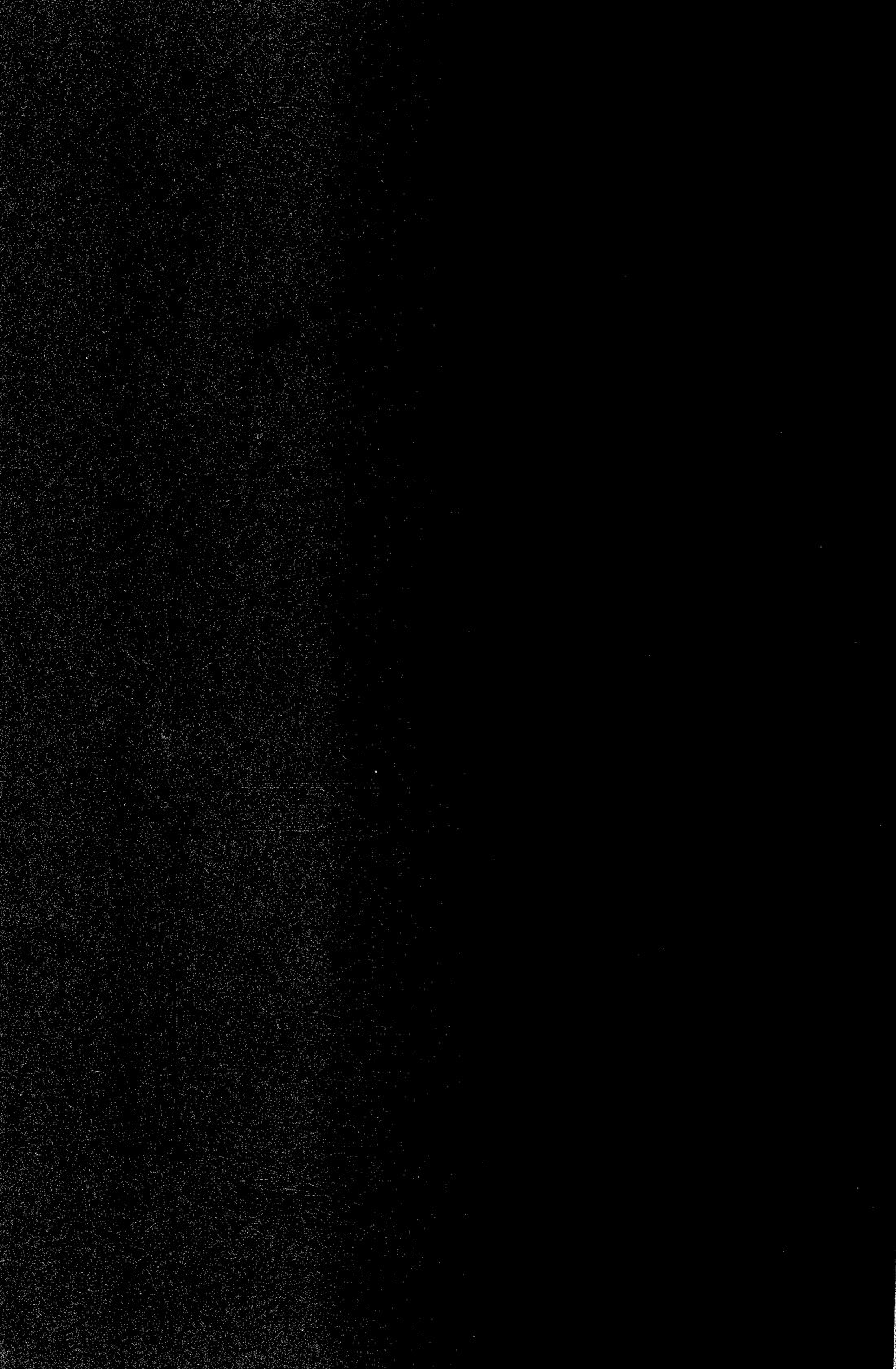
Address: C. S. 1000

Forwarding & Return

(Please send to)

מזכרת נצח

**הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות**

**אבי מורי מו"ה יעקב בן מו"ה דוד יצחק ע"ה
נפטר כיום ג' לחודש מרחשון שנת תשל"ה לפ"ק**

**אמי מורתי מרת אסתר בת מו"ה יעקב קירשנבוים ע"ה
נפטרה כיום כ"ג לחודש מנחם-אב שנת תשכ"א לפ"ק**

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנם,

משה יוסף בראכמפלד

מעקסיקא

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

זקנינו מו"ה איתמר ע"ה הי"ד בן מו"ה איתמר ע"ה גאלרבלום
נהרג עקה"ש ביום י"ז לחודש תשרי שנת תש"ד לפ"ק
זקנתנו מרת ניסל ע"ה

* * *

זקנינו מו"ה משה הי"ד בן מו"ה יצחק ע"ה לעזער
זקנתנו מרת פערל הי"ד בת מו"ה יונה ע"ה צעהנגוט
חתנם מו"ה מתתי מלימאנוב הי"ד
בתם מרת צירל הי"ד וכל יוצ"ח הי"ד
כולם נהרגו עקה"ש ביום אחד
ד' לחודש תשרי שנת תש"ג לפ"ק
תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י נכדיהם,
ניסן לעזער
ובנו בעריש לעזער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבי מורי מו"ה מנחם בן מו"ה חיים קעמפלער ע"ה הי"ד
אמי מורתי מרת פרומט בת מו"ה ישראל דוד ע"ה הי"ד
נהרגו עקה"ש ביום ח' לחודש מרחשון שנת תש"ד לפ"ק

אחי הב' ישראל דוד ע"ה הי"ד
נהרג עקה"ש ביום כ"ח לחודש טבת שנת תש"ד לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנם ואחיו,
יעקב קעמפלער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת בראשית

י"ל לקשר סוף התורה לתחילתה, ולכל היר החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל — בראשית ברא אלקים וגו', עפ"י מה שכ' בכלי יקר בפ' וזאת הברכה עה"פ שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך, לפי שכל התולך לסחור בסחורה אינו שמח עדיין בצאתו לדרך כי לא ידע אם ירויח או לא, אבל לזבולן אמר, שישמח גם בצאתו לדרך, כי נכון לבו בטוח שישכיל בכל דרכיו, לפי שיששכר באהליך עוסק בתורה עליו, וזכותו יעמוד גם לו, יען כי זבולן חי' נותן לתוך פיו של יששכר, אין לך צדקה גדולה מזו, כמו שנאמר אשרכים זורעי על כל מים אין זריעה אלא צדקה שנאמר זרעו לכם לצדקה, ואין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים, ורצה בזה, שהזריעה שהיא על כל מים והוא המחזיק ידי לומדי תורה, אין לך צדקה כמותה, לזה אמר כי שפע ימים יינקו ושפוני טמוני חול, כי הם זוכים בעה"ז ובעה"ב, כי בעה"ז שפע ימים יינקו, ולעה"ב שפוני טמוני חול, רמז לרב טוב הצפון לצדיקים לעה"ב, עכרה"ק יעווי"ש.

ועפ"י י' לפרש הפסוק (בפ' וזאת הברכה) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. רלכאורה יש לדקדק מדוע כתיב תורה צוה לנו מש"ה, הלא מפי הגבורה נצטוו ישראל על קיום מצות התורה, רק שמשנה רבינו מסרה לישראל ולמדה עמהם, ועוד יל"ד על אומרו מורשה קהלת יעקב, דנודע רלומרי תורה ובני עלי' מכוונים בשם ישראל, והסוחרים העוסקים בפרקמטיא ואין להם פנאי כ"כ לעסוק בתורה, בשם יעקב יכונו, וא"כ כאן שמדבר מלומדי התורה הול"ל, מורשה קהלת ישראל. אמנם להנ"ל יובן, המשה רבינו בברכתו שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך, חיבר והשווה את הלומדי תורה עם המחזיקי תורה, ששניהם יזכו לעה"ז ולעה"ב, וירוע רתיבת צוה יתכן לפרשו מלשון התחברות, להיות בצוותא חרא, וזשה"ב, תורה, צוה לנו משה, מורשה קהלת יעקב, כלו', שמשנה רבינו כשבידך את ישראל לפני מותו, השווה וחיבר בתכיפה אחת את הלומדי תורה, עם קהלת יעקב התמכין אורייתא, שכולם יזכו לירושת שני עולמות, חי העוה"ז וחיים נצחיים בעוה"ב.

ובזה יש לנעוץ סוף התורה עם תחילתה, רהנה נודע רבדי חז"ל לכן הקדים זבולן לישכר, שאלמלא זבולן, לא עסק יששכר בתורה. וזהו, ולכל היר החזקה, קאי על התמכין אורייתא, כמאה"כ פתוח תפתח את יר"ך, ונאמר עץ חיים היא למחזיקים בה, ולכל המורא הגדול, אלו העוסקים בתורה, ע"ר אוז"ל ובמורא גדול זו גילוי שכינה, והרי אמרו חכמז"ל (במס' אבות) מנין אפילו אחר יושב ועוסק בתורה שהשכינה שרוי' עליו שנא' ישב ברך וידום כי נטל עליו, ומטעם זה אמרו חז"ל (כתובות ק"א ע"ב) המהנה ת"ח מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה. ומסיים הכתוב, אשר עשה משה לעיני כל ישראל, שמשנה רבינו בברכתו הכין ותיקן לדורות שותפות זה, לעיני כל ישראל, רהנה איתא בנמ'

(ב"ב ע"ה ע"א) א"ר חנינא כל מי שענינו צרות בתלמידי חכמים בעולם הזה (פירש"י, שלא להתנותו מנכסיו) מתמלאות עיניו עשן לעולם הבא, לזה תיקן משה רבינו, שלא יהיו ח"ו צרי עין זה לזה, רק אררבה התמכני אורייתא יתנו בעין ופה, ויקויים בהם הפסוק טוב עין הוא יבורך, שיאורו עיניהם גם לעוה"ב, ולזה מתחילה התורה, בראשית כרא אלקים, ואמרו חכמו"ל במדרש, למה נברא העולם בב', להודיעך שהן שני עולמים העוה"ז והעוה"ב, ובא לרמז על שותפות יששכר ויובלון, ששניהם יזכו לשני העולמות עוה"ז ועוה"ב. והשי"ת יעזור שיראו עינינו וישמח לבנו, בב"א.

גליון ספר טהרת הקדש על מס' זבחים¹

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל אבר"ק פוזנא

דף ב' ע"ד (מדפי הספר) ד"ה עבודה קמייתא נקיט. — והנה במ"ל שם [בהל' פסוהמ"ק] ריש פרק ט"ו כתב שמרבירי התוס' הללו נראה רשינו בעלים שהי' בזריקה עלו לבעלים לשם חובה ורו"ק, עכ"ל. אבל לענ"ר במחילה מכבודו זהו דבר שא"א לומר כלל מכמה טעמים, חרא רמאחר ששאר עבודות רפוסל בהו מחשבת שינוי בעלים אינו פוסל כי אם כשמחשב בהם על הזריקה שיזרוק לשם בעלים אחרים, האידך יתכן לומר רבזריקה גופה יהי' קל יותר, וכן מבואר מהרבה מקומות שזריקה שוה עכ"פ לשאר עבודות וכו'², ודבריו צריכין נגר ובר נגר להולמן.

גב. ואני כתבתי בגליון המ"ל דנלע"ד דט"ס הוא, וצ"ל שאינו בזריקה, והיינו שעשה א' מהעבודות שלא לשם בעליו, כיון שלא עשה ע"מ לזרוק שלא לשם בעליו, לא מכעי דכפסח וחטאת כשר, אלא אפי' עלה לשם חובה. והן הנה דברי המ"ל שאח"ז, ויש להסתפק וכו' ומי שיעיין היטב בתוס' וכו'. וכתחילה כתב כן המ"ל בקוצר, ואח"כ ביאר דבריו היטב בלשון ויש להסתפק וכו'.

(1) ראה אורות מחבר ספר טהרת הקדש להלן בעמוד ט"ו. — הגהות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון ספר טהרת הקדש עמ"ס זבחים המונח בבית עקר ספרים אשר בכרטיש מוועאום בלונדון. הצגנו תמונת „יר" במקום שנסמן מהגרעק"א וצ"ל.
(2) עיין תוס' זבחים י"ד ע"א ד"ה ומה, שכתבו רשינו בעלים שייך בזריקה, עיי"ש בגליון הש"ס להגאון רעק"א ובחק נתן. ועיין עוד בס' צאן קדשים לזבחים דף ח' ע"א על תוד"ה זריקה, שכתב וז"ל, שינוי בעלים לא שייך כי אם בזריקה או בשאר עבודות ע"מ לזרוק, עכ"ל. ועיין גם בשטמ"ק בזבחים דף ד' ע"ב אות ז', בשם תוס' סוך. ובס' ליקוטי הלכות על מס' זבחים (כדף ז' ע"א מרפה"ס) בחידושי זבח תודה ד"ה ומה, כתב, אם חישוב סתם שיהי' הקרבן לשם אחר בין שחישב זה בעת השחיטה או בקבלה או בהולכה או בזריקה כולו שוין לקלקל את הקרבן, עכ"ל.

דף מ' ע"ב (מדפי הספר) ד"ה וא"ת מה ליושב. — דהנה בהא מילתא דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד איכא פלוגתא, דאיכא ברייתא א הובא בילקוט שמעוני שמואל א' ע"פ ועלי הכהן יושב על כסא, דריש מזה שהי' ישיבה לכ"ג בעזרה ולא למלכי בית דוד ע"ש.

נב. והובא כן בתוס' סוטה מ' ע"ב ד"ה והאמר מר וכו', בשם הירושלמי.

דף מ"ד ע"ב (מדפי הספר) ד"ה ומפרש הרב ר' חיים. — ואח"כ כתבו, ועוד דנ"מ לענין טומאה דחוי' בציבור, כלומר, ועוד אף בלא האי דמס' כריתות דאמרינן שם דמח"כ דזב אסור בפסח הבא בטומאה ונימא א דלמסקנא דהתם דאית לי' אוקמתא אחריתי ס"ל דמח"כ דזב שרי בפסח הבא בטומאה וכו', מכל מקום נ"מ לענין טומאה דחוי' בציבור.

נב. במחכ"ת, אטו מעיקרא הי' הכרח דלמ"ד כזב דמי, אסור בפסח הבא בטומאה, עד דנימא דלמסקנא דאיכא אוקימתא אחרנא, ל"צ לזה, הא התם פריך מסברא, ולרבא דאמר כזב דמי, הך מתנית' היאך מתרין לה, ומכח זה אוקי באוקימתא אחריתא, הרי דפריך בפשיטות מסברא דלמ"ד כזב דמי אסור בפסח הבא בטומאה.

דף י"א ע"ד (מדפי הספר, בפעם ב') ד"ה אלא אמר רבא. — ולשון התוס' שם [תמורה ל' ע"א] קצת מגומגם, ונראה שם בלשונם דרבר שלא נאסר קורם שנתערב, אף שהאחד מיוחד נאסר עכשיו רק שאין אנו מכירין אותו אפילו הכי בטל, וזה ודאי אינו, דבאופן זה לא שייך ברידה, הגע בעצמך אם נתערבו כמה חטאות של כמה אנשים ולא נודע איזה הוא של זה ואיזהו של זה, ואח"כ מת אחד מן הבעלים, וכי נאמר בזה שיקח אחד מן התערובות ואידך לשתרי, הא ודאי ליתא דמאי הוברר הרבר שייך כאן, וכי אליהו מגיר לנו שבודאי זה הוא, דילמא לא זה הוא (וכן מפורש בתי"ט פ"ו דרמאי משנה ז' ד"ה יחלקו ע"ש), ואין זה שייך א כי אם ברבר שלא חל גם עכשיו האיסור על אחד מיוחד וכו'.

נב. לפ"ז עדיין אינו מיושב סוגי' דיומא דף נ"ה, ונברור ד' זווי, אשר הביאו תוס' בקושייתם בתמורה, דהא התם חל גם עתה על א' מיוחד.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בדין שימור בית הקברות, ושמות גימין

מהגאון מוה"ר אברהם לנדא אבד"ק טשעכנאווי זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. פ"ק טשעכנאווי יום ה' י"ט תמוז תרי"ח לפ"ק.

לכבוד ידידי הרב המה"ג החרף ובקי כבוד
מו"ה ברוך נ"י האבד"ק גאלוב⁽²⁾.

אחר"ש כבוד ידידי נ"י. מכתבו מיום ו' תמוז הגיעני ביום עש"ק העבר, ע"ד מבוקשו להודיע דעתי בדבר השאלה בענין פינוי הקבר, ידידי, מאור קשה עלי לצאת מגדרי, זה מכמה שנים, מבלי להכניס א"ע בשום ענין ממקומות אחרים, וגם מבלי להשיב בד"ת עפ"י מכתב, מחמת טעמים צפונים בלבי, ואשיב בקצרה אך הנוגע לדינא, כפי הנראה לענ"ד.

היות ראיתי במכתב ידידי שהקברות לא ה' משומר וכו', והנה אם לא ה' משומר כלל, ועפ"י חששות המבואר בסי' שס"ג, או שיש לחוש לחזירים, שדרכם לחטט בקברים, א"כ בכה"ג נראה שאין חיוב על בני העיר לעשות השימור לכל הקברים, והרשות בידם לעשות השימור לקצתם, והשאר לפנות אותם ממקום שאינו משומר למקום המשומר. ובענין בנין היסוד על מקום הקבר לאחר הפינוי, אף לשיטת ר"י⁽³⁾ לא נאסר רק עפר הנתלש, אבל גוף הקרקע לא נאסר, ואמנם אם גם מתחלה ה' משומר מחששות הנ"ל, רק רצו לעשות נטירותא יתירתא, פשוט שאסור לפנות הקבר הנעשה ברשות, וכמ"ש ידידי, ואם אין רצונם להרבות בהוצאות, לא יחדשו עוד דבר, וישאר הקבר במקדש.

מבוקשי מכבוד ידידי, מבלי ירע לו על קיצורי בדבר, וידון אותי לכף זכות.

ממני ידידו הד"ש,

אברהם כמו"ה רפאל ז"ל החב"ק הנ"ל

(1) נולד בעיר פאנמשוב בשנת תקמ"ד לפ"ק לאביו מוה"ר רפאל לנדא. בשנת תקע"ט לפ"ק נתקבל לאבד"ק טשעכנאווי. נרפס ממנו ספר בית אברהם על סוגיות הש"ס, ס' זכותא דאברהם (דרשות), ס' צלותא דאברהם על נוסח התפלות, ס' אהבת חסד (חידושי הלכות). עוד. נפטר בטשעכנאווי ביום ה' אדר א' שנת תרל"ה לפ"ק ושם מנ"כ. ב' תשובות הללו הועתקו מגוף כתי"ק המונח באוסף שווארדאן בירושלים.

(2) הרב הגאון מוה"ר ברוך ראזענפעלד נולד בעיר לעסלא לאביו מוה"ר יצחק בשנת תקע"ה לפ"ק. ה' תלמיד מובהק אצל הגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל אבד"ק פוזנא, וה' אהוב וחביב מאוד אצלו. בשנת תר"ג לפ"ק נתמנה לאבד"ק קראיאנקע ומשם נתקבל בשנת תר"ז לפ"ק לאבד"ק גאלוב. נלב"ע ביום ט"ז לחודש אייר שנת תרל"ט לפ"ק.

(3) היא שיטת ה"ר ישעי' הוכא כסור יו"ד סי' שס"ד, שהעפר שמכסין בו המת בתוך הקבר אסור בהנאה תלוש ולסוף חיברו הוא וחשוב כתלוש, עיי"ש. ועיין במאירי על מס' סנהדרין ברף מ"ז ע"ב שכו' וז"ל, קברות שלנו שחופרין העפר ומחזירין לתוכו, אסור העפר בהנאה, אלא אם כן נוטלה מקרקעית הקבר, מקום שלא נחפר בו, עכ"ל. ובשלמי גבורים שם בסנהדרין ב' דבית הקברות של רבים אף קרקע עולם נאסר, ועיין בשו"ת דובב מישרים ח"ג סי' ע"ח שחש להחמיר כדבריו, ובשו"ת מהרש"ם ח"ג סוף סי' רנ"ז כתב ברשעת הדחק יש להקל נגד דברי השלמי גבורים, יעוי"ש.

ב"ה. פ"ק משעכנאווי יום א' י"א שבט תר"ט לפ"ק.

לכבוד ידידי הרב המה"ג החרף ובקי המפורסם
כבוד מו"ה ברוך נ"י האבר"ק גאללוב.

אחר"ש ידירי, מכתבו מיום ה' טבת העבר הניעני ע"י הרואר זה בערך שני
שבועות, וכבר ידוע לידירי נ"י כי כבר ממני, כתיבת תשובת, מכמה מעמים, וגם
מירנא טובא, לזאת נתעכבתי עד היום, ואשיב בקצרה.

בענין שם אליהו שחותם א"ע ברשימה, דעת הנוב"י סי' צ' שמהדאוי ליתן
ב' גיטין יעו"ש, אמנם כ"ז באינו ידוע איך ה' שם העריסה, וכמבואר שם
שהש"ץ ה' קורא אותו בלי חקירה, אבל בידוע שם המילה, פשיטא שהוא עיקר
שמו, וקריאת העולם הוא רק קיצור השם. וגרולה מזו מבואר בב"ש סי' קכ"ט
בכללים סי' כ', דאם התימתו וקריאתו לס"ת אינם שווים, והוא אינו יודע למה הוא
חותם, ראזלינן בתר קריאתו, ומכש"כ היכא דליכא הוכחה נמורה מחתימתו,
ראזלינן בתר שם המילה וקריאתו לס"ת.

ובענין כינוי של המגרש שנקרא בפי הרוב בשם נכרי, וכמו שמצוי
במדינותיכם. כפי הנראה מתוך מכתבו, גם במדינותיכם לא נשמע לכתוב שמות
אלו בגיטין והוא דבר חדש, ומ"ש בס' גט מקושר, הטעם על שמות כאלו, שהוא
כינוי משפחה, לא ארע מאי פסקא, וידוע שיש בהמונים, שמכנים א"ע בשמות
שלא ידעו אבותיהם וכו', לזאת נראה טעם המנהג, עפ"י המבואר בפוסקים,
שהשם שמקפיד אם קורין אותו בפניו אין לכתבו, והנה ידוע שאנשים ההולכים
בדרך התורה בוראי יקפידו אם יקראו אותם בין ישראלים בשמות זרים שאינם
מורגלים ביהודים, ומה שקורים אותם הנכרים, מבואר ברב"ר הרמ"א סעי' ט"ז
שאין לכתבו, ואותם אנשים המניחים לשנות שמותם בין ישראלים, וכאלו מכווער
בעיניהם השמות הרגילים בישראל, והוא פתח לפריקת עול תורה והמצות, ממילא
אין מהראוי לכתבם עם כרת משה וישראל, והיות שבריעבר אין שום מיחוש
בכתיבת שם ישראל לבר, כמבואר בפוסקים ששם המובהק בלי שם הטפל כשר,
ואין ספק ששם ישראל, שהוא שם המילה, הוא שם העיקר, לזאת לדעתי, יש
לסמוך ע"ז גם לכתחלה, ולא לשנות מן המנהג).

וה' בזה שלו' ממני ידירו הר"ש בלוג"ח,

אברהם במו"ה רפאל ז"ל החב"ק הנ"ל

(4) בשו"ת רבני חיים ח"ב אהע"ז סי' קס"ב בסופו כתב וז"ל, וראיתי בס' אנשי שם
שגרפם מחדש וכתב אסור להזכיר שם העכו"ם, וזה ודאי ליתא, דכל שעריין דת יהודית
עליו רק ששינה שמו בדרך המתחדשים ונקרא שמו כן כפי כל, בוראי אם לא כתבו בהגט
פסול, וכ"כ בהדיא בח"ס בתשובה הנ"ל [סי' ל"ח], וכ"כ בהדיא בע"נ וכו' וצ"ע בתשו'
רדב"ז, אך המנהג לפי אחרונים כאשר כתבתי, וכן הסכימו הג"פ בעמ"ח ספר עז"נ לדינא
וכן החתם סופר, ולכן לא יזיז מזה, עכ"ל"ק. וכ"כ בספרו רבני חיים על שמות גיטין,
בקונטרס שער התשובות, בהנהגותיו על ספר אנשי שם סי' קמ"ב, יעווי"ש. — ועיין עוד
בשו"ת ר"ח ח"ב אהע"ז סי' קנ"ב ד"ה והנה, ובכר"ש ג"ה ה' קונט' ב' עמוד י'.

חידושים הערות ופסקים

מהגאון בעל הרי בשמים אבד"ק סטריא זצ"ל⁽¹⁾

נשאלתי במעשה שהי' בהושענא רבה שהי' יאה"צ בבהמ"ד ושכח הסגן לקרוא לתורה, ואחר שקרא את הרביעי לעלות לתורה נזכר מהבעל יא"צ, אי נימא כיון שכבר קראו את האיש האחר לעלות לרביעי אין לזלזל בו ולקראו הבעל יא"צ, או דילמא כיון שלא"צ משפט הקדימה לא מהני אפי' כבר קרא להעליי' איש אחר.

ואמרתי שיש לפשוט זה מש"ס זבחים צ"א ע"א, איבעי' להו תדיר ושאינו תדיר וקדים ושחט לשאינו תדיר מאי מי אמרינן כיון דשחטי' מקריב לי' או דילמא יהיב לאחר דממרס בדמו עד דמקריב לי' לתדיר וחרד מקריב לשאינו תדיר. ועי' פירש"י שם דוילותא הוא להיות ממרס בדמו עד שיקריב לתדיר, וברמב"ם פ"ט מתמידין ומוספין ה"ג פוסק וז"ל, עבר או שכח ושחט את שאינו תדיר או הפחות בקדושה תחלה, מקריבו ואח"כ שוחט את התדיר או את המקדש. הרי דכיון ששכח ושחט את שאינו תדיר ברישא אין לזלזל להיות ממרס בדמו עד אחר הקרבת התדיר או המעולה בקדושה ממנו, וה"ה בנ"ד כיון שכבר נקרא האיש האחר לרביעי אין לזלזל בו לקרוא את הבעל יא"צ במקומו. ואי רהתם הא לא יהי' נדחה התדיר מהקרבה, והכא אי נימא דנקרא האיש האחר הרביעי יהי' הבעל יא"צ נדחה מהעליי', היינו משום רלענין קדימת התדיר לא הוי אלא כשיעשה שניה, אבל לא כשהאחר יהי' נדחה כמ"ש בתוס' שבת כ"ג ע"ב ד"ה הדר ועתוס' וימא ל"ג ע"א ד"ה אין, ובמגילה ו' ע"ב ועתוס' זבחים שם ד"ה ת"ש ובמנחות מ"ט ע"א ודו"ק. הנלפענ"ד כתבתי.

* * *

לענין כבוד שבת וי"ט והפסד מרובה, איזה מהן עדיף. יש להוכיח מדברי הש"ס ר"ה כ"ז ע"א בהא דקאמר במשנה, דשופר של ר"ה יעל פשוט ופיו מצופה זהב, ובתעניות בשל זכרים כפופין ופיהן מצופה כסף, ופריך בגמ' מ"ש התם דזהב ומ"ש הכא דכסף, ומשני התורה חסה על ממונן של ישראל, ופריך התם נמי נייעבד דכסף, ומשני אפ"ה כבוד י"ט עדיף, הרי דכבוד יו"ט הוא עדיף מהפסד.

וע' בתוס' פסחים י"א ע"א סר"ה אבל, שכתבו דמשום מצות ביעור יש להתיר כמו משום פסידא ע"ש, וע' בזבחים ק"ד ע"א, עד כאן לא קאמר ר' יהושע התם אלא בבשר דליכא פסידא לכהנים אבל עור דאיכא פסידא לכהנים

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ד' עמוד ט'. — חידושים והערות הללו הועתקו מקונטרס קטן (עצם כתי"ק) המונח באוצרו של ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד כש"ת מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. זכרה לו אלקי לטובה.

אפי' ר"י מודה מידי דהוי אדיעבד כו'. ומוכח מדברי הש"ס, דהיכי דבדיעבד מותר, שרי משום פסידא אפי' לכתחלה. אמנם יש לעיין, דא"כ אמאי קי"ל ביו"ד סי' ק"ב דהיכי דאיכא הפסד לא הוי דשיל"מ, וביצתה שנולדה ביו"ט הוי דשיל"מ ולא משנחנין על כבוד יו"ט, והרי כבוד יו"ט עדיף מהפסד. אמנם י"ל דהא דלא הוי דשיל"מ במקום שיהי' הפסד, היינו טעמא, דדשיל"מ הא כ' הר"ן הטעם משום דגם האיסור עומד להיות היתר הוי מין במינו ולא בטיל אפי' לרבנן, ובשו"ת בר"א חיו"ד סי' ל"ז אתי עלה מטעם כל העומד לעשות כעשוי דמי, א"כ במקום הפסד הא אינו עומד לכך, דאפשר לא ירצה להתירו להפסיד ממון, וא"כ לא שייך כל העומד כו', ולכך לא הוי דשיל"מ, והבן.

* * *

לענין מ"ש הש"ן בהל' חול המועד דבררבנן לא אמדינן אי עביר לא מהני, ומביא מש"ס כתובות פ"ב דא"ד יוסף כל דאמור רבנן לא לזבן אי זבין לא הוי זביני' זביני. ולפענ"ג דאי' מפורשת מש"ס תמורה ל"ב ע"ב, גופא המקריש עולה לבר"ה אין בה אלא עיכוב גזברין בלבד, מיתבי המקריש עולה לבר"ה אסור לשוחטה עד שתפדה, מדרבנן, ה"ג מסתברא מדקתני סיפא אם עבר ושחטה מה שעשה עשוי. הרי דהש"ס דייק מדקתני מה שעשה עשוי דע"כ מדרבנן הוא, ולכך אי עביר מהני, דאי הוי מדאורייתא לא הוי אמדינן מה שעשה עשוי.

* * *

בענין בנין ביהכנ"ס בחול המועד דכ' ברמ"א סי' תקמ"ד ס"א דאסור, וכ' במג"א שם סק"ב אפי' צריך לה עתה אסור, לפענ"ד יש דאי' לזה מתוס' סוטה מ"א ע"א שכ' שם לענין הבימה של עץ בעזרה שהי' המלך עומד עלי' במוצאי יו"ט הראשון של חג וקורא במשנה תורה, כתבו בתוס' שם שהי' בונין הבימה מעיו"ט בנין של פרקים ובחה"מ לא היו עושין שום בנין אלא מקיימין אותה ומחברין הפרקים יחד, ואם לא בנו אותה מעיו"ט ל"ה דוחה בניינה אפי' חש"מ ע"ש. אמנם זה צל"ע דהמג"א שם כ' דבכה"ג דהוי דבר האבד דחיישינן שימנעו הא"י לבנותה שרי בחה"מ, והתם הוי בודאי דבר האבד, כיון דצריכין אותה למוצאי יו"ט, ואח"כ יעבור זמנו.

* * *

נסתפקתי בהא דאמדינן בסנהדרין ע"ב ע"א דהא דקתני הי' מגדר ויוצא פטור מטעם קם לי' דברבה מיני' הוא רק ברשרנהו בנהרא אבל אי איתא בעיני' מיחייב לאהדורי, ומסופק אני אם שייך כפל בכח"ג, דהרי קי"ל אם אין קרן אין כפל, והכא אין קרן משום דקלבי"מ. ויש לפשוט זה מהא דכתבו התוס' בב"ק ס"ב ע"ב ד"ה יצאו שטרות, שכתבו וא"ת ל"ל קרא למעוטי מכפל והא אפי' אבדו

בירים לא משלם קרן למאן דלא ראינ דנינא דגרמי כו' וי"ל דכיון דאי איתא לשמך בעין חייב להחזיר ס"ד רכש מחזיר משלם הכפל עמו ע"ש, והה"נ כיון דאיתא בעינא חייב להחזיר, וי"ל רכש מחזיר משלם הכפל עמו.

ורע דמרברי התוס' רב"ק הנ"ל, איכא פירכא לרברי הרש"ל שהביאו הש"ך בח"מ סי' שפ"ו ס"ק י"ג, שר"ל רהא רשורף שטרו של חבירו פטור למאן דלא ראינ דנינא דגרמי, הוא דוקא בלא שקלו בירים אבל שקלו בירים ואגבי' הוי גולן לכ"ע והשבה בעי למיעבר וחייב ע"ש, והש"ך השיג עליו מכמה דוכתא. ובמחכת"ה אשתמיט ל' גם רברי התוס' הנ"ל.

* * *

הנה הפמ"ג בשער התערובת ח"א פ"א חקר בהא ראמרינן כריתות י"ח ע"א ראיקבע איסורא בעי' והא אי אפשר לצמצם אפי' בירי ארם כמ"ש הר"מ בפ"ט מהל' רוצח ה"ח, ומסתמא ב' התיבות אינן שוות, וא"כ דילמא הגדולה היתר ובטילה החתיכה הקטנה דאיסורא ברובא, ורק דילמא הגדולה היא של איסור, א"כ תו לא חשוב איקבע איסורא ע"ש. ואיפשר ליישב עפ"י התוס' חולין ק"ח ע"ב ד"ה לפי בשם הר' שמעון דאפי' למ"ד א"א לצמצם אפי' בירי ארם אפ"ה אסר בשחיטה במחצה על מחצה משום דאימא נשאר רובו קיים ואפי' הן שווין, דחמנא אמר שחוט רובא, וכן גבי פרוץ כעומד איכא האי ס"ס לאיסורא ע"ש, וא"כ הה"נ איכא ס"ס לאיסורא ספק שמא הגדולה דאיסורא ושמא הן שווין. — אך צל"ע אם היכי דאיכא ס"ס לאיסורא חשיב איקבע איסורא, ודו"ק.

* * *

בענין מה שנחלקו הראשונים ז"ל בענין קטן שהזיק אי חייב לשלם לכשיגדיל. הנה בתוס' כ"מ י' ע"ב בר"ה אשה ועבר בני חיובא ניהו, כתבו, וא"ת והתנן בפ' הכונס השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן פטור ואמאי והא לאו בני חיובא ניהו ע"ש. ואי איתא דקטן שהזיק חייב לשלם לכשיגדיל א"כ הו"ל בר חיובא, כמו אשה ועבר, דכיון דלכשתתגרש האשה ולכשישתחרר העבר חייבין לשלם, מיקרר בני חיובא, א"כ מכ"ש קטן דאינו מחוסר רק זמן, וזמן ממילא קאתי, בודאי הו"ל בר חיובא, ועכצ"ל דס"ל להתוס' דקטן שהזיק פטור מלשלם אף לכשיגדיל, ודו"ק.

* * *

רשום לזכרון. בענין מה שנסתבכו האחרונים בגט ע"י הבי רואר, לענין שליח הגט שממנה שליח אחר במקום האשה והבי רואר מוליכו ע"י עכו"ם דלא שייך אין שליחות לעכו"ם כיון דהעכו"ם אינו עושה רק מעשה קוף בעלמא. ולפענ"ד יש להוכיח זה מהך דפסקינן בטוש"ע אה"ע סי' קל"ב לענין גט שאבד ונמצא לזמן מרובה פסול, ופסקו שיעור דזמן מרובה, כרי שיעבור ארם שם,

וכתבו אף באדם עומד ורואה שלא עבר שם אלא אחד ואפי' הוא עכו"ם אם יש
 חרא לריעותא והיינו או שיירות מצויות או הוחזקו חיישינן ע"ש, ותמה הב"ח
 שם דמה חששא יש בעבר עכו"ם, בשלמא בישראל, אף שמכירו שאינו יוסף בן
 שמעון, מ"מ י"ל שהוא שלוחו של יוסף בן שמעון האחר, אבל עכו"ם אינו בתורת
 שליחות ניטין וקידושין ומאי איכפת לן אם עבר עכו"ם שם ע"ש, ולהנ"ל י"ל
 ראולי העכו"ם מוליך הגט משליח לשליח, רבכה"ג לא שייך אין שליחות לעכו"ם
 כנ"ל, והבן.

בסוגיא דאין משכירין מרחין לנכרי לשבת

מהגאון מוה"ר משה הלוי פאללאק אבד"ק באניהאד זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ב' פ' שלח תרל"ג לפ"ק.

אל כבוד גאון עוזינו, מחמד עינינו, המאיר לעולם כולו בתורתו
 ויראתו, כקש"ת מו"ה משה נ"י ברעזווא אב"ד ור"מ בק"ק חוסט
 יע"א⁽²⁾.

שאלה אחת קטנה אנכי שואל מכבוד הדר"ג נ"י. זה איזה שבועות נשתרך
 א' מקהל קודש אשר אנכי יושב בקרבנו, עם א' מהמחדשים מפנה עירינו, והי'
 סכסוך וקטטות ביניהם, זה אומר ככה יהי' החופה וזה אומר ככה, עד שנתפשרו
 שיהי' החופה כמנהגינו הקדושים כמימי קדם רורות עולמים. אך בא אלי האיש
 אבי הכלה אשר הוא מהמתחדשים, להרשות עכ"פ שיהי' הקידושין בלי מלוכוש
 קיטל הנהוג להחתן, כי זה קרוב לשלשים שנה אשר נתבטל מנהג הזה עם כל
 מנהגים הקדושים אשר יסודתם מהררי קרש, ולבזו וכלימה יחשב להחתן כי צחוק
 יעשה לו, בלבשו זאת, ולא השבתיו לא הן ולא לאו, ובשבוע הבאה יהי' החתונה,
 והנה באמת ללעג הוא מנהג זה בעיני רוב המון, כי לא ראו כזאת זה זמן רב (רק
 אנשים אשר באו בימים וראו באנהאדד בתפארתה) ועי"כ כמה וכמה אשר עוד
 יראת ה' ננעה בלבבם יעשו החופה כקהל המתחדשים, ושם נעשה מה שנעשה,
 והי' הבית אשר נקרא שם ה' עליו, כמערת פריצים, אוי לאזנים שכך שומעות.

(1) נולד בעיר סערדאהעלי בחורש שבט שנת תר"ה לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר יצחק
 זעקיל פאללאק זצ"ל. נתחנך על ברכי אביו, ולמד גם אצל הגאון מוה"ר יהודה אסאד
 זצ"ל אבד"ק סערדאהעל ואצל הגאון בעל כתב סופד זצ"ל. בשנת תרכ"ד נשא אשה
 מק"ק מאנענדארף ונתיישב שמה. בשנת תרל"ב נתקבל לאבד"ק באניהאד, והעמיד שם
 הרבה תלמידים. נפס ממנו ס' ברכת משה עמ"ס חולין, ס' וידבר משה עה"ת, וס' תקון
 משה על המועדים, ועוד הרבה נשאר ממנו בכת"י. נלב"ע ביום ד' לחודש מרחשון שנת
 תרמ"ט לפ"ק. — מכתב זה הגיע לירינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד
 והמפרסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפען. יברכהו ד' בעוז ותעצומות.
 (2) הוא הגאון בעל מהר"ם שיק זצ"ל.

תקצר היריעה מהכיל התועבות ונאצות אשר נעשו שם, כל השומע תצילנה אזניו, ועכ"ז זחלתי ואירא מחוות דעי בזה, בפרט שיש נגיעה קצת בדבר, ויצר סמוך מראה היתירים, ע"כ אמרתי לא ארון בדבר זה, אלכה לי אל הגדולים, ולעשות ככל אשר יורוני, ואקוה כי מיד כבוא הספר הזה ליד הדר"ג יחיש דברי קדשו אלי כי הזמן קצר, וככל אשר יצא מפי קדשו נעשה ונשמע. וה' יחדש כנשר נעוריו ויחזק כחו לתורתו ועבודתו להפיץ תורה ויראה בישראל, עד ביאת הגואל. באניהאד כ"א לחודש סיון תרל"ג לפ"ק.

משה הלוי פאללאק רב בקהל יראים דישראל

ובדרך אנב אבוא לפני הדר"ג בקו' אשר נתקשו לי כעת בלמדי סוגיא דמרחץ ע"ז כ"א ע"ב, דרייק הש"ס מרשב"ג דאמר לא ישכור מרחצו לנכרי הא לכותי שרי' כו'. (א) הא יש לחוש שיעשה מלאכה ע"י שליח בשבתות וי"ט דהוה רק שבות, אם לא שנאמר דררשי כסמ"ג הביאו הב"י דהוי דאורייתא, מלא יעשה, ודחוק. (ב) ק"ל הא יעשה מלאכה ביו"ט ב', ולפום ריהטא ל"ק, דממנ"פ, בא"י הוי רק יו"ט א', ובחול"ל בזמן המשנה דלא ידעו בקביעא דירחא ה' יו"ט ב' דאורייתא, ואף לשיטת הר"מ ז"ל רספיקא דאורייתא מה"ת לחקל, מודה באיקבע איסורא, וכאן הוי ג"כ כחתיכה אחת מב' חתיכות, אך אחר העיון לא הועלנו בזה, דאכתי בא"י קשיא דיעשה מלאכה ביו"ט ב' של ר"ה שהי' אף בזמן הבית. (ג) עור הקשה חכם א', דאכתי יעשה מלאכה בשבועות, כיון דהם דורשים ממחרת שבת בראשית, אך בזה יש לרחות דהא כשיהי' חג שבועות כמו בשנה זו⁽³⁾, שפיר יש היתר לשכור, וממילא שפיר נקט רשב"ג לא ישכור מרחצו לנכרי בשום פעם, אבל לכותים שפיר יש היתר לשכור.

ואיירי דאיירי, אחלה ג"כ להורני מאין בא זאת שלא חשו עתה לשכור רשות מנכרים בשבת, ובאמת כעת בעו"ה הדבר כמעט מן הנמנע כי הרבה ישראלים מחללים שבת, ודינם כמומרים לענין ביטול רשות, ואומרים אנא גמורנא טפי מינך.

ועדי בשחק כי נגד רצוני הוא להטריח הדר"ג בדברי תורה, ולהסיעו ממסכתא למסכתא, כי ידעתי שרדותיו רבו בפרט שירדת הישיבה הי"ו, אך אמרתי לאו אורח ארעא לבא ריקם לפניו, ואתו הסליחה.

(3) ריוס א' רשבעות חל ממחרת השבת, דאו אף להצדקים הוא חג השבועות.

מכתב מהגאון מוה"ר יצחק אשכנזי זצ"ל בעל טהרת הקודש⁽¹⁾

מירי עברי לרכי לאה"ק⁽²⁾ ררך ק"ק טריעסט, סיפר לי ה"ה הרב המאור הגדול מוהר"ר רפאל נתן אשכנזי אב"ר ומ"ץ רק"ק הנ"ל⁽³⁾, איך שיש אנשים שרעתם קלושה, לאסור למנקר שהוחזק בכשרות, לקנות מהקצבים הבשר לעצמו ולמכור לאחרים אחר הניקור, ועמרתי משתומם הרבה על הרבר לאסור רבר המפורש בש"ע להתיר, והלואי שנעמוד בעצמינו שלא לעבור על רברים המבוארים בפוסקים לאיסור, ולא לאסור את המותר, אין זה כי אם רעיון רוח, וכל נפש היפה תאכל מניקור כזה, אם לא מי שבלא"ה אפילו במנקר לאחרים אינו אוכל ער שישגיח אחריו מנקר אחר, כמנהג שנהג רש"ל בעצמו, אבל להתיר כשמנקר לאחרים ולאסור כשהוא מנקר לעצמו, זה מאין הרגלים, ולא נשמע בכל תפוצת ישראל לאסור כשהמנקר מוחזק בכשרות לעין כל.

עוד סיפר לי הרב הנ"ל רבר מתמי, שיש מי שפורס שמע ע"י קטן שאומר קריש, והן הנה כתרתי תמי' רמרכר רכירי אינשי בנוסח הוירוי, אשר התרת אסרתי ואשר וכו', כי וראי שקריש יתום שאומר הקטן, אינו כי אם מחמת שזה הקריש אינו אלא מנהג, אבל קריש שהוא חובה אין הקטן מוציא את מי שחייב ברבר.

ואם אמנם רברים פשוטים כאלה ירועים לכל בר בי רב, אך למחסור הוא להעלותם על הכתב, אפס עת לעשות לה' כשהפרו תורתך, לכן מצאתי עצמי מחויב ברבר להעלות על לוח חקוקה. ומי שהשלים שלו, ישפות שלום על ישראל ועל רבניו מעתה ועד עולם.

כ"ר עובר אורח,

חק' יצחק אשכנזי בעה"מ ספר טה"ק

מ"צ ומ"מ רק' לבוב יע"א

(1) הוא בנו של מוה"ר צבי אשכנזי. נשא אשה מק"ק חאררוב ונתיישב שם. ראשית נשיאותו הי' כאבד"ק חאררוב, והעמיר שמה הרבה תלמידים. אח"כ בשנת תקמ"ג נתמנה לדיין ומגיד מישרים בק"ק לבוב. נדפס ממנו ס' טהרת הקודש על מס' זבחים ועל מס' מנחות. (לעיל עמוד ו') נדפסו הנהגותיו של הגאון רעק"א זצ"ל שכ' בגליון ס' טהרת הקודש עמ"ס זבחים). גם חיבר ס' אור הנר על רברי אנרה, ועוד חיבורים, ולא נדפסו. נפטר ביום ג' כ"ז לחודש ניסן שנת תקס"ו לפ"ק.

(2) בהקדמתו לספרו טהרת הקודש עמ"ס זבחים כותב בתוך הדברים, וז"ל: גמרתי בלבי משנים רבות נוכח פני ד' ררכי לאה"ק.

(3) בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' קי"ז נדפסו ב' מכתבים ממנו, ותשובה אליו.

מכתב מהגה"צ מוה"ר יהושע הורוויץ זצ"ל אבר"ק דזיקוב'

בעזה"ש.

אל הרבנים ואל הגוים והנותנים שקלי הקורש הנגידים החסידים
בעשרה גלילות שבמדינת אונגארן הלא המה פעליש, האלמין,
בילקע, מונקאטש, בערגסאז, חוסט, וואלאווע, קאסאן, סוואליווע,
ווערצקי, ד' עליהם יחיו.

אליכם אישים אקרא. הן צעקת בני ישראל באה אלינו מאה"ק בענין הפירוד
שנעשה בעשרה גלילות הנ"ל אורות מעות אה"ק, על כן למען ירושלים לא
אחשה, ובאתי בזה באזהרה גלו' איך שאיסור גרול הוא להשיג גבול שגבלו
ראשונים ולהפריד בין הרבנים כפי התקנה של הקרמונים, וכבר הרעישו בזה
הגאונים ובראשם כ"ק הרב הגאון הקדוש מסאנץ זצוק"ל וחקקו חק לחבר את
העשרה גלילות אלו למדינתנו להיות אחד ולא להפריד אלוף ח"ו, לזאת האיסור
חל על כל מי שמסייע לרבר זה, עד שירוננו לפני בר"צ גרולי ארץ שיוציאו המשפט
צדק לאור עולם, וכל זמן שלא יצא הפס"ד הזהירו שלא לשנות ממה שהי' מקרמת
דנא, ואותן המקומות ששלחו לכולל וויזניצא ישלחו גם להלאה לוויזניצא, ואותן
ששלחו לגאליציע ישלחו ג"כ הלאה כמקדם, ולא תהיו ח"ו נוזל את הרבים, כי
כלנו בני איש אחד נחנו. ובטוחים אנו כי שארית ישראל לא יעשו עולה ולא
יפרצו גדרן של ראשונים, וכל מי שיראת ד' נוגע בלבבו בווראי ישמע לרברינו
אלה הנאמרים באמת וצדק למען הציל נפשות ישראל מיר עושקיהם, ובשכר זאת
יתברכו ממעון הברכות כרב טוב.

הבעה"ח ה' לך י"א מרחשוון תרס"ט לפ"ק דזיקוב.

יהושע הורוויץ

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ה' קונט' ה' עמוד ט"ז. מכתב זה הגיע לירידנו מגנוי
ירידנו הרבני החסיד הנגיד המפואר מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. ישא
ברכה מאת ד' — ועיין עוד בענין זה במכתבו של הגה"ק משינאווא זצ"ל, בכר"ש שנה
ב' קונט' ה' עמוד י"ד-י"ח.

זמן תשלומי דמי החתימה, הוא כתחילת השנה ולא בסופה!
וכל המוסיף יוסיפו לו מן השמים שפע ברכה והצלחה עד בלי די.

דבר נחמד במס' ביצה דף ט"ו ע"ב

מהגאון מוה"ר שמואל פיהרער הי"ד אבד"ק קראָס¹

במס' ביצה דף ט"ו ע"ב, ת"ר מעשה ברבי אליעזר שהי' יושב ודורש כל היום כולו בהלכות יום טוב וכו' בשעת פטירתו אמר להם, לכו אכלו משמנים ושנתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לארוננו. ופירש"י, אכלו משמנים, מקרא הוא בספר עזרא. וכבר עמד ע"ז בצל"ח, רלמה הוצרך רש"י לכתוב שהוא מקרא, ומה איכפת לן אם היו רבדים אלו מרבדי רבי אליעזר עצמו. ויש לומר הכוונה בזה, רהנה להלן (באותו עמוד) אמרינן, מאי לאין נכון לו, אמר רב חסרא למי שלא הניח עירובי תבשילין. ולכאורה מנא לי' לרב חסרא, רכוונת הפסוק למי שלא הניח עירובי תבשילין, רילמא קאי על עניים ורלים שאין להם מזון לאכול (עיין בפירש"י ובמצודות, שם על הפסוק), אמנם י"ל ע"פ המבואר בשו"ע הל' מגילה סי' תרצ"א סעיף ד', חייב לשלוח לחבירו שתי מנות, והביא ע"ז המנ"א בשם המהרי"ל, רמנות, היינו מבושלים הראוים לאכילה, ולפי"ז שפיר הי' לו לר"ח הוכחה דלאין נכון לו קאי על מי שלא הניח עירובי תבשילין, ראל"כ מדוע הוצרך לצוות לשלוח להם מנות הראוים תיכף לאכילה, וע"כ רקאי על מי שלא הניח עירובי תבשילין, ואינו יכול לבשל בעצמו, לכן הי' מן ההכרח לשלוח לו מנות רייקא.

אולם באמת יש להקשות ע"ז, רהנה מבואר במשנה לעיל ברף י"ד ע"ב, בית שמאי אומרים אין משלחין ביום טוב אלא מנות, ובית הלל אומרים משלחין בהמה חי' ועוף בין חיין בין שחוטין. וידוע דרבי אליעזר הי' מתלמידי בית שמאי, ומה"ט רבי אליעזר שמותי הוא, וא"כ איזה הכרח הי' לרב חסרא דלאין נכון לו קאי על מי שלא הניח עירובי תבשילין, מרקאמר שלחו מנות, רילמא הא רקאמר רבי אליעזר שלחו מנות, הוא משום ראזיל לשיטתו, שיטת בית שמאי, ראין משלחין ביום טוב אלא מנות, לזה מרייק רש"י וכתב, מקרא הוא בספר עזרא, כלו' רלא רבי אליעזר הוא רקאמר האי שלחו מנות לאין נכון לו, רק מקרא מלא הוא, וא"כ תיקשי לבית הלל רסברי משלחין בהמה חי' ועוף בין חיין בין שחוטין, איך יפרש הכתוב שלחו מנות, לכן בא רב חסרא וקא מפרש, מאי לאין נכון לו למי שלא הניח עירובי תבשילין, ואינו יכול לבשל בעצמו, לכן צריכין לשלוח לו מנות רייקא.

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' א' עמוד ט"ז. — דבר נחמד זה שמענו מהרה"ג החסיד המנוח מוה"ר מנחם בראכפעלד ז"ל, ואמר שראה ד"ז בבחרותו באוזה קובץ, בשם הגאון הנ"ל.

בדין התפירות של ספר תורה

חנוך דוב פדווא

אב"ד דהתאחדות קהלות החרדים
לונדון תע"א

בס"ר. ה' אלול תשד"מ.

נשאלתי על ספר תורה שהיו בו התפירות של היריעות שלא כמנהג העולם, כי מנהג העולם לתפור היריעות מראשן לסופן בגיד אחד, ובספר הזה היו התפירות נפסקות זו מזו, רהיינו שהיתה כל תפירה ותפירה מחתיכת גיד קטנה לעצמה.

והנה הראה לי בזה ידידי הרה"ג מו"ה מרדכי זעקבאך שליט"א הרב דקה"י שטראסבורג, אשר בשו"ת בית שלמה יו"ד חלק שני סי' קס"ט העיד על מנהג הסופרים לעשות בין היריעות י"ב תפירות, ויש עושים גם י"ג תפירות, אבל דוב הסופרים עושים י"ב תפירות, אבל הרגיש הרב בית שלמה שאותן התפירות צריך שתהיינה מחוט אחד כדי שיהיה הספר תפור מראשו לסופו, כי אם התפירות הם פסקי פסקי מחתיכות קטנות של גידין לא מהני, כי אז אין הספר תפור בין גיד לגיד, ואין להניח בלא תפירה אלא ראשי היריעות כראיתא כגמ' ובפוסקים. והנה דברי הבית שלמה אלה יש בהם מן הפלא, כי משמע דס"ל כי ההלכה למשה מסיני שיהי' הספר תורה תפור בגידין, היינו שיהי' תפור מראשו לסופו, ועל כן ס"ל שתפירות נפרדות לא מהני וצריך דוקא להיות התפירות בגיד אחד מראש היריעה לסופה, והפלא, אם כן מה ראו חכמים לגזור שלא לתפור ראשי היריעות, כמבואר בט"ו וש"ך ריש סי' רע"ח שאין זה אלא תקנת חכמים ולכן אינו מעכב, וא"כ איפוא הרעת נותנת, כל שתפור היריעות באופן שהן מחוברות היטב יצא ידי חובת הלכה למשה מסיני, ואף אנו נאמר שאם תפור היריעות פסקי פסקי כל שהוא באופן שהחיבור הוא היטב, מהני.

והנה ודאי הסופר הזה שתפור היריעות הוא בר אודיין, שהרי הקפיד לעשות י"ב תפירות כנהוג, וגם נראה מה שהקפיד לעשות דוקא י"ב תפירות נפרדות, אינו במקרה, אלא טעם יש בדבר, כרי שבמקרה שתקדע אחת מן התפירות תשארכה היריעות מחוברות היטב, וכמו שמבואר שם ביו"ד סי' רע"ח, שאם נקרעו חלק מהתפירות, צריך לראות שיהיו התפירות הנשארות בני קיימא, והרבה ידוע שאם הכל תפור בחוט אחד מראשו לסופו הרבה פעמים שאין הנשאר בר קיימא.

אשר על כן נראה, אע"פ שאין לזוז מן המנהג לתפור הכל בחוט אחד מראשו לסופו, וכמו שכתב בעל בית שלמה ז"ל שיש קפידא בדבר, אבל אין לפסול הספר הזה, וגם לא לשנות התפירות, כיון שנראה להדיא שהסופר הזה עשה כן בכוונה תחלה על יסודות ההלכה.

חנוך דוב פדווא

ברין חתיכה הראוי' להתכבד

יצחק זעקל הלוי פאללאק

מגיד שיעור בישיבת באבוב

אנשווערפען, בעלגיע

מסקנת הט"ז ביו"ר ס' ק"א ס"ק ר', רבמקום שהעכו"ם מעמירים נבינותיהם בעור קיבת נבילה, אז יש להגבינות רין חה"ל, וזה גם לשיט' הכ"י ע"ש, והקשה בהגהות הגרע"א ז"ל ממש"כ הט"ז עצמו ביו"ר סימן פ"ז ס"ק ב' רלרינו אפרים ז"ל ולהב"י ראזיל בשיטתי, לא אמרינן חנ"ג וחה"ל אלא בתערובת היתר בהיתר, ולא בבישול בשר טמא בחלב טהור, וא"כ חנ"ג לא ירונו הנבינות כחה"ל כיון שהועמרו בקיבת נבילה ולא הוי תערובת היתר בהיתר, וע"ש שנשאר בצ"ע. ואמנם קשה לבוא אחר הגרע"א ז"ל, כרם עכ"פ להעיר יש לתרץ עפמ"ש"כ ברגול מרבכת (יו"ר סי' פ"ז ס"ג) וז"ל, ובשר נבילה וכן חלב אסור לבשל בחלב מן התורה ולוקה על בישולו וכו', וע"ש שהביא רמבואר כן להריא ברמב"ם ז"ל (פ"ט ה"ו ממ"א), ומקורם מחולין (ק"ג ב') ררשינן, גרי, לרבות את החלב, גרי לרבות את המתה" ומבואר רנתרבו באיסור בב"ח, וזה אף לשיטת ר' אפרים ז"ל שהרי מבואר כן בגמ' חנ"ל, וגם שנפסק כן ברמב"ם ז"ל חנ"ל, אעפ"י שהרמב"ם ז"ל סובר כרבינו אפרים ז"ל (כמו שהוכיח חמ"מ בפ"ט מהלכ' מ"א ה"ח) ורו"ק.

וזכינו שאעפ"י שלר' אפרים וסיעתו ז"ל לא אמרינן איסורא רבב"ח אלא בתערובת היתר בהיתר ולא בתערובת איסור בהיתר כגון בשר טמא בחלב טהור, מ"מ חלב ובשר מ"ה שאני שנתרבו מקרא וכמשנ"ת, ואית בהו איסור בב"ח, ולפ"ז י"ל רגס רינא רחנ"ג וחה"ל אית בהו, שהרי במגיד משנה (חנ"ל) ביאר שיטת ר' אפרים ז"ל, רבכל האיסורים, איסור האמור עליהם בתורה הוא בחיותם בפנ"ע, ולכן אם נתערבו בהיתר, לא אמרינן חנ"ג, כיון שאיסור האמור בתורה הוא דוקא בפנ"ע, משא"כ בב"ח רבתערובת היתר בהיתר, עכצ"ל שעצם התערובת היא האיסור האמור בתורה, ובכה"ג אמרינן שאם נתערבו בזה בזה נעשה הכל איסור עצמי כחתיכת נבילה עכת"ר, ונתבאר שהיכא שאיסור האמור היא עצם התערובת אז אמרינן חנ"ג, וא"כ בשר מתה וחלב, שנוסף לאיסור האמור עליהם בחיותם בפנ"ע, גם אסרה התורה את עצם תערובתם בחלב, ממילא אם נתערבו, אמרינן בהו חנ"ג (ושוב חה"ל) אף לר' אפרים ז"ל ורו"ק. ומעתה לק"מ ממש"כ הט"ז בס' פ"ז רהתם בכשר טמא מישתעי, משא"כ כאן בסימן ק"א י"ל דמש"כ קיבת נבילה, כוונתו לנכלת בהמה טהורה דאמרינן ב' חנ"ג גם לר' אפרים ז"ל וכמשנ"ת, וממילא אמרינן בה גם דינא דחה"ל ורו"ק. ובזה יתיישב גם מה שהקשה הפרמ"ג (סי' פ"ו, משבצות ב') על מש"כ הט"ז דלר' אפרים ז"ל ל"א חנ"ג רק בתערובת היתר בהיתר, הא מצינו בשר מתה שנאסרה משום בב"ח, וע"ש שדחה בזה דברי הט"ז ומסיק בהנקה"כ (שם)

ע"ש. ברם לפי מה שנתבאר לק"מ מבשר מתה על בשר טמא, דשאני בשר מתה שנוסף לאיסור האמור בה בתורה בהיותה בפנ"ע, עוד אסרה את עצם תערובתה בקֶלֶב, ובכח"ג אמרינן חנ"ג לכו"ע כמשנ"ת מהמגיד משנה, ודו"ק היטב. (ולדברינו יוצא דמש"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ט ה"ו ממ"א, "וכו", היינו דוקא בשר טריפה שהיא בכלל איסורא דבשר מתה, וק"ל. ואכמ"ל).

בדין בישול מים בשבת

ישראל דוב הלברשטאם

אנטווערפן, בעלגיע

כתב הרמב"ם בפ"ט מהלכות שבת סוף הלכה ג', המבשל בשבת דבר שאינו צריך בישול כלל פטור עיי"ש, והקשה האגלי טל במלאכת האופה סק"ט אות ו', דלפי"ז המבשל מים פטור, שהרי מים אין צריך בישול שהוא נאכל כמו שהוא חי וכמבואר בסוף פרק במה טומנין דאמר ליה רב נחמן לדרו עבריה איתא לי מיא דאחים קפילא ארמאה ואין בו משום בישול עכו"ם משום שהוא נאכל כמו שהוא חי. בקיצור, מים אין צריך בישול, וא"כ המבשל אותו פטור לפי מה שכתב כאן בהלכה ג', והרמב"ם בעצמו בהלכה א' פסק שהמחמם את המים חייב, וכן מפורש בפרק המביא שהמחמם את המים חייב, ולפי מה שכתב בהלכה ג' יוצא שהמחמם את המים פטור, נמצא דהרמב"ם סותר את עצמו, עי' בדברי האגלי טל שנדחק ליישב קושיא זו, עיי"ש.

אמנם לפענ"ד נראה דלא קשה מידי, דהנה בשבת יש שני מיני בישול, הא' בישול להכינו לאכילה, והב' בישול להכינו למלאכה ולא לאכילה, כגון בישול סממנים לעשות מהם צבע וכדומה, וז"ל הרמב"ם שם בפ"ט הלכה א' "האופה כגורגרת חייב, אחד האופה את הפת או המבשל את המים או הסממנים, או המחמם את המים הכל ענין אחד הוא" עכ"ל. וכן להלן שם בהלכה ה' כתב, המתין אחד ממיני מתכות כל שהוא וכו', עיי"ש, הרי לך שיש בישול שלא לצורך אכילה ג"כ, ואדרבה עיקר הבישול שהיה במקדש היה בישול שלא לצורך אכילה רק לצורך מלאכה, דהיינו בישול הסממנים. (וכדי להקל עלינו הכתיבה, נקרא את האופן הא' בישול לאכילה, והב' בישול למלאכה).

והנה דבר פשוט הוא ומובן מאליו שמטעם דבר שנאכל כמות שהוא חי (שפסק בהלכה ג' שפטור) לא שייך לפטור רק מין בישול הא' דהיינו בישול לאכילה, דאז שייך למימך דכיון שנאכל כמות שהוא חי, הבישול לא מהני מידי ופטור, אמנם במין בישול הב', דהיינו בבישול למלאכה, לא שייך כלל אפילו להזכיר התיבות שנאכל כמות שהוא חי כמובן, כי מתכות, או אפילו סממנים שהם בדרך כלל עשבים ושרשים, דברים שאינם נאכלים לא לפני בישולם ולא לאחר בישולם, ואינם כלל כגדר אכילה, אין להם שום שייכות עם ענין אכילה,

שנוכל לומר שאם הוא נאכל כמות שהוא חי אינו חייב, ובדברים האלו אם אתה רוצה לפוטרום אתה צריך למצוא מקום שראוי למלאכה כמות שהוא חי, ולא שראוי לאכילה כמות שהוא חי.

והנה מים הוא דבר ששייך בו שני האופנים הנ"ל, דהיינו ששייך אצלו בישול לאכילה דהיינו שתיה, ושייך בו בישול למלאכה דהיינו רחיצה, והנה כשאתה רוצה לחייב את המבשל מים מטעם שבישולו לאכילה, אז נאמר לך שאין אתה יכול לחייבו משום דלאכילה לא מהני מירי בישולו משום שהוא נאכל כמות שהוא חי, אמנם המבשל מים חייב משום בישול למלאכה שהכינו למלאכה דהיינו לרחיצה, ולרחיצה שפיר אהני ליה הבישול דבלא בישול אינו ראוי לרחיצה דאין רוחצין בצונן, ולא שייך כלל לפטור את המבשל מים שהוא ראוי עכשיו לרחיצה משום שהיה ראוי גם בלא בישול לשתיה, דמה ענין שתיה לרחיצה, וכיון שלרחיצה לא היתה ראוי בצונן דהיינו בלא בישול, ע"כ כשבישולו והכינו לרחיצה שפיר חייב.

היוצא לנו מזה, דהמבשל מים אף שאינו חייב משום מבשל לאכילה, דלאכילה לא מהני מירי הבישול מפני שנאכל כמו שהוא חי, מ"מ הוא חייב משום מבשל למלאכה דהיינו לרחיצה והוא כמו מבשל סממנים לעשות ממנו צבע, ולרחיצה שפיר מהני הבישול דבלא בישול לא היה ראוי לרחיצה דאין רוחצין בצונן.

ולפי"ז מיושב דברי הרמב"ם כמובן, דבהלכה נ' מיירי משמן או יין שהם דברים שאינם עומדים לרחיצה אלא לאכילה, וע"כ אם נאכל כמו שהוא חי אינו חייב עליו, דהבישול לא אהני מירי (ושמן אף שראוי לסיכה, מ"מ סיכה יכולים לעשות בלא בישול ג"כ וממילא לא מהני ליה הבישול מירי), אמנם במים, אף שלענין אכילה לא אהני ליה הבישול מירי, מ"מ אהני ליה לענין רחיצה, וע"כ כתב הרמב"ם בהלכה א' שהמבשל מים חייב והיינו משום שהכינו לרחיצה, ובאמת מבואר כן ברמב"ם שהוא מטעם רחיצה, שהרי מסיים שם, ששיעור (בכמות) המים לחייב עליו הוא כדי לרחוץ בו אבר קטן, הרי לך שהחויב הוא מטעם רחיצה, דאילו היה החויב משום שהכינו לאכילה דהיינו לשתיה, היה צריך להיות השיעור רביעית וכדומה, שיעור השייך לענין שתיה, ומדכתב השיעור של רחיצה שמע מינה דהחויב הוא משום שהכינו לרחיצה, וכן מבואר מסידור לשונו שם, שהתחיל מבישול לאכילה, האופה את הפת או המבשל את המאכל, ואח"כ כתב בישול סממנים, שהוא בישול למלאכה, וחימום המים כתב אחר סממנים ולא אחר עניני מאכל, שמע מינה שחימום המים סובר הרמב"ם שהוא ענין מלאכה דהיינו רחיצה כמו סממנים ולא ענין מאכל, וכן מבואר מלשונו שכתב, "המחמם" את המים, ולא כתב, "המבשל" את המים, משמע ג"כ שהוא לענין רחיצה, שלענין רחיצה שייך יותר לשון המחמם מלשון מבשל.

בקיצור, הא דכתב הרמב"ם בהלכה א' דהמחמם את המים חייב, הוא משום שתיקנו והכינו לרחיצה, ולא קשה כלל קושית האגלי טל דמים נאכלין כמו שהן

חי, רמה שנאכל כמו שהוא חי לא מעלה ולא מוריד לענין רחיצה, ולענין רחיצה כל זמן שאינו ראוי לרחיצה כמות שהוא חי, חייבין עליו, וזה פשוט.

ולפי האמור, לא שייך רינו של הרמב"ם בהלכה א' רק במים שעומד לרחיצה אבל בשמן וחלב שאינם עומדין לרחיצה אינו חייב עליהן, שאם אתה בא לחייבן משום בישול אתה צריך לחייבן משום בישול לאכילה, ומשום בישול לאכילה הרי אינם חייבין מפני שהן נאכלין כמו שהוא חי וע"כ פטורין הן, וזהו שלא כדברי המשנה ברורה בריש סימן שי"ח שהביא לשון הרמב"ם בהלכה א' שהמחמם את המים חייב, והוסיף שהוא הדין כשמחמם את החלב, וזה אינו, דחלב אינו עומד לרחיצה רק לשתייה, ולשתייה לא אהני מידי הבישול מפני שהוא נאכל כמו שהוא חי, ובאמת דברי המשנה ברורה הם תמוהים, דהיאך יכול להוסיף שהוא הדין גם בחלב, והלא הרמב"ם מסיים שם שהשיעור הוא כרי לרחוץ בו אבר קטן, ובחלב הלא אין רוחצין את עצמן, ולא שייך אצל חלב שיעור של רחיצה, וחלב לכאורה רומה לשמן ויין ולא למים, וצ"ע. ועיין שם בסימן שי"ח בשערי ציון אות קי"ד שהביא ראיה ממים לפירות שנאכל כמו שהוא חי חייב, ודברים הללו ג"כ תמוהים הם, דממים אין שום ראיה, דהא דמחייב במים הוא משום שהכינו לרחיצה, אבל בפירות לא שייך שהכינו לרחוץ בהם, ואינו שייך אלא שהכינו לאכילה, וכיון שהן נאכלים ממילא אפילו כשהן חייין אפשר לומר דלא שייך בהן בישול דלא אהני להו מידי, בקיצור, ממים אין שום ראיה לפירות.

נחזור לענינינו, שביארנו דהא דכתב הרמב"ם שהמחמם את המים חייב, היינו משום שחיממו והכינו לרחיצה, ונראה לי להוסיף עוד, ולומר שאפילו אם המבשל נתכוין לשתייה ולא נתכוין לחממו לרחיצה מ"מ חייב מפני שסוף סוף הוכן לרחיצה ומים עומדים לרחיצה, ואין לפוטרו משום דבר שאינו מתכוין, דהא דפטור משום דבר שאינו מתכוין לר"ש, היינו כשלא נתכוין כלל להמלאכה, כגון שגרר מטה כסא ושלחן ובלא מתכוין עשה חרוץ דהיינו מלאכת חרישה, נמצא שהוא לא נתכוין כלל למלאכת חרישה, משא"כ כאן באמת הוא נתכוין לבישול, רק שהוא נתכוין לאכילה, בענין זה אין לפוטרו משום דבר שאינו מתכוין, וכן אין לפוטרו משום מלאכה שאין צריכה לגופה, מפני שכאן באמת המלאכה בעצמה דהיינו הבישול הוא צריך, אלא שאין צריך אותה לרחיצה רק לשתייה, זה אלא מיקרי מלאכה שאין צריכה לגופה, ויש לי אריכות דברים בזה אשר אין כאן המקום, ויש לפלפל בפרט זה. אמנם יחי' איך שיהי', הרמב"ם בפ"ט הלכה א' שכתב שהמחמם את המים חייב, הוא משום שהכינו לרחיצה. (ודרך אנב, ראיתי בספר שביתת השבת שהביא בשם הפר"ח שרוב חימום של מים הוא לרחיצה, ויהיה איך שיהי', עכ"פ זה וודאי שהרמב"ם שכתב שהמחמם את המים חייב הוא משום שהכינו לרחיצה, ואם לא יהיה מקום להעמיד דבריו רק כשנתכוין לרחיצה, נצטרך להעמיד דבריו שנתכוין לרחיצה).

בענין עד המסייע פוטר משבועה

אשר ברוך לאנדא

תלמיד כמתיבתא עץ חיים דכאכוב
ברוקלין, ניו יארק

במס' בבא מציעא דף ג' ע"א יש מחלוקת הראשונים בהורה במקצת ועד אחד מסייעו, אם פטור משבועה או לא, דהרא"ש סובר שפטור משבועה, ושיטת המרדכי (בפ' חזקת הבתים) דהיינו דוקא כשמוען טענה שאפשר להאמינו בלא מינו, אבל אם אין מאמינים לו אלא מכח מינו דהי' יכול למעון טענה אחרת, ואותה הטענה אינה מתקיימת אלא מכח מינו, אז צריך לישבע כאילו הי' טוען טענה האחרת, (שהרי על אותה הטענה אין עד אחד מסייעו).

והנה הביאור בשיטת המרדכי הוא, דיש ב' ענינים במינו, חדא, בירור, דהיינו שהמינו מברר שטענתו אמת, דאל"כ הי' יכול למעון טענה טובה וחזקה הימנה, והשני, הוא זכות הטענה, דכל זכות ונאמנות שהי' לו אם הי' טוען טענת המינו, יש לו גם עכשיו, כיון דבידו למעון, כמבואר באחרונים. — והנה כאן לא שייך שום אחד מהנך ענינים, בירור אין כאן, משום דלעולם לא יטעון אדם טענה השני', כיון שנח לו למעון זו הטענה ועד אחד מסייעו ואינו צריך לישבע, מלמעון טענה השני' וישבע. וגם זכות הטענה אין כאן, דהרי פירושו של זכות הטענה הוא, שיכול לנצח ע"י זו הטענה, מינו דהי' יכול לנצח עם הטענה השני', א"כ הכא אינו יכול לנצח עם טענה זו שטוען, יותר מטענה השני', שהרי אם בטענה השני' לא יזכה בדין רק אם ישבע, א"כ איך יופטר משבועה בטענה זו שטוען. אבל הרא"ש חולק על המרדכי וסובר דאף אם אינו נאמן רק עם מינו ועד אחד מסייעו, ג"כ פטור משבועה, וזה מוכרח ממה שהקשה רבינו יונה על הרא"ש שסובר ע"א המסייע פוטר, מהמפקיד אצל חבירו בשטר נאמן למעון החזרתי במינו דנאנסה, וכמו שצריך לישבע בטענת נאנסה, צריך ג"כ לישבע בטענת החזרתי לך, רק אם הביא עדים על החזרתי פטור משבועה. והק' רבינו יונה למה צריך שני עדים, הא אפי' בעד אחד נמי ליפטר משום ע"א המסייע, ותי' הרא"ש דאה"נ בחד נמי סגי, ומה דאמרו בגמ' עדים, פירושו עדות המועלת, וכאן עדות המועלת היינו עד אחד. הרי מוכח ברור שהרא"ש סובב דמינו עם ע"א נמי פוטר משבועה, דהא אם הי' טוען טענת נאנסה הי' צריך לישבע, דעל טענת נאנסה אין ע"א מסייעו רק על טענת החזרתיו, ואעפ"כ סובר הרא"ש דע"א פוטר משבועה. ולכאורה קשה, הרי אין כאן שום ענין דמינו, כמו שביארנו בשיטת המרדכי. ואפשר לתרץ עפ"י מה שחקר בספר חידושי ר' ראובן (במס' ב"מ), מהו הסברא דעד אחד המסייעו פוטר משבועה, צד אחד יש לומר, שהעד המסייע דוחה להסבה הגורמת השבועה וסותרה, והיינו דכל חיוב שבועה הרי ישנה סיבה המחייבת, וזו היא ההוכחה שבשבילה יש לחשוך להנתבע שמשקר, נמצא שטענת התובע היא חזקה, ועל טענת הנתבע יש ריעותא, אמנם אם יש להנתבע

עד המסייעו, הוא מסלק את הריעותא שיש עליו, וממילא כוחו הוא שוה להתובע, ושוב אי אפשר להוציא ממון ממנו. או כלך לדרך זו, שענין עד המסייע, הוא, שע"י עד המסייע נעשה כאילו הוא נשבע בעצמו, שהתורה החשיבה לעד המסייע כמו שבועה (וגם חזינן דמה"ת ליכא נשבע ונוטל כמו שאין עד אחד יכול להוציא ממון).

והנה לכאורה יש להכריח כצד הראשון, מדברי בעל התרומות, שכתב, אם הנתבע מחויב שבועת היסת ויש לו ע"א אינו פטור משבועה, וכתב השער המשפט, שאם הנתבע מחויב גלגול שבועה ויש לו ע"א על טענת הגלגול, ג"כ אינו פטור משבועה. וביאור הסברא הוא, דסובר רע"א המסייע מסלק את הריעותא שגורמת לחיוב השבועה, וא"כ בשבועת היסת שאנו רואים שחכמים חייבוהו שבועה אף בלא שום ריעותא, שהרי הוא כופר הכל, ממילא אינו מועיל עד המסייע ליפטר השבועה, שהרי כל כוחו של עד המסייע הוא רק לסלק את הריעותא, והרי חזינן בהיסת שחז"ל חייבוהו שבועה בלא שום ריעותא, וכמו כן בגלגול שבועה, התורה חייבתו לישבע על דברים אחרים בלי שום ריעותא, לכן אינו מועיל עד אחד המסייעו.

ולעומת זה יש להכריח כצד השני, מהמבואר בתשו' מיימוני ובכ"ח חו"מ סי' פ"ז סעיף ו', רכל היכי דאמרין נשבע ונוטל, אם יש ע"א המסייע אינו צריך לישבע, ונוטל בלא שבועה, עיי"ש. והשתא אי נימא כצד הראשון, שע"א רק מסלק את הריעותא, זה לחור לא ה' מועיל להוציא ממון, אלא ע"כ שהם סובר כצד השני, שע"א המסייע עומד במקום שבועה, ונעשה ממש כמו שנשבע בעצמו.

ואפשר לומר שבזה יהי' ג"כ מחלוקת המרדכי והרא"ש, דהמרדכי סובר דעד אחד המסייע הוא רק סילוק הריעותא, ממילא אין לו שום נאמנות במינו, כמו שכתבנו, דבירור לא שייך, שהרי אינו רוצה לישבע, ממילא לא יטעון טענה השני, וזכות הטענה לא שייך, שהרי אינו יכול להתחזק יותר מע"י טענה השני, והרי אותה טענה צריכה שבועה, ואם נקטינן שכחו של ע"א הוא רק לסלק הריעותא, סוף כל סוף צריך לישבע כמו בטענה השני'.

אבל הרא"ש יסבור כצד השני, שע"א מועיל כמו שנשבע הוא בעצמו, א"כ אע"פ שבירור אין כאן, שהרי על הטענה השני' צריך לישבע בפועל ממש, וטענה זו שטוען רק נעשה כמו שנשבע, והוא אינו מרוצה לישבע בפועל, אבל זכות הטענה שפיר איכא, ראינו מתחזק יותר מע"י טענה השני', שבטענה השני' ה' מנצח עם שבועה, ועכשיו בטענתו מנצח עם ע"א דחשוב ג"כ כמו שבועה, מש"ה סובר הרא"ש דנאמן במינו וע"א המסייע.

עולת שבת בשבתו

בראשית

אשר עשה משה לעיני כל ישראל — בראשית ברא אלקים וגו'. כדי לחבר סוף התורה לתחילתה י"ל, דהנה איתא בגמ' (עירובין י"ג ע"ב) אמר רבי האי דמחדדנא מחבראי דחזית' לר' מאיר מאחורי' ואילו חזית' מקמי' הוה מחדדנא שפי דכתיב והיו עיניך רואות את מוריד, ע"כ. הרי דראיית פני ת"ח וצדיק היא סגולה להתחדד בתורה. ונודע דמשה הוא כינוי לת"ח וצדיק, ואתפשטותא דמשה בכל דרא. וזשה"כ, משה לעיני כל ישראל, שישימו כל ישראל פני צדיק הדור נגד עיניהם, שיהיו עיניהם רואות את מורם, והטעם הוא, בראשית, וכדרשת חז"ל בשביל התורה שנקרא ראשית, כדי שיוזכו להתחדד בתורה, וכנ"ל.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

במדרש רבה בפרשתן עה"פ ויעש ד' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, בתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב כתנות אור באל"ף. וכבר עמדו בזה מדוע דוקא בתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב אור באל"ף. וי"ל בדרך פשוט עפ"י מה דאיתא בילקוט ראובני דלעתיד לבא יתוקן החטא של אדם הראשון ויהי נכתב כתנות אור באל"ף כמו שהי' ראוי להיות בתחילה. והנה איתא בגמ' עירובין (דף י"ג ע"א) אמר רבי מאיר כשבאתי אצל ר' ישמעאל אמר לי בני מה מלאכתך אמרתי לו לבלר אני וכו' דבר אחד יש לי וקנקנתום שמו שאני מטיל לתוך הדיו, אמר לי וכי מטילין קנקנתום לתוך הדיו והלא אמרה תורה וכתב ומחה, כתב שיכול למחות, עיי"ש. הרי דתורתו של רבי מאיר הי' כתוב בכתב שאינו יכול למחות. וא"כ שפיר מוכן מדרש הנ"ל, דמן ההכרח הי' צריך להיות כתוב בתורתו של רבי מאיר כתנות אור באל"ף, כמו שהי' לעתיד, מאחר שתורתו הי' כתוב בכתב שאינו יכול למחות, ואם הי' נכתב עור בעי"ן, איך הי' יכול לתקן לעתיד, לכן הי' כתוב כתנות אור באל"ף, ודו"ק.
(הגאון מוה"ר יעקב יוקל הלוי הורוויץ אבד"ק גלוגא זצ"ל)

נח

ויאמר אלקים לנח קץ כל בשר בא לפני, ופירש"י, כל מקום שאתה מוצא זנות אנדרלמוסי' בא לעולם והורגת טובים ורעים. והקשו המפרשים דהכא משמע דבשביל זנות בא המבול, ומיד בסמוך פי' רש"י, כי מלאה הארץ חמס, לא נחתם גזר דין אלא על הגזל, א"כ לכאורה דברי רש"י סותרין אהרדי, וכל א' פי' לפי דרכו, וגם אני אענה את חלקי, ע"פ מה דאיתא בסנהדרין (דף נ"ו ע"ב) דיליף דבני נח מצווין על הגזל דכתיב ויצו ה' אלקים על האדם מכל עץ הגן אכל תאכל

(1) הועתק מכת"י בנו הג"ר מרדכי סג"ל הורוויץ זצ"ל אבד"ק באלחוב, והגיע אלינו ע"י ידידנו היקר החשוב והנעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. טוב עין הוא יבורך.

ולא מן הגזל. אך לכאורה יש לדקדק דא"א לומר ראדם מצווה על גזל, משום דלא שייך ב', דהלא רש"י פ' בריש פרשת ויקרא אדם כי יקריב כו' אדם למה נאמר, מה אדם הראשון לא ה' מקריב מן הגזל שהכל ה' שלו וכו', א"כ משמע דלא שייך באדם הראשון גזל, וא"כ האיך נאמר ראדם מצווה על גזל, אך י"ל דלכך כתיב באותו פסוק, ויצו ה' אלקים על האדם לאמר מכל עץ הגן כו', למה לי מלת לאמר, אלא לאמר היינו לדורות, דלדורות ציוה מכל עץ הגן אכל תאכל ולא מן הגזל. אך שם בגמרא יליף, לאמר זו גילוי עריות, דכתיב לאמר הן ישלח איש את אשתו גו'.

והשתא א"ש, דוודאי בשביל עריות אנדרלמוסי' בא לעולם, אבל עדיין לא ה' נחתם גזר דינם, משום דה' להם התנצלות, דלא היו מוזהרין עדיין על עריות, והקב"ה לא מעניש אא"כ הזהיר כראיתא שם, והא דכתיב לאמר, לא דרשו על עריות, אלא לאמר לדורות, אבל על גזל נחתם גזר דינם ממ"נ, כיון דעוברין על גזל והרי אדם הוזהר מכל עץ הגן וגו', ואי תימא דלא היו מפרשים על גזל משום דלא שייך באדם הראשון גזל, דהכל ה' שלו, הלא כתיב תחילה לאמר רקאי לדורות, וע"כ צ"ל דלא דרשו לאמר לדורות, דק לאמר זו גילוי עריות, א"כ ממ"נ נחתם עליהם השתא גזר דין.

(הגאון בעל שב יעקב אבד"ק פפר"מ וצ"ל)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף תלל" להרה"ג המנוח מוה"ר מנחם בראכפער ז"ל)

בראשית

קאפ' ב' פסוק י"ז.

כי ביום אכלך ממנו מות תמות. ידוע הוא מה שאמרו חז"ל במדרש (מ"ר נשא פ' י"ד, כ"ג) שחיסר ארה"ר משנותיו שבעים שנה ונתן לדוד בן ישי, לפי שראוי ה' לחיות אלה שנים שנאמר כי אלה שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור וגו' ע"כ. ובזוה"ק פ' וישלח (דף קס"ח) איתא, שהאבות נתנו לדוד המלך ע"ה שבעים שנה משנותם, דאברהם אע"ה ה' לו לחיות ק"פ ולא חי רק קע"ה, ויעקב ה' לו לחיות קע"ה וחי רק קמ"ו, ויוסף ה' לו לחיות קמ"ו וחי רק ק"י, בין כולם נתנו לו שבעים שנה. והנה לפי דברי הוזהר יקשה למה לא חי ארה"ר רק תתק"ל, הרי הקב"ה אמר ביום אכלך ולמה נחסרו לו שבעים שנה.

והתירוץ לזה מבואר בדברי רש"י, שמביא מדרשים חלוקים בענין יומו של הקב"ה, שבתהלים (כ"ה, ו') עה"פ וחסדיך כי מעולם המה, כתב, מימות ארה"ר

(2) הועתק מכת"י מעתיק א', והגיע אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

שאמרת לו ביום אכלך ממנו מות תמות ונתתה לו יום א' משלך שהוא אלף שנים, ע"כ. וזה הוא כדעת המדרש פ' נשא הנ"ל, שיום א' הוא אלף שנים, ורק מחמת שנתן לדור ע' שנה, חוסר משנותיו, אבל (שם צ', ד') עה"פ כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור ואשמורה בלילה, כתב רש"י, אלף שנים של בני אדם הם כיום אחד של הקב"ה ועוד מן הלילה עמו, כי יום אחד של הקב"ה ומעט מן הלילה של הקב"ה הם אלף שנים, שהרי לא אמר הכתוב שיהא יומו של הקב"ה אחד כאלף שנים אבל כשיצא מעט מן הלילה עמו או יומו שלם הוא אלף שנים, ולכך מת אדה"ר תוך אלף שאם הי' חי אלף הי' יותר מיומו של הקב"ה, ושם שיעור אותה אשמורה הוא כמו שיש ממיתת אדה"ר עד אלף שנים, עכ"ל"ק. וזה יהי' כפי דעת הוזה"ק, כי לפ"ז לא חסר אדה"ר משנותיו כלום, ושנותיו של רחמ"ע"ה, הם ממה שנתנו לו האבות.

קאפ' ג' פסוק ט'.

איכה, יודע הי' היכן הוא אלא ליכנס עמו בדברים שלא יהא נבהל להשיב אם יענישהו פתאום, וכן בקין אמר לו אי הכל אחיך, וכן בבלעם מי האנשים האלה עמך, ליכנס עמהם בדברים, וכן בחזקי' בשלוחי מרודך בלאדן; מה שנכנסו הרברים האלה „ליכנס עמהם בדברים" באמצע הדיבור, אחר וכן בבלעם, ולא אמר כן אחר, וכן לקין, או לבסוף, אחר וכן לחזקי'. דבאמת לאו כלחו בחדא מחתא מחתינהו, דגבי אדם נתן הטעם שלא יהא נבהל להשיב, וכן גבי קין הוא מטעם זה, וכמ"ש רש"י להלן (ד', ט') א"כ מש"כ, וכן בקין אמר לו אי הכל אחיך, הוא נמשך אשלמעלה, שנכנס עמו בדברי נחת שלא יהא נבהל להשיב כשיענישו, אבל גבי בלעם לא שייך טעם זה, שהרי לא בא להענישו, ע"כ כתב רש"י, וכן בבלעם, הגם שלא בא להענישו, מ"מ אמר כן ליכנס עמו בדברים, ע"כ נכון הוא הנוסח כמו שהוא בדפוס הראשון, דבמקום ליכנס עמהם בדברים, כתב שם, ליכנס עמו בדברים, שלא קאי רק על בלעם, ולא על קין.

קאפ' ה' פסוק ל"ב.

כן חמש מאות שנה, א"ר יודן מה טעם כל הדורות הולידו לק' שנה וזה לחמש מאות וכו'. ובדפוס ה' הנוסחה, מה טעם כל הדורות הולידו למאה שנה ולמאות וכו'. וכן הלשון במדרש (ב"ר פרשה כ"ו, ב'). ואולי משום שלא מצינו בפסוק מי שהוליד למאות שנה, לפיכך הניחו ברש"י והחסירו תיבת ולמאות, ואי משום הא, לא הי' להם להגיד, דכיון דמתושלח הוליד לקפ"ז, ולמך לקפ"ב, נקט המדרש חשבון הסוכם מאתים, ויותר מזה מצינו בגמ' (קידושין י"ב). כיון דנפקא מפלגא (היינו החשבון אלף תקל"ו) קרוב לאלפים קרי ל'. והנוסחה במדרש שוחר טוב (תהלים מזמור א') שכתוב שם, כל בני גילו היו מולידים בני חמשים שנה בני שבעים ושמנים, והוא כן חמש מאות, צריך להבין, דבקרא לא מצינו בדורות הללו מי שהוליד לחמשים שנה, ובפרט שאביו וזקנו הולידו לאחר ק"פ, כנ"ל, ומי הם בני גילו שילדו לחמשים.

קאפ' ו' פסוק ר'.

וגם אחרי כן, אע"פ שראו באברן של דור אנוש שעלה אוקיינוס והציף שליש העולם לא נכנע דור המבול ללמוד מהם. לפי נוסחה זו, ה' להם לרור המבול ללמוד מרור אנוש ולא למרו, ולכאורה זה סותר למה שכתב רש"י בפ' עקב (רברים י"א, י"ז) בפסוק ואברתם מהרה, איני נותן לכם ארכא, וא"ת והלא נתנה ארכא לרור המבול שנאמר והיו ימיו מאה ועשרים שנה, דור המבול לא ה' להם ממי ללמוד, ואתם יש לכם ממי ללמוד, ע"כ. והרי כתב כאן שרור המבול ה' להם ללמוד מעונש דור אנוש ולא למרו.

אבל ברפוס אלקבץ הנוסחה היא, לא נמנעו דור המבול ללמוד מהם, ולפי נוסחה זו, למרו דור המבול מעשיהם מרור אנוש, ואע"פ שראו באברן שליש העולם וה' להם למנוע מללמוד מהם, מ"מ לא נמנעו, אבל עכ"פ לא ה' להם ממי ללמוד לעשות הטוב והישר, כמ"ש רש"י שם, שלא ה' להם ממי ללמוד.

נח

קאפ' ט' פסוק ר'.

ויום ולילה לא ישבותו, מכלל ששבתו כל ימות המבול וכו'. ברפח"ר הנוסחה, כל ימי המבול, ונוסחאות אלו אפשר לפרש על ימי ירדת הגשמים ותגבורת המים לבר, אבל במדרש איתא, לא שמשו המזלות כל י"ב חורש, והנוסחה ברש"י כת"י קלק, כל שנת המבול.

שם פסוק י'.

חית הארץ אתכם, הם המתהלכים עם הבריות: מכל יוצאי התיבה, להביא שקצים ורמשים: לכל חית הארץ, להביא המזיקין שאינן ככלל החי' אשר אתכם שאין חילוקן עם הבריות: לפי נוסחה זו שמפרש חית הארץ אתכם, הם המתהלכים עם הבריות, לא ה' לרש"י לומר שאינן ככלל החי' אשר אתכם שהוא רישא רקרא, רק הכי הול"ל, שאינן ככלל, חית הארץ אתכם.

אבל נוסחת רפוס הראשון היא, חית הארץ אתכם, להביא מזיקין שאינן ככלל החי' אשר אתכם, שאין חילוקן עם הבריות. ולפ"ז רישא רקרא דכתיב החי' אשר אתכם, משמעותו, החיות שהילוכן עם הבריות ואין ככלל זה המזיקין, ומהכתוב ובכל חית הארץ אתכם, דלא כתיב אשר אתכם, מרבה המזיקין שאן חילוקן עם הבריות.

ובפירושו המזיקין, כתב הרא"ם, שהם השרים, והגור ארי' כתב שהם החיות המזיקין כמו הארי והדוב והנמר. ובלבוש האורה הסכים לרברי הרא"ם וכ' והמפרשים אותו על ארי ורוב אינם אלא טועים, עיי"ש. ומנוסחת רפוס אלקבץ נראה כפירוש הרא"ם, שהנוסחה היא, שאין הלכום ניכר עם הבריות, הלשון אין הלכום ניכר, נראה שכוונתו על השרים, לא על החיות הטורפות.

תמיהות וישובים

תמו' בספר דרשות חתם סופר

בדרשות מרן הח"ס לסוכות (ח"א דף מ' טור ב') ד"ה בפסוק יושב בשמים ישחק, כתב, דרך בישראל אמרינן המצטער פטור מן הסוכה משום דסוכה הוי כנגד ענני הכבוד שהיו לנו לנחת דייקא, משא"כ בנזים אם נתחייבו בסוכה, ע"ד מ"ש חז"ל בריש מס' ע"ז (נ' ע"א), גם במצטער חייב, ע"ש בדבריו שכפל ושילש סברא זו. — ובמטותא מינ' דרבינו הוא תמוה, דהא מפורש ממש להיפך שם במס' ע"ז הנ"ל, דפרכינן והאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה, ומשנינן נהי דפטור בעושי מי מבעטיה. הרי מפורש דגם באומות מצטער פטור. (ולש' הח"ס הו"ל לשנויי, הני מילי בישראל אבל בעכו"ם לא). ולא עוד, אלא דרבריו בדרשות סותרים למה שנרפס משמו בתורת משה עה"ת בפ' האזינו לחג הסוכות (דף ע"ו טור ב') סוד"ה משאחז"ל, ע"ש.

מרדכי שמואל יונתן בערקאוויטש

סיגעיט, ניו יארק

תמו' בספר חמשה מאמרות

בספר חמשה מאמרות (להנה"צ ממונקאטש זצ"ל) במאמר נוסח התפלה (אות ל"ג) כתב וז"ל, בתפלת מוסף יו"ט, או"א מלך רחמן רחם עלינו, נרפס שם בסידורים ומחזורים רצה במנוחתנו (מלך רחמן וכו'), היינו לאמרו כשחל בשבת, ואח"כ נרפס שם עוד הפעם בזהשיאנו, לומר בשבת או"א רצה במנוחתנו קדשנו במצותך וכו', ואין טעם לאמרו בכפיל"א, ואינו ענין לומר רצה במנוחתנו בתפלת מלך רחמן וכו', וגם בסידורים המדוייקים בין בנוסח' האשכנזים ובין בנוסח' הספרדים לא מצאתי כלל במלך רחמן לומר רצה במנוחתנו בשבת, והוא טעות שנשתרבו במחזורים סמוך לדורותינו, עכ"ל.

ויש לתמוה על שכתב שנוסח זה הוא טעות ונשתרבו סמוך לדורותינו, דבאמת יש בענין זה מבוכה בגדולי הפוסקים, עיין בלבוש או"ח סי' תפ"ח שהביא בשם המנהגים לומר רצה במנוחתנו אצל מלך רחמן רחם עלינו, וחולק עליו וכותב שאין כאן מקומו, דמה ענין רצון המנוחה אצל מלך רחמן, עיי"ש. ובס' אליהו רבה סי' תפ"ח אות ג', חולק על הלבוש, ומסיים, לכן נ"ל עיקר כמנהגים וכן הוא בכל הנוסחאות והכי נוהגין, עכ"ל.

ארי' ליבוש פרענקל

חבר כולל עץ חיים רבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת כפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחירושי האכזרים והכחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

ברין דבר שאינו מתכוין בשבת
מהב' המופלג כמר שלום הענדלער הי"ד ממישלעניץ¹

ב"ה. יום ו' פרשת שמיני תרצ"ג פה מישלעניץ.

לכבוד גאון הגאונים וכו' וכו' כקש"ת יוסף שליט"א אבר"ק דווינסק בעמח"ס צפנת פענח.

... במדינתנו יצא צוקער אשר בעת השבירה יוצא אש מבין השני חתיכות, רק שביום אינו ניכר, אבל באישון לילה ואפילה ניכר בטוב ניצוץ קטנה יוצאת ממנו, ומעתה יש שאלה לענין שבת שיהי' אסור לשבור הצוקער, ואי משום דבר שאינו מתכוין, הלא פסיק רישא הוא, ולהכניס זה בפלוגתת הערוך ותוס', לומר שהוא פסיק רישא דלא ניהא לי', נמי אי אפשר, כי מחמת האיסור לא אמרינן לא ניהא לי', רק שמחמת האיסור אפשר למיחשבי' דבר שאינו מתכוין, רמסתמא מחמת האיסור אינו מכוין כמ"ש הר"ן, אבל למיחשבי' לא ניהא לי', זה אי אפשר, דכל שהוא חפץ ברבר הנעשה חשוב ניהא לי', אף רמחמת האיסור לא ניהא לי', וזה פשוט. ואפשר הי' טוב שלא לגלות כדי שלא תהא מלאכת מחשבת, או אפשר יותר טוב לגלות, אם אסור, לאפרושי מאיסורא, לכן יאבה נא כהדר"ג להודיעני חו"ד ברין זה, כי הוא נחוץ מאוד, כי כל אחב"י אינם נוהרים בזה משום חסרון ידיעה, שאינם יורעים שיוצא אש בשבירת הצוקער, לכן אבקש עוד הפעם שישב לי תשובה נכונה על דברי, ואם הוא אסור, אזי אכתוב לחברה „שומרי שבת" שידפיסו עלה ולהפיצו בכל תפוצות ישראל לאפרושי מאיסורא. כ"ד עברו הנכנע תחת כפות רגליו ומצפה לתשובתו,

חק' שלום הענדלער

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונטרס ז' עמוד מ"ב.

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידירינו

האברך היקר והנעלה מו"ה יצחק משה בריינער נ"י מלונדון
ובנו הב' היקר והנעלה כמר עזריאל בריינער נ"י תלמיד ישיבתנו בלונדון
והאברך היקר והנעלה מו"ה חיים יהודה ליב ליעבער נ"י מלונדון
בהלקח מאתם אשתו-אמו-אחותו החשובה ע"ה
הרופא לשבורי לב יחבש לעצבותם
ויתנחמו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

פאקסימיליא מתשובתו של הגאון מוה"ר אברהם לנדא אבד"ק טשעכנאווי זצ"ל שנדפסה לעיל בעמוד ט'.

קול קורא לעזרה לרגלי שריפה נוראה בעיר איזמיר בשנת תר"א לפ"ק¹

בעה"ת. עשרים יום לחורש חשון שנת אה"ל ישרי"ם יפרי"ח לפ"ק².

שרי צבאות ישראל העומדים על הפקודים, מגיני ארץ גומלי חסדים,
פרנסים וגבאים אמרכלים וגזברים והיו לאחרים, הגבירים החכמים
הרמים שרים ונכבדים, אשר בק"ק האמבורגו אתה ה' תשמרם,
כי"ר.

בראשית מאמר, אנן דסנינן בשלימותא, שלמא עלייכו מלכי ישראל, וכל
שהוא עיקר ועמו תפילה כי ימים יאריכו שנים יאריכו עד זקנה ושיבה, מרובה
מירה, אכי"ר. אותותינו אלה הנם כתובים בדמעות שליש על אודות הרעה
הגדולה אשר נחית בקרב מחנינו מהשריפה אשר שרף ה', כאשר קדמה לכם
הידיעה את כל הקורות אותנו, ועל הכל צריך להודות לה' כי לא אלמן ישראל ולא
השכיית לנו גואל די בכל אתר ואתר מרבים העם נרבה גדולי ישראל ה' עליהם
יחיו להחיות בהם נפש כל חי מאשר נשרפו, הנם כי לא יעלה לשליש ולדביע, ולפי
שיעור השרפה הגדולה אשר ה', מכל מקום דבר גרול הוא לעתות בצרה ונחשב
כתחית המתים.

כרם צריכים אנו למודעי, כי בצרה גדולה אנחנו ואש תוקד בקרבינו מראות
ברע כי הבתי כנסיות הם חרבות ושוממות כי כל הרואה את הכותלים עיניו מקור
דמעה כחרבן בהמ"ק ממש, כי לא היו בכל ערי טודקאה כמו הבתי כנסיות של
העיר הזאת בצביונן ובקומתן, ועתה עם בני ישראל מתפללים תפילות חסופות
בעה"כ ופוזורים בכל פיאות, וגם צד לנו מאוד כי בשבתות יש מהם שפוגעים
באיסור הוצאה מרשות לרשות ושאר ענייני חלול שבת שנעשים בלתי כונה כי
לכל העם בשגנה מחמת הליכתם למקומות רחוקים להתפלל, יתר על כן כי הספרי
תורות הם בגלות ח"ו שהונחו הס"ת בשלשים מקומות כדי לקרות בהם פרשה
בצבור, ורוב המקומות כמעט אינם פהורים ונקיים כראוי, וכמו צער כנפשינו על
גלות התורה, אוי לנו שכך עלה כימינו, אי לזאת באנו אל הארש הלזו, אנחנו כבני
העיר הזאת, להתחנן אליהם בתחינה ובבקשה שיעשו למען כבוד ה' וכבוד
תורתו, לפקח ולהשגיח בעין חמלתם שיפרישו ממונם נרבה לה' וגם יהיו
משתדלים לקבץ מאחרים אחינו ב"י בכללות העיר ומיחירי סגולה איש כמתנת

(1) קול קורא זה הניע לירינו ע"י ירידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה יודל
ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומרת לעד.

(2) לא ידענו איך מכון מספר השנה (תר"ב?) בתיבות הללו, כי השריפה פרצה בעיר
איזמיר בליל י"א לחורש מנחם"אב שנת תר"א לפ"ק, כמסופר בהקדמת ספר חיים לראש
על הגש"פ להג"ר חיים פאלאני אבר"ק איזמיר.

ידו, ולכתוב אגרות איש אל רעהו ואיש את קרובו, להערים אשר סביבותיהם, שישלחו לירינו בפרטות לשם בנין בתי כנסיות, כי אין לך מצוה גדולה כזאת וכאילו בנה בית המקדש בימיהם, והן בעון נשרפו שבעה בתי כנסיות גדולים ביותר ושנים קטנים, ולפחות צריך להוצאות הבנין חמשים אלף אריות לכל אחד ואחד מבית הכנסת מעלה ומטה, אף אם לא נעשה בנינים מפוארים כמו שהיו מאז מקדם כ"א הוצאה בהכרח לצורך קיום והעמדה לבד, וזה אינו יוצא מתחת ידינו אפילו לבנות בה"כ אחד אם לא בעזרתם ובהשתדלותם בס"ד, ומה גם כי יחיד העיר הלזו יחד עשיר ואביון כולם נלקו בשריפה הזאת ואין ידם משנת, ועל רחמי שמים אנו בשוחים, שיתן בלבם של רום מעלתכם ה"י שיהיו אווזים במצוה גדולה כזאת ולתת דעתם בזה להיות עושים ומעשים לאחרים כדי לבא לכלל בנין ב"כ ולרומם את בית אלדינו, ואנחנו בשם ה' אלדינו נעשה מה שמוטל עלינו לעשות, לכתוב שמות המתנדבים על גבי פתחי שערים של בה"כ, כי לזכר עולם יהיו, ולומר עליהם מי שבירך אבותינו כנהוג בכל שבתות השנה ובימים טובים ובכל יום הכפורים ויום הושענא רבה.

מבטחינו בה' דישיבו אותנו דבר יפה שעה אחת קודם, ויהי' תשובתם ע"י האחים הנבירים סי' יצחק פינקירלי ה"י וסי' דוד ה"י שהם משתדלים עמנו ביתר. ובזכות זאת, יזכו לראות בית קרשינו ותפארתינו בהר הקודש ירושלים תובב"א קרית מועדנו, ויזכו לראות פני דוד בן ישי משיח צדקינו, בעגלא ובזמן קריב אמן.

הלא כה דברינו, החותמים פה עירנו אזמיר יע"א לחיים טובים ולשלום.

זה שמי פנחס מוריני די שגורה ס"ט   הצעיר חיים פאלאני ס"ט³

(3) הגאון מוה"ר חיים פאלאני (החבי"ף) זצ"ל נולד ביום י"ט מרחשון שנת תקמ"ח לפ"ק באיזמיר לאביו הגאון מוה"ר יעקב פאלאני. למד אצל זקנו (אבי אמו) הגאון מוה"ר רפאל יוסף חזן בעל חקרי לב זצ"ל ונסמך להוראה ממנו. בשנת תקצ"ז נתקבל לאב"ד בעיר איזמיר. נדפסו ממנו כששים חיבורים בכל מקצועות התורה. נלב"ע ביום י"ז לחורש שבט שנת תרכ"ח לפ"ק.

ואלה יעמדו על הברכה

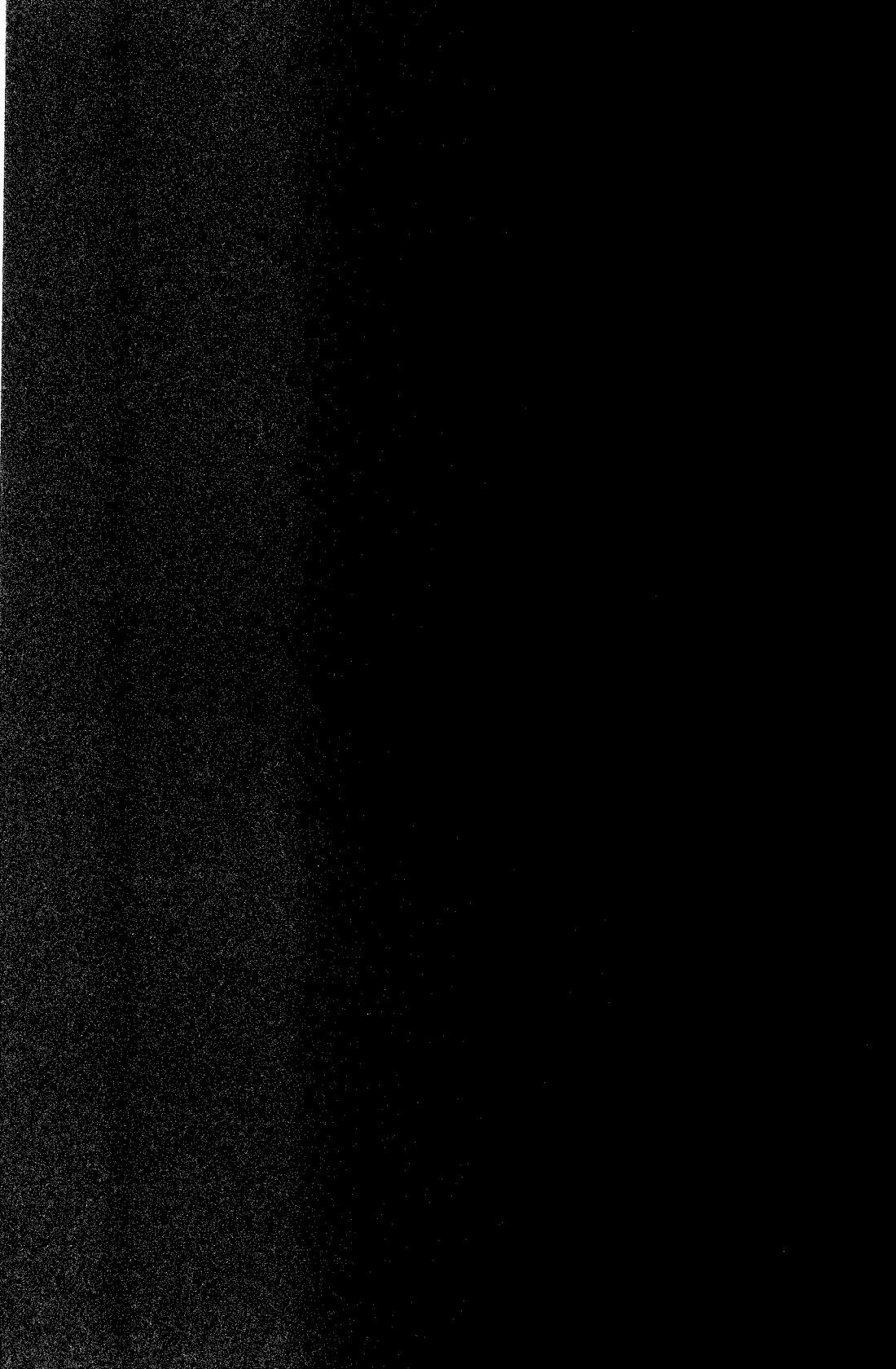
ברכות מזל טוב

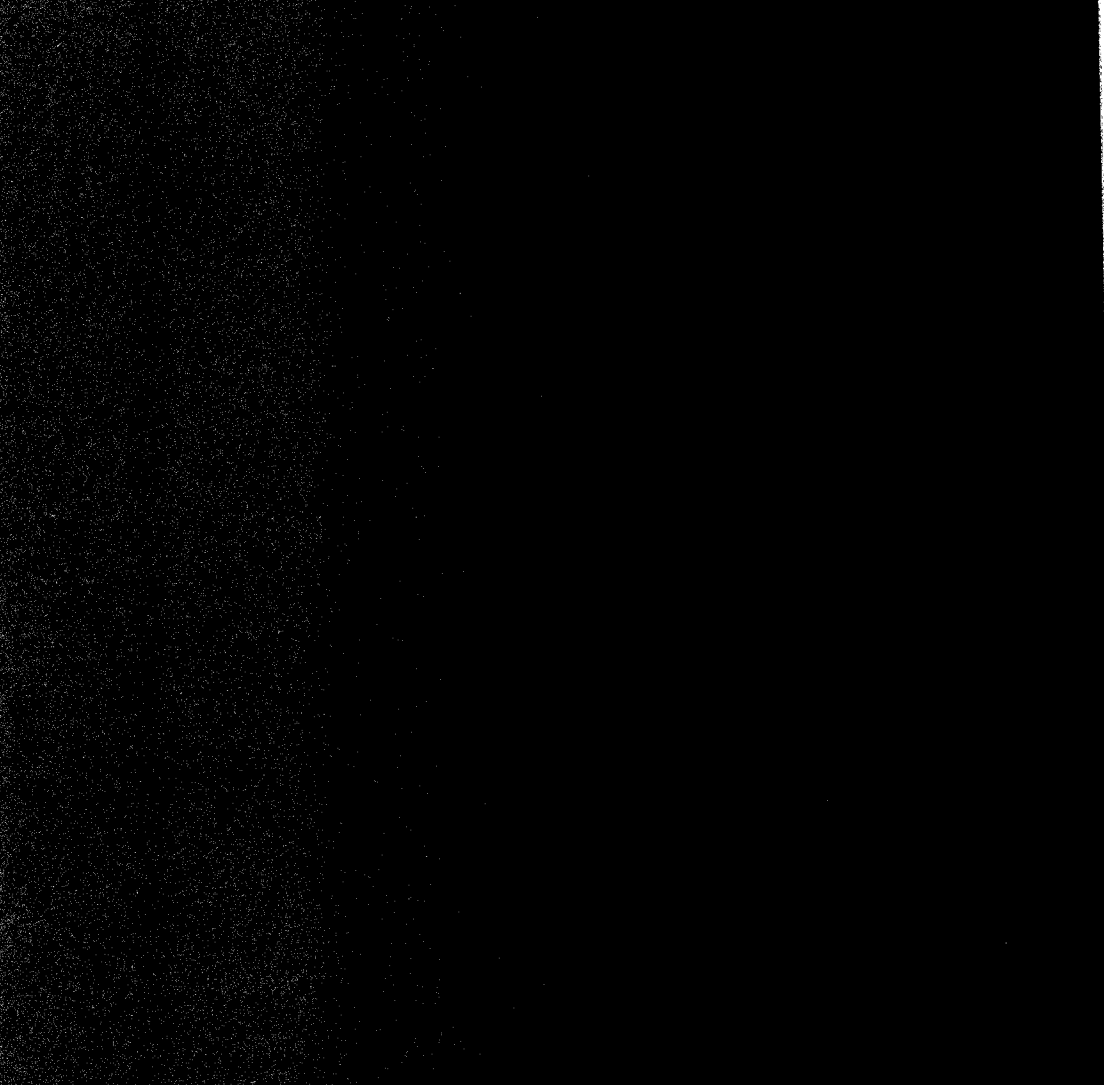
להאברך היקר ר' אהרן האפמאן נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אלכסנדר קנאפפלער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון אלימלך גאלדבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוב בערל ראזענפעלד נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה יונה אקסלער נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף אייזיק גריפעל נ"י להולדת התאומים
 להנה"ח מו"ה יעקב גוטוויין נ"י מבני ברק להולדת הנכר
 להנה"ח מו"ה ישכר פינדער נ"י מבני ברק להולדת הנכר
 להנה"ח מו"ה ישכר קאננער נ"י מבני ברק להולדת הנכר
 להאברך היקר ר' משה חיים מאנדלבוים נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה גאלדבערג נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נחום בערנשטיין נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נחמן פרייא נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' פסח קעסלער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי ארי' הירש נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' רפאל יצחק גארדאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלום יוסף דייטש נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה מילשטיין נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה שלמה יוסף שעללער נ"י מבני ברק להולדת הנכר
 יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אלי' אביגדור עליאס נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוד הכהן ווייס נ"י להולדת הבת
 להרב דוד קעסלער נ"י מנהל רשיבת באבוב בני ציון כסאראנשא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים יהושע בניקיר נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהושע זאבערמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף רייכבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק מרדכי שאהן נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יוחנן קינרייך נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
 להנה"ח מו"ה לוי יצחק זעליחאווסקי נ"י להולדת התאומות
 להרב משה קעסלער נ"י מנהל רשיבת באבוב בני ציון להולדת הבת

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאכוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ח' קונטרס כ' (ע"ב) חשון-כסלו תשמ"ה

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן ארמו"ר מבאכוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לפרשת ויצא . . . . . כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז כסוגיא דככתה . . . . . הגאון מוה"ר אברהם אביש אבד"ק פפד"מ זצ"ל
ז כסוגיא דתרי ותרי . . . . . הגאון מוה"ר זאביל איגר אבד"ק ברוינשווייג זצ"ל
ט כסוגיא דתרי ותרי . . . . . הגאון מוה"ר מנחם א"ש אבד"ק אונגוואר זצ"ל
יב כדון הנחת תפילין דר"ת . . . . . הגאון מוה"ר יעקב צבי וואלרמאן אבד"ק בארשא זצ"ל

מדור אגרות קודש

מז מכתב מהגאון בעל חתם סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל . . . . .

מדור זכרון לאחרונים

יז פלפול במשנה סוף מס' חגיגה . . . . . הגה"ק מוה"ר ישכר רוב רוקח אבד"ק בעלז זצ"ל
יט ב' תשובות בענינים שונים . . . . . הג"ר ארי' צבי פראמער אבד"ק קאזענלוב הי"ר

מדור פלפול והלכה

כר בענין כבוד הבריות . . . . . הרב מוה"ר יוסף מרדכי בוימעל שליט"א
כט בענין מתוך שהותרה לצורך . . . . . הרב שלמה זלמן גארראן נ"י

מדור תפארת בחורים

לא פלפול בסוגיא דככתה . . . . . הב' בן ציון שלמה הלברשטאם נ"י

עולת שבת בשבתו

לד ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת
לט נוסחאות והערות ברש"י עה"ת . . . . . הרה"ג מוה"ר מנחם בראכפעלד ז"ל

מדור תמיהות וישובים

מג הערות קצרות בענינים שונים . . . . .

מדור הנאהבים והנעימים

מב הערות שונות . . . . . הר' שלמה הלוי עפשטיין הי"ר

מדור זכור ימות עולם

מה פסק בית דין אודות הגט הירוע שניתן בעל כרחו בשנת תקט"ו לפ"ק . . . . .

מדור תעודות ופסיכות

נו כתב „קבלה" . . . . . כ"ק מרן ארמו"ר הראשון מוה"ר ש"צ לובית רינו
נז כתב „קבלה" . . . . . הגאון מוה"ר יוסף רובער הכהן רב בוויען זצ"ל
נח מכתבים אל המערכת . . . . .
סה צילומי כתבי קודש . . . . .
סו ברכות והוראות . . . . .

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1984

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס

לעילוי נשמת

הרבני הנה"ח הנכבד

מו"ה אלימלך במו"ה שמעון הלוי בלומענבערג ע"ה

נלב"ע כיום ט"ז לחודש כסלו שנת תשכ"ד לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

שמעון הלוי בלומענבערג

מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס

לעילוי נשמת

הרבני הנה"ח הנכבד

מו"ה יהושע במו"ה דוד יהודה ווערטהיימער ע"ה

נלב"ע כיום י"ז לחודש סיון שנת תשמ"ו לפ"ק

הרבני הנה"ח הנכבד

מו"ה שלום במו"ה יום טוב צבי גליק ע"ה

נלב"ע כיום כ"ג לחודש כסלו שנת תשל"ג לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו וחתנו,

יעקב ווערטהיימער

מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס
לעילוי נשמת

הרבני הנה"ח הנכבד

עסקן נמרץ ורב פעלים לטובת הכלל
מו"ה משה אהרן במו"ה יעקב שיף ע"ה
נלב"ע ביום י"א לחודש סיון שנת תשכ"ז לפ"ק

בתו האשה החשובה

מרת גיטל בת מו"ה משה אהרן ע"ה
נלב"ע ביום ה' לחודש אלול שנת תשל"א לפ"ק
תהא נשמתם צרורה בצרור החיים
הונצח ע"י בנו ואחיו,

יעקב שיף

מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס
לעילוי נשמת

הרבני הנה"ח הנכבד

מו"ה שלמה במו"ה בנימין בארבער ז"ל
ראש הקהל דקרית באבוב בבת"ים
נלב"ע ביום ז' לחודש טבת שנת תשל"ו לפ"ק
תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
הונצח ע"י בניו,

בנימין בארבער

יוסף עוזר בארבער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת ויצא

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש וגו' ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו וגו' ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים. הנה אמרו חכמנו"ל והובא ברש"י כאן עה"פ כי בא השמש, ששקעה לו חמה פתאום שלא בעונתה, ודקדק האלשיך הק' למה עשה ד' ככה, וכי אין מעצור לד' להשחותו שם באופן אחר מבלי העריב השמש שלא בעונתו. גם צריך להבין מה היתה כוונת השי"ת בהראות לו חזיון נורא כזה איך מלאכי אלקים עולים ויורדים בהסולם, עוד ראוי לשים לב, במה שפירש"י שנעקר הר המור"י ובא לכאן, לאיזה צורך ה' גם זה.

וכדי לבוא אל הביאור נקדים דברי המדרש בפרשתו, א"ר יהושע בן לוי, אבות הראשונים התקינו שלש תפלות, אברהם תיקן תפלת שחרית, יצחק תיקן תפלת מנחה, יעקב תיקן תפלת ערבית, שנאמר ויפגע במקום, ואין פגיעה אלא תפלה, ותמחו הקדמונים דעפי"ז יקשה על מה שאמרו כגמ' (ברכות כ"ז ע"ב) דתפלת ערבית רשות, למה יגרע תפלת ערבית משחרית ומנחה, שאותן התפלות שתיקנו אברהם ויצחק הם חובה, ותפלת ערבית שתיקן יעקב אבינו המובהר שבאבות היא רשות. אמנם יתבאר על נכון, דנודע מה שאמרו חכמנו"ל במדרש ובזוה"ק בכמה מקומות, דמעשה אבות סימן לבנים, ויציאת יעקב אבינו מבאר שבע שהיא ארץ ישראל, לחרון שהיא חוץ לארץ, בא לרמוז איך יתגדשו בני ישראל מארץ ישראל ויגלו בין האומות, ויעקב אבינו ראה זאת ברוח הקודש, והצטער אותו צדיק וחשש שמא ח"ו לא יתקבלו תפלות בני ישראל בעת גלותם בחוץ לארץ באויר הטמא של ארץ העמים, שהרי רק ארץ ישראל בלבד היא תחת השנחת הקב"ה כבודו ובעצמו כמאה"כ (רבדים י"א) תמיד עיני ד' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה, לא כן בחוץ לארץ, יש לכל מדינה ומדינה שר מיוחד בשמים, ולכן החריד יעקב אבינו חדרה גדולה, איך יתקבלו תפלותיהם של ישראל בארצות פזוריהם, וכדי שתניח דעתו, שידר הקב"ה את הטבע ושקעה לו חמה שלא בעונתה, וחשכה העולם, להראות לו כזה, שאף בגלות הרומה לחשכות הלילה, לא בזה ולא שקץ תפלת בני ישראל, ומהאי טעמא נעקר הר המור"י מקום המקדש ובא לכאן, לרמוז לו דגם בחוץ לארץ יתקדש אותו מקום שבנ"י יתפללו שם, ויהי בבחי' ארץ ישראל שיתקבלו תפלתם, וכהא דמבואר במס' ברכות (דף ח' ע"א) אמרו ל' לר' יוחנן איכא סבי בבבל, תמה ואמר, למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב, אבל בחוצה לארץ לא, כיון דאמרי ל' מקדמי ומחשכי לבי כנישתא אמר היינו דאהני להו. וכתב שם המהרש"א לבאר הכוונה, וכן כתב בבלי יקר בפ' עקב (עה"פ למען ירבו ימיכם וגו'), עפ"י אומרים ז"ל (מגילה כ"ט ע"א) עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, ואם כן

האדמה של כל בתי כנסיות בחוץ לארץ, אדמת קודש היא של ארץ ישראל, ולכן המשכים והמעריב בכל יום לבתי כנסיות דומה כאלו בכל יום הוא עומד על האדמה אשר נשבע ד' לאבותם, ומקוים בו ההבטחה של למען ירבו ימיכם וגו', עכ"ד. ולפי"ז שפיר מובן למה נעקר הר המורי' ובא לכאן, לרמוז שבכל מקום שיגלו ישראל, ילך הר המורי' עמם, וכמו שאמרו רז"ל שם במס' מגילה עה"פ ואחי להם למקדש מעט, אמר רב יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל. וזהו שראה יעקב אבינו, והנה סלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, ואיתא בזוה"ק סלם דא היא תפלה, שהראה לו הקב"ה מעלת תפלת בני"י גם בגלותם, ראף שמוצב ארצה ומתפלל, ראשו מגיע השמימה, שהתפלה בוקעת רקיעים ומתקבלת בשמים, ועל זה רומז החזיון הנפלא, והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, כלו' המלאכים שנבראים מהתפלה עולים למעלה להעלות את תפלות בני ישראל, ומורידין למטה שפע רב לבני"י בזכות התפלות. ואמר הכתוב, ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים, ואמרו על זה במדרש, מלמד שהקב"ה הראהו ביהמ"ק בנוי וחרב ובנוי, מה נורא המקום הזה, הרי בנוי, כדכתיב נורא אלקים ממקדשיך, אין זה, הרי חרב, כדכתיב על זה ה' דוה לבנו, וזה שער השמים, הרי בנוי ומשוכלל לעתיד לבא כדכתיב כי חזק בריחי שעריך, ע"כ. ולדרכנו יתכן לומר הכוונה, שאמר יעקב אבינו, אין זה, שאף בזמן שאין עוד ביהמ"ק, ובני"י שרויים בגלות, אעפ"כ, כי אם בית אלקים, שעדיין יש בחי' בית המקדש בזמנינו, והיינו מקום התפלה שבני"י מתפללין בו, אותן המקומות קנו לחן איכות הקדושה של ארץ ישראל ובית המקדש, וזה שער השמים, שכמו שמצינו בביהמ"ק רכתיב (מלכים א', ח') והתפללו והתחננו אליך בבית הזה, ואתה תשמע השמים, כן יהיו הבתי כנסיות שער השמים, שיתקבלו התפלות ברחמים וברצון לפני אדון כל, כי הבתי כנסיות ובתי מדרשות הם מקדשי מעט, ויש בהם אותה הסגולה, של ואתה תשמע השמים.

ובזה יש לפרש הפסוקים (תהלים קל"ד) שיר המעלות וגו' כל עבדי ד' העומדים בבית ד' בלילות, שאו ידיכם קודש וברכו את ד', כי בא לרמוז ראף בגלות הדומה ללילה, עומדים כל עבדי ד' בבית ד', וכתרגומו, בית מקדשא דה', ובאיזה אופן, שאו ידיכם קודש, זה קאי על התפלה, כמבואר בשל"ה הק' (שער האותיות, אות ק') רבשעת התפלה צריך שיהיו ידיו פרושות אל ד' יעווי"ש, ומקום התפלה הוא מקדש מעט, נמצא רעומדים בבית ד', אף בלילות.

ומעתה יתבאר היטב הענין שתפלת ערבית שתיקנה יעקב אבינו בחר האבות, אינה אלא רשות, דהנה איתא בנמ' (עירובין ס"ה ע"א) אר"ש יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן התפלה שנא' ושכורת ולא מיין, ושיכור פטור מן התפלה. ולכן מאחר שתפלת יעקב אבינו נתייסדה להורות שגם בחשכות הגלות תפלת בני"י רצויה, מה"ט הוי תפלה זו רשות, כי בגלות כולנו בבחי' שיכור הפטור מן התפלה, וחכמו"ל נתנו לימוד זכות עלינו באומרים תפלת ערבית רשות, לבל יהיו נענשים על התפלה בלי כוונה כראוי, אבל המכוון לבו בתפלה הוא בבחי' סלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, וזוכה שימלא ד' את כל משאלותיו ברחמים.

בסוגיא דכבתה

מהגאון מוה"ר אברהם אביש זצ"ל אבד"ק פראנקפורט דמיין*)

אור ליום א' כ"ר כסלו תק"ה נתאכסן אצלי התורני כמוהר"ר יוסף גר"ו מקאצק, והקשה מנלי' לרבא לפרש מעמא רב הונא רס"ל כבתה זקוק לה, להכי ס"ל פתילות ושמונים שאין מדליקין בשבת אין מדליקין בחנוכה משום דכבתה זקוק לה וכו', דלמא ס"ל כבתה אין זקוק לה להכי אין רשאי להדליק, משום רבעי שיעור לנר חנוכה, וזה ירליק בשמונים האסורים קרוב לזריא שלא ירליק כשיעור, משא"כ אי הוה ס"ל כבתה זקוק לה הוה מתיר להדליק, ולפשיעה לא חיישינן לו, עכ"ל.

והשבתי לו בעזרת ה' ית' ויתעלה, שמוכח מגמרא שזה אינו, דאי' שם, אמר רבי זירא אמר רב מתנה ואמרי לה אמר רב זירא אמר רב, פתילות ושמונים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת, וא"כ מוכח מכאן כסברת רבא, ראל"כ אלא אי אמרינן כבתה זקוק לה אז מותר להדליק ולפשיעה לא חיישינן, א"כ קשה לרב רס"ל רשאי להדליק בין בחול בין בשבת, קשה מ"ט מתיר להדליק בשבת, בשלמא בחול יכולין לומר לפשיעה לא חיישינן, אלא בשבת קשה אמאי מתיר להדליק, הא לא יכול להדליק אם כבתה, אע"כ דסברא היא כך, אם כבתה זקוק לה אז הוי אסור, ואם כבתה אין זקוק לה אז שרי להדליק כסברת רש"י, לכן רב רמתיר להדליק בין בחול בין בשבת, רס"ל כבתה אין זקוק לה, אז שרי בין בחול בין בשבת, וגם ס"ל (לא) [לשמא] יטה לא חיישינן, רס"ל אסור להשתמש לאורה, ולכך לא חייש לשמא יטה, ורו"ק.

בסוגיא דתרי ותרי

מהגאון מוה"ר זאכיל איגר זצ"ל אבד"ק ברוינשווייג¹⁾

בעה"י. ח' סיון פ"ז לעוורדיך.

לרחימי וחביבי הרב המאור הגדול מו"ה אברהם זוטרי נ"י
אב"ד רמדינת מונסטרער.

על מכתבו הרמה שקבלתי יום אתמול כי יעבור לא אתמהמה מלהשיב, הגם כי ברצות ה' ררכינו נעבור דרך גבולו ואבוא אי"ה ביתו הרמה, אך לאשר לא נוכל לעכב שמה רק לראות פניו, ומבילתי יכולת להשתעשע, לכן כל רברים שבעל פה רשאי לאומרן ככתב, להשיב על דברי תורה אשר אמר מעכ"ת ידידי הרב נ"י

*) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ז' קונט' ו' עמוד ז'. — ר"ז הועתק מכת"ק והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוּסְטֶרְטֶר נ"י מאמוּנוּעֶרְפֶּען. הוד והודר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ד' עמוד י"ב.

כי אהפך בזכות אאמ"ו הגאון זצ"ל⁽²⁾. הנה באמת לא על צדיק זה, כי אם על מאור עינינו הרשב"א ז"ל והשער המלך (פי"ב מהל' גירושין), הקשה מעלתו קושיותיו, ואינני צריך להצדיק הצדיק דמעיקרא, כי האמת תעיד על עצמו דמעיקרא לא קשה מידי קושיותיו, ושלא כדת בא אל שער המלך להשיג עליו. ואבאר לו בס"ד בכל מה שמעלתו נבוכ. הנה הרשב"א שפתותיו ברור מיללו דסוגיא דיבמות דף צ"ד. דאמרו לה חילוף הדברים, משמע דבנשאת קודם שבאו עדים שאמרו לא מת לא תצא אפי' בנשאת לאחר ולא אמר ברי לי, דבכל סוגיא לא נזכר דמיירי באומר יבם ברי לי, והרשב"א לא ס"ל כדחיקת התוס' שם, אלא ס"ל דבנשאת ואח"כ באו עדים שאמרו לא מת באמת גם לרבנן דר' מנחם ברבי יוסי אף בנשאת לאחר ולא אמר ברי לי ג"כ לא תצא, כיון דבאו שנים תחלה ואמרו מת הם מוציאין אותה מחזקתה, וכדעת ר"י ב"ב בתוס' דף צ"ו, ואף שבתוס' אינו מבואר אלא דלא תצא באמרה ברי לי ונשאת לא' מעירי' עיי"ש, אמנם סברת הרשב"א כך, דתו לאו באשם תלוי קאי אף דתרי ותרי נינהו, כיון דבאמת כבר כ' בשו"ת חכם צבי שאלה ג', דלאו דוקא בתחלת הנשואין אלא גם אחר שכבר נשאת ג"כ רייקא האשה שלא תצא מזה ומזה, וכל הדרכים אלו בה עיי"ש, וכיון דשייך גם בזה קצת חזקה דרייקא ויש ג"כ חזקת היתר שנשאת עפ"י עדים הראשונים ועדיין לא באו כת השני' המכחשת, לכך ס"ל לרשב"א דלא תצא לכ"ע. וכך מבואר בפירוש ברברי הרשב"א וברברי השער המלך, דגם לרבנן דרמב"י לא מצריכינן ניסת לא' מעירי' וברי לי אלא בנשאת אחר שבאו שני כתי עדים, ובהא פליגו רבנן ורמב"י, דלרבנן מהני עכ"פ ברי לי ונשאת לא' מעירי' אף נשאת אחר שבאו עדים, ולרמב"י תצא, אבל בנשאת קודם שבאו כתי השני' בין לרבנן ובין לרמב"י לא תצא אף בנשאת לאחר, רכבר בעדות הראשונים היא בחזקת היתר, ואף אחר שבאו אח"כ כתי השני' לא תצא מהיתירא הראשון, בצירוף הסברה דהשתא נמי דייקא ומנסבא כסברת שו"ת ח"ץ.

והשתא לא ידענא כלל מה קשיא לי' למעכ"ת בסוגיא דיבמות דף פ"ח, דקאמר אילימא דלא ניסת לא' מעירי' ולא קאמר ברי לי' צדיקא למימר דרפנו, והקשה מעכ"ת וזה לשונו, מאי פריך, דילמא מיירי בלא ניסת לא' מעירי' ומיירי בנסת לאחר, ואח"כ באו עדים, דס"ל לרמב"י דלא תצא, ושפיר צריקא ברייתא דלא כרמב"י אלא תצא, ומה פריך. — הנה מעכ"ת עירבב הדברים, דהא הרשב"א קאמר דאף לרבנן דרמב"י בנשאת ואח"כ באו עדים לא תצא, ואף כשנשאת לאחר ובלא ברי, וא"כ שפיר מקשה הגמ' בפשיטות גדול, תך ברייתא דלא כמאן, אי מיירי בנשאת לאחר ואח"כ באו עדים, לכ"ע אף לרבנן לא תצא, וקשה באמת אמאי דפנו⁽³⁾, כיון דהמקשה לא ידע עדיין התירוץ, איסור כהונה

(2) הוא הגאון מוה"ר יהודה ליב איגר אבר"ק הלברשטאט זצ"ל. — רבריו שאורותם מדובר כאן, הובאו בס' רמון פרץ עמ"ס כתובות (לבנו הג"ר ואביל איגר זצ"ל) ברף כ"ב, יעוי"ש.

(3) בנמ' פריך פשיטא דרפנו, ולא מקשה אמאי דפנו. ועיין בשעה"מ שם בסוף פי"ב מהל' גירושין שעמד בזה על הגמ', דלשיטת הרשב"א איפכא הוה לי' לאקשווי, והניח בצ"ע.

שאני, עד דמשני לי' באמת, והי' סבור כל היכא דלא תצא לא שייך דפנו, וכיון דאף לרבנן בנשאת ואח"כ באו עדים לא תצא, אמאי דפנו, וקשיא ברייתא דאתיא רלא כמאן, וע"ז מתרץ, באמת הברייתא מיירי כפשוטו בנשאת אחר שבאו עדים, ובניסת לא מעדי' ואומרת כרי, ואתיא כרמב"י דבריעבד תצא, ולכך דפנו, ואבע"א איסור כהונה שאני. ונמצא מאור עינינו הרשב"א זכותו עומרת לעד ולעולם ואין בהם נפתל ועקש, ועליו תמך אאמ"ו הנאון זצ"ל יסודו לתרץ קושיית מהרש"א, ואלו ואלו דברי אלד' חיים.

ובפריסות שלום ביתו בכלל, ובפרט בנו הבן יקיר. דברי השמח לראותן אף אם מעט רגע, כי בעל העגלה מאזנאברוק אץ וממהר, בכל זאת גם לשעה קלה אם מצער היא תחי נפשי באהבתו,

זאבל איגר

בסוגיא דתרי ותרי

מהנאון מוה"ר מנחם א"ש אבר"ק אונגוואר זצ"ל⁽¹⁾

בע"ה.

סוגיא דתרי ותרי שלמדנו תחילת הקיץ שנת תקצ"ג לפ"ק ולבקר"ד רנ"ה לפ"ק. הרמב"ם פ"ב מהלכות גירושין פוסק וז"ל, באו שניהם כאחד זה אומר מת וזה אומר לא מת הרי זו לא תנשא, ואם נשאת תצא, מפני שהוא ספק, ואם נשאת להעדר שהעיד לה והיא אומרת כרי לי שמת, הרי זו לא תצא, עכ"ל. והביא הרב המגיד שם שהרמב"ן חולק עליו בזה ואומר דער אחד בהכחשה לאו כלום הוא, והביא רא' לרבניו מדאמרין בכתובות אמר ר"י שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת, הרי"ז לא תנשא ואם נשאת תצא, שנים אומרים נתגרשה וכו', לא תצא, והקשו מ"ש רישא ומ"ש סיפא, תרגמא אביי בעד אחד, ע"א אומר מת הימנו רבנן כבי תרי, וכרעולא וכו', והאי רקאמר לא מת הו"ל כחר וכו', והקשו א"ה אפילו לכתחילה נמי, ותרצו משום דר' אסי וכו', ע"כ בגמ'. וכתב הרמב"ן ז"ל מרמוקמינן לה בהך דוחקא, ולא מוקים לה כגון שבאו בב"א, ומאי לא תצא,

(1) נולד בשנת תקס"ח לפ"ק לאביו הנאון מוה"ר מאיר א"ש זצ"ל אבר"ק אונגוואר. ראשית נשיאותו היתה כאבר"ק סערענרא, ומשנם נתמנה בשנת תר"ה לאבר"ק חוסט. בשנת תרי"ב כשנפטר אביו הנאון זצ"ל נתקבל למלא את מקומו כאבר"ק אונגוואר. חוץ מגדלותו בתורה העמיר תלמידים מופלגים בתורה וביניהם רבנים מובהקים. נרפס ממנו ס' חומת אש (חירושי אגדה ודרושים), קונטרס חומת אש על כמה סוגיות הש"ס, וס' זכרון יהודה. כמה מתשובותיו נרפסו בתוך ספר שו"ת אמרי אש לאביו הנאון זצ"ל, ובקונטרס שארית מנחם הנרפס בסוף ס' אוהל דוד (אונגוואר תרכ"ז). נלב"ע באונגוואר ביום ר' ו' לחורש כסלו שנת תר"ל לפ"ק, ושם מנ"כ.

חירו"ת הללו הועתקו מעצם כתי"ק שנשאר מעזבון הרב הנאון מוה"ר יצחק שטערנהעלל ז"ל אבר"ק זאלצבורג ומח"ס שו"ת כוכבי יצחק. ותורתנו נתונה לחתנו האברך החשוב היקר ותעלה מו"ה בן ציון אלימלך וואקסמאן נ"י שהמציאם לנו. ישא ברכה, מאלקי המערכת, בריבוי והמשכח.

כגון שנשאת לאותו העד, ואומר ברי לי שמת, ש"מ דער אחר בהכחשה לאו כלום הוא, עכ"ל הרב המגיד.

וגלפּענ"ד לתרץ דברי הרמב"ם ז"ל, רהנה לכאורה טעמו של הרמב"ם דפוסק כאן גבי מיתה ראם נשאת לאותו עד לא תצא, וגבי גירושין פוסק רתצא, הוא ע"כ הטעם רגבי מיתה ע"א נאמן, וא"כ גבי העד גופי' כיון שאומר ברי לי א"כ לגבי' אזיל חזקת א"א, כסכרת הראשונים, א"כ שפיר לא תצא, דלגבי מיתה ע"א יכול להוציא מחזקת א"א, משא"כ לגבי גירושין, דאין ע"א יכול להוציא מחזקת א"א, והנה אף דאומר ברי לי מ"מ תצא, וכ"כ הפנ"י, אלא דקושית הרמב"ן קשה רכיון דע"א בהכחשה א"כ אין כאן שום עדות, ונראה דתליא בזה, דהנה ביכמות דף צ"א בעי בגמ' הטעם מפני מה ע"א נאמן, אי מטעם דייקא ומינסבה או מטעם (משום) מילתא דעבירא לגלויי, והנה לכאורה אם הטעם משום דייקא ומינסבה, א"כ אין להעד שום נאמנות יותר משאר ע"א דעלמא, רק עלה סמכין משום דייקא, וא"כ אם יש כאן עד המכחיש ולא נשאר כאן רק הדייקא ומינסבה, וא"כ אין כאן שום עדות כלל, אמנם אם הטעם משום מילתא דעבירא לגלויי, א"כ זה העד שאומר מת, אנו מאמינים לו יותר משאר עדות מצד עצמותו דלא (מכחיש) [משקר] משום דהוה מילתא דעבירא לגלויי, אמנם זה העד המכחיש ואומר לא מת, עדותו לא הוה מילתא דעבירא לגלויי, וא"כ גם גבי עד המכחיש יש נאמנות יותר להעד האומר מת. והנה לפי"ז מיושב דברי הרמב"ם, דהרמב"ם פוסק להריא הטעם דע"א נאמן משום דהוה מילתא דעבירא לגלויי, וא"כ גם גבי עד המכחיש יש לו יותר נאמנות, ולכך פסק שפיר דאם נשאת לו תצא, אמנם אביי י"ל דסבירא ל' הטעם דע"א נאמן משום דייקא ומינסבא, וא"כ ע"א בהכחשה לאו כלום הוא כמ"ש, וא"כ שפיר הוצרך לומר כאוקמת'.

* * *

השעה"מ פ"ב מהלכות גירושין הביא בשם הרשב"א ותרדב"ז דלר' מנחם ברבי יוסי כנשאת ואח"כ באו עדים, כיון דנשאת כהיתר, לא צריכין לומר דנשאת לאחר מעריה, עיי"ש בשעה"מ, והקשה השעה"מ ע"ז מגמ' דיבמות דיש האשה רבה דף פ"ח ע"א וז"ל הגמ' על מאי ראיתא במתני' באו ואמרו לה מת בעלך וניסת ואח"כ בא בעלה הר"ז תצא, ואמר רב ל"ש אלא שניסת בע"א אבל ניסת בשני עדים הר"ז לא תצא, ומוקי לה בגמ' כגון דלא ידעינן ל', ואתו ב' תרי ואמרו אנן ידעינן ל', ולכך ל"ת, והקשו בגמ' תרי ותרי נינהו ומוקי לה כגון שניסת לאחר מערי', ומוקי לה כרמנב"י עיי"ש, ולדברי הרשב"א אמאי איצטרך ניסת לאחר מערי'.

וגלפּענ"ד רהנה התוס' הקשו הא תרי ותרי הוה ספיקא דרבנן ומוקי לה אחזקה וא"כ אף רניסת לאחר מערי' אמאי ל"ת, ותירצו דאשה דייקא ומינסבא מפיק לה מחזקת א"א, והקשה המהרש"א הא גבי שנים לא אמרינן דייקא ומינסבא, והקשו האחרונים על המהרש"א הרי התוס' בב"ב דף [ל"א] כתבו

להרי' רהיבא דאיכא שנים המכחישין אמרינן דייקא ומינסבא, ותירץ המהר"ם ברבי דברי המהרש"א רלכאורה עיקר הטעם דסמכינן ארייקא משום דיהא חומר בסופה, אם יבוא בעל, וגם גבי תרי ותרי יהא חומר בסופה אם יבוא בעל ולא דייקא משום דיש כאן עדים האחרונים המכחשים דברי הראשונים, אמנם התם ביבמות הנה העדים האחרונים היא יודעת שהם משקרים, דהרי הם אומרים שזה בעלה, והיא טוענת ברי לי שאין זה בעלה, ואף אם יבוא אחרים ויאמרו שזה בעלה מ"מ תרי כמאת, ואף אם יבוא באמת בעלה אח"כ מ"מ ע"ז לא יהא חומר בסופה דהרי גם העדים האחרונים העידו שקר, ואין כאן אלא ב' עדים הראשונים ולא שייך דייקה.

רק דקשה עוד דהרי י"ל כמו שכתבו התוס' גבי נתגרשה דנראה פן יוזמו או יפסלו בגזלונתא, עיי"ש מה שמיישב זה, ולפענ"ד נראה דגם לפי סברת המהר"ם ברבי גם על זה אין צריכה למידק, דהנה לכאורה לפי סברת התוס' דנראה פן יוזמו או יפסלו בגזלונתא אמאי בשני עדים (אמאי) לא אמרינן דייקא פן יוזמו, אמנם זה אינו, דבשני עדים כשרים מהיכא תיתי לחשוד אותם פן יוזמו או יפסלו בגזלונתא, אמנם כאן דיש כאן הכחשה ביניהם דהיא אינה יודעת באמת מי האומר האמת אף דאומרת ברי לי מ"מ לפירש רש"י אין היא יודעת בבירור, וגם גבי נתגרשה אין היא יודעת בבירור כמ"ש הראשונים, וא"כ צריכה היא למידק גם כן אולי יוזמו, אמנם ביבמות דהיא יודעת בבירור שעדים האחרונים מכחשים, וא"כ לגבי דירה הראשונים נשאר בחזקתן ואין היא חושדת אותם אולי יוזמו, וא"כ לפי"ז א"א לומר כתירוצ' התוס' דדייקא ומינסבא מרעי לה, וצריכין אנו לומר כתירוצ' המהרש"א דכיון דניסת לא' מעדיה ולגבי דירה לא שייך חזקה כיון דהוא יודע שמת.

ולפי"ז מיושב קושית השעה"מ על הרשב"א, דבאמת סברת התוס' דייקא ומינסבא ס"ל להרשב"א, וא"כ כאן בכתובות דשייך דייקא ומינסבא לא קשה קושית התוס', וא"כ י"ל לרמנב"י דאף אם ניסת לאחר לא תצא, אמנם ביבמות לא שייך דייקא ומינסבא כמו שכתבנו, וא"כ על כרחך מיירי דניסת לאחר מעדי', דאין לומר דניסת לאחר, א"כ קשה קושית התוס' לוקמא אחזקה, ונ"ל ג"כ דזה קושית הגמ' תרי ותרי נינהו מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני ולוקמי אחזקה, ומוקי הגמ' דניסת לאחר מעדי', ולגבי ידי' לא שייך חזקה, כמ"ש הראשונים ומהרש"א.

לפי"ז גם יש ליישב מה שהקשו הראשונים על רש"י שפירש באומרת ברי לי אילו הי' קיים הי' בא, ולא פירש ברי לי שמת, לפי"ז ניחא דרש"י ס"ל כתירוצ' התוס' משום דייקא, ואי מיירי דהיא יודעת באמת שעדים הראשונים מכחשים לא הי' שייך דייקא כמו שכתבנו.

בענין הנחת תפילין דרבנו תם

מהגאון מוה"ר יעקב צבי וואלדמאן אבר"ק בארשא זצ"ל⁽¹⁾

בעזה"י. אור ליום ג' אמור ל' למב"י את הברכה לפרט תרל"ג פה בארשא יע"א.

שוכ"ט לכבוד הרב המאה"ג חו"ש בנש"ק החסיד וכו' בקש"ת
מו"ה משה יוסף טייטלבוים יצ"ו נ"י האבר"ק זבארוב יע"א⁽²⁾.

כעת ב' בלילא הניעני גי"ק אשר משיג במקצת דברים אשר השבתי לשואל
א', בנידון שאירע לו שטעה והניח תפילין דר"ת והתפלל בהם ונזכר קודם תפלת
שמ"ע, שכתבתי כיון שההלכה רווחת בישראל דתפילין דרש"י הן עיקר, א"כ
צריך להתפלל דוקא בשל רש"י, לכן משורת הדין ראוי להסיר התפילין דר"ת
ולהניח התפילין דרש"י ולהתפלל בהם השמ"ע⁽³⁾. וכ' כ"ת אנה מצאתי דבר זה
דההלכה רווחת כרש"י בזה, והאריך להביא דברי המחבר ומתאמץ להראות
ששקולין ב' הדעות.

אהו' יירדי כל האריכות הזה הוא ללא צורך למחשב רבוותא, ואני מצאתי לי
רב, ימחול מעכ"ת לעיין בש"ע של הרב הגאון בעל התניא כמו"ה שניאור זלמן
בחלק או"ח סי' ל"ו שם שכ' בפשיטות לאחר שהזכיר ב' הדעות האלו, שהעיקר
כרש"י וסייעתו, וכן מנהג העולם, ובר מן דין, כל היכא שההלכה רופפת בידך פוק
חזי מה עמא דבר, והעולם נהנו כרש"י יעווי"ש בש"ע הנ"ל בכל הסי' שם עד
סופו ויראה היטיב כדבריו. אלא שאני חוספתי לצאת ידי כת האומרים שהתפילין
דר"ת הם עפ"י סוד וקבלה, והוכחתי גם לדעתם.

(1) הוא בנו של הג"ר מררכי ליבוש וואלד אבר"ק העלמעץ. נשא אשה בתו של הג"ר
ברוך אברהם ביגרינער אבר"ק האנשאוויץ. אחר פטירת חותנו מילא מקומו כאבר"ק
האנשאוויץ. בשנת תרס"ו לפ"ק נתמנה לאבר"ק בארשא. נסע בתכיפות להסתופף בצל
כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע, ויש אליו כמה תשובות בשו"ת דברי חיים. בכר"ש שנה ו'
קונט' ח' עמוד ט' נרפס מכתב מהגאון בעל שואל ומשיב זצ"ל אליו, ומאריך בשבחי
ותהלותיו. נשאר ממנו בכת"י חיבורים בהלכה ודרוש שלא נרפסו עדיין. נלב"ע בעיר
וויען ביום כ"ז לחודש מנחם אב שנת תרמ"ג לפ"ק. — תשובה זו קבלנו מאת ידירנו
החשוב הרבני החסיד הנכבד מו"ה משה חנוך הענוך גרינפעלד ג"י. זכות הרבים תלוי בו,
ויגן בעדו.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' א' עמוד י"א.

(3) יש לעיין בזה, ראולי ראוי לחוש להפסק מחמת הברכה, ואף רכבר פסק כ"ק מרן
הגה"ק מצאנז זי"ע, דמי ששכח ובידך על של ר"ת תחילה א"צ לברך שנית כשמוניח
תפילין של רש"י, אם דרכו להניח תמיד ב' זוגות (כמבואר בשו"ת ר"ח ח"ב יור' סי'
פ"ב בסוף התשובה), אבל עיין בשו"ת מנחת אלעזר ח"א סי' כ"ה סוד"ה והנה מרן, כתב
לפרש כוונת כ"ק מרן הדברי חיים זי"ע, דדוקא כשמונחים ב' הזוגות לפניו ונזכר מיד
אחר שהניחם קודם שהתפלל, אז א"צ לברך שנית, משא"כ כשהפסיק בתפלה לא יצא
בהברכה שבידך בתחלה, עיי"ש.

ומה שמעכ"ת תפס בפשיטות שמה שנתרבו המניחין גם תפילין דר"ת בדורינו הוא עבוד תפיסת הספק, ימחול מעכ"ת לחפש אחר הדבר ויתוודע לו שמועטים המה היודעים מזה, ועיקר כוונתם לאחוז דרכי המתחסרים שנוהגין עפ"י קבלה, ואין חפצי לדבר הרבה מזה, שהוא נגד כבודן חלילה, ומי שיוודע מזה, הלא אין כוונתו כ"א ליתר שאת לצאת גם ירי שיטת הר"ת, יעויין בש"ע של הרב הנ"ל בסוף סי' הנ"ל, ויראה כן.

ומה שהבאתי רא' מהמניחין ב' הזוגות בפעם א', אתפלא על כמע"כ, הנה אנכי לא דברתי עם מ"כ אביו הגאון מעורי מזה, ופירשתי הענין לפי הבנתי, אבל מע"כ למה פירש ענינו בדרך הוכחה, הלא ה' ביכולתו לשאלו בפיו ויגיד לו מעמו וכוונתו, ואין ספק אצלי כי גם כ"ת יודע האמת שעיקר כוונתו בעבור הסוד ותקבלה, ואם כי גם זה בלי ספק שאפי' בלאו הסוד בוודאי לא ה' נמנע ח"ו מלהיות י"ש לצאת גם שיטת הר"ת, אבל אחרי שיש בו הסוד, ונתרווחה ההלכה כרש"י, שמו את הסוד לעיקר ויסוד מונח, ורא' חזקה דהא לפי המבואר במחבר סי' ל"ד שם באותן המניחין ב' זוגות תפילין בוודאי כוונתן שיתפללו כל התפילה בהן, ולמה אחוזו דרך פשרה להניח ב' זוגות ולהסירן ולהתפלל בשל רש"י, ממ"נ אם עושין רק כרי לצאת ירי הספק, כ"ש רה"י להם להתפלל בשניהן כל התפילה. ומה שהביא כ"ת מס' שו"ת מן השמים ששניהן עיקרין בשוה, דבר זה נרמז בדברי, לשלול מהמניחין זוגות בדורינו, טעם וכוונה זו, רא"כ יש בהן משום כל תוסף, רטעם הטור לא מהני כ"א אם תופסין זוג א' לפסולין כמבואר במג"א, ואף שהט"ז רעתו דאפי' בשניהם כשירין ליכא משום כ"ת כשמכוין שלא לצאת רק בא', אבל היתכן שלא יחושו לרברי המג"א, לכן כתבתי הוכחתי בתורת ממ"נ, רכוונתם עיקרית רק בעבור הסוד, ובוודאי עפ"י הסוד מסירין ג"כ אותן קורם התפלה.

ומ"ש כ"ת בשביל שמתפללין בהן עד הקרבנות ויש שם כמה בקשות ואפי' רין חיוב תפלה דאורייתא סגי בתפלה סתם, והשמ"ע סדרו לנו רק אנשי כה"ג. אתפלא, מי כתוב בתורה רין זה שצריך להתפלל בתפילין כלל, התורה לא אמרה כ"א שיניח תפילין, והגע עצמך, מאן רס"ל תפלה דרבנן, האיך מקיים מצות תפילין, ובע"כ יודה כ"ת האמת, שרק חז"ל אמרו בש"ס שיתפלל בהתפילין, והיינו במה שמצינו ררב עשה כן רהוי משי ירי' בו' ומניח תפילין וקרא ק"ש ומצלי, ורבר ירוע רהכוונה שם על השמ"ע, אותה התפלה שמיררו לנו אנשי כנה"ג, היא הצריכה להיות בתפילין אם הוא מקיים כתיקונה, אבל כמה שיבקש בקשות אחרות שאינן מתפלה של השמ"ע לא מצינו שיהי' נחשב בכלל הוזה. ורא' קצת לזה מדברי המג"א בסי' ס"ו שהבאתי, רצוה שיאמר איזה מזמור, ולמה לא צוה עכ"פ שיאמר איזה בקשה המותר לאמרה אפי' באמצע היום, אע"כ דאין בבקשה סתם מעלה בתפילין, רק השמ"ע עיקר בהתפילין. ומדברי מהרי"ל עצמו שזכר כ"ת מוכח שהמניחין ב' זוגות בפ"א צריכין להתפלל הכל בשתיחה, דהא כ' ואם מתיירא שלא יהי' כמעיד עדות שקר, והיינו מפני שא"א להניחן בא', הא אם הניחן בא' ה' מתפלל הכל בשתיחה, והיינו אם מכח חשש הספק עושה זאת, ובע"כ מה שמקילין עכשיו הקרושים שבדורינו בזה, היינו רק מפני שעיקר

רעתן רק בקיום הסוד והקבלה בזה וכמ"ש. ובר מן דין, הא מה איכפת להו שיתפללו גם השמ"ע, אלו הי' זה ספק שקול כדברי כ"ת, היתכן לעשות דוקא להיפוך וכאלו עשאו חוב להסיר דוקא התפילין ולא להתפלל בהן.

וביתר אתפלא על כ"ת, הנה אנכי הגרלתי את המניחין גם תפילין דר"ת, שאחזו דרך גדול וענין גבוה ורב לנהוג עפ"י סוד, וכל העולם כולם צדיקים פשוטים מתנהגים עפ"י ההלכה כדת ודין עכ"פ בלי ספק, וכ"ת עשה את המתחסדים כפשוטי עם, אלא שנתגלה להם ברורינו הדין שמי שאינו מניח דק תפילין של זוג א', נשאר בספק אם יצא ירי חובתו, ובזה בוראי חיוב על כל אדם לצאת ירי ספק, ואת כל העולם כולו עשה ח"ו לספק קרקפתא דלא מנח תפילין חלילה, ואינו כדאי בשביל פלפול להתאמץ לחלוק לגרום פסק כזה ח"ו על ישראל קדושים שמן אז עד היום.

גם מה שרוצה לומר שהגאון מבוטשאטש ז"ל יהי' חולק על המג"א שבסי' ס"ו, אתפלא, שבשביל שתפס תירוצו לרוחק, יעשה הגאון כחולק, הלא עדיף להשוות הפוסקים מה דאפשר, ואפי' מרוחק, כרי למעט במחלוקת, וכבר אמרו ז"ל חכם גדול אתה שאתה מקיים רברי החכמים. וגם לפי דברי המחצית השקל שבסי' ל"ז א"כ עריין יש לתמוה למה לא פירשו בהריא בסי' ס"ו חילוק הזה בין עבר זמן ק"ש או לא. ואשאלה כ"ת, מי שמע שיאמרו הקדושים שזכר כ"ת, במי שהתפלל בלא תפילין שיעשה היפוך זה שיניח תפילין אח"כ ולקרות ק"ש, הם דיברו להיפך כשקורא ק"ש תחילה בלא תפילין ואח"כ מתפללין בתפילין על הסדר כראוי. ובנידון מי שלא הי' לו תפילין דנידון המג"א בסי' ס"ו אין תימא, דהתם אין צריך לשום תיקון, דאין לך אנוס מזה, ובכח"ג בלי ספק לא הי' בגדר מעיר שקר כי אונס דחמנא פטרי' ולמה יקלקל עצמו להיות כאינו סומך גאולה לתפלה ושתהי' הק"ש באמצע בין התפלות כחנם בלי שום צורך, משא"כ כאן נידון תשו' מהרי"ל ריש לפניו התפילין דמחזי עכ"פ דלכתחילה בחרו טפי התיקון הזה.

ולגורל הנחיצה אקצר ורי לחכם כמו"ב. ועכ"פ נהניתי מפלפולו הנחמד, יתגבר כארי ויתנשא, כנפשו ונפש אוהבו הרו"ש באה"ר הטרודר כעת מאוד בטירדא דציבורא,

חק' [יעקב צבי הירש וואלדמאן]

נ.ב. שכחתי אומר מעט, מה שכ' כ"ת בפשיטות שמה שכ' המחבר באחרונה להניח תחילה של רש"י הוא רק משום שלא יעשו אנודות, הנה המחבר לא זכר שום טעם רק מה שהביא בב"י בשם תשובה אשכנזית שהוא תשו' מהרי"ל, ונחזי אנן, הנה להמג"א הא לא התיר המחבר להניח זוג א' ולהסירה מיד, דהמג"א מפרש דוקא על תפילין א' של יד וכו', ולדירי' מנא לן שטעם הראשון, כלומר תחילת דברי המחבר לא הי' כן, דשל רש"י עיקר, אלא כשמניחין שתיהן ביחד אין נפקותא כ"כ איזה ישים תחילה (הגם שיש לעיין מצד הפסק,

אבל הנחת תפילין א' אינו כ"כ הפסק כמבואר שם), וא"כ [מה] שמסיים המחבר שמי שאינו יכול רק להניחם זא"ז וצוה להניח של רש"י תחילה בוראי מפני שהן עיקר טפי כמבואר בתשו' שבב"י שם, וכ"ש לחט"ז שהוא דעת אחרת. ומה שכ' בתשו' הנ"ל משום אגודות, האמת יורה דרכו שאין כוונתו שרשות בידו להתפלל בשל ר"ת ולהניח אח"כ של רש"י, דהא כ' שם בעצמו שהן עיקרין טפי משל ר"ת, אע"כ רכוונתו רק לענין זה, דמאחר שכ' שם דא"צ לברך עליהן אפי' כשמפסיק בין הנחת של רש"י הפסק גדול, כך משמע שם בהדיא, יעו"ש היטיב בראיותיו ע"ז, א"כ יכול להניח קודם התפילין דר"ת קודם התפלה, ואח"כ יניח של רש"י ויתפלל בהם, רק משום שלא יעשו אגודות בתחילת התפלה, צוה להניחם אחר התפלה, שאז כבר נסתלקו, ואין בזה משום אגודות כשמוסיף להניח עוד זוג א'. ולא ידעתי מה זה שהזכיר הכלל של הש"ך במקום שהזכיר המחבר לשון יש אומרים, דמה הענין לכאן, אטו מי לא חולקין הפוסקים לגמרי על המחבר ורמ"א בכמה רוכתא, והא קמן דנהגי העולם רק בשל רש"י, א"כ ממ"נ, או שם"ל כמש"ל בשם המג"א, או שהכריעו כדעת הי"א ולא כדעת המחבר, ובהדיא כתב הפרמ"ג ג"כ דשל רש"י הן עיקר.

ולחיות שאני מוטרד מאוד מטרדת הקהל שאני שומע גם עסקיהם, כי אני באסיפת הקהל כעת, ע"כ ידקק היטיב בדברים, כי לא אוכל לפתוח ספרים כעת. והנני ידיר,

דברי, הנ"ל

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו האחים היקרים

הרב המפורסם וכו' מוה"ר שכת' מיזליש שליט"א אבר"ק סארוואש
 הרב המפורסם וכו' מוה"ר יהושע מיזליש שליט"א אבר"ק ליעזש
 הרב המפורסם וכו' מוה"ר צבי מיזליש שליט"א אבר"ק שאפראן
 ודודם הרב המפורסם וכו' מוה"ר אלעזר מיזליש שליט"א אבר"ק אוהעל

בהללך מהם אביהם-אחיו

הרב הגאון החסיד המפורסם

מוה"ר חיים מיזליש אבר"ק סארוואש ז"ל

המקום ינחם את כל המשפחה הכבודה בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
 ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אכ"ר.

המערכת

מכתב מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל⁽¹⁾

שיל"ת. מ"ד [=מאטערסדארף] מש"ק ריש ירחי תליתאי תקס"ג לפ"ק.

שפעת גמלים טוענים שפע ברכות חיים שלו' וכל טוב לידירי הרבני המופלא החרוץ ושנון המופלג כש"ת מ"ה דניאל נ"י⁽²⁾.

ארכו הימים ודבר כל חזון נפרץ בינינו, האמנם הניעני מכתבו אשתקד ועשיתי כחפצו, ולא עשו דברי פירות, ואין משיבי' על הקלקלה, והן עתה עת לדבר להתפלל על זה העובר, ידירינו כבוד מ"ה יואל נ"י מפרויסטיץ, אשר גם נפש מעלתו יודעת מאוד כי מאז מעולם שקט הוא על שמדיו, עטיניו מלאו חלב, וביתו מלא כל טוב, והוא הטיב לאחרני והחזיק לומדי תורה ובחורים, וגם זכה לגדל בנו לת"ת ועשה והצליח, והי' מנהיג בק"ק פרויסטיץ כמה שנים.

והן עתה לעת זקנתו הניעוהו ימים אשר אין בהם חפץ, ומאנו דרכיו להצליח, ועוד זאת, עומדת בתו על הפרק בתולה נשאי' ואין בירו לצאת י"ח ע"י מקרה אשר קרהו כאשר שפתיו ברור מללו פא"פ למעלת כ"ת, וההכרח לא יגונה לפלס רגליו לשם, מקום נריכי עם אלקי אברהם, אולי ימצא שם אחי ומרחמי, ואמרתי אגלה נא און מעלת כ"ת, אולי יש את נפשו היפה להיות בעוזריו להראותו את מבוא העיר, להיות לו לפה ומליץ יושר אצל אחינו גומלי חסדים. וידעתי גם ידעתי כי גם זולת זה הי' מכ"ת מהזרזים, ומ"מ לא נצרכה אלא להעדרה, (ולחיות) [ולחיות] גם אני נטפל לעושי מצות, וישמחהו ה' בשמחת החג הקדוש הבע"ל וימלא משאלותיו לטובה.

הכ"ד המסיים בברכה מרובה,

משה"ק סופר מפ"פרמיין

(1) הועתק מעצם כתי"ק המונח באוצרו של ידירנו האברך החשוב תיקר והנעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. טוב עין הוא יבורך.

(2) הוא הגאון מוה"ר דניאל פרוסטיץ ראב"ק פרעשבורג זצ"ל, כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ו' עמוד ט"ו.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

פלפול נחמד במשנה סוף מס' חגיגה

מהנה"ק מוה"ר ישכר דוב רוקח אבר"ק בעלז זצ"ל⁽¹⁾

במתני' סוף חגיגה תנן, כיצד מעבירין על שהרת עזרה מטבילין את הכלים שהיו במקדש ואומרים להם הזהרו שלא תגעו בשלחן, כל הכלים יש להם שניים ושלישים וכו'. ובגמ', תנא בברייתא הזהרו שלא תגעו בשלחן ובמנורה, ותנא דירן מ"ט לא תנו מנורה, שלחן כתיב תמיד, מנורה לא כתיב בה תמיד, ואירך כיון דכתיב ואת המנורה נכח השלחן כמאן דכתיב בה תמיד רמי, ואירך האי לקבוע לה מקום הוא דאתא, ע"כ. ופי' רש"י והתוס', מפני הכהנים ע"ה העולי רגלים שנכנסו להיכל להשתחוות ונגעו הכלים שהיו שם הי' צריך להזהירם שלא יגעו בשלחן ובמנורה. והרמב"ם לא רצה לפרש כן, רהוא סובר שאסור לכונוס להיכל בלי שום עבודה, והשתחוואה הוי ביאה ריקנית, משו"ה פי' מפני ישראל ע"ה, דברגל הראו לעולי רגלים הנם של לחם הפנים שהי' חם ביום הלקחו והוציאו אותו עם השלחן, אז אמרו הזהרו שלא תגעו בשלחן. ולכאורה קשה על פי' הרמב"ם דהא תנא דברייתא סובר שהזהירו אותם שלא יגעו בשלחן ובמנורה, והרי המנורה לא הוציאו.

ואפשר לומר דתנא דברייתא סובר מדכתיב נוכח השלחן, דהמנורה צריך להיות תמיד נוכח השלחן, א"כ כשהוציאו השלחן, הוציאו ג"כ המנורה, לכן הי' צריך להזהירם על המנורה ג"כ. אבל קשה דאתא בגמ' יומא דף כ"א ע"א, עשרה נסים נעשו בביהמ"ק, וקחשיב שם הנם של לחם הפנים וכו', ופרכינן ולחשיב הנם של הארון והכרובים, ומשנינן ניסא דאבראי קחשיב ניסא דגוואי לא קחשיב, והקשה הריטב"א וליחשיב הנם של נר מערבי, ומתרג' ניסא דאבראי קחשיב ניסא דגוואי לא קחשיב. ולכאורה לתנא דברייתא הא הוי ניסא דאבראי, שהרי הוציאו את המנורה עם השלחן.

ולכאורה הי' אפשר לומר דהרמב"ם סובר כהרדב"ז⁽²⁾ שכתב דלא הראו הנם של לחם הפנים עד שבת שאחר הדגל, א"כ מאחר שהי' בשבת לא הי' אפשר

(1) נולד בערך בשנת תרי"ב לפ"ק לאביו הר"ה"ק מוה"ר יהושע רוקח אבר"ק בעלז זצ"ל, אשר ממנו קיבל עיקר חינוכו והררכתו. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הר"ה"צ מוה"ר ישעי' משולם זושא טווערסקי מששערנאביל. בשנת תרנ"ד לפ"ק מילא מקום אביו כאבר"ק בעלז, והי' מגדולי מנהיגי ישראל ומאורי הגולה. רבנים חשובים וחסידיים מפורסמים הסתופפו בצלו ונהנו ממנו עצה ותושי'. כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד העריצוהו מאוד והפליא עוצם חכמתו ורב תבונתו. (חליפת מכתבים ביניהם, נדפס בס' מכתבי קודש ח"ב מכתב ב' ונ'). קצת מחירושו ואמדותיו מובאים בשמו בספרים וקובצים שונים. נח נפשו' בליל ש"ק כ"ב לחודש מרחשון שנת תרפ"ז לפ"ק בעיר בעלז ושם מג"כ. חידו"ת הללו הועתקו מכת"י הר"ה"ג מוה"ר יצחק עססנער הי"ר מפרעשוב אבר"ק דאסלאוויץ, ששמעם מפ"ק, והגיע אלינו מאת יורגו הנגיד והנריב לב ר' יהודה ברוך הכהן פרענקל נ"י מוויען. טוב עין הוא יבורך.

(2) בשו"ת הדרב"ז סי' ב' אלפים קע"ח, עיי"ש.

להוציא המנורה, משום חשש כיבוי והיו איסור דאורייתא. אבל לפי"ז שוב יקשה קושיא הראשונה אמאי קחשיב תנא דברייתא, מנורה, הלא המנורה לא הוציאו. אמנם יש שני הוכחות דהרמב"ם ע"כ לא מצי סביר כרבני הדרב"ז דהראו את הנס של הלח"פ בשבת, שהרי אמרו שם במשנה, כל הכלים יש להם שניים ושלישים, והקשה הדרב"ז למה הוצרכו להזהירם שלא יגעו, הא אפשר ה' ליקח אחר תחתיו, ותרץ רכתיב אצל לחם הפנים, לפני ד' תמיד, ואי אפשר להיות תמיד אם יקחו מזה ויתנו על זה, והשתא אי נימא דהרמב"ם סובר כהדרב"ז הנ"ל, א"כ אפשר ה' להביא שלחן אחר וליקח הלחם הפנים משבוע הבאה וליתן אותם על השלחן, ואח"כ יקחו משם השלחן עם הלח"פ משבוע שעברה, ואכתי יתקיים הפסוק לפני ד' תמיד, ובשלמא על הדרב"ז לא קשה מיד, דהא הדרב"ז סובר באמת כשיטת רש"י ותוס' דהחשש ה' מפני כהנים עמי הארץ כשנכנסו ברגל, ויהי ברגל לא היו מחליפין את הלח"פ כי אם בשבת, לכן ה' צריך להזהירם, אבל על הרמב"ם קשה, אלא ודאי דלא ס"ל להרמב"ם כהדרב"ז שהי' בשבת שאחר הרגל.

ועוד יש להוכיח דהרמב"ם לא ס"ל בזה כהדרב"ז, רהנה יש פלוגתא בראשונים אי טומאה רבנן צריכה הערב שמש, או לא, והרמב"ם ס"ל דצריכה הערב שמש³), ואי נימא דהרמב"ם סובר כהדרב"ז, קשה, למה צריכין לומר הטעם שהזהירו אותם, משום רכתיב תמיד ואי אפשר להטבילו, הא אפילו יטבילו, הלא עריין צריכה הערב שמש, והכתיב ביום השבת יערכנו, בשבת דוקא. ובשלמא על הדרב"ז עצמו לא קשה דהוא סובר כשיטת רש"י והתוס' דנכנסו להיכל ברגל, וברגל לא היו מטמאים שום דבר, רק אחר הרגל נטמא למפרע⁴), א"כ אפשר ה' לטבול ברגל, והערב שמש יהי' ממילא, לכן צריכין לומר הטעם משום רכתיב תמיד, אבל על הרמב"ם קשה כנ"ל, אלא ודאי דהרמב"ם לא סובר כהדרב"ז שהראו הלח"פ בשבת שאחר הרגל.

אמנם לפי"ז הדרא קושיא הריטב"א לדוכתה, דלחשוב הנס של נר מערכי, דהא הוי נימא ראבראי מאחר שהוציאו את המנורה לחוץ. ואפשר לתרץ, דהרמב"ם סובר⁵) רבכל בוקר ה' הכהן מטיב ומדליק את הנרות, א"כ לא ראה הנס רק הכהן לבר, וא"כ הוי ניסא רגוואי, ולכן לא קחשיב, ומתורץ הכל על נכון, ודו"ק. (ע"כ שמעתי מפורש יוצא מפי ארונים מוריני ורבינו כ"ק הגהרצה"ק המפורסם מבעלו שליט"א בליל זאת חנוכה אחר הרלקת נ"ח תרפ"א, בעת היותי בעוה"ר בין הגולים בעיר מונקאטש הבירה יע"א).

(3) כן הוא ברמב"ם בפ"א מהל' מטמאי מו"מ הלכה י"א, וכל הכלים היו טעונים טבילה והערב שמש.

(4) כמבואר שם בחגיגה (במשנה הקודמת) ברש"י ד"ה מעבירין.

(5) בפ"ג מהל' תמידין ומוספין הלכה י"ב עיי"ש.

שתי תשובות, בענינים שונים

מהרב הגאון מוה"ר ארי' צבי פראמער הי"ד אבד"ק קאזענלוב⁽¹⁾

ב"ה. ח"י אדר פור"ת לפ"ק זאווערצא יצ"ו.

שוכ"ט לכבוד הרב החו"ב וכו' מו"ה משה זיידנר שיחי⁽²⁾.

זה כביר השגתי מכתבו, ומחמת שאינו נוגע עתה להלכה ע"כ התמהמהתי עד כעת, ועתה הנני לחשיבו. מה שהק' על מש"כ דבכוונת קנין אמרינן מילי לא מימסרי לשליח, וע"כ אם הבעלים מכרו ע"י שליח לא שייך דעת אחרת מקנה, דרעת אחרת מקנה הוי מצד שליחות כמש"כ הקצה"ח סי' רל"ה, וכשמוכר ע"י שליח מילי לא ממסרי לשליח, ע"כ דברי. וע"ז הקשה מתרומה דמועיל במחשבה, ומ"מ מועיל שליחות, הנה דבתרומה לא אמרינן מילי לא ממסרי לשליח, עכ"ד. ולק"מ, רהא דמילי לא ממסרי לשליח, היינו לשליח שני כידוע, ודברי המהרי"ט שכ' להיפור, תמוהין מן הש"ס⁽³⁾, ובתרומה לא מצינו בש"ס רק דמועיל שליח א'. והנה בחי' חת"ס גיטין כ"ט: ד"ה מילי ל"מ לשליח, וז"ל, וראיתי בקדמון א', שכחתי מקומו אי', רהא דבעה"ב יוכל לעשות שליח ראשון במילי, ילפינן מתרומה דנשלית במחשבה ומחשבתו של שליח הו"ל כמחשבתו של בעה"ב, ולפי"ז ילפינן שליח עושה שליח, תרומה מגט [ונראה כוונתו, כשמפריש במעשה דאז ל"ה מילי], ושליח במילי, גט מתרומה, עכ"ל. ולפי"ז מוכח דכשמפריש תרומה במחשבה אין שליח עושה שליח.

ובזה נסתלק גם הערה שני' שהעיר כ"ת מרשב"א שהובא בב"י סי' ת"ס דגדול עומד ע"ג היא מצד שליחות, ומשמע שנעשה שליח על הכוונה, וקשה מילי לא ממסרי לשליח⁽⁴⁾, וגם זה לק"מ, דמילי ממסרי לשליח ראשון.

ומצאתי עור כזה שליחות על הכוונה גרידא, בכתובות י"א. גר קמן מטבילין אותו על דעת בית דין מצד זכי', והתם אין הב"ד עושין עבדו שום מעשה, דהוא עצמו טובל, אך שאין לו כוונה לגירות, והב"ד זוכין לו כוונה זו לקבל עליו קדושת ישראל, והוא כעין דברי הקצה"ח דרעת אחרת מקנה הוא מצד זכי', היינו שנעשה שליח על הכוונה לקנות. אך בתוס' ריש פרק בן סורר ומורה כתבו דהא דכתובות לאו שליחות ממש הוא, ובתוס' כתובות י"א. מבואר שהוא שליחות גמור עיי"ש. ונהירא דבס' נפש חי' העיר ברברי הש"ס כתובות הנ"ל לענין דברי הרשב"א הנ"ל דע"ג הוא מצד שליחות.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ב' עמוד י"א. — ב' תשובות הללו הגיעו לירינו מאוצרו של ידידנו הדגול הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטנער ע"ד נ"י מאנטווערפן. יברכהו ר' בעז ותעצומות.

(2) ראה בכר"ש שנה א' קונט' ב' עמוד י"ב.

(3) עיין תוס' רעק"א על משניות במס' גיטין ריש פרק ד' (אות ל"ד).

(4) עיין בשו"ת קול ארי' סי' קי"ט שהאריך בביאור דברי הרשב"א הללו, ועיי"ש בר"ה אך יש ל', שהעיר דכוונה נרוע עוד מדיבור, דהוי דבר דממילא, ומה"ש לא יועיל שליחות כלל עיי"ש.

מש"כ כ"ת דרסרסור לא הוי שליח דאין הכבשים יוצאין מרשות הבעלים עד שיגיעו לרשות הנכרי הקונה, והוי כאילו ישראל עצמו מקנה, עכ"ד. זה הי' שייך אם הבעלים הישראל הי' אומר לדרסרסור להקנות לנכרי פלוני, אז הי' חשוב הוא המקנה, אבל כיון שאין הישראל המוכר יורע למי מקנה הרי זה הדרסרסור כשליח להקנות. וכע"ז בר"ן בשם רמב"ן סוף פ' התקבל וז"ל, והק' הרמב"ן ז"ל מ"ט דמאן רפסיל באומר אמרו, אי משום מילי, מאי מילי קמסר איהו לשליח הא לאו מילי מסר אלא הרי הוא עושה השליח שלא בפניו, וכי אין אדם עשוי לעשות שליח שלא בפניו, וכ"ת שלא חולק ר' יוסי אלא באומר אמרו מדעתכם ולא בירר פלוני סופר ופלוני עדים אבל לא בעושה אותו שליח בכל מקום שהוא, הא לא משמע הכי, דהא אמרינן בהדיא ולפלוני ופלוני ויחתמו עיי"ש, הנה מפורש איפוא דדוקא באומר אמרו לפלוני ופלוני הויא כאלו הבעל עצמו ממנה אותם שלא בפניו, אבל באומר אמרו מדעתכם, חשוב השליח הממנה, ה"נ כיון דהבעלים אמרו לדרסרסור להקנות למי שרוצה, הו"ל הסירסור שליח.

עוד נלע"ד דבג"ד אפי' יאמר בפירוש מכור לפלוני חשוב מוכר ע"י שליח, דבשלמא באומר אמרו לפלוני ופלוני חל המינוי תיכף דבמינוי שליחות ל"צ רצון השליח, כדעת כמה אחרונים בס' קמ"א, דאפי' אם השליח ביטל שליחותו מ"מ יוכל לחזור ולעשות המעשה ואין צריך מינוי מחדש כל זמן שלא ביטלו המשלח, וכן העלה בחלקת יואב אהע"ז סי' ל"ב, ושפיר חשוב הבעל הממנה את השליח, משא"כ בג"ד דבעינן רצון הקונה לקנות, וכל זמן שאינו מתרצה לקנות לא חל המכר ובשעה שהנכרי קונה אין המוכר יורע שיתכוין אז להקנות לו, וע"כ דהשליח הוא המקנה ולא הבעלים, הא חדא, ותו, דבכל קנין בעינן שיאמר המוכר משוך וקני, אך דכשהוא בפני המוכר ל"צ שיאמר בפירוש כדאיתא סי' קצ"ז ס"ג ובשאר מקומות, וא"כ כיון דכל פעולת הקנינים של הנכרי הי' שלא בפני הישראל הבעלים, רק בפני הדרסרסור, א"כ בע"כ לומר דהדרסרסור במקום בעלים, ובפניו דהדרסרסור הוי כמו בפני הבעלים, וא"כ בע"כ צ"ל דהדרסרסור נעשה שליח הבעלים למכור ולא הבעלים עצמן.

אשר הקשיתי בביצה ל"ח: באחין שחלקו שמחזירין זה לזה ביובל משום דבראורייתא אין ברירה, והק' דהא דאין ברירה מצד ספיקא דאורייתא לחומרא, ובממון להיפוך, ספק ממון לקולא. וע"ז כ' כ"ת דכאן לא שייך ספק ממון לקולא, דאין זה קולא, דמה נפק"מ אם יהי' חלק זה לראובן וחלק זה לשמעון, או להיפוך, סוף סוף לא יפסיד מאומה, עכ"ד. והדברים נתנו להאמר, מ"מ יש לדון דמי לא עסקינן שחלקו של א' נתייקר יותר מחברו [מחמת שעתה הוא יותר סמוך לעיר, וכיוצא], וא"כ א' מהם אינו רוצה בזה שתבטיל החלוקה, ומ"מ מחזירין זה לזה ביובל, הנה דמוציאין ממון מספק ולא אמרינן ספק ממון לקולא.

אשר נסתפק בהקדוש בכור קודם יציאת רובו ונשאל על ההקדש אם חל בכורה למפרע, וכתבתי דיש ללמוד משבועות כ"ח. נשאל על הראשונה שני' חלה עליו. וע"ז כ' כ"ת דשאני שבועה, דביצאה שבועה מפיו וישנה בעולם וכו',

משא"כ בבכור כיון רבשעתו לא חל קדושת בכורה, מאין יצמח אח"כ קדושת בכורה, עכת"ד. הנה באבני מלואים [בחלק התשובות] סי' י"ב כ' דאע"ג דאמרין ביבמות ל"ב לענין אין איסור חל על איסור דאי משכח רווחא חיילא, היינו דוקא באיסור הבא ממילא, אבל בשבועה על שבועה או על איסור אין השני חלה כלל, ואפי' אם נסתלק אח"כ איסור ושבועה ראשונה, ג"כ אין השבועה חלה, כיון דבשעה שיצאה שבועה מפיו לא חיילא, והא דשבועות כ"ח. דנשאל על הראשונה שני' חלה עליו, היינו דוקא בנשאל לחכם, משום דחכם עוקר נרד מעיקרו ואנלאי למפרע דבשעה שיצאה שבועה מפיו ה' ראוי לחול עיי"ש, הנה מפורש דאין כח השבועה נשאר אח"כ, ואי לא מצי חייל מיד בשעה שיצאה מפיו תו לא חיילה, ומ"מ בנשאל על הראשונה חשוב כאלו מיד ראוי לחול בשעת שבועתו, וה"נ בבכור אם נשאל על הקדשו חשוב כאלו ה' ראוי קדושת בכורה לחול מיד בשעת פטירת הרהם. וכעיי"ז כ' הטו"א ר"ה בפ"ג בהא דמנחות מ"ח. דפריך להו גוואי וחולין ממילא הוויין, דלא שייך איסור חולין בעזרה רק אם הוא חולין בתחלת הבאתו לעזרה, וכ' הטו"א דהיינו דוקא בפורת משום דפריון אינו עוקר התקדש למפרע, אבל אם נשאל, חשוב למפרע מביא חולין בעזרה, כיון דחכם עוקר ההקדש מעיקרא ע"ש, וכמו דחשיב התם ע"י שאלה, כאלו תחלת ביאתו לעזרה ה' בחיותו חולין, ה"נ חשוב ע"י שאלה כאלו בתחלת יציאתו לחוץ מן הרהם ה' חולין.

אשר נסתפק, קמן שגזל, והגזילה בעין, אם חייב להחזיר כשהגדיל, משמע דפשיטא לי' דבקטנותו פטור. נלענ"ד להיפוך, דגם בקטנותו לוקחין ממנו בעל כרחו, ואע"ג דאינו מצווה על והשיב, מ"מ הגזילה עצמה הוא של נגזל בכ"מ. ועוד נראה דאפי' אכלו ואינו בעין צריך להחזיר משיגדל כיון דאית לי' הנאה מיני, ולא דמי לב"ק פ"ז. הם שחבלו באחרים פטורין, דהיינו דוקא בענין שאינו נהנה, אבל מה שנהנה צריך לשלם כדאיתא בחו"מ סי' צ"ו ס"ג.

שוב ראיתי דאין ראוי משם, דהתם מידי במשא ומתן או בהלואה שאם לא יתחייב לשלם לא יזדקק עליו וימנעו מלהתעסק עמו כמ"ש הסמ"ע סק"ג וכ"כ הרא"ש בפ"ב דכתובות סי' ז' דהלואתו הלואה כדי שימצא לו הלואה בשעת דוחקו עיי"ש, אבל בגזל אין לנו, ועי' סי' רל"ה סט"ו וסמ"ע שם סקמ"ג. ובהאי ענינא מסופקני, קמן שגזל ונתייאשו בעלים והגדיל אם צריך להחזיר, כיון דיאוש בגזל אינו קונה, או דילמא הא דיאוש אינו קונה בגזל היינו משום דבאיסורא אתי ליד', ובקטן שאינו מוזהר, חשוב בהתירא אתא ליד' כמו

(5) צ"ע בנמ' ב"ק קי"ב ע"א קטנים שאכלו מי מיחיבי לא יהא אלא דאזיק אזוקי (ועיי"ש בתור"ה קטנים), הרי דאין חילוק בקטן בין מזיק לאוכל. ועיין ברמב"ם פ"א מהל' גניבה ה"ח שכתב, קטן שנזכר פטור מן הכפל ומחזירין לו דבר הנזכר ממנו, ואם אכרו אינו חייב לשלם אף הקרן ואפי' לאחר שהגדיל, עכ"ל. אמנם בפתחי תשובה בחו"מ סי' ש"ג אות כ' הביא בשם שו"ת שכות יעקב דמרייק בלשון הרמב"ם שכתב, "ואם אכרו", רבא לאפוקי אם נהנה מהממון דאז ודאי חייב לשלם, יעוי"ש.

באכידה. ואולי תלי במתירת הסוגיות בסנהדרין נ"ה: ויבמות ל"ג. רבסנהדרין שם [מבואר] דבקמן חשוב בר חיובא רק רחמנא חס עלי, ולפי"ז אפשר דחשוב באיסורא אתי לירי, וביבמות שם מבואר דלאו בר חיובא הוא כלל, ולפי"ז נראה דחשוב בהיתרא אתי לירי. ועי"ז נסתפקתי, בקמן שהדליק נר בשבת, אם חשוב נר ששבת ממלאכת עבודה לענין ברכת בורא מאורי האש, כמו נר שהדליק לחי' ולחולה בברכות נ"ג. או דומה לנכרי שהדליק דחשוב מלאכת עבירה, בברכות שם, ואכמ"ל.

והנני ירירו רושה"ט וש"ת מכרכו בחג כשר ושמה,

ארי' צבי פראמער אב"ר קאזענלוב חופ"ק זאווערצא יצ"ו

* * *

ב"ה. אור ליום ב' וילך ער"ה מיפק שנת רפ"ז ומיעל שנת רפ"ח לפ"ק פה זאווערצא יצ"ו.

כוח"ט, בעת יתקע בשופר, יכתב לחיים בספר, כבוד ירירי הרב החריף ובקי החסיד וכו' כש"ת מו"ה משה זיידנער שליט"א.

אחרשה"ט וש"ת.

יקרתו הניעני לפה בעת הייתי בקריניץ, ולפני ש"ק העבר באתי לביתי, ע"כ לא השבתי ער כה, ועתה באתי להשיבו קצת כמה שנוגע להלכה למעשה בס"ר. ... ואשר שאל אם מותר לנטוע אילנות בחצר ביהמ"נ וביהמ"ד, הנה בשו"ת מהר"ם שיק אור"ח סי' ע"ח וע"ט כ' בפשיטות לאיסור [וכן הביא מרעק"א אור"ח סי' ק"נ שכ' כן בשם ר' דוד ערמאה], והביא רא' משו"ת מהרי"ק סי' קס"א רביהכ"נ שהוא מקדש מעט דינו (כביהכ"נ) [כביהמ"ק], והביא כמה ראיות לזה עיי"ש.

ולכאורה ה' מקום לחלק, דאע"ג רביהכ"נ דינו כמקדש מעט, מ"מ חצר ביהכ"נ לא מצינו שיהי' בו שום קדושה, ואינו דומה לעזרה כלל, כי אין מצוה כלל שיהי' חצר לביהכ"נ וגם רוב בתי כנסיות אין להם חצר כלל, כי חצר בימי הגמ' הי' לפני הבית כידוע, ומה שאחורי הבית לא נקרא חצר אלא רחבה, והרבה בתי כנסיות בזמנינו אין להם חצר כלל לפני' רק אחורי ביהכנ"ס, וזה לאו שם חצר עלה כנ"ל, הנה דאין חיוב שיהי' חצר לביהכ"נ, וא"כ אינו דומה לעזרה, כי שם הוא מצות עשה ראורייתא, וגם יש עלי' קדושה ראורייתא, משא"כ בני"ד ליכא לא מצוה ולא קדושה כלל. וקצת רא' לזה ראל"ב, א"כ לדעת רש"י ורמב"ן ויראים דגם בחר הבית אסור, א"כ יהי' אסור לנטוע גם ברחוב סמוך לחצר ביהכנ"ס דזה דומה לחר הבית שהוא לפני חצר המקדש, והרי בזה לא מצינו מאן ראוסר, ולכאורה ה' מקום לחלק, ראף דלכל רבר דין ביהכ"נ כביהמ"ק, מ"מ בדין זה רכתיב בפירוש, לא תטע וגו' אצל מזבח ד' אלקיך, בעינן רוקא קרא כרכתיב שיהי' אצל המזבח, משא"כ היום ליכא מזבח, ואף לדעת רש"י ורמב"ן וס' יראים שכתבו דגם בחר הבית אסור, אף שאין שם מזבח, היינו רס"ל דזה חשוב אצל מזבח, כיון שהוא סמוך לעזרה, משא"כ ביהכ"נ שאין [שם] מזבח.

אך המהר"ם שיק הביא מרמב"ן בחומש ראסור הנסוע על פתחי בית אלקים, ובלשון זה גם ביהכנ"ס בכלל, אמנם עיינתי ברמב"ן בחומש ואין כ' כלל לשון זה, אך כ' רכל אילן הנסוע על פתח בית אלקים נקרא אשירה, וכ' זה ליישב דלכאורה משמע לשון אשירה רוקא לע"ז ואיך ררשו מזה לאסור נוסע אילן בהר הבית אפי' שלא לע"ז, וע"כ כ' רבלשון אשירה נכלל כל פתח הנסוע לפני בית אלקים [ורש"י תי' באופן אחר, דנחלק לשנים, לא תטע ל' אשירה, וגם לא תטע כל עץ, ומכל עץ נדרש נוסע עץ בהר הבית עיי"ש], אבל אין כוונת הרמב"ן כלל לאסור בכל פתחי בית אלקים, וי"ל רדוקא אצל מזבח אסור, כדכתיב. מ"מ מה כוחי לחלק נגד גאוני עולם שאסרו בזה".

אך מש"כ מהר"ם שיק סי' ע"ט דאפי' בריעבד צריך לעקור האילנות, והביא ראי' ממקיים כלאים, בזה הפריז על המרה, ומכלאים אין ראי', דהתם איכא קרא ע"ז, כלאים לא, כראיתא ע"ז ס"ד ע"א, ותו ארמסייעת מרע"ק אותיב מרבנן דפליגו ארע"ק וסבירא להו דאין איסור במקיים כלאים, ותו דאפי' לרע"ק אין איסור רק בעושה גדר סביב לכרם כמ"ש רש"י ותוס' ע"ז ס"ד ע"א, ומה שהביא ראי' מלובש שעטנז דצריך לפשוט, התם פשוט, רכל מה שלובש הוי בכלל לא תלבש שעטנז, ולא רוקא תחלת לבישה, והתוס' שבועות י"ז. הק' דהוי לאו שאין בו מעשה, ותירצו דכיון דבא ע"י מעשה חשוב גם עתה מעשה, אבל לענין שם לבישה פשוט רבכל רגע חשוב לבישה, וע"כ צריך לפשוט, משא"כ המקיים עץ נסוע, ודאי אינו בכלל לא תטע, וז"ל וברור.

ביתר דברי חי"ת שאינו נוגע למעשה אין לי כעת פנאי לעיי' ולהשיב. והנני ידירו דושה"ט וש"ת באהבה, מכרכו שיכתב ויחתם בספרן של צ"ג לאלתר לחיים טובים, כאוות נפשו היפה ונפש תדרשנו לשובה, ארי' צבי אב"ר קאזעגלוב חופ"ק הנ"ל

(6 עיין עוד בזה בשו"ת אמרי דוד סי' קכ"ד אות ב'.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידנו
הרבני הנה"ח מו"ה יחזקאל מנחם גאלדבערג נ"י ממאנשרעאל
בהלקח מאתו אשתו החשובה ע"ה

הרבני הנה"ח מו"ה ירוחם קליין נ"י
ולבנו האברך היקר והנעלה מו"ה צבי דוב קליין נ"י
בהלקח מאתם אשתו-אמו החשובה ע"ה
המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ואל יוסיפו לדאבה עוד, אמן.
המערכת

בענין כבוד הבריות

יוסף מרדכי כוימל
רב ור"מ בירושלים ע"ה"ק

הר"מ פ"י מהל' כלאים הכ"ט כתב וז"ל: הדואה כלאים של תורה על חברו אפילו הי' מהלך בשוק קופץ לו וקורעו עליו מיד ואפילו הי' רבו שלמדו חכמה שאין כבוד הבריות רוחה איסור ל"ת המפורש בתורה. ולמה נדחה בהשכ אברה, מפני שהוא לאו של ממון, ולמה נדחה בטומאת מת הואיל שפרט הכתוב ולאחותו, מפי השמועה למדו לאחותו אינו משמא אבל משמא למת מצוה, ע"כ. והשאנ"א סי' נ"ח תמה, למה כתב הר"מ דבהשבת אברה נדחה משום שהוא לאו של ממון, תיפוק ל' דהוי שוא"ת, והא דהגמ' מקשה מהשבת אברה, דתניא והתעלמת פעמים שאתה מתעלם כו' כגון כהן והוא בבית הקברות או זקן ואינו לפי כבודו, ואמאי לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד השם, ולא משני שוא"ת שאני, משום ראכתי לא סליק ארעתי' דגמ' האי שינוי' דבשוא"ת דחינן איסורא דאורייתא מפני כבוד הבריות, ובאמת לפי המסקנא אין קושיא מאברה. אבל לר"מ קשה למה לא מביא מסקנת הגמ' שבזה שפיר מיושב למה באברה, זקן ואינו לפי כבודו יכול להתעלם.

והנה לכאורה בסוגיין קשה דלמה לי קרא דהתעלמת ללמד על זקן ואינו לפי כבודו, כיון דילפינן מאחותו דשוא"ת נדחה מפני כבוד הבריות ובוה דמתעלם הא הוי שוא"ת, וזאת היא באמת קושיא התוס' בב"מ דף ל' ע"ב. ותידע, וז"ל כבוד הבריות רמת מצוה חמור טפי שמוטל בזיון פן יסריח או יאכלוהו כלבים, ואתי כתירוץ הראשון בתוס' שבועות דף ל' ע"ב, דיש חילוק בין בזיון גדול לבזיון קטן. וכ"כ המג"א סי' י"ג ליישב שיטת המרדכי עי"ש. אבל לר"מ א"א לומר כן, ראי נימא דס"ל רבננאי קטן אסור אפילו בשוא"ת, א"כ למה אחר שמביא התלכה, דרואה כלאים של תורה קופץ לו וקורעו עליו, הוא ממשיך ואומר, ולמה נדחית בהשכ אברה מפני שהוא לאו של ממון, ואם נאמר דס"ל כתירוץ התוס' דחלוק בזיון קטן מבזיון גדול, א"כ למה תלה הר"מ זה הדין רק אחר שכ' דכלאים קורעו, הא בלא"ה צריכים לשעם של לאו שבממון דהא זקן ואינו לפי כבודו הוי גנאי קטן ולא ניתן לדחות מפני כבוד הבריות ורק משום דהוי לאו שבממון נדחה, א"כ אפילו אילו הי' הדין רכבוד הבריות דוחה איסור כלאים ואינו חייב לפושטו, מ"מ צריך טעם בכל דבר שבממון כיון שכאן הוי גנאי קטן. מוכח מדבריו דלולי שבכלאים קורעו לא הי' צריך טעם דהוי לאו שבממון, וע"כ דהר"מ לא ס"ל כתירוץ א' של תוס', וזה מפני שהוא בכלל לא מחלק בין בזיון גדול לקטן, או אפילו אם נאמר דס"ל חילוק זה, נאמר דלדידי' זקן ואינו לפי כבודו הוי ג"כ בזיון גדול. א"כ שוב חוזרת קושייתנו דלעיל ל"ל לר"מ הטעם שבאברה נדחה דהוי דבר שבממון תיפוק ל' דהוי שוא"ת.

ועוד קשה מה שתמהו האחרונים, עי' צל"ח בסוגיין, שהר"מ השמיט לגמרי הא דינא דבשוא"ת רחינן איסורא מפני כבוד הבריות, והוא מסביר רק למה

בהשבת אברה ובטומאה נדחו האיסורים מפני כבוד הבריות, והוא פלא שתירץ הנמ' על הא רמת מצוה רוחה פסח ומילה, את זה השמיט הר"מ, והא דאיסור טומאה בכהנים נדחים במת מצוה, שרק רש"י ותוס' מבארים כל אחד לפי שיטתו, ובגמרא גופא אין שום זכר למה טומאה נדחית, רוקא זה מזכיר הר"מ ואומר רשאני טומאה הואיל ופרט הכתוב ולאחותו. ובאו"ש הל' כלאים פ"י הכ"ט רוצה לומר שלא ה' בספרא של הר"מ תך גירסא, דשוא"ת שאני, כמוש"כ במאור. ויגעתי ולא מצאתי בבעל המאור אפילו רמז לגירסא זו. אלא שמביא שם שיש גורסים בנמ', וכי תימא נילף מכאן, מה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל", ע"ז כ' שנוסחא זו אינה מצו' בכל הספרים שלנו*).

וראינו בספר עינים למשפט ברכות דף כ' הביא שיטת ר"ח המובא בערוך ערך שב, ומיישב עפ"ז כל הקושיות שנערמו על סוגיין, וז"ל: הערוך כ' בשם ר"ח שמפרש הא דשוא"ת דלא כרש"י, אלא „שוא"ת" כלומר קל הוא מפני שיכול לעשות פסח שני, ורק גרם לבטל פסח ראשון, ולפיכך דחאותו כבוד מת מצוה, אבל לאו דכלאים, אעפ"י שהוא ג"כ שוא"ת, וכדק"ל (יבמות צ"ו). ברין ציצית וכבשי עצרת ולולב ושופר כו' שוא"ת ניהו, מ"מ כיון שהוא לאו גמור אינו נדחה, ע"כ. וס"ל דסתמא גמרא איירי בפסח ראשון, וכן רש"י בזבחים שם כ' הטעם דנדחה מפני שאפשר בתשלומין דשני, ולפירוש ר"ח מיירי רק בעושה פסח בלבד, וא"ש מה שלא תירצו כן מיר גבי השבת אכירה שוא"ת שאני, דלפירושו אין שום עשה בשוא"ת נדחית מפני כבוד הבריות רק בפסח דאפשר בתשלומין, ולכן השמיט הר"מ הא דפסח נדחה מפני מת מצוה עי"ש. אולם כשעיינתי בערוך, התברר לי שלאילזה כיוון הר"ח, ובעל עינים למשפט השמיט קטע אחד שכ' הר"ח בראשית רביו, וז"ל שם, „שוא"ת שאני" פי' לא ענש הקב"ה למטמא ובטל מלעשות פסח, אלא ענש כדת לטהור, ולמי שלא ה' בדרך רחוקה ובטל ולא עשה פסח, ולא עבר המטמא אלא מפני שגרם לבטל הפסח ויכול לעשות פסח שני וזהו שוא"ת שאני וכו' כהערת העינים למשפט, כלומר קל הוא זה כו'. והביאור לענ"ר, רבאמת צריך להבין למה נקרא אינו עושה פסח שוא"ת.

(*) (הוספת הכותב) אנב כראי להעיר, שהאו"ש שם כתב בזה"ל על מה שכ' הר"מ „הואיל ופרט הכתוב לאחותו" כתב האו"ש „רבנו כרבני רש"י הם". ונראה כוונתו, שהר"מ תירץ למה לא ילפינו מזה שמותר למטא למת מצוה שמותר לעבור בקו"ע משום כבוד הבריות, וע"ז תי' הר"מ שאני מת מצוה שכתב לאחותו, אבל מ"מ קשה קושיית הנמ' שנילף מיני, ורש"י תירץ שטומאת מת מצוה לכהן אינו מרין דחי' אלא שלא הוזהר על טומאת מת מצוה כמו שלא הוזהר כהן בטומאת קרובים, והתוס' תירצו שאני טומאת כהן שהוא לאו שאינו שוה בכל. וכונת האו"ש שהרמב"ם מפרש כרש"י, שאילו לתוס' ה' לו לפרש שאין ללמוד ממת מצוה משום לאו שאינו שוה בכל, אבל לרש"י בא הכתוב להורות שאין מת מצוה בכלל המתים האסורים לכהן, ולא שייך ללמוד מזה למצות אחרות, ונמצא שהר"מ מפרש כרש"י. אך קשה לי, איך יתכן שהר"מ סובר כרש"י, שהרי הר"מ בחל' אבל פ"ב ה"ו כ' וז"ל, כמה חמורה מצות אבלות שהרי נדחית לו הטומאה מפני קרוביו כדי שיתעסק עמהם ויתאבל עליהם כו', ע"כ. והשתא שראינו שגם קרובים שבהן מטמא להם מטעם דחי' הוי, איך יתכן לומר סברת רש"י שמת מצוה הוי כקרוב, הרי גם בקרוב יש איסור טומאה, אם לא שנדחה מחמת אכילות, ומוכרחים לומר כתוס' שהטעם משום שאינו שוה בכל, וג"מ נדולה בין דעת רש"י לתוס' בכהן ערום, ומת עמו בבית, אם חייב לצאת, שהרמ"א ביו"ד מחייב, ואחרונים חולקים וסוברים שלתוס' פטור מפני כבוד הבריות, וא"כ צריך לדעת מה דעתו של הר"מ בזה.

אפשר לומר רבזה שהוא הולך ומתעסק במת מצוה לא יהי' לו זמן להקריב הפסח, ואז הוי שוא"ת בפשיטות, כלומר, „שאינו עושה“, או אפשר דאף ריהי' לו זמן אחר שיקבור המת, אבל הואיל ונשמא שוב אינו ראוי להקריב מפני הטומאה. ולכאורה באופן השני הרי עושה מעשה שמטמא עצמו בידים ובזה מפיק עצמו מחובת הפסח, א"כ זה לא הוי שוא"ת, רהרי עשה פעולה רטומאה, (אם כי יש למעון שמ"מ חשוב כשב ואל תעשה שאין מה שמטמא עצמו „בקום ועשה“ אלא שמונע עצמו מלקיים מצוה, וא"כ יש להחשיבו כשוא"ת, אולם עי' במנ"ח מצוה ח' אות ה' שמשכחת איסור נותר במעשה אם פסל הכשר בידים, כגון שבשל בשר הפסח או הוציא לחוץ ונפסל, נמצא שהותיר במעשה, חוינן שזה חשיב מעשה, וא"כ ה"ה במטמא עצמו בער"פ שחשוב מעשה, ואם היינו אומרים שזה חשוב מעשה, היינו יכולים ליישב קושיית התוס' מכות כ"ד שם ר"ה לאפוקי, ונאמר שבזה נחלקו הגמ' ותו"כ). ועי' כתב הר"ח, אף רטימא עצמו, בכ"ז לא הוי קו"ע, רלא ענש הקב"ה למטמא וביטל מלעשות פסח, אלא ענש כרת לפחור ולמי שלא הי' בדרך רחוקה וביטל ולא עשה פסח, ולא עבר המטמא אלא שגרם לבטל הפסח.

ונראה שהר"מ פירש הגמ' באופן אחר לגמרי, רהא רמתרצינן שוא"ת שאני, שלפי כל הראשונים הביאור הוא, שהארם אינו עושה פעולה ועי"ז עובר על מצות התורה, ובכגון זה כבוד הבריות רוחה, ואם הוא עושה פעולה בזמן שהוא עובר על איסור תורה וזהו קו"ע ואז כבוד הבריות אינו רוחה, שעל כן ההבדל בין כלאים לפסח ומילה הוא ההבדל בין קו"ע לשוא"ת, ובגלל זה מתקשים הראשונים בהבנת קו"ע שבכלאים, רהא סו"ס הוא כבר לבוש בכלאים, ונרחקים לומר רשהיה מה שמשהה הכנר על עצמו הוי קו"ע, עי' תוס' יבמות ז. אבל הר"מ לא פירש כן, והנהגדה לרידי', רשוא"ת — היינו איסור עשה, וקו"ע — היינו איסור לאו, כלומר בל"ת כגון כלאים וכדומה שהוא עובר על לאו, הוי חמור ואין כבוד הבריות רוחה (עי' תוס' יבמות ז. דל"ת חמור מעשה) משא"כ פסח ומילה רהוי מ"ע. א"כ זהו ביאור של שוא"ת שהוא עובר רק על מצות עשה, וא"כ אין אנו צריכים לתירוץ התוס' ביבמות ז. רשהיה הוי מעשה, דאפילו לא הוי מעשה, כיון שעובר על לאו רכלאים אף בלי מעשה, אינו רוחה, ולפי"ז מדויקים רברי הר"מ שכי', הרואה כלאים של תורה על חברו כו' שאין כבוד הבריות רוחה לא תעשה המפורש בתורה, דלמה לו להזכיר לא תעשה, הא הגמ' מרמה מילה ופסח לענין כבוד הבריות אף שהם רק עשה, ע"כ רהר"מ ס"ל דזהו פירוש הגמ' דרך מילה ופסח הוי מצ"ע אבל כלאים הוי ל"ת. א"כ מתורץ מה שנלאו כל המפורשים להבין למה השמיט הר"מ תירוץ הגמ' בשוא"ת, רבזה שכי' שאין כבוד הבריות רוחה ל"ת משמע אבל עשה שפיר רחי, והיינו פסח ומילה. ובזה מיושב מה שממשיך הר"מ וז"ל, ולמה נרחית בהשבת אברה, מפני שהוא לאו שבממון, שוב הזכיר הר"מ לאו, וצ"ע רהא באברה יש עשה רהשב תשיבם, אלא דמצר העשה לכר לא הי' קשה לחר"מ, כיון שבעשה זה נכנס בתירוץ הגמ' רשוא"ת, אלא כל הקושיא היא אלאו של אברה, הלא כאן יש ל"ת, אף רהוי שוא"ת, רהא כיון דלר"מ אין הכרל בין עושה פעולה או יושב בטל אלא

העיקר אם עובר על עשה או ל"ת, א"כ בהשבת אברה יש לאו של לא תוכל להתעלם שע"כ בענין לתירוצא דהוי דבר שבממון*). ובזה מיושב גם קו' התוס' בב"מ דל"ל קרא רותעלמת, הא הוי שוא"ת, דתוס' לשיטתייהו, שהגדרת שוא"ת היא שאנו מברלים בין עשה פעולה לאינו עושה פעולה, לכן באברה, הרי בזה שמתעלם אינו עושה פעולה הוי שוא"ת והקשו שפיר ל"ל קרא, אבל לר"מ, דהחילוק הוא בין לאו לעשה, א"כ באברה אף דהוי שוא"ת, אבל יש לאו, ולכן צריך קרא מיוחד רותעלמת לומר רכבוד הבריות דוחה, והטעם הוא גזירה"כ, דהוי לאו שבממון.

ולפי"ז אפשר ליישב, גם קשיית התוס' בשבועות, שהקשו על הא דאיתא התם, דלענין איסורא אפילו צורבא דרבנן צריך להעיר לפני ב"ד דוופר מני', הרי אם לא יעיד הוי רק שוא"ת, ותירצו בכמה אופנים. ולר"מ לפי מה שהסברנו לעיל, א"ש, ראע"פ ראם לא יעיד עובר רק בשוא"ת אבל בזה שלא מעיד הוא עובר גם על לאו רלא תעמוד על דם רעין, כראיתא בתו"כ פ' קדושים „מניין שאם אתה יודע עדות, שאי אתה רשאי לשתוק, ת"ל לא תעמוד על דם רעין", ולאו זה נאמר לא רק על עדות נפשות, אלא גם בעדות ממון כמו שכ' הר"מ מפורש בסהמ"צ ל"ת רצ"ז וז"ל . . . ובאה האזהרה באמרו לא תעמוד על דם רעין, וכבר אמרו שמי שיכבוש עדות תכללהו ג"כ זאת האזהרה כי הוא רואה ממון חברו אבר והוא

(*) (הוספת הכותב) ולכאורה אפשר לומר שרבר זה תלוי במחלוקת הראשונים, שהקשו בקרושין ל"ד, על מה שאמרה הגמ' שנשים חייבות בהשבת אברה ובעשית מעקה, משום שהם מצות עשה שאין הזמן נדרם, ונתקשו למה לי טעם זה, תיפוק ל"י שיש בהשבת אבירה ומעקה ל"ת לא תוכל להתעלם ולא תשים דמים בביתך, והרמב"ן בחידושויו שם תירץ, וז"ל: ול"נ שעיקר מצותו עשה, שאין לאו שבו אלא שיקיים העשה דכתב רחמנא ועשית מעקה תחלה והדר לא תשים דמים בביתך כלומר לא תעכב שלא תעשה מצוה זו, ולאו שאין בו מעשה אחר אלא קיום עשה שבו הוא ואלו היו נשים פטורות מעשה היו פטורות אף מלאו שאין הלאו אלא קיום העשה, אבל בשאר מצות עשה שיש בהם לאו ועשה חייבות הן בשניהן כדאמרין בשבת כ"ד, שבתון עשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה, ואיש ואשה שוין בזה, עכ"ל. ולפי סברא זו נראה לכאורה שגם כבוד הבריות שדוחה ל"ת של השבת אברה, ממילא אין גם הל"ת, כמו אשה אילו היתה פטורה מעשה של אברה לא היתה עוברת בלאו.

אולם יתכן שהר"מ חולק על הרמב"ן, שהרי גם התוס' שם והר"ן שכתבו תירוצים אחרים לא ס"ל כרמב"ן, אמנם אכתי יש להוכיח שר"מ ס"ל כשיטת הרמב"ן, דהנה בכתובות מ"ט ע"ב, בתוס' ד"ה אכפיה, הקשו איך כפה דבא לרב נתן בר אמי, ואפיק מני' ד' מאות זוזי לצדקה, הא צדקה הוי מ"ע שמתן שכרה צדקה, ואין ב"ד כופין עלי'. ותירצו ג' תירוצים, והתירוצ האחרון הוא שבצדקה יש גם ל"ת לא תקפוץ ולא תאמץ, ובכ"י ס' רמ"ח הביא דברי תוס' אלו וממשיך „והר"ן הסכים לתירוצ בנרא וכן רעת הרמב"ן כו', וכן כ' הרמב"ז בפ"ז ממתנות עניים ה"י, כבאר דברי הרמב"ם, וז"ל: והתירוצ הנכון לפי לשון רבינו, משום שמצות צדקה יש בו לאו ועשה, דכתיב פתח תפתח ירך ולא תאמץ לכבך, ולא תקפוץ ירך עכ"ל. והנה הבית יעקב שם בכתובות הקשה, איך יתכן שצדקה יש בו לאו, א"כ איך מצינו שעוסק במצוה פטור מליתן ריפתא לעני, והא פרושה דר"י הוי עוסק במצוה, ואינו פטור אלא ממ"ע אבל לא ממצות ל"ת, ונשאר בקושיא. ומוכרחים לתרץ כמו שכ' הקובץ שערים (ב"ב אות מ"ח) רכיון דהלאו בא מכח המצות, וכאן דפטור מן המצוה ממילא ליכא לאו כעין סברת הרמב"ן בקרושין דלעיל. חוינן דהר"מ ס"ל כרמב"ן. אכן י"ל שבמקום שמתן שכרה בצדה כופין על הצדקה, ואין אומרים כיון שעל העשה אין כופין ממילא אין לאו, אלא כיון שיש הלאו שוב ב"ד כופין, אבל עוסק במצוה פטור מעשה כאשה, ואין גם לאו, וא"כ יתכן שכבוד הבריות שדוחה עשה אינו כעוסק במצוה, שעוסק במצוה פטור, ואילו כבוד הבריות דק דוחה, וכאן שלא פקע העשה, ויש גם הלאו, ממילא אינו דוחה.

יכל להחזירו אליו באמרו האמת וכבר בא בזה הענין ג"כ אם לא יגיד ונשא עונו. ולפי"ז יש בזה לאו ואין כבוד הבריות דוחה לאו, ועי' בשער המשפ"ט ס' כ"ח באריכות. ואולי יש לומר שההכרח של הר"מ לפרש שוא"ת כנ"ל, הוא, דהוי קשיא לי' קושיית התוס' בשבועות על הא דצורבא מרבנן מעיד בפני בי"ד דזומר מני' באיסורא אף דהוי שוא"ת, ולא ס"ל לר"מ לא בתירוץ הא' שיש הברל בין גנאי גדול לקטן, ולא ניהא לי' גם בתירוץ הב', דבזה שלא יעיד תעשה מעשה, ובפרט לפי מה שסיימו התוס' דבהשבת אברה, עי"ז שמתעלם יבא אחר ויקח, דהא מ"ע של השבת אברה הוא להחזיר אברה לבעליה שלא יפסיד ממנו ולא כרי להציל אחרים מאיסור גזילה, ויתכן מאוד שמצד דין של הצלת אחרים מעבירה אין אנו מצויין כלל, דהלעיטתו לרשע וימות כמו בב"ק ע"ט, לכן בא הר"מ וחדש הגדרה זו שאמרנו במובן של שוא"ת, שקו"ע, היינו לאו, ושוא"ת, היינו עשה, ומי שלא בא להעיד, אעפ"י שאינו עושה בזה שום פעולה, דהא דק מונע עצמו מלהעיד, אבל הלא עבר על הלאו כנ"ל.

ולפי הנ"ל מיושב קו' התוס' יבמות צ'. שהקשו דבסרין בציצית אמדינן שוא"ת ובכלאים שהוא לבוש כבר לא חשיב שוא"ת, אלא קו"ע, ותרצו בתוס', ואומר ר"י דשאני כלאים דעיקר האיסור בשעת לבישה, שלבש באיסור, אבל כאן לא מחייב עד אחר שנתעטף, מיהו קשה מדמברכינן להתעטף בציצית, משמע דבעת העיטוף עבוד מצוה, והשאייר בתימה. והשו"א (חגיגה) הקשה, לפי"ז איך ילפינן עדל"ת מכלאים בציצית, הרי בעשה דוחה בענין דבעידנא דמעקר לאו יקיים עשה והכא לא הוי בעידנא, דבעת שממעטף בכלאים עבר על איסור כלאים, ומצות ציצית לא מקיים עד אחר שכבר התעטף, אבל לר"מ א"ש דלדידי' בין בכלאים ובין בציצית, האיסור והמצות שניהם בשעת העיטוף, אלא דבציצית הוי מ"ע ואמרין שוא"ת בסרין בציצית, ובכלאים הוי ל"ת אף שאין בו מעשה.

ועי' תוס' שבת ק"ח: שכן לא ידע ר"י מה איסור יש לזה העולה לדוכן, אם לא משום ברכה לבטלה, והאחרונים הקשו דזה סותר מה ראיתא בכתובות דף כ"ד דיש איסור עשה לזר העולה לדוכן, עי' דמ"א סי' קכ"ח ובמג"א שם ועי' עוד בהפלאה, ולכאורה למה הקשו דק על התוס' הא קושיא זו קשה על הגמ' עצמה, דהי' עולה לדוכן אף שבכתובות תנינן דיש איסור עשה לזר העולה לדוכן, די"ל דעל הגמ' לא קשה כלל, דהי' עולה אף שיש איסור עשה מ"מ כבוד הבריות, דהיינו חבריו שאומרים לו עלה, דוחה אף דהוי במעשה דקו"ע, ולתוס' דכתבו לא ידע ר"י, לשיטתם דהם סוברים דתלוי בקו"ע או בשוא"ת, ולכן אם הי' איסור עשה לעלות לדוכן לא הי' דוחה מפני כבוד חבריו, לכן כתבו לא ידע ר"י מה איסור אלא רק משום ברכה לבטלה. ובברכה לבטלה כיון דהוי רק איסור מדרבנן (כן שי' התוס' בכמה מקומות) שפיר דחי, אבל לר"מ א"א לפרש משום ברכה לבטלה דהדי' לשיטתו' הוי מדאורייתא, (פ"ב דשבועות ה"ט) א"כ הברכה דהוי דאורייתא, איסור לאו, ודאי לא הי' דוחה מפני כבוד הבריות ונשאר דק איסור ברכת כהנים לזה והברכה יכול לצאת מחבריו משום שומע כעונה ואין כאן ברכה לבטלה, אבל על עצם ברכת כהנים אין יוצאים בדין שומע כעונה כידוע שי'

הבית הלוי, ולכן ה' צריך לברך בעצמו, אבל כיון דהוי רק איסור עשה לכן דוחה מפני כבוד הבריות.

אחר כתבי זאת, ראיתי בערוך שמביא פירוש רבינו האי גאון, והם ממש כדברינו בבאור שיטת הר"מ, וז"ל: הוי ל' פסח מ"ע, ולענין מת מצוה נאמר לו שוא"ת פסח, ולפי שהיא מצוה עשה שהיא קלה רחינן בשביל כבוד הבריות, אבל כלאים שהיא ל"ת לא רחינן בשביל כבוד הבריות.

בענין מתוך שהותרה לצורך

שלמה זלמן גארדאן

מגיד שיעור בישיבת כאכוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

גרסינן במס' ביצה דף י"ב ע"א בית שמאי אומרים אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב וכו' ובית הלל מתירין. והנה בסברת מחלוקתן אמרינן בגמ' שהוא מטעם מתוך, דבית הלל סברי ראמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ובית שמאי סברי דלא אמרינן מתוך. והנה בטעם של סברת מתוך כתב המגיני שלמה, דמרכיב בתורה אך אשר יאכל לכל נפש, ולא כתיב אך אוכל נפש, ע"כ שהכוונה היא להתיר המלאכה המיוחדת באוכל נפש כגון שחיטה, בישול, הוצאה, וכו', אף שהיא נעשית שלא לצורך. וכתב שם עוד, שזה ניחא לשיטת רש"י דסובר רמלאכות הללו מותרין המה אף שלא לצורך כלל, אך לשיטת התוס' שם רבעינן אף במלאכות הללו צורך קצת, כגון להוציא את הקטן, שהוא שמחת יו"ט, האיך מרומז דבר זה בתורה, ונדחק שם ליישב שיטת התוס'. ועוד הקשה שם על טעם הנ"ל, דמה זה שאמר בגמ' מתוך שהותרה לצורך וכו', הו"ל למימר בקיצור, דהתורה התירה אף שלא לצורך (מדכתיב אשר יאכל), ועוד דמשמע רמן הפסוק לא שמעינן להתיר אלא לצורך אוכל נפש ומתוך שהותרה וכו', וזה אינו, דמן הפסוק שמעינן להתיר אף שלא לצורך כנ"ל, ונדחק שם ליישב זה, עיי"ש. ועוד קשה דמאחר דזהו משמעות הקרא מדוע פליגי בית שמאי, וצריך לדחוק דב"ש לא מרייקי הכי בקרא.

ונ"ל לתרץ הכל על נכון, דהנה מן הפסוק לא שמעינן להתיר מלאכה המיוחדת באוכל נפש כגון להוציא את הקטן וכדומה, אלא מלאכה הנעשית במין אוכל נפש, בא הכתוב להתיר, אף שלא לצורך, כגון להוציא אוכלין אף שאינו צריך לזה כלל או לבשל אוכלין הראויין לאכול אף שלא לצורך כלל, דכך משמע פשטא דקרא, אך אשר יאכל לכל נפש, המלאכה אשר נאכל היא מותרת, אף שאינו צריך לה (ועיין בפנ"י בסוגיין רמחלק לשיטת הרמב"ם, בין מין אוכל נפש שהוא מותר אף שלא לצורך, לדבר שאינו מין אוכל נפש). נמצא לפי"ז דהפסוק לא התיר לעשות מלאכה שלא לצורך אלא במין אוכל נפש, רק דבית הלל למדו מזה דמותר אף שלא במין אוכל נפש, כגון להוציא את הקטן, ואת הלולב, דהתורה התירה המלאכה, ולא הצורך של אוכל נפש, דאף שאינו צריך לאכול

אותו, היא מותרת כנ"ל, וזהו הפי' של מתוך, דמתוך שהותרה לצורך, פי' מלאכה הנעשה במין אוכל נפש שהיא עשוי' לצורך אוכל נפש, הותרה נמי שלא לצורך, פי' מלאכה הנעשית שלא במין אוכל נפש, שאינה עשוי' בשום פעם לצורך אוכל נפש, כגון להוציא את הקטן. (ועיין בשטמ"ק במס' כתובות דף ו' ע"א שכתב פי' כעין זה בסברת מתוך, לפי שיטתו, עיי"ש).

ובזה מתורץ מה שהקשה המג"ש, דהו"ל למימר בקיצור דהתורה התירה שלא לצורך, דלפי סברא הנ"ל, הפסוק אינו מתיר רק מלאכה שנעשה במין אוכל נפש, ומכח סברת מתוך אנו מתירין אף מלאכה הנעשה שלא במין אוכל נפש, כנ"ל. ובה מרויך היטב מ"ש רש"י בסוגיין בד"ה לצורך, אך אשר יאכל לכל נפש, עכ"ל, דהו"ל בקיצור, לצורך אוכל נפש, ולא להביא פסוק הנ"ל, ולפי מ"ש לעיל דלצורך, פירושו על מלאכה הנעשה במין אוכל נפש העשוי' לצורך אוכל נפש, וזה נלמד ממה שכתבה התורה אך אשר יאכל לכל נפש, דמלאכה אשר נאכל היא רמותרת, נחא שפיר מה שהביא רש"י הפסוק אך אשר יאכל לכל נפש. לפי"ז יצא לנו, דמחלוקת בית שמאי ובית הלל, אינה אלא גבי הוצאת קטן ולולב, דלב"ש דסברי רלא אמרינן מתוך, אסור, ולב"ה דסברי דאמרינן מתוך, מותר, אבל להוציא אוכלין אף שלא לצורך אכילה מותר אף לבית שמאי, דזה נלמד ממקרא דאך אשר יאכל וגו', דמלאכה בדבר אשר נאכל מותר לעשות ביו"ט כנ"ל, ועל זה לא פליגי ב"ש, דב"ש לא פליגי אלא על סברת מתוך כמבואר בסוגיין, אבל לעשות מלאכה במין אוכל נפש שלא לצורך אכילה, שאין צריכין להתיר מחמת מתוך, אלא מכח הפסוק, אף בית שמאי מורי דמותר. [ושוחט עולת נדבה, וגם מבשל גיר הנשה, אינם מין אוכל נפש שהרי אינם ראויין לאכילה, ועי' לח"מ בהל' שבת פי"א ה"ה שתירץ הא דצריך תמלח אפילו בשבת (מנחות כ"א) אע"פ דאין עיבוד באוכלין, הוא משום דכיון דהקרבן כולו כליל לאו שם אוכל עליו, והוי כעור, וזהו כסברא הנ"ל. ועי' בשעה"מ פ"ג מהלכות יו"ט ה"ד ריש חולקין על זה, מ"מ הכא קפיד קרא, אשר יאכל, דבעינן דאוי לאכילה ממש].

ועפ"י"ז יש לתרץ קושיית התוס' במס' ביצה דף כ"א ע"ב על המשנה שם, רבית שמאי אומרים לא יחס אדם חמין לרגליו אלא אם כן ראויין לשתי', דמאיוזה טעם מתיר בית שמאי אפילו ראויין לשתי', הא לית להו מתוך, ומה בכך דראויין לשתי' הא צריך להחם את החמין לשותות, ועיי"ש מה שתירצו, אמנם לפי מ"ש לעיל דבית שמאי מורים דמותר לעשות מלאכה, במין אוכל נפש, דהיינו באוכלין ומשקין הראויין, אפי' שלא לצורך, דזה נלמד מאך אשר יאכל, ולא מטעם מתוך, א"כ שפיר מתורץ קושיא הנ"ל, דאם החמין ראויין לשותות, אף שאין עושה המלאכה לצורך שתיי', מותר.

והא רלא תירצו התוס' כן, נוכל לומר שהם אולי לשיטתייהו, דסברת מתוך אינה מתרת אלא לצורך קצת כגון שמחת יו"ט וכדומה, וע"כ הטעם אינו כנ"ל לשיטת רש"י דמחמת הפסוק דאך אשר יאכל מותר המלאכה במין אוכל נפש אף שלא לצורך אכילתו, ומתוך שהותרה במין אוכל נפש הותרה נמי וכו' דא"כ הוי להם להתיר אף שלא לצורך כלל, בפרט במין אוכל נפש, דהתורה התירה המלאכה כנ"ל, והתוס' סברי דאף במין אוכל נפש צריך להיות צורך קצת כמבואר בתוס'.

בסוגיין, דהקשו על שיטת רש"י מהאופה מיו"ט לחול דמשמע דאסור שלא לצורך אף במין אוכל נפש, עיי"ש. אע"כ דהטעם לשיטת התוס' הוא כמבואר בחתם סופר בסוגיין דנלמד ממה דכתיב כל מלאכת עבודה לא תעשו, ונ"ל דהפירוש הוא כמבואר ברמב"ן בפירושו על התורה (ויקרא כ"ג, ט') דמלאכת עבודה היא מלאכת עבודת עבד לרבו אבל מלאכת הנאה שאדם עושה לצורך עצמו אינו נכלל במלאכת עבודה, אמנם לא כל מלאכת הנאה מותרת דהא כבר כתיב אך אשר יאכל וגו', אלא המלאכות השייכות באוכל נפש מותרות אם האדם עושה אותן להנאה, כגון להוציא את הקטן, שזה מותר, שאדם עושה זה לשמחת יו"ט, כיון דהוצאה שייך באכילה, ובית שמאי פליגי על זה וסברי דאינו מותר אא"כ עושה המלאכה להנאת אכילה ממש, וא"כ שפיר הקשו התוס' לשיטתייהו, דמאזיה טעם מתירין בית שמאי בראויין לשת', הא צריך לעשות המלאכה להנאת שתי' ממש, ואינו מותר אם ראויין לשת' כנ"ל (ועיין אמרי בינה בהלכות יו"ט שכתב כעין סברא זו), ורש"י דמתיר אף שלא לצורך כלל, ולא נלמד ההיתר של מתוך מפסוק דכל מלאכת עבודה לא תעשו כנ"ל, אזיל לשיטתו שכתב בפירושו על התורה (ויקרא כ"ג, ט') דמלאכת עבודה בא לאסור מלאכת דבר האבד ביו"ט, עיי"ש, (ועיין ברמב"ן שם שמשיג על רש"י), ממילא א"א ללמוד ממלאכת עבודה להתיר מלאכת הנאה ביו"ט, ודו"ק.

פלפול בסוגיא דכבתה

בן ציון שלמה הלברשטאם

נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
ותלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

איתא במס' שבת דף כ"א ע"ב, אמר רבי זירא אמר רב פתילות ושמונים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת. אמרו רבנן קמי' ראביי משמי' דר' ירמי' ולא קיבלוה, כי אתא רבין אמרוה רבנן קמי' ראביי משמי' דר' יוחנן וקבלוה. ונורע מה שעמדו המפרשים ע"ז וכי משוא פנים יש בדבר דהוקא כשאמרוה משמי' דר' יוחנן קיבלוה.

ונלע"ד לתרץ, דהבית יצחק (באו"ח סי' ק"י אות ג') מקשה, לתירוץ של הב"י, שנתחלקה לח' חלקים ונתרבה ע"י חנם, קשה הלא לשיטת התוס' חצר של הקרש אינו קונה, ודבר שבא ע"י נס הוא כהפקר כמבואר במס' תענית דף ח', ובשלמא לתירוץ הא' של הב"י שנתמלא בפך ה' יכולין להקדישו אחר שנתמלא, אע"פ דהפך ה' של הקרש, מ"מ ה' יכול ההדיוט לזכות בו מן ההפקר ואח"כ להקדישו, טרם שנתנוהו במנורה, אבל לתירוץ שנתחלק לח' חלקים ונתמלא במנורה, קשה דהא הוי הפקר, והקרש אינו קונה. ותירץ הבי"צ דקמא קמא בטיל, ושמן של הפקר בטל בשמן של המנורה, יעיי"ש.

והנה זקיני הגה"ק מהורנסטייפל זצ"ל בספרו שושנת העמקים כתב לחדש, דב' התירוצים של הב"י תלוין בהמחלוקת של כבתה זקוק לה או אין זקוק לה,

רלאותו התירוץ רהנס חי' שדלק מעט שמן זמן הרבה, א"כ עיקר הנס לא חי' בעצם ההרלקה, אלא בזמן ההרלקה, לכן גם לרורות תקנו רכבתה זקוק לה, אבל לאותו תירוץ רלא חי' שמן כל עיקר על שאר הלילות (ונתמלא הפך) א"כ חי' הנס בעצם ההרלקה, א"כ בהרלקה לחור יוצאין זכר הנס, ולכן כאז"ל, עכת"ר.

והנה במס' ב"מ דף ו' ע"א יש מחלוקת אב"י ורבי יוחנן, ר"ר יוחנן סבר שבועה זו תקנו חכמים שלא יהא כל או"א חולך ותוקף בשליתו של חבירו ולא אמרינן חשוד אממונא חשוד אשבועתא, ואב"י אמר חשוד אממונא הוא חשוד אשבועתא, וטעמא דמתני' דיכול לישבע משום רחיישינן שמא ספק מלוה ישינה יש לו עליו, ופריך הגמ' ולא אמרינן תפיס ממונא מספיקא משתבע נמי מספיקא, אמר ר' ששת פרשי אינשי מספק שבועה ולא פרשי מספק ממונא, מ"ט ממון איתא בחזרה שבועה ליתא בחזרה, והנפש חי' רוצה להוכיח מהתירוץ של הגמ' שפרשי אינשי מספק שבועה, ראב"י סובר ספיקא דאורייתא מדאורייתא לחומרא, דאל"כ כיצד משביעים אותו שבועת התורה, והרי לא יפרוש ע"י כך כיון שיש לו עליו ספק מלוה ישינה, ומח"ת ספיקא דאו' לקולא, אלא ע"כ סובר אב"י דספיקא דאורייתא לחומרא, ולכן יפרוש ע"י שבועה.

והנה כל הראי' של הנפש חי' היא משום דפריך הגמ' לאב"י ולא אמרינן תפוס ממונא מספיקא משתבע נמי מספיקא, ומתריץ פרשי אינשי מספק שבועה ולא מספק ממונא. אבל לר' יוחנן דסבר לא אמרינן מינו דחשוד אממונא חשוד אשבועתא, לא יכול להקשות הקו', ולא אמרינן תפוס ממונא מספיקא משתבע נמי מספיקא, משום דחשוד אממונא לא חשוד אשבועתא, ול"צ לסברא של רב ששת דפרשי אינשי מספק שבועה ולא פרשי מספק ממונא, דממון אית' בחזרה וכו', וממילא כל הראי' של הנפש חי' הוה לאב"י, אבל ר' יוחנן שפיר ס"ל ספיקא דאורייתא מח"ת לקולא, רכל אחר יפרוש משבועה, דחשוד אממונא לא חשוד אשבועתא, ול"צ לומר דיפרוש משום ספר"א לחומרא, אלא ר' יוחנן סבר ספר"א מח"ת לקולא.

והנה כידוע זהו מחלוקת הרמב"ם והרשב"א, דהרמב"ם סובר ספר"א מח"ת לקולא, והרשב"א סבר ספר"א מח"ת לחומרא, והנה הרשב"א בחידושי במס' חולין (דף ע"ג) מקשה לשיטת הרמב"ם, דהאיך יכול לומר סר"א מח"ת לקולא, דהא בחולין דף י"א אמרינן בגמ' כמה ראיות, שהולכין אחר רוב, וקשה דהאיך רוצה לפשוט מכל הנך ראיות, דהחיתר הוא משום ראזלינן בתר רוב, אפשר דהחיתר שם, משום ספר"א מח"ת לקולא, ומחמת זה הקושיא הוכיח הרשב"א דסר"א מח"ת לחומרא. וראיתי לאחרונים שמתרצים ש' הרמב"ם, דהנה הפרמ"ג בסי' שר"מ כתב דלמ"ר ספר"א מח"ת לקולא, היינו שהתורה מדברת בלשון ווראית, ולכן צריך להיות נבילה וראית, אבל אי הוה נבילת ספק מותרת, ולכן כתב רגבי מצוה עשה למ"ר ספר"א מח"ת לקולא צריך להיות מצוה וראית ולא ספק, ואין יוצאין במצ"ע אם הוה ספק. ולפי"ז לא קשה קשיות הרשב"א, שמקשה דמה היא הראי' של הגמ' שהולכין אחר רוב, הרי אפשר שהחיתר הוא משום ספר"א לקולא, דלגבי מצ"ע להרמב"ם צריך להיות וראית וא"כ א"א לתריץ דהחיתר הוא משום ספר"א לקולא, ולכן שפיר הוה ראי' דהולכין

בתר רוב, רשם איירי לענין פרה ארומה, קרבן עולה, שעיר המשתלח, וכדו', דכולהו הוויין מצות עשה, ולגבי מ"ע אין אומדין ספד"א מה"ת לקולא, דצריך להיות מצוה ווראית וכנ"ל.

והנה ברין ביטול ברוב אי הוי ווראי או ספק, יש מחלוקת, דהתוס' מקשיין במס' ב"מ דף ו' ע"ב בר"ה קפ"ג, תימה דליכטל ברובא ולחייבי כולהו במעשר, ומתרג' השטמ"ק בשם הרא"ש, משום דעשירי ווראי אמר רחמנא ולא ספק ורוב הוי ספק, ולכן אין יכולין לחייבו אפי' בביטול. הרי רס"ל להרא"ש דביטול אינו רק ספק, והתוס' שלא תירצו כן סוברים דביטול ברוב הוי ווראי.

והנה הרבה אחרונים (בס' נחלת יעקב, ובס' עונג יום טוב) מתרצים קושית התוס', דביטול ברוב שייך רק אם לדבר המתכטל יש שם איסור מצד שהוא דבר המיוחד לאיסור כגון חלב, וטריפה, וכיוצ"ב, וע"י הביטול יסולק שם האיסור שעליו, וממילא מותר, משא"כ ביטול היתר באיסור, לא אמרינן שע"י ביטול יחול על ההיתר שם איסור מכח רוב איסור, רא"א לרוב לגרום יצירת חלות של דינים וחובים, רק לסלק שם איסור, וזהו סברת התוס' הנ"ל. ועי' בפרמ"ג שער התערובות חלק ג' פ"ה שכתב רזהו מחלקות רש"י ותוס' בזבחים דף ע"ח, שהתוס' סוברים כנ"ל שאי אפשר לרוב לעשות חיוב חדש על המיעוט, רק לסלק איסורים, משא"כ רש"י סובר רבנח הביטול לגרום יצירת חיובים ג"כ. ועי' בעונג יום טוב סי' ד' שמרמה ד"ז למחלוקת רש"י ותוס' בבכורות דף כ"ב עיי"ש. ולפי"ז שפיר מתורץ קו' התוס' הנ"ל רלבך אי אפשר לומר שיחייבו כולהו במעשר, רא"א לרוב לעשות חיובים, רק לסלק איסור או חיוב.

נמצא רלמ"ד ספד"א מה"ת לחומרא, מתירין משום הלך אחר הרוב, ואף ברוב הוי רק ספק, מ"מ מותר דלא ריכרה תורה בלשון ווראית, אבל למ"ד ספד"א מה"ת לקולא, הרי כ' הפמ"ג דצריך להיות ווראית, א"כ עכצ"ל ברוב הוי ווראי כסברת התוס'. (ואל תקשי דהא מה דילפינן דין רוב בחולין דף י"א, מיירי ברין הלך אחר הרוב, ואולי רין ביטול ברוב שאנו, זה אינו, דכבר כתבו האחרונים להסביר, דכל ביטול ברוב, ההיתר היא משום הילוך אחר הרוב, דכשנתערב כזית איסור בב' זיתים של היתר אמרינן דהלך אחר הרוב ומותרין כולן, וכיון דאמרינן רמותרין כולן משום דהלך אחר הרוב, אז האיסור נעשה היתר משום ביטול, דכיון דעל כל אחר ואחד אמרינן זהו של היתר, משום הלך אחר הרוב, אז נעשה האיסור בטל בהיתר, נמצא שכל ביטול ברוב היא תוצאה מדין הלך אחר הרוב). והנה אב"י ס"ל סד"א מה"ת לחומרא כדברי הנפש חי' הנ"ל, וא"כ לאב"י שפיר נוכל להבין תירוצו של הבי"צ רקמא קמא בטיל, דביטול ברוב הוי ספק (למ"ד ספד"א לחומרא דלא צריך להיות ודאי), ור' ירמ' נמי יכול לסבור נמי דספד"א לחומרא, ולכן כששמע אב"י מר' ירמ' ככתה אין זקוק לה לא קיבלה מיני', דר' ירמ' יוכל לסבור סד"א לחומרא, וממילא יוכל לתרג' כתידון הב"י דנתחלקה לח' חלקים, ולא קשה קו' הבי"צ דהוי הפקר (השמן שנתרכה ע"י הנס) והקדש אינו קונה, ואיך יכול להקרישו, דיוכל לתרג' דקמא קמא בטיל, ואם סוברים כאותו תירוצ' דנתחלקה לח' חלקים, אז סוברים ככתה זקוק לה כדברי השושנת העמקים הנ"ל, אבל כששמעו אב"י משמ' דר' יוחנן שסובר סד"א

מה"ת לקולא כנ"ל, ולרד"י קשה קו' הרשב"א על הוכחת הגמ' בפ"ק דחולין דאיך ילפינן דאזלינן בתר רובא, אפשר ההיתר הוא משום דספר"א לקולא, ועכצ"ל כתירוץ המובא לעיל דגלבי מ"ע אף למ"ד ספר"א לקולא, לא מהני ספק דצריך להיות מצוה ודאית, ומוכח כשי' התוס' דרוב הוי ודאי, דאל"כ איך מהני רוב לגבי מ"ע, וא"כ אי אפשר לתדן על קו' הבי"צ דקמא קמא בטל, דלשי' התוס' אין בכח הרוב לגרום יצירת חיובים, דהשמן יהי' הקדש, וממילא עכצ"ל כאיך תירוץ של הבי"ש שנתמלא השמן בכך, וא"כ ע"כ דכבתה אין זקוק לה, כדברי השושנת העמקים הנ"ל, ולכן כששמע אב"י מר' יוחנן דכבתה אין זקוק לה, שפיר קיבלה מיני', דלשיטתי' דספר"א מראורייתא לקולא, מוכח דכבתה אין זקוק לה, ור"ק.

עולת שבת בשבתו

לך

ויאמר אברהם אל מלך סדום הרמותי ידי וגו'. ובמסורה ג' פעמים תיבת הרמותי, הרמותי ידי, הרמותי קולי, הרמותי בחור מעם. וי"ל ההמשך, דנודע דקודם התפלה צריכין להפריש מעות לצדקה וסמכוהו אקרא, ואני בצדק אחזה פניך. וגם מבואר בספח"ק דעיקר התפלה היא על צער וגלות השכינה, ובישועתו, ירום ויגביה קרננו למעלה. וזוהו, הרמותי ידי, בצדקה, לקיים פתוח תפתח את ידך, ואח"כ הרמותי קולי, בתפלה, על גלות השכינה כביכול דשכינתא בגלותא, ועי"ז, הרמותי בחור מעם, לרומם את בני ישראל עם הנבחר, אשר בחר בנו מכל עם.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

וירא

ויאמרו אליו אי' שרה אשתך, וברש"י הביא מגמ' (ב"מ דף פ"ו ע"א) אמר רבי יוסי בר חנינא כדי לשגר לה כוס של ברכה. ובמהרש"א כ', ראיתי מי שהקשה וכי לא הי' לו לאברהם לשגר כוס של ברכה, וכי דלק"מ כי גדול במלאכים הי' המברך והוא המשגר הכוס כמו שאיתא בפ' שלשה שאכלו בההיא עובדא דעולא כריך ריפתא וברוך וכו' א"ל רב נחמן לישדר מר כסא דברכתא לילתא עיי"ש.

ואני תמה ע"ז, דהא בצדה תברא, דמשמע התם בסוף פרק שלשה שאכלו דליתא דרוב נחמן, דהא עולא לא שדר לה, דסבר כהא דאין פרי בשנה של אשה מתברך אלא מפרי בשנו של איש, ובאמת השתא למאי דכתיבנא לק"מ, דכיון דשמעינן מהתם דהיינו נמי טעמא דמשגרו במתנה לאנשי ביתו כדי שיתברך פרי בשנה, כודאי לא הי' לו לאברהם לחוש לשגר לה כוס של ברכה, ביודעו שהיא עקרה, וגם האמנם תלד אחרי בלותה, ולא סמך על הנס, לכן לא הקפיד לשגר לה כוס של ברכה בזקנתה. אבל המלאכים שבאו לכשרו, רמזו לו מיד שתלד, ע"י שהודיעוהו שצריך לשגר לה כוס של ברכה, והרי זה נכון מאד. ואולי המלאכים

לא רצו שישגר לה עתה, דאיכא למ"ד ראסור לנדה לשתות מכוס של ברכה, וגם מטעם ראין פרי בטנה וכו', ואחר שהאורח מברך כמ"ש הרב ז"ל שגרול המלאכים ה' מברך, לא חי' לו לשגר לה, כדאסיקנן בעוברא רילתא, אלא אוימנא אחריתא איכווננו, לומר שמהיום ותלאה ישגר לה וכו"ל. יעב"ץ.

(הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל)

ויהי כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלך על נפשך אל תביט אחרך. ופירש"י, אתה הרשעת עמכם ובזכות אברהם אתה ניצול אינך כדאי לראות בפורענותם ואתה ניצול, עכ"ל. הרי דאם הקב"ה מציל את האדם בזכות עצמו ראוי לראות בפורעניות של אחרים, והנה רש"י כ' בפ' חיי שרה עה"פ אשר ריבר לי, לצורכי, הרי דתיבת לי יתכן לפרשו, בשבילי. ועפ"ז יש לפרש הפסוק (תהלים ק"ח) ר' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי, כלו', כשהקב"ה עוזר לי בשביל זכותי ולא בזכות אחרים, אז ואני אראה בשונאי, שאוכל לראות בפורעניות של השונאים.

(הגאון מוה"ר משולם אשכנזי אבד"ק לבוב זצ"ל)

חיי

ויאמר אליו אברהם השמר לך פן תשיב את בני שמה, ר' אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי ואשר דבר לי ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם. ויש לדקדק מדוע הוצרך להזכיר כאן אצל נישואי יצחק עם רבקה ענין הכטחת ארץ ישראל. וי"ל בזה, רתנה קי"ל באיסורין ראמרין תתאה גבר, אולם אמרינן אדמיקר לי' בלע פורתא, פי' העליון החם בולע מעט מן התחתון שהוא צונן. וזאת ירוע דבתעורבות שני דברים, אז הרבר המונח מכבר במקומו נקרא התחתון, והדבר שנפל לתוכו הוא העליון. והנה יצחק הוא בחי' גבורה, ורבקה בחי' חסד, נמצא שאם חי' יצחק הולך אל מקום רבקה, היתה בחי' יצחק שהיא גבורה מתבטלת מפני בחי' חסד דרבקה, רתתאה גבר, וזה לא יתכן, כי לעתיד לבוא בעת הגאולה כשינחיל ד' לנו את הארץ צריך לעורר מדת גבורה כדכתיב ד' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח על אויביו יתגבר (ישעי' מ"ב), לזאת רצה אאע"ה שרבקה תבוא אל יצחק, ואז יהי' יצחק בבחי' תתאה גבר, ותתגבר מדת הגבורה שלו על מדת החסד של רבקה למען ינחל את הארץ, ואדמיקר לי' בלע מעט חסד להמתקת הגבורה ריצחק.

וזהו שנתכוון אברהם אבינו כאומרו אשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את

(1) הועתק מעצם כתי"ק בגליון ספר מהרש"א עה"ת (דפוס הענא), המונח בבית עקר ספרים אשר כברישיש מוזעאום בלונדון. (בס' חכמי את"ו עמוד ע"ד ר"ה כרי, העתיק שם הג"ה אחת מהגרעב"ץ על ס' בעלי נפש להראב"ד, ושייך לרבדיו שכתב כאן, יעו"ש).

(2) בס' יריעות שלמה (פפר"א ת"ץ) לנכרו הרב מוה"ר שלמה מפנינשוב, ברף ל"ה טור ב', בשם זקנו הגאון הנ"ל.

הארץ הזאת, ועל זה צריכין למדת גבורה כנ"ל, לכן הזהיר את אליעזר, השמר לך פן תשיב את בני שמה.

(הרה"ק מוה"ר משה מראזוואראב זצ"ל³)

תולדות

ויאמר אליו יצחק אביו גשה נא ושקה לי בני, ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו ויברכהו. וברש"י מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן. וקשה לאיזה צורך הי' גם זה, וי"ל דיצחק עדיין הי' מסופק אם יעקב הוא או עשו, על כן אמר גשה נא ושקה לי בני כדי שיכיר בריחא וטעמא, כדאמדינן במס' כתובות (דף ס' ע"א) סומא מנא ידע, אמר רב אשי בדיחא ובטעמא, ועשה הקב"ה גם שהבגדים הריחו ריח מגן עדן וריח זה הפיג ריח וטעם של גוף יעקב, ע"כ לא הכיר שהוא יעקב, ויברכהו, וא"ש.

(הגאון מוה"ר מאיר אריק אבר"ק טארנא זצ"ל⁴)

ויצא

והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהי' בית אלקים וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. י"ל בזה ע"ד הרמז, דהנה פ"א נשאל כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע, מדוע מפור לצדקה סכומים עצומים בלי שום שיעור וגבול, הלא אמרו חכמנו"ל, המבזבז אל יבזבו יותר מחומש, והשיב דמה שאמרו דאל יבזבו יותר מחומש, היינו דוקא במי שנקי מחטא ועון, אבל מי שנותן צדקה בעבור תיקון הנפש, כדי לתקן עוונותיו, עדה"כ וחטאך בצדקה פרוק (דניאל ד'), אז צריך ליתן צדקה בלי קצבה וכמאה"כ (איוב ב') וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו, עכרה"ק. (וכן כ') באגרת התשובה להנה"ק מליאזנע זצ"ל פרק ג' ד"ה אכן). והנה נודע דמדרך הצדיקים להפוך את היצר הרע לטוב, וכמבואר בירושלמי שילחי ברכות, אברהם אבינו עשה יצה"ר טוב דכתיב ומצאת את לבבו נאמן לפניך, והרברים עתיקים בספרן של צדיקים.

וזשה"כ, והאבן הזאת, היינו היצה"ר שנקרא אבן (סוכה נ"ב ע"א), אשר שמתי מצבה, שהצבתיו להיות לו תקומה, והפכתיו לטובה, שלא יחטיאני עוד, יהי' בית אלקים, לסייעני בעבודת ד', וכתרגומו, אחי פלח עלה קדם ד', וממילא, וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך, שלא אצטרך לבזבו יותר מחומש, וכמבואר בגמ' (כתובות נ' ע"א) דהא דאמרינן דאל יבזבו יותר מחומש וליפנין לה מהאי קרא, וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך, ופירש"י שם, שני עישורין הוו לחו חומש.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(3) הועתק מכת"י א', וכותב שם שהנה"צ מבארנוב אמר ר"ז בשם רודו הרה"ק הנ"ל.

(4) בספרו מנחת פתים על חושן משפט סי' רע"ז סעיף ג'.

וישמע יעקב את דברי בני לבן לאמר לקח יעקב את כל אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה. י"ל כפל הענין, כי חשרו אותו בכשפים, לכך אמרו ומאשר לאבינו וכו', היינו לבן ה' ראש המכשפים, המדה המסורה לאבינו, והבן.

(הגאון מוה"ר אברהם שיקטין אבר"ק ברעסלא זצ"ל⁵)

וישלח

ואמרת לעבדך ליעקב. ומקשין העולם מעבדך ומיעקב מבעי לי'. ואת הנראה לי אשר יאמר עליו כי הוא זה, על דרך המדרש רבה פרשה זו, כל הדורות שנתן יעקב לעשו עתיד הוא להחזיר למלך המשיח שנא' מלכי שבא ישובו מנחה, יביאו לא נאמר אלא ישובו וכו'. והנה על פי הרברים האלה יחי' ביאור הפסוק כך, ואמרת לעבדך ליעקב, רצה לומר, אף על פי שהמנחה שלוחה לארנוני לעשו, אעפ"כ היא לעבדך ליעקב, כי לעתיד יוחזר כל המתנות למלך המשיח.

ובזה יתורץ מה שנאמר בפרשה זו בדברי יעקב, יש לי כל, וקשה הלא כתיב מרבר שקר תרחק, והאיך אמר יש לי כל, והלא חסר לו המתנה מרובה הבהמות שנתן לעשו, אלא הוא הרבר אשר דברנו, שיפה אמר יעקב יש לי כל, כי אעפ"י שכהיום הזה אתה מקבל המתנה, מכל מקום יש לי כל, אפילו מתנה זו, כי יוחזר לעתיד לבא. וזה שאמר לו, עד אבא אל ארנוני שעירה, וכתב הבעל הטורים שם"ת אלי"ה, והרמזו לרעתי הוא כן, יחי' לך כהיום הזה המתנה, עד אבא וגו', ורמזו לו אלי"ה בס"ת, שאז כשיבא אלי' יבא משיח ויחזר לו המתנות, ובא לציון גואל במהרה, אמן כן יהי רצון.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל⁶)

וישב

אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו באשר ר' אתו ואשר הוא עושה ר' מצליח. י"ל בזה רהנה איתא במדרש עה"פ וירא ארנוני כי ר' אתו, רפטיפר ה' אומר ליוסף מזוג רותחין והוי רותחין, פושרין והוי פושרין, והי' סבור שיוסף מכשף הוא, עד שראה שכינה עומדת על גביו, הה"ר וירא ארנוני כי ר' אתו. והנה איתא בגמ' (סנהדרין ס"ז ע"ב) אמר אביו, רקפיר אמנא שר, דלא קפיר אמנא כשפים. פי' רהן מכשף והן שר, צריכין לכלי, רק תחילוק הוא, דשר מקפיר על כלי מיוחד, ומכשף עושה הכישוף בכל כלי, עיי"ש. וזה יש לכוון כאן בפסוק, אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו, שלא הי' בידו שום כלי, ומזה הוכיח שאין יוסף מכשף, רק באשר ר' אתו ואשר הוא עושה ר' מצליח. (הגאון בעל חכם צבי זצ"ל⁷)

(5) הועתק מכת"ק המונח באוצרו של ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר רפאל יצחק רייכמאן שליט"א ראש ישיבת כולל מאה שערים בירושלים עיה"ק. טוב עין הוא יבורך.

(6) הועתק מעצם כתי"ק.

(7) בספר תקנתא דמשה להג"ר שמדיהו ברלינר אבר"ק לאזמיץ (אלעקסניץ תקכ"ח) בקונטרס שביל הישר, בשם בעל דורתו הגאון הנ"ל.

חנוכה

ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך, ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה. וכבר עמדו בזה המפרשים, דהול"ל בהיום הזה, מהו כהיום הזה, בכ"ף הדמיון. ואפשר לומר הכוונה, עפי"מ שהביא האלשיך הק' בפ' ואתחנן עה"פ וידעת היום והשבות אל לבבך כי ד' הוא האלקים וגו' אין עוד, דהנה יש אפקורסים האומרים שהעולם מתנהג ע"י שותפים ח"ו אחד פועל טוב והאחד פועל הרע, ויש להביא רא' נגד שיטתם הנפסדה, מן השמש, שפועל שני הפכים, ממסמס הרונג ומקשה המלח, מלבין הכבוסה ומשחיר פני הכובס, והרי וודאי השמש אין בו שינוי, רק החילוק הוא בהמקבל, כמו כן הוא אצל הקב"ה כי אין בו שינוי ח"ו רק מתחלק לפי המקבלים. וזהו, וידעת היום, היינו השמש המאיר ביום, והשבות אל לבבך כי ד' הוא האלקים וגו' אין עוד, כי אין לו שותף ח"ו, רק מדת הרחמים ומדת הדין הכל באים מאתו ית"ש, עכ"ד. (ועיין בזה בס' עמודי שבעה, בתחלתו, ובספה"ק דברי חיים עה"ת ריש פ' האזינו).

והנה בנס חנוכה ה' ג"כ שני הפכים בנושא אחד, דין ונקמה ברשעים, בנצחון המלחמה, ורחמים וחסדים לישראל, במציאות פך השמן. ונודע דברי המדרש ריש פ' קדושים, אימתי שמו של הקב"ה מתגדל בעולמו בשעה שעושה מדת הדין ברשעים שנא' והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וגו'. וזהו, ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך, זה קאי על מפתן של רשעים, שע"י שמו ית' מתגדל ומתקדש בעולמו, ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן, זה קאי על הצלתן של ישראל ונס השמן, ולכאורה איך יתכן שני הפכים בנושא אחד, על זה מסיים, כהיו"ם הזה, בכ"ף הדמיון, שכמו השמש עושה שתי פעולות ביחד, כן הקב"ה עושה דין ברשעים ורחמים לישראל כאחד, כי ד' הוא אלקים וגו' אין עוד.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ויגש

ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי. הרמב"ן כ' הטעם של הוציאו, כדי שלא ישנאו המצריים את אחיו על בגידתם, ורש"י כ' כדי שלא יתביישו אחיו. ולענ"ד, כי יעקב לא ידע עד יום מותו שבניו מכרו את יוסף, כדאיתא במדרש, ואלו אמר לפני מצרים שעמדו לפניו, אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה, ה' חושש יוסף שיתוודע הרבר לפני יעקב, לכך הוציא כל איש מעליו, ונכון.

(הגאון מוה"ר ירדני' מיאה ווייל זצ"ל אבר"ק קארלסרוה⁸)

(8) הועתק מספרו „אמרי פיו“ אשר עורנו בכתובים (כת"י ירושלים, מספר 1010-4).

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להרח"ג המנוח מוה"ר מנחם בראכפסלר ז"ל)

לך

קאפ' י"ד פסוק כ"ג.

ועד שרוך נעל. רש"י לא פירש כאן תיבת שרוך, ובחולין (דף פ"ט ע"א) על הגמ' בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט עד שרוך נעל זכו בניו לחוט של תכלת ורצועה של תפילין, פירש"י שרוך, רצועה, רצועה של תפילין לקשור, עכ"ל. ולכאורה נראה מזה שאין פירוש המלה „שרוך" רצועה, רק שהוא מלשון קשירה, ולכן מוסיף רש"י תיבת לקשור, וכמו שפירש"י בירמי' (כ', כ"ג) עה"פ בכרה קלה משרכת דרכי' וז"ל, ויש לחברו עם שרוך הנעל קושרת ררכי נערות בלבת. וכן בסנהדרין (דף ע"ד ע"ב) על הגמ' רבשעת הגזירה צריך למסור נפשו אפילו לשנוי ערקתא דמסאנא, כתב רש"י ערקתא דמסאנא, שרוך הנעל, שאם דרך העכו"ם לקשור כך ודרך ישראל בענין אחר וכו', הרי שמפרשו על קשירת המנעל (ועיין שם בתוס' שפירשו שהשינוי הוא במדאה הרצועות, דשל עכו"ם שחודות ושל ישראל לבנות). אמנם בכ"ב (דף כ"א ע"א) לא תמחיי' אלא בערקתא דמסאנא, פירש"י ברצועות של מנעלים, הרי דערקתא שהוא השרוך היא הרצועה, לא הקשירה.

וירא

קאפ' כ"א פסוק ל"ג.

אשל, רב ושמואל, חד אמר פרדם להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה, וחד אמר פונדק לאכסניא וכו' כל מיני פירות. במדרש רבה (פ' נ"ר) הוא בשם ר' יהודה ור' נחמי' (וכן הוא בגמ' סוטה דף י' ע"א) רבי יהודה אמר אשל פרדם שאל מה תשאל תאנים וענבים ורמונים, ר' נחמי' אמר אשל פונדיק שאל מה תשאל, עיגולא, קופר, חמר, ביעין, (פי', לחם, בשר, יין, וביצים), ולפ"ז נכונה נוסחת דפה"ר ורפוס אלקבץ וכן הוא ברש"י כת"י קלף, וחד אמר פונדק אכסניא וכו' כל מיני מאכל.

ומבואר מהמדרש שדרשו אשל מלשון שאל כתיבך אתוון, שאמרו שאל מה תשאל, וכן באדר"ג (פ"ז) וכל מה שהפה שואל מצוי בתוך ביתו של אברהם, שנאמר וישע אשל בכאר שבע, אבל בסוטה (שם) פירש"י פונדק, ללון שם אורחים, ולשון אשל נוטריקון הוא, אכילה, שתי', לוי', שהי' מאכילן ומשקן ואח"כ מלוה אותן, וכן כתב רש"י בכתובות (דף ח' ע"ב). ובאמת שזהו מדרשו של ר' עזרי' במדרש שוחר טוב (מזמור ק"י).

חיי

קאפ' כ"ד פסוק ח'.

רק את בני לא תשב שמה. כתב הראב"ע ושם לא תשב בעבור אברהם שהוא העיקר. שהוקשה לו איך שייך לומר על יצחק תשב שהרי לא הי' שם מעולם. ובדבחי' ב' (י"ח, כ"ו) כתב בפירוש המיוחס לרש"י עה"פ והשיבחו אל אמון,

וז"ל, ואע"פ שלא ראינו שנתנו קודם לכן בבית הכלא, אלא מתוך שאמר והשיבוהו תוכל לומר שנתנו קודם לכן בבית הכלא, ואם תרצה לומר שלא נתנוהו קודם לכן מעולם, לא תקשה לך והשיבוהו, כי כן דרך המקראות, כמו ישובו רשעים לשאולה וכן הרבה עכ"ל, ולפ"ז א"א צריכים לדוחקו של הראב"ע.

תולדות

קאפ' כ"ו פסוק י'.

והבאת עלינו אשם, אם שכב כבר הבאת אשם עלינו: עיין במפרשים, ומדברי כולם משמע שרש"י בא לפרש תיבת והבאת, שפירושו כבר הבאת, וע"ז נדחקו לפרש מה ראה לפרש כן, והרא"ם כתב שנראה שבספר החומש שהי' ביד רש"י היתה מלת והבאת מלעיל, שפירושה כבר הבאת.

אמנם מנוסחת רש"י כת"י קלף משמע שרש"י בא לפרש איך יאמר והבאת עלינו אשם שהרי עד עכשיו לא נכשלו כמו שאמר כמעט שכב, ומתוים והלאה הרי בידו למנוע מהם וכמו שעשה והכריז הנוגע וכו', והאיך יתכן כלל הבאת האשם, וע"ז פירש"י והבאת עלינו אשם, אם שכב: (כן היא הנוסחה שם), וגם נוסחת ס"ש צריך לפרש כן, אם שכב כבר, הבאת עלינו אשם.

וצריך להבין למה היפך רש"י מלשון הפסוק, שכתוב והבאת עלינו אשם, וכתב, והבאת אשם עלינו, ובדפח"ר הנוסחה היא, אם שכב כבר הבאת עלינו אשם:

ויצא

קאפ' ל"א פסוק ג'.

שוב אל ארץ אבותיך, ושם אחי עמך, אבל בעודך מחובר לטמא אי אפשר להשרות שכינתי עליך: הלשון אי אפשר אינו מובן, וכי יש דבר שיהי' אי אפשר להקב"ה, היפלא מה' דבר. אבל בדפח"ר הנוסחה הוא אי איפשי, היינו שאינו רוצה, וכן הוא ברא"ם, וכן בדפוס אלקבץ.

שם פסוק ז'.

ולא נתנו אלקים להרע עמדי. רש"י לא פירשו כאן, ובהושע (ה', ר') עה"פ לא יתנו מעליהם לשוב אל אלקיהם, פירש"י לא יעזבו כמו ולא נתנו אלקים להרע עמדי, ולא נתן סיחון, נדרי נתן ריחו. וכן כתב בנימין דף ל"ו ע"ב בד"ה נדרי נתן ריחו, בושמי עזב ריחו הטוב, כמו ולא נתן סיחון את ישראל וגו'. ועיין בשו"ת אבני נזר חאהע"ז סימן קפ"ט אות י"ב מה שמפרש בזה הפסוק דכתיב וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה, שהאי ונתן ג"כ פירושו ועזב, ומיישב בזה מנהג העולם בנתינת הגט, עיי"ש.

וישלח

קאפ' ל"ה פסוק י"א.

אני אל שדי שאני כדאי לברך שהברכות שלי: הנה לעיל בפ' לך (י"ז, א') בפסוק אני אל שדי פירש"י אני הוא שיש רי' באלקותי לכל ברי' וכו', וכן כל

מקום שהוא במקרא פירושו כך, די שלו, והכל לפי הענין, וכן בפ' מקץ (מ"ג, י"ד) בפסוק וא"ל ש"די יתן לכם רחמים בין לפי פשוטו ובין לפי מדרשו מפרשו רש"י מלשון די שיש די בנתינת רחמים, ולמה כאן אינו מפרשו בענין הזה, וביותר יקשה שבפ' תולדות בפ' וא"ל ש"די יברך אתך, פירש"י מי שדי בברכותיו למתברכין מפיו, ולמה לא פירש גם כאן כזה. וברש"י כת"י קלף הנוסחה כאן, שאני כר"י לברך, שהברכות שלי דיי למתברכין. ולפי נוסחה זו, מה שכתב, שאני כדאי לברך, הוא פירושו של תיבת „אני“, שאני כדאי לברך, ועל השם ש"די מפרש כרכו, שהברכות שלי דיי למתברכין, והוא ממש באותו לשון שמפרש בפ' תולדות.

וישב

קאפ' ל"ט פסוק א'. יוסף הורר, באה"ד, כדי לסמוך ירדתו של יהודה למכירתו של יוסף לומר לך שבשבילו הורידוהו מגדולתו. ממה שכתב רש"י „שבשבילו“ משמע שקאי על יוסף שבשביל יוסף הורידוהו, ולעיל בפסוק ויהי בעת ההוא וירד יהודה (ל"ח, א') כתב רש"י ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם אמרו אתה אמרת למכרו וכו', משמע שלא בשביל יוסף, רק משום צרת אביהם שבאה מחמת המכירה. וברפח"ר הנוסחה כאן, לומר שבשבילה הורידוהו, חיינו בשביל המכירה, והוא כמ"ש רש"י לעיל. וברפוס אלקבץ הנוסחה, לומר בשביל מכירתו של יוסף.

מקץ

קאפ' מ"ב פסוק כ"א. באה אלינו, בפס"ד, ותרגומו אתה לנא. וכן הוא בתרגום שלפנינו. ויש לעמוד בזה שתיבת לנא הוא התרגום של תיבת לנו, ובפסוק לא כתיב באה לנו, רק אלינו, והתרגום של אלינו הוא לותנא, וברפח"ר וברפוס אלקבץ הנוסחה, לותנא.

קאפ' מ"ג פסוק כ"ה. ויבינו, הזמינו עטרוהו בכלים נאים: ברפח"ר וברפוס אלקבץ הנוסחה, עטרוה, ונכון הוא, שהרי קאי על המנחה שעטרו את המנחה, והיא לשון נקיבה.

ויגש

קאפ' מ"ה פסוק ב'. וישמע בית פרעה, ביתו של פרעה כלומר עבדיו ובני ביתו ואין זה לשון בית ממש אלא כמו בית ישראל בית יהודה. הוא כ"פ בתורה, בפ' בשלח, ויקראו בית ישראל את שמו מן (שמות ט"ז ל"א), ובפ' חקת, ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל (במדבר כ' כ"ט), אבל הלשון בית יהודה לא נמצא בתורה רק בנ"ך, והי' יכול למצוא כמה רונמאות בתורה, כמו לקמן (נ', ח') וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו, ובפרשתנו (לקמן מ"ו, כ"ז) כל הנפש לבית יעקב, ועוד. ובנוסחת רפוס אלקבץ כן הוא, כמו בית ישראל, בית יעקב.

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בנאליציע, שנחרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

הערות שונות

מהאברך החו"ב מו"ה שלמה הלוי עפשטיין הי"ד מאושפצין¹

הש"ך ביו"ד סי' רנ"ח ס"ק י"ד הקשה לרעת הרשב"א והרמב"ן ז"ל שכתבו כהא דאיבעיא בש"ס נדרים דף ו' אי יש יד לצדקה או לא כגון דאמר הרין זווא לצדקה, וכ' הרשב"א ז"ל דאזלינן לחומרא כיון דהוי ספק דסלקא בתיקו, וכ"פ הרמב"ן ז"ל כהלכותיו בכל תיקו שבש"ס לחומרא, והקשה הש"ך מסוגיא מפורשת בפ' הזרוע והלחיים (חולין דף קל"ד) שספק ממון עניים הרי הוא ספק ממון ואזלינן בי' לקולא לנתבע. וי"ל רהנה המל"מ הביא בשם הריטב"א דהיכא דיש ספק ברין אז לא אמרינן ספק ממון קולא לנתבע, דכל הסברא דקולא לנתבע, הוא מטעם חזקת ממון, והיכא דיש ספק ברין לא שייך לומר לקולא דבשביל חזקת ממון לא ישתנה הרין, וא"כ נכון בעז"ה דרוקא בספק מעשה אזלינן לקולא לנתבע, אבל בספק דין לא ישתנה הרין משום חזקת ממון, ודו"ק.

* * *

בחולין דף פ"ג ע"ב במשנה כסוי הרם אינו נוהג במוקדשין. ובגמ' שם, אי בקדשי מזבח הכי נמי, הב"ע בקדשי ברכ הבית, ומקשינן בגמרא וליפרקינהו וליכסינהו, ומשני בעינן העמדה והערכה, ופריך בגמ' כמאן, ומוקי לה כרבי אליבא דתנאי, בשחיטה שאינה ראוי' כר"ש, ובהעמדה והערכה כר"מ עיי"ש. ויש להקשות ע"ז ממש"כ בשער המלך פ"י מהל' בכורים דהעמדה והערכה אינה מעכב בדיעבד וא"כ למה חשיב הגמ' זה לשחיטה שאינה ראוי' משום דבעי העמדה והערכה, הא בדיעבד אינה מעכב, וכל שאינו מעכב בדיעבד חשיב ראוי כדמוכח בהרבה מקומות, עי' בזבחים דף ק"ט, כל שבקודש פסול אם עלו לא ידרו, וחשיב מתקבל בפנים, וחייב עליו משום שחוטי חוץ, וכן בפסחים דף ה' בתוס' ד"ה לא תשחט, כתבו דכיון דבדיעבד אם שחט את הפסח כשר מיקרי זמן שחיטת פסח, וכן ברש"י כריתות דף כ"ג רבכל מקום דאם עלו לא ידרו חשוב ראוי לגבוה, וא"כ הכא נמי כיון דבדיעבד אינה מעכב העמדה והערכה, הוי שחיטה ראוי', וצע"ג.

* * *

בדבר החקירה אם חטאת המתה עושה תמורה, יש לפשוט מגמ' בתמורה דף ט"ז ע"א דחטאות המתות ביחיד גמירי ולא בציבור משום דנמרו כולם ביחד, וכיון דיש בהן דלא משכחת בציבור, שארי נמי לא הוי בציבור. ולפי"ז י"ל כן גם

(1 כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ג' עמוד מ"ד, (ועיין עוד בכר"ש שנה ד' קונט' ט' עמוד מ'). — בספר בית פנחס עמ"ס תמורה (ח"ב סי' כ"ב) להרב הגאון מוה"ד פנחס גרעקער מאושפצין הי"ד, נרפסה תשובה אליו על הערותיו, ומשם העתקנו הערות הללו.

לענין תמורה, דהנה בין חטאות המתות יש תמורת חטאת ראין תמורה עושה תמורה, וכן חטאת שמתו בעלי, וכיון רלא שייך בהני תמורה, באינך נמי לא מהני תמורה, כיון דנגמרו יחד.

תמיהות וישובים

פליאה על התו"ט והריעב"ץ

במשנה דתמיד (פ"ה מ"ו) נשל אחד את המגרפה וזורקה בין האולם ולמזבח, אין אדם שומע קול חברו בירושלים מקול המגרפה. כתב התו"ט ולא יתכן לומר שהוא המגרפה רמשנה ח' פ"ג שהי' כלי שיר חשוב ויזרקוהו שא"א שלא ישברו קני', וגם מגרפה שגורפים בה הרשן א"א לומר, שהרי אין לה קול, אבל הי' זה כלי ספק כלי שלישי שמשמיע קול וכו'. והרב יעב"ץ בהגהותיו למס' ערכין רף י' כתב רלא כהתו"ט, רק שמגרפה זו היא שנזכרה בפ"ב שגורפין בה הרשן וגם לה הי' קול אדיר.

והפלא על הגאונים שלא שמו לב לדברי ר' מאיר ברבי יצחק ש"ץ (הנזכר כמה פעמים ברש"י) שכתב בתחנתו המתחלת, תפלה תקח (והוא בסליחות שלנו לערב ר"ה) וז"ל, בקול מגרפה מרובים זמרים, וקולה נשמע בעיר התמרים, רגילים לקולה לזינים וכהנים, לשיר והשתחויו' היות מזומנים. הרי שהוא מפרש שהמגרפה שבמשנה זו שאמרו כהן ששומע קולה יודע שאחיו הכהנים נכנסין להשתחוות והוא רץ ובא, ובן לוי שהוא שומע קולה יודע שאחיו הלויים נכנסין לדבר בשיר והוא רץ ובא וכו', היא היא המגרפה שנזכרה בפ"ג, מיריחו הי' שומעין קול המגרפה (שיריחו היא עיר התמרים) והיא שהיתה מרובים זמרי', כמ"ש בערכין י' שמוציאה מאה מיני זמר או אלף מיני זמר, ע"ש. מכאן ברור דלא כתרומתינו, שלא הי' זה כלי שלישי, ובודאי לא היא המגרפה שגורפין בה הרשן. ומה שהקשה התו"ט היאך יזרקו כלי שיר חשוב שא"א שלא ישברו קני',

לא הי' עוד למראה עינינו פירוש הראב"ד למס' תמיד, שכתב בפ"ג, אחרי שהאריך לדחות דברי רש"י (והוא הביאו בשם הערוך ושאר מפרשים) שהמגרפה שהיתה כלי שיר היא שגורפין בה את הרשן, וכמו שכ' התוס' בערכין י' ע"ב ד"ה מגרפה, וכתב וז"ל, והא דתנן לקמן באמר להם הממונה וזמא, נשל את המגרפה וזרקו בין האולם ולמזבח, האי זריקה לאו זריקה ממש שהרי מי מוציא קול ע"י זריקה, אלא האי זריקה היינו כדאמרינן נזרקה מפי חבורה (פסחים ס"ד, ועיי"ש ברש"י), דהיינו שכל אחד ואחד כיוון לדעת חבירו ויצא מהם הדבר כמו פתאום, שלא הי' יודע מה ברעת חבירו, אעפ"כ כווננו לדעת אחר, משום אנב דחביבא להו מילתא לאמרה לא המתין אחר לחבירו, ויצא הרבר מהם מהרה, כך בכאן גבי מגרפה רכשהו רוצין לשורר בה לא היו מוציאין כל הקולות יחד אלא פעמים קול זה ופעמים קול זה כדרך שמנגן בכנורות שמרבים ענייני קולות כדי לתקן הנגינה ובה הי' מתחיל לשורר וממנה היו יודעים הלויים שכבר נכנסים לדבר בשיר, אבל בכאן כשהגיע בין האולם למזבח זרקו כולם בפ"א, דהיינו שכל הקולות שהיו בה, היו מכוונים להוציא ביחד, ולפיכך הי' קול גדול שלא הי' אדם שומע את קול

חבירו, גם כשקול גדול נופל בפ"א נראה כיוצא פתאום וכו', עכ"ל ז"ל. הרי שגם הוא מפרש כמו ר' מאיר ש"ץ, ובזה יבואו דברי התוס' בערכין שם, שכתבו ששתים היו, כפשטן, ולא כמו שנרחק התי"ט לפרש דבריהם.
(הרה"ג המנוח מוה"ר מנחם מענדל בראכמפלד ז"ל*)

תמי' בדברי הלחם משנה והמנחת חינוך

הרמב"ם בפ"ב מהלכות תמידין ומוספין הלכה י"א כתב, שבכל יום תורמין את המזבח משיעלה עמוד השחר. ותמה עליו הלחם משנה, הלא ביומא דף כ' ע"א אמרו במשנה: בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר, ומתוך דלהרמב"ם משמע לי' דאידי ואידי חד שיעורא הוא. — והנה דברי הלח"מ קשים מאוד, לראורה הם נגד תלמוד ערוך במס' תענית דף י"ב ע"א, דאיתא התם: עד מתי אוכל ושותה, עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי, ר' אלעזר בר' שמעון אומר עד קרות הגבר. מבואר להדיא דשני שיעורים הם.
וראיתי במנחת חינוך מ' קל"א שעמד על דברי הלח"מ הנ"ל, וכתב דמסוגית הגמ' בזבחים דף כ' מוכח דעמוד השחר וקריאת הגבר הם שני שיעורים שונים. ופלא הוא למה הביא המנ"ח ממרחק לחמו, מרוקיא דגמ' זבחים, הלא ברייתא מפורשת היא במס' תענית דשני שיעורים הם, וצ"ע**).

שמחה רובין

בהרה"צ ר' אלעזר ז"ל הי"ד מרישא
ברוקלין, ניו יארק

(*) הועתק מתוך כתביו. — כרם זכור לשוב, האי גברא רבה ויקרא נ"ע, דאיירי דרלאי לן דברי הפיוט, משכחנא מרגניתא טבא, כי מלשון הפיוטן הלז אשכחנא פתרי לדברי הפסקי תוס' במס' תמיד אות ל"ד, שכתב וז"ל: קול מגריפה מרובה מאימרי, הרב רבי מנחם הגיז, מרובים ר' מרי, עכ"ל. [ובש"ס ישן דפוס וויניציא, הגירסא, ר' מרים]. ולכאורה הדברים ככתבן משוללין הכנה המה, רמה תיקן הרב ר' מנחם במה שהגיז. אכן עפ"י לשון הפיוטן הנ"ל, קרוב לוודאי שטעות הדפוס נפל בדברי הרב ר' מנחם, וכצ"ל, קול מגריפה מרובים זמרים.

(**) גם הגאון רעק"א זצ"ל בהגהותיו על הרמב"ם שם בהל' תמידין ומוספין העיר על הלח"מ ממשמעות דברי הגמ' בזבחים דף כ', וגם עליו יש להפליא מדוע לא הקשה מגמ' מפורשת במס' תענית הנ"ל. וכדי להגן בעד שני איירי התורה הללו, שלא לחשוב ח"ו שנעלם מהם גמרא מפורשת, אולי י"ל, דהנה במס' יומא דף כ' ע"ב פליגי רב ורב שיילא מהו קריאת הגבר דקתני שם במתני' דבכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר, רב אמר, קרא גברא (היינו הממונה על הכרוז בביהמ"ק שהי' מכריז עמרו כהנים לעבודתכם) ורב שיילא אמר, קרא תרנגולא, עיי"ש. והרמב"ם לכאורה נקט כדברי רב, דכתב בפ"י המשניות שלו בפ"ק רמס' תמיד, וז"ל, וקריאת הגבר נאמר קריאת שכוין והוא בגמרא, ואמר שהוא הכרות קריאת איש שהי' מכריז במקדש בעלות השחר וכו' עכ"ל. וא"כ אי אפשר להקשות על הרמב"ם מהך רמס' תענית, דנוכל לתרץ דלעולם לשי' הרמב"ם קריאת גברא ועמוד השחר, חד שיעורא הוא, רק רשם במס' תענית על כרחך צ"ל דמיירי מקריאת התרנגול, דמאי קריאת גברא שייך לענין תענית, וקריאת התרנגול שפיר הוי זמן שונה מעמוד השחר, משא"כ בהך זבחים, דרשם מיירי לענין פסול לינה בקידוש ידים ורגלים כמקדש, מסתבר דלהרמב"ם גם שם הכוונה על קריאת גברא, ולכן שפיר הקשו רמשמע התם דקריאת הגבר (פי' גברא) ועמוד השחר, שני זמנים שונים הם.

פסק בית דין אודות הגט הידוע שניתן בע"כ בשנת תקט"ו לפ"ק

מבוא

נודע ומפורסם בעולם התורה הסערה שנתהווה בין גאוני הדור בשנת תקט"ו לתקכ"ו לפ"ק, אודות גט ישנמסר ע"י שליח בעל כרחו של האשה. תשובות רבות נרפסו בנר"ז כאשר יבואר להלן, ועתה איקלע לידינו⁽¹⁾ פסק ב"ר ארוך שנכתבה בנר"ז, ועי"ז נתוודע לנו הרבה פרטים שלא היו ידועים עד עתה, ומצאנו לנכון לפרסמו בקובצנו.

הנה גופא דעובדא הכי הוי. הרב מוה"ר יהושע העשיל הלוי איש הורוויץ⁽²⁾ בנו של הגאון מוה"ר מנחם מאנים הלוי⁽³⁾ אבד"ק זמינרדא (בן הגאון מוה"ר יעקב יוקל הלוי אבד"ק גלוגא זצ"ל) נשא אשה את הרבנית מרת וויטוש בת הגאון מוה"ר יוסף סג"ל לנדא⁽⁴⁾ אבד"ק קלימנשוב (אחיו של הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל). מחמת סיבה שאינה ידוע לנו, החליט לנרשה, אולם אשתו סירבה ומיאנה לקבל גט פטורין. סמוך לעת ההוא נתקבצו רבני וגאוני הדור ההוא לאסיפה בק' טארניפאל, וביניהם הגאון מוה"ר נפתלי הירץ אשכנזי אבד"ק רובנא, (בנו של הגאון מוה"ר צבי מהלברשטאט) והגאון מוה"ר ארי' ליב אבד"ק סקאהל ואח"כ אבד"ק הנובר (בנו של הפנ"י), והגאון מוה"ר חיים צאנזר מברארי, ואז פנו אליהם בני המשפחה שיעמדו לעזרת הבעל בדבר הגט, ואחר שנשאו ונתנו בדבר, התירו לו להרב מוה"ר יהושע העשיל הנ"ל לנרש את אשתו בעל כרחו. הרב מוה"ר יהושע העשיל הנ"ל כתב הגט אצל הכית דין בעיר זבארין, ומסר הגט לשליח להולכת, ואותו השליח נסע לעיר טארניפאל ששם דרה אז האשה, ובאמצע הרחוב תפסו איזה גיבורים את האשה, והשליח זרק את הגט לתוך חיקה נגד רצונה ודעתה. האשה טענה תיכף שנקרע הגט (שהי' כתוב על נייר) שרם הניע לירה, מחמת התאבקות (ונתברר ד"ז אח"כ ע"י גביית עדות, כאשר יבואר להלן). אבל לא הי' מי שיטה אוזן לדברי, והרב מוה"ר יהושע

(1) אפריון נמטי' לירינו הנעלה האברך החשוב ותיק וחסיד מו"ה יהושע מונדשיין נ"י מירושלים עיה"ק, שהמציא לנו העתק מפס"ד הלוי (כת"י ירושלים — מספר 1282/4). זכרה לו אלפי טובה.

(2) דודו הגאון מוה"ר איציק'ל האמבורגער זצ"ל כותב אודותיו בשו"ת מטעמי יצחק סי' י"ז ר"ה ועתה, שהוא בקי בכל הש"ס. — ונתמנה אח"כ לאבד"ק ראמבראווא.
(3) בסוף ימיו נתמנה לראבד"ק לכוב. — הי' גיסו של הגאון בעל נוב"י זצ"ל, כמבואר בשו"ת נוב"י מהר"ת חאהע"ז סי' נ"ד בסופו.

(4) נזכר בשו"ת נוב"י מהר"ת חאהע"ז סוף סי' נ"ד ר"ה ועל דבר, וז"ל: ואחי הגדול הרב הגדול מו"ה יוסף ז"ל הי' חתונתו עם בת הגאון אבד"ק אוסטראא בחורש שבט חצי חורש, והוא נעשה בר מצוה אח"כ כ"ב אדר, עכ"ל. — בס' כתבי הגאונים עמוד נ' ועמוד ס"ט, כתב בטעות שהרבנית מ' וויטוש היתה בתו של הג"ר צבי הירש אבד"ק הילדסהיים, וזה אינו, כאשר יראה הקורא בפסק דין אשר נרפס להלן. (גם בס' מאורי גאליציא ח"ב עמוד קפ"ג, יש בזה עידוב דברים).

העשיל נשא אח"כ אשה אחרת, (מרת שינדל, בתו של הרב מוה"ר ארי' ליב שהי' בנו של פרנס הדור הרב מוה"ר אברהם ר' חיימ"ש מלובלין, וחתנו של הגאון מוה"ר יעקב אבר"ק פוזנא), והוליד ממנה כמה ילדים, ואשתו הראשונה ישבה במשך כל הזמן עזובה וגלמודה.

כעבור י"א שנה, בשנת תקכ"ו לפ"ק, נתעורר שוב שנית פרשת הגט. הסיבה לזה היתה, כי הרבנית מרת וויטושו הנ"ל נכספה מאור להניח דורות אחריו מאחר שהיתה בת יחירה לאבי, אבל לא יכלה להינשא לאיש אחר, כי לרבני' נקרע הגט טרם הגיע לחיקה, ונוסף לזה סבלה חיי דוחק וצער, כי בהפס"ר שיצא בטארינפאל להתיר להרב מוה"ר יהושע העשיל לגרשה, נתחייב ג"כ לסלק כל הכתובה ושאר התחייבות של ריני ממונות, מנכסים שהיא הביאה מבית אבי, והוא לא סילק בשלמות אותן התחייבות, ונשארה בעירום ובחוסר כל, ודין גרמא, שקרובי' חסו עלי, והוציאו ערעור על הגט שבטל ומבוטל לגמרי, מאחר שניתנה בעל כרחא, והרי יש חרם דרבנו גרשום מאור הגולה שלא לגרש אשה בעל כרחא, וכיון שהגט בטל, לא הי' רשאי הרב מוה"ר יהושע העשיל לישא אשתו השני', מחמת אידך חרם דרגמ"ה שלא לישא שתי נשים, ועדיין חייב בכל חיובי בעל לאשתו. והטילו חרם חמור על הרב מוה"ר יהושע העשיל להתייצב לפני בית דין לסרר שוב שנית גט כרת וכדין, ובאותו זמן יסודרו הטענות והתביעות שביניהם כדיני ממונות.

הנה הראש והראשון לעורר הפולמוס, הי' הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל, ועיקר היסוד שעליה בנה הערעור על הגט, הי', דמאחר שאין רשאין לגרש בע"כ מחמת חרד"ג, שייך כאן הך דינא דאין שליח לדבר עבירה, וממילא השליחות בטל, כרברי התוס' ב"מ דף י' ע"ב⁵). ועל קוטב זה, אם מעשה השליחות בטלה היכי ראמרין אין שליח לדבר עבירה, או לא, נתהווה אז סערה גדולה בין רוב גאוני מדינת פולין ואשכנז. (על ענין קריעת הגט, לא הי' אז מדובר, כי לא נתברר עדיין בנב"ע. והנוכ"י מרמז על ענין זה, בראש תשובתו).

הגאון בעל נוב"י זצ"ל בתשובותיו (מהרו"ק חאהע"ז סי' ע"ה וסי' ע"ז) מביא ראיות ברורות לשיטתו דמעשה השליחות בטלה עיי"ש בארוכה, ומחזיק בשיטת זו בכל תוקף ועוז, כמבואר שם בסימנים שאח"ז. ולעומת זה, מחותנו של הגאון בעל נוב"י זצ"ל⁶) ה"ה הגאון מוה"ר יצחק הלוי איש הורוויץ זצ"ל אבר"ק אה"י (הנודע בשם ר' איציקל האמבורגער) סותר ראיותיו ומוכיח להיפך דאף דאין שליח לדבר עבירה, עכ"ז בדיעבד אין המעשה בטלה (עיין תשובתו שנרפסה בנוב"י שם סי' ע"ו, ובספרו שו"ת מטעמי יצחק סי' י"ז וסי' י"ח), וכן הסכים עמו הגאון מוה"ר יוסף שטיינהרט אבר"ק פיורדא זצ"ל (כמבואר בשו"ת מטעמי

(5) עיין בספר קנין תורה בשמעתתא בפ' אמור (סי' א' אות י') שכתב (בדרך אפשר) להנ"י דרברי התוס' שם, דאין בתוס' ב' תירוצים, רק הכל תירוץ אחד, ותמורת האותיות א"נ צ"ל א"כ, והוא דבר נפלא, ועיי"ש.

(6) אשתו הראשונה של הג"ר יעקבא סג"ל לנדא מבראד בנו של הגאון בעל נוב"י, היתה בתו של הגאון מוה"ר איציקל האמבורגער זצ"ל.

יצחק סי' י"ז). אבל הגאון מוה"ר פנחס הלוי איש הורוויץ זצ"ל בעל הפלאה, הסכים עם הגאון בעל נוב"י, רהיכי ראמריןן אשלד"ע, מעשה השליחות בטל, אולם עכ"ז העלה ראין לפסול כאן הגט מחמת טעמים אחרים (עיין בספרו שו"ת גבעת פנחס סי' כ"ט). גם הגאון מוה"ר מרדכי צבי הלוי איש הורוויץ אבר"ק הורחב יצא להגן בעד שיטת אביו הגאון מוה"ר איציק'ל האמבורגער, כנרפס בשו"ת נוב"י מהדו"ת חאהע"ז סי' קי"ב, ובשו"ת גבעת פנחס סי' ל', יעווי"ש. סערה זו גרמה קצת פירור לכבות בין המחותנים הגאונים הנ"ל, ולדוגמא נעתיק כאן דברי הגאון בעל נוב"י זצ"ל בסוף תשובתו בסי' ע"ז, וז"ל: והנה מחותני הגאון בפתח דבריו כתב האי פיסקא שהגט בטל מטעם אין שליח לר"ע, בשם המשנה למלך, והנה יגעתי ולא מצאתי דבר זה במשנה למלך, ואני הוא שהמצאתי סברא זו, וכוונת מחותני בזה כאלו אין בכחי להמציא דבר זה מעצמי ונתלבשתי בטליתו של המשנה למלך, ואני אומר לא מחוכמתא יתירא ראית בי, רק מן השמים האירו עיני להציל מאיסור א"א, אבל מחותני הראה גם בזה כמה גברה אצלו אהבת הניצוח להתכבד בקלון וכו', יותר מבקשת התכלית, שהרי בקשת התכלית שלו לסתור סברא זו, ויותר טוב הי' לו לאומרה בשמי, משא"כ עתה שתלה באילן גדול המשנה למלך, לא יתקבלו דבריו כלל. וה' יברך את עמו בשלום, ואני לשלום כי אדבר רק לבקשת התכלית ולא יותר, עכ"ל.

אבל אח"כ שככה החימה, ונתקיים בהם ואת והב בסופה, וכמו שנראה בעליל בשו"ת נוב"י מהדו"ת חאהע"ז סי' קי"ב בתשובתו לבנו של הגאון מוה"ר איציק'ל האמבורגער זצ"ל, שכותב בתחלת התשובה וז"ל: גודל אהבתו אצלי הן מצדו לעוצם מעלותיו והן מצד קמרא דאבוהו המנוח הגאון ז"ל שהי' רבוק לי מאח, עכ"ל. (ואנב, פוק חזי מש"כ הגאון בעל נוב"י בתשובה ההיא בסופה, בזה"ל: וזולת זה, מה שרצה לעשות סנגוריא לדברי מר אביו הגאון ז"ל, אין רצוני להתווכח בזה, וכבוד הגאון הסתר רבריו, כי אולי ברוב דבריו אוסיף לסתור דברי הגאון ז"ל, ולא ניחא לי בזה, ובפרט שכבוד הגאון כבר הוא בעלמא דקשוט, והוא בעצמו מכיר שם האמת, עכ"ל).

הסערה לא שקט, והרעש לא קם לדממה, עד שבשנת תקכ"ח לפ"ק נאלצו שניהם לעמוד לדין בעיר מלוכה ווארשא לפני בית דין צדק אשר בראשו עמד הגאון מוה"ר יצחק אייזיק מפילץ אבר"ק עלקוש ואח"כ אבר"ק אושפיץ⁽⁸⁾, ומאתם יצא הפסק דין אשר אנו נותנים לפניכם היום.

(7) נכדו הגאון מוה"ר אלעזר הלוי איש הורוויץ אבר"ק ראחטין בספרו דבר הלכה סי' פ"ב (בדף צ"ה טור א') כתב, שכוונת זקנו זצ"ל היתה, שכבר המציאו סברא זו כת הקודמין, וכותב ראולי ט"ס הוא מה שכתב משל"מ, וצריך לומר מחנה אפרים, ונתכוון לדברי המח"א בה' שלוחין סי' ט', שכתב כן, עיי"ש.

(8) נולד בשנת תע"ג לאביו הג"ר יואב אבר"ק פילץ. הי' נאמן בוועד ארבע ארצות. יש תשובה אליו בשו"ת נוב"י מהדו"ק חיו"ר סי' ס"ו. קצת חידו"ת ממנו נרפסו בראש ספר שערי בינה לנכדו הג"ר יואב אבר"ק סאנשוב. נלב"ע ביום ב' לחורש אדר ראשון שנת תקמ"ג לפ"ק.

פסק בית דין

קול ענות נשמע מקצוי ארץ מגדולים חקרי לב רוכבי אתונות יושבי על מדין ה"ה הרבנים המאה"ג גאוניו מפורסמים רמדינותינו מדינת פולין ומדינת אשכנז, היוצאים מלחמה השערה בשערים המצויינים בהלכה בחריפות ובקיאות יורדים במצולת ים התלמוד ופסקי הלכות ראשונים ואחרונים כל א' לפי מידתו ארוכה מארץ מידתם, אילו פוסלין ואילו מכשירין, אילו אוסדין ואילו מתירין, ונתגדלה המדורה בכל הגולה, בדבר הגט בעל כרחו שגירש הרב המאה"ג המופלג מוהרר"י העשיל נ"י בהרב הגאון המנוח מוהרר"מ מניס זצ"ל, את אשתו הראשונה הצדקנית מרת וויטוש בת הרב המאה"ג המנוח מוהרר"ר יוסף זצ"ל סג"ל לנדא, בק' טארניפאל, ע"פ הרבנים המאה"ג שהיו באותה אסיפה בק' הנ"ל, ויצא מאתם פסק דין לגרשה בע"כ. ונתעורר מדנים עורכי כידן זה לעומת זה, ומראים פנים בהלכה, כל אחד לפי זוהר שכלו הקודש, ובין רא לרא האשה הצדקנית מרת וויטוש הנ"ל יושבת ענוה עלובה וגלמודה וצועקת כמר נפשה באמרה, אנוכי לבדי נשאיתי יחידה לאבי הרב המנוח זצ"ל, ולמה יכבה נר אבי, בעינא חוטרא לירי ומרא כו"ג⁹). פוטרני בגט כשר מרצוני, גם תסלק סך עצום שהכנסתי לנדר כתובתי ותוספתא העולה לסך תשעה עשר אלפים זהו פולש ת"ק זה ונכסי מלוג ובגדים ותכשיטין העולה לסך עצום, ועל הכל קיבלה רק כפי הרשימה מכבוד הרב הגדול הנגיד המפורסם מוהרר"ר חיים סג"ל לנדא נ"י האבד"ק פודקאמין¹⁰). והרב מוהרר"י העשיל נ"י הנ"ל השיב על אמרי, שגט שנתן לה בק' טארניפאל בע"כ, הי' עפ"י כנופי' הרבנים המאה"ג המפורסמים שיצא מאתם פס"ד לגרשה בע"כ, וחוששני מחטאת שלא למעול מעל בחרמי גבוה מאור הגולה רבינו תם שלא להוציא לעז על הגט, וגם חושש שלא יהי' שיחה בפי הבכירות שנשא אשתו השני', ג"כ בת גדולים וחוחים וסגנים, על אשתו הראשונה שנתגרשה שלא כרת, לזאת ממאן הרב מוהרר"י העשיל הנ"ל לגרשה שנית, וכבר מתן רמים, רוצה להציל נפשו מדמים ע"י התראות ותזמנות וכתבים מכתבים שונים שמראה שכבר סילק לאשתו הראשונה את המניע לה, והאשה מ' וויטוש מראה כנגדו שטרי בירורין, זה לעומת זה, כל אחד מהצדדים מוציאים תכריך שטרות לזכותו.

והנה כמה שנים שעברו בלי מנוח, רודפת האשה מ' וויטוש את המגרש בע"כ הרב המאה"ג מוהרר"י העשיל הנ"ל, ואין לדבר סוף ותכלית. וכעת באו הצדדים ה"ה הרב המאה"ג מוהרר"י העשיל הנ"ל, ואשתו הראשונה מ' וויטוש הנ"ל, הנה עיר מלוכה ווארשי, וקימו וקיבלו הצדדים בק"ג א"ס ובכל אופן המועיל ע"פ תחז"ל לאשר ולקיים כל אשר יצא מפי הכוררים שבחרו הצדדים זבל"ב וזבל"ב, ותחמש המכריע המרוצה לשני הצדדים, ולקיים את הדין אשר

(9) מלשון הנמרא כתובות ס"ד ע"א, עיי"ש.

(10) ראה אורותיו בכר"ש שנה ב' קונס' ח' עמוד מ"א (אות ח').

יוחרץ, כמבואר בארוכה בכתב בחירה שחתמו הצדדים שניהם כאחד, והזדקקנו למענותיהם והאריכו בארוכה כל אחד מענותיהם זה לעומת זה.

ואחר העיון היטב הרק, האמת יורה דרכו, בדבר המבוכה נידון הגט הניתן בע"כ, לולי זאת לכד החרשנו, וידינו ה' מסולקים מלחכנים א"ע בין החרים הגדולים אשר נתחבטו בדבר הזה כל גדולי הדור ממדינות פולין ואשכנז, ובאתר דאית תמן גבר מאן יעיל בר נפחי לתמן, אך חדשים נראה לנו בעליל, שהאשה מ' וויטוש הראה לפנינו שלשה גביות כ"ד, משלשה כיתות עדים שהונבה בשנת תקכ"ו לפ"ק, שני גב"ר מ' טארניפאל, וגב"ד השלישי מ' אולעסק, שהגט נקרע קודם שהגיע ליד האשה מ' וויטוש הנ"ל, ומראת ראיות כמבואר לקמן להחזיק עדותן של שלשה כיתות עדים הנ"ל, ותובעת האשה מ' וויטוש דינא קא בעינא ע"פ דת ורין תורתנו הקדושה, או תתירוני להנשא לאיש לכל תתענן, או לכוף את האיש הרב מוהרר"י העשיל הנ"ל לפטרוני בגט כשד ברצונה, ולאשר שהרבנים המאה"ג גדולי הדור הנ"ל עדיין לא ראו ולא ידעו את המעשה קריעת הגט הנ"ל, לזאת אנחנו מצאנו א"ע כמחויבים בדבר להזדקק ולחרוץ הדין ודת תורה כפי אשר יורנו מן השמים בלי שום פני' ח"ו.

וזאת אשר יצא מאתנו ע"פ פסד"ג [=פסק דין גמור], לאשר למראה עינינו ה' שלשה גביות כ"ד משלשה כיתות עדות הנ"ל שהעידו בב"ד כשר בק' טארניפאל ובק' אולעסק שהגט בע"כ הנ"ל נקרע קודם שהגיע ליד האשה הנ"ל, וכבוד הרב המאה"ג מוהרר"ר שלמה נ"י היילפרין אבד"ק טארניפאל שלח ידו במכתב שבא עה"ח ביום ה' חנוכת המזבח שנת כוש"ר לפ"ק וקיים בחתימתו הגב"ד שננבה בעירו בק' טארניפאל שהגט בע"כ הנ"ל נקרע קודם נתינת הגט לידה שננבה כד"ת, וגם כבוד הרב המגיד רק' טארניפאל הח' מוהר"ר וואלף במוהר"ר שמואל, נתן עדותו במכתב שהעדים שהעידו בב"ד בק' הנ"ל כולם כשרים ובחזקת כשרות, ובדבר הרינון על עד אחד משלשה כיתות עדות הנ"ל שרצו לפוסלו להעיר מחמת עבירה, או שהי' נשכר מן האשה מ' וויטוש להעיד, מחזיק הרב המגיד הנ"ל בעדותו שכולם כשרים הן, ואם השוכר נחשד לשכור, כל ישראל מי נחשדו, ויתר מאלה ה' למראה עינינו עדותו של כבוד הרב המאה"ג אבד"ק זבאריש ובית דינו, איך בביאת הרב מוהרר"י העשיל הנ"ל לקהילתו ק' זבאריש לכתוב הגט הנ"ל ולשלחו משם ע"י שליח להולכה, נכתב אז הגט על נייר הנקרא פאפיר כמנהג העיר, וגדרו בגדר אמיץ וחזק שימסר השליח להולכה את הגט הנ"ל ליד האשה מ' וויטוש בפני כ"ד שלשה דיינים מומחים, וכעת אין ביד הרב מוהרר"י העשיל להראות ראי' ברורה שנמסר הגט בע"כ בפני שלשה דיינים מומחים כנ"ל, רק מראה לפנינו חתימת ירי שנים עדים שחתמו את עצמם וכאו עה"ח עדי מסירה שלא העידו עדותן בב"ד מפיחם, רק מפי כתבם שחתמו א"ע כנ"ל.

ופוק חזי הני אשלי רכרכי ה"ה הרב הגאון המפורסם מוהרר"ן הירץ אבד"ק דובנא, וכבוד הרב הגדול המפורסם מוהרר"ר חיים צאנז, אשר ישבו ככנופא

אצל הפס"ד בק' טארניפאל, שפסקו ליתן הגט בע"כ, הן תוי עדיהן במכתב קדשם, רעשו סמוכין אצל הפס"ד כנתינת הגט בע"כ, שיסלק כתובתה ליר הרב המופלג הנגיד המפורסם מוהר"ר חיים סג"ל לנדא אבד"ק פודקאמין, כאשר נקצב עליו מפי הקדוש ה"ה הרב הגאון המפורסם מוהר"ר יחזקאל סג"ל לנדא נ"י אבד"ק פראג, בכל אשר יאמר כי הוא זה, כי הם להזכיר להפסיד כתובתה, ובמפורש מבואר במכתב הנ"ל בזה הלשון, רק בנופא רעובדא הן בכתיבת ומסירת הגט, ונרון הכתובה, יקוב הדין את ההר ביניהם, ותוי רבנן עידהן במכתבם הנ"ל בזה"ל, יום ג' י"ג אייר תקכ"ואו לפ"ק, הרי ראו וחזו מאי דקמן, דבי דינא רבא הנ"ל דשריא, ופסקו ליתן הגט בע"כ, הם אמרו והם אמרו, שברבר כתיבת ומסירת הגט יקוב הדין את ההר שביניהם, והוכפל אמרות שני הרבנים הנ"ל במכתב אגרת מיוחד להרב מוהר"ר העשיל הנ"ל, בתואר לשונם הוך בזה"ל, שלא ידרנו לשבור אף מקצת כתובתה, וסמכנו על הרב הגדול המפורסם הנגיד מוהר"ר חיים סג"ל לנדא אבד"ק פודקאמין כפי שקצב הגאון מופת הרור מוהר"ר יחזקאל סג"ל לנדא אבד"ק פראג, וחלילה לנו לרונה כמורדת.

גם זאת ראה ראינו מכתב הגאון המפורסם מוהר"ר ארי' ליב אבד"ק הנובר, שהוא ה' אחד מהמנויין תוך סגל חבורה הרבנים המאה"ג שפסקו ליתן גט בע"כ בק' טארניפאל, ושלה ירו במכתב לפתוח בשלום, באופן שיתן הרב מוהר"ר העשיל איזה סך מסוים ותקבל האשה גט כבד"ץ, ומה לנו להכניס עצמינו בפרצה דחוקה בדינא ודיינא, הלא היא עדיין פנוי' ויכולה לקבל גט מרצונה וכסף מכנים וכתב מוציא, וכ"א על מקומו יבא בשלום, עכ"ל הרב הגאון דק' הנובר כנ"ל. והנה כבוד הרב הגאון מופת הרור מאור הגולה נשיא הלויים כבוד מוהר"ר יחזקאל סג"ל לנדא אבד"ק פראג אשר יצא טבעו בעולם בשמו הטוב בכל המדינות, הוא דוד האשה מ' וויטוש הנ"ל, אשר בחדיפתו מרעיש הארץ ומלואה בנרון הגט ובנרון דמי כתובתה ונרניא, ואם נאמר שהגאון הזה רעתו קרובה אצל בת אחיו מ' וויטוש הנ"ל בדבר הנוגע לממון שאפילו משה ואהרן פסולים זה לזה, מיהו איסורא מממונא לא ילפינן, חלילה להרהר אחר הגאון החסיד המפורסם בכל הגולה שיעבר ד"ת ח"ו ליתן פתחון פה לב"ד לחלוק להתיר חרם מאור הגולה חרם ר"ת בהוצאת לעז על הגט, ובוודאי אין לפקפק בזה, וטעמו ונימוקו עמו וכתורה יעש, ואחר כל חרברים האלה הנאמרים בענין כנ"ל, כבוד הרב המופלג מוהר"ר העשיל הנ"ל אשר גירש אשתו הראשונה בע"כ ונשא את אשתו השני', חולין הוא לנו להאשימו ולתת עליו חטאות, כי לא תלה הדבר בעצמו, רק תלה במעשה כ"ד חשוב הרבנים המאה"ג שהתירו הפרושים, ובלי ספק טעמם ונימוקם ה' עמם, ועל פיהם גירש בע"כ ונשא אשתו שני', וכעת שבאו עדים והעידו שלשה כיתות עדים בפני כ"ד חשוב שבשלשה מקומות, שהגט נקרע קודם שהגיע ליר האשה מ' וויטוש הנ"ל, ונעלמה היריעה ממנו תחילה, עד עתה בראות נב"ד, לזאת הרב מוהר"ר העשיל הנ"ל מנוקה מעון זה, ולית דין צריך בושש, חלילה לנו לחשוב לו ולה לעון. ולדינא, בדבר שנתחדש בנב"ד שלשה כיתות עדים הנ"ל שנקרע הגט קודם שהגיע ליר האשה הנ"ל, ואנן

קיימא לן, מי שגירש את אשתו בנט כשר יוצא קצת לעז על הגט מותר לכופו לתת גט אחר, כמבואר באה"ע סימן קנ"ד ס' כ"א הנהת דמ"א, ותורתנו הקדושה דרכי' דרכי נועם, ואת אשר גזר מורינו ורבינו מאור הגולה שלא להוציא לעז על הגט, מטעם תיקון עולם שלא לעגן בהוצאת לעז על הגט, אך שלא במקום עיגון דליפק תקלה ח"ו, לא גזר.

לזאת יצא מאתנו בתורת פסד"ג שהרב מוהרר"י העשיל מחויב ליתן גט כשר ופטורין לאשתו הראשונה מ' וויטוש הנ"ל מחדש בלי איחור ועיכוב פה ע"מ ווארשי קודם ש"ק הסמוך והבע"ל כדן וכד"ת, והאשה מ' וויטוש מחויבת לקבל גט הנ"ל מרצונה אף ע"י שליח להולכת פה ע"מ ווארשי ממקום למקום, ואם תמאן האשה מלקבל גיטת הנ"ל מרצונה כד"ת, אז אברה האשה מ' וויטוש זכותה הן בעסקי הגט, הן בעסקי ממון שתובעת ממנו, אין לה דין ודברים על הרב מוהרר"י העשיל, אחר שתמאן בקבלת גיטת ברצונה, וחלילה להרב מוהרר"י העשיל מלעכב נתינת הגט כנ"ל אף ע"י שליח להולכת פה ע"מ ווארשי ממקום למקום לזמן המוגבל קודם ש"ק הסמוך והבע"ל, ואם יעכב הרב מוהרר"י העשיל בנתינת הגט כנ"ל, אזי רשות ביר האשה מ' וויטוש הנ"ל לכופו עד מקום שידה מגעת, אף בעש"ג [=בערכאות של גוים] עד שיאמר רוצה אני.

והנה אנחנו הח"מ מצטרפים א"ע עם הרבנים המאה"ג גאוני מרינות פולין ואשכנז לחזק החרמות ושמטות ער מקום שידינו מגעת נגד הרב מוהרר"י העשיל הנ"ל אם יסרב ברבר הגט כנ"ל, וחלילה לו לזוז זיו כל שהוא מפה ע"מ ווארשי ער אחר שיגרש את אשתו הראשונה מ' וויטוש כנ"ל, ויקח הרב מוהרר"י העשיל כתוב וחתום מב"ד שישבו בסידור הגט הנ"ל, כדי שלא יתעורר שוב ח"ו איזה עירעור או לעז אח"ז, ושלו' על רייני ישראל. ובשחנו שכל ב"צ צדק ויפה וכל הירא וחרר לדבר ה' יתנו כל המצילים ומגינים שיקוים כנ"ל בלי איחור ועיכוב, ובאילו אמרו מקרימין.

וברבר הנוגע אל הממון שתובעת מ' וויטוש כתובתה ונדוניא ונ"מ [=ונכסי מלוג] וכל אשר הכניסה מבי' אביו' סך עצום, ואת אשר קיבלה כפי הרשימה מהרב מפורקאמין, טוענת שאין מגיע הסך בהרשימה לשליש ולרביע המגיע לה, והוציאה האשה הנ"ל שני שט"ח בחתימת יד הרב מוהרר"י העשיל הנ"ל, שט"ח א' על סך שמונים ארומים, ובתוך כתבי זכויותיו של הרב מוהרר"י העשיל הנ"ל שמראה, מבואר בתוכם סך שמונים ארומים שבשט"ח הנ"ל, ולית מאן רפליג עלי', ושט"ח שני על סך שמונה מאות ארומים שפעצ', הנכתב בכל אופן היותר מועיל ובקיום הנפק חתימתו של הרב מוהרר"י העשיל הנ"ל, ותובעת הסך שמונה מאות ארומים הנ"ל והוצאות והזיקות ועיכובים, וטענתה שהשט"ח על סך ת"ת ארומים הנ"ל הניח הרב מוהרר"י העשיל תחת יד השליש ה"ה אפוטרופס של האשה הנ"ל ה"ה כבוד הרב מפורקאמין לבטחון בתורת שלישות כמבואר בנג"ר שמראית לפנינו האשה הנ"ל שהעיד שהרב מפורקאמין השליש הנ"ל. וע"ר הזכויות שמראה הרב מו"ה העשיל שמילק לה כל המגיע לה, טוענת האשה שניתן לו כל הזכויות על סמך השט"ח על סך ת"ת ארומים אשר הושלש תחת יד השלישי

ה"ה הרב מפורקאמין, והעמיד יסוד מיוסר על השט"ח הנ"ל שהי' ת"י אשר תוקפו של שט"ח הנ"ל כנבה רמי כרין שט"ח שהוא מוחזק, והרב מוהרר"י העשיל משיב שהזכויות והתראות והזמנות מנגירי הגליל ומהרבנים פוטרם אותו מכל תביעות ממון שתובעת, אחר שסילק כפי הרישומה מהרב מפורקאמין. וע"ד השט"ח מסך ת"ת אדומים וגב"ד של הרב מפורקאמין, משיב הרב מוהרר"י העשיל שמעולם לא יצא מת"י שום סתם חתימה להשליש ת"י הרב מפורקאמין, ומאריך בטענותיו בארוכה.

וזאת אשר יצא מאתנו, בתורת פסר"ג, בדבר השט"ח על סך שמונים אדומים הנ"ל, לית דין צריך בושש שמחויב הרב מוהרר"י העשיל לשלם תיכף ומיד כל יאחר ועיכוב פה ע"מ ווארשי סך שמונים אדומים הנ"ל, ולית מאן רפליג, כי אף בשטרי זכויותיו שמראה הרב מוהרר"י העשיל הנ"ל, בכל מקום נאמר ונשנה תשלומי שמונים אדומים הנ"ל. ובדבר ת"ת אדומים שעל משמעות שט"ח הנ"ל, עפ"י דו"ד תה"ק בעל השטר הנכתב בכל אופן המועיל עפ"י תחו"ל ומבואר בו כל דת"ן לבעל השטר חל על בעלת השטר האשה מ' וויטוש הנ"ל לישבע שמגיע לה דמי השט"ח, ומחויב הרב מוהרר"י העשיל לשלם תיכף הסך ת"ת אדומים הנ"ל עד פ"א עם כל הוצאת והזיקות כתוקפו של שט"ח הנ"ל. אמנם שמענה בפי הרב מוהרר"י העשיל שרוצה לירד לעמק יהושפט לערוך משפטו עם הרב מפורקאמין בדבר השלישות ובדבר השט"ח עצמו, וחוששין אנחנו כאשר נראה בעליל שדרכו של הרב מוהרר"י העשיל בענינים האלה לאשתמוטי נפשי ליגע את אשתו הראשונה מ' וויטוש הנ"ל, מזמן לזמן, וממקום למקום, כאשר עד עתה כל רודפיו לא השיגוהו, ונכון הי' הרב שלא ליתן לו זמן בפריעת חוב ת"ת אדומים הנ"ל, אך נכנסנו לפני משורת הדין ליתן מקום לדבריו, בתנאי קודם למעשה, אם באלה ישמע ויציית הרב מוהרר"י העשיל הנ"ל שיתן גט פטורין פה ע"מ ווארשי כמבואר לעיל לאשתו ולסלק לה סך שמונים אדומים הנ"ל תיכף, אז יתן הרב מוהרר"י העשיל בטחון מספיק או שט"ח וועקסיל בטוח בח"י הרב המאה"ג הנגיד מוהרר"ן נטע אבר"ק פיעטורקוב, או בח"י הרבני הנגיד המפורסם מוהר"ר גרשון מק' לזבלין, או איש בטוח כערכם, על סך ת"ת אדומים שפעצי, ויהי' מונח ת"י השליש הקצין הנגיד מוהר"ר זנוויל סג"ל מדרעזנן היושב פה ע"מ ווארשי, ויהי' מונח ת"י השליש הנ"ל עד שישתעי דינא הרב מוהרר"י העשיל הנ"ל עם הרב הגדול הנגיד המפורסם מוהר"ר חיים סג"ל אבר"ק פודקאמין בק' ברוד בפני בד"צ, ויהי' קיום על החתימות מעשה ב"ר הנ"ל, כבוד הרב הגאון מוהר"ר יוסף נ"י אבר"ק בראד¹¹ הוא דורו של הרב מוהרר"י העשיל הנ"ל, ובצירוף הרבנים הנגידים

(11) הוא הגאון מוה"ר יוסף שאצקס זצ"ל אבר"ק בראד. — גיסו (בעל אחותו) הי' הקצין מוה"ר יעקבא פרנס בכראד, אשר חתנו הי' הג"ר מנחם מאנים הלוי הורוויץ זצ"ל אביו של הרב מוהר"י העשיל דנן. וזהו שכתוב כאן, דורו של הרב מוהרר"י העשיל הנ"ל. (ובאופן זה הי' גם הגאון בעל נוב"י דורו, כי הנוב"י הי' ג"כ חתנו של הקצין ר' יעקבא הנ"ל).

המפורסמים ראשי קציני מנהיגי הקהילה דק' בראד, ולא יאחר הדבר מחצי אייר הסמוך תקכח"ת לפ"ק, וכפי הפס"ד כן יהי' וכן יקום. גם בדבר נכסי מלוג שתובעת מ' וויטוש וכל טענות ותביעות, שם יקוב הרין ההר שביניהם בק' בראד, ואחר הפס"ד דשם יבאו הנה ע"מ ווארשי וכפי שיוגמר דינם בדיני ממון כך יתנהג השליש הקצין מ' זנוויל הנ"ל, למסור הבטחון שהושלש תחת ידו, ליד מי שיזכה בדיון הזה בק' בראד כנ"ל.

אכן אם הרב מוהרר"י העשיל יהי' סרבן בנתינת הנט ויהי' הכרח לכופו ולדורפו לנתינת הנט, גם בדבר הסילוק שמונים אדומים שמחויב לסלק תיכף כנ"ל, אם יסרב אף באחת משתי אלה, אז נראה בעליל וניכר מחשבתו מתוך מעשיו שכל מגמותיו ליינע את אשתו הראשונה ביגיעות הרבה אשר תם כחה וכלה קרנה להוציא אף הוצאה כל דהיא כי נשארה בעידום ובחוסר כל ואין בידה מאומה מכל סך עצום ערך חמשים אלפים זהו' פ' שהיו לה מבי' אבו', ע"י בעלה הרב מוהרר"י העשיל הנ"ל, הן בהיותה תחתיו והן אחר נתינת הנט בע"כ, לזאת אחר סירובו של הרב מוהר"י העשיל כנ"ל, מחויב הרב מוהרר"י העשיל לסלק תיכף הסך שמונה מאות אדומים דמי השט"ח הנ"ל בלי איחור ועיכוב כלל, רק חל על האשה מ' וויטוש לישבע שכרבר' שמגיע לה סך ת"ת אדומים דמי שט"ח ולא יאחר הרבר, שבועת האשה, ופרעון ת"ת אדומים, מיום א' פ' צו ב' ניסן הסמוך תקכח"ת לפ"ק, חוץ סך שמונים אדומים הנ"ל שתיטול בלא שבועה דמי שט"ח הראשון כנ"ל. ובדבר נכסי מלוג שתובעת האשה הנ"ל העולה לסך אלפים, ואין בידה שטר וראי', רק תביעות בע"פ, לזאת חל על הרב מוהרר"י העשיל לישבע שלא כילה קרנה נכסי מלוג שלה ונשבע ונפטר מטו"ת בע"פ הנ"ל. ועל נתינת הנט מחדש כנ"ל, רשות ביד האשה מ' וויטוש להרפו ולדורפו בערכאות עד מקום שידה מנעת, ובטחנו בכל כ"ד צדק ויפה, וכל הירא וחרד לדבר ה' יתן כל המגינים ומצילים להאשה מ' וויטוש הנ"ל להצילה [מיד] בעלה מבקש רעתה ועומד על נפשה ומאורה.

כל הנ"ל יצא מאתנו בתפסד"ג עפ"ד דו"ד תה"ק, ויאושר ויקיים בכל כפיות ונגישות, ובקשתינו מן האדונים הגדולים ה"ה האדה"ג החסיד הדוכס יאוי"פ הדוכס מארשלעק קורוני יר"ה ומן שריו הממונים וי"פ סענרזי, ליתן כל תוקף ואמיץ כח לרברי הד"ת והרין אשר יצא מאתנו רוב דעות הנבחרים למשפט הזה ולכוף כאגמון ראש המסרב בכפיות ונגישות, למען דעת שיש אלקים ושופטים בארץ.

הכ"ד אנחנו הנבחרים הבאים עה"ח היום יום ג' כ"ו אדר תקכח"ת לפ"ק פה עיר מלוכה ווארשי.

הק' יצחק אייזיק מפילץ חב"ק עלקוש והגליל הנאב"י דד"א יצ"י¹²¹)

ונאו' הק' ישראל בהרב ה"ה מהור"ר שאול זצ"ל מפיננשוב

הק' אשר בהר"ר אלחנן יצ"ו מפרשעדבורש, חמש המרוצה לשני הצדדים

אחר שיצא מאתנו הפס"ד הנ"ל דברנו על לב הרב מוהרר"י העשיל הנ"ל דברים המתיישבים, שיקיים הפס"ד הנ"ל כאשר קבלו הצדדים בק"ג א"ם [=בקנין גמור אנב סודר] וחתמו א"ע באיסטרי" המשפט של הדוכס יר"ה משנה למלך פולין יר"ה, גם שלחנו כמה התראות להרב הנ"ל שיקיים ויתן גט פטורין ויסלק סך שמונים ארומים לאשתו ראשונה מ' וויטוש הנ"ל, ויתן בטחון לגמור ריגם בק' בראד כמבואר בארוכה בפס"ר הנ"ל, והשיב ובפה מלא דיבר הרב מו' העשיל הנ"ל, שהוא מסרב בפס"ר הנ"ל, ולא יאבה ולא ישמע לפס"ר הנ"ל, והלך דרך עקלקלתון, ופעל אצל משפט הדוכס הנ"ל שיצא הדת שלא לרונ בדבר לכופו לפטור את אשתו בגט פטורין פה ע"מ ווארשי, רק לחרון משפטן בעסקי ממון שביניהם, וגם בעסקי ממון התחיל הרב מוהרר"י העשיל לבקש תחבולות לאשתמוטי נפשי' מע"מ ווארשי לייגע את אשתו ולענותה כבתחילה להיות נעה ונדה כל ימי' בעירום ובחוסר כל. לזאת קנאת ה' צבאות תעשה זאת, ומסרנו הפס"ר הנ"ל ליד השלישי, אולי ישוב ויתרצה לומר רוצה אני לקיים הפס"ר הנ"ל, ואם לא ישוב ויתרצה, כוננו ירינו פס"ר המבואר להבא, כרצועה לדרות בו את המסרב, וזה תבניתו:

האשה צדקנית מרת וויטוש בת הרב המאה"ג המנוח מוהר"ר יוסף סג"ל לגרא זצ"ל, ובעלה הרב מוהרר"י העשיל בהרב הגאון מוהרר"מ מנים זצ"ל שגירשה בע"כ, שניהם כאחד באו הנה ע"מ ווארשי, והתרצו א"ע לגמור פה כל הדברים המעורבים שביניהם, עסקי נפשות בדבר הגט בע"כ, ועסקי ממון, ובחרו הצדדים זבל"ב וזבל"ב וחמש המרוצה להצדדים המכריע שעלה מתוך הקלפי ע"פ גורל, וקימו וקבלו הצדדים על עצמם בק"ג א"ם וחתמו שניהם כאחד בר"י [=ברעה ישרה?] בלשון הקודש, גם חתמו בלשוניהם פולש בכי דואר במשפט הדוכס משנה למלך פולין יר"ה לאשר ולקיים, ונזרקנו למשפטן אשר זה כמו ארבעה עשרה שנה האשה הנ"ל רודפת כקורא בהרים ומבקשת דין ומשפט, ועשינו כזאת באמיץ כח הארון הגדול הסענרז, של הדוכס הנ"ל, ותורף טענות ותביעות האשה הנ"ל, באה כבע"ח ושטרא בידה בח"י בעלה הרב מוהרר"י העשיל הנ"ל המגרשה בע"כ, שט"ח אחד על סך ת"ת ארומים שפעצי, ושט"ח א' על סך שמונים ארומים שפעציל, ושענתה שסך שני שט"ח הנ"ל הן הנה רמי כתובתה המגיע לה שסך כתובתה ה' סך תשעה עשר אלפים וחמשה מאות זה' פוליש, והביאה רא' וחיווק לטענותה, תוקף פס"ד שיצא מפי קדוש הרב הגאון המפורסם מוהר"ר חיים הכהן נ"י אבר"ק לבוב¹³) הנכתב ונחתם יום א' כ"ו שבט תקכ"ה בק' לבוב, ומבואר בפס"ד הגאון הנ"ל שרמי שט"ח על סך שמונים ארומים מחויב הרב מוהרר"י העשיל לשלם להגרועה הנ"ל בלי שום פ"פ

13) הוא הגאון מוה"ר חיים הכהן רפפורט זצ"ל אבר"ק לבוב בעמח"ס שו"ת רבינו חיים כהן, וס' זכר החיים.

שבעולם. וע"ד שהאשה מ' וויטוש לפ"ד יש לה עוד שט"ח ואינם ברשותה, לא איברה זכותה בשביל כך, וכשתתבע עם שט"ח אז יקוב הדין את ההר ביניהם, והרב מו' העשיל הנ"ל מצא מענה לפ"ד שהשט"ח על סך ת"ת ארומים מתחילה בא בס"ח ת"י הרב מפודקאמין, והרב הנ"ל כתב עליו משמעות על סך ת"ת ארומים ומסרו ליד האשה מ' וויטוש הנ"ל, ועל סך שמונים ארומים משיב, כאשר יצא הפס"ד מהגאון מלכוב, לא ה' אז בידו שטרי בירורים לסתור כח השט"ח הנ"ל, ורוצה לקרב משפטו שוב שנית לפני כבוד הגאון הנ"ל דק' לבוב¹⁴). ויצא מאתנו ח"מ ע"פ דו"ר, מאן דנקיט שטרא בידו הוה מוחזק ונשבע ונוטל, והאשה הנ"ל שט"ח בירה על סך ת"ת ארומים כנ"ל ובעלה הרב מו' העשיל אין בידו מאומה לגרוע כחו דהאי שטרא, לזאת חל שהאשה מ' וויטוש תשבע ותיטול, ודמי שט"ח על סך שמונים ארומים תיטול בלא שבועה כפי פס"ד הגאון מלכוב. ובדבר טו"ת האשה שיתן לה המגרש בע"כ גט פטורין שנית מרצונה כדי שתהי' מותרת להנשא לאיש, עפ"י גביות כ"ד ושאר בירורין שביד האשה מ' וויטוש שנקרע הגט קודם שהגיע לידה, ע"פ דו"ר תה"ק מחויב הרב הנ"ל להתירה מעיגון לגרשה שנית ברצון כאשר בארנו בפס"ד שני באר היטב שיש לכופו לגרשה שנית כנ"ל. אמנם אחרי שאין בדינו האמיץ כח לכופו פה ע"מ ווארשי לנתינת הגט, רק לפסוק בריני ממון, לזאת ההכרח לא יגונה, ופס"ד זה יצא מאתנו בעסקי ממון שביניהם כנ"ל, ועכ"פ רשות ביד האשה הנ"ל להמציא לעצמה תחבולה ומצילים ומגינים לכופ את בעלה הנ"ל שיגרשנה שנית ברצון כד"ת דתהוה שריא לעלמא.

כל הנ"ל יצא מאתנו הנבחרים היום יום ג' כ"ד אדר¹⁵) תקכח"ת לפ"ק פה ע"מ ווארשי.

הק' יצחק אייזיק מפילץ חב"ק עלקוש והגליל הנאב"י דד"א יצ"ו
ונא' ישראל בהרב מוהר"ר שאול ז"ל מפינשטוב
ונא' אשר בהר"ר אלחנן מפרשעדבורש, חמש שעלה מתוך הקלפי בריצוי
הצדדים

14) בשו"ת מטעמי יצחק סי' י"ז ד"ה ועתה, כותב בנר"ז, ובדברים הנוגעים אל ממון יקוב הדין את ההר, אך לא יובא אל הכהן הגאון מלכוב, כי שונא הוא לו, כידוע, עכ"ל.

15) טעות נפל כאן בהעתקה, כי כ"ד אדר לא חל אז ביום ג' בשבוע.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

תעודות וסמיכות

נז.

בעזחי"ת.

הנה מוכ"ז ה"ה הרבני המופלג החסיד ירא ושלם מו"ה משה נ"י בן הרב
החריף החסיד המפורסם מו"ה יוסף מכונה בעקיר מו"צ בק' באכניא נ"י⁽¹⁾, למד
אומנות ודיני השו"ב על נכון, גם שימש אצל השוחטים המובהקים דק' באכניא
בשחיטות ובדיקות לרוב, כאשר יתנו עדיהן עליו בכתב ההודעה אשר ה' למראה
עינינו, איך ששימש אצלם במקולין בשחיטות ובדיקות בהמות וגם בשחיטות
עופות הרבה, וגם שיודע בשוב ההשחזה להעמיד הסכין חר וחלק כאחד
המובהקים, וגם יודע לאמן ידיו לשחיטה, באומנות ובלי עילוף, ובקי בבדיקת
הריאה ומרגיש בסירכות דקות מאוד, ובקי בריעותות בהן ובשמותיהן, אשר
לזאת ביקש לתת לו כתב קבלה. והנה נזרקנו אליו עפ"י פקודת כבוד קדושת
מרח' הגאון הקדוש האב"ד דפה"ק שליט"א⁽²⁾, והנה עמד לפנינו לנסיון, ומצאנו
אותו נכון ובקי מאוד בדיני שו"ב ויודע לאומדן בע"פ ממש בלי שום גימגום
כלל, גם סר סכיני השחיטה לפנינו והמה יפים מאוד חר וחלק, וחזרנו וקלקלנו
אותם לכ[ודקו בהר]גשה וראינו שהוא מרגיש הפ[גמים דקת] מן הדקת, וגם חזר
והעמיד אותם בזריזות יתירה ונפלאה בלי רפיון ידים, גם שחט לפנינו שלשה
עופות כראוי שחיטה כשירה יפה והגונה בלי שום חשש עילוף חלילה, לכן
איתחזק ואיתמחי גברא, ומעתה הרי הוא מוחזק ומומחה לשחיטה ובדיקה כאחד
השוחטים ובודקים המומחים ומובהקים, וראוי הוא למנותו לשו"ב קבוע באחת
הקהלות בישראל, ויכולים לאכול משחיטתו ובדיקתו, ואפילו הבעלי נפש יאכלו
ענוים ישבעו ויתענגו משוב וזיחתו, ואוקי גברא אחזקתו חזקת חבר שלא יוציא
מת"י דבר בלתי מתוקן, ומוזהר הוא מאתנו לחזור על לימודו כמבואר בפוסקים,
ושלא לשחוט בלתי הסכמת הרב ומורה שית' תחת ממשלתו.

דברינו אלה הבעה"ח היום יום ב' ה' רחנוכה תרמט"ת לפ"ק פה"ק
ווישניצא.

הק' חיים ברוך וואלף⁽³⁾

הק' צבי יונה ליפשיץ⁽⁴⁾

הק' מאיר כמור"ה אליעזר ליפא

להגיד קושט דברי אמת הנני לקיים דברי הבר"צ דפה הנ"ל, איך שעפ"י
פקודתי בחנו את השו"ב האברך הנ"ל ונתנו לו כתב קבלה, וגם אנכי ראיתי
סכיני והנה הוא חר וחלק כראוי, ועל עדותם של כבוד הבר"צ דפה הנ"ל יכולים
לסמוך כל היראים והמדרקרים שבאחב"י.

וע"ז בעה"ח יום א' ויחי תר"ן לפ"ק ווישניצא יע"א.

הק' שלמה הלברשטאם

נח.

בעזה"י.

שפת אמת תכון לעד על מוכ"ז ה"ה הרבני המופלג בתורה חריף ובקי מלא וגדוש ירא ה' מרבים ש"ת מו"ה משה בעקיר נ"י בן להרה"ג המאוה"ג מו"ה יוסף נ"י מו"ץ בק"ק באכניא, זה איזה חרשים אשר הכרתי את הרבני מו"ה משה נ"י כי ה' שו"ב אצלינו במרחץ גיינפארן, ונהנתי ממנו כי מצאתיו איש יקר רוח ונאמן, מלבד שה' מומחה ובקי במלאכתו מלאכת הקודש בשו"ב אשר הוא כאחד השו"ב המומחים הזקנים והוא קנקן חרש מלא ישר, וכי הוא מרגיש בפנימה דקה כמות שהיא, וסכיניו חד וחלק כראוי ויותר. ראה זה גם זאת מצאתי אצלו כי הוא צורבא מרבנן ולמד הרבה מש"ס ופוסקים, גם ראיתי תהלוכותיו דרכו בקודש בעבודת ה' ירא וחרד, ומי יתן כל השו"ב יהיו כמותו, והגם שאינו צריך לעדות, כי יש ת"י תעודה מכבוד מר ידיר נפשינו הרב הגאון הגדול הצדיק המפורסם בנש"ק מו"ה שלמה ה"ש נ"י שליט"א האב"ד ק"ק ווישניצא יע"א ומי יבוא אחרי המלך מלכא רבנן, ורק להעדפא יתירתא באתי בזה להללו ולשבחו ברבים, והקב"ה יתן לו שימצא מקום מנוחה קהלה כפי ראוי לו לשרת בקודש, ונזכה במהרה לקודש בירושלים ת"ו.

הכ"ר הבעה"ח פע"מ ווין יום ב' ח' תשרי תרנ"א לפ"ק.

הק' יוסף דובער כהן⁵ רב בהכ"נ פה

חתן הנ' מוהר"ז שפיצר נ"י

(1) הרב הגאון מוה"ר יוסף (במוה"ר עוזר) בעקיר מו"ץ רק"ק באכניא נלב"ע ביום ד' ח' לחורש שבט תרנ"ג לפ"ק, ומנ"כ בעיר באכניא. — אפרון נמטוי' לנכדו של השו"ב דנן, האב"ד היקר והנעלה מו"ה משה בעקיר נ"י, שמסר לנו ב' תעודות הללו מעוזבו אביו המנוח הרה"ח מו"ה אליעזר בן מו"ה משה שו"ב בעקיר ע"ה ששל"ח ביום ב' לחורש אייר שנת תרש"ס לפ"ק. תנצב"ה.

(2) הוא כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר הראשון זצוק"ל, שניהן אז כאבד"ק ווישניצא יע"א.

(3) הוא בנו של הרב הגאון מוה"ר פנחס רור יהושע העשיל וואלף ראב"ד ק ווישניצא, ואחר פטירת אביו (בשנת תר"מ בערך) מילא מקומו כראב"ד ק ווישניצא.

(4) הוא בנו של הרב הגאון מוה"ר אהרן זעליג ליפשיץ אבד"ק ווישניצא בנו של הגה"ק בעל ארי' דבי עילאי זצ"ל.

(5) הרב הגאון מוה"ר יוסף רוב בער כהן נולד בשנת תרי"ד בק"ק מאטערסראף לאביו הרה"נ מוה"ר יו"ט ליפמאן כ"ץ. ה' תלמיד מובהק להנ"ר דוד כ"ץ ביסטרין אבד"ק מילכראף מח"ס בית רוד על יו"ד, ולהגאון אבד"ק פרעשבורג בעל שבט סופר. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר בנימין שלמה זלמן שפיצער אב"ד רקהלת החרדים בווען (חתנו של הגאון בעל חת"ס זצ"ל), ונתיישב שם בעיר וויען. זמן קצר אח"כ נתמנה לדמו"ץ בקהלת חותנו הנ"ל. לאחר פטירת חותנו מילא מקומו כאב"ד של הקהלה. נרפס ממנו חירו"ת בקונטרס „רבני יוסף" הנספח לספר ליקוטי תקון שלמה (תל-אביב תשל"א), וגם יש אליו תשובות בשו"ת שבט סופר ושו"ת זכרון יהודה. נלב"ע ביום כ"ה לחורש שבט שנת תרנ"ח לפ"ק ומנ"כ בעיר מאטערסראף.

מכתבים אל המערכת

בס"ר. שלהי אדר תרש"מ, ירושלם ת"ו.

לכבוד מעלת ידידי היקרים שליט"א עורכי הקובץ החשוב „כרם שלמה“,
שלו' וברכה וכל טוב טוב סלה באהבה.

אחרשה"ט וש"ת, קבלתי בימים אלו קובץ „כרם שלמה“ רחורש טבת, ומירי טיילי בכרם והתענני על צוף פירותיו, נתעוררתי ככמה דברים בס"ד, ואם יהיו לרצון לפניכם אבקש לנושעם בכרמכם, ושכרם כפול מן השמים, אמן.

א. בתשובת הגאון איש האלוקים הרמ"ע מפאנו ז"ל (שם בכרם דף ח') כתב, „שתנין אינם מעכבים“ עכ"ל, וק"ק שלא הזכיר שעם כל דא אין להוציא לכתחילה ולקרוא בספר תורה שאין בו תנים, ועיין למו"ז הנו"ל בקול יעקב (סימן ט"ל אות ח").

וכן מה שכתב רבינו הרמ"ע ז"ל שהסימנים שעשו בספר תורה שם (וכמבואר בדברי הרב השואל) הם כצורת אותיות והן בגדר אותיות נוספות ופסול ע"ש, יש להוסיף שכיו"ב כתב עוד הרמ"ע ז"ל בתשובותיו (סימן ל"ח עמוד ע"ד) שכל שהתנין אינם נוגעים בגוף האות הוי כיתרון אותיות קטנות בין השיטין ופסול ע"ש, והדברים ארוכים בדברי גאוני בתראי ז"ל ועשו"ת כתב סופר חיו"ד (סי' קמ"ב) ושו"ת מהר"ם שיק חיו"ד (סימן רע"ח) וגם בתשובתו שבסוף חלק חושן משפט (בין המפתחות של חלק יורה דעה למפתחות חלק חושן משפט, דף קמ"ד עמוד ב') ושו"ת בנין ציון ח"א (סימן צ"ג) ושו"ת עין יצחק (סימן כ"ז) והארכתי בזמנו (תשל"ח לפ"ק) בבירור דבר זה בס"ר.

ולפי הנראה היתה שאלה זו שכיחה בארץ איטליה, שגם הגאון בעל שו"ת באר שבע (סי' ס"ה) שקיל ופרי בשאלה כעין זאת, אלא ששם הסופר נתחכם ולא עשה הסימנים בתוך שיטות ספר התורה אלא עשאן מלמעלה, ותשובתו לפסול ע"ש, וכן הרב החסיד הג"ר שמואל אבוהב ז"ל רבה של וונציה בתשובותיו דבר שמואל (סימן פ"א וס"ס רמ"א ושס"ב) עסק בהך שאלה והביא דברי הגאון באר שבע ע"ש, ויותר אכמ"ל, ונתבאר בס"ד בקונטרס ספר תורה. [ומענין שאף תשובת מהר"ש אבוהב ז"ל (סי' פ"א) היתה לקהילת מנטובה כיעויין שם, והיא היא הקהילה שגם אליה שלח רבינו הרמ"ע ז"ל תשובותיו הנרפסות בכרם שלמה שם. ולפי הנראה לא ידעו חכמי איטליה דשם, הגאון בעל באר שבע, והגאון בעל כינה לעתים וגדולי תרומה שהובאו דבריו בדברי שמואל שם, והגאון בעל דברי שמואל עצמו, מתשובות הרמ"ע ז"ל הללו כיעויין שם, ובדברי שמואל (סימן פ"א) הובאו פסק בזה מהרב יצחק עזיאל ז"ל ע"ש, ולא ידעתי מיהו ואיה מקום קהלתו, ואולי הוא הנזכר בתולדות חכמי איטליה (דף ר"ח אות רכ"ב) ע"ש].

ב. בדברי רבינו החתם סופר זצ"ל שבכרם שלמה (שם עמוד י"ד) כתוב, „מצינו במסכת עבודה זרה [ב' ב'] שאמרו אומות העולם כלום כפית עלינו הר כניגית, והקשה הרמב"ן כי מאחר שאמרו ישראל נעשה ונשמע למה כפה עליהם הר כניגית, ותרץ [הכפיה היתה] על תורה שבעל פה, וכן הוא בתוספות מסכת שבת" עכ"ר זיע"א.

ויש להעיר שלפי שעה לא ירעתי היכן הקשה כן הרמב"ן ז"ל, ועל הך קרא רונעשה ונשמע (רפרשת משפטים) לא מצאתי, ואין הזמן מסכים לחפש, ועיין היטב ברמב"ן שם ודו"ק, ותו בתוספות שבת — ולפי הנראה נתכוון רבינו החתם סופר ז"ל לתוספות רשבת (דף פ"ח רע"א ד"ה כפה) עיין שם — ג"כ לא מצאתי, ואררבה שם כתבו התוספות, „כפה עליהן הר כניגית, ואע"פ שכבר הקדימו נעשה ונשמע, שמא היו חוזרין כשיראו האש הגדולה שיצאה נשמתן“ ע"ש, הרי שלא תירצו שהכפיה היתה על תורה שבעל פה, וצריך לדחוק ולומר שכוונת החת"ס ז"ל במה שכתב, „וכן הוא בתוספות מסכת שבת“ רהיינו שגם הם הקשו כן, ולא שגם הם תירצו כך שהכפיה היתה על תורה שבעל פה, וצ"ע.

מיהו כבר מפורסם בעולם שכן איתא להדיא במדרש תנחומא (פרשת נח) שהכפיה היתה על תורה שבעל פה ע"ש. [והרברים שם מודין שאינו מרברי חז"ל חכמי המדרש אלא תוספת מרבנן בתראי והנאונים עשה"ט וכירוע שרבו גם רבו התוספות המאוחרות במדרש תנחומא, וכמ"ש הגאון מהרא"ז מרגליות ז"ל בשו"ת בית אפרים חאו"ח (סימן י"ח) ובספרו ראש אפרים ח"ג (סימן כ"ז אות ב', רמ"ז סע"ר) וכבר קדם והעיר כן ג"ע החיד"א ז"ל בספרו מראית העין מנחות (מ"ג א') עש"ב, ובספרו שם הגדולים (חלק הגדולים מערכת יו"ר סוף אות נ"ג, וחלק הספרים מערכת ת' אות ס"ח) ע"ש ועיין בספר סגולות ישראל (מערכת א' אות ע"ב) ואכמ"ל].

ג. שם במדור עולת שבת בשבתו (רף ל"ו) הובאו רברי הגאון מהר"ר רור אופנהיים ז"ל שהקשה בהא ראיתא בסומה (י"ג א') „וישם בארון במצרים, ארון של מתכת עשו לו מצרים וקבעוהו בנילום הנהר כרי שיתברכו מימיו ע"ש, וצריך להבין איך קבעוהו בנילום והא בעי קבורה בארץ" וע"ש מה שכתב ליישב ורפח"ח.

ובענייני איני מבין רהאי קושיא על מי נופלת, והלא מבואר שהמצרים עשו כן כרי שיתברכו מימי הנילום, וא"כ מאי קושיא, רבשלמא אי בני ישראל היו עושין כן, אכן קשיא, אבל על המצרים שלתועלתם עשו כן מאי קושיא איכא, ואטו לפי הלכות ישראל נהגו אתמאה, וכי תימא איך הסכימו בני ישראל לזה, הא לא קשיא ראהר שלתועלתם עשו כן המצרים מי יאמר להם מה תעשה והנך נברי רשיעי ואלימי הוו.

ועיין בסנהדרין (מ"ו ב') רמבואר רלאומות העולם משמע להו דיניחו המת בארון, אבל קבורה בארץ לא משמע להו, ע"ש ברבינו חננאל וברשי" ז"ל, וא"כ היינו נמי כאן, שאכן בארון מתכת הניחוהו המצרים ליוסף, אבל קבורת הארץ לית להו ורו"ק. [אך לפי מ"ש בחרושי לשם יש לרחות ואכמ"ל].

והדשכ"ם ז"ל (בסוף פרשת ויחי) כתב „ויישם בארון, נקבר בארץ כי עתידים היו להעלות בארון". ולכאורה רבריו רלא כתלמודין, אבל בתרגום ירושלמי שם איתא „ושמוהי בארעא רמצרים" ורו"ק. והרע"ו ספרונו ז"ל שם כתב „ויישם בארון, באותו ארון שהיתה החנמה, בו הניחו עצמותיו ולא קברוהו בקרקע" ע"ש, וכן הוא בתרגום המיוחס ליונתן, „ושון יתיה בגלוסקמא ושקעון יתיה נו גילוס רמצרים" ע"ש. וכתלמודין ורו"ק ויותר אכמ"ל. [ואגב אכתוב ששמעתי משם הרמ"ז ז"ל שכתב גילוס גימטריא יוסף, והבן].

ד. במדור „תמיהות וישובים" ראיתי להרה"ג בנש"ק ב"ן הלברשטאם שליט"א שתמה על רבינו השרי חמד ז"ל (מערכת ז' כלל י"ג ד"ה והנה) שכתב שבספר סדר המצוות תמה על החינוך רבמצוה ש"ל כתב דזכירת עמלק היא רק בלב ולא בפה, ואולי במצוה תר"ה כתב דצריך לזכור גם בפה, עכ"ר סדר המצוות. והשדי חמד כתב „ולא מצאתי כן בספר החינוך מצוה ש"ל, ואין שייך שם ענין זה כמו שיראה הרואה" עכ"ל. ותמה הרב הנ"ל שליט"א רהוא פלא רהא שם בחינוך אכן כתוב כן ושם נמצא ושם היה. עכ"ד נ"י. ואני עני כבר רבות בשנים, בסו"ב אדר ב' תשל"ג, העירותי כן, וגרסם בספרי יד סופר ח"ב, ירושלים ת"ו תשל"ז, (סימן ב' אות ו' עמוד כ"ח וכ"ט). ושם נסיתי לתרץ שיתכן שסדר המצוות שבספר החינוך שהיה לפני רבינו השדי חמד היה שונה ממה שהוא לפנינו, והוכחתי כן שהגאון מהר"ח פאלאנץ ז"ל בספרו גנוי חיים (מערכת ז' אות י"א) הביא את דברי ספר החינוך רמצוה ש"ל הנ"ל וציין לספר החינוך רמצוה שכ"י, ולכן כשחפש השר"ח בספר החינוך שלו רמצוה ש"ל לא מצא לדברים הללו ולפיכך כתב מה שכתב. ועלו רבריו יפה.

אלא שסיימתי בספרי יד סופר שם „ועיין שם בסוף דברי השדי חמד", ורצוני, רהמעיין בשדי חמד (שם ד"ה ואנכי) רראה ששם הביא רברי הנ"ר חיים הכהן ז"ל בספרו מצות המלך על תרי"ג מצוות (והוא ספר מצויין במינו, וחבל שאין מדפיסים אותו מחדש,

ויש ב"ה תח"י הרפוס הראשון שלו) שכתב משם הרב החינוך מצוה שכ"ז ככל האמור במצוה ש"ל ברפוסים שלפנינו, והרב שרי חמד כתב עליו, "ואם כי לא ראיתי דברי הרב החינוך כגופן כי עיינתי במצוה שכ"ז ולא מצאתי וכו', וא"כ אין תרוצי עולה יפה, שהרי גם במצוה שכ"ז חפש רבינו השרי חמד ולא מצא, ולפיכך אכתי צ"ע.

ה. ואכתוב הערה קצרה לכרם שלמה דחורש כמלו ששם נרפסו הנחות הגאון רבינו עקיבא איגר ז"ל לחרושי הרשב"א שבת וכתב הנדע"א ז"ל (דף יו"ד) רמאי ראיתמר בחולין (מ"ג ב') אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה, הוא טעות סופר וסמי מכאן אמר רבה בר בר חנה כיעויי"ש. הנה בספרי אות יעקב (מערכת ז' אות ג') הבאתי בס"ד למעלה מעשרה גדולים שכן כתבו שטעות סופר הוא בחולין שם כיעויי"ש.

ורע רלא ידעתי פשר דבר, שהנה בבבלי בעשרים וארבע מקומות נאמר כן דרבי יוחנן סובר הלכה כסתם משנה, וכמו שציין הנד"י פיק ז"ל במסורת הש"ס שבת (מ"ו א') [ועיין גם לגאון האדיר מוהר"ר יצחק בכר רוד ז"ל בספרו הנורא דברי אמת (קונטרס מקוואות דף מ"ח ע"ב ואילך) שצינתי באות יעקב שם]. ואילו בירושלמי שמחברו רבי יוחנן וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לחבורו הגדול, לא נזכר כלל (לפי מיעוט ידיעתי) ענין זה שרבי יוחנן סובר הלכה כסתם משנה, הלא דבר הוא. ועיין בספרי אות יעקב (שם) דף כ"ו ודף כ"ז).

והנני כופל שלומות וברכות, ומברככם שחפץ ה' בירכם יצליח להגדיל תורה ולהאדירה לעבודתו ית"ש, אמן.
מנאי מוקירם ומכברכם,

יעקב חיים סופר
ירושלים עיה"ק ת"ו

* * *

ב"ה.

כבוד המערכת כרם שלמה, המהולל בפה עם התורה והחסידות.

בכרם שלמה ארר תשר"מ (עמוד נ"ג) הובא התרגום ירושלמי המיוחס ליונתן בן שמיני עה"פ קרב אל המזבח וגו', אמר לי' משה אניס מנרעך וקריב למרבחא וכו' — הנה תיבת "אניס" אין לו מובן. וכתוב שם הרה"ג החסיד המופלג ר' מנחם מענדל בראכפעלר ז"ל, ראיתא ברמב"ן בשם תו"כ, משל וכו' אהרן אחי למה נבחרת להיות כהן גדול לא שתשרת לפני המקום, "הגם" תרעך ובוא ועבוד עבודתך, ע"כ. ולפי"ז יש לשער שכן הוא הנדפסא בתרגום, "אניס למנרעך", פי' הגם רעתך. — ובכרם שלמה תמוז תשר"מ (עמוד נ') עה"פ ב' ראה, כי יסיתך וגו' או רעך כנפשך בסתר לאמר וגו', ובתרגום ירושלמי המיוחס ליונתן, "ארום יסעינך וכו' או חברך דחביב עליך כנפשך ככו למימר וכו'. ובפירוש יונתן, ככו דייקא בפרהסיא דבסתר איך יוצא למיתה וכו', והא דכתוב בסתר, בתחלתו, כבדש"י, ע"ש. והעיר על זה הרה"ג המנוח הנ"ל, דבוודאי טעות סופר הוא, שנתחלף ב"ית בכ"ף, וצריך לגרום "ככו", וכן בתהלים, ביונתן, יושב בסתר — כזא עלאה, ובשופטים, ותבוא אליו בלש — כזו.

הנה חכם עדיף מנביא, כי הן הן הרברים ככתבן וכלשונן בכתב יד יונתן ישן נושן ב"ב, בריש מוזעיאם" נרפס בבבלין בשנת תרס"ג.

מרי דברי בו זכור אזכרנו עוד על כן וגו'. — שמעתי ממנו זה יותר משלשים שנה, עה"פ (בראשית ב') וייצר ר' אלקים את האדם וגו', וביונתן, וברא וכו' ודבר עפרא מאתר בית מקדשא ומארבעת רוחי עלמא ופתכא מכל מימי עלמא ובריה סומק שחים וחזיר וכו'. הנה לא הזכיר שחור, ומאין נבראו בני אדם יושבי חושך. (ואנב, מענין לשון הרמב"ם

בספר עבודה בה' בית הבחירה פ"ב, "ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח ועקר עליו יצחק והיא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל ובן הקריב אדם הראשון בקרבן כשנברא, "ומשם נברא", אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא). אמנם בסנהדרין דף ס' ת"ר שלשה שמשו וכו' חס "לקה" בעירו. — ובגדה דף כ', א"ר חנינא האי דם שחור אדום הוא אלא ש"לקה". — ואז כשנענש חס נעשה מאדום שחור, ורפח"ח. ועליו הכתוב אומר, לב חסם ישכיל פיהו ועל שפתיו יסיף לקח (משלי ט"ז). — חבל על ראבדיון ולא משתכחין. תנצב"ה. קורא הנעים, הבט נא וראה מה הי' לנו!

לייבל מאנדלבוים

ברוקלין, ניו יארק

* * *

בס"ד. נ' פרשת בהר סיני תשד"ס לפ"ק פעה"ק ירושת"ו בב"א.

אל מע"כ הני גברי יקירי, „כרם שלמה" נוטרי,
עורכי מערכותי של תורה, לתהלה ותפארה,
יהי בעמליכם ברכה, להגדיל תורה ולהאדירה.

שלו' יהי באהליכם. חשקה נפשי מאד לבוא מעל עמודי הכרם בכמה הערות קטנות, ואקוה שרצוני ימולא. א] ברש"י פ' בשלח (שמות י"ד, ה') כתב, שבליל שביעי של פסח ידרו (ישראל) לים, בשחרית אמרו שירה, והוא יום שביעי של פסח לכך אנו קורין שירה ביום השביעי, ע"כ. ובפרשת שלח (במדרב ט"ו, ל"ח) כתב רש"י, שמונה חומין שבה, כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים, ע"כ. הרי שרברי רש"י לכאורה סותרים, וכבר נלאו מפרשי רש"י על אתר ליישב דבה"ק. ועי' צל"ח (פסחים קט"ו ע"ב) בד"ה כל שלא אמר.

וראיתי בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ד סימן מ"ב) שכו', ראי' בזוה"ק שאותה הלילה שעברו ישראל על הים הי' אור לישראל כתקופת תמוז, ולכן מסביר דכיון שלא הי' הפסק בלילה ושום חושך באמצע בין שני הימים, הרי נחשבו יום ז' ויום ח' ליום אחד, היינו שיום ח' נחשב עדיין ליום ז' כיון שהלילה בינותם הי' אור לישראל, ולפי"ז י"ל שפיר, דבפ' שלח כתב רש"י ח' ימים, מפני שלאניי העולם הי' יום השמיני כשירדו לים, משא"כ בפ' בשלח דקאי על זמן שקורין השירה בזמנה לזכר הנס, אז בודאי יש לקרותה ביום השביעי של פסח ולזכר הנס הגדול שהי' אור לישראל בלילה ולא הפסיקה הלילה, ועדיין הוא נחשב ליום ז', עכ"ר.

ואני הקטן תמה ע"ר, א) שרבר זה שהי' אור לישראל בלילה שעברו את הים כליל תקופת תמוז, ליתא ברברי חזוה"ק, רק בזוה"ק (ח"ב, ל"ח ע"ב) איתא כן על ליל יצ"מ, והגם שהבני"ש (חודש ניסן מ"ב אות א') כתב כן, אמנם הוא בשם המדרש (שמו"ר י"ד, ג') עה"פ ויהי הענן והחושך ויאר את הלילה (שמות י"ד, כ') כך הי' הקב"ה שולח ענן וחושך ומחשיך למצרים ומאיר לישראל, ע"כ. אבל אין מבואר כאן שהחמה האירה והלילה הי' כיום, דק כפרש"י על אתר, ויאר, האש את הלילה, ודבר זה שהי' אור מבואר בפסוק. ב) ואם ננקוט כרברי הבני"ש ונאמר שזהו מקורו, הלא מבואר לכו"ע כרברי חזוה"ק שליל יצ"מ בוראי האירה החמה, א"כ נתחברו יום י"ד וט"ו ג"כ, וא"כ הי' צריך להיות ט' ימים לפי"ר, והגם שדבר זה אפשר ליישב אם לא נפרש כרברי הבני"ש ככוונת חזוה"ק, רק אם נפרש כרברי המרכה"מ על המכילתא (פ' בא פי"ג א') שרק מחצות הלילה ואילך האירה החמה בליל יצ"מ, א"כ י"ל בדוחק. ג) אך עכ"ז עדיין דבריו קשים מאד להולמם, משום דגם אם ננקוט שהחמה האירה בלילה שעברו ישראל את הים והיתה

כיום, עדיין לא העלה ארוכה בתירוץו לאחר מחכת"ה, והוא משום רלילה שעברו ישראל בים ה' ליל ו' אור ליום ז' ולא במוצאי ליל ז' אור ליום ח', נמצא לפי"ז ריום ג' וז' נתחברו יחד ולא ז' וז', וא"כ איך יוצא החשבון שלאנשי העולם ה' ח' ימים, הלא לא ה' רק ז' ימים, ולישראל ו' ימים ולא ז', לפי"ד, וצע"ג.

ב) בענין ר' כוסות בליל הסדר רילפינן מהפסוקים (בפ' וארא), והוצאתי, והצלת, וגאלתי, ולקחתי, ר' לשונות של גאולה. עי' ירושלמי פסחים פ"י הל"א, ב"ר (פ"ח, ר') מובא ברש"י פסחים (צ"ט ע"ב) וברשב"ם, ועי' רשב"ם ב"ב (נ"א ע"ב). והקשו המפרשים ע"ד רש"י רבנן צ"ט ע"ב מביא הפסוק הנ"ל, ואלו ברך ק"ח ע"א כתב רש"י הטעם בר' כוסות כנגד ג' כוסות שנאמרו בפסוק זה וכוס פרעה בידו וגו' וכו' עיי"ש, שילפותא זו מובא לחד מ"ד בירושלמי ובמד"ר הנ"ל. ועי' או"ח על פסחים שם, ובשרד"מ מערכת חו"מ (סימן ט"ו אות ו') מש"כ בזה.

וחוות קשות ראיתי לבעל השו"מ בשו"ת (מהר"ג ח"א סי' קכ"ו), שנ"כ רן בסתירת רברי רש"י אלו, וכתב וז"ל: אמנם נראה, רהנה העיקר באמת הוא משום לשונות של גאולה, רבאמת הכוסות של כוס פרעה אינו רק רמו בעלמא. אך לכאורה צריך להבין רהרי על ר' לשונות של גאולה הוא והוצאתי, וגאלתי, ולקחתי, והבאתי, והיינו והבאתי אתכם אל הארץ, ורהי שיטת רש"י ברכות דף כ', רנשים בברכהמ"ז הוא ררכנן משום רלא נפלו חלק בארץ, ולפי"ז והבאתי אתכם אל הארץ לא שייך באשה ולכן הוכרח רש"י לפרש גבי נשים ברך ק"ח (רהיינו במאמר ריב"ל אף הנשים חייבות בר' כוסות) רהוא כנגד כוסות של פרעה, וריבוי הוא ברכהמ"ז, אבל במשנה (ברך צ"ט) שפיר מפרש כנגד ר' לשונות של גאולה רהוא העיקר, עכ"ל. ופליאה רעת ממני נשגבה, רהרי ה' לשונות של גאולה הם: והוצאתי, והצלת, וגאלתי, ולקחתי, כנ"ל, אבל שוהבאתי יהי' בכלל ה' לשונות אינו מבוואר בשום מקום, א"כ לפי"ז כל ישובו ברכרי רש"י נפלו בזה, וצע"ג. קחו נא את מנחתי הקטנה, ובזה אסיים בשלום רב.

בכבוד רב,

ישראל ווינד

ירושלים ת"ו

* * *

ב"ה. ער"ח תמוז תשר"ס.

לכבוד מערכת כרם שלמה, שלום וברכה.

כעת ראיתי בכ"ש קובץ ס"ו (חורש ניסן) שנת תרש"ם ברך מ"ט בסופו — לעיין באבני מילואים בתשובות שבסוף הספר סי' י"ט. ונתעוררתי שיש בתשובה הנ"ל רבר מאור תמוה בסופו, וז"ל: „וניחא בזה ליישב קושית התוס' סוף תמורה בהא רחשיב שם רין הנקברין בשר בחלב וכו', והקשו רליחשב נמי חמץ בפסח וכו'". ובאמת לא נמצא תוס' כזה לא בסוף תמורה, ולא בכל הש"ס, כי הלא משנה מפורשת שנו כאן, „ואלו מן הנשרפין, חמץ בפסח, ישרף וכו'". ומפרש בגמ', „סתם לן תנא כר' יהודא דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה". ושמעתי שכבר עמד בזו התמיה מחבר גאון אחר, והרפס תמי' זו כספרו (שכחתי שמו ושם ספרו).

וזה יותר מעשרים שנה, אמרתי להגיה בתשובות אבני מילואים הנ"ל, שבוודאי חסרים שם כמה תיבות, וצ"ל, „וניחא בזה ליישב קושיית (העולם?) על הרמב"ם סוף הלכות פסולי המוקדשין, בהא רחשיב שם רין הנקברין בשר בחלב וכו', והקשו רליחשב נמי חמץ בפסח וכו'". ע"כ. (ובאמת קושיא הנ"ל נמצאת בספר חק יעקב סי' תמ"ה, ועוד). וכל מה שרוצה לישב האבני מילואים בסוף התשובה הנ"ל בזה, היא קושיא על הרמב"ם סוף הלכות פסולי מוקדשין, ואפילו את"ל רבחולין לא קמירי, ולהכי לא חשיב

שם חמץ בפסח, ע"ז מדייק שפיר רחשיב שם בשר בחלב בדין הנקברין וערלה וכלאי כרם ברין הנשרפין. ויפה ציינתם על תשו' הנ"ל באבני מילואים, „מהו הדין אם נשרף החמץ, לשיטת הרמב"ם".

אם עוד לא קרמני בהג"ת הנ"ל, הרי זה מצוה לפרסמו, להצדיק הצדיק דמעיקרא. החותם בכל מיני ברכות התורה להגדילה ולהאדירה.

הירש פריעדמאן

טאראנסא, קאנאדע

* * *

ב"ה. שיכון סקווירא יצ"ו ער"ח אלול תשר"ם לפ"ק.

אל כבוד מערכת הקובץ כרם שלמה הנכבדה.

הנני שולח לכם בזה מכתב אחד שכתב אבי זקני הנה"צ ר' שמשון בן ר' רפאל הירש זצ"ל לאחר בימוי (המכתב הזה כמעט לא נמצא בעולם, והעתקתי אותו מתוך קובץ אחד ששמו הוא „נחלת צבי"), היות שבעוה"ר נמצאים הרבה יהודים (לא ממחנה חסידים) שלא מקיימים המצוה החשובה של ב"מ כמקובל לנו מאבותינו, רק שלוחקים למציצה כלי זכוכית, וידעתי שרבים אומרים לנפשם שגם ר' ש"ר הירש ז"ל הי' מן המתירין בדבר זה, ע"כ אמרתי שענין גרול הוא להעתיק את האגרת הזאת למען ידעו שנהפוך הוא, שמעולם לא חתיר ליקח קנה זכוכית למציצה, ע"כ הנני מבקש את כ"מ להדפיס את האגרת הזאת בהקובץ שלכם, ונחשב לכם למצוה ולזכות.

ומענין לענין באותו ענין, ידוע העוברא הפלאי שהי' אצל כ"ק ארמו"ר מבאבאוו זצ"ל הי"ד, בנסעו פ"א לווינא, נטל עמו הסכין המוהל לתמהון כל הנוכחים, ובהגיעו לווינא כיברו אותו בסנרקאות. בישבו שם הבחין רבינו ז"ל שהמוהל מכין כלי זכוכית למציצה, ומיד הוריעם שאינו מוכן עוד להיות סנדק. הסוף הי' שהמוהל עזב את ביהמ"ד עם כל המכשירין שלו, ורבינו צוה להביא לו הסכין מוהל שהביא מבאבאוו, ומל התינוק כרת וכהלכה, וראו כולם שסוף מעשה במחשבה תחלה. אסיים בברכת הצלחה. ידידכם,

שלמה ברייער

שיכון סקווירא

ניו יארק

וזהו:

ב"ה. פראנקפורט א"מ יום ה' שקלים תרמ"ז לפ"ק.

לכבוד התורני והרבני המפואר והנכבד כש"ת מהר" יונה קאניגסבער נ"י

שומר משמרת הטוב והתושב' בק"ק פירדא יע"א.

זכיתי לנמ"ה אשר שאל שאלני מכ"ת נ"י על ענין המציצה בכלי ומה יעשה איש ירא אלקים אם יקרא איש מכת החרשים אותו למול את בנו אך בתנאי לבלתי עשות המציצה, היות מקום לבקשה כזו וימול בלא מציצה, או לא ימול כלל. על זה לא אחרל מחוות דעתי הקלושה אשר כל הנאמר ונשנה בזמננו נגד המציצה, הכל דברים בטלים, הלא בחיות רבבות אלפי ישראל יחידו בימי קדם, היו לאבותינו ז"ל בשנה אחת ידיעות ע"י הנסיון בעניני המילה והמציצה, אלף פעמים יותר מלכל רופאי זמננו בכל שנות חייהם בקרב תפוצות עמנו. ואם חז"ל הורינו היות ביטול המציצה סכנה לילד הנימול, אי אפשר כלל להסתפק באמתת דבריהם. וגם כמדומה לי במחכ"ת טעות בידו לומר שחכמי זמננו העיוז לומר אדרבא המציצה היא סכנה לילד, זה לא שמעתי, לכל היותר אמרו שהיא דבר שאין בו צורך לרפואת הנימול, ויש לבטלו מחמת שראינו אשר ילדים רבים באו לירי

סכנה בעקבות המציצה. ובעו"ה אין להכחיש שאין זה שקר מוחלט, אלא אמת הוא שנחלו וגם נסתכנו ילדים שנמולו ונתמצה חבורת המילה ע"י המוהל, אכן לא באה הרעה הזאת ע"י עיקר מעשה המציצה, אלא מחמת שהי' המוהל איש שמא שפתים אשר מורסה ארסית בפיו אשר קנה בלכתו ברכי פריצות הזנות, ונשיקות אנשים כאלה על חבורה הם המה נשיקות שונא היורדים חררי מות. ותחת אשר העיוז להוציא לעז על רברי חז"ל הקדושים והטהורים, היה להם להזהיר כל אב לבלתי הכניס ילדיו בכריתו של א"א כי אם ע"י איש ירא אלקים אשר ררכו בקורש, ואין לחשרו היותו הולך בדת לא טהור. וזה לענ"ד באמת חוב מוחלט בדורנו היתום הזה על כל איש אשר חנן אותו אלקים לקיים מצות א"א בבנו הילור לו.

אכן מה יעשה מוהל ירא אלקים, כבוא איש אוהב חרשות אליו, למול את בנו, אך בתנאי שלא יעשה המציצה. לענ"ד מוטב לו למשוך את ידו ולא ימול הוא ולא יעבור על רברי חז"ל שגזרו להעביר מוהל דלא מייך, הלא לא עליו המצוה כי אם על האב, ואם הוא לא ירצה לעשות המצוה כאשר צוונו חז"ל, אין להמוהל לסור בעבורו ממענלי צדק ולהחזיק בזה ידי עוברי עברה, רק ירים דגל התורה והיראה במחנה אחב"י וממנו ילמדו אחרים לעמוד על משמרתם משמרת הקורש כאשר היא מורשה לנו מאבותינו נ"ע. כי בזה לענ"ד צדקו רברי אמו"ד הנאון המנוח יעקב יוקב עטמלינגין ז"ל אשר אין מציצה כי אם בפה, ואין ספון או שאר מיני תחבולה פועלת פועל המציצה למצוץ הרם ממקומות הרחוקים, כדברי הרמב"ם ז"ל.

ור' יערה עלינו רוח טהרה ויראה שלא יקדכו עוד אנשים שאינם הגונים לעבור עבודתו ויוזכה אתכם להקים ולקיים משמרת מצותיו על תלה, כנפשו ונפש מכברו ומוקדו, הק' שמשון בן לא"א במהו' רפאל חירש פ"פ זצ"ל

* * *

בס"ד.

לכבוד המערכת שיחיו.

ראיתי בקובץ לחודש תמוז-אב העבר במדור עולת שבת בשבתו, דבר תורה מהרה"ק מראזוואראו זצ"ל. ושמעתי דבר תורה זה מהארמו"ר מסמיטשין זצ"ל בשם זקנו מדאזוואראו זצ"ל בתוספות פשט בתרגום אונקלס, רבפסוק כתוב, מה אקוב לא קבה אל, ובתרגום, מה אלוסי' דלא לסי' אל, היינו שהתרגום מוסיף אות ד' לתיבת לא, והוא כמבואר שם, שבלעם אמר מה אקוב, פי' מה אפשר לקלל, דלא קבה אל, שלא קלל כבר ד', שהקב"ה אמר כבר כל הקללות בתוכחה, וגנז בתוכם ברכות.

אברהם שמשון בראדט

חבר בכולל עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

נבקש בזה מאוד את כל המשתתפים בכתיבת חירו"ת, מאמרים, מכתבים, וכו', לחוס על זמנינו היקר, לכתוב בכתב (ובלשון) ברור ומפורש, ושלא תהא אות אחת גונעת בחבירתה, כרי שלא להכביר עוד יותר על מלאכתנו. ומי שאינו יכול לאמן את ידו לכתוב כך, יתן לזולתו להעתיק בעבורו.

בברכת התורה,

המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן נפתלי פאלמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים שמואל ציונער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' יעקב הלוי ראטטענבערג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר שטאהל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מרדכי אפרים קאוואלענקא נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה וואסערשטרום נ"י מלונדון להולדת הבן
להרב משה יהושע הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבן

להרב מו"ה נפתלי ראובן קארנרייך שליט"א רב דקהל מקור ברוך דחסידו סערעט
בבני ברק להולדת הבן

להנה"ח מו"ה פנחס צבי ציטראנענבוים נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' צבי דוד שמעון קרויט נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' צבי ארי' הירש נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' ראובן פריץ קויפמאן נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה שלמה גוטטער נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' שמואל קארף נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמואל יהודה וואקסמאן נ"י מטאראנטא להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אלעזר אלימלך מיללער נ"י סגן מנחל רישיבת באבוב בני ציון להולדת הבת
להרב חיים ארי' ליפשיץ נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק צבי משה בריננער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה גרינצווייג נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה צבי שלום מיללער נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' שלום עליאם נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה הכהן קליינמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמואל זוסהאלץ נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלם לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג, אכ"י"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אליעזר מרדכי דעפרים נ"י מאנטווערפען לנישואי בתו תח"י
להרב המפורסם וכו' מוה"ר שמואל עקיבא יפה-שלעזינגער שליט"א אבר"ק
שטראסבורג לנישואי בנו האברך היקר ר' ישראל דוד נ"י
להנה"ח מו"ה שמואל שערמאן נ"י לנישואי בנו נ"י

להאברך היקר ר' אברהם ד'אנקונא נ"י מטאראנטא תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' אברהם שמואל ראזענצווייג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' אהרן הלברשטאם נ"י מאנטווערפען תלמיד ישיבתנו דשם
לנישואיו

להאברך היקר ר' אהרן בלומענפעלד נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' אשר ברוך לאנדא נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' דניאל ראטטענבערג נ"י מאנטווערפען לנישואיו
להאברך היקר ר' יהושע צבי פרנס נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' משה דוב בער לענצקי נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' משה יואל געללער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' משה בריקמאן נ"י מבני ברק לנישואיו
יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר נחת והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה דוד זינגער נ"י ולאביו הרב המפורסים וכו' מו"ה יוסף זינגער
שליט"א רב דקהל אנשי ברעזאן ולחותנו הנה"ח מו"ה משה יהודה
בערקאוויטש נ"י לאירוסים בתור-נכדתם תחי'
להנה"ח מו"ה זאב ירמיי' וואקסמאן נ"י לאירוסים בנו הב' הח' הנעלה כמר בן ציון
אברהם נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה חיים צבי גרינשטיין נ"י לאירוסים בנו הב' הח' הנעלה כמר אליעזר
זאב נ"י תלמיד ישיבתנו
להב' החתן הנעלה בגש"ק כמר אשר מרדכי ראזענבוים נ"י תלמיד ישיבתנו
לאירוסים
להב' החתן הנעלה כמר חנן טומלין נ"י מטאראנטא תלמיד ישיבתנו לאירוסים
להב' החתן הנעלה כמר מנחם מענדל גאלדשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסים
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

Photocomposition by

ביר"פ, "שמחה גראפיק"

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4914 - 13th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

נדפס בדפוס האחים גרויס

Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.

3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 20 דאללער לשנה

בדואר אויר 30 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחמידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאונים וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ח' קונטרס ג' (ע"ג) טבת תשמ"ה

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לפרשת בא . . . . . כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ה חידושים על פ"ב דבתובות . . . . . הגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נ"ו אב"ד לבוב זצ"ל
 יח הנקלה לבליים של גלאזור . . . . . הגאון מוה"ר משה פיילבנספלד אב"ר ראגוני זצ"ל
 פז מענין איסור אכמה"ח לב"נ . . . . . הגאון מוהרי"א לאנדסבערג אב"ר גר"ו זצ"ל

מדור אגרות קודש

יט מכתב מהגאון מוה"ר ענדיל צאזמיר אבד"ק פסרי זצ"ל . . . . .
 כ מכתב מהגאון מוה"ר מאיר א"ש אבד"ק אוינגוואר זצ"ל . . . . .

מדור זכרון לאחרונים

כא חידושים נחמדים וחשובות נפלאים . . . . . הגה"ק מוהרמ"י מאוסטראווצא זצ"ל

מדור פלפול והלכה

כר אכילת תרומות שיש בהם חשש איסור . . . . . הרב מוה"ר נתן נעשטעטנער שליט"א
 ל אמירת ותטו"מ בחו"ל לבני א"י . . . . . הרב אפרים גרינבלאט שליט"א

מדור תפארת בחורים

לד בדין כבוש הרי הוא כמבושל . . . . . הב" נפתלי חיים הלברשטאם נ"ו

עולת שבת בשבתו

לו ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת
 לח נוסחאות והערות ברש"י עה"ת . . . . . הרה"ג מוה"ר מנחם כראכפעלד ז"ל

מדור תמיהות וישובים

מא הערות קצרות בענינים שונים . . . . .

מדור הנאהבים והנעימים

מב חידושים נחמדים עמ"פ כתובות . . . . . הרה"ג מו"ה יעקב סג"ל גאלרואסער הי"ד

מדור תעודות ופסיכות

מה כתב "המלצה" . . . . . הבר"צ דק"ק ניקלשבורג
 מו כתב "המלצה" . . . . . הגאון מוה"ר שמעון סופר אבד"ק קראקא זצ"ל
 מו כתב "המלצה" . . . . . הגאון מוה"ר דוד כהן דומ"ץ דק"ק מט"ר זצ"ל
 מו כתב "המלצה" . . . . . הגאון מוהר"י אסאד אבד"ק סערהאעל זצ"ל
 מז כתב "המלצה" . . . . . הגאון מוה"ר ליב לאפפלער אבד"ק סעמניץ זצ"ל

ג צילומי כתבי קודש . . . . .
 מח ברכות והוראות . . . . .

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1985

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרבני הנגיד המופלג הנכבד והמפורסם
נדיב ושוע ומוקיר רבנן
רודף צדקה וחסד כל ימיו
והציל נפשות רבות בשנות הזעם
ה"ה מו"ה חיים במו"ה מ"שה אלי' הכהן ע"ה
שטערן

נפטר בשם טוב
עש"ק פ' ויחי י"ז ימים לחודש טבת שנת תשל"ז לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

זאב הכהן שטערן
לונדון

מזכרת נצח

הקובץ הזה נדפס

לעילוי נשמת

חנה"ח הנכבד

מו"ה חיים יהודה במו"ה שלום לערנער ע"ה

שנפטר לעולמו ביום כ"ג טבת שנת תשל"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

אשר לערנער

נדפס בדפוס האחים גרויס

Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.

3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת בא

איתא בפסיקתא רבתי עה"פ ויאמר משה כה אמר ד' כחצות הלילה, א"ד אחא א"ר חלבו הגיע אותו כה שאמרתי לאברהם כה יהי זרעך (בראשית ט"ו). והוא תמוה. ונקדים לפרש דברי המדרש בפ' לך (בר"ר פ' מ"ג) מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים, רבי יהודה ור' נחמי' ורבנן, ר' יהודה אמר מאברהם שנאמר כ"ה יהי זרעך ובברכת כהנים כתיב כ"ה תברכו את בני ישראל, ר' נחמי' אומר מיצחק שנאמר ואני והנער נלכה עד כ"ה, ורבנן אמרי מיעקב שנאמר כ"ה תאמר לבית יעקב. והענין צריך ביאור דמה ענין תיבת כה האמור בפסוקים הללו לברכת כהנים.

אמנם יתבאר על נכון, רהנה דרשו חכמז"ל במדרש על ברכת כהנים, יברכך ד', בבנים, וישמרך בבנות (במדבר רבה פ' י"א), והכוונה על בנים מתנהגים כשורה בדרך התורה והמצות, וכאומרם ז"ל שם במדרש להלן, יאר ד' פניו אליך, זה מאור תורה שיאיר עיניך ולבך בתורה ויתן לך בנים בני תורה, דעיקר ברכת הבנים, הוא בנים העוסקים בתורה ומצות, כמבואר במדרש פ' לך שאמר אברהם רבש"ע אם עתיד אני להעמיד בנים ולהכעיסך מוטב לי ואני הולך עירי. והנה כרי לזכות לבנים הגונים, צריך ללמדם ולהרריכם מקטנותם וכמאה"כ חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסיר ממנו (משלי כ"ב), ולא זו בלבד שצריך להשקיע כוחות עצומות בחינוך הבנים, רק צריך להשגיח על עצמו אם התנהגותו היא כהונן, כי בלאו הכי לא יתקבלו דבריו על לב הנער, ערה"כ וחכמת המסכן בזוי ודבריו אינם נשמעים (קהלת ט'). ואמרו רז"ל במדרש דקאי על מי שרוצה ללמד ולהרריך את אחרים, והוא בעצמו עושה להיפך מזה, שאז דבריו אינם נשמעים. ובאלשיך הק' (פ' ואתחנן) כתב לפרש בענין זה מה רכתיב והיו הרברים האלה על לבך ושננתם לבניך, כי למען יהיו דבריך שנונים ליכנס בלב בנך, צריך אתה מתחלה לקבל הרברים על עצמך בכל לבבך, ואז בלמדך את בנך יהיו כחצי גבורים שנונים ליכנס עד קרב לבם, עיי"ש ברבה"ק. (ועיין בספה"ק קדושת ציון לכ"ק אאמו"ר זצוק"ל הי"ד, בפ' בשלח, מש"כ לפרש בזה המסורה ג"פ הרם).

וזה יש להעמיס בכוונת הפסוק בסוף פרשת נצבים, ובחרת בחיים למען תחי' אתה וזרעך. כלו', כשתבחר בדרך התורה הנקרא חיים, כי הוא חיך ואורך ימך, אז, תחי' אתה וזרעך, שתוכל להמשיך בדברים גם את זרעך אתך, להיות מחונכים על ברכי התורה אשר חיים הם למוצאיהם.

גם יש לפרש בענין זה הפסוק, במה יזכה נער את ארחו לשמור כדברך (תהלים קי"ט), דלכאורה יש לדרק מדוע כתוב כדברך בכ"ף הדמיון, דהול"ל לשמור דברך, ולהנ"ל יונעם, דהכוונה, איך ובמה יזכה נער את ארחו, להתחנך על ברכי אביו ולקבל הדרכתו ודברי מוסר, ובא הכתוב כמשיב, לשמור כדברך, שאתה האב המחנכו, תהי' זהיר בעצמך לשמור ולעשות ולקיים כמו שאתה מדבר

אליו ומצוחו, ואז יהי' לבך בטוח כי יזכה נער את ארחו, וכדברי האלשיך הק' הנ"ל.

והנה בר מן דין, שצריך האב להשגיח על עצמו להתנהג כשורה, נדרש במיוחד מסירת נפש על כל צעד וצעד, הן בדברים הנוגעים אל הגוף והן בדברים הנוגעים אל הנשמה, ולא בקלות עולה להאדם חינוך והדרכת בני ביתו, כי היא מעבודות קשות שבמקדש, ואסור לאדם להסיר דעתו מזה אף לזמן קצר, ולא די במחשבה לבד, כי אם במעשה, מסירת נפש בפועל ממש. ומצינו במדרש פ' לך עה"פ וראה אם דרך עוצב כי ונחני בדרך עולם (תהלים קל"ט), אמר דוד המלך, רבש"ע אם עתיד אני להעמיד בנים להעציבך מוטב לי ונחני בדרך עולם, ע"כ. הרי שהי' מוכן למסור נפשו עבור בנים הגונים.

גם יש חלק נכבד בחינוך הבנים, לאם הבנים עקרת הבית, אשר בפעולותיה היא עושה גדולות ונצורות בחינוך הבנים ובפרט כשהם עדיין צעירי ימים, וכאזול"ל (סוטה דף כ"א ע"א) דמקריין ומתניין בנייהו, וכתב המהרש"א שם (בחדושי אנרות) שהאשה מצויה בביתה יותר מהאיש ואומרות לבניהן לילך לבית הספר, וכתב שם לכוון זה בקרא דכתיב כה תאמר לבית יעקב, ודרשו בזה אלו הנשים, שדקדק הכתוב לקרותן ב"ת יעקב, לפי שהיא מצויה בביתה היא מוכנת מפי לצוות בני' על כך, עיי"ש.

היוצא לנו מכל האמור, שבענין חינוך הבנים ראוי לזכור ג' דברים, ראשית, שהאב בעצמו יישר אורחותיו טרם ידבר על לב הנער, כדי שלא יחשוב הבן בלבו, קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים. והשנית, כי לחינוך הבנים צריך האדם להשליך נפשו מנגד, ולעשות כל מיני התפעלות עד כדי מסירת נפש. והשלישית, שחלק נכבד מתפקיד זה, מוטל על האם, המפקחת בבית על התנהגות הילדים. ובזה נבוא לביאור דברי המדרש הנ"ל, מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים, כלו' איך זוכין להברכות הנרמזים בברכת כהנים, יברכך ד' בבנים, וישמרך בבנות, שהבנים יתגדלו להיות זרע ברך ד' לומדי תורה ומקיימי מצותי', והבנות תלכנה בדרכי הצניעות והקדושה, רבי יהודה אומר מאברהם, כלו' בזכות החינוך, כי באברהם אבינו כתיב (בראשית י"ח) למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד' וגו', ופירש"י, למה ידעתינו לפי שהוא מצוה את בניו עלי לשמור דרכי, ולזה מביא המדרש הפסוק, כה יהי' זרעך, בזה בא לרמוז על הנקודה הראשונה, שידקדק האב במעשיו שיהי' נאה דורש ונאה מקיים, וזשה"כ כה יהי' זרעך, פי' כמותך יהי' זרעך, וכמו שאמרו במדרש (במדרש רבה פ"ב) כל בנים שעתידיהם לעמוד ממך, יהי' כמותך, מגין שכן כתיב כה יהי' זרעך. ובא ר' נחמי' להוסיף, ואמר, שזוכים לברכת הבנים מיצחק, פי' בזכות המסירת נפש, שנאמר ואני והנער נלכה עד כה, ואיתא בספח"ק הכוונה, שאברהם אבינו אמר, אני והנער נמסור עצמינו על קדושת שמו ית' כדי ליחד קוב"ה ושכינתו' שהוא סוד של הפסוק שמע ישראל שיש בו כ"ה אותיות, וזהו, עד כ"ה (עיי' במאור ושמש ברמזי ר"ה ד"ה ביום השלישי). ואח"כ באו רבנן והוסיפו ואמרו, שזוכים לברכת

הבנים מיעקב, שישב תמיד באהלו של תורה, ומביא הפסוק, כה תאמר לבית יעקב, שהנשים הן הן המנהיגות תמיד את בניהם לבית הספר, ומשקיעין כוחות נמרצות בחינוכם, ועל ידיהן זוכים לברכת הבנים. נמצא דהנך ג' תנאי לא פליגי אהררי רק כל אחד קחשיב א' מהעיקרים הנחוצים לחינוך הבנים והבנות. ועתה נתנה ראש ונשובה לפרש מאמר הפסיקתא המוצב בריש אמרינו, כה אמר ר' כחצות הלילה, הגיע אותו כה שאמרתי כה יהי זרעך. דהנה טרם שיצאו ממצרים, כתיב, ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותנו, וכתב בספה"ק נועם אלימלך הכוונה, בנעורינו ובזקנינו נלך, רצה לומר שנתנהג ונלך בקדושה הן בנעורינו והן בזקנינו, בבנינו ובבנותינו נלך, היינו שנדריך אותם בקדושה עיי"ש עפ"י ררכו. הרי שהרבה מס"נ היתה אז לבני ישראל אורות חינוך הבנים, כי פרעה אמר להם לא כן לכו נא הגברים, והם מסרו נפשם מנגר ואמרו בבנינו ובבנותינו, שרצו להדריך אותם בקדושה. והנה במדרש פ' נשא, אחרי שדרשו יברכך ר' בבנים, וישמרך בבנות, יאר ר' פניו אליך, שיאירו עיניך ולבך בתורה ויתן לך בנים בני תורה, ררשו על ויחנך, להוציאך משיעבוד מלכויות כמה דתימא חננו ר' חננו כי רב שבענו בוז (תהלים קכ"ג), ר"א ויחנך לגאול אותך כמה דתימא ר' חננו לך וגו'. הרי רבזכות חינוך הבנים והבנות זוכין להינצל משיעבוד מלכויות ולהיגאל, ולזה נתכוון ר' אבא א"ר חלבו בפסיקתא, כה אמר ר' כחצות הלילה, הגיע אותו כה שאמרתי כה יהי זרעך, דמאחר שבני ישראל מקיימים הפסוק כה יהי זרעך, לחנך את בניהם להיות כמותם, וכאומרים בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו, לכן ראויים הם להוציאם משיעבוד לגאולה.

מגשים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבן אצל חתנו
הרב מו"ה חיים יעקב יוסף טויבער שליט"א
דומו"ץ דקהל שערי ציון דבאבוב

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבנו שיזכו לראות ממנו ומכל יוצ"ח
רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ו.
כעתירת וברכת,

המערכת

חידושים על פרק שני דמס' כתובות

מהגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן אבר"ק לכוב זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. חידושים בכתובות פ' שני.

החלוטי שנת תבר"ך אור ליום ד' לך. יה"ר שאחדש דברים טובים.

[דף ט"ז ע"א]. אלא לר' אסי דאמר מה מדברת נבעלת מאי איכא למימר. וק"ל דלפמ"ש הכנה"ג בחו"מ סי' פ"ב מה שנראה מדברי הרא"ש בתשובה דמינו במקום עדים פסולים לא אמרינן, ומכל הפוסקים לא משמע כן, א"כ י"ל ראוה מדברת איירי שראוהו קרובים לו ופסולים לו, ועכ"פ נמצא אחר מהם קאו"פ, דכל העדות בשלה, וא"כ י"ל רשייך מנו, רק דהוה במקום עדים פסולים, וס"ל לר"א דל"ש מינו, ובהאי מינו מודה, ומה דהוי בחזקת בעולה לנתינ וממזר היא משום דזנות רצה אחר הפסולים כדאמרו בירושלמי שם, וא"כ ל"ק קושית הש"ס, וצ"ע. וראיתי בתומים סי' פ"ב בכללי מינו אות ח"י שהאריך בפלפול בדברי הרא"ש הלז והביא דברי הרא"ה בכתובות כ"ב דהקשה קושית הר"ן דאם לא נתחזקה בא"א רק אפומה דהני סהרי והרי הם מכחישים זא"ז בשל כל העדות, וכתב דמיירי שהאשה בעצמה אמרה א"א הוית וגרושה אני, וא"כ שוויא אנפשא חד"א ול"ש הפה שאסר הפה שהתיר, דלא ניחא לה לומר פנוי' אני במקום עדים, הרי דאף דהם עדים פסולים ג"כ לא אמרינן מנו.

ולפע"ד צ"ע כיון דלא נתחזקה בא"א רק אפומה דהני סהרי א"כ ממנ"פ אם טוענת שא"א הוותי ונתקדשה בפני עדים אחרים א"כ היא בעצמה מכחשת אותן עדים שאומרים שנתקדשה בפניהם, ודוחק לומר שהעדים טוענים שהיו גם אחרים, ואם מיירי שאמרה שנתקדשה בפני אותן עדים א"כ כיון דעדים פסולים לפי שמכחישים זא"ז מה בכך שאמרה שנתקדשה הא בקדושין אף דשניהם מודים אינן קידושין עד שיהיו שני עדים, ודברי הרא"ה צע"ג. ומיהו יש לרחות דמיירי דעדים אמרו שנתקדשה בפני אחרים ואשה אומרת ג"כ כן. ומזה ה' ראי' למה שחידש האבני מלואים סי' כ"ז ס"ק וא"ו דלרצון האשה לא בעי עדים וסגי בהודאתה לבד, אבל באמת כ"כ בתשובה אחת דהרבנים תמוהים.

וע"כ נלפע"ד בכוונת הרא"ה, דהנה הרא"ש כתב פ' הכותב דאם אמרה שנפרעה קודם המכר אין לה מינו דאי בעי מחלה, דאין זה מינו טוב, דאף למ"ד דא"צ לשלם רק דמים שנתן, מ"מ לאו כ"ע דיני נמירי, והש"ך בחו"מ סי' ס"ו ס"ק ג"ו האריך בזה דאיך שייך לומר דלא הוה [מנו] דלא ידעה הדין, הא כל הש"ס מלא מזה, גם גבי אשה אמרינן מינו אף דאפשר דלא ידע הדין, וע"ש בתומים מ"ש לחלק בזה דכל דהדין פשוט ואין בו מחלוקת שייך מנו, אבל היכא דיש מחלוקת ל"ש מנו, וא"כ גם כאן, הא באמת חכמי בריסק נחלקו בזה אי

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ה' עמוד ט'. — חידושים הללו הועתקו מעצם כתי"ק המונח באוצרו של ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער ג"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומרת לעד.

בכה"ג הו"ל כמכחישים זא"ז, ועש"ך סי' ל"א מה שהאריך בזה, וכמה דיות נשתפכו בזה, וא"כ עכ"פ האשה אין לה מגו אף דבאמת הם כשרים. מיהו דברי הרא"ה תמוה, דמ"מ ל"ש שויה אנפשא חר"א, עכ"פ דאית התומים אין ראי', הן אמת דדברי הרא"ה תמוהים מהא דפריך כאן ומ"ש האי מגו מהאי מגו, הא שני ושני, ראשה אינה נאמנת במגו דנשי לאו דיני נמירי משא"כ באיש, וצ"ע. ובאמת מה דמחלק הש"ס, הכא שור שחוט התם אין שור שחוט, פירש"י דלמא לא אסיק אדעתא, הרי כדברי הרא"ה, ולפע"ד עפ"י סברת רש"י דמחלק בין שור שחוט, דברי הרא"ה מבוזרים, דאם אין מעוררים והיא טוען מעצמה שייך מינו, אבל באם שור שחוט ויש מעוררים אז ל"ש מגו דלמא לא אסיק אדעתא, וא"כ גם שם שהיא טוענת ע"י מעוררים ל"ש מינו דלמא לא אסקה אדעתא, אבל בתק"דפ"ק דב"מ גבי ש"מ דאיתא לרשמואל שם נמצא בשוק ולא חי' מעוררים, למה אומרת שנפרעה, ע"כ דיש לה מגו, ודוק היטב.

שם. התם שור שחוט לפניך הכא אין שור שחוט לפניך. עיין רש"י ותוס' מ"ש בזה. ולפע"ד נראה דהנה הפה שאסר היא הפה שהתיר עדיף ממנו, וכמ"ש הש"ך סי' ק"ח ס"ק ז', וא"כ גם אנו נאמר דשם שהשור שחוט שא"א להכחיש הרבר מכל וכל ולא הוה רק מגו גרידא, זה לא ס"ל לר"י, אבל בזה שהיא הפה שאסר והיא הפה שהתיר שלא חי' מעורר כלל, א"כ הוה הפה שאסר זה עדיף ממנו, וגם ר"י מורה דאמרינן, וז"ב. שוב ראיתי בשיטה מקובצת שהרב מו"ה רב"א הרגיש קצת בזה, ונהניתיו.

[שם]. וכיון ררוב נשים בתולות נשאות. ע' תוס' דלרב פריך. עיין פ"י שכתב רגם לשמואל פריך, ראיכא נמי חזקת הגוף, וכתב שמצא בבכה"מ כן, ובראותי זאת תמהתי דהא בב"ב ריש המוכר פירות דף צ"ב פריך הש"ס לרב מזה, ולדברי הרז"ה מה מקשה על רב לימא ולמעמיך גם לשמואל קשה, וע"כ ררוב נשים הנשאות בתולה יש לה קול ואתרע לה רובא וכדמשני רבינא. שוב עיינתי ברמב"ן וראיתי שהרגיש בזה, וכתב דבב"ב דייק לרב, וכונתו כמ"ש. והנה הרמב"ן כתב דל"ש כאן חזקת הגוף רלענין חזקה שלא נשאת כבר, ל"ש חזקת הגוף דעומדת להנשא, והפ"י תמה עליו רא"כ מה קאמר לימא דלא כר"ג הא ר"ג מורה היכא רליכא חזקה ע"ש שנתעצם בזה, ולא זכיתי להבין כיון רחש"ס קאמר ררוב נשים בתולות נשאת, כברי ושמא דמי, א"כ הרי רוב עדיף מחזקה וא"כ בודאי ר"ג מודה, הן אמת דצ"ב כיון דאין לה עדים, וא"כ הרי רוב נשים הנשאות בתולה יש לה קול והאי דלית לה קול אתרע לה רובא, וצ"ל דלהס"ד לא ירעינן מזה וחשבינן לה לרוב גמור, ועכ"פ דברי הרמב"ן נכונים.

אך לפע"ד נראה לקיים דברי הרז"ה דשפיר מקשה גם לשמואל ומשום ריש לה חזקה והקושיא קאי על היורשים רטוענים אלמנה נשא אבינו אותך, וע"ז שפיר שייך חזקה דאם טוענים דגרשה נשא אותה הרי יש לה חזקת כשרות לכהונה, ואם אומרים אלמנה נשאך וא"כ איכא חזקה שאינה בחזקת קטלנית

לאסר להנשא, וחזקת שאינה קטלנית נראה דהוה חזקת הגוף גמורה דרוב נשים אינן קטלניות, ול"מ למ"ד מעיין גורם ודאי איכא חזקת הגוף ראינה קטלנית, ואף למ"ד מול גורם גם זה יש חזקת הגוף שאינה קטלנית דרוב נשים אינן קטלניות, ושפיר פריך מיהו י"ל דל"ק, דמצי למימר, אם יש עדים, לא קאי על היורשים, רק על הבעל ואתגרשה קאי, וכן פשטת המשנה לא קאי רק על הבעל, שכתוב דהוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך אם יש עדים, ולא קתני על היורשים כלל, וא"כ דברי הרמב"ן נכונים. ומ"ש הפ"י על דברת התוס' דלרב קאי, דהיא תמוה, דהא רב אית לי' דהטוען אחר מעב"ד פרעתיך נאמן, וא"כ אי ליכא עדים נאמן לומר אלמנה נשאתיך במגו דאי בעי אמר פרעתיך, תמהני, דלכאורה נראה שנעלם ממנו במחכ"ת דברי התוס' בב"ב שם דכתבו דמאי פריך לרב הא נאמן במגו דפרעתי דהא מיירי במקום שאין כותבין כתובה, וכתבו דאליבא דרב קיימי דאמר גט גובה עיקר כתובה גובה תוס', וא"כ אדרבא לרב ודאי ניחא, ואני תמה על הפ"י דאדמקשה על תוס' הי' לו להקשות על הש"ס ב"ב דודאי על רב עכ"פ פריך, ומה קושיא על רב, וע"כ כמ"ש התוס' שם, ודברי הפ"י צע"ג²).

שוב ראיתי בשטה מקובצת כתובות שהביא בריש הסוגיא במה דאמר דלא כר"ג הביא דברי הרמב"ן דהכא ל"ש חזקה, והביא בשם שיטה ישנה קושיא זו, דא"כ ר"ג מודה, ע"ש מ"ש בזה, ולא הבינות, אבל מ"ש נכון לפע"ד. שוב מצאתי בק"א להפ"י שהדגיש בזה דרוב לר"ג הוה כמו חזקה ועדיף מינה, והדגיש ג"כ דבאמת רוב בתולות יש להם קול וכמו שהעדתי למעלה, ונהנית, אבל מ"ש על דברת התוס', צע"ג.

שם דף ח"י. משום דקבעי למתני סיפא וכו', והא קי"ל המלוה את חברו בעדים א"צ לפרעו בעדים. מכאן הביא הרמ"ה דאי' דגם בגזול את חברו בעדים נאמן לומר החזרתי דאל"כ יקשה ליתני ומודה ד"ו בגזול את חברו בעדים, וכ"כ בזה. וכעת נראה דר"ל דבאמת דצריך להחזיר בעדים ומ"מ לא מצי למתני בסיפא ואם יש עדים, דאפילו לא יהי' רק ע"א שגזלו שוב א"נ לומר החזרתי, דכל שיש עד שגזל וזה טוען החזרתי הו"ל נסכא דר"א והו"ל מתושאיל"מ, ול"ל מגו כיוון דיש עד שגזל הו"ל גזלן וכדאמרו בב"ב דף ל"ד, אבל בפריעה לא מקרי מתושאיל"מ דאף דלוה, עומד לפדעון, משא"כ בגזל, ועיין בש"ע סי' ע"ה ובקצה"ח שם ודו"ק היטב.

וראיתי בקצה"ח סי' ע"ה ס"ק י"ב מ"ש בישוב קושית התוס' דנגד זה העד ל"ש מינו והו"ל כמעיד לפנינו דליכא מגו, והנה אם כי דבר חכמה אמר, אבל תמהני דסוף סוף אינו מעיד רק אחד ואם לא נחשבהו כשנים לענין זה ודלא כרמב"ם, מה מועיל, ול"ד למ"ש בתוס' דף למ"ד שם, דשם הלוקח בעצמו יודע האמת וליכא מגו לגבי', אבל כאן אנן לא ידענו האמת רק ע"פ העד, וניהו דהעד מעיד שחטף ומעיד דליכא מגו, מ"מ אינו רק ע"א, וגם תימא דא"כ במה דאמר

(2) עיין בספרו שו"ת שואל ומשיב מהדו"ג ח"א סי' תמ"א ד"ה והנה.

אלא אי איכא לדמויי לדר"א לחד סהרא ולתרתיו שני ולפירי, ושם ל"ש מה שחידש, דא"ל דע"א מעיד דל"ש מינו, דניהו דהעד מעיד דאכל תרתיו שני מ"מ אינו מעיד דגזול, דיכול להיות דקני ממנו רק דהוא לא ראה רק שני שנים, אך לפע"ד לפי מ"ש נכון, דכמו דבגזול כל שחטף והוה גזול אינו עומד להחזירה, וכמו כן כל שאכל שני שנים וזה טוען שלקחה אינו עומד להחזירה, ושפיר הו"ל מתושואיל"מ, אך מה דתמי' לי בזה כמה תמיה, א' דכאן לא מקרי מתושואיל"מ (לא נשלם בכת"ק).

ע"ב. תוס' ד"ה הרי אלו נאמנים, וא"ת למה נאמנים והא הו"ל תרי ותרי, ובמהרש"א תמה רמאי קושיא, הא אדרבא כיון דתרי ותרי הוי ממילא נאמנים כת שטענו באחרונה ואדרבא אסיפא הו"ל למידק דלמה אין נאמנים והא הו"ל תרי ותרי ע"ש מ"ש בזה. ובשו"ת פמ"א ח"א סי' מ"ם הרבה לתמוה, לפי פירושו יקשה למה דס"ד דרמב"ח קאי אסיפא דאינם נאמנים באנוסים מחמת ממון והא תרי ותרי נינהו, וא"ל כתיירושו של המהרש"א דהפירושו הוא דלא מגבינן בי' דהרי במחמת ממון דהוה רשיעי ע"כ דא"נ לגמרי, וא"כ ה"ה בקטנים ופסולים ג"כ הפירושו כן, וקשה כיון דתרי ותרי נינהו מהראוי שיהי' עכ"פ לא נפסל השטר לגמרי, ועוד הרבה קושיות.

ולפע"ד נראה בכוונת התוס', דהנה בהא דאמרי בשלמא רבנן לטעמייהו דהפה שאסר הוא הפה שהתיר, צ"ל דאף דלא מפרש כאן במשנה כן, אבל ע"כ קאי על המשנה שלפניו דמורה ר"י ושם מכח הפה שאסר קאתינן עלה. ולפ"ז זהו שמקשה התוס' דעכ"פ כיון דהוה מגו במקום עדים והו"ל תרי ותרי, עכ"פ הפה שאסר ל"ש בזה, דהא ער שאמרו אנוסים היו השטר בחזקת שטר גמור, והרי שיטת רש"י היא לעיל דבתבועו לא מקרי הפה שאסר, וכן לשטת התוס' עכ"פ לא מקרי הפה שאסר בזה. ומעתה לא קשה כל קושיות הפמ"א, וע"ז תרצו כיון דרבנן מצרכי קיום לא חשוב שטר עדיין ושפיר מקרי הפה שאסר, ודו"ק. ובזה מיושב היטב דברי התוס' ד"ה מחמת נפשות, שהקשו דלחמני קטנים היינו ואנוסים מחמת ממון מינו דאי בעי אמרו מחמת נפשות, והקשה בפמ"א דכאן ישאר קושית התוס' דהו"ל תרי ותרי וכאן ל"ש תרוצם דהא בכת"י יוצא ממ"א מיירי ונתקיים השטר. ולפמ"ש א"ש דכאן שוב יקשה קושית המהרש"א הנ"ל, וכאן ל"ש תרוצי, דנהי דלא הוה הפה שאסר, אבל מגו מ"מ הוה, ודו"ק היטב. ובזה אמרתי דבר נחמד במ"ש התוס' רל"ש אאמע"ר דפלגינן דיבורי' ונימא ראמת אמרו שאנוסים היו אבל מחמת נפשות, ולפמ"ש א"ש דבזה שוב יקשה דהוה מינו במקום עדים והו"ל תרי ותרי, ומ"ש כיון דצריך קיום, והרי תכ"ד חזרו מהקיום, ז"א דהא כמה שאמרו לא חזרו מהקיום דהוי אאמע"ר ומה שאנן פלגינן רבורי' שוב לא הוה תוך כ"ד שלהם ועכ"פ תרי ותרי נינהו והם לא חזרו מהקיום, ודוק היטב.

אך אחר העיון עדיין יש לומר דאכתי קשה קושית התוס' דנימא פלגינן דיבורי' ואנוסים היו מחמת נפשות, וא"ל דהו"ל תרי ותרי, הא כל הטעם הוא

ראנן סהרי שלא היו אנוסים זה שייך לענין ממון דוראי לא עברו עבירה, אבל מחמת נפשות דעשו בטוב דפקוח נפש רוחה א"כ לא שייך אנן סהרי, והא יוכל להיות באמת שהיו אנוסים מחמת נפשות, וא"ל דאנוס מחמת נפשות ל"ש, דז"א דאכתי לא אסיק התוס' בקושיא זו, דזה באמת תרצו התוס' בזה, ובזה י"ל מ"ש התוס' דקיום שטרות דרבנן ואין לפסול השטר בשביל זה, והקשה ההפלאה הא יש לאוקמא בטוען הלוח מזויף ואז מה"ת צריך קיום, ולפמ"ש א"ש, דאם טוען מזויף ומה"ת צריך קיום א"כ לענין זה שוב אנן סהרי דלא הי' כן דהא העדים אומרים שאמת חתמו רק שאנוסים היו ושוב אנן סהרי דהעדים יותר נאמנים מהבע"ד, ושוב ל"ש פליגין דיבורא דהו"ל תרי ותרי וכמ"ש בזה, ובלא"ה אין מקום לקושייתו דכיון שהוא טוען מזויף הרי מכחיש העדים, ואיך שייך לומר דנקיים דברי העדים, וכעין דאמרו [ב"ב] דף קכ"ח דהעדים אומרים כולו, והוא טוען מחצה.

דף י"ט. ברש"י ד"ה שטר אמנה, שהאמינו שלא יתבענו אא"כ מלוהו. ולא כתב כלל ששעבר לו נכסיו מעכשיו כרי שלא יהי' מוקדם, ובעמוד ב', גבי עדים שאמרו אמנה הי' דברינו, כתב רש"י כן, והיא תימא למה לא כתב רש"י כן מוקדם, ולפע"ד נראה דהנה הר"ן הקשה דל"ל מדרב כהנא ת"ל דהו"ל רשעים שהקדימו ויש לחוש שמא כתב ללות ולא לזה, ע"ש שחירש דלזה אין לחוש שלא ילוה כלל, ועש"ך סי' מ"ו ס"ק מ"ו, אבל במלמ"ל מצאתי שכתב פח"י מגזלה ה"א בד"ה כתב הנמוקי, כיון דשעבר לו מעכשיו חל השיעבוד ע"ש, ולפ"ז שם דמייירי בעדים שאמרו אמנה הי', צריך רש"י לפרש דלאו רשיעי נינהו ואפ"ה לא מהמני מדרב כהנא, אבל בהך דר"י דלא ידע הש"ס אי קאי אלוה או המלוה או העדים, לכך לא הוצרך לפרש בזה עד לבסוף דמסיק דקאי על העדים ומדרב כהנא, כנלפע"ד ועדיין צ"ע.

ע"ב. תנאי הי' דברינו, פרש"י על תנאי מכרה לו שיעשה לו כך וכך ולא ראינו שקיים לו תנאו, ולא פירש שהתנאי הי' בעיקר המכירה על תנאי כך וכך, ולפע"ד נראה דהנה המלמ"ל [בהל' טוען ונטען] פט"ו הלכת י"א [הקשה] על דברת הרשב"א הובא בב"י חו"מ סי' כ"ט בתרי ותרי המכחישים וא"ז בענין התנאי, שהלוקח חשוב מוחזק, ואמאי הא כאן מבואר כל שכת"י יוצא ממקום אחר שאינן נאמנים רלמעקר שטרא והמכירה קאתי כמ"ש הקדמונים ע"ש, אבל באמת נפלאתי ע"ז דהמלמ"ל בעצמו בסוף הפלפול שם מסיק לחלק בין שהספק היא בעיקר התנאי דאז מבטל המכר, אבל כשהספק הוא על קיום התנאי אינו מבטל המקח ע"ש, וא"כ הכא שהספק בקיום התנאי בזה בודאי אינן נאמנים. שוב ראיתי דז"א דאדרבא קושית המלמ"ל יותר חזקה, דהשתא בנרון דהרשב"א דהספק על גוף המכירה ואפ"ה הוה בחזקת הלוקח, מכ"ש בכה"ג שהספק על קיום התנאי דוראי מהראוי שלא נאמין להם, ואולי רש"י ס"ל דאפילו בכת"י יוצא ממקום אחר נמי נאמנים ולכך כתב דכיון דהוה ספק בקיום התנאי

ובזה נאמנים, אבל בספק על עיקר התנאי והמכירה, בזה אינן נאמנים ודלא כהרשב"א, ורו"ק.

ובזה נלפע"ד מה דאמרו שם תרומיהו בשטרא מעליא קא מסהדי והאי דקאמר תנאי הו"ל חר, ואין דבריו של אחד במקום שנים, והרבר תמוה דכיון דמכחשי זא"ז שוב פסולין תרומיהו, וכמו שהקשה הר"ן באחד אומר נתגרשה, ותירוצו ל"ש כאן, ועיין שו"ת בית יעקב סי' קכ"ד. ולפמ"ש א"ש, דש"ה דבעי תרי על גוף הקדושין, ראין דבר שבערוה פחות משנים, וכל שנפסלו הרי אין כאן עדות, אבל בתנאי, דקרקע בחזקת הלוקח קיימא כמ"ש הרשב"א, ואף אם נימא דלא כהרשב"א מ"מ בכה"ג שהספק על קיום התנאי בודאי הוה בחזקת הלוקח, וא"כ נהי דנפסלו מ"מ בזה הוה כמוחזק לנו שהקרקע היא ביד הלוקח דלא אברי סהדי אלא לשקר, וכל שהעיד על התנאי ממילא מעיד שהקרקע בחזקת הלוקח, ובכה"ג שוב אינו גאמן להוציא מחזקתו, וזה שאמרו תנאי מילתא אחריתי היא. ויתכן עוד יותר, דהרי המשרים כתב דבמה דאתכחש אתכחש במה דלא אתכחש לא אתכחש, ובשו"ת בית יעקב הקשה גם על הר"ן כן, וכתבתי בחידושי ליישב דשם צריך עדים על גוף הקדושין, א"כ ממילא כאן ל"ש זאת, וז"ב כשמש.

דף כ"א, ב'. הנח לעדות החודש ראורייתא וקיום שטרות דרבנן. הנה בטעם דאין עד נעשה דיין כתבו התוס' ד"ה הנה, בשם י"מ, משום דהוה עדות שאילה"ז, והקשו דא"כ אם העדים קרובים לדיינים יפסלו דלא יקבלו הזמה על עצמן, וכתב המרדכי פאר"מ בשם השר מקוצי והקצה"ח סי' ה', דבאמת יכול להתקיים בב"ד אחר, אבל בעד נעשה דיין אפילו בב"ד אחר לא יתקבל הזמה דמאחר שהוזמו אנלאי מלתא למפרע דפסולין היו דלמפרע היא נפסל ע"ש ודפח"ח. אמנם אי קשיא הא קשיא להו, דלפ"ז בשטר דל"ש הזמה כמ"ש הרו"ה דיכולים לומר אחרונהו וכתבנהו שוב יהי' כשר עד להעשות דיין, דל"ש הטעם, וא"כ למה לי הטעם דקיום שטרות דרבנן, ועוד קשה לי³ רא"כ בקרוש החודש דקי"ל ראפילו הוזמו העדים הוא מקודש כמ"ש הרמב"ם פ"ב מקה"ח ה"ב, והוא מירושלמי פ"ג דראש השנה ה"א כמ"ש בגליון הרמב"ם שם, וא"כ למה לא יהי' עד נעשה דיין, וצע"ג.

אמנם לפע"ד נראה דבאמת גם הי"מ מורים לטעם הרשב"ם דנפיק לי' מקרא דכתוב ועמרו שני האנשים אשר יהי' להם הריב לפני ר', והיינו שהעדים יעמדו לפני הדיינים, אך הם דורשים טעם הקרא, והנה כבר נורע ראגן לא קי"ל כד"ש דרריש טעמא דקרא, אמנם התוס' בסוטה דף י"ד ד"ה כרי ליגעה, דמה דלא קי"ל כד"ש היא כשכתוב סתם ומרבה הכל ולפי הטעם יש רברים שיוצאים מן הכלל א"כ לא דרשינן טעמא דקרא אבל גוף הטעם מצוה לדרוש כרי להבין טעם המקרא אבל לא שזה בלבד הטעם רק יש עוד טעמים. ולפ"ז גם הם מורים דאף בקה"ח או בשטרות דל"ש טעם אפ"ה אין עד נעשה דיין, וז"ב כשמש. ובזה

(3) עיין בספרו שו"ת שואל ומשיב מהר"ד ח"א סי' ג"ו ד"ה והנה כמ"ש.

מיושב קושיית הפ"י שכתב להקשות דלדידן דמשום נעילת דלת במלו דו"ח. ומה שהקשו התוס' על הי"מ דא"כ עדים הקרובים לדיינים יהיו נפסלים וע"כ משום דיכול להזימם בב"ד אחר ה"ה דיכול להיות דיין, היינו משום דרצו לדחות כל הטעם לגמרי אבל במקום דהטעם היא יכול להיות דק שיש יוצאים מן הכלל בזה לא דרשינן טעמא דקרא, ודוק היטב. ובזה ניחא מה שעד הוואה נעשה דיין משום דבעד הוואה ל"ש כלל הטעם, ובזה שוב יכול להיות דיין, וגם משום דבאמת ס"ל טעם הרשב"א דנפיק מקרא וא"כ שם בעד המעיד מיידו, ודו"ק היטב.

והנה בענין עד נעשה דיין אמרתי לבאר דברי הרשב"ם דחידש בב"ב קו"ד דכל דהוזמנו להעיד או שנתכוונו להעיד אין עד נעשה דיין, והתוס' האדיכו להקשות עליו שם ע"ש, וכל הפוסקים דחו דבריו, והנה אמרתי מדם יהי' כל שיח אבאר הטעם, דהנה בטעם דאין עד נעשה דיין הבאתי לעיל דהטעם הוא משום דלא יוכלו לקבל הזמה, והמדרכי פ' אחד דיני ממונות כתב בטעמו דהוה קודם גמר דין דהא למפרע הוא נפסל, ואני אומר בדרך אחד וכעין חרתא קאמינא, דהנה כל שנימא דעד נעשה דיין הוה תיכף גמ"ד דכל שנתכוונו להעיד א"כ תיכף בשעת שראו עדות הלז ונתכוונו להעיד, תיכף שכלו לפסוק ע"פ עדותם, ותיכף הוה גמ"ד, דבשלמא כשלא ידעו העדות ולא נתכוונו להעיד, א"כ אח"כ צריכין להתועד ולעייין אם אמת הדבר ולחקור בזה, אבל כל שהוזמנו להעיד שוב הוה כגמר דין, וע' תוס' ב"ק ק' דזה הוה כקליא לדבורי' והוה כעשו מעשה, אך באמת הרשב"ם כתב הטעם דאין עד נעשה דיין משום דבעי ועמדו העדים לפני ר' אלו הדיינים, וא"כ אין הטעם בשביל הזמה.

אמנם נראה דבאמת גוף הטעם של רשב"ם צ"ב, דמה בכך דבעי לפני ר', ילכו ויעמדו בפני דיינים ויפסקו הם עצמם אח"כ הדין⁴), אך נראה דהכוונה היא, דהנה התוס' ישנים בכריתות י"ב כתבו דעדים שלא נתכוונו להעיד אינם עדות, ולכאורה דברי הרשב"ם הם לנגרם, אמנם נראה דהנה בעדים התורה חייבם להגיד עדותם ואם לא יגיד ונשא עונו, וא"כ זה סברת הרשב"ם, דאיך יבטלו מצותם שהתורה הטילה עליהם להגיד עדות ואם לא יגידו וידונו מבטלים המ"ע של הגדת עדות שהיא מצוה בפ"ע. ובזה נלפע"ד טעם הסברא לחלק בין אם כווננו להעיד או לא אתי דק לדאות, דהנה אף שחלקו כל הפוסקים על התוס' ישנים הנ"ל ויכולים להעיד אף שלא נתכוונו להעיד, אבל מ"מ יש לומר טעמו של הרשב"ם דניהו דיכולים להגיד, אבל מ"מ אם יאמרו שלא נתכוונו להעיד אין עליהם חיוב דאם לא יגיד, ולפ"ז שפיר יוכל להיות דיין דא"צ להעיד, וז"ש הרשב"ם דרמי להא דאמרי למחזי קאתי, והיינו דגם שם מה דנמצא אחר מהם קאו"פ עדותם בשלה היא מטעם שכל שראו מחויבים להגיד ואין לך צירוף גדול מזה, ולכך כל שנצטרפו בדאי' מפסלו דתיכף שראו מחויבים להגיד, ולפ"ז זה

(4) גם הקצוה"ח הקשה כן בסו' ז' סק"ד, יעוי"ש.

ששואלים אי למחזי קאתי או לאסחודי קאתי, דכל שבאו רק לראות אין עליהם חיוב הגדה ושוב לא מצטרפי בראי' בעלמא, וז"ב.
ובזה יש ליישב מה שהקשו התוס' דא"כ לר"י דס"ל דבראי' בעלמא נמצא אחר מהם קאו"פ ערותן במילה ור' יהודה ס"ל כן, וא"כ איך אמר כאן רצו עושין דין, ולפמ"ש א"ש, דבאמת י"ל לר"י שם אף שיכולים לומר לא נתכוונתי להעיד מ"מ פסול דהרי בלא"ה גזו"כ היא מה רנתבטל כל העדות אף שידענו שהרבד אמת, אבל כאן כל שלא נתכוונו להעיד אינו מחיוב ללכת ולהגיד, ושפיר נעשה דיין, ויש להאריך בזה ואכ"מ.

דף כ"ג, ב'. איהו כיון דאיכא עדים לאו כל כמינה. ערש"י דאערי שבוי' קאי והיינו דבעי תורת עדות ואין אדם מעיד על עצמו. ונסתפקתי אם ה"י לה מינו אם היתה נאמנת, אי נימא דהו"ל מינו במקום עדים דכל שהיא שבוי' מסתמא נבעלה, ומיהו לפמ"ש התוס' בב"ק דף ע"ב ריש לחלק בין מינו להפה שאסר, ועש"ך חו"מ סי' ק"ח ס"ק, וא"כ במקום דהוה הפה שאסר שוב עדיף ממנו, ומ"ש התוס' לעיל דף ח"י בר"ה הרי, ע' מהרש"א שם, ועמ"ש שם דעיקר קושיתם היא דעכ"פ הפה שאסר לא הוה ע"ש, והאדרכתי בזה.

ומן האמור אני תמה על מ"ש זקני הגאון החסיד בעל שער אפרים סי' ק"ו בלא נודע שהיא כהן אי שייך מגו. והנה גם הוא בעצמו כתב דלכאורה ל"ש מינו כיון דאין אדם מעיד על עצמו הוה כקדוב, דלא מטעם משקרי אינו נאמן, וגזו"כ הוא, ואח"כ הביא דמטעם מגו נאמנים עדים אף במקום דאין נאמנים מחמת עצמם. ולפמ"ש א"ש דשם מטעם הפה שאסר מאמינים, וכאן ל"ש הפה שאסר, דשם כל דצריך קיום ואין עדים לקיימו שוב לא נודע כלל אם היא שטר כלל וכן בכל הפה שאסר הוא כך, אבל כאן כיון שהיא כהן ושמש בכהונה נהי דלא נודע לנו אבל מ"מ נודע במקום שהי' כהן, ל"ש הפה שאסר ואינו דק גלוי מלתא בעלמא. ותדע דא"כ ה"י להם לדבנן לצוות לר' זכרי' שילך למקום שאין מכירין אותו שהוא כהן כמ"ש בשער אפרים בהג"ה, וע"כ שזה לא דמי לכל הפה שאסר וכמ"ש. הן אמת די"ל דמגו כיון דהוה כעדים, א"כ הרי יש עדים שהיא מהורה, אבל ז"א, דאטו יש תורת עדים על המגו, וע"כ לא כתבו התוס' בב"ק רק דמגו הוא כמו כח של עדים דמסתבר דאומר אמת, אבל לא הוה כעדים, וכאן דהקדוב אינו נאמן אף שהוא בודאי אינו משקר, מה יושיענו המגו, ואף דבנו ובתו נאמנים, אבל הוא עצמו אינו נאמן דאשתו כגופו, וא"כ ל"ש מינו בכה"ג, כנלפע"ד ודו"ק.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בענין איסור אבר מן החי לבני נח

מהגאון מוה"ר ישראל יצחק אהרן לאנדסבערג זצ"ל
אבר"ק גרויסווארדיין⁽¹⁾

בעז"ה. יום א' פ' פקודי תאי"ר לפ"ק.

שלום וברכה עד אין חקר, לנבון, ומשכיל בין טוב לרע יבקר, קרנו
יאיר השם כאור הבוקר, ה"ה ידירי וחביבי הרבני המופלג חריף
ושנון, כבוד מו"ה איסר דיין המצויין בהלכה בק"ק עיר חדש נ"י⁽²⁾.

בשבוע העברה האיר נגד עיני מכתב מלא נעימות, ועתה כי באתי; רק
בהתנצלות באתי, כי השיבותי את ידי מלהשיב ידי עד היום, עבור כי הקיפוני בזה
השבועיים, מדרות למעלה ראש, בכל יום ויום זה יוצא וזה בא, ובלילה הוכרחתי
להקדיש עתי למלאות רצון תלמידים המבקשים תפקידם יום יום, ועוד לא חושיבו
הטרדות את ידיהם מלכלות ומלפזר עתי, וכאשר באתי רק לכבודו, מעט מזעיר
אשתעשע באמרו אמרי נועם והשכל.

ידירי חתר למצוא דבר האוסר משום אמה"ח ולא נכלל בשם בשר, יגע ומצא
הנך ביצים המעורים בגידין, ולפע"ד ביצים אסורים לנכרי מה"ת אף שאינם
מעורים, כיון דלישראל הוכרח באורייתא להתיר, אבל בלא"ה המה נכללים
באיסור אמה"ח, ממילא לבן נח אסורים, לא מבעי לשיטת הרמב"ם דלא אמרינן
מי איכא מירי, ודאי אסורים, אבל באמת נראה לכל השיטות אסורים לאדם
הראשון שעדיין לא ניתן התורה, וממילא נכללים באיסור אמה"ח, ועדיין לא התיר
להם, ויעו"ו בספר חתם סופר חתר למצוא היתר למכור ביצים לנכרי ולא יעבור על
לפני עור, אבל באמת גם לי ולירי לא יהי, כי נראה לפע"ד כיון דכל הילפותא
ליאסר הוי מרדתיב אך בשר בנפשו, או דכתיב לא תאכל הנפש עם הבשר האין
ס"ד לאסור (בשר) [ביצח] או קלב מטעם אבמה"ח, כיון שאינם נכללים בשם
בשר, ורק לישראל שלא מצינו שהתיר התורה לאכול דבר מה"ח בלי שחיטה,
ממילא מסתברא, כל דבר דאתי מהחי אסור, כיון דכתיב וזבחת ואכלת, אבל לב"נ
ודאי אין הלאו נאמד אלא על מה שנכתב בפירוש, והיינו בשר, ויעו"ו דנקיט

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ה' קנ"ט ו' עמוד י"א. — ר"ז הועתק מכת"י ק
המונח ברשותו של ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמדרום מו"ה שאול הוטטערער
נ"י מאנטווערפן. בדרך ר' חילו ופועל ידיו תרצה.

(2) הוא הרב הגאון מו"ה ישראל איסר טויבער זצ"ל. נולד בשנת תקע"ו בערך לאביו
הנ"ר זרח טויבער דיין בנאלאנאטא. ה' תלמיד מובהק להגאון בעל חת"ס, ולהגאון מוה"ר
יחזקאל בנעט אבר"ק נייטרא, ולהגאון מוה"ר שלמה זלמן אוללמאן אבר"ק מאקאווע.
נשא אשה בתו של הנ"ר שלמה ליב קעניג דיין בעיר חרש, ואיזה זמן אחר חתונתו נתמנה
הוא לדיין בק"ק עיר חדש. נשאר ממנו כמה חיבורים בכת"י שלא נדפסו. נלב"ע ביום י"ח
לחודש תשרי שנת תרס"ד לפ"ק.

בכורות כיון דלא מצינו דבר מה"ח שמותר והוי כאמה"ח, אבל זה נראה לפע"ד למאן דיליף לאדם האיסור, אכל תאכל, היינו דוקא לאחר שהבהמה נעשה אוכל, דנאכל כל מא שבה ממנה, א"כ לכאורה הבצים אסור, כיון דכאן לא כתיב בשר, וגם החלב אסור, והדם ממילא גם כן אסור, ולא מקרי בשר, יעוי' בפסחים בסוגי' דחזקי' ורבי אבוח דם לא נקרא בשר, ועל החלב יש להסתפק דלא הוי אלא ציר היוצא מבשר מה"ח, ולגבי ישראל, השמאים, בא לרבות לאסור ציר, אבל לא לנכרי, מותר מטעם זיעה בעלמא, וטעם לא כעיקר, ואף לשיטת רש"י שכתב, הטעם בפני עצמו אסור, ורק בתערובות בטל ברוב, היינו דוקא כיון דכתב השמאים לאסור ציר, אבל לנכרי אף דלא שייך גם כן ביטול ברוב, יעוי' באחרונים, מ"מ ציר אינו אסור.

והנה בספר ח"ס כתב בשם ראשון, לגבי נכרי לא שייך ביטול ברוב, וק' לכאורה אמאי מפרסת מותר, ליחוש דלמא במקום נקב קא שחט, דלגבי' לא נאמר ביטול ברוב, ובאמת בר מן דין, קשה על תירץ הכ"מ אמאי לא נקט הרמב"ם שבעה דברים נאסר לאדם הראשון והיינו שלא יאכל בשר, ועל תירץ תוס', ק' מאי פריך מהמלאכים שצולין לו בשר, הא מותר לאכול בשר, רק שלא להמיתו בעצמו, וצ"ע בכל זה.

והנה באתי לעורר מה שנלפע"ד קושיא על תוס' חולין ד"ה אחד נכרי ואחד ישראל מותרין וכו', מקשים מכיבוש, ולא הבנתי, הנכרים בעצמם אין להם קנין כיבוש, והישראל אף שהאשה גקנה לו בכיבוש, מ"מ דוקא אם כובש אותה לעצמו, אבל לישראל אחר אין בידו להקנות אשה ע"י כיבוש, יעוי' בראב"ד ומשו"ה שפיר קאמר, לא בני כיבוש, אבל בשחיטה אף שנכרי לאו בן שחיטה מ"מ שחיטת ישראל המתיר לכל, אמאי לא יתיר גם לנכרי, ושפיר ק' מי איכא מירי, וצ"ע.

והנה אהו' ידירי אם שנית ימחול להודיע, כי הדברים המה מפי עמי יצאו, ולא עיינתי בהם כלל. ואודת הדבר ידוע, כאשר העליתי הדברים מר' הרש רייך, במאזני שכלי, הנה אומר ואדבר כי בעלילה בא, כי קשה הדבר שיגלה לדיין שדעתו להמליץ בעד מותר ומתן, ודי לחכם ברמיזה, ועבור זה לאט לאט ילך בחכמתו, ואני אקוה לשלם אלפי תודות וגמולות כאשר ברצון השם יצליח מעשיו, ואודת המכתב לעמערונג ימחול להודיע קודם נסיעתו שבוע, אזי במיטב כיואת לאיש כמוהו אשלם. ואני על משמרתי אעמוד למלאות רצון ידירי כחפץ נפשו היפה, מגאי ידירו וא"נ,

איציק אהרן לאנדעסבורג

אבר"ק פ"ש [=פרייאשטאטעל] והגליל

ברין הכשר הגעלה לכלים של מתכות שהם גלאזירט

מהגאון מו"ה משה פילכענפעלד אבר"ק ראנאזני זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. ראגשני יום ד' י"א אלול תר"ג לפ"ק.

התולה ארץ על בלימה, הוא יישיב הכתיבה והחתימה, לכבוד ידיד ד' וידידי חביבי כנפשי, הרב המאה"ג החרוף הבקי הצדיק האמיתי נ"י ע"ה כקש"ת מו"ה ברוך נ"י⁽²⁾ אב"ד דק' קראנאנקע יע"א.

אמרותיו הנעימים קבלתי, ושמחתי לדעת את שלומו וטובו, כה יאריך ד' עליון ימיו ושנותיו לישב השקט שאנן עלי התורה והעבודה עד זקנה ושיבה טובה, וצר לי מאד כי ידאג כבוד חביבי נ"י עלי מאד, ות"ל הטוב והשלום אתי, ולא נתחדש פה מאשר הי' בראשונה. ואודות אשר נכספה נפשו החשובה של כבוד ידידי הרב המאה"ג נ"י לדעת על מה נדחה הש"ץ מו"ה שלמה נ"י משירותו פ"ק יצ"ו, הנני להודיעהו כי ח"ו לא מחמת חשש פסול או שמץ פסול נדחה משירותו, אך במכתב החזנות שלו נשלמה שני מינויו והי' אלוף הקהל רוצים לפחות את קצת הכנסות שלו, ולא רצה לישב עוד פ"ק, ונתן שירותו מעצמו לאלופים, שאינו חפץ עוד בכך.

ואודות אשר חפץ עוד כבוד חביב נפשי הרב המאה"ג נ"י לדעת, ברין הקרירות החדשות של מתכת גליוזערט, שמעתי אנכי מפיו הקדוש של רבינו הקדוש הגאון רשכבה"ג זצוק"ל⁽³⁾ שמועיל להם הכשר הגעלה, כי המה יקרים, וכמה אחרונים אשר יקילו בכלים חשובים כאינם בני יומן. ועוד י"ל שמצופים בארמה, וכלי ארמה מהני להם הכשר.

ועתה הנני לברך את כבוד יירי חביב נפשי, בברכת השנים, ר' יכתוב ויחתום אותו לאלתר לחיים טובים וארוכים בתוך ספרן של שאר צדיקים ויחרש עלינו שנת נאולה וישועה, כעתירת נפש ידידו אות"ג,

הק' משה מליסא

ב"ב הש"י ד"ש ב"ב הש"י עם ברכת כו"ח טובה.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' י' עמוד נ"ז. — מכתב זה מונח באוסף שווארדאן בירושלים.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ח' קונט' א' עמוד ח'.

(3) הוא הגאון מוה"ד עקיבא איגר זצ"ל אבר"ק פוזנא. — ועיין ברין זה בס' דרכי תשובה על יו"ד סי' קכ"א ס"ק כ', בארוכה. ובשו"ת מהר"ש ענגיל חלק ה' סי' צ"ט, הביא שכ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע הורה בכלים המצופים בגלאזור להגעילם עיי"ש.

מכתב

מהגאון מוה"ר עניזל צאזמיר אבר"ק סטרי זצ"ל⁽¹⁾

כ"ה. סטרי' יום ב' ט' כסלו תר"ו.

לכבוד ידידי נפשי ורצוי לבבי הרב הגאון הגדול המפורסם החר"ק
ובקי החכם השלם נ"י ע"ה פ"ה מ' שמחה נתן עהלינבערג נ"י⁽²⁾
ראב"ד ומ"ץ בק' לבוב. רב שלו' וברכה!

עשיתי רצון קדשו, וכתבתי לידירנו הרה"ג מראזדיל על אודות בנו הרב כו'
נ"י, ואצפה לתשובתו, ואז אכתוב גם אני לאנשי העיר, ואולם עד עתה ה' הרב
מראזל נ"י שרור בנשואי בתו עם הרה"ג מצאנז⁽³⁾, ואתמול נסע דרך פה הרב
מצאנז לביתו, ואקוה כי יבואו רבני הרב מראזדיל להפיק רצון כבודו.

והנה באו אלי מכתבים מגדולי הרבנים מאונגריין ובתוכם מבואר שאנשי
סקאלי' קנו יין . . . שנעשה בלתי שימור ובלא הכשר כלל, ומכשילים את העם
למכור היין בחזקת כשר, והרב המורה אשר במקום ההוא ירא וחרד על דבר ד',
התרה בהם והרעיש הארץ וצווח ככרוכי'א שכל יינם י"נ, והם קלים ופוחזים לא
שמו לבם וילכו אחר שרירות לבם, לכן מההכרח לפרסם הרב לאפרושי מאיסורא
שלא לקנות שנה זאת יין כשר מאנשי סקאלי', כי אם כאשר יהי' בידו כתב עדות
על הכשרו מאתנו, כי היין של שנה זאת לא הוכשר בידם. וימחול כ"ת לתוריע
זאת לכל איש ירא ד' וביחוד למוכרי יין כשר, שלא יכשילו את הרבים בשתי' יי"נ
ובברכת המצות.

דברי ידידו הנאמן בביתו אהבתו רשו"ט כ"ה,

עניזל צאזמיר

מטיבותא דמר ישלח דברו גם אל הרב החר"ק המו"ץ ת"ה [=תוך העיר]
אשר גם הוא יזהיר את העם החרדים על דבר ד' בת"ה, השומע ישמע והחרל
יחרל.

(1) הגאון מוה"ר יקותיאל אשר זלמן עניזל צאזמיר הוא בנו של הג"ר מנחם נחום מצויזמיר.
ה' תלמיד מובהק להגאון בעל קצוה"ח זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר יוסף
אשר עהרנבערג אבר"ק פרעמישלא זצ"ל. כיהן כרבנות כאבר"ק פרעמישלא ואח"כ כאבר"ק
סטריא. נרפס ממנו ספר שו"ת מהריא"ז עניזל, והערות רבות בתוך ספר אבני מלואים על אהע"ז.
בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' כ"ט יש תשובה אליו כתוארים מופלגים. נלכ"ע כיום כ"א לחודש ניסן
שנת תרי"ח לפ"ק. (אנכי, אף שמורגל כפי העולם, שהגאון ר' עניזל ה' מתנגד חריף לחסידים
ורבותיהם הקדושים, מצינו כספרי שו"ת מהריא"ז, כסוף הספר, ברף צ"ט ע"ג הספר על כמה גדולי
הרור ובתוכם על "הרב הקדוש החסיד מהר"ץ מזירישוב". גם כס' נ"ד שם, בתשובה הנודעה
אודות השו"ב מבארדישוב, מזכיר את "הרב הקדוש החסיד המפורסם מו' משה זצ"ל אבר"ק
סאבריי"ן). — מכתב זה מונח באוסף שווארדאן בירושלים.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ח' עמוד י"ג.

(3) הוא כ"ק מרן הגה"ק בעל דברי חיים זי"ע. — והמדובר כאן אורות חתונת בנו כבודו
הגה"ק משינאווא זצ"ל (ביוזג שלישי) עם בתו של הגה"ק מוה"ר יהודה צבי מראזדאל זצ"ל, כיום

מכתב

מהגאון מוה"ר מאיר א"ש זצ"ל אבד"ק אונגוואר*)

בעזה"י. יום ב' יו"ד ניסן תקצ"ו לפ"ק אונגוואר יע"א.

בין נאולה לנאולה, ישינהו שמחה וצהלה, כ' ידידי הרב החה"ש
אוצר בלום המפורסם ובפי כל מהולל פאר הנגידים ונזר החכמים
והדר השלמים כמו"ה שלמה מאהר נ"י תפארת והררת ק"ק פעסט
יע"א.

בעת אשר שושנת יעקב צהלה ושמחה הטעימיני מעסים שפתותיו שושנים,
ותעלונה כליותי ברבר שפתיו מישרים, ומה מאוד נכספה וגם כלתה נפשי לאחוז
בקסת הסופר ולתת תודה והלל להדרתו על טובו, אבל אחרי עבור ימים מועטים
יסרני ה' בכאבים עד כי לא יכולתי להניע אותה הנה והנה בטוב, ועתה כי בחסד
ה' שבה ידי לאיתנת, אמרתי לכתוב לה"כ ולהניד לו כי באמת שמחתי מאוד
בפקודתו אשר ממרחק פקרני, ואני אמרתי בחפזי אחרי אשר השליכני ה' אל
ארץ אחרת, אמרתי גרשתי מנגר עיני כבוד, ומפני אהבתו אסתר, ועתה ראיתי כי
גם מרחוק ...

והנה אותה נפשו הטהורה לרעת מה אנכי פה ומה האנשים אשר אנכי יושב
בקרבם. בחיר ה', הלא ברוח ברחתי מן אנשים אשר שטנוני תחת אהבתי, מררו
חיי וריבני תחת רדפי שלום, ולו מצאתי רק מקום לנוח ולחם לאכול הלא אודה
לה' חסדו, אף כי הגדיל ה' לעשות עמדי להכין לי משכנות מרווחים ואנשים יקרים
אשר עלי שמחים, כי בחסד ה' לא יחדלו יקרי רוח בישראל בכל אפסי הארץ,
וההבדל רק בר"ב ומע"ט, ומה לי עוד לזעוק, רק לתת תודה לה' המנחיל לי כבוד
יותר מלימודי, והמטריפני בחסדו ולא כפועל ידי. והנה הודיעני כמ"ת כי הגבר
הוקם על במקום משכן כבודו, ידיו רב לו בכל בחכמה וביראה, משנה שמחות
שמחני ה"כ בזה, האחת כי הוקם רועה נאמן לצאן קרשים עדר מהודר כזה
ישמרם ה', וזאת שנית כי לבבו הטהור מצא מרגוע לנפשו בו ...

את חג המצות, יחוג בדיצות, כאונ"ה ונ' וכו',

הק' מאיר א"ש

א' פ' ויצא ר"ח כסלו שנת תר"ו לפ"ק, כמבואר במכתבו של הנח"ק מראודאל הנדפס בראש ספר
כתפות האפור (פרעמישלא תרג"ה) וז"ל: אני משיא את בתי בעזרתו יתברך לת"ח גדול בן הרה"ג
מסאנר בר"ח כסלו הבעל"ש ... והתנונה תהי' אי"ה כיום א' פ' ויצא, והרב הנ', בצוותא עם הרב
הנ' מקאמינקא גם יחד יהיו בבאן על שבת תולדות הבעל"ל, עכ"ל. (ואנב, כותבי תולדות הנח"ק
משינאווא זצ"ל, טעו, בכותבם שזמן הנשואין ה' בשנת תר"ו, וזה אינו, ראשית, שבשנת תר"ז לא
חל ר"ח כסלו כיום א' ויצא, והשנית, שהרי מפורש בראש מכתב זה, מ' כסלו תר"ו. ודי בזה).

*) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ו' קונש' ז' עמוד נ"ד. — מכתב זה הועתק מכת"י מעתיק
המונה באוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד איש חי ורב פעלים מו"ה שאול היטטערער
נ"י מאנטווערפן. ברכות התורה יחולו על ראשו.

חידושים נחמדים וחשבונות נפלאים

מהנה"ק מוה"ר מאיר יחיאל הלוי מאוסטראווצא זצ"ל⁽¹⁾

במס' שבת (ק"ט ע"א) אמר רבי חייא בר אבא פעם אחת נתארחתי אצל בעל הבית בלודקיא והביאו לפניו שלחן של זהב משוי ששה עשר בני אדם וכו' אמרתי לו, בני כמה זכית לכך, אמר לי קצב הייתי וכל בהמה שהיתה נאה אמרתי זו תהא לשבת, עיי"ש. וי"ל טעם וחשבון מדוע זכה דוקא שכר זה של שלחן זהב משא ט"ז בני אדם כשכיל שכיבר את השבת, דהנה מבואר בפ' המשניות להרמב"ם בפרק י' דמס' תרומות משנה ח', רלוג הוא שני לישראל. נמצא דבסאה יש מ"ח ליטרון, שהרי הסאה יש בו ששה קבים, וכל קב יש בו ארבעה לוגין, והלוג הוא ב' ליטרון, א"כ ביחד הם מ"ח ליטרון. והנה רש"י כ' בכורות (דף ג' ע"א) בד"ה ליטרון, שלישראל הוא כ"ה סלעים, ולפי"ז סאה שהוא מ"ח ליטרון, יש בו אלף ומאתים סלעים. והנה משא של אדם בינוני הוא חמש סאין (עין רש"י ב"מ פ' ע"ב ד"ה קב), נמצא שאדם אחד יכול לישא שש אלף סלעים, וכאן דאמרינן בגמ' שה' משוי ששה עשר בני אדם, צריך לחשוב ששה עשר פעמים שש אלף סלעים, שעולה ביחד צ"ו אלף סלעים. והנה איתא בירושלמי דסוטה, ראם שנים נושאים משא אז יכולים לישא שליש יותר, דהיינו שליש מלכר, (וזהו דלא כגמ' דידן), א"כ כאן שנשאו ביחד ט"ז אנשים, נתוסף על סך צ"ו אלף סלעים, עוד שליש מלכר, שהוא חצי מלגאו, דהיינו מ"ח אלף סלעים, ועולה ביחד קמ"ד אלף סלעים. והנה מבואר במס' בכורות (דף ג' ע"א) דסלע של זהב שוה חמש ועשרים סלעים של כסף, ומאחר שכאן ה' שלחן של זהב, צריכין לחשוב שווי של השלחן בסלעי כסף, כ"ה פעמים קמ"ד אלף סלעים, שסך הכל הוא ג' מיליאן ושש מאות אלף סלעים של כסף.

והנה איתא במכילתא (פ' תשא) רבי אומר כל המשמר שבת א' כהלכתה מעלה עליו הכתוב כאלו שומר כל השבתות מיום שברא הקב"ה את עולמו עד שיחיו מתים. והנה איתא בסנהדרין (צ"ז ע"א) אמר ר' קמינא אפי' שני הוו עלמא וחד חרוב. הרי דימות העולם הם שבע אלפי שני, א"כ השבתות עולין לחלק שביעי, דהיינו אלף שנה. והנה כ' בס' הקנה דסתם שנה היינו ש"ס ימים, א"כ באלף שנה יש ש"ס אלף ימים. והנה ר' חירקא ס"ל (שבת קי"ז ע"ב) דארבע סעודות חייב אדם לאכול בשבת, וא"כ מקיים בכל שבת ארבע מצות. והנה אמרו בחולין (דף פ"ז) דשכר מצוה הוא עשרה זהובים, א"כ בעד כל שבת מגיע שכר מ' זהובים, שהם עשרה סלעים. נמצא דהשכר בעד ש"ס אלף שבתות, הוא ג' מיליאן ושש מאות אלף סלעים. א"כ אתי שפיר החשבון, שבשכיל ששמר הקצב

(1) כתבנו אודותיו כבר ששנה א' קונט' ד' עמוד י"ג. — חידושים וחשבונות הללו הועתקו מכת"י א' מתלמידיו והגיעו אלינו מאת ידידנו הנכבד הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטנערער ז"ל מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד. קטע האחרון שמענו בשמו. מפי הרב הגאון החסיד המנוח מוה"ר מנחם בראכפעלד ז"ל (ובמדרומה שאמר ששמע זאת מפי רבו הרב הגאון מוה"ר ישכר בעריש דערשאוויץ אבר"ק מישלעניץ הי"ד, ששמע כן מפ"ק של הנה"ק מאוסטראווצא זצ"ל).

את השבת כהלכתו נתן לו הקב"ה שכרו שלחן של זהב משוי ט"ז בני אדם, שזה מכוון ממש מה שמגיע לו בעד שבתות של כל ימות העולם.

* * *

בתנא דבי אליהו (ריש פרק כ"ג) אמרו לו תלמידיו לר' אליעזר אמור לנו האיד נעשה תשובה ונחיי, מיד פתח ואמר יענך ר' ביום צרה. וי"ל הכוונה בשאלת התלמידים, דהנה איתא במס' יומא (דף פ"ו ע"ב) אר"י גדולה תשובה שרוחה את לא תעשה שבתורה וכו'. הרי רתשובה מהני מחמת דין עשה רוחה ל"ת, והנה ידוע דבית שמאי לית להו תך כללא רעשה רוחה ל"ת (עיין פנ"י לביצה דף ז' על רש"י ר"ה והא קעביר כתישה), ונודע מש"כ התוס' (גדה ז' ע"ב) דר' אליעזר הו' מתלמידי בית שמאי, ומהאי טעמא שמותי הוא, וא"כ גם ר' אליעזר לית ל' עשה רוחה ל"ת, וממילא שפיר מוכן מה ששאלו התלמידים לר' אליעזר לשיטתו, האיד נעשה תשובה, כיון דלא ס"ל עשה רוחה ל"ת.

* * *

במס' נדרים דף כ"ד ע"א, האומר לחבירו קונם שאיני נהנה לך אם אי אתה נוטל לבנך כור של חטין ושתי חביות של יין וכו'. ולכאורה מדוע דקדקו חכמיו לומר דוקא מספר כזה, כור של חטין וב' חביות של יין. ויש לומר כי כור חטין הוא בריוק סך החטין שנצרך לאדם אחד בשביל כל השנה, ושתי חביות של יין, הוא ג"כ בריוק כמה יין שותה סתם אדם במשך כל השנה, דהנה שנו במשנה במס' פאה פרק ח' משנה ה', דחצי קב חטים הוא מאכל אדם ליום אחד כדי שביעה, והנה בכור יש שלשים סאה, ובכל סאה ששה קבים, נמצא בכור אחד יש בו מאה ושמונים קבים שהם שלש מאות וששים חצאי קבים. והנה שנה יש בה שס"ה ימים, צא מהם ה' ימים שמתענים בהם, יוה"כ וחד' תעניתים, ונשארו שס"ם ימים שמותר לאכול בהם, א"כ החשבון מכוון, חצי קב חטין לכל יום.

ועתה נבוא לחשוב חשבון היין, דהנה מבוואר במשנה הנ"ל דחצי לוג יין היא שיעור שתית יין לאדם אחד ליום. והנה סתם חבית מחזקת מאה לוגין כרמשמע בגיטין (כ"ה ע"א) דהלוקח יין מבין הכותים אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה, והיינו אחד מחמישים, א"כ סתם חבית² מחזקת מאה לוג, וא"כ ב' חביות יש בהן מאתים לוגין יין. והנה צריכין להפריש מהן תרומה ר' לוגין ומעשר ראשון כ' לוגין (ומעשר שני מותר לאכול בירושלים, או אף בשאר מקומות ע"י פרוין) נמצא שנשתייד קע"ו לוגין, שהם שנ"ב חצאי לוגין. והנה כבר נתבאר לעיל חשבון הימים לשנה שמותרים לאכול בהם, שס"ם ימים, ועכשיו צא מהן עוד שמונת ימים מר"ח ער תשעה באב, שאין שותין בהם יין³, נמצא שנשארו שנ"ב ימים שמותר לשתות בהן יין, א"כ החשבון מכוון, שתי חביות יין, שיש בהן יין כדי לשתות עבור אדם אחד לשנה. (ולא תיקשי מדוע בהחטין אין מנכין כלום עבור תרומות ומעשרות, כי החטין כבר הותקנו כגורן).

(2) באמת לא גרסינן שם חבית, רק הלוקח יין מבין הכותים וכו', ואולי סתם לקיחת יין היא בחבית, וצ"ע. (ובסוף הביא עוד ראיות ע"י).

(3) לכאורה בשב"ק מותר לשתות יין. ותו יש להעיר, שהרי בלילי הסדר שותין ר' כוסות בלילה, וזהו יותר מחצי לוג יין.

במס' זכחים (דף ק"י ע"א) בתוס' בר"ה ואי, כתבו להסתפק בקרבן שנשחט סימן אחד ונתקבל דמו טרם נמר השחיטה אי מהני אז הוריקה, יעוי"ש. ולכאורה יש להעיר בזה, רבאמת קשה איך מותר לאכול קדשים (פי' החלקים הנאכלים) ניוחש דילמא טריפה היא ובמקום נקב קא שחט, ואי דאזלינן בתר רוב, הא נודע שיטת הריב"ש רב' חזקות עדיפי מרובא, והכא איכא ב' חזקות נגר הרוב, א' חזקת איסור של אינו זבוח, והב' חזקת איסור הנאה, והרי קדשים שמתו אף שיוצאין מידי מעילה, עכ"ז אסורין בהנאה, וא"כ לוקמי אחזקה, ונאמר שלא נשחט כראוי, ועדיין אסור בהנאה, וע"כ צריכין לתרץ, דאין אנו דנין על ב' החזקות ביחד, דבשעת שחיטה דנין רק על החזקה של אינו זבוח, אבל על איסור הנאה אין דנין עד אחר זריקה דאז נפקע האיסור הנאה, ואז בשעת הוריקה שוב ליכא החזקה של אינו זבוח שכבר נסתלק בשעת שחיטה, ומאחר דבכל פעם יש רק חזקה אחת, שפיר אזלינן בתר רוב. אמנם התינח כשמקיימין מצות זריקה לאחר נמר השחיטה, אז אין דנין על ב' החזקות ביחד, משא"כ כשזורקין הדם אחר שחיטת סימן אחד, הרי דנין על ב' החזקות ביחד, דשפיר נפקע איסור הנאה בשעת שחיטה מאחר שכבר נזרק הדם, וא"כ איך אזלינן בתר רוב, הרי ב' חזקות עדיף מרובא, וניחוש דילמא במקום נקב קשחית⁴). ועכ"צ דספיקת התוס' תתכן רק בקדשים שאין נאכלין, דאז הוריקה אינה מפקיע איסור הנאה שבה, שהרי כולל כליל, נמצא דאנו דנין רק על חזקה אחת של אינה זבוח, ושפיר אזלינן בתר רוב.

* * *

במס' ב"מ (דף ל"ח ע"א) אמר רב כהנא רוצה אדם בקב שלו מתשעה קבים של חבירו. ויש לדקדק מדוע לא נקיט מספר השוה, מעשרה קבים של חבירו. וי"ל דברקדוק נקיט רב כהנא תשעה קבים של חבירו, דאילו מעשרה קבים של חבירו, אינו רוצה יותר בקב שלו, דהנא מבואר בתוס' תענית (דף ט' ע"א) דמי שמפריש מעשר מתבואותיו, מתברכת שדהו באופן שמה שהי' עד עתה סך כל תבואותיו, יהי' המעשר, דהיינו שמתרבה עשר פעמים ככה, נמצא דמי שיש לו קב תבואה ומפריש ממנו מעשר, חל ברכה בתבואותיו, ששיעור המעשר יהי' קב, דהיינו שיהי' לו עשרה קבים, וא"כ אחר שמפריש מעשרה קבים מעשר קב אחד, נשאר עם תשעה קבים, ועוד ט' עשיריות שנשאר לו מהקב שהי' לו בתחלה, לכן שפיר רוצה בקב שלו יותר מתשעה קבים של חבירו, שהרי נשאר לו סך יותר גדול של תבואה, משא"כ עשרה קבים של חבירו, חביבים עליו יותר מקב שלו, דאם לוקח ברמים עשרה קבים מחבירו, ישאר לו כל העשרה קבים בשלימות, דהרי קי"ל דלקוח פטור מן המעשר, ולעומת זה, מעשרה קבים שלו יצטרך להפריש קב אחד למעשר, ולא ישאר לו רק ט' קבים ועוד ט' עשיריות מקב שהי' לו בתחלה, לכן דיין רב כהנא ואמר, מתשעה קבים של חבירו, ודו"ק.

(4) בספר מאיר עיני חכמים (להנה"ק מאוסטראווצא וצ"ל) מהדורא קמא סי' קל"ה אות י"ד, הביא קושיא כעין זה, יעוי"ש.

ברין אכילת תרופות שיש בהם חשש איסור

נתן געשטעמנער

אבר"ק קרית אנו"י

ור"מ מתיבתא „פנים מאירות“

בני ברק

בס"ר, קרית אנו"י בני-ברק ב' דר"ח אלול תרש"מ לפ"ק.

(לחכם אחד)

יקרת מכתבו בנדון שאלת התרופות הנקראות „הומיאופטיות“ הגיעני בזמני, אולם לרגל טרדתי לא נתנני עתותי להשיב כרת של תורה, ואחר עד עתה, ואתו הסליחה.

ע"ד התרופות „הומיאופטיות“ אשר יסורן היא מצמחים או בעלי חיים, ואת החומר היסודי שורין באלקוהול זמן מה, ואחר כך מערבבים אלקוהול זה (אשר הכח המרפא נבלע בו) עם אלקוהול שכמותו היא פי עשר מהאלקוהול הראשון, ושוב מערבבים את התערובת השניה עם אלקוהול בכמות פי עשר מהאלקוהול השני, ובאופן כזה מערבבים כמה וכמה פעמים הכל לפי הצורך. ותרופה זו, או ששותים אותה בצורה נוזלית, או שלוקחים חתיכת סוכר ושוירים אותה באלקוהול, ולאחר שהאלקוהול נרף, נותרים החתיכות שספגו את החומר המרפא. והנה נפשו בשאלתו, היות שהאלקוהול הראשון מגיע ממדינות רחוקות שאי אפשר כלל לדעת אם נעשו מחמץ, ויש שגם האלקוהול השני וכו' אי אפשר לדעת מה מקורו, האם מותר בפסח לקחת תרופות אלו.

(א) מריש יש לעיין אם מותר לאוכלו בכל ימות השנה, דכיון דיש מתרופות הללו המיוצרות מבעלי חיים אסורים, ובששורין אותן במשקה הרי נאסר המשקה מחמת טעם האיסור שנבלע בה, וא"כ היכי דליכא ששים נגד האיסור ה"ז אסור בחולה שאין בו סכנה, וכמבואר בשו"ע יו"ד (סי' קנ"ה ס"ג) דבחולה שאין בו סכנה לא התירו אלא שלא כדרך הנאתו עיי"ש, אבל לאכלן כדרך הנאתו אסור. ולכאורה יש מקום לומר דבנדון דידן ליכא אלא איסור דרבנן, דהרי הוי חצי שיעור בתערובת, וכתב הר"ש טבול יום (פ"ב מ"ג) דאע"ג דחצי שיעור אסור מן התורה, שמא הני מילי בעיניה אבל על ידי תערובת לא עיי"ש, וכן דעת ספר העיטור (הלכות הכשר בשר שער ראשון חלק ד') רמסתברא לן דוקא ח"ש בלא תערובת אסור מן התורה אבל ע"י תערובת מותר מן התורה עיי"ש. וכ"כ מהרש"א פסחים (מ"ד). ובס' חות דעת (סי' ק"ד סק"א) אסבריה ליה עפ"י מש"כ בשו"ת חכם צבי (סי' פ"ו), דהא דחצי שיעור אסור מן התורה היינו משום דאחשביה לאכילה, אבל אם אכל שיעור שלם האיסור בתערובת היתר נמצא דלא אחשביה לאכילת האיסור עיי"ש. ועיין הגהות אמרי ברוך להנר"ב פרענקל ז"ל שם, וכעין זה כתב בשו"ת הרדב"ז (לשונוות הרמב"ם סי' קמ"ג) עיי"ש. וכעין זה כתבו תוס' עבודה זרה (פח). ד"ה ואידך, דהא דס"ל לרבי שמעון כל שהוא

למלקות היינו דוקא כשהוא בעין אבל לא ע"י תערוכות עיי"ש, ובחי' זקוני החתם סופר ז"ל שם הביא בשם הגאון רבי משולם טיסמניץ ז"ל, לפרש דבריהם עפ"י מש"כ הריטב"א במכות (י"ז). דהא דאמר ר"ש כל שהו למלקות הוא משום דאחשביה, וא"כ כשאוכל בתערוכת הרי לא אחשביה עיי"ש, והוא כסברת החות דעת הנ"ל. ועיין בס' נתן פריו עמ"ס מכות (י"ז), ואכמ"ל. ומכיון שבתרופה זו ליכא אלא חצי שיעור איסור, והוא בתערוכת דהוי רק מדרבנן, יש לומר דמותר לאכלו בחולה שאין בו סכנה.

(ב) ואע"ג שכתב הרמ"א יו"ד (סי' קנ"ה ס"ג) דאיסורי הנאה דרבנן מותר להתרפאות בהן בחולה שאין בו סכנה ובלבד שלא יאכל וישתה האיסור הואיל ואין בו סכנה עיי"ש, הרי דאפילו איסור דרבנן אסור לאכול בחולה שאין בו סכנה. אולם הלא כתב מהרש"ל שבועות (כ"ג:) דלר"ש דכל שהוא למלקות הוא הדין דמחייב שלא כדרך הנאתו עיי"ש, ומבואר דחצי שיעור הוי בגדר שלא כדרך הנאתו, דאל"כ מנא לן ללמוד לחייב שלא כדרך הנאתו מהא דמחייב בחצי שיעור הלא חצי שיעור חמור טפי, ועל כרחך מוכח דחצי שיעור אינו חמור משלא כדרך הנאתו. וא"כ בחולה שאין בו סכנה כיון דמבואר בשו"ע יו"ד שם דאפילו באיסור דאורייתא התירו שלא כדרך הנאתו, א"כ מכל שכן בח"ש על ידי תערוכות דלכמה ראשונים הוי רק דרבנן וכנ"ל דמותר בחולה שאין בו סכנה, דהא חצי שיעור הוי בגדר שלא כדרך הנאתו, ואף לדעת המהרש"א בשבועות שם החולק על מהרש"ל וסבירא ליה דחצי שיעור חמור משלא כדרך הנאתו, דהא לרבי יוחנן ח"ש אסור מן התורה ואילו שלכרה"נ מותר עיי"ש, ועיין בס' שער המלך (פ"ה מיסודי התורה) ובס' נתן פריו עמ"ס מכות (י"ז). — מכל מקום יש לומר דהכא קיל טפי, דהרי בתרופה זו הנאכלת ליכא אלא טעם של איסור ולא איסור בעין, והרי דעת הרבה ראשונים דטעם כעיקר לאו דאורייתא, ומכל שכן היכי דלא היה מעולם תערוכת ממשות של איסור אלא שנבלע בו טעם של איסור, עיין בבית יוסף (יו"ד סי' צ"ח) בזה, ועיין בס' עצי ארזים (אהע"ז סי' י"ז סקנ"ג). ונמצא דהוי תרי דרבנן, הן מצד חצי שיעור והן משום דהוי רק טעם כעיקר, ותרי דרבנן קיל טפי וכמבואר באחרונים. ובאמת י"ל דאף להשיטות דחצי שיעור בתערוכות ג"כ אסור מן התורה — עיין ס' עין הרועים להגאון מהרש"ם ז"ל (אות ח') ערך חצי שיעור אות ט"ו, ט"ז) — מכל מקום כששותה חצי שיעור לשם רפואה י"ל דכו"ע מודים דהוי רק דרבנן, דהרי כבר הבאנו משו"ת חכם צבי (סי' פ"ו) הטעם דח"ש אסור משום דאחשביה לאכילתו עיי"ש, והנה זה שייך רק כשאוכלו לשם הנאה, אבל כשלוקחו לשם רפואה אין מזה ראייה שהוא מחשיבו לאוכל, דהרי לרפואה רגילין לאכול גם דבר שאין לו בו בהנאה, ובכהאי גוונא י"ל דהכל מודים דח"ש מותר מן התורה.

(ג) גם נראה לצדד להיתרא בנ"ד, דמסתבר מאוד דהנך בעלי חיים ששורין באלקוהול הוי נותן טעם לפגם, וכעין הא דמבואר בשו"ע יו"ד (סי' ק"ג ס"ד) דבשר או חלב כיון הוי לפגם ומותר עיי"ש, וה"נ טעם בשר או שומן באלקוהול

פוגם את המשקה, ונמצא רליכא איסור כלל. ואע"ג רמבואר בשו"ע שם (ס"ו) יש מי שאומר שאם שמו פלפלין בקדרה של איסור שאינה בת יומא הכל אסור רחורפיה משויא ליה לשבח עיי"ש, והרי האלקהול זה הוי רבר חריף ונימא רמחליה לשבח. אך זה אינו, דנראה רהך רינא נאמר דק היכי רהטעם מצר עצמו הוי נותן טעם לשבח, ואינו פוגם אלא משום רהוי אינו בן יומא, ולענין זה אמרינן ברבר חריף גם אינו בן יומו הוי לשבח, כי הרבר החריף מבטל את הפגם של אינו בן יומו, והרר הוי כבן יומו ואוסר, אבל היכי רהנותן טעם פוגם מצר עצמו וכעין בשר בתוך יין, בזה לא מהני מה רהיין הוי חריף כיון רגם ברבר חריף מורגש הטעם הפגום היכי שהוא טעם הפוגם מצר עצמו ואין ארם נהנה משתיית יין כשמערבין בתוכו רבר הפוגם את טעמו ורו"ק. וסמוכין לזה משו"ת נוב"ת (יו"ד סי' ס"ז) עיי"ש. שו"ר כע"ז בס' מנחת יעקב (כלל נ' אות כ"ז), ובהנהגות רע"א שם ציין שכ"כ בשו"ת שב יעקב סי' ל"ג עיי"ש. ועי' פמ"נ יו"ד (סי צ"ו מ"ז י"ג). גם יש לצרר להיתרא בנדרונג, כיון רבאמת אינו ברור אם התרופה נלקחה מבעלי חיים האסורים רשמא הן מצמחים, ונמצא רכל עיקר האיסור אינו אלא ספק, ולכן בצירוף כל הני צדרי היתר, שהוא נוטלפ"נ וחצי שיעור, יש להתיר אף בחולה שאין בו סכנה.

(ד) ושוב ראיתי בהנהגות חכמת שלמה להג"ר שלמה קלוגר ז"ל ליו"ד (סי' קנ"ה) שכתב, רברין אם מותר לחולה שאין בו סכנה לאכול איסור תורה פחות מכשיעור, כתב בתשובה להתיר עיי"ש, אבל לא פירש טעמא רמילתא. וחפשתי ומצאתי בספרו שו"ת האלף לך שלמה (יו"ד סי' ר"ב) שכתב להתיר לחולה שאין בו סכנה לאכול או לשותות חצי שיעור של איסור תורה, רחצי שיעור קיל מאיסור ררבנן וכרמוכח בש"ך יו"ד (סי' רל"ט סק"כ) בשם הרלב"ח רבנשבע לעבור על איסור ררבנן אין השבועה חלה, ואע"ג רעל ח"ש של איסור ראורייתא שפיר חלה השבועה, ראיסור ררבנן חמור שפי ראיכא לאו רלא תסור וגם שהעמידו רבריהם בשל תורה, אבל חצי שיעור רילפינן מריבוי רכל וליכא לאו מפורש שפיר חלה עליו השבועה עיי"ש. וכוונתו ראע"ג רמבואר ביו"ד (סי' קנ"ה) ראיסור ררבנן אסור לאכול לחולה שאין בו סכנה, מ"מ איסור תורה והוא חצי שיעור קיל שפי ומותר אף לאכול. אלא רסיים רמתירא לסמוך על טעם זה בלבד והוצרך לצירופי היתר אחרים עיי"ש. [ועיין חכמת שלמה לאו"ח סי' שכ"ח בענין סכנת עין]. והנה בנרון רידן איכא עוד כמה טעמים להתיר, כיון רליכא אלא טעם של איסור וגם דנראה רהוי נוטלפ"ג וכנ"ל וראי שיש להתיר, אלא רבעיקר התנחה רבשר ביי"ש הוי נותן טעם לפגם, הנה בשו"ת נורע ביהורה תנינא (יו"ד סי' נ"ו) מבואר שיש יי"ש שהיו רגילין לבשל בתוכו בשר כדי להעביר קוטרא עיי"ש. ומשמע רלא הוי נוטלפ"ג. ועיין עוד שם (סי' ס"ז).

(ה) ברם אף שמצר תערובת איסור הבא מבעלי חיים יש מקום להתיר תרופה זו לכל ימות השנה, מ"מ מצר האלקהול יש מקום עיון טובא, רהנה רעת הרבה פוסקים ריין שרף הנעשה מחמץ רינו כחמץ גמור מן התורה, עיין בבאר היטב

או"ח (סי' תמ"ב סק"ג) ובחק יעקב שם (סק"ר) ובשערי תשובה שם (סק"ג). ואף אם אוכל רק חצי שיעור, מכל מקום נראה רחצי שיעור רחמץ חמור טפי מחצי שיעור בשאר איסורין, רמה שחבאנו משו"ת האלף לך שלמה להתיר לאכול ח"ש איסור לחולה שאין בו סכנה, ומשום דרוקא איסור רבנן אסרו לאכול לחולה משום ראיכא לאו דלא תסור אבל חצי שיעור דילפינן מריבוי דכל וליכא לאו מפורש קיל טפי. — הנה נראה רבחמץ לא שייך היתר זה, דהרי כתב הרמב"ם (פ"א מחמץ ה"ז) האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא ה"ז אסור מן התורה שנאמר לא יאכל עיי"ש, ומשמע דלאו מריבוי ילפינן לאסור חצי שיעור רחמץ אלא מפשטא דקרא דלא יאכל, וכמש"כ בשו"ת זקני חתם סופר (ח"ו סי' ס"ה) דלשון לא יאכל משמע רקאי אהמאכל ולא על הגברא האוכל מיניה, וע"כ גם חצי שיעור אסור דהקפידא היא שמאכל זה לא יאכל אפילו ע"י כמה אנשים זה מעט וזה מעט עיי"ש, וכע"ז כתב בשער המלך (פ"א מחמץ ה"ז) בשם מהרלנ"ח עיי"ש. ומקורו מתורת כהנים (פ' צו פ"ב י"א) מצות תיאכל מה ת"ל לפי שנאמר יאכלוהו אין לי אלא כולה מנין אף מקצתה ת"ל תיאכל אפילו כל שהוא עיי"ש, ומבואר דתיאכל קאי על החפצא ועל כן אף בכל שהוא אסור. ולפ"ז יש מקום ליישב קושיית הכסף משנה (ה' חמץ שם) דלמה לי קרא דלא יאכל בחמץ לאסור חצי שיעור הא בכל איסורין שבתורה קי"ל רחצי שיעור אסור מן התורה עיי"ש, ולדרכנו י"ל דנפקא מינה כשנשבע לאכול חמץ חצי שיעור, דאם איסורו ככל ח"ש שבתורה הרי השבועה חלה, וכמש"כ הש"ך יו"ד (סי' רל"ט סק"כ) דאיסור ח"ש הואיל דאינו מפורש בתורה לכן השבועה חלה עליו, אבל מכיון דכתיב לא יאכל ונמצא דאיסור ח"ש בחמץ מפורש בתורה, ממילא אין השבועה חלה עליו. ונמצא רבחצי שיעור חמץ בפסח לא שייך היתרו של הגאון מהרש"ק ז"ל.

(ו) גם מה שכתבנו להתיר ח"ש איסור לחולה שאין בו סכנה הואיל דהוי כמו שלא כדרך אכילתו וכמש"כ מהרש"ל שבועות (כג:) רחצי שיעור הוי כמו שלכרה"ג וכנ"ל. הנה בחמץ נראה דלא שייך היתר זה, דכיון דאסרה תורה בהריא אף כל שהוא ומשום דלא יאכל פירושו שהמאכל לא יאכל ואין הקפידא על האוכל אלא על המאכל, א"כ אף כשאכלו בפחות מכשיעור אסור כיון דעכ"פ המאכל נאכל, והתורה אסרה לאכילה כזו. וגם עיין בס' מקור חיים (סי' תמ"ב סק"כ) רחמץ אסור אף שלא כדרך אכילתו עיי"ש. האמנם בשו"ת הבי"ח החדשות (סי' ו') נראה דגם חמץ מותר שלכרה"ג עיי"ש, אולם בתשו' הרדב"ז (לשונו' הרמב"ם סי' קמ"ג) כתב רחמץ אסור מן התורה אף בח"ש משום שנהנה, ואפילו בתערובת אסור מה"ת מקרא דלא יאכל עיי"ש.

(ז) אולם היכי שנתערב אלקוהול החמץ באלקוהול כשר קורם הפסח, ויש ששים נגר החמץ, הנה בזה מבואר ברמ"א או"ח (סי' תמ"ז ס"ד) שאם נתערב קורם הפסח ונתבטל בששים והוא לח בלא אינו חוזר וניערור והוא מותר, ובשערי תשובה (שם סקי"ג) הביא מגורע ביהודה (קמא או"ח סי' כ"ד) שכן נוהגים להקל דאין חוזר וניער בפסח. וכתב הטו"ז (סי' תמ"ז סק"ה) שאם נתערב קורם הפסח

לח בלח בפחות משישים יכול להרבות עליו עד ששים קודם הפסח ואין בזה משום
אין מבטלין איסור לכתחלה עיי"ש. האמנם בב"י או"ח (סי' תס"ז) בשם הר"ן
משמע דנ"ס ככה"נ אמרינן אין מבטלין איסור לכתחלה עיי"ש. — ושוב ראיתי
מה שכתבו בזה הב"ח (סי' תנ"ג) ובס' שירי כנסת הנדולה שציין עליו בחק יעקב
(סי' תמ"ז סקט"ז). הנה לצורך רפואה ודאי יש לסמוך על השיטות המתירין לבטל
לכתחלה, ואין זה בגדר דבר המעמיד שאינו בטל, דדוקא אם העמיד נבינה
בחלא משכר שעורים אינו בטל וכמבואר בשו"ע (סי' תמ"ב ס"ה) דהוי דבר
המעמיד, דאי לאו החלא החמץ ליכא גבינה, וכן מש"כ בטו"ז שם (סק"ד) שאם
העמיד מי הרבש שקורין מע"ד בשמרים של שכר אסור, כי השמרים גורמים
להתהוות משקה המע"ד שיהא כתקונו, ואי לא שמרי החמץ ליכא מע"ד כרבעי,
אבל הכא האלקוהול הכשר אינו זקוק לאלקוהול החמץ, והחמץ אינו מעמיד או
מתקן את שאינו חמץ, ואינו אלא תערובת בעלמא, ולכן האלקוהול הכשר שפיר
מבטל את החמץ כל דאיכא ששים ועירבו קודם הפסח. ושוב ראיתי כסברתנו
בשו"ת נודע ביהודה תנינא (יו"ד סי' נ"ו) עיי"ש.

ח) ומה שהעיר מע"כ אם מותר לקנות מעכו"ם דבר שנתבטל בו איסור
משום דאין מבטלין איסור לכתחלה, הנה הרדב"ז בשו"ת (ח"ג סי' תתקע"ח)
כתב דאסור לקנות מעכו"ם רכר שהאיסור נתבטל בו בששים, דהוי כביטול איסור
לכתחלה עיי"ש. אולם הרבה מגדולי הפוסקים חולקים על סברא זו וכמובא בס'
דרכי תשובה (סי' ק"ח סק"כ) עיי"ש. גם יש לזון ממש"כ בחכם צבי (סי' ק"א)
שאם מבטל דבר הפוגם בכלי שיש בו בליעת איסור אין זה בגדר מבטל איסור
לכתחלה עיי"ש, ועיין יד אפרים ליו"ד (סי' צ"ט ס"ה) עיי"ש. וא"כ אם ננקוט
דבשר ביין שרף הוי פוגם א"כ ליכא ביטול איסור לכתחלה בגדרן דירן. אולם
באמת כבר כתבנו דאין זה ברור דבשר פוגם ביין שרף וכנראה בנודע ביהודה
(תנינא יו"ד סי' נ"ו). ועוד דנ"ד אינו דומה לגדרן החכ"צ ואכמ"ל. ברם במקום
חולי ודאי שיש לסמוך על הפוסקים ראין בזה משום ביטול איסור לכתחלה.

ט) ומעתה בגדרן רירן יש לערב את הנזול החמץ בששים קודם הפסח ואז
מותר לשתותו בפסח וכנ"ל. ולכאורה איכא עוד עצה, שישירה חתיכת סוכר בתוך
הנזול עד שיבלע בו הכח המרפא, ויכרוך את החתיכה בתוך מכסה קאפסל או נייר
ויבלענה, רבכחאי גוונא הוי בגדר שלא כדרך אכילתו וכמש"כ בשו"ת מהרי"א
הלוי (ח"א סי' נ"ב) דהוי כדרך מצה בסיב דלא יצא דלא הוי דרך אכילה בכך
וכבשו"ע או"ח (סי' תע"ה ס"ג) עיי"ש. וכבר הבאנו משו"ת הב"ח החדשות (סי'
ו') דנ"ס בחמץ מותר כשאוכלו שלא כדרך הנאתו. ברם אין זו עצה, רחא בחמץ
איכא בל יראה ואף בתערובת, עיין מג"א (סי' תמ"ב סק"א), דלי"א אף כשמעורב
בכמה זיתים עובר שהרי יש שם כזית חמץ. ועיין חק יעקב שם (סק"א) שרן אם
גם בטעם כעיקר עובר בכל יראה. ועיין פרי חדש (סי' תס"ו סק"א) דגם בחצי
שיעור חייב לבקר מדרבנן ואיכא משום רוצה בקיומו, ולכן אין לעשות מלוגמא

מחמץ לחולה שאין בו סכנה עיי"ש, ועיין בזה בשאנת אריה (סי' פ"א). ועיין בשו"ע (סי' תס"ו ס"א) ובנו"כ שם.

(י) אולם יש עצה אחרת שיערב בהנוזל דבר מר עד שייפסל מאכילת כלב, דעי"ז מותר לקיימו בפסח וכמבואר בשו"ע (סי' תמ"ב ס"א ב') עיי"ש, ויעשה אותו דבר נוש ע"י תערובת קמח תפוחי אדמה או קמח תירס שהוא רק קטניות ויכניסנו לתוך מכסה ויבלענו, דהוי שלא כדרך אכילתו וכנ"ל. וכעת ראיתי בשו"ת מנחת יצחק (חלק ח' סי' ס"ח) שכתב בנדרון שאלתנו, ריש לחוש שהאלקוהול הוא מין נסך, וכתב דכיון דתרופה זו אין צריך לבלוע וסני אם היא תבוא במגע עם הלשון או חלל הפה, ונמצא דהוי בגדר טעימה בלא בליעה ריש להתיר בחולה שאין בו סכנה עיי"ש באורך. ולענ"ד מסתפקנא אם איכא מציאות שיחזיק תרופה זו בחלל הפה ולא יבלענה כלל, דהרי יצטרך להחזיק התרופה בפיו זמן רב עד שתיבלע התרופה בנופו דרך נקבי הלשון והחיד. ברם לדרכנו הנ"ל לענין חשש יין נסך איכא עצה שישדרה חתיכת סוכר בתוך הנוזל וישימנה בתוך מכסה קאפסל וכך יבלענו דהוי שלא כדרך אכילתו דמותר בחולה שאין בו סכנה, ככרמ"א יו"ד (סי' קנ"ה ס"ג י"א). ותבנא לדינא, דהיכי דאיכא חשש חמץ באלקוהול, יש לבטלו בששים קודם פסח וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק שם, או שיערב בו דבר מר ויערבנו עם קמח תפוחי אדמה עד שיעשה דבר נוש ויכניסנו במכסה ויבלענו. [ומה שלא כתבנו שישדרה חתיכת סוכר בהנוזל ויאכלנו ע"י מכסה, דכיון שיערבנו עם סוכר ויתמתק שוב יהא ראוי לאכילה ויהא חיוב לבערו. ובלא"ה מסתפקנא בחמץ בעין שעירב בתוכו דבר מר ונפסל מאכילת כלב אם פטור מביעור, די"ל דהא דמבואר בשו"ע (סי' תמ"ב ס"ב) דפת עצמה שעופשה ונפסלה מלאכול לכלב דאינו חייב לבער, היינו משום דהחמץ מצד עצמו אינו ראוי לאכילת כלב שהרי עיפשה, אבל כשעירב בתוכו דבר מר והחמץ מצד עצמו עדיין ראוי לאכילה וצורת חמץ עליו, אלא שאין הכלב אוכלו מצד הדבר המר שמעורב בתוכו, אפשר דעדיין שם חמץ עליו וחייב לבערו. ומהאי טעמא יש לדון במה שהעירו שלא לשפוך נפט על החמץ בשעת שריפתו, דכיון דנפסל מאכילת כלב פקע חיוב הביעור ואינו מקיים מצות שריפה, ולדרכנו אפשר דכיון דהחמץ לא נפסל מצד עצמו עדיין חייב בביעור, וצ"ע ואכמ"ל. ובנ"ד אם יערב בקמח תפוחי אדמה דהוי רק תערובת חמץ, ובזה כיון שאינו ראוי לאכילה מחמת המרירות ליכא חיוב ביעור וכבשו"ע (סי' תמ"ב ס"א), ואכמ"ל]. והיכי דאיכא חשש יין נסך, ישרה בו חתיכת סוכר ויבלענו ע"י מכסה וכנ"ל. והנלע"ד כתבתי.

חותם בברכת התורה וכט"ס,

נתן געשטעטנער

בן א"י המתפלל בחו"ל אחרי ז' מר חשון מה יאמר בתפלת ברך עלינו

אפרים גרינבלאט

מח"ס שו"ת רבכות אפרים ג"ח

מעמפיס, טענסי

במ"ב בס"י קי"ז הובא בשם האחרונים (שהסכים להם הברכ"י בסק"ה) דבן א"י שבא לחו"ל אחרי ז' מר חשון אם דעתו לחזור תוך שנה שואל כמקומו, והיינו דאומר ותן טל ומטר, עיי"ש. ונשאלתי מאבל היושב שבעה על אביו בזמן ההוא, והוא הבן היחיד, ובא"י כבר אומרים טל ומטר ולא בחו"ל, מה יעשה. עניתי לו, דבתפלת לחש יאמר טו"מ, ובתפלת חזרת הש"ץ יאמר כמו בן חו"ל, כי כאן בחו"ל כך הוא הנוסח שלא לומר עדיין, עד ס' יום אחר תקופת תשרי, ואקוה דטוב עניתי לו, כי בצבור שייך הדין של לא תתגודדו אבל לא ביחידות, וכמו כן נראה לי, דבן חו"ל שבא באותו זמן לא"י, או בתפלת לחש לא יאמר טו"מ, ואם מזדמן דמוכרח להתפלל לפני העמוד אז בחזרת הש"ץ יאמר ותן טל ומטר. ועיין בשו"ת בצל החכמה ח"א סי' ס"ב.

והנה רב אחד יצא בטענה שלא נכון לעשות כן, אלא תמיד אין לו לומר בחו"ל ותן טל ומטר. ורב שני טען להיפוך, דבחזרת הש"ץ יאמר בקול רם ותן טו"מ. אז עיינתי שוב בדרי"ז, וראיתי בשערי תשובה סימן תצ"ו סק"ד שכ' בבן חו"ל שהוא בא"י ודעתו לחזור, ועובר לפני התיבה ביו"ט שני יתפלל בלחש של יו"ט ובקול רם של חול. וא"כ ה"ה הכא נראה דבלחש אומר ותן טו"מ, ובקול רם לא. ודיברתי עם פוסק מא"י בטעלפון לרגע, ואמר דפסקתי לנכון.

וכעת ראיתי בספר נטעי גבריאל על הלכות חנוכה מידרי הר"ב ד' גבריאל צינער שליט"א שכתב בעמוד נ' אות ד' וז"ל, אם בא לחו"ל אחר ז' חשון שכבר התחיל בשאלה, י"א שהואיל והתחיל לשאול מטר בכרכת השנים בז' חשון כבני א"י, לא יפסוק גם בהיותו בחו"ל אלא ימשיך כבא"י, וי"א שבצאתו יפסיק מלשאול מטר, ונראה להכריע שיפסיק מלשאול בדרך עלינו רק ישאול בשומע תפלה, ועיי"ש מ"ש בהגהות אות ז' ח'. ואני על משמרתי אעמודה, דאם התחיל אז בחו"ל בתפלת לחש שואל. וראית יש לי מדברי ספר חסד לאלפים להרב הגאון ד' אליעזר פאפו זצ"ל, בסימן קי"ד סעיף י"ד שכ' וז"ל, ואם התחיל בא"י בז' חשון ואח"כ יצא ובא לחו"ל בעוד שאומרים עדיין ברכנו, מושך מנהגו ושואל מטר כבני א"י. הרי מפורש דברינו. וכן מפורש בספר שלמי צבור להרב הגאון ד' יעקב ישראל אלגזי זצ"ל בדף קכ"ט ע"ב באמצע אות ח' וז"ל, ולי הפעוט נראה להכריע כדעת הסוברים ששואל כבני א"י לפי מה שיתבאר דאפי' בן חו"ל ששאל גשמים תוך ס' לתקופה אינו חוזר, עכ"ל. ועיי"ש דהביא דעות בזה, ומה שפסקנו הוא דבריו. ובנטעי גבריאל שם באות ה' כתב וז"ל, אם הוא ש"ץ, אז בתחזרת הש"ץ ינהוג כבני חו"ל כמנהג המקום שנמצא שם עכ"ל, ועיי"ש בהערות אות י', ושמחתי דמסכים בנקודה זאת לדברינו.

והנה שם במ"ב כתב וז"ל, וצריך לעיין בתשובת דבר שמואל ובס' יד אהרן כי שם מקורם, עכ"ל. ועיינתי בשו"ת דבר שמואל להגאון ר' שמואל בר' אברהם אבוהוב זצ"ל וכ' בס' שכ"ג וז"ל, מי שיצא מא"י לחו"ל ע"מ לחזור אימתי יהא שואל מטר בתפילה, אם בשבעה במר חשון כבני א"י, או ביום ס' אחר התקופה תשרי כבני חו"ל. תשובה, נראה דבכונן רא ינהג כמקום שנמצא בו, כיון שהוא מעין שאילת צרכיו הצריכים לו באותו מקום ובאותו זמן כשאר בני אותה העיר, והלא מי שבא אליה בזמן שמתענין על הגשמים או על צרת איזה חולי המתפשט בה והוא ג"כ באותה העיר באותו צער וסכנה, בודאי שישתתף בתפלותיו בכלל אנשי העיר בלי שום שינוי, עכ"ל. וביד אהרן ס' קי"ז להגאון ר' אהרן בר' משה אלפאנרארי זצ"ל כ' וז"ל ומי שיצא מא"י לחו"ל ע"מ לחזור אעפ"י שאין דעתו לחזור בזמן הגשמים שואל כבני א"י, מהר"ם חניז' ז"ל בספרו הל"ק ח"א ס' ע"ד משם מהריק"ש ז"ל, ושמעתי מהרב מהר"א יצחקי זלה"ה ששמע ממחר"י מלכו זלה"ה שמהר"ז נוטה ז"ל וכמה גדולים אחרים שנחלקו על מהריק"ש וכתבו דשואל כבני חו"ל, וכן פסק הרב בעל דבר שמואל בס' שכ"ג, ועתה חרשים מקרוב באו ס' פ"ח ז"ל, וראיתי שם שכתב, ודעתי הוא שבני א"י שבאו לחו"ל שואל כבני א"י ואם אין רעתו לחזור אחד שנה או שנתים כמו שלוחי א"י שיש להם אשה ובנים בא"י שואל כבני חו"ל, עכ"ל. הרי דיש ריעות כמו שכתבנו, וכן נוטה דעת ידידי הרה"ג ר' בנימין י' זילבר בספרו בית ברך על החיי ארם בכלל כ"ד אות ס"ב, וכן האריך בזה בנו ידידי הרה"ג ר' יחיאל זילבר שליט"א בספרו בירור הלכה, והביא מעוד הרבה ספרים, וכתב שם, ולדינא ודאי יש לנקוט כרעת כל הגדולים הללו, ואפילו דעתו לחזור מיד שואל כבני העיר הנמצא בה, עכ"ל. ולדעתי, מי ששואל כבני א"י לא הפסיד, וכן מסתבר דלכתחילה יש לעשות.

וכתב עוד שם וז"ל, ושמעתי הוראה בע"פ מת"ח א' שלעולם מספק יאמר ותן טל ומטר בשומע תפלה ויוצא ידי כו"ע ממנ"פ. ואין זה נראה, אלא נראה לדון בתורת ודאי ע"פ הגדולים הללו רשואל כבני העיר הנמצא בה, אפילו רעתו לחזור מיד עכ"ל, ובאמת אפשר לסמוך לכה"פ על הגדולים דישאול בשומע תפלה, אבל רעתינו היא רשואל בברכת השנים. והנלע"ד כתבנו והרחמן יצילנו משניאות. ועיין בספר לקט הקמח למהר"ם חניז' ברך י"ג ע"ב וז"ל בא"ר, ובני א"י כשהם בחו"ל אם יש להם אשה ובנים בא"י אעפ"י שאין רעתם לחזור בזמן הגשמים שואל כבני א"י, עכ"ל. וזה סיעתא לרברינו, ונכון פסקנו ואין לערער בזה, והמתעקש יעשה כדברי הסוכרים דלא ישאל אלא יעשה כבן חו"ל, ומי שלא מתעקש יעשה כבן א"י, וישאל אז בברכת השנים טל ומטר לברכה שכבר יש ברכה שהקב"ה זן ומפרנס אותנו תמיד בכל יום ובכל עת ובכל שעה, אמן כו"ר.

והנה הברכ"י פוסק רשואל טו"מ, ובמשנה הלכות חלק ה' ס' כ"ט כ' מרברכי המ"ב משמע כהברכ"י, והוא דשואל כבן א"י, עיין היטב בתשובת ידידי הרה"ג ר' מנשה קליין שליט"א שם בספרו, ועיי"ש בכף החיים בסק"א ובסי"ב ובספר פקודת אלעזר (הספררי) כתב כדברינו, ראם הוא ש"ץ או בלחש אומר כבני א"י, ובקול רם אומר כבני חו"ל. ובזר השולחן ח"ב פסק דישאל בשומע

תפלה, ועיין בשערים המצוינים בהלכה ח"א לירידי הרה"ג הרב ברוין שליט"א מ"ש בעמוד ק"ו טור ב', ומשמע ג"כ רכל אלו סוכרים כדברינו, וכ"כ בקשר גודל לחיר"א בעבודת הקודש, דבקהל רם אומר כבני חו"ל, אבל מוסכם לדעתו דבלחש אומר כבני א"י, וכמו שפסקנו. ועיין בשו"ת אנרות משה למורי ורבי הרה"ג ר' משה פיינשטיין אור"ח ח"ד סימן קי"ז מה שביאר את סדר התקופה בחו"ל דמתחילין אז לשאול. ובתהלה לדוד סי' קי"ז פסק אם טעה בחו"ל אחר ז' חשון ואמר טו"מ אין חוזר. ועיין בספר מנחת דוד ח"ב לירידי הרה"ג ר' דוד רוזנברג שליט"א בסימן ס"ה דמצדד לומר דבטעה אפילו קודם זמן הנ"ל אין חוזר, וא"כ לכ"ש זה שבא מא"י לחו"ל אם אמר אז יצא, ועיין בזה. ואם בליל השאלה לא הזכיר טל ומטר, עיין בספר דברי ישראל להרה"ג ר' ישראל וועלץ זצ"ל בסימן ל"ח, דרעתו ריש לחזור, עיין בדבריו. וזה שבא מא"י יתכן דצריך לחוש לדעת הפוסקים זצ"ל, דאם לא יאמר בחו"ל ותן טומ"ט יש לחוש דצריך לחזור, וא"כ יעשה כמו שפסקנו. ועי' ביסורי ישורון ח"א לירידי הרה"ג ר"ג פלדר שליט"א מ"ש בעמוד ש"ז. וכעת ראיתי בשו"ת באר משה לירידי הרה"ג ר' משה שטרן שליט"א בח"ז עמוד ר"א רמאריך ברו"ז, ומשמע דפוסק דאומר וטו"מ, והדין נכון כדברינו. ועיין בס' שלחן שלמה סי' קי"ז ובמסגרת השולחן שם, וכתב שם חידוש וז"ל, וה"ה אם בני א"י שכחו מלשאל טו"מ מן ז' מר חשון עד יום ע' אחר התקופה אין מחזירין כיון דבחו"ל אין מזכירין. וצ"ע מה כונתו ע' יום אחר התקופה.

ועיין בקצות השולחן סימן כ"א ס"י שכתב וז"ל, בן א"י שנמצא בחוץ לארץ ובן חוץ לארץ שנמצא בארץ ישראל כל אחד ישאל כבני העיר שנמצא בה (ומקורו ציין מברכ"י סי' קי"ז), וממשיך וכותב, ואם התחיל לשאול בא"י בז' במר חשון ואח"כ יצא לחו"ל שואל והולך כבני א"י (ומקורו ציין משע"ת סק"ד), וממשיך וכותב, ומיהו אם נעשה ש"ץ בחו"ל ישאל בחזרה כבני חו"ל (ומקורו ציין קשר גודל להחיד"א סימן ט"ז), וא"כ פסק כדברינו דשואל בלחש בחו"ל ותן טל ומטר לברכה, ולכאורה הדין נפשט. ולא מובן לי דברי יירידי בעל בירור הלכה דכתב ריש לפסוק כהברכ"י דיאמר כבני אותה העיר, כי עיינתי שם בסי' קי"ז בסק"ז וז"ל, בן א"י הנמצא בעירו בז' במרחשון ושאל כמנהג א"י בו ביום ואח"כ יצא ובא לחו"ל בימים מועטים ואכתי פשו ימים רבים עד יום ס' אחר התקופה, נ"ל דכיון דכבר התחיל לשאול מו' במר חשון (כנראה ט"ס וצ"ל בז') הן בעורנו בא"י, יהי' לו מושך כמנהגו וישאל כבני א"י דלא להוי כחוכא וטלולא עכ"ל, הרי רפסק בפירושו דשואל כבני א"י, ובסק"ח כ' דאם הוא ש"ץ או בתפלת בקול רם יאמר כמנהג חו"ל, ולפי"ז ירדו כל הספיקות וההלכה היא כמו שכתבנו בעזרה"ת.

ובספר א"י להרה"ג רי"מ טוקצינסקי ז"ל בע' י"ט כ' וז"ל, בן חו"ל שבא לא"י או בן א"י שיצא לחו"ל לפי דעת הפר"ח אם דעתו לחזור באותה שנה שואל כבני המקום שיצא משם, ואם לאו שואל כבני המקום שהלך לשם, אבל הברכ"י פוסק דאף מי שדעתו לחזור באותה שנה שואל כבני אותה העיר שהלך לשם, ולדעתו בן חו"ל שבא לא"י (בין שבא קודם ז' חשון ובין שבא אח"כ) שואל

של ומטר כאנשי א"י, וכן א"י שיצא לחו"ל קורם ז' חשון לא ישאל של ומטר, ואם כבר התחיל לשאול בא"י אינו פוסק גם בחו"ל (וחכמי הספרדים נהגו לפסוק כהברכ"ו), עכ"ל, ובעובדא דנשאלתי התחיל בא"י כבר לשאול, כי יצא אחרי ז' חשון ולכן פסקתי דימשיך לשאול.

ועיין בתורת חיים סימן קי"ז על אור"ח ס"ג שכ' וז"ל, עבה"ט אות ד' מה שהביא האידן הרין בכ"י בא"י בחו"ל, ובהפוך בן חו"ל בא"י, ועבכ"י רב"ן א"י יאמר כבני עיר הנמצא בו ע"ב (נ"ל ריש ט"ס וצ"ל ע"כ), וממשיך וכותב, ואין כל הספרים הנ"ל תח"י, ולי צ"ע דהלא כבר תמחו הראשונים למה לא ינהגו כל הארצות חוץ מבבל כבני א"י לשאול בז' בחשון עבכ"י, א"כ לעולם ישאל בן א"י בחו"ל בז' בחשון, וכן בן חו"ל בא"י, אעפ"י שדעתו לחזור ועמש"כ לעיל, עכ"ל שם. וכעת ראיתי בספר מקור חיים על שו"ע שנדרס מחרש מכת"י שכ' וז"ל, נ"ל פשוט דההולך מא"י לחו"ל או מחו"ל לא"י מתפלל בצבור באשר הוא שם עכ"ל, ותמיהני שלא ציין לאחרונים הרנים בזה, ובהגהות הרב המגיה שם כתב וז"ל, יש להסתפק בכונת רבינו, אם רעתו שרק בציבור הוא נגרר אחריהם, אבל במתפלל ביחידות הוא נוהג כמקום שיצא משם, וכדעתו של מהריק"ש שסובר שלעולם מזכיר כמו מקום שיצא משם, או רכונת רבינו רכיון שהגיע למקום שיש ציבור אפילו כשמתפלל לבד נמשך אחריהם, אבל השוה ברכ"י שכ' שאין סברא לחלק גבי שאלה אם הגיע למקום ישוב או לא כמו שמחלקין בדיון יו"ט שני בכ"י א"י שהלך לחו"ל, ומיהו בקיצור הלכות לא הוזכר ציבור כלל ודו"ק עכ"ל. ועיי"ש בקיצור הלכות וז"ל, וההולך מהכא להתם וההיפוך, מתפלל באשר הוא שם עכ"ל, וא"כ דעתו לא כמו שכתבנו. עכ"פ מי שעושה כמו שכתבנו, יש לו מקורות לזה, ואין לנו להתחזירו, ועדיין צריך בירור רחב ברי"ז. ועיין בשו"ת הדרב"ז ב' אלפים נ"ה שכ' וז"ל, מי שבא מא"י למצרים מתי שואל את הגשמים. תשובת. זו לא שמעתי אבל נראה שיש ללמוד ממקרא מגילה שאם דעתו לחזור בזמן שאלת הגשמים שואל כבני א"י בז' במר חשון ואם אין דעתו לחזור אלא כשיעבור זמן הגשמים שואל כבני המקום שהוא שם כי למה יקדים להתפלל על הגשמים והוא אינו צריך להם, ומסתברא שאם יש לו אשה ובנים בא"י אע"פ שאין דעתו לחזור אלא עד שיעבור זמן הגשמים שואל כבני א"י שהרי הוא צריך להם ואין זה סימן קללה אפי' לבני ארץ מצרים אם ירדו להם גשמים בז' בחשוון שהרי זמנו הוא אלא שאין להם צורך, ומזה הטעם אני סובר שאם שאל על הגשמים תוך ס' יום לתקופה במצרים אין מחזירין אותו לפי שאין הגשמים בזמן הזה סימן קללה, תדע שהרי יש כמה מקומות שאינם מא"י, ששואלין את הגשמים בשבעה במרחשון, עכ"ל. הרי לדעתו בודאי פסקנו נכונה כפי שכתבנו לשונו, וישאול בחו"ל כבני א"י, כי חוזר מיר, ופשוט. והוא נכון לדעתי הקטנה. ועיין מה שכתב בקונטרס אחרון לפתח הרביר הנדרס בריש ח"ב לסי' קי"ז להגאון ר' שמואל ויטאל זצ"ל באות ז', ומשמע דסובר דשואל כמקום שנמצא שם, ומ"מ עיי"ש ותהנה, ויש לבאר דבריו. ועיין שו"ת באר משה לירידי הרה"ג ר' משה שטרן שליט"א אב"ד דעברצין בח"ז עמוד רצ"ד אות ע"ו שכ' וז"ל, נשאלתי בן א"י שהוא בחו"ל ודעתו לחזור לאח"ז והוריו בא"י אם יתחיל לשאול שומ"ט מז' חשון או כבן

חו"ל, והשבתו אם הוא תלוי בהם, יתחיל מז' מר חשון, ואם אינו תלוי בהם יתחיל כבן חו"ל, ואם יחזור בתוך ס' לתקופה אז יתחיל ב' מרחשון כבן א"י וכו'. הרי דעתו בדר בא"י ומשפחתו שם ועומד לחזור אחרי שבוע והתחיל כבר לשאול בא"י דצריך לשאול בתפלת לחש כבן א"י, ובקול רם כבן חו"ל, וכמו שכתבנו.

בענין כבוש הרי הוא כמבושל

נפתלי חיים הלברשטאם

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאכוב
ברוקלין, ניו יארק

איתא ביו"ד סימן ק"ה סעיף א', איסור שנשרה עם היתר מעת לעת בצונן מיקרי כבוש והרי הוא כמבושל ונאסר כולו, והט"ז והש"ך שם מביאין או"ה דס"ל דאיסור שנשרה בכלי מעת לעת (ונאסר הכלי) ואח"כ שרו בו היתר מעת לעת רנאסר ההיתר על ידי הכבישה, והם מקשין על דין זה דהא לאחר מעל"ע נעשה טעם הנבלע בכלי פגום ואיך נאסר ההיתר ממנו, והניחו בצ"ע. והנה מבואר בהמפרשים דיש לקושיא זו שני תירוצים, דהמ"א באו"ח סימן תמ"ז ס"ק ט"ז תי', דפליטה ופנימה באין בסוף המעל"ע בבת אחת (ומשו"ה אסור דוקא בנתן ההיתר בתוכו מיד לבליעת הכלי), וכעין זה כתב הפרי חדש כאן בס' ק"ה דכבוש נעשה בסוף המעל"ע, אבל אינו נפגם עד לאחר מעל"ע, ממילא ברנע קודם שנפגם כבר יצא ונאסר המאכל, אבל במ"א משמע דהוי ממש בב"א. והכרו"פ מביא בשם החו"י דס"ל דהפליטה הוא לאט לאט במשך כל הכ"ר שעות וכשיש צידוק של פליטות כאלו של כר"ש נאסר, ובפחות מזה לא נאסר דמועטין הן ואינן נרגשין כלל (והכו"פ מסביר טעמו דמאחר דרוב מהם נפלטו קודם המעת לעת, אוסר). והחו"ד מק' על סבדא זו של החו"י דסו"ס בליעות דסוף מעל"ע דמשלמת לאיסור הוי פגום, ומסיק כתי' המ"א.

וראווי לבאר דיש כמה נ"מ בין שני תירוצים אלו. דהנה בדין כבוש מצינו כמה שיטות ובאופנים שונים, ראשית יש מחלוקת הפוסקים אם כבוש נאסר דוקא כשהיה בתוך המים מעת לעת רצופין, או אפילו נפסק לשעה מועטת ורק בצידוק כמה כבישות בסירוגין היה במים כר"ש נמי הוי כבוש. עור יש חילוק אם האי סירוגין היה בכל פעם במים אחרים, או שבכל פעם הוחזר לאותן מים. גם יש מחלוקת הפוסקים היכא דלא היה רנע בלי מים אלא שהמים היו מתחלפין תמיד (כגון במעייין). דיש אוסרין ויש מתירין. עיין פמ"ג ריש סי' ק"ה במ"ז, ובאו"ח סי' תע"ג א"א סק"ד, הגהות דע"א ריש סי' ק"ה, פ"ת סי' ס"ט סקל"ג, ודרכ"ת סי' ק"ה סוף אות ח'.

ויש לתלות דינים אלו בפלוגתא הנ"ל שבין המ"א והחו"ר, עם החו"י והכרו"פ, דהא ז"פ דדבר צונן יבש שאין פולט או בולע כלל ורק על ידי שנכבש בדבר צלול מעת לעת ברצופין, נתרכך כל כך עד שמפליט ובוולע מעצמו בלא שום

כח חום, וממילא אין נ"מ אם המים מתחלף או לא, דכל שלא נפסק רגע מהכבישה הרי יש לה כח הריכוך, ואין לומר דעל ידי שהמים מתחלפין אין מתרכך כלל והוי כלא נכבש כלל, דלא מסתבר, מאחר שסוף סוף גשרה במים מעל"ע בלי הפסק. ואם נכבש בסירוגין לא נתרכך כל כך שיפלוט, ואדרבה באותו זמן שהיה חוץ למים שוב נתייבש ונתבטלה כל הפעולה מכל מה שנכבש מקודם וצריך מעל"ע מחדש ברצופין. וכל זה הוא לסברת המ"א והפר"ח דס"ל דהפליטה היא רק אחר כ"ד שעות, ומש"ה יש לאסור גם במים מתחלפין, לאותן המים שעוברין אז לאחר המעל"ע, משא"כ לשיטת החו"י דס"ל דכל דבר צונן א"צ להכיבוש כדי שיתרכך, דמרוכך ועומד הוא מעצמו, ותיכף כשמניחו לתוך דבר צלול מתחיל לפלוט או לבלוע, אלא דבעינן צירוף מעל"ע כדי לאסור, א"כ במימיו מתחלפין אינן נאסרין כי אין שם צירוף, דבכל רגע שפולט קצת מהאיסור הרי אותן המים חולפין והולכין להם ואין להם צירוף, ואם נכבש בסירוגין נהפוך הוא, דלהמ"א מותר מאחר דלא היה במים כ"ד שעות רצופין נתייבש בנתיים, ואין לו כח להפליט בסוף המעל"ע, ולהחו"י אם מניחו לתוך אותן המים בכל פעם הרי סוף סוף יש שם צירוף של פליטות מועטות של כ"ד שעות ונאסר המים, אבל אם היה בכל פעם במים אחר מותר לכו"ע, דלהמ"א הרי נתייבש באמצע, ולהחו"י אין שם צירוף, ודרו"ק.

אמנם עדיין יש לברר, אף לשיטת המ"א והפר"ח דהפליטה הוא רק לבסוף, אם הוא רק פ"א בסוף המעת לעת ולא בזמן ממושך אח"כ כמו אצל כח חום שכל זמן שיר סולדת בו בולעת ופולטת. ומצאתי פלוגתא בזה מובא בדרכ"ת סימן ק"ה אות י' דמביא בשם היר יהודא דהיכא ששרה בשר במים מעל"ע ונפל אח"כ שם חלב דהבשר נאסר מיד, הרי דכח הכיבוש הוא לעולם, וכ"כ החמ"ר. ברם מביא שם דבש"ת טוטו"ד חולק על זה ראינו נאסר אח"כ חוזר ושוהה מעל"ע מעת שנפל האיסור, וכ"כ בספר עדוה"ב. והנה הפמ"ג כתב בריש סימן ק"ה דהא דכבוש כמבושל לאו כמבושל ממש אלא שמפליט ומבליע ונ"מ לרם היוצא ע"י כבישה דאסור מה"ת (דרק דם שבשלו אסור מררבנן), ושם במ"ז סק"ד מחלק דבכ"ש אין מפליט ומבליע כא' רק או מפליט או מבליע, עיי"ש באריכות, וא"כ מאחר דחזינן דכבוש חמור יותר מכ"ש דכ"ש אינו אוסר רק כ"ק וכבוש אוסר בכולו, יש לומר דכמו כן חמור הוא לענין זה דמפליט ומבליע כא' ואם נכבש איסור והיתר נושים בהיתר צלול נאסר היתר הגוש מהאיסור (ובכ"ש אינו ברור דנאסר בכח"ג, עיי"ש בפמ"ג) וכ"כ היר יהודא להדיא. הרי מוכח דיש לכבוש דין חום דכ"ר (רק דסוף סוף אינו חום ממש רליהוי לגמרי כבישול) ואם נופל עליו צונן לאחר כד"ש הוי כצונן לתוך חם ונאסר כולו כבישול וא"כ צ"ע בסברת המהרש"ק דס"ל דלא נאסר כלל. ועל פי הנ"ל י"ל דס"ל דפעולת הכבישה הוא רק פ"א בסוף הכ"ד שעות (ורק אז מפליט ומבליע כא') מאחר דסוף סוף אין שם חום ממש ומש"ה מתיר בכח"ג. ואפשר הא דכבוש חשיב ממש כחום דמבושל תלוי קצת בפלוגתא דהביא רמ"א כאן בס' ק"ה אי חלק חתיתכה דיוצא מרוטב ככבישה ג"כ נאסר כמו כח החום דמפעפע למעלה, ודוק בזה.

והיוצא לנו נ"מ לדינא, היכא דנכבש איסור גוש בהיתר צלול מעל"ע והיה שם ששים ולאחר המעל"ע נשפך מההיתר עד שאין שם ששים, דלהחוי"י יש להתיר מאחר רכל הפליטות של משך הכר"ש נתבטלו והפליטות שלאח"כ אין בהם כרי צידוף (חוץ אם נאמר בכה"ג חוזר וניעור, וצ"ע בזה, דלכאנ"ל לא שייך בזה חוזר וניעור דבליעות דמעל"ע נתפשט בשוה, ואע"פ שנשפך מ"מ יש ששים אף דאחר כ"ד שעות הוה טעם גמור והבליעות דאחר מעל"ע כשאין שם ששים אינן אוסרין מטעם חסרון חכמות רק מטעם חסרון האכיות דהיה טעם קלוש ולא שייך לצרפו כלל לאיסור הקורמת ודו"ק). ולהמ"א תלוי בפלוגתא הנ"ל, דאם נאמר דהפליטה אחר המעל"ע הוא לעולם כמו בכישול יש לאסור, ואם נאמר כשיטת המהרש"ק דהוא רק פ"א לאחר המעל"ע כאן מותר.

עולת שבת בשבתו

ויחי

וישתחו ישראל על ראש המטה, ופירש"י תעלא בעירני' סניד ל'. על ראש המטה, הפך עצמו לצד השכינה, מכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה, ע"כ. ולכאורה הם דברים סותרים, דלפי מה שאמר תחלה, היתה ההשתחואה כלפי יוסף, ואח"כ אמר שהשתחווה לשכינה. אך נודע כי שורש הקדושה יורדת ממקומה למטה הימנה בסוד לכו ומעטי את עצמך, והיא תמן ראש לשועלים, ולכך במקום זה שירדה שכינה עכשיו לחיות מדאשותיו של חולה, ראש לשועלים היא. ולכך אמר, תעלא בעירני', כלו' בעת שהיא במדרגה זו, אז סניד ל'. נמצא דרכי רש"י אחר הם.

(הנה"ק מוהר"ר רוב בער המניד ממעזריטש זצ"ל¹)

שמות

ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ר' ויבקש המיתו, ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה. יש לפרת מלת "מלון" מלשון תלונוה והתלוננות, וכוונת הכתוב, כי אז בהלון מרע"ה למצרים לראות שלו' אחיו ונתן מחשבתו עליהם, התחמץ לכבו על גודל אחיו, ואף כי ה' שלחו עתה לנאלם, בכל זאת אעיקרא דינא קשיא ל', מה ראה על ככה, וכמעט קרוב ה' להתלונן על הנהגתו ית' (וכאז"ל במדרש שעל זה דומז מדוע לא יבעד הסנה עי"ש), וזה אומרו, ויהי בדרך במלון, שכמעט קט ה' בדרך להתלונן עליו ית', ויפגשוהו ה' במדת רחמיו להמיתו, כי טוב לו זה משיבוא ח"ו להרהר. והנה צפורה הבינה מיד, כי אין זו ממדת מרע"ה נאמן ביתו שיבוא להרהר ח"ו, אם לא שדבר חיצון גרם לו כן, והיות מצינו בפסח שמילת בנו ועבריו מעכבתו מלאכול בפסח, הרי כי גם ערלת הבן בכחה לפגום באב, ע"כ מיד ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה, כי הבינה שזה גורם ח"ו עקמימות בלב. (הגאון מוה"ר עקיבא קארניטצער אבד"ק קראקא זצ"ל²)

וארא

בילקוט סוף הסדר. וירא פרעה כי היתה הרוחה וכו', כך הרשעים כשרואין הרוחה חוזרין למעשיהם הרעים, אומות העולם מוסיפין וחוטאין, אבל ישראל תם עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך (עור) וכו'. הענין כי לא די אשר הצדיקים עושין תשובה כשהקב"ה מרויח להם מצרה ומוסיפין מע"ט, אך ה' מקום לומר פן עושין זה שמתיראין פן יחזור להם הצרה, לזה אמר, אף שהקב"ה מבטיח להם, לא יוסיף להגלותך עוד, עם כל זה תם עונך, כי אין עושין עוד העונות ח"ו. (הגאון מוה"ר אברהם שיקטין אבד"ק ברעסלא וצ"ל³)

כא

החודש הזה לכם, ואמרו חכמז"ל במדרש (הובא ברש"י) נתקשה משה בלבנה, עד שהראה לו הקב"ה את הלבנה בחידושה ואמר לו כזה ראה וקדש. וכבר עמדו בזה המפרשים, דמה נתקשה משה בלבנה יותר מבשאר מצות התורה. וי"ל בזה עפ"י מה שהביא בספה"ק רביר הזהב בשם רבו הגה"ק מראפשיץ זי"ע, לפרש מה שאומרים בנוסח הקידוש, תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים, דהנה כשרוצה האדם לשוב בתשובה שלימה לתקן מה שעוות, לפעמים עולים הרתורים בלבן, הלא מלוכלך אני בעוונות וחטאים רבים, ואיך אוכל לבוא אל המלך בלבוש שק, ונופל ח"ו במכמורת היאוש, והעצה לזה, שיתבונן האדם במעשה יציאת מצרים, כי בני"י בהיותם בארץ מצרים היו משוקעים במ"ט שערי טומאה, וברגע אחד הוציאתם הקב"ה משם, ונתעלו אז מכירא עמיקתא לאיגרא רמא ומאפילה לאור גדול, עד שזכו לעמוד במעמד הנבחר ולקבל את התורה, ומזה יתחזק האדם, שאפילו אחר שעבד ח"ו הרבה עבירות, אעפ"כ תיכף כשירצה לכנס אל הקדושה ויעשה תשובה באמת, מיד יקבלו השי"ת באהבה. וזהו, תחלה למקראי קודש, כי בתחלת התקרבות האדם אל הקדושה, בא היצה"ר לדחותו בטענות שאינו ראוי לכך, כי כבר נתלכלך הרבה מחמת עבירות שבידו, אז, זכר ליציאת מצרים, שיזכור ענין יציאת מצרים, שברגע אחד יצאו משם ונכנסו לסטרא דקדושה, ובזה יתחזק לבבו, וזתדה"ק.

וי"ל דזהו הענין שישראל מונין ללבנה, כי הלבנה אחר שהולכת ומתמעטת עד שנחשכת לגמרי, שוב מתחדשת אורה כבראשונה, להורות לישראל, שאף

(1) בקונטרס „מספר רב" (לעמבערג תקע"ה) להגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד וצ"ל (רבני הספר על הגאון מוה"ר מאיר קריסנאפאלער אבד"ק בראד וצ"ל), ברך י"ב ד"ה ועתה, הביא ד"ז בשמו.

(2) הועתק מכת"י בנו הרב הגאון מוה"ר יוסף נחמי קארניטצער אבד"ק קראקא וצ"ל, בשם אביו. — אפריון נמטי"ו לבנו ידירנו הרבני המופלג הנניד הנכבד כש"ת מו"ה שמעון קארניטצער נ"י, שמסר לנו ד"ז. יברכהו השי"ת בעז ותעצומות לאיו"ש.

(3) הועתק מכת"י המונח באוצרו של ידירנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר רפאל יצחק רייכמאן שליט"א ראש ישיבת כולל מאה שערים בירושלים עיה"ק. טוב עין הוא יבורך.

כשמגיעים ח"ו למדרגה התחתונה, יכולים להעלות ע"י תשובה לקדושה העליונה, ומה"ט נצטוו ישראל על מנין הלבנה תיכף בעת יציאת מצרים, כי שניהם מורים על ענין אחר, וכנ"ל. וזה יש להעמיס בכוונת המדרש הנ"ל, שמשה רבינו נתקשה בלבנה, מדוע ישראל מונים ללבנה דהולכת ומתחסרת מיום ליום, ולא לחמה הזורחת בכל יום תמיד בלי הפסק, ועל זה אמר לו הקב"ה, כזה ראה וקד"ש, פי' שהלבנה היא הוראה לבני ישראל איך יוכלו ליכנס אל אור הקדושה, שאף שכבר נשתקעו בעוונות ובחשכה יתהלכו, עכ"ז אור קרוש עליהם תאיר, וכדברי הגה"ק מראפשיץ זי"ע.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להרה"ג מוה"ר מנחם בראכפעלד ז"ל)

ויחי

קאפ' מ"ט פסוק ד'.

יצועי, לשון משכב ע"ש שמציעים אותו ע"י לבדין וסדינין והרבה דומים לו, אם זכרתיך על יצועי (תהלים ס"ג), אם אעלה על ערש יצועי (שם קל"ב). בדפוסים הראשונים, וכן ברש"י כת"י קלף, הובא הפסוק אם אעלה, קודם הפסוק אם זכרתיך, ובמכוון הוא, מאחר שבפסוק זה נזכר ערש, וראי' חזקה היא שהוא לשון משכב. ובדפוסים האחרונים הפכו והקדימו הפסוק אם זכרתיך, להעמיד על הסדר, שבתהלים הוא בקאפיטל ס"ג, וזה בקאפיטל קל"ב. ובדפוס ויניציא (משנת שנ"א) לא הובא פסוק אם זכרתיך כלל.

שם פסוק כ"ב.

בנות צעדה עלי שור, בנות מצרים היו צועדות על החומה להסתכל ביופיו ובנות הרבה צעדה כל אחת ואחת במקום שתוכל לראותו משם עלי שור על ראייתו כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כ"ד). ובדפח"ר הנוסחה, ד"א עלי שור על ראייתו. וכן רשמו והגיהו כאן בדברי רש"י שצ"ל ד"א, ועיין בשם אפרים שהקשה דברי רש"י סותרין זה את זה, ובהנה זו נתקן. ובדפוס אלקבץ לא גרס כלל תחלת דברי רש"י שהיו צועדות על החומה, והנוסחה היא, בנות צעדה כל אחת במקום שתוכל לראותו עלי שור על ראייתו כמו אשורנו ולא קרוב. לפ"ז אם באנו להגיה בנוסח שלנו, צריך להעמיד תיבת ד"א אחר תיבת להסתכל ביופיו, ד"א בנות הרבה וכו', דהאי דכתב, במקום שתוכל לראותו, שייך לפירוש השני. וברש"י כת"י קלף הנוסחה, בנות צעדה עלי שור, מצריות היו צועדות להסתכל ביופיו, בנות הרבה כל אחת ואחת צעדה במקום שתוכל לראותו משם עלי שור על ראייתו כמו אשורנו וכו'. לפי נוסחאות אלו, אין כאן שני פירושים, כי לא נזכר כלל תיבת חומה.

שמות

קאפ' ב' פסוק ט"ז.

ולכהן מדין, רב שבהם וכו'. רש"י בא להוציא שלא נפרש כהן כומר וכמ"ש בפסוק רק ארמת הכהנים (בראשית מ"ז, כ"ב), שפירש שם, הכהנים הכומרים, כל ל' כהן משרת לאלהות הוא חוץ מאותן שהם לשון גדולה כמו כהן מדין כהן און, עכ"ל. והוא ע"פ תרגומו של אונקלוס שתירגם שם, כומריא, וכאן, וכן בפסוק, כהן און (בראשית מ"א, מ"ה), תירגם על תיבת כהן רבא, וכן כתב רש"י באיוב (י"ב, י"ט) בפסוק מוליך כהנים שולל, כהנים, שרים, כמו כהן מדין, כהן און.

אבל לפי רברי רז"ל שפירשו פיטואל זה יתרו שפטם עגלים לע"ז (ב"ב ק"ט:): וכמ"ש רש"י בפ' וארא (ו', כ"ה), ובריש פ' פנחס, לרבריהם יתפרש כהן מדין, כומר, וכמ"ש הרשב"ם בב"ב שם (ומ"ש, שם כדכתיב כהן און, צ"ל כהן מדין), וכמ"ש הרמב"ן בפ' מקץ בפסוק בת פוטיפרע כהן און, שכהן מדין היינו כומר, כמו שאמרו ביתרו שהי' מפטם עגלים לע"ז, וכן פירש על כהן און.

קאפ' ה' פסוק ד'.

תפריעו את העם ממעשיו, תבדילו ותרחיקו אותם ממלאכתם וכו', וכן פרעהו אל תעבר בו, רחקהו, וכן יתפרעו כל עצתי, כי פרוע הוא, נרחק ונתעב. הנה אונקלוס תירגם, תפריעו, תבטלון, וכן פרש"י במשלי על הפסוקים שהביא כאן פרעהו, ותפרעו, וצ"ע למה לא פירשו גם כאן כמ"ש האונקלוס, שהוא יותר קרוב לפשוטו. והפסוק כי פרוע הוא, שפירש"י כאן, נרחק ונתעב, לקמן בפ' תשא פירשו, פרוע מגולה, נתגלה שמצו וקלונו, כמו ופרע את ראש האשה. ובפירוש המכונה לרש"י בדה"ב (כ"ח, י"ט) בפסוק, כי הפריע ביהודה, כתב דוגמא, כי פרעה אהרן, בפרוע פרעות. ועל בפרוע פרעות (שופטים ה', ב') פרש"י, כשבא פרצות על ישראל שפרצו בהם אויביהם.

הרי לנו ג' פירושים על, כי פרוע הוא, רש"י כאן פ', נרחק ונתעב, רש"י לקמן פ' מגולה, ופירוש השלישי, נפרץ.

וארא

קאפ' ד' פסוק א'.

באה"ר, והוא מגזרת ניב שפתים, ינוב חכמה, ויכל מהתנבאות דשמואל. הנה מה שהביא מפסוק ויכל להתנבות הנאמר בספר שמואל-ב' (י', י"ג) אצל שאול, הוא רק להנצל מתפיסתו של הראב"ע שבתיתב נביא האל"ף שורש, ע"כ הביא רש"י, ששם נאמר מהתנבות בלא אל"ף, וכמ"ש בזה בגור ארי' ע"ש, וא"כ שיבוש גם הוא מה שנדפס, ויכל מהתנבאות (באל"ף), כי חוץ ממה ששינוי מלשון הכתוב, השחיתו הכוונה, כי מה רא' הביא מתיבת מהתנבאות שהוא מגזירת ניב. ובדפוס אלקבץ הוא בא לנכון, מהתנבות.

ואגב ראיתי לעורר, כי ברש"י כת"י קלף, במקום „דשמואל" הוא „דשאל", ונכון.

שם פסוק כ"ג.

גם לזאת, למופת המטה שנהפך לתנין ולא לזה של דם. בספר אמרי שפר נותן טוב מעם למה שינה רש"י מלשון הכתוב, דכתיב גם לזאת, בלשון נקבה, ורש"י כתב ולא לזה, בלשון זכר, עיי"ש. אבל ברפוס אלקבץ הנוסחה ברש"י, ולא לזאת של דם.

כא

קאפ' י' פסוק י'.

כא"ר, וזהו שנאמר היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם (יהושע ה', ט), שהיו אומרים לכם דם אנו רואין עליכם כמדבר:

הדבר קשה קצת להולמו, שאחר ארבעים שנה היתה עדיין עליהם חרפת מצרים, ואין לפרש שעל מה שהיו מחרפים אותם במצרים קודם צאתם קאי, שהמולים ההם לא היו מיוצאי מצרים, כמו שנתבאר שם בפסוק, כי מולים היו כל העם היוצאים, רק שהילודים במדבר מל יהושע, וא"כ מי הוא זה מהמצרים שהיו מחרפין אותם שם. ורש"י תירץ זה שם ביהושע וז"ל, וכשמלו כימי יהושע ובא אותו הדם הוסרה אותה החרפה שעדיין ערב רב שעלו עמהם היו מונים להם, כך דרש ר' משה הדרשן.

קאפ' י"ב פסוק ג'.

דברו אל כל עדת ישראל וגו' בעשור לחדש, דברו היום בר"ח שיקחוהו בעשור לחדש: הנה, פסח מצרים מקחו בעשור ולא פסח דורות:

מנוסחא זו מפורש יוצא שמתבת, "הנה" דריש, רוקא הנה מקחו בעשור וכו'. והנה השפ"ח הביא בשם המהרש"ל דדיוקו הוא רהול"ל ויקחו להם בעשור לחדש וכו' עיי"ש, וביתר ביאור באו דברי המהרש"ל בס' הואיל משה (לתלמידו) בעל מטה משה) וז"ל, וממורי ז"ל שמעתי מדכתיב בעשור לחדש ויקחו, הל"ל ויקחו להם בעשור לחדש, אלא אי הוי כתוב כך הוי משמע שהצווי של לקיחה קאי על יום העשור לעולם, לכך כתיב בעשור לחדש ויקחו, שקיחה זו יהי בעשור ולא לדורות, עכ"ל. ובנוסחתנו א"א להעמים פירושו כלל, אלא שלפני המהרש"ל היתה הנוסחה כמ"ש ברפוס הראשון, דברו אל כל עדת (בני) ישראל בעשור לחדש הנה, פסח מצרים מקחו מבעשור ולא פסח דורות, דברו היום בר"ח שיקחוהו בעשור: בנוסחה זו אפשר להעמים פירושו של המהרש"ל.

וברפוס אלקבץ הנוסחה הוא כמו בספרים שלנו, דק שנקודות ההפסק נותנים מקום לפירושו של המהרש"ל, שכן הוא, דברו אל כל עדת בעשור לחדש, דברו היום בר"ח שיקחוהו בעשור לחדש הנה: פסח מצרים מקחו בעשור וכו'.

שם פסוק ה'.

באה"ר, שאף עז קרוי' שה וכו'. בכל הרפוסים הישנים, וכן ברוב החדשים, כתוב בלשון זכר, שאף עז קרוי' (לא קרוי', בלשון נקבה), רק שבמקצת רפוסים רצו

לתקן מפני שעז היא הנקבה, אבל לא נכונה ההנחה, כי עז הוא שם המין בין זכר בין נקבה, וכמ"ש הראב"ע בפסוק ואם עז קרבנו (ויקרא ג', י"ב), וכאן שהפסח הוא זכר, לא שייך לומר קרוי בלשון נקבה.

שם פסוק כ"ז.

ויקוד העם, על בשורת הגאולה, וביאת הארץ, ובשורת הבנים שיהיו להם: ביריעות שלמה הביא בשם מהרש"ל שריוקן מרכתיב בתחלה העם ואח"כ כתיב וישתחוו לשון רבים אלא ללמד כאלו היתה שם קידה אחת וב' השתחוואות, (הביאו בשפ"ח). אמנם ברפח"ר הנוסחה, ובשורת הבנים שיהיו להם וישאלום. ולכאורה נראה שהיא וישאלום היינו שהבנים ישאלו מהם על אודות העבודה, וא"כ אין כאן רק ג' בשורות, אבל מנוסחת דפוס אלקבץ נראה שהיא וישאלום קאי שהמצרים ישאלום כלי כספם וזהבם, א"כ היו ד' בשורות, שכן הוא נוסחת אלקבץ, ובשורת שיהיו בנים להם וישאלום וינצלו את מצרים.

וברש"י כת"י קלף ליתא כלל בשורת הבנים, שכן היא הנוסחה, על בשורת הגאולה, וביאת הארץ, ובשורת שישאלו מהם כלי זהב ולא ימנעום, ר' שמואל בר (נחמני) [נחמני] אומר ויקוד העם וישתחוו חוזר למצרים שהם השתחוו לפנינו שנצא ממצרים, ע"כ. לפי נוסחה זו הוו להו שלש בשורות, וכרמו המהרש"ל.

ואפשר לומר שהנוסחאות פליגי במאי רפליגי במכילתא (פרשה ו"ב), אם, והי' כי יאמרו אליכם בניכם, הוא בשורה טובה או בשורה רעה עיי"ש. דנוסחת כת"י אזרא למ"ד שבשורה רעה היא לפיכך לא חשיב לה, ונוסחה שלנו ס"ל כמ"ד בשורה טובה היתה, ע"כ לא חשיב הק' שישאלום וינצלו את מצרים. ובדפח"ר ואלקבץ הביאו את שניהם.

תמיהות וישובים

סתירה בדברי הפרי מגדים

כ' המחבר ביו"ד סי' ק"א ס"ב, דחתיכת היתר שנאסרה מחמת שקבלה טעם מאיסור, אפי' למ"ד חתיכה נעשה נבילה, אין לה דין חתיכה הראוי' להתכבד. וכ' הפרמ"ג במש"ז סי' ק"א סק"ג וז"ל, ודע אם נאמר כשיטת ר"ת או ר"ח כהן (בטעם כעיקר) דלוקה על כל כזית מהיתר (כשיש בו טעם איסור), אף בלוע הוי ראוי' להתכבד, עכ"ל. ולכאז' סותר דברי עצמו, שכ' בשער התערובת ח"ג פ"ב ד"ה חהר"ל, וז"ל, דאף למ"ד שכ"ע ה' לוקה על כל כזית מהיתר, אפ"ה יראה לי דאינה ר"ל, ול"ד לבב"ח, ותחילוק קל להבין, עכ"ל. — וצע"ג.

יחיאל יהודה פאפיער

חבר בכולל עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

תמו' בדבריו רבינו חננאל

במסכת ביצה דף כ"ד ע"א, היכי דמי ביבר קטן היכי דמי ביבר גדול וכו', אי נמי דנפלי טולא דכתלי אהרדי, ע"כ. וכ' ר' חננאל וז"ל, פי' בעת שהחממה במזרח, צל כותל המערבי מגיע עד כותל המזרחי, והוא ביבר קטן, עכ"ל. והוא פלא כנראה להמעייין, דלהיפוך הוא. (ואולי ט"ס נפל בדבריו, וצ"ל בעת שהחממה במזרח, צל כותל המזרחי מגיע עד כותל המערבי).

שמואל יחיאל שטערן

תלמיד בישיבת קדושת ציון

קרית כאבוב, בתיים

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרירי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דכאבוב בנאליציע, שנהרנו ונשרפו על קירה"ש בשנות הזמן ת"ש-תש"ה לפ"ק).

שני דברים נחמדים על מס' כתובות

מהאברך החו"ב מו"ה יעקב הלוי גאלדוואסער הי"ד ממשעבין¹

דף כ"ו ע"א. אר"י אמר שמואל מעשה בארם אחד שהי' מסיח לפי תומו ואמר זכורני כשאני תינוק ומורכב על כתיפו של אבא והוציאוני מבית הספר והפשימוני את כתונתי והטבילוני לאכול בתרומה לערב. וכתבו שם התוס', דמה דנקט מבית הספר, הוא כדי שלא לומר שהוא עבר כדאמר בסוף פירקין (דף כ"ח ע"א), ע"כ. וכוונתם, דתנן התם במתני', נאמן אדם לומר שהי' איש פלוני יוצא מבית הספר למכול לאכול בתרומה, ומקשה בגמ' ודילמא עבר כהן הוא, ומשני דאסור לארם שילמד את עבדו תורה, וכיון דתני יוצא מבית הספר, אלמא דלאו עבד הוא. והנה הטור באהע"ז ריש סי' ג' הביא דין זה, והשמיט תיבות הללו, שהי' יוצא מבית הספר. וכבר תמחו על זה הב"י והררישה, וגם הנושאי כלים בשו"ע, והב"ש, והטו"ז, דא"כ הדרא קושיית הש"ס לדוכתי' דילמא עבד כהן הוא.

ולענ"ד נראה לתרץ בטו"ט, דלכאורה קשה מה פריך הגמ' דילמא עבד כהן הוא, הלא כתבו התוס' במס' נזיר (דף ס"א ע"ב) בד"ה אי הכי, דעבר אין מקבל טומאה ולא שייך בו טהרה במקוה, וא"כ כיון דתנן במתני' שהלך למכול, על כרחך דלאו עבד הוא²). ונראה, ראע"ג דמדאורייתא אין עבד מקבל טומאה, אבל

(1) ראה אורותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ג' עמוד ל"ו. חידו"ת הללו הועתקו מא' מקונטרסיו שנשארו לפליטה, והגיע אלינו מאת אחיו הצעיר ידידנו הנה"ח מו"ה פנחס הלוי גאלדוואסער נ"י מרמת-גן ששלח לנו קונטרסי חידושויו כדי להוציאם לאור עולם בעז"ה. ישא ברכה מאת ר'.

(2) כבר עמד על קושיא זו הגאון מוה"ר יוסף ענגיל בספרו בית האוצר מערכת אל"ף כלל ט' אות ו'.

מדרבנן שייך בו טומאה וטהרה, רבכמה מקומות משמע רעבר מקבל טומאה³, ועכצ"ל רעכ"פ מדרבנן שייך ב' טומאה. לפי"ז אין להוכיח מהא דהי' צריך טבילה דלאו עבר הוא, דמדרבנן שייך ב' טבילה, לכן צריך לשנויי מסייע ל' לר' יהושע בן לוי דאמר אסור לאדם שילמד את עברו תורה, ומדאמר יוצא מבית הספר, ע"כ לאו עבר הוא.

ולפי"ז מתורץ מדוע השמיט הטור הא דהוציאנוי מבית הספר, דבלא"ה ידעינן דלאו עבר הוא, מדאמר והטבילוני לאכול בתרומה לערב, ופירש"י דצריך הערב שמש, וא"כ ע"כ לאו עבר הוא, מדצריך טבילה, ועבר אין מקבל טומאה כנ"ל, וליכא למימר דהא דהוצרך טבילה הוא משום רעכ"פ מדרבנן טמא הוא, דהא כתב רש"י במס' שבת (דף י"ג ע"ב) ד"ה האוכל, בשם הערוך, דבטומאה דרבנן לא בעי הערב שמש, וא"כ אי נימא רעבר הוא וטבל משום טומאתו שהוא מדרבנן, מדוע הוצרך להמתין עד לערב, ועל כרחק דלאו עבר הוא. ולכן השמיט הטור הא דאמר והוציאנוי מבית הספר⁴. והא דפריך הש"ס לקמן בדף כ"ח, ודילמא עבר כהן הוא, משום דבמתני' תני סתם לאכול בתרומה, ולא תני תיבת לערב, ולכן עיקר הראי' הוא שם ממה שהי' יוצא מבית הספר, ודו"ק כי נכון הוא בס"ד.

* * *

דף נ"ו ע"א. האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו בשל דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר בדבר שבממון תנאי קיים. ולהלן בגמ' בע"ב, מייתי הא דתנן במתני' ר' מאיר אומר כל

(3) עיין גליון הש"ס להנרעק"א שם בנוזר, ובשו"ת בית יצחק חאו"ח סי' ט"ז בשולי המכתב, ובחיו"ד סי' ג' בשולי המכתב, ובס' אמבוהא דספרי בפ' מטות דף ר"ס אות ג'. (4) עפ"י דרכו, אולי יש ליישב מדוע הרמב"ם בפ"כ מהל' איסורי ביאה הלכה ו"ד לא השמיט תיבות הוציאנוי מבית הספר, דהרמב"ם לשיטתו אזיל דס"ל בפ"א מהל' משמאי משכב ומושב הל' י"א, דאף בטומאה דרבנן צריך הערב שמש, א"כ לא מוכח מהא דאמר לערב, דלאו עבר הוא, שהרי לשיטתו אף טומאה דרבנן צריך הע"ש, ולכן שפיר הביא הא דהי' יוצא מבית הספר, ודו"ק.

אמנם שיטת הרמב"ם בזה, אינו ברור כ"כ, דהרמב"ם בפ"ט מהל' אבות הטומאות הל' א', כ' דבטומאה מדבריהן א"צ הערב שמש, ועיין בכסף משנה שם בפרק י' הל' ב' שב' זו"ל, ואפשר לומר דיש בטומאות של רברי סופרים שמעונין הערב שמש ויש שאינם מעונינים וצ"ע, עכ"ל. ועיין בתוס' חגיגה כ"א ע"א אריכות בזה. ובחי' מהר"ץ חיות לחגיגה בדף כ"ו ע"א כ', דמה שהצריך הרמב"ם בפ"א מהל' משכב ומושב, הערב שמש, צע"ג דהרי בטומאה דרבנן א"צ הערב שמש, עיי"ש. ובכתבי הרב הגאון מוה"ר חיים רוב גראס ז"ל אבר"ק פערטריווא [שנשארו בעזבונו ירידינו המנוח הרב הגאון מוה"ר יצחק שמעוןהעלל ז"ל אבר"ק זאלצבורג] הביא ששמע מאת הגה"ק מוה"ר ישכר רוב דוקח אבר"ק בעלז זצ"ל תחת א' השיחים, שהעיר על דברי מהר"ץ חיות הללו, שלא זכר רברי התוס' בחגיגה דף כ"א ע"א הנ"ל. (ועיין בס' אור שמח על הרמב"ם פ"כ מהל' אבות הטומאות הל' ט"ו).

הפוחת לבתולה ממאתים ולאמנה ממנה הרי זו בעילת זנות, ומקשה בגמ' עלה, אלמא קסבר תנאו בשל ואית לה וכו', והא שמעינן ל' לר' מאיר ראמר כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בשל הא בדרבנן תנאו קיים, קסבר ר' מאיר כתובה דאורייתא, ע"כ. וכתבו התוס' שם בר"ה ושמעין, פירש הקונטרס דשמעינן ל' בבביתא רלעיל, וא"ת מנא ל' למירק הא בדרבנן תנאו קיים דלמא כל שכן בדרבנן רעבור חיזוק שפי ותנאי בשל כמו לר' יהורא.

ונראה לתרץ קו' זו בהקדם לתרץ קושיית התוס' כאן בר"ה הרי זו, וז"ל, ע"כ ברכפלי' לתנאי' איירי ראמר לה אם אין לך עלי שאר כסות ועונה הרי את מקודשת ואם לא אל תהי מקודשת וכו', ותימה אם כן אמאי היא מקודשת הרי התנה בפירוש שאם יהא לה עליו שאר כסות ועונה שאינה מקודשת, ע"כ קושייתם. ולענ"ד נראה לתרץ, דהנה הקשה בשיטה מקובצת (לקמן ברף נ"ח ע"ב), רכאן משמע דר' מאיר סבר דמזונות הוא מראורייתא ומש"ה תנאו בשל, ואילו ברף נ"ח ע"ב אמרינן אליבא דר"מ, דרבנן תיקנו מזונות תחת מעשה ידו' ומש"ה יכולה לומר לו איני ניונית ואיני עושה, הרי רמזונות תקנתא דרבנן היא. ותירץ רהא ראמר רבי מאיר כאן תנאו בשל היינו רק על מה שהוא דאורייתא אבל שפיר באמת אין לה, בדרבנן תנאו קיים, עכ"ד. אמנם מקשין על זה, דא"כ אמאי נקט רבי מאיר כלל שאר, הא בזה מורה שתנאו קיים.

ונראה, דידוע מה שכתב הרשב"א הובא בב"י יו"ד סי' רכ"ח דגם בלשון בני אדם הוא פלוגתא דר' יוחנן ור' יאשי' אי וא"ו בא לחלק או משמע שניהם כאחד. ובקהלת יעקב ח"ב (אות ר"י) הביא בשם מהרשר"ם חא"ה סי' מ"ח דאע"ג רבלשון תורה איכא פלוגתא דר' יאשי' ורבי יונתן, דלר' יאשי' וא"ו מוסיף ולר' יונתן וא"ו בא לחלק, היינו דוקא בלשון תורה, אבל בלשון בנ"א לכו"ע וא"ו מוסיף [ועיין בשו"ת דובב מישרים מכ' מורי הגאון שליט"א בסי' צ"ד מש"כ בזה], א"כ אם התנה על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה על כרחך שלשה ביחד אין לה. ולפי"ז מתורץ קו' התוס' כאן, דמש"ה מקודשת, דתנאי של מזונות שהיא מדרבנן הרי תנאו קיים דאין לה שאר, וא"כ אע"ג דכסות ועונה שהם מראורייתא יש לה, דהמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בשל, אבל עכ"פ שלשתם ביחד אין לה, ולכן מקודשת. וממילא מתורץ הקושיא שהבאנו לעיל אמאי נקט שאר שהוא מדרבנן, הרי בזה תנאו קיים, ולדברינו נחא, דאל"כ רק ה' מתנה על כסות ועונה בלבד שהם מראורייתא, לא היתה מקודשת, כקו' התוס' הנ"ל, וע"כ דהתנאי ה' גם על שאר שהוא מדרבנן, ובדרבנן תנאו קיים, וממילא אין לה שאר, וכיון שאין לה אחד מהם מש"ה שפיר מקודשת.

לפי"ז מתורץ בשו"ט קו' התוס' בע"ב, שהקשו מנא לן למירק דלר"מ בדרבנן תנאו קיים, דאל"כ רק נאמר דלר"מ עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, ובדרבנן ג"כ תנאו בשל, א"כ אמאי מקודשת, הא התנה שמקדשה רק בתנאי שלא יהי' לה שאר כסות ועונה, והרי יש לה שאר כסות ועונה, אלא ודאי בדרבנן תנאו קיים, ואין לה שאר שהיא תקנתא דרבנן, וכיון רעכ"פ אין לה כל שלשה ביחד, שפיר נתקיים תנאו ומקודשת. ודו"ק כי נכון הוא מאוד בס"ה, כפתור ופרח.

תעודות וסמיכות*

נמ.

בע"ה.

אל אנשי גבורי החיל, עומדים על משמרת התורה והעבודה יומם וליל, רועים נאמנים לשאדית ישראל, ראשי גולת אריאל, הוקמו על ויושבי רוממות, החכמה והיראה בהם מותאמות, ואל שופטי העדה ואציליהם, מצריקי הרבים ומנהיגיהם, קצינים נכבדים ראשים וטובים, כולם ברורים ואהובים טפסרים ומנזרים, בצדק ומשפט מעוטרים, יהי כזית הורכם, וברכת שמים בכל מעשי ירכם, יתרבה הונכם ומאורכם, גם תפארתכם וכבודכם.

למען ציון לא נחשה, ולמען ירושלים לא נשקוט, לתת שורות האלה, לאשר נדרשנו מאת המכ"ז התורני המופלג השלם במעלות כמו"ה פסח האהן נ"י מתושבי קהילתינו, אשר מרחם משחר טל ילדותו, הקדיש עתותו ברבר ה' ועבודתו, הגה בתורה ובהלכה, כאורה כחשיכה, לא מתוך הרווחה, כי אם ברוח נמוכה, גם הלך בדרך משפט וצדקה, אם גם הוא ה' בצרה וצוקה, עני יודע להלוך נגר החיים, ברוחו פי שנים, מראות ברע טהור עינים, גם צדקה וחסד מלא חפנים, שמח לבו ויגל כבודו, לשחד ממעט אשר במאורו, וכשמו כן הוא, פת"ח פיו לאלם, להכנות ממנו חרבות עולם, והן עודנו באבו רוח ה' נוססה בקרבנו, ונתן עיניו ולבו, עלי ארמית הקודש אשר אהבו, כמה אוה למושב לו, ... לתקוע אהליו, ואחת שאלתו, ואותה בקשתו, להעלות ירושלים על ראש שמחתו, וביותר כעת כי ה' מלא לו עצתו, ושלה לו עזרתו, עזר כנגרו עזרו מקודש, לקח אשה בהררי קודש מולרתה, וזרע קודש מחצבתה, הפליא עצה והגדיל תושי', עם אשתו כגפן פורי', לעזוב ארץ נכרי', ללכת אל ירושלים הבנוי', ושניהם יחד הסכימו, בעזר האיל להפיק את אשר זממו, אכן הלא רבה עד למעלה, הוצאות הדרך עד המסילה, לכן אם גם אשר מאז לא נסתה כף רגלו, כעניים כאכזרנים להיות גורלו, להעיף למו גשמי נרבות, רק האמונה והתקוה יחדיו משולבות, אחות נעימות מול אלקים נקרבות, זאת הפעם לבצע מפעלו, כן יהי' גורלו, לדרוש אחינו ב"י כי ימינם תושיעוהו, וצרכתם תסמכהו, ובהיות כי נחנו מכירים האיש הזה כי מסוה הבושה על פניו נתנה, חשכנו באמת ואמונה, כי שורות האלה יהיו לו למליץ ולפה מול כל איש אשר יראה ה' בלבו טמונה, לתמוך אותו במתנה הגונה, כי יבוא בצלה ורנה, אל עיר הצרק קרי' נאמנה.

ברבי היושבים על כסא מדין פה ק"ק נ"ש, ובעה"ח יום ד' ר"ח שבט כת"ר לפ"ק.

הק' אברהם איצק וזיינבערגער

הק' משה ליב בלאאמ"ו הרה"ג מו"ה יוסף שמואל כ"ץ ז"ל

יוסף הק' קנאפמאכער

* (התעודות רלהלן קבלנו מידידנו הרנול והמרומם הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן יע"א. יברכהו השי"ת בעז ותעצומות.

ס.

ב"ה.

אם אמנם דברי הבר"ץ דק"ק נ"ש נאמנו מאוד לכל בית ישראל ואינם צריכים חזוק, ושבחי' ושופרי' דהמכ"ז ה"ה הרבני המופלג בתורה ובחסידות מו"ה פסח נ"י האהן נ"י נודע בשער בת רבים, והמפורסים אינו צריך ראי', כל יודעיו ומכיריו יאמרו כי עריין לא הניעו הבר"ץ הנ"ל לחצי שבחו, במכתב הכתוב מעבר לרף זה, לא יכולתי להשיב פני הרבני הצריך האהוב והחביב לי ריקם, ורצונו של ארם המעלה הוא כבורו שאבוא גם אני על החתום. כל המסייעו וחי' ה' בעזרו, ושוכן ירושלים יכפיל שכרו.

הכ"ד הררור מאוד כותב בנחיצה רבה וחותרם באהבה רבה להיות סניף למצוה רבה.

הן תוי, הק' שמעון בהגמחרמ"ם וצ"ל¹)
פה ק"ק מאטערסדארף יום ה' ו' ניסן ה"ר הקוד"ש לפ"ק.

סא.

רברי אמ"ו הגאון אב"ד רקחלתינו נ"י אין צריכין חיזוק, וכל רברי אלה רק להערפה, ומה אני שאבא אחרי המלך מלכי רבנן אשר נתנו עידיהן על האי גברא מושלם כמו"מ ויראתו קורמת לו, ורק תפילתי שימלא ר' משאלתו ויוכח לעלות להר ציון בקרוב ולישב שמה בנחת ושלוה לעבודת הקדש.
והנני בעה"ח היום יום ה' לסדר צו תר"ך לפ"ק.

הק' דוד כמו"ה גרשון כ"ץ ז"ל
דיין רפה קהלתינו מאטערסדארף יע"א

סב.

בעזה"י.

מי יעלה בהר ר' יצחק, ומי יקום במקום קרשו, הלא זה ידידינו הרבני המופלג בתורה, וביראת ר' משה, נבר חכם בעוז וחכמה מפוארה, איש חסיד רב פעלים כש"ת מו"ה פסח נ"י האהן מילירי ותושבי ק"ק נ"ש המעטירה יע"א, נקי כפים ובר לבב, לא נשא לשוא נפשו, אבל תמיד עיניו ולבו אל ר', הוא לוחם מלחמות ר', ירא וחרד לרבר ר', בגופו ובנפשו ומאורו, זה מקצת דרכיו בקורש נאדר, מני אז ועוד היום רד עם א' ועם קרושים נאמן, ככן מצוה להחזיק על ידו, ורכבו יחפץ לעלות אל מקום המובחר בהר מרום הרים סביב לה ירושלים עיה"ק תובב"א ולהעמיד לו מעמדות לתמוך ישיבתו ב[עיר] ר' שמה, וגם הוא וביתו, גם המה המחזיקים על ידו, כולם ישאו ברכה מאת ר', ער יוכינו ר' לעלות כולנו יחד לציון ברנה בב"א.

הכ"ד פה ס"ה [=סערדהעל] יום ר' כ"ב ניסן כת"ר לפ"ק.

הק' יהודאסאר²)

(1) הוא הגאון מוה"ר שמעון סופר אבר"ק קראקא וצ"ל. — כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונ"ט ו' עמוד י"ח.

פג.

גם פה קהלתי עבר עלינו המוכ"ז איש צדיק הרבני המופלג בתורה וביראה כש"ת מו"ה פסח נ"י האהן מילידי ותושבי ק"ק נ"ש, אשר נכספה וכלתה נפשו לתקוע אהליו על אדמת קודש בירושלים, בכל מקום אשר ידרוך הדרוך במקומות מושבות ב"י לו נאה להושיע ברכב ובזווי"ם לעזרו ולתמכו להביאו אל מטרת חפצו, האף אמנם איש צדיק נשגב הנ"ל מפורסם הוא, כפי הנראה במכתבים הכתובים מעבר לדרך וברף הזה, משני עבריהם עולין בקנה אחד מרבנים מפורסמים אשר נתנו עדיהן לפרסם שבחו וצדקתו רחאי גברא יקירא, עכ"ז נדרשתי לאשר ביקש ממני הנ"ל להיות גם ידי תכון עמו להמליץ עבורו אצל אחב"י המתנדרים בעם יעשו נא ידיהם תושי' לאיש יקר אשר עינו ולבו להיות כל הימים שם בארץ הקדושה לקנות שלמות בתורה ועבודה, ולהשומע יונעם ותחזינה עיניו בהתכנש גלוותא ותתבני קרתא דירושלים, וישתכלל היכלא בזמן קריב.

המדבר בצדקה לכבוד ד' וליראיו פה סעמניץ יום ב' פ' תולדות שנת תרכ"א לפ"ק.

הק' ליב לאפפלר⁽²⁾ החפ"ק הנ"ל ואנפ"י

(2) הגאון מוה"ר יהודה אסאד נולד בשנת תקנ"ו לפ"ק לאביו מו"ה ישראל בעיר אסאד. למד אצל הגאון מוה"ר מרדכי בנעט אבר"ק ניקלשבורג וצ"ל. בשנת תקפ"ו נתקבל לדומ"ץ בק"ק סערדאהעלי. אח"כ כיהן כאבר"ק רעטה ואח"ב כאבר"ק סעמניץ. בשנת תרי"ג נתמנה לאבר"ק סערדאהעלי. בכל המקומות שכיהן ניהל ישיבה עם הרבה תלמידים. נרפס ממנו שו"ת מהרי"א (יהודה יעלה), חי' מהרי"א על מס' כתובות, רברי מהרי"א (דרושים), וחי' מהרי"א עה"ת, ועוד הרבה נשאר בכת"י. נלב"ע ביום כ"ג סיון שנת תרכ"ו לפ"ק ומנ"כ בעיר סערדאהעלי.
(3) הגאון מוה"ר ארי' ליב לעפלער כיהן כרבנות בק' שאמבאקרעט, ואח"כ נתמנה לאבר"ק סעמניץ. יש אלו כמה תשובות בשו"ת מהרי"א אסאד. נלב"ע בשנת תרמ"ח לפ"ק.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם חיים פויגעל נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' אהרן דוד פישמאן נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' אהרן נייגער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אלכסנדר זיסקינד קורץ נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' אשר לערנער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' זלמן הלברשטאם נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים איינהארן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב משה ווימער נ"י מבני ברק להולדת הבן
להרב מו"ה יצחק גראסס שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת
הנכד

להנה"ח מו"ה יום טוב ליפא שיינבאך נ"י מפתח תקוה להולדת הנכד
להאברך היקר ר' ירמ' שמואל מרדכי בראכפעלד נ"י להולדת הבן
להרב משה אהרן בן ציון סג"ל לנדא נ"י מנהל דתלמוד תורה דחסידי באבוב
בבני ברק להולדת הבן

להרב מו"ה משה דוד שטיינזארציל שליט"א רב דקהל בית אפרים ור"מ
דמתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת הנכד
להאברך היקר ר' פנחס סג"ל לנדא נ"י להולדת הבן
להרב שלום צענווירטה נ"י מנהל דתלמוד תורה דחסידי באבוב בירושלים עיה"ק
להולדת הבן

להאברך היקר ר' שלום ישראל הלוי קליין נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלום יוסף גרינפעלד נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמואל זיינוויל שארף נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' שמחה קארנרייך נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם מאיר לענסקי נ"י מלונדון להולדת הבת
להרב ארי' ליבוש יצחק רובין נ"י מנהל דשיבת אמרי יוסף להולדת הבת
להאברך היקר ר' בצלאל הלוי שטיינבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' בן ציון מרדכי הכהן קוואדראט נ"י מאנטווערפן להולדת הבת
להאברך היקר ר' דוד רייפער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' דוד צבי גליק נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהושע ליפשיץ נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' יוסף הלל בראכפעלד נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב דאסקאל נ"י להולדת הבת

להאברך היקר בנש"ק ר' יצחק טובי' רובין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל יחיאל שטרום נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל בער האניג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מאיר ראטהפעלד נ"י מלונדון להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה מנחם מענדל הלוי האממער נ"י להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' מרדכי וויינבערגער נ"י להולדת הבת
 להרב מו"ה מרדכי לייפער שליט"א רב דקהל אהרן משה בלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה (ברי"ש) רייפער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מתתי' קטן נ"י מלונדון להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג אכ"ר
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה בנימין זאב פורסט נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה משה שמואל אמענט נ"י מבני ברק לנישואי בנו נ"י
 להנה"ח מו"ה שמואל פיללער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להאברך היקר בנש"ק ר' אשר ישעי' רובין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואי
 להאברך היקר ר' מרדכי לייטערמאן נ"י מבני ברק תלמיד ישיבתנו לנישואי
 להאברך היקר ר' נחום ראובן גובער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואי
 להאברך היקר ר' פנחס אשר ידידי' שטראם נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו
 לנישואי
 להאברך היקר ר' שלום ידידי' וועזעל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואי
 יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
 מתוך עושר ואושר מזל והצלחה

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב המפורסם וכו' מוה"ר אברהם חיים שפיצער שליט"א רב דקהל אור חיים
 לאירוסיו בנו נ"י ובתו תחי'
 להנה"ח מו"ה אברהם פריינד נ"י מבני ברק לאירוסיו בתו תחי'
 להרב מו"ה ברוך דוד הלכרשטאם שליט"א נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ר
 לאירוסיו בתו תחי'
 להרב חיים מרדכי בערנשטיין נ"י מבני ברק לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר
 בצלאל נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה חיים הכהן קעניגסבערג נ"י לאירוסיו בתו תחי'
 להרב מו"ה יצחק חיים זעלטענרייך שליט"א אבר"ק שטשאקאווא לאירוסיו בנו
 הב' הח' הנעלה כמר מאיר יוסף דוד נ"י
 להרב מו"ה מאיר רוקח שליט"א אבר"ק קאזלאוו לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה
 כמר אברהם יהושע העשיל נ"י

להנה"ח מו"ה שלמה פריעדמאן נ"י מבני ברק לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר
משנה נ"י

להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר פנחס לויפער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה

[illegible]

פאקסימיליא ממכתבי המלצה שנדפסו לעיל בעמוד מ"ו.

כּוּם תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הרב אברהם העפּטלעך נ"י

בהלקח מאתו אמו החשובה ע"ה

הנה"ח הנכבד מו"ה אברהם אהרן וויעטשנער נ"י מבני ברק

בהלקח מאתו זוגתו החשובה ע"ה

האברך המופלג והחשוב כּנש"ק מו"ה אשר אלי' ראזענפעלד נ"י מבני ברק

בהלקח מאתו אביו החשוב ע"ה

הנה"ח הנכבד מו"ה יעקב שבח האכערגער נ"י

בהלקח מאתו אחותו החשובה ע"ה

האחים המופלגים והחשובים

מו"ה יצחק שלמה נ"י ומו"ה מרדכי אשר נ"י קופפערמאן

בהלקח מאתם אביהם

הרבני החסיד הנכבד מו"ה אלחנן קופפערמאן ע"ה

האחים המופלגים והחשובים

מו"ה מאיר נ"י, מו"ה שלום נ"י, ומו"ה חיים נ"י פעלדמאן

בהלקח מאתם אביהם

הרבני החסיד הנכבד מו"ה נח פעלדמאן ע"ה מקרית באבוב

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ואל יוסיפו לראכה עוד, אמן.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

כארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 20 דאלער לשנה

בדואר אויר 30 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לפלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחפירותא
ואגדות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שבת תשמ"ה

(ע"ד)

שנה ה' קונטרס ד'

יוצא לאור ע"י תלמידי

כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדרג אמרי קודש

ד אגודת התורה והמצוות ..... ב"ק מן ארומור שליט"א

מדרג יסודן לראשונים

ו הקדמה על ישיבת שבת יקב . הנאמן משה'ל אינר אבדיק הלברשטאט זצ"ל
ח סנה מנצח גבול בענלה קרופ . הנאמן משה'ל רוד ריטש אבדיק ע"ח זצ"ל
ט הנאמן משה'ל ריטש אבדיק פ"ב זצ"ל
י הנח"צ משה'ל משה הלברשטאט אבדיק בארדיוב זצ"ל
יז הנאמן משה'ל משה אבדיק לבוב זצ"ל
יז הנאמן משה'ל משה אבדיק אונגוואר זצ"ל
כ הנח"צ משה'ל יחזקאל שרגא ח"ש אבדיק שינאווא זצ"ל

מדרג אגרות קודש

כב סנה מנצח משה'ל יקב אבדיק ספר"ס זצ"ל
כב סנה מנצח משה'ל יקב אבדיק סנה זצ"ל

מדרג יסודן לאחרונים

כד לוי (השנים) וי נשים (קודש) . הנח"צ יוסף ראון אבדיק דווינסק ז"ל

מדרג מלול וחלצה

ל מלול משה'ל משה'ל אינר . הרב משה'ל משה'ל שליט"א
מא מלול משה'ל משה'ל אינר . הרב משה'ל משה'ל שליט"א

מדרג תפילות פהרים

מג מלול משה'ל משה'ל אינר . הרב משה'ל משה'ל שליט"א

קולות שבת בשבת

מח מלול משה'ל משה'ל אינר . הרב משה'ל משה'ל שליט"א
נ מלול משה'ל משה'ל אינר . הרב משה'ל משה'ל שליט"א

מדרג תפילות וישובים

נג מלול משה'ל משה'ל אינר . הרב משה'ל משה'ל שליט"א

מדרג הנאמנים והנעשים

נד מלול משה'ל משה'ל אינר . הרב משה'ל משה'ל שליט"א

זכור ישיבת קול

נו מלול משה'ל משה'ל אינר . הרב משה'ל משה'ל שליט"א

מדרג תפילות ומשיכות

נח מלול משה'ל משה'ל אינר . הרב משה'ל משה'ל שליט"א
נח מלול משה'ל משה'ל אינר . הרב משה'ל משה'ל שליט"א

ס מלול משה'ל משה'ל אינר . הרב משה'ל משה'ל שליט"א
ס מלול משה'ל משה'ל אינר . הרב משה'ל משה'ל שליט"א
ס מלול משה'ל משה'ל אינר . הרב משה'ל משה'ל שליט"א

כל הזכויות שמורות להמחברת

Copyright © 1985

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמות

הרבני הנגיד החסיד הנכבד והמפואר

נריב ושוע

מו"ה אליהו כמו"ה משה יעקב שארף ע"ה

נפטר כיום ח' לחודש שבט שנת תש"מ לפ"ק

האשה החשובה והנכבדה

מרת שרה בת מו"ה אלכסנדר זיסקינד פרייא ע"ה

נפטרה כיום כ"ו לחודש מנחם-אב שנת תשמ"א לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בניהם,

אשר ישעי' שארף

יהודה ליבוש שארף

שלמה שארף

דוד שארף

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת תרומה-תצוה

וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר, וברש"י, ראה כאן בהר תבנית שאני מראה אותך, מגיד שנתקשה משה במעשה המנורה וכו'. וכבר עמדו בזה המפרשים להבין מה נתקשה משה במעשה המנורה יותר משאר מלאכת המשכן. אמנם יתבאר בהקדם מש"כ בספח"ק סידורו של שבת (בשורש השמיני ענף ב') כי קיום מצות התורה ולימוד התורה ותפלת ישראל, כולם הם כתרים ועשרות לחשי"ת, כמאה"כ ישראל אשר כך אתפאר, דכשישראל עושין מצות ומעשים טובים, אז נכתר המלך מלכו של עולם בכתר מלכות, כי המעשים טובים עולים ויושבים בראש אלקי עולם מלך מלכי המלכים הקב"ה, ואותן בני עלי' העובדים את ד' בשלימות יודעין איך צריכין לתת שבח והודי' לשמו הגדול ית' על שזיכם לגרום נחת רוח לפניו ית"ש, לעבוד עבודתו ולשרתו ולברך בשמו, וכעין שכתבו תלמידי רבינו יונה והרא"ש בפ"ג דמס' ברכות על נוסח מודים דרבנן, על שאנו מודים לך ברוך א"ל ההודאות, פי' על מה שזיכתנו להודות לך, על זה, ברוך א"ל ההודאות, שאנו מברכין אותך על החסד הגדול שעשית עמנו בזה לזכות אותנו להודות לך ולברך בשמך. ועל זה רמזו חז"ל (שמו"ד פ' ל"ט) אמר לו הקב"ה למשה, חייבין לי ישראל וכו', פי' שהם חייבין תמיד לשלם לי בעד גמול הטובות שעשיתי עמהם לזכותם במצותי.

ועפ"ז כתב לפרש אומרים ז"ל (בבא בתרא ע"ה ע"א) פני משה כפני החמה, דהנה עבודת השמש היא להודות ולשבח ליוצרה על שזכתה לעשות שליחותו, כאומרים ז"ל (סנהדרין צ"א ע"ב) א"ל אנטונינוס לרבי מפני מה חמה יוצאה ממזרח ושוקעת במערב, אמר רבי כדי ליתן שלום לקונה שנא' וצבא השמים לך משתחווים. והנה אי' בילקוט (רמז ת"ו) עה"פ ויהי שם עם ד' ארבעים יום וארבעים לילה, מנין הי' משה יודע אימתי יום ואימתי לילה, כשהי' דואה גלגל חמה בא וכורע לפני המקום הי' יודע שהוא לילה וכו', וענין השתחווי' הוא לתת שבח והודי' לשכינה על שזכתה לעשות שליחות המקום היום. וזהו שאמרו פני משה כפני חמה, כי זו היתה דרגת משה רבינו שכתוב בו עבר ד', שהי' חשוב עליו למאוד עבדות ד' עד שהי' מוכן למסור נפשו לד', על שזכה לעשות שליחותו, והואיל שהשמש מכיר עבודה הזאת השלימה, השוה פני משה לפני החמה, בדרגא אחת. ובהו כתב לפרש הפסוק, ויקחו לי תרומה, כי ידוע שהנותן מתנה לאדם חשוב נחשב להנותן כאילו מקבל ממנו, כמו שאמרו לענין קידושין (באה"ע ס' כ"ז ס"ט), ונמצא שכשנתנו ישראל מתנה לד', ודאי שהי' נחשב אצלם לקיחה נמורה וכאילו קבלו כל טוב, ועל כן אמר, ויקחו לי תרומה, שבשתיים נחשב להם זה הנדבה, לקיחה, אחת, שהיא לי, ומי שזוכה לתת לי, ודאי לקיחה תחשב אצלו, והשנית, שהיא תרומה, שנתרומם להיות מזה כתר מלוכה בראשי, עכדה"ק ועיי"ש יותר בארוכה כל הענין.

ועפ"ז יתכן לפרש סמיכות הפרשיות, סוף פרשת משפטים לתחלת פרשת תרומה, ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה — וידבר ד' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה. שהרי מבואר לעיל בשם הילקוט, שבאותן ארבעים יום וארבעים לילה הי' משה רבינו רואה נגלל חמה בא וכורע לפני המקום, והיינו ענין השתחווה לתת שבח והודאה ליוצרה על שזכתה לעשות רצונו ית"ש, ועי"ז נתוודע לו למשה ענין זה, דגתינה לארם חשוב, לקיחה תחשב, ולכן דייקא אז אמר לו הקב"ה דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה, כי בזה שיתנו להשי"ת כתר מלוכה יקחו לעצמם זכות גדול שקיימו ציווי השי"ת.

ובדבר האמור נוכל לבאר גם דברי המדרש ריש פ' תצוה, ואתה תצוה את בני וגו', הה"ר למעשה ידיך תכסוף (איוב י"ד), הקב"ה מאיר לעולם דכתיב והארץ האירה מכבודו, ואמר לישראל ויקחו אליך שמן זית זך. רהנה בספח"ק באר מים חיים בפ' בהעלותך כתב על המדרש פ' בהעלותך, דבר אל אהרן וגו' בהעלותך את הנרות, זשה"כ יראו את ר' קדושו כי אין מחסור ליראיו, דלכאורה מה ענין יראה להדלקת הנרות, ומעתיק שם בקיצור מופלג דברים הנ"ל שכ' בחיבורו סידורו של שבת, איך אין האדם ראוי כלל להיות עבד ד' ולשמשו, רק חסר גדול הוא מאת ד' שנותן לו רשות לעובדו ית"ש, ולצדקה גדולה יחשב מה שהקב"ה מזכהו לעשות רצונו ולהכתירו עי"ז בכתר עליון, ולכן תפול על האדם אימתה ופחד, בחשבו מי אנכי שאזכה לעמוד לפני ממ"ה הקב"ה ולהיות ראוי לפאר ליוצרי ע"י עבודתי. ומהאי טעמא כשבא אהרן הכהן להרליק את שבעה הנרות הי' בוש וירא לנשת, כי הניע לבחי' יראת הרוממות והאמיתית הנ"ל, ולכן מסמיך המדרש לציווי הדלקת הנרות, את הפסוק יראו את ר' קדושו וגו', עיי"ש"ה.

ויש להוסיף נוסף ולהמתיק דבריו, מדוע דוקא בהדלקת המנורה אחזו לאהרן חיל ורעדה יותר משאר עבודות שבמקדש, די"ל רעצם מעשה הדלקת שבעת הנרות מורה על ענין הנ"ל, רהנה המנורה רומז על כל הכריאה כולה, כי שבעת קני המנורה הם נגד ז' ימי הבנין, אבל גוף המנורה רומז על השכינה הקרושה כנודע, ולפי"ז קשה למה ציוה הקב"ה, אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, הלא מהראוי הי' להיות להיפך, שהרי הקב"ה מאיר אור זיו שכינתו על כל העולם כולו, ולא שכל הכריאה כולה מאירים אליו, רק התירוץ הוא, שהן הן חסדיו ית"ש שמזכה את כל העולם כולו להאיר אליו ית"ש ע"י שמקיימים מצותיו ועובדים עבודתו. וזהו כוונת דברי המדרש הנ"ל, ואתה תצוה הה"ר למעשה ידיך תכסוף, הקב"ה מאיר לעולם ואמר לישראל ויקחו אליך שמן זית זך, כי אף שהקב"ה מאיר לעולם, יש לו כיסופין למעשה ידינו, ולכן נצטוונו שיאירו שבעת הנרות אל מול עבר פני, ומאחר שזוהו רצונו ית"ש, א"כ חביב בעינינו מאוד ציווי הפעולה, ולכן כתיב ויקחו לי אליך שמן זית זך, שלאמיתו של דבר היא לקיחה נמורה, כי אנו לוקחים ומקבלים צדקה וחסדו מאתו ית"ש כמה שמזכה אותנו בקיום מצותיו, לענדם עטרה לראשו ית"ש.

ומעתה יובן היטיב כוונת הפסוק, וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר, כי משה דבינו נתקשה במעשה המנורה, למה יאירו שבעת הנרות מול עבר פני המנורה, להאיר נגד פני השכינה, הלא הקב"ה הוא המאיר לכל העולם כולו, ולזה אמר לו הקב"ה שיתבונן היטב כמה שראה בהר בהיותו שם ארבעים יום וארבעים לילה, איך השמש וירח וכל צבא השמים ששים ושמים לעשות רצון קונם, וגלגל החמה משבחת ליוצרה על שזכתה לעשות שליחותה, ואז יבין הדבר לאשורו, כי חסד אל הוא כשזוכים לקיים שליחותו של מקום, ושוב לא יתקשה כלום במעשה המנורה, כי בטובו הגדול גבר עלינו חסרו להעניק לנו הזכי' לעבוד עבודת המלך מלכו של עולם ולהכתירו בכתר מלכות.

הערה על שו"ת שבות יעקב

מהגאון מוה"ר יהודה ליב איגר אבד"ק הלברשטאט זצ"ל⁽¹⁾

בשו"ת שבות יעקב חאהע"ז סי' ק"ט. (שאלה). ראובן שהשיא בתו והפריז לה סך מסוים לנדר ומתה תוך שנה ראשונה ב"מ [=בר מינן] והניחה אחריו זרע נגמור בשערו וצפרניו, ותוך שמנה ימים מעת לידתו מת הילד מתוך חליו, ובעל מוחזק בכל אשר לו, אי יוכל ראובן להוציא מידו הנדוניא שנתן לבתו בכח תקנת שום, כיון שהולד לא נתקיים שלושים יום, או לא. — (תשובה). האריכות בנדרן זה היא אך למותר וכו', ועיין בתשובת (תפארת) [עבודת] הנרשנו סי' כ"ח שהאריך בדברי ראשונים ואחרונים והעלה לבסוף דעב"פ מירי ספיקא לא נפקא ויש לפשר הדבר דרך פשר ע"ש בדביו באריכות, וכו', ובר מן כל דין הי' נראה לכאורה דבנדרן זה הדין עם הבעל מכח ודאי ולא מכח ספיקא דרינא אפי' להוציא מיד מוחזק, וראי' ברורה לזה מסוגיא דש"ס והתוספ' הרא"ש בסוגיא דיבמות דף ל"ו ע"ב דגרסינן שם כל ששהא שלשים יום אינו נפל הא לא שהה ספיקא הוי ולא חולצת ולא מתייבמת, וכתבו שם התוספת והרא"ש, וא"ת אמאי לא אזלינן בתר רוב נשים דולד מעליא ילדן, ואומד ר"י דחיישינן למיעוט המצוי כמו במים שאין להם סוף ראשונה שאין מעידין עליו להשיא את אשתו, עכ"ל תוספת שם, ומבואר בח"מ סי' דפ"ד במים שאין להם סוף אף ראשונה אסורה מ"מ לענין ממונא, דהיינו נחלה, היורשים יורדים לנחלה דאזלינן בתר רובא וחזקה שהוא בחזקת מת ע"ש, א"כ בנדרן דידן אזלינן בתר חזקה דחזקת

(1) נולד בשנת תצ"ו לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר עקיבא איגר (הראשון) זצ"ל אבד"ק פרעשבורג. בשנת תקל"ג לפ"ק נתקבל לאבד"ק הלברשטאט. (בסוף ימיו נתקבל לאבד"ק ראטערדאם, אבל כנראה לא נסע לכהן שם). נרפס ממנו חידו"ת בתוך ספרו של אביו משנת דרכי עקיבא ובתוך ספרו של בנו רמון פרץ עמ"ס כתובות. גם נרפסו ממנו כמה תשובות, בשו"ת רעק"א ח"א סי' קמ"ג, ובתשובות רעק"א מכת"י (ירושלים תשכ"ה). גם בשו"ת נוב"י מהדו"ת חידו"ר סי' ק"ה יש תשובה אליו. נלכ"ע כיום כ"ז לחורש שכת שנת תקע"ג לפ"ק. — הערה זו על גליון שו"ת שבות יעקב המציא לנו ידידנו האבד"ק הוקר החשוב והנעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י, ושכרו כפול מן השמים.

(ג.ב.) לכאורה ראי' זו ליתא דכבר כ' שם הסמ"ע ס"ק ה' דמ"ש הש"ע שם ואח"כ נשמע שמת, קאי ג"כ על מים שאין להם סוף ואשמועינן דלא תימא שהקול נתהווה מחמת העדים, וא"כ שאני התם שבאו עדים ואמרו שנשבטע במים ואבר זכרו וגם הקול נשמע שמת ואפ"ה אשתו אסורה מפני איסור כרת, אבל ה' לו להביא ראי' מהא דאיתא בש"ע אה"ע סי' ק"ס ס"ק ו' מ"ש בית שמואל אע"ג דאסורה לינשא מ"מ נוטלת כתובה כמו טבע במים שאל"ס דאולינן בתר רוב נשים ילדו וולד מעליא, ועל הכ"ש לק"מ, דאף דבטבע במים שאל"ס איירי בב' עדים וכמ"ש סי' י"ז ס"ק ק"ז, מ"מ מיייתי ראי' דכמו דשם אע"ג דאסורה להינשא מ"מ נוטלת כתובה כאשר עפ"י הדין מותרת אפילו להנשא, רק חומרא דרבנן, כמו כן הכא אף דאסורה להינשא מ"מ נוטלת כתובה ומטעם רוב נשים וכו', יע"ש.

פאקסימיליא מכת"י"ק הגאון מהרי"ל אויג' אבר"ק הלברשטאט וצ"ל בגליון שו"ת שכות
יעקב.

פאקסימיליא מכת"ק הגאון מוה"ר דוד דייטש אבד"ק ע"ח זצ"ל.

תשובה על הנ"ל

מהגאון מוה"ר דניאל פרוסטיץ ראב"ק פרעשבורג זצ"ל

בעז"ה.

עיינתי במושכל ראשון בכל דבריו, וקושיא גדולה היא על רש"י, ומתוך הרהק נלפע"ד דרש"י ז"ל ס"ל כמ"ש התוס' רי"ד בקדושין דף נ"ז ר"ה בעגלה ערופה, דר' ינאי דיליף מכפרה כתיב בו כקדשים, פליג על הא דיליף ביבמות דף ו' מוערפו שם, ובאמת משמע כן מסוגיא דע"ז דף כ"ט ע"ב ראיא התם נמי, מעגלה ערופה מנ"ל כפרה כתיב כקדשים, ואם איתא כרעת התוס', למה לן שם בע"ז לילף מקדשים, סגיא לן בלמוד הפשוט מוערפו שם. ובוה מתורץ קושית תוס' בחולין דף פ"ב עגלה ערופה אינה משנה, למה לא מוקמה המשנה רמירי שנערפה העגלה דהיא כמו שחיטה, כיון דמטהר מירי נבלה. ולפי הנ"ל ניחא, דר' יוחנן שם יליף דוקא מוערפו שם, וא"כ אינו מטהר מירי נבלה ולא מקרי שחיטה. והנה בכבורות יליף רבה דפטר חמוד לאחר עריפה אסור, מעריפת עגלה, ובעגלה גופה מנ"ל, ראי מקדשים, ה"ל לשרות לאחר שנעשה מצוותו, אע"כ מוערפו שם, וא"כ י"ל דס"ל לרש"י דלמאן דיליף מוערפו שם, לא יליף מקדשים, והא דאסורה בהנאה מחיים משעת ירירתן לנחל איתן, ע"כ מטעמא דתנא דבי ר' ישמעאל דילפינן מכשיר ומכפר בחוץ ממכשיר ומכפר בפנים, ומכפר בחוץ דהיינו עגלה ממכפר בחוץ דהיינו שער המשתלח, וכמ"ש רש"י כריתות דף כ"ה, וא"כ העריפה אינו מטהר מירי נבלה.

ולפ"ז מתורץ נמי קושית הצ"צ על ר"ת בנדה, ומדויק לשונו של ר"ת, דלא ירעינן בעגלה ערופה אלא מקדשים, דהיינו לפי הסוגיא דע"ז דילפינן מקדשים, תו לא ילפינן מוערפו שם. לאחר עיון מצאתי בספר הישר לר"ת בעניינים שונים סי' תרכ"ט שכתב אליבא דר' יוחנן דגורס במשנה שערף עגלה ערופה, ועריפה היינו שחיטה דמטהר מירי נבלה, ואע"פ דר' יוחנן פליג על ר' ינאי, והכי נמי מוכח מתוס' בשם ר"ת בחולין דף פ"ב.

אמנם לפי גירסת התוס' רי"ד דגורס בכריתות דילפינן שם בעגלה ערופה משם במרים, ואמר דבאמת הסוגיא מתחלפת, א"כ לפ"ז אין כאן למוד בפירוש בעגלה ערופה, ולפי סוגיא דע"ז דמת גופה [ילפינן] מעגלה, א"כ אין כאן למוד אלא מקדשים, ושפיר אמר ר"ת. והמשכיל יבין דממילא מתורץ קושית תוס' על ר' ינאי, די"ל דאיהו ס"ל כסוגיא דע"ז דמת גופה מעגלה.

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ה' קונט' ג' עמוד י"ז. — מכתבו של הגאון מוה"ר רוד רייטש זצ"ל והתשובה ע"ז, הועתקו מעצם כתי"ק המונח באוצרו של ירידנו האברך היקר והנעלה מוה"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.

(2) הוא הגאון מוה"ר דניאל פרוסטיץ ראב"ק פרעשבורג זצ"ל. — כתבנו אורותיו

בכר"ש שנה א' קונט' ו' עמוד ט"ו.

(3) הוא בשו"ת צמח צדק סי' י"ג בסופו (וברפוס סרילקאב נחסר סי' י"ג) עיי"ש.

(4) הוא הגאון בעל חתם סופר זצ"ל אבר"ק פרעשבורג.

ברין גט בעל כרחה

מהגה"צ מוה"ר משה הלברשטאם אבר"ק בארדיוב זצ"ל⁽¹⁾

בעזה"ת. ה' פנחס תרמ"ו לפ"ק פ"ק בארדיוב יע"א.

ארברה נא שלום וכ"ט אל מעלת כבוד הרב הגאון הגרול סיני ועוקר
הרים פאר החכמים נזר הנכונים שכל צח ומצוחצח כקש"ת מו"ה
יצחק אהרן עטעניגער שליט"א⁽²⁾.

אחרי דרישת שלום כת"ה ביראת הכבוד הראוי. הנני בזה לבקשו להשיב לי
חוות דעתו הגרולה ע"ד השאלה אשר אציע בזה, והרבר נונע לאפרושי מאיסורא,
וגם יש חשש התרת אשת איש לעלמא ח"ו והרבות ממזרים. ואם כי לדעתי פשוט
וכמעט אין מהצורך לעשות מזה שאלת גדולי הדור, אך לאשר כי הרבר נעשה
ע"י רב בעיר נעוויארק במדינת אמעריקא, ובעוה"ר עמי מקלו יגיד לו, בפרט עמי
הארץ אין בם דעה להבחין, והכא רבי קרי לן והתם רבי קרו להו, וכאשר בעוה"ר
ראיתי כי אמרתי להזוג שמחויבים להפדר זה מזה ולא שמעו לקולי, ועוד בעוה"ר
הרבה מע"ה המחזיקים בידם כאמרם שאין להם להשגיח על דברינו כיון שהותר
מפי רב גדול, לזאת הנני מבקש בזה מכת"ה להשיב לי דעתו הרמה, ודבריו
יעשו פרי לאפרושי מאיסורא, ונא להשיב לי תשובתו הרמה על גוף מכתבי הלז
אם יהי' באפשרי, כדי להראות השאלה והתשובה בכתב מפורש.

ומעשה שהי' כך הי', זה כשלשה שנים אשר בחור אחד מהגלילות דפ"ק
נשא בתולה לאשה בחופה וקידושין כדת משה וישראל, וחותרו מהר לו לנרן
שלשה מאות ר"כ ע"ח ואיזה ימים או שבועות אחר החתונה כגר האיש באשתו
ונתרכו קטטות ביניהם עד כי כרח ממנה עם הנרן, ואשה הנ"ל תבעתו לדין
לפנינו הב"ד דפ"ק, והוא עמד במדרו בלי לגמור אתה, ונתן דעתו לברוח
לאמעריקא, וחותרו הנ"ל דרף אחריו והשיגו על הדרך, והציל ממנו ערך מאה ר"כ

(1) נולד בשנת תר"י לאביו הגה"ק מוה"ר ברוך הלברשטאם אבר"ק גארליץ זצ"ל.
כשהגיע לפרקו נשא אשה את בת דודו הרה"ק מוה"ר אהרן הלברשטאם אבר"ק צאנו
והקרייו זצ"ל. בשנת תרל"ד נתמנה לאבר"ק בארדיוב. — כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע
הי' לו שיעור קבוע עם שני נכדיו ה"ה כ"ק מרן ארמו"ר הראשון מוה"ר"ש זצוק"ל
והגה"צ מוה"ר משה אבר"ק בארדיוב זצ"ל, וחיבבם יותר מכל צאצאיו, ואף העמים
עליהם התפקיד קודש של סידור והרפסת ספרו שו"ת דברי חיים. — נרפסו הרבה
תשובות אליו מאת זקנו (אבי אמו) הגה"ק בעל ייטב לב זצ"ל בספרו שו"ת אבני צדק,
ובשו"ת עמק שאלה מדרשו הגה"ק מהארנסטייפל זצ"ל, ובעוד כמה ספרי שו"ת מנאוני
הדור. — נלב"ע (בחי אביו) בחוהמ"ס שנת תרס"ד לפ"ק ומנ"כ בעיר בארדיוב.
תשובה זו וכל המכתבים בנר"ז שנרפסו להלן, הגיעו אלינו מגנזי ידידנו הרבני
החסיד הנגיד הנכבד והמרומם כש"ת מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין
הוא יבורך.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' א' עמוד ט"ו.

כי לא הי' לו יותר אתו, ועכ"ז ברח לאמעריקא. ויהי כי ארכו הימים ואשתו הענונה ראתה כי נכזבה תוחלתה, נסעה אחריו לעיר נעוויארק מקום תחנונו, ומאז נשמע כי גם שם לא רצה להשלים אתה וררו נפרדים זמ"ז, וכעת קודם הפסח העבר בא האיש הנ"ל בחזרה לכאן עם אשה אחרת אשר נשא שם על אשתו הראשונה, ואבי האשה הראשונה צועק בכרוכי, כי הי' לו כמה מכתבים מכתו כי בעלה בנדר בה גם שם, ולא רצה להשלים אתה ונשא אשה אחרת עלי' מבלי שיפטור אותה בג"פ, וכאשר שאלתי להאיש על ככה איך נשא אשה אחרת אמר לי כי גירש שם את אשתו הראשונה, והראה לפני כתב על נייר קטן מהרב ר' אברהם יוסף א"ש מנעוויארק³) וזה העתקת הכתב אות באות — בשם ה'. לחיות לראי' ביד דן בן מרדכי אשר גירש את אשתו צבי' בת אברהם יעקב ע"י שליח זכיי', כי נמטה מרת יהודית ועודנו ת"י הבליעל, בעה"ח יום ג' כ"ח שבט תרמ"ו, אברהם יוסף א"ש ראב"ד בבחמ"ד הג' בנוא יארק. (מקום החותם).

כאשר ראיתי הכתב הלז, עמדתי משתומם על המראה ושאלתי להבעל הנ"ל מה מעשה הרע אשר עשתה אשתו, והשיב לי, כי השכירה עצמה למשרתת בבית איש רשע אשר אין לו אשה, וגם הוא נותן לה מתנות בכ"פ, וגם כי פעם אחת שלח אלי' אנשים לדבר אתה אודותיו, והשיבה בזה"ל, איך דארף עהם אויף כפרות איך האב גענוג מעננער אהנע עהם, וגם ג"פ לא רצתה לקבל ממנו, ושאלתי אם נעשה גב"ע עלי', ואם עמד עמה בב"ר, והשיב שהיא לא רצתה לילך עמו לב"ר, והוא הביא האנשים אשר שמעו מפיו בדברים הנ"ל, וסיפרו זאת להרב הנ"ל, וע"כ סידר לו גט, וכשמעי הדברים האלה אחזני רעד וחלחלה, איך ערב לבו של הרב הנ"ל לעשות כזה, אמרתי אולי הי' איזה ענין בזה, כי הרב הנ"ל הי' מוחזק בגלילותינו עד עתה שראוי לסמוך עליו, ע"כ ערכתי תיכף מכתב להרב הנ"ל בדרך כבוד להודיע לי תוכן הענין, וזה העתקת מכתבי אשר כתבתי להרב הנ"ל.

כבוד הרב הגדול וכו' וכו'. אחדשה"ו. ה"ה דן בן מרדכי מגלילותינו נשא פה אשה, ועזבה אח"כ, והלך לאמעריקא, ואח"כ הלכה אשתו אחריו, וכעת חזר לכאן עם אשה אחרת אשר נשא בנוא יארק, ואבי האשה הראשונה עומד וצווח כי נשא אשה על אשתו הראשונה מבלי שיתן לה ג"פ כרת משה וישראל, ור' דן הראני מגילה קטנה בכף איש, אשר עי"ז הרהיב עוז בנפשו לישא אשה על אשתו, והכתב הלז הוא מועתק פה מעל"ד, וחתום עליו מעכת"ה, עמדתי משתומם על המראה אם ממנו יצא הדבר, וכמה תמוהי קחזינא הכא, ראשונה כי מבואר בפוסקים ונתפשט בכל ישראל שאין מגרשין ע"י זיכוי ושליח לקבלה לבד, ועוד כי מבואר בש"ע רבנאסרה מחמירין שלא לגרש ע"י זיכוי, ובפרט במגלה דעתה

3) הרב אברהם יוסף אש נולד בסעמיאטיש בשנת תקע"ג. נתיישב בעיר ניו יארק בשנת תרי"ב והוא אשר יסר את בית המדרש הגדול באיסט-סייר בעיר ניו יארק. בשנת תר"כ נתקבל לרב בביהמ"ד הגדול. נרפסה אליו תשובה בשו"ת בנין ציון ח"א סי' ס"ג. נפטר בניו יארק ביום כ"ה אייר שנת תרמ"ח לפ"ק.

בפירוש שאינה רוצה לקבל ג"פ, אפי' החולקים מודים, כמבואר בתשובת פנים מאירות ויתר תשו' האחרונים והעולה על כולנה כי לא נזכר בכתב הלז שום גב"ע בב"ד כי נאסרה עליו עפ"י רת ורין, וגם לפי דברי בעלה בעצמו אשר סיפר לנו מאיזה גב"ע הנעשה אין שום ממש בדבר שיהי' כדאי על ידו לפרוץ גדרו של עולם להתירו חדר"ג ח"ו, ואף גם זאת כי לא נזכר בכתב הלז כי עיניו ב"ד בשריותא והתירו לו עפ"י הדין לישא אשה אחרת, כי אם שם מעכת"ה כעד אחד בכתב, ועי"ז בלבד הי' האץ ברגלים חוטא, ומורה היתר לעצמו באיסור החמור, כאילו ח"ו אין דין בישראל, ואחר כל אלה הוכרחנו בתוקף הדין להפריד האיש הלז מאשתו השנית, ולשאול את פי מעכת"ה כי יכתוב לנו כל דבר שורש גופא דעובדא, והגב"ע הראוי למעשה בב"ד בהיתר החדר"ג, ושעם הדבר, וביאור כל פרטים הנ"ל, ובאם יחסר מכל אלה אנחנו על משמרתינו נעמוד, ובחזקת היר בכל האפשרי, נצא לקראת העובר הנ"ל כתורה וכמצוה. ע"כ ימהר נא מעכת"ה ויחיש בדבר להודיע לנו כל פרטי הדברים ושורש הענין, כי הצדק עם האיש הלז וכדין עשה, והי' בזה שלום, מנאי הרו"ש וכו'.

והנה בא תשובה מהרב הנ"ל בכעס אויל כפי המועתק פה אות באות עם טעותי בורות, וזל"ת, כבוד הרה"ג וכו' וכו', גי"ה מיום ב' אחרי העבר הגיעני לנכון, כדעתי הי' שלא להשיבו כלל, לקיים מאמר (החכום) [החכם] מכל האדם, מטעם אשר כ"ת לא קיים מאמר המלכים מאן מלכי רבנן כי בי דינא בתר (בדינא) [בי דינא] לא דייקא, אולם פני משפחתו גזע ישרים אני נושא, ממכתבו נראה אשר מושבו הוא כרב הגליל ואני יושב תחת דגלו, לא כן הרבר, מושבו הוא מעיר קטנה מאוד בארדיאב, ואני מושבי בנוא יארק, אשר הדברים הכאים לפני בחודש אחד, (ירע) [יארע] בעירו אחת לחמש מאות שנה, ונצרך לו לידע אשר הכתב שנתתי להמגרש אמת ויציב לבל ישאול אותי (עם) [אם] חקרת ודרשת, רוח יתירה אית בי' לשאול אותי אם עשיתי כד"ת, והמגרש דן בן מרדכי ידור אם אשתו אשר לקח בנעימים, והיא תדור עם הנואף בתמרורים, ויעלה לה מקרא מלא האמור בפ' נשא, ואם רצונו לידע מי אני, יכול לשאול פי ר' אלחנן צבי וויינפעלד אשר הי' מתגורר בפת, וכן לרודיו הגאונים הקדושים, כולם יאמרו עלי אשר מעולם תלית"ב לא יצא מת"י דבר שאינו מתוקן ע"פ ד"ת הקרושה, ומחמת חולשת אור עיני לע"ע מלאכתי נעשית ע"י אחרים, ועוד אומר לו אשר מעולם לא גזר ר"ג על ענין כזה אשר היא תפקיר עצמה לכל, והוא יהי' אסור בכבלי עיגון, ובמדינה זאת טועה (רת) [דעת] האומר כן, דרכי' ררכי נועם, ומתוקים מדבש, אברהם יוסף א"ש ראב"ד בכיהמ"ד הג' בנוא יארק. (מקום החותם).

והנה לאחר שלא יכולנו להציל דבר אמת מפי הרב הנ"ל, ושתיקה כתודאה שלא מצא שום סנגירון לדבריו, וע"כ הוציא כל רוחו לא בתורה לא בחכמה, כי אם בכעס אויל, הנה נעיין בזה לדינא, והנה בתחילה נאמר כי אין זה ענין ח"ו לחרם דר"ת להוציא לעז על גמין [כאשר כתב הרב הלז שעברתי ח"ו על דברי חכמים דב"ד בתר ב"ד לא דייקן, דברי בורות, דזה אין ענין לזה, והי' לו להזכיר לפי שמונתו מח' דר"ת] כי מלכד דמבואר ברמ"א בתשובה מס' נ"ה עד ס'

דאדרבא השתיקה אסור בכגון זה שרואין פסול בגט וח"ו לשתוק שיתן מקום להכשיל יעו"ש, אך בלא"ה הלא לענין גוף הגט לענין האשה בווראי ראסורה להנשא, רמבואר ברמ"א סי' ק"מ ריש מחמירין, ויע"ש בב"ש רבנאסרת מחמירין, ובבית מאיר שם מחלק דלענין היתר האשה מחמירין, ומחמיר שם אף במקום עיגון, אפי' בעוזב רת ובמומרות, הלא כהטו"ז יעו"ש, וגם בתשו' ח"צ סי' צ"ו מחמיר אפי' במומרות ומכש"כ בנאסרת כמבואר בתשו' גוב"י סי' צ"ב וסוס"י ע' במהר"ת, ובחת"ס סי' ג' ראין לזכות מה"פ, ראין הזכות ברור, וא"כ כל זיכוי הגט הוא רק לענין הבעל שלא יהיה עליו חרר"ג, א"כ ע"ז אין כאן חרם רר"ת, ומכש"כ מענינים הנעשים באמעריקא, שירוע שבעוה"ד אינם בקיאים, ורובם אינם יראים את ה', בווראי אין לסמוך על רבניהם רק לאחר החקירה הדק היטב.

והנה לענין גוף הדין כבר הבאתי דעת הב"ש וגוב"י וחת"ס רבנאסרת אין מזכין גט ראין זה זכות, וממילא דלא מחני נמי לענין חרר"ג כמבואר שם בנוב"י, ואך לרעת הבית מאיר והשואל שם בנוב"י מהני גם בנאסרת לענין איסור החרר"ג של הבעל, אך כ"ז אם הי' נתקבל עדות בפני', אבל כאן שלא נתקבל עדות בפני' רמבואר בש"ע סי' י"א ראין לקבל עדות שלא בפני', ויעו"י בנוב"י סי' צ"ב הנ"ל דכתב כן בפירושו, וראיתי בפ"ת מביא בשם תשו' ברית אברהם שעמר עלי' ממה שכתב בעצמו בסי' ע"ב (והס' ברית אברהם אינו ת"י), ולדעתי דלא קשה כלל, דשם בסי' ע"ב כתב בפירושו רלחומרא אסרינן לה דאיסורא תלוי וקאי עד שתבוא לב"ד לקבל עדות בפני', ועכ"פ אינה מותרת, וא"כ כ"ז לענין שלא להתירה, אבל להחליט איסורה בבירור, ער שנאמר דזכות הוא לה לזכות לה גט ולהתיר עי"כ להבעל לישא אחרת, ע"ז בווראי לא מחני קבלת עדות שלא בפני'.

וגם הלא האשה עם בעלה בעיר אחת ולא רצתה לקבל גט מרצונה, א"כ בווראי דלא שייך שום זכוי" כמבואר בתשו' פנים מאירות ח"ב סי' י"א וי"ב ובנוב"י סוס"י ע' הנ"ל ובשבות יעקב ח"א סי' ק"כ וברברי חיים ח"א סי' ה', ולא הוי גט כלל, וכ"ז אם הי' עדות לאוסרה על בעלה, אבל לפי דברי הבעל בעצמו אין בכל דוע מעשי' שום ממשות לאיסורא במה שאמרה ררך כעס רברי נבלה, וכן במה שהיתה משרתת, כירוע לכל יורע ספר, וא"כ אפי' ידעינן כ"ז בבירור, א"א עי"ז אפי' להתיר לו לישא אשה אחרת אפי' ע"י מאה רבנים, [ואם הי' עדות לאוסרה הי' מקום לקבל עדות שלא בפני' ולהתיר לו ע"י ק' רבנים דהוי לענין איסור כמבואר בתשו' רברי חיים סי' ה' הנ"ל], כי אין כאן שום טעם להתיר, ואבי האשה הג' עומד וצווח ע"י מכתבים מבתו כי היא עומרת בצדקתה מתחלה ועד סוף, ובעלה עומד במרדו מחל עד כלה, ואפי' היתה נאסרת, עכ"פ מבואר בשבות יעקב הנ"ל ובהחת"ס סי' ג', ואמרי א"ש סי' ב', דאין להתיר בלא מאה רבנים, והגם דלענין גט בע"כ אם נתן גט בע"כ במקום מצוה בריעבר עכ"פ בווראי לא הי' ראוי להחמיר ולסמוך על דעה א' ברמ"א סי' א' וסי' קי"ט, ויעו"י בשב יעקב סי' א' ובנוב"י סי' א' באריכות מזה, אבל לענין איסור ב' נשים

דמבואר בנוב"י מה"ת סי' צ' דתקנת רגמ"ה לא ה"י דוקא על תחילת הנשואין, רק אפי' נשא בהיתר או במעות מ"מ קאי בכל יום בחדר"ג, א"כ כ"ז שאין לו היתר ע"י מאה רבנים בוודאי דאין מתירין לו לדור עם אשתו ולעבור על חדר"ג עד שיח' לו היתר ממאה רבנים כמנהגינו, דכך לי לאחר נשואין כמו בתחלת נשואין, ולפ"ז אף אם נאמר בנ"ד דתחלת נשואין הוי כאונס או שוגג ע"י הוראת הרב מנזא יארק [אם לא ה"י איזה ערמה וקנוניא משני הצדדים], יעוי' ברמ"א סוס"י י"ז ובטו"ז שם ובתשו' דברי חיים באהע"ז סי' כ"ז בח"ב, מ"מ אכתי קאי באיסור חדר"ג, ובפרט ברבני אמעריקא אולי יחשב למזיד כמבואר בדברי חיים הנ"ל.

וגם צריך להשליש גם כמבואר בחת"ס סי' ג' הנ"ל, וגם לענין השלשת כתובה יש לעיין הרבה אפי' בנאסרת, כי דעת הרבה פוסקים דנרדנייא לא הפסידה, וכמבואר באריכות בבית מאיר סי' קט"ו וסי' ע"ז, ובכח"צ סי' קמ"ה קמ", ובשבות יעקב ח"ג סי' קכ"ז, וכ"ז אם ה"י נאסרת עליו עפ"י ב"ד כרת וכרין, ובגדון דידן שהכל לריעותא שלא נתקבל עדות בפניו, ואין לו היתר מק' רבנים, ואפי' מב"ד של ג' אין לו היתר, וגם לפי דברי הבעל בעצמו לא ה"י עלי' שום גב"ע שיח' בו אפי' ממדת חסידות לגדש ולחוש לאיסור, א"כ לפענ"ד פשוט דהאיש ההוא נלכד בחדרגמ"ה וקאי באיסור ב' נשים, עד שיגדש אחת מהם כרינו, ולא נוכל למצוא לו שום היתר.

וגם הגם הניתן ע"י שליח זיכוי בעיר נזא יארק לפי הנ"ל, הוא בטל ומבוטל אין בו ממש, ואשתו היא אשת איש, וחלילה לסמוך על הגם הזה, וכפי הנשמע יש חשש קרוב לוודאי שתסמוך האשה הנ"ל על הגם הזה, אם לא נרעיש לשם בתשובות מגדולי הדור, ולכן אבקש להשיב במוקדם האפשרי רעתו הרמה, הן לענין הבעל לענין החדר"ג, והן לענין האשה אם יש איזה ממשות בהגם הנ"ל, גם הנני שואל כרת מה לעשות מעתה כי שכיח הרבה בגללותינו בעניני גיטין וקידושין מהכא להתם ומהתם להכא, כי בעוה"ד הרבה עזבו מקומם לגור שמה ולא נודע משום מורה משם שיח' מוחזק לסמוך עליו בעוה"ר, ורק הרב ר' אברהם יוסף א"ש הנ"ל עד עתה ה"י בחזקת שראוי לסמוך עליו, ועתה ירא אנכי אם אין לחשוד גם אותו שאין לסמוך עליו בחומר דיני גיטין וקידושין לחומר איסורן.

גם הנני שואל, כי האיש דן הנ"ל יש לו מושלש עבודו מעות חזקה המגיע לו מחזקה אחת שה"י לו בירושה וקנה אחר את העסק, וחותרו הראשון רוצה לעקל מעותיו לבטחון שיגמור עם בתו הן בענין ג"פ והן בענין כתובה, אם צריכין הב"ד לעקל אותו או שבזה יזכה הוא מכח תקנת רגמ"ה בעניני חזקות, אף דבאידיך תקנה לא ניחא ל"י.

ולאחר כ"ז, הנה האיש דן הנ"ל הוא במבוכה גדולה כי אין רצונו לשוב לאמעריקא, וגם לפי דברי אשתו הראשונה שוב אינה מרוצית לדור עמו, ולשלוח לה ג"פ מי יודע אם תרצה לקבל, בפרט לשלם לה כל הכתובה והתוס' אין בידו כ"כ, וכן קשה לו להפרד מאשתו השנית החביבה בעיניו, ולכן אולי יוכל כבוד

הדר"ג למצוא איזה פתח להתיר לו, ולמצוא גדולה יחשב, בפרט כי לע"ע הוא דר עם אשתו באיסור, ואינו שומע לקול מורים ומוטב שיאכל בשר תמותות שחוטות וכו'.

ולא אמנע מהציג מה שעלה ברעיוני בעת כתיבי דברי אלה, איזה פתח להתיר לו כעת ע"י ק' רבנים, דהנה מבואר בס' ק"מ דבמזכה נט לאשתו במקום קטטה הוי ספק מגורשת לחד דעה, מטעם דזכות הוא לה, ואף דהבעל אומר דלא רצתה לקבל ג"פ אולי רק מחמת קטטה ושנאה לא רצתה לעמוד עמו לפני הב"ד, אבל בנוף הגירושין היתה מרוצית, וא"כ יש כאן עכ"פ ספק גירושין, והנה ידוע דהמוציא אשתו משום שם רע לא יחזיר, וא"כ אף דבאמת לא ה' עדות לאוסרה ולא יצא עליו שם רע כלל, מ"מ עכ"פ כתב הרב משם שרן אותה לנאסרת, ועי"כ לא גרע ממגרש משום שם רע, וא"כ עכ"פ כבר אסור לו להחזירה, וא"כ אם נתפוס דהוראת ב"ד כמותו מיחשב אונס, א"כ עכ"פ כעת אסורה עליו שלא בפשיעתו רק באונס, א"כ שוב מתירין לו ע"י מאה רבנים, וכמבואר בעין זה בתשו' דברי חיים סי' כ"ז הנ"ל לענין כהן שגירש אשתו בע"כ ע"י הוראת ב"ד בטעות וגמצא פסול בנש, דיש להתיר לו ע"י מאה רבנים יע"ש, ואף כי ידעתי בעצמי שזה דבר רחוק מאד, וכמעט דבר מבהיל לומר דזה נחשב כקטטה לענין זה, יעוי' בס' י"ז, וגם לומר דאף דלא רצתה לעמוד אתו לדין ולהתגרש, מ"מ בעיקר הגירושין מרוצית, וגם בעיקר הדבר כיון דעכ"פ לא הוי כ"א ספק מגורשת א"כ לא שייך הטעם דאתי לקלקולי, וגם למעם הרמב"ם משום קנסא משום פריצתא יעוי' בס' יו"ד הוי כתרתי דסתרי כיון דאתה חושש דזכות הוא לה ע"י קטטה א"כ אין זה קנסא שלא יחזירנה, מ"מ לאחב"ז לא נמנעתי מלכתוב העולה ברעיוני בעת הכתיבה, וכל פטופטי דאורייתא טבין.

הנני מסיים בזה ואבקש להשיב לי במוקדם האפשרי, כי אפרושי מאיסורא גדול יש בזה, וגם כי קצת חילול השם יש בעיני המון עמי הארץ אשר אין בהם דעה להבחין בין האוסר והמתיר.

עוד זאת אודיע, כי בעתים הללו ה' במחיצתי רב גדול אחד גאון מפורסם, ומענין לענין נתגלגל גם הענין הלו, ולא ה' הדבר לפלא בעיניו, באשר גם לו נקרה כאלה, כי בא לפניו נט ע"י שליח מסודר מהרב דאמעריקא הלו, וה' פסול בהרשאה, וכן פסול בהנש עצמו בענין השמות, ושאל את פי הרב הלו מה שראה על ככה, ולא השיב לו מאומה, והלא דבר הוא.

א"ד הרש"ת באהבה נאמנה ומצפה לתשובתו הרמתה במוקדם האפשרי, הק' משה הלברשטאם חופ"ק בארדיוב והגלילות

פנ' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

תשובה בענין הנ"ל

מהגאון מוה"ר יצחק אהרן סג"ל איטינגא אבד"ק לבוב זצ"ל

ב"ה. יום ה' י"ט תמוז תרמ"ו לפ"ק לבוב.

החיים והשלום וכל טוב לכבוד ש"ב ידיד נפשי ולבי הרב הגאון
החריף ובקי המפורסם, החסיד והעניו, חכמתו תאיר פניו, כש"ת
מו"ה משה הלברשטאם נ"י האבד"ק בארדיוב יע"א.

ענותו תרבני לדרוש ממני בדבר הלכה כאמור למעלה, והנני למלאות רצונו
לחשיב על נוף מכתב השאלה. כי פשוט וברור הוא דהרב בעיר נוא יארק עשה
שלא כדת כמה שהתיר לזכות לה גט, דגם בנתברר שזינתה החמור הרמ"א בסי'
ק"מ, ומכש"כ בנ"ד דליכא שום גב"ע רק פושטוטי דברים בעלמא, וגם דהאשה
צווחת דאין רצונה להתגרש וליכא שום זכי' לגבה עיי' בש"ע יו"ד סי' רס"ו סעי'
ס"א, באופן שהדבר ברור דהאשה אסורה להנשא ע"פ גט זכי' כזה, וגם הבעל
אם הי' נמלך בב"ד היינו מורים דמושל עליו איסור חרר"ג ואסור לו לישא אחרת,
אמנם בדיוקד שכבר עבר ונשא אחרת אין בדינו לכופו להוציא מאחר שנשא
בהוראת ב"ר, והרבה מן האחרונים הסכימו דהרמ"א לא החמיר רק לאיסור א"א
ולא לאיסור חרר"ג, ומאחר דהבעל אומר שהיא עוברת ע"ד וכן נראה מן מכתב
הרב מנויארק, אף דבאמת אינני אומר דרשאי הוא לישב עמה, רק ראין בדינו
לכופו להוציא, ומ"מ יוכל מעכת"ה לעקל המעות ער שישלח לה גט כשר ע"פ
שליח להולכה אשר יעשה הבעל במקומו שלא בפני השליח כמו שהתירו כמה
אחרונים, ואם לא תאבה האשה לקבל שם הגט יחזיר מעכת"ה להבעל מעותיו
כנלענ"ד, ולאשר אנכי תש כח מאד ופקודת הרופאים עלי מבלי לכתוב הרבה לא
יכולתי להאריך.

דברי ש"ב ידידו ואוהבו באמת,

יצחק אהרן סג"ל איטינגא

הנני מכתב לך ידיד נפשי ולבי הרב הגאון מהגאון מוה"ר יצחק אהרן סג"ל איטינגא אבד"ק לבוב זצ"ל
ב"ה. יום ה' י"ט תמוז תרמ"ו לפ"ק לבוב.

הנני מכתב לך ידיד נפשי ולבי הרב הגאון מהגאון מוה"ר יצחק אהרן סג"ל איטינגא אבד"ק לבוב זצ"ל
ב"ה. יום ה' י"ט תמוז תרמ"ו לפ"ק לבוב.

מאקסימיליא מכת"ק הגאון מוהרי"א סג"ל איטינגא אבד"ק לבוב זצ"ל.

תשובה בענין הנ"ל

מהגאון מוה"ר חיים צבי מאנהיימער אבד"ק אונגוואר זצ"ל⁴

יקרתו הגיעני שבוע העבר, ויען כי הייתי טרוד, וגם לא הייתי בקו הבריאה ל"ע, ע"כ לא השבתי מיד, וגם עתה בקיצור מפני הכבוד, והנה ראיתי דברי מעלתו טובים ונכונים, אולם יען כי אנחנו מחויבים להצדיק הרב המפורסם שלא שגג בדין מפורש, צריכים אנו להמליץ דאפשר שמה נזהגים כדעת הנוהגים אפי' באשה אסורה לו לזכות לה גט ע"י אחר, ואשה זו אף שלא כ' שהי' גב"ע וליכא רק יחוד בעלמא, דאין אשה נאסרת ע"י יחוד, מ"מ אפשר ידוע דיחוד כזה שהוא בביתו ממש, ודרה עמו כאיש ואשתו, זה וודאי חזקה שבא עלי' ואסורה, ואף שאינו אסור, מ"מ מכוער הרבר מאור, וודאי ע"ז לא עבד ר"ג חרם שלא לישא אשה על אשתו, וכמ"ש בשו"ת מהרי"ק סי' רמ"א, ובאמת תמה שם מהרי"ק למה צריך גט ע"י זיכוי וגם רלא מהני דחיישי' לדעת הרי"ף ורמב"ם גבי שיחרור לא מהני זיכוי ע"י אחר, רק רלא מצי למיהדר, אבל משוחרר לא הוי ער דמטי גיטא לידו' עיי"ש, ואני אמרתי בחי' ובתשובה אחת זה איזה שנים לתרץ, דבאמת בלא"ה קשה על מהרי"ק דהרי כתבו הפוסקים כמבואר בטור וי"ד הלכות שיחרור דבאומר זכי וודאי משוחרר מיר, וא"כ רלמא נזהגים גבי אשה משומדת ג"כ לומר זכי, וצ"ע.

ואנכי אמרתי עפ"י התוס' פ' איזה נשך שכ' ראין יכול לעשות שליח על דבר שאין שלו, וגבי מתנה הוי שלוחו של נותן עיי"ש, ומה"ט השיג בקצוה"ח על תשו' נוב"י שחשיב על קו' הגאון מהאמבורג למה מהני זכי גבי עבדו הלא אשחר"ע, וכ' בנוב"י שזה תימא דהרי הוי שלוחו של עבד רלא עבד עבירה, ובקצוה"ח תמה מכח רברי תוס' דהוי שלוחו של רבו עיי"ש, ובאמת נעלם מקצוה"ח רברי ירושלמי מפורש פ' התקבל ראיתא שם דאין אדם עושה שליח לדבר שאינו שלו, ושאינו גבי אשה דהתורה זיכתה לה, ות"ה גבי עבד דדרשינן לה לה, וכבר כתב כן בשו"ת בית אפרים בחאה"ע, ואמנם אמרתי דבאמת מ"ש בירושלמי דהתורה זיכתה לה, דלמא ג"כ הוי שליח של בעל כמו גבי מתנה, רק דהיא צריכה לעשות שליח דלולי זה הוי חוב לאשה, ועי' בזה ר"פ התקבל שכ"כ אפי' גילוי רעת של אשה מהני, ואף דאנן לא קיי"ל כוותי' מ"מ כשעשתה שליח לא חיישינן לחזרה ולעולם רשליח של בעל הוא, אלא ה"ט רגבי גט כתיב בידה

4) נולד בעיר פישטיאן בשנת תקע"ר לאביו מו"ה רוד ליב. בילדותו למד אצל הגאון מוה"ר קאפיל חריף אבד"ק ווערבווי, ואח"כ אצל הגאון בעל שערי תורה, ולבסוף אצל הגאון בעל חתם סופר. כיהן ברבנות בק"ק שוטעלסדארף, ואח"כ בק"ק ווערבווי, ובשנת תרל"א נתקבל לאבד"ק אונגוואר. נרפס ממנו שו"ת עין הברולה, וס' עין הברולה על סוגיות הש"ס. נלב"ע בליל שבועה עשר בתמוז שנת תרמ"ו לפ"ק ומנ"כ בעיר אונגוואר. — אגב ראוי לציין, כי תשובה זו נכתבה על ידו בימיו האחרונים, כי הגה"צ מוה"ר משה אבד"ק בארדיוב הציע הדבר לפני הגדולים בחודש תמוז שנת תרמ"ו, ובי"ז בתמוז נסתלק הגאון מוה"ר צ"מ מאנהיימער. (וראה בשו"ת בי"צ חאה"ע ז' סי' ל"ב אות ג' מזכיר תשובה זו, וכותב שנכתבה סמוך לפטירתו).

וא"כ שליח לא מהני רק מטעם שלוחו של אדם כמותו ע"כ הוי שליח של אשה, וע"כ התורה זיכתה לה, וה"ה כן גבי עבר, אמנם לפי"ז באשה משומדת או שאסורה לו דהיא לא איכפת לה באיסור ואפשר צווחת ואינה רוצה בנש [ועי' אבני מלואים סי' א' מה שרצה לומר] ואף דאנן ידעינן דזכות הוא לה, מ"מ לא שייך למימר דהוי כידה ולא הוי כשליח שלה, מ"מ עכ"פ לא גרע ממתנה דהוי שליח של בעל והוא יכול לזכות לה אלא ראינה מגורשת עד שיבוא לידה, ע"כ הוא אינו יכול לחזור כדעת הר"ף ורמב"ם, וכאן אפי' באומר זכי אינה מגורשת כיון שהיא לא איכפת לה באיסורה, וא"כ לפי"ז דעת הנוהגים הוא כן, דוודאי באשה אסורה לו לא עביר ר"ג חרם שלא לישא אשה על אשתו, רק דחיישינן אולי תחזור בתשובה ע"כ עבדינן תקנתא לזכות לה גט ע"י אחר, וא"כ עכ"פ לא מצי לחזור בו, וא"כ אם היא תעשה תשובה יכולה לקבל הגט לידה ותהי' מגורשת, וזה עצה טובה, וא"כ אפשר ג"כ ה"ט רמורה הוראה בנויארק, אלא אעפ"כ מפני שאנו מרמין לא נעשה מעשה מה שאינו מבואר בגדולי האחרונים, אבל עכ"פ עתה יכולין להתיר לו החרם עפ"י מאה רבנים וגם שיעשה שליח להולכה בנש חדש כמו שנוהגין בנשתטית, ע"ז יכול לפענ"ד לסמוך, וכמו שכ' גם מעלתו במכתבו, זה הנלע"ד בקיצור, וסמכתי על רוחב בינתו שיספיק לו הקיצור ברברי, ויעשה כדעת התורה כאשר אווה נפשו ונפש ידידו הכותב בחפזון רב, הק' חיים צבי הירש מאנהיימער חופ"ק

עוד על הנ"ל

מ"ש הגאון הנ"ל להמליץ על הרב מנאוויארק לאמר דשמא התם המנהג לזכות גט לנאסרת, תמהתי פה קרוש יאמר כן לקבוע מנהג במדינה הנ"ל אשר מעולם לא ישבו בה וותיקין ות"ח ויראי ה' בעוה"ר מעוטא דמיעוטא אשר נתיישבו גם הם מקרוב ממדינות הללו, ומה שכתב לחדש ראף דלא נעשה שלוחה מ"מ לענין שלא יוכל הבעל לחזור מהני שליחות הבעל לבר, אף כי בנוף הרבר שתפס את הקצוה"ח דבר חכמה דיבר דבגט ועבר אין אנו צריכין לשליחות של הנותן לזכות בה רק מטעם שליחות וזיכוי של האשה ועבר לבר זוכה, מ"מ כ"ז אם הוא זכות להאשה והעבר, אבל בסתם גט או שבפירוש איננה מרוצית, אף בנאסרת, וודאי רלא מהני שליחות הנותן אף לענין יוכל לחזור בו, דע"כ לא קאמרי התוס' דהוי שלוחו של נותן ג"כ רק אם הוי זכות להמקבל אז יוכל הנותן לעשות שליח לזכות בתורת שליחות להמקבל והוי ג"כ שלוחו של הנותן בזה לזכות להמקבל, אבל אם לא הוי זכות כלל להמקבל מכ"ש כשאנו רוצה לא מהני שליחות של הנותן כלל, ואפי' במתנה כה"ג אם אינו רוצה ומענינו מוכח כן דהא גיטי נשים אם רוצה לחזור חוזר אף רתן כזכי, וע"כ לא מחלק בירושלמי בין מתנה לגט רק לענין (חסר) אמרה התקבל דאז השליח זוכה מיד הבעל בתורת שלוחה דהתורה זכתה לה והוי שלוחה כמותה, ואף רהבעל לא אמר זכי זכה

ממילא בתורת שליחותה, ולהכי במתנה ראינו עושה שליח לקבל רבר שאינו שלו והנותן לא אמר זכי רק הולך או תן, א"כ אינו זוכה בו להיות כמותו, ואררבה הרי מבואר ראף במתנה רהוי שליח הנותן כיון רלא הוי שליח המקבל יכול לחזור לרעת הירושלמי גבי הולך ותן ולא הוי כזכי עכ"פ במקום רלא הוי לה זכות ברור, ופשוט רגם הבעל יכול לחזור, וכן מבואר בפירוש בפני יהושע גיטין רף י"א בסוגי' רהאומר תן גט זה לאשתי, ועכ"ז לאשר מבואר בספרי שו"ת רהיתר של חרנמ"ה לאו דוקא כנשתטית ונאסרת, רק בכל במקום שנראה לרבנים רבר נרול שאין ראוי לאיש הזה לדור אם אשתו יכולין להתיר לו ע"י מאה רבנים, ולכן לאשר כי הוא ה' אונם עפ"י חוראת הרב מנאווי יארק וכבר חזר לכאן ממרינת הים, ובוודאי דאין מחייבים אותו לחזור למדה"י, מה גם רגם אשתו השני' לא תרצה לקבל גט ממנו, וע"כ יהי' קרח מכאן ומכאן, ולכן גם דעתי נוטה להתיר לו ע"י מאה רבנים לשלוח לאשתו הראשונה מקודם ג"פ, ולהתפשר על הכתובה, ואם לא תרצה לקבלו אז יכולין להשליש לה גט כמו גבי נשתטית, כנלע"ד.

הק' משה הלברשטאם

עוד בענין הנ"ל

אחרי הגיעני רברי הגדולים הנ"ל⁵, שלחתי אחרי האיש דן הנ"ל ואחרי אבי אשתו הראשונה, ואבי האשה התפשר במקום בתו עם הבעל דן על הכתובה, והושלש ת"י ב"ד שאם תקבל האשה ג"פ מחדש כרצון, ינתן לה המעות, ושלחתי כל המו"מ של הלכה ותשובות הגדולים הנ"ל ליד איש ת"ח וירא שמים מפ"ק המתגורר כעת באמערקא בעיר נאו יארק וכתבתי לו שילך עם כל התשובות האלה להרב ר' אברהם יוסף, ויהי גם האיש הלזה שמו ר' נפתלי רייטער מפ"ק, ג"כ אחד מהבד"צ, וישלחו אחרי האשה הנ"ל וישתדלו שתקבל ג"פ מחדש מרצונה תחת המעות המושלש פה לכתובתה, ואם לא תתרצה באין אופן לקבל הנ"פ יעשו גביית עדות על כל מעשי' ותהלוכותי' בפרטות, או אם יש תח"י הרב ר' אברהם יוסף גב"ע כראוי ישלחנו אלינו, ונדע מה לעשות בדבר.

ואלה הדברים אשר השיב ר' נפתלי רייטער הנ"ל, אחד"ש הדר"ג, הנני להודיעו כי פקודתו שמרה נפשי לבוא אל תוכן הדבר אחר היגיעה ושידחת רבה, והלכתי בצוותא חרא עם ידידי מו"ה מנחם פ"מ מזכארוכ הראש ומנהיג דביהמ"ד אנשי ספרדים מפה, ועם ידידי מו"ה שלום מייזעלס, להרב מו"ה אברהם יוסף מפה, ואחרי קרוא לפניו התוכן משו"ת שלו עם שאר הגאונים השיב לנו בזה הלשון, כי הרבנים באיירופא אינם יכולים להשיג תהלוכות המדינה הזאת, כי אשה אשר בעלה לא מצא חן בעיני' תנשא לאיש אחר, ואחר שיש לה כמה ממזרים תבוא לפני הרב לקבל ג"פ מבעלה הראשון, ומסדרי קידושין

5) בתכריך הכתבים נמצא גם העתק תשובת הגאון מוה"ר יצחק שמעלקים זצ"ל, כנר"ו, אך לא העתקנוה פה, כי כבר נדפסה בשו"ת בית יצחק האהע"ז סי' ל"ב, עיי"ש.

משוטטים בחצוצות בעד ראללעד אחד, כלי שאול אם היא א"א, גרושה, וזקוקה, וסיפר לנו כמה מעשים רעים כאלה באו לפניו זה זמן לא כביר, אשר חיל ורעדה אחזתני, והיתכן לעגן האנשים בשביל חצופות ופרוצות כאלה, ע"כ אחרי גב"ע על האשה צבי, כי היא פרוצה, ושלח אחרי' ולא רצתה לבוא, ע"כ זיכה לה ג"פ ע"י שליח, ומיד עשה אותו גם שליח להולכה אם תתדצח לקבל. ע"כ אמר לי להודיעהו מקום האשה, וישלח השמש אחרי' למסור לה הג"פ, עכ"ר הרב ר' אברהם יוסף. — והנה באמת אני לא ידעתי אנה לפנות לשאול על מקום האשה, כי חוץ מבית ר' שמעון פריעד עורנה לא הייתי בבית שום אחד מאנשי עירנו ומחוזנו, ומקום וועד שלי הוא בבהמ"ד, ואמר לי ר' שלמה ליב בן הרב ר' נתנאל ממאלציב שילך אתי לבית ר' אברהם שרייבער מליקעף ושם דרה אשה מכפר אשיקעף עם בעלה וכולם מכירים את האשה צבי, גם ר' יעקב האליונער חייט מבארדיוב הי' שם, והיא היתה משרתת אצלו והודיעו להאשה צבי שתבוא ליום המוגבל אצלם ובאתה ביום המוגבל ונתנה האדרעסס, והלכתי עם ר' שלום מייזעלס לקבל האדרעססע ומסרתי אותה להרב מו"ה אברהם יוסף, ושלח אחרי' השמש, ובבואה לפניו אמר לה הרב שתקבל ג"פ, ועבור זה יתן לה המגרש מאה זה"כ ע"וו, ומענה בפי' אם ישלח לה בעלה לכאן שלשה מאות זה"כ ע"וו תקבל הג"פ ואפי' פ"א פחות מסך הנ"ל לא תקבל ג"פ, ואבי' אין בכחו להתפשר עבורה, ודברנו על לבה הלא כבר נעשה מה שנעשה והיא עומדת בדיבורה, רק אם ישלח לה בעלה לכאן ג' מאות זה"כ לא פחות, אז תקבל הג"פ, וכמרומה לי שבוה יצאתי ידי חובתי לעשות רצונו כאשר פקד עלי, וכו'. הק' נפתלי רייטער.

— גם אני פו"ש כבודו הרמה שליט"א, ועשינו הכל כאשר צוה לנו, והדבר כן הוא, הכל כאשר כתב ידידנו הרבני מו"ה נפתלי נ"י. — הק' שלום מייזעלס.

הן רשום ומסודר פה כל אשר אני הח"מ יודע מזה הענין, ועשיתי ככל אשר הי' לאל ידי לברר הענין עפ"י שורת הדין, והן האיש דן הנ"ל הוא דר לע"ע עם אשתו השנית ואין בכחי להפרישו, ואשר התפשר עם אבי אשתו הראשונה לתת כתובה מאה זה"כ כשתקבל אשתו ג"פ, המעות הלז מונח ת"י, וליותר מזה, כפי הנראה אין ידו משגת, והן לא נכחד ממני מך ערכי, ומי אני לפתוח בהתירא בענין חמור הלז, ע"כ הנני מציע הדבר כמות שהוא לפני גדולי הדור אשר ידם רב להם בכוחא דהתירא להתיר האיש הלז מרשת החדר"ג המזורה עליו, והנני בבקשתי מגדולי הדור היושבים כסאות למשפט כי יתנו עין לטובה על כל הנ"ל ויכניסו עצמם בדבר המצוה למצוא פתח היתר להעלוב הלז.

הכ"ר הבעה"ח ב' תשא י"א אדר תרמזי"ן לפ"ק פה בארדיוב.

הק' משה הלברשטאם

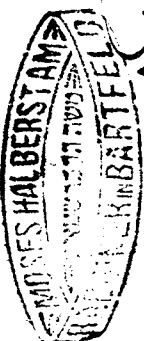
גם אני מסכים לדברי בן אחי הרב המאה"ג וכו' מו"ה משה נ"י הרב דק' ברדיואב יצ"ו להתירא דהא מילתא כי לא סני בלא"ה, והנני מצטרף להיתר מאה רבנים וחי' שלו' בישראל.

דברי הבעה"ח היום יום ה' כ"ו למב"י תרמ"ז לפ"ק פה"ק שינאווא יצ"ו. הק' יחזקאל שרגא הלברשטאם החופ"ק הנ"ל יצ"ו

מִצֵּי אֵלֶּיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְלֹא מִצֵּי אֵלֶּיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

[Illegible handwritten text]

of the Church

218

[illegible]

מכתב מהגאון בעל שב יעקב זצ"ל¹

ר"ח סיון תצ"ג לפ"ק.

מ"ה טוב למספר בני ישראל, מכל צרה ישמרהו הא"ל, ויזכה לביאת הגואל, ה"ה אהו' ידירי האלוף המהולל, חכם הכולל, הקצין מפורסם הד"ר סענדר סג"ל.

אפס מאתי עתי, לדברי רבר בעטי, עט סופר, אמרי שפר, ובפרטות אימת שבת, אך להשיב מפני הכבוד, גם להשיב לשואלי רבר שלח ביעק"ב, אם יש קפידה לעשות נשואין בנו הבח' שי' בזמן מיעוט הלבנה. הנה אף שהוא מנהגא, מנהג ישראל תורה הי', והוא נזכר בש"ע י"ד ובא"ע, בי"ד הוא המחבר ב"י בסי' קע"ט סעיף ב', ובש"ע א"ע הוא הנ"ה רמ"א בסי' ס"ד סעיף ג', ויצא מהר"ן, א"כ וודאי מנהג וותיק הוא, וחמירי סכנתא כו', א"כ מהיכי תיתי לשנות המנהג שכתבו גדולי ישראל, ע"כ אין דעתי מסכמת לעשות נשואין בנו שי' אם לא במילוא הלבנה למזל ולברכה.

ואשר דיבר שנית לאמר על אודות בנו שי' בביאתו לכאן, אם אתן לו אכסניא בכיתי, הנה בא יבא ברוך ה', ופניתי את ביתי חדר מיוחד לפניו כי עדיין חביבותי גבי כא' מבני ממש, ולע"ע לקצר אני צריך, ומא"ל ברוך, כן גבר ובורך, הוא פאר מעלתו, ובני ביתו, יהיו בכלל ברכתו.

(מקום החתימה)

שני מכתבים

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל²

ב"ה. מ"ט דסוכות צ"ז פ"ק פוזנא.

שפעת שלומים ורביאות ברכות לראש גבר כבוד ידידי חביבי הרב וכו' מו"ה זלמן נ"י הגאב"ד ברעסלא יע"א³.

שמחתי בהקשיבי מכבוד אחיו ידידי הרב וכו' מו"ה משה נ"י את שלומו ושלום ביתו הכל בטוב בעזה"י, כה יתמיד ד' אתו לנצח. מאד נבהלתי מעסק

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' מ' עמוד מ'. — מכתב זה הועתק מכת"י מעתיק א', והגיע אלינו מאת ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ברכות התורה יחולו על ראשו.

(2) הועתק מעצם כת"ק והגיע אלינו מאוצרו של ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. יצו ד' אתו את הברכה.

(3) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ה' קונט' ב' עמוד י"ח.

הפשע איש חובר חבר ללגלג על מנהגן של ישראל אשר יסודתם בהררי קודש, אוי! אוי! לדעתי יכתוב ידידי מעב"ת הרב נ"י במקורם לק' פראג להרב האב"ד רשם בשמו ר' שמואל נ"י⁽⁴⁾, ולהרב וכו' מו"ה שמואל פריינד נ"י⁽⁵⁾ לתאר איש התוא את שמו ואת אשר ממלא לבבו וכו' ומראה . . . (המכתב לא נגמר בכתי"ק).

* * *

ב"ה. יום עש"ק ד' למב"י ע"ז לפ"ק פ"ק פוזנן.

רב שלו' וברכה וכו' לכבוד ידידי או"נ הרב המופלג חרוץ ושנון, זית רענן, מו"ה שכנא נ"י⁽⁶⁾.

תמול הגיעני מכ"ק, זאת ידוע לי שמחו' הנגיד מו"ה מרדכי נ"י אין רצונו בשום אופן שיהי' דירת הזוג בוואלשטיין, כי אין שום מקום פרנסה כלל וכלל. אחר התיישבות מעב"ת נ"י, אם דעתו מסכים שידורו שם, ימחול להודיעני, ואכנס עצמי בזה בל"נ, ודבר ד' מה יראני אנדי לו.

ע"ד הלואת מעות יתומים, כשהייתי בפ"ל, [=בפרידלאנד] האפטרופסים הללו מעות יתומים על אבליגאציהן גריכטליך, ואני ורזתי אותם להנצל מרבית דאורייתא, ליתן כתב רא' להלוה שהי' מדובר ותנאי מפורש שבאם לא ירויח בזה, שא"צ ליתן שום ריוח המוזכר תוך האבליגאציהן, והשומע שמע והחדל חדל.

ידידו או"נ ד"ש בלו"נ,

הק' עקיבא גינז מא"ש

ד"ש לכבוד מר אביו ידידי אוה"נ הרב הנגיד מו"ה געץ נ"י, ולבנו הרבני מוהר"מ נ"י.

(4) הוא הגאון מוה"ר שמואל סג"ל לנדא מח"ס שיבת ציון. — כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ז' קונט' י' עמוד י"א.

(5) הגאון מוה"ר שמואל פריינד הי' ראבד"ק פראג וחיבר כמה ספרים.

(6) ראה אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' א' עמוד י'. (וזה עתה מקרוב נדפס בלונדון קונטרס שמונה תשובות מהגאון רעק"א זצ"ל, כולם כתובים אל מוה"ר שכנא דנן).

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

גליון הרמב"ם, ספר נשים וספר קדושה

מהגאון מוה"ר יוסף ראזין אבד"ק דווינסק ז"ל⁽¹⁾

הל' אישות פ"ב הלכה כ"ה. וטומטום ואנדרוגינוס שהיו בן שנים עשרה שנה ויום אחד הרי הן בחזקת גדולים וכו'.

נ.ב. כ"ב בזה רבאמת הוה גר גדלות בשנים בן י"ב גם בזכר, רק מחמת דהל"מ דשערות בזכר הוה רק בן י"ג שנה, וקורם הוה שומא, וע' במחלוקת בנרה גבי שערות דריבוי"ג, ובירוש' יבמות פ"ו למפרע כו', ובתוספ' נדה ונזיר דף ל"ט ע"ש בתוס', וברש"י גיטין דף ס"ה ע"א, וא"כ מי שאין לו שערות הוה גדלות בן י"ב, וא"ש הך ריבמות בדף פ' ע"א, וכן גבי ב"נ שם, רק בשנים, וע' נזיר דף ס"ב, וא"ש כאן, דהא קורם שנקרע, וכן אנדרוגינוס אין מביא כלל שערות, ואכמ"ל.

שם פ"ג הלכה ח', במל"מ. לענין אם שידוכין מוקרי ה' מרבר עמה על עסק קידושין וכו'.

נ.ב. ע' תוס' קדושין דף ז' ע"ב גבי סבלנות, ע"ש בזה.

שם פ"ד הלכ' ט', במל"מ. רינו של רבינו ז"ל דין אמת, והכי איתא בירושלמי פרק חרש, אשתו של חרש אפילו אשם תלוי אין בה, בא אחר וקרשה תפסי בה קידושין, גרשה מותרת לחזור לראשון, ע"כ. והם כדברי רבינו דמשם למד דין זה, והתימה מהרב המגיד ז"ל שהוא עצמו הביא הירושלמי הזה בפ"א מהלכות גירושין והיאך שכחו במקום הזה, והראב"ד ז"ל אין ספק שנעלם ממנו הירושלמי הזה, ודו"ק.

נ.ב. מלכותא בלא תאנא כתב כאן⁽²⁾. הירוש' הולך לשיטתו דס"ל דגבי חרש הוה רק גרר קנין לא עצם, דהרי ס"ל בספ"ז דאין איסור כלל אם נשא בת כהן

(1) כתבתנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ט' עמוד כ"ג. — הנהות הללו השגנו בכת"י מעתיק א' אשר העתיקם מעצם כתי"ק הנאון מראניטשאו ז"ל בגליון הרמב"ם שלו על הל' אישות, יבום, סוטה, איסו"ב, מאכ"א, ושחיטה. והנה אף שכבר נרפסו חידושי הנאון הנ"ל על הרמב"ם בהלכות הנ"ל, עכ"ז רוב חידושים הללו לא נכללו בספריו שנרפסו על הרמב"ם, ואף אותן שנרפסו, נכתבו כאן בשינוי לשון, והמעין ימצא בהם הוספות חשובות. עוד חיבה יתירה נודעת להעתקות הללו, כי נמצאו בהם גם הערות על המל"מ, ויש בזה משום חידוש, כי נודע דרכו של הנאון מראניטשאו שלא להביא דברי האחרונים, ובפרט לפלפל בדבריהם. — וזאת למורעי, כי בכמה תיבות נראה שהמעתיק שגג בהעתקתו, ולא יכולנו לתקן מאחר שלא הי' לפנינו עצם כתי"ק, והמבין יבין.

נביע תורתנו מעומק הלב להאחים היקרים הנגידים והנריבים ר' זאב ור' יעקב ויאל סאפפערן יחיו מפארעסט-היללס, ניו יארק, שהמציאו לנו העתקות הללו מעזבון אביהם מוה"ר צבי סאפפערן ע"ה. חור והרר פעלם וצדקתם עומדת לער.

(2) בגמ' סנהדרין ק"ה ע"א, אמר רב ששת, חוצפא, מלכותא בלא תאנא היא.

מלאכול בתרומה רק תקנה דצריכה גמ, משא"כ לדירן, וע' במ"ש בה"מ פ"ו דיבמות, וע' גימין דף כ"ט ע"ב.

הל' יבום וחליצה פ"א הלכה י"ז. ואפילו נבעלה אחר י"ב שנה אינה חולצת עד שתבדק וימצאו בה הסימנין.

נב. לכאורה ט"ס הוא וצ"ל לא נבעלה, ובאמת קשה הא ממ"נ אם לא הוה גדולה תמאן ביבום, אך נ"ל כך, דהנה כ"כ בחל' אישות פ"ג די"ל דאם יש סימנים אשר הם ספק כמו תק דנדה דף נ"ב, לא דזה ספק, רק שיש בה שני גדרים, גדר גדולה שלא תמאן, וגדר קטנה שלא תחליץ, וע' ברש"י דף מ"ז ע"ב, וכמ"ש כאן כן הדיו כנ"ל. ובפשוט א"ל דאין זה ט"ס, רק דר"ל כך, דהא לכאורה תמאן ותחלוץ דשוב ממ"נ מותרת, אך צ"ל . . . דאם יבדקו ולא ימצאו, החליצה בחנם, אך גבי נבעלה דאז אמדינן חיישינן שמא נשרו, וא"כ לא שייך זה, מ"מ לא תחלוץ, דהוה גדר בלא כוונה, וע' יבמות דף ל"ו ע"ב ודף קי"ט ושבת דף קל"ז ע"ב, וכ"מ.

שם פ"ד הלכה י"ח. או שהי' מנעל גדול שאינו יכול להלוך בו או קטן שאינו חופה את רוב רגלו, או מנעל פרום שאינו חופה רוב הרגל או נפחת שאין מקבל רוב הרגל, חליצתה פסולה.

נב. . . מתחלה דייק רבנו ברנלו פרט, כיון שמתחלה כן, אבל גבי נפרם או נפחת אזלינן דוקא אם אין שיעור כלל, אבל אם יש, אף שאין בו פרט, לא איכפת לן, עי' בתוס' ב"ב דף כ' וכ"מ בזה.

שם בהגהות מיימונית אות כ'. אבל ביד כשר לחלוץ בשמאל ואמר נמי לקמן בסוף פירקין גירמת היאך חולצת בשינוי' משמע דלא מפסלא אם לא חלצה בידה הימנית.
נב. ע' תוס' חולין דלא ס"ל כן ע"ש בזה.

הל' סוטה פ"ב הלכה י"ב, במל"מ ד"ה עוד יש לי חקירה. והרב המפה ר"ס י"א על מ"ש מרן כשם שהיא אסורה לבעלה כך אסורה לבעול כתב וז"ל, וה"ה אם נאסרה בשבילו לבעלה אסורה לו, ע"כ. ולא ירעתי כוונת הרב מה היא, והחכם בעל בית שמואל שם סק"ג כתב דכוונת הרב היא לאשת כהן שנאנסה דאסורה לבעול, והוא דחוק הרבה בעיני.
נב. הכוונה ר"ל על בן מ' שבא על א"א גדולה ואח"כ נתגדל ובעלה גרשה דאסורה לבעול, כנ"ל בזה.

הל' איסורי ביאה פ"א הלכה כ"א. איש ואשה שבאו ממרינת הים הוא אומר זאת אשתי והיא אומרת זה בעלי אם הוחזקה בעיר ל' יום שהיא אשתו הורגין עלי' אבל בתוך ל' יום אין הורגין עלי' משום אשת איש.
נב. דזה הוה כמו עצם אישות לא גדר בירור, וע' בתוס' ב"ק דף ע' ע"ב

ע"ש בזה, ובתוך ל' יום אין תורגין, ר"ל תבא עלי, אבל היא נהרגת, כמבואר לקמן בסוף הפרק ע"ש.

שם הלכה כ"ג. וכן האשה שאמרה מקודשת אני אינה נהרגת על פי, עד שיהיו שם עדים או תחזוק.

נ.ב. רבנו מחלק דאמר האב, לגבי מיתה לא מהני כלל, אבל היא עצמה, אם אמרה סתם מקודשת אני, ליכא מיתה, אבל אם אמרה לזה וזה דלא נתחזק, אז היא נהרגת אבל לא הבעל, וע' במ"ש הבעה"מ בשם הראב"ד ז"ל ואכמ"ל.

שם פ"ה הלכה י"ח. דם בתולים טהור הוא ואינו לא דם נדה ולא דם זיבה שאינו מן המקור אלא כמו דם חבורה.

נ.ב. ובאמת ג' דחכמים בדף ס"ה ע"ב פליגי על ר"מ וס"ל דזה ג"כ מן המקור רק דטהור(?) כמו דם טהור²), וכ"מ דנראה דגירות ג"כ לא נטהרה אם נבעלה קודם גירות, ואת"ל מזלזלה לגירות וכמו בהך דבכורות דף מ"ו ע"ב ובירוש' פ"א דנדה ותוס' דף מ"ה ע"ב ע"ש.

שם פי"ג הלכה י"ג. וכל דבר שחוצץ בנדה חוצץ בגרים ובעבדים ובמשוחררים.

נ.ב. ס"ל דגם טבילת עבדים שיהי' עבדים הוה בחציצה כמו גירות בשחרור, משום דהוה גדר טהרות בהל' מקוואות, דכ"מ לגבי קדשים ופסחים וקק"ל, וגם בשיחרור נעשה גדר עם קדוש, וע' בירוש' קדושין פ"ג קדושת ישראל, ורש"י ביבמות דף מ"ה ע"ב ע"ש בזה.

שם פ"ב הלכה ג'. וכן תרומה בזמן הזה של דברי סופרים.
נ.ב. רבנו לשיטתו בהל' מ"כ דגם גדר תרומה כן, ואף בטבל אסור מה"ת אבל אח"כ שהפריש אין על התרומה איסור של תורה, ובאמת י"ל דיש ג' חלוקים דאף אם נימא דזר אסור מה"ת מ"מ אין בה גדר קדושה, וכ"מ גבי כהן טמא, וכן הגדר גבי גדר שביעית דקדושה אין בה אבל איסור יש, ונ"מ לכמה דברים ואכמ"ל.

הל' מאכלות אסורות פ"ו הלכה ב', במל"מ. ואע"ג שכל דבר שאסרו מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור, כבר כתבו התוס' בפרק אע"פ (דף ס') דהיינו דוקא באיסור תורה אבל באיסורין דרבנן לא, כ"כ הרב באר שבע.
נ.ב. וז"א רק משום דכאן ליכא כלל גדר שיראה, ע' תוס' שבת דף ס"ב ע"ש בזה.

(3) עיין בספרו שו"ת צפנת פענח סי' ע"ר בסופו.

שם פ"ח הלכה ט'. טבח הנאמן למכור בשר ונמצא בשר נבלה או בשר טריפה יוצא מתחת ידו, מחזיר את הדמים לבעלים ומשמתין אותו ומעבירין אותו ואין לו תקנה לעולם וכו'.

נב. נראה ר"ל אף אם נותן לו לאכול ואוכל לא מהני, לא כמו גבי כותי דשם נזרה והם לא ס"ל דין של לפ"ע, אבל לנו כיון דנמצא שהוא מוכר טרפה עבור כשרה הוה כמו שהוא בעצמו אכל וכמ"ש רבנו בהל' עדות בזה, משא"כ כותי, ורק דין ותקנה, ולכך גבי . . . מצינו דהיכי דגזרו עליו לא חלקו בין כהן חבר לבד, משא"כ כותי ואכמ"ל.

שם הלכה ט"ז. וכל דבר שאסור באכילה ומותר בהנאה אע"פ שהוא מותר בהנאה אסור לעשות בו סחורה וכו'.

נב. ע' מ"ש רבנו בהל' שלוחין ושותפין ספ"ד ע"ש בזה, וע' ב"ב דף ע"ח ע"ב גבי חלב חמור וע"ש בפה"מ בזה.

שם פ"א הלכה ז'. וכן כל עכו"ם שאינו עובד עכו"ם כגון אלו הישמעאלים יינן אסור בשתי' וכו'.

נב. ח"ו הם ג"כ עובדי ע"ז ובגדר אבק גבי ערבים דכ"מ, וגדר לכנה שלהם דהיינו גדר מים כמבואר בתענית דף ה' קדרים עובדים למים דזה מזל לבנה כמבואר בשטותים שלהם הובא כמ"נ לרבנו, ורק כתב זה מפני המלכות, וח"ו לומר כן, ובמכ"ת רבנו גם באגרת קידוש השם כתבו שם.

שם פ"ז הלכה י"ג. עכו"ם שבישל לנו וכו' דבר הנאכל כמות שהוא חי הרי אלו מותרין.

נב. דוקא לנו, אבל אם בישל לו, אסור אף נאכל כמו שהוא חי, וזה בכלל שלקות דמשנה, וע' יומא דף פ' ע"ב ושבת דף נ"א ומ"ק דף י"ב.

הל' שחיטה פ"ב הלכה ג', במל"מ ד"ה כתבו התוס'. שוב ראיתי הרבה מפורש בפ"ב דשבועות (דף ט"ו) דפריך תלמודא אטו לחמי תורה בעזרה מי לא מתאכלי ע"כ, הרי הדבר מפורש דלחמי תורה אף שהם קדשים קלים יכול לאכלם בעזרה, ונראה ראין חילוק בזה בין כהנים לישראלים, דישאל נמי יכול לאכול קדשים קלים בעזרה, הן אמת שראיתי לרש"י ז"ל שם בשבועות שכתב וז"ל, אטו לחמי תורה בעזרה מי לא מיתאכלי אם רצו כהנים לאכול בקדשים מי מעכב עליהם, ע"כ. ולא ידעתי אמאי נקט כהנים וכו'.

נב. ע' בהך דחולין דף צ' ע"ב ע"ש ברש"י ותוס' בזה, אך זה ג"מ האידך הדין גבי בע"מ אם מותרים ליכנס לעזרה לאכול ק"ק, ע' זבחים דף ס"ג ומנחות דף ח' ע"ב גבי ליכנס תמימים להיכל לאכול קד"ק ע"ש דמותר ולא נקרא ביאה

רקנית, רק זה גדר עבודה, וע' מנחות דף כ"ז וע' בתוספ' מנחות וסוכה [דף מ"ד] דלבע"מ הוה מוציאין לה"פ חוץ למזבח ע"ש בזה ואכמ"ל⁽⁴⁾.

שם פ"ו הלכה י"ח. שני כיסין יש בקורקבן, החיצון ארום כמו בשר, והפנימי לכן כמו עור וכו'.

נ.ב. זה אינו מבואר בגמ' רק בה"ג, והנה נ"מ כאן אם חליף מאי, וגם למה לנו להזכיר, וצ"ל רש"י דגם כה"ג אמרינן דנפלה לאור כשיטת רבנו לקמן⁽⁵⁾, וגבי ושט רנ"מ בבהמה, לכן מבואר זה בגמ' דטרפה, וכן רייק רבנו ז"ל לקמן בספ"ז בין בבהמה בין בעוף, אבל בקורקבן דזה בעוף טרפה מטעם נפל לאור ולא דוקא הוריקו כנ"ל, וא"ש הכל.

שם הלכה י"ט. ואם ניקב נקב שאינו מפולש אם נשאר תחתיו כעוכי דינר של זהב מותר פחות מכאן הרי הוא כמפולש וטרפה.
נ.ב. ד"ל נ"מ דהנה ע' בחולין דף ע"ו ע"ב גבי עור אמר שם מצטרף לבשר ע"ש, וא"כ י"ל דגם חלב שמא משלים לבשר כאן, ואמר רלא, דהוה כמפולש ואסורה⁽⁶⁾.

שם פ"ז הלכה ט"ז. ואם נשתנה למראה האסור אפילו כל שהוא טרפה, שהמראה האסור, כנקב הוא חשוב.
נ.ב. וא"כ אם יש מראה פסולה והוא סמוך לדופן כשרה, אבל אם נעשה זה מחמת חשש ריסוק או טרפה כמבואר לקמן.

שם הלכה כ'. עוף שנפל לאור והוריק לבו וכו' הרי זו טרפה, שכל הירוקים שהארימו או האדומים שהוריקו מחמת האור בעוף הרי הן כמי שנישלו וטרפה.
נ.ב. ונ"ל דלא דוקא הוריקו רק כל שנעשה שינוי מראה כמו גבי אם הלבין וכמ"ש לעיל פ"ו בזה גבי קרקבן ע"ש בזה.

שם פ"ח הלכה י"א. בהמה שהיתה חסרה רגל בתחלת ברייתה טרפה וכו' נחתך הרגל מן הארכובה ולמעלה טרפה וכו'.
נ.ב. זה רק כל הרגל, אבל מן הארכובה ולמעלה זה רק נחתך, כן ס"ל לרבנו, ולא כרש"י בכורות דף מ' ע"ש, וכן ס"ל לרבנו בהל' אס"ב גבי ולד ע"ש.

(4) עיין בשו"ת צפנת פענח החדש (שנדפס בירושלים) סי' פ"א.

(5) עיין מש"כ להלן על הרמב"ם פ"ז הלכה כ'.

(6) עיין בספרו שו"ת צפנת פענח סי' קמ"ז בסופו.

שם הלכה כ"א. כבר שניטלה כולה טרפה וכו', ניטל ממנה מקום שהיא תלויה בו ומקום המרה ואע"פ שהשאר קיים כמו שהוא טרפה. נב. וזה רק אם ניטל אבל אם מרודר כמו בחלכה כ"ב, אז אם שאר בשר כבר ניטל ורק הכזית נשאר והוא מרודר אז טרפה מספק, אבל שאר בשר יש רק מרודר או כ"ש שלם, כשרה בגדר כבר, רק רבאמת הוה אבר שממנה חי', ע' נזיר דף כ"א ובהך דערכין דף כ' ע"ש במ"ש בפה"מ בזה, רק מ"מ הל"מ ראם נשאר הכזית גזעו מחליף, וכן מבואר ברש"י דף מ"ו ע"א ותוספ' חולין פ"ג, אבל אם הכזית מרודר אז אין מחליף, אבל כל הכבר יש רק מרודר לא אכפת לן, כנ"ל ביה.

שם פי"ג הלכה י"ט. אסור ליטול אם על הבנים ואפילו לטהר בהן את המצורע שהיא מצוה וכו' שאין עשה רוחה ל"ת ועשה ולא עשה רוחה עשה. נב. ט"ס וצ"ל כמו בדפוס אמשטערם ועשה ול"ת רוחה עשה, ור"ל לכך לוקה. וגם י"ל רהנה בתוספ' כאן אמר דאם עבר פסולה לטהר מצורע רהנה באה בעבירה ולכך לוקה דלא יצא כלל דין של טהרת מצורע, ואם לא כוון לזכות בה א"א לטהר, כמבואר כאן בתוספ' דצריך ולקח קנין דוקא כמו קיחה קיחה ע"ש, וע' תוספ' פסחים פ"ו גם עצם שיש בו מוח אם שברו, מבואר שם דאינו לוקה, דאף דאין עשה רוחה ל"ת של מקדש, מ"מ אח"כ קיים העשה באכילה של המוח, לכך לא לקי, משא"כ כאן דפסול לטהרת מצורע וכמ"ש, ע' תוספ' הנ"ל.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו.

המחירים הם:

כרך א', ב', ג', — חמש עשרה דאללער בער כל כרך

כרך ד', ה', ו', ז', — עשרים דאללער בער כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בדין טלטול כלי שמלאכתו לאיסור

משה שמעון

אבד"ק דעברעצין ונייהייזעל יצ"ו

בעמ"ח שו"ת באר משה ז"ח

ברוקלין, יע"א

בעזה"ת.

מה ששואל על הא דהשבתי בספרי (ח"א סי' כ"א) להתיר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו, גם אם הי' לו בניקל לטלטל הכלי היתר בלא טלטול הכלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו, ששמע שיש חולקים על פסק שלי, ורוצה לדעת אם אני עומד על דעתי או לא.

א) השבתי, חלילה לי מלעמוד על דעתי בדבר ה' זו הלכה אם יש ראי' להחולק, אבל אם רק מסברא בעלמא חולק, ואיננו מביא ראי', וגם איננו משיב על ראיותי שם בספרי, דבריו הם דברים בטלים, ולא שייך לומר שחולק, ושאיני עומד על דעתי, אולם אם מביא ראי' להיפך ואינני יכול להשיב על ראיתו, אז חלילה, בוראי דעתי בטלה, ולא עוד אלא גם אם יש בידי להשיב על ראיותו והוא איננו מקבלו, אז ג"כ הרוואה ישפוט מדעתו מה לקרב ומה לרחק, וה' ישמרני משעות בהוראה. ולמעשה, הסומך על תשובתי בספרי יש לו על מה לסמוך, כי אח"כ מצאתי בהרבה מקורות כדברי בעזה"ת.

ב) מתחילה אעתיק דברי שבספרי ח"א סי' כ"א הנ"ל, וז"ל (שם): נשאלתי, אחד שצריך לסדר שולחנו לצורך האורחים ועל השלחן מונח כלי שמלאכתו לאיסור שצריך להסיר משום שצריך למקומו, אבל יש לו חדר אחר ושם א"צ להסיר שום דבר מעל השלחן, אבל יותר נוחא ליה לסדר השלחן בחדר הראשון ששם נמצא על השלחן הכלי שמלאכתו לאיסור, אם שרי לו לעשות כן, או מוכרח לסדר שלחנו בחדר השני ששם א"צ להסיר שום דבר. השבתי להתיר. ראיתא בגמ' (שבת ק"מ סע"א) אמר רב חסדא האי כיתניתא משלפו לדירה מקניא שרי, קניא ממנה אסור, (משום דהאי קניא לא הוי כלי דלהסקה קאי), אמר רבא ואם כלי קיואי הוא מותר, פ"י אם קנה של אורנים היא דתורת כלי עליו שרי, דהוי מטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו ושרי, ונפסק כן להלכה (סי' ש"ח סעי' ט"ז) וז"ל: חלוק שכבסו אותו ותחבו בו קנה לתלות בו לייבשו יכול לשמטו מעל הקנה אבל ליקח הקנה מתוכו אסור לפי שאינו כלי, ואם תחבו בו כלי מותר ליטלו מתוכו אפילו הוא מלאכתו לאיסור. הרי דשרי לטלטל כלי מלאכתו לאיסור לצורך מקומו אפילו כשהיה באפשרותו לשמט החלוק מהכלי, דהלא הסיפא דומיא דרישא הוא, שהיה יכול לשמטו מעל הכלי שתחבו בו, ועכ"ז אינו מחוייב לעשות כן לשמט החלוק מעל כלי שמלאכתו לאיסור אלא שרי לו ליטול הכלי מתוכו, ש"מ שאין כאן שום איסור לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור כשצריך למקומו, וכמו כן בנידון שלפנינו שרי לו ליטול הכלי שמלאכתו לאיסור מעל השלחן בכל אופן, כנלענ"ד פשוט.

ועוד מאחד שיותר נוחא ליה לסדר שלחנו במקום ששם נמצא הכלי שמלאכתו לאיסור, הוי ליה כאלו אי אפשר לו במקום אחר. דאמרו בפסחים (כ"ה ב') דלא אפשר ולא מיכוין לכו"ע שרי. ולא אפשר אין הכוונה דלא אפשר ממש אלא כל שלא אפשר בשוה לא אפשר מקרי, וכל שמוכרח לנשות לדרך אחרת עקום וארוך לא אפשר מקרי, כמפורש בהמהר"ם חלואה (שם בר"ה אתמר הנאה), וכ"כ הריטב"א (שם בר"ה אתמר) דאפשר פירושו בלא שום טורח ולא אפשר פירושו אלא בטורח עיי"ש, וא"כ לפי"ז על שולחן אחר מקרי לא אפשר, והבן. עכ"ל בספרי שם בח"א. קצרתי מאוד, כי אז רק רשמתי לי לעצמי פסקי כי לא עלה ברעתי להעלותם על מכבש הרפום ולהפיצם בישראל, ואחר שיצא ספרי לאור עולם ונתקבלו בחיבה יתירה בעזהי"ת ונתרבו השואלים, הוספתי על גליון ספרי מראה מקומות על רוב תשובותי שכתבתי בקיצור נמרץ בדרך רשימה בעלמא.

(ג) הנה על גליון ספרי סימן זה מצאתי כתוב לעיין בכמה מקומות, ובזה הלשון: עיין בענין זה בט"ז סק"ג, במחצ"ה ס"ק כ"ז, מ"ב ס"ק נ"ז בשם האלי' רבה, ובמ"ב ס"ק י"ב, וזכיתי בראייתי לכוון לדברי התוס' שבת בפתיחה לס' ש"ח וברבריו ס' ש"ח סקמ"ו וסקנ"ב.

מראש אבאר הציגונים, ואח"כ נעיין בכל אשר לפנינו, מה שמצאתי מאז ועד עתה.

(ד) הנה בשו"ע (סי' ש"ח סי"ד) פסק, מנעל חרש מותר לשמשו מעל הרפום אעפ"י שמלאכתו (של הרפום) לאיסור כיון דשם כלי עליו מותר לשלטול לצורך מקומו, עכ"ל. וע"ז כ' הט"ז (סקי"ג) וז"ל, כיון דשם כלי עליו, פי' הרפום הוא כלי שמלאכתו לאיסור ושרי לצורך מקומו (פי' מקומו דהרפום דהיינו המנעל, לכו"ש), והא דנקט מנעל חרש, הוא לרבותא, דאפילו חרש שהוא אינו רפוי על הרפום לאפוקי ממ"ד בגמ' דבעי רפוי דוקא (דס"ל דאם אינו רפוי הואיל שצריך טרחא להוציא המנעל לא הוי המנעל עצמו כלי כלל, לכו"ש). ונראה דאם הוי רפוי א"צ שישמשו המנעל ממנו אלא נוטל הרפום מן הנעל כמ"ש בסמוך גבי חלוק באם יש בתוכו כלי, אלא דכיון שמיירי בחרש שהוא מהורק שפיר א"א ליטול הרפום אא"כ שומט המנעל, ולהכי נקט שומטו במנעל, עכ"ל הט"ז. הרי דהט"ז מפרש גם במנעל שאם יכול להשמיט הרפום מהמנעל משמיטו וא"צ שישמיט המנעל מהרפום, והביא ראי' לדבריו מרין חלוק שהבאתי אני ראי', הרי מפורש יוצא מהט"ז, דכלי שמלאכתו לאיסור שרי לכתחילה לשלטול, ולא רק על דרך דיעבד כשא"א לשלטל הכלי של היתר, אלא גם אם אפשר לו לשלטל הכלי של היתר שרי לכתחילה לשלטל הכלי שמל"א לכתחילה דהותרה הדבר, כי באופן שילטול כלי שמל"א לצו"מ אין כאן שום מוקצה בעולם כלל, והיתר גמור הוא, וא"צ לחזור אחר היתר לשלטל כלי היתר, כי כלי שמל"א לצו"מ היתר גמור ודינו ככלי שמלאכתו להיתר באותה שעה. וכ"כ המחצ"ה סקכ"ז על מה שכ' המג"א לפרש דברי המחבר שכ', כיון דשם כלי עליו מותר לשלטול לצו"מ, כ' המג"א מותר לשלטול, פי' להרפום, וע"ז כ' המחצ"ה, ר"ל רמנעל הלא הוא מלאכתו להיתר

ושם כלי עליו, אלא דהרפוס מיקרי כלי שמלאכתו לאיסור, ואם שומט המנעל מעל הרפוס כיון שהמנעל מהורק ברפוס א"א להוציא כי אם שיטלטל גם הרפוס, מ"מ שרי, וה"ה איפכא, כשרוצה להוציא הרפוס מתוך המנעל ג"כ מותר ואורחא דמלתא נקט שהדרך להוציא המנעל, עכ"ל, והרי זה כהוראתינו וכחט"ז, בעזה"ת.

(ה) אולם המ"ב (סי' ש"ח סקנ"ז) הגם שמתחילה כ' כיון דשם כלי עליו מותר לטלטלו, לפי טעם זה ה"ה דמותר לשמוט הרפוס מתוך המנעל בין שהוא תקוע בו בחוזק ובין ברפוי (כהט"ז הנ"ל), והא"ד מפסק ברפוי דלמה יטלטל הרפוס, טוב יותר שישמיט המנעל מעליו אחרי שהוא רפוי ולא יטלטלו בידים, ובמקום שקשה להשמיט המנעל בוראי אין להחמיר עכ"ל, הרי דהא"ד מפסק על היתר זה. ועיינתי בדבריו (באלי' רבה) בפנים ומצאתי (בסקל"ב וסק"מ) שהעיר בזה, ומתחלה (בסקל"ב, על סעי' י"ד) כ' בשם המעי"ט (לרבינו בעל תוס' יו"ט), וכיון שכן אף להוציא הרפוס מתוך המנעל נמי שרי כדלקמן סט"ז, עכ"ל. הרי זה ככל דברי הט"ז, ומטעם היתרו מסעי' ט"ז כמו שכתבתי (בספרי ח"א הנ"ל), ואח"כ כ' האלי' רבה, וכ"כ הב"ח, והא"ד תמה על שניהם (המע"ט והב"ח) וז"ל, וקשה דהא פ' הב"ח גבי חלוק (סעי' ט"ז) אם תחוב בו כלי, דמיירי שמלאכתו להיות, א"כ אין ראי' להכא (למנעל ורפוס) דמיירי בכלי שמלאכתו לאיסור (היינו הרפוס). שוב הביא האלי' רבה כל לשון הט"ז (שהבאתי לעיל אות ד') וכ' עליו וז"ל: וצ"ע הא פרש"י סוף תולין שהוא רפוי המנעל ונשמש מאליו וא"צ לטלטל האמו"ס, ע"כ. א"כ אמאי יטלטל האמו"ס בחנם וצריך למקומו דמותר דא"א בענין אחר, ובהכי מיירי בחלוק, או דא"א לשמוט החלוק אם לא שיטלטל הכלי עמו לכך מותר בהשמיטת הכלי לחוד כיון דעכ"פ מטלטלה, ומעי"ט וב"ח הנ"ל אפשר דמיירי נמי בהכי, וגדולה מזו מצאתי בררישה וז"ל, לא התירו אלא מה שהוא לצורך דהיינו לטלטל הרפוס אגב המנעל בשעת השמטת המנעל ממנו, אבל ליגע ולקח הרפוס אפשר דאסור הואיל ואפשר זולתו, ע"כ.

הנה מה שכ' האלי' רבה על דברי הט"ז שצ"ע מפרש"י סוף תולין, לא הבנתי קושייתו כלל ואינני יורד לסוף דעתו, אם כוונתו להקשות שהש"ס אוקי לה ברפוי, זה אינו, דהש"ס אוקי לה ברפוי רק לאביי, וגם רק לר' יהודה משום ד' אליעזר, לא כן לדבא אליבא דר' חמאי, ואם כוונתו (וכן מסתבר) להקשות סתם דמאחר שרש"י פירש שברפוי בנקל להסיר המנעל עצמו מהרפוס, היינו האימוס, בלא טילטול האימוס, א"כ קשה על הט"ז למה נתיר לטלטל האימוס, כלי שמלאכתו לאיסור, בחנם בלא רבר, זה לא קשיא להט"ז, דהט"ז ס"ל דבמקום לצורך גופו או לצורך מקומו של כלי הכלי שמלאכתו לאיסור, אין על הכלי איסור שום דין מוקצה כלל והתירו לגמרי ובכלל הותרה הוא. ואין להקשות מסברת האלי' רבה על סברת הט"ז, דרעת הט"ז נוטה כן גם אם דעת האלי' רבה נוטה לצד אחר, ומה שהביא דאי' לדבריו מהררישה, אין הכי נמי דרעת וסברת הררישה היפך מרעת וסברת הט"ז ואין בכך כלום דהלא רעת הב"ח ומעי"ט ג"כ דלא כהררישה, ופשוט. ודע דהא רכ' האלי' רבה בשם הררישה להחמיר, כ"כ הררישה (סק"ו) בתירוצו הב', אבל בתירוצו הא' ס"ל להקל כהט"ז. ועיין גם

בשׁו"ע הרב (סמ"ב) בדיון מנעל הנזכר בשׁו"ע (בסעי' י"ד) והבאתי לעיל (אות ד') שמפורש יוצא להתיר כהט"ז.

(ו) ומה שציינתי על הגליון (לעיל אות ג') להתוס' שבת (בפתיחה לסי' ש"ח בד"ה ואגב וכו'), סמוך לסופו) וז"ל, גם נתבאר בסימן זה סעי' ט"ז דכלי שמלאכתו לאיסור דשרי לטלטלו לצורך גופו ומקומו, בזה התירו חז"ל אף אם אפשר לטלטל בענין אחר בהיתר גמור, עכ"ל. זה ככל דברינו בספרי ח"א סי' כ"א הנ"ל בריש דברינו, וזכיתי לכוון לראייתו ולפסקו תל"א. ובעל כרם שלמה (ריש סי' ש"ח סוף פרק ראשון ר"ה והתוס' שבת) העתיק דבריו בשתיקה, ופוסק כוות"י.

(ז) ועל סעי' י"ד בדיון מנעל חדש שמותר לשמשו מעל הרפוס אע"פ שמלאכתו (של הרפוס) לאיסור כיון דשם כלי עליו, כ' התוס' שבת (סקמ"ו) רהיינו כרבנן רס"ל רמנעל שעל האומים מקרי כלי ולא כר"א דס"ל כיון דמחוסר הוצאה לא מקרי המנעל כלי כלל, ולכך מותר לשמוט המנעל מעל הרפוס, ואע"ג דלא סגי בלא טלטול הרפוס, מ"מ שרי, דכיון דהרפוס מקרי שמלאכתו לאיסור שרי לטלטל לצורך מקומו דהיינו המנעל, והא רנקט חרש, הוא רבונתא, דאע"ג דמהדק טובא ומחוסר הוצאה אפ"ה מקרי כלי לדין דקי"ל כרבנן וכ"ש כשהוא רפוי, וכתבו הב"ח והט"ז דאם הוא רפוי יכול לשמוט הרפוס מן המנעל. מיהו לפי מה שכ' הע"ש (ס"ק) לקמן גבי חלוק שתולין על הקנה דמבואר שם שיכול לשמוט הקנה מן החלוק כיון שהוא כלי, וכתב (שם) דקמ"ל דלא נימא דעדיף טפי ליטול החלוק מעל הקנה כיון דהקנה הוי מיהו כלי שמלאכתו לאיסור קמ"ל דלא עיי"ש, וא"כ לפי"ז יש מקום לומר דדוקא התם הוא דשרי ליטול את הקנה כיון דאורחא בהכי לא הטריחו חכמים לשנות כיון דכלי שמלאכתו לאיסור שרי לטלטל לצורך מקומו, אבל הכא גבי מנעל אורחא בכך לשמוט את המנעל מעל הרפוס כמ"ש הב"ח, א"כ וודאי טפי עדיף לשמוט את המנעל אף כשהוא רפוי ושלא כדברי הב"ח והט"ז, אך כיון שיצא הדבר להיתר מפי הב"ח והט"ז בטלה דעתי נגדם אעפ"י שאני מחמיר והם מקילים, לדבריהם שומעים להקל, עכ"ל. ובסקנ"ב הכפיל התוס' שבת והביא דברי העולת שבת דקמ"ל דשרי להשמיט הקנה מהחלוק וא"צ שישמוט החלוק מהקנה עיי"ש. וחידוש גדול בעיני על הבעל תוס' שבת שלא זו מלחבה בכל מקום דברי האלי' רבה, וכאן לא עמד בדבריו. — הרי לך עד עתה דעת עשרה גבורי רוח עמודי עולם, הב"ח, והשכנח"ג שהביא דברי הב"ח והסכים עמו, והדרישה בתירוצו הא', והט"ז, מחצ"ה, תוס' שבת, עולת שבת, המעי"ט (להתיו"ט), ושׁו"ע הרב, והכרם שלמה, כולם ס"ל דשרי לטלטל כלי שמל"א לצורך מקומו גם אם ה' אפשרות לטלטל ההיתר כיון דכלי שמל"א לצו"ג ולצו"מ היתר גמור הוא לגמרי, חוץ מהאלי' רבה, והדרישה בתירוצו הב', שהביא האלי' רבה, דלא ס"ל כן. ועיין במנחת שבת סי' פ"ח סקל"ג הביא דברי התוס' שבת להלכה, וס' נז"י (סי' ל"ז סעי' יו"ד) שפסק ג"כ כהתו"ש, היינו ב' גדולי הפוסקים מהאחרונים מסכימים ג"כ לדעתם.

(ח) המ"ב (סי' ש"ח סקי"ב) כתוב לאמור, על הא דאיתא בשׁו"ע (סעי' ג') שכלי המלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצוגו"מ, וז"ל: ומיירי שאין לו כלי היתר

לתשמיש זה דאל"ה אין לו להשתמש בכלי זה. וע"ז ציין בשעה"צ (אות י"ג) וז"ל: כן מוכח בשבת קכ"ד א' בנמר' דמשני מקלות אפשר כד"א, הרי דאף שמוכנין היו לזה מערב שבת דדקין וחלקין היו ושם כלי שמלאכתו להיתר הוא אפ"ה אסור כיון דשלא לצורך הוא וכדלקמן, וכ"ש בזה שהוא כלי שמלאכתו לאיסור עכ"ל. ופלא בעיני על הבעל מ"ב איך לא שת לבו לכל הנ"ל. ועוד שראיתו איננה ראי' חותכת, והפירכא בצדו, דהמאירי (שבת קכ"ג ב' ד"ה הפסח) כ' לפי דברי הש"ס ואעפ"י שהמקל ראוי לשלשל, הואיל ואפשר בכך לא הקילו, ויש חולקים בזו מצד שחכמים לא הודו בה וכן נראין הדברים עכ"ל. הרי לך שלפי דעת המאירי חכמים מתירין לפי שכלי שמלאכתו לאיסור שרי לצו"ג גם אם אפשר בלעדו וכדעת כל הפוסקים הנ"ל.

וליישב דעת המ"ב צ"ל דס"ל דאין לנו להרבות במחלוקת, הם נחלקו אי אמרינן בזה אין שבות במקדש או דנזרו בזה משום שבות במקדש, חכמים ס"ל בזה אין שבות במקדש, ור"א ס"ל דיש שבות במקדש, אבל כהאי דמפורש יוצא מדברי ר"א דכל דאפשר בהיתר לא התירו לצו"ג, בזה לא נחלק, ומהיכי תיתי להרבות במחלוקת ולומר שחכמים גם בדיון זה חולקים על ר"א מאחר שאפשר להשוותם, כנ"ל ברור דעת המ"ב ונכון בעזה"י. אולם המאירי גילה לנו שלא כדעת המ"ב וס"ל דחכמים גם בזה נחלקו על ר"א, ולהמאירי שומעים, ובודאי אלמלי ראה המ"ב דברי המאירי לא הי' חולק עליו, וביותר הלא המאירי חד מרבתינו גדולי הראשונים הוא גרינן אחריו כנגד אחרון, וק"ו במקום שעשרה רועי ישראל כך ס"ל.

אבל בלא"ה דברי המ"ב בשעה"צ תמוהין, דבודאי כלי שמלאכתו להיתר שאסרו שלא לצורך כלל בודאי אסור לשלשל, משא"כ כלי שמלא"א לצו"ג ולצו"מ היתר גמור הוא ושרי לעשות כרצונו הטוב. אבל י"ל דס"ל להמ"ב דשלא לצורך כלל לא הוי, דלחכמים שרי לעשות במקלות כי יותר ננקל להפשיט העור על המקלות מדרך שהמציא ר"א מניח ידו על כתף חבירו ויד חבירו על כתיפו, ועכ"ז לא התיר ר"א, אלמא כל שאפשר בדרך היתר אין להתיר א"כ כ"ש כלי שמלא"א אם אפשר בכלי היתר אסור בכלי שמלא"א אפילו לצו"ג ולצו"מ. אולם דבזה חולקים חכמים על ר"א דיעשה במקלות כי יותר נוח וקל.

ואין להקשות תפק"ל והא אין שבות במקדש ולמה יהי' אסור לשלשל המקלות, כבר הקשו כן בתוס' (שבת שם ד"ה לא) ותירצו דאשכחן במקדש שגזרו פעמים לצורך כי הכא בקנים (בלחח"פ) ומקלות (קר"פ בשבת), והתוס' מנחות (צ"ו, א' ד"ה לא) הכפילו דבריהם והביאו ראי' לדבריהם ומפרש"י הביאו חידוש גדול עיי"ש שחלקו עליו, והתוס' (שבת צ"ה, א' ד"ה שרא) כ' הסבר לדבר דבשבות גדול גזרו שבות גם במקדש עיי"ש, והכפילו דבריהם עם הסבר זה בעירובין (ק"ב, ב' ד"ה והעליון) עיי"ש. לפי"ז אדרבה מכאן ראי' נגד דברי המ"ב, ודמאי (המ"ב) להאי עורב דמביא נורא לקינא.

אבל חידוש דבר מצאתי בפהמ"ש להרמב"ם (פסחים ס"ד) על המשנה דמקלות, שכ' דטעמא דרבנן דמתירין טילטול במקלות משום דאין שבות במקדש, וכ"כ במאירי (עמוד רפ"ג מעמודי הספר דפוס ירושלים תשכ"ד). ולפי"ז ראיית

המ"ב קמה וגם נצבה, דבלאו מעמא דאין שבות במקדש היו חכמים מודים לד"א וכל יסוד המחלוקת דחכמים וד"א הוא דק אם גזרו במקלות שבות או לא, דחכמים ס"ל דלא גזרו וד"א ס"ל דעל שבות גדול כזה גזרו כמו שהביאו התוס' דאי' גדולה לזה בעירובין (ק"ב הנ"ל) עיי"ש. אבל רש"י בעירובין פ' דגזרו משום בונה וכבר העיר החק נתן במנחות (צ"ו, א') על דברי התוס' מזה.

(ט) ויש לומר דנחלקו חכמים וד"א אם אפשר לעשות הדבר בלא שבות אי אמרינן ג"כ אין שבות במקדש, דהכסף משנה ספ"ח מהל' בית הבחירה הלי"ב ס"ל בדעת הרמב"ם דרק אם א"א בתיקון אחר אמרינן אשבמ"ק אבל אם אפשר לתקן בלא שבות לא אמרינן אין שבמ"ק, ולזה הסכים הפר"ח בספרו מים חיים, אבל המל"מ (שם) הוכיח מהרמב"ם (פ"ב מהל' עבודת יוה"כ) וכן הביא ממהרא"י (סי' קנ"ד) דאף דאפשר לתקן באופן אחר אמרינן אין שבות במקדש, והנאון בעל ארדר"ר מיישב קו' המל"מ דבמקום שהתיקון מקושר בלא שבות בטירחא מרובה גם הכסף משנה מורה דאמרינן אין שבות במקדש וא"צ לעשות התיקון עיי"ש. וכ"ק אאמו"ר הנאווה"צ בספרו הנפלא מסדר חילוקים ושיטות (אות נ"ח) הביא מחלוקת זו וכ' בשם הנאון בעל ארדר"ר דאפילו אם אפשר לעשותה מערב שבת נמי אין שבות במקדש ודלא כהלח"מ (פ"א מהל' ק"פ הלי"ח) שדעתו שאם אפשר לעשותה מערב שבת לא אמרינן אין שבות במקדש. ולפי"ז יש לומר דר"א ס"ל דמאחר שהי' אפשר לתקן המקלות מער"ש ולא תיקנן לא אמרינן בכה"ג אין שבות במקדש, וזהו שפירש"י (פסחים ס"ד ריש ע"ב) ר"ה שחל להיות בשבת, וז"ל, ואינו יכול לתקן המקלות, עכ"ל רש"י, וכונן לדברינו שבכה"ג לא אמרינן אין שבות במקדש משא"כ חכמים היו ס"ל כהנאון בעל ארדר"ר דגם בכה"ג שהי' אפשר לתקן מער"ש אמרינן אין שבות במקדש ולכן התירו להפשיט ע"י המקלות גם בשבת, אבל דברי רש"י תמוהים מאוד שהם לפום רהיטא נגד הש"ס (שבת קכ"ג ע"ב וקכ"ד ע"א הנ"ל). ועיין לקמן אות י"ב בהבנת דברי רש"י בעזה"י.

(י) ובילדותי אמרתי לפרש ענין זה ומצאתי שזכיתי לכוון לדעת גדולים, (ראה מגילה ה' סע"ב אמר ר' יוחנן כי הוינא טליא אמינא מילתא דשאינא לסבייא ואישכח כוותי), דבפסחים (ס"ה, א') איתא רב אשי אמר אפילו תימא שלא ברצון חכמים ורבי נתן היא דתניא רבי נתן אומר שבות צריכה התירו שבות שאינה צריכה לא התירו עיי"ש, ות"ק ע"כ ס"ל דגם שבות שאינה צריכה התירו, ויסוד מחלוקתן אם שבות במקדש היתר הוא ולא דחויי' ונימא דמעיקרא כשגזרו חז"ל על השבות מעיקרא ומתחילה לא גזרו על המקדש או רק בדרך דחויי שבות במקדש לא גזרו, ולפי"ז הת"ק ס"ל דשבות במקדש הותר ולא גזרו עליו כלל ולכן גם שבות שאינה צריכה התירו, וכן מפורש ברמב"ם (פ"א מהל' ק"פ הט"ז) הטעם, איסור שבות במקדש היתר הוא עכ"ל, ור' נתן הי' ס"ל דאין שבות במקדש הוא בדרך דחויי, ממילא בשבות צריכה התירו בדרך דחויי אבל שבות שאינה צריכה לא התירו ובאיסור נזירת שבות עומד. ושוב מצאתי בספרי דבי רב כ"ק אאמו"ר מסדר חו"ש (הג"ל אות נ"ט) שהאריך בזה והביא ככל דברי בשם ספר נחלת יוסף (סי' ס"א) ושמתני. רק לפי"ז הרמב"ם שפסק (בפ"א מהל' ק"פ

הלט"ז) כת"ק דר' נתן דגם שבות שאינה צריכה התירו עיי"ש, ע"כ ס"ל דאין שבמ"ק, היא בגדר הותרה וכמ' שכ' הרמב"ם בעצמו שם, וא"כ קשה על הכס"מ (הנ"ל) איך כתב לאסור לשיטת הרמב"ם (בספ"ח מהל' ק"פ) דכל שאפשר לעשות בלא שבות אסור לעשותו ע"י שבות והלא במקום הותרה אין לנו לחפש אחר חומרות דהלא גם שבות שאינה צריכה הותר. ולפי"ז מה דנחלקו בפסחים (מ"ו, א') אם רק שבות קרובה התירו לא כן שבות רחוקה, דאיכא מ"ד דס"ל שבות רחוקה התירו ואיכא מ"ד דס"ל לא התירו שבות רחוקה, נחלקו בזה, אם אין שבות במקדש משום שהותרה אז אין נפק"מ וגם שבות רחוקה התירו או רק בדרך דחוי התירו, אז שבות רחוקה לא התירו, והבן. ועיין בספרי דבי רב (שם). י"א) וזה לפני שלשים שנה אמרתי עפי"ז דבר נפלא בגמרא ביצה (כ' ע"ב וכו"א ע"א) רבא ורבה בר רב הונא נחלקו בגדרים ונדרים בעבר ושחטן ביו"ט בזריקת הדרם, לרבא זורק את הדרם על מנת להתיר כשר באכילה, לרבה בר"ה זורק את הדרם על מנת להקטיר אימורין לערב, ופריך הש"ס מהא דכבשי עצרת ששחטן שלא לשמן או ששחטן בין לפני זמן בין לאחר זמן הדרם יורק והבשר יאכל ואם היתה שבת לא יורק ואם זרק (עבר זורק ולא נמלך) הורצה על מנת להקטיר אימורין לערב, אם זרק דיעבר אין לכתחילה לא, בשלמא לרבא ניחא אלא לרב"ה קשיא, קשיא, ואבע"א שאני שבות שבת משבות יו"ט, ע"כ. והקושיא מפורסמת וידוע מאי זה מתחלה אומר קושיא ושוב תירץ שאני שבות שבת משבות יו"ט, נהי דקשיא אינו תיובתא עכ"ז אם יש לתרץ למה אמר מתחלה קשיא. ואמרתי לכאר הענין בעזחי"ת, ונדפס בריש ספר שמחת יו"ט שהוצאתי לאור בשנת תשי"ד לפ"ק, דהנה הקשה הפני" מאי איבעיא להו עבר ושחט מאי, והלא אין שבות במקדש וזריקה שבות בעלמא הוא. (ועיין בס' שמחת יו"ט מה שתירץ דבר נכון מאוד). ותירץ דבעבר שפיר יש לומר דאיכא שבות במקדש. ובחידושי על ביצה (דף כ"ב, ב', וכו"ג א') הארכתי בענין אין שבות במקדש אם הפי' דמתחילה כשגזרו חז"ל איזהו שבות מתחלה התנו שבביה"מ לא תהי' שבות זו נוהגת ואין לשבות שום מקום בביה"מ. או מתחלה חז"ל גזרו שבות על כל העולם כולו ושוב אמרו, בגדר הם אמרו והם אמרו, שבביה"מ אין שבות. וכתבתי הנפק"מ ברבר, אם בערב שבת אפשר לעשות פעולות שלא יהיו הכהנים מוכרחים לעשות איזה שבות בשבת בבית המקדש, דלמ"ד דמעיקרא לא גזרו חז"ל על שבות בביה"מ אז אין שום צוה על הכהנים שבערב שבת יעשו ויסדרו הכל שלא יהיו מוכרחים לעשות השבות בשבת בביה"מ. אבל אם נימא דמתחלה על כל העולם כולו גזרו שבות רק שוב אמרו דביה"מ מתירין השבות אז מסתבר דע"כ לא התירו רק בשא"א לעשותו מערב שבת, אבל באפשר לעשותו מע"ש אז מוכרחי' לעשותו בע"ש ובכח"ג לא אמרינן אין שבות במקדש, ועיין בכס"מ ומל"מ סוף הל' בית הבחירה. ובענין זה גופא נחלקו רבא ורבה בר רב הונא דרבא ס"ל דהשבות חלה על ביה"מ ק"ג"כ רק חכמים התירו השבות בביה"מ ק"ק ועד כאן התירו כשלא עבר ביו"ט שום דבר שיסבב לעבור על השבות אלא בשעבר העמידו חכמים גזרתם על תלה, ואסור לעשות השבות בביה"מ, ק"ק אולם לצורך אכילת בשר היינו אוכל גפ"ש ביו"ט התירו לזרוק ע"מ לאכול ולהתיר

הבשר. אבל רבה בר רב הונא ס"ל דחכמים מתחילה לא גזרו שום גזירה על ביהמ"ק משום שבות, ולכן גם בשעבר ג"כ אין מקום לגזור שבות, ולכן מתירין לזרוק אפילו ע"מ להקטיר אימורין לערב, הגם שאין לו הנאת אוכל נפש ביו"ט ב', ולפי"ז כשפריך הש"ס ואם היתה בשבת לא יזרוק, א"א לחלק בין שבת ליו"ט דמאחר שאין ענין שבות בביהמ"ק ועכ"ז בברייתא איתא שאסור לכתחילה בשבת, ומה לי יו"ט מה לי שבת, ושפיר אמרו קשיא.

אולם הרמב"ם (פ"א מהל' יוה"כ ה"ר) כתב שאם חל שבת ביום ג' או ד' של הזאת הכה"ג כשהפרישו אותו לפני יוה"כ רוחין את ההזיית. והקשה השעה"מ והא אין שבות במקדש, ותירץ רהו"ל שבות רחוקה דהזאה זו לא נצרכה לשבת זה אלא ליוה"כ עיי"ש. ומצינו להרמב"ם רס"ל (בפ"א מהל' קר"פ הט"ז) שפסק כחכמים דר"נ (כמו שכ' הכסף משנה) שגם שבות שאינה צריכה התירו בביהמ"ק, ועכ"ז רס"ל להרמב"ם שמעולם לא שייך שום דין שבות בביהמ"ק ועכ"ז ס"ל להרמב"ם דלצורך מחר גם בביהמ"ק גזרו משום שבות, ובאמת נחלקו הרבה מהאחרונים על השעה"מ מהאי טעמא, וא"כ א"ש הדק היטיב רהאיבעית אימא ס"ל כהשעה"מ לענין שבת החמור, אבל לענין יו"ט דקיל ס"ל כהחלוקים על השעה"מ, ומתירין גם שבות לצורך מחר היינו להקטיר אימורין בערב, וזה נכון מאוד בעזוהי"ת, וכאן לא שייך למימר כדלעיל דף ב' ב' יו"ט דקיל ואתי לזלולי ב' צריך להחמיר עוד יותר, זה אינו דכל יסור אין שבות במקדש הוא דכהנים זריזים הם, וממילא אין לומר כאן אתי לזלולי ב' דהלא זריזים הם, וסהדי במדומים ששוב ראיתי בחי' ח"ס מהר"ק שריבר מזה ודבריו צע"ג. ומאן דאמר קשיא ס"ל דלא כהשעה"מ לגמרי דאפילו לענין שבת שרי גם שבות רחוקה מאחר שמעולם אין שם שבות במקדש, וכרחוקים על השעה"מ.

י"ב) הנה לעיל (באות ט') הבאתי דברי רש"י (פסחים ס"ד רע"ב ד"ה שחל להיות בשבת) שפי' ואינו יכול לתקן המקלות, ומה שכ' בכוונתו, אולם תמוהים דבריו דהלא הם נגד ש"ס שבת הנ"ל כמו שהערתני לעיל (אות ט'), וחפשתי בספרים ומצאתי להצל"ח שעמד על דברי רש"י מהא דסוגי' הש"ס שבת והניחה בתימה, וז"ל הצל"ח: לשון זה שאינו יכול לתקן משמע דלאו משום איסור טלטול נגעו בו רק שאי אפשר להחליקן ולתקן בשבת ודבריו תמוהים דאי משום הא למה לא התקינו מאתמול שיהי' מתוקנים וחלקין, אבל אני תמה (וכן הקשה בהנהות רש"ש על הש"ס) על רש"י מה חסר לו משום איסור טלטול המקלות וכן מפורש בפרק כל הכלים דף קכ"ג ע"ב קנים ומקלות קורם התרת כלים נשנו עכ"ל. [ופליאה נשגבה בעיני על הצל"ח והרש"ש שלא ציינו לתוס' מנחות צ"ז א' ר"ה לא, שהקשו כקושייתם ממש על פרש"י בקנין הנזכר בשבת קכ"ג ע"ב אמר ר"א קנין ומקלות קורם התרת כלי נשנו ועיין לקמן מה שאכתוב על דברי התוס' אלו]. ולכאורה קושיית הצל"ח עצומה. ובאמת בפהמ"ש להרמב"ם כ' כן, ור' אליעזר אינו מתיר טלטול אותם מקלות וחכמים אומרים אין שבות במקדש, והמאירו (מדפי הספר ריש עמוד רפ"ג) כ', ר"א אומר שאם הי' שבת, כלומר שלא היו יכולים לקלוק את המקלות ואף אם היו קלופות מאתמול מ"מ אינם ראויים לטלטל מניח ירו על כתף חבירו וכו', ואין הלכה כן שאין שבות במקדש אפילו לזרים

ומתוך כך מפשיטין במקלות, (ועיין בהגהות רש"י ס"ד ב' על פרש"י). הנה הרע"ב כ' וז"ל, ואין יכול לטלטל המקלות, עכ"ל הרע"ב, וזה ממש לשונו של רש"י רק תחת, "לתקן" שכ' רש"י כתב הרע"ב, "לטלטל", ואולי ט"ס ברש"י וצריך להיות תחת לתקן לטלטל, ובזה יהי' הכל נכון ומתוקן. ובחפשי מצאתי לכ"ק מוחז"ק מרן הח"ס זכ"ע (בחי' לשבת כ"ג ע"ב ד"ה אמר ר"א) שכ' על פרש"י פסחים הנ"ל, ואולי טעות סופר הוא וצ"ל לטלטל המקלות, והי' לו להח"ס להביא רא"י מלשון הרע"ב, אולם מאחר שהמאירי (הנ"ל) כ', כלומר שלא היו יכולין לקלוף את המקלות משמע שפי' זה (הגם שלא כ' גדולי הרבנים פי' כדרכו) מפרש"י נקט, ולפי"ז קשה וכמעט א"א להגי' בפרש"י כן, (והרע"ב אויל בשיטת פהמ"ש להרמב"ם עיי"ש).

י"ג) ומה שאני תופס ליישב דברי רש"י התמוהים מאוד הוא, עיין מנחות (צ"ז, א') דרש"י פי' שבסידור הקנים ובנטילתן יש איסור בנין וסתירה (עיין שם מנחות צ"ז א' ד"ה אמאי לא רחי שבת), והתוס' (שם ד"ה לא סירור) כתבו על פרש"י מגמרא (שבת הנ"ל) אמר קנים קודם התרת כלים נשנו, "משמע" דליכא אלא איסור בעלמא ואשכחן נמי שבות ראסרו במקדש כגון ציר העליון שמא יתקע נגר המונח ב' בתרא דעירובין (ק"ב, א). ולכאורה לשון הרך של התוס' בקושיהם שכ', "ולא משמע" כן בריש כל הכלים דאמר קנים קודם התרת כלים נשנו, "משמע" דליכא אלא איסור בעלמא, מאוד פלאים, דהי' להם להקשות בלשון קשה כמו שכ' הצ"ח על פרש"י בפסחים בלשון כזה, "ותימה דבריש כל הכלים וכו' מפורש דלא כפרש"י דליכא אלא איסור בעלמא דטילטול מוקצה, והתוס' הכפילו ב' פעמים, "משמע", מוכח מזה דאין כאן קושיא גדולה על רש"י ובנקל יש ליישב דבריו, רק דעפ"י פשוטות, "ולא משמע כן", ופלא למה באמת לא הקשו בלשון כמו שמקשה הצ"ח. ועוד תימה על התוס' למה הקשו כן רק במנחות ולא כן בפסחים והי' להם להקשות שם כן וכמו שהקשו הצ"ח והגהות רש"י. ונ"ל דרש"י רצה ליישב דלמה לא סידור הקנים ולא נטילתם דוחה את השבת והלא אין שבות במקדש וע"כ צ"ל דיש בסידור ובנטילת הקנים שום שבות הקרוב להיות מחזי כמלאכה כמו בציר העליון שמא יתקע או כמו שפירש"י בעצמו בעירובין משום בונה ובטילטול הקנים לעצמו לא הרגיש רש"י טעם ויסוד לגזור שבות עליהם כי טילטול לעצמו הוא שבות קל שיגזרו במקדש שבות, והא דאמר ר"א בשבת (קכ"ג סע"ב) שקנין ומקלות קודם התרת כלים נשנו, היינו דכל זמן שלא התירו הי' חומרא יתירא טילטול ושפיר גזרו שבות, אבל רבה הי' ס"ל דלאחר התרת כלים אז א"א לומר רבשביול טילטול יגזרו משום שבות במקדש, ע"כ שייכל ירו הגדולה בחכמת התורה ופי' שלכן גזרו שבות לפי שיש בדבר שבות חמור רבונה וסותר וע"כ אסרו לטלטלו, ועיין היטב בלשון התוס' (שבת קכ"ג ב' ד"ה לא סידור), וזה מובן לכל מעיין בפרש"י, אבל קשה ותימה והלא בשבת מפורש כמעט שכל איסור טילטול הקנים אינו אלא משום מוקצה ועל כרחך צריכין אנו לומר דרש"י ס"ל דזה רק מימרא רר' אלעזר הוא (בשבת קכ"ג ב') שסבר לומר דמשניות דקנים (מנחות צ"ז א') ומקלות (פסחים ס"ד א') קודם התרת כלים נשנו, אבל כשרבה השיב לו (בשבת קכ"ד א') ממאי דילמא לעולם

אימא לך לאחר התרת כלים נשנו, קנים טעמא מאי משום איעפוש ביהאי פורתא לא מעיפש (וטעמא זה מפורש במנחות צ"ז א'), ע"כ צריכים אנו למימר דלרבה אין טעמא, רסידור נטילת הקנים שאינם דוחים שבת משום מוקצה, אלא טעמא אחרת היותר קרוב לומר שאסרו שבות במקדש, היינו שבות גדול בקנים דמיחזי כבונה וסותר (ובעל הגה' הרש"ש לא ירד לזה שם במנחות ולכן כ' מה שכ') וכמו בעירובין שגזרו בציר העליון משום בונה כפרש"י שם בעירובין, ולשיטתו אזיל, (וכבר העיר הגאון בעל חק נתן על דבריהם דרש"י לשיטתו) ורבותינו בעלי התוס' הרגישו בביאור זה בדעת רש"י על כן לא הרימו קולם בצעקה, "תימה" על פרש"י, "דמפורש" בשבת שלא כדבריו, אלא אדרבה ואדרבה הקשו בקול דמה דקה, "ולא משמע", וזה כפתור ופרח בהבנת דברי רש"י ולשון התוס' המדויקים מאוד מאוד. ורבותינו בעלי התוס' לשיטתם אזלו דבקנים שפיר גזרו שבות במקדש משום טילטול, כי ס"ל דלהקנים אין דין כלים, עיין בתוס' (פוכה מ"ב ב' ד"ה טלטול), משא"כ רש"י הי' ס"ל כשאר הראשונים דלהקנים דין כלים יש, ועיין היטב בתשו' אבני נזר חאו"ח סי' ת"ג. ולכן גם בפסחים לא רצה רש"י לפרש לפי מסקנת הש"ס (בשבת) היינו לפי דברי רבה דטעם איסור המקלות לר"א משום טילטול מוקצה אלא מטעמא לפי, שאינו יכול לתקן המקלות" שהוא שבות גדול כתיקון כלי, ואין מקום לתמיחת הצל"ח והרש"ש. ורבותינו בעלי התוס' שהקשו בדרך, "משמע" במנחות על פרש"י בקנים, ולא הקשו כן במקלות, כי בגמ' שבת (קכ"ג ב') הקדים ר' אלעזר קנים למקלות ואמר, "קנים ומקלות" קורם התרת כלים נשנו, לכן הקשו על הקנים שנוצר ראשון, וממילא מובן שקושיא זו קשה גם על פרש"י במקלות. או אפשר לומר הקרוב יותר להבין, שהרבה בעלי תוס' היו, שרבותינו בעלי התוס' בפסחים לא הקשו כי ניחא להו פרש"י לפי מסקנת הש"ס בשבת כרבה וכמו שביארתי בעזה"י, ולרבותינו בעלי התוס' מנחות הי' יותר קרוב ללבם לב הארי מבעת בתורה, שהפי' הפשוט ומשמעות הש"ס לא, "משמע" כפרש"י, והבן היטב בעזה"י, ובה יצאתי בעזה"י יד"ח להציל את הארי החי (רש"י) משינו אריות (רבותינו בעה"ת והאחרונים), בדרך שעליו רמזו רבותינו בעלי התוס' עצמן, שרק, "משמע" דלא כפרש"י אבל יש מקום רחב לפירוש אחר הסובל פרש"י והאיר ה' עיני להבין ולהשכיל עומק כוונתם תל"א.

לפי הנ"ל נדחה ראי' המ"ב משבת הנ"ל וכבר כתבתי לעיל בשם המאירי דרך לר"א ראי' המ"ב א"ש, לא כן לחכמים החולקים עליו וממילא ראייתו אינה ראי' ואדרבה סתירה לדבריו עיי"ש. אח"ז ראייתי בספר ברי השלחן (סי' ק"ח סקי"ד) שעפ"י המ"ב העלה דאם בנקל לו לסדר ולעשות את שלפניו ע"י מה שיטלטל הכלי איסור, ממה שיעשה ע"י כלי היתר, שיעלה לו הדבר בטירחא יתירה, גם להמ"ב מסתבר דעדיף למעט בטירחא ויעשה בכלי האיסור. בודאי רבריו מסתברים, אבל להלכה א"צ לכ"ז כי רבים חולקים על דינו, וראייתו כבר נפרכה, וגם מה שהקשה על המ"ב יישבתי מעצמי (באות ח').

ולכאורה מצאתי לפום רהיטא ראי' גדולה לדעת המ"ב (בסקי"ב) הנ"ל, מנמר' מפורשת (שבת קכ"ד ב') רב מרי בר רחל הוה לי' ההיא בי סדיותא

בשמשא (בחמה) אתא לקמי' דרבא אמר לי' מהו ליטלטינהו אמר לי' שרי (רבא לשעמי' ראמר דבר שמאלכתו להיתר אף מחמה לצל מותר) אית לי' אחרינא (איני צריך לגופו) חזו לאורחין אית לי' נמי לאורחין אמר לי' גלית אדעתך רכרבה סבירא לך (ראמר מחמה לצל אסור) לכולי עלמא שרי לדידך אסור (עיינ בחי' ח"ס). מדבריו רמי בר רחל דס"ל כרבה מפורש יוצא דכל היכא ראפשר להשתמש בכלי של היתר בלא שום טירחא היינו בכלי שבבית אסור להביא הכלי של היתר זה ממש ממקום אחר היינו מבשמשא שיש בו קצת טירחא אסור להביא ממקום שיש בו קצת טירחא ולא אמרינן אלמלא לא הי' לו כלי זה בבית הי' מותר להביאו לצו"ג ש"מ רכל שאפשר להשתמש בכלי היתר במקומו אסור להביא לצו"ג ממקום אחר היינו מחמה לצל לרבה, כמו כן י"ל לרבא שמתיר כלי שמלאכתו לאיסור לצו"ג אם אפשר להשתמש בכלי היתר מכ"ש שאסור בכלי שמל"א לצו"ג, (ועיין הרק היטב במחצ"ה סי' ש"ח סק"ח בביאור דברי המג"א מגמ' קכ"ד ב' הנ"ל), אבל אין בראי' זו ממש, דבוראי כמו שמסביר המחצ"ה דאית המג"א מרבה דרין בכלי שמלאכתו להיתר לצו"ג לרבה רינו לרבא בכלי שמלאכתו לאיסור לצו"ג ואם לרבה מותר להערים וליקח לצו"ג כשעיקר כוונתו מחמה לצל כמו כן שרי לרבא בכלי שמל"א להערים לצו"ג הגם שעיקר כוונתו מחמה לצל, דאם רבה שמחמיר במקוצה מיקל בכה"ג כ"ש לרבא המיקל במוקצה בוראי לא כלום הוא, לרבא כלי שמל"א לצו"ג ומקומו הותר כדלעיל, משא"כ לרבה שגם כלי שמלאכתו להיתר אסור מחמה לצל ורק לצו"ג מתיר, שפיר י"ל דרבה מחמיר שכל זמן שאפשר להשתמש בכלי היתר אחרים אסור להשתמש בכלי שבחמה מאחר שיש לו כלי היתר בבית ולא יטלטל טירחא בפנ"ע מחצר לבית מחמה, משא"כ לרבא שרי בכה"ג גם בכלי שמל"א, כנ"ל פשוט.

ולאור כל הנ"ל כל העושה כדברי י' עמורי עולם (הנ"ל באות ז' ח') שמותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצו"ג ולצו"מ גם אם הי' אפשר לעשות הכל באופן אחר כי כלי שמל"א לצו"ג ולצו"מ הותרה ואין כאן שום איסור בדבר, יש לו על מי לסמוך וכרין וכהלכה עושה, והמחמיר יכול להחמיר לעצמו ואין מזניחים אותו, והבן.

וע"ז בעה"ח חרש סיון תשל"ח לפ"ק פה ברוקלין יצ"ו.

בידירות,

משה שטערן

אב"ד רעברעצין יצ"ו

אלון בכות

על העדרם של שנים מבני החבורה

הרבני החסיד הנכבד מו"ה אברהם ווינער ע"ה מבני ברק

והרבני החסיד הנכבד מו"ה זאב יעקב לוסטיג ע"ה

המקום ינחם את כל המתאבלים עליהם בתוך שאצו"י, ובלע המות לנצח, אמן.

בענין השבת רבית

משה יהושע הלברשטאם

מגיד שיעור במתיבתא עץ חיים דבאבוב

נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד

ברוקלין, ניו יארק

במס' ב"מ דף ס"א ע"ב איתא אמר ר' אלעזר רבית קצוצה יוצאה בדריינים
אבק רבית אינה יוצאה בדריינים ור' יוחנן אמר אפי' רבית קצוצה נמי אינה יוצאה
בדריינים, ומק' הגמ' על ר' יוחנן מיתבי הגזלנין ומלוי רבית אע"פ שגבו מחזירין
וכו' גזלינן ומאי ניהו מלוי רבית אע"פ שגבו מחזירין וקשיא לר' יוחנן דאמר ר"ק
אינה יוצאה, וקאמר תנאי היא רתניא ר' נחמי' ור' אליעזר בן יעקב פוטרין את
המלוה ואת הערב מפני שיש בהן קום ועשה מאי לאו קומו אהדורו מכלל דת"ק
סבר לאו בני אהדורי ניהו ומדחה הגמ' לא מאי קום עשה לקרועי שטרא וכו' ולא
פליגי כלל אי יוצאה בדריינים או לא ופירש"י רהשתא דר"נ וראב"י לא פליגי
בהשבת רבית כ"ע ס"ל דאין מחזירין. ובתוס' ד"ה לא וכו' הקשו על פירש"י, וזה
תורף קו', דהא בברייתא דהגזלנין קתני מחזירין והאיך פירש"י דכ"ע ס"ל אין
מחזירין, עוד יש להקשות על מה שפירש"י בד"ה פוטרין את המלוה ואת הערב
וז"ל, פוטרין מן לא תעשה ומלקות, והק' הפ"י וז"ל, וצ"ע מה שכתב דפטרין
אפי' מלאו ובכמה רוכתי משמע דכל הלאוין ראמדינן בהו אין לוקין אפי"ה עובר
מיהא בל"ת. ועי' בחת"ס שהעיר ג"כ בזה.

ונראה לתרץ בהקדם מה שפסק המחבר בשו"ע יו"ד סי' קס"א סעי' ה' כר'
אלעזר דר"ק יוצאה בדריינים וכרילפינן בגמ' מן וחי אחיך עמך אהדר לי' כי היכי
דניח' בהדך, וכ' המחבר שכופין אותו להחזיר ומכין אותו עד שתצא נפשו אבל
אין ב"ד יורדין לנכסיו, וביאור הדבר כ' בש"ך ס"ק ז' דמ"ע של וחי הוא כמו כל
שאר מ"ע וכהא דתניא אומרים לו עשה סוכה ואינו עושה, לולב ואינו עושה,
מכין אותו עד שתצא נפשו, כן הדין כאן, אבל אין שום שיעבוד על נכסי המלוה
שנאמר שב"ד ירדו לנכסיו כמו בגזילות וחבלות. מיהו כ"ז דוקא היכי שלקחת
הרבית היתה מרעת הלוח ובהסכמתו ואז אין לומר שיהי' בזה סרך גזל רק משום
מצוה של וחי לחוד חייב להחזיר, משא"כ היכא שגבה המלוה הרבית בע"כ של
לוח כגון בערכאות וכדו', פשוט הוא שצריך להחזיר הרבית אפי' לר' יוחנן
שסובר דר"ק אינה יוצאה ונס אבק רבית שכ"ע מורים דאינה יוצאה אם לקח
ממנו על כרחו חייב להחזיר כמ"ש המחבר שם סעי' ד' ועי' ש"ך ס"ק ח' ובהג'
רעק"א.

ומעתה נוכל לומר שהמקשן לא עלה ברעתו לחלק בחכי, ולפיכך הקשה
מהך ברייתא דהגזלנין, ואף רמוקי הגמ' דהגזלנין הן המלוי רבית דהיינו שגבו
הרבית בע"כ של לווים, מ"מ לדעתו פריך שפיר, ועי' קאמר תנאי היא וכו',
וכשמדחה הגמ' דל"פ ר' נחמי' וראב"י בהחזרת רבית, פ' רש"י אליבא דאמת
דחייב שלקח בע"כ כ"ע מורים דמחזירין, ולק"מ מברייתא דהגזלנין שהרי שם

איירי בע"כ וכמש"ל, ולעולם נוכל לומר דבפלוגתא דר' אלעזר ור' יוחנן כ"ע ס"ל דאין מחזירין.

ולפי רברינו אלה יש לתרץ ג"כ מה שהקשה הג' ר' שלמה קלוגער וצ"ל בשו"ת טוב טעם ורעע על הט"ז סי' קס"א ס"ג ג' שחירש דהא דר"ק יוצאה בדיינים הוא דוקא כשתבעו הלוה למלוה שיחזיר לו הרבית אבל בלא תביעה אין חיוב על המלוה להחזיר, והק' מהא דקאמר הגמ' הגיח להן אביהן מעות של רבית אין חייבין להחזיר וכו' פרה וטלית חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם, ומק' והני מפני כבוד אביהם מי מחייבי וכו' בשעשה תשובה, ומק' עוד אי בשעשה תשובה מאי בעי גבי', ולפי מה שחירש הט"ז רבלא תבעו אינו חייב להחזיר מאי מקשי הגמ' אי בשעשה תשובה מאי בעי גבי' הא איכא למימר דלעולם עשה תשובה כדבעי ומה שלא החזיר ה' משום שלא תבעו הלוה ולא ה' עליו חיוב להחזיר, אמנם לפ"מ שפירש"י בב"ק רף צ"ד ע"ב על ברייתא זו בר"ה אין חייבין להחזיר וז"ל, רכ' והשיב את הגזלה אשר גזל והני לא גזול מידי דקניניהו בשינוי רשות וכו' עכ"ל, והלא הברייתא איירי במעות של רבית, ולמה פ' רש"י החיוב להחזיר משום והשיב את הגזילה, אלא ודאי שרש"י פ' הברייתא שלקח האב המלוה רבית בע"כ ואז החיוב להחזיר משום והשיב ולא משום וחי, ואילו הט"ז תמך יתירותיו על מה שפירש"י דף ס"א ע"ב בש"י ר"א בר"ה ע"כ רבית קצוצה וז"ל, וכופין אותן ב"ד להחזיר אם תובעו בחייו, וא"כ פשוט היא דמה שצריך תביעה היא דוקא כשחייב להחזיר משום וחי, אבל כשמחזיר משום והשיב את הגזילה פשוט שחייב להחזיר בכל ענין, אף בלא תביעה ולק"מ על הט"ז, (ואף שיש לעיין לפ"מ שפירש"י בב"ק, מאי פריך הגמ' כאן מהך ברייתא, אבל יש ליישב ואכמ"ל).

ועתה נבוא לתרץ קו' הפ"י על רש"י שכ' פוטריין מן ל"ת וכו', ונאמר שרש"י דייק כן כלשונו להדגיש שברייתא זו דפליגי בה ר' נחמי' ור' אליעזר בן יעקב איירי ג"כ היכא שלקח רבית בע"כ, ולסברת המקשן חייב להחזיר בכה"ג ג"כ משום וחי, דהנה מצינו ב' טעמים לפטור לאו הנל"ע ממלקות א) משום דלא דמי ללאו דחסימה וכדאי' במכות י"ג ע"ב ב) כדאמר הגמ' שם ברף ט"ו ע"א ההוא לנתוקי לאוי קאתי, וכן מצינו להדיא ברש"י פסחים פ"ד ע"א ד"ה בא הכתוב וז"ל, כל לאו שנל"ע אין לוקין עליו רמשמע זו היא תקנתו אם תעבור על לאו עשה זאת והנצל ועוד דלא דמי ללאו דחסימה שהמלקות נסמך לו עכ"ל. והנ"מ בין הני תרי טעמי נראה, דאי נימא כטעם הא' דלא דמי וכו' אז לא אימעות רק מעונש מלקות אבל אין לנו לומר שהלאו נעקר לגמרי במה שקיים העשה אלא כמו שמצינו ללאו שאב"מ שאין לוקין עליו משום דלא דמי וכו' אבל פשיטא שעבר על הלאו ה"ה הכא, משא"כ אם נאמר כטעם הכ' משום דלנתוקי לאוי קאתי משמע שבקיום העשה מתקן הלאו לגמרי וה"ה כאלו לא עבר על הלאו כלל, וכמ"ש רש"י במכות ד' ע"ב גבי נותר בד"ה לומר שאין לוקין עליו וז"ל, שהעשה האמור אחריו תקנתו וכפרתו על עבירת הלאו, ועיין בברוך טעם שער ב' דין ד' ובתשו' ד"ח ח"ב אהע"ז סי' מ' בענין זה.

והנה רש"י במס' תמורה דף ד' ע"ב כ' בחד לישנא ראף בלאו הכולל יותר מן העשה מיקרי לאו הניתק לעשה. וראיתי בשו"ת מהר"ש ענגיל (חלק ה' סי' כ"ה) דלאו שכולל יותר מן העשה כגון תמורה שצבור ושותפין ג"כ מוזהרין על התמורה מיהו אין תמורתן קודש, ליכא למימר שהפטור ממלקות הוא משום שהעשה הוא תיקון הלאו, דא"כ אמאי לא הוי תיקון גבי צבור ושותפין ג"כ, אלא בע"כ בכה"ג צ"ל שהפטור הוי כמ"ש לעיל משום דלא דמי ללאו דחסימה ומשו"ה אין לוקין עליו דוקא אבל הלאו אינו מתוקן אפי' קיים העשה, משא"כ בשאר לאווין כגון גזל שניתק לעשה של וחשיב שפיר יש לומר דכשמקיים העשה עוקר הלאו לגמדי.

ועפ"ז מיושב שפיר קו' הפנ"י, דהנה הלאו דאל תקח מאתו נשך ותרבית הוא אפי' על יורשי המלוה שאסורים לגבות רבית של חוב אביהם, אבל בהשבה מיהא פטורים כדאמרי' בגמ' לדידי' אזהר רחמנא דליהדר לברי' לא אזהר, הרי שהלאו כולל יותר מן העשה, ואח"נ דמיקרי לאו הנל"ע, מיהו העשה אינו מתקן הלאו, כדברי המהר"ש ענגיל הנ"ל, משא"כ אם נאמר שהסוגיא איירי היכא שלקח רבית בע"כ והחויב להחזיר היא משום והשיב את הגזלה וכמו שביארנו לעיל והוי הטעם משום דלנתוקי קאתי, שפיר יכול העשה לתקן ולעקור הלאו לגמרי, וזהו שדייק רש"י פותרין מן ל"ת ומלקות ולהדגיש שהברייתא איירי ברבית דבע"כ, ואז העשה מנתק גם הלאו.

בענין שטר חוב שאין בו אחריות נכסים

חיים יחזקאל שרגא שארף

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

(א) איתא בב"מ דף י"ב: במתני' מצא שטרי חוב, אם יש בהם אחריות נכסים לא יחזיר שבית דין נפרעין מהן, אין בהן אחריות נכסים יחזיר שאין בי"ד נפרעין מהן דברי ר' מאיר, וחכמים אומרים בין כך ובין כך לא יחזיר מפני שבי"ד נפרעין מהן. ובגמרא שם דף י"ג יש מחלוקת בין שמואל ור' יוחנן אליבא דר' מאיר בשטר שאין בו אחריות נכסים, דשמואל סבר דלר' מאיר שטר חוב שאין בו אחריות נכסים אינו גובה אפי' מבני חורין, ור' יוחנן סבר דממשעבדי הוא דלא גבי אבל מבני חרי מגבי גבי, ולכאור' ק' באיזה סברא פליגי.

ונראה, דהנה במ' ברכת שמואל בב"מ סי' ט"ו הסביר את שיטת שמואל אליבא דר' מאיר דשטר שא"כ אחריות אינו גובה כלל אפי' מבני חרי, עפ"מ שביאר הגר"ח אבד"ק בריסק ז"ל דעת הרמב"ם בפ"ג מהל' עדות הל' ד', שכתב דהא דחותכין דיני ממונות ע"פ עדות שבשטר הוא רק מדרכנו, דמה"ת כל שטר הוי מפי כתבם והתורה אמרה מפיהם ולא מפי כתבם. והק' עליו הרמב"ן בספר

המצות שורש ב', רבשלמא בריני ממונת שפיר י"ל דשטרות לא הוי אלא מדרבנן אבל מה יענה הרמב"ם בשטרי גיטין וקידושין דהתם נמי מועיל עדות שבשטר שאם אשה מוציאה גט חתום לפנינו, מקיימין הגט בחותמו והאשה מותרת לינשא על פי הגט, ולפי דברי הרמב"ם דמה"ת כל שטר לא הוי כלום דהוי מפי כתבם האיך מתירין אותה לינשא הא הוי מפי כתבם, ובאיסור אשת איש לא שייך לומר דמדרבנן הכשירו הגט. (ובאמת לענין עצם הקנין של השטר קידושין וגירושין או שטר מכר ומתנה לק"מ האיך מהני בערי חתימה, דכבר ביאר התומים סי' כ"ח ס"ק ט"ז דכך רצון התורה שלא נגמר השטר לגרש בו עד שיחתם בו עדים, כמו דלא מהני לומר אפילו לפני אלף עדים בע"פ ער ראיכא שטר, ה"נ לא מהני עד ראיכא עדים בהשטר, אבל אין זה ענין לעדות המועיל לברר הדבר, דכשמביא האשה גט לב"ד בתורת ראי' כדי שתנשא לאחר, בזה צריכין לעדות בתורת בירור, וע"ז שפיר קשה לשיטת הרמב"ם דהוי מפי כתבם). ומחמת קושיא זו פליג עליו הרמב"ן, וסובר דבכל שטר, כיון שנכתב, בנוסח השטר ה"ל כמו שנחקרה עדות השטר בבירור, וכיון דהוי כנחקרה עדותן וכו', ליכא החסרון של מפי כתבם, ולא שייך מפי כתבם רק היכא דלא נכתב בתורת שטר (ע' בקצוה"ח סי' כ"ח סק"ו).

אבל הגר"ח הנ"ל מיישב שיטת הרמב"ם, דבוראי הרמב"ם מורה דבשטר כיון דהוי כנחקרה עדותן בבירור לא שייך החסרון של מפי כתבם, אלא דהרמב"ם אינו סובר דהרמב"ן רכל שנכתב, בנוסח השטר מיקרי שטר, אלא רכל שטר העשוי, לקנין, זה מיקרי שטר, פי' כשעצם השטר עושה את מעשה הקנין כגון במכירת שדה על ידי קנין שטר, אז הוי העדות שבשטר כמו שנחקרה וכו', כיון דבלא השטר לא ה' כאן קנין כלל, וע"י השטר נעשה כל הקנין, אבל בשטר שאינו עשוי אלא לראי' כמו כל שטרי הלואה דלא הוי השטר אלא ראי' על ההלואה, אז סובר הרמב"ם דליכא על זה שם שטר ולא הוי כמי שנחקרה, כיון דאפי' בלא השטר יהי' כאן מעשה הלואה, ולפיכך בשטרי הלואה שפיר כתב הרמב"ם דלא הוי אלא מדרבנן, כיון דמה"ת הוי מפי כתבם. וא"כ שוב לא קשה עליו כלל קו' הרמב"ן משטרי גיטין וקידושין, דשם ע"י השטר עצמו נעשה מעשה הגירושין וקידושין, דבלא השטר לא ה' כאן מעשה קנין כלל, ובכה"ג מורה הרמב"ם דיש עליו שם שטר, ולפיכך הוי כמו שנחקרה וכו', וליכא החסרון של מפי כתבם.

וביסוד זה (דרוקא בשטר העשוי לקנין מיקרי שטר) מסביר הברכת שמואל את שיטת שמואל אליבא דר' מאיר (דשטר שאין בו אחריות לא גבי כלל), דבשלמא בשטר שיש בו אחריות נכסים, אז שפיר מיקרי השטר, "שטר קנין" כיון שע"י השטר נעשה השיעבוד נכסים, ונמצא שעצם השטר עושה פעולה, ולא הוי רק שטר ראי' לחוד, לפיכך שפיר יש על זה שם שטר, והוי כמי שנחקרה וכו' וכנ"ל, אבל בשטר שאין בו אחריות, דליכא שיעבוד נכסים, אז לא הוי השטר "שטר קנין" כיון דליכא שיעבוד נכסים, וא"כ שוב איכא החסרון של מפי כתבם ואין השטר נחשב לכלום (דשמואל אליבא דר' מאיר אינו סובר סברת הרמב"ם דחכמים תקנו שלא יהי' החסרון של מפי כתבם אפי' בשטרי ראי', אלא דהוא סבר

רשטרות הוי מראורייתא היכא ראיכא שיעבור נכסים, כמו שסובר הרמב"ם בשטרי קנין, ושטר שא"ב אחריות לא הוי כלום רכיון רלא שייך בו קנין (רליכא שעבור נכסים) שוב הוי מפי כתבם כנ"ל). כן נראה לי בביאור רברי ס' ברכת שמואל אף שקיצר שם בלשונו כדרכו. וגם בס' חירושי הג"ר שלמה היימאן ז"ל בגיטין ס' ר' כתב כזה, וכ' שם רזה מבואר להראי בהראשונים כאן בשטמ"ק עיי"ש.

ולכאן, מה שכתב בברכת שמואל, דלחכי בשטר שיש בו אחריות לא הוי מפי כתבם, כיון דהשטר עושה השיעבור נכסים ומיקרי שטר קנין, זה לא אתי שפיר אלא אם אנו סוברים דשיעבורא לאו ראורייתא, אז שפיר יש לומר רכיון רבלא השטר לא יהי' כאן שיעבור נכסים כלל (כיון דשיעבורא לאו ראורייתא) והשטר הוא העושה כל השיעבור נכסים, לכן מיקרי שטר קנין ולא הוי מפי כתבם. אבל אם אנו סוברים דשיעבורא ראורייתא, נמצא ראפי' בלא השטר כבר הוי' כאן שעבור נכסים (והא רשטר שאין בו אחריות או מלוה על פה אין גובין ממשעברי הוא מטעם דהפקיעו חז"ל השיעבור, אבל היכא רכתוב בשטר אחריות נכסים חוזר לדין תורה), א"כ לא שייך לומר דהשטר עושה כאן קנין, רלא הוי אלא שטר ראפי' ושייך החסרון של מפי כתבם, דלגבי עצם השיעבור אין השטר מעלה ולא מוריד, כיון דשיעבורא ראורייתא.

ומעתה מבואר המחלוקת בין שמואל ור' יוחנן כמין חומר, רבמס' ב"ב דף קע"ה: פליגי שם שמואל ור' יוחנן, רשמואל סבר שיעבורא לאו ראורייתא, ור' יוחנן סבר שיעבורא ראורייתא. וא"כ י"ל רשמואל ור' יוחנן לשיטתם אזלי, רשמואל רסבר שיעבורא לאו ראורייתא סובר דטעמא דר' מאיר דשטר שיש בו אחריות לא הוי מפי כתבם, משום דהוי כמו שטר קנין, כיון דרע"י השטר נעשה עצם השיעבור, כיון דסובר שיעבורא לאו ראורייתא, ולפיכך ליכא החסרון של מפי כתבם, דהוי כמו שנחקרה בב"ד. ומה"ט סובר דשטר שאין בו אחריות לא גבי כלום אפי' מבני חרי. רכיון רלא הוי כשטר קנין שוב הוי החסרון של מפי כתבם כנ"ל. אבל ר' יוחנן לשיטתיה רסבר שיעבורא ראורייתא, לא מצי סבר דהטעם דשטר שיש בו אחריות לא הוי מפי כתבם, משום דהוי כשטר קנין דע"י השטר נעשה השיעבור נכסים, דהא ס"ל שיעבורא ראורייתא, א"כ אפי' בלא השטר נמי יש שעבור נכסים, ולגבי עצם השיעבור אין השטר מועיל כלום, ולא הוי אלא שטר ראפי', והי' צריך להיות החסרון של מפי כתבם, וע"כ סובר ר' יוחנן דבכל שטר לא הוי החסרון של מפי כתבם, או כמו שכתב הרמב"ן רכיון דנכתב בנוסח השטר, הוי כמו שנחקרה וכו' אפי' בשטרי ראפי', או רסבר כהרמב"ם רשטר ראפי' לא הוי אלא מדרבנן (ובאמת הרמב"ם רפסק רכל שטרי הלואה לא הוי אלא מדרבנן, אפי' כשיש בו אחריות, נמי לשיטתו אזיל רפסק בפ"א מהל' מלוה ולוה הלכה ד', דשיעבורא ראורייתא), וא"כ אין נפק"מ כלל בין שטר שיש בו אחריות לשטר שאין בו אחריות, דבשניהם ליכא החסרון של מפי כתבם, כיון דנכתב בנוסח השטר (כשי' הרמב"ן), או דרבנן תיקנו דלא יהי' החסרון של מפי כתבם (כשי' הרמב"ם), ולפיכך סובר ר' יוחנן דשטר שאין בו אחריות אפי' לר' מאיר גובה מבני חרי, כיון דליכא החסרון של מפי כתבם, כנ"ל.

(ב) ואיירי דאירינן בסוגיא זו נראה ליישב עוד קושיא, דבגמ' דף י"ג ע"א אוקי אביי מתני' כשחייב מודה ומשו"ה לא יחזיר דחיישינן לפרעון ולקנוניא, ושמואל ראמר לא חיישינן לפרעון ולקנוניא מוקי כשאין חייב מודה וטעמא דר"מ דסובר באין בו אחריות ד'חזיר, משום שאין גובה בו לא ממשעברי ולא מבני חרי וכמ"ש למעלה. וברף י"ג: איתא בברייתא דחכמים סברי דשטר חוב שאין בו אחריות נכסים גובה ממשעברי אע"ג דלא כתב בו אחריות, וברף י"ד. אמר שמואל, מ"ט דרבנן, סברי אחריות טעות סופר הוא. ומקשין שם בתוס' דף י"ד. בר"ה מאי, ממה נפשך אי ידע שמואל מהברייתא דקתני דלענין שט"ח שא"ב אחריות גובה מנכסים משועבדים א"כ הי' לו לפרש המשנה כוותי' ולא הוה איתותב (פי' דהברייתא תני בהדיא דאפילו שניהם מודים לא יחזיר וע"כ משום דחיישינן לקנוניא דלא כשמואל), ואי לא ידע הברייתא, א"כ מנל' דלרבנן בשטר שאין בו אחריות גבי ממשעברי הלא אפשר דלא גבי אלא מבני חרי, ותירצו התוס' דשמואל ידע זאת מסברא דנפשי' ראי לא גבי ממשעברי א"כ מבני חרי נמי לא גבי (כמ"ש בתוד"ה דברי הכל דף י"ג:), דכיון שמחל לו על השיעבוד מחל לו נמי על הקרן. והקשו הראשונים (עי' בחי' הר"ן) תינח לשיטת הא"ג בתוס' (י"ג: ד"ה רברי) דסברי האי סברא, אבל לדרך הראשון בתוס' (וזהו שיטת רש"י) דלא סברי סברא זו, והם פירשו דלר' אלעזר אליבא דרבנן באמת אינו גובה אלא מבני חרי, א"כ שוב יקשה קושית התוס' דמנליה לשמואל דלרבנן גובה נמי ממשעברי, (ועי' בחי' הר"ן מה שתירץ).

ולי נראה דרש"י לשיטתו' לק"מ, רהנה איתא שם בגמ' שיטת ר' אלעזר דאמר דלר' מאיר שטר שאין בו אחריות אינו גובה לא ממשעברי ולא מבני חרי, וגם אמר דבין לר' מאיר ובין לרבנן לא חיישינן לקנוניא, ומקשה שם הגמ' מברייתא הנ"ל דאיתא בהדיא דלר' מאיר שטר שאין בו אחריות גובה מבני חרי, וגם איתא בברייתא דחיישינן לקנוניא, וקאמר בגמרא, תיובתא דר' אלעזר בחדא, ומקשה הגמ' והא הני תרתי נינהו, ומתרץ הגמ', חדא הוא, דחד טעם הוא דמשום דקאמר רבי אלעזר מחלוקת בשאין חייב מודה, הוא מתרץ הכי, עיי"ש כל הסוגיא. והק' בתוס' ד"ה הני וז"ל, וא"ת ואמאי חדא היא, הלא לא הוצרך לומר ר"א אבל כשחייב מודה ד"ה יחזיר לפרעון ולקנוניא לא חיישינן דהומ"ל בין במודה בין באינו מודה לרבי מאיר יחזיר באין בו אחריות דאינו גובה בו כלום ולרבנן לא יחזיר דגבי ממשעברי וחיישינן לקנוניא (ולא יחזיר אפי' כשחייב מודה, ומי הכריחו לומר דכשחייב מודה לד"ה יחזיר דלא חיישינן לקנוניא), ע"כ קושית התוס'. ועי' בחי' הר"ן בר"ה תיובתא שכתב, דלשיטת רש"י, דלר' אלעזר אליבא דרבנן שטר שאין בו אחריות אינו גובה אלא מבני חרי, לק"מ קושית התוס', דלשיטת רש"י הוכרח ר' אלעזר לומר דכשחייב מודה ד"ה יחזיר ולא חיישינן לקנוניא, דבמתני' דף י"ב ע"ב איתא, וחכמים אומרים בין כך ובין כך (בין בשטר שיש בו אחריות נכסים בין באין בו אחריות נכסים) לא יחזיר מפני שבי"ד נפרעין מהן, וכ' הר"ן דבשלמא לשיטת התוס' (רשטר שא"ב אחריות לר"א אליבא דרבנן גבי נמי ממשעברי) שפיר קשה דר' אלעזר הי' יכול לפרש המחלוקת (של ר' מאיר וחכמים) בין באין חייב מודה ובין כשחייב מודה, ושפיר אמרו חכמים בין

כך ובין כך לא יחזיר, רבין ביש בו אחריות ובין באין בו אחריות, בין כשחייב מודה, בין כשאין חייב מודה, לא יחזיר. אבל לשיטת רש"י דלר"א אליבא דרבנן אינה גובה אלא מב"ח, א"כ בשטר שא"ב אחריות כשחייב מודה אמאי לא יחזיר, הא אינו גובה אלא מבני חרי, ולא שייך לומר לחכמים, בין כך ובין כך לא יחזיר, אלא אם המחלוקת הוא דוקא באין חייב מודה דאז שפיר לא יחזור גם בשטר שאין בו אחריות כיון רגבי מבני חרי, אבל אם הי' המחלוקת גם בחייב מודה אז לא שייך לומר, בין כך ובין כך לא יחזיר, דהא שטר שאין בו אחריות שפיר מחזירין, כשחייב מודה, ולפיכך הוכרח ר"א לומר רכשחייב מודה ד"ה יחזיר דלא חיישינן לקנוניא, ושפיר לא הוי אלא תיובתא בחדא, עיי"ש בחי' הר"ן. ועי' בתוס' (ד"ה הני) שתירצו על קושיתם הנ"ל וז"ל, וי"ל דהא דקאמר לפרעון ולקנוניא לא חיישינן, מתניתין קשיתיה דתנן וכל מעשה ב"ר יחזיר אלמא לא חיישינן לקנוניא, ולא יעמדנו בשטרי חלטאתא כדדחק לקמן (דף ט"ז:) וכיון דמכח מתני' קאמר (דלא חיישינן לקנוניא) לא חשיב לה, אבל מה שמפרש דלר"מ אינו גובה כלום באין בו אחריות זה לא הזיקה אותו המשנה (דלקמן) לפרש, ולכך קאמר חרא הוא (וכל האחרונים כולם תמחו על זה, רודאי הא בהא תליא, דכיון דלא חיישינן לקנוניא א"כ ע"כ צריך לאוקמי מתני' באין חייב מודה וטעמא דר"מ משום דא"ג אפי' מב"ח, עיי' במהרש"א, ומהר"ם, ובפנ"י) ולשמואל בתרתי (רלכאו' ק') עכשיו דקאמרת דכיון דקאמר מכח מתני' לא חשיב לה פירכא א"כ לשמואל דאמר לא חיישינן לפרעון נמי לא הוי אלא תיובתא בחדא כיון דהוי מכח מתני', בשלמא לשיטת רש"י שפיר י"ל דלר"א לא הוי אלא חדא תיובתא, דר"א לא אמר אלא דלא חיישינן לקנוניא, אבל לפרעון שפיר יש לומר רגס ר"א חושש, אבל לשמואל דאמר לא חיישינן לפרעון ג"כ, הוי תיובתא בתרתי רמבואר בכרייתא דחיישינן בין לקנוניא ובין לפרעון, אבל לשיטת התוס' ק' דהא ממתני' לקמן דף כ' ע"א, אם לא מוקמינן בשטרי חלטאתא, מוכח דלא חיישינן לפרעון ג"כ, וא"כ למה ק' על שמואל בתרתי, וע"ז כתבו התוס' משום דהא דקאמר (שמואל) לא חיישינן לפרעון ולקנוניא לא מכח מתני' קאמר דהא בעלמא קאמר ליה מצא שטר הקנאה בשוק וכו', עכ"ל.

ועכשיו י"ל, רלכאו' קושית התוס' (ד"ה מאי) שהתחלנו בה (דממנפ"ש אם ירע שמואל הברייטא הי' צריך לפרש כמותה, ואם לאו מנא ידע דלרבנן רשטר שא"ב אחריות גבי ממשעברי) לא קשה אלא אחר מה שמסקו בתוס' הקודם (ד"ה הני) רשמואל לא אמר דלא חיישינן לפרעון מכח מתני', אלא מסברא דנפשית, א"כ שפיר יש להקשות אם ירע שמואל מהברייטא אמאי לא פירש כמותה ולא הוי איתותיב, אבל אם שמואל הי' סבר דלא חיישינן לפרעון מכח מתני' דלקמן (דף ט"ז:), אז לא הי' קשה עליו למה לא פי' מתני' כהברייטא בחייב מודה וחיישינן לפרעון ולקנוניא, דהא שמואל הי' לו הכרח ממתני' דלקמן (דף כ' ע"א) דלא חיישינן לפרעון ולקנוניא, ולפיכך הוצרך לפרש מתני' כשאין חייב מודה דלא כהברייטא, ושפיר י"ל לירע מהברייטא, ולפיכך ירע דלרבנן שט"ח שאין בו אחריות גבי נמי ממשעברי, והא דלא פירש מתני' כהברייטא, היינו משום דהי' לו מתני' היפך מהברייטא.

אמור מעתה, דלשיטת רש"י לא ק' כלל קושית תוס' ד"ה הני שהק' אמאי חדא הוא הא תרתי הוי כמש"כ לעיל בשם הר"ן, וא"כ לרש"י אין אנו צריכין לדחוק ולומר דאם סוברים דלא חיישינן לקנוניא מכח מתני' דלקמן (דרוחק לאוקמא בשטרי חלטאתא) אז לא חשבינן פירכא מהברייתא, דבאמת סברא זו קשה מאוד כמו שתמחו כל האחרונים הנ"ל (והמהרש"א חולק על התוס' משום קושיא הנ"ל) וגם מה שהקשה המהרמ"ש דלשיטת תוס', עיקר התירוץ חסר מן הספר דהנמ' הי' צ"ל, דמשו"ה לא הוי אלא חדא, כיון דמכח מתני' אמרה, ולפיכך לשיטת רש"י ו"ל דאף אם סוברים דלא חיישינן לפרעון מכח מתני', שפיר מקשין מהברייתא, דהי' צריך לדחוק ולאוקים מתני' דלקמן בשטרי חלטאתא ולפרש מתני' כהברייתא. ולפ"ז לשיטת רש"י שפיר ו"ל דשמואל ידע מהברייתא, והא דלא פירש מתני' כהברייתא היינו משום דהי' לו הכרח ממתני' דלקמן, דהי' לו דוחק לאוקמא בשטרי חלטאתא, ולפיכך לא פירש מתני' כהברייתא, וכיון דידע שמואל מהברייתא א"כ שפיר ידע דלרבנן שטר שא"ב אחריות גובה נמי ממשעבדי, ולפיכך מקשה מאי טעמיהו דרבנן, נמצא דעל דרש"י לשיטתיה לק"מ קושית התוס', ומושב היטיב קושית הראשונים, ודו"ק.

(חידו"ת אלה הם לעילוי נשמת זקני הנגיד החסיד הרבני מו"ה אליהו במו"ה משה יעקב שארף ז"ל, שנלב"ע ביום ח' שבט שנת תש"מ. תנצב"ה).

עולת שבת בשבתו

בשלח

ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העומר לאחר ויבואו כל נשיאי העדה ויגידו למשה, ויאמר אליהם הוא אשר דבר ד' שבתון שבת קודש לד' מחר וגו'. והנה לא כתיב מה הגידו למשה, וי"ל דבאמת גם משה רבינו לא ידע אז זמן קביעת יום השבת קודש, רק ששמע סתם מהקב"ה, והי' ביום השישי והכינו את אשר יביאו, והנה יוכל להיות שהמן התחיל למטור ביום הרביעי בשבוע, ולאחר שלשה ימים דהיינו בערב שבת מיר ראו לחם משנה, ולכן המה ראו כן תמחו למה יום זה מכובד מכל ימים, הלא לא עברו עדיין ששת ימים, ועל זה השיב להם משה רבינו, הוא אשר דבר ד' שבתון שבת קודש לד' מחר, כי אותו היום אשר התחלתם ללקוט לא הי' יום ראשון בשבוע כי אם יום רביעי, ומחר יהי' שבת קודש, וגם למשה רבינו נתחדש רק אז יום קביעות שבת קודש.

(הגאון מוה"ר אליהו מוויילנא זצ"ל)

יתרו

מ"ש, ויסעו מרפידים וגו' ויחן, ובמה שדקדק רש"י ז"ל, וי"ל שעמירת הר סיני כנגד ההר שהוא מקום קדוש מאוד, זהו מפני שחיו בעלי תשובה, שאמרו

(1) בס' כליל תפארת (ברעסלויא תק"פ) מהג"ר צבי מניד מושרים דק"ק לעסלא, כרף ס"ד ע"א אות י"ט, ששמע ר"ז מאיש ירא אלקים, בשם הגאון הנ"ל. — ויש להעיר כי ברש"י בפרשתן (ט"ז, א') כתב דירידת המן התחילה ביום א' בשבוע, עיי"ש. אמנם שיטת הסדר עולם אינו כן, וצל"ע בזה.

(ברכות ל"ד ע"ב) במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד, ונהפך לזכויות כל הזרונות, לכך היו יכולין לעמוד, משום שרפו יריהם וחזרו ונסעו מזה, עמ"ש בפ' ויבא עמלק²), ונעשו בעלי תשובה כא'.
(הנהג"ק בעל הפלאה זצ"ל³)

משפטים

לא תצא כצאת העברים. ובבעה"ט הביא מסורה ג"פ כצא"ת, הכא, ואירך, כצאת משה אל האהל (שמות ל"ג), ואירך, כצאת השמש בגבורתו (שופטים ה'). וי"ל בזה עפ"מ ש"כ בשם האר"ז"ל רכל היסורים והצרות של חבלי משיח שאמרו חכמנו"ל שיהיו קורם בראת המשיח, כל זה הוא רק כשתהי' הגאולה בבחי' בעתה, אבל אם יזכו לגאולה אחישנה, אז לא יצטרכו לעבור כל היסורים שניבאו עליהם חכמנו"ל, רק תהי' גאולה ברחמים. והנה איתא במס' גיטין (ק"ז ע"א) השכם והערב עליהן לביהמ"ד והן כלין מאיליהן, עיי"ש. הרי רע"י שעוסקים בתורה בהשכמה זוכין ששונאי ישראל כלין מאיליהן, וממילא מחבלי משיח יוצלו לרווחה.

והנה יציאת עבר כנעני לחירות הוא ע"י יסורין, רהיינו אחר שהארון מכה את עינו או את שינו. וזהו המשך המסורה, רהנה משה הוא כינוי ללומרי תורה כאו"ל (סוכה ל"ט ע"א) משה שפיר קאמר, ואוהל, היינו אהלי תורה כמאה"כ מה טובו אוהליך יעקב (עיין סנהדרין ק"ה ע"ב), וזהו, כצאת משה אל האהל, פי' כשיוצאים התלמידי חכמים לעסוק בתורה באהלי תורה, ובאיזה זמן, כצאת השמש בגבורתו, להשכים בזריזות ובעת זריחת השמש כבר יוצאים לאהלי תורה, אז זוכים, לא תצא כצאת העברים, היוצאים לחירות רק ע"י יסורים בהכאת שן ועין, רק תזכו לגאולה אחישנה בחסד וברחמים, ששונאי ישראל יכלו מאיליהן, ואתם תצאו לחירות עולם, בלי שום יסורים כלל, וכאו"ל במדרש (שמו"ר פ' מ"א) עה"פ חרות על הלוחות, אל תיקרי חרות אלא חירות, חירות מן היסורים.
(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

תרומה

ויקחו לי תרומה, וברש"י על פי המדרש, לי לשמי, ולכאורה לא ירעתי פירושו האין יקחו על ידי התרומה שם של הקב"ה. אבל הדרך הישר בזה יהי', והוא בהקדים לך דברי פה קדוש רש"י פ' נשא על פסוק ואיש את קדשיו לו יהי', המעכב מתנות הכהן סוף שיבא עם אשתו לכהן להשקות אותה, עיין שם, והנה נודע דכתיב בפרשת נשא שמוחק הכהן השם על מי המרים. והן הן הרברים, ויקחו לי תרומה, ופירושו ויתנו לי תרומה, לי לשמי, רכשלא יתנו תרומה אז יגרמו למחוק שמי כי ע"י שלא יתנו תרומה יבא עם אשתו לכהן. (הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל בעל יסוד יוסף⁴)

(2) עיין בספרו פנים יפות עה"ת פ' בשלח עה"פ ויחנו ברפירים, ועה"פ ויבא עמלק.

(3) הועתק מעצם כתי"ק. (4) הועתק מעצם כתי"ק.

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל“ להרה"ג המנוח מוה"ר מנחם בראכפער ז"ל)

בשלח

קאפ' י"ד פסוק י"ט.

ויסע עמור הענן, כשחשיכה והשלים עמור הענן את המחנה לעמור אש וכו'. בספר זכרון הקשה, שכאן משמע שרש"י מפרש מה שאמרו שעמור הענן משלים לעמור אש, פירושו, שמוסר את המחנה לעמור האש, ובגמרא שבת דף כ"ג פירש"י שעמור הענן של יום משלים אורו לעמור האש. וברש"י כת"י קלף הנוסחה כאן, ובא להשלים למחנה את העמור אש, לפי נוסחה זו, גם כאן לא פירש שמוסר את המחנה לעמור אש רק שמוסר את העמור אש להמחנה, וזהו כמו שפירש בגמרא שמשלים אורו לעמור אש.

קאפ' ט"ו פסוק ב'.

ואנוחה, אונקלוס תרגם לשון נוח, נוח שאנן, לנוח צאן. לפי הלשון חסרה כאן תיבה אחת, שהול"ל לשון נוח כמו נוח שאנן, או שהול"ל אונקלוס תרגם לשון נוח שאנן, ויתירה תיבה אחת, ובדפוס אלקבץ הנוסחה הוא, א"ת לשון נוח משולח, נוח שאנן וכו'. ונוח משולח הוא לשון הפסוק בישעי' (כ"ז, י'). ולנוסחה זו לא חסר ולא יתיר כלום. וברש"י כת"י קלף הנוסחה, אונקלוס תרגם לשון בית, נוח שאנן.

קאפ' ט"ז פסוק י"ג.

בסה"ר, והרי הוא כמונח בקופסא:

בדפוס הראשון הנוסח, כמונח בקופסא, ולעיל בפסוק ז' שהביא רש"י ג"כ טל מלמעלה וטל מלמטה כמונח בקופסא, גם בדפוס"ר הנוסחה, בקופסא, כי היינו הדך כמ"ש במס' כלים (פ"ז מ"ז) כסוי של קופסא, וכתב המלאכת שלמה נוסח אחר, קפצא. אבל ברש"י כת"י קלף בשני המקומות ברש"י גרס, בחפיסה, והוא הנכון כמ"ש רש"י (בפסוק י"ד), מחוספס, בתוכו בין שתי שכבות הטל. וע"ז סובבים כאן דבריו, והרי הוא כמונח בחפיסה: וגם בגמרא דיומא (רף ע"ה ע"ב) הגירסא בגמרות שלנו, כמו שמונח בקופסא, ובכת"י מינכען הגירסא, בחפיסה.

יתרו

קאפ' י"ט פסוק י"ג.

יירה, יושלך למטה לארץ כמו ירה בים. והראב"ע פירש יורוהו בחצים, והוא מלשון ויאמר אלישע ירה ויור ויאמר חץ תשועה וגו' (מלכים ב' י"ג, י"ז), וגם

לרגלי היאח"צ הראשון של ידידנו המנוח הרב הגאון החסיד המפורסם מוה"ר מנחם מענדל כמו"ה יוסף הלל בראכפער ז"ל, ראוי לעורר את כל תלמידיו וידידיו הנאמנים, וגם לרבות כל הקוראים הנחנים מהערותיו הנפלאים ברש"י עה"ת, שיזכרו נא ללמוד פרק משניות לעילוי נשמתו ביום ד' פרשת תצוה ו' לחודש אדר הבעל"ט. גדולה גמ"ח יותר מן הצדקה, צדקה לחיים גמ"ח בין לחיים בין למתים (סוכה מ"ט:).

רש"י פירש עה"פ ברכות שדים (בראשית מ"ט, כ"ה) ירה יורה מתרגמינן אישתדאה ישתרי, אף שדים כאן ע"ש שהזרע יורה כחץ ע"ש. הרי שפירש כפירוש הראב"ע מלשון יריית חצים ולא מלשון השלכה. ועיין לעיל בפסוק ירה בים שכתב רש"י, שהוא לשון יריי, והביא מכאן, ושם בפסוק רמה כתב, שירה הוא מלמעלה למטה, א"כ אינו מלשון יריית חצים, רק מלשון השלכה, ואולי השלכה וזריקה ויריית חצים הכל מלשון אחד, כי על כמטחוי קשת פירש"י (בראשית כ"א, ט"ז) שהוא מלשון יריית חץ, ובל' משנה שהטיח באשתו (סנהדרין מ"ו) ע"ש שהזרע יורה כחץ, ובברכות (רף ל"ב) משה הטיח רברים, פירש"י, לשון זריקה כמו כמטחוי קשת.

משפטים

קאפ' כ"א פסוק י"ג.
באה"ר, וזה שהרג בשוגג עולה בסולם ונופל על זה וכו'. עיין ברא"ם שהקשה הרי שנינו ה' עולה בסולם ונפל עליו והרגו אינו נולה שאינו חייב גלות רק כשהרג דרך ירייה (מכות ז'), וכן הקשה הגו"א. ובדפוס אלקבץ הנוסחה, זה שהרג עולה לסולם. לא שעולה בסולם, רק שעולה לסולם. ועיין בתירוצו של הגו"א שמתאים מאד לגרסא זו, שכ' שקאי על הקב"ה מזמנן, וזה גם הקב"ה מזמן שיהי' עולה לסולם, אבל הירידה אין צריך לזמן, רכל שעולה לסולם סופו לדרת.

שם פסוק ט"ז.
בר"ה מות יומת. באה"ר, והפסיק הענין וכתב וגונב איש בין מכה אביו ואמו למקלקל אביו ואמו, ונ"ל היינו פלוגתא דמ"ס מקשינן הכאה לקללה ומ"ס לא מקשינן. כתב בספר זכרון וז"ל, עם היות שאני מסופק אם הם דברי הרב ז"ל או תוספת חכמים וכו'.
וראיתי להעיר שבדפה"ר, ובדפוס אלקבץ, וגם ברש"י כת"י קלף, כל הלשון הזה אינו. וכן משמע מלשון רש"י שכתב גבי גונב איש, כל מיתה האמורה בתורה סתם חנק הוא, וגבי מקלל אביו כתב, וכל מקום שנאמר רמיו בו בסקילה, וכתב בספר הואיל משה שכוונתו בזה לתרץ למה נכנס הפסוק וגונב איש בין מכה אביו למקלל, וע"ז בא לתרץ מפני שגונב נפש בחנק כמו מכה אביו, משא"כ מקלל שהוא בסקילה ע"ש, (וכן כתב הרמב"ן), משמע קצת מזה, שהלשון שלפנינו הוא תוס', ולא מדברי רש"י.

תרומה

קאפ' כ"ה פסוק י"ב.
פעמותיו, כתרגומו זוית' וכו'.
הראב"ע טען, חפשתי בכל המקרא ולא מצאתי פעם שהוא זוית רק מלשון רגל וכו', ותירץ הרא"ם וז"ל, ואיננה טענה כי פעמי, ופעמיו, ופעמיו, כולם הם שמות בלשון זכר, ומלת פעמותיו הוא שם בלשון נקבה, ויתכן להיות שפירושם משתנה מפירוש השמות שהם בלשון זכר וכו' עיי"ש. והנה ממה שכתוב פעמותיו ולא

פעמיו, אין כ"כ ראי' שהוא מלשון נקבה, שהרבה שהם מל' זכר באים כן, כמו קרנותיו, קירותיו, מזרקותיו, אך הראי' הוא רכתיב ארבע ולא ארבעה. ולפ"ז נכון הוא הר"ה, כמו שהוא ברפה"ר, וברפוס אלקבץ, ארבע פעמותיו, כתרנומו וכו'. כי יסוד פירושו הוא תיבת ארבע.

ועו"ל כי הוכחת רש"י הוא, דאם נאמר כפי' הראב"ע, יקשה הא עריין לא שמענו שיעשה לו רגלים וצוה לתת הטבעות על רגליו, ואף שהראב"ע נשמר מזה, בכתבו כי דרך בזיון הוא שישב הארון בארץ, א"כ זה נשמע מאליו שיעשה לו רגלים, אבל אכתי לא ירענו כמה רגלים יעשה לו, ואיך אמר על ארבע פעמותיו, ומתיבת ארבע נשמע שאין פירושו רגליו רק זוויתיו, ע"כ רשם בר"ה ארבע פעמותיו.

שם פסוק כ"ט.

בר"ה ומנקיתיו. באה"ר, ומפוצלין ששה פצולין זה למעלה מזה וראשי הקנים שבין לחם ללחם סמוכין על אותן פצולין כדי שלא יכבד משא הלחם וכו', כתב הרא"ם, שבוש הוא שנפל בספרים, ותחת ששה פצולין, צ"ל חמשה פצולין, שהלחם הראשון הי' מונח על טהרו של שלחן והקנים היו רק בין לחם ללחם ולא הי' צריך רק ה' פצולין, וסיים ואפשר ששום אחר מהתלמידים חשב שמאחר שהחלות שש צריך שיהי' גם הקנים שביניהם שש, וכתבו בגליון, והסופרים כתבוהו בפנים עיי"ש. ובלבוש האורה רצה ליישב הגירסא ששה פצולין, שגם תחת הלחם הראשון היו קנים שלא יתעפש אם יהי' מונח על שטח השלחן והי' נצרך גם שם פיצול שלא יהיו הקנים זזים ממקומם ע"ש, וכתב עליו תלמידו בעל צרה לדרך, שהוא כשגגה היוצא מפי השליט, שהרי ברייתא שלימה בלי חולק (במנחות דף צ"ז) שהחלה התחתונה אינה צריכה לקנה לפי שמונחת על טהרו של שלחן, ע"ש.

היוצא מכל דברי הנאונים המפורשים, שכל פיצול הי' חריץ לרוחב הסניף והיו מונחים שלשה קנים בכל פיצול, ולא ירעתי איך יפרנסו את דברי רש"י ז"ל שכתב במשנה שם וז"ל, והרבה פיצולין יש בהן למנין הקנים, ובפירוש הרב מכרמלונדה מבואר יותר, שכתב (פי"א מ"ו), וכמנין הקנים כך מנין הפצולים, הרי שלא היו השלשה קנים מונחים בפיצול אחד רק לכל קנה הי' פיצול, ולפ"ז הי' בכל סניף י"ד פיצולים ליד הקנים, לא ששה כמו שהוא בדפוסים, ולא חמשה כהגהת הרא"ם. וברש"י כת"י קלף הנוסחה, ומפצילין ג' פיצולין זו למעלה מזו וראשי הקנים שבין לחם ללחם וכו'. לנוסחה זו כוונת רש"י, שבין כל לחם ללחם היו שלשה פיצולין לשלשה הקנים וזו למעלה מזו, והי' לכל קנה פיצול אחד, כמו שפירש במשנה, ומתיבת שלשה נשמטה הלמ"ד ע"פ טעות ונכתב ששה, ואצ"ל שתלמיד טועה כתב על הגליון והכניסוהו לפנים כמ"ש הרא"ם.

קאפ' כ"ו פסוק ל'.

והקמות את המשכן, לאחר שיגמור הקימהו: הראית בהר, קודם לכן שאני עתיד ללמדך ולהראותך סדר הקמתו: בדברי רש"י אלו, לא מצאו כל אנשי חיל ודיהם, עיין מה שפירש הרא"ם, והגו"א כתב עליו שהם דברים שאין בהם ממש. וכל

המפורשים בחרו להם ררכם לפרש את הנוסחה. וברש"י כת"י קלף ראיתי נוסחה שאינה צריכה לשום פירוש, ומובנת מעצמה, והקמות את המשכן, לאחר שיגמור כמשפטו אשר הראית בחר. קודם לכן אני עתיד ללמוד ולהראותך סדר הקמתו, ע"כ. ואמרו לו כאן בעשיית הקרשים, שמחמת כובד הקרשים אמר משה איך אפשר הקמתו ע"י אדם כמש"כ רש"י בפ' פקודי (ל"ט, ל"ג), ע"כ אמר לו כאן שכאשר יגמר כמשפטו עתיד ללמדו ולהראותו סדר הקמתו.

קאפ' כ"ז פסוק י"א.

וחשוקיהם, מוקפות היו העמודים בחוטי כסף סביב. לפי מה שממשיך רש"י, אך יודע אני שחשוק לשון חגירה, למה כתב שהן חוטי, אולי היתה חגורה רחבה, וכמו שנסתפק אם הם ע"פ כולם, וברש"י כת"י קלף הנוסחה, מוקפין (בל"ז הוא גם ברפה"ר, וברפוס אלקבץ) היו העמודים בחישוק כסף סביב וכו'.

תמיהות וישובים

תמי' בפ' אלה המצות, אגרא דכלה, וחת"ס עה"ת

בספר אלה המצות להגאון מהר"ם חגיו, מצוה שצ"ט (עשה קס"ב) כתב וז"ל, להיות מימי הויית אפר הפרה מטהרין לטמא ומטמאין לטהור המזה אותן שנאמר והזה הטהור על הטמא וגו' ומזה מי הנדה יכבס בגדיו, עכ"ל. מה שכתב ומטמאין לטהור, "המזה אותן", לא זכיתי להבין, דהא גמרא ערוכה ביומא דף י"ד, ונדה דף ט', וכן פסק הרמב"ם הל' פרה פט"ו הל' א' שהמזה טהור, וקרא קאי על הנושא, ומה שהוציא הקרא בלשון מזה, להורות שמטמא את הנושא בשיעור הויי, וכן בפירש"י פ' חקת פסוק כ"א פי' כן, וצ"ע.

* * *

בספר אגרא דכלה פר' בשלח ד"ה ולקטו בא"ד, וירצה עוד ולקטו דבר יום ביומו דהנה אין לך שום אות באל"ף בי"ת שיוליד ממש בדומה, רק אותיות יו"ם, כשמדברים אותו במכתא יוליד ג"כ יו"ם, כזה יו"ד ו"ו מ"ם, אזי תולדות דיבור יו"ם הוא ג"כ מספר יו"ם, עכ"ל. ולכאורה צ"ע דהא גם אות ס' הוא כן ס"מ"ך. (ועי' בס' קול אליהו בסופו מש"כ לענין אותיות סיו"ם).

* * *

בספר תורת משה מהח"ס עה"ת פר' תרומה ד"ה והיו הכרובים, כותב שיש כ"א ממי"ן סתומות בעשרת הדברות וב' סמכין והוא עולה תתק"ס. ופלא שהרי יש כ"ב ממי"ן סתומות בעשרת הדברות, דו"ק ותשכח, וצ"ע.

נחום מאיר גערמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

בענין בישול בשבת, ואכלות כפרהסיא
מהאברך החו"ב בנש"ק מו"ה יחיאל צבי רובין הי"ד מצאנז¹

... (חסר) ... צאנז חדש יצ"ו.

שוכט"ס לכבוד קדושת רב האי גאון וקדוש מפורסים בגאונותו ורוממותו סיני ועוקר הרי הרים בפלפוליו היקרים פאר הדור וכו' וכו' כקש"ת מוה"ר שמואל ענגיל שליט"א²).

אחדש"ט כמשפט לגברא רבה.

הנני בזה לבקש מכהד"ג שליט"א שיאיר עיני להלכה למעשה בענין אשר נהג בכל ישראל, ורובא דרובא אינם יודעים על מה שיסמכו, לכן נפשי בשאלתי לפני כהדר"ג שליט"א להורות לי בדבר זה ולהשיב לי תשובה ברורה, כי שבוע זו נתכוונתי בזה הת"ח יחיו דפה ועוד אין הדבר עומד על בריו. וזה תוכן השאלה, אם נכון הדבר לשפוך קאווע או מיי חם שיד סולדות בו, אשר לוקחים בש"ק בבוקר מהתנור, ולשפוך לתוך כלי הנקרא „ווארם פלאש" שנתחדש זה זמן כביר ששומר חומו כמה שעות ע"י כסף חי שבתוכו, אם אינו אסור משום הטמנה דאסורה בשבת אפילו ברבר שאינו מוסיף הבל כמבואר בש"ע סי' רנ"ז, או אפשר שאין זה הטמנה כיון שאינו מוקף בגחלים מכל צד, רק הכלי בעצמו שומר חומו, א"כ אפשר דלא הוי רק שהי"י לדעת הפוסקים דמתירין, ונוסף לזה, ששופכין מכלי ראשון לתוך הצלוחית ומבואר בסי' רנ"ז סעיף ה' שאם פינה התבשיל מותר.

ולפענ"ד הוי נ"ל להביא היתר עפימ"ש בב"י או"ח סי' י"ג והובא במג"א סי' ש"א ס"ק נ"ה דבדבר שלא נגזר בזמן הש"ס מחמת איזה סיבה ושעם,

(1) נולד בשנת תרס"ט לאביו הרה"צ מוה"ר אשר ישעי' רובין הי"ד מצאנז. למד בישיבת באבוב עץ חיים סניף צאנז, והי' ממובהרי התלמידים. הי' אוצר כלום של תורה, ויראת שמים, וחסידות, ונוסף לזה נתבחר בכשרונות נעלות. בשנת תרפ"ז הוציא לאור קובץ „אסיפת גדולים" יחד עם הרה"ג החסיד מוה"ר משה אורי קעללער הי"ד מיקיורי וחשובי חסידי באבוב בצאנז ומח"ס ילקוט האורים, וטללי אורות, ולא נרפם רק קובץ אחד. כשהגיע לפרק נשא אשה בתו של הרה"צ מוה"ר שלום רוקח מליבאטשוב. בשנות הזעם נהרג יחד עם אשתו וילדיו, ולא ידענו מתי ואיפה. הי"ד ותנצב"ה.
 מכתב זה הגיע ליריני מאת ידידנו הרב מו"ה דוד מייזליש שליט"א אב"ד דקהל וטב לב דסאטמאר במאנטרעאל מעוכון אביו הרב הגאון אבר"ק ווייטצען ז"ל. טוב עין הוא יבורך.

(2) ראה אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' מ' עמוד כ"א.

אעפ"י שנתבטל הטעם ויש מקום לגזור, מ"מ כיון שלא נגזר אז, שוב אין לנו לגזור גזירות חדשות, והכלי ההוא קרוב מחדש בא, ולא הי' בכלל הגזירה³. שאלה ב'. היות בביהמ"ד של כ"ק אאמו"ר הרה"צ שליט"א⁴ מתפללים ב"ה הרבה אנשים, אבל בעלי תפילות שיכולים לירד לפני התיבה בשבת וי"ט, אין רק שנים או שלשה, והמעולה שבהם אשר הגיל כמעט בכל שני שבועות להתפלל לפני התיבה, קרה אצלו ל"ע מקרה, אשר מתה אמו ל"ע זה חודש ימים, ואינו יורד לפני התיבה, לכן נפשי בשאלתי לפני כהדר"ג שליט"א לשאול כדת של תורה, אם מותר להתפלל כדרכו, כי מחמת הרגילות שלו נראה לכל שנוהג אבלות בפרהסיא⁵, בפרט דליכא ערדיף מיני' דמבואר בש"ע דמותר, וכן פסק בספר מטה אפרים (סי' תקפ"א סכ"ד) דאבל מותר תוך יב"ח שלו, לכן הסכים לדעתינו שאם כהדר"ג שליט"א מתיר לו להתפלל אז גם הוא יהי' מרוצה ע"ז. — ולולי דמסתפינא הוי אמינא לפי קט שכלי דבדור הזה שאין המתפלל מוציא אחרים כלל, שפיר מותר, והרי שכרון לב עדיף, כרמצינו בר"ע ור"א הגדול בש"ס תענית.

ובזה אצא ואומר שלום, והנני חותם בכבוד רב ובהכנעה גדולה,

יחיאל צבי רובין

נכר הנ' הק' בעל דברי חיים זכ"ע

חונה פה"ק צאנז חרש יע"א

(3) עיין עור בזה בשו"ת צפנת פענח סי' רע"ג אות ר', ובס' אגרות שפירין מכתב רמ"ה.

(4) הוא הרה"צ מוה"ר אשר ישעי' רובין הי"ד, בנו של הרה"צ מוה"ר יצחק טובי' רובין זצ"ל מצאנז (חתן כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע), וחתנו של הרה"צ מוה"ר מרדכי רוד אונגער (גיסו של כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע). — הביהמ"ד הזה הי' בביתו של כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע, אשר אחר פטירתו רד בו חתנו הרה"צ מוה"ר יצחק טובי' הנ"ל, וכשנפטר הוא, עבר הביהמ"ד תחת הנהלת בנו, הרה"צ מוה"ר אשר ישעי' הנ"ל, ואחיו הרה"צ מוה"ר יוסף מנחם הי"ד, ואחיו הרה"צ מוה"ר משה אלקים כרעיה הי"ד, כולם אנשי שם וחסידי באבוב מובהקים.

(5) עיין בשו"ת מאיר נתיבים סי' פ', מש"כ בזה.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערך של ידידנו

הנה"ח ר' דוד אלין נ"י

בהלקח ממנו אביו

הרה"ג החסיד הישיש מוה"ר מרדכי אלין ז"ל

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ואל יוסיף לראבה עוד, אמן.

המערכת

תקנות דק"ק אלטונא בשנת תק"ג לפ"ק

בס"ד. לתקן קרתא והמסילה, נעשה תקנות לטובת הקהילה.

א. על קנס ליגין, זיינן רוזיינן אונר מאנרלין או שאר קונפּעקטיין אסור אויף צו שטעלין אונר אן קיינס ניקש צו שיקן, חוץ קוכין מותר לחלק אבל לא לשלוח לבית אחר:

ב. בשבת ראשון אצל הכלה אסור לזמן בתולות ובחורים, וכה"ג בשבת שלפני החתונה, חוץ אחים ואחיות של החתן והכלה מותר לזמן כה"ג וואור חתן וכלה בבית איזט:

ג. על החתונה שהנרן מהכלה למשה מאלף ר"ט פישטולעטיין, מותר לזמן שמנה עשר בעלי בתים עם נשיהם, ולכל ב"ב בן אחד ובת אחת, ובתוך מספר הלז יחי' שלשה עניים עם בן ובת אחד כנ"ל, ואביהם ואמם זקנתם ובניהם ונכדם, גם גשוויסטרינן מבעלי סעורת משני צדדים עם כל ב"ב ואב"ר. והרבנית, ופ"הח [=פרנס החורש] ואשתו ובן ובת אחד כנ"ל וחזן ושמש אחד, ומלמד של הדרשן וספרריי' ואורחים ממקומות אחרים אינן מן המנויים, ושושבנים באם זייא קיין עלטריין או קיין גשוויסטרינן זיין, יחשבו תוך המנוין רק מותר לזמן עם כל ב"ב: ד. ובאם שהנרן מהכלה אלף ר"ט פישטולעטיין, מותר לזמן שלשה ב"ב יותר שהם כ"א ב"ב כנ"ל, וכן מכל אלף שוק שתהיה הנרן מהכלה יותר מאלף ר"ט, מותר לזמן נגד כל אלף שוק, אחר ב"ב יותר כנ"ל, רהיינו שיחי' כל פעם ההוספה אלף שוק במלואה, ובאם פרנס או מנהיג הקהל חתונה מאכט, רשות בידו לזמן חביריו היושבים בשלחן הקהל ש"ן מלבד מספר הנ"ל, והגובים באלטונא, מותרים לזמן חבירים גובים באלטונא, וכן הגובים בהמבורג, מותרים לזמן חבירים גובים בהמבורג, בלי מספר הנ"ל. ואותן שמוריש שלחם היה מחזיק הקלויז על הוצאתו לבד, וכן להבא, כל מי שירצה להחזיק קלויז, רשות בידו לזמן הקלזונרס המקבלים סיפוק עם נשיהם:

ה. על קרובים מאהל ושענק וויין, קיין כלי זמרים צו נעמין אונר קיין בחורים ובתולות צו פרייאן, חוץ גשוויסטרינן מהחתן והכלה:

ו. על החתונה נור אחר קושט צו נעמין, ובאופן זו באם באלטונא החתונה ווירט, דארף באלטונא קיין נשים ובחורים ובתולת כלל להחתונה פאהרין, רק מהמבורג לאלטונא, מענין נשים ובתולות תוך אחד קושט הנ"ל פאהרין, ובאם החתונה על ניא שטאט ווירט, זאלין בנייא שטאט כלל קיין נשים ובחורים ובתולת להחתונה דארפין פאהרין, רק מאלטונא ומן עק וואל לנייא שטאט מענין נשים ובתולת תוך קושט הנ"ל פאהרין. וכה"ג באם החתונה בעק וואל ווירט, מותר מנייא שטאט ומאלטונא לעק וואל נשים ובתולת צו פאהרין תוך קושט הנ"ל, והדרים בעק וואל רערפין כה"ג ניט פאהרין. וגם דארף זיך קיינר קיין קושט לבד או בחברותא נעמין, רק תוך קושט המיוחד הנ"ל צו פאהרין, ולבחורים איזט איבר הויבט אסור להחתונה צו פאהרין תוך קושט, רק החתן עם

שלשה בחורים, והכלה עם שלשה בתולת, איזט מותר תוך קוטש הנ"ל להתתונה
 צו פאהרין, ואב"ד נ"י ואשתו הרבנית מותרים להתתונה אפילו תוך קוטש אחר
 אב צו הולין, ופארטי"שעזין זיינן כלל וכלל אסור אצל התתונה צו גיבוריכין:
 ז. נשים ובתולות מוזין גיהן להתתונה בהליכתן ובחזירתן עם רעגין קליידר
 בהמבורג, ולעת ערב מותר להלך בלי רעגין קליידר:

ח. קוליטש או קוכין, איזט אסור ארום צו שיקן, ואצל שולין פיהרין מהכלה
 אסור לחלק לנשים מכל דבר מאכל, רק קוכין מותר לחלק:

ט. על סעודת ברית מילה וזכר, מותר לזמן שנים עשר בעלי בתים עם
 נשיהם, ותוך מספר יהיו שנים עניים עם נשיהם, וגם איזט נכלל אפילו גשוויסטריג
 אונד שוועגריס, חוץ האבות ואבות זקנם ובנים מבעל ברית ואשתו, וסנדק
 ומוהלים ונשיהם ואב"ד והרבנית ופה"ח ואשתו והמילדות ואורחים ממקומות
 אחרים וספרדיים ומלמד מהילד הרורש, וחזן ושמש א' מקהל ש"ץ, ובהמבורג
 ג"כ חזן דבה"כ של בעל הברית, אינם מן המנויין:

י. על הזכר וברית מילה וחתונה, אסור קונפעקטין כמקדם, גם רוזיינן
 ומאנדלין זיינן אסור על הזכר אויף צו שטעלין, וכה"ג ניט אום צו טיילין, רק קוכן
 מותר לחלק. ואסור לנשים צו שיקן אפילו להמילדות, ובאם האשה מקינד בעט
 געהט, אסור להיולדת צו שיקן מאקרונין ופלעטכר ושאר צוקר צייג, וכה"ג
 היולדת כלל קיין מאקרונין ופלעטכר או שאר צוקר צייג אום טיילן או אום שיקן
 דארף:

י"א. גם איזט תקנה ישנה, שאסור להעלות על סעודת מצוה מאנדיל
 טארטין וקאפונין, ונוסף לזה על כל סעודת מצוה לא יותר צו מאכין רק שני מיני
 גיבעקס, חוץ גיבעקס תוך זופין, אינם ככלל:

י"ב. החזן אל ינגן בשום סעודה בהמבורג, אם לא בברכת המזון לבר, בקנס
 עשרה ר"ט משכירות שלו:

י"ג. על סעודת בר מצוה יזמן עם קרוביו לא יותר מעשרה בעלי בתים בלי
 נשיהם, חוץ אבות ואמהות ובנים מצד אב ואם ואינן מן המניין, וכה"ג
 שוועסטריין ושוועגריין מבעל סעוד' ואשתו ומלמד של בעל הדרשן מותר לזמן,
 ואינן מן המניין. לבר מצוה שולין צו פיהרין קיין נערים צו פרייאין לאזין, וכלל קיין
 רוזיינן ומאנדלין או שאר צוקר צייג אום צו טיילין, רק קוכין מותר לחלק:

י"ד. מר"ח ניסן הבע"ל ואילך, זול השלית מהסבלונת העטרה ניט העכיר
 אלז זילבר מעהר גיגעבין ווארדין, והמשרתת הנהנין מכעלי בתים שלהם איזט
 אסור לב"ב ליתן העטרה מכסף ומזהב, רק מבגדי משי ומצבוע אחת, והשלית יהי'
 מצמר:

ט"ו. גם איזט תקנה ישנה, משלוח מנות כפורים כלל קיין קונפעקטין צו
 שיקן, בעונש כמקדם:

ועל כל התקנות הנ"ל, מי שיעבור על אחת מהנה יתן עשרים ר"ט קנס
 לצדקה בלי מחילה, וכאלו מועל בהקדש, וכדי לעשות יותר חיזוק לתקנות הנ"ל,

קבלו השמשים באלה ובשבועה, לכל ישא פנים, ולהגיד להשומר תקנות, למי שיעבור מן הנ"ל, ופשיטא על סעודת נים יותר צו פרייאן כפי תקון הנ"ל, כדי שלא נכשול בקבלת שבועה הנ"ל ויאבר שרת שלו, ומלבד שאר חרפות וביושים שיושת עליו מקהל ש"ן, ומי שיעבור וילך לחתונה או ברית מילה או בר מצוה בלי זמון משמשים דקהלותינו, לא די שיוקנס בקנס הנ"ל, אף זו יפרסמו אותו שהוא סרבן, ותוך ששה שנים מיום שיעבור, אל יצטרפו לשום דבר שבקדושה אפילו לכשירי קהל, ובאם זיך איינר פינדן ווירט, יהיה מי שיהיה, דער נים משמש דקהלותינו גיברייאט איזט, יתן הבעל הסעודה קנס הנ"ל, ובאם שיהיה השמש אונס ראש נים קען זעלבשטין געהן, אזי ישניה השמש ראש זעלביגר זוא במקומו ברייאט, עכ"פ ג"כ מושבע מהקל ש"ן איזט ולא ע"י אחר, ותיקון הנ"ל יהי בתוקפו עכ"פ על עשרה שנים מהיום דלמטה, ואין רשות לקהל אחר לבטל אחד מהתקנות הנ"ל בקנס מאה ר"ט לצדקה מכיסם, וכאלו ימעלו בהקדש: נעשה בוועד הקהל ש"ן, ובצירוף הגאון אב"ד נ"י*) עם ט"ו אנשים. פה אלטונא יום ב' ח' מרחשון בשנת כל השומע תבא עליו ברכת טוב לפ"ק:

תעודות ומיכות

סד.

בעזה"י.

לעשות רצון צדיק הרבני המופלג מו"ה פסח נ"י, יצאתי גם אני לזכותו בעטי עט סופר לבקש איזה פסוקי דרחמי בנינו מול אחב"י המתגדלים בעם ומחבבים הארץ הקדושה וחושבים עלי, צאו בעזרתו כבודו הנהו במנה יפה מקופת החשאים למען יפיק זממו מחשבתו הטובה לקרב אל הקודש פנימה, לקדש עתותיו לר' לבדו במקום קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלים, יתברך ממקור הברכות מן השמים.

הכ"ד נגהי ליום ו' עש"ק ל"א למב"י תרכ"א לפ"ק פ"ב יע"א.
ובע"ה, ח' הק' אברהם שמואל בנימין בהגרמ"ס ז"ל¹⁾

(*) הוא הגאון מוה"ר יחזקאל קאצינעלבונין זצ"ל אבר"ק אה"ו בעמח"ס שו"ת כנסת יחזקאל.

1) הוא הגאון בעל כתב סופר זצ"ל. — בקובץ שלפני זה, נרפסו כמה מכתבי המלצה מגרולי הרבנים עבור ר' פסח האן מניקלשבורג, שהי' ברעתו לנסוע לאה"ק, ואז לא הי' בירינו תעודה זו. כנתיים רכש לו ידירנו הנכבד הרבני החסיד הגנדר המפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן, גם תעודה זו, ומסרה לנו להדפיסה בקובצנו. יעלהו השי"ת על במתי ההצלחות. — פאקסימיליא מכת"ק להלן בעמוד נ"ט.

אחיי וריעיי אלופי ראשי בעה"ב דק' אסטראונוי.

מכתבם קבלתי, והנה אם אמנם אחריות דאחריני לא נוחא לאינש לקבולי,
אך למלאות בקשתם נעתרתי לדבריהם, על אודות ידידנו המופלג מ' זלמן נ"י.
הנה הגם דסדידנא טובא, לקחתי מעט פנאי לעצמי לדבר דבר עמו בעניני הוראה,
והנה הוא בעז"ה בעל עיון בסברא ומעורר על הדבר, ותלמודו בידו להבין
ולחזרות, ע"כ יכולים לסמוך עליו בעניני הוראה, ובטחתי בידאת ה' אשר בקרבו
כי לא יסמוך על עצמו להורות כ"א בדבר המפורש בש"ע ואחרונים, ובדבר
שאינו מפורש יתיישב עם לומדים המופלגים שבקהילתם.
ושל' כנפשמ הרמה ונפש ידידם הרוש"ת,

יצחק אייזיק בהר"ד²)

למען דעת לרואה כתב דנא, זה כתבתי ערך ארבעה שנים כשנתמנה למ"ץ
בק' אסטרואוונא, ועל של עתה באתי בשורתיים אלה, שבתוך זמן שנים אלו הי'
פעמים רבות אצלי, וראיתי שהוא מלא דבר הלכה למעשה הוראה, ע"כ באתי
להעיד עליו שראוי והגון הוא להתקבל למורה הוראה אף בקהלה היותר גדולה,
ומרוב טרדתי כעת קצרתי.

אלה דברי המודיע נאמנה ובא עה"ח יום א' י"א ניסן תרי"א פ"ק
וויטעפסק.

נאום יצחק אייזיק בהר"ר

(2) נולד בעיר סמילאווויטש בשנת תקפ"ח בערך. בצעירותו למד אצל דודו הג"ר זלמן שטוצקער. אחר חתונתו נתקשר מאור אל הגה"ק מליאזנע זצ"ל, ואף נסמך ממנו לתורה. שימש ברבנות כאבד"ק אסטרדאוונא ואבד"ק וויטעפסק יותר משבעים שנה. נרפס ממנו ספר שו"ת פני יצחק. נלב"ע בוקנה מופלגה בשנת תרכ"ו לערך.

[illegible]

פאקסימיליא מכת"ק הגאון בעל כתב סופר זצ"ל.

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד מערכת „כרם שלמה“.

בבר"ש שנה ז' קונט' ח' ראיתי מש"כ הרב רייכמאן שליט"א להעיר על מש"כ בבר"ש שנה ר' קונט' ח' בפשיטות רבשכח ואמר מוריד הגשם בימות החמה מהני לכתחלה לחזור ולומר מוריד הטל בתוכ"ר, וא"צ לחזור לראש הברכה. וע"ז העיר שרין זה תלוי במחלוקת הראשונים בסוגיא דברכות י"ב. פתח ברשיכרא ומסיק בדרמא וכו'. ובשם הרמב"ן במלחמות שם כ' שלא ס"ל בברכות תוכ"ר כריכור לעקור רבריו הראשונים אלא להוסיף עליו. והסביר הרב הנ"ל שעם הרבר שבמקום שרבריו האחרונים אינם סותרים את הראשונים אינו עוקרו אלא מוסיף עליו, עיי"ש, וציין לד' החיי"א והמ"ב בנירן. האמת אני לא ראיתי ר' החיי"א כשכתבתי מאמרי הנ"ל. ותשואת ח"ח לו על שהסיב תשומת לבי לרבריו.

(א) ברם בעיקר מקורו מהראשונים לבני לא כן ירמה, ואין שום הכרע לרבריו מתוך ר' הרמב"ן לפרשו שלא כמקובל מרוב ראשונים. רחנה לכאן י"ל רמה שכ' הרמב"ן בטעם שיצא באמר על שיכרא בפה"נ שהנ"ב משום שההוספה באמצע לא מיגרע כלום ע"ש, ולא כ' בפשיטות מטעם שעקר רבריו הראשונים תוכ"ר, אין זה משום רלא ס"ל כן, אלא משום שהאמת אמר שאין צורך לעקור רבריו הראשונים, ולצאת יר"ח סני להוסיף המטבע הנכונה, אבל במקום שיש צורך לעקור רבריו הראשונים וראי ככוונתו לעקור שפיר נעקר ולא איכפת לו אם רבריו סותרים זא"ז או לא, ודו"ק.

אח"כ ראיתי שא"א לומר כן, שהרי הרמב"ן פי' בש"ס רהאיבעיא הוא בפתח כהוגן ושעה והוסיף שלא כהוגן אם זה מקלקל ברכתו או לא, עיי"ש, ולכאן למה לא נאמר שתוכ"ר עקר רבריו הראשונים וקלקל הברכה, רלא מהני כאן תוכ"ר לעקור. אבל בכל זאת אין יסוד לרבריו בפ"י הרמב"ן, ועיקר החילוק המוכרח מרבריו הוא שאין כוונתו לעקור אלא לתקן ולהוסיף מטבע הנכונה, משו"ה אינו עוקר ר' הראשונים, אבל בניר"ד שהוא סימן קללה, וראי כוונתו לעוקרו, ואז הרמב"ן יורה. (ואפי' פשוטי עם שאינם בקיאים בטעם ההלכה שמחזירין אותו וא"כ י"ל שכוונתו לתקן כמו בכל ברכה שטועה בו ואין כוונתו לעקור, מ"מ סתם כוונת האדם על דעת חז"ל ולכן וראי נחשב ככוונתו לעקור, ודו"ק).

(ב) והנה אחר העיון ראיתי שיש עוד דרך אחר ברבריו הרמב"ן באופן שאין להם קשר לגיר"ד והוא בהקדם רבריו הנשמת אדם המוכא במאמר הנ"ל שהעתיק רבריו תשו' הרשב"א בס' ל"ג שכ' רלשי' רש"י בסוגיא רכסא רשיכרא לא מהני לומר המלך הקרוש תוכ"ר ורק לשאר הראשונים (והיא שי' הרמב"ן ע"ש) מהני, עיי"ש, וזה צ"ע למה לרש"י לא מהני. ועל זה כ' בנשמ"א בשם הרשב"א בחי' לברכות, שביאר היטב שבברכה קצרה לא מהני תוכ"ר ליהוי דברים כיון שאין שם מקום רק למשפט אחד, וכבר אמרו, עיי"ש. והנה סברא זו י"ל גם לענין עקירה שבברכה קצרה כיון שכבר נגמר הברכה במשפט אחד, וא"א להוסיף בו גם א"א לתקנו ע"י עקירה, ואף שלכאן יש לחק' שע"י עקירה הרי אינלאי מילתא למפרע שמעולם לא גמר המטבע קצרה והמשפט השני במקום הראשון, וכן מצאתי שהק' ק' זו בשו"ת רמ"ע מפאנו סי' ד' עיי"ש, מ"מ י"ל רהני מילי כשרוצה לעקור כל המאמר כמו בקידושין ונדרים וכו' שתיקון רבריו, לעקור כל רבריו הקודמים, משא"כ כאן שאינו רוצה לעקור כל הברכה אלא חתימתו, לזה י"ל כיון שמטבע קצרה

היא וכבר נגמר במשפט א' א"א לחלקו, ולעקור חלק ממנו, אלא כולו, ורק מטבע ארוכה, שבכוחו להוסיף, יש ממילא בכוחו גם לעקור חלקו, ודו"ק.

והנה הרמב"ן דלא ס"ל כרש"י, היינו משום דס"ל שגם במטבע קצרה יש מקום להוספת עוד משפט ולא נגמר עריין בהחלט בנגמר משפט הראשון, וא"כ נכון מה דנקט הרמב"ן הטעם משום הוספת רבדים תוכ"ד ולא משום עקירה תוכ"ד שהרי לולא סברת הוספת רבדים לא ה' מהני גם עקירה וכמש"ל, וכיון שנחית לסברת הוספת רבדים, סגי בזה לביאור הדין שבש"ס, וכבר אין צורך לרין עקירה, ודו"ק כי נכון.

ג) ואחר אחרון אני בא, שלאחר החיפוש באחרונים מצאתי שכבר ישב על מרכה זו הפמ"ג בספר ראש יוסף על אתר עיי"ש ד"ה זו היא, שאחרי שהוכיח ששיטת רש"י ותוס', דלא מהני תוכ"ד לעקור רבדיו הראשונים, והיא ממש"כ התוס' שם בד"ה ולא, בשם ד"ת (ובמדרכי היא בשם מהר"ם איברא) שבאיתקל בלשונו ואמר בפה"ע (ובמדרכי הנוסח שה' יודע שהוא יין ומעה בדיבורו) דיכול לתקן תוכ"ד ולומר שהנ"ב, ומשמע שרק איתקל בלשונו מהני תוכ"ד משא"כ בטעה וחשב שברכתו בפה"ע לא מהני חזרת תוכ"ד, וזהו כמש"כ הרשב"א בתשו' (הובא לעיל) בשם רש"י דלא מהני תוכ"ד. וע"ז תמה למה לא מהני תוכ"ד לעקור (בכל המאמר מפורש ברבדיו רפועות תוכ"ד בברכות הוא לעקור ולא להוסיף, ואינו מביא ש' הרמב"ן בזה כלל, עיי"ש), ותי' זו"ל, "דנהי דתוכ"ד מהני לבטל דיבור גפן, אבל מחשבה מלכות ארעת גפן מועלת ופוסלת שהרי דיבור גפן סמוך לו ה', ונהי דסיים כראוי, מבטל דיבור המחשבה (ד"ל שבעיין נפסק לקולא שדיבור כהוגן מבטל מחשבה בשעת מלכות שלא כהוגן) משא"כ כה"ג, ומשו"ה בידע ונתקל בלישני' דוראי תוכ"ד חוזר ומלכות ה' על דעת שהכל יצא כאמור, עכ"ל. וכן חזר על יסוד זה עוה"פ בד"ה שיטה ב', עיי"ש שקבע בו מסמרות.

וביאר רבדיו ששיטת רש"י דלעולם צריך מחשבה נכונה בשעת אמירת שם ומלכות של כל ברכה, והא דהש"ס מסתפק ברבר ולבסוף הקילו הפוסקים אינו משום שיש צד לומר שלא איכפת לן מחשבתו בשעת שם ומלכות, אלא משום שאפשר לתקנו על ידי דיבור נכון של חיתום הכרכה, אבל עצם המחשבה, שלא כהוגן היא, וס"ל לרש"י (וכן ס"ל לרמב"ן גם כהו"א) דה"מ כוונה לברא שלא כהוגן מתבטלת ע"י דיבור המתוקן אח"כ, אבל אם אמר על כוס שיכרא כה"ג הרי יש כבר על מה לחול מחשבתו, ומחשבה שלא כהוגן שנקשרה לדיבור שלא כהוגן, מעכב, כי אע"פ שתוכ"ד אמר מיד שהנ"ב, עקירת רבדיו הראשונים שפיר מצינו, אבל עקירת מחשבתו הראשונה כבר א"א לתקן, ודו"ק. וזהו באמת סברת הרמב"ן שלא שייך בכסא דשיכרא תוכ"ד לעקור, ואתי עלה מדין הוספה, אבל ה"מ בסבר שהוא חמרא ונתברר שהיא שיכרא, משא"כ בניד"ד שמעה ואמר מוה"ג בימוה"ח הרי יודע שקין הוא, ורק איתקל בלישני', ואז מפורש בתוס' דתוכ"ד עוקר רבדיו הראשונים, וע"פ דברי הפמ"ג, כן הוא גם ש' הרמב"ן, כיון שיש כאן רק דיבור שלא כהוגן, שפיר אפשר לעקור ולבטלו.

ואף דלכאורה מהרשב"א בתשו' לא משמע כן, שהרי הביא סברת הרמב"ן לענין המלך הקרוש שמהני מטעם הוספה אע"פ שגם שם רק איתקל בלישני' ואין שום חסרון במחשבתו, ושם מהני תוכ"ד לעקור רבדיו, מ"מ אפשר שהרשב"א רק העתיק ל' הרמב"ן, ואה"נ שבנידון דיד' מהני גם ספק תוכ"ד לעקור רבדיו הראשונים לגמרי, ולא דקדק בזה, כיון שפרט זה לא ה' חשוב לו בדבריו שם, וק"ל.

ועוד יותר נ"ל, שענין קלקול מחשבתו לא שייך כאן כלל, כי זה לא נאמר רק בשם ומלכות שיש צורך שמחשבתו יהי' כהוגן על חתימה נכונה כדי שיקשר בין ב' חלקי הברכה, פתיחתו בשם ומלכות, וחתימתו, משא"כ ענין הזכרת גשם באמצע הברכה אין לו שום דין לעיקר הברכה ואין צורך בו לשום מחשבה, וכאן לכל הדיעות מהני תוכ"ד לעקור, ואפי' כשחשב שהוא באמצע החורף, ג"כ לא איכפת לן, ומהני תוכ"ד לעקור, ודו"ק.

והנה אחרי שביררנו שתוכ"ר לעקור ולבטל הוא הסכמת כל הפוסקים וראשונים, נשאר לנגדנו רק מש"כ החי"א שעכ"פ לכתחלה, יחזור לראש הברכה. הנה זה ברור שלא כ' כן לחשוש לשי' הסוכרים שתוכ"ר לא מהני שהרי מסקנתו ברורה רמהני, וגם אפי' שלא בתוכ"ר מהני, רק נ"ל פשוט שלכתחלה בכל דבר חוזר לראש, וכמו שמצינו אצל ורב להושיע, דס"ל להפוסקים שרק בדיעבד א"ש, אבל לכתחלה יחזור לראש, והסברא נ"ל כמו שכ' במאמרי הקודם שעיקר תיקון קללה דמוזר הנשם בימיה"ח הוא ע"י היכר שרצונו לבטל, ויש צורך בהיכר ברור, וזהו ע"י שחזור לראש הברכה, וכמש"ש בארוכה, וא"כ י"ל גם דין לתוכ"ר שעוקר ממש, מ"מ לכתחלה צריך היכר ברור.

תבנא לרינא. אע"פ שלכתחלה הרי מפורש בפוסקים אחרונים, שלא לסמוך על חזרה תוכ"ר, אבל בדיעבד, דעת כל הראשונים דמהני, ותו לא מירי.

ברוך חנה גרינפעלד
מנחל רישיבה קטנה
קרית באבוב, בת"ים

***

ב"ה ב' מר חשון, שנת קחה ברכתי לפ"ק

נשכימה לכרמים כבוד המערכת, „כרם שלמה" שם אתן את דרי לך.

בכרם שלמה מחודש ניסן תרש"ם לפ"ק, ברף נ"ח מובא שם משמו של הרה"ג אבר"ק טארנא בשם רבינו הק' מצאנו זי"ע איסור על הציקאריע מחמת חשש תערובות שומן טמא או נבלה. ושם מתחת לקו ציין המערכת למכתב מהג' מוה"ר יצחק אהרן איזינגא בעל מחבר ספר שו"ת מהרי"א הלוי, ובירו כתי"ק מהנהג"ק מצאנו זצ"ל להתיר הציקאריע.

ראשית ראוי לציין כי בשו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סימן נ"ג מפלפל רבינו הק' מצאנו כבר בנידון זה ודעתו שם נוטה להחמיר ולא להתיר, וזל"ק והנה עתה לפ"ז כל הפלפולים למותר דבוראי נאמנים הנך אנשים רבנים יראי השם נגד פאבריקאנטען אשר המה אינם מחזיקי הרת כלל כידוע וכו' ולכן לדעתי הדבר פשוט לאסור הציקאריע במדינתנו ובפרט במדינתנו שהסוחרים יורעים שלוקחים מהפבריקן שעליהם העידו שמעריבין שומן של איסור וכו' אך עכ"ז לא אסרתי מעולם ורק בכיתי מנעתי השתי', והשואל ממני אני אומר לו עפ"י הדין אין בירינו לאסור ורק בע"ז יחוש לעצמו וכן ראוי לעשות. עוד זאת ידע כי אולי יבואו מאיזה רבני אשכנז היתרים על ציקאריע אין להעמיד יסוד כי עדותם עדות צריך וד"ל, עכ"ל.ק.

עוד זאת ראה נא בשו"ת שערי צדק חלק יו"ד סימן ק"ה מביא שם בשם כ"א הג' אב"ר היראלמאש ז"ל שהכין ג"כ בדברי רבינו הק' בסימן נ"ג להחמיר ולאסור הציקאריע. אמנם הג' בעל שערי צדק זצ"ל בעצמו כותב שהוא לא ראה כן בדברי רבינו זצ"ל לאסור, אורכא, וסיים שם וז"ל ובנ"ר אין בידי לומר דבר בזה מחמת שרבינו רשכבה"ג בשו"ת דברי חיים לא רצה לאסרו אין בירינו לומר סברות בזה, ע"כ.

אכן בסימן ק"ו בשו"ת הנ"ל כבר מבאר הג' בעל שערי צדק להחמיר וז"ל וסיום ד"ק של הגאון שו"ת דברי חיים כי הגם שיש הביטול יש לפקפק מחמת רלמא לא נתעברה היטב מ"מ סיים הגאון ראין לאסרו להעולם רק בעל נפש יחוש לעצמו, אמנם זה מקרוב אשר הרבנים הצדיקים מעיה"ק ירושלים תובכ"א כתבו להגאון מאוה"ג ראש נשיא ישראל מהר"ש סופר אבר"ק קראקא כי ע"י ררישה וחקירה שלהם אצל הפאבריקען עתה הוסיפו על המרה של שומן ר"א עד שאין כרי ביטול בס' כלל ע"כ כתבו לרבינו

הגאון הנ"ל שיעשה חו"ד דרך היטיב, וכן עשה הה"ג מקראקא ונתברר לו בחו"ר כי כעת מעשה הציקאריע בהפאבריקען הוא חלק אחד מחמשים בהיתר ע"כ פרסם הגאון הנ"ל האיסור. ואחריו החזיק הגאון מקאלאמאי ושלח אגרות לכל הרבנים בכל מקומות ככל רברי הגאונים הנ"ל ואסר כל הציקאריעס וכו' ואין צריך להאריך ביותר כי יבין בעצמו שאין בזה היתר מה שאכלו בשנים קרמוניות כי חידוש חידשו הפאבריקאנטען כעת והאיסור הולך וגדול כמוכן ומי שהוא בעל נפש גם מקורם ה' נזהר מעת שיצא הקול אף שהי' סכרות הביטול עכ"ל בעל שו"ת שערי צדק. והוא ממש כדברי רבינו הק' מצאנו זי"ע בתשו' סי' נ"ג הנ"ל וזל"ק שכן דרך כל הפאבריקען עכשיו כי עתה נולד בכל יום חרשות בעניני האומנות וכולם עושים בדרך אחד כי דרך אומנתו הוא בכך, וגם בלא"ה אפילו אם הי' ידוע שרוב אינם מערכים מ"מ אסור ליקח בבינתם וכו' וכן ראוי לעשות, עכ"ל ק.

נחזור לראשונות, מה שמוכא בכרם שלמה הנ"ל בשם הג' המהרי"א הלוי להתיר הציקאריע, באמת כן פסק הג' הנ"ל בספרו שו"ת מהרי"א הלוי סימן ע', וכמו כן בסיון קי"ג להתיר. אמנם יש קצת סתירה בדבריו, כי בסיון ע' כותב שם שאין להתיר מטעם ששים, וז"ל, משא"כ בציקאריע שלעולם אינו נאכל בעינו רק לאחר שנתבשל במים אפשר שאין ששים בהציקאריע לכשל האיסור המעורב ונעשה כל הציקאריע נבלה ואעפ"כ אין נרגש הטעם מחמת שנתוסף אח"כ מים ובצירוף המים יש ששים, אמנם לדינא כתבתי בתשו' להתיר הציקאריע מטעמים אחרים, עכ"ל. עכ"פ משמע שאין להתיר מטעם ששים, והוא פלא שבספרו שו"ת הנ"ל בסיון קי"ג כותב שם המהרי"א הלוי וז"ל, מאחר שאין דרך לאכול הציקאריע כי אם עי' בישול במים ובצירוף המים בודאי יש ששים נגד האיסור המעורב שם זהו דבר נכון וכו', ולכאורה ה' מקום לאסור משום חנ"ג מאחר שקורם הביטול לא ה' ששים בהציקאריע נגד האיסור ונתקן עם האיסור ביחד ונאסר וא"כ בעיני ס' נגד כל הציקאריע, אמנם באמת הא ליתא וכו', ומכ"ש בני"ד שגם לבסוף לא נודע כלל משום איסור פשיטא דאין שייך לומר בזה חנ"ג, כן נלפענ"ד ולכן אם אמת הדבר שלאחר שנתוסף בהציקאריע מים המתבשלין יש ששים נגד האיסור שנתערב מותר לשתות ממנה, עכ"ל. וצ"ע.

שמחה פינחס שטראהלי

ברוקלין, ניו יארק

* * *

ב"ה. יומין דחנוכה, תשמ"ה לפ"ק.

כב' המערכת, „כרם שלמה", שלום וברכה עד בלי רי.

הנני בזה ע"ד התמ' שנרפסה בכר"ש (קונט' ע"א) במדור „תמיהות וישובים", על דרשות ח"ס שיצא לחדש דרך בישראל אמרינן מצטער פטור מן הסוכה, משא"כ באו"ה או היו חייבים בסוכה, ה"ה אף במצטער. ותמה עליו מש"ס ע"ז שם גופא דמשמע היפוך דבריו.

ולענ"ד קושיא מעיקרא ליתא, עפמש"כ מרן הח"ס בדרשות שם (דף ל"ח ע"ב) דכוונת הגמ' להקשות האך מקדיר עליהם חמה, והא אין הקב"ה בא בטרוניא עם ברויתו, וישראל ככה"ג ה' פטור, וא"כ אין זה נסיון שוה לגבי או"ה, ע"ש, ונמצית למד דברי הח"ס שדירין וקיימין, וז"ב.

חותם בכרכה,

יודא הכהן שטראספער

ברוקלין, ניו יארק

ב"ה. אור ליום ג' לס' ובנ"י פרו וישרצו וירבו ויעצמו, תשמ"ה לפ"ק.

כבוד עומרים מול המערכה בכרם שביבנה
בעריכת הקובץ המפואר „כרם שלמה" הע"י.

בגליון תשרי דהאי שתא (ע"א) במדור תמימות וישובים הובא חזות קשה על הדרשות ח"ס שכ' דרך בישראל אמרינן המצטער פטור מן הסוכה אבל בעכו"ם אילו היו מחויבים במצות סוכה, ל"ה שייך אצלם הפטור של מצטער, וע"ז הק' הכותב מהנמ' מפורשת ע"ז דף ג', יעו"ש. — ואולי אפ"ל דהפי' בנמ', דלאחר שאמר דגם בישראל זימנין דמשכא תקופת תמוז וכו', והפי' דישאל אף אם חס להם מ"מ יושבים בסוכה, ע"ז הק' דהיאך יתכן שישבו בסוכה והלא אמר רבא המצטער פטור מן הסוכה, וקשה דישאל ג"כ לא ישב בסוכה מטעם מצטער (ועפ"י המבואר בפוסקים יהי' גם הדיוט), וע"ז משני רמי מבטלי, פי' הישראל.

שוב הראני בני היקר הב' יעקב יוסף ג"י, בברכ"י סי' תר"מ ס"ק ר' סוף ד"ה ותו סברת, דכ"כ להדיא, דקו' הגמ' ממצטער, מסתובב על ישראל, יעו"ש.ה.
החותם בכל חותמי ברכות,

יודא ליכטער

שיכון סקווירא, ניו יארק

* * *

בס"ד. יום ב' ג' לחודש אדר א' התשר"מ לפ"ג.

כבוד מערכת הקובץ „כרם שלמה" הי"ו.

ראיתי בקובץ תשרי-חשון תשר"מ במדור הנאהבים והנעימים, בסוגיא דההיא דעיא (ב"מ ה' ע"א) שיצא לתרץ קו' הגהות מדרכי עפ"י דברי הכוס ישועות דאם פסול שבועה הוא דרבנן אין יכולין לחייב את שכנגדו דישבע ויטול, דזה הוי בגדר תקנתא לתקנתא, דמאחר שפסול מדרבנן אין שבועה כנגדו, שזוהו ג"כ מדרבנן, ודפ"ח ודבריהן זכרונ. אולם בעצם דברי הכוס ישועות לכאורה קשה מגמ' מפורשת בשבועות דמפורש שם דאפי' בפסול דרבנן של שבועה ג"כ אמרינן שכנגדו נשבע ונוטל, וז"ל הגמ' בדף מ"ז ע"א, הי' אחר מהן משחק בקוביא, הא תו למה לי, תנא פסולא דאורייתא וקתני פסולא דרבנן, והכוונה, רעל זה פסולא דרבנן אמרינן נשבע שכנגדו ונוטל, הרי רלא כדברי כוס ישועות. וכן בנמ' שבועות דף מ"א ע"א מאי איכא בין דאורייתא לרבנן, איכא בינייהו שכנגדו חשור על השבועה, ובפשטות זה קאי רק על שבועה דרבנן, ולא על פסול דרבנן, והשבועה הוי שבועה דאורייתא, וע"ז שפיר יש שכנגדו, וצ"ע.

עוד ראיתי בקובץ הנ"ל במדור המכתבים, דהעיר על דברי רבנו המהרש"א זצ"ל בנמ' ב"ב קי"ט שביאר דברי התוס' המקושש עצים לשם שמים נתכוון, רלא הי' באמת חייב מיתה רעל מלאכה שאצל"ג פטור. והעיר לפי דברי התרנום וירושלמי שכ' שהי' מגבב קיסין כמ"ר מעמר הי', דיש לעיין אי הוי כתולש ואין צריך לעצים, או דהוי כשאר מלאכת שבת לר"י דחייב אף שאינה צריכה לגופה, ונשאר בצ"ע. — ובאמת אפי' אם נאמר דהוי כשאר מלאכות דשבת שחייב אליבא דר"י באין צריך לגופה, הכא שאני, עפ"י הגמ' בשבת קנ"ז ע"ב, עולא איקלע לבי ריש גלותא חזי' לרבה בר הונא ריתיב באוונא רמיא וקא משח לי' אמר לי' אימר ראמרי רבנן מדירה דמצות רלאו מצות מי אמור, אמר לי' מתעסק בעלמא אנא. וברש"י שלא לצורך אלא לאיעסקוי בעלמא. ועיין מהרש"א שביאר

דוה הוי מתעסק אחר דבכלל לא מיכוין למלאכה, ויותר גרוע ממלאכה דאין צריכה לגופה ששם מכוין לעצם מלאכה רק לא לגוף הדבר. וכן משמע בתוס' דף ע"ה ע"א ד"ה מתעסק, שכתבו בא"ד, ומתעסק דהכא, היינו דבר שאין מכוין, כיון שאין מתכוין כלל למלאכה מותר אפי' בחבורה אע"ג דלא בעי מלאכת מחשבת כמו כל איסורים שבתורה. משמע מדבריהם שאפי' במקום שאין חסרון מלאכת מחשבת כמו בחבורה אין חבול בין ר"י לר"ש, ובכ"ז היכא דלא מכוין כלל לחבורה מותר, א"כ במקושה שהי' מעמר לשם שמים, שם בכלל לא נתכוין לשום תועלת עצמית ובכלל לא למלאכה, והלשם שמים נכנס בגדר של מתעסק דלא נתכוון בשביל מלאכה.

אסיים בברכת תזכו להגדיל תורת, בחורש אשר ליהודים היתה אורה זו תורה.

יהודה רינגל

בני ברק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם גאלדבערג נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' ארי' הלוי שיינבאך נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' ברוך רייז נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה דוב בעריש פרייער נ"י להולדת הנכדים תאומים
להאברך היקר ר' חיים יהודה גאלדשטיין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים מרדכי הלוי ניכטבורגער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק לעזער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר וואלקאוויטש נ"י להולדת הבן
להרב יחזקאל דוד בן ציון שלאף נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון בלונדון
להולדת התאומים

להאברך היקר ר' מנחם שמואל הערבסט נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה משה פרוכטהענדלער נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' משה חיים פאנצער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' נפתלי חיים וואגשאהל נ"י להולדת הבן
להרב מו"ה שלום אליעזר ליפשיץ שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
להולדת הבן

להאברך היקר ר' שמואל רייפער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמואל צבי גרינפעלד נ"י מבני ברק להולדת הבן
להנה"ח בנש"ק מו"ה שמואל אהרן רובין נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' שמשון גאלדשטיין נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ש מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה יהושע העשיל העללער נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
להנה"ח מו"ה יוסף שמואל לנדא נ"י להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' יעקב יוסף געללער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם יהודה בן ציון שטראם נ"י מבני ברק להולדת הבת
להנה"ח מו"ה מרדכי כ"ץ נ"י ממעקסיקא להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' משה איזראעל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה פתחי' פישמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' צבי יוסף דוד דעמביצער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה חיים הכהן קליין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה יצחק פרידמאן נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג אכי"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה חיים יעקב ליכטענשטיין נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'
להרב מו"ה פסח קופיעץ שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב לנישואי בתו
תחי'

להאברך היקר ר' אברהם אפרים גאטהייל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' חנן טומלין נ"י מטאראנטא תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' מנחם מענדל גאלדשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה ישראל שמואל הכהן קאהן נ"י לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה מאיר יעקב הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק ולאביו הנה"ח
מו"ה מנחם מענדל הכהן נ"י לאירוסי בנו-נכדו תב' הח' הנעלה כמר בן
ציון הכהן נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב מו"ה צבי הורוויץ שליט"א רב דקהל אמרי נועם סטריזוב לאירוסי בתו
תחי'

להב' החתן הנעלה כמר יהושע צבי דעמביצער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר אברהם אביש דעמביצער נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית
באבוב לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

מודעה רבה לאורייתא

הנה אך יצוא יצא לאור הספר היקר והנכבד

עיר דוד

מהמאור הגדול הנאון המפורסם בכל קצוי ארץ ואיים רחוקים

מוהר"ר דוד לידא זצ"ל

אב"ד ור"מ בק"ק אמסטרדם יע"א

שהיה מגדולי תלמידיו

של הנאון רשכבה"ג מוהר"ר העשיל מקראקא זצ"ל

מכיל ביאורים נפלאים עה"ת, ש"ס, מדרשים, וספרי קדמונים,

בדרך הדרוש והפלפול

נרפם רק פעם אחת לפני יותר ממאתים וששים שנה בשנת תע"ט לפ"ק

ועתה הובא לרפום מחדש עם תיקונים והוספות ע"י

חברה קנין ספרים

דמתיכתא עין חיים דבאבוב

אפשר להשיג הספר אצל המו"ל ואצל כל מוכרי ספרים

Photocomposition by

ביד"ם „שמחה גראפיק”

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4914 - 13th Avenue - Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (212) 854-4830

נרפס בדפוס האחים גרויס

Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.

3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

כארה"פ = 15 דאלער לשנה

קאנארע = 20 דאלער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 20 דאלער לשנה

בדואר אויר 30 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

M.E.CH. of Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ח' קונטרס ה'   (ע"ה)   אדר תשמ"ה

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

THE

1. The first step is to identify the problem. In this case, the problem is that the system is not working properly.

ה"ק מדרן אדרמו"ר שליט"א

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

ז	הנאון בעל שב יעקב אבר"ק פפר"מ צ"ל	הויז דערב פון
ח	הנאון מוה"ר שלמה קלוגר מבראר צ"ל	בעל ספרא דיוסא במ"ס
יב	הנאון מוה"ר אלעזר הורוויץ אבר"ק ראהמינ צ"ל	הערט שות
י	הנאון מוה"ר דוד שיק אבר"ק מאקאי צ"ל	בעל ספרא דיוסא במ"ס

[illegible]

מכתב מנצח קטנת נחמה מקובל מדין וז"ל . . . . . יד
מכתב מנצח קטנת נחמה מקובל מדין וז"ל . . . . . טו

[illegible]

מז	הבדל ישמחון גרינפילד אבד"ק סקמיהאלי ז"ל	על חסות
יה	הגדל מרדכי דוד מילכוביץ אבד"ק סמיטשין ז"ל	הגדל מרדכי דוד מילכוביץ אבד"ק סמיטשין ז"ל
כא	הגדל יצחק חיים ראבד"ק ווערבו הי"ד	הגדל יצחק חיים ראבד"ק ווערבו הי"ד

Figure 1. Schematic representation of the experimental design. The subjects were divided into two groups: the control group (CG) and the experimental group (EG). The CG was divided into two subgroups: the control group (CG) and the experimental group (EG). The EG was divided into two subgroups: the control group (CG) and the experimental group (EG). The CG was divided into two subgroups: the control group (CG) and the experimental group (EG). The EG was divided into two subgroups: the control group (CG) and the experimental group (EG).

כב   **בָּעֵינַי הִנֵּה אֲנִי הָאֵלֶּיךָ שֶׁהָיִיתָ**   **דָּרַב מִתְּחִיל כְּשֶׁהָיִיתָ דּוֹר שְׁמִינִי וְאַרְצִיל שְׁלִמִ"א**
 כח   **מִתְּחִיל הָיִיתָ נִי שֶׁכָּח**   **ד' חִיִּים בֶּן צִיּוֹן פֶּאֶלְגֶּעֶר נ"י**

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

הב' אפרים בינדיגער נ"י לא

[illegible]

לה המערכת . . . . .

לח הרה"צ זצ"ל רמזם בראכפער ז"ל

Figure 1. Schematic representation of the experimental design. The subjects were divided into two groups: the control group (CG) and the experimental group (EG). The CG was divided into two subgroups: the control group (CG) and the control group (CG). The EG was divided into two subgroups: the experimental group (EG) and the experimental group (EG). The subjects were divided into two groups: the control group (CG) and the experimental group (EG). The CG was divided into two subgroups: the control group (CG) and the control group (CG). The EG was divided into two subgroups: the experimental group (EG) and the experimental group (EG).

מדר . . . . . **הנהגות יוצאות דופן**

1. 凡在本市行政区域内从事经营活动的个体工商户、企业法人、其他经济组织（以下简称“经营者”），均应当遵守本办法。
 2. 经营者应当在经营场所显著位置悬挂营业执照，并依法公示相关信息。
 3. 经营者应当诚信经营，不得销售假冒伪劣商品，不得侵害消费者权益。
 4. 经营者应当依法纳税，不得偷税漏税。
 5. 经营者应当遵守劳动法律法规，保障劳动者合法权益。
 6. 经营者应当遵守环境保护法律法规，不得污染环境。
 7. 经营者应当遵守消防安全法律法规，落实消防安全责任制。
 8. 经营者应当遵守网络安全法律法规，不得利用网络从事违法活动。
 9. 经营者应当遵守其他相关法律法规。
 10. 违反本办法规定的，将依法予以处罚。

החלטות של דגאון התקבלו בקול שלידה וכן צויל על ספיד
אחריה כדבר בשר מים מנהל"ק מוח"ה ברוך הלברשטאם אב"ד גארליץ וצ"ל

מכתבים אל העקבות
מיוש כחב ברוך
ברכות ודדמות

האגודה למען החייל

Copyright © 1982

by Cong. Sharré Zis

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמות

אבינו הרה"ח

מו"ה אליעזר במו"ה דוד מרדכי קארנוואסער הי"ד
נהרג עקה"ש ביום ה' לחודש כסלו שנת תש"ד לפ"ק
אמנו החשובה

מרת יאכעט בת מו"ה נתן נטע הי"ר
נהרגה עקה"ש ביום ער"ח תמוז שנת תש"ג לפ"ק

חותננו הרה"ח

מו"ה דפאל יוסף במו"ה יהושע צבי לעדניצער הי"ר
נהרג עקה"ש ביום י"ג לחודש אדר שנת תש"ג לפ"ק
חותנתנו החשובה

מרת ברכה בת מו"ה אליש הי"ד
נהרגה עקה"ש ביום ער"ח אב שנת תש"ג לפ"ק

אחינו הרה"ח מו"ה יחזקאל ישראל במו"ה אברהם ע"ה
נלב"ע ביום כ"ד לחודש מנחם-אב שנת תדש"ם לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

וד' ינקום דמם לעינינו במהרה

הונצח ע"י בניהם וחתניהם ואחיו,

ישכר דוב מרדכי קארנוואסער

אהרן יעקב קארנוואסער

לאם-אנושעלעס, קאליפארניע

מזכרת נצח

מנחם איננו אתנו זה שנה תמימה,
עוד יזכור לנו אהבת איתן הנעימה,
נר נדליק ליום הפטירה מימים ימימה,
דברי שבחיו וגדולתו נספר בלי סיומה,
לזכר נשמתו „יוסף הלל“ בכרמנו רשומה.
ו' אדר תמיד שמו מוזכר היום הזה לפנינו,
ב„כרם שלמה“ עד תחיית המתים במהרה בימינו.

* * *

קינה ביום הזה אקונן כמר נפשי על קהלה,
רבתי עם זקנים עם נערים ואנשי סגולה,
אבות וכנים ביום השבת נפרדו מתוך יללה,
קדושים ב' אלפים נהרגו למחרתו בלי חמלה,
אספו עוד ו' אלפים ולמחנה פלאשוב הובילו כגולה,
ו'דלתות שערי געשא קראקא סגורה ונעולה.
אדרוש רמם, א"ל נקמות ר' מחר עננו,
תשב שבעתיים אל חיקם במהרה לעינינו.

ביום ההוא ה' בין קדושי קראקא גם זקני
הרה"ח ר' יקיר ב"ר אברהם זינגער הי"ד מאושפצין.

ואזכיר פה את חותני

הרה"ח ר' דוד ב"ר שלמה דאווידאוויטש ע"ה שו"ב מצפת
שנפטר ז' אדר שנת תשכ"ד.

שאל הוטטערער
מאנטווערפין יע"א

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת
זקני הרה"ח מו"ה בנימין ב"ר יצחק בארבער ע"ה
נהרג עקה"ש כליל שושן פורים
זקנתי החשובה מרת גיטל הענדל ב"ר חיים שמואל לאנגער ע"ה
תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י נכרם,

בנימין בארבער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת ויקהל

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ד' לעשות אותם ששת ימים תעשה מלאכה וכיום השביעי יהי לכם קודש שבת שבתון לד'. ודקדקו המפרשים על אומרו אשר צוה ד' לעשות, הלא מצות שבת היא בשב ואל תעשה, וכי תימא דקאי על ששת ימים תעשה מלאכה, הלא המלאכה בששת ימי המעשה אינה מצוה, דאדרבה מי שבוחר לעבוד את השי"ת כל ימיו קדוש יאמר לו. תו יש להקשות, דהנה מבואר בקרמונים דמהאי טעמא נאמרה ונשנית מצות שמירת שבת כמה פעמים אחר חטא העגל, כי שמירת שבת היא תיקון לחטא העגל, כאו"ל כל השומר שבת כהלכתו אפי' עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו. ולעומת זה מבואר במדרש רבה פ' פקודי (סוף פ' נ"א) אמר הקב"ה יבא זהב המשכן ויכפר על זהב העגל עיי"ש. ולכאורה מדוע נצרך שני תיקונים על חטא העגל, הן שמירת שבת, והן נדבת המשכן, ואף אם יש צורך בשני תיקונים, מדוע נבחרו דוקא שני מצות הללו.

אמנם יתבאר הכל על נכון כשנקדים מש"כ בס' בית שמואל אחרון (כפ' תשא) על הא דאיתא בגמרא (ע"ז דף ד' ע"ב) לא היו ישראל ראויין לאותו מעשה שיחטאו בעגל אלא כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שאם יחטאו צבור יאמרו להם כלך אצל ישראל שחטאו בעגל. ופירש"י גזירת המלך היתה לשלוט בס' יצרם כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה. והקשה האלשיך הק', אם ה' גזירת המלך לחטוא ישראל בעגל א"כ למה נענשו ישראל שמתו כשלשה אלפים איש, וכתב הבית שמואל אחרון לתדק, עפ"י מה דאיתא בגמרא (קידושין פ"א ע"ב) מי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בירו בשר שלה אמרה תורה צריך כפרה וסליחה, וא"כ בחטא העגל אף דה' גזירת המלך, כיון דישראל לא כוונו לגזירת המלך לכך נענשו. וכותב שם להלן, רהא דחטאו ישראל במצרים בעבודה זרה כאו"ל במדרש שטען שר של מצרים הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, גם חטא זה ה' בגזירת הבורא להראות למצרים שמועיל תשובה, עיי"ש בדבריו הנעימים. ואולי י"ל עפ"י רבריו, דזהו הכוונה בתשובת הקב"ה לשרו של מצרים, הללו באונם והללו ברצון, כל' שבנ"י היו אנוסים על פי הדיבור, גזירת מלך מלכי המלכים הקב"ה להורות תשובה.

גם יש להוסיף עפ"י לפרש הפסוק בפ' כי תשא, ויחל משה את פני ד' אלקיו ויאמר למה ד' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים וגו', ומקשה במדרש, מה ראה להזכיר כאן יציאת מצרים, ולהנ"ל יובן היטב, דכך טען משה רבינו להקב"ה, למה ד' יחרה אפך בעמך, ואי דחטאו בעגל, הלא הם עמך אשר הוצאת מארץ מצרים, וגם שם עבדו עבודה זרה, ואעפ"כ הוצאת אותם משם בטענה שהללו באונם והללו ברצון, והיינו כנ"ל שהיו אנוסים עפ"י הדיבור, וא"כ גם עכשיו בחטא העגל אל יחר אפך בעמך, כי אנוסים הם עפ"י גזירת המלך.

היוצא לנו מזה, דעל עצם המעשה של חטא העגל אין מניע שום עונש לישראל, כי הי' עפ"י גזירת המלך, להורות תשובה, רק שחטאו במחשבה, כי הם לא ידעו כוונת הקב"ה, והיו כנתכוין לאכול. בשר חזיר ועלה בידו בשר מלה וכנ"ל. נמצא דעל בני ישראל הי' מוטל לתקן חלק המחשבה של חטא העגל, וכביכול הקב"ה מתקן חלק המעשה של חטא העגל, כעין הא דמצינו בנמ' (חולין ס' ע"ב) אר"ש בן לקיש מה נשתנה שער של ראש חודש שנאמר בו שער לר', אמר הקב"ה שער זה יהא כפרה על שמיצטתי את הירח.

והנה מבואר בספח"ק אוהב ישראל פ' תשא עה"פ לרעת כי אני ד' מקרשכם (בר"ה או יאמר), רכל הקדושות של חגים וזמנים הכל בא ע"י אתערותא דלתתא מצד פעולתינו וכשרון מעשינו, אמנם בשבת קודש נעשה הכל בלי שום עזר וסיוע מאתנו רק קדושה באה מלמעלה, וזהו לרעת כי אני ד' מקרשכם, שכל אחד ואחד מבני ישראל צריך לידע שהוא ית"ש לבר מקרש אותנו בלי שום עזר וסעד מלתתא, ולזה אנו אומרים בש"ק, מקרש השבת, וביו"ט אומרים מקרש ישראל והזמנים, שהמועדים מתקדשים ע"י ישראל, וקדושת שבת באה מלמעלה, עכדה"ק. (ועיין בספח"ק בני יששכר במאמרי השבתות מאמר ד' אות ב', שהביא ג"כ ענין זה).

ועפ"י נבין ונשכיל לאיזה צורך היו שני תיקונים על חטא העגל, שמירת שבת ונרבת המשכן, ומדוע רוקא הני שני תיקונים, שהרי כבר נתבאר לעיל רבחטא העגל הי' חלק המעשה וחלק המחשבה, א"כ יש לומר, דעל מעשה העגל שהי' מן השמים מגזירת המלך כביכול, לזה הי' תיקון מלעילא מצות שמירת שבת קודש, שקדושתה באה מן השמים ממעל בלי אתערותא דלתתא, וגם מתאים מאוד מצות שמירת שבת לתקן חלק המעשה, כי ביום השבת אסורים רק מלאכות בפועל, אבל הרהורים בו מותרים, לכן שפיר יאות ששמירת ש"ק תהי' תיקון על מעש"ה העגל, ובני ישראל שחטאו במחשבות לבם כנ"ל, בשבילם בא ציווי נרבת המשכן, שהיא נדיבת הלב, כמאה"כ כל נדיב לבו יביאה, לתקן המחשבה שבלב. ועפ"י יתכן לומר הטעם שנתנו בני ישראל מחצית השקל ולא שקל שלם, להורות כי בנרבת המשכן באו בני ישראל לתקן רק חצי הפגם של חטא העגל, דהיינו חלק המחשבה, ולכן הביאו מחצית השקל, דייקא.

וזה יש להעמיס ג"כ בכוונת המסורה המובא בכעה"ט בפרשתן, ולהורות נתן בלבו, ואידך, ולהורות את בני ישראל את כל החקים (ויקרא י'). דהנה תיבת להורות רומז על חטא העגל, שהרי הי' גזירת המלך להורות תשובה לרבים כדברי חז"ל במס' ע"ז המובא לעיל, וכדי לתקן חטא ההוא ישנם ב' תיקונים, נגד המחשבה נצטוו על נרבת המשכן, ונגד המעשה בא הציווי על שמירת שבת. וזהו שרמזה המסורה, ולהורות, כל' על חטא העגל שבא להורות תשובה, נתן בלבו, פי' ניתן הציווי להביא נרבת הלב למשכן לתקן פגם המחשבה שבלב, ועל הפגם במעשה, ולהורות את בני" את כל החקים, רומז על מצות שמירת שבת, כאו"ל (ירושלמי ברכות פ"א ה"ה) מצות שבת שקולה היא כנגד כל מצותי של תורה דכתיב ואת שבת קדשך הודעת להם ומצות וחוקים ותורה צוית וגו'.

ומעתה יתפרש בטוב טעם ודעת המשך הפסוקים בריש פרשתו, אלה הרברים אשר צוה ד' לעשו"ת אותם, תיבת לעשות יתפרש מלשון תיקון (כנודע מדברי החזקוני בפ' בראשית עה"פ אשר ברא אלקים לעשות עיי"ש), והיינו כי שתי מצות צוה אז השי"ת כדי לתקן חטא העגל, תיקון אחר הוא, ביום השביעי יהי לכם קודש שבת שבתון לד', כלו' מצות שמירת שבת לתקן חלק המעשה, ואמר, שבת שבתון לד', דייקא, עדה"כ שעיר לד' שדרשו בו חכמז"ל הביא עלי כפרה כביכול וכנ"ל, ותיקון השני הוא, לתקן המחשבה שבלב, לזה אמר, כל נריב „לב" יביאה את תרומת ד' זהב וכסף ונחושת וגו'.

דרוש נחמד לפרשת פרה

מהגאון מוה"ר יעקב כהן בעל שב יעקב אבר"ק פפר"מ זצ"ל¹⁾

במדרש רבה (פ' חקת) אמר שלמה על כל אלה עמדתי ופרשה של פרה ארומה חקרתי ושאלתי ופשפשתי אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. וכבר צווחי ב' קמאי דקמאי, וגם אני אענה חלקי כפי אשר יורני, רהיני דמשמעות שאמר אמרתי אחכמה, משמע שהי' סבר שהתחכם ג"כ לעמוד על טעם של פרה ארומה, אבל אח"כ ראה שעדיין רחוק ממנו, וצריך להבין באיזה אופן, וגם לשון שאמר, והיא רחוקה ממני, ולא אמר ורחוקה ממני, מה והיא.

ונראה לי תחילה ליישב, דאף לפי מה ראמרו (ע"ז ד' ע"ב) לא היו ישראל ראויין לאותו מעשה אלא להורות תשובה, אפ"ה אתי שפיר דפרה ארומה מכפר על העגל, כי בלא"ה קשה האידך ה' הפרה מכפר, הלא הקרבן לא בא רק על שוגג, והמה היו עושין במזיד, אך הואיל ראיתא (יומא פ"ו ע"ב) גדולה תשובה שזרונות נעשין כשגגות, נמצא אחר התשובה נשאר השוגג דצריך קרבן, ועל זה ה' הפרה מכפר.

ועפ"ז ישבתי מה ראיתא במסכת יומא (שם) גדולה תשובה שרוחה לא תעשה שבתורה, שנאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה והיתה לאיש אחר וגו' ואת זנית וגו'. ולכאורה קשה לפי מה דמדמה הקב"ה עם ישראל כביכול לאשה, ומה שעברו ע"ז כאילו היתה לאיש אחר, א"כ הוי לי' ב' לאווין, ע"פ מה ראיתא בסוף גיטין, לא יגרש אדם את אשתו אלא א"כ מצא בה ערות דבר, והביא התוס' ירושלמי, דפרך לפ"ז למה לי הלא למחזיר גרושתו משנשאת, הלא בלא"ה אם היתה מזנה תחת בעלה אסור לבעל, ומשני לעבור עליו בשני לאווין, א"כ כיון דע"ז ה' אחת מן שלשה עבירות שעברו בבית ראשון, א"כ לפי הרמיון הנ"ל, אצל הקב"ה נמי הוי ב' לאווין. ונ"ל בשביל זה אמרו גדולה תשובה כו', היינו ע"פ מה דאמרינן גדולה תשובה שזרונות נעשין כשגגות, א"כ כיון דנעשה כאילו

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד ט'. — דרוש זה הניע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפען. יברכהו השי"ת בעז ותעצומות.

זנתה שלא מדעת הוי כאנוסה שלא נאסרה על בעלה, וא"כ לא נשאר לרחות רק חרא לא תעשה.

אך עדיין לא א"ש האי תירוצא, הואיל דהקב"ה נקרא כהן (עיי' סנהדרין ל"ט ע"א), ואפי' אנוסה אסורה לכהן, וא"כ עדיין נשאר הקושיא הלא הוי ב' לאוין, וצריך לומר כאידך מ"ד דס"ל גדולה תשובה שזרונות נעשין בזכויות, וכיון דנחשב בזכויות מכ"ש דעכ"פ נחשב כאילו לא זנתה כלל. רק לפ"ז חזר וניער דלא אתי שפיר המעם של פרה ארומה דמכפר על מעשה עגל, ממ"נ אי לא עשו תשובה לא שייך כפרת קרבן כיון דהיו מזידין, ואי עשו תשובה לא צריכין קרבן כלל, כיון דזרונות נעשין בזכויות כפי מה שהוכחנו, דאל"כ הוי ב' לאוין, כיון דאפי' אנוסה אסורה לבעלה הכהן.

אך מנ"ל דאסורה לכהן, רילפינן (כתובות נ"א ע"ב) מוהיא לא נתפסה, והיא הוי מיעוט, הא יש לך אחרת דאפי' נתפסה אסורה, רהיינו אשת כהן. א"כ השתא א"ש ראמר שלמה אמרתי אחכמה, להבין המעם של פרה ארומה דהיא מכפר על חטא העגל, ואף דהיו מזידין והקרבתן בא רק על שוגג, החכים ליישב, לפי שעשאו תשובה וע"י התשובה נעשין שוגגין, על כן הקרבן מכפר, רק, "והיא" רחוקה ממני, רהשתא לא ידע לדרוש המיעוט דוהיא לא נתפסה, דילפינן מיני' ראשת כהן אסורה לבעלה אפי' באונס, ואזי מוכרח לומר דזרונות נעשין בזכויות דווקא כנ"ל, ושוב לא צריכין קרבן, וא"כ מה מעם יש בפרה ארומה, ואם תאמר לכפר על השוגג, דזרונות נעשין כשגגות, לא ידעתי לדרוש המיעוט דוהיא לא נתפסה, ודו"ק היטב.

בענין לעשות ב' ימים פורים מחמת ספיקא דיומא

מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר מבראדי זצ"ל⁽¹⁾

(לק' בערואן להרב וכו' מוהר"ר יצחק שמעלקיש אב"ד דשם).⁽²⁾

הנה מכתבו קבלתי יום וי"ו העבר בעתותי ערב, והנה תיכף היום א' תזריע פניתי להשיבו, ואם כי אין דרכי להשיב על פלפול ובפרט בימים הללו כי הוא יומי דכלה, והעיר גדולה לאלקים, זה בא בכרו וזה בא בחביתו, אך לכבוד רו"מ, היות כי ידעתי כי אהובי' עליו דברינו המעמים, ומלתא אלבישיהו יקירא, אמרתי יהי' מה אשיבנו.

והנה מ"ש להקשות על המרדכי שהקשה למה אין עושין ב' ימים פורים מכח ספיקא דיומא, ותירץ מכח בל תוסיף, ואף דשלא בזמנו אינו עובר אבל תוסיף, כיון דבן עיר מוציא לבן כרך, עובר בכל תוסיף. והקשה כבוד רו"מ הרי בן עיר אינו מוציא לבן כרך כמ"ש בירושלמי, והנה בפלפולו לא עיינתי רק דרך סיקור עין, כי אין דרכי להיות משיב על פלפול זולתי, אך בעיוני בעלמא תמהתי על דבריו, מ"ש דעתה כיון דהוי מכח מנהגא מכח אבותינו הוי ודאי דרבנן

(1) הועתק מעצם כתי"ק באחד מפנקסי תשוכותיו (כת"י ירושלים—מספר 275).

(2) הוא הגאון בעמח"ס שו"ת בית יצחק זצ"ל.

ומוציא המוקף, הנה תמהתי עליו איך יהי' יציבא בארעא וניורא בשמי שמיא, בימים הראשונים שהי' ספק באמת רלא בקיאי בקביעא דירחא, לא הי' בן עיר מוציא לבן כרך, וכעת שבקיאי בקביעא דירחא יהי' יכול להוציא, הרי לא יקראו בב' ימים רק [מחמת] מנהג אבותיהם, ואם בימי אבותיהם לא הי' בן כרך מוציא בזה, איך עתה יוציאנו, הרי עתה אינו קורא רק מכח מנהג אבותינו אבל לא יותר ממה שנהגו הם, ועוד עכ"פ תקשה בימי חכמי הש"ס שלא היו בקיאים בירחא, הי' ראוי לקרות בב' ימים מספיקא דיומא, ולמה מוכח בש"ס דגם בימיהם לא היו קורין בב' ימים רק בספק מוקף חומה. לכך לא נהירין לי דבריו.

גם מ"ש רונ"מ רעל נשים תקנו חז"ל, אבל שומטום לא הי' בכלל התקנה. גם על זה תמהתי, דמה צריך שומטום תקנה בפ"ע הרי הוי ממ"נ, אם הוי זכר חייב כזכר, ואם הוי אשה הוי בכלל נשים שתקנו חז"ל, ומה צריך שומטום תקנה בפ"ע, לכך לא נהירין לי דבריו בזה.

ובנוף הקושיא על המדרכ"ה הנה לכאורה הי' נראה לי ליישב דמ"ש בירושלמי דבן עיר אינו מוציא לבן כרך היינו לפי האמת דלא חיישינן בזה לספיקא דיומא ולכך בן עיר הוי ודאי ביום י"ד ובן מוקף הוי ודאי (מוקף) בט"ו, אבל אם הוי חיישינן לספיקא דיומא א"כ בן י"ד יהי' חייב בט"ו מספק ראולי היום י"ד, ובן מוקף חומה נמי יהי' חייב בט"ו מספק דלמא היום ט"ו, לכך כיון דזה ספק וזה ספק הוי שניהם שקולין ואחד מוציא חבירו, ואף דמפורש בפ"ר"ה דשומטום אפילו את מינו אינו מוציא, היינו דהתם הוי הספק רק דרך מקרה והזרמן, לכך נחשב רק ספק, והוי זה ספק זכר וזה ספק נקיבה, אבל אם הוי חיישינן לקביעא דירחא והוי הספק לכל העולם ומתקנות חז"ל ספק זה נחשב כודאי, וכמ"ש המנ"א סי' תרפ"ח לתרץ דלכך בספק מוקף חומה אין מברכין וביו"ט ב' מברכין, מכח רזהו הוי מתקנת חז"ל וזה רק דרך מקרה, וא"כ מוכח מה דהוי מתקנת חז"ל הוי כודאי ומברכין, ולכך ה"נ אם הוי חיישינן לספיקא דיומא הוי כודאי מכח תקנת חז"ל כיו"ט ב', ואז הוי שוין ספק הבן עיר לספק הבן כרך, והי' זה מוציא את זה, ושפיר כתב המדרכ"ה, וזה עצה נכונה בעזה"י.

אך היותר הי' נראה דלא קי"ל כלל כהירושלמי במה שס"ל דבן עיר אינו מוציא לבן כרך, דהרי הפוסקים לא הביאו זה כלל, והטעם דהרי הוי זה נגד הש"ס דבר"ה דף כ"ט דקאמר שם, כל הברכות אע"פ שיצא מוציא, א"כ מה לי בן עיר מה לי בכל דבר, בכל הברכות ובר"ה בתקיעות אע"פ שיצא מוציא, ושעם פלוגתתן נראה, דטעם הירושלמי הוי, דס"ל דמה שאחר מוציא חברו הוי מטעם שליחות לא מטעם ערבות, ושליחות בעינן איתא בנפשי' אבל מה דליתא בנפשי' לא מצי להיות שליח, לכך כיון רכבר יצא אינו יכול להוציא השני, אבל הרי בקרושין דף כ"ג פריך הש"ס לר"כ מעבר, ומשני כיון דעבר יכול לקבל גיטו מיר רבו של חברו שליח מצי מצוי, א"כ מוכח דס"ל להש"ס רכל דאיתא בשום פעם, נחשב איתא בנפשי', א"כ ה"נ בבן עיר, כיון רעכ"פ איתא בנפשי' ביי"ד, וכן

(3) בהגהות חכמת שלמה על שו"ע או"ח סי' תרפ"ח סעיף ד', הביא קושיא זו בשם חכם אחר, ומביא שם מה שהשיב לו, עיי"ש.

לשנה הבאה, מצי להיות שליח, והירושלמי יסבור דבעינן איתא בנפשי' עתה ממש, לכך ס"ל דאינו מוציא הבן כרך, אבל לדירן דקיי"ל כסוגיא דקרושין ולכך אמרינן במס' ר"ה הנ"ל דאע"פ שיצא מוציא, לכך לא קיי"ל כהירושלמי. ועוד ה' נראה, כיון דמה דאחר מוציא חברו הוי בו ב' טעמים, או מכח שליחות או מכח ערבות, וברש"י ר"ה דף כ"ט מפורש דהוי מטעם ערבות, והנה לדעתו י"ל הסברא כך, דאם הוי מטעם ערבות אז אם עדיין זה לא יצא, א"כ כמו שראובן ערב עבור שמעון עבור מצוה זו, כן ה"נ הוי שמעון ערב בעד ראובן, וכיון דשניהם ערבים זה לזה הוי ערבות ואחר מוציא חברו, אבל אם כבר יצא ראובן א"כ אין שמעון ערב עוד בעד ראובן רכבר יצא, שוב פקע גם ערבות ראובן עבור שמעון, כיון דשמעון אינו ערב עבורו, גם ראובן אינו ערב בעד שמעון, לכך אין יכול להוציא, אבל אם הוי מטעם שליחות, נהי דיצא ראובן, כיון דעכ"פ הוי איתא בנפשי' בשום פעם, נעשה שלוחו. ולכך י"ל, הירושלמי ס"ל מטעם ערבות לכך ס"ל כיון דיצא אין יכול להוציא השני, אבל הש"ס דילן דקאמר אע"פ שיצא מוציא, ס"ל מטעם שליחות, ולא כפרש"י בר"ה, לכך אע"פ שיצא מוציא, כן נראה לי דלא קיי"ל כהירושלמי וכמו שהשמיטתו הפוסקים, ולכך א"ש דברי המדרכי ודו"ק.

והנה באמת בראותי דברי הירושלמי תמהתי, למה נקט רבן עיר אינו מוציא לבן כרך, לאשמעינן רבותא דבן עיר שכבר יצא אינו מוציא לבן עיר שלא יצא עדיין, ומה לי בן עיר לבן כרך או בן עיר לבן עיר, אטו (אם) נאמר דבן עיר ובן כרך הוי כב' אומות חלוקות, זה וראי אינו, ובפרט בדבר התלוי במקום, בן עיר יכול להיות בן כרך, ובן כרך יכול להיות בן עיר, ומה לי ביומו או ביום מחר, אם כבר יצא זה, וצ"ע. אם יודע לכבוד רי"מ שהרגיש בזה באיזה ספר, או יהי' לו תירוץ נכון, יודיעני. ויותר אין פנאי להאריך. דברי ידירו החלש כח ושרור וכו'.

(מקום החתימה)

בענין מתנה לאדם חשוב

מהגאון מוה"ר דוד שיק אבד"ק מאקאי זצ"ל⁽¹⁾

בע"ה. סעטשין יום ג' י"ג תשרי תרכ"ג לפ"ק.

שלמא רבא, לגברא רבא, ניהו כבוד אהובי ש"כ אמ"ו הרב הגאון האמיתי, המפורסם, צדיק נשנב, נר ישראל, כבוד מו"ה משה ברעזאווע נ"י אב"ד ור"מ דק' הוסט יע"א⁽²⁾.

אחר דרישת שלומי ושלום תורתו, באתי להודיע לו כי אנחנו ב"ה בריאים ושלמים כיר ד' הטובה עלינו, והנה קבלתי תשובתו אשר כבדני בה על אנרתי אשר כתבתי לו, וגם עתה באתי לבקש מהדר"ג יחי' על אשר דרש ממני אחד מבעלי בתים שלי על אודות בנו הבח' המשכיל המופלג מרדכי שעהנבערג יחי'.

אשר למד גם אצלי, וראיתי שכלו צח, וכעת לומד בק"ק אויהעל, והנה קיבל ממני אגרת שרצונו ליסע לשיבת הדר"ג יחי' ואביו מסכים לו, והנה מבקש ממני שאדרוש את כבוד ש"ב הרב יחי' ימחול נא להשגיח עליו בהשגחה פרטית כי הוא יעשה את שלו להחזיקו כראוי וכפי יכולתו, רק שימחול נא כבוד הדר"ג לשום עינא פקחא עליי. והנה אף שידוע לי מקדם שמע"ב משגיח תמיד על תלמידיו כולם ביתר שאת, עכ"ז לא אמרתי נואש לכבוד המבקש, והנני כותב זה לידירי ש"ב הרב יחי', ואקוה שבקרב ימים בראותו התנהגות הבח' ההוא ימחול לא"פ [=לי אלה פעמים] להשיבני למען אוכל להשקיש את לב אבי הבח' הנ"ל. והנה לא אשלח נייר חלק, אבקש נא מהדר"ג יחי' למחול לראות מה שדברתי בשלמתי סוגיא דחליפין בישוב קו' מג"א סי' רכ"ג ס"ק ח' שהק' על הרא"ש ש"כ' דמקבל מתנה יברך הטוב בו, יען שנים הנותן מקבל טובה בההוא הנאה דקא מקבל מיני', והק' הא גבי קדושין מפלגין בין אדם חשוב. והנה קו' זו קשה נ"כ בסוגיא דחליפין [ב"מ מ"ז ע"א] ללוי דס"ל בכליו של מקנה בההוא הנאה בו, וקשה ג"כ כנ"ל³. ולענ"ד נראה דוודאי מי שנותן מתנה לחבירו יש לו הנאה בקבלתו דאל"כ לא הי' נותן, אבל המקבל י"ל או שמקבל להנאת עצמו או לכבוד חבירו. ומעתה גבי אשה דבעי' כי יקח בו, שיתן לה שוה פרוטה, צריך להיות אדם חשוב שנדע שלא קיבל רק לכבודה, דאי לכבוד עצמו דורש אף שהיא מ"מ נהנית אבל אין הנאה באה לה על ידו, והוא רק הנורם, ולא מהני, אבל בחליפין, וכן במתנה לענין הטוב, כיון שהנותן בוודאי נהנה, אתי שפיר. קצרתי למען לא אטריח קדם מרן יחי'.
דברי ידירו שאירו ואוהבו לנצח,

הק' דוד שיק מברעזאוו

יתענג על יו"ט הבע"ל בשמחה הוא וכל ב"ב יחיו.

(1) נולד בשנת תקע"ב לערך בעיר ברעזאוו לאביו מוה"ר יצחק אייזיק שיק. הי' תלמיד מובהק אצל הגאון בעל חתם סופר זצ"ל, הגאון מוה"ר קאפיל חריף מווערבוי, והגאון מוה"ר יחזקאל בנעט אבד"ק גייטרא, ונסמך מהם להוראה. בשנת תרי"ב נתמנה לאבד"ק סעטשין, ובשנת תרכ"ז נתקבל לאבד"ק ווראנוב, ואח"כ בשנת תרל"ה עלה לשבת על כסא הרבנות בק"ק טאקאי. נדפס ממנו ס' אמרי דוד עמ"ס חולין, ועמ"ס קידושין, ואמרי דוד ג' חלקים (ע"ה, מועדים, ותשובות). נלב"ע כיום ג' שבט שנת תר"ן ומנ"כ בעיר טאקאי. — מכתב זה הגיע אלינו מגנזי ירידנו הנעלה הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרום מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.
(2) הוא הגאון בעל מהר"ם שיק זצ"ל. — כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד ז'.

(3) כבר קדמו בקושיא זו בר"ן בפ"ק קידושין (רף ז' ע"א) בד"ה והנ"מ באדם חשוב, ש"כ' זו"ל, ואיכא למירק דהא בפ' הזהב פליגי רב ולוי גבי חליפין כמה קונין, דלוי אמר בכליו של מקנה משום דבההיא הנאה רמקבל מתנה ממנו נמר ומקנה וכו', קשיא דהכא אמרינן דדוקא באדם חשוב איכא הנאה כי מקבל מינה מתנה אבל בסתם אינשי לא, ואילו לוי קאמר רבכולהו אינשי קונין בכליו של מקנה, יעווי"ש.

הערות קצרות בענינים שונים

מהגאון מוה"ר אלעזר הלוי איש הורוויץ אבד"ק ראהמינ זצ"ל⁽¹⁾

(א) עיין בש"ס מועד קטן דף ה' ע"ב, כדאמר עולא בעומדין על הגבולין. כוונתם על מה שאמר עולא בנדרים מ"ב ע"ב ע"ש.

(ב) בשושנת העמקים כלל י"ט מסתפק אי אמרינן גם אם עבר בשוגג, כ"מ דא"ר ל"ת אי עבד לא מהני. ופתרון מצאתי בס' נוב"י מהדורא תנינא תשובה ט' דאין חולק בזה בין שוגג למזיד, ומביא ראיות מן הש"ס.

(ג) עיין בשעה"מ פ"ט מאישות הט"ו שכ', ולפי הנראה שדעתו ז"ל (ר"ל דעת מהרי"ט) רשויא אנפשי' חתיכה דאיסורא הוא מטעם נדר כו'. ונעלם ממנו דברי מהרי"ט ח"ג סי' א' שדחה טעם זה דאם הוי מתורת נדר הוי מהני ב' שאלה יע"ש.

(ד) עיין בס' אבני מלואים סי' כ"ח סנ"ו כ' וז"ל, ובריטב"א ס"פ האיש מקדש כו', ומוכח שם דס' הריטב"א דאיסור הנאה לית ל' בעלים וליכא זכי' ב'. ועיין בריטב"א ש"ס ע"ז דף מ"ב ע"א ד"ה גזירה כ' בפ' דישאל זוכה באיסורי הנאה וז"ל, גזירה כו' והו"ל ע"ז של ישראל שאין לה בטילה, פ' דאע"ג דאי מגבה לה איסורי הנאה היתה ישראל זוכה באיסורי הנאה לחשבם שלא להוסיף בהם איסור, ומכאן לישראל הזוכה בחמץ בפסח שהוא אסור לאחר הפסח כדן חמץ גמור שהי' לו קודם פסח, שעבר עליו הפסח, מ"ר עכ"ל, וצ"ע לעת הפנאי⁽²⁾.

(ה) עיין בס' ישועת יעקב [אהע"ז] סי' קמ"א ס"ק ט"ו מתחלתו ועד סופו. קרמו המשנה למלך בהל' גיטין פ"ו מובא בס' בית מאיר במקומו, יע"ש היטב. (ה) עיין בפני יהושע מס' קרושין ס"ג ע"א במשנה, ע"מ שירצה אבא, שכ', ולכאורה הי' נ"ל ליישב דהא דמשמע בכל הגט דעל מנת שירצה אבא תליא בבדידה זה רק אליבא דר"ש דאמר ע"מ שיאמר הן כו'. — וכבר קדמו הרמב"ן בגיטין שכ' להדיא כן ע"ש בפ' כל הגט ברמב"ן כ' סברא זו וכיוון הפ"י לדעת הגדול.

(1) נולד בעיר זלאזין בשנת תקפ"ה בערך לאביו הגאון מוה"ר משולם ישכר הלוי הורוויץ אבד"ק סטאניסלאוו בעמח"ס שו"ת בר ליואי. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר אפרים פישל הלוי הורוויץ אבד"ק מונקאטש. תחילת נשיאתו הי' כאבד"ק מאריאמפאל ואח"כ נתקבל לאבד"ק ראהמינ. נרפס ממנו ספר דבר הלכה, פלפולים בסוגיות הש"ס. נפטר בראהמינ ביום כ' דחג השבועות שנת תרכ"ו לפ"ק, ושם מנ"כ. הערות הללו הועתקו מכת"ק (דף בודר) המונח באוצרו של ירידנו הרבני הנגיד הנכבד המפורסם מו"ה אברהם הלוי שישא נ"י מלונדון. ברכות התורה יחולו על ראשו.

(2) עי' בחי' הריטב"א למס' סוכה (נרפס בס' חידושי הרשב"א, והוא להריטב"א, כנודע) דף כ"ט ע"ב ד"ה של אשרה שכ' וז"ל, ול"נ דוראי כל שהוא כרשותו של אדם ואין לאחרים בו שום רשות ושום זכות אע"פ שהוא מאיסורי הנאה, לכם קרינא ב', עיי"ש. וכן כתב שם להלן בחידושו לרף ל"ה ע"א ד"ה ושל ערלה, עיי"ש.

(ו) עיין בפני יהושע כתובות דף ו' ע"א דכ' דגם להפקיע כתובתה אינה מעיזה בפני בעלה, ועיין גם בק"א שם. ונראה שלא ראה דברי הש"ך ח"מ סי' ס"ב ס"ק ו' ד"ה וראיתי ע"ש שהאריך בזה. והש"ך נראה שלא ראה דברי מהרי"ק המובא בפ"י בק"א שם, ועיין בשני המקומות.

(ז) באה"ע סי' כ"ו מקשה הב"ש סעיף י"ג דברי רשב"א אהרדי, ובאבני מילואים תירץ מדברי רשב"א קדושין יע"ש. וקדמו השעה"מ פ"א מגירושין הלכה ט' יע"ש. ועיין ב"ש הל' גיטין סי' קל"ח ס"א, ולכאורה סותרין דבריו למ"ש כאן, וצ"ע.

(ח) ראיתי בשו"ת חתם סופר להגאון מפ"ב מביא קושיא א' בשם זקני הגאון מ' משלם ז"ל בב"ק דף נ"ג ע"ב בתוס' ד"ה לענין, דכתבו ושמא רבא כרב יוסף ס"ל, משמע דלר"א שור פסולי המוקרשין חייב בבור ע"ש והוא תמוה דבמכילתן דף י' מתקין לה רב אשי חומר בשור מבבור שהשור חייב פסה"מ ולא בור. — כעת ראיתי קושיא זו בשעה"מ הלכות איסורי מזבח פ"א הלכה י"א ע"ש. ונעלם לו.

(ט) עיין בשעה"מ הלכות חובל ומזיק בסוף פ"ז ה"ג מביא בשם רש"ל דהיכי שהוא נמי מפסיר ליכא למיחש שלא יהא כל אחד ואחד [הולך ומטמא טהרותיו של חבירו] יע"ש ד"ה ושוב, והוא אמר כי בעצמו המציא לסברא זו. ובאמת נעלם משני הגאונים אלו דברי התוס' בהגוזל דף ק' ע"ב ד"ה חייב, והוא שם במקומו, ע"ש.

(י) עיין בנדה דף י' ע"א בתוס' ד"ה קחזיא (בסופו), דמצינן למימר כו' דאפ"ה מטמאה בשלישית מעל"ע. וקשה הא קים לן מכמה דוכתא בש"ס רכחו דהתירא עדיף, א"כ שפיר הדק"ל דיש להוכיח דבהגיע זמנה שראתה סוף שלש עונות שניות רמטמאה מעל"ע, מדלא אשמעינן דר"י שעתא, דהוי רבותא טפי מלא הגיע זמנה, ואי דצריך לאשמעינן דמטמאה בשלישית מעל"ע, ז"א דזה הוי רבותא טפי אם אשמעינן כהגיע זמנה ד"י שעתא רכחא דהתירא עדיף, וצ"ע.

(יא) בש"ס ב"ק דף ל"ג ע"א, בעיא מיני' רבא מר"נ מכרו מזיק לר"י מהו כו' או דלמא כיון דמשעבד ל"י למזיק לאו כל כמיני', ופי' רש"י דמשעבד ל"י, דאי לא יהיב דמי שקיל ל"י לשני דרחמנא שיעבדי' ניהל"י. ואיכא למידק מאי קמבעי' לרבא הלא בפסחים דף ו' ע"א תוס' ד"ה התם, חילקו לרבא שם וז"ל, דשאני התם דמתחלה היתה ההכמה של נכרי וכיון דאי בעי זוזי ולא משכח שקיל בהמה לא נפקי מרשותו אבל כשהכמה של ישראל ומצי מסלק ל"י לנכרי בזוזי לא נכנסים לרשותי' ע"ש, וכ"כ ב"מ דף ע' ע"ב ד"ה ואי ע"ש דמפורש עוד ביתר ביאור, וא"כ ה"נ מאי מבעי' ל"י לרבא עצמו אם מכרו מזיק אם מכירתו מכירה, הלא ווראי היא כן, כיון דהכמה היתה מקודם של מזיק, ואף כי עתה משעובדת היא לניזק, אבל לר"י כיון דהמזיק יכול לסלק בזוזי לא יצאת מרשותו, וכיון שהיא שלו וברשותו, בוודאי מכירתו מכירה.

(יב) עיין בהגהות לס' אבני מילואים בתשובה עשרה כ' וז"ל, אמנם אחר העיון כו'. — וכ"ז מבואר בס' כפות תמרים בסוכה ע"ש.

מכתב

מהרה"ק מוה"ר מנחם מענדל מוויזניץ זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ו' טו"ב למב"י ברכ"ת טו"ב (תרל"ט) לפ"ק וויזניצא.

החיים והשלום יחדיו יהיו תמים לכבוד ידידנו ואנ"ש הרבנים הנאונים החרדיים ובקיאים המפורסמים יושבי על מדין בכל מקומות מושבותם נ"י, ולאחב"י הננידים המפורסמים ידאי ד' בכל מקום שהם, כולם יעמדו עלי הברכה.

הנה השמועה פרשה כנפים אשר יצא קול במחנה העברים לאמוד אשר אני בעצמי לא חתמתי שמי עלי העלה הנכבדה הנדפסת הנקראת בשם קול קורא מגדולי דורנו באזהרה לאחב"י לעמוד על נפשם, ולהרים קרן התורה, מול החברה ש"י⁽²⁾ אשר ברצונם לצודר נפשות אחב"י ברשתם ח"ו, ע"כ מצאתי את עצמי מחויב לבא במכתבי הנוכחי למען כבוד ד' ותוה"ק להודיע ולפרסם קושט דברי אמת בזה, גופא דעובדא היכי הוי, הן אמת כי אני לא יכולתי לבא לעזרת ד' בגבורים, בעת שהי' האסיפה בעיר לבוב מגדולי דורנו ד' יאריך ימיהם ושנותיהם, כי מן השמים עכבוני מסבה שהי' בני מחמד נפשי שיחי' מוטל אז על ערש דוי, ע"כ כתבתי אז לכ"ק מח"י⁽³⁾ ידיר ד' הרב הה"ג מו"ה יהושע מבעלזא שליט"א, אשר דעתי מסכמת לכל הדברים והמעשה אשר יעשון גדולי דורנו בהאסיפה הלזו, וגם נתתי כו"ה [=כח והרשאה], לכ"ק מח' ידידי הרב הגאון הקדוש, שהוא יחתום שמי ג"כ, וכן קיים מח' ידידי ד' הנ"ל, והנה כעת הנני מבקש ומתחנן עור הפעם מכל איש ואיש הירא את דבר ד' שיאזור נא כגבור חלציו לעמוד על נפשו ולסקל המסילה ולהרים מכשול ולגדור פרוצות דתוה"ק ולכונן עמודי, וחלילה לשום א' מפו"מ [=מפרנסי ומנהיגי] אחב"י בכל מקום שהם לבא להגעמיינדעמאן אשר נקרא מהחברה ש"י, ולבל ילכדו ח"ו בהפח אשר ישמנו

(1) נולד ביום כ"ד אייר שנת תק"ץ לאביו הרה"ק מוה"ר חיים מקאסוב זצ"ל, ונתחנן על ברכיו. בשנת תר"ר נשא את בתו של הרה"ק מוה"ר ישראל מרוזין זצ"ל. אחר פטירת אביו התחיל לנהוג בנשיאות בעיר וויזניץ, והי' מגדולי מנהיגי ישראל. הי' בידירות נאמנה עם כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע, ובשנת רב רבי חיים כותב אליו תוארים מופלגים יותר מכל שאר השואלים. נרפס ממנו ספר צמח צדיק עה"ת. נלב"ע בליל ש"ק כ"ט לחורש תשרי שנת תרמ"ה לפ"ק ומנ"כ בעיר וויזניץ. — העתק ממכתב זה הגיע אלינו מאת ידידנו הנכבד הרבני המופלג הרגול והמרומם כנש"ק מו"ה שמעון קארניטצער נ"י. טוב עין הוא יבורך.

(2) היא חברת "שומר ישראל" בלבוב הידועה לשמצה. כ"ק מרן ארמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל קראם בכינוי "שומרונים" (עיין בספר מכתבי קורש לכ"ק רבותינו מכאבוב זי"ע ח"א מכתב ט"ז), וראה כס' אגרות סופרים חלק ד' מכתב ל"ד, קול קורא מהגאון מוה"ר שמעון סופר אבד"ק קראקא זצ"ל בענין זה. (ואנב, מש"כ שם שהקו"ק נכתב בשנת תרל"ח, זהו שעות, וכאשר יוכיח מכתב הנוכחי).

(3) הרה"צ מוה"ר שמואל רוקח אבד"ק סקאהל בנו של הרה"ק מוה"ר יהושע מבעלזא זצ"ל הי' חתנו של הרה"ק מוה"ר מנחם מענדל מוויזניץ זצ"ל.

בזה, רק כאו"א ילך נא בדרך הישרה שיכורו להם גדולי דורנו ויורו אותם המעשה אשר יעשון.

ועתה אחב"י, חזקו ואמצו לבכם להציל החפץ היקר מכל מחמדי תבל, הלא היא תתוה"ק, לכל יהי ח"ו למרמס לרגל זרים, וד' יהי בעוזרינו בזה ויזרח עלינו שמש האמת במהרה ונזכה לראות במהרה בבנין ציון וירושלים וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עלינו.

כ"ד הכותב למען כבוד ד' לתוה"ק דורש טוב לעמו, ומצפה לישועת ד' במהרה,

חק' מנחם מענדיל בהרב הצדיק זצללה"ה

מכתב מהגאון מוה"ר יוסף צבי דושינסקיא אבד"ק ירושלים עיה"ק זצ"ל⁽¹⁾

בעז"ה. אור ליום ו' עש"ק בא תרפ"ה לפ"ק ק' חוסט יע"א.

שוכן מעלה, יתנהו לשם ותהלה, ויעלה מעלה מעלה, תור אדם המעלה, ה"ה כבוד אהובי, רב חביבי, ידנ"פ הרב הגאון הגדול המפורסם ע"ה ציס"ע ענף עץ אבות הקדושים, אילי תרשישים, כקש"ת מהו' יוסף נחמי' נ"י⁽²⁾ אב"ד דק"ק סעליש יע"א ומצ"פ לכרכא דכולי' ב"י ק' קראקוי יע"א.

אחדש"ה. גי"ה הגיעני משוחים בשמן ידידות ואהבה, וכתוב לאמר שעומד בהכנה דרבה למקום אשר מאת ה' היתה זאת ואוה למושב לו מקום אבותיו הקדושים זי"ע קרתא דשופרי' עיר ואם בישראל ק' קראקוי יע"א, ואם כי שמחה לאיש כמוני לראות ולשמוע מכבוד ידידי הדר"ג נ"י שהעלהו ה' על נפי מרומי קרת לשמש בקודש במקום אשר שמשו מעולם גדולי הדור איתנים אשר בארץ זי"ע, עכ"ז קשה עלי פירתו דמר הדר"ג ידידי נ"י, בזכרי אשר כמה פעמים

(1) נולד בשנת תרכ"ח בעיר פאקש לאביו מו"ה ישראל דושינסקיא. למד בפדעשבורג אצל הגאון בעל שכת סופר זצ"ל, ואצל הגאון מוה"ר משה פאללאק אבד"ק באניהאר זצ"ל. בשנת תרנ"ב נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר מרדכי ליב ווינקלער זצ"ל בעל לכושי מרדכי. בשנת תרנ"ה נתקבל לאבד"ק נאלאנמא, ומשם נבחר בשנת תרפ"א לכהן כאבד"ק חוסט, ובשנת תרצ"ג עלה ונתעלה על כסא הרבנות בירושלים עיה"ק. בכל מקום שכהן ברכנות הרבין תורה לתלמידים, והעמיד תלמידים רבים, ובתוכם רבנים מפורסמים. נדפס ממנו שו"ת מהרי"ץ, תורת מהרי"ץ עה"ת, תהלות מהרי"ץ על תהלים, וזה לא כביר יצא לאור ספר חידושי עמ"ס ברכות. — נלב"ע ביום ד' לחודש תשרי שנת תש"ט לפ"ק.

(2) הוא הרב הגאון מוה"ר יוסף נחמי' קארניטצער אבד"ק קראקא. ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ח' עמוד כ"א. מכתב זה קבלנו מאת בנו ירדנו המרומם הרבני הנכבד והחשוב מו"ה שמעון קארניטצער נ"י. יברכהו ד' בעוז ותעצומות לאויו"ש.

המתקנו סוד בעניני כלל לעמוד בפרץ, ונדברנו באהבה ורעות, ואקוה שקשר זה לא תנתק, ויעלה זכרונינו לפניו, אם גם הרים וגבעות יפרידו. ואני תפלה, יה"ר שירום ראש לכולי' כרכא ויהי' בידו לנהוג נשיאותו ברמה למלאות מקום אבותיו בכל מכל כל, ויהי' דבריו נשמעים לגדור גדר ולעמוד בפרץ, יחזקתו ה' ויאמצתו בכריות גופא ונהורא מעלי' להיות לתהלה לשם ולתפארת מעתה וע"ע, וה' ישמר צאתו ובואו לחיים ולשלום' כאוות נפשו הטהורה ונפש ידיו נאמן באהבתו בלונ"ח,

יוסף צב"י רושינמקיא

בדין חותם כתוך חותם, ומציצת ענכים כשבת

מהרב הגאון מוה"ר שמעון גרינפעלד אבד"ק סעמיהאלי ז"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ב' תרע"א לפ"ק סעמיהאלי יע"א.

שוכ"ט לכבוד בן אחותי הרב המופלג חו"ב ירא ד'

כש"ת מו"ה שמעי' נ"י בק"ק ארישאר יע"א⁽²⁾.

אחרשה"ט קבלתי מכתבך, בדבר אשר נשלח לך על הכי דואר מחותנך נ"י ערך חמשה ק"ג עור אווז שמנים, ולא הי' עליהם אלא דבר שהוא כחותם אחר, ושאלת אם אין עליהם חשש אחלופי עפ"י דתוה"ק, ואם יוכל אפי' בעל נפש לאכלם.

חו"ד בזה עפ"י דתוה"ק שרשאי אתה לאוכלם, ואין חשש אפי' לבעל נפש, מהטעמים שכתבת ועוד טעמים אחרים, ולא רציתי עתה לבא בארוכה בביאור הטעמים כי אני מפחד פן בינו לביני יתקלקלו, ע"כ אני משיבך בקצרה להלכה למעשה שמותרים המה, יאכלו עניים וישבעו, וכן המנהג עתה בכל בני ישיבה

(1) נולד בשנת תר"ך בערך בעיר חוסט לאביו הגאון מוה"ר יהודה גרינפעלד אבד"ק סעמיהאלי זצ"ל. למד אצל אביו ואצל הגאון מהר"ם שיק אבד"ק חוסט זצ"ל. בצעירותו נסע יחד עם אביו להסתופף בצל כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע. אחר נישואיו נתיישב בעיר מונקאטש וכיהן שם כדומ"ץ, ובשנת תרס"ח נתקבל לאבד"ק סעמיהאלי וניהל שם ישיבה מפוארת. נרפס ממנו שו"ת מהרש"ג ג' חלקים, וחירושי מהרש"ג עמ"ס שבועות וס' זהב שבא עה"ת. נלב"ע ביום י"ט לחודש שבט שנת תר"ץ לפ"ק.

(2) הרב הגאון מוה"ר שמעי' לעזו הי"ד הוא בנו של הרה"ח מוה"ר אשר בנו של הגאון מוה"ר מרדכי יהודה לעזו אבד"ק אינשערדאס זצ"ל. הי' תלמיד מובהק של שני זקניו הגאונים מאינשערדאס ומסעמיהאלי זצ"ל. כיהן כרב דקהל ספרדים בקערעסמיד. נרפס ממנו ספר בני שמעי' על הלכה ודרוש. נהרג עקה"ש במחנה אושוויץ ביום כ"ח לחודש אייר שנת תש"ד לפ"ק הי"ד. — אפריון נמטי' לבנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר משה ארי' לעזו שליט"א רב דקהל תפלה למשה טעמעשוואר ומח"ס משה ידבר, שמסר לנו מכתב זה להדפיסו בקובצנו. ישא ברכה מאת ר' לאווי"ש טובות.

שנשלח להם על הפאסט מבית אבותם בשר וכדומה ואין פוצה פה לדרקק אם הוא חתום חותם בתוך חותם. וד' יברך אותך וישפיע לך שפע ברכה והצלחה ותעלה מעלה מעלה בעניני נפש ובעניני גוף כאות נפשך ונפש דורך הרו"ש וש"ת.

שמעון גרינפעלד

* * *

בעזה"י. עש"ק נח תרפ"ט לפ"ק סעמיהאלי יע"א.

שוכט"ס לכבוד ידידי הרב המופלג בתוי"ש שו"ב מומחה לרבים
מו"ה יוסף נ"י האפפמאנן.

אחרשה"ט. קבלתי מכתבו, ועשיתי כאשר ביקש ממני, והצעתי הענין לפני
מו"ח הגאון שליט"א³, והשיב לי שיותר נראה לו כאותן שאומרים שהרא"מ⁴
אינו אוסר למצוץ הענבים רק כשאוחז הפרי בידו ומוצץ בפיו, אבל כשאינו אוחז
ביד אין שום סברא לאסור, דהאיך יעלה על הדעת דלשיטת הרא"מ יהי' אסור
לאכול ענבים בשבת, ולזרוק הקליפה, ורק לבלוע ענבים שלימים.
ועוד אמר לי, שלדעתו הפי' ביש אוסרין שבסי' ש"כ הוא כך, שמכניס
הענבים בפיו ומוצץ אותם, והמשקה זכ לחוץ לתוך כלי, וזה הוא ענין סחיטה,
מפני שהמשקה זכה לתוך כלי, ואין המוצצם בולע אותם עד שלא יהי' נראה
משקה בחוץ כלל, וזה מסתבר לאסור. — אבל באמת העיקר הוא כדעה א'
שבש"ע סי' ש"כ הנ"ל, ולכן אין לעשות מזה פילפולים.
מהרתי להשיב מפני הכבוד, וידרו דו"ש וטובתו כה"י

שלמה אליעזר הלוי⁵
בהרה"צ רמשליט"א

(3) הוא הרב הגאון מוה"ר שמעון גרינפעלד אבר"ק סעמיהאלי ז"ל.

(4) הובא בשו"ע או"ח סי' ש"כ סעיף א', יעו"י"ש.

(5) הוא הרב הגאון מוה"ר שלמה אליעזר הלוי רומענבערג הי"ד רומו"ץ רק"ק
סעמיהאלי. — מכתב זה קבלנו מאת ירדנו הרבני החסיד הנגיד המרומם מו"ה שאול
הוטמערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש
ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת
המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין עיבוד עורות לתפילין וס"ת, ועוד

מהרב הגאון מוה"ר מרדכי דוד טייטלבוים אבד"ק סמיטשין ז"ל¹

ב"ה. יום ד' תצוה ט"ל תור"ה לפ"ק סמיטשין.

כבוד מחו' הרב הגאון הצדיק המפורסם, בוצינא קרישא, חסידא ופרישא, חכם חרשים, נבין לחשים, גזע תרשישים, בנ"ש קדושים, כקש"ת מ' שלמה שפירא שליט"א האבד"ק מונקאטש².

הנה זה מקרוב יצא רינן בגלילתינו על מעבדי הקלף שגוררים וקולפים קליפות ממש מצד השער, וא"כ יש להעזר הנשאר דין דוכסוסות לדעת רוב הפוסקים, וא"כ העזר פסול לתפילין ולס"ת, ואין איש מהסופרים שמים על לב הדבר הזה, ואדרבה מהדרים דק אחד קלף הלז, כי כל היותר שגוררים מצד השער נעשה העזר מלובן ביותר, וגדולי הדור אשר מחשים בזה בוודאי נעלם הדבר מיריעתם ולא ארעתייהו, לזאת עלה ברעתי לדרוש מאת חכמי הדור האם יש איזה צד היתר בזה, ואם גם המה יסכימו לאיסור, בודאי כאו"א יזהיר ויגדוד כפריסת מצודתו שיעשו העיבוד ע"צ ההכשר הגמור בלי שום פקפוק, והנה זה איזה שנים יצא לאור תקון סופרים חדש (ר' פיעטרקוב), אשר סידרו סופר דייקני ומפלג בתורה מק' ברדיטשוב שמו מפורסם מ' לוי יצחק נ"י, והדפיס אצל התקון קונטרס מיוחד במערכה גדולה מכל גדולי הפוסקים ראשונים ואחרונים לאסור עיבוד כזה, והנה אין מהצורך להעריך לכה"ג אשר עינו כעין הכדולח, אך בקיצור נמדין ארשום, מקור הדין הוא בירושלמי דשבת, על הא דתנן קלף כדי לכתוב עליו פירשה קטנה שבתפילין, ואמרו שם קלף הדא דאת אמר בקולף פני העזר, ופירש הערוך בשם רבינו האי ז"ל דפני העזר היא צד השער, ובמהמנהג הקדים שהיו חולקין העזר לשנים, ה' אותו פני העזר שלצר השער נקרא קלף, והחלק שלצר הבשר נקרא דוכסוסות, ודעת הרמב"ן וסיעתו להיפך, דפני העזר הוא החלק שלצר הבשר, והחלק שלצר השער הוא דוכסוסות, ורוב הפוסקים סובדים כדעה הראשונה, והכי איפסק הלכתא בש"ע סימן ל"ב, ולא הוזכרה סבדא האחרונה כלל בש"ע, וא"כ כשגוררין מעל פני העזר שהוא צד השער קליפה ממש יותר

(1) הוא בנו של הרה"צ מוה"ר נחום צבי טייטלבוים מדראהביטש (בנו של הגאון מוה"ר אלעזר ניסן טייטלבוים אבד"ק דראהביטש זצ"ל). כיהן כאב"ד בק"ק סמיטשין ואח"כ בק"ק דראהביטש. חיבר ספר דמתה לתמר עה"ת, ונרפס ממנו רק איזה דפים ולא נגמר בדפוס. — נלב"ע בעיה"ק צפת ביום ו' כסלו שנת תרפ"ו לפ"ק, ושם מנ"כ.

מכתב זה קבלנו מאת ידידנו המנוח הרה"ח המפורסם מוה"ר בעריש וויינבערגער ע"ה ממונקאטש (מח"ס אגרות שפירין, ועוד) ששלח בערב חג הסוכות תשמ"ה לפ"ק. זכות המצוה תנן בעדו בעולם העליון, ותנצב"ה.

(2) נולד בעיר ריבאטיטש ביום ו' רחנוכה שנת תקצ"ב לאביו הרה"ק מוה"ר אלעזר שפירא אבד"ק לאנצוט (בנו של הנה"ק בעל בני יששכר זצ"ל). כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הנה"צ מוה"ר יקותיאל שמעלקא מסאטוב זצ"ל. בשנת תרי"ז בערך נתקבל לאבד"ק סטריזוב, ומשם נתקבל בשנת תרמ"ב לאבד"ק מונקאטש. נסע בתכיפות להסתופף בצל כ"ק מרן הנה"ק מצאנז זי"ע. השאיר אחריו ברכה כמה חיבורים ככת"ק ועפ"י צוואתו לא נרפסו, הלא המה, שו"ת שם שלמה, שם שלמה עה"ת, ועל תהלים, יריעות שלמה עמ"ס קטנות, ושיב קידושין עמ"ס קידושין. — נלב"ע ביום כ"א לחודש סיון שנת תרנ"ג לפ"ק, ומנ"כ בעיר מונקאטש.

ממה שצריך לתקנו ולהחליקו הרי הנשאר הוא דוכסוסטות גמור, ואין מועיל כלל מה שגורר לצד הבשר הקליפות הדקים הנקראים דוכסוסטות בפי כל, כי כל שנימל פני העור, הנשאר הוא דוכסוסטות, וארבה אם גוררין גם בצד הבשר הרבה הרי הנשאר הוא דוכסוסטות ממ"ג, כי לדעת הערוך וסיעתו הוא דוכסוסטות ע"י שנקלף מצד השער ששם פני העור לדעתם, ולדעת הרמב"ן וסייעתו הוא דוכסוסטות ע"י שגורר פני העור שהוא בצד הבשר לדעתם, ולכן לפי פסק הש"ע צריך באמת לגרור יפה יפה מצד הבשר, אבל מצד השער צריך לזוהר מאד שלא לגרור רק מעט מזעיר מה שצריך להחליקו, ולא כמו שעושיין עתה שקולפין קליפות שיכולין לכתוב עליהן, וא"כ הנשאר ודאי יש לו דין דוכסוסטות, לכן אבקש מאת פני כה"ג להודיעני דעתו הדמה בזה, ואיך נוהגין הסופרים בזה בגליל שלו.

ובהיות כה"ג גם בפנימיות התורה וסודה, ידו הדה, ע"כ אשאלה ממנו ג"כ מאי דהוי קשיא לי בפרשתא שעברה במקדש מלך, על מאמר הזוה"ק (קל"ב א') כיון דמטי ב"ג לישתבח כו' ואצטרך לאכללא לה בתליסר מכילן דרחמי עלאי דמניהון אתברכת ואינון תליסר בוסמין עלאין כמד"א נרד וכרכום וכו' והכא אינון שיר ושבחה וכו' עיי"ש, וכתב במק"מ וז"ל, נרד וכרכום וכו' אלו הם י"ג דשבת, אבל בחול הם א"ל רחום וכו', כמ"ש הרב בסירור, עכ"ל. ופלא בעיני דבכל סידורי האריו"ל נרשם הני י"ג נרד וכרכום וכו', בחול כמו בשבת, ואבקש אשר ימחול נא להאיר עיני בזה.

ובהיות בזה חנני השי"ת ברחמי וברו"ח רמו נכון, אמרתי להעלותו על שלחן מלכים, והוא עם הירוע דהי"ג ת"ד הם בסוד י"ג הויות, היינו י"ב צירופיו והכוללם, כמבואר בספרים, וכן הם בסוד, י"ג פעמים חס"ד, היינו י"ג שמהן ע"ב, כדאיתא בכהאריו"ל, די"ג ת"ד יש בכל א' שם ע"ב, ולחכי אינון בסוד די"ג שבחים דישתבח, שכן שי"ר שבח"ה הל"ל זמדר"ה עו"ז ממשל"ה נצ"ח גדול"ה גבור"ה תהל"ה תפאר"ת קדוש"ה מלכו"ת, עולה כמספר הי"ג מדות אשר נודע מספרם ג' אלפים ר"ב, עם יג"פ הוי' ויג"פ חס"ד במספר השוה, וה"נ בהי"ג דשבת, דהם נר"ד כרכ"ם קנ"ה קנמו"ן עצ"י לבונ"ה מו"ר אהלוי"ת ראשי"י בשמי"ם מעי"ן גני"ם בא"ר מי"ם חיי"ם נזלי"ם מ"ן לבנו"ן עם שב"ת עולה ג"כ במכוון כמספר הי"ג מדות עם י"ג הויות וי"ג פעמים חס"ד, דהוא עצם מספר שיר שבחה וכו', ויתכן לאכללא שם שב"ת ברזא די"ג ת"ד כירוע אשר מקורו בחו"ב דא"א דאינון רוא דשמות הוי' אדי"ד, וכן נמי הם בסוד אתיון י"ה כנודע ודא הוא עצם רוא רשבת, כרביאד לנו האריו"ל במספר רל"ב ותנ"ה מילואי הוי' ואדי"ד עם י"ה זו"ז עולה שב"ת, ואשהי"ב⁽³⁾.

מנאי הדוש"ת באה"ר ואה"ע ומצפה לתשובתו הרמתה במקודם, ויקבל את ימי הפורים הבע"ל בחדוה ושמחה, וזכר עמלק ימחה, והי' עת יקרא המנילה, יפעול פעולה, ישועה וגאולה, לעם סגולה,

חק' מרדכי דוד טייטלבוים

והנני דו"ש כבוד גיסי יקירי ידי"נ הרב המאה"ג החריף ובקי, משנתו קב ונקי, מתוך ומסיק שמעתתא, אליבא דהלכתא, חסידא ופרישא, שלשלת היוחסין, כקש"ת מ' צבי הירש שליט"א⁽⁴⁾, אם אמנם עוד בשלהי קייטא תרמ"ח רציתי להעריך דברים אלו לאמר לכו נא ונוכחה . . . מפני ששנות והבל איזה דיבורים שאמרתי נגד כבודו, אשר יודע בעצמו היטב כי לא הכינותי עצמי ח"ו אף רגע מקודם לדבר לו דברי חידודין ח"ו, כי אנשים אחים אנחנו מאז ומקדם, ואם ברבות הימים מיד ה' עליו השכיח עד אשר קטנו עבה ממנני, אבל בהיותו צעיר לימים ואנכי ישיש וקשיש מיני, כל אשר שאל ממני לא אצלתי ממנו בכל הדרכים וענינים, ע"כ וודאי לא רציתי לפגוע בכבודו ח"ו, אבל נזרק הדבר פתאום באומרי אשר הוא עיכב בעד כ"ק אביו הה"ק שליט"א מבוא במכתב איסור השו"ב, והקפדתי עליו, ותיכף ריצתי אותו בפיוסי דברים, מפני ששמע איזה איש זולתנו, והיותכן לפני ימים הקדושים לעמוד על מדה קלה כמות שהוא, האף אמנם אמר לי שהוא מחול בלב שלם, . . . ובאמת אין כדאי כלל לדבר משטות כזה, ובפרט לזכור בלב, ומכ"ש להעלות על הכתב, וע"כ מנעתי עצמי מאד לכתוב, אבל בלבי ה' פלא גדולה עליו, וכעת אשר הזדמן לגשת אל הקודש באיזה עניני תורה, ויתכן ג"כ לדרוש את שלו' גיסי נ"י, וע"כ דרך אנב לא מנעתי מלהזכירו, והא"ל הטוב אשר ברית אבות לבנים זוכר, והצילנו בחורש הזה מיד הקונה והמוכר, והפיל את העוכר, עם יו"ד בניו בני נכר, הוא זכור יזכרינו לטובה, בזכות דהדר קבלה באהבה, ובזכות קריאת האגרת, נזכה לנזר ועטרת, תהלה ותפארת, ליאור באור שתי התורות, כנגלות ונסתרות, אשר העינים מאירות, ויזכה לקיים את ימי הפורים, הנעשים ונזכרים, בכל שנה ושנה לדור דורים, בשמחה ובשירים. מנאי גיסו ידירו דוש"ת באה"ר ובלונ"ח,

דברי הנ"ל

נא להודיעני אם כבר הדפיס חיבורו או בדעתו להדפיסו בעתים הללו.

גם הנני דו"ש בנו היקר החריף ושנון, זית רענן, מורג חרוץ, בעל פיפיות, תל תלפיות, וותיק וחסיד, מושלם במעלות ומדות, איש חמודות, כש"ת מ' חיים אלעזר נ"י⁽⁵⁾ יופיע, ארמחו אכנהו, ולא ידעתיהו, אך לשמע אוזן שמעתיהו, יתגהו ה' בריא אולם, ויצא טבעו בעולם, וייאשר כחו וחילו לתורה, בחורש אשר ליהודים היתה אורה, ויקיים את ימי הפורים בשמחה ומשתה ויום טוב, ובשתיית יין לרוב, רווחא לבסומי, למשכח מרגניתא דלית לה טימי, כאשר גכנס יין יצא סוד פנימי, דברי קורו ידירו דוש"ת באהבה,

הנ"ל

(4) הוא הגה"צ ממונקאטש וצ"ל כעמח"ס דרכי תשובה. — מה שמכנהו "גיס", כי שניהם היו חתניו של הגה"צ מוה"ר חנינא תורוויץ אבד"ק אולאנוב (בנו של הרה"ק מוה"ר יעקב ממעליץ וצ"ל וחתנו של הרה"ק מוה"ר אליעזר מדויקוב וצ"ל).

(5) הוא הגה"צ ממונקאטש וצ"ל כעמח"ס שו"ת מנחת אלעזר.

בענין ס"ת שנכתב בכתב וועליש

מהרב הגאון מוה"ר יצחק ווייס ראב"ד ק"ק ווערבווי"ה¹

בחי"ת. כאור בוקר ד' תצוה תש"א לפ"ק.

צפרא טבא לינ"פ הרב הגאון הגדול צדיק ונשגב כקש"ת מו"ה דוד וועסעלי שליט"א ראב"ד דפה הק"ק פ"ב יע"א².

אחדשה"ג רב חביבי נ"י. אם כי עדני תש כח, וב"ה שעזר לי עד כה. הנה ראיתי בס"ת הקטן אשר פה בביהכ"נ דשפיטאל, שיש לפקפק הרבה על האותיות שאינם כהלכה כאשר יראה לאיש המביט בו היטב, ובאשר מגיע הש"ק דפ' זכור אשר קריאת פרשה זו לכל הפוסקים היא דאורייתא, וכמפורש בארוכה בס' תרפ"ה, אמרתי להקורא פה, שראוי הוא בש"ק זה לקרוא פ' זכור מתוך ס"ת אחר, והשיבני, שמר הדר"ג נ"י אמר באשר שכתוב בכתב וועליש לא יקראו מתוכו. — הנה בק"ק קיצע כמעט כל הס"ת היו כתובים בכתב וועליש שהוא כתב הספרדים, ועוד מימי הגאון עולם בעל תאמי צבי' תמיד קראו מתוכם, וגם דכירנא, הייתי רגיל להתפלל במנין הגאון ר' דוד לך"ב זיע"א ווצלה"ה, ותמיד קראו אצלו מתוך ס"ת וועליש, אשר גם הוא הגאון תמיד עלה לתורה בו. ודכירנא בשו"ת אור ישראל להגאון הנודע מקלויא חבירו דמרן השנ"א, שם ישנו תשובה גדולה, אשר פוסק שאין פקפוק כלל לקרות מתוך ס"ת וועליש, לזאת אם הדר"ג מסכים, כי ח"ו לא אומר דבר בלי רשותו, אמינא שהסדרה דש"ק תצוה יקראו מהס"ת וועליש³, ופ' זכור בס"ת האחר דאותיות מרובעת⁴, וגם בשע"ת או"ח סי' ל"ב העלה שאין פקפוק על כתב וועליש.

היות שאין לי שום ספר פה, קצתני. ועוד בהיות משכני בק' ק"ב [=קאדלבורג] הארכתי בתשובה בזה. וארכבה שלו' בו, ויונעם לי אם הדר"ג יכתוב לי איזה שורות דעתו הרמה דעת תורה בזה. ואשאר בדשה"ט.

דברי מוקירו ומחבבו באה"ר אוה"נ,

הק' יצחק ווייס

(1) נולד בשנת תר"מ בערך לאביו מו"ה ישעי' דוב ווייס. הי' תלמיד מובהק להגאון בעל שבט סופר אבד"ק פ"ב זצ"ל. בהיותו עוד צעיר לימים נתמנה למגיד מושרים בק"ק פרעשבורג. בשנת תרס"ו לפ"ק נתקבל לאבד"ק קאדלבורג ומשם נתקבל לראב"ד ק"ק ווערבווי. נדפס ממנו ס' אבני בית היוצר, וקונטרס דבק טוב הנספח לשו"ת משנת שכור. השאר אחריו ברכה הרבה חיבורים בכת"י ולא נדפסו. נהרג עקה"ש בשנת תש"ד, הי"ד. מכתב זה (שכתבו בהיותו בבית חולים היהודי בפרעשבורג) הניע לירינו מאוסף „כנסת ישראל" של ידידנו הדגול הרבני הנגיד החשוב והנכבד מו"ה ישראל שטערן נ"י מלונדון. טוב עין הוא יבורך.

(2) הי' תלמיד מובהק להגאון בעל שבט סופר אבד"ק פ"ב זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בת של הנ"ר אבא חייא הירש ראב"ד ק"ק סערעטה. אחר חתונתו נתמנה למו"ץ בק"ק סערעטה, ומשם נתקבל לראב"ד ק"ק פרעשבורג. נפטר בתחלת שנת תש"ב לפ"ק.

(3) אולי צ"ל, מהס"ת הרגיל. (4) היינו כתב וועליש.

בסוגיא דכת"י הוא זה אבל אנוסים, ובדיני הפה שאסר, וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד

משה דוד שטיינזוארציל

רב דקהל בית אפרים
ור"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

בכתובות י"ח ע"ב שנינו במשנה, העדים שאמדו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו הרי אלו נאמנים ואם כת"י יוצא ממק"א אין נאמנים, ואמר ע"ז רמב"ח ל"ש אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת ממון אבל אנוסים היינו מחמת נפשות הרי אלו נאמנים, פי' דהא דקתני דאם כת"י יוצא ממק"א אינם נאמנים היינו דוקא מחמת ממון דאינם נאמנים לעשות עצמם רשעים אבל מחמת נפשות הרי אלו נאמנים, ואקשי לי' רבא כל כמיני' כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, וא"כ אף כי אמרו מחמת נפשות אינם נאמנים לחזור מדיבורם הראשון דהיינו חתימתן בשטר, אלא כי אתמר ארישא אתמר לא שנו אלא שאמרו אנוסים מחמת נפשות אז נאמנים אם אין כת"י יוצא ממק"א במגו דאין זה כת"י אבל כשאמדו מחמת ממון אין נאמנים לשווא עצמן רשעים אף במגו, וזה סוגיית הגמ'. וברש"י ד"ה כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, דגבי עדות חדא הגדה כתיבא בה אם לא יגיד וגו', והכא כיון דחתימי בשטרא היינו הגדה דידהו והיכא מהימנא תו למיעקר הואיל וכת"י יוצא ממק"א, בשלמא רישא כשאין כת"י יוצא ממקום אחר ועלייהו סמכי' כולא חדא הגדה היא דהא באותו ריבור בכרי שאילת שלום קאמרי אבל אנוסים היינו, אבל הכא לאו אפומייהו סמכינן, עכ"ל. ולקמן בד"ה אלא דאמרי מחמת נפשות, נאנסנו דלא משוי נפשייהו רשעים וכיון דעלייהו סמכי' הא בתוך כדי דיבור עקרוה לסהדותייהו והפה שאסר התיר, עכ"ל. משמע מדברי רש"י אלו דכשהם בעצמם מקיימים השטר יכולים לחזור ולומר אנוסים היינו דמקרי עקירת העדות בתכ"ד. וצ"ע דהא הקיום עכשיו אינה ההגדה, דהגדתם כבר נשלמה מכבר כשחתמו בשטר, אלא דהקיום רק מברר שבאמת הגידו מקודם, וא"כ אין שייכות כאן לחזרה תכ"ד והוי כיון שהגיד ורק ע"י הפה שאסר נוכל להאמינם, אבל לא מצד דהוי חזרה. ועוד צ"ע דא"כ מרוע קאמר מצד הפה שאסר, וכן משמע בכולא סוגיא דהטעם מצד הפה שאסר, ורש"י כתב כן בעצמו ואם הוי מצד דין חזרה תכ"ד אמאי איצטריך הפה שאסר, וצ"ע. וע' בחי' הרי"ם כאן ובקהילות יעקב, שנרחקו ולא העלו בזה דבר ברור לענ"ר.

והנראה ליישב דברי רש"י בהקדם דברי התוס' כאן ד"ה אין נאמנים וז"ל, הכא ליכא לאקשוי' דלהימנו במגו דאי בעי אמר פרוע דכיון דמקויים הוי מגו במקום ערים ועוד דחוזרים ומגידים וכיון שהגיד אינו חוזר ומגיד כדאמר בגמ' ועוד דבשני עדים ל"א מגו עכ"ל. והק' בדו"ח דע"א על תירוצם השני דהוי חוזר ומגיד, מאי תירוצן הוא זה, דהקושיא לא היתה דלהמני בתורת עדים, דאז תי'

שפיר דכיון שהגיד אין כאן עדות, אבל הקו' היתה דלהימני מצד מנו וע"ז אין שייך לתרג' כיון שהגיד דזה הוי חסרון בדין עדות ולא בדין מנו, ונדחק דהתי' השני בתוס' מקושר עם תי' הראשון, דהטעם דהוי מנו במקום עדים, וכי תימא הא יש כאן עדים להיפוך ג"כ דהא אומרים עכשיו אנוסים, וא"כ במקום תרי ותרי יכריע המנו, ע"ז תי' דאין כאן עדים שאומרים מצד כיון שהגיד, וא"כ אין נאמנותם רק מצד מנו א"כ שוב הוי מנו במקום עדים, עיי"ש. אבל זה דוחק גדול כמוכן.

והנראה ליישב דבריהם בשני אופנים, דנראה לחדש דדין מנו לא בא רק לחזק טענת בע"ד או עדותם של עדים, דהיינו למשל כקו' התוס' גבי תרי כתי עדים המכחישות זו את זו דלהימני בתראי במנו דפסלי לקמאי בגזלותא דמכיון דיש להם דין עדים רק שיש אחרים מכחישים אותם ובעי לאלומי דבריהם בזה מהני מנו, אבל אם אין להם דין עדים כלל ורק דכל נאמנותם יהי' מצד מנו זה א"א, דמנו אינו נותן דין נאמנות חדשה, כי אם מחזק כח נאמנות, דהיינו אם הוא בע"ד, מחזק טענתו, ואם עד, מחזק המנו את עדותו, אבל אם אינו לא עד ולא בע"ד והמנו צריך לתת לו דין נאמנות זה ל"מ, וא"כ זה כוונתם, מכיון דיש דין כיון שהגיד וא"א להיות על הגדתם תורת עדות ורק מצד מנו גרידא זה ל"מ, וברור.

ובזה מתורץ גם קו' רע"א בתוס' כ"ה ע"ב ד"ה הרי שאמר בני זה וכהן הוא, דהק' דלהימני במנו דאי בעי אמר דאינו בנו וכהן הוא, וכ' וי"ל דאע"ג דאיכא מנו לא מהימן רלדבריו קרוב הוא, והק' ברע"א מדוע אין קרוב נאמן במנו, דהקו' לא היתה כאן דיהא נאמן בתורת עדות רק מצד מנו ומאי חסרון דהוי קרוב. ולדברנו מיושב, דמכיון דהוי קרוב א"א להיות עליו שם עד וא"כ הוי נאמנות של מנו גרידא, זה ל"מ.

ובאופן אחר יש לפרש דבריהם בדף י"ח ע"ב, דדין כיון שהגיד, לא רק מחדש דאין על דבריהם דין עדות מכיון שהעירו מכבר בהיפוך, אלא דכיון שהגיד מסלק כח אמירתם לגמרי, דמי שאמר בענין זה כבר פעם אחת אין אנו שומעים דבריו שוב וניטל כח אמירתו לגמרי, ולא רק מצד עדות אלא דאין אנו שומעים לו כלל, וא"כ אף במנו אינו נאמן, וגם זה נכון. וכן יש ליישב דברי התוס' כ"ד ע"ב דדין קרוב אינו חסרון בנאמנות מצד עדות אלא דהתורה רצתה שלא יעשו שום דין על הקרוב בין לזכות בין לחובה באמירת והגדת קרובו, וא"כ לא רק מצד דין עדות, אלא אף מצד מנו, אין קרוב נאמן, ודו"ק.

והנה התוס' כאן ד"ה הרי אלו נאמנים הק', ולמה נאמנים והלא מנו במקום עדים הוא, פי' אע"ג דאין כתי' יוצא ממק"א ויש להם הפה שאסר, מ"מ הוי מנו במקום עדים דהשטר יש לו דין עדות דלא היו אנוסים כדאיתא להלן י"ט ע"ב בגמ' דאם אחרים אומרים אנוסים היו אף אם כתי' יוצא ממק"א הוי תרי ותרי, חזינן דמדין השטר הוא שנאמר דלא היו אנוסים וכאילו יש לנו עדים שלא היו אנוסים וא"כ הוי מנו במקום עדים, ותי' דמכיון דאומרים כתי' זה אבל אנוסים היינו אין זה קיום כלל עיי"ש, ולהלן נבאר דבריהם, ולכאורה יש להעיר על התוס' כפי מה דנקטו בדבריהם בד"ה שאח"ז שביארנו דכיון שהגיד מסלק גם מנו, א"כ

מדוע לא הק' איך נאמנים באין כת"י יוצא ממק"א הא הוי כיון שהגיד ואין כאן הפה שאסר, והגם דל"ק דהא זה לא מבואר בנמ' רק הוי סברת עצמם ולא רצו להקשות מזה, לפיכך הק' ממנו במקום ערים, אבל מ"מ הוי קצת הערה, ומצאתי שעמד בזה בברכת שמואל כאן. ונ' דלהביאור שכתבנו דאין כאן נאמנות מצד מנו גרירא רק תפקיד מנו הוא לחזק טענה או עדות, אבל לא לחדש נאמנות, נראה דהפה שאסר אינו כן אלא רהוא חידוש נאמנות, מכיון דאתה סומך עליו לחיובא צריך אתה לסמוך עליו גם לזכות, וזה אינו דומה למנו אלא דזה הוא נאמנות חדשה מן הסברא, ולפיכך אף במקום כיון שהגיד מהני, דאף אם אין לו דין עדות יש לו נאמנות מצד הפה שאסר, אבל להסברא השניה שכ' שכיון שהגיד מסלק כח דיבורו רכבר הגיד וריכר בענין זה ולפיכך אף מנו ל"מ, לסברא זו בוראי אף הפה שאסר ל"מ, ושוב לכאן' היו יכולים להקשות דמצד כיון שהגיד לא יהני הפה שאסר.

ונראה דאף לסברא זו ל"ק מ, דמאי אמר' דמכיון שהגיד בזה כבר אמר כח דיבורו בענין זה ואין אנו שומעין לו כלל, אבל כאן א"א מכיון דאתה צריך לשמוע לו בענין שטר זה דהא מקיימים רק על פיהם וא"כ מכיון דשומעים להם בענין הקיום, יש להם כח הדיבור להגיד בזה גם דאנוסים היו, דבע"כ מוכרח אתה לשמוע מהם בענין שטר זה, א"כ צריך אתה לשמוע ג"כ כמה שאומרים דאנוסים היו. ולפי דברינו לא יהיו נאמנים מתורת עדות, דישנם שני רינים כיון שהגיד, חדא דאין יכולים להעיד היפוך עדותם הקורמת, ושנית דאין שומעים להם כלל אף במנו, אבל כאן שצריכים לשמוע להם בענין הקיום, שוב יכולים לומר מצד פה שאסר דאנוסים היו, וצריך אתה לשמוע להם, אבל להגיד עדותם מדין עדות עכשיו, זה א"א דדין זה של כיון שהגיד נשאר קיים, וע' בברכת שמואל ב"ב סי' מ"ב, וא"כ מיושב דברי רש"י היטב מאי דאמר דכולא הגדה אחת היא עם הקיום, היינו דבכרי שיקובל וישמע אצלנו ויהיו נאמנים מטעם הפה שאסר ולא נאמר דכיון שהגיד מסלק כח פיהם ולא יאמנו אף בפה שאסר דאין אנו שומעים להם כלל, ע"ז קאמר רש"י דחדא הגדה היא עם הקיום, ובע"כ אנו שומעים להם ולפיכך יש להם נאמנות מצד פה שאסר, נמצא דהא דחדא הגדה היא מצד זה צריכים לשמוע להם ויש להם פה שאסר, נמצא דצריך להא דחדא הגדה לסלק הדין כיון שהגיד המבטל אפי' מנו מצד דאין אנו שומעים להם כלל דכבר אמרו בזה, ע"ז כ' רש"י דחדא הגדה היא עם הקיום, ובע"כ נשמע להם, ולפיכך נאמנים מטעם הפה שאסר, ודו"ק כי נכון הוא בס"ד. ואין כונתו דהוי חזרה גרירא מדין חזרה תכ"ד, דזה א"א, דהקיום מברר שכבר הגידו בעת חתימתם וא"א להם לחזור עכשיו מעדותם, אלא דנאמנים מצד הפה שאסר, והא דכ' דכולא חדא הגדה היא, בכרי שנוכל לשמוע להם ולהאמינם בהפה שאסר.

ואולי יש לחדש בזה יותר, דבאמת לית כאן שני דיני כיון שהגיד, רק הכל מצד דאין אנו שומעים להם, מכיון שכבר הגידו, ולו יצויר דנצטרך לשמוע להם, אזי יכולים לומר גם מדין עדות ואז נוכל לפרש ברש"י כן דמכיון דבע"כ צריכים לשמוע מהם הקיום, ובלתי הגדתם בזה לית כאן שטר כלל, א"כ באותה ההגדה יכולים להגיד לנו ג"כ דאנוסים, ומחויבים לשמוע להם, מכיון דהוא באותו הגדה

שאומרים הקיום, וא"כ יכולים לחזור מהגדתם הראשונה שבשטר מדין עדות, ונפרש בזה גופא צריכים לשמוע הגדתם בענין אנוסים הוא מכיון ראומרים אותו באותו דיבור של קיום, ומכיון דשומעים לדיבורם לקיים השטר, צריכים אנו לשמוע מדין הפה שאסר על אנוסים, ושוב אין כאן כיון שהגיד ויכולים לחזור מדין עדות, ולדרך זה הוכרח רש"י כן בכדי לתרץ קו' התוס', דהא הוי מגו במקום עדים, ולא ס"ל כתי' דאין זה קיום כלל, לפיכך הוצרך לפרש דכולה חדא הגדה הוא ונאמנים לחזור מדין עדות, ולדרך הראשון מתרץ כתי' התוס' הרא"ש שנבאר להלן בדברנו, ודו"ק כי נכון בס"ד.

והנה בביאור שי' התוס' שכ' כתי' דאין זה קיום כלל מכיון שאומרים אנוסים היינו בתכ"ד של הקיום, כ' בחידושי ר"ח הלוי זצ"ל בהל' גירושין דכוונתם דאין זה נאמנות מצד הפה שאסר להגיד שאנוסים היו דזה הוי כנגד עדים והפה שאסר במקום עדים לא אמרי', אלא דהכוונה דאין זה קיום כלל מכיון ראומרים כתי' הוא זה אבל אנוסים היינו אין הפירוש שנאמנים שאנוסים מכיון שהם הם המקיימים, אלא דזה ל"מ קיום, דאם אומרים דחתמו מתורת כתיבה בעלמא ולא בתורת שטר זה ל"מ קיום השטר ושוב השטר חסר קיום. והסברו באמת צדיק הסבר, דמדוע לא יקרא קיום הא אנו יודעים דאם באמת חתמו על השטר דלא היו אנוסים ורק חסר לנו הידיעה דחתמו, ומכיון שאומרים שחתמו א"כ נתברר לנו שלא היו אנוסים, ומדוע אין זה קיום, ועוד מאי מרמה זה להפה שאסר דזה הסברא לכאורה אינה מצד פה שאסר, אלא דקיום כזה ל"ה קיום.

ונראה לבאר דברי התוס', דחרשו כאן יסוד חרש בדינא דפה שאסר, דהנה בכל פה שאסר כמו למשל, בשדה זו של אביך היתה ולקחתיה הימנו, הכוונה דהוא נאמן לומר שדה זו של אביך היתה מדין הוראת בע"ד, אבל אינו נאמן בלי ראי' לומר לקחתיה ממנו, היכא ריש דאי' שהיתה של אביו, אבל היכא דאין להבין ראי' דהיתה של אביו ורק מצד הוראת בעל דינו, בזה שוב נאמן הבע"ד לומר לקחתיה' מכיון דהוא המודיע לנו דהיתה של אביו בע"כ צריכים אנו להאמינו דלקחה, אבל אם למשל יהי' לנו עדות שלא לקחה בזמן שטוען שלקחה מאביו, הוי הפה שאסר במקום עדים ואינו נאמן, ולא נימא להיפוך מכיון שאין אתה מאמינו שלקחה אל תאמינו דשל אביו של זה היה, זה לא אמרינו, נמצא דדין הפה שאסר הוא מכיון דאתה מאמינו על הראשון תאמינו על השני, אבל לא להיפוך, מכיון דאין אתה מאמינו על הדיבור השני אין להאמינו אף על הראשון, אבל נראה אם למשל אחד אומר אבי מכר שדה זה לאביך, אבל באותו זמן שמכר לא הי' שפוי בדעתו, ולא הי' כאן, מכירה, והאחר יביא עדים שאביו היה תמיד שפוי בדעתו ולא הי' שום זמן של חסרון דעת אצלו, אבל אינם יודעים שעשה מעשה מכירה, בזה לא נוכל לומר מכיון דנתברר אצלנו בראיה דתמיד הי' בדעת ואני הודיתי דאבי מכר א"כ יזכה האחר בזה, אינו כן, מכיון שאמרתי שעשה מכירה בעת שטותו שזה אינה מכירה כלל, הגם דהוא מביא עדות דתמיד הי' אבי בדעתו, מ"מ חסר לו ראי' על מעשה מכירה, ואין לצרף מה שאמרתי, לפי שאני לא אמרתי מעשה מכירת כלל, דמכירת שומה אינה כלום, ואין לחדש מאמרתי מעשה מכירה, ובזה אמרי' אם אין אתה מאמין לי על השטות אין לך להאמין לי

גם על המכירה שאני לא אמרתי אלא מכירת שטות, וא"א לך לחדש מזה מכירה של דעת, והכלל בזה היכא שהם ענינים נפרדים כנון של אביך היתה ולקחתיה ממנו, בזה אמרי', רק אם אתה מאמינו ששל אביו היתה צריך אתה להאמין לו גם על לקחתיה, ובאם אי אפשר, כנון שיש עדות שבעת שטען שלקחה, דלא לקחה, אז הפסיר, אבל כשהוא ענין אחד כנון שמורה שאביו עשה מכירת שטות, שאין ע"ז שם מכירה, אף אם נודע לנו בבירור שמעולם לא הי' שוטת, מ"מ אי אפשר ללמוד מרבירו מכירה, מכיון שהוא אמר שהי' מכירת שטות, דאין על זה שם מכירה כלל, א"א להוציא מדבריו מכירה של דעת, כן נראה פשוט. וכן הוא בכאן, אם העדים מודים שכת"י הוא זה אבל אנוסים היו, א"כ לא הי' בזה חתימה של שטר, ואף אם יש לנו אנן סהדי שלא היו אנוסים, מ"מ אין לחדש מרבריהם חתימה של שטר, מכיון דהם אמרו שהיתה חתימה של אונס, ואין לגזוז דבריהם ולחדש מהם דבר אחר, רק היכא דהם דברים נפרדים, אנו מקבלים אחד נרידא, אם הוא במקום שא"א לקבל השני, אבל אם אמר ענין אחד ואנו נגזוז מדבריו חלק, ולקבל החלק האחר, ויולד אצלנו דבר חדש מה שלא אמר, דהיינו שהוא אמר שהיתה מכירה דלא מהני, ואנו נחדש דהיתה מכירה דמהני, זה א"א לעשות, וכן כשהוא אומר שלא היתה חתימה של שטר, ואנו נחדש דהיתה חתימה של שטר, זה א"א.

וע' בחי' ר"ש ב"ב סוף סי' י"ח, שחידש דאם אחד תובע לחבירו חטפת ממני חפץ ומביא ע"א שחטף ממנו והלה טוען אין חטפי וירידי חטפי ומביא ע"א כדבריו נאמן ופטור, כן איתא בש"מ ב"ב, והוציא מזה דה"ה אם הנתבע יטעון לא חטפתי נ"כ יפטר ע"י העד שאומר ששלו חטף, דאל"כ גם כאומר ירידי חטפי לא יהני לו העד, דמכיון דהאי נאמנות שלו כנגד חזקה דמה שתחת יד אדם הוא שלו הוא רק מצד מגו דלא חטפי, וא"כ ליכא מגו, דאם יאמר לא חטפי חסר לו סיוע העד וצריך לישבע, ובע"כ דהעד פוטרנו גם אם טוען לא חטפי, עיי"ש שביאר הטעם בזה. והקשה מדוע לא נימא דעכשיו יש לנו שני עדים על החטיפה וע"א דשלו הוי, ואין רבררו של אחד במקום שנים, ע"ז כ' דאין לצרף העד שאומר דירידי חטף עם מי שאמר שחטף סתם ולהוי שני עדים על החטיפה, דמכיון דאומר דירידי חטף נמצא דלא הי' חטיפה של גזילה, וא"א לצרף עם חבירו לחייבו תשלומי גזל, וזהו כסברתינו, ודו"ק.

אבל על דברי התוס' ק' לכאורה, דאמרי' לקמן בגמ' דר"מ חולק בברייתא על מתני' וקאמר ראף אם אין כת"י יוצא ממק"א אין נאמנים לפוסלו ומקשי' בגמ' מ"ט דר"מ ומשני' בשלמא בקטנים היינו פסולי עדות היינו אין נאמנים דחזקה דמלות גופי' מידק דייק ולא מחתים פסולים, אלא אנוסים היינו מ"ט, וכ' התוס' י"ט ע"א דכאן משמע דלר"מ מגו במקום חזקה ל"מ ולרבנן מהני, וצ"ע בסוגיא דב"ב דף ה' עיי"ש, ולכאורה דבריהם תמוהים מאד, דהא איתא להדיא בסוגיא לקמן י"ט ע"ב דיש לזה דין אנן סהדי ולא חזקה נרידא ראף אם שנים אחרים אומרים דאנוסים היו יש לזה דין תרי ותרי, וא"כ הוי מגו במקום עדים, כמו שהק' התוס' באמת, וכ' דלחכי מהני לרבנן מטעם דאין זה קיום כלל וחסר הקיום ולא מצד דנאמנים לומר אנוסים או קטנים במנו דאין זה כת"י, דהא מגו

במקום עדים הוא, אלא מצד דחסר הקיום, וא"כ מ"מ, אם ר"מ סובר כס' התוס' דאין זה קיום כלל, א"כ מאי נ"מ אם הוי במקום חזקה, דהא מ"מ אין כאן קיום כלל, ואם אינו סובר סברא זו, א"כ מדוע קאמר דהוי רק מגו במקום חזקה הא הוי מגו במקום עדים, וגם על עצם הגמ' ק', מאי קושיא מאנוסים היינו דשם אין חזקה הא יש כאן אנן סהדי של שטר כדלהלן י"ט ע"ב דקרי ל' תרי ותרי, וא"כ שוב הוי מגו במקום עדים, וצ"ע.

והנה בתוס' הרא"ש בש"מ הובא תי' אחר על קו', ונבאר תירוצו, ובדבריו יהי' ניחא הסוגיא מר"מ דק"ל מ"ט דאנוסים היינו וגם קרי ל' במקום חזקה ולא במקום עדים, וביאור דבריו נראה, דהא דמגו אינו נאמן כנגד עדים הוא רק אם המגו הוא באופן שלפי טענה האחרת שנאמן בה הוא מצד דאינה כנגד עדים ורוצה שנאמינו עכשיו בטענה אחרת כנגד עדים, בזה מגו במקום עדים ל"א, אבל אם יש בטענתו האחרת לבטל כח העדים, גם בטענה זו יכול לומר כנגד העדים דלעולם במגו יש לו כח הטענה האחרת, והנה בכאן אם אומרים מזויף הוא, נמצא אין כאן עדות מצד השטר כלל וחספא בעלמא הוא, א"כ אף אם עכשיו מודים שחתמו אלא שטוענים נגד עדות שבשטר דאנוסים היו, אף בזה נאמנים מכיון דבכחם לסתור עדותם בטענה אחרת, גם בטענה זו יכולים לסתור אותו עדות, ובזה מהני אף כנגד עדים. ובזה יהי' מיושב הסוגיא מאי דאמר' אליבא דר"מ, דהנה הא דאמר' בגמ' דהוי תרי ותרי דאנן סהדי דלא היו אנוסים וקטנים, אין זה אנן סהדי צדדיית, רמח"ת נאמר דאנן סהדי דלא היו אנוסים, אטו ליתא רוצחים ונברא אלמי בעולם, אלא דזהו מדיני השטר דהתורה אמרה דכל שטר צריכים אנו להאמינו ונעשה כמי שנחקרה עדותן כב"ד, ואין עלינו לספק שמא אנוסים או פסולי עדות היו, אבל אין כאן הוכחה צדדיית דאין אלו אנוסים או פסולי עדות, כי אם דהאנן סהדי הוא מדיני שטר, וא"כ מכיון דהעדים אם יאמרו שמזויף הוא לא יהי' כאן שטר, א"כ בהפך שאסר יכולים ג"כ לומר אנוסים היינו או קטנים, דמכיון ריכולים לבטל כח השטר בטענת מזויף, יכולים לבטל ג"כ בקטנים או אנוסים, אבל תך חזקה דאין המלוה מחתים פסולים זה אינו אנן סהדי, רק חזקה צדדיית, דאין אדם מחתם פסולין על השטר, וזהו מצד ידיעת טבע העולם ולא מצד דיני שטר, וא"כ נגד חזקה זו אינם נאמנים כמגו, אי נימא דמגו במקום חזקה ל"א, דאין בכחך לבטל החזקה כמגו, אבל האנן סהדי שאינו הוכחה צדדיית, רק כל כחו גבנה מן השטר, ויכולים לבטל את השטר בטענת מזויף, א"כ יכולים לבטל ג"כ בטענת פסולי עדות, אבל כנגד החזקה שאינה נובעת מן השטר רק מצד טבע העולם, כנגד זה לא מהימני כמגו, ונמצא דר"מ מודה לדברי חכמים דהאנן סהדי הבאה מן ריני שטר ששוה בקטנים או באנוסים יכולים לבטל כמגו, כיון דכח המגו לבטל שטר זה, אבל כנגד החזקה לא, וחזקה זו ל"ש באנוסים, ולפיכך הק' הגמ' שפיר דבאנוסים לא יתורץ, והתוס' דימו שפיר מחלוקת ר"מ וחכמים למגו במקום חזקה, אבל לפי התוס' כפי ביאור ר"ח זצ"ל ראינאם נאמנים בטענתם דאנוסים רק דאין זה קיום ואמירת כתב ידינו, א"כ גם כנגד חזקה מהני זה, רהא חסר קיום, וצ"ע.

בענין הדלקת נר שבת

חיים בן ציון פאלגער

חבר כולל עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

כ' הרמב"ם בפ"ה מהל' שבת ה"א, א' אנשים וא' נשים חייבין להיות כבתיהן נר דלוק בשבת כו' ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת וחייב לכרך כו' כדרך שמבדק על כל הרברים שהוא חיים בהם מר"ם. ובפ"ל ה"ה כתב, ויהיה נר דלוק ושולחן ערוך לאכול ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת הן, ע"כ. ודקדקו האחרונים למה כ' בפ"ה שהרל"ג הוא בכלל עונג שבת, ובפ"ל כ' שהוא לכבוד שבת והלא הן כ' מצות נפרדים מר"ם, כמ"ש הרמב"ם בעצמו בריש פ"ל.

ונקדים לבאר פלוגתת הראשונים בזה, די"א דהרל"ג משום עונג שבת, וי"א משום כבוד שבת, רהנה איתא במס' שבת (דף קיט.). ר' נחמן בר יצחק מכתף ועייל מכתף ונפק, ופרש"י בע"ש יוצא ונכנס להביא תמיד משואות כלי תשמיש ובגדי חופש ומגדים כאדם שמקבל את רבו בביתו ומראה לו שהוא חשוב עליו וחרד לכבודו לטרוח ולהרבות בשבילו, ע"כ. וע' ברש"י שבריי"ף כ', כאדם שמקבל את רבו ומראה, "לכל" שהוא חשוב כו', וכן העתיק הר"ן, ע"ש. ולכאורה יש ללמוד מזה גדר מצות כבוד שבת, והוא מה שמטריח את עצמו בשביל השבת ועי"ז הוא מוריע לכל שהשבת חשוב עליו. ועד"ז יש לבאר כל המטרחות שהטריחו חז"ל לכבוד שבת שם בסוגיא, שע"י טרחתם לצורך השבת היו מראים לכל שהשבת חשוב בעיניהם ועי"ז מתכבד השבת. ולפי"ז יש לומר בהדלקת נרות דע"י אור הנר יש שלום שאינו הולך ונכשל באפילה כמ"ש רש"י כ"ה ע"א ר"ה הדלקת, ויש לו עונג שבת שמתענג מהשלום, וא"כ במעשה ההדלקה הזה שמשתדל ומטריח את עצמו להדליק נרות לצורך עונג שבת, הוא מכבד את השבת, כמו שאר דברים שטורח בהם קמי שבתא לצורך שבת שהם בכלל כבוד שבת.

והנה כתבו האחרונים דלמ"ד דהדלקת נרות משום כבוד שבת בע"כ צ"ל דאע"ג דהזכירו חז"ל עור כמה דברים שצריכין לעשות לכבוד שבת כגון שולחן ערוך ומטה מוצעת וכדומה, מ"מ אין הרל"ג באותו דרגא, רק במעלה גבוה מהם, דדוקא הרל"ג קבעו חז"ל למצוה והיא מז' מצות דרבנן עם ברכה ושאר פרישים ורקדוקים, משא"כ בשאר דברים שעושים לכבוד שבת. ולפי"ז יש לומר דאף מ"ד דהרל"ג משום עונג שבת מודה דע"י השתדלותו במעשה הדלקה הוא מכבד את השבת, רק דלדעתו לא עדיף פעולה זו משאר המטרחות מקמי שבתא שהם לצורך שבת שהם משום כבוד שבת ולא קבעום חז"ל למצוה, אלא הא דהחמירו חז"ל בהרל"ג לקבעה למצוה הוא משום מצות עונג שבת והיינו ההנאה שיש לו כליל שבת ממה שאינו נכשל באפילה. ולפי"ז עיקרי חלקי המצוה הוא שיהיה אור בבית כליל שבת ויתנהג ממנה וזהו לעיכובא בקיום המצוה, אבל מעשה ההדלקה שמשתדל ומטריח א"ע להדליק ומראה לכל שהשבת חשוב בעיניו שע"י מתכבד השבת, אינו לעיכובא בקיום המצוה. אבל למ"ד הרל"ג משום

כבו"ש אף מעשה ההדלקה מעיקרי חלקי המצוה הוא שע"י מעשיו הוא מראה לכל שהשבת חשוב בעיניו, ועי"ז יש כאן כבו"ש. ונמצא הנפק"מ בזה, כשיש לו נר דלוק מבע"י אם יש עליו חיוב לכבותה ולחזור ולהדליקה כדי לקיים מצות הדלקת נרות או לא, דלמ"ד הדל"נ משום עונג שבת לכאורה א"צ לכבותה ולחזור ולהדליקה כיון שיש שלום בבית ועונג שבת, ולא איכפת לן מתי הודלק ואף דחסר לו מעשה ההדלקה שהיא מן הפעולות שהן לכבו"ש כיון שמכשיר את העונג שבת מ"מ אין כאן חסרון בקיום מצות הדל"נ שהתקינו חז"ל רק חסרון מצד מצות כבו"ש וכאילו לא ערך את שלחנו וכדומה, אבל מצות הדל"נ קיים בזה שיש אור בבית ומתהנה ממנה, אבל למ"ד הדל"נ משום כבו"ש א"כ מעיקרי המצוה, הוא הטירחא במעשה ההדלקה, ואם חסר מעשה זו הרי לא קיים מצות הדל"נ כתיקונה אע"ג שיש לו עונג שבת בלילה, ודו"ק.

והנה איתא (שם כ"ג:) דביתוהו דר' יוסף הות מאחרה ומדלקת לה כו' סברה לאקדומי, (פרש"י, בעוד היום גדול) אמר לה הווא סבא תנינא ובלבד שלא יקדים ושללא יאחר, (פרש"י, שלא יקדים דלא מינכרא שהיא של שבת) ע"כ. ולכאורה יש לפרש דעת רש"י דס"ל כמ"ד הדל"נ משום כבוד שבת וע"כ בעינן שיהא ניכר שהדלקה לשם שבת ואז יש כבו"ש, משא"כ אם תקדים להדליק בעוד היום גדול, אף אם כוונתה היתה לשם שבת אבל הרי אינו ניכר, לכל"י שהדליקה לשבת, אבל אם הדל"נ משום עונג שבת, הרי לא איכפת לן אם ניכר שהודלק לשם שבת לענין קיום המצוה כנ"ל. אמנם כ"ז לרש"י וסייעתו שפירשו מאמר דהאי סבא לענין נר שבת, אבל דעת הרמב"ם דהווא סבא לא שייך לענין נר שבת אלא לענין נר חנוכה, וכמ"ש בפ"ר מהל' חנוכה ה"ה אין מדליקין נ"ח קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה, לא מאחרין ולא מקדימין, וכ' המ"מ שיצא להרמב"ם זה מ"מ"ש שם ובלבד שלא יקדים כו', והרמב"ם מפרשה בנ"ח, ובהוצאות החדשות להרמב"ם (תשל"ה) הגירסא בל' המ"מ והוא מפרשה בנ"ח, בלבד" ע"כ, א"כ עדיין י"ל דהדל"נ משום עונג שבת, וא"צ שיהא ניכר שהדליקה לצורך שבת, ומאמר דהווא סבא שייך לדיני חנוכה שיש חיוב דפרסומא ניסא, וע"כ שם דוקא צריך שיהא ניכר שהדליקה לשם מצות נ"ח.

ולפי הנ"ל אולי יש לבאר מה דאיתא התם (כ"ה:) ר' ישמעאל אומר אין מדליקין בעשרון מפני כבוד שבת מ"ש אמר רבא מפני שריחו רע גזירה שמא יניחנה ויצא א"ל אביי ויצא א"ל הדל"נ בשבת חובה, ופרש"י כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום הנר כעין יממא ביומא (ע"ה:), עכ"ד. ושם איתא אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל, הילכך מאן דאית לי' סעודתא לא ליכלה אלא ביממא או באור האבוקה ע"ש. וי"ל דמחדש רבא, דכמו שע"י מעשה ההדלקה הוא מאפשר עונג שבת בלילה שאינו נכשל באפילה, ומשום"ה יש בטירחא כבוד שבת, א"כ ה"ה בזה שמשדל מקמי שבתא שיעמרו הנרות במקום הסעודה יש בטירחא זו כבוד שבת שמאפשר בזה העונג שבת בשעת הסעודה שיהי' במקום האבוקה ויאכל וישבע. וז"ש רש"י כבוד שבת הוא שאין כו' וא"כ ע"י טירחא זו שמכשיר העונג בלילה יש בה כבו"ש. [וי"ל דכבו"ש זה מה שמדליק במקום סעודה הוא לכו"ע בגרר שאר ענינים שהם

לכבו"ש אבל לא לעיכובא במצות הדל"נ, ששם הכבו"ש בא ע"י עצם מעשה ההדלקה שע"י מעשה זו יהי' אור בבית וע"כ יש מ"ד דהדל"נ משום כבו"ש זו לעיכובא כנ"ל, משא"כ הכא לא הי' ניתוסף עונג שבת ע"י מעשה ההדלקה גופא, אלא מזה שהדליק במקום שיסעוד שע"י יהי' עונג שבת וע"י מתכבד השבת ע"י פעולתו עכשיו, וע"כ אם לא הדליק במקום שיסעוד ל"ה לעיכובא. ועס"י רס"ג ס"י ברמ"א מש"כ ועיקר הדלקה תלוי' בנרות שמדליקין על השלחן, ועמ"א סקב"ג ומ"ב סקמ"ה שעיקר המצוה „לכתחילה" הן הנרות שאוכלין לאורן ודאוי שתהא הברכה עליהן ע"ש. ועי' תוד"ה הדל"נ בשבת חובה, פ"י במקום סעודה רחובה הוא שיסעוד במקום הנר משום עונג ע"ש. והנה מדאמר ר' ישמעאל אין מדליקין בעטרן מפני כבוד שבת ופירשה רבא משום דהדל"נ במקום שיסעוד חובה, לכאורה צ"ל דכוונת התוס' בזה כרש"י דכיון רחובה שיסעוד במקום הנר משום עונג שבת ע"כ יש בהדלקתו במקום סעודה משום כבו"ש, וע"כ אין מדליקין בעטרן שמא יניחנה ויצא ולא יהיה לו עונג שבת בשעת הסעודה, וע"כ יחסר לו מצות כבוד שבת שעל ידי מעשה הדלקה במקום שיסעוד.

ויבאר עור מ"ש בתוד"ה חובה שכתבו יש שרוצין לומר דאין לברך אהדלקת נרות כו', ואומר ר"ת דשיבוש הוא כו' אבל הדל"נ הוא חובה של מצות עונג שבת וכמה חובות הן רטעונין ברכה, ומה שאומר טעם אחר שלא לברך משום שאם היתה מודלקת לא היה צריך לכבותה ולחזור ולהדליקה ולא להדליק אחרת, אין נראה רהא גבי כיסוי הרם אם כסהו הרוח פטור אפ"ה כשמכסה צריך לברך ע"ש. ומבואר רבין ר"ת ובין הי"א מודים דאם דלוקה ועומדת דא"צ לכבותה ולחזור ולהדליקה, וכי פליגי כשאין נר דלוק ועכשיו הוא מדליק ולענין ברכה, וא"ש כיון שדעת התוס' הוא שהדל"נ היא חובה של מצות עונג שבת וע"כ לענין קיום מצוה דהדל"נ לא קפדינן שיהיה ניכר שהדליק, כיון שסוף סוף נר דלוק בבית בלילה כנ"ל, ומה"ט דעת הי"א ראף שאין נר דלוק מבקעו' ועכשיו מדליק, דא"צ לברך, ור"ת ס"ל כיסוי הרם יוכיח דאפ"ה כשעכ"פ מכסה מברך, וה"נ כשמדליק מברך.

והנה כתבו התוס' שם אח"כ וז"ל, ועוד נראה לר"ת שאם היתה הנר מודלק ועומר שצריך לכבות ולחזור ולהדליק כדא"ל האי סבא ובלבד שלא יקדים ובלבד שלא יאחר (לעיל כג:), ע"כ. ולכאורה צריך להבין הרי רעת ד"ת לעיל שאם מודלק ועומד שא"צ לכבותה וא"כ למה חזר וכתב בפשיטות שצריך לכבות ולחזור ולהדליק, ולהנ"ל א"ש דמה שכתב ר"ת בתחלת התוס' הוא למ"ד הדלקת נרות משום עונג שבת כמ"ש התוס', אבל לדינא דעת ר"ת דהדל"נ משום כבוד שבת כדא"ל האי סבא כו' וכמ"ש רש"י דלא מינכרא שהוא של שבת שצ"ל ניכר שמדליק לשם שבת ואז מתכבד השבת, וא"כ אם מודלק ועומד בודאי צריך לכבותה ולחזור ולהדליקה וכ"ש שמברך עליו כשמדליק דלא גרע משאר דברים שהם מד"ס כמ"ש התוס' לעיל, ואותו מ"ד דס"ל דהדלקת נרות משום עונג שבת מוקים האי סבא בנר חנוכה כנ"ל.

ונחזור לדברי הרמב"ם, דבפרק ה' כתב הטעם שבעבורה תקנו חז"ל הדל"נ שבת. והנה כשנדייק בלשונו נראה שלא כתב א' אנשים וא' נשים, „חייבין

להדליק נר שבת" ואז הוי משתמע דהחויב הוא מעשה ההדלקה, אלא כ' „חייבין להיות בבתייהן נר רלוק" בשבת, ומשמע דהנרצה לקיום המצוה הוא „שיהיה אור בבית" שאז יהיה לו עונג שבת, ועל כן יש עליו חויב להדליק את הנר, ולא דיבר כאן מהכבוד שבת שיש ע"י מעשה ההדלקה כיון שאין זה מצר מצות הדלקת נרות, רק ה"ה בגדר כל הרברים שעושין לכבוד שבת, וזה מתאים לפירוש הרמב"ם במאמר דהאי סבא רלענין נר חנוכה לחוד מיירי, ושם דוקא צ"ל ניכר לכל שהדליקה לשם נר חנוכה משום פרסום הנס, משא"כ נר שבת דעיקרה משום עונג שבת נתקנה, ולפ"ז אף אם רלוק ועומד מבעו"י א"צ לכבותה, שהרי סוף סוף יש אור בבית, וכלשון הרמב"ם, צ"ל בבתייהן נר רלוק, והרי יש בביתו נר רלוק, ולענין הכרכה ס"ל כר"ת בתחלת התוס' דצריך לברך, דהא כמה חובות הן רמזענין ברכה, וכ"ז בפרק ה' שמדבר בטעם מצות הדל"נ, אבל בפרק ל' מפרט כל הענינים שעליו להשתדל לעשותם לכבוד שבת, וע"כ כ', ויהיה נר רלוק ושולחן ערוך לאכול ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת הן, שהרי אף מעשה ההדלקה הוא כבוד שבת, שע"י מירחא זו שמטריח את עצמו בהדלקתו שיהיה אור בבית בלילה כרי שיהיה לו עונג שבת הוא מראה לכל שחשובה בעיניו ומתכבד השבת, ואילו היה דעת הרמב"ם, דהרל"נ עיקרה משום כבוד שבת נתקנה, לא הו"ל לכלול הדל"נ ביחד עם שאר הרברים שהם לכבוד שבת, שהרי אינם במדרגה א' כמ"ש האחרונים כנ"ל, אבל כיון דס"ל דמצות הדל"נ משום עונג שבת נתקנה כמ"ש בפ"ה, שפיר הוה מעשה ההדלקה בגדר שאר ענינים הנעשים לכבוד שבת.

בסוגיא דיקדש

אפרים כינדיגער

תלמיד במתיבתא עץ חיים דכאכוב
ברוקלין, ניו יארק

במס' פסחים דף מ"ר: א"ל רב אחא בר' דרב אויא לרב אשי מדרבנן נשמע לר' עקיבא מי לא אמרי רבנן משרת ליתן טעם כעיקר מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה, לר"ע נמי משרת להיות מצטרף לאיסור מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה כולה, (וקשיא לר' יוחנן דקאמר דאין המצל"א רק בניזיר ואוקימנא כר' עקיבא), א"ל משום דהוי נזיר וחטאת שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדו, נזיר הא ראמון חטאת מאי היא רתניא כל אשר יגע בבשרה יקדש וגו' יכול אפילו לא בלעה ת"ל בבשרה עד שיבלע בבשרה, יקדש להיות כמוה שאם פסולה היא תיפסל ואם כשירה היא תאכל כחמור שבה, ע"כ. והק' בשער המלך פ"ג מהל' נדרים ה"ו מהא ראמרין במס' זבחים דף צ"ז: ת"ר כל אשר יגע בבשרה יקדש וכו' ואמאי נתי עשה ולירחי ל"ת (פי' עשה דאכילת קדשים כשרים ירחיח הל"ת דקדשים פסולים הנבלע בתוכה), אמר רבא אין עדל"ת שבמקדש שנא' ועצם לא תשברו בו ואמר ר' שמעון בן מנסיא א' עצם שיש בו מוח וא' עצם שאין בו מוח, ואמאי נתי עשה ונידחי ל"ת וע"כ דאין עדל"ת שבמקדש, ר' אשי אמר יקדש

עשה הוא ואין עדל"ת ועשה, ע"כ. וק' האיך קאמר ר' אשי בפסחים דמשרת ויקדש הוי ב"כ הבכ"א, הא בסוגיא בפסחים שם מסיק דאילו הוי כתיב יקדש לא הוה מצינן למילף נזיר מיני' להמצל"א רחולין מקדשים לא ילפינן, ודק דהוי מצי למיכתב משרת והוי ילפינן קדשים מיני', והשתא לפי מה שאמר ר' אשי בעצמו בסוגיא דזבחים דמצרכינן יקדש ליתן עשה על ל"ת, א"כ תו לא הוי ב"כ הבכ"א, וא"כ הדרא קו' הש"ס לדוכתא דנלף ממשרת לכה"ת דהמצל"א, ורבו כמו רבו התיורצים מה שנאמרו ונשנו בהתרת קושיא זו.

והנראה לענ"ד בהקדם מה שנסתפק המשנה למלך בפ"ה מהל' יסוה"ת אי יוצאין מצות עשה שלכד"א (והת"ף בחולין דף ק"כ. כ' בפשיטות דיוצאין מ"ע שלכד"א), והק' בשער המלך שם דא"כ מאי פריך הירושלמי מובא בתוס' קידושין דף ל"ח למה לא אכלו מצה של חרש דעשה דמצה ידחה ל"ת דחרש, ומאי פרכינן נמי במס' זבחים דף צ"ז: נתיי עשה דאכילת קדשים וידחה ל"ת דקדשים פסולים, רהא קיי"ל דאם אפשר לקיים שניהם לא אמרי' עדל"ת והכא יכולין לקיים שניהם דיאכל שלכד"א, רעל הל"ת לא יעבור והמ"ע יקיים. ותי' האור דרש בקידושין שם, עפ"מ שכ' השע"מ בפ"ח מהל' מאכ"א לתדן דברי הרמב"ם דפסק דהאוכל גיד הנשה של טמאה אינו לוקה משום איסור גיד דכל שבשרו מותר וכו' וגם משום טמאה אינו חייב דאין בגידין בנו"ט, ובג"ה של נכילה כ' דחייב שתים משום איסור גיד ומשום איסור נכילה, ואמאי חייב משום נכילה הא אין בגידין בנו"ט, ותי' השע"מ עפ"ד רש"י במס' ביצה דף כ"ז: באיסור דהבערת תרומה טמאה ביו"ט דאסור אפילו להאכילו לכלבים דמגו דמקיים מצות ביעור קדשים אחשבה דחמנא נמי למלאכה ביו"ט, וה"ה כאן אע"פ דאין בגידין בנו"ט ובטמאה אינו חייב כלום, מ"מ בנכילה דעובר על איסור גיד אע"פ דאין בגידין בנו"ט, אחשבה דחמנא נמי לאכילה לעבור על איסור נכילה, ועפ"י תי' האו"ח דאע"פ דשלכד"א מותר, מ"מ היכא דבהאי אכילה מקיים נמי מצוה אסור לאכלו שלכד"א מגו דאחשבה דחמנא לקיים המצוה אחשבה נמי למיתוי אכילה לעבור על האיסור.

ונקדים עוד מ"ש הנוב"י מהדו"ק או"ח סי' ט"ו לתדן קו' הפנ"י במס' פסחים דף ה' ע"א דיליף ר"ע דתשביתו מעיו"ט דמצינו להבערה שהוא אב מלאכה ואמר רבא ש"מ מדר"ע תלת, וא' מהן דאין ביעור חמץ אלא שריפה, ופרש"י דאי השבתתו בכל דבר יאכלנו לכלבים, והק' הפנ"י דילמא לעולם השבתתו בכ"ד ואעפ"כ אסור להאכילו לכלבים לפי שיטת דש"י הנ"ל במס' ביצה דאסור להאכיל תרומה טמאה ביו"ט לכלבים דחמנא אחשבה לשריפה, וא"כ ה"נ אע"פ דהשבתתו בכ"ד מ"מ אסור להאכילו לכלבים דאחשבה דחמנא לשריפה מגו דמקיים מצות ביעור חמץ, ומנ"ל דרבא דס"ל לר"ע דאבחא"ש. ותי' הנוב"י דע"כ צ"ל דרש"י לא כ"כ אליבא דכ"ע ויש פלוגתא דתנאי בזה, ומוכרח כן מדברי ר"ע דאמר מצינו להבערה שהוא אב מלאכה, ואם ס"ל ד"ז דמגו דמקיים מצות ביעור, ה"ה נמי דחשיב כעשיית מלאכה ביו"ט, א"כ אפילו אם הבערה אינה אב מלאכה נמי מוכח דתשביתו מעיו"ט, אלא ע"כ דלא ס"ל לר"ע דאחשבה דחמנא לשריפה. ובזה מיישב דברי דש"י בר"ה ש"מ וז"ל מדלא נפקא

ל' רהאי יום הראשון עיו"ט הוא אלא משום דאסור להבעיר ביו"ט, ולכאורה דברי רש"י תמוהים רהול"ל מריליף דהאי יום הראשון הוי עיו"ט מראסור להבעיר ביו"ט, וכ' הנוב"י דעפ"ז א"ש דברי רש"י, דהי' ק' ל' קו' זו דרילמא השבתתו בכ"ר ואעפ"כ אסור דרחמנא אחשבה למלאכה, וע"ז כ' דש"י דהרא"י הוא מרלא נפקא ל' וכו', אלא משום דאסור להבעיר ביו"ט, דאם ס"ל דרחמנא אחשבה למלאכה א"כ אפילו אם הבערה מותר ביו"ט, מ"מ אסור דרחמנא אחשבה, אלא ע"כ דלא ס"ל סברא זאת.

ולפי"ז א"ש מאד, דהנה פירכת הש"ס רנילף המצל"א לכה"ת הוא אליבא דר"ע דרריש המצל"א ממשרת, ולפמ"ש הנוב"י דר"ע לא ס"ל סברת רש"י דאחשבה רחמנא למלאכה, א"כ לירידי' לא שייך תי' של האו"ח דאין עצה לאוכלו שלכר"א דמגו דאחשבה רחמנא לקיים המצוה אחשבה נמי לעבור האיסור, דהא ר"ע לא ס"ל סברא זו דאחשבי', דהא חזינן דלא ס"ל אחשבי' לענין הבערה המבואר בדברי רש"י במס' ביצה, וא"כ אליב"י חזרה קו' השעה"מ לרוכתא, דמאי פריך הש"ס בזבחים נתי עשה ולירחי ל"ת, הא יכולין לקיים שניהם ע"י אכילה שלא כדרכו, וא"כ אליבא דר"ע לא בעינן יקדש ליתן עשה על ל"ת, ומיותר יקדש לש"כ הבכ"א.

עוד נ"ל ליישב קו' העולם הנ"ל, דהנה הנוב"י מהדו"ת חאה"ע סו' קמ"א הק' רלמה ל' לר' אשי לתרץ דיקדש בא ליתן עשה על ל"ת, דבוראי מודה לתירוצו של רבא דאין עדל"ת שבמקדש, דמה יענה להברייתא שהביא רבא דאמר רשב"מ א' עצם שיש בו מוח וכו', דשם ע"כ צ"ל משום דאין עדל"ת שבמקדש. ותי' בשו"ת בנין צבי (ח"א) סו' כ"ד עפ"מ דאיתא במס' חגיגה דף ט"ו: אמר ר' יוסי סח לי אבא אלעזר פעם א' הי' לנו עגל של זבחי שלמים והביאנוהו לעזרה וסמכו עליו נשים כדי לעשות נחת רוח לנשים, ואי ס"ד סמיכה בכל כחו בעינן משום נ"ר דנשים עבדינן עבודה בקרשים, והק' בס' טורי אבן דמוכח דבעלמא גבי מצות סמיכה אע"ג דעבדינן עבודה בקרשים לית לן בה, וצ"ל משום דעשה דסמיכה דוחה ל"ת דעבודה בקרשים, וא"כ קשה מ"ש דילפינן מועצם לא תשברו בו דאין עדל"ת שבמקדש, נגמור מהכא דרוחה, ותי' דלקולא ולחומרא לחומרא מקשינן, עכ"ר הטו"א. והשתא לפמ"ש הפמ"ג (בפתיחה כוללת בפ"א אות י') דלחומרא מקשינן הוא מספק, נמצא דאם עבר ואכל קרשים, בכה"ג אע"ג דלא קיים המצוה דאין עדל"ת שבמקדש מ"מ לא לקי, דאה"נ דילפינן מועצם לא תשברו בו דלא דחי מ"מ נוכל למילף מסמיכה דרחי, אלא דלחומרא מקשינן וא"כ עכ"פ ליכא עונש, ולפ"ז י"ל דמש"ה תי' ר"א דיקדש עשה הוא, אע"ג דמורה דאין עדל"ת שבמקדש, מ"מ משום זה לא לקי, ולכן הוסיף ר"א בתירוצו דיקדש עשה הוא ואין עדלתו"ע, כדי להתחייב מלקות. וכ' עוד, די"ל בזה פליגי רבא ור"א, דרבא ס"ל כשימת התוס' במס' ב"ק דף ג' ע"א ד"ה דומיא, דלחומרא מקשינן הוא מדה בתורה ולא מספק, ומהני אף לעונש ולכן לא בעי רבא לתרץ דיקדש עשה הוא, דבלא"ה ילקה, משא"כ ר"א סובר דאינו אלא מספק כמ"ש הפמ"ג, לכן צריך קרא דיקדש ג"כ, עכת"ד הבנין צבי.

והנה איתא במס' ברכות דף כ' ע"ב דנשים חייבות בקידוש היום דבר תורה

דכתיב זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, והק' בתוס' דנקיש להיפוך דכל שאינו בזכירה אינו בשמירה, ותי' דלחומרא מקשינן, והק' בס' הקובץ על הרמב"ם (פרק כ"ט הלכה א') בשם ס' זרע יעקב עמ"ס ברכות, לפמ"ש הפמ"ג דלחומרא מקשינן הוא מתורת ספק, ולשיטת הרמב"ם דסד"א מה"ת לקולא, נמצא דנשים חייבות בקידוש רק מדרבנן, והאיך אמרינן דחייבות מה"ת, וע"כ ג"ל דפלוגתת הפמ"ג ותוס' אי לחומרא מקשינן הוא מס' או מדינא, תלי' בפלוגתת הדשב"א והרמב"ם אי סד"א מה"ת לחומרא או לקולא, דהרמב"ם דס"ל סד"א מה"ת לקולא ע"כ ס"ל כשיטת התוס' דלחומרא מקשינן הוא מדינא, ומש"ה נשים חייבות בק"ה ד"ת, דאע"פ דס' לקולא, מ"מ מקשינן לחומרא מדינא ולא מס', והרשב"א דס"ל סד"א מה"ת לחומרא, י"ל כשיטת הפמ"ג דמקשינן לחומרא מס', ואע"כ נשים חייבות בק"ה מה"ת, דס' לחומרא.

עוד נקדים דברי הנמ' במס' סוכה דף כ"ט: לולב הגזול פסול בשלמא יו"ט ראשון דכ' לכם אלא יו"ט שני אמאי לא, א"ר יוחנן משום דהוי מצוה הבאה בעבירה שנא' והבאתם גזול ואת הפסח וגו', וכ' בתוס' שם דפסול מראו'. למדנו מזה דס"ל לר' יוחנן דמצהב"ע פסול מראו'. והנה יש להוכיח דמ"ד מצהב"ע פסול מראו' ע"כ סובר סד"א מה"ת לקולא, דהנה ידוע קו' הרשב"א על הרמב"ם בהא דרייך הש"ס במס' חולין דף י"א. דאזלינן בתר רוב מעולה ושאר קרבנות דדילמא הוי טריפה, ולפ"ד ק' מנ"ל מזה דאזלינן בתר רוב דילמא אינו אלא ספק ואזלינן לקולא, ות' המהרי"ט דאע"פ דלענין איסור אזלינן לקולא מ"מ בספק אי קיים מצוה המוטלת עליו אמרי' שמא לא קיים המצוה, דהוי כמו חזקת חיובא, ובישועת יעקב הל' ציצית סי' י"א כ' די"ל בזה קו' התוס' במס' סוכה דף ט. דהק' ל"ל לך גבי סוכה למעט גזולה ת"ל משום מצהב"ע, ותי' בתוס' דמצהב"ע אינו פסול אלא מדרבנן, וכ' הישוע"ק דיש לאוקמי קרא בס' גזל דמצהב"ע ליכא דסד"א מה"ת לקולא, מ"מ משום דכ' לך, פסול, דיש אנברא חזקת חיוב ואינו יוצא בספק, עכ"ד. (וכעין זה כ' החתן סופר בדיני מצהב"ע עפ"ד החו"ד בסו' ק"י בבית הספק דהתורה נכתבה בלשון וודאית, ובמצוה בעינן ודאי לך). והנה ר' יוחנן דס"ל מצהב"ע פסול מראו', ע"כ צריך לתרץ קו' התוס' בסוכה דף ט' ע"א כנ"ל, וכשיטת הרמב"ם דסד"א מה"ת לקולא.

והשתא דאתינן להכי שפיר מיושב, דהנה בפ' אלו עוברין, על קו' הש"ס דגילף היתר מצטרף לאיסור לכה"ת, פרש"י דלר' יוחנן פריך, דהוא מרה רשמעתתא משם, והשתא לפמ"ש הבנין צבי דכל הטעם דלא סגי לי' לר' אשי בשינויא דרבא הוא משום דס"ל דלחומרא מקשינן הוא מספק כמ"ש הפמ"ג, ומש"ה מטעם אין עדל"ת שבמקדש לא יתחייב מלקות כיון דנוכל למילף לקולא מסמיכה אלא דלחומרא מקשינן כמ"ש הטו"א, וא"כ ר' יוחנן לשיטתי' דס"ל דמצהב"ע הוא מראו' ע"כ דס"ל כשיטת הרמב"ם דסד"א מה"ת לקולא כנ"ל, ולפמ"ש דמ"ד סד"א מה"ת לקולא ע"כ סובר כשיטת התוס' בב"ק דלחומרא מקשינן הוא מדינא ולא מס', וא"כ מטעם אין עדל"ת שבמקדש בלבד נמי יתחייב

מלקות, נמצא דאליבי' לא צריך לתרץ דיקדש עשה הוא, דבלא"ה יתחייב מלקות, ומיותר לשני כתובים הבאים כאחד.

וברברי אלה א"ש גם אליבא דר' עקיבא, עפ"מ שהק' המהרי"ט לשיטות הסוברים סד"א מה"ת לקולא א"כ אשם תלוי היכי משכחת לה, ותי' דבאיבקעא איסורא לכ"ע סד"א מה"ת לחומרא ובכה"ג חייבתו התורה להביא אשם תלוי, ובס' מלא הרועים כ' רלפ"ו יש להוכיח דס"ל לר"ע סד"א מה"ת לקולא, דאיתא במס' כריתות דף כ"ב: ב' חתיכות א' של חולין וא' של הקדש ואכל א' מהן וא"י מאיזה מהן אכל ר"ע מחייב אשם תלוי, וע"כ רמחייב דוקא בב' חתיכות דאל"כ לאשמעינן רבותא טפי דאפי' לא הו' מתחלה אלא חתיכה א' נמי חייב, וע"כ דס"ל דבעי' שיהא איבקעא איסורא כדי שיתחייב על ספיקו מה"ת, דבלא קביעות סד"א מה"ת לקולא, (וע"ע בכרו"פ סי' ק"י בקו' בית הספק דהק' אהא דפריך במס' חולין דף י"א: לר"מ דחייש למיעוטא היכי אכיל בשרא, למה בחר דוקא ר"מ, הלא ר"ע וסייעתא כולם חיישו למיעוטא, ולכולם קשה היאך אכלו בישרא, ותי' דלכולהו י"ל רס"ל סד"א מה"ת לקולא, אבל לר"מ דס"ל במס' כריתות דף י"ח. דלא בעינן חתיכה א' מב' חתיכות, ואליבי' לכ"ע סד"א מה"ת לחומרא, שפיר ק' איך אכיל בשרא), ולפ"ז א"ש דבמס' זבחים לא סגי לר' אשי בזה דאין עדל"ת שבמקש, דס"ל דלחומרא מקשינן הוא רק מס' ואין עונש, מש"ה הוסיף דיקדש עשה הוא, משא"כ בפ' אלו עוברין רקו' הש"ס דנילף המצל"א לכה"ת, הוא אליבא דר' עקיבא, דרריש המצל"א ממשרת, ולפמ"ש דמ"ד סד"א מה"ת לקולא ע"כ ס"ל כשיטת התוס' דלחומרא מקשינן הוא מדינא, וא"כ סגי לי לר"ע באורך תירוץ דאין עדל"ת שבמקדש, דגם בזה יתחייב מלקות וכנ"ל, ושפיר הוי שני כתובים הבכ"א.

עולת שבת בשבתו

תצוה

במדרש הובא בספרים, כשנעלם משה בא מיכאל. וכתבו לפרש דקאי על פרשת תצוה, דנעלם בה שמו של משה, ויש בה ק"א פסוקים, וסימנו מיכאל"ל העולה בגימט' ק"א, עכ"ד. ויש לומר באופן אחר, דהנה אמרו חכמו"ל (חגיגה דף ט') אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד, ופי' המפרשים כי מיכאל שר התורה גימטריא מאה ואחד, והשכחה באה מצד ס"ם שהוא בגימטריא מאה, ולכך השונה פרקו ק"א פעמים, גובר מיכאל"ל על הס"ם ואין שכחה, עכ"ד. והנה כתיב בסוף פ' בשלח, והי' כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק, ונודע דעמלק הוא השטן היצח"ד הוא הס"ם, נמצא כי זה האיש משה רבינו, כחו גדול להתיש כחו של עמלק הוא הס"ם, אמנם

כשנעלם משה, ויינח ירו, אז ח"ו וגבר עמלק הס"ם הגורם שכחה כנ"ל. וזהו שאמר המדרש, כשנעלם משה, אז מוכרח לחזור על לימודו ק"א פעמים כמספר מיכאל"ל, שאז יגבור מיכאל שר התורה על הס"ם להכניעו, ולא ישלוט בו שר השכחה, וכמאה"כ תמחה את זכר עמלק ל"א תשכ"ח.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תשא

בתהלים כתיב, וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב וגו' (תהלים ק"ו). וקשיא מלת עשב דקאמר הפסוק, ומה שייכות בזה על העגל. — אודיעך אתה הקורא פשט נפלא, ולא יוכל יוסף להתאפק, והוא בהקדים לך גמרא במס' שבת (דף קנ"ה ע"א עיי"ש) מתירין את העמיר והקש לפני השור וכו', ופירש רש"י שם, כי כשבוע אוכל השור דווקא כשתבן מפוזר ומפורד יותר מכשהוא מקושר ומחובר וכו' עיין שם. והנה בחטא העגל עברו על התורה, וכתיב (פרשת יתרו) ויחן ישראל, ודרשו רז"ל ויחנו לא נאמר אלא ויחן כאיש א', הרי שהיו במתן תורה כאיש א', והנה בחטא העגל, והמה כאדם עברו ברית, והיו מפוזר ומפורד ויחנו לא כאיש א', דאם לא כן, רק שהיו בעגל כאיש א', א"כ למה לא רצה הקב"ה למחול חטא עגל כי אם בריבוי תפלות רמשה, ואפילו כשמחל לא מחל לגמרי, עד שארז"ל אין לך פקירה ופקירה שאין בו מחטא עגל וכו', וקשיא למה, הלא דרשו רז"ל על פסוק בהושע, חבור עצבים אפרים הנח לו, כשישראל כאיש א' בשלום, אז אפי' עבודה זרה הקב"ה מוחל להם, ואם כן אם איתא שהיו בעגל כאיש א', למה לא רצה הקב"ה למחול, אלא תרע שהיו ויחנו, מפוזר ומפורד, ולא ה' שלום ביניהם בקנאת איש מרעהו.

ובזה יוצדק שכתיב, וישכם העם כבוקר וישבו לאכול וגו'⁽¹⁾, וקשיא מאי הגיד לנו הפסוק בזה בחטא עגל, וישבו העם לאכול, וביותר קשיא מה לנו הפסוק בזה שהי' זה כבוקר, אלא מחוודתא כדאמרן שהיו בחטא עגל קנאת איש מרעהו ולא בשלום כאיש א', ומצורף לזה מאמרז"ל במס' בבא מציעא (ק"ז ע"ב) י"ג דברים נאמרו בפת של שחרית וא' מהם מכנים האהבה ומוציא הקנאה, והנה כשהי' בעגל קנאת איש מרעהו, על כן וישכם העם רייקא, לפי שארז"ל פת של שחרית מבטל קנאה, ועל כן וישבו לאכול פת של שחרית להכניס האהבה ולהוציא קנאת איש מרעהו שהי' אצל חטא עגל, ואם כן יפה אמר על חטא עגל דוד בתהלים וימירו כבודם בתבנית שור אוכל עשב, כמו שהשור אוכל העשב דווקא כשהוא מפוזר ולא כשהוא מקושר כמו שכתב רש"י כדלעיל, הכי גמי היו בחטא העגל, מפוזר ומפורד, ויחנו, ולא ויחן ישראל כמו במתן תורה כאמור.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל⁽²⁾)

(1) באמת בתורה לא כתיב כבוקר, כי זהו לשון הפסוק, וישכימו ממחרת וגו' וישב העם לאכול וגו'.

(2) הועתק מכתיו"ק.

פזרים

במגילת אסתר (ה', ב') ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב אשר בירו ותקרב אסתר ותנע בראש השרביט. ו"ל בזה ע"ד הרמז, כי נודע דסתם מלך זהו הקב"ה, ואסתר מרמו על הצדיק, ושרביט הזהב מורה על הממשלה. וזשה"כ, ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב, שהקב"ה רוצה ליתן כל הממשלה להצדיק, אבל מדת אסתר היא עניויות ושפלות, ולכן, ותנע בראש השרביט, שמחזיק את עצמו בקטנות, ולוקח רק ממשלה מועטת.
(הנה"ק מזה"ר שלום רוקח אבר"ק בעלו זצ"ל³)

במגילת אסתר (ו', א'). בלילה ההוא נדרה שנת המלך ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים וגו'. ובספר מנות הלוי הביא מה שדקדק מורו הגאון מזה"ר יוסף טייטצאק זצ"ל דלעיל (בסוף פרשה ב') כתיב, ויכתב בספר רברי הימים לפני המלך, א"כ מדוע קורא אותו כאן ספר הזכרונות. וי"ל בזה ע"ד הרמז, והנה אי' במדרש עה"פ בלילה ההוא נדרה שנת המלך, נדרו שמים כסאו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שראה את ישראל בצרה, ע"כ. הרי רהפסוק קאי על הקב"ה, ולכן שפיר אמר הפסוק, ויאמר להביא את ספ"ר הזכרונות, כל' הספר תורה שנאמר בה כתוב זאת זכרון בספ"ר (שמות י"ז), ומה כתיב אחריו, כי מחה אמה את זכר עמלק מתחת השמים, שרמז בזה הקב"ה שהגיע הזמן להכרית זרעו של עמלק, זהו המן הרשע נצר זרון מזרע עמלק.
(כ"ק מרן ארומ"ר שליט"א)

ויקהל

ויקהל משה, איתא במדרש מתחלת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה ויקהל אלא זאת בלבר אמר הקב"ה עשה לך קהלות גדולות בשבת ודרוש לפנייהם כרי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת, ע"כ. ומקשים אטו ברורו של משה לא הי' צריך ללמוד וללמד ומאי שנא דורות הבאים דנקט, וי"ל כי ברורו של משה הי' להם פנאי ללמוד בכל ששת ימי המעשה כי לא היו טרודים בפרנסה כמאדו"ל לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, ומ"מ ציוה הקב"ה למשה שיקהל קהלות בשבת בשביל דורות הבאים שיהיו טרודים בששת ימי המעשה, ממנו ידאו וכן יעשו.
(הגאון מזה"ר דוד דייטש אבר"ק עיר חדש זצ"ל⁴)

(3) בקונטרס משמחי לב (לכוב תרס"ט) להרה"ח מו"ה ישראל פערילמוטער מלעשנאב (ברף ה' ע"א), ששמע ד"ז מהגה"צ מזה"ר שלמה מסאסוב ששמעו מאביו הרה"ק מזה"ר חנוך העניך מאלעסק בשם חותנו הנה"ק מזה"ר שלום מבעלו זצ"ל.

(4) בספר וידבר משה (להג"ר משה פאללאק אבר"ק באניהאד) בפ' בראשית, בשמו.

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל להרה"ג המנוח מוה"ר מנחם בראכפלד ז"ל)

תצוה

קאפ' כ"ח פסוק ל"ו.

כא"ר. ופתיל האמצעי שבראשו קשור עם ראשי השנים והולך על פני רוחב הראש מלמעלה נמצא עשוי כמין כובע. הלשון אינו מובן כ"כ, מ"ש שבראשו, הלא ה' באמצעו של ציץ ולא בראשו, ואם קאי על ראשו של כהן עדיין לא השמיענו שהוא נתון על ראשו של כהן שיהא שייך לומר ופתיל שבראשו. ונכון הנוסח בדפוסה"ר, והפתיל האמצעי כשראשו קשור עם ראשי השנים, הולך על פני רחב הראש מלמעלה ונמצא עשוי כמין כובע.

קאפ' כ"ט פסוק י"א.

פתח אהל מועד, בחצר המשכן שלפני הפתח. מלשון הזה משמע קצת שהשחיטה צריכה להיות לפני הפתח, ועיין שפ"ח שהבין כן, ואינו כן, שהשחיטה של קדשי קדשים הוא בצפון. אבל בדפוסה"ר, וכן בדפוס אלקבץ, וברש"י כת"י קלף, הנוסחה הוא, בחצר המשכן שהוא לפני הפתח, ור"ל דהאי פתח אה"מ לא קאי על מקום השחיטה רק דקאי על החצר, שהחצר הוא פתח אה"מ, וכן כתב ברש"י להלן פסוק ל"ב, פתח אה"מ, כל החצר קרוי כן, ועיין ברא"ם שגם לפניו היתה נוסחה זאת, ומה שפירש.

שם פסוק כ"ב.

כי איל מלואים הוא, שלמים לשון שלימות שהושלם בכל, מגיד הכתוב שהמלואים שלמים שמימים שלו' למזבח ולעוכר עבודה ולבעלים וכו'. עיין ברא"ם שהקשה לפי מה שהתחיל רש"י לפרש לשון שלימות, מהו זה שמסיים שמימים שלו' למזבח, מאן דכר שמי', ועיין שם שמשבש הספרים, ועיין בצד"ל, והבאר יצחק, שכתבו שטוב להגי', ד"א מגיד הכתוב וכו', שלפירוש הראשון הוא מל' שלמות, וזהו פירוש אחר שפירשו מל' שלו' עיי"ש, ובאמת ברש"י (ויקרא ג', א') עה"פ ואם זבח שלמים קרבנו הביא רש"י שני פירושים וז"ל, שלמים שמטילים שלו' בעולם, ד"א שלמים שיש בהם שלו' למזבח ולכהנים ולבעלים. והנה לכאורה משמע ששניהם מלשון שלו', אך המעיין בלקוט שם, הנה הגירסא שם, ד"א שהכל מושלמים בהם, והאמורין למזבח החזה והשוק לכהנים והבשר לבעלים, ע"כ. הרי שלפירוש השני אינו מל' שלו' רק מלשון שלימות, וע"כ גם ברש"י שהביא הלשון כמו שהוא בתו"כ שהכל שלו' בהם הדרם למזבח וכו', יש לנו לפדשו, שאין כוונתו מל' שלו' רק מלשון שלימות, וזהו החילוק בין שני הפירושים, שלפי' הא' הוא מל' שלו', ולפי' הד"א הוא מלשון שלימות (וכמ"ש הגו"א שגם עה"פ האנשים האלה שלמים הם (וישלח ל"ד, כ"א) פירש רש"י ג"כ שלמים בשלו' ובלב שלם, הרי שגם תיבת שלו' סובל פירוש שלימות). והנה התיינת תיבת שלמים יש להעמיס בו שני הפירושים, אבל תיבת מלואים אין לפרשו מלשון שלו' רק מלשון שלימות, ע"כ הביא רש"י כאן רק הפי' השני.

ומה מאד נאות לזה נוסחת דפח"ר, כי איל מלואים הוא, לשון שלמות שמושלם בכל, מגיד הכתוב שהמלואים שלמי שלו' למזבח ולעובד העבודה ולבעלים וכו'. בריקדוק נשמט כאן תיבת „שמימים", שאין כוונתו על שימת שלו', רק שהושלמו, כמו שכ' בתחלת דבריו שמושלם בכל וכלשון חילקוט הנ"ל, וכן נכון מה שהושמטה בתחלת דבריו תיבת „שלמים", כי בא לפרש תיבת מלואים הוא מל' שלימות ואח"כ מפרש שמאחר שהוא מל' שלמות מגיד הכתוב שהמלואים שלמים, והוא ממש הפי' השני שבויקרא, אבל בפ' צו (ויקרא ח', כ"ב) שם פירשו ג"כ מלשון שלימות, אמנם פירשו שם לכוונה אחרת, שממלאים ומשלימין את הכהנים לכהונתם.

שם פסוק כ"זכ"ז.

תנופה, לשון הולכה והובאה, וינטלי"ר בלע"ז: (כ"ז) וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה, קדשם לדורות וכו' לאהרן ולבניו לאכול: הורם, לשון מעלה ומוריד: וכרפה"ר ובדפוס אלקבץ וכן בכמה דפוסים אחרים, הריבור, תנופה, לשון הולכה והובאה: נאמר בפסוק כ"ז קודם תיבת הורם. וכן הוא הנכון, שרש"י בא לפרש תיבות תנופה ותרומה שזה ל' מוליך ומביא וזה לשון מעלה ומוריד, אבל בפסוק כ"ו שנאמר רק והנפת אותו תנופה, למה לו שם לפרש לשון תנופה יותר מפסוק המוקדם שהוא פסוק כ"ר שגם שם נאמר כלשון הזה, ושם לא פירש הלשון רק שפירש מה היא התנופה וכוונתה ופעולתה ואמר תנופה מוליך ומביא למי שארבע רוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים וארץ שלו, שכך הוא מצות תנופה. ומה שכתב שם בנוסחאות שלנו, תרומה, מעלה ומוריד, בדפוסים הראשונים תיבת תרומה ליתא, כי לא נזכרה שם תרומה בפסוק. אבל בפסוק כ"ז שנזכרו שניהם תנופה ותרומה בא רש"י לפרשן. ובספר זכרון הגיה שצ"ל, הונף לשון הולכה, הורם, לשון מעלה ומוריד, ע"ש. וראוי לעורר כי מש"כ רש"י הורם לשון מעלה ומוריד, איך נשמע מוריד מלשון הורם שהוא העלאה ולא הורדה, אך כבר פירש רש"י בסוכה (דף ל"ז ע"ב בד"ה הורם) הורם, מעלה, ואין עליי' בלא הורדה.

תשא

קאפ' ל"ב פסוק י"ג.

אשר נשבעת להם כך, לא נשבעת להם בדבר שהוא כלה וכו' שנאמר בי נשבעתי נאום ה' וכו'. חסרון הניכר יש כאן שנשמטה תיבת „לאברהם", וצ"ל, שנאמר לאברהם בי נשבעתי, וכן הוא ברש"י כת"י קלף, וכן העתיק המהרש"א את דברי רש"י בברכות דף ל"ב (בח"א) ד"ה ועכשיו, באברהם כתיב בי נשבעתי וגו' וביצחק אמר והקימותי וגו' אשר נשבעתי וגו'.

שם פסוק כ"ד.

ואומר להם למי זהב, פרש"י דבר אחד והם מהרו ופרקו, עכ"ל. ובספר נחל אשכל להר"ר חיים עוזר מקרעמניץ כתב על זה וז"ל, וכבר צווחו בי' קמאי בהבנת פירושו דהא דיבר אהרן כמה דיבורים. ומא"א מורי נ"י שמעתי בשם אבי זקני

רבי חיים כהן זצ"ל רטעות נפלה ברפוס, רבנוסחאות ישינות איתא, "רבר איחור", פי', שיביאו רייקא נומי נשיהם כרי שיתקוטטו עם נשיהם ובתוך כך יבא משה שיתאחר הרבר כאשר עשה בבנין המזבח ע"י עצמו רייקא, והם מהרו ופרקו. והמרפסים כתבו ר"ת ר"א, ע"כ נהרם בנין הפירוש. אח"כ הראה לי א"א נר"ו בחומש רפוס אמשטדרם ישן נוסח הנ"ל, עכ"ל. אמנם בנס"ש כתוב, דבר אחד למי זהב, "לכד" והם מהרו. ובנוסח זה קשה להעמיס פירוש, אך ברפה"ר תיבת לכד ליתא. וברפוס אלקבץ הנוסחה הוא, ואומר להם וגו', והם מהרו והתפרקו. שם פסוק כ"ז.

את הרברים האלה, ולא אתה רשאי לכתוב תורה שבעל פה: ברפה"ר נרשם הר"ה, כתוב לך את הרברים האלה, ונכון הוא, שרברי רש"י מוסב על תיבות כתוב לך, את הרברים האלה אתה כותב ולא תורה שבע"פ.

קאפ' ל"ג פסוק י"ד. ויאמר פני ילכו, כתרנמו, (שכנתי תהך) לא אשלח עוד מלאך אני בעצמי אלך וכו'. צ"ע במגילה (דף כ"ד ע"ב ר"ה מפני) כתב רש"י יש פנים שיתפרשו לשון כעס כמו פני ילכו, את פני (ויקרא כ') ומתרגמינן ית רוגזי וכו'. ומשמע קצת שאף כאן הי' לפניו כן בתרגום. ועיין בראב"ע כאן שהביא פירוש הגאון, שפני היינו חמתי, כמו ופני' לא היו לה עוד (ש"א א', י"ח) והקשה עליו מה יעשה במלת אין פניך הולכים, ע"כ פירש הוא ז"ל, שפירוש פני, אני בעצמי ע"ש, הרי שפירש כאן כפירושו של הראב"ע, וכן כתב הרמב"ן שזה דעת כל המפרשים, ובמגילה פירש ע"פ דעת הגאון.

קאפ' ל"ד פסוק כ"ט. כי קרן, לשון קרנים, שהאור מבהיק וכולט כמין קרן. הנה רש"י נותן טעם למה נקרא העור המבהיק בלשון קרן, ועריין לא פירש, שפירוש כי קרן אור פניו שהי' אורו מבהיק, ועוד יש לדרקק לפי נוסחה זו למה כתב רש"י שהוא מלשון קרנים בלשון רבים והול"ל שהוא מלשון קרן, כמו שמסיים שהאור מבהיק וכולט כמו קרן. וברש"י כת"י קלף הנוסחה הוא, כי קרן, לשון קרנים מידו לו, והוא פסוק בחבקוק (ג', ד') ונגה כאור תהי' קרנים מידו לו, ופירש"י שם, קרנים לשון מאור כשהוא נוקב וזורח דרך הנקב נראה כמין קרנים בולטים וכן כי קרן אור פניו. לפי נוסחה זו, בתחלה פירש"י שהיא מלשון קרנים מידו לו שהוא לשון מאור, ואח"כ נותן טעם למה נקרא קרן.

ויקהל

קאפ' ל"ה פסוק כ"ז. והנשאם הביאו, א"ר נתן מה ראו נשיאים להתנרב כחנוכת הכית בתחלה ובמלאכת המשכן לא התנרכו בתחלה אלא כך אמרו נשיאים יתנרכו מה שמתנרכין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו כיון שהשלימו הציבור את הכל וכו'.

אמרו נשיאים מה עלינו לעשות, הביאו את אבני השם וגו'. וברש"י כת"י קלף הנוסחה, אמרו הנשיאים מה עלינו לעשות יתנדרבו כל הציבור מה שהן מתנדרבין ומה שמחסרין אנו משלימין, כיון שהשלימו הציבור הכל שנאמר וכו' עמדו והביאו אבני שהם ואבני מלוואים. לפי נוסחה זו מה שאמרו הנשיאים מה עלינו לעשות היתה בתחלה שלא ידעו כמה צריכין להביא, אבל לבסוף כשהשלימו הצבור את הכל מה זו שאלה מה עלינו לעשות. אבל בספרי פ' נשא הנוסחה הוא כמו שהוא לפנינו, וגם בכת"י קלף הזה בפ' נשא ששם הביא רש"י ג"כ את המאמר הזה, הוא שם כפי הנוסחה שלנו.

ויקרא

קאפ' א' פסוק ג'.

זכר, ולא נקבה, כשהוא אומר זכר למטה שאין ת"ל, זכר ולא טמטום ואנדרוגיניוס: וכתב הגו"א ונראה דהאי דנקט ולא טמטום כדי נסבא, דאל"כ וכי אצטרך קרא למעוטי ספיקא, אלא עיקר קרא אתי למעוטי אנדרוגיניוס דהוא מין בפ"ע אבל למעוטי טמטום לא איצטרך קרא וכן מוכח בפרק אלו מומין עכ"ל. ודבריו תמוהין כי התוס' כתבו שם (מא: בד"ה ואתי) וכן בחולין (דף כ"ב ע"ב ד"ה אצטרך) דקושית הגמרא אצטרך קרא למעוטי ספיקא, הוא רק אנדרוגיניוס, דטמטום הואיל וא"א להתברר מה הוא, דפעמים הוא זכר ופעמים הוא נקבה, וכן בהרת קדמה לשער לבן, וקפץ אחד מן המנויים, בכל הני שייך שפיר למעוטי ספיקא, רק אנדרוגיניוס ופלגם דכולם שוין רק שהספק הוא אצלנו ע"ז מקשין איצטרך קרא למעוטי ספיקא דקמי שמיא גליא מה הוא, ועיי"ש בגמ' דלא שייך כלל לומר דחד כדי נסבא, דא"כ לא פריך מידי דגם אליבא דת"ק נימא דאנדרוגיניוס כדי נסבא לפי דברי התוס' דלטמטום צריך קרא למעוטי, ע"ש.

שם פסוק י"ד.

מן העוף, ולא כל העוף, לפי שנאמר תמים זכר בבקר בכשבים ובעיזים, תמות וזכרות כבהמה ואין תמות וזכרות בעופות, יכול אף מחוסר אבר ת"ל מן העוף. עיין ברא"ם וגו"א ולבוש האורה שהעתיקו דברי רש"י לפי שנאמר זכר תמים בבקר ובכשבים (ביו"ט) ובעיזים. ולדבריהם הדרשה הוא ממה שנכתב בפרשה זו, אם עולה קרבנו מן הבקר זכר תמים יקריבנו, וכן בפ' ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העיזים לעלה זכר תמים יקריבנו, וע"ז הקשה הרא"ם מנ"ל למעוטי עופות נימא וי"ו דואם מן העוף מוסיף על ענין ראשון מה צאן זכר תמים אף עוף זכר תמים עיי"ש שהאריכו בזה. אמנם כל זה הוא רק לפי נוסחתם, אבל לפי נוסחת ספרים שלנו וכן הוא נוסחת דפה"ר ודפוס אלקבץ, לפי שנאמר תמים זכר בבקר בכשבים ובעיזים, והוא לשון הפסוק בפ' אמור (כ"ב, י"ט) ועיי"ש ברש"י שהביא שם הדרשה דבעולת העוף אין צריך תמות וזכרות א"כ המיעוט הוא משם, וכאן בא רק לרבות מחוסר אבר שפסול, לא תקשי כלל קושית הרא"ם. ועיין בלבוש האורה מש"כ בזה.

ובס' צדה לדרך הקשה עליהם מרש"י קידושין כ"ד ע"ב שכתב להדיא דדרשה תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעופות נפקא לן מקרא בפ' אמור מדלא כתיב לרצנכם תמים זכר ולשתוק ומדכתיב בבקר בכשבים ובעזים לימדך שאין מקפיד על תמות וזכרות אלא באלו, ע"כ. ותמה הפלא ופלא על המאורות הגדולים איך לא ראו את דברי רש"י שהוא שלא כדבריהם, עיי"ש. אמנם בחולין (דף כ"ג ע"א) פרש"י על תמות וזכרות בבהמה וכו' וז"ל, בבהמה כתיב תמים זכר אבל עוף לא כתיב ב' לא תמים ולא זכר הלכך לא פסלו בהו מומין קטנים כגון דוקין שבעין אלא מומין גדולים כגון מחוסר אבר משום הקריבהו נא לפחתך, ע"כ, והוא כנוסחת הגאונים, הרי ששני הנוסחאות כאן תלויין בשני הפרושים שברש"י בקדושין, ובחולין. והנה התוס' תפסו על רש"י (בזבחים דף ס"ח ע"ב ד"ה ושניסמית) שכתב שהוא משום הקריבהו נא לפחתך, דבקידושין ילפינן לה מדכתיב מן העוף. ובאמת רש"י מפרש טעמא דקרא, כי כתב ג"כ בפרשת מומי כהנים (לקמן כ"א, י"ח) כי כל איש אשר בו מום לא יקרב, אינו דין שיקרב, כמו הקריבהו נא לפחתך, עכ"ל. הרי שמפרש שהתורה נתנה טעם זה על פסול בעלי מומין וכ"ש על מחוסר אבר ששייך לומר שמטעם זה פסלתו התורה. ובאמת בפסוק במלאכי א' הלא הכתוב אומר וכי תנישו פֶּסַח וחולה אין רע הקריבהו נא לפחתך. הרי שהכתוב מפרש טעם על בעלי מומין, אמנם התוס' נראה שמפרשים כמש"כ הרשב"ם בב"ב צ"ז ע"ב, שהקריבהו נא קאי אחולה, ע"ש בד"ה הקריבהו נא. וברש"י כת"י קלף הנוסחה כאן, לפי שנאמר תמים זכר בבקר ובצאן, תמות וזכרות בבהמה וכו'. נוסחה זו היא קרובה לנוסחת הרא"ם, והוא ע"פ דברי רש"י בחולין הנ"ל.

שם פסוק י"ז.

ושמע, אין שיסוע אלא ביד וכן הוא אומר בשמשון וישסעהו כשסע הגדי: לפי נוסחא זו חסר תיבת וגו', כי הילפותא הוא מסיפא דקרא, וכ"כ בס' יוסף דעת דכתיב ומאומה אין בידו, וכן כתב רש"י בזבחים דף ס"ה ע"ב, וכה"א בשמשון, והתם מפרש בהדיא דביר הוה: אמנם ברפח"ר ובדפוס אלקבץ הנוסחה הוא, ושמע, אין שיסוע אלא קרע וכן הוא בשמשון וישסעהו כשסע הגדי. והנראה בכוונתו, דהנה בפסוק ושמעת שמע (דברים י"ב, ו') תירגם יב"ע וסדיק סידקא, א"כ שיסוע הוא מלשון סידוק ובקוע והוא נעשה בכלי, והיינו מפרשים ושמע, שישדקנו, ע"כ כתב רש"י אין שסוע אלא קרע כי הגם שהתרגום הוא סידוק מ"מ איננו הסדק והבקע שנעשה בכלי רק הסידוק הוא הקרע, וכן מצינו (במלכים"א) י"א, ל') ויקרעה שנים עשר קרעים, ת"י וסדיקה לתדין עשר סדקין, הרי שמצינו הסידוק שהוא קרע והקרע נעשה ביד ולא בכלי. ואולי פירש כן בגמרא רזבחים הנ"ל אין שסוע אלא ביד שאינו מלשון בקוע שהוא בכלי, רק מלשון קרע שהוא ביד, וכן הוא אומר וישסעהו כשסע הגדי, ושם מפרש דמאומה אין בידו, וע"כ צריך לפרש וישסעהו ויקרעהו בידו, כן הוא גם כאן פירושו, ושמע שיקרעהו בידו.

7

שלום רב לאוהבי תורת

עבדך אני הבינני וארעה עדות

יבושו זדים כי שקר עותוני אני אשיח בפקוד

הבינני ואצרה תורת

וְאִשָּׁא כְּפִי אֶל מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאִשְׁיַחָה בְּחֶק

נאם הקונה ספרים מהונו, לכבוד קונו,

ישעי' בן לאא"מ מהר"ר אברהם סג"ל נר"ו הורווייץ

* * *

נאום שבתֵי שעֶפְטִיל בֶּן הַגָּאון הַגָּדוֹל אב"ד ור"מ כמֵהר"ר יִשְׁעִי הַלֵּוִי הוֹרְוִיץ

(1) הנאון המקובל מוה"ר ישעי' הלוי הורוויץ בעל של"ה הק' וצ"ל רשם פסוקים הללו עם חתי"ק בראש ספר זמירות לשבת קודש, שהי' שייך לו, והגיע לירינו מאוצרו של יירינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנאווערפען. גם ראינו בגני יירינו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה אברהם אהרן לזקער נ"י, ספר שו"ת מהרש"ך (וויניציא שג"ב) עם חתימה כזו עם הפסוקים, וכנראה שכן הי' רכזו לחתום על ספריו. גם בס' עמרת הלוי (ווארשא תרס"ב) עמוד מ"ו כתב, שכן נמצא בראש ספר זוה"ק (קרימונא שיי"ש) ובס' אהל רח"ל (ברוקלין תרש"ס) עמוד תרל"ח, כותב שכן נמצא בראש ספר זוה"ק (וויניציא שג"ב).

(2) עמוד תרצ"ח, כותב שכן נמצא בראש ספר זוה"ק (וויניציא שג"ב).

לשביעת רצון הקוראים שיהיו פזותנו כאן למטה פאקסמיליא מבתי"ק, יחד עם חתי"ק בנו הנאון מוה"ר שבת' שעפסיל הלוי הורוויץ אבר"ק פוזנא וצ"ל בעל ווי העמודים.

דרך עולם נפשו של חכם ואחריו
 יצא אדם זה לאור הנהגה
 יעבד את הבורא וארצה עבד
 וכלו נדיים בלשון עמנו את מלכה בסוד
 זה בנה ואצרה דמיון
 דמיון כפי אל המורה על זה מהנהג ואליהם כח
 נאם היום קשרים מהנהג לבדו קום יצא אדם
 מהנהג אברהם סוף ענין הנהגה

אֵלֶּיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְעָלֵינוּ
בְּחַסְדְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְעָלֵינוּ

תמיהות וישובים

תמי' בדברי החתם סופר וכס' משך חכמה

שנינו ברפ"ב בהוריות (ו' ע"ב) הורה כהן משיח לעצמו שונג ועשה שונג מביא פר. — היינו, שאם הכהן המשיח טעה בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ועשה בעצמו עפ"י הוראתו מביא פר (עי' בפ' הרע"ב בהוריות פ"ב מ"א ומ"ג). ובזה חלוק הוא פר כהן משיח מפר העלם דבר של ציבור, רפר העלם דבר של ציבור מביאין אם הציבור עשו עפ"י הוראת בי"ד, בין עשו בי"ד עצמם כהוראתם בין לא עשו, שאין משגיחין על עשיית בי"ד כלל (רמב"ם בפ"ב ה"א משגגות), אבל בפר כהן משיח, הכל תלוי בו, בהכנה המשיח, ההוראה והעשי', ולא בעינן שיעשו אחרים עפ"י הוראתו, ואם הוא בעצמו לא עשה מעשה אינו מתחייב בעשיית אחרים על פיו, כמ"ש שם בגמ' (ו' ע"א) ת"ל והקריב על חטאתו אשר חטא, על מה שחטא הוא מביא ואין מביא על מה שחטאו אחרים. והיא הלכה פסוקה בש"ס בלי שום חולק ע"ז, וכך איפסקא הלכתא ברמב"ם בפ"ב ופט"ו משגגות.

והנה החזקוני בפ' ויקרא (ד', ג') כתב: „יחטא לאשמת העם — להאשים את העם שהורה והתיר להם דבר האסור“. אבל כבר תמה עליו החיד"א בספרו שער יוסף על הוריות (ז' ע"א ד"ה אי מה) וז"ל: „ודבריו לקוצר ע"ד תמוהים, דמשמעתינן מבואר דבכהן משיח לא איירי קרא שהורה לאחרים כלל רק דין כהן משיח שהשגגה וההוראה בו בעצמו, ועל מה שחטא הוא מביא וכו', וכדתנן במתני', ופשוט“. — איברא שגם האבן עזרא (ויקרא ד', ג') מפרש כן, שהכהן המשיח הורה לאחרים, אבל על הראב"ע כידוע אין להתפלא אם הוא מפרש דלא כהלכתא.

ומעתה חלה עלינו חובת ביאור בדברי מרן החתם סופר ז"ל בנימוקיו עה"ת, דבפ' שמיני עה"פ וכפר בעדך ובעד העם כתב: „וי"ל עגל שלו כמו פר כהן משיח שטעה בהוראה ועשו הציבור על פיו ומתכפרים כל העדה בפרו של משיח“. הלא בגמ' וברמב"ם מבואר להדיא דבפר כהן משוח תלוי רק בעשייתו ולא בעשיית אחרים עפ"י הוראתו, וממילא אין להם שייכות בכפרת הפר, דרק הכהן המשיח אם הוא בעצמו עשה עפ"י הוראתו מתכפר בפרו. ומה מאד תגדל התמי' שבעקבות החת"ס הלך גם בעל האור שמח בספרו משך חכמה, ובפ' ויקרא עה"פ אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם, כתב: „והנה הוא לפלא אשר כהן משיח ששואל בהוראת אורים ותומים יטעה בהוראה ויעשו אחרים על פיו בדבר שזדונו כרת“. — דברי שני הגאונים האלה הם כספר החתום, וצע"ג.

שמחה רובין

בהה"צ ר' אלעזר ז"ל מרישא הי"ד

ברוקלין, ניו יארק

תמי' בבעל הטורים וכס' אבני מלואים

בבעל הטורים פ' תצוה (כ"ח, ו') בפרשת האפור, כתב, וש"ש משז"ר בנימט' שלשים ושנים חומים (ועיין בעיטור בכורים). וקשה לפי מה דאמרינן בגמרא יומא ע"א: ומובא ברש"י כאן, דחוט כפול ששה, א"כ הי' רק כ"ח חומין, דכל חוט כפול ששה וחוט א' של זהב בתוכן. ואפילו אי נימא כהירושלמי שקלים (פ"ח ה"ב) דחוט כפול שמונה, עדיין אין החשבון עולה יפה, דלכה"פ ל"ו חומין הוי. ואולי ט"ס יש כאן, ודברי הבעה"ט מקומן אצל הפרכת בפי' תרומה (כ"ו, ל"א) כי גם שם כתיב תיבות אלו, "ושש משזר", ושם לא הי' אלא ארבע מינים, וקאי לפי שיטת הירושלמי הנ"ל דחוט כפול שמונה, נמצא דהוי ל"ב חומין.

* * *

בשו"ת שבסוף ספר אבני מלואים סי' י"ב בר"ה והנה בש"ז, כתב בא"ד, אמנם נראה כיון דבשעת חלוו הותר לו בשר נבילות הדר ה"ל דאויין לאכילה וכו' ולא גרע מאחשבי', אע"ג דבשעת נדרו בריא הי' אזלינן בתר שעת אכילה וכו' עיי"ש. וקשה מנמרא מפורשת במס' שבועות כ"ד ע"א, הכי השתא, התם כיון דמעיקרא אכיל והדר אישתבע חשוכי אחשבי', אלא הכא מי אחשבי', ע"כ. ולפי"ד האבנ"מ, הרי גם הכא אחשבי' כשאכלה, רק כיון דהוי אחר השבועה לא מהני אחשבי' דשעת אכילה, דבתר שעת השבועה אזלינן, וצ"ע.

אשר זעליג גאלדמאן

מגיד שיעור בישיבת כאבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

תמי' בשו"ת בית יצחק

בשו"ת בית יצחק חאו"ח סי' קט"ו מביא קושיית המדרכי אמאי אין עושין ב' ימים פורים משום ספיקא דיומא, ותי' המדרכי דכתיב ולא יעבור. והקשה שם הרב השואל דאכתי יעשו פורים בי"ג וי"ד, והבית יצחק נחית שם לתרץ עפ"י דרכו עיי"ש. ולכאורה יש להקשות, רתינח יום י"ד שייך לספוקי בי' אי יום י"ד הוא או י"ג הוא, ולכן שפיר יכולין להקשות דמספיקא נעביר פורים ביום ט"ו דשמא י"ד הוא, אבל על יום י"ג הרי אין להסתפק שמא י"ד הוא, רק שמא י"ב הוא, וא"כ מה שייך לעשות אז פורים.

יחיאל ברוך געללער

תלמיד במתיבתא עץ חיים דכאבוב
ברוקלין, ניו יארק

אזהרה אודות סופרי סת"ם מהגה"ק מוה"ר ברוך הלברשטאם מגארליץ זצ"ל*

בעזה"י. נארליטץ.

אל כבוד מו"ל הקומחז"ה שלום.

הנני בזה ליתן תורה לכ' איך שנצטויתי מאת כבוד הרב הגאון הק' דפה
לנלות אוניכם בדבר המכשלה הנתהוה כעת להכשיל הרבה בני ישראל, יען כי
בגבולנו בעיירות הסביבות עשו הסופרים לעצמם מסחר בתפילין ומזוזות
ורצועות, וילקטו להמלאכה נערים ריקים קצוצי פאות וקלי דעת אשר לא ידעו
בדינים ובהלכות סופרים מאומה, והסופרים הסוחרים ישלחו תפילין ומזוזות ע"פ
תבל, ומכשילים הרבה בני ישראל, וחוצץ מזה שהקונים אינם יוצאים ידי חובת
הנחת תפילין, המה עושים ברכות לבטלה בכל יום, ראסור לברך עליהם מאחר
שהם פסולים, וידוע מה שכתב הגאון הק' הר' זלמן זצ"ל בספרו הק', שלסופר
צריך קבלה יותר משו"ב, וכעת הסוחרים האלו שולחים מסחרם לכל ערי ישראל
ונכשלו רבים, ע"כ יבקש כבוד הרב הגאון הק' שליט"א מאתכם לפרסם הדבר
ולתקן שלא יקנה שום אדם אצלם תפילין ומזוזות רק עד אשר ידעו בטח שיש
עליהם הכשר מאיזה רב ידוע ומפורסם, שהמה נכתבים מסופר מהיר וידוע דינים
לנכון וירא השי"ת. וגם זאת נתוודע להרב הק' בבידור, שהמה קונים עורות
בחנות ועושים מהם רצועות, והרב הק' אמר לי לכתוב, שהגם שאין דרכו להכניס
עצמו בדברים שלא נשאלו ממנו, אך בדבר גדול כזה הנוגע לרבים ולאפרושי
מאיסורא הוא מוכרח לצעוק ולפרסם, וכבוד הרב הק' מובטח בכם שבוודאי תפנו
לדבריו לכלות הקוצים הסוחרים מקרב בני ישראל.

דברי הכותב בפקודת הרב הק' הגאון הנ"ל,

אברהם כהה"ג מו"ה חיים זצ"ל

דומו"ץ דפה גארליץ

(* לרגלי יומא רהילולא של הנה"ק מוה"ר ברוך הלברשטאם אבר"ק נארליץ זצ"ל
(ב' דר"ה אדר) נשלח לנו העתק מאזהרה זו שנרפסה בקול מחזיקי הדת יום ב' דר"ה
אדר"ב שנת תר"ס לפ"ק, ולתועלת הרבים, מצאנו לנכון לפרסמה בקובצנו.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

מכתבים אל המערכת

בס"ד. ה' למדר ה' אור במושבתם ב' שבט משת"ה לפ"ק פה שיקאנא יע"א.

לכבוד עורכי הירחון החשוב כרם שלמה.

ברבר מה שתמה ר"ש הורוויץ בירחון של אייר תשר"מ לפ"ק על דברי הרב"ז בהל' תרומות פ"ו ה"ו שכתב שם דור שאכל תרומה בזרזון אע"ג דלא לקי אפ"ה אינו משלם כיון דיש ברבר חיוב מלקות אינו לוקה ומשלם. וכתב הג"ל כונת המילים „לא לקי" שכתב הרב"ז, פי' כגון שלא התרו בו, והקשה דהא בפ"י ה"ה כתב הרמב"ם בפירוש דאם לא התרו בו משלם עכת"ק.

ולענ"ד לק"מ דמה שכתב הרב"ז, אע"ג דלא לקי, אין כוונתו כגון שלא התרו בו, אלא דלא לקי משום שמת קודם שנלקה. וחידוש גדול משמיענו הרב"ז, דהא כתב כאן ובפ"י ה"ה, דבאמת כל מקום דאיכא ממון ומלקות מחייבין לשלם ואינו לוקה, ורק כאן כרי לפטרו ממיתה (שבאמת על אכילת זר תרומה בזרזון חייב מיתה ורק נמתק ע"י מלקות) מלקין אותו, וא"כ הו"א דהכא כיון דמת ונתקיימה בו מיתה נפל חיוב מלקות, וממילא מחויב לשלם, (כל' דהורש"ם) קמ"ל דלא. — ולא רמי לאם לא התרו בו, דאז משלם מפני שלא בא כלל לחיוב מלקות, רכיון שלא התרו בו אינו חייב מלקות, אבל הכא ה' בויקת מלקות עד שלא מת, אף שלא לקה, כיון שיש ברבר חיוב מלקות אינו משלם ממון, ודו"ק.

יעקב יצחק אלחנן הלוי רוטנבערג

רב דקהל שארית ישראל

שיקאנא יע"א

***

בס"ד.

לכבוד המערכת.

ראיתי להעיר בענין מ"ש בכר"ש לחורש תשרי תרש"ם דף כ"ט ולחורש ניסן דף ס"ב ברין להשיק מקוה בשבת.

הנה נלענ"ד פשוט דאף להמחמירין להשיק מקוה משום מתקן, מ"מ כ"ז לטבילת נשים, אבל במקוה לאנשים שכשר מדינא לטבילת עזרא אף בשאובין וכמ"ש המ"א בס' פ"ח סק"א ובס' תר"ו סק"מ, וההשקה אינה אלא ממדת חסידות לתוספות טהרה (עי' בס' תורת אלף ח"ג מכתב נ"ד) דלכ"ע אין בה משום מתקן, וכמ"ש המ"א בס' שי"ז סק"כ בכריכת ציצית, דאפשר דרשי לעשות הכריכות בשבת ואין בו משום מתקן מנא כיון דבקשר העליון סני מראורייתא וכל שאר הכריכות אינו אלא מנהג, ובס' שכ"ג סק"ד כ' המ"א ריבש ביבש שנתערב מותר להשליך אחר בשבת משום ראינו אלא חומרא בעלמא ולא הוי כמתקן, ועיי"ש ג"כ בבה"ל בר"ה מותר להטביל שכ' בשם הרמב"ם בפ' המשניות רביצה, דבטביל לחולין וצריך טבילה אחרת לתרומה רמותר לפי שאינו להסיר הטומאה אלא לתוספות טהרה, וע"כ לא מיקרי מתקן, אמנם במקוה חמה כשיס"ב, יש לזוהר משום חשש בישול, וכמ"ש שם בכר"ש.

ובחיותי בזה, נראה להעיר עמ"ש בשמלה סי' ר"א סקצ"ב, וז"ל, עוד נראה לפענ"ד קצת טעם להתיר לעשות השקה בשבת, רכיון דאיכא לפנינו מקוה כשרה שיכולין לטבול בה אלא שנוח יותר לטבול בחמין, א"כ רמ"א דהא דאיכא בסוכה דף ל"ג ע"ב דמקשה

והא קמתקן מנא ומסיק הב"ע ראת לי' הושענא אחרינא, ועיי"ש בתוס' ד"ה מודה ר"ש, עכ"ל. ולכאורה רצ"ע שהרי כ' שם ברש"י דלא צריך להאי והלכך אין כאן תיקון כלי דלא צריכה ליה לאכשורה, ובתוס' שם כ' דאע"ג דמלאכה שאין צריכה לנפוש פטור אבל אסור לד"ש, מ"מ הכא שרי משום מצוה, והו"ד להלכה במ"א סי' תרמ"ו סק"ב, וביאר דבריהם בשו"ת אמרי יושר ח"א סי' קנ"ו וכוונתם שמא יזדמן מי שאין לו הושענא ויוכל לצאת בזו, שבעל הושענא יתנה לו לצאת בה, ואע"ג דמשום מצוה שאינה לפנינו עריין, אין להתיר שבות, מ"מ הכא בפסיק רישא דלא ניחא לי' מותר משום מצוה כל דהו. ושמעתי עוד לפרש בכוונת התוס' רמשום מצות שמחת יו"ט שברצונו לאכול הענבים התירו לו פ"ר דלא ניחא לי', ומבואר מכ"ז שההיתר הוא כשאינו נוטל כלל הושענא זו למצוה רק הושענא אחרית, אבל בנוטל הושענא זו למצוה וכוונן שזוהו מהודר יותר מהאחרינא, שאסור משום תיקון מנא, וכ"כ בביכורי יעקב שם בס' תרמ"ו, וא"כ ה"ה הכא ברוצה לטבול בהחמין, י"ל שאסור להשיקו משום מתקן.

אבל במקוה לאנשים מותר לעשות ההשקה וכנ"ל, ואע"ג שמתכשר גם לטבילת נשים. ולא מיבעיא כשהם טובלים במקואות או במים אחרים (עי' בפתחא וזוטא יו"ד סי' קצ"ה במהר"ק, ותנינא סעיף ז') רפשיטא דשרי, וכמ"ש רש"י ראין כאן תיקון כלי כלל, והוא כסברת המגיד משנה שהובא במ"א סי' שי"ח סקל"ו גבי צירוף, ובשע"ה סי' תרמ"ו סעיף י"ד הביא ג"כ טעם זה, ואמנם אף אם יטבילו במקוה זו, מ"מ מותר לעשות ההשקה כשאינו מכיון לנשים, וכמ"ש התוס' דפ"ר דלא ניחא לי' מותר במקום מצוה, והיינו שמא יזדמן טבילה של מצוה, וכנ"ל ע"פ ביאור האמרי יושר, או רעצם השקה זו לתוספות שהתיר הוי ג"כ בכלל מצוה כל דהו.

ולפום הדינא ה' נלענ"ד לצרר להתיר בזמנינו לכ"ע לעשות השקה בשבת אף לטבילת נשים, דהנה המ"א בס' שכ"ג סק"א כ' בשם המגיד משנה בזה"ל, ואע"ג דכלי שנשטא בטומאה דרבנן מותר להטבילו וי"א דטבילת כלי חדש דרבנן, שאני התם רעכ"פ ה' ראוי להשתמש בו ברברים טמאים, משא"כ כלי חדש רלא חזי כלל קורם טבילה מיחזי כמתקן, ומבואר מזה דבררבנן אמרינן ראם ראוי להשתמש בה לא מיקרי מתקן, וא"כ כיון רנוהגין ליתן המים השאובין להמקוה בדרך המשכה, וקיי"ל דשאובין שהמשיכוהו אינו פסול אלא מדרבנן, וכמ"ש מרן הרברי חיים זצ"ל בכ"מ בהל' מקואות, וא"כ י"ל דכיון דראוי לטבילת איש, תו לא מיקרי מתקן אף כשהשקה נעשה לטבילת אשה. אבל נראה דבמקוה שמוחר בדוקא לטבילת נשים לא שייך כ"ו, כיון שאנשים אין טובלין שם כלל, והר"ז דומה לכלי חדש שאע"פ שיכול להניח שם כמה דברים, מ"מ כיון שמוחר להשתמש בו רק עם מאכלים, וא"א להניח שם מאכל מקורם הטבילה מיקרי מתקן. אנב מכתבי באתי להעיר, כי בקובץ לחודש תשרי שנה זו נרפסה שאלה מהרב הגאון מבאנהאר זצ"ל למרן המהר"ם שיק זצ"ל בענין לבישת קיטל לחתן, ולפלא שלא ציינתם כי בשו"ת מהר"ם שיק חאהע"ז סי' פ"ח נרפסה התשובה לזה.

והנני בזה דושה"ט,

הק' יעקב צבי גאלדשטיין

[מח"ס קהלת יעקב על הל' רבית]

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

לכבוד מערכת „כרם שלמה“ שיחיו.

קבלתי הכרם שלמה מחורש חשוון-כסלו, וברצוני להעיר באיזה מקומן.
(א) בעמוד כ"א כתב הנאון מקאזעגלוב להסתפק בקטן שגזל והנזילה בעין אם מחויב להחזיר כשיגדיל, ועל זה כתב דפשיטא לי' דלוקחין ממנו אפילו בקטנותו, עכ"ד. וצ"ע למה לא הביא הנמרא בב"ק דף ק"ב מחלוקת סומכוס ורבנן בגזלן שמת והניח הנזילה קיימת אם מוציאין הנזילה מבניו הקטנים, דסומכוס סבר דמוציאין מבניו הנדולים אבל הקטנים פטורים, ורבנן סוברים דבין גדולים ובין קטנים חייבים, והרמב"ם כתב בפ"ב מהלכות גזילה ואבירה, דמי שגזל והורישו לבניו אם קיימת הנזילה חייבין לשלם. והשתא ומה התם שהם לא גזלו רק אביהם אפ"ה מוציאין מידם אפילו בקטנותם, כ"ש היכא דגזלו הקטנים וראי מוציאין מידם, וע"ש בעמוד ב', א"ר יוסף בר חמא א"ר אושיעא, תינוק שגזל שדה של חבירו מוציאין מידו מיד.

עוד כתב שם להסתפק בקטן שגזל ונתיאשו הבעלים אם קונה ביאוש זה דמיקרי בהיתרא אתי ליד' או מיקרי באיסורא אתי ליד', ורצה לתלות ר"ז בסתירת הסוגיות, דבסנהדרין נ"ה: חשיבין מעשה דקטן לבר חיובא, וביבמות ל"ג. מבואר דלאו בר חיובא הוא כלל, עכ"ד. הנה בתשובות חלקת יואב סי' א' הביא סתירת הסוגיות מסנהדרין ליבמות, וחילק בין עבירה התלויה במעשה, כגון חילול שבת, דמעשה קטן לאו כלום היא, ובסנהדרין מיירי בעריות דלא צריך מעשה וחייב רק אהנאה, וזה שייך גם בקטן. ולפי"ז בניד"ד בגזל לא נחשב קטן בר חיובא. וע"ע בחולין דף ק"ד: ברש"י ד"ה הרי הוא בכל תאכל, וז"ל, בין שבא בעבירה ובין שלא בא בעבירה כגון ע"י קטן או עכו"ם וכו', משמע מדבריו רש"י דמעשה קטן לאו כלום הוא, ולדברי החלקת יואב, א"ש דבריו רש"י, דהכא מיירי כבשר בחלב ולכן מיקרי מעשה קטן לא בא בעבירה. אבל צ"ע במש"כ רש"י דבעכו"ם לא היו מעשה עבירה, ובברכות נ"ג. מבואר דלא הוי נר ששבת כשנדלק ע"י עכו"ם.

בקובץ הנ"ל בעמוד ל"ר הובא בשם היעב"ץ בגליון ספר מהרש"א עה"ת, דמה שאמרו המלאכים לאברהם אבינו שישלח לשרה כוס של ברכה, לא כיוונו לשלוח עתה, רזה אסור, רק שיהא זהיר מכאן ולהבא, עיי"ש. — הנה דברים הללו כתובים באריכות בספרו שאילת יעב"ץ ח"א סי' קכ"ו, שרן שם בשיטת הראב"ד ראסור לשלוח כוס של ברכה לנדה, והביא ראי' כנגד הראב"ד ממעשה דאברהם שאמרו המלאכים שישלח לה כוס של ברכה, ודחה שם דברי מהרש"א דהמלאכים שלחו לשרה, ואח"ז כתב דאפשר לומר דלא נתכוונו שישלח עתה, רק שיהא זהיר מכאן ולהבא, כי שרה לא ה' עור עקרה, וכתב שם היעב"ץ רעכשיו בשעת נתתה לא רצו לשלוח לה, שחששו לאותן השיטות ראסור לשלוח לנדה, וגם מטעם דרוקא הבעל צריך לשלוח, והוסיף עוד טעם, דמה ששולחין כוס של ברכה הוא מחמת שפרי בטנה מתברך, וזה לא שייך בימי נתתה דאינה ראוי' להתעבר עיי"ש. ואפשר שיש לכוון טעם זה בדבריו שהובא כאן בכר"ש, כמה שכתב, וגם מטעם ראין פרי בטנה וכו', ו"ל שנתכוון בזה להטעם שכתב שם רבימי נתתה לא שייך שתתברך, וגם בספרו מור וקציעה באו"ח סי' קפ"ג כתב דבימי נתתה אין חיוב לשלוח לאשתו כוס של ברכה, וגסתפק שם דאפשר הכוונה שתתברך הריונה לכשתפטר ע"ש.

החותם בברכה שתצליחו להגדיל תורה ולהאדירה,

אברהם משה שאיא
חבר כולל דחסידים באבוב
במאנסי, ניו יארק יע"א

ואלה יעמדו על הכרכה

כרכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם שמואל בלויא נ"י להולדת הנכד
להאב"ד היקר ר' אלכסנדר מנחם קורץ נ"י מלונדון להולדת הבן
להאב"ד היקר ר' ארי' ליבוש אקערמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאב"ד היקר ר' גרשון קלעצקין נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאב"ד היקר ר' חיים עזריאל רייפער נ"י להולדת הבן
להאב"ד היקר ר' יעקב אפרים פישל בייגעל נ"י להולדת הבן
להאב"ד היקר ר' מנחם כהן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להרב שלמה יחיאל גיפס נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון להולדת הבן
להאב"ד היקר ר' שלמה שליססעל נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

כרכת מזל טוב

להאב"ד היקר ר' אהרן דאמיניץ נ"י מאנטווערפן להולדת הבת
להאב"ד היקר ר' זאב וואלף גאלד נ"י להולדת הבת
להאב"ד היקר בנש"ק ר' חיים אלישע טייטלבוים נ"י להולדת התאומות
להאב"ד היקר ר' יצחק דוב דאוידאוויטש נ"י להולדת הבת
להאב"ד היקר ר' יצחק זולדאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאב"ד היקר ר' מרדכי מאיר ווימער נ"י מאשרוד להולדת הבת
להאב"ד היקר ר' מרדכי גוטמאן נ"י להולדת הבת
להאב"ד היקר ר' משה דעמביצער נ"י להולדת הבת
להאב"ד היקר בנש"ק ר' שמואל חיים יחזקאל פאנעטה נ"י מאנטווערפן
להולדת הבת

יזכו לגדלם לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג אכי"ר.

המערכת

כרכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם גאטליעב נ"י מירושלים עיה"ק לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה דוד זינגער נ"י לנישואי בתו תחי'
להאב"ד היקר בנש"ק ר' אשר מרדכי ראזענבוים נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להנה"ח מו"ה יהושע סג"ל שאכנער נ"י לנישואי בתו תחי'
להאב"ד היקר ר' בן ציון אברהם וואקסמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאב"ד היקר ר' חיים אליעזר זאב גרינשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאב"ד היקר ר' חנוך העניך כראכפעלד נ"י ממעקסיקא תלמיד ישיבתנו
לנישואיו

להאברך היקר ר' משה מנחם פרידמאן נ"י מבני ברק תלמיד ישיבתנו בקרית
באבוב לנישואיו

להאברך היקר בנש"ק ר' מנחם לייפער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השו"ת שיזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא מתוך עושר
ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אליעזר ליפא שאול הכהן ווייס נ"י לאירוסיו נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה יהודה בענגיא נ"י מלונדון לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר
שלמה צפי נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב לאירוסיו
להנה"ח מו"ה ישראל יחיאל שטראם נ"י מלונדון לאירוסיו בתו תחי'
להב' חתנת הנעלה בנש"ק כמר אליעזר ליפא בינדיגער נ"י תלמיד ישיבתנו
לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הכנין ערי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

Photocomposition by

ביר"פ „שמחה גראפיק"

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4914 - 13th Avenue - Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (212) 854 - 4830

נרפס בדפוס האחים גרויס

Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.

3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בעעליגע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = כדואר רגיל 20 דאללער לשנה

כדואר אויר 30 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

M.E.CH. of Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested

Forwarding & Return Postage Guaranteed

(Please send P.S. form 3547)

212

גדרם של צמח

כֹּהֵן מִקִּדְשׁ וְלִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה עֲוֹנוֹ כִּי יִשְׁכַּח וְהָיָה חֲסִידוֹ
וְהָיָה קֹדֶשׁ וְהָיָה עֲוֹנוֹ כִּי יִשְׁכַּח וְהָיָה חֲסִידוֹ
וְהָיָה קֹדֶשׁ וְהָיָה עֲוֹנוֹ כִּי יִשְׁכַּח וְהָיָה חֲסִידוֹ

[illegible]

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100
 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200
 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300
 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400
 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500
 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600
 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700
 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800
 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900
 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000
 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 103

87-1270-1000
87-1270-1000
1550 1st Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 718 761-23

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

האשה החשובה

מרת צינא ראזענגארטען ע"ה

בת מו"ה יצחק ראטטענבערג ע"ה

נפטרה בש"ט כיום י"א לחודש ניסן שנת תש"ל לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי

נכדה

בנה

דוד יהושע הכהן ראזענגארטען

שמואל הכהן ראזענגארטען

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת אבינו היקר

הרבני החסיד הנגיד הנכבד

מו"ה חיים בן מו"ה ברוך מנחם מענדל ע"ה מקראקא

למשפחת וואלף

נלב"ע בסיובר כיום י"ב לחודש ניסן שנת תש"ב לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בניו,

נתן אהרן וואלף

צבי יעקב וואלף

שאול וואלף

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

הגאון הקדוש המפורסם

מוה"ר משה יעקב יעקל במו"ה אפרים שארף זצוק"ל

ראבר"ק אושפיץ ומח"ס דרכי יושר עהש"ס ועה"ת

נשמתו עלתה כגנוי מדומים

ביום ג' לחודש ניסן שנת תרכ"ט לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י אחר מנכריו

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמות

הנגיד הנכבד והמפואר

מו"ה חיים הכהן במו"ה ישראל הכהן ע"ה קעניגסבערג

נפטר בש"ט כיום ח' לחודש ניסן שנת תשל"ב לפ"ק

הנגיד הנכבד והמפואר

מו"ה יהושע זעליג הכהן במו"ה ישראל הכהן ע"ה קעניגסבערג

נפטר בש"ט בערב חג הפסח

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

ויהא זכרם ברוך

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לחג הפסח

במדרש פליאה (הובא בספרים) בא אחיך במרמה ויקח ברכתך, הראה לו אפיקומן. והתמי' גלוי' לעין כל. גם צריכין להבין מדוע בסימני הסדר קדש ורחץ וכו', נקרא האפיקומן בשם צפון. ונקדים רבדי הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספר יערות דבש (ח"א, דרוש ט"ו) שהביא דברי חכמו"ל (יבמות ע"ב ע"א) אין לך יום שאין רוח צפונית מנשבת בו בחצי הלילה שנא' ויהי בחצי הלילה ור' הכה כל בכור וגו', קמ"ל דעת רצון מילתא הוא, עיי"ש. הרי רחצות הלילה עת רצון הוא אצל הקב"ה, וכן הוא בזוה"ק (ריש פ' לך) דבחצות הלילה נכנס הקב"ה לגן עדן להשתעשע עם הצדיקים. וכתב שם היערות דבש להקשות ע"ז, הלא נודע דכל סיטרא בישא שוכן בצפון וכמאה"כ (ירמי' א') מצפון תפתח הרעה, ומהאי טעמא עבדו המצריים לטלה שהוא ראש למזל הצפוני, וא"כ איך יתכן שבחצות הלילה כשמנשב רוח צפונית יהי' אז עת רצון לעשות ישועה בקרב הארץ, הלא בישא לא הוי טבא, וכתב לתרץ שכך הוא מרותיו של הקב"ה להוציא יקר מזולל, דהיינו לערב מדת הדין במדת הרחמים, כי ברחמים אי אפשר לנקום ברשעים כי רחמיו על כל מעשיו כתיב, ולכך מערב דין ברחמים, ורשעים נרונים וצדיקים מתרפאים, ולכך בחצות לילה שרוח צפונית מנשבת הי' דין במצרים, שד' הכה כל בכור, ורחמים לישראל, וזהו העת רצון, שנושב רוח צפונית לייסר הרשעים ולהטיב לצדיקים, עיי"ש בדבריו בארוכה.

ועפ"י דבריו מובן היטב מדוע נקרא האפיקומן בשם צפון, דמאחר שאכילת האפיקומן הנאכל בחצות הוא במקום מצות אכילת קרבן פסח, שנצטוו בה ישראל על שם שפסח הקב"ה על בני ישראל כנגפו את מצרים ואת בתינו הציל, לכן נקרא בשם צפון, שהוא דוגמת רוח צפונית המנשבת בחצות שמוחץ ומרפא, כי מצפון תפתח הרעה, ולעומת זה הוא עת רחמים ורצון למעלה.

והנה הברכות שבידך יצחק את יעקב בנו היו ג"כ מעורבות מדין ורחמים, טובות לישראל דכתיב מטל השמים ומשמני הארץ וגו', ורעות לאומות העולם דכתיב יעברוך עמים וישתחוו לך לאומים וגו'. ועפ"י נוכל להבין מדוע כששלחה רבקה את יעקב לקבל הברכות אמרה, לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים, ואיתא במדרש הובא ברש"י, האחד הקריב לפסח והאחר עשה מטעמים, כי רבקה נתכוונה לעורר בהברכות רזא דפסח כנ"ל, רחמים על זרע יעקב בכל עת צרה וצוקה, ודינים על הרשעים המצירים ומעיקים אותם.

ובדבר האמור יתכן לכאור דברי המדרש הובא ברש"י עה"פ וירח את ריח בגדיו, שנכנסה עמו ריח גן עדן, ולכאורה מה ענין גן עדן לכאן, ולהג"ל יובן היטב שיצחק אבינו ראה בהקרבן פסח שהביא יעקב, התעוררות דלעילא הבאה בחצות הלילה כשרוח צפונית מנשבת והקב"ה נחית לגן עדן להשתעשע עם הצדיקים, כי הוא עת רצון, ואותו ריח גן עדן נכנס עמו.

וזה יש להעמיס ג"כ בכוונת המדרש פליאה הנ"ל בא אחיך במרמה ויקח ברכתך, הראה לו אפיקומן, כי יעקב אבינו קיבל מאת אביו ברכה כפולה, טובות לישראל ורעות לרשעים כנ"ל, לכן כשבא עשו ומען לאביו, ברכני גם אני אבי, ענה לו אביו בא אחיך במרמה ויקח ברכתך, ולכאורה קשה, וכי בשביל שבירך כבר את יעקב, אי אפשר לברך גם את עשו, אלא כך ה' כוונת יצחק אבינו, מאחר שנתתי ליעקב ברכה כפולה אשר כלול בה גם מרת הרין על הרשעים, א"כ שוב איך אוכל לברך אותך, וזהו שאמר יצחק, הן גביר שמתיו לך ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים וגו' ולכה איפוא מה אעשה בני, וז"ש המדרש הראה לו אפיקומן, שיצחק רצה לרמוז לעשו מהות הברכות שלקח יעקב, לכן הראה לו האפיקומן הנאכל בחצות כשרוח צפונית מנשבת, המעוררת רינים לרשעים ורחמים ורב חסד לישראל, וכנ"ל.

מגישים אנו בזה

ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעמרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולבנו הרה"צ מוה"ר נפתלי צבי שליט"א

להולדת חבת אצל חתנו

הרב מו"ה יהושע רובין שליט"א

יתן ר' שיוכו לרוות ממנה ומכל יוצ"ח רב נחת ועונג

לאורך ימים ושנים טובות.

כעתירת וברכת,

המערכת

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיון דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

גליון ספר פסח מעובדין

מהגאון מוה"ר יעקב מעמרין זצ"ל⁽¹⁾

אות קע"ה. עבדים ושפחות צריכין הסיבה, כך כתוב בדרשות מהרי"ל, ויש לתמוה מי עדיף עבדים ושפחות לפני רבן, מתלמיד היושב לפני רבו או מאשה שאינה חשובה, וכ"כ סמ"ק דעבד לפני אדוניו אינו מסב וכו'. נ.ב. פשוט דר"ל משרתים ומשרתות ובישראל קמירי⁽²⁾.

אות קפ"ב. ויראה שזהו המנהג שראיתי לקצת אשכנזים להניח בשולחן כוס אחד ריקן חוץ מן הכוסות הצריכין למסובין בשלחן, להריק כל הנשאר מכוסות המסובין שם, וקורין אותו כוס של אליהו הנביא זכור לטוב, והנאני המנהג הזה וכן אני נוהג, ומשירי הכוסות הללו הניתנין בתוך הכוס הזה, אני שותה בתוך הסעודה.

נ.ב. שמע וטעה כי לא נכון לכבד אליהו ז"ל כשירי כוסות, א"כ גם לא יתכן לשתותו אח"כ מהל' דרך ארץ ואזהרת חז"ל שלא לשתות כוס ששתה חברו, אבל מנהג אבותינו ז"ל להעמיד כוס גרול דרך כבוד לאליהו ז"ל, בודאי קבלו כן מהקדושים בדורם, ... מלבד כי בני נביאים הם.

אות רס"ח. ויש אומרים דבין חל י"ד בשבת בין חל בחול לעולם יש לומר מן הובחים ומן הפסחים שקרבן חגיגה הי' ע"כ נאכל קודם קרבן פסח שהוא נאכל על השוכע, וכן הוא מנהגינו.

נ.ב. ר"ל כיון דלעולם כשחגיגה באה, לפני הפסח היא באה⁽⁴⁾.

אות שט"ו. אחר גמר הסעודה יוציא האפיקומן כמו שהוא כרוך במפה וישלשל לאחריו וילך בבית ד"א ויאמר כך היו אבותינו הולכין משארותן צרורות בשמלותם, ומנהגי ליקח ע"כ מקל בידו ולנעול המנעלים ולומר ככה תאכלו אותו מתניכם חגורים ומקלכם בירכם ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לה', ולכן אני נוהג שלא להפשיט האזור בליל פסח עד אחר אפיקומן.

נ.ב. אינו נכון, כי בפסח לברו נאמר, ואנו אין לנו פסח, וע"כ אין מקום למנהג זה, לגרמי' הוא דעבד.

(1) ספר פסח מעובדין חיברו הגאון מוה"ר חיים כנבנשתי זצ"ל בעל כנסת הגדולה, והוא פי' על הגדה של פסח עם דינים לחג הפסח (וויניציא תנ"כ).

(2) ראה אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ז' עמוד מ'. — הועתק מעצם כתי"ק בגליון ספר פסח מעובדין המונה בברישיש מוזעאום בלונדון, והגיע אלינו מאת ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין ג"י מאנטווערפן. תח"ח לו.

(3) עיין בספרו מור וקציעה סי' תע"ב ד"ה דעבד.

(4) רכשחל ליל הסדר במוצש"ק, לא היו מקריבין חגיגה בכלל.

בלאו דלא תשחט על חמץ דם זבחי

מהגאון מוה"ר מאיר פישלס ראבד"ק פראג זצ"ל¹

פסחים דף ה' ע"א. בתוס' ד"ה דברי ר' ישמעאל תימא לר"י דתנא דבי ר' נפקא לי' מקרא אחרינא כו', ובעל המאור והרמב"ן וסייעתו מחולקים, בעל המאור ס"ל הא דקאמר כ"ע ס"ל חמץ ממש שעות ולמעלה לאו כ"ע הוא רק תנאי דמתני', אבל לפסק הלכה קיי"ל כד' שמעון דחמץ לפני זמנו מותר באכילה, והרמב"ן ושו"פ ס"ל דכ"ע ממש הוא ואין חולק בזה. ונ"ל הוכחה לדברי בעל המאור, דתוס' בד"ה לא תשחט כו' הקשה רשב"א כו', וי"ל כיון דבדיעבד כו', ועיין לקמן בפרק ערכי פסחים דף ק"ח א"ר אליעזר א"ר אושע' מכשיר ה' בן בתירא בפסח ששחטו שחרית ביד לשמו, דמצפרא זמן שחיטה, והיינו בדיעבד כמ"ש תוס' שם, וא"כ ע"כ הך ילפותא דרבא לאו לכ"ע הוא, וכיון שכן י"ל דדרשה דרבא לא קאי רק לר' יודא, ובזה יש לתרץ קושי' התוס' בפשיטות, אבל לר"מ מורה רבא דילפינן מאך כיום הראשון וכמו שאבאר, ולקמן דף ס"ג במשנה השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה וכתבו תוס' בשם ריב"א רהפסח כשר וכן היא בתוס', והטעם דהא לא שינה עליו הכתוב לעכב, ותמה מהרש"א דהא איכא תרי קראי, חדא בפ' משפטים לא תזבח על חמץ דם זבחי, ואידך בפ' כי תשא לא תשחט על חמץ דם זבחי, ותירוצו דחוק ע"ש, והפד"ח בחידושי הלכות תמה ג"כ על התוס' דשבקי טעם המפורש ביירושלמי מדכתיב זבחי דאעפ"כ זבחו קרי' רחמנא, אבל טעם התוס' אינו אליבא דכ"ע, דלמאן דאמר במס' תמורה כל מה דאמר רחמנא לא תעביר אי עביר לא מהני ליתא להך טעמא. ונ"ל דחדא מתורץ בחברתה, דרש"י בחומש פ' משפטים כתב על פסוק לא תזבח על חמץ דם זבחי, לא תשחט הפסח ביד בניסן עד שתבער החמץ, וכתב עליו הרמב"ן דאם כוונת רש"י שיהי' לאו על ביעור חמץ מזמן שחיטת הפסח כמו שדרש רבא בפ' קדש פסחים, א"כ הוי שלא אליבא דהלכתא, דלפי פסק הלכה לא קיי"ל כרבא, וביעור חמץ בע"פ אין בו לאו מן התורה אלא עשה, ונדרש לפרש דברי רש"י שאין כוונתו על ביעור חמץ, ע"ש באריכות, אבל האמת שאין צורך לדחוק בפירש"י, דלשיטתו אזיל, כי דעת רש"י בפסחים ובבא קמא דף כ"ט ע"ב ראיכא לאו בל יראה בערב פסח אחר חצות, וכן הכי'א בחק יעקב, והיינו דפסק כרבא דמלאו דלא תשחט מפנין איסור לאו להשבתה, וכן סבר הראב"ד בדעת הרמב"ם, ובזה מתורץ קושי' מהרש"א, דהני תרי קראי צריכי, חדא ללאו להשבתה, ואידך לאו לשוחט על הפסח ויש לו חמץ בביתו שלוקח על השחיטה, אבל על ביעור חמץ אינו לוקח דהוי לאו שאין בו מעשה, ובזה מתורץ גם קושי'

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ב' עמוד ט' ובקונט' ד' עמוד ו'. — ד"ז הועתק מכת"י א' מתלמידיו שהעתיקו מכתב ידו ממש, ומונח באוצרו של ידידנו הרגול הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרום מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן יע"א. ברכות התורה יחולו על ראשו.

הפר"ח דוראי טעם הירושלמי מדכתיב זכחי אתי שפיר לת"ק דמתני', אבל ר' יורא פליג במתני' וס"ל גם התמיר ששחטו על החמץ לוקה, ומפרש בגמ' זכחי, זכחי המיוחד לי, והיינו תמיד, ומש"ה הוכרחו תוס' לפרש טעמא אחרינא מדלא שינה עליו הכתוב לעכב.

מיהו לכאורה אכתי קשה רנם לר' יורא מצי למילף מרדכתיב תרי זימני זכחי, אבל לפי מ"ש לעיל אתי שפיר דהא לדבא דילפינן השבתה מקרא דלא תזבח, קשה קושי' רשב"א דזמן פסח הוא ב' שעות אחר התמיד, אבל לר' יורא לא קשה מידי דמרדכתיב זכחי היינו נמי תמיד שזמנו תיכף אחר חצות, ולק"מ, מיהו כל זה מספיק לרבא די"ל דמפרש טעמא רק לר' יורא, אבל לר"מ מורה לטעמא דאביי, וכן משמע בסוגיין דאמר בתר שינוי' דרבא תניא נמי הכי כו', והרי באותה ברייתא איכא נמי טעמא דאביי, אלא דתניא כוותי', דאיכא תנא דס"ל לאו בהשבתה, אבל לר' ישמעאל דלא ס"ל כר' יורא דאם שחט התמיד על הפסח דעובר בלאו, ולא דרש זכחי המיוחד לי, וא"כ לדידי' דהרא קושי' רשב"א לדוכתה, ונ"ל דלר' ישמעאל בלא"ה לא קשה מידי, דבמס' חגיגה דף ו' ע"א אמר אביי בית שמאי ור' ישמעאל ור' אליעזר כולחו ס"ל עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת ראי' ה', ולא עולת תמיד, דכתיב הזבחי' ומנחה הנשתם לי במדבר, והרדכתיב עולת תמיד העשוי' בהר סיני, מעשי' נאמרו בהר סיני והיא עצמה לא קרבה, ואע"ג דאיכא התם קושי' על אביי, מ"מ אביי לא הדר ב', וכיון שכן מיושב קושי' רשב"א, דהך קרא לא תזבח על חמץ דם זכחי מסתמא מיירי נמי במדבר שלא הי' קרבן תמיד, וא"כ הי' זמנו דפסח מחצות, דבראיכא תמיד הוא קודם מטעם דברכות או מטעם הרמב"ם, אבל בדליכא תמיד פשיטא שזמן הפסח מחצות, ומיושב קושית תוס'.

[והנה] בקידושין דף ל"ז אמר אביי האי תנא דבי ר"י מפיק מאידך תנא דבי ר"י דהאי תנא ס"ל דדוקא היכא דכתיב ביאה ומושב תדווייהו הוא דהוי לאחר ירושה וישיבה אבל לא היכא דכתיב ביאה לחורה, ואידך תנא דבי ר"י ס"ל אפי' היכא דכתיב ביאה לחורה אחר ירושה וישיבה, וכתבו התוס' שם דנפקא מיני' אם היו מחוייבים לעשות פסח במדבר, דלמ"ד ביאה לחור הוי לאחר ירושה וישיבה, א"כ בפסח דכתיב ביאה לחורה לא היו מחוייבים כלל לעשות פסח במדבר, וא"כ נסתר תירוץ הנ"ל, רקרא לא תשחט כו' ע"כ לא מיירי במדבר אלא לאחר ירושה וישיבה, והי' תמיד קודם, והדרה קושית רשב"א לדוכתה, אבל לאידך תנא דבי ר"י דדוקא היכא דכתיב ביאה ומושב הוי לאחר ירושה וישיבה, וא"כ בפסח דלא כתיב אלא ביאה לחורה הי' מחוייבים לעשות פסח במדבר, ומתורץ קושי', וכיון דבלא"ה אשכחן תרי תנא דבי ר"י, מתורץ תמיהת ר"י, דהני תרי תנאי נמי בהא פליגי, רמאן דילף מלא תשחט ס"ל דביאה לחורה לא הוי אחר ירושה ומחוייבים בפסח במדבר ולא תמיד, ואתי שפיר, אבל אידך תנא דילף די"ד נקרא ראשון ס"ל דביאה לחורה הוי לאחר ירושה וישיבה, וליכא למילף מלא תשחט כמו שהקשה רשב"א, ומש"ה לדידי' ליכא לאו אלא עשה, ואהכי לא קשה מיד, וק"ל.

הערות קצרות לחג הפסח

מהגאון מוה"ר לייב פישלס מפראג זצ"ל⁽¹⁾

והוספות מהגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל⁽²⁾

תקס"ד לפ"ק.

א' במנחות ס"ו ע"א ר' שמעון בן אלעזר אומר כתוב א' אומר ששת ימים
תאכל מצות וכתוב א' אומר שבעת ימים כו' מצה שאי אתה יכול לאוכלה ז' מן
החדש אתה יכול לאוכלה ששה. ויש לדרקק מה בא זה ללמדינו כי לתשובת
הבייתוסים לא בא זה כלל⁽³⁾. ויעוין. ונראה דאגב בא לתרץ קו' הירושלמי שהובא
בתוס' בקידושין ל"ח ע"א ד"ה דאי קרב עומר כו', בירושלמי מקשה כו' יבוא
עשה דבערב תאכלו מצות וידחה ל"ת דחדש, ומתדן דאין עשה רקודם הריבור
דוחה ל"ת דאחר הריבור. ומקשים הא בש"ס דילן בריש יבמות יחשב למעליותא
העשה הנאמרת לפני הריבור, ועיי'. ולכן נראה דגמ' דילן חולק על הירושלמי בזה,
והא דלא רחי העשה דבערב הל"ת דחדש, על זה קאמר מצה שאי אתה יכול
לאכלו בזמן החדש, להורות שלא ידחה עשה דאכילת מצה הל"ת דחדש⁽⁴⁾. אבל
בכל התורה דוחה עשה הל"ת, ומכ"ש שדוחה העשה רקודם הריבור ל"ת שלאחר
הריבור וכסוגיא דיבמות. וקרוב לאמת הוא.

* * *

פסחים כ"ד ע"ב רש"י ד"ה והבשר כל שהור כו' והבשר יתירא מיבעי לי'
ראילו כל שהור יאכל בשר דרש לי' במנחות כו'. ק"ק לי' דהוי מצי לאתווי מהאי
מסכתא צ"ה ע"ב, ת"ר זבין וזכות שאכלו מפסח הבא בטומאה חייבין ת"ל כל
שהור כו' נאכל לשהורין כו' יעו"ש. יש מתרצים עפ"י תוס' ד"ה לרבות אימורים,
ולא נוח לי'.

* * *

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ב' עמוד י', וגם במבוא לספר חידושי
מהר"ל פישלס עמ"ס ביצה שנדפס על ידינו בשנה שעברה. חידושים והערות הללו
הועתקו מעצם כתיב ברף בודר שהניע אלינו מאת ידידנו הנניד והנריב לב ר' יהודה
בדוך הכהן פרענקל נ"י מווינען יע"א. טוב עין הוא יבורך.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד ח'. — ברף בודר הנ"ל, הוסיף
תלמידו הנ"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל בב' מקומות הערות קטנות, והרפסנום במקומם.
(3) צע"ק בכוונתו.

(4) עיין בתוס' ריב"א עה"ת (נדפס בספר רבותינו בעלי התוס' עה"ת) סוף פ' ראה
בר"ה ששת ימים, שהביא בשם רבינו יוסף מינקול"א דאי לאו ששת ימים וגו' ה"א
דאתי קרא דבערב תאכלו מצות ודחי ל"ת דחדש קמ"ל ששת ימים וגו' דמשמע ששת
ימים ולא שבעת ימים, ולאו הבא מכלל עשה עשה, והשתא איכא לאו ועשה, ואין עשה
דוחה לא תעשה ועשה, יעו"ש. ועיין עוד בשו"ת בנין ציון ח"ב סי' מ"ו, ובשו"ת בן
פורת (להנר"י ענגיל) ח"א סי' ו' בר"ה עוד.

הרמב"ם פ"ב מהל' ק"פ, יחיד ששחט את הפסח לעצמו כשר ומשתדלין שלא ישחט לכתחלה על היחיד. והקשה הכ"מ מאי האי דקאמר ומשתדלין לכתחילה, והביא תי' בשם הרב בן הרמב"ם, ומפקפק עליו. ולי הקטן נראה טעם ברור, דאי' לקמן צ"ט ע"א [אמר] ר' יוחנן אפי' תימא ר' יהודא כיון דאמר ר"י אין שוחטין על היחיד כו' אמר רב אשי מתני' נמי דייקא, ומפרש רש"י דר' יהודה היא, וא"כ הוי מחלוקת ואח"כ סתם הוי הלכה כסתם וכר' יהודה, ולכן מפרש הרמב"ם הגמ' כך, כיון דאמר ר"י אין שוחטין על היחיד, ואע"ג דהלכה כר' יוסי, עכ"פ משתדלין, ומעיקרא לאמנויי אחרינא קאי, ועל זה קאמר רב אשי מתני' נמי דייקא והלכה כרב אשי, וברור ונכון הוא. (זכיתי אחרון של פסח תקס"ד, ולא הגדתי באותו הרגל לשום תלמיד).

* * *

פסחים ס"ג ע"א תוס' ר"ה השוחט כו' אומר ריב"א הפסח כשר רהא לא שינה עליו, כ' מהרש"א הא שינה דכתיב לא תזבח ולא תשחט, וי"ל דבכה"ג לית לן למימר דשינה לעכב אלא לעבור עליו בשני לאווין, יעויין בו. ולכאורה הוא נגד סוגיא בפ' כל שעה כ"ר ע"ב כל היכא דאיכא למדרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירא, ש"מ דיותר טוב למדרש אפי' לדברים אחרים, ולא לאוקמי בלאוי יתירא, מכ"ש כאן דאיכא לאוקמי בהך דפסח ולעכב, ולא ללאוי יתירא. ועוד לא מצאתי בהרמב"ם דלוקה שתיים, והוא גם הוא פסק דהפסח כשר.

[הגהת תלמידו הגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל]. הני תרי קושיות דרבינו הגרול המקום יהי' בעזרו, כתובים המה על ספר קרבן העדה במקומו בירושלמי שם י"ח ע"א ד"ה ממה שהוא מתחייב כו'. ולענ"ד קושיא השנייה י"ל עפ"מ"ש הרמב"ם בספר המצות שורש ט' דאין לוקין ב' מלקיות על שם אחד אף שהוכפלה האזהרה. כנלע"ד תלמידו, בצלאל ר"ב.

* * *

[פסחים] ס"ח ע"א גמ' ומרסיפא למחנותם הוי רישא נמי למחנותם. תמי' לי, היאך אפשר לומר כן, רהא לכ"ע מנע שרץ וטמא מת שוים למחנה א', וא"כ אמאי קאמר בעל קרי כמנע שרץ בועל נדה כטמא מת, ליתני ב"ק ובוועל נדה כמנע שרץ, או ב"ק ובוועל נדה כטמא מת, ולמה פלגינהו לחלק ביניהם. [הגהת תלמידו הגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל]. עיין מהרש"א מיישב קושיא זו, ורבינו הגרול ציין זה בחזירתו מס' זו מירי שנה בין פורים לפסח, ולא שת לבו לפתוח ספר מהרש"א כי למד מהר וקלילא לגמור לימודו הרגיל.

בדין מכירת הבהמות לפסח, ותענית בכורים בע"פ

מהגאון מוה"ר נתן נטע שייאר אבד"ק פילא זצ"ל¹⁾

בעזה"י. ח' ניסן תר"ר.

שלוי כנהוג.

בזו הרגע השינה ירי מכתבו רמר (ונפלאתי שנתאחר מן ר' ניסן ער היום) ועם כי טרירנא טובא ביומא רשוקא חשתי ולא התמהמהתי להשיב לכבודו כי אולי הצורך למעב"ת להודיע הרברים ברוש שבת הגדול הבע"ל, והנה בענין מכירת הבהמות לגוי, והגוי מאכילן חמץ בפסח, הרבר ירוע שהתב"ש אוסר, וכן בשו"ת פרי תבואה, ובמקור חיים תמ"ח בחרושים ס"ק ט"ז, אלא שבכאורים י"א בסופו יראה כי רק בער"פ או בפסח אוסר, ולא במוכר קודם, אך יש שם גמגום בלשונו, ובלא"ה יש לי תוכחת מגולה בזה עם הגאון מק"ח בשו"ת, ואין להאריך כעת שהדבר נחוץ למאור, ובש"ע קטנים דפוס דובנא הביא בשערי תשובה תמ"ח ס"ק י"ז בשם שו"ת תפארת צבי סי' כ' דבמקום שאין מנהג, אסור להתיר, אך מסתימת הנו"ב אין נראה כן, ואני בעניי מרוחק העניינים סוחרי הסוסים נדחקתי להתיר למכור הסוסים קודם ער"פ, אך לפעמים כששכחו והי' הרוחק גדול מאור, התרתי גם בער"פ לפי שכן נ"ל מעיקר הדין, אבל להתיר לישראל להשתמש באותן הסוסים כחהמ"פ, חלילה לי להתיר, ואף שהראיה שהביא מכ"ת ממה שחוזר ומבטל ביום אין ראוי לנ"ד, דהתם הוא חוזר וזוכה באמת בחמצו, משא"כ בנ"ד אין זוכה לישראל בסוסיו רק שוכרם מהנכרי כמ"ש מעב"ת, מ"מ כיון שבלא"ה רבו הגדולים האוסרים במכירת הבהמות, לכן אף שלענ"ד הדין כסתימת הנו"ב, מ"מ חלילה להתיר בהערמה כזאת שזכר מעב"ת, שהישראל משתמש בסוסיו בפסח, והבו דלאו להוסיף, ע"כ במקום הערמה הנ"ל אין דעתי נוחה להתיר.

ולענין תענית בכורים מצוה רבה קעבר מר להודיע דבר אמת בשמי, שמעולם לא עשיתי סעודת סיום מסכת בער"פ, אך זה כשלשים וארבעה שנים בעוד בני בכורי חי, והי' קשה עלי להתענות, ולאכול המרור אליבא ריקנא, שהי' מזיק לי בלא"ה, ועשיתי סיום בשנה הראשונה בהסתר למען לא יתלוי אלי שאר בכורים, דלפמ"ש המנ"א תקנ"א ס"ק ל"ה בשם מהרי"ל דדוקא ההולכים משום קורבה או ריעות, אבל ההולכים לשתות עבירה בירו, ובאלי' רבה שם כ' שאם לא נזדמן בלמודו הסיום לא ימחר או יאחר בשביל כך, ואם לא הי' עושה סעודה בשאר ימים אפשר שלא יעשנה נמי עתה, אבל כשנזדמן כראוי מותר' לאכול אף אותן שלא למדו אם היו בזמן אחר עכ"ל. ממילא אותן האנשים שאין דרכם

1) הגאון מוה"ר נתן נטע במוה"ר ישעי' שייאר כיהן בתחלה כרבנות בק"ק זאדעמישלא, ובשנת תקפ"ב לפ"ק נתקבל לאבד"ק פילא (שניידעמעהל). בשנת תרי"א כשראה הנ"ר נטע שאנשי הקהילה נוטים לכת המתחרשים ואינו יכול לעמוד נגדם, עזב את הרבנות רק' פילא. — יש אליו תשובה בשו"ת רעק"א ח"א סי' ס"א, וגם מוזכר שם בס' קב"ח ר"ה הגרושה. — מכתב זה מוגה באוסף שווארדאן בירושלים.

להתלוות בזמן אחר, או שאין המסיים מזמין אותם בזמן אחר אסורי' בבשר ויין קודם מ"ב אף שאינו אלא מנהגא בעלמא, כ"ש תענית בכורים, ולא ידעתי מי גלה רז זה לבני העיר אשר נאספו אלי והרכו בסעודה ולא יכולתי לדחותם בשום פנים, וע"כ מאז קבלתי לבלתי עשות סיום בער"פ בשנים הבאות, והתענתי עד הערב עם שאר הבכורים בעוד בני חי, ואחר אשר לקח אותו אלקי' כבן ד' שנה בעו"ה תליתי קצת באשר אפשר שלא כהונן עשיתי בשנה ראשונה, וד' יכפר בעדי, ואיך אעשה הרעה הזאת בער אחרים, שאנכי בכור וחטאתי לאלקים ח"ו, ובכ"ז שהרב מ"ו יהודי' חיים דיין פה והרבני מו"ה דוד שהם בכורים עושים סעודת סיום בע"פ ונלוו עליהם כל בכורי העיר והנני כמחריש כי יודע אני דלא צייתי, וכשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה כו"ג², ובאתרא דמר לא ידעתי מה אדון בזה, כי אנכי בחוץ, ומי יודע אם לא ידבו דברי דיבות בשערו בשיאסד להם הדבר, מ"מ אם האב"ד ומורה לערה והוא אינו בכור, יעשה כזאת למען ילעטו אחרים, דבר שאינו הנון, שומר נפשו ירחק מזה. ועכ"פ מצוה עלי' דמר לפרסם כי דבר שקר עגו בי, וה' אמת וחותמו אמת יחדה כשמחה פניו כשמחת הרנל, כנפש אוה"נ בותב בחפזון מאוד,

נמנע באמוהרי"ש

(2) בשו"ת תשובה מאהבה סי' רס"ב כתב בזה"ל: דכירנא כר הוינא מליא ושאלתי את רבותי רבינו הגדול מוהר"י סג"ל לנרא נ"ע והגאון המפורסם מוהר"מ פישלם נ"ע, אם אוכל לעשות סיום מסכתא בערב פסח כי בכור אני ובכור אחר נפל, ומיחו בירי, ולא אמרו בטעמא. גם נכרו בחוצות עפ"י ב"ר מי שעושה סעודת סיום בערב פסח בשביל הבכורים הוא שלא עפ"י הוראת חכמים, עכ"ל. ובקונטרס תהלה למשה הנרפס בראש ספה"ק ישמח משה על המועדים (בעמוד ל"ה) כתב שהנה"ק בעל ישמח משה זצ"ל הי' מתענה בערב פסח כי הי' בכור ולא רצה לסמוך על סיום מסכת והי' משלים תעניתו אף שהי' נמשך הרבה בלילה עד שעשה קידוש, ע"ש. — אמנם כבר נתפשט המנהג בכל תפוצות ישראל ברורות הללו להקל בתענית זה לסמוך על סיום מסכת, ועיין בזה בס' ערוך השלחן חאו"ח סי' ת"ע בסופו. ואשתקד נרפס בירושלים עיה"ק ספר חדש שו"ת רבי ירד'י' פיאה ווייל, ובחאו"ח סי' י"ח האריך בענין זה, ובתוך הדברים כתב בזה"ל: מהפוסקים משמע דצריך השלמה, וכן נוהג א"א מ"ו הרב הגדול מו"ה נתנאל פה פראג, אך אחר כרפס הי' נוהג לאכול רוטב צלול קודם שאמר הגדה וכו', אמנם בשנת תקכ"ב לפ"ק כשהייתי בקרלסרוה לקבל פני הגאמ"ו נר"ו אמר לי שחזר מרביו, והי' שותה בער"פ לאחר שעה מ' ביום איזה משקה שקורין קפ"ע ואמר לי שהורה הלכה למעשה שלא להשלים תענית זה, עכ"ל. — אח"כ בתוך הדברים כתב וז"ל: יתחיל המסכת זמן מה קודם ער"פ כל יום איזה דפין עד שישלימנו בער"פ, ואע"ג דמכוין לכך, נראה דשרי. וכן עשה אמ"ו הגאון מהר"י נר"ו [=הוא הגאון מוהר"ד יהונתן אייבשיץ זצ"ל] בשבוע שחל מ"ב שלמד מסכת תענית במתכוין באיזה שעות ואח"כ הי' סועד בבשר ויין, ואני הייתי מן הקרואים, עכ"ל. — וקרוב לסוף התשובה כתב בזה"ל: ומכ"ש בזמנינו זה בעול המרהיבה וחלושי כח וחובת הלילה קשה, ובפרט אחר חצות בעשיית המצות ודברים אחרים, ולולי היו יורעין רורות ראשונים מחלישות כוחינו ושפלות דורינו עד שאין לנו כח לאכול מכ"ש להתענות, לא היו גוזרים כ"כ הרבה תעניות עלינו, עכ"פ יש להקל בדבר, עכ"ל. (ועיין עוד בשו"ת נשאל דור חאו"ח סי' כ"ב, ובשו"ת ארי' רבי עילאי בסוף חאו"ח בקונ' אבני זכרון אות י"א).

בסוגיא רחמין בזמנו (פסחים דף כ"ט ע"ב)

מהגאון מוה"ר אברהם יחזקאל רייך אבד"ק באנאוויטץ זצ"ל⁽¹⁾

אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו ובין שלא במינו במשהו כרב, ושלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר, ע"כ. ויש כאן חילופי גרסאות אי גרסינן במשהו כרב או לא, וכתב הרמב"ם בפ"א מהלכות חמץ ומצה, דהטעם רחמין בזמנו במשהו בין במינו ובין בשאינו מינו הוא משום דהוי דבר שיש לו מתירין, ואף דבר שיש לו מתירין הוא רק במינו אבל שלא במינו לא, ואפ"ה אף באינו מינו אסור משום כל מחמצת לא תאכלו, ע"כ. ומקשים עליו א"כ ק' לר' יוחנן למה בזמנו בנותן טעם, הא כיון דלאחר זמנו מותר, א"כ יהי אסור בפסח משום דבר שיש לו מתירין, ותי' הלחם משנה דס"ל לר"י דלא הוי דבר שיש לו מתירין, כיון רחמין בעין לא הוי דבר שיש לו מתירין דאסור לאחר הפסח, אלא בתערובות, והרמב"ן תירץ דסבר ר' יוחנן דבר שיש לו מתירין ג"כ בטל, כרבנן דפליגא על ר"ש, וסברי דבר שיש לו מתירין בטל.

ונראה לי להביא רא"י להרמב"ם דטעמא דרבא רחמין בזמנו במשהו הוא משום דבר שיש לו מתירין כמ"ש הרמב"ם, אבל לא משום דמין במינו במשהו, דלכאורה יש להקשות אם אמר' רחמין בפסח הוי דבר שיש לו מתירין, א"כ ק' למה צריך הגמ' לומר דשמואל סובר משו"ה בזמנו במינו במשהו משום דסבר שמואל מין במינו לא בטל, הא י"ל מש"ה אסור שמואל בזמנו במינו במשהו, משום דהוי דבר שיש לו מתירין, ומש"ה במינו במשהו, ובאינו מינו אינו אסור במשהו, משום דבאינו מינו לא שייך דין דבר שיש לו מתירין, ואף דלאחר הפסח אסור בנותן טעם, דהא לא הוי רק משום קנסא, וממילא הוי אפ"כ דבר שיש לו מתירין, דלהחמיר אמרו לקנוס ולא להקל כמ"ש הר"ן במקומו, אח"כ מצאתי קושי' זו בספר לחמי תורה.

ונראה ליישב דלכאורה הא דפליגא רב ושמואל אי גורין בזמנו שלא במינו אטו מינו, צריך הסבר במאי פליגי, דממ"נ אי יש סברא לגזור שלא במינו אטו במינו, למה לא גזר שמואל, וכן להיפוך, אמת דרש"י כתב מש"ה גזר רב שלא במינו אטו במינו משום דחומרא רחמין ולא בדילי מיני, א"כ ק' למה לא גזר שמואל. לכן נראה לי דרב ושמואל פליגי בפלוגתא אי אזלינן לענין מין במינו בתר שמא או בתר טעמא, דהנה הרמ"א ביו"ד סי' צ"ח פסק דאזלינן במין במינו בתר שמא, ומקשה עליו הש"ך שם איך י"ל לדידן דפסקינן מין במינו בטל דאזלינן בתר שמא, הא פסקינן טעם כעיקר דאורייתא, וא"כ אי לא שוה בטעמא ונותן טעם זה בזה, איך איפשר שיבטל ברוב, ואם הוא להיפוך דשוה בטעמא ולא בשמא, איך י"ל דהוי מין באינו מינו, מאחר דמדאורייתא בטל ברוב, ואינו אסור

(1) נולד בשנת תקע"ג לאביו הגאון מוה"ר קאפיל חריף אבד"ק ווערבו זצ"ל, וממנו למד רוב חכמתו. בשנת תר"י נתקבל לאבד"ק קארלבורג, ובשנת תרש"ו נתקבל לאבד"ק באנאוויטץ. נרפס ממנו ספר תורת יחזקאל עה"ת ודרשות. נלב"ע ביום י"ט לחודש סיון שנת תרמ"ח לפ"ק. תשואח"ח לידרנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י, שהמציא לנו חידו"ת הללו להדפיסם בקובצנו.

רק משום הטעם, ומאחר דטעמם שוין א"כ ליכא כאן איסור כלל, ולכן מסיק הש"ך נגד הרמ"א ואומר דהא דאזלינן בתר שמא, דוקא למ"ד מין במינו לא בטל, או בטבל ויין נסך דהוי שיעורין יותר מששים, דלא תלי' בטעם, אבל בדבר דאיכא ב' שיעור ששים בודאי אזלינן בתר טעמא ולא בתר שמא, ע"כ ע"ש. והנה לפ"ז י"ל דרב ושמואל פליגי בהא, דלכאורה לגזור אינו מינו אטו מינו ולומר אם נתיר לו אינו מינו יבשל ג"כ במינו, זה הוא נזירה רחוקה, אטו ברשיעי עסקינן, א"כ תלי' אי בתר שמא או בתר טעמא אזלינן, דאם אזלינן רק בתר שמא, בודאי לא שייך לגזור כלל אינו מינו אטו מינו, כי איך ולמה יטעה לבשל גם מינו מאחר ריוורע דאסור, ויורע ששם אחד להם, אך אי אזלינן בתר טעמא שפיר שייך לגזור אינו מינו אטו מינו, אף דהוא אינו רוצה לבשל במינו, אבל אעפ"כ יש לחוש שיטעה, כי הוא לא ידע שיש טעם לזה כמו לזה, מאחר שאינן שוין בשמא, ושפיר שייך לגזור שאינו מינו אטו מינו, וא"כ י"ל רב סובר בתר טעמא אזלינן, ושפיר גזור אינו מינו אטו מינו, אבל שמואל סובר בתר שמא אזלינן ולא שייך לגזור אינו מינו אטו מינו, וק"ל.

ועיין בפ"י סוף מסכת ביצה ופרי מגדים שכתב דלענין דבר שיש לו מתירין דלא בטל במין במינו בודאי אזלינן רק בתר טעמא ולא בתר שמא ע"ש, ומובא בפרי מגדים ליו"ד סי' צ"ח אות ג', ע"ש.

לפ"ז ל"ק קו' הלחמי תורה הנ"ל שהק' דלמה לא אמרו בגמ' דטעמא דשמואל רבזמנו מין במינו במשהו, משום דהוי דבר שיש לו מתירין, דהוי רק במינו, ולפי הנ"ל ל"ק דליכא למימד טעמא דשמואל משום דבר שיש לו מתירין, רא"כ אז אזלינן תו בתר טעמא, ואם אזלינן בתר טעמא, א"כ תו יש לגזור אינו מינו אטו מינו, וק' על שמואל למה לא גזר באינו מינו אטו מינו, אע"כ דטעמא לא הוי משום דבר שיש לו מתירין, רק משום דסובר מין במינו לא בטל, וסובר דאזלינן בתר שמא, וא"כ שפיר אינו גזור אינו מינו אטו מינו, ודו"ק.

ואם אמרינן דתליא פלוגתא דרב ושמואל אי אזלינן בתר שמא או בתר טעמא, ורב סובר בתר טעמא ולכן גזור אינו מינו אטו מינו, שפיר מוכח כהרמב"ם, דרבא אוסר מש"ה בזמנו אינו מינו אטו מינו, משום דהוי דבר שיש לו מתירין, דאל"כ רק משום דסבר מין במינו לא בטל, ק' למה אוסר בזמנו אינו מינו אטו מינו, דהא רבא לשיטתו' דסובר דאזלינן בתר שמא, א"כ לא שייך לגזור אינו מינו אטו מינו, ולמה אוסר רבא בזמנו באינו מינו, אע"כ דהטעם דרבא משום דהוי דבר שיש לו מתירין, ובדבר שיש לו מתירין כ"ע מודים דבתר טעמא אזלינן, כמו שהבאתי לעיל בשם הפ"י ופרי מגדים, ושפיר סבר רבא דגזרינן אינו מינו אטו מינו, ודו"ק היטב.

ובזה יש ליישב קו' התוס' בד"ה רילמא אתי למיעבד במינו, שמקשים דלעיל לא גזר רב שלא בזמנו שלא במינו אטו מינו וכו', ע"כ. ולפי הנ"ל יש לומר, דבאמת ע"פ הרוב הוי כל מין במינו שוה בשמא ובטעמא ורק יש מיעוט דנמצא מין במינו שאינו שוה בטעם ובשמא, ולכן י"ל דרב באמת בעלמא אינו גזור אינו מינו אטו מינו, דהא עיקר הנזירה הוא משום מין במינו, דלא יהי' שוה בשמא, ובטעמא יהי' שוה, וזה לא שכיח, ולכן לא גזר בעלמא, רק בחמץ משום חומרא

רחמץ שהוא בכרת ולא ברילי מיני' נזר גם בלא שכיח, והא תינח בתערוכות שנתערב עכשיו לא שייך למזר, משום דע"פ הרוב שוין בשמא ובטעמא, וברשיעי לא עסקינן, ומשום מיעוט לא נזר בעלמא, וגם בחמץ שלא בזמנו לא נזר משום כן. אבל בקדירה שבישל בו קודם פסח, להתיר לבשל בה אחר הפסח בשלא במינו, בהא ודאי יש לחוש דישכח מאיזהו מין בישל בה קודם פסח, ויבשל בה אחר פסח ג"כ מאותו מין, ויהי' מין במינו, ומש"ה שפיר נזר רב בקדירות בפסח שלא במינו אטו מינו, אף דלא ברשיעי עסקינן, אבל החשש שישכח מאיזהו מין בישל בה קודם פסח, ומש"ה נזר, ואפשר בענין זה גם בשאר איסורים נזר רב שלא במינו אטו מינו, ודו"ק.

מכתב מכ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע⁽¹⁾

ב"ה. יום ה' ויצא תרז"ו"ן לפ"ק.

רב שלו' וברכה ליריד ר' ה"ה מחותני הרב הנאון החרף ובקי החסיד המפורסים כש"ת מו"ה יוסף ליבוש⁽²⁾ נ"י.

יקרת מכתבו הגיעני, ולעשות רצוני חפצתי ופניתי מכל עסקי לעיין בדבריו היקרים, וחשתי ולא התמה' להשיב אמרי אמת לאמיתו, אם כי לא הלכתי בגדולות ורברי חרושין מחמת כי שקדתי להוכיח רברים קושט אמרי אמת אשר בהם לגרור פרצה אשר בקהלתכם, ובאמת נפלאתי עד למאור מה ראו על ככה אנשי ריבו לעורר מרנים בדבר חומר איסור כזה ולמסור זבחי תמידין לאיש נקלה כזה, ואם אולי נדמה להם שעפ"י הדין אין לאסרו, הלא מכוער מאד מאד, קהלה מפוארה כמו קהלתכם יתמכו על בזוי כזה, אך בעוה"ר נשפלה קרן התורה והמצוה, ואיש לבצעו וכו'⁽³⁾, ולכן לא ירעתי אם גם (ל)דברי לא יקבלו, עכ"ז אמרתי יהי מה, אני נפשי הצלתי וכו'.

ובזה אצא ואומר שלו' כנפשו נפש אחוז בעבותת אהבה ודו"ש ומצפה להרמת קרנו,

הק' חיים הלברשטאם

(1) כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע כתב מכתב זה יחד עם התשובה שנרפסה בשו"ת דברי חיים ח"א יו"ד סי' י"ט אורות שוחט שעבר על שבועה בכתב וגם יצא עליו ריגון, יעו"ש. וע"ע בשו"ת טוב טעם ודעת מהרורא תליתאי סי' י"ח תשובה בנר"ז. — אפריון נמטוי' לירידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה חיים איינהארן נ"י שהשתרל להמציא לנו העתק ממכתב זה הנמצא בפנקס כת"י המונח ברשות רורתו הרבנית מגארליץ תחי', לעי"נ בעלה הה"צ מוה"ר יחזקאל שרגא הלברשטאם מגארליץ ז"ל ששלח ביום ב' לחודש מרחשון שנה זו.

(2) הוא הרב הנאון מוה"ר יוסף ארי' ליבוש הכהן רפאפורט ראב"ד ק"ס סאמבור. —

ראה אורותיו בכר"ש שנה ר' קונט' ז' עמוד י"ג.

(3) פסוק הוא בישעי' (נ"ו, י"א) איש לבצעו מקצהו.

מכתב

מהגאון מוה"ר יצחק שמשון הורוויץ-מייזליש זצ"ל

אבד"ק טשערנאוויץ וזאלקאווא¹

עזרי מ"ה עשו"א. היום יום ר' לסדר . . . .

הנני קורא לשלח ואמת, לכבוד האי גברא רבא, הרב המאור הגדול, מעוז ומגדול, הגאון המפורסם לשבח ולהלל, תפארת ישראל, ע"ה נר"י פה"ח נן הרסים עדונת הכושם נשיא הלויים ומחבר חבורים כש"ת מ' יוסף שאול נ"י האבד"ק לכוב.

אהובי ורעי² . . . הנה רבות פעמים מימים רבים כבדתיו, ולא אביתי לעשות דבר נגד רצונו וכבודו, הלא כהיות הריב בין הרבנים אודות ההכשר על אפיוות מצות בתנורים שנתחדשו, והגיעני מכתב מהגאון המו"ר מוהר"ש קלוגר זללה"ה לאסרם, ושלח לי מכתבים של האוסרים, ה"ה ניסו הגאון מוהרמ"ז זללה"ה, ומהגאון החסיד אבד"ק צאנז נ"י, ובקש הגאון מוהר"ש ז"ל אז אותי להצטרף לדעת האוסרים, כי הרפוס עצורה, כי הרב מוהח"נ דעמביצר נ"י שהתעסק בהרפסת המכתבים ההם, כתב אליו כי מתמהמה מעט עד כי יבאו גם דברי, ואם כי באמת דעתי ה' נוטה אחרי דעת האוסרים, אך לא אביתי לכתוב דבר נגד רצון כה"ר, והשבתי אז להגאון מוהרש"ק ז"ל כי איני אומר לא איסור ולא היתר, רק אם יהי' אסיפת רבנים מובהקים אשר בארצינו, המתירים והאוסרים, ונראה להכריע.

גם בחורף העבר קנו אנשי ק' טשערנאוויץ תנור כאלה, וכתבו אלי כי השינו מכתב היתר מכתה"ר אז להיתר, והבעלי תנור קפצו לתת לי מתנה נאה, אך כי לדעתי יותר נראה להחמיר. אך שלא להפר דברי כה"ר, השבתי לטשערנאוויץ כי יען השאלה באיסור חמץ החמור, ואין התנור לעיני, לכן לא אוכל להגיד לאיסור או להיתר.

(1) נולד בשנת תק"ן בערך לאביו הגאון מוה"ר אביגדור הורוויץ אבד"ק קאמינקא. שימש שנים רבות כאבד"ק טשערנאוויץ ומחוז בוקאווינא, וסוף ימיו נתקבל לאבד"ק זאלקאווא. נרפס ממנו הנהות חרדי לב על ספר לב דוד להרחי"א, וקונטרס אומר אני מעשי למלך (דרוש ליום הולדת הקיסר), גם סידר והו"ל ס' חמדת גנוזה לאבי אמו הנ"ר משה צבי מייזליש אבד"ק זאלקאווא. — בשו"ת שו"מ מהדורא ב' ח"ג סי' פ"ה נרפסה תשובה אליו, וגם מוזכר בשו"ת חת"ס אהע"ז ח"א סי' מ"ה. נלב"ע ביום כ"ו כסלו שנת תרל"ט לפ"ק, ומנ"כ בעיר זאלקאווא.

(2) הנרפס כאן הוא קטע ממכתב ארוך מהגאון הנ"ל אשר בו מאריך לספר אודות ריב בין השוחטים בעירו, וגם בדברי התנצלות אל הגאון בעל שו"מ איך ה' זהיר בכל העתים לבלי לעשות מאומה נגד רצונו. — העתקנו רק מה שנוגע לענין מצות הנאפות ע"י מאשיען. (מכתב זה מונח באוסף שווארדאן בירושלים).

... והנני אוהבו ומכבדו כמאז כי גדול כבודו בעיני, ור"ש ושל"ו תורתו
ונפשו היקרה וגופו באהבת עולם כשנים קדמוניות. דברי אדם להבל דמה המיחל
לתשועת ה' ומצפה לחסדי המבקש את הנדרף וחסדי ה' לעולם ולא יתמו לבצח.
הק' יצחק שמשון הורוויץ מייזלש
בלאאמו"ר הרב הגדול הצדיק מו' אביגדור זצלה"ה

בענין אכילת מצה כל שבעה

מהנה"צ מוה"ר חיים אלעזר שפירא אבד"ק מונקאטש זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ב' ל'ס' ואזכור את בריתי תרצ"ה מונקאטש יע"א.

כבוד ידי"נ חביבי כלבבי הרב הה"ג החריף ובקי בח"ת סוע"ה ירא
ושלם חו"פ וכו' איש חמורות בתורה וחסידות כל שירי ידידות
במעלות ומדות כש"ת מו"ה ראובן חיים קליין שליט"א⁽²⁾ אבד"ק
סנינא והגליל, שוכמ"ס לאיוש"ט ערי ער ביאת נצב"ב, בכ"י.

הגיעני מכתבו בשבוע העברה והייתי ל"ע עצור בחדר המטות אונפלאענציע
ובעה"י ביום ועש"ק קמתי, ועתה ברוב טרדותי ומיחושיו גופי ואשר עדנה לא
שבתי לאיתני אהבה דוחקת להשיב לכת"ה הי"ו על ראשון ראשון עכ"פ בקצרה,
והקוצרים אומרים ברכת ה' עליכם. אשר הזכיר את הר' יחזקאל הי"ו, חזקה
שליח עושה שליחתו ובוראי תפילתי להש"י בעדו יעזרנו ויצילנו ונברך ב"ב ברכת
מתיר אסורים בכ"י, ואחכה לב"ט בקרוב.

ומאוד חביב לי אשר ראיתיו הונה בחיבורינו בעה"י וזהו חלקי מכל עמלי,
וית"ש ישים חלקנו בתורתו באהבה וכמ"ס. ומ"ש בנימוקי או"ח (בסי' תע"ה)
נגד איזה חסידים (כלומר חשודי"ם) שומים וצבועים שבימינו שאינם אוכלים מצה
בכל ימי הפסח זולת בלילות הראשונות הכזיתים, וכבר אמר החכם לא בהכפל

(1) נולד י"ח שבת שנת תרל"ב לפ"ק בעיר סטריזוב לאביו הנה"צ מוה"ר צבי הירש
שפירא זצ"ל בעל דרכי תשובה. נתגדל על ברכי זקנו (אבי אביו) הנה"ק מוה"ר שלמה
שפירא אבד"ק מונקאטש. בשנת תרס"א נתמנה לראב"ד בק"ק מונקאטש, ובשנת
תרע"ד נתקבל למלאות מקום אביו כאבד"ק מונקאטש. נדפס ממנו שו"ת מנחת אלעזר,
ס' נמוקי אורח חיים, ס' דברי תורה, ס' חמשה מאמרות, ס' שער יששכר, ס' חיים ושלום
עה"ת, ס' אות חיים ושלום, ס' הגהות על הירושלמי, וס' אגרות שפירין, ועוד. נפטר ביום
ב' לחודש סיון שנת תרצ"ז לפ"ק ומנ"כ בעיר מונקאטש.

אפריון נמטי' לירידנו המרומם הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק אייזיק הכהן
האנדלער נ"י שמסר לנו מכתב זה להדפיסו בקובצנו. יעלהו חשי"ת על במתי ההצלחות.
(2) נולד בעיר מונקאטש בשנת תרמ"ד לאביו הרה"ח מוה"ר צבי דוד קליין (בנו של
הג"ר ראובן חיים קליין מח"ס שנות חיים). כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הה"צ
מוה"ר ישע' מקרעסמיר זצ"ל, ונתיישב שם. בשנת תער"ב נתמנה לאבד"ק סנינא. נדפס
ממנו ספר משה ראובן על שו"ע חו"ר, ועוד נשאר ממנו הרבה חירו"ת בכת"י. נהרג
עקה"ש בקיץ שנת תש"ר לפ"ק. הי"ד.

הדברים יותחזק הענין, ע"כ נודע כי לא נגד איזה צדיקים הקדושים אשר בארץ זי"ע מילתי אמורה, רק בדרך שכי' הגה"ק מהרצ"ה זי"ע בסור מרע וע"פ כי דברים כאלו שהם כנגד התורה, שרואים קדוש א' מדבר, או נוהג, אסור לספרם ולאמרם, ובפרט לנהוג כמותו, ואפי' להרהר אחריו אסור ג"כ, והדברים עתיקין, ורק זהו החסירות האמתיות בדרך התיה"ק אשר הנחילונו אבותינו ורבותינו זי"ע.

ומ"ש מהגה"ק מליסקא זי"ע⁽³⁾, אדרכן מילתא, כי דברתי מזה עם כ"ק אאמו"ר זי"ע ושאלתיו בתמוה כי אינני מבין, אם הי' רוצה להחמיר עליו ברוב קדושתו ופרישתו מחשש משהו חמץ הי' לו לאפות לו עיסה א' של עשרים מצות בכל הזריזות וזהו הי' די לו לכל ימות הפסח, והשיבני, גם בעיני יפלא — אך כפי שראיתיו והכרתיו [בהיותו עם אביו אאמו"ר הק' זי"ע יחדיו פ"א בצאנו והיו מספדי' בשבח קדושתו אשר ראו בו] שהי' גבר חלש כזה [כן הגיד בלשונו] אשר פניו הי' ירוק והכסוף פניו כמת ר"ל לאחר שני ימים, ובשלן וחלש כזה, אם הוא הי' עושה לעצמו מצות [גם בכל הזריזות במס"נ] הי' עליהם חשש באמת לאכלם בפסח, עכ"ל בדרך צחות. עכ"פ אין ללמוד ממנו כזה. וגם על חתנו הה"צ

(3) הוא הגה"ק מוה"ר צבי הירש אבר"ק ליסקא זצ"ל מח"ס אך פרי תבואה עה"ת. וראוי להעתיק כאן מה שכתב במכתבו הנדפס בס' דרכי הישר והטוב (דף ל' ע"ב), וז"ל: מה ששאל מעכ"ה בענין הנהגת אכילת מצה, הנה הרב הגאון מאוהעל זצ"ל [= בעל ישמח משה] ידעתי בכידור גמור שלא אכל מצה רק בבי' לילות של החג, כל כך זיתים כפי המבואר בש"ע או"ח, והרב הגאון מאונגוואר זצ"ל הוא אכל גם בשבת וביו"ט לפי שרצה לקיים סעודת שבת ויו"ט בפת, הגם שמסתמא גם זה לא אכל רק לצאת ידי חובתו ולא יותר, ע"כ בזה כל הרוצה לבחור יבחור, אם לנהוג כפי שנהג הרב הצדיק מאוהעל או כפי הרב הצדיק מאונגוואר, אבל שלא לאכול בחוה"מ בודאי הוא דאוי ונכון לנהוג כן, כן נראה לדעתי הקלושה, עכ"ל. ועיין בשו"ת שם עולם (להגאון מוה"ר שמואל אהרן ראבין אבר"ק קארטשין זצ"ל) בחלק א' סי' מ"ח מש"כ בענין זה, ובסוף התשובה כותב שראה שנהג כן הגה"ק בעל ארי' דבי עילאי זצ"ל. (וכנראה שעשה כן מחמת שכן נהג חותנו הגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל).

ומפ"ק כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א שמענו, שרבותינו הק' זי"ע לא הי' דעתם נוחה מחומרא זו. ועובדא הוי אצל כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע, שפ"א כשנסע רב גדול אחר על חג הפסח לצאנו, הי' במבוכה אם יסב ביו"ט בכוכד אצל השולחן של כ"ק מרן מצאנו זי"ע או לא, מאחר שהי' מתנהג עפ"י אבותיו שלא לאכול מצה כ"א הכזיתים אצל הסדרים, ולבסוף החליט לילך. בגמדר הסעודה כיכרו כ"ק מרן מצאנו בבדחמ"ז, וכשאמר הרב הנ"ל שלא נשל ידיו לסעודה כי מנהג אבותיו בירי כנ"ל, הגיד כ"ק מרן מצאנו זי"ע, שזהו חומרא דאטי לירי קולא. ולא פי' כוונתו. — והנה אותו הרב הי' נוהג מימים ימימה לקנות קודם הפסח סל אגוזי לזוים שיספיק לו עבוד ימי חג הפסח, אצל נכרי א' שהי' לו אילן שגדלו עליו אגוזי לזוים טובים ויפים, ומדי שנה בשנה הי' פוקד על הנכרי להכין סל מיוחד חדש ונקי עם האגוזים, והרב הנ"ל שילם לו בכסף מלא. פעם אחת (זה הי' אחר שהי' לו הענין הנ"ל עם כ"ק מרן מצאנו זי"ע) התפאר הנכרי א"ע לפני הרב הנ"ל, איך מבין לו אגוזים הכי גדולים ויפים, והוסיף לדבר בשבחם, שכובש אותם ביו"ש (שפירמוס בלע"ז) כדי שיהיו נקיים ביותר. כששמע הרב הנ"ל דבריו, נצטער עד למאור על שקרה לו דבר כזה, ואז הבין כוונת דבריו רבו כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע, שזהו חומרא דאטי לירי קולא, ומני אז והלאה שינה ממנהג אבותיו, ואכל מצות בכל הסעודות של חג הפסח.

זללה"ה) יש להמליץ כי ה' אדוק בו בשמוש כ"כ אשר במבעו ונפשו ה' כמוכרח לעשות כעבד לרבו אפי' אומר לו על ימין וכו', ומצינו כן בדחז"ל בסוכה (דף ל"ב ע"ב) רב אחא ברי' דרבא מהדר אתרי וחד הואיל ונפיק מפומי דר' כהנא אע"ג דתליא בחד קינא כ"ש דכשר בודאי, עיי' פירש"י שם, וכן מסקי' שם דהוא הדם שומה, וכן פסקי' בש"ע או"ח (סי' תרמ"ו סעי' ג'), ופשוט דהעושה כן בימינו להדר אחרי הדם שומה, ה"ז שומה, עכ"ז הוא ה' עושה להקל כד' רבו, וכן מצינו עוד כהנה כ"פ בש"ס, אתה ששמעת מפי ר' יוחנן וכו' אבל אנן לא נעביר כותי' ולא נלמוד מינ', וכתבנו מזה בעה"י בחי' במק"א.

אמנם בגוף ההלכה שכתב כת"ה מר' המג"א (סי' קס"ז ס"ק מ"א) כי ברכת המוציא על לחם משנה בשבת לא נחשב ברכת המצוה אלא ברכת הנהנין וכו', ועפי"ז נטה קו לדון דמותר עפ"י הרין לבטל פת של שבת ויו"ט ואין בו מצוה כלל. נבחלתי בראותי איך ת"ח גדול כו"ב יכתוב רברים כאלו, ראשית הלא הרמב"ם (פ"א מהל' שבועות הל' ו') ס"ל דמן התורה מחוייבים בשבת לאכול כזית פת כמו בלילה ראשונה דפסח [ועיי' בשו"ת צמח צדק להגה"ק מליבאוויטש ז"ל (חאו"ח סי' ל"ו) וברברינו בעניתן בשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' ל"ה בר"ה ובררך זה אמרתי ליישב) עיי"ש], וא"כ הלא אי אפשר להיות ו' ימי הפסח בלתי שבת בתוכם ואיך יבטלו מ"ע כזו, הכזית מצה בליל פסח כנ"ל, בשביל חומרות שברו מלבם. וגם מ"ש בשם המג"א, הנה המג"א (סי' קפ"ח ס"ק ט') כ' בפירוש דבשבת ויו"ט מחוייבים לאכול פת, וכן עוד שם במג"א (סי' תרל"ט ס"ק י'), וכן במג"א (סי' תע"א ס"ק ה'), ובשאר רוכתי, ופשטה ההלכה בפשיטות דבשבת ויו"ט אם שכח לומר רצה או יעלה ויבוא חוזר בבהמ"ו. ובמג"א (סי' תע"ה ס"ק ט"ז) כ' וז"ל, אין חיוב אכילת מצה אלא בלילה הראשון ומ"מ מחוייב לאכול פת בכל יום אלא שיוצא במצה עשירה עכ"ל, וכיון דהחילוק הוא מלילה הראשון לכל יו"ט אך בזה, דבשאר יו"ט יוצאין במצה עשירה, א"כ אלו האנשים [אלי ימצאון עוד, נער קטן יכתבם] שאין אוכלים מצה, כ"ש שאין אוכלים מצה עשירה [דבזה אנחנו וכל יר"א בעולם ג"כ נזהרים], ואיך יעברו בודון ע"ד הפוסקים הנ"ל בלי חולק.

ואם באנו לחשוב הוריות וחומרות כאלו, שמא גם המצות שמורה שעושי' בכל החומרות והוריות אולי יש בהם ספק משהו חמץ ח"ו, אז ה' להם לאכול הכזיתים, גם בליל א' דפסח בלי ברכה כלל, מחשש ברכה לבטלה, ולרעת כמה פוסקים לא תשא ראו' בזה, כי ברכות אינן מעכבות, וכיון שיש ספק לדעתם א"כ אין לברך [וכמו שיש רב גדול וזקן שליט"א בימינו (ששמעתי מהזקנים שהה"ק מליסקא זי"ע אמר עליו בעת חתונתו שהי' שם וקראו שמעון הצדיק) שאינו מברך על התפילין לעולם, אם כי מהדר אחרי כמה תפילין מסופרים מומחים, וחושש לס' ברכה שמא לא נעשו כראוי בהכשר — ומובן ממילא שזה מביא לירי

צחוק מכאיב במחכת"ה] וזהו ה' סברא קצת יותר, כיון דפסקינן (בסי' תנ"ג סעי' ד' ובסי' תנ"ד וסי' תפ"ב) שהמצות של מצוה ללילי פסח צ"ל משומרים ביותר, וכיון דהם מהססים בלבם איך יוכלו לברך עליהם בלילי סדר' הלא הספק יש בלבם [וכבר אמרתי עליהם (בדרך צחוק מכאיב) שהי' להם לברך בליל פסח על אכילת "חמץ" כיון שנחשב אצלם כן לפי שוטתם אלא שהתורה התירתו בליל א' למצוה כמו יבמה באשת אחיו, אין כדאי להטפל בהבליהם] משא"כ דעתם הפוכה ר"ל, כי בלילי סדר יאכלו ויברכו עליהם, ובשאר ימים שא"צ שמירה מספיקות כ"כ, אז לא יאכלום כלל. [ואלו האנשים גרועים יותר בסברתם ומעשיהם מהרב הנ"ל שאינו מברך על התפילין לעולם, כי הוא עכ"פ מהדר ומחמיר ומדקדק על הסופרים והכתבים ומטריח במ"ע זו, אלא שבזה מפריז על המדה (שלא כדאוי) שעכ"ז חושש לברכה לבטלה, ומניח בלי ברכה, משא"כ אלו שאינם מייגעים ומטריחים א"ע במצות מצה לחג המצות, רק בשטותם ועצלותם, ועל כולנה גאותם, וזלזולו ויבטלו בזרון כמה מ"ע דאוי' ודרבנן בסעודות שבת ויו"ט כנ"ל].

וגם י"ל שה"ז כעין מ"ש הטו"ז (בהל' ר"ה סי' תקפ"ח ויו"ד סי' קי"ז וחז"מ סי' ב') דהיכא שהתורה כתבה בפירוש בלשונה להתיר אין כח ביד חכמים לאסור (אפי' בשוא"ת דיש כח בידם לעבור) וכיון דהתורה קראתו חג המצות, איך יש כח בידם לחדש חומרא וחסידות שלא לאכול בו כלל מצו"ת, ואין לומר רמזים לילה ראשונה נקרא החג כולו חג המצות, דהא חג הסוכות נקרא כן ולא חג הלולב משום שמצות הלולב רק ביום ראשון במדינה לכל העולם, משא"כ סוכות שנוהגים כל שבעת הימים, והוא ג"כ כן כמו פסח, דאי בעי שלא לאכול פת אינו מחוייב בסוכה, עכ"ז נקרא כן חג הסוכות בשביל שמחוייב לאכול פת משום יו"ט, וה"נ בפסח כן משום יו"ט צ"ל לאכול מצה, וכמ"ש גם בחי' אות חיים (סי' ל"ח) עיי"ש, משא"כ אם נאמר שאין לאכול מצה בכל ימות החג (משום חומרא וס' דחמץ) הוי עוקר שם חג המצות, ואי משום דאוכלים בליל א' מצות בחיובו, הנה בשביל זה לא הו"ל לקרותו כל ז' ימים חג המצות, וכמו שלא נקרא סוכות חג הלולב"כ בשביל חיובו ביום א', והו"ל לקרותו בתורה חג הפס"ח דהיא כן רק יום א'. ורוחק לחלק דהפס"ח ביום י"ד שאינו יו"ט, משא"כ בערב תאכלו מצות שהוא כבר יו"ט, ע"כ כל החג נקרא בשביל לילה זו. עכ"פ הוא הערה גדולה עפ"י הט"ז לדמותו כנ"ל, שאין לנו לעשות כן.

ומ"ש רהסרירי המדקדקים על כל חוט השערה בחומרא יתירא, אין להם ענג יו"ט אם יאכלו מצות מחשש חמץ כל דהו עכת"ד, לא ידעתי מהו שייך ענג יו"ט כנגד רעת התורה, ויסירו עקשות האנל' מלבם ויהי' להם שמחה וענג מפקודי ה' ישרים קיום מצות אכילת מצה בשבת ויו"ט שהוא כמה מ"ע מדאוי' וכנ"ל, וגם ישרחו וירקרקו בכל החומרות בעת אפיית המצות ויהי' להם אח"כ שמחת יו"ט מאכילתם לשם מצוה. וגם תמהתי מה שקראום לאותן האנשים בשם סתם, "החסירים" כי לא שמענו מעולם זה כלל מאבותינו בשם רבותינו הגדולים והקדושים הבעש"ט ותלמידיו ותלמידי תלמידיו זי"ע שלא לאכול מצו"ת בחג

המצו"ת, ומי לנו גדול מחומרות אשר נהג בהפלגה יתירה על זהירות משהו חמץ בפסח בכל ביתו ואכילתו, הרב הקדוש איש אלקים המפורסם ברוח"ק מהר"מ מפרימישלאן זי"ע, כאשר אבותינו סיפרו לנו, ועכ"ז אכל מצות שמורה כל ימי הפסח.

ואיך יקראו להם חסידים אם לא יחשבו לדברי הוזה"ק שקראו למצה „מיכלא דאסוותא" שהוא רפואת הנפש והגוף. וא"ת שיוצאים בזה שיאכל כליל פסח לשם חובה בערב תאכלו מצות, ע"ז י"ל עפירחז"ל בר"ה למה תוקעין כשהן יושבין וכשהן עומדין כדי לערבב השטן, והיינו דקשה לכאן אם השטן בהיל ע"י התק"ש הלא די בתקיעת תשר"ת לבד פ"א, אולם י"ל דבעת החובה של מצוה אין לחשוב בשום דבר רק אמר ונעשה רצונו, היינו, למה תוקעין, רחמנא אמר תקעו, וכמ"ש הרמב"ם (בה' מזוזה פ"ה הל' ד') שלא לעשות המצוה כעין קמיע לשמירת חגיגת עצמו, אמנם בסניפי המצוה ולעשותה בהיודעה מן המוכרח וחומרות דרבנן שעלי, זהו אור המקיף שרוחה החיצונים ועו"ז ננצל מהם ונושע לנצחים כמ"ש בבני יששכר (במאמרי צילא דמהימנותא ובכמה דוכתי), ואנן בעניותן בעה"י בכמה דוכתי בשער יששכר באורך, ע"כ זש"א רז"ל כי רק בשיווי המצוה [כמו נענועי הלולב לעצור טללים ורוחות רעות ואכמ"ל] היינו בתקיעות דמעומד ומאה קולות הן המה אשר יערבבו השטן ויגרשו החיצונים והמחטיאם, וכן באכילת מצה בכל ז' ימי פסח, אם כי המה בדרך אנב גם למ"ע דאו' בשבת ויו"ט וכהנה, וגם לד' ד"ש מצותן כל היו"ט, מ"מ אין עיקר חובה [רק] בכזית הראשון שצ"ל בלתי שום כונה רק לקיום החובה משא"כ לאח"כ המה מיכלא דאסוותא כנו' בכל ימי חג המצות.

וגם מי זוטר מ"ש רבינו (מבעלי התוס' זי"ע) הרוקח (סי' רצ"א) כי האוכל מצה כהילכתה שבעת ימים כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית דכתיב מצות יאכל את שבעת הימים, ימים אין כתיב כאן, אלא הימים, אלו שבעת ימי בראשית עכ"ל. ויראה נא כמה גדולים דברי חכמים ז"ל באבות, חכמים הוי זהירים בדבריהם שמא ישתו התלמידים הבאים אחריהם (מבחי' אחרונים יניקת הס"א) מים רעים ויחובו חובת גלות ונמצא ש"ש מתחלל. והנה הרב ... הוא ובניו אוכלים על שלחנו בחג המצות טשאקאלאדע של פסח עם הכשר (?) אבל לא מצה שמורה (ח"ו), וגודל הסגולה שמסוגל ל"ש ושלא יחטא כל השנה מי שנזהר גם ממשחו „מצה" בפסח, יראה הפעולה בו ובבניו, וד"ל. ה' ישמרנו ויעזרנו ב"ב לילך בדרך האמת, תור"ת חס"ד על לשוננו למען כבוד שמו ותורתו ית' ונזכה ב"ב לבית יעקב אמת.

ידידותו"ט באהבה רבה ואה"ע,

חיים אלעזר שפירא

בסוגיא דבני בתירה (פסחים ס"ו ע"א)

מהרב הגאון מוה"ר ישעי' זילבערשטיין אבד"ק וויטצען ז"ל⁽¹⁾

ב"ה.

רב שלום וכט"ס למע"כ ידידי הרבני המופלג בהפלגת חכמים החרוף
ושנון כש"ת מו"ה דניאל נ"י פוקס בן הרב האי גאון גדול אבד"ק
גרו"ו נ"י⁽²⁾.

אחרש"ת. מכתבו היקר הגיעני, וע"ד שאלתו, הנה נראה לי שני דינים
לאסור, דהנה בשו"ת שב יעקב סי' י"ג נראה שדעתו בכל ענין סרסדות שייך
מתחיל וגומר, עיין בחו"מ סי' קפ"ה ס"ו בהג"ה, וא"כ מעתה כיון דזה שמסרסר
הגמר הי' בפסח, א"כ נהנה בגרמת חמצו של נכרי בפסח. אמנם לפי"ז אם אזלינן
בתר הגמר, א"כ לכאורה בשאלה השני' שמסרסר בחוה"מ והגמר הוא אחר
הפסח הי' שרי, אבל לפי הנ"ל דשייך בסרסור זכות מתחיל וזכות גומר, א"כ גם
לסרסר בחוה"מ אסור כיון דגם בהתחלה יש לו זכות והתחלה הוא בחוה"מ א"כ
נהנה הוא ג"כ בגרמת חמצו של נכרי בחוה"מ, לכן נר"ל שניהם לאסור.

וע"ד פילפול בבני בתירה, הנה אין אני עוסק בענין זה כי למרנו סוגיא
חדש, אם כי יש אתי חידושים בסוגיא זו, אבל קשה עתיקא מחדתא, בפרט כי
אני טרוד כעת אשר מסרתי ספרי מעשי למלך תחת מכבש הרפוס, ר' יעודנו ע"ד
כבוד שמו, חיבור גדול ועצום על הרמב"ם כמה חלקים, לכן לא אוכל לילך ברחבה
כרצון מעכה"ג, רק הרהרתי על מה שדקדק מעכה"ג דלמה שאלו אם יודע אם
„הפסח" רוחה, נראה לי שהענין הי' כך דהם עלו על דעתם דצריך להקדיש מערב
שבת, דאין מקדישין בשבת, דאף דלמסקנא מקדישין בשבת, היינו לפי הודאת
הלל שלא להקדיש בהמה עד שיבואנה לעזרה, ממילא התירו להקדיש בשבת, אבל
אי לאו הלל הנה נהגו להקדיש קודם שמביאין לעזרה, ממילא יכולין להקדיש
מע"ש, והם שכחו הדיון זה, אף דזה המעשה נראה שהי' קודם ערב פסח שחל
בשבת, הנה יש לומר דסברי כיון דמקחו מבעשור גם ההקדש צריך להיות
מבעשור, וכיון שלא הקרישו בזמנו, נסתפקו אם רשאי להקדיש בזמנו בע"פ,
וטעם הספק יש לומר, אי ילפינן רק מקו"ח אז אין רשאי להקדיש בשבת אם
שכחו להקדיש, אבל אי ילפינן ממועדו דתורה התירה בפירוש כמועדו מותר אף
להקדיש, ולכן כששאלו להלל לא שאלו על המאורע ששכחו להקדיש, רק על עיקר
הדיון אם פסח רוחה שבת, דהיינו מאיזה טעם רוחה שבת, וכמו ששאלו אח"כ,
מנין לך.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ז' קונט' ג' עמוד כ"ד. — תשובה זו הגיעה לידנו
מגנזי ידירנו הרגול והמרומם הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י
מאנטווערפען. יברכהו ר' בעוז ותעצומות.

(2) הוא הרב הגאון מוה"ר משה הערש פוקס אבד"ק גרויסווארדיין זצ"ל בעמח"ס
שו"ת יד דמה.

ולפי"ז נחא רשאלו אם הפסח, רהיינו בעיקר הרין, אם הפסח רוחה שבת, וכיון שאמר שרוחה אמרו לו ומנין לך, דזה עיקר הספק שלהם, וכיון שהשיב להם דילפינן ממועדו א"כ ממילא נתפשט להם הספק שגם ההקדש רוחה שבת, וכיון שנפשט להם שרשאי להקדיש נולד ספק אחר, אם שכחו להביא סכין איך יעשו, או רשאיין לתחוב הסכין כיון דלא יקדישנו עד שיביאם לעזרה ליכא משום עבודה בקדשים. ושוב שאלו שכח להביא סכין מהו, אי יש תקנה בתחיבה, וע"ז השיב להם הנח להם, ולמחר באמת נהנו כן שהביאו הכבשים ותחבו בשעדם, וק"ל. כן מתבאר המשך השאלות.

והנני בזה ידירו דוש"ת ויתענג על רוב שלום בשמחת החג הבע"ל בחרוה ובכשרות.

ישעי' הק' זילבערשטיין

ברין מצה לשמה

אלתר יחזקאל הורוויץ

דומ"ץ רקהל ערת יראים ווינא יצ"ו
ברוקלין, ניו יארק

א) אי' בנמ' פסחים ל"ח ע"ב רמזות של תורה אין יוצאין בהן משום מצות מצה, דכתיב ושמרתם את המצות יצתה זו שאינה משתמרת לשם מצה אלא לשם זבח, ועי' ברש"י ד"ה ושמרתם שכ' וז"ל, כל שימור שאתה משמרה שלא תחמץ התכוון לשם מצה של מצוה, וצ"ל לפ"ז דלא רי ככוונה לשם מצוה כיון דגם חלות תורה הוי מצוה, אלא לשם מצות מצה. והנה דין לשמה במצה חלוק מדין לשמה רשאר מצות, כמו ס"ת או ציצית, רשם הוי הרין בעשוי' רהיינו שעושה הס"ת לשמה או שמוה את הציצית לשמה, משא"כ גבי מצה לא רי במה שיעשנה לשמה, אלא צריך שישמרנה מחימוץ לשמה, דמקרא רשומרתם נפ"ל, כרפירש"י כל שימור שאתה משמרה התכוון לשם מצוה, ומשו"ה ס"ל לרמב"ן דאין עושין מצות במי פירות אפי' באותן מי פירות שאין בהם משום מצה עשירה, מ"מ כיון שמי פירות אין מחמיצין א"א לקיים בהם דין רלשמה, כיון דלא שייך בהו שימור, ואפי' להרמב"ם שכתב בפ"ו ה"ה שמותר ללוש במי פירות שאין בהם משום מצה עשירה, מ"מ כתבו המפרשים דהרמב"ם סובר שאפשר לקיים דין לשמה כמה שמשמרים אותה שלא יפול בה מים ממקום אחר, ומים ומי פירות מחמיצין ביותר, עכ"פ חזינן שהמצוה הוא שישמרנה לשמה. והנה שיטת האו"ז והדרכ"מ סי' תע"ז דאין יוצאין אלא במצות שנעשו לשם מצות בערב תאכלו מצות, והביאו הרב בס' תנ"ג סי' ד' וז"ל, אין אדם יוצא י"ח אלא במצה ששמרה ישראל וכו' לשם מצות מצה, וי"א לשם מצות בערב תאכלו מצות, וי"א לשם מצות ז' ימים תאכלו מצות רהיינו שאם שמרה לשם מצה שיאכלנו לו' ימי הפסח יוצא בה וכן עיקר, עכ"ל. והנה שיטה הב' שישמרנה לשם מצות ז' ימים וכו' הוא שיטת הרא"ש, ולכא"ז צ"ע מש"כ לשם ז' ימים דהא שבעת ימים תאכל מצות אינה מצוה כי אם רשות, וא"כ היאך יכוין לשם מצות ז' ימים תאכלו וכו' כיון שאינו

לשם מצוה, [ובוראי אין כונתו לשיטת החזקוני והגר"א, מובא בשו"ת ח"ס יו"ד סי' קצ"א, ריש מצוה באכילת מצה כל ז', אלא ררשות נקרא לגבי חיוב ליל א'], וצ"ל לשיטת הרא"ש דלשמה רמזות חלוק לגמרי מלשמה בשאר מצוה, דגבי ציצית או ס"ת דין דלשמה הוא חלות הציצית או הס"ת, דע"י הכונה חל על הס"ת שם ס"ת וכדומה, משא"כ גבי מצה צ"ל דאין הלשמה חלות בהמצה כיון דלהרא"ש אינו מכין לשם מצוה, והיאך יכול להיות שיחול על המצה דין לשמה כיון שהוא מכין לדבר שהוא דשות, אלא דגזירת הכתוב הוא דאין יוצאין במצוה מצה אלא במצה ששמרה לשם פסח, נמצא דאין דין לשמה תלוי במצה כלל, כיון שלא חל על המצה שום חלות, אלא רתנאי הוא בהמצה שאין יוצאין אלא במצה ששמרה לשם פסח, וזה לשי' הרא"ש, אבל לשי' הדרכ"מ אפ"ל דלשמה של מצה הוא כמו לשמה בשאר מצוה, דכשמכין לשם מצוה בערב תאכלו מצוה, חל על המצה שם מצוה מצוה.

והנה לשי' הרא"ש אפשר לישב קו' המנ"ח על הא דא"י בנמ' ל"ח: בחלות תורה כשעשאו לעצמו יוצא בהן משום דאימלוכי אימלוך, אמר אי מזדינן מזדינן, ואי לא איפוק בה אנא. והק' המנ"ח דדין זה תלוי בבדידה, ובדאורייתא קי"ל אין ברירה, אבל לפי שי' הרא"ש דאין זה דין חלות, אלא גזירה"כ שצריך שמירה לשם פסח, א"כ גם בכה"ג ששמרה לצורך הפסח אם יצטרך לה, נקרא ג"כ שמירה לשם פסח, ודי בזה.

והנה לכא' יש עוד נ"מ, דאם נימא כשיטת האו"ז והדרכ"מ, הרי דין לשמה של מצה הוא כמו בשאר מצוה, וא"כ צריך עכ"פ לכתחילה לאומרו בפה כמו שכתב המחבר גבי ציצית בס' י"א, וגבי ס"ת ביו"ד סי' דס"א, וסי' דע"ד, שבכולן כתב צריך שיאמר וכו', משא"כ לשי' הרא"ש לכא' אין צריך אמירה כלל, רק כיון ששמרה לשם פסח, די בזה. והנה המחבר לא הזכיר כלל גבי מצה שצריך שיאמר בפה שמכין לשמה, כמו שכ' גבי שאר מצוה כנ"ל, וצ"ל דהמחבר אזיל לשי' הרא"ש דס"ל דכל הדין הוא רק שאם שמרה לשם פסח יוצא בה, ומשו"ה אינו צריך אמירה כלל, וא"כ מנהגנו שאנו אומרים לשם מצוה מצוה, הוא לצאת לשיטת האו"ז ודרכ"מ הנ"ל דלדירה צריך אמירה, וא"כ אולי צ"ל הריני שומר לשם מצוה בערב תאכלו מצוה, כי היכי דלא לשתמע לשם מצוה ז' ימים בדברי הרא"ש, ולשי' הגר"א וחזקוני הנ"ל, לכא' בודאי יש לומר כן, כיון דלדירה באמת מצוה איכא בז' ימים, וכוונה לשמה צריך להיות לשם מצוה בערב תאכלו מצוה, להאו"ז ודרכ"מ. (כ"ז כתבתי לא להלכה למעשה, אלא לעורר לב הלומדים).

(ב) עוד יש לעיין אם משמרה לצורך הפסח אבל לא לאכילה אלא כדי שלא יעבור אב"י וב"י אם יוצא בזה, ומלשון הרא"ש משמע דצריך שיוכין לשם מצה שיאכלנה בז' ימי הפסח כפי הנוסח ברב ש"ע, וצ"ע. ואם נאמר דלא מהני שמירת חמץ מבל יראה לגבי אכילת מצה לשמה, יהי' מיושב קשיות המנ"ח שתמה אמאי אמרינן בסוכה אפי' לב"ש דבעי סוכה לשמה מ"מ בעושה סוכה תוך ל' לחג כשרה, וה"ה לב"ה א"צ לחדש בה דבר, ולא מצינו כזה במצה דאם עשאה תוך ל' דכשרה, ולהנ"ל אתי שפיר דבשלמא בסוכה כיון שעשאה תוך ל'

יום מסתמא לשם סוכה נעשה דשואלין ודורשין ל' יום, משא"כ גבי מצה אפילו אם עושה תוך ל', מ"מ אולי שמרה מחמץ כדי שלא יעבור אבל יראה ומנ"ל דשמרה לצורך אכילה, מש"ה לא מהני.

ג) והנה מתי מתחיל החיוב שמירה, יש בזה ג' שיטות, שיטת הרי"ף דצריך שמירה משעת קצירה, שיטת רש"י והוא ג"כ שיטת השאלות דשמירה צריך משעת טחינה, ושיטת הטור מובא בש"ע או"ח סי' תנ"ג ס"ר דבשעת הדחק מותר ליקח מן השוק והשימור לשמה יתחיל משעת לישא ואילך, והט"ז שם כתב דהא דצריך שמירה משעת קצירה אין זה מדין לשמה רק מדין חמץ, וממילא דמותר לקצור ג"כ ע"י חשו"ק וגדול עו"ג, אבל הח"ס בתשו' או"ח סימן קכ"ח כתב בפירוש שצריך שיכוון בשעת קצירה לשם מצות פסח וכ"כ הפמ"נ, והא רהגוי קוצר משום שאין השמירה תלוי ביד העכו"ם עיי"ש, עכ"פ לפי רעת הח"ס מתחיל הרין לשמה בשעת קצירה לשיטת הרי"ף. ואפשר להביא רא"י לרבריו מגמרא פסחים מ' ע"א, כי מהפכיתו הפיכו לשם מצות, והוא קשירת העומרין בשעת קצירה, ויש להעיר להאוסרין עשיית המצה ע"י מאשין מטעם לשמה, א"כ למה מותר לקצור ולטחון ע"י מאשין, ואפילו ברחים של מים כתב המג"א בסימן רנ"ב ס"ק כ' הנותן חיטים ברחים של יר בשבת ליכא חיוב הטאת דלא נחשב מלאכתו, וא"כ האיד מועיל הלשמה, ולהט"ז אתי שפיר דקורם לישא אין רין לשמה רק שמירה בעלמא. ואפילו לפי הח"ס אפשר ליישב, כפי מה שכתבנו לעיל דשיטת השו"ע הוא דכאן אין צריך שיחול הדין דלשמה על המצות, רק צריך שישתמרו לשם מצות מצה, וא"כ כאן בקצירה וטחינה כיון שאפשר לקיים הדין שמירה גם בעומד ע"ג כמ"ש החת"ס הנ"ל, א"כ הם הם השומרים ושפיר דמי.

והנה רבא סובר בפסחים דף מ' ע"א דשימור מעיקרא בעינן וזהו משעת קצירה, ולהפ"ח הוא מה"ת, ולשאר הפוסקים הוא רק מדרבנן, והפמ"נ במשב"ז סי' ת"ס ס"ק א' כתב דעוד חמור קצירה וטחינה (לשיטתם) מלישה, דשם סתמא לשמה קאי ודאי עכ"פ במחשבה, משא"כ בקצירה וטחינה צריך אמירה בפה דוקא, ולשיטת הפוסקים דשימור הוא משעת טחינה, הסברא לזה כתבו הפוסקים, מפני שאז מתקרב אל המים וצריך שמירה ביותר. ובזה אפשר לפרש דברי רש"י בחולין דף ז' ע"א במעשה דרפב"י, הוה ההוא גברא דהוה דארי חיטי לפיסחא אמר ל' חלוק ל'י נמי לההוא דבמצוה עסיק, ופרש"י דכתיב ושמרתם את המצות דמתחלת טחינה והרקדה בעיא שימור לשם מצה, ומכאן מביאין המקור לשיטת רש"י דצריך שימור משעת טחינה, אבל מ"מ צ"ע דאין כאן מקומה בההוא עוברא, ומה בעי רש"י בזה, ואפ"ל דה' קשה ל'י לרש"י אגמרא דקאמר חלוק ל'י דבמצוה עסיק, דאטו אם אחר מוליך חיטים לפסח מקרי עוסק במצוה, ולכל היותר הו"ל הכשר מצוה אבל לא עוסק במצוה ממש ועיין במג"א סי' ל"ח ס"ק ח', ע"כ פירש רש"י דהרין הוא דצריך שמירה משעת טחינה, והטעם הוא כנ"ל משום דמקרב אל המים, וא"כ כאן דעברו בנהר עם החיטים מכש"כ דצריך שמירה טפי ומקיים אז מצוה דושמרתם את המצות, ומש"ה קרוי ל'י עוסק במצוה.

ד) יש לעיין דבגמרא מכות ח' ע"ב לא משכח ל' קצירה דמצוה אלא קצירת העומר, ואמאי לא נחשב נמי קצירת חיטים לפסח קצירה של מצוה לשיטת

הפר"ח רהוא מה"ת, וכ"כ הרשב"א רהוא מה"ת. ואפ"ל מ"מ אין המצוה בהקצירה אלא בהשמירה, והקצירה בעצמה נעשית אפילו ע"י עכו"ם, אלא העומר ע"ג ומשמרה הוא מקיים המצוה, ומש"ה אין כאן קצירה של מצוה, אבל עוסק במצוה הוא כל מי ששומר ומקיים מצות של ושמרתם. וז"ל הרמב"ם בפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה ט', משום שנאמר ושמרתם את המצות כלומר הזהירו במצה ושמרו אותה, "מכל צד חמוץ" לפיכך אמרו חכמים צריך אדם לזהר בדגן "שאוכל ממנו בפסח" שלא יבא עליו מים אחר שנקצר, "עד שלא יהא בו שום חמוץ" עכ"ל, ויש לדייק למה כתבה הרמב"ם בפרק ה' דמיידי מהלכות חמץ ולא כתבה בפרק ו' דשם מיידי במצות אכילת מצה, וא"כ משמע לכאורה רדין שמירה נזהג בכל המצות ולא רק בהכזית מצה, וכן דייקו מפרשי הר"מ מדכתב בדגן שאוכל ממנו בפסח, משמע דבכל ז' ימי פסח קאי, ועיין במ"מ שם, ואולי אפ"ל דבנמרא יליף רדין דלשמה מושמרתם את המצות מצה המשומרת לשם מצה, ולכאורה מנ"ל לרדיק כן, אלא צ"ל ביון דכבר כתיב לא תאכל חמץ א"כ ממילא ידעינן דצריך שמירה ולמה כתבה התורה ושמרתם אע"כ דצריך שמירה לשמה, ולכאורה מנ"ל דאלשמה קאי דלמא אתיא לשמירה משעת קצירה דמטעם לא תאכל עליו חמץ מותר לקנות אפילו קמח מן השוק וע"ז אתיא קרא דצריך שמירה מקודם, ומשום זה סובר הרמב"ם דאה"נ דקרא להכי הוא דאתא, ומיושב לשון הרמב"ם שכתב מכל "צד חמוץ" והדגיש עוד הפעם בסוף ההלכה עד שלא יהא בו "שום חמוץ" דהכל נכלל מיתורא דושמרתם. ובאמת לפי הרמב"ם כל ההלכה דלשמה הוא רק מדרבנן ואסמכוהו אקרא. ומיושב ג"כ קו' מנ"ח הנ"ל למה מועיל תנאי, כיון דהוא רק מדרבנן אמדינן יש כרירה, ומן התורה צריך לפ"ז שמירה משעת קצירה לכל ימי פסח, אבל מ"מ סגי בנשמר אפי' ע"י עכו"ם אם מכירו אח"כ שלא בא עליו מים, ומדרבנן צריך לשמה היינו שיהי' אדם שומרו ומתכוון לשם מצות מצוה כדברי הח"ם והפמ"ג.

פלפול בסוגיא דחזקי' ורבי אבהו

אברהם שמשון בראדט

חבר כולל עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

בפסחים דף כב. מביא הש"ס רב רבי אבהו שסובר כל מקום שנאמר לא תאכל לא תאכלו אחר איסור אכילה ואחר איסור הנאה במשמע, ומקשה הנמ' מרם דכתיב לא תאכל דם, ותנן אלו ואלו מתעדיבין באמה ויוצאין לנחל קדרון ונמכרים לגננים לזבל ומועלין בו, ומתריץ שאני דם דאיתקש למים דכתיב לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים. והקשה הברוך טעם בספר ברוך שאמר, הרי חזינן דחלב מותר באכילה ובהנאה דכתיב ארץ זבת חלב ודבש (בכורות דף ו:), והרי נורע דם נעכר ונעשה חלב, ואם היה דם אסור בהנאה, אז כודאי חלב דאתי

מיני' ג"כ היה אסור, ומדחזינן שמותר, שמע מינה דרם מותר בהנאה. (כלו' שאם היה אסור א"כ בשעה שמתהנה מחלב מתהנה מרם שהי' קודם לחלב). והנראה בזה בעזהשי"ת, רבספר שאגת ארי' סימן ע"ו מתרץ קושית התוס' בכריתות דף כ"ג. על הנמ' שם דמקשה רבא לרבי נחמן ומי אית לי' לר"ש איסור חל על איסור (רחזינן שמחייב משום נותר על חלב) והא תניא אמר רבי שמעון האוכל נבילה ביוה"כ פטור, דאיסור יוה"כ אינו חל על נבילה, והקשו בתוס' הלא יוה"כ אינו אלא איסור כולל אבל נותר הוי איסור מוסיף, וכולל הוא קיל ממוסיף, וע"ז מחדש השאג"א שיוה"כ ג"כ הוה איסור מוסיף דאסור שלא כדרך אכילה, יעיי"ש.

אמנם בספר ברוך טעם בשער הפולל, נראה לכאורה שחולק עליו, דמקשה שם על הא דמבואר בש"ס חולין דף קי"ג. המבשל חלב בחלב חד אמר לוקה וחד אמר אינו לוקה, מ"ד אינו לוקה משום ראין איסור חל על איסור דאיסור הנאה לא חשוב מוסיף. והקשה הלא בב"ח אסור שלא כדרך אכילה ושפיר הוה מוסיף, וע"ז כתב רשלא כדרך אכילה לא חשוב מוסיף, משום רלאו להכי עומד ואין דרך בני אדם לאכלו ככה, וכעין שכתב בפלתי סימן ס"ב למ"ד בהמה בחיי' לאו לאברים עומדת, משום דאף בלא אזהרה ג"כ לא היתה הבחמה עומדת שתאכל אברים אברים. ולכאורה לפי שי' הברוך טעם ראכילה שלא כדרך לא הוי מוסיף, שאין האיסור חל אלא בשעה שאוכלו שלכר"א, הדרא קושית התוס' לדוכתה, דאפשר דנותר חל על חלב משום שאיסור מוסיף הוא, משא"כ יוה"כ ראינו אלא איסור כולל.

ונראה רבבכורות דף ו: איתא דחלב שמותר חידוש הוא, או משום דרם נעקר ונעשה חלב, או משום דאבריה מתפרקין והוי אבר מן החי. והפרי תואר בסימן פ"א מסביר דמ"ד דרם נעקר ונעשה חלב סובר שא"א לאוסרו משום אבר מן החי, רלאו אבר הוא, ולאו בשר הוא שיאסור משום בשר מן החי, ומ"ד שאברי' מתפרקין סובר דאפ"ה אסור משום יוצא מן האיסור, דאסור משום הטמאים לאסור צירן ורוטבן.

ונראה להסביר דמ"ד דם נעקר ונעשה חלב סובר בהמה בחיי' לאו לאברים עומדת וא"כ א"א לאסור חלב משום יוצא מן האיסור דעדיין אין הבחמה אסורה באיסור אבר מן החי, ואי משום עשה שאינו זבוח, הא דעת הרמב"ם בפ"ג ממאכ"א שיוצא מן איסור עשה אינו אסור משום הטמאים, אבל למ"ד אבריה מתפרקין סובר שבהמה בחייה לאברים עומדת וא"כ שפיר אסור החלב משום איסור יוצא כיון שהבהמה אסורה משום אבר מן החי, ושפיר חידשה התורה שמותרת.

והנה במס' נרה דף ט' ע"א סובר ר"ש אברי' מתפרקין, וא"כ הא דחלב חידוש הוא כנ"ל שהי' צריך להיות אסור משום איסור יוצא מן אבר מן החי דבהמה בחיי' לאברים עומדת, וא"כ שפיר מיושב קושית התוס' גם לפי שיטת הברוך טעם, דהיינו מאחר דר"ש סובר בהמה בחיי' לאברים עומדת, וא"כ גם לפי"ד הבר"ט י"ל דלר"ש איסור של שלא כדרך אכילה נחשב לאיסור מוסיף, רכל ההסבר כתב הבר"ט משום רכיון שבני אדם אינם אוכלים ככה, לא הי' ראוי

שהתורה תאסרנו, והראי' מבחמה בחיי' למ"ד לאו לאברים עומדת, רחוינן שהתורה אינה אוסרת דבר שבלא"ה לא יעשו בני אדם, אבל לר"ש שסובר לאברים עומדת, הרי חוינן שהתורה שפיר אוסרת דבר שבני אדם לא יאכלו, והכ"נ שלא כדרך אכילה. וא"כ לר"ש אפילו הבר"ט יורה שאיסור של שלא כדרך אכילה נחשב איסור מוסיף, ושפיר חוינן מר"ש דאיסור יוה"כ אינו חל על נבילה רלית ל' מוסיף, ודו"ק.

והנה בש"ס שם מקשה עור על רבי אבנה מאבר מן החי דכתיב לא תאכל הנפש עם הבשר ותניא רבי נתן אומר מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח דכתיב ולפני עור לא תתן מכשול הא לכלבים שרי, ומתרג' הש"ס ראיתקיש לדם דכתיב רק חזק לבלתי אכול הרם כי הרם הוא הנפש וכתיב לא תאכל הנפש עם הבשר מה דם שרי אף אבר מן החי שרי. ובפלת' בס"י ס"ב הקשה רלמה סובר רבי נתן כחכמים (בחולין דף ק"ב) דאבר מן החי אינו נוהג בטמאים, ואפ"ה אמר רב שם, רבעכו"ם כווראי נוהג אף בטמאים, וא"כ אפשר איירי באבר מן הטמא ועל לפני עור עובר אבל אינו אסור בהנאה דאינו אסור לישראל משום אבר מן החי.

וליישב זה ה"י נראה לומר, דבהוה אמינא דאבר מן החי אסור בהנאה, אז כו"ע מורי דנוהג אף בטמאים, דהנה מבואר בחולין שם, דרבי יהודה ורבי אליעזר סוברים דנוהג אף בטמאים, אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחר דרשו, רק חזק לבלתי אכול הרם כי הרם הוא הנפש לא תאכל הנפש עם הבשר כל שאתה מצוה על דמו אתה מצוה על אבריו, וחכמים אומרים אינו נוהג אלא בטהורין שנא' לא תאכל הנפש עם הבשר כל שבשרו מותר אתה מצוה על אבריו וכל שבשרו אסור אין אתה מצוה על אבריו. ולכאורה מה יעשו חכמים עם ההיקש של רבי יהודה ורבי אליעזר שכל שאתה מצוה על דמו אתה מצוה על אבריו, אלא ע"כ שזה ההיקש צריכין למילף דאבר מן החי מותר בהנאה כתירוץ הש"ס בפסחים. נמצא דבהוה אמינא דאבר מן החי אסור בהנאה, בא ההיקש לומר דנוהג בטמאים שכל שאתה מצוה על דמו אתה מצוה על אבריו, וא"כ מיושבת קושיית בפלת', דהכא בהוה אמינא דאבר מן החי אסור בהנאה, הכל מורים דנוהג בטמאים, וא"כ א"א לומר דרבי נתן איירי באבר מן הטמא, דגם זה אסור בהנאה לישראל, ודו"ק היטב.

ועתה נבא ליישב קושיית הברוך טעם הנ"ל, דהנה בפלת' ס"י ס"ב מק"ב כתב, דהא דאמרינן בהמה בחיי' לאו לאברים עומדת יליפין מהא רחוינן שאינו נוהג בטמאים משום רכל שבשרו אסור אין בו איסור אבר מן החי, ומגלה לנו התורה בזה דהיכא דהבשר כבר אסור מחמת איסור טמאים א"א לחול עליו איסור אבר מן החי. וכל זה אם לאו לאברים עומדת, אז צריך האיסור לחול בשעה שחותך ממנה אבר, לכן לא חל, דאיסור טומאה קדים, אבל אם לאברים עומדת אז שפיר חל בשעה שנוצר, וא"כ נוהג אבר מן החי בטמאים, עכ"ל. היוצא מזה, שאם נוהג בטמאים אז אמרינן בהמה בחיי' לאברים עומדת, ואם אינו נוהג בטמאים אז סברינן דבהמה בחיי' לאו לאברים עומדת.

נמצא לפי"ו מיושב שפיר דברי הש"ס, דכשהקשה על רבי אבנה מרם, זה

הי' קודם שהקשה מאבר מן החי, ועדיין הי' סובר הש"ס שאבמה"ח אסור בהנאה, ואם סוברים כן, ע"כ ההיקש לדם בא למילף על כל שאתה מצוה על דמו אתה מצוה על אבריו, ונוהג בשמאים, וממילא סבירין בהמה בחי' לאברים עומדת כדברי הפלתי הנ"ל, וא"כ הא דאמרינן דחלב חידוש הוא, היינו משום אבר מן החי, וסבירין אברי' מתפרקין, וכמבואר לעיל דהפלוגתא אם דם נעכר ונעשה חלב או אברי' מתפרקין תלוי אם לאברים עומדת או לא, דאם לאו לאברים עומדת אז א"א לומר שהחידוש הוא משום אבר מן החי כנ"ל, אבל אם סוברים לאברים עומדת שפיר הוי חידוש משום אבר מן החי וסבירין אברי' מתפרקין. וממילא מיושב קו' הבר"ט על נכון, דא"א לומר דדם מותר בהנאה מדחוינן דחלב מותר, וכיון דאמרינן דם נעכר ונעשה חלב ע"כ דם מותר כנ"ל, שהרי עתה בהוה אמינא שבש"ס סוברים אברי' מתפרקין ולא אמרינן דדם נעכר ונעשה חלב, ודו"ק היטב.

בסוגיא דחזקתו בדוק

בנימין קלאנג

תלמיד במתיבתא עץ חיים דכאבוב
ברוקלין, ניו יארק

גרסינן בפסחים רף ד' ע"א בעי מיניה מרב נחמן בר יצחק המשכיר בית לחבירו בארבעה עשר חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק, ופריך למאי נ"מ לישוילה ומשני דליתיה להאי דלשויליה לאטרוחי להאי מאי, אמר להו רב נחמן בר יצחק תניתוהו הכל נאמנים על כיעור חמץ אפי' נשים אפי' קטנים אפי' עבדים מאי טעמא מהימני לאו משום דחזקתו בדוק דקסבר הכל חברים הם אצל בדיקת חמץ דתניא חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות אפי' הן בני יומן הרי הן בחזקת מותקנים, והגמ' פריך על רנב"י דאין הטעם משום דחזקתו בדוק דק משום אמירה דהני, ונשאר הגמ' בספיקא.

והרא"ש כתב בסימן ב', ויראה שיכול לבטל והוי ספיקא דרבנן ואזילנן לקולא. (ואין זה סתירה לסברת הפני יהושע שכתב דבדיקת חמץ אזילנן בכל ספיקות לחומרא משום דכל הדיון של בדיקת חמץ לא איתקן רק על ספיקא, אבל כאן לא שייך כלל זה, ולא שייך רק היכא שיש ספק על מציאות אם יש שם חמץ, אבל כוונת הרא"ש הוא כיון שרבנ"י פסק דאמרינן חזקתו בדוק, אע"ג דהגמ' פריך עליו שאינו מוכרח מהברייתא כן, מ"מ מירי ספיקא דדינא לא נפיק ואזילנן לקולא מכח ספיקא דדינא, דהדיון של בדיקת חמץ דאיתקן על ספק, על ספיקא במציאות איתקן, ולא על ספיקא דדינא, ובוזה שפיר אזילנן לקולא, ופשוט הוא). אבל הרי"ף השמיט דין זה לגמרי.

עוד איתא התם בעמוד ב', איבעיא להו המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק מהו מי הוי כמקח טעות או לא, תא שמע דאמר אבוי לא

מביעיא באתרא דלא יהבי אנרא ובדקו דניחא ליה לאינש לקיומי מצוה בנופי', אלא אפי' באתרא דיהבי אנרא ובדקו, דניחא ליה לאינש לקיומי מצוה בממוני'. ודין זה פסק הרי"ף, וצריך ליתן טעם לדבר למה לא פסק הרי"ף הדין הראשון כמ"ש הרא"ש והשמיטה לגמרי.

והנראה בזה בהקדם קו' הפנ"י על הא דאמרינן חזקתו בדוק, הא הוי רוב התלוי במעשה ורוב התלוי במעשה לא אמרינן. כדאיתא בבכורות דף כ' ע"א, וחזקת בדוק רהבא אין זה מטעם חזקה רק מכח רוב, דרוב אינשי בדקי כתקנת חז"ל. ועוד הק' שם, דאמאי לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה והוי פלגא ופלגא, דהיינו מיעוטא דלא בדקו לחזקת איסור שהיה לבית, דהיה מוחזק בחמץ קודם בדיקה, והוי ספיקא לחומרא, אפי' לא הוה רק מדרבנן, כמ"ש הרמב"ם דבבדיקת חמץ אזלינן לחומרא, וכ"ש אי איירי בחמץ שלא ביטלו וכמ"ש שם הפנ"י.

ונראה לי לתרץ קו' הפנ"י ובה יהא מוסבר שיטת הרי"ף שהשמיט דין חזקת בדוק, דהנה מה דקאמר הגמ' דהפל' חברים אצל בדיקת חמץ, היינו שבשאר דברים אין כל אדם נזהר בה ואיתרע חזקת כשרות שיש לכל ישראל, אבל בבדיקת חמץ ידעו החכמים שהכל נזהרים בה וחשוב אצלם לעשותה, ובה לא איתרע חזקת כשרות שלהם, והנה בדין של חזקות כשרות נחלקו בה האחרונים, דפנ"י סובר שהוא מטעם רוב, דרוב ישראל עושים המצות, ושאר אחרונים סוברים שהוא מטעם חזקה דאיש ישראל נולד לעשות טוב ומסתמא עושה מה שצוו לו חכמים לעשות, ומשו"ה תלינן שעשה מצות חכמים כל זמן דלא ידעינן להיפך, דאי לא עשה כן הרי איתרע חזקת כשרות שלו, וזה לא אמרינן, אבל לא מטעם רוב.

והנה בספר פרי יצחק בח"ב סי' י"ד הביא הגמ' במס' שבת דף כ"ג שחולקין אביי ורבא, דאביי סובר דרמאי הוי ספק דבריהם, ורבא סובר דאפי' ספק לא הוי רק חומרא בעלמא דרוב ע"ה מעשרין. וצריך להבין טעם פלוגתתן בזה, דהא באמת גם אביי סובר דרוב ע"ה מעשרין וכמבואר בכתובות דף כ"ד, אביי אמר וכו' ברמאי הקילו דרוב ע"ה מעשרים הם ע"ש, א"כ אמאי קרי לי' אביי ספק דבריהם, ולרבא אינו רק חומרא בעלמא. ונראה לומר דלכאורה ק' למה באמת תקנו להפריש דמאי, הא רוב ע"ה מעשרין, ועי' תוס' בשבת דף י"ג ע"א ד"ה רבא שהק' קושיא זו. ובאמת קשה להיפך בהא דמבואר בכ"מ בגמ' דאינה רק מדרבנן משום דרוב ע"ה מעשרין אמאי אזלינן בתר רוב הא איתא בריש פ"ב דבכורות הלוקח בהמה מן העכו"ם ואינו יודע אם ביכרה, ר' ישמעאל אומר עז בת שנתה וראי לכהן מכאן ואילך ספק, ופריך בגמ' הלך אחר רוב בהמות ורוב בהמות מתעברות ויולדות בתוך שנתן נינהו כו', אמר רבא מחוותא כו' כר"מ ס"ל דחייש למיעוטא, רבינא אמר אפי' תימא כרבנן כי אזלי דבנן בתר רובא ברובא דלא תלי במעשה, רובא דתלי במעשה לא, ולפי"ז תקשי לרבא הא רוב ע"ה מעשרין הוא רוב התלוי במעשה, א"כ בדין הוא רלא אזלינן בתר רוב זה וא"כ יהא מה"ת צריך להפריש דמאי, ובכ"מ אמדו דהפרשה זו היא רק מדרבנן. והראש יוסף בחולין דף י"ב נסתפק אי הא דרובא התלוי במעשה לא מהני הוא מן התורה או רק מדרבנן. אבל הרי"ש אלגזי בבכורות סי' כ"ט כתב בפשיטות דזהו

רק מדרבנן אבל מה"ת הוא רוב גמור ע"ש, ולפי"ז מיושב הא דמבואר בכ"מ דרוב ע"ה מעשרין משום הכי אין הפרשת דמאי רק דרבנן, משום דמה"ת היו רוב גמור רק מדרבנן אינו רוב דאזלינן בתרה, משום תלוי במעשה, ולכן חייבו להפריש דמאי ומעתה מוכן המחלוקת בין אביי ורבא, דאביי יסבור כרבינא דלא הוי רוב מדרבנן, ולכן מחויב מדרבנן בוודאי להפריש, אבל רבא אזיל לשיטתו בבכורות דסובר דרוב התלוי במעשה אמרינן, דק אוקי ד' ישמעאל כר' מאיר דחייש למיעוטא, והרי"ף פסק דרוב התלוי במעשה לא אמרינן כמ"ש הרמב"ן על המשנה בר"פ האשה בתרא האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך לא תנשא ולא תתיבם, ופריך בגמ' אמאי לא, תנשא נימא הלך אחר רוב נשים ורוב נשים מתעברות ויולדות, ומסיק רבא דמתני' ר"מ הוא דחייש למיעוטא. וכתבו הראשונים דלפום מאי רמוקי מתני' כד"מ אירחי לה מתני', דלא קי"ל כר"מ, והק' על הרי"ף שחביא המשנה כצורתה, וכתב הרמב"ן שם דמ"מ אשכחן סוגיא אחריתי דמצי לאוקמא אפי' כרבנן, משום דהרי"ף פסק כרבינא דרוב התלוי במעשה לא אמרינן, ומש"ה לא אמרינן דמותרת להנשא, משום דהוי רוב התלוי במעשה, עיי"ש היטב. ולכן פסק הרי"ף כאביי דמאי הוי ספק מדרבנן, משום דהוי רוב התלוי במעשה, עיי"ש.

והנה הכרתי ופלתי כתב דלכן לא סובר רבינא בחולין ג': דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם משום דהוי רוב התלוי במעשה היינו אם למד הלכות שחיטה, ורבינא לשיטתו בבכורות דרוב התלוי במעשה לא אמרינן, נמצא לפי"ז רב נחמן בר יצחק דקאמר בחולין דף י"ב רכ"ע סובר הכל מומחין אצל שחיטה אצל בשיטת רבא בבכורות דרוב התלוי במעשה הוי רוב גמור.

והנה הח"ס הקשה למה אמר אביי דניחא ליה לאינש למיעבר מצוה בממוניה אע"ג דשוכר צוות כי כרוכי' אני מן המיעוט דלא ניחא לי' למיעבר מצוה בממוניה דבכה"ג בלדריא זבין ולשחיטה זבין אין מוציאין ממון ע"י רובא, א"כ היכא יכול להוציא כאן ממון מן השוכר עפ"י הרוב, אבל לפמ"ש לא קשה מירי על אביי, דהא כתבנו דאביי סובר דרוב התלוי במעשה לא אמרינן, א"כ הא דאיתא דחבר שמת הרי פירות בחזקת מתוקנן משום דחבר יש לו חזקת כשרות שנותן מעשר, הא הוי תלוי במעשה אלא ע"כ דסובר אביי דאין החזקת כשרות מחמת רוב וכמ"ש הפנ"י, אלא משום דהכל עושין המצות ולא מטעם רוב, ולכן יש לסמוך דהפירות מתוקנים משום רכל החברים נותנים מעשר מכל החזקת כשרות, וכן גבי חמץ ריש להם דין חבר, דאביי מודה לרנב"י, אינו מטעם רוב, אלא שהכל עושין מצות חכמים, וליכא מיעוט, וא"כ אינו יכול לומר שהוא מן המיעוט, ולכן לא הוי מקח טעות ואין מוציאין ממון ע"י רוב. ורנב"י דסובר בחולין דאמרינן רוב מצויין אצל שחיטה מומחין, סובר דאמרינן רוב התלוי במעשה הוי רוב גמור וכמ"ש לעיל, א"כ יכול לסבור דחזקת כשרות הוא כמ"ש הפנ"י מטעם רוב, ומתורץ בזה קו' הפנ"י דמקשה דהוי רוב התלוי במעשה, דרנב"י אזל לשיטתו, דהוי רוב גמור.

נמצא לפי"ז דהרי"ף המובא לעיל שפסק כאביי דלא אמרינן רוב התלוי במעשה, יפה עשה שהשמיט מימרא דרנב"י ופסק דין של אביי, דמזה ממילא

נשמע הדין של חזקתו בדוק, מדיכול להוציא ממון, חזינן רכל החברים בודקים, אבל הדין של רנב"י לא הביא, משום דהוא לא סבירא לי' דין דרבנ"י דהוי רוב התלוי במעשה.

ובאמת כתב המלא הרועים, דהא דאמרין לרבינא רוב מצויין וכו', אע"ג שהוא תלוי במעשה, זהו דוקא היכא שהוא בפנינו אז תלוי במעשה, שאנו דנין על אדם זה אם למד הל' שחיטה או לא, אבל רבינא מתיר רק כשאנו בפנינו, דאז אנו דנין אם אדם זה הוא מן הרוב הלומדים הל' שחיטה או לא, ואין דנין על מעשיו של אדם זה אם הוא למד, רק הנידון הוי אם הוא מאותן הרוב שהן מומחין, וכעין זה כתב בשו"ת שו"מ כרך א' ח"א סי' ז' דדוקא כשרנין אם למד הוי תלוי במעשה, משא"כ אם כבר שחט ואזיל לי', אז דנין אם הוא מן הרוב מומחין, ע"ש. אבל רנב"י פסק דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם אפי' שהיא בפנינו, משום דסובר דאמרין רוב התלוי במעשה.

והנה בדין של חזקתו בדוק לכאורה אפשר לומר כסברא זו, היכא שאינו בפנינו, דאז אין דנין על מעשה האדם אי עשה מעשה הבדיקה, רק דנין אם הוא מן הרוב, א"כ מתודוך קו' הפנ"י דלא הוי רוב התלוי במעשה. אמנם זה אינו, דבאמת הק' החת"ס דמאי מיכעי הש"ס אי חזקתו בדוק, וכי דיכן מצינו שיהיו נחשרים שלא לקיים מצות חכמים, ודוקא לגבי דמאי מצינו שנחשדו ע"ה שלא להפריש מעשרות, וגם שם רוב מעשרין, ודוקא שם דאיכא הפסד, משא"כ בשאר מצות מהיכי תיתי לחשרם. אבל לפי מה שאמדנו, הרבותא היא אע"ג דהוי רוב התלוי במעשה, זהו דוקא כשהוא בפנינו, ורנב"י פסק אפי' היכא שהיא בפנינו נמי יש חזקת בדוק, מדלא חילק בין שהוא לפנינו או לא, ומ"ש בגמ' דליתא קמן, זהו דוקא כהוה אמינא שמק' הגמ' דמאי נ"מ באיבעיא זו ליישלי' אבל למסקנא אפילו אם הוא בפנינו א"צ לשאול אותו, וכמו שביאר הב"ח בס' תל"ז.

עוד נלע"ד לתרץ קו' הר"ף באופן אחר, ובוה יתורץ קו' השנ"י של הפנ"י שהק' נימא סמוך מיעוטא דאין בודקין לחזקה דמוחזק כל השנה בחמץ, דהנה הרא"ש הק' לשו"ר ר"ת אהא דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין, דנימא סמוך מיעוטא שאין יודעין לשחוט ושוחטים לחזקת איסור שיש להבהמה מחיים עד שנשחטה, ומתריץ הרא"ש דכיון דהוי מיעוט דלא שכיח לא אמרינן בזה סמוך מיעוטא לחזקה. והר"ן בחולין דף י"ב כתב דלכן סובר הר"ף דצריך לשואלו, כשהשוחט לפנינו, אם הוא בקי בהל' שחיטה, משום דהוי מיעוט השכיח טובא, א"כ להר"ף הקו' במקומה עומדת, דהר"ף ע"כ סובר דאמרין לרבנן סמוך מיעוטא לחזקה דהא פסק כהך משנה בפרק האשה שהלך (דף קי"ט ע"א), האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך הרי זו לא תנשא ולא תתייבם ורבא מוקי לה כד' מאיר דחייש למיעוטא שאינן מתעברות ויולדות, והק' עליו הרמב"ן דהא אנן קי"ל כרבנן, ות"י בשם ר' האי גאון דהמשנה אתיא אליבא דכ"ע דאמרין סמוך מיעוטא דאינן יולדות לחזקת איסור שיש לה להינשא לעלמא, וכ"כ הרש"ל לתרץ דעת הר"ף, ונשאר קו' הרא"ש במקומה, וע"כ צ"ל לדעת הר"ף לתרץ למה לא קאמר ברוב מצויין אצל שחיטה נ"כ סמוך מיעוטא כמ"ש הרשב"א דכשמצא בהמה שנשחטה א"כ מיד איתרע חזקת איסור של

הבהמה, דבוודאי נשחטה, רק צריכין לדון אם נשחטה כהוגן או לא, וע"ז ליכא חזקת איסור, אבל ביבמות לא איתרע החזקה כלל.

והנה הב"ח סי' תל"ז הק' למה כתב הרא"ש דמדרברי ר"י מצינו למימר דצריך לשואלו אם הוא בעיר או בדוק או לא, הא מהגמ' עצמו יש להוכיח כן, דהא הגמ' פריך דלשייליה, ותי' דמגמ' עצמו אין להוכיח כלום דכוונת הגמ' היא דלמאי נ"מ מיבעיא הגמ' אי חזקתו בדוק או לא דליישליה, אבל אה"נ אם נאמר דחזקתו בדוק אין צריך לשואלו.

והרי"ף השמיט מימרא דרבנ"י משום דסובר לשיטתו דאמרינן בו סמוך מיעוטא לחזקה כקו' הפ"י היכא דלא איתרע החזקה, והכא לא איתרע החזקה, אבל רנב"י עצמו היה סובר דהא דלא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה היינו משום דהוי מיעוט דלא שכיחא ומתורץ קו' הפ"י, ואה"נ דאינו צריך לשואלו וכמ"ש הב"ח, והרי"ף פי' ברנב"י כפי' השני של התוס' כאן, דלא מצריך לשואל כלל, אבל הרי"ף, בעצמו אינו סובר הטעם דלא אמרינן סמוך מיעוטא היכא דלא שכיח, אלא כהרשב"א דתלוי אי איתרע, אבל הרא"ש שפיר פסק כרבנ"י אע"ג שכתב שצריך לשואל אותו דהוי מיעוט השכיח, אבל הרא"ש ביבמות דף קי"ט משמע דרחה דברי ר"ת שחידש דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, ולא סבירא ל' הכי.

עולת שבת בשבתו

צו

במדרש זאת תורת העולה היא העולה כך הכתוב מתמה זאת תורת העולה היא העולה, ותמות. ונ"ל דאי' בגמ' בשעה שהקב"ה צוה על עסק הקרבנות אמרו אומות העולם לאכילה הוא צריך, והקשו התוס' הא כמה קרבנות שהכהנים נהנין ובעלים מתכפרין ובפרט שלמים שהבעלים אוכלים, ותירצו דההרהור הוא על העולה דכולה כליל, והעולה מכפר על ההרהור כדאי' במדרש. ותדווייהו סתרי אהדרי, דעולה בא על הרהור, ואיתו גופי' אית להרהר בה. וזה דקאמר המדרש, זאת תורת העולה, כך הכתוב מתמה, ודו"ק.

(הנאון מוה"ר ישראל ליפשיץ אבד"ק קליווא וצ"ל)

שביעי של פסח

לשיר השירים. איתא במדרש רבה עה"פ שיר השירים, נאמר שירים למי שעשאנו שירים לעולם, הרא מה דאת אמר, ד' בדר ינחנו (דברים ל"ב). וצ"ב מה ענין פסוק ד' בדר ינחנו לפסוק שיר השירים. וי"ל הכוונה עימש"כ בספח"ק

(1) הועתק מכתב"ק המונח ברשותו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד איש חי ורב פעלים מו"ה שאל הוטמערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

ברית אברם עה"פ שיר השירים אשר לשלמה, דהנה גאולת מצרים היתה ע"י אדם ולא היתה גאולה שלימה כי ה' לאחרי' גלות, לכך היו אומרים שירה, בלשון נקיבה, אבל לעתיד יהי' הגאולה ע"י הקב"ה בעצמו ואז יהי' גאולה שלימה שאין אחרי' עוד גלות וכמו שאמר הכתוב (ישעי' מ"ה) ישראל נושע בד', אז יהי' תשועת עולמים, ואז יהיו אומרים שיר בלשון זכר. וז"ש שיר, דייקא, פ"י אימתי יהיו אומרים שיר בלשון זכר, לזה אמר, כשהיו אומרים השירים אשר לשלמה, פ"י על הגאולה אשר יהי' על ידי מי שהשלוש שלו, דהיינו הוא ית', וז"ש לשלמ"ה כנ"ל, אז יהי' אומרים שיר בלשון זכר, עכדה"ק. וזהו כוונת המדרש הנ"ל, שיר השירים, נאמר שירים למי שעשאנו שוירים לעול"ם, דמהאי טעמא נאמר לעתיד שיר בלשון זכר ולא שירה בלשון נקיבה, כי אז תהי' גאולת עולם שאין אחרי' גלות, וטעמו של דבר, כי גאולה האחרונה לא תהי' ע"י בשר ודם כי אם ע"י הקב"ה לבדו, וכל אשר יעשה האלקים הוא יהי' לעולם, ועל זה מסיים המדרש, הרא מה דאת אמר, ד' בדר ינחנו, כי הקב"ה לבדו בכבודו ובעצמו יבא וינאלנו. (כ"ק מדרן אדמו"ר שליט"א)

בקריאה ליום שביעי של פסח. ויאמר פרעה על בני ישראל נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר. להבין ע"פ פשוטו נלע"ד דק"ל במדרשים ובש"ך על התורה דישאל זכו בארץ ישראל בתורת מצרנות, דכתיב מן המיצ"ר קראתי ית', זהו גלות מצרים, כי ארץ נושן הי' מיצר של ארץ ישראל ומש"ה היו בנושן תחילה. והנה עיין בטור ח"מ סי' קע"ה אם בין השדות מפסיק דרקע שאינו ראוי לזרוע כנון טרשים וסלעים וארץ מדבר אין בו תורת מצרנות כלל וכלל. ומש"ה כך הי' כוונת פרעה, שישאל נבוכים הם בארץ, שהמה סברי שיקנו ארץ ישראל בתורת מצרנות, והא סגר עליהם המדבר, וא"כ מקום שאינו ראוי לזרוע מפסיק, ובטל תורת המצרנות.

(הגאון מוה"ר רודר אופנהיים אבר"ק פראג וניקלשבורג זצ"ל²)

שמיני

כי היום ה' נראה אליכם. בקבלת הרב ר' יצחק לוריא הוא נודע שאת זה לעומת זה, כמו מקדש למטה בן הוקם המשכן למעלה כמו שדרשו בזוהר, וכמו למטה אהרן כהן גדול בן השר הגדול מיכאל הוא כהן גדול למעלה כמו שארז"ל במס' מנחות (דף ק"י ע"א). והנה הט' אזניך ושמע פקח עיניך וראה, שזה כוונת הפסוק, כי היום ה' נראה אליכם, נרא"ה אותיות אהר"ן, אליכ"ם אותיות מיכאל.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל³)

(2) הועתק מעצם כתי"ק (כת"י ירושלים מספר 4-803).

(3) הועתק מעצם כתי"ק.

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להרח"ג המנוח מוה"ר מנחם בראכפעלד ז"ל)

צו

קאפ' ו' פסוק י"ג.

זה קרבן אהרן ובניו, אף ההדיוטות מקריבין עשירית האפה כיום שהן מתחנכין לעבודה אבל כ"ג בכל יום שנאמר מנחה תמיד וגו' והכהן המשיח תחתיו מבניו חקת עולם וגו': מלשון הזה משמע שרש"י מביא שתי ראיות ע"ז שהכ"ג מקריב בכל יום, הא' שנאמר מנחה תמיד, והב' דכתיב (חקת) [חק] עולם. ובאמת המעיין שם בגמ' (מנחות דף נ"א ע"ב) יראה דהאי חק עולם לר"ש איצטריך ל' שאם לא מינו כ"ג מיד אחר שמת חכהן גדול, מנחתו קריבה משל ציבור, ודריש חק עולם משל עולם, ולר"י דס"ל שמשל יורשין היתה קריבה מבעי' ל' שהחוקה לעולם תהא (פירש"י שתהא מצוה זו נוהגת לדורות) אבל אין שום משמעות מזה שתהא קריבה בכל יום. ובדפדפ"ר לא תובא כלל הראי' ממה שנאמר מנחה תמיד וגו', רק כן הוא הנוסחה, אבל כה"ג בכל יום כמו שנאמר והכהן המשיח תחתיו מבניו: וע"ז תוכפל הקושיא שחזין ממה שהבאתי שאינו נלמד מפסוק זה שהחקריבה צריכה להיות בכל יום, עוד יקשה שבמנחות שם כתב רש"י בד"ה ובניו בפ"ע, אבל כה"ג בכל יום דכתיב תמיד, הרי דממנחת תמיד יליף לה. ובדפוס אלקבץ מסתיים הדיבור בתיבות, מנחה תמיד: ואחריו נקודות ההפסק, ואח"כ מתחיל דיבור חדש, והכהן המשיח וגו'. אבל לא פירש עליו כלום. ואשכחנא פתרא ברש"י כת"י קלף, שהנוסחא שם הוא, אבל כהן גדול בכל יום כמו שנאמר מנחה תמיד: והוא סוף הדיבור, ואח"ז מתחיל דיבור חדש, הכהן המשיח, כהן גדול:

קאפ' ז' פסוק ל"ג.

המקריב את דם וגו' מי שהוא ראוי לזריקתו ולהקטיר חלביו יצא טמא בשעת זריקת דמים או בשעת הקטיר חלבים שאינו חולק בבשר: זהו כפי שיטת אבא שאול בזבחים (דף ק"ב ע"ב) אבל מן המשנה קמדייק התם דאם ה' טהור בשעת זריקת דמים וטמא בשעת הקטיר חלבים חולק. ועיין בתו"ט ריש פי"ב בזבחים שנתן טעם לדברי הרמב"ם והרב שמפרשים המשנה אליבא דאבא שאול. אבל ברש"י כת"י קלף הנוסחה, יצא טמא בשעת זריקת דמים שאינו חולק בבשר. ונוסחה זו הוא כפי הצעת המשנה, דדוקא אם ה' טמא בשעת זריקת דמים אינו חולק, אבל אם ה' טהור בשעת זריקת דמים, וטמא בשעת הקטיר חלבים, חולק.

שמיני

קאפ' ט' פסוק י"ב.

וימציאו, לשון הושטה והזמנה: ברש"י כת"י קלף הנוסחה הוא, וימציאו לשון המצאה והזמנה, הנה אנכי ממציא את האדם איש ביד רעהו (זכרי' י"א, ו') וכמו, ולא המציתיו ביד שאול*) שהם ענין המצאה בענין הזמנה.

(*) [הוספת הרה"ג בעמח"ס יוסף הלל] לא מצאתי פסוק בלשון הזה, ואולי צ"ל ולא המציתוך ביד דור (ש"ב ג', ח').

תמיהות וישובים

תמו' בדברי המלא הרועים

בברכות דף ט' ע"א, מה ת"ל בלילה, יכול יהא נאכל כקדשים ביום, ת"ל בלילה, בלילה הוא נאכל ולא ביום. והקשה בהגהות מלא הרועים, תיפוק לי' מחפזון דרריש עד שעת חפזון ע"ש. ומאור חידוש הוא, דהמלא הרועים לפי דבריו קאי על יום פסח, ובאמת הגמרא קאי על יום ערב פסח שאז הוא שעת שחיטה (עיי"ש ברש"י), וא"כ דבריו נפלאים.

פנחס הירשפרונג

ראש ועד הרבנים דמאנערעאל
קאנאדע יע"א

סתירה בדברי הגאון יעב"ץ, וישוב לדברי הישמה משה

בש"ע או"ח סי' קפ"ג סעי' ד' כתב המחבר, ונותן בו עיניו [בכוס של ברהמ"ז] שלא יסיח דעתו, וכ' הרמ"א וע"כ אין לוקחין כוס שפיו צר [שאינו יכול להסתכל היטב במה שבתוכו], ועיי"ש בטו"ז ומג"א שהקשו דהא מה שאמרו בגמ' שנותן עיניו בו הכוונה שנותן עיניו בכוס, ואין הכוונה שנותן עיניו ביין שבתוך הכוס, ועיי' במור וקציעה שם שכ' דיפה השיבו האחרונים על הרמ"א אבל דינו אמת וכו', עיי"ש.

ותמו' דבהגהות על סידור יעב"ץ (הגדמ"ח מכתי"ק של המחבר) על דף רצ"ב כתב דמ"ש בגמ' נותן עיניו בו היינו שיסתכל במה שבתוכו ואין הכוונה להסתכל בכלי, עיי"ש.

* * *

בכר"ש קונ' ס"ט דף נ' הקשה עמ"ש בס' ישמח משה בסוף פר' מטות שפירש הפסוק (ירמ' ב' פסוק ג') רעה תבא עליהם, ר"ל למעלה מהם ר"ל על שריהם, עכ"ל. ותמו' שהרי בקרא כתיב אליהם באל"ף ולא בעי"ן. ולק"מ, דעיי"ש בתרגום יונתן בן עוזיאל וז"ל, בישתא תיתי עליהון עכ"ל. הרי שתיבת אליהם תירגם עליהון, ושפיר פירש ביש"מ למעלה מהם ר"ל על שריהם.

ה"ק ברוך נתן הלברשטאם

[בן הגה"צ מקוויאשד שליט"א]
ברוקלין, ניו יארק

תמו' בדברי המהרש"א

במס' פסחים דף קי"ב: תניא לא יצא יחירי בלילה לא בלילי דביעיות ולא בלילי שבתות מפני שאגרת בת מחלת היא ושמונה עשרה רבוא של מלאכי חבלה יוצאין וכו' עיי"ש. וכתב המהרש"א בחירושי אגרות וז"ל, אגרת בת מחלת, תלה אותה באמה אולי שזה מחלת כת ישמעאל אשת עשו שהולידה רוחות ושירדין וע"ז נאמר בה ותהיין מורת רוח שהולידה רוחין, וכה"ג מצינו באדם ק"ל שנים

שהו' בנידוי הוליד רוחין כו' כדאמרן בעושיין פסין, עכ"ל. וקשה דבפ' תולדות כתיב, ויהי עשו בן ארבעים שנה ויקח אשה את יהודית בת בארי החתי ואת בשמת בת אילון החתי ותהיין מורת רוח וגו', ובסוף פ' תולדות כתיב, וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל וגו', ופירש שם רש"י, דבאותו פרק היו יעקב ועשו בני ס"ג שנים (והוא מגמרא מגילה דף י"ז ריש ע"א), הרי דהפסוק ותהיין מורת רוח לא נאמר על מחלת בת ישמעאל, כי אם על יהודית בת בארי ובשמת בת אילון, וצ"ע.

יעקב מרדכי פאזנער

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הנאהבים והנעימים

(מרור זה מוקדש להרפסת חידו"ת בפלפול ואגרה שדירי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

בסוגיא דמצה של טבל

מהב' המופלג כמר יהודה הכהן לאמפין הי"ד מסאניק¹

במס' פסחים דף ל"ה ע"ב ת"ר יכול יוצא ארם ידי חובתו בפסח בטבל שלא נתקן כל צרכו ת"ל לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצות מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ אלא משום בל תאכל טבל, ואיסורא דחמץ להוכיח אזלא א"ר ששת הא מני רבי שמעון הוא דאמר אין איסור חל על איסור אפי' באיסור כולל דתניא ר"ש אומר האוכל נבילה ביוה"כ פטור, רבינא אמר אפי' תימא רבנן מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ בלבד יצאה זו שאין איסורו משום בל תאכל חמץ בלבד אלא משום בל תאכל טבל ג"כ, מירי בלבד כתיב, אלא מחוורתא כדר"ש, עכ"ל הגמרא. והקשו המפרשים דלפי מסקנת הגמ' מה שאין יוצאין בטבל אינו דק אליבא דר"ש דס"ל אין אחע"א באיסור כולל, וקשה על הרמב"ם ז"ל שפוסק אחע"א באיסור כולל, ואעפ"כ סובר בפ"ו מהל' מצה הלכה זו דאין יוצאין במצה של טבל, ולכאורה מנא לי' דין זה, דהא מהפסוק ליכא למילף דאין יוצאין בטבל, כיון דס"ל אחע"א באיסור כולל.

ונראה לתרץ בס"ד, דהנה התוס' במס' סוכה דף ל' ע"א בר"ה משום, כתבו וז"ל, ומיהו תימא דבפרק כל שעה תניא אין ארם יוצא ידי מצה בטבל ודריש לי' מקרא, תיפוק לי' משום מצוה הבאה בעבירה דקא אכיל איסורא ונפיק ידי מצה, עכ"ל. ובספר דרכי יושר כתב לתרץ קו' התוס' לפי מה שרוצה המשל"מ לומר

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ז' קונט' א' עמוד מ"א. — חידו"ת הללו הניעו אלינו מאת בן אחותו ירידנו היקר והנכבד הרב ישראל שמואל הלוי חזרוניני נ"י מנהל התלמוד תורה דחסידי באבוב בלונדון. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

בפ"ה מהל' יסה"ת ה"ח דאם אכל מצה שלכ"ה יוצא ידי חובת מצה, א"כ כיון
דכל איסורים אין לוקין עליהם אלא כר"א הרי יכול לקיים אכילת מצה ע"י שיאכל
הטבל שלא כר"א, וא"כ מה שאוכל כר"א אינו מסייע להמצוה ולא הוי מה"ב,
וכמו שכתבו התוס' לעיל (בדבור זה), אולם התוס' שהקשו, לשיטתם אזלי,
דמשמע מרבניהם בכמה רוכתי דעכ"פ איסורא איכא מה"ת בשלכר"א, עכ"ד
הדרכי יושר. (ועיין בהגהות הג"ר שמואל שמעלקא מויבש זצ"ל בסוף המס' שגם
הוא מתרץ כן).

אמנם מש"כ דהתוס' לשיטתייהו אינם יכולין לתרץ דבא הכתוב לאסור
שלכר"א, באמת התוס' ס"ל דשלכר"א ליכא איסור רק מדרבנן, עיין בתוס'
שבועות דף כ"ב ע"ב בר"ה אהיתרא קמשתבע וז"ל, א"נ לר"י נפרש אהיתרא
קמשתבע כגון ליהנות שלכ"ה דקיי"ל כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא
בדרך הנאתן ואפי' איסור בעלמא ליכא מדאורייתא אלא מדרבנן עכ"ל, ובדף כ"ג
ע"ב בר"ה דמוקי, כתבו וז"ל, ועוד דמצי לאוקמי שלכ"ה דאין אסור אלא מדרבנן
כמו ח"ש לר"ל, עכ"ל, ועיין במל"מ בפ"ה מהל' יסה"ת ה"ח בר"ה אבל, וממילא
צריך ר"ש למילף מהפסוק אפי' בכר"א דאינו יוצא מדאורייתא, משום דלא הוי
מהב"ע בשלכר"א מדאורייתא, ממילא אפי' בכר"א לא הוי מהב"ע משום דלא
ע"י העבירה באה המצוה וכמש"ל.

ומעתה ממילא מתורץ קו' הנ"ל, דהרמב"ם ז"ל ס"ל כרוב הפוסקים
דשלכר"א אסור מדרבנן, ממילא מתורץ קו' התוס' דר"ש צריך קרא על שלכר"א
דאינו יוצא מדאורייתא דליכא מהב"ע אלא מדרבנן, אבל להרמב"ם אין יכולין
ללמוד מהכתוב דאינו יוצא במצה של טבל, משום דס"ל אחע"א באיסור כולל,
וא"כ בכר"א דאיכא איסור דאורייתא, הוי מהב"ע מדאורייתא, ושלכר"א אעפ"י
דליכא איסור דאורייתא, מ"מ איסור דרבנן יש, ממילא הוי מהב"ע מדרבנן, ולכך
אינו יוצא מדרבנן, אבל לעולם היכא דהוה איסור דאורייתא הוי מהב"ע איסור
דאורייתא, וא"ל דהוי מהב"ע רק מדרבנן משום דלא באה המצוה ע"י העבירה,
דהא יכול לאכול שלכר"א ולקיים המצוה מדאורייתא כמש"ל, דזהו רק לשיטת
התוס', אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ' המשניות בפרק לולב הגזול, דמהב"ע אינו
מצוה לפיכך לולב הגזול ושל אשרה ושל עיר הנדחת פסול, עכ"ל, חזינן מכאן
דהרמב"ם לא ס"ל סברת התוס' דהיכא דלא באה המצוה ע"י העבירה לא הוי
מהב"ע, דהא באשירה נמי לא באה המצוה ע"י העבירה ומ"מ כתב באשירה
הטעם משום מהב"ע, וא"כ שוב הוי מהב"ע מדאורייתא לשי' הרמב"ם, ומיושב
קו' הנ"ל.

אך עדיין יש לעיין, דהנה המהרש"א כתב בשבועות דף כ"ג ע"ב וז"ל, כתב
מהרש"ל וטעמא דר"ש דפוטרי כיון דמחייב בכל איסורים בכ"ש ה"ה דמחייב
שלכר"ה כו' ורבנן דמחייבי במפרש שלכר"ה ולר"ע אפי' בסתם נמי מחייב
אשלכר"ה גבי שבועה כמו בכ"ש עכ"ל מהרש"ל, וקרוי לזה כתב מהריב"ל, אבל
קשה מנין לנו לומר לחייב בשלכר"ה בכל איסורים לר"ש כמו בכ"ש וכו' עיי"ש
במהרש"א. וכתב ע"ז בקרני ראם דלמ"ש ברישב"א מכות י"ז הטעם לר"ש
דכ"ש למלקות משום דכיון דאכל במזיד אחשבי' לחומר איסור להתחייב בכ"ש,

א"כ דברי מהרש"ל נכונים דהרי גם שלכר"ה חייב משום דאחשבי, אבל לד"י דס"ל ח"ש אסור משום דחזי לאצטרופי (יומא ע"ד ע"א) לא שייך זה לשלכר"א שאם אכל שלכר"א כמה זיתים הוי כמו שאכל כ"ש בדרך אכילתו, ועיין בשער המלך שג"כ מתרץ בן דברי המהרש"ל. אמנם בברוך טעם בשער הכולל בפרק ראשון כתב רסברת הריטב"א היא משום דר"ש סובר דח"ש אסור מה"ת ממילא אי לאו דאחשבי לא הוי אוכל איסור, דח"ש אסור מה"ת, ומדאכל ש"מ דאחשבי כמו בזית, ולכן לוקה. ולפי דבריו יש ראי' לדברי המהרש"א, דלד"ש בשלכר"א לא הוי כמו כ"ש, והלא כסברת הקרני דאם, ועיין בבית יצחק חלק יו"ד סי' פ"ט שמסביר ג"כ סברת הריטב"א כמו הברוך טעם. ולפי"ו בשלמא לפי"ד מהרש"א שייך לתרץ קו' התוס' בסוכה כמו שכ' הדרנו יושר, אבל לדעת המהרש"ל ומהריב"ל דר"ש סובר דבשלכר"א לוקה כמו בכ"ש, א"כ ליכא למימר דבא הכתוב ללמד על שלכר"א משום דאינו עובר על עבירה דאורייתא, ממילא ליכא מהב"ע דאורייתא, וצריך ללמוד דאינו יוצא מדאורייתא, דהא למאי דמסקינן הא דאין יוצאין בטבל אינו אלא לד"ש, ור"ש הרי ס"ל במכות דף י"ג ע"א כ"ש למלקות, וממילא ס"ל ראפ"י שלכר"א נמי לוקין, א"כ הוי מהב"ע מדאורייתא, ואמאי צריך פסוק דאינו יוצא בטבל בקו' התוס' הנ"ל.

ונ"ל בס"ד, דהנה בשאג"א סי' צ"ו מתרץ קו' התוס', דלכך לא הוי מהב"ע במצה של טבל, משום רעשה דוחה ל"ת, כלו', עשה דמצה דוחה ל"ת דטבל עיי"ש שהאריך בזה. ועיין בס' ישועת יעקב בקונטרס אחרון להל' פסח כי נכדו הג"ר צבי הירש אירנשטיין מתרץ ג"כ קו' התוס' כמו השאג"א, ולא דאחשבי שכתב קדמו בזה השאג"א, ועיין שם עוד שכתב, דעדיין קשה לפי"מ דמוקי לה כד"ש דלית ל' אין אחע"א ולכן אינו בכל תאכל חמץ, דל"ל היקשא הרי בלא"ה הו"ל מהב"ע דהרי ר"ש ס"ל כ"ש למלקות, וא"כ הל"ת דטבל בא מקורם תיכף כשאוכל כ"ש, והמ"ע דאכילת מצה אינו מקיים רק אח"כ באכילת בזית, דבמ"ע בעינן בזית אף לה"ש, וא"כ לא הוי בעידנא ולא אמדינן ערל"ת עיי"ש. ונ"ל לתרץ הקו', דהנה יש פלוגתא דרבנותא הובא בנמוקי יוסף במס' כ"מ דף ל' ע"א, דאיתא שם בגמ', ת"ר והתעלמת פעמים שאתה מתעלם כיצר הוי' כהן והוא בבית הקברות וכו', ופריך הנמ' פשיטא הא השבת אבירה עשה היא, ושומאת כהן הוי ל"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה, והקשה בנמוקי"י למה קאמר בגמרא דהוי ל"ת ועשה אפי' הוי ל"ת גרידא נמי לא דחי לה עשה דהשבת אבירה דהא לא הוי בעידנא דקא מעיקר לאו קא מקיים העשה, וקיי"ל דלא דחי אלא כגון מילה בצרעת רבעידנא רמיעקד לאו מקיים העשה, אבל הכא אפי' עומדת האבירה על פתח בית הקברות כי מטמא עבר על הלאו ולא מקיים העשה עד דמיהדר ל' למרא, והביא שם תירוץ בשם הרנב"ר ז"ל, דהכא נמי בשעה שעבר על הלאו קיים העשה כמילה בצרעת, דהא מתעסק הוא במצות השבת אבירה בשעת עקירת הלאו, ואעפ"י שלא נגמרה עדיין המצוה, מה בכך, הרי גם במצות מילה לא נגמרה עד דפרע דקיי"ל מל ולא פרע כאילו לא מל, ולא ממעטינן אלא כי האי דאמרינן בפרק ר"א דמילת דף קל"ב ע"ב בענין לקצוץ בהרת לעבודה, שבשעה שקוצץ בהרתו אינו מתעסק בעבודה כלל אלא במכשירי עבודה. אבל הרב ר'

יהוסף הלוי ז"ל כתב בנימוקיו דשאר מפרשים לא ס"ל הכי, דלא דמי למילה, רמילה כל מה שנעשה בה היא גוף המצוה עצמה ואם לא נמרה לא נעשה אלא חצי המצוה כמו שאם לא הטיל ציצית אלא בב' כנפות, אבל מצות השבת אבידה עיקר גוף קיום המצוה היא בבית בעלים, והשאר הוי כמו מכשירי מצוה, עיי"ש בנמוק". ועיין בנודע ביהודא מהדו"ת האהע"ז סי' קמ"א שמסביר סברת הרנב"ר ז"ל מפני שא"א לקיים מצוה בלתי התחלתה, הלכך כל התחלת מצוה דוחה ל"ת והוי בעידנא, אבל רבינו יהוסף הלוי ז"ל סובר דאעפ"י שא"א לקיים המצוה בלתי התחלתה מ"מ כיון רגוף המצוה אינה אלא בסוף לכך אין התחלת המצוה דוחה ל"ת רלא הוי בעידנא.

ועתה ממילא מתורץ קו' הנ"ר צכי הירש אורנשטיין הנ"ל, רי"ל דר"ש ס"ל כסברת הרנב"ר, וא"כ הכא רא"א לקיים מצות אכילת מצה בכזית בלתי התחלתה, לכך הוי בעידנא. ולפי"ז מתורץ ג"כ קו' הנ"ל על הרמב"ם, דלכך פסק דאין יוצאין בטבל, משום מהב"ע, ואין לומר עדל"ת כמש"כ השאנ"א, רהא לא הוי בעידנא, דאף רלא פסקינן כר"ש רכ"ש למלקות מ"מ לא הוי בעידנא מחמת הא דקו"ל כר' יוחנן דח"ש אסור מה"ת, וי"ל דהרמב"ם ס"ל כסברת הר"י הלוי הנ"ל דהתחלת המצוה לא נחשב רק כמכשירי מצוה ולכן לא אמרינן ערל"ת, ומש"ה הוי מהב"ע במצה של טבל.

אבל עריין צריך לעיין בהא רס"ל להרמב"ם כסברת הר"י הלוי ז"ל, הלא הוכחנו לעיל דר"ש ס"ל כסברת הרנב"ר, ומדוע יחלוק הרמב"ם על תנא. ונ"ל בזה, דהנה איתא בפסחים דף פ"ה, תניא ועצם לא תשברו בו אחר עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח וכו' או אינו וכו' ומה אני מקיים ועצם לא תשברו בו בעצם שאין בו מוח אבל בעצם שיש בו מוח שובר ואוכל ואל תתמה שהרי יבא עשה וירחה ל"ת כשהוא אומר ועצם לא ישברו בו בפסח שני שאין ת"ל שהרי כבר נאמר ככל חקת הפסח יעשו אותו, הוי אומר אחר עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח. ובתוס' שם הקשו אמאי צריך קרא הא בעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה. ועיין בפסקי תוס' בזבחים אות ס"ט שכתבו וז"ל, אם אי אפשר לקיים עשה בענין אחר לא בעינן בעידנא דמיעקר לאו לקיים עשה. ועיין במל"מ פ"י מהל' קרבן פסח שכ' שהפסקי תוס' באו לתרץ קו' התוס' הנ"ל. ומצאתי בנוב"י הנ"ל שמפרש כוונת הפסקי תוס' לתרץ קו' התוס' משבירת עצם, עפ"י סברת הרנב"ר דאם א"א לקיים המצוה בלתי התחלתה הוי בעידנא.

והנה בפסחים דף ו' תניא שואלין ודורשין בהל' פסח קודם הפסח ל' יום, רשב"ג אומר ב' שבתות, מ"ט דת"ק שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני, והקשה האור חרש, דלמא לכך ה' מזהיר בפסח ראשון על פסח שני משום דשבירת עצם שיש בו מוח ילפינן מהפסוק בפסח שני, ועריין מנא לן דשואלין בהל' פסח ל' יום קודם הפסח עכ"ק, ועיין בס' כוכב מעקב סי' ק"ב. ולהנ"ל מתורץ, די"ל דת"ק ס"ל כסברת הר"י הלוי הנ"ל וממילא לא צריך קרא על שבירת עצם שיש בו מוח, כקו' התוס' שם בדף פ"ה, וא"כ א"א לומר דלכך ה' מזהיר בפסח ראשון על פסח שני להודיעם דין דשבירת עצם שיש בו מוח, רממילא ירעינן ראסור לשבור, וא"כ שפיר מוכח דשואלין ודורשין ל' יום קודם

הפסח. נמצא ריש מחלוקת תנאי בסברא זו, רת"ק ברף ו' ס"ל כסברת הר"י הלוי, והתנא ברף פ"ה ס"ל כסברת הרנב"ר, א"כ שפיר יוכל הרמב"ם לסבור כסברת הר"י הלוי, שהרי יש לו תנא דמסייע, הת"ק בפסחים דף ו'.
ובזה הדרך נ"ל ליישב קו' הר"ט אלגזי בהל' בכורות פ"ה, שהביא דברי הירושלמי דמקיים מצות פרו ורבו בולד ממזר, ותמה שם מרוע השמיטו הרמב"ם והר"ף והרא"ש דין הירושלמי. וי"ל, דהר"ט אלגזי שם הקשה וז"ל, ויש להבין ראיך אפשר דס"ל להירושלמי בפשיטות דיצא יד"ח מצות פ"ו כיון דהא קי"ל דמהב"ע אפי' בדיעבר לא יצא יד"ח וכו' עכ"ל. ונ"ל דר"ל רשם מיירי בבא על הממזרת ראו הו' הולד ממזר, ומ"מ יוצא יד"ח פ"ו ולא הו' מהב"ע, משום דאמרינן עדל"ת, היינו דעשה דפ"ו דוחה ל"ת דממזר, וכתירוץ השאנ"א הנ"ל על קו' התוס' בסוכה, ואי תיקשו הא לא הו' בעידנא, דתיכף בהעראה עובר על הלאו דאמרינן בר"פ הבא על יבמתו, והעשה דפ"ו לא מקיים עד גמר ביאה, ע"ז י"ל דהירושלמי ס"ל כסברת הרנב"ר הנ"ל דהיכא רא"א לקיים מצוה בלתי התחלתה הו' בעידנא, ושפיר אמרינן עדל"ת, וממילא יוצא יד"ח פ"ו, אבל הרמב"ם הרי כתבנו למעלה דס"ל כסברת הר"י הלוי, וי"ל דגם הר"ף והרא"ש ס"ל כן, וא"כ לא הו' בעידנא, וממילא הו' מהב"ע, נמצא שאינו מקיים יד"ח פ"ו, ולכך השמיטו הך דינא דירושלמי.

לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע

(לרגלי יומא דהילולא ביום כ"ה לחודש ניסן)

א) בספר פינות הבית להג"ד צבי יחזקאל מיכלזאהן, בהקדמת הספר הנקרא הר הבית (בעמוד ע"ד) הביא אשר להגה"ק אבר"ק צאנז זצ"ל ה' לו בימי חורפו בעירו רודף אחד מתושבי העיר אשר אחרי כן חדל מהדריפות האלה וחשב שהרה"ק שכח כבר את הצער שגרם לו בעתות הקודמות ולבו טוב עמו, אבל אחרית השונא הרודף הזה היתה להכרית בנפלו מאגרתו הרמה ובמת עשרו והתרושש כה עדי נאלץ למכור את בית חומה ורכוש שלו ומת בעניו ואשתו היתה מוכרת לקבל מרי שבוע בשבוע תמיכה מהרה"ק בין יתר העניים. ואמר הרה"ק מצאנו שזה כוונת חז"ל (יומא דף כ"ג) כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש, שתכונת נפש הנחש בפגעו באדם בשימון דרך ורואה שהוא נרתע ועומד נגדו נקפא כנציב קרח בלי התנועע, אז לא יעשה לו כל רעה, אדרבה הוא מקיף את האדם בקורת רוח עדי יאמין האדם שלא יגע בו עוד, ולא יעשה לו מאומה, וכשהבהלה חולפת ממנו וישוב לאיתנו ומצבו הקורס, אז יתפל עליו הנחש בחמתו ויכלה בו זעמו, וכמוהו הוא הת"ח, אחרי ידגיע אויבו ורודפו את רוחו בחשבו שהוא לא יתנקם בו עוד ולא יענש על ידו, בהסח הרעת זה פתאום יבא אידו וכעל גמול ישיב לו, וכולם רואים שנתקיימו דברי חז"ל (שבת דף ק"ט) כל המבזה ת"ח אין לו רפואה למכתו וכו' ע"ש.

(ב) הגאון מוה"ר יעקב צבי וואלדמאן אבד"ק בארשא זצ"ל כתב בסוף א' מתשובותיו (כת"י) וז"ל: וידע כי זה כשלשים שנה אשר הזהירני כבוד מרן הקדוש הגאון זצוקלה"ה מצאנו על ענין חידוד א' שהזכרתי בדברי, שאהי' נזהר שלא להוציא שום דבר שלא יהי' נבחן בעשרה בחינות שיהי' עכ"פ קרוב לאמת, ובאם לא אינו אפי' בכלל מה דאמרו קב"ה חדי בפלפולא וכו', כ"פ התרעם כ"ק מרן זצוקלה"ה הנ"ל בפני על אותן הגדולים שהשיבו תיכף ומיד בהגיע אליהם השאלה, ואמר שעיי"ז לא קלעו בפלפולם, כי מאוד צריך מיתון ולהתיישב על כל דבר ודבר, עכ"ל. (אפריון נמטיי' לידידנו הרבני החסיד החשוב והנכבד מו"ה משה חנוך הענוך גרינפעלד נ"י שהמציא אלינו העתק מכת"י הנ"ל, טוב עין הוא יבורך).

(ג) בס' אוהל ברוך (להג"ר יהונתן הלוי אייבעשיטץ מו"ץ בווארשא) בעמוד ח' אות יו"ד הביא בשם הרה"ג מוה"ר אברהם סג"ל איזינגא מק' דוקלא ששמע מפי הרה"צ מוה"ר אהרן טווערסקי מקראס (בנו של הגה"ק מהארנסטייפל זצ"ל) כי זקנו הגה"ק מוה"ר חיים מצאנו זי"ע אמר פ"א, אם האדם לומד תורה לשמה ויכל להשיג רוח הקודש. ואמר שראה אצל חותנו הגאון בעל ברוך מעם זצ"ל שלשה פעמים איזה רבדים שכיוון ברוה"ק, עיי"ש.

(ד) סיפר כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א ששמע מאחד מהראשי ישיבה בישיבת עץ חייב רבאבוב ושמו הרה"ג ר' יוקיל בראדער ז"ל (הי' תלמיד הגאון בעל כוכב מיעקב אבד"ק הרימולוב ז"ל ואח"כ דר בעיר טארנא, ומשם הביאו כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד לשמש כאחד מראשי הישיבה בישיבת עץ חיים בבאבוב), כי בעיר בראד רר אדון אחד גביר מפורסם שנתכבד מאת המלך בתואר „פאָן“, והקים בעירו רחיים של קיטור גדול (ראמף-מיהל) לטחינת חטים, וכשראה האדון שהחרדים והיראים בעיר התנודו מלהשתמש בקמח שלו לצורך חג הפסח, מחמת שכן הי' דעתו של כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע, שטוב למנוע מלשחון הקמח לפסח ברחיים של קיטור (עיין כר"ש שנה ד' קונט' ז' עמוד ט"ז), הודיע בטעלעגראם אל כ"ק מרן מצאנו זי"ע, שאם לא יודיע תומ"י לבראד שמותר להשתמש בקמח הנ"ל, יגיש קובלנא נגדו בבית המשפט, ויש לאל ידו להושיבו במאסר, כי הוא נכבד בעיני המלכות, על זה ענה לו כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע בטעלעגראם בזה"ל: אין אני ירא לא מבאָראָן ולא מרישטערפאָן, את האלקים אני ירא, עכלה"ק. ואמר הרה"ג ר' יוקיל בראדער הנ"ל, שהוא בעצמו ראה את הטעלעגראם.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים ככל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

תעודות וסמיכות

פו.

בעברי דרך פה ק"ק אוסטרעא בא אלי ה"ה הרבני המופלג החרף המובהק הידיר המשכיל כבוד מוה"ר אשר עניזיל⁽¹⁾ ותלמודו ספרו וזיינו כלי מלחמת של תורה בידו, וכבר יצא לו מוניטין בספר ברוך מבנים אשר, שהוציא לאורה, ושניות מדברי סופרים הספר הזה כלי מחמדים כאשר קריתי בו שנים ושלשה גרגרים, והחלק מגיד על הכל, מה גם דאתחזיק האי גברא דבא ויקירא ופלפלתי עמו בכמה וכמה דברי הלכה ומצאתיו ת"ל מלא תורה כרמון וחדודו קודם וגורם לליבונו, ככן כל מן דין סמוכו לנא לחוק בעט ברזל ועופרת ס' קרבן עשיר הלזה על סדר קדשים, וישישו הלומדים באור חכמתו, וחלילה לשום אדם לכנוס בגבולו ולגרום לו היוזק בנדון ההדפסה פעם שנית בלי רשות והורמנא מהרב המחבר הנ"ל. הכ"ד המדבר לכבוד אכסניא של תורה, היום יום א' א"ך אדר הדאשון שנת תקצ"ז לפ"ק.

הק' שלמה החו' בק"ק העלמא יצ"ו בה"מ מרכבת המשנה⁽²⁾

1) הנאון הררשן מוה"ר אשר עניזיל מאוסטרעא הי' בנו של הג"ר יהודה ליב אב"ד סלוצק ופינסק. נדפס ממנו ס' ברוך מבנים אשר (פלפולים עה"ת) וס' אותות למועדים (עמ"ס פסחים מפ' תמיד נשחט ואילך). גם חיבר ספר קרבן עשיר על סדר קדשים (שעליו נכתבה הסכמה הלזו) ונשאר עדיין בכת"י — נלב"ע ביום ד' י"א לחודש אדר ראשון שנת תקל"ז לפ"ק, ומנ"כ באוסטרעא. — לחיבת הקודש העתקנו כאן סנסן קצר ונחמד, שכתב הג"ר אשר עניזיל הנ"ל באותו עמוד שנכתבה בו ההסכמה, וז"ל:

שייך לזבחים. בגמרא (דף ק"א ע"ב) מי ראה ננע מרים אי משה זר הי' אי אהרן קרוב הי' אמר הקב"ה אני מסגירה אני פוטר. מקשין לימא בקיצור על משה קרוב הוא, וגם למה להביא אני פוטר הקושיא הוי על הסגר, ונ"ל דאיתא בספר תבואת שור לפי דאיתא שני דיעות אי ננעים מכפרין או לא, ולדעת דמכפרין י"ל דקרוב כשר להסגיר דלא חייש שמא משום קורבה לא יסגיר דא"כ ימנע ממנו כפרה ע"ש בזבחים, ואיתא בתוס' בב"ב (ק"א ע"א) ואבי' ירוק הלא תכלם שבעה, עיין בגמרא דראוי הי' י"ד ימים, דמשה כהן ומלך, ע"ש. וא"כ הקושיא הוי נמי על פטור, דאחר ז' ימים נטהרה, מי הי' מטהר אותה, בשלמא על הסגר שבעה, מן הרין מגיע לה, לא חשירינן משום קורבה כנ"ל, דמונע ממנו כפרה, אבל בטהרה אחר שבעה שיטהר, בשלמא אי משה הוי כהן מן הרין מגיע עוד שבעה להסגיר רק התורה חס משום כבוד של משה, עיין בתוס' בב"ב, נחא דלא הוי נוגעין קרובין כנ"ל, אבל משה זר, וא"כ איך מגיע לה עוד שבעה, והשתא קשה מי פוטר. הא קרוב נוגע ליפטור, דלא שייך כאן דמונע כפרה דלא מגיע לה עוד שבעה, לזה מתרץ אני מסגירה, למ"ד דלא בא ננעים לכפרה, ולמ"ד לכפרה רק על פטור קשה כנ"ל, אני פוטר. ובאמת ואבי' ירק לא ררשינן כלל שראוי י"ד ימים, רק שבעה לכר ק"ו, עיין בב"ב (דף כ"ה ע"א), ודו"ק היטיב מאור.

2) הנאון מוה"ר שלמה העלמא זצ"ל נולד בשנת תע"ז לפ"ק בעיר זאמושטש לאביו מוה"ר משה. בשנת ת"ק בערך נתקבל לאבד"ק העלמא. בשנת תקכ"ט נתמנה לאבד"ק זאמושטש, ואחר שנתיים עלה ונתעלה על כסא הרבנות דק"ק לבוב. בשנת תקל"ז סילק א"ע מהרבנות דק"ק לבוב כי החליט לעלות לארצה"ק. בדרכו שהה איזה שנים, ובהיותו

ב"ה.

הנה ירדתי אתובי יד"נ הרב האבדך שקנה חכמה החרף העצום ובקי בש"ס
ופוסקים בפלפול וסברה ישרה להלכה של תורה כקש"ת כמ' שלמה זלמן נ"י
עהרענרייך³) נכד הגאון המובהק המפורסם בדורו מ' אברהם יהודא זצ"ל שהי'
בסוף ימיו אב"ד דק' ה'מארא יע"א⁴), והגם שמי אנכי לבוא בדברי הגדולים,
אמנם לעשות רצוני חפצתי שבאם יזמין לו השי"ת להורות ולדרון כא' מדייני
ישראל יורה וירדן ירדן, וכל בית ישראל יכולין לשעון ולסמוך עליו.
הכ"ד לכבוד התורה הקדושה ולומדי' הבעה"ח אור ליום ועש"ק פ' ויצא
תרח"ם לפ"ק פה ליסקא יע"א.

הק' חיים בר"ם ז"ל אב"ד דפ"ק הנ"ל⁵)

בעיר שאלוניקי נלב"ע ביום ועש"ק כ"א לחודש תמוז שנת תקמ"א לפ"ק, ושם מג"כ. —
נרפס ממנו ספר מרכבת המשנה על הרמב"ם, שו"ת לב שלמה, שלחן עצי שטים על הל'
שבת ויו"ט, מרכבת המשנה עה"ת, ס' שערי נעימה, ס' עיטור סופרים, ס' נעים וזמירות על
ל"ט מלאכות, ס' אבל השטים על הל' שמחות, ועוד הרבה נשאר בכת"י. בס' מכתבי
קודש ח"א מכתב נ"א נרפסה הסכמת כ"ק מרן ארמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל על
אחד מספריו, ומרבה בשבחיו ותהלותיו, ועיו"ש. — הסכמה זו העתקנו מעצם כתי"ק
(כת"י ירושלים, מספר 1380-4), ופאקסימיליא למטה.

(3) הוא הגאבד"ק שאמלוי הי"ר. ראה אודותיו בכר"ש שנה ה' קונמ' ז' עמוד כ"ר.
(4) הוא הגאון בעל קול אר"י זצ"ל. ראה אודותיו בכר"ש שנה ר' קונמ' ב' עמוד י"ב.
(5) הוא הגה"צ מוה"ר חיים פריעדלאנדער זצ"ל אבד"ק ליסקא בנו של הגה"ר משה
מו"צ בק"ק קליינווארדיין. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגה"ק מוה"ר צבי הירש
אבד"ק ליסקא זצ"ל בעל אך פרי תבואה, ואחר פטירתו נתמנה למלאות מקומו כאבד"ק
ליסקא. נרפס ממנו ספר של חיים וברכה על סוגיות הש"ס, וס' של חיים עה"ת. נפטר ביום
ט' לחודש אייר שנת תרס"ד לפ"ק. — כתב הורמנא חלו קבלנו מאת ירדנו האבדך היקר
החשוב והנעלה בנש"ק מו"ה נפתלי עהרענרייך נ"י. טוב עין הוא יבורך.

ב"ה ירדתי אתובי יד"נ הרב האבדך שקנה חכמה החרף העצום ובקי בש"ס
ופוסקים בפלפול וסברה ישרה להלכה של תורה כקש"ת כמ' שלמה זלמן נ"י
עהרענרייך³) נכד הגאון המובהק המפורסם בדורו מ' אברהם יהודא זצ"ל שהי'
בסוף ימיו אב"ד דק' ה'מארא יע"א⁴), והגם שמי אנכי לבוא בדברי הגדולים,
אמנם לעשות רצוני חפצתי שבאם יזמין לו השי"ת להורות ולדרון כא' מדייני
ישראל יורה וירדן ירדן, וכל בית ישראל יכולין לשעון ולסמוך עליו.
הכ"ד לכבוד התורה הקדושה ולומדי' הבעה"ח אור ליום ועש"ק פ' ויצא
תרח"ם לפ"ק פה ליסקא יע"א.

הק' חיים בר"ם ז"ל אב"ד דפ"ק הנ"ל⁵)

בעיר שאלוניקי נלב"ע ביום ועש"ק כ"א לחודש תמוז שנת תקמ"א לפ"ק, ושם מג"כ. —
נרפס ממנו ספר מרכבת המשנה על הרמב"ם, שו"ת לב שלמה, שלחן עצי שטים על הל'
שבת ויו"ט, מרכבת המשנה עה"ת, ס' שערי נעימה, ס' עיטור סופרים, ס' נעים וזמירות על
ל"ט מלאכות, ס' אבל השטים על הל' שמחות, ועוד הרבה נשאר בכת"י. בס' מכתבי
קודש ח"א מכתב נ"א נרפסה הסכמת כ"ק מרן ארמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל על
אחד מספריו, ומרבה בשבחיו ותהלותיו, ועיו"ש. — הסכמה זו העתקנו מעצם כתי"ק
(כת"י ירושלים, מספר 1380-4), ופאקסימיליא למטה.

(3) הוא הגאבד"ק שאמלוי הי"ר. ראה אודותיו בכר"ש שנה ה' קונמ' ז' עמוד כ"ר.
(4) הוא הגאון בעל קול אר"י זצ"ל. ראה אודותיו בכר"ש שנה ר' קונמ' ב' עמוד י"ב.
(5) הוא הגה"צ מוה"ר חיים פריעדלאנדער זצ"ל אבד"ק ליסקא בנו של הגה"ר משה
מו"צ בק"ק קליינווארדיין. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגה"ק מוה"ר צבי הירש
אבד"ק ליסקא זצ"ל בעל אך פרי תבואה, ואחר פטירתו נתמנה למלאות מקומו כאבד"ק
ליסקא. נרפס ממנו ספר של חיים וברכה על סוגיות הש"ס, וס' של חיים עה"ת. נפטר ביום
ט' לחודש אייר שנת תרס"ד לפ"ק. — כתב הורמנא חלו קבלנו מאת ירדנו האבדך היקר
החשוב והנעלה בנש"ק מו"ה נפתלי עהרענרייך נ"י. טוב עין הוא יבורך.

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד המערכת.

(א) בכרם שלמה שנה ח' קונט' ב' דף ס"ב ר"ה וחזות קשות, הובא מש"כ בשו"ת שואל ומשיב שכתב דר' לשונות של גאולה הם, והוצאתי, וגאלתי, ולקחתי, והבאתי, וכיון דהפסוק והבאתי אתכם אל הארץ לא שייך באשה דלא נטלו חלק בארץ, לכן הוצרך דרש"י לפרש גבי נשים שהר' כוסות הם כנגד כוסות של פרעה. ועל זה הקשה שהרי ד' לשונות של גאולה הם, והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי, עיי"ש. אמנם באמת דברי תורה עניינם במקום אחד ועשירים במקום אחר, כי הגאון בעל שו"מ בספרו ערות ביוסף בחידושויו להל' פסח (ברף קי"ב ע"א) הביא דברי רש"י הנ"ל שכ' שהר' כוסות הם נגד כוסות פרעה וכתב וז"ל: אמנם העיקר נ"ל בכוונת רש"י, דהנה רש"י לשיטתו דפירש בברכות דף כ' הלכך נשים בברכה"ז דרבנן משום שלא נטלו חלק בארץ וא"כ כיון דר' לשונות של גאולה היא והוצאתי וגאלתי ולקחתי והבאתי, ולפ"ז כיון דולקחתי כתיב שם והבאתי אתכם אל הארץ וגו' ונתתי אותה לכם למורשה, והרי נשים לא לקחו חלק בארץ, וא"כ לא שייך הארבע לשונות, לכך הוכרח רש"י לפרש כנגד הכוסות [של פרעה] שהוא רמז לגאולתן של ישראל וכו' דבאמת בנשים לא שייך כנגד ד' לשונות של גאולה וכמ"ש דולקחתי לא שייך בנשים וכו', עכ"ל.

הן אמת שגם שם מזכיר והבאתי בין ד' לשונות של גאולה, אבל מסתבר לומר שבמקום והבאתי צ"ל והצלתי, ולא עלה על דעתו לחשוב והבאתי בין ד' לשונות של גאולה, רק כוונתו רמאחר שפסוק לתיבת ולקחתי כתיב והבאתי לכן לא שייך זה בנשים, והמעיון היטב בלשונו שהעתיקתי למעלה, יראה שכפל בלשונו ב' פעמים דולקחתי לא שייך בנשים, וע"כ ראין כוונתו דוהבאתי הוא בכלל ד' לשונות. ודי בזה להציל דברי השו"מ משגיאה ח"ו.

(ב) בכרם שלמה שנה ח' קונט' ה' במדור תמיהות וישובים, הובא דברי השואל בשו"ת בית יצחק שהקשה ריעשו ב' ימים פורים י"ג וי"ד מספיקא דיומא, דעל זה לא שייך ולא יעבור, והבית יצחק נחית שם לתרץ לפי דרכו, והקשה הב' יחיאל ברוך געללער נ"י דעל יום י"ג אין להסתפק שמא י"ד הוא רק שמא י"ב הוא, וא"כ מה שייך לעשות אז פורים, עכ"ל. — באמת קושיא זו של השואל בבית יצחק מובא כבר בחידושי הפלאה על שו"ע או"ח סי' תרפ"ח על הט"ז ס"ק ד' (גרפס בור השלחן, ומובא ג"כ באורחות חיים מהגאון מספינקא סי' תרפ"ח אות ה') ואדרבה תמה שם על קו' המדרכי, דבשלמא פסח ושאר יו"ט שחורש שלפניו חסר א"כ הו"ל ספיקא דיומא ט"ו וט"ז, אבל שבט שהוא מלא א"כ הספק הוא על י"ד או י"ג, עיי"ש בדבריו.

(ג) ואגב מכתבי ארשום הערה בספה"ק בני יששכר שהביא במאמרי חורש ניסן (מאמר י"א אות א') בשם הרה"ק ר' פנחס מקארעץ וצלה"ה, שלכל העניינים והנבראים אשר הם בעולם יש אמצעי ביניהם, כמו בין דומם לצומח (אלמוג הוא דומם וצומח), בין צומח לחי (כסף חי), בין חי למדבר (ארני השרה), עכת"ד. [לפי דבריו צריך לפרש בארני השרה המובא במס' כלאים פ"ח מ"ה כפי' הר"מ על משניות עי' שם]. — וצ"ע דבספרים הקדושים מהרה"ק ר' פנחס מקארעץ וצ"ל כתוב, שארני השרה ממוצע בין צומח לחי. עיין בספרו אמרי פנחס אות תתרכ"ט, וכ"כ במדרש פנחס אות ל"ב (דף י"ג:), וגם בספר נופת צופים אות י"ה, ושם הוסיף רבין חי למדבר הממוצע הוא קוף. [ונראה שלמד הפי' בארני השרה כמו שמפרש הר"ע מברפנורה שם במס' כלאים], וצ"ע.

נחום מאיר גערמאן

מניד שיעור בישיבת באבוב בני ציון

ברוקלין, ניו יארק

בַּעֲהֵי"ת. טַבְרִי יַע"ח ח"י שֶׁבַט ה'תשס"ה.

לכבוד המערכת „כרם שלמה" בברכת שלום והבעת הערצה.

באתי להציע לפני מעלתכם ב' הערות.

(א) בשבת פ' המצניע דף צ"א ע"א, בעא מיני רבא מרב נחמן, זרק כזית תרומה לכות שמא מהו, למאי אי לענין שבת כגרוגרת בעינן, אי לענין שומאה כביצה אוכלין בעינן, לעולם לענין שבת וכגון דאיכא פחות מכביצה אוכלין והאי משלימו לביצה, מאי מרמזטורף לענין שומאה מיחייב נמי לענין שבת או רילמא כל לענין שבת כגרוגרת בעינן, עכ"ל הגמרא. והקשה שם ברש"י וז"ל, ק"ל הא שיעור גרוגרת לא נאמר אלא באופל ארם, והאי כיון דאיטמא תו אינו ראוי למאכל ארם, וא"ל כיון דכ"ז דלא נח עדיין לא הוה ב' שיעור לקבלת שומאה, ולא נטמאו אלא בשעה שנה, ה"ל הנחת חפץ והסרת שם אופל מיני' בהרדי וחייב, הא ליתא, חדא דכה"ג מיבעיא לי' לריו"ח לקמן (צ"ט ע"ב), ודא"ל מרא דשמעתין, פשיטא לי' שם דפטור, או לכל הפחות מיבעיא לי', ובאת"ל מיבעיא לי' שם ע"ש בפירוש", שנית כיון רמ"מ קבל שומאה מדרבנן (כמ"ש התוס' בשם התו"כ) קורם שנה, אינו ראוי לאכילה מיקרי עכ"פ, עכ"ל הרש"ש.

ונפלאה ממני קושית הרש"ש עד כדי תמי' על הר"ג, דמה ענין שומאה או איסור אכילה לענין הוצאה וחזוניה, וכי משום שעובר על אכילתה אינו חייב על הוצאתה, אתמאה! ועוד, וכי אין למצוא אפשרות ריהא מותר אפי' לאוכלה, כגון אי יש שם ישראל שמוכרח לאוכלה משום פיקוח נפש, או שחושב כשגנתו דכי נטמא התרומה מותרת היא לזר, או אפשר דאיירי בנכרי, ועיין תוס' במכילתין דף ג' ע"א בד"ה כבא דרישא פטור ומותר, ובתוס' ישנים שם בצרף, וזי נפסל האוכל מאכילת כלב, דנימא דלאו אוכל הוא. ועוד דאפי' נימא שפירצונו לאכלו פסול נמי לא כשל צורך שיעור גרוגרת ממנו, והגם דכ"ז פשוט הוא בעיני מ"מ לא אמנע מלהביא רא' לדברי מ"ש הצ"ח כיצה דף י"ב ע"א, דאמרנו שם בנפ"ל, דתני תנא קמ"י דר"י בר אבדימי השוחט עולות נרבה ביו"ט לוקה, א"ל דאמר לך מני ב"ש היא דאמרי לא אמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, דאי ב"ה הא אמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ה"נ מתוך שהותרה שחיטה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. והקשה שם בצל"ח וז"ל: הא ודאי גם לב"ה לא אמרינן מתוך אלא שיש בו צורך קצת כמו"ש התוס' בד"ה ה"ג רש"י, וכתבו שם בסוף הדבור דצורך קצת שיש בשוחט עולה הוא שלא יהא שלחנך מלא ושלחן רבך ריקם, והא ודאי דאף לב"ה נדרים ונדרות אינן קריבין ביו"ט ויש בו איסור תורה דכתיב לכם ולא לנבזה אלא דליכא מלקות שאין כאן אלא לאו הבא מכלל עשה וכמו"ש התוס' בד"ה השוחט ולקמן דף כ' ע"ב איתמר למ"ד נ"נ אין קריבין ביו"ט עבר ושחט רבא אמר זורק הדר ע"מ להתיר בשר באכילה, רבה בר רב הונא אמר זורק הדר ע"מ להקטיר אמורין לערב, וא"כ לרבא אם עבר ושחט עולה שאין כאן בשר לאכילה אינו זורק הדר ופשיטא שאינו מקטיר האמורין כיון שלא נזרק הדר, ואפי' לרבה בר"ה שזורק הדר אפי' אינו מקטיר עד לערב שאסור להקטיר ביו"ט דלכס ולא לנבזה, וכיון שאינו זורק ולא מקטיר והקרבן מופסל לגמרי שהדרם נפסל בשקיעת החמה אין כאן שלחן רבך מלא דמה ששחט שחיטה לאו עבודה היא כלל ואין אפי' קצת צורך היום וכיון דליכא צורך קצת אפי' לב"ה אין אומרים מתוך וגם לב"ה לוקה, וא"כ למה אמר כאן דאמר לך מני ב"ש, הרי גם לב"ה אתיא, ותינח לרבה בר ר"ה שסובר זורק בו ביום ע"מ להקטיר לערב וכאן שעכ"פ זורק ביו"ט מקרי שלחן רבך מלא, אבל לרבא אתי שפיר אף ככ"ה ואף שזריקה הוא רק שבות מ"מ כאן שעכ"פ אינו יכול לזרוק שוב השחיטה היא שלא לצורך כלל וחייב מלקות על השחיטה. ואמנם אפשר לומר דאתיא גם כרבה וכו' התוס' בד"ה ה"ג דגם מבשל גיר מקרי צורך אף שהוא אסור באכילה מ"מ כאן שרעתו של זה לאכלו היינו צורך יו"ט, ה"נ כיון שרעתו של זה לזרוק הדר מקרי צורך יו"ט, עכ"ל הצ"ח במה שנוגע לענינינו.

הרי שלך לפניך דמה שהשוחט והזורק עבר על איסור ראו' אינו מבטל פעולתו מלהיות ל"צורך", ה"נ גבי דירן רכיון שהזורק הכזית תרומה, זורקו ע"מ לצדפו ושפיר יכול לאוכלו בהיתר (אם הוא פיקוח נפש או נכרי) או אפי' באיסור, איך שייך לומר רלא גריינו בגרונרת.

(ב) בכר"ש שנה זו קונטרס ג' עמוד ל"ט הביא הרה"ג החסיד מוה"ר מנחם מענדל בראכפעלר ז"ל רבני הרשב"ם במס' בבא בתרא (ק"ט:) ראייתם בן פוטי זה בן שפיטם אבי אמו ענלים לע"ז, וכ' הרשב"ם, כרתיב כהן און (בראשית מ"א) כומר, עכ"ל. וכ' הרה"ג הנ"ל דצ"ל כהן מדין ולא כהן און.

ובאמת אין צורך להגיה ברבני הרשב"ם, רמבואר בוזה"ק ריש פ' יתרו (דף ס"ז ע"ב) בספרא אחרא רלאו איהו ספרא דקדושה אית רזא דאיהו מלך והא אוקימנא דאקרי מלך זקן וכסיל ותחותי' אית כהן און וכו'. ואיתא שם להלן (בדף ס"ח ע"א) אמר רבי אבא הא כהן און לא כתיב ביתרו, כהן מדין כתיב, א"ל כלא איהו חד, בקדמותא חמוי ריוסף כהן און אקרי, ולבתר חמוי דמשה כהן מדין, וכלא רזא חדא וכו' עיי"ש.

ידירכם הדו"ש,

יצחק אייזיק הכהן האנדלער

מברוקלין, ניו יארק

כעת בטבר' יע"א

***

ב"ה. כ"ה ניסן (יומא דהילולא של רבה"ק מצאנו זי"ע) תרש"ס לפ"ק. לכבוד מערכת הקובץ החשוב, "כרם שלמה" ר'באבוב הי"ו. הגיעני הכרם מחודש ניסן דהאי שתא, ומדי עייני במדור לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע, אמרתי להעלות על הכתב עוד ענין חשוב. בספר דרשות לחם שלמה (לכ"ק דו"ז הגאון משאמלוויא זצ"ל הי"ר) דרוש ק' לשבה"ג שנת תרצ"כ כתב וז"ל: "שמעתי מאאזמור" (הקול אריה) זי"ע שמרן הגה"ק בעל דברי חיים זי"ע כל הלכותיו היו על פי סוד, וכך כתבו נכדיו הק' בהקדמת ספרו דברי חיים, אבל בירור הדברים הוא, שוודאי הלכה שהוא על פי סוד בלבד אין משגיחין בבת קול, אבל הוא ז"ל בירר ההלכה על פי שכלו בכללי התורה והפוסקים ובראויות ברורות מש"ס ופוסקים, בגורל קדושתו וחכמתו ראה שיוסכים גם סודות התורה עם ההלכה שבידר בשכלו", עכ"ל.

ובספר טיול בפרדס (לרו"ז זצ"ל הנ"ל) ח"ב ערך ס' אות ט"ו כתב וז"ל: "הנהגה שמעתי שהגאון בעהמ"ח ס' בית אהרן על הל' גיטין האבדק"ק קאראשנין ז"ל הי' לו איזה שאלה ונסע אל הגה"ק בעל ר"ח ז"ל לצאנו ודן לפני מרן זי"ע בהלכה והי' שם ג"כ מו"ז בעל קול אריה ז"ל והר"ח רחה את דבריו ובעל בית אהרן הצדיק א"ע עצהו"ט והחזיק שהצדק אתו וכן הי' דעת מו"ז שהצדק עם בעל בית אהרן אבל מו"ז שתק מפני דרך ארץ, וכאשר ראה הגאון ר' שמואל אהרן ז"ל שהר"ח אינו רוצה להסכים עמו ולא הבין מפני מה, שאל אותו אפשר יש לרבינו איזה ענין בזה, והשיב הר"ח ז"ל מסתמא יש לי בזה איזה ענין, ואז שתק ולא פלפל עמו עוד בזה. מבואר מזה דלפעמים יודמן שאומר גרול א' איזה דין והלכה וכוונתו לייחר יחודים בשמי שמים ורואה שעפ"י סוד כן הוא אף שעפ"י נגלה אין הרבר מתקיים עפ"י כללי הש"ס והפוסקים אבל עפ"י סוד כן הוא ואם כי אין תורה בשמים והשית' נתן לחכמי ישראל כח ההכרעה לברר הדין עפ"י הנגלות לנו ולבנינו ואין משגיחין על ב"ק, עכ"ז הצדיק הרבוק בחקב"ה ובסודות התורה מכריע לפעמים גם דעתו הנגלית עפ"י הנסתר שלא יסתרו זא"ז, עכ"ל.

ועור עובדא ירענא (מובא בס' תולדות קול אריה דף פ"ג) שכ"ק אא"ז הנה"ק בעל קול אריה זצ"ל סיפר שבימי עלומיו הי' רגיל לפלפל הרבה עם רבו הקדוש מרן מצאנו זי"ע, ופ"א הרבה לפלפל עד שרחבה דבריו הקדושים, והשיב לו רבו בזה"ל הניחה לי כי כן הדברים עפ"י סוד, ומני אז חרל אא"ז ז"ל לפלפל עוד על דברי רבו הק' זי"ע.

ואעתיק כאן מש"כ בספר עמודי ארזים דף ס"ב (להרה"ג מוה"ר ישעי' אשר ועליג מרגליות ז"ל מירושלים) וז"ל: „וגם אני שמעתי ממו"ר הרב ר' אברהם שמחה זצ"ל הרב מבארניב ומנ"כ פעה"ק ירושת"ו, שהוא הי' פ"א אצל אדמו"ר הנה"ק צי"ע אור החיים מצאנו בעל דברי חיים זצוק"ל, ואחרי התפלה הביאו לפניו מהדואר שק מלא מכתבים, ורבי מיהר ועבר עליהם בסקירה אחת, ובתוך המכתבים פתח רבי מכתב אחד וקרא אותו בעיון גדול פעמים ושלוש והניחו בחיקו, ואמר לבנו הנה"ק הרב משינאווע זצוק"ל למען יזכרהו אחרי הסעודה לעיין במכתב הזה כדי להשיב תיגום, וכן היה שאחרי סעודת הצהרים הזכירו, ורבי עישן המקטורת שלו בהתלהבות ובדביקות נפלאה ופניו קדשו כלהבת אש, והוציא מחיקו המכתב והלך בתוך הכית אנה ואנה, ונתמלא הכית מעשן המקטורת, ורבי לקח הקולמוס וכתב תשובה, ולכל אלו העומדים שם אז היתה הדבר הזאת לפלא, אבל מי ירחב בנפשו עוז לשאל מהרבי על זה, וכולם בקשו מהרהצ"ק משינאווע זצוק"ל שהוא ישאל את אביו הקדוש, והוא שאל את אביו ממי זה המכתב, ומהו העבודה הזאת בהתשובה, והשיבו בזה"ל, דע יחזקאלי בני, זה המכתב הוא מהרב צמח צדק מלאבאוויטש והוא שואל ממני שאלה אחת בענין עגונה, ויודע אני כי הוא אינו כשאר רבני דורנו כי חכם ושר הרוי"ם הוא, ולכן שרחתי בהתשובה הזאת הרבה מאד שגם עפ"י סוד יהי' נכון ונשא, ועי"ז נודע לי שב"ה כוונתי גם בפשט ההלכה לאמתה של תורה, ע"כ מה ששמעתי מפי קדשו מה שהוא שמע וראה בעניניו זי"ע", עכ"ל.

ע' בספה"ק שו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סי' מ"ז שכתב בזה"ל „מי שזיכחו ד' בחכמת האמת יודע מעלת פשטי התורה ושכל דברי הש"ס בנוי על סודות התורה כידוע ל"ח, עכ"ל"ק.

זכות רבינו הגאון הקדוש מצאנו זצללה"ה יגן עלינו ועכ"י שנזכה לישועה וגאולה ליום שצדיקים יושבים ועמדותיהם בראשיהם בב"א.

ידידכם עוז הרו"ש,

נפתלי עהרענרייך
בהרה"ג ממאד שליט"א
ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאבדך היקר ד' בן ציון דוב הלבדשטאם נ"י נכר כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל
הי"ד להולדת הבן

להאבדך היקר ר' חיים באכנער נ"י להולדת הבן

להאבדך היקר ר' חיים יוסף ליפשיץ נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה ישראל שטראהלי נ"י להולדת הנכר

להאבדך היקר ר' מנחם מענדל (ברמ"י) בראכמעלד נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' משה חיים מיללער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' פנחס מיינעראוויץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' צבי שלום מיללער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה האפשטעטער נ"י להולדת הבן
יוזבו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה ברוך פנחס לייפער שליט"א רב דקהל בית ברוך להולדת הבת
להאברך היקר ר' יוסף חיים מאיר בראננער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יחיאל יהודה פאפיער נ"י להולדת הבת
להרב יעקב יצחק אלחנן הלוי רוטענבערג שליט"א רב דקהל שארית ישראל
בשיקאגא להולדת הבת

להאברך היקר ר' צבי ארי' כייגעל נ"י להולדת הבת

יוזבו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם מנחם כארנער נ"י מלונדון לנישואי בנו נ"י
להאברך היקר ר' יהושע צבי דעמביצער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואי
יעזור השי"ת שיוזבו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והצלחה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אשר אנשיל אליעזר מיללער נ"י מבני ברק לאירוסיו בתו תחי'
להרב חיים ישכר דוב גרינפעלד נ"י מנהל מתיבתא עץ חיים דבאבוב לאירוסיו בנו
הב' הח' הנעלה כמר בן ציון נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה חיים מרדכי איטצינגער נ"י מלונדון לאירוסיו בנו נ"י
להרב המפורסם וכו' מו"ה ר' משה הלברשטאם שליט"א דומו"ץ דעדה החרדית
בירושלים עיה"ק ור"מ רישיבת דברי חיים לאירוסיו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שאול וואלף נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר חיים נ"י תלמיד
ישיבתנו
להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר ליכויש ראטענבערג נ"י תלמיד ישיבתנו
לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

יום הזיכרון

משפחה או בעלים של חייל

האדם היחיד החשוב
ביום הזה ב"י מידה בן אדם ב"י זמורה צדק ב"י חייל
החשוב ביותר החשוב
ביום הזה ב"י מידה בן אדם ב"י זמורה צדק ב"י חייל
במסגרת מאבק אנונימי
המבנה העליון הנבחר
מדינת ישראל חייל

***

האבדן הקר והחשוב ביותר
הוא היום ב"י מידה בן אדם ב"י זמורה צדק ב"י חייל
האבדן הקר והחשוב ביותר
הוא היום ב"י מידה בן אדם ב"י זמורה צדק ב"י חייל
האבדן הקר והחשוב ביותר
הוא היום ב"י מידה בן אדם ב"י זמורה צדק ב"י חייל
האבדן הקר והחשוב ביותר
הוא היום ב"י מידה בן אדם ב"י זמורה צדק ב"י חייל

המקום

Photocopying for
"יום הזיכרון"
Simcha-Graphic Associates
Typesetters and Publishers
4814 13th Avenue - Brooklyn, N.Y. 11219

יום הזיכרון
Simcha-Graphic Associates, Inc.
Typesetters and Publishers
4814 13th Avenue - Brooklyn, N.Y. 11219

הוצאת "כרם שלמה"

מחיר: 1.50

מחיר: 1.50

From:

KEREM SHLOMO

M.E.C.H. of Bony

1327 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבטח"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמר הי"ו.

אייר תשמ"ה

(ע"ז)

שנה ח' קונטרס ז'

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לפרשת בחקותי . . . . . כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז הערות בגליון שו"ע חו"מ . . . . . הגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל
 ח ב' הערות בשו"ע חו"מ . . . . . הגאון מוה"ר יעקב שמש מפפר"מ זצ"ל
 י בתוס' ריש מס' מכות . . . . . הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מכראר זצ"ל
 יא בתוס' ריש מס' מכות . . . . . הגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל
 יב בדין שמות בנימין, וקלב"מ . . . . . הגאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל
 טז שוחט המחנך ב"ב לתרבות רע . . . . . הגאון מוה"ר ירדני גאטליב פישער זצ"ל

מדור אגרות קודש

יט מכתב מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל . . . . .
 כ מכתב מהגה"צ מוה"ר יוסף מאיר ווייס מספינקא זצ"ל . . . . .

מדור זכרון לאחרונים

כא תשובה על ג' שאלות . . . . . הגרא"י הורוויץ אבד"ק פראבוזנא ז"ל

מדור פלפול והלכה

כג לבישת חגורה עם מפתח בשבת . . . . . הרב מוה"ר שאול ברייש שליט"א
 כה בדין כיסויי הפת בקידוש . . . . . הרב מוה"ר אברהם שטערנבוך שליט"א
 כט המבשל נבילה וקלב בקלב . . . . . ר' יצחק נמזו נ"י

מדור תפארת בחורים

לג בסוגיא דחוקי ור' אבהו . . . . . הב' יוסף יונה גבריאל ווייסבלום נ"י

עולת שבת בשבתו

לה ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת
 לח נוסחאות והערות ברש"י עה"ת . . . . . הרה"ג מוה"ר מנחם בראכפעלד ז"ל

מדור תמיהות וישושים

מב הערות קצרות בענינים שונים . . . . .

זכור ימות עולם

מג ב' מכתבים אודות התמנות אב"ד בק' פאלטישען (תר"ו לפ"ק) . . . . .
 ט צילומי כתבי קודש . . . . .
 מו מכתבים אל המערכת . . . . .
 נ ברכות והודאות . . . . .

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1985

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

**הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת**

אבי הרבני הנה"ח

**מו"ה אברהם בן מו"ה דוב בעריל הלוי שטורם ע"ה
נפטר ביום כ"ט לחודש אייר שנת תשכ"ח לפ"ק**

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

שכתי ישעי' הלוי שטורם

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבי הרבני הנה"ח

מו"ה דוד אברהם בן מו"ה דוד שלמה ד'אנקונא הי"ד
נהרג עקה"ש ביום ג' לחודש אלול שנת תש"ב לפ"ק

אמי החשובה

מרת רבקה בת מו"ה יהודה ארי' ע"ה
נפטרה ביום ש"ק כ"ד לחודש אייר שנת תדש"ם לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנם,

דוד יצחק ד'אנקונא

טאראנטא, קאנאדע

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת בחקותי

במדרש רבה ריש פרשתו על הפסוק חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל ערותיך (תהלים קי"ט), אמר דוד רבש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וה"ד ואשיבה רגלי אל ערותיך, עכ"ל המדרש. ויש לדקדק במאמר הזה, דמאחר שה' חושב ברעתו לילך על ענינים גשמיים, למה זכה לשכר הזה שישוּבו רגליו מאליהן לתורה ולמצות.

והנראה לומר בכוונת המדרש, עפ"י מה שסיפר כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצ"ל הי"ד כי פעם א' כשהיו הגה"ק בעל ארי' דבי עילאי זצ"ל והגה"ק היהודי הקדוש זצ"ל בעיר לובלין, בהיותם עוד אברכים צעירים לימים, לקבל פני רבם הגה"ק הרבי מלובלין זי"ע, נכנסו להגאב"ד דק"ק לובלין הגאון מוה"ר עזריאל הלוי הורוויץ זצ"ל המכונה „דער אייזערנער קאפ“, ופלפלו עמו בר"ת כמה שעות, ונתפעל הגאון הנ"ל מאוד משני האברכים, וכשרצו ליקח ממנו ברכת פרידה, שאל אותם, מה מעשיכם פה, והשיבו, שבאו לקבל פני רבם רבינו הקדוש מלובלין זי"ע, על זה הניב הגאון הנ"ל, פליאה רעת ממני נשגבה, איך אברכים לומדים מופלגים כמכם יכולים ליסע לרבי כזה, הלא זה לא כביר שמעתי אומרים בשמו פירוש על פסוק, אשר כל שומעו ימלא פיו שחוק והיתול, ע"ז ענו האברכים הנ"ל, יואיל נא כבוד גאונו להגיד לנו הפירוש ששמע, ואמר להם הגאון הנ"ל, שמעתי אומרים בשם רבכם, עה"פ (יהושע כ"ד) ואקח את אביכם וגו' מעבר הנהר, רתיבת אביכם מתפרש מלשון רצון (עדה"כ לא אבה ד' השחיתך), וזהו ואקח את אביכם, מעבר, שאקח את הרצון מן העבירה, הנהר, שיזכה לזרוח, מלשון נהורא ואור. ולגלג הגאון הנ"ל על דיבורים הללו. ויהי כשמוע הני תרי צנתרי דדהבא פי' זה, אמרו לו, הלא דבר גדול השמיענו רבינו הקדוש בזה, וביארו כוונת רברי רבם, דהנה קיי"ל במס' קידושין (רף מ' ע"א) דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ומחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה. והנה אמרו חכמנו"ל (יומא פ"ו ע"ב) גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות, נמצא דלפי שורת הדין, מי שעלתה בלבו ח"ו מחשבה רעה לעשות עבירה, ועשה עלי' תשובה, אינה ראוי שתתהפך לזכות, שהרי מחשבת עבירה כמאן דליתא דמיא, אמנם נודע כי מרובה מדה טובה ממדת פורעניות, לכן עושה הקב"ה חסד גדול עם אדם שחטא רק במחשבה, כי בעשותו תשובה מאהבה מתהפכת מחשבת העבירה למחשבת מצוה, ואז מצטרף הקב"ה אותה המחשבה טובה למעשה ונחשבת כמעשה המצוה. וזהו, ואקח את אביכם, מעבר, היינו שהקב"ה יקח את הרהורי עבירה, הנהר, שיהפכן לזכויות, למעשה מצוה ממש, עכרה"ק.

וראה זה מצאתי שגם הנאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל המציא מדעתו הגדולה דבר זה, שכתב בספרו אמרי שפר עה"ת (בפ' מטות) עה"פ, ויקח משה ואלעזר הכהן את הזהב מאתם כל כלי מעשה. וצ"ב להבין אומרו כל כלי מעשה, אך הנה אמרו חכמיו"ל דתשובה מאהבה זדונות נעשו בזכויות, ולכאורה הי' אפשר לומר דאם חטא אדם במעשה או כשעשה תשובה נהפך בזכויות כאלו עשה מעשה לטובה, ואם חטא רק במחשבה או כשעשה תשובה ונהפך, נעשה רק כמחשבה טובה אבל לא נעשה כאלו עשה מעשה לטובה, כיון דהוי רק כמחשבה, אך באמת זה אינו, כיון רמזה טובה מרובה ממדת פורעניות, א"כ נהי שהוא חטא רק במחשבה, מ"מ לטובה נחשב כאלו עשה מעשה, ובפרט דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ועוד כיון דבאמת מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, א"כ לא היה מחויב כלל לעשות תשובה על כך, ואם הוא אעפ"כ עשה תשובה, א"כ עשה את המחשבה כמעשה ועשה עליו תשובה, לכך דן אותו הקב"ה מדה כנגד מדה ונתהפך לזכויות כמעשה כאילו עשה מצוה במעשה. וזוה מבאר הפסוק הנ"ל, דהנה כלים הללו באו לכפר רק על המחשבה והרהור, כמ"ש במדרש וש"ס דמס' שבת (דף ס"ר ע"א) שאמרו אם מידי עבירה יצאנו מידי הרהור לא יצאנו, א"כ באו כלים הללו לכפר על המחשבה, לכך אמר שלא תימא אף שהביאו קרבן לכפרה נהפך להם רק למחשבה ולא למעשה, לא כן הוא, רק ויקח משה וגו' את כל"י מעש"ה, כאילו היה מעשה ממש שחטאו בפועל, ונהפך להם לזכויות כאילו עשה בפועל מצות ממש, עכ"ד יעווי"ש.

ואפשר להוסיף נופך על דבריו הנחמדים, דהנה תיבת כלי מתפרש גם מלשון מחשבה, כמאה"כ ויתנבלו, וכדאיתא בספה"ק (עיין בס' דברי יחזקאל פ' תצא), וזהו שאמר, כל כל"י, מעש"ה, כלו' שכל מחשבתם (הגרמו בתיבת כלי) נהפכה למעשה.

ומעתה יתבאר כוונת המדרש הנ"ל כמין חומר בקודש, חשבת"י דרכי, אמר דוד בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, דהיינו חטא במחשבה, ואשיבה, פי' ואח"כ עשיתי תשובה על אותה מחשבת פיגול, ועל ידי זה זכיתי, רגלי אל עדותיך, שהיו רגלי מוליכות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, כלו' שנהפכה מחשבה הרעה לזכות כמעשה מצוה ממש, ונחשב לי כאילו הלכתי לביהכ"ס ולביהמ"ד בפועל ממש.

ועפ"ז יש לפרש מסורה, ב' פעמים תיבת נְאֻשִׁיבָה (בשו"א וי"ו יש הרבה, אבל בקמ"ץ וי"ו יש רק ב' פעמים), ואשיבה רגלי אל עדותיך, ואידך ואשיבה שם כלי בית האלקים (נחמ"י י"ג). וי"ל כי בא זה ולימד על זה, והפסוק ואשיבה שם כלי בית האלקים, פירושא קא מפרש, עד היכן כוחה של תשובה מאהבה, שאף חטא במחשבה הגרמו בתיבת כל"י, מתהפך לטובה ונעשה כמצוה ממש, ולזה אמר, ואשיבה כלי, כשאעשה תשובה על מחשבת עבירה, אל בית האלקים, נעשה כאילו הלכתי בפועל ממש אל בית האלקים.

הערות בגליון שו"ע חושן משפט

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל⁽¹⁾

סי' קנ"ד סעיף ט"ז. דעת הרא"ש שהפותח חלון לרשות חבירו שעכשיו אינו מזיקו בהיזק ראוי אין שכנו יכול לעכב עליו בשעת שהיום או למחר יבנה הוא המקום שהוא ויזקו זה מחלון זה בהיזק ראוי מפני שכיון שעכשיו אינו מזיקו אינו יכול לעכב עליו וכו', ומיהו ✠ כתב הרמב"ן שנ"ל שאינו יכול להחזיק עליו הואיל ואינו מזיקו עדיין.

ג.ב. ולפ"ז נשאר הרין שבעל החצר שבא לבנות נג של רעפים ריכול הבעל הגג לעכב עליו שלא לאבד חזקתו, וע' בסמ"ע סי' זה סקנ"ח, אולם בריב"ש [סי' תע"א] כ' לרחות דברי הרא"ש דאף לפי סברתו ריכול לפתוח על חורבה וא"י למחות ואין לו חזקה, מ"מ א"י בעל הגג למחות לבעל החצר מלבנות חצירו כדצונו כל שאינו מזיק לו בהיזק ראוי ובהאפלת אור, וצריך זה להעמיד עדים על חזקתו ולא למחות בו מלבנות עיי"ש.

סי' רי"א סעיף א'. דבר שאינו ברשותו של מקנה אינו נקנה והרי הוא כדבר שלא בא לעולם, כיצד וכו', שדה זו לכשאקחנה ✠ קנוי' לך לא אמר כלום וכן כל כיוצא בזה.

ג.ב. ואם אמר שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך קנוי' לך יש לדון דנ"כ לא מהני, ע' בד"ן פ"ג קדושין דף רל"ה ע"ב, ע' באה"ע סי' מ' ס"ז, אבל באומר לדאובן שדה זו שאני מוכר לשמעון לכשאקחנה ממנו יהא קנוי' לך מהני

(1) הנהגות הללו הועתקו מעצם כתי"ק הנרעק"א זצ"ל שכתבם בגליון שו"ע חו"מ חלק שני (דפוס המבורג תק"א). — תורתנו נתונה לידינו החשוב הרב אליעזר כ"צמאן נ"י שהמציא לנו הערות הללו להרפסין בקובצנו. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה. (בשו"ע חו"מ הלז נכתבה גם הערה אחת מאחיו הגאון מוה"ר בונם איגר אבד"ק מאסערסראדף זצ"ל, אשר כבר הדפסנוה בכר"ש שנה ד' קונט' ח' עמוד י').

וראו להעיר כאן, שעל שו"ע חושן משפט, נדפסו כבר הנהגותיו של הנרעק"א זצ"ל. בתחלה נדפס ספר בפנ"ע הנהגות על חו"מ ואהע"ז (שהארן תרכ"ט), ואותן הנהגות (רובם ככולם) נדפסו אח"כ בלבוש בשו"ע חו"מ על הדף, ושוב לפני איזה שנים נדפסו הנהגות חרשות מהנרעק"א על חו"מ, בספר כותב וחותם רעק"א (בני ברכ תשל"ט). — אמנם המו"ל של ס' הנהגות רעק"א שנדפסו בשהארן תרכ"ט, כותב בהקדמתו, שהנהגות רעק"א מפורסם בכמה ספרי שו"ע חו"מ אשר למד מתוכם וכתב שם הנהגות, וביניהם יש גם טופס אחד אשר למד בו זקנו הגאון רעק"א (הראשון) בעל משנת דר"ע, וכתב בתוכו הנהגותיו מן הצר, ואח"כ למד בו נכדו הנרעק"א אבד"ק פוזנא, והוסיף בו הנהגות מרילי, וגם מפלפל בדברי הנהגותיו של זקנו הנ"ל, ואותו המו"ל כותב שהדפיס רק מה שהי' כתוב בקונטרס בפנ"ע, ולא העתיק מהגליונות, רק מעט מזער, לכן ישמח לבנו שזכינו להרפס שוב עוד איזה הנהגות חרשות שהיו כתובים בגליון החו"מ, ואף כי מועטים המה, יאירו בהן עיני הלומדים.

כמו דיכול להקריש כה"ג, ע' ש"ך יו"ד סי' רנ"ח סקט"ו. אמנם מדברי הר"ן נדרים כ"ח ע"ב מבואר להדיא בפשיטות באומר שדה זו שאני נותן לך לכשאקנה קנויי' לך מהני אם קנה בכסף או בחזקה במעכשיו. ובאומר שדי קנויי' לך מעכשיו עד שאעלה לירושלים, דעת הרשב"א שם דאם חזר וקנה ממנו קודם שעלה לירושלים חוזר וזוכה בה ממקבל, והר"ר משה מקורטווע חלק עליו, ובאפסקי' אחר וקנאה מהמקבל וחזר המוכר הראשון וקנאה ממנו לכ"ע אינו חוזר וקניו להלוקח הראשון, ואם דבר הפקר מונח ברחוק ממנו ואין אדם סמוך לו שיכול לזכות בו, ואמר לכשאזכר בה יהי' הקדש, יש לדון דלא הוי דשלבל"ל כיון דבידו לזכות בה, ע' נדרים דף ל"ה בדברי הראשונים, ודו"ק.

סי' ע"ד ש"ך ס"ק ד'. וה"ה אם הרויחו כו', וכן משמע בתוספות פ' הפועלים בשמעתא דקוצין אדם ע"י עצמו כו' ע"ש.
נב. וכן הוא להדיא בש"ע יו"ד סי' ש"פ ס"ד, וכ"כ הרמב"ן בתשובה סי' ק"ה, אבל דעת העיטור אות כ' בדיני כתובה דף ע"ז ע"ג דמע"י [=רמעשה ידיהם] של בניו ובתו שבגרה הסמוכים על שלחנו אינן לאב ע"ש, וע' בב"ק דף פ"ז ע"ב בתוס' ד"ה וקתני וכו'.

סי' רע"ח ש"ך ס"ק כ"ט בסופו. דמסתבר להמחבר בזה דבחלק הפשיטות אינו יכול לסלק דהבן במקום האב קאי וכן כסברת הר"י הלוי שכ"כ הטור בשמו. נב. ע' בתשובת מהר"ט חח"מ סי' ל"ה.

סי' שיי"ב סעיף י"ז. ויש מי שאומר דרוקא בשנפל כולו אבל אם הוא קיים אלא ושהוא מסוכן לדור בו חייב המשכיר לתקנו אם יש בידו שכירות מוקדם. נב. ואם השוכר יש לו רשות לדור בו אחר שנשלם זמן שכירתו כפי הזמן שלא ה' יכול לשתמש במשך זמן תיקון הבית, ע' בשו"ת הראנ"ח ח"א סי' ה'.

שתי הערות בשו"ע חו"מ סי' קל"ח

מהגאון מוה"ר יעקב שמש זצ"ל מבי דינא רבה דק"ק פפר"מ¹

בע"ה.

בש"ע ח"מ סי' קל"ח סעיף ב' כתב, זה אמר כולה שלי וזה אמר חצי' שלי ישבע שיש לה בה ואין לו בה. לא ידעתי למה צריך כאן לישבע שיש לה בה, הא מודה שיש לו בה ולא שייך טעם הגמרא כאן².

(1) הוא בנו של מוה"ר טעבלי שמש. בשנת תקכ"ג נתמנה לאב"ד בקלויז הגדול דק"ק פראנקפורט רמ"ן. גם שימש כראש ישיבה וחד מבי דינא דק"ק פפר"מ. העמיד שם תלמידים רבים, וכיניהם הגאון בעל חתם סופר זצ"ל אשר מכנהו (בחיודושו למס')

(ג) גם בכיבוד הנר"א שם העיר כן.

[illegible]

פאקסימיליא מכת"ק הגאון מוה"ר יעקב שמש זצ"ל

בתוס' ריש מס' מכות

מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד צ"ל⁽¹⁾

במכות (ב' ע"א) הקשו התוס' אהא דמעידין אנו באיש פלוני שחייב גלות, דהא שייך לומר מזיד הייתי, והקשה אא"ז מהרש"א הא א"א משים עצמו רשע, ותירוצ' התוס' דעושה תשובה לא שייך כאן. ויש ליישב דברי התוס', ומתחלה צריך לבאר דברי התוס' פרק האשה רבה (פ"ח ע"א) שכתבו דהש"ס מוכיח דטעמא דע"א משום רשתיקה כחוראה דמיא, משום דע"כ לא אמרינן מסתמא שוגג ה', דאל"כ לא ה' נאמן לאפוקי נפשי' מסתמא, ע"ש, ולפ"ז קשה דל"ל לרבנן טעמא דמתרץ דיבורי' הא לאו הכי באמת ה' חייב, דל דיבורי' מהכא לגמרי, אכתי יהא פטור כיון שמתוך עדות העדים אין אנו מבחינים בין שוגג למזיד, ולא אמרינן מסתמא שוגג ה', וכן קשה לר"מ דס"ל אם מתחלה אמר מזיד הייתי שומעין לו, ואם ה' דן עמהם כל היום, ואח"כ אמר מזיד הייתי, אין שומעין לו, אלמא דלר"מ נמי לא אמרינן סתמא שוגג הוא ואפ"ה ס"ל כיון דמתחלה אמר סתם לא אכלתי לא מתרצינן דיבורי' וחייב, וקשה כנ"ל, ראיך אנו יכולים לחייבו מתוך העדאת העדים קרבן הא יש ספק דלמא מזיד הוא, וצ"ל דשאני הכא שהוא לפנינו, ואמר לא אכלתי, ואנו לא מתרצינן דיבורי', לכך אמרינן דוודאי האמת עם העדים שאכל, אע"פ שצווח לא אכלתי, אנו דנין שמא במתעסק אכל, כסבור רוק הוא ובולעו והוא לא ירע ואשם, ולכך אמר לא אכלתי, והרי אמרו המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, וא"כ כיון דהאמת עם העדים והוא אומר שאינו יודע משום אכילה, עכ"פ מרבירו נלמד שלא ה' מזיד ולכך חייב, רק כיון שאפשר לתרץ דיבורו שאכל במזיד אין לנו לתלות במתעסק, וזהו פלוגתא דר"מ ורבנן, כך נלע"ר מוכרח לשיטת התוס'.

ולפ"ז בהאי רמעידין שחייב גלות דע"כ לא מיירי שמעידים באופן שלא הו"ל למירע אם הרג, דא"כ פשיטא ראיין הכחשתו כלום ומעיקרא לא מקשי מדי, א"ו דבס"ד דתוס' ס"ל שהוא מכחיש אותם ואמר שברור לו שלא רצח כלל, וא"ל רמעידין סתם שזה הרג את פלוני וכיון שהוא מכחיש עכ"פ אינו מזיד ותולין במתעסק, ז"א, רהא במתעסק לגבי גלות ודאי פטור כמבואר בסוף המניח, ובכל שוגג קרוב לאונס קי"ל דפטור, וע"כ דמעידין שזה יודע שבסיבתו נהרג פלוני אלא שלא כיוונו דבריהם בין שוגג למזיד, וכדברי התוס' באשה רבה שהעדים אין יכולים להעיד בבירור מה הוא, או שוגג או מזיד, והשתא י"ל רהכי אזלא קושית התוס', וא"ת והא יכול לומר מזיד הייתי כראמרינן גבי אכלת חלב, וכיון שכן ע"כ מוכח דסתמא לאו שוגג הוא, וא"כ אעפ"י דלא מהימן מטעם אין אדם מע"ה, מ"מ אין העדים יכולים לחייבו גלות כיון שאין יכולים להכריע כדבריהם אם שוגג או מזיד, ובלא אמירתו נמי מספקא לן דלמא מזיד הוא, ועוד נראה דרין הזמה לא

(1) ראה אורותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ד' עמוד י"א. — ד"ז הועתק מכת"ק המונח בגנזי ידירנו הרגול הרבני החסיד הנגיד הנכבד המפורסם מו"ה שאול הויטערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

שייך כאן לפמ"ש דלא אמרינן מסתמא שונג, וא"כ אין העדים כאים לחייבו גלות בכירור, שהרי לא הכריעו בעדותן אם שונג או מזיר, משא"כ בב"מ הקשו תוס' כיון דאין אדם מע"ר א"כ אף דמתרין דיבורו שכוונתו מזיר הי' אינו נאמן כלל ונשאר דיבורו הראשון דלא אכלתי, ומ"ט פטרי רבנן דאית לן לומר שאכל שלא במתכוין כמתעסק לבד, אך דברי התוס' בתירוץ הב' דבשתיק מיירי, הא לאו הכי מתרצינן דיבורו שמזיר הי', צריכין ביאור.

בתוס' ריש מס' מכות

מהגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל

מכות דף ב' ע"א תוס' בד"ה מעידין אנו באיש פלוני שחייב גלות, וא"ת היאך הם יכולין לחייבו גלות בעדותן, והא יכול לומר מזיר הייתי, כדאמר פ"ק דב"מ (ג' ע"ב) גבי אכלת חלב כו' עכ"ל. והקשה מהרש"א דאיך יכול לומר מזיר הייתי הא אין אדם משים עצמו רשע, וכבר הקשו זה התוס' בב"מ שם גבי אכלת חלב, ותירצו שאינו משים עצמו רשע, אלא שהוא עושה תשובה ואינו רוצה להביא חולין בעזרה, אבל הכא גבי גלות אי אפשר לומר כן, עכ"ל מהרש"א, והניח בקושיא.

ונלע"ד ליישב בהקדם מה שנמתק המשנה למלך פ"ד מהל' מלוה ולוה הלכה וי"ו בד"ה וכתב בעל כ"ה בשם שלטי הגבורים, ואם העדים שחותמין (בשטר שיש בו ריבית) יודעין שיש איסור בדבר, פסולים הם אליבא דב"ע, וזה פשוט, אך מאי דאיכא לספוקי הוא, אם העדים נאמנים הם לומר, ידענו שיש איסור ואעפ"כ חתמנו, מי נימא דאינם נאמנים משום דאין אדם משים עצמו רשע, או דילמא לא דמי, דשאני היכא שהוא מהוה האיסור דאז אינו נאמן, אבל היכא שהאיסור ראוינו בעינינו, ולא מפיו אנו חייין, אלא שהיינו תולין שמה לא ידע שהמעשה הזה הוא אסור, אז אפשר דנאמן הוא לומר שעשה האיסור בידיעה, עכ"ל.

ולפע"ד יש לפשוט ספק הזה מדברי התוס' בב"מ הנזכרים, שהקשו אהא דאמרי' גבי אכלת חלב דיכול לומר מזיר הייתי, והא אין אדם משים עצמו רשע, ולכאורה מאי קושיא, הא בגדון זה אין הוא מהוה האיסור, דהרי הערים אומרים שאכל חלב, וא"כ ידענו שנעשה איסור, ורק הוא אומר שידע שאסור ואפ"ה אכל, וא"כ הא בכה"ג נאמן הוא לחד צד ספיקו דהמ"ל הנ"ל, א"ו סברו התוס' דאפ"ה בכה"ג נמי אינו משים עצמו רשע, ונפשט ספק המ"ל.

ומעתה אומר אני די"ל דהתוס' דמכות הנ"ל סברי איפכא בהיתר ספק המ"ל, והיינו שהם סוברים דהיכא דהוא אינו מהוה האיסור, נאמן הוא לומר מזיר הייתי וירעתי האיסור, ולדירהו אה"נ ק' התוס' דב"מ גבי אכלת חלב לק"מ, דשם

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד ח'. הועתק מכת"ק המונה כאוצרו של ידידנו הרבני החסיד המפורסם שוע נדריב מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. יברכהו השי"ת בעון ותעצומות.

אין הוא מהות האיסור, ושפיר משים עצמו רשע, והיינו שהקשו, הא יכול לומר מזיד הייתי, כיון דגוף הרציחה הנעשית אנו יודעין ע"י העדים, ואין הוא מהות האיסור, וזה שסיימו כדאמר גבי אכלת חלב כו', ר"ל דמהתם מוכח, דהיכא שאינו מהות האיסור משים עצמו רשע, וכנ"ל, ומתורץ ק' מהרש"א, ולמדנו לפי דברינו, דהתוס' בב"מ ובמכות, פליגי בהיתר ספק הנ"ל דהמ"ל, וכאמור, ודו"ק.

ובזה מיושב לי מה שהקשה בעל סדרי טהרה סי' קפ"ה סס"ק ב' אהא דכתבו התוס' הנ"ל בב"מ דאין אדם משים עצמו רשע שאין רוצה להביא חולין לעזרה, ולמד מזה בשו"ת מהרלב"ח סי' קי"ז דבנדון שאם לא נאמין לדבריו, עושה איסור, הרי הוא נאמן על עצמו לעשותו רשע כו' עכ"ל מהרלב"ח, ולפ"ז צ"ע בש"ע י"ד סי' קע"ז סעיף י"ב, המקבל מעות לחצי ריוח וטוען שמלוה בריבית הוא אינו נאמן, והן דברי הסמ"ג, וכתב אפילו אי בעי פטר נפשי בפרעתי או להר"מ אינו נאמן, דאין אדם משים עצמו רשע, וכ"כ בש"ך ובט"ז שם, ואמאי אינו נאמן, רהא אי לא מהימנינן ל' עושה האיסור שנותן ריבית כו' וצ"ע עכ"ל. ולפי האמור י"ל דהסמ"ג מתרץ קושיית התוס' דב"מ הנ"ל ע"ד שאמרנו, דאין לומר בזה אין אדם משים עצמו רשע, כיון שאין הוא מהות האיסור, משא"כ בהא דמקבל מעות לחצי ריוח שהוא מהות האיסור, דבלעדין אין אנו יודעין אותו, שפיר אמרינן אין אדם משים עצמו רשע, וכיון דהסמ"ג מתרץ ק' התוס' דב"מ באופן אחר מתירוצם, שוב לא מוכח דינו של מהרלב"ח, וזה ברור ודו"ק.

בדין שמות בגיטין, ובענין קלב"מ

מהגאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. ה' ויחי י"א טבת תרמ"א בוששמש.

להחריף מ' יהושע נ"י בק' ראזיל.

מכתבו הגיעני, וע"ד שאלתו במי שגירש אשתו בקהלתכם ושמו מרדכי בן אהרן יצחק, והוחזק כן ז' שבועות שישב שם, ואחר הגט נודע כי בק' שמעריץ מקום מולדתו נקרא בפ"כ מאט' ואביו נקרא אימשיקא בפ"כ, ונודע שעשה כן מתחלה בערמה והעלים זאת מהב"ד בכדי שימצא מקום לערער אח"כ, ורו"מ הביא מרברו שו"ת פ"י הא"ע סי' י' דהכל תלוי במקום דירה, וכן הוא בתשו' ח"ס ח"ב סי' ל"ז, א"כ ה"נ כיון דהבעל חזר למקום דירתו איכא לעז, ובפרט בנ"ד שעשה כן בכוונה, י"ל דבכה"ג שעשה מעשה להשמיט אותן שמות, נילוי דעת מילתא בכה"ג, עכת"ד.

והנה בגוף הדין המבואר בסי' קכ"ט סי"ב דצריך לכתוב גם שמות שיש לו במקום אחר, כ' הט"ג בשמות נשים אות מ' סק"ז ואות ק' סק"ד, שהרעת נוטה

(1) הועתק מעצם כתי"ק המונח אצל ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר דוד זינגער שליט"א רב דקהל אנשי ספרד בבארא-פארק. טוב עין הוא יבורך.

דאס אין ידוע ומפורסם במקום כתיבת הגט שם אחר כלל אין לכתוב שם שיש לו במקום אחר, רק היכי דירתו במקום אחר, בזה שייך חשש של הפ"י ע"ש היטב. וא"כ י"ל דבנ"ד שבשעת נישואין קבע דירתו בכאן עם אשתו והוחזק בכאן בשמות שנכתבו בגט, גם לכתחלה א"צ לכתוב שם שיש לו במקום לידתו, וגם הפ"י מודה בזה, ובפרט כיון שכבר גירש בגט זה ולא נודע בשעת גירושין כלל אם יש לו שם במק"א. ותדע דאפי' אם כתבו שם של מקום כתיבה ושילח הגט למק"א, אפ"ה לשי' כמה פוסקים, וגם בכה"ג ס"ל כוותי', דאם לא נודע במקום הכתיבה שם שבמקום נתינה כלל עד אחר ששלח הגט, א"צ השליח לחזור ולבא ולכתוב שנית הגט, ועי' בב"ש סי' קכ"ט סק"ו ובשו"ת השיב משה סי' ע"ה היטב בזה, ומכ"ש בכה"ג שכ' השם של מקום כתיבה ומקום נתינה, רק שבמקום שה' דירתו מקודם יש לו עוד איזו שם, בודאי לכ"ע אין חשש כלל, ובפרט דכל החשש של הפ"י הוא רק לגבי האשה שצריכה להראות הגט או מעשה ב"ד שנתגרשה ונכתבים השמות שנכתבו בהגט, ובזה ס"ל דאיכא חשש לעז, משא"כ בנ"ד שהאשה נשארת במקום הגט רק הבעל הולך למקום אחר, והוא אין צריך להראות שום גט או מעשה ב"ד, פשיטא דאין שום לעז בכה"ג כלל.

ועוד רגם בעיקר דינו של הפ"י כבר השינו עליו האחרונים בס' ב"מ ושו"ת מהרי"מ שהובאו בס' פ"ת לא"ע סי' קכ"ט סקל"ד, והביא גם מתשו' ב"ח החדשות סי' פ"ו בשם גדול א' דס"ל רלא כהפ"י, עיי"ש. ועוד דגם הפ"י לא כתב רק היכי ריש לו במקום דירתו שם אחר לגמרי, אבל בנ"ד הרי שם מאשיא נגזר משם מרדכי כידוע לכל, וליכא לעז כלל, וגם י"ל דהוי כקיצור השם וא"צ לכתבו כלל. — וגם שם אביו אימשיקא נגזר משם יצחק, והוי רק קיצור השם, וגם י"ל דהוי שם געגוע וקטנות וא"צ לכתבו כלל, וגם במקום דירתו נקרא לתורה בשם שנכתב בגט, וכשנכתב שם העיקר, לשי' רוב הפוסקים כשר גם במגרש עצמו, עפי' קכ"ט ס"א בהג"ה ובג"פ שם. ועוד דבנ"ד הא ליכא שינוי בשם אביו, רק שלא נכתב שם אימשיקא, ובלא כתב שם אביו כשר. — ומכל הלין מעמי הרבר פשוט דאין חשש כלל.

ואמנם מ"ש רומ"מ מכח שעשה הבעל כן בכוונה, כבר הארכתי בתשו' לק' אוזוראן⁽²⁾, והבאתי דברי תשו' מאיר נתיבים סי' כ"ו שהביא בשם קצת לומדים שחששו כעין זה, והוא דחה רבריהם בב' ידיים, והבאתי מדברי העיטור ושאר פוסקים שהובאו בס' קכ"ו סעי' כ"ב, וגם מדברי הט"ג ליקוטי שמות אות ל"ה ותשו' הרא"ם ח"א סי' ס"ו וג"פ סי' קכ"ו סקס"ה ונו"ב מ"ת א"ע סי' ק"ט ותשו' ארי' דבי עילאי סי' כ"ח ותשו' א"ש סי' ל"ד וסי' ד"א, והעליתי דהיכא דכשר לכתחלה לכ"ע אין חשש בזה, וא"כ ה"נ בנ"ד גם לכתחלה כשר, וא"כ ליכא שום חשש וערעור בזה.

ומה שהקשה רומ"מ ע"ד הפלאה כתובות ל' שתירץ קו' תוס' בהא רלא פריך אמתני' דתרומת חמץ מדאגבי' קניי', משום דהקונה חמץ בפסח לוקה ואין אדם לוקה ומשלם, ועי' הקשה לשי' רש"י ורו"ה ותוס' סנהדרין ע"ב דהיכי דברמים

(2) עיין בשו"ת מהרש"ם חלק ה' סי' ל"ט ד"ה ועוד (השני).

קנינהו גם בשיכר אחר שיצא ממחתרת פטור בדבמים קנינהו דקלב"מ, וא"כ ה"נ במלקות, ושוב מיפטר גם באכלו אח"כ מלשם, ולמ"ל טעמא דכרת פטור לרנבה"ק.

הנה באמת לא מצינו ד"ז רק במיתה ולא במלקות, וטעמא נראה, דבאמת כיון דבאותה שעה שוב ליכא חיוב מיתה מהראוי שיתחייב לשלם, אך דכיון דכתיב ולא יהי' אסון ובעי' שלא יהי' שום צד אסון, ומהאי טעמא גם שוגגים פטורים, א"כ גם בכה"ג שהי' בו צד חיוב מיתה בתחלה פטור גם אח"כ, והתינוח בחייבי מיתות, אבל במלקות דשוגגים חייבים, שוב גם בכה"ג משלם, וז"פ. ועי' תשו' הרשב"א חלק ה' סי' י"ז, ותבין. ואף דבסנהדרין שם, רבא קא"ל, ולהקצה"ח סי' ל"ח ס"ל חייבי מיתות שוגגין פטורים, אבל נעלם ממנו דברי הר"ש פ"ז דתרומות מ"א ע"ש, וע' בהה"מ פ"ג מגניבה ה"ב, ושם י"ל דצ"ל רבה.

ובעיקר הדבר המבואר בש"ס דאי איכא בעין חייב להחזיר, הקשה המח"א הל' ריבית סי' ב' מהש"ס ורש"י ב"ק ע', ועי' בהגהת רע"א שם שהעיר ג"כ בזה, אבל נראה, דהנה בטעמא דבעין חייב להחזיר נראה, דנודע שי' רש"י ב"מ צ"א דבקלב"מ אי תפס מהני, וכבר כ' הכ"מ פכ"ט מעדות דבקל יוכל אדם לתפוס, ועקצה"ח סי' ל"ח ובאב"מ סי' צ"ו בזה, והתוס' פסחים ו' וב"ב נ' כתבו דסברת אי בעי תפס מהני רק אי מתחלה הי' שלו, שלא יצא מרשותו ע"ז, ע"ש היטב ותבין, וא"כ ה"נ בזה, כיון דאי תפס נגזל מהני, דאף דקלב"מ מ"מ מהני תפיסה, וא"כ אמרינן ע"י סברת תפיסה דלא נפיק מרשותי' ולכן לא נקנה לגזול וחייב להחזיר, משא"כ בשיכר, לענין התשלומין, שוב אמרינן קבל"מ דהמעות לא היו של נגזל מעולם, ולא מהני סברת תפיסה למישווי' כשלו, וז"ב. [וגם י"ל ע"פ סברת תוס' חגיגה דף י' ד"ה לא נצרכא כו' יעו"ש בסה"ד, וה"נ בנ"ד י"ל דאגל"מ דלא הי' עומד ליתפס, והבן]. ומעתה לפ"ז התינוח למסקנא דאתנן אפי' בא על אמו ומהני תפיסה, אבל בב"ק שם להס"ד דלא ידע מהך דרבא שוב לא מהני תפיסה, וגם בעין חייב להחזיר, וא"ש ודו"ק היטב. ואף דהקצה"ח סי' כ"ח כתב דבמחתרת הו"ל כמזיד דאתעביד דינא, הרי התומים לא ס"ל כן, וגם סברת קצה"ח תמוה דבמחתרת כיון דיצא ממחתרת הרי נתבטל חיוב מיתה ממנו, וגם מ"ש נתיבות המשפט שם דלכתחלה אסור, מדברי הרשב"א שבועות ל"א מוכח להיפוך, ועי' באב"מ א"ע סי' צ"ו הנ"ל.

ומה שהקשה רי"מ בש"ס דחולין פ"ח מהא דשבת קל"ז, כבד קדמו בשו"ת ח"צ סי' ס"א באמצע התשו', ע"ש מ"ש בזה.

ומה שהעלה בסוגיא דפסחים ל' ובישוב דברי הטור סוף סי' תמ"ז ע"פ הקדמת החו"ד סי' ק"ה דהיכי דהיוצא מהן מותר גם טכ"ע לא הוי מה"ת, א"כ י"ל דבחמץ דלא ילפינן משאר איסורים כדאיתא בחולין ק"ב משום דהי"ל שעת הכושר, ושאר איסורים לא ילפינן מחמץ שכן ענוש כרת ע"ש, א"כ י"ל דלפני זמנו ולאחר זמנו דליכא כרת שוב לא אמרינן בי' טכ"ע מה"ת, ובזה פלפל הרבה. והנה אם כי יש לפקפק הרבה בדבריו, בכ"ז יפה העיר. וז"ו אין פנאי להאריך. כ"ד וידור.

[הוספה] ובעיקר הדין אי בקלב"מ חייב בלצאת ידי שמים בכל גונו, הנה בתומים הביא ראוי' לשי' מהרש"ל מהש"ס רע"ז דף ס"ג דפריך אמתני' דבא עלי' ואח"כ נתן אתננה מותר ורמינהו כו', לא קשיא הא דאמר הבעלי לי בטלה זה הא דאמר לה בטלה סתם, וכי א"ל בטלה זה מאי הוי הא מחסר משיכה, בזונה נכרית רלא קניא במשיכה. והקשה התומים הא בב"ק ע' מבואר דהיכי דחייב לצי"ש הוי אתנן, א"כ ה"נ כסף קונה למי שפרע עכ"פ וחייב לצי"ש בכסף לבר והוי שפיר אתנן. וזה כביר הוקשה לי, רהא קיי"ל דבמקח שנעשה באיסור ליכא מי שפרע כמ"ש ביו"ד סי' קע"ה ס"ו וח"מ סי' ר"ט ס"ו, וה"נ בזה. ושוב מצאתי בישוע"י א"ח הל' פסח בקו"א מבנו הרב ז"ל שדחה בזה רברי תומים, אבל דברי תומים נראים נכונים, רכאן האיסור הוא דבר בפ"ע מה שזנה עם הזונה ואינו בכלל מקח באיסור, דהתם ה"י האיסור בגוף המקח, וז"פ.

ואולם דרך פלפול אמרתי ליישב קושיית התומים, דהנה אנכי הקשיתי בזה לשי' הגמ"ר רסובר דבזונה מינקת כיון דזנות לא שכיח לא תקנו בה, וס"ל דגם בלא עדים והתראה לא שכיח, ורלא כתי' א' של תוס' גיטין, וס"ל דגם לדיון דקיי"ל דתקנת זמן משום בת אחותו, אפ"ה זנות לא שכיח, רק דמ"מ תקנו זמן בגיטין עבור כלל העולם או מטעם אחר, והארכתי בזה בתשו' לק' באמשעמטשא, ואכ"מ. ונודע דבמעות לכד קונה בדבר שאינו מצוי וכמ"ש בח"מ סי' קצ"ט, א"כ בזה דשכר הפעולה שהוא הכסף היא דבר שאינו מצוי כיון דזנות לא שכיח, א"כ מהראוי שיקנה כסף לבר, וי"ל דזהו רק למ"ד כסף קונה מד"ת, משא"כ לר"ל, אבל מ"מ לפמ"ש תוס' שם ד"ה והא, דהקושיא קאי גם לר"י דס"ל כסף קונה, א"כ הרק"ל.

ונראה ליישב כ"ו, דהנה בקצה"ח סי' של"ב הקשה עוד בזה דליכא כסף כלל, רהא קיי"ל באה"ע סי' כ"ח דהמקדש בשכר פעולה אינה מקודשת כיון דישנו לשכירות מתחלה ועד סוף והו"ל מלוה ע"ש, וה"נ במכר לא קנה, ובשלמא בקושיית הש"ס י"ל דפריך דליכא משיכה וגם כסף ליכא אבל לתירוץ הש"ס קשה, ודוחק לומר רמיירי ביש במכוש אחרון שוה פרוטה, רלא הו"ל לסתום, ע"ש. ונראה דהנה הרשב"א בחי' לקידושין מ"ז הביא בשם ירושלמי דהא דמלוה לא קנה דוקא לוקח חוזר בו, אבל המוכר אינו חוזר בו ע"ש, והנה בעירובין ס"ב מבואר דקונים מנכרי אפי' בפחות משוה פרוטה, דגבי עכו"ם גם פחות משוה פרוטה ממון, וא"כ גבי עכו"ם הקונה מישראל בפחות משוה פרוטה, מצד העכו"ם ראוי שיקנה, רק דמצד ישראל לא קני, וא"כ שפיר משני הש"ס בזונה נכרית, והיינו דגם ביש במכוש אחרון פחות מש"פ אפ"ה קנה, והרי לגבי עכו"ם שוב גם פחות מש"פ ממון. — ומעתה התינו בנכרית, אבל להס"ד דהוי מיירי בזונה ישראלית שוב ליכא כסף כלל ולא קנה גם מה"ת, וגם בדבר שאינו מצוי וגם לא למי שפרע כלל ולא מיחייב לצי"ש, והש"ס פריך דליכא משיכה וגם כסף ליכא [ואף דהתוס' שם לא כתבו כן, י"ל לפלפולא כמ"ש], וא"ש ודו"ק כי נכון הוא.

והנה בבכה"מ כ' דהא רבעין חייב להחזיר הוא רק תקנתא דרבנן, ובזה נ"ל ליישב קו' התוס' עירובין ס"ב בהא רכ' רש"י דב"נ נהרג ואינו חייב בהשבה,

דחא גם בדאיכא בעין לא שייך קלב"מ, ולפמ"ש א"ש, דחא ב"נ אינו מצווה בתקנת חכמים כמ"ש בח"מ סי' רפ"ג ס"א, א"כ אינו חייב לחזור, וע' קצה"ח סי' שנ"א סק"ג, ודו"ק.

בדין שוחט המחנך את בניו לתרבות רע

מהגאון מוה"ר ידידי' גאטליב פישער זצ"ל⁽¹⁾
אבר"ק שטוהלווייסענבורג

בעזה"י. יום א' פ' נח יום א' דר"ח מרחשון תרל"ט לפ"ק פה שטוהלווייסענבורג
יע"א.

שפעת שלום וחיים טובים לאהובי ידידי וחביב נפשי הרב הגאון
הגדול, מעוז ומגדול, חריף ובקי באוריינתא צדיק תמים בכל דרכיו
נזר ותפארת ישראל גורר גדר ועומד בפרץ עבר נאמן לד' ולתורתו
הקדושה כש"ת מו"ה וואלף ברייער נ"י⁽²⁾ אב"ד דק"ק טאב והגליל
יע"א.

אתמול בש"ק העבר לעת זמן הסעודה השלישית הגיעני מכתבו, ובלייל
מוש"ק פתחתיו וראיתי מכתבו היקר מכתב בת מחלת לב, הנה הצער הזה שורף
את לבי מריש שתא עד נמירא, וכל דרשותי בדברי תוכחה שאדרוש לפני אחי
ב"י כמוני כמוהו רק על דבר זה יסובבו לבקש מהאבות שאל יגרשון את בניהם
מהסתפח בנחלת ד', כי האבות אשר יבערו את האש המה עתידין ליתן את הדין
על אכדון בניהם ובנותם, והבנים יהיו נקיים כתינוק שנשבה לבין הנכרים. ואנכי
נ"כ כוונתי לדעתו בעזה"י לדעת הגדול כמותו שלא יומתו האבות על בנים, היינו
כשאין הבנים אוזנין מעשה אבותיהם בידיהם, כי האבות עשו את חובם המוטל
עליהם לגדל את בניהם על ברכי התורה והיראה אצל מלמדי תינוקת כעלי יראה,
ושמרו את בניהם שלא יתארחו ולא יחברו עם בנים משחיתים, [ולכן] אף אם בכל
זה כשיגדלו הבנים יעזבו דרכי אבותיהם וישמאלו דרכם ללכת עם] עובדי דת,
אז האבות נקיים ולא יומתו אבות על בנים, כי הבנים לא אחזו מעשה אבותיהם
ברצונם בידיהם, אבל אם האבות גרמו שכניהם הולכים בדרך רע אז הש"י פוקד

(1) נולד בשנת תק"ע בערך לאביו מוה"ר נכריאל פישער מק' פילפיץ. ה' תלמיד
מוכח וחביב של הגאון בעל חתם סופר זצ"ל. כיהן הרבה שנים כאבר"ק
שטוהלווייסענבורג. חוץ מגדולתו בתורה ה' מראשי הלוחמים נגד המתחדשים. נדפס
ממנו ספר דלתים ובריה, נגד ס' מי השלח על עניני נישואין. נפטר בעיר איזענשטאט ביום
כ"ד לחודש תשרי שנת תרנ"ו לפ"ק, ושם מנ"כ. — מכתב הנוכחי הגיע לידינו מגנזי
ידידנו הנכבד הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפען.
הוד והודר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

המכתב ה' קרוע באיזה מקומות ובפרט בקטע האחרון, ועי' חסרים באיזה מקומות
תיבות שלמות או אותיות, והשלמנו עפ"י השערה במקום שאפשר.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ז' קונט' ו' עמוד כ"ב.

על האבות שהעו על בניהם, והיינו הכוונה, פוקד עון אבות, שהעו האבות על בנים, והיינו כל רעה שעתידין לעשות הבנים, הרעות ההן המה באמת מעשה אבות, כי הם גרמו. והנה אם האדם לאחר אריכות ימים מת הוא חפשי מן המצוות ולא יכול לעבור עבירה, אבל אם מגדל את בניו לתרבות דעה ד"ל, כל עבירות שיעשה בנו, אביו הוא עושה, לדורי דורות לא יוכל להפטר מן הדין ר"ל, ואמרו חכמינו ז"ל במדרש ותכל מעשה יריך, אלו בניו ובנותיו, ומרומז בקרא, וקראת אתכם הרעה באחרית הימים כי תעשו את הרע בעיני ר' להכעיסו במעשה ידיכם, אלו בנים ובנות.

והנה לא עת לררוש כעת, אך כאשר ראיתי שגם אהובי ירדי וחביבי כבודו הרמה שפך את צער לבו הטורד לפני, אמרתי חבר אנכי אל כבודו, ועמו אלך בצרה, ויקוים בנו הכתוב, אז נדברו יראי ד' איש אל רעהו ויקשב ד' וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו וימחר לרחם עלינו לתקן העולם במלכות שד"י, אמן. ע"ד השוחט הא' דקהלתכם, אהובי ירדי, הנה אנכי אינני כראי להורות עניני שאלות ותשובות שאינם מפורשים להדיא בשו"ע, יודע אני את מך ערכי כי אנכי בעו"ה בזקן ששכח תלמודו כי איש חולי הנוף אנכי איש מדוכה ביסורין בעו"ה וחלוש אנכי מאוד שלא אוכל להתמיד בתורה כרצוני ביגיעה רבה כאשר הסכנתי מקדם, ואלו הי' ענין שאלת כבודו הרמה בענין אחר לא הייתי כותב רק למשא ומתן ולא להלכה ולמעשה, אבל בענין הזה שנוגע לאשיות ולעיקר התורה, לבי בוער בקרבי ולא אוכל למנוע לחוות את דעתי ועצתי ולבקש מכבוד תורתו לקדש שם שמים ולהעביר את השוחט הידוע מעבודתו עבודת הקודש למען ישמעו ויראו במקומות קהלות קדושות אחרות, וטעמי ונימוקי, חדא ועוד קאמינא, חדא הרי פסקינן להלכה כשי' הרמב"ם החובא בב"י ובשו"ע סי' ב' סעי' ו' דמומר לא' משאר עבירות צריך בדיקת סכין, אף דשם מיירי דווקא בעשה כמה פעמים ולא בפעם אחת באקראי, מ"מ מדברי הטו"ז שם ס"ק ט' משמע דכשעשה בפרהסיא בשאט נפש הוי כמו שעשה כמה פעמים, וזה השוחט שמאבד את בניו מחיי עולם הנצחי ועוקרם מכל דת ישראל שיהיו מומרים לחלל שבתות, אין לנו פרהסיא חילול השם גדול מזה, כיון שהוא חשוד להכשיל את בניו בעקירת כל הרת ישראל הוא חשוד להכשיל אחרים בדבר שיש בו טירחא כהשחזות ובדיקת הסכין, והוי כמו חשוד לאותו דבר, ועוד הרי מומר לערלות נ"כ צריך בדיקת סכין אף שלא עבר רק בשב ואל תעשה פ"א מ"מ מבואר דהוי כמו כמה פעמים כיון דבכל רגע ורגע הוא עובר בעשה, וזה השוחט נמי בכל רגע ורגע הוא עובר על לפני עור וכו' כל עוד שלא ישוב את בנו על ברכי התורה, ויניחחו במקום הכפירה, בוודאי אסור להניחו לשחוט מבלי שיברקו לו סכין בכל שחיטה ושחיטה, א"כ הרי אינו ראוי להעמידו לשוחט דמתא, ואיזה קהלה קרושה [תעמיד] איש לשוחט דמתא שיצטרכו להעמיד על גביו שוחט אחר בכל שחיטה ... שיברק את סכיניו טרם השחיטה.

ואפשר לומר לענ"ד, אף החולקים על הרמב"ם וס"ל דדווקא בחשוד לאכול נבלות לתיאבון בודק סכין ונותן לו, אבל לא בחשוד לשאר עבירה, למשל אם הוא חשוד בלבישת כלאים אינו חשוד להאכיל טרפות ואינו צריך בדיקת סכין, מ"מ

אם הוא חשוד להלביש אחרים כלאים ועובר על לפני עור לא תתן מכשול, א"כ לגבי להכשיל אחרים הוי חשוד לאותו דבר, כיון דהוא חשוד להכשיל ואינו חושש בלאו דלפני עור לא תתן מכשול, הוי כמו הכותי אף דלעצמו הוא נזהר ואינו אוכל טרפות מ"מ אסור לאכול משחיטתו כיון דאינו חושש בלאו דלפני עור וכו', וזה השוחט אף דהוא בעצמו נזהר ואינו מחלל שבתות, כיון דאינו נזהר ומכשיל את בנו בחילול ש"ק ובאכילת נבלות וטרפות אינו נאמן לסמוך על בדיקתו והוי ככותי לענין נאמנות. (והשמלה חרשה בסי' ב' סעי' י"ב סיים להלכה, דאם הורגל בעבירה אחרים אפי' לתיאבון חיישינן שלא יקיים שום מצוה וכו' ולכן אין אוכלין משחיטתו כ"א אם בדקו לו סכין תחילה).

ועוד, אם נניח כל הפלפולים האלו, מ"מ הרי מבואר דמדינא דנמ' כל טבח שלא הראה סכיניו לחכם מגדין או מעבדין אותו, וכ' הרא"ש דהאידינא שממונים אנשים ידועים שהמה זרזים וזהירים, להם מחלו החכמים את כבודם, לכן נתבטל בדיקת החכם, ומסיים הטור ... אף כי איננו נכון כי הרבה צריך ישוב הדעת ויראת שמים לבריקת הסכין, והב"י בסי' י"ח ביו"ד הביא דברי הרבינו יונה מספר שערי תשובה עיי"ש, א"כ הרי נראה, למי מחלו החכמים על כבודם היינו דווקא לאנשים יראים ושלמים שהמה זהורים וזרזים בדרכי ד' במצות דאורייתא ודרבנן ובמנהגי ישראל הקדושים, אבל לקלי הדעת כמו אותן שישתו חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו או שישתו סתם יינם, להם בוודאי לא מחלו על כבודם, וצריך מדינא דנמ' בדיקת החכם כמו הטבחים בזמן הגמ', ומכ"ש לשוחט כזה שהוא מוסר בניו להגדילם בטומאה עד שיעבורו על כל התורה כולה.

והגאון בעל שמלה חרשה בסי' י"ח סעי' כ' כתב, ומה טוב הי' בדורות אלו להחזיר הרבר ליושנה למנות א' מגדולי העיר שאליו יובל הסכין לבדקו ... ומה נאמר על שוחטי קלי הדעת, ועיין שם בתבואות שור ... דגם דברי הרא"ש כדעת הרמב"ם וכו' דדווקא ליראים [מחלו] אבל לכל אדם לא משום דאיכא למיחוש לאיסורא [והקפירו שלא ישחטו מבלי דאות] החכם, א"כ מלבד כבוד החכם איכא טעם אחד כבוד שמים [ותדווייהו] טעמי איתנהו, א"כ ק"ו בן בנו של קל וחומר מי [שאינו חס על כבוד] שמו יתברך, ונותן מזדעו להכריתם מעולם הבא ... שלא להניחו לשחוט לבדו ולסמוך על בדיקתו ... ועי"ז יתגדל ויתקדש שמו יתברך ... מחוייבים לגדור גדר כי הפרצה בעו"ה ... אזכרה ימים מקדם אם הי' בקהלה קדושה ... שהי' מוסר את בנו לגימנאזיאום ... ראשי העדה בעצמם לא היו שותקין לזה להניח ... שבניו יהי' כופר, ... ועתה בעו"ה שותקין ... ומה נעשה, החיוב מוטל עלינו בדור ... כך דעתי ועצתי מסכים לדעתו הרמה להעביר ... ובוודאי יסכימו לזה כל לומדי תורה ... ואני תפלה לד' שירים כסאו להרביץ תורה ... כאות נפשו הטהורה ונפש אותבו ... הכותב כלב נשבר ונרכה על שבר בת עמי ...

הק' ירדני' [גאטליב פישער]

צמאה נפשי לראות דבריו היקרים מה ... בענין הסעמינאר מקור הטומאה ...

מכתב מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל⁽¹⁾

שיל"ת פ"ב מש"ק ז' אב תקצ"ה לפ"ק.

יראה בנחמה, בעיר ה' שמה, ה"ה ידיד עליון הרב המופלג
מו"ה שלמה זלמן נ"י אבד"ק מארגרעטע יע"א.

יקרתו הנעיני בזמנו והייתי מאוד טרוד בכמה תשובות הנצרכות לשעה שפי
מחאי . . . וכיני לביני נשאלתי ד' שאלות [במבכרת] לא ראי זה כראי זה, ואמרת
להשיב בסקירא א' כל ר', וערכתני עיקור התשובה להראש וראשון הרב הגדול
דק"ק סעמניץ ששאל במי שהפקיר בהמתו ביום ש"ק, והרכבתי בו כל דיני קנינים
הנוגעים לפטור מבכורה, והעתקתי לד' השואלים⁽²⁾, ופר"מ כמחו כמוהם.
אשר כ' נידון שידוך הגון לבחור מופלג, יש ויש פה כמה וכמה, ואשר
אחשוב להגון ומצוה רבה יותר, הוא הבח' המופלג כ"ה הרש' שויסבארג⁽³⁾ צדיק
ונשגב ות"ח למד ולימד חרוץ ומתון חכם ונכון מצא חן בעיני אלקים ואדם . . .
לגמור הדבר, ישלם ה' פעלו ומשכרתו כפולה מאת ה', ואצפה תשובתו בענין זה.
הכ"ד א"נ, משה"ק סופר מפ"פ דמיין

(1) הועתק מצילום מכת"ק שהניע אלינו מאת ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר
אהרן ארי' כ"ץ שליט"א רב דקהל בית אהרן דפלעטבוש. זכרה לו אלקי לטובה. (איזה
תיבות לא יכולנו לקרוא בהצילום, וחבל).

(2) ר' השואלים המה: הגאון מוה"ר יהודה אסאר אבד"ק סעמניץ (מח"ס שו"ת
מהרי"א, ועוד), הגאון מוה"ר שלמה זלמן מינצענט אבד"ק מארגרעטען (מקבל מכתב
הנוכחי), הגאון מוה"ר וואלף באניהאר רומ"ץ דק"ק סערהאעלי, והגאון מוה"ר נתן
פייטל רייניץ אבד"ק רינדיש (מח"ס דברי רנ"ף). — התשובה שנערכה אל הגאון
מוה"ר יהודה אסאר זצ"ל נדפסה בשו"ת חתם סופר חיו"ד סי' שט"ז, ושם נזכרו גם
שמות שלשת השואלים האחרים, ומה שפלפל בדבריהם, עיי"ש. (ואגב ראוי לציין, כי
בסיום אותה תשובה נדפס בזה"ל: פ"ב יום ה' ז' כסליו תקצ"ח לפ"ק. וכנראה שאותו
שורה הוא טעות הדפוס, שהרי בראש דברי התשובה הנ"ל מתחיל בזה"ל: יראה בנחמה,
בבנוי כמו רמה, בעיר ד' שמה וכו'. — והרי לשון זה רגילים להשתמש בו רק כשכותבים
מכתב בתחלת חורש אב, כנודע, ותו, הרי מכתב הנוכחי נכתב, כמוצ"ש"ק ז' אב שנת
תקצ"ח).

(3) הוא הגאון מוה"ר יהושע אהרן צבי וויינבערגער זצ"ל. נולד בשנת תקע"ד לאביו
הג"ר משה ראבד"ק שויסבורג. ה' תלמיד מובהק וחביב להגאון בעל חת"ס זצ"ל. בשנת
תקצ"ו נשא אשה מק"ק פעטרא. בשנת תר"ך בערך נתקבל לאבד"ק מארגרעטען.
נדפס ממנו ספר שו"ת מהרי"א. נלב"ע ביום כ"ח לחודש כסלו שנת תר"נ לפ"ק.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש
ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת
המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב

מהגה"צ מוה"ר יוסף מאיר ווייס מפסינקא זצ"ל¹

ב"ה. יום א' לסדר אמור כ"ד למב"י ט' אייר תרל"ד לפ"ק.

החיים והשלום והברכה והצלחה וכל טוב סלה לכבוד ידידי אהובי
ה"ה הרבני המופלג הנגיד ותיק וחסיד כבוד שמו תפארתו מו"ה
אהרן מתת' נרו יאיר ויופיע.

אחר דרישת שלומו, באתי לבקש ממנו דבר קטן היא אצלו ודבר גדול הוא
בעיני, היות שחנני השי"ת ברו"ח [= ברחמי ורוב חסדיו] לכתוב לי ס"ת, ואקוה
להשי"ת שיגמר בימים האלו, ואני יודע כי מעלתו הוא בקי ומומחה בטוב הגהה,
אשר לדעתי אין כמוהו בגלילות האלו, לכן אני מבקש ממעלתו מאוד, למחול על
כבודו ולכוא לכאן על ש"ק פ' אמור הבע"ל, ואם הוא באפשרי להגיה כאן מה
טוב, ואם לאו אתן לו הספר לביתו להגיה, ואני מצפה להשי"ת ליתנו לבית
המדרש בחג השבועות הבע"ל אם יעזר לי השי"ת בחיים וכט"ס, ובקשתי
ממעלתו לכתוב לי תשובה אם יבוא אם לאו ואפנה על ימין או . . . ואף כי מי
אנכי להטריחו, מ"מ בטחתי באהבתי אותו שלא ישוב פני ריקם, והשי"ת יצליח
אותו בכל ענינים ובכל אשר יפנה יצליח, כחפץ וכברכת ידידו נאמנה הכותב
באהבה רבה,

הק' יוסף מאיר בלאאמו"ה שמואל צבי יצ"ו ממונקאטש

(1) נולד ביום ח"י אדר שנת תקצ"ח בעיר מונקאטש לאביו הג"ר שמואל צבי ווייס
רומ"ץ דק"ק מונקאטש. אחר חתונתו נסע לעתים תכופות להסתופף בצל כ"ק מרן מצאנו
זי"ע, וגם אל הרה"ק מוה"ר יצחק אייזיק מזידיטשוב זצ"ל. בשנת תר"ל נתיישב בעיר
ספינקא ושם נהרו אליו חסידים רבים ורבנים חשובים ליהנות ממנו עצה ותושי'. נרפס
ממנו ספר אמרי יוסף עה"ת ומועדים. נלב"ע ביום ו' לחודש אייר שנת תרס"ט לפ"ק. —
מכתב זה הועתק מכת"י מקבל המכתב מוה"ר אהרן מתת' וועבער מכוראפעסט, והגיע
אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד והנדיב לב ר' יהודה ברוך חכהן פרענקל נ"י מוויען יע"א.
טוב עין הוא יבורך.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו.
המחירים הם:

כרך א', ב', ג', — חמש עשרה דאללער בעד כל כרך
כרך ד', ה', ו', ז', — עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומחודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנחלת המערכת

תשובה בדיון א) גט לא"א שנישאת לאחר, ב) ליתן מודעה
במכ"ע שנדפס בשבת, ג) לשלוח מכתב עקספרס בע"ש

מהרב הגאון מוה"ר אברהם יעקב הורוויץ אב"ד פראבונזא ז"ל¹⁾

ב"ה פראבונזא.

ידי"נ הה"ג החרף ובקי בחדרי תורה עומה אורה
מו"ה יעקב ברייש נ"י אבד"ק ציריך²⁾.

מכתבו קבלתי, והנה בדבר האשה שנישאת לאיש אחר בעודה א"א לבעלה הראשון, אם צריכה גט מבעלה השני. וכת"ר האריך והביא לשון הירושלמי, וכבר מאז ראיתי ג"כ בשו"ת נחלת אבות אריכות בזה, ובשו"ת הרשב"א שבכ"י סוף סי' י"ז, ואינו כעת לפני, אבל בשו"ת שו"מ מהר"ג ח"א סי' רמ"ב העלה ג"כ דצריכה גט מהשני שלא יאמרו שאשה שנישאת א"צ גט. וכבר ראיתי ג"כ מעשה בזה והצדיקות גט מהשני, בילדותי, ולהאריך אין הזמן מספיק בשום אופן³⁾.

ובדבר שאלתו השני במי שנותן מודעה להרפים על העתונים שיה' נקרא בשבת, א"כ הרי ניתן לדפוס על שם הישראל המודיע ונדפסת בליל שבת, וידוע דאפי' בקצץ אם אמר לו לעשות בשבת אסור, כמבואר בס' רמ"ז, ואף די"ל שירפים מע"ש, הביא כת"ר דברי הט"ז סי' רמ"ד סק"ה ומשבצות שם דהיכי שמגביל הזמן שיהי' נגמר עד שבת, אף שי"ל שימנע עצמו בלילה ויהי' נגמר קודם השבת מ"מ אסור כיון שקבע זמן לגמור הדבר, וה"נ כיון שקבע להרפיוס בשבת אסור, אף שי"ל שירפים בע"ש. לע"ד לא דמי להא דט"ז, אפי' לפי מ"ש המשבצות, דרוקא התם שא"א לגמור בע"ש רק כשיאנוס עצמו לעבוד בלילה, לכן הוי כמתנה שיעשה בשבת, כיון שלפי דרך העבודה א"א דק לגמור בשבת, אבל כאן שאם ירצה ויכל בנקל להרפים בע"ש, שפיר מהני קצץ אף שהגביל הזמן שיהי' על העלה בשבת, כיון שאין הישראל אומר לו להרפים בשבת, אף שלבעלי העלה טוב יותר להרפים בשבת, ארעתא דנפשי' קעביר, כיון שאפשר להרפים בע"ש, ואף שהישראל נהנה ממה שנתפרסם המודעה בשבת, כבר כתב בע"ע הרב ריש סי' רמ"ד ובקו"א שם באריכות דזה אין מויק.

ומ"ש כת"ר לפקפק דהוי מלאכת פרהסיא דמבואר בס' רמ"ד דהוי כמלאכת מחובר, מבואר במג"א סי' רנ"ב סק"י דכמלאכת פרהסיא צריך למחות בידו כשדואהו עושה בשבת, אבל מ"מ מותר לו ליתנם לו אפי' בע"ש ואינו חושש שמא יעשה בפרהסיא, וא"כ הכא דנותן לו מע"ש ויכול להרפים בע"ש

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונטרס ז' עמוד כ"ו.

2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונטרס י' עמוד כ"ד. — אפריון נמשי' לבנו ירדינו הרב המפורסם וכו' מוה"ר שאול ברייש שליט"א אבד"ק ציריך ששלח אלינו בסובו הגרול תשובה זו להרפיסה בקובצנו. תשח"ח לו.

3) עיין עוד מש"כ בזה הרב הגאון השואל ז"ל בספרו שו"ת חלקת יעקב ח"א סי' ג', ובסוף הסי' מוזכר תשובה זו.

ואינו רואה בעת שמדפיס בשבת, אף שאח"כ מפורסם שנדפס בשבת, אמרינן אדעתא דנפשי' עביר. אך צריך לזהר שלא ליתן להדפיס בע"ש, דאז הרי יודע שלא יוכל להדפיס רק בשבת כדי שיהי' בשבת נדפסת המודעה.

ומ"ש אודות השולחים בע"ש מכתב עקספרעס, דמחויב לשלחו תיכף, הוי כמדבר בפירוש לשלחו בשבת, דאסור אפי' בקצין כמבואר בסי' רנ"ב, בודאי קשה מאוד, אך מה שאין העולם נוהגין, הוא כמ"ש בש"ע סי' רמ"ז ס"ה דאם העכו"ם הולך מעצמו וישראל נותן לו אנרת מותר בכל נוונא, ופשטות הלשון משמע דאפי' לומר לו שיקח האגרת בשבת מותר כיון דבלא"ה הולך, וכמ"ש בשו"ת שכות יעקב ח"ב סי' מ"ב בדעת הגאון שהביא בב"י מקור דין זה דכיון דנותן לנכרי מע"ש והוא הולך בלא"ה שמה לא חמור איסורא כולי האי בשבות דרבנן ע"ש, אך הלא המג"א חולק בזה, דמ"מ מוסיף איסורא להוליך גם זה המכתב, ובש"ע הרב בקו"א הביא משו"ת מהר"מ מר"ב מפורש כהמג"א, קשה להקל. אך יש לצרר, כיון דהנותן עקספרעס אומר לשר הפאסט, והוא משלח הנוסע עם הפאסט, והנוסע עם הפאסט אינו עושה על דעת הישראל כלל רק אדעתא דנפשי' להשלים שליחותו, וכעין זה בשבו"י שם, ועיין שו"ת מהר"מ שיק או"ח סי' קכ"ג פקפק קצת בזה, אך לצורך הפסד, אולי יש לסמוך כמבואר בסי' ש"ז ס"ה).

יותר א"א להאריך, ומחמת כי הטרדות רבו לא יכולתי לעיין במכתבו עד כה, ואתו הסליחה. והנני בזה או"נ דו"ש מברכו ביו"ט שמח ביתרון הכשר, כנפשו ונפש אוהבו,

הק' אברהם יעקב הלוי הורוויץ אבר"ק הנ"ל

(4) עיין עוד מש"כ בזה הרב הגאון השואל ז"ל בספרו שו"ת חלקת יעקב ח"א סי' ס"ה, והגאב"ד ירושלים עיה"ק של"ט א בספרו שו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' י"ח, ושניהם הזכירו בתשובותיהם דברי הרב הגאון מפראבוונא ז"ל הללו, עי"ש.

אלון בכות

על הלכה מאתנו

הרבני החסיד הנכבד בר אוריין ובר אבהן
איש היקר באנשים אציל הרוח ונועם המדות
כש"ת מו"ה חיים פערלמאן ע"ה
חתנו של כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ר

המקום ינחם את כל המתאבלים עליו
ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

בדין לבישת חגורה שמחובר בה מפתח, בשבת

שאל ברייש

אבד"ק ציריך

ב"ה. ח' טבת תשמ"ה.

לכבוד ידידי הרב"ג ר' יצחק בראנד שליט"א

ראש הכולל בעקס לע בען שבצרפת.

ע"ר מה שבא לערער מה שנוהגים שהולכים בשבת בחגורה מיוחדת ומפתח מחובר בה, באופן ובצורה שהמפתח נעשה כחלק מן החגורה, ולדעתו לא מהני כיון שאין שום אדם הולך בזה בחול ממילא גם בשבת אינו נחשב כבגר. והנה ערעורו וטענותיו באים בשתים, הן על גוף החגורה כיון שאין שום איש הולך בחגורה שנעשה באופן כזה שנתחברו חלקים כאלו ע"י קרסים, וטענתו השניה על המפתח שמחברים להחגורה הזאת רזה ממש כרין מחט שיש בו נקב שמבואר במשנה שאשה חייבת, ובב"י ומ"א כתבו דאפילו מחברת בזה קישוריה בשבת נמי חייבת, כיון שאין דרך להעמידם במחט נקובה לא הוי בגר אלא משוי.

והנה על טענתו הראשונה מביא כמה ראיות, ועיקרם הם מהא דרף נ"ט ב' קמרא רהיינו אבנט חשוב, מותר לצאת בזה, ומבואר הטעם בנמרא מירי דהוה אאבנט של מלכים, הרי חזינן מזה דרק משום שיש עכ"פ מלכים שהולכים בזה לכן הוי מלבוש, ואי לאו הכי לא הוי בגר. (ויש לי מקום עיון ברש"י שם אהא דאמרין מירי דהוי אאבנט של מלכים, וכל בני ישראל מלכים, למה צריך להאי טעמא, הרי ברך ס"ז א' ורף קי"א לא קי"ל כן, וגם אין צורך בזה דסגי לן שיש אנשים שהולכים בזה, וכהא דרף ס"ב א', הרועים יוצאים בשקין ולא הרועים בלבד אמרו אלא כל אדם ע"ש. ואם היינו מפרשים מה שאמרו מירי דהוי אאבנט של מלכים, שזה רק נתינת טעם למה לא אסרו רבנן משום דילמא שלפא, וכפירוש מקצת ראשונים, שפיר הוצרך להוסיף וכל בני ישראל מלכים, אבל המעיין ברש"י יראה שהוא מפרש שע"ז נעשה תכשיט ומלבוש ובלאו הכי הוי משוי, וא"כ קשה כנ"ל, וצ"ע. שוב נתיישבתי שרברי רש"י פשוטים, שאף שמה שאמרו מירי דהוי אאבנט של מלכים בא ליתן טעם לעשותו בגר, מ"מ עדיין יקשה למה לא אסרו חכמים מחשש דילמא שלפא, לכן הוסיף רש"י וכל ישראל בני מלכים). ועוד מביא ראיי' מהא דרף ס"ב, הרועים יוצאים בשקין וכו' וכל אדם וכו' ומבואר דאי לאו הרועים אינו נחשב כבגר.

והיות וברור אצלי שמנהג העולם מיוסד על אדני ההלכה, רצוני להאריך קצת בזה. הנה לפי הבנתו שכל דבר שאין יוצאים בכך היום בחול גם בשבת אינו נחשב כבגר כלל, א"כ כל מה שמבואר בנמרא ושו"ע שיוצאים בזה, צריך בדיקה אם זה עדיין נוהג היום, דהרי הרבדים משתנים לפי המקום ולפי הזמן. גם מה שמבואר בשו"ז סי' ש"א ס"ק י"ד ובמ"ב שם דמותר לחבר מטפחת אף לחגורה

ולצאת בו, היתר זה אינו נוהג לרבריו היום, דהרי אין שום אדם משתמש במטפחת אף לעשותו חגורה, ובוראי שגם דין שק ויריעה אינו נוהג לפי"ז היום. אבל נראה בידודן של הדברים, דהנה במשנה ס"ה א' איתא, ערבויות יוצאות רעולות ומדיות פרופות וכל אדם אלא שדברו חכמים כהוה ע"ש. וקשה טובא דהרי אמרו ברך צ"ב ב' אנשי הוצל כטלה דעתן אצל כל אדם, וע"ש בתוס' דכלל זה נאמר בכל דבר שגם כל העולם כירם לעשות כמותם, ואינם עושים, בזה אמרינן בטלה דעתן, וא"כ למה לא אמרינן גם כאן על נשים שבערב ובמדי שבטלה דעתן, וביותר קשה דאפילו כל העולם שאינם רגילים בכך מותר להן משום הנשים שבערב ובמדי.

ונראה מזה שאין צריך להיות באמת בגר שאנשים הולכים בו, וסני לן במה שראוי להיות בגר, וע"ז מביא הגמרא ראוי' על כל דבר ודבר איך שהוא ראוי' להיות בגר, על שקין מהרועים, וכן בקמרא שהרי המלכים הולכים בזה, וכן רעולות או פרופות שהרי נשי ערב ומדי יוצאות בזה, ורואים אנו מכל אלו שהם ראויים להיות מלבוש וממילא הותר לכל העולם, וגם אין בורקים אם גם היום יש עור אנשים שהולכים בזה, מפני שזה באמת אינו משנה כלל, דהרי סני לן במה שדבר זה ראוי' להיות בגר.

ובזה אתי שפיר מה שנוהגים גם היום לעשות בשבת ממטפחת אף חגורה וכנ"ל, וממילא גם אותם החגורות שאנו דנין עליהם נחשבים כאבנט, דבוראי שהיו זמנים ומקומות שמכל מיני טלאים וחתוכות שנתחברו יחד עשו אבנטים, ומבואר בגמרות שהיו הולכים טלאי על גב טלאי, וא"כ גם היום נחשב זה כדבר שראוי' להיות בגר.

ועתה על מענתו השני' שהמפתח שמחברים בו הוי ממש כדין המחט שיש בו נקב דאפילו מעמדת בו קישוריה חייבת. הנה במשנה ס"ה א' איתא פורפת על האבן ועל האגוז ועל המטבע ובלבד שלא תפרוף לכתחילה בשבת, והטעם בגמרא משום מוקצה, וביארו האחרונים בסי' ש"ג (הגרע"א ומ"ב בס"ק ע"ד) דאבן אעפ"י שהוא נמי מוקצה כיון דאורחא בהכי סני יחוד לאותו השבת, אבל מטבע כיון שאין אורחא בהכי צריך יחוד לעולם. וא"כ מבואר דאפילו על המטבע אעפ"י שאין אורחא בהכי מותר לצאת בזה בשבת, א"כ קשה מ"ש ממחט שיש בו נקב. אבל החילוק ברור, דהמטבע עכ"פ נעשה חלק מהבגר ובטל אליו, משא"כ במחט, לא מבקע' לפרש"י באוגדת שיערה, היינו שתוחבת המחט בשבכה מתחתיה, דאינו שייך להשבכה והצניף כלל, אלא אפילו לפי' התוס' והרא"ש, שתוחבת המחט לתוך השבכה ואוגדת בה השבכה שלא יצאו שיערה חוץ לקישוריה, מ"מ אינו כחלק מהבגר ולא נעשה טפל אליו, כיון שלא נעשה להחזיק את השבכה אלא שדוחקים בזה השבכה כרי שהשערות לא יצאו לחוץ, וכיון שלא נעשה כחלק מהשבכה נשאר כמו שהוא דהוי מחט ואינו מלבוש וחייבת חטאת, משא"כ בפורפת על המטבע שהמטבע מחזקת את הבגר על גופה ונעשה בזה כחלק מהבגר, וא"כ ה"ה במפתח כיון שנעשה באופן שיחי' כחלק מהחגורה בטל אליו ונחשב כבגר.

ובאמת הצ"צ על שבת פ"ו אות ח' מביא מהחמד משה שלמד מסה"ת שסובר דמחט נקובה אף שאסור לצאת מ"מ אינה חייבת חטאת, אלא שהמ"א מביא מהב"י דחייבת חטאת, ודעת הצ"צ כהח"מ, ומה שכתבנו הוא לשיטתם של הב"י ומ"א.

והיוצא מדברינו שהחגורה עצמה פשוט שיש לה דין כגד, והמפתח שמחובר בה ומשמש כחלק ממנה דינו ממש כהאי דינא של פורפת על המטבע. ובענין הערמה דמבואר בסע' כ"ג בפורפת אנוז כרי להוציא אסור ברה"ר משום הערמה, הרי איתא שם דבכרמלית מותר, וא"כ ה"ה מפתח בחגורה דינו כן דהוי הערמה שאסור ברה"ר ומותר בכרמלית, ולגבי דרבנן הסכימו כל האחרונים שאין לנו היום רה"ר.

בדין קדימה בברכות ובושת הפת

אברהם שטערנבוך

ר"מ דשייבת בני ציון דחסידי באבוב
לונדון י"ע"א

שאלה: מי שמקדש בשבת בבוקר על חמר מדינה או יין שרף שבדרכתם שחל נהי' בדבריו, ונמצאים שם על השלחן גם פירות שבדרכתם בפה"ע או בפה"א, והוא רוצה לאוכלם אחר הקידוש, האם צריך הוא לכסותם בשעת קידוש, מכיון שבדרכתם קודמת לברכת שחל, אפילו היכא שהשהכל יותר חביב עליו, כמבואר בש"ע סי' רי"א ובמג"א ס"ק ג', או א"צ לכסותם.

תשובה: הנה הא רמכסין הפת בשעת קידוש מקורו מדברי הנמ' פסחים ק' ע"א, ואם הביא פורם מפה ומקדש. ונאמרו בזה שלשה טעמים. (א) כי היכי דתיתי סעודתא ליקרא דשבתא, (ב) זכר למן שהי' עליו טל מלמעלה ומלמטה, (ג) שלא יראה הפת בושטו כמה שמקרימין ברכת היין לברכתו. וכתב המרדכי בפ' ערבי פסחים דהטעם הראשון שייך רק בקידוש של לילה שבו מקדשין היום, אבל בבוקר לא שייך זה, כי כבר נתקדש היום, אבל שני הטעמים האחרונים שייכי ג"כ בקידושא רבא, וע"כ צריך לכסות הפת בשעת קידוש מטעמים אלו.

והנה המקור לטעמא דבושת הפת הוא הרא"ש בפ' ערבי פסחים סי' ג', וז"ל שם, ובירושלמי דקאמר דפורסין מפה כרי שלא יראה הפת בושטו שהוא מוקדם בפסוק ודין הוא שיקדים בברכה ומקרימין ברכת היין, עכ"ל. ונראה דקפידא זאת דבושת הפת היא כעין איסור דביזוי אוכלין המבואר בברכות דף ג' ובש"ע סי' קע"א, אבל על עצם דין קדימה ס"ל להרא"ש דאינו עובר (שלדעת בעל העיטור הוא מה"ת) דכיון דלכתחלה המצוה היא לקדש על היין, וקודם קידוש הרי אסור לאכול, אין חיוב להקדים ברכת הפת מצד הדין.

ואפשר עוד להוסיף, דאפילו אי נימא דיכול לכתחלה לקדש על הפת, מ"מ אין כאן דין קדימה לברך עליו תחלה, וה"ט דכיון דיסוד הקידוש אינו בשביל

הנאה, אלא דמכרך בפה"ג משום דין מעימה, והיא באה בשביל מצות קידוש, וכיון שהוא רוצה עכשיו לקיים מצות קידוש ע"י היין, אינו מחוייב לרחות זה בכדי להקדים ברכת הפת, וע"כ רק משום בושות צריך לכסותו. ולכא"ז מעם זה שייך רק בקידוש הלילה, שמן הדיו מותר, בצורך, לקדש על הפת, ויש אפשרות להקדים ברכת הפת, אבל לא בקידושא רבא, דלהלכה הרי קי"ל דאין מקדשין עליו כלל, ואסור למעום קודם קידוש. אבל זה אינו, שהרי בהבדלה דלכו"ע אין מבדילין על הפת, ומ"מ צריך לכסות הפת, וכמבואר בש"ע סי' רצ"ט סעיף ט', וביאר המג"א שם ס"ק י"ב דמה"ט שייך ענין הבושות, דכיון דבעלמא הדין נותן להקדימו, הוי ביזוי להפת שיקדים לו דבר אחר, וא"כ הה"נ לגבי קידושא רבא, וכעין זה נמי כתב במרדכי בפ' ערבי פסחים (ונביא דבריו לקמן בע"ה).

והנה בש"ז שם ס"ק ח' ביאר ענין הבושות לגבי הבדלה, דזה נופא מה שמבדיל על היין ואינו מבדיל על הפת, הוא הבושות, כי מראה שאין להפת מעלה כמו היין אע"פ שהוא יותר חשוב, היינו, דאין המדובר על קדימת הברכה, אלא על עצם הדבר שאין מבדיל עליו. ומצינו כזה בש"ע סי' תע"ג סעי' ז' בשם האגור, דכשמגיע ללפיד כעת אמירת ההגדה ונוטל הכוס בידו לומר שירה יכסה המצות שלא יראו בושתם, וכן הביא המג"א בשם השל"ה, לנהוג כעת אמירת והיא שעמדה, שאז נוטל הכוס. והרי התם אין כלל ברכה, אלא דזה נופא מה שאין אומרים השירה על המצה, הוא הבושות.

והנ"מ בין ד' המג"א לד' הט"ז הוא, אם הפת צריך להיות מכוסה עד גמר ההבדלה, או סגי עד אחרי ברכת בפה"ג. ועי' במג"א סי' רע"א ס"ק ב', דאחר הבפה"ג יכול לגלות הפת, ומסתמא ה"ה בהבדלה, אבל לסכרת הט"ז צריך לכסות עד אחר הבדלה. ובאמת צ"ע על דברי המג"א דס"ל דמכסה המצה בשעת אמירת והיא שעמדה, א"כ למה פסק, דיכול לגלות הפת בקידוש אחר בפה"ג, והרי מבייש את הפת שאין אומר עליו קידוש.

ונראה לומר דהסבר זה של הט"ז שייך דוקא בהבדלה, דאז מעלת היין בא משום שהוא מיוחד לשירה, וכדאי' ברא"ש פ' ע"פ סי' ז', אבל בקידושא רבא, הא דאין מקדשין על הפת, אין זה מטעם שאינו מיוחד לשירה, שהרי כליל שבת מקדשין עליו בשעת הדחק, או להרבה ראשונים, כשריפתא חביבא ל', אלא הטעם כמ"ש הראשונים, דיסוד הקידוש של שחרית הוא לחלק בין מדת חול למדת שבת ולתת חשיבות והיכר לסעודת שבת, ובפת אין שום היכר כי תמיד מתחילין הסעודה בפת, וממילא אין כאן בשות, דאפילו אין הוי שייך שירה על הפת לא חי' אפשר לקדש עליו קידושא רבא. אמנם במרדכי הנ"ל הרי הביא ענין בושות הפת גם בקידושא רבא, ומזה מוכח לכא"ז כד' המג"א. ומה שהביא בפרשב"ם פסחים ק"ו. בשם השאלותות הטעם דאין אומרים שירה אלא על היין, עי' בהעמק שאלה על השאלות, דנוסחא מוטעת נזדמנה לו להרשב"ם, ולא קאי דבריו אקידושא רבא.

ונראה לומר דהני תרי טעמי, דזכר למן ובושות המאכל, לא שייכי בנידון דידן, כי זכר למן בודאי דלא שייך בפירות. ועל ענין בושות, ג"כ אפשר לדון משני

טעמים, חדא, רבושת הפת אפשר לומר רק היכא דסיבת דין הקדמתו הוא משום חשיבות דידו, כי אחשבו קרא, להזכירו קודם היין, אבל הא דברכת כפה"ע קודמת לברכת שהכל, ה"ט דברכה המבודרת יותר יש לה דין קדימה על ברכה כוללת, אבל לא משום חשיבות המאכל, ובאמת יש גווני דאינו חשוב יותר כלל, וממילא מי שמקדים הברכה הכוללת אינו מבייש כלל הפירות שאומרים עליהם הברכה המפורטת, ועל כן אין כאן דין של פריסת מפה. ואפילו היכא שהפירות הם משבעת המינים, וקיי"ל להלכה כהי"א בש"ע ריש סי' רי"א, דבשניהם חביבים עליו מקדים מין ז' משום חשיבותו, וגם הרמב"ם ס"ל כן, בכל זאת לא שייך ענין בושת, שהרי חביבות היא דבר שבלב, ואין מוכח מתוך המעשה בזיון הדבר, כי אפשר שחביב עליו יותר הדבר שאינו ממין ז', וגלל זה הוא מדרך עליו תחלה, דלרוב פוסקים בכה"ג חביב קודם, עי' בביאור הלכה. ועוד נראה דענין בושת נאמר אולי דוקא בפת שהוא עיקר חיותו של אדם ויש לו חשיבות מיוחדת, וכמבואר בש"ע סי' קע"א ובפוסקים שם, ראין זורקין את הפת אפי' היכא דאינו נמאס, משא"כ בשאר אוכלין, ועל כן בנידן דין כשיש פירות על השולחן אין צריך לפרוס מפה קודם שיקדש. ואם נמצא שם פת הבאה בכיסנין, עי' לקמן מה שכתבנו אם שייך שם בושת הפת.

אמנם כל זה שכתבנו בטעמא דפריסת מפה שהוא רק ענין של בושת הפת, אינו דבר ברור בכלל, דהנה בשור או"ח סי' רצ"ט כתב וז"ל: כתב המהר"ם מרוטנבורג שצריך לזהר שלא יביאו הלחם להשולחן עד אחר ההכדלה ואם הביא פורס עליו מפה ומכסנו לפי שהוא מוקדם בפסוק וצריך להקדימו אם לא יכסנו, עכ"ל. ובבית יוסף שם, וז"ל, כן כתבו בהגהות מיימוני פכ"ט דשבת בשמו, עכ"ל. ועיי"ש בהגהות מיימוני ס"ק כ' וז"ל, כתב מהר"ם בשם רבו וכו' שוין הן שאין מביאין את הפת קודם קידוש לפי שכל הקודם בפסוק מוקדם לברכה, ואם יביא הפת יצטרך לברך על הפת קודם קידוש, אם הביא פורס מפה על הפת והווי כמאן דלית' ואז מקדש, וכן כתב, המבדיל על השולחן יזהר שלא יהא לחם על השולחן ואם יש לחם יכסנו מטעם כדפרישית, עכ"ל. והמדקדק בדבריו יראה להדיא דהוא ס"ל ריש חיוב קדימה מעיקר הדין, שהרי לא מזכיר כלל ענין זה של בושת הפת, ואע"פ שא"א להבדיל על הפת מ"מ אינו אנוס ויכול להסירו, ואם אינו מסירו עובר על דין זה.

והרבר מבואר עוד יותר בד' המדרכי בפ' ערבי פסחים וז"ל שם, בא"ד, ומיהו מה שאנו משימים המפה על הלחם שחרית יש ליתן טעם דהיינו שלא לבייש את הפת, דאם הו' מגולה בלא מפה יהי' בושת לפת דבכל יום מברכין על הפת קודם ליין ועכשיו אנו מקדימין לברך על היין, וממזה"ר אברהם (הוא אחיו של המהר"ם מרוטנבורג) שמעתי שאם הו' הפת מגולה הו' צריך לברך על הפת קודם ליין משום דאקדמי' קרא דכתיב ארץ חטה וכו', עכ"ל. ועי' עוד בלוח הדינים שעל המדרכי (מקדמון ר' יוסף איטילינג ז"ל) וז"ל בס"ק ח', ומיהו מה שאנו משימים המפה על הלחם שחרית לאו ה"ט, והוא משום שלא לבייש את הפת או משום שלא לברך על הפת קודם ליין כי הוא מוקדם בקרא, עכ"ל.

והמבואר מכל זה, דדברי הטור והש"ע בס' רצ"ט בשם המהר"ם

מרוטנבורג מיוסדים אדין קדימה ממש, ומוכרח להדיא מד' המרדכי שהביא שני הטעמים. ולא זכיתי להבין ד' המג"א והט"ז וכן הנר"א בביאורו שפירשו דבריהם מטעם בושת הפת. ובאמת צע"ג אד' הטור שבס' רע"א גבי קידוש הביא מעמא דירושלמי רצריך לפרום משום בושת, הלא הכא כהל' הברלה ס"ל שהוא מעיקר הדין, ולמה לו טעמים אחרים, והלא המתהר"ם מרוטנבורג עצמו כתב דבריו גם על קידוש הלילה.

אמנם עכ"פ אי נקטינן דחייב הקדימה הוא מדין ממש, א"כ בנידן דידן, יהא צריך לכסות הפירות שעל השולחן אם מקדש על דבר שברכתו שהכל, כי ברכתם שהיא ברכה מפורטת, יש להם קדימה על ברכת שהכל.

ולפי"ז יצא לנו דין חדש, שהוא הדין נמי כשמקדש על יין שרף או חמר מדינה, ונמצא על השולחן דברים החביבים עליו יותר שברכתם נמי שהכל, כגון דג מליח (הערינג) וכדומה, שצריך לכסותם, כי הם קודמים מעיקר ההלכה. אמנם בוודאי טעמא דבושת לא שייך כאן כלל וכנ"ל. ועי' בביאור הלכה ד"ה בפה"א מש"כ בשם האלי"ר רבה ליישב מנהגו של עולם, ואולי זה שייך ג"כ בקידוש, אבל יש לחלק, ופשוט.

והנה היכא דמקדש על היין, ופת הבאה בכיסנין מונח על השולחן ורוצה לאוכלו, אז אם היין חביב יותר, חביב עדיף, דכשאינן ברכתיהם שוות אזלינן בתר חביב אף בדבר שהקדימו קרא, וממילא אינו צריך לכסותם, אבל אם שניהם חביבים עליו בשוה, או כש"כ אם המזונות חביבין עליו יותר, אז לפי דברי המתהר"ם מרוטנבורג הנ"ל, בודאי שצריך לכסות המזונות, אבל לפי מה דמשמע מהמג"א ומהט"ז הנ"ל דרך דין בושת הפת יש ב"י, אז אפ"ל כנ"ל שכיון שהוא דבר שבלב ואולי היין חביב לו יותר, אין כאן בושת הפת, ורק בלחם ממש שייך זה, שהוא קודם לכל דבר ובכל אופן, כמבואר ברמ"א ובפוסקים. ולהכי יש לימוד זכות על הני דמקדשי בבי כנישתא קידושא רבא ואין מכסים המזונות, הגם דבכה"ג שייך שפיר טעמא דבושת, שהרי מזונות קודמת ליין דאקדמי' קרא, אלא לפי שהוא ענין שבלב ואין ניכר הבזיון, כי יכול להיות שייך חביב עליו טפי, ואז הוא קודם, ואי משום הטעם דזכר למן, י"ל דנאמר רק על לחם ממש כשקובע עצמו על סעודת שבת אבל לא על מה שאוכל בדרך ארעי. ואפשר דגם הטעם דבושת נאמר רק על פת ממש אבל לא על פת הבאה בכיסנין, ולכאז' זה תולה אם אסור לזרוק פת הבאה בכיסנין היכא דאינו נמאס, כמו לחם.

והנה ראיתי דבר חדש מאוד בבית יוסף הנ"ל בס' רצ"ט על ד' הטור, שכתב דאסור להביא פת על השולחן לפני הברלה, וז"ל שם: ומשמע דהיינו דוקא כשרוצה לסעוד מיד, אבל אם אינו רוצה לסעוד מיד, כיון דאין מבדילין על הפת לא שייך ב"י דין קדימה לענין הברלה וא"צ לכסותו, עכ"ל. והמבואר מדבריו, דאילו ה"י אפשר להבדיל על הפת ה"י אסור להביא הפת על השולחן בעת שמבדיל על היין גם אם אינו אוכל. ולכאז' קשה להבין טעמו, הלא עכשיו אינו רוצה לאכול פת, וכל דין קדימה נאמר רק כשדעתו לאכול שניהם כמבואר בפוסקים אבל לא כשדעתו רק לאכול הדבר שמברך עליו. ולכאזרה מוכרח מדבריו אלו, דכשם שילפינן מהא דאקדים קרא חטא לגפן ונתן לו חשיבות יתירה עליו, דכשמברך

לה' עליהם, צריך להקדים החלה לפני הגפן, כי הרין הוא לברך על החשוב, הוא הרין נמי במצוה, שהרין הוא שצריך לעשותה בדבר החשוב יותר כדילפינן מכל חלב לה', עי' בר"ם סוף הל' איסורי מזבח, אם הוא מקיימה באוכל, צריך לבחור, בדבר שאקדמוי קרא, או משבעת המינים שנשתבחה בהן ארץ ישראל, אם הם ראויים לכתחלה. והגם שעכשיו אין ברעתו ליהנות מהמאכל היותר חשוב, אבל הרי תכלית המצוה אינה ההנאה, אלא רבעי' שיהנה משום הרין דהמברך צריך שיטעום, וממילא מחוייב לעשות המצוה על מה שהחשיבה התורה יותר. ולפי"ז יצא, דמי שמקדש בשבת בבוקר על יין שרף וכדומה, צריך לכסות היין שעל השלחן אפילו אין ברעתו כלל לשתות יין עכשיו, דאל"כ מחוייב לקדש על היין מכיון שהוא משבעת המינים וחשוב יותר, ואינו מועיל מה שהיין שרף חביב עליו, שזה שייך רק כשהתכלית היא ההנאה ולהכי הוא מברך, אבל כשמדובר על מצוה וחויב, תלוי בעיקר בחשיבות הדבר, וזה קובע על מה לקיים המצוה, וכנ"ל.

המבשל נבילה וחלב בחלב אם מותר בהנאה

יצחק גמזו

חבר כולל „קדושת ציון”
קרית באבוב, בתיים

הרמב"ם בפ"ט מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו' כתב, המבשל בשר או חלב וכיוצא בהן בחלב, לוקה על בשולו, ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב, שאין איסור בשר בחלב חל על איסור נבילה או איסור חלב, שאין כאן לא איסור כולל ולא איסור מוסיף ולא איסור בת אחת, עכ"ל. והלח"מ הקשה הא איכא איסור מוסיף, דנתוסף בו איסור הנאה, דכיון רבשלו בחלב איתסר אפילו בהנאה. והתוספות פרק גיד הנשה דף ק"א ע"א ר"ה איסור כולל וכו' הרגישו בקושיא זו, ותירצו דאיסור הנאה לא הוי איסור מוסיף אלא איסור חמור בעלמא. אבל הרמב"ם לא ס"ל הכי, דהא כתב בסוף פ"ד מהלכות אלו, הקדישה נאסר חלבה בהנאה, ומתוך שנוסף בה איסור הנאה נוסף בה איסור קדשים, הרי דקרי ליה מוסיף. ותיריך הלח"מ דהא באיסור הנאה ליכא לאו כדכתיבנה לעיל בהלכה ב', ולא לקי עליה, אלא איסורא בעלמא, כיון ראפקיה רחמנא באם אינו ענין, וא"כ לא אמרינן מגו דאיתוסף ביה איסור הנאה נוסף עליו איסור אכילה דבשר בחלב דהוי לאו גמור ואיכא מלקות, דאין לנו להביא באיסור מוסיף אלא איסור אחר דומיא דאיסור הנוסף, אבל הכא שהוא חמור ממנו, דבאיסור הנוסף ליכא מלקות, הוא קל, לא מיייתנין לאיסור אכילה דבשר בחלב דאיכא מלקות, עכת"ד. מבואר מרבירי דבשר נבילה וחלב שהתבשל בחלב יהי' אסור מדאורייתא בהנאה ככל בשר בחלב, רק באיסור הנאה של בשר בחלב ליכא מלקות.

והחתם סופר בשו"ת חלק יו"ד תשובה צ"ב כתב דנעלם מהלח"מ דברי פירוש המשניות לרמב"ם פ"ג רכריתות דהקשה את קושיה הלח"מ אמאי בשר

נבילה וחלב שהתבשל בחלב לא נימא דיחול איסור בשר בחלב שנאמר בהנאה על איסור נבילה וחלב, ותידיך דיש כאן נקודה נפלאה שזה מפתח לענינים אחרים דבשר בחלב האיסור הנאה ואיסור האכילה ארוקין זה בזה, דאיסור הנאה נלמד מהא ראסדו הכתוב באכילה, וכל האסור באכילה אסור בהנאה עד שיפרט לך הכתוב, לכן כיון שלא חל איסור אכילה לא חל איסור הנאה, ומותר הוא בהנאה. וכן הגאון בדגול מרבבה ביו"ד ריש סימן פ"ז כתב דהמיקל כרמב"ם שבשר נבילה וחלב שהתבשל בחלב מותר בהנאה לא הפסיד, כיון שאין תוס' חולקים להדיא לאסור בהנאה.

ונראה לישב דעת הלח"מ, דהנה הצפנת פענח על הרמב"ם הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"ו, הקשה על הרמב"ם בפירוש המשניות פ"ג דכריתות שם"ל דבשר נבילה וחלב שהתבשל בחלב מותר בהנאה, מהגמרא בחולין דף קט"ו ע"ב דאמרינן דבי רבי אליעזר תנא „לא תאכלו כל נבילה“ וגו', אמרה תורה כשתמכרנה לא תבשלנה ותמכרנה. ופרש"י דבסיפא דקרא לא תאכלו כל נבלה כתיב בשר וחלב, והתורה אמרה לא תבשלנה בחלב ותמכרנה אלמא אסורה בהנאה. א"כ מפורש דנבילה שבשלה בחלב אסורה בהנאה. ומתיר הצפנת פענח דעל הנבילה אין חל איסור בשר בחלב דאין איסור חל על איסור, אבל על החלב חל איסור בשר בחלב, אם נימא דטעם כעיקר אין עליו מלקות מן התורה, ובפרט דקימ"ל גבי שאר איסורים אין חתיכה נעשית נבילה, א"כ החלב לא נאסר משום נבילה, וחל עליו איסור בשר וחלב, ועל זה אומר דבי רבי אליעזר דנאסר בהנאה. ומקשה על תירוצו דמלשון הרמב"ם בפ"ג דכריתות משמע דאין חל עליו כלל שם בשר בחלב גם לגבי החלב, ומתיר דזה תלוי אם בבשר וחלב יש אוסר ונאסר, או שניהם שווים, דבחולין דף ק"ח ע"ב איתא מחלוקת בחצי זית בשר וחצי זית חלב שבשלו זה עם זה, דלרב אין לוקה, וללוי לוקה. והסבר מחלוקתם, דלרב הבשר אוסר החלב, והחלב אוסר הבשר, לכן צריך כזית בכל אחר, ולוי ס"ל דשניהם שווים שנאסרים לכן מצטרף חצי זית בשר וחצי זית חלב. ולפ"ז אפשר לישב דהרמב"ם בפ"ג דכריתות ס"ל כרב דבשר וחלב הוי שהבשר אוסר החלב, והחלב אוסר הבשר, וכיון דהנבילה לא נאסרת דאין איסור חל על איסור, לא נאסר החלב, אולם הרמב"ם פסק כלוי דשניהם שווים, א"כ חל על החלב איסור בשר בחלב, והגמרא בחולין דף קט"ו ע"ב דבי רבי אליעזר ס"ל דהחלב נאמר כלוי, עכת"ד. אולם בשו"ת חתם סופר ביו"ד תשובה צ"ב כתב רכיון ראין הבשר נאסר אין החלב נאסר. וכן החזו"א ביו"ד סימן כ"ב כתב, ואפשר שאינו לוקה גם על החלב, כיון שאיסור בשר בחלב, הוא אוכל המורכב, וטעם המורכב שהוא טעם החדש הוא עצם האיסור, וטעם הבשר לעולם אין לוקין עליו מפני שאין איסור חל על איסור, וחסר כאן צורת בשר בחלב ואין לוקין על החלב, עכת"ד. וס"ל דאפילו ללוי דחצי זית בשר וחצי זית חלב לוקין עליו, היינו כיון דטעם המורכב שנוצר ע"י התערובת אסור, אולם בנבילה דהבשר לא נאסר, חסר בצורת בשר בחלב, ולא לוקין גם על החלב. ולפ"ר החת"ס והחזו"א קשה על הרמב"ם בפ"ג

דכריתות מהגמרא בחולין קט"ו ע"ב ראמרין רבנבלה שבשלה בחלב נאסרה בהנאה.

והנראה לע"ר ליישב, דהנה הרמב"ם בפירוש המשניות בפ"ג דכריתות כתב וז"ל, שבשר בחלב נאסר בהנאה מפני שאסרו הכתוב לאכילה, שכל האיסור באכילה אסור בהנאה עד שיפרט לך הכתוב, ואין שם כתוב שאוסר אכילתו, וכתוב שאוסר הנאתו, רק שני הענינים יחד הם איסור בשר בחלב, ולפיכך כשאנו אומרים אין איסור חל על איסור לא יחול איסור בשר בחלב על איסור נבילה, ולא הי' אסור בהנאה, אבל הוא מותר בהנאה, עכ"ל. וכונת הרמב"ם להא דאיתא בגמרא בחולין דף קי"ד ע"ב אמר רב אשי מניין לבשר בחלב שאסור באכילה שנאמר „לא תאכל כל תועבה“, כל שתעבתי לך הרי הוא בבל תאכל, ופרש"י והרי תיעבתי לך להתרחק מבשולו, ואין לי אלא באכילה, בהנאה מנין, כדרכי אבהו, דאמר רבי אבהו אמר ר"א כל מקום שנאמר לא יאכל וכו' אחר איסור אכילה ואחר איסור הנאה משמע עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט בנבילה וכו'. וס"ל לרמב"ם דכיון דאיסור הנאה נלמד מאיסור אכילה, וכיון שבנבילה לא חל איסור אכילה, לא חל איסור הנאה, אבל בגמרא בחולין דף קט"ו ע"ב לתנא דבי רבי אליעזר דרריש לאיסור הנאה מקרא בפני עצמו שאמרה תורה כשתמכרנה, לא תבשלנה בחלב ותמכרנה, א"כ אע"פ שאיסור אכילה לא חל על נבילה מ"מ איסור הנאה חל.

ולפי דברינו מיושב שפיר דעת הלח"מ, דס"ל דחלב ונבילה שבשל בחלב נאסר בהנאה, דבדאי לא נעלם ממנו דברי הרמב"ם בפ"ג דכריתות דמותר בהנאה, אולם הרמב"ם אזיל לדעת רב אשי דילף איסור הנאה בבשר בחלב מאיסור אכילה כדפרישית, אבל להלכה כתב הרמב"ם בפ"ט מהלכות מאכלות אסורות הלכה ב' וז"ל, לא שתק הכתוב מלאסור האכילה אלא מפני שאסר הבישול, כלומר ואפילו בשולו אסור ואין צריך לומר אכילתו, עכ"ל. והמגיד משנה כתב דמקורו ממדרש ויקרא דבה, ומקשה הלח"מ הרי הרמב"ם בספר המצוות מצוה קפ"ז פסק כתנא דבי רבי ישמעאל, דנאמר „לא תבשל גדי בחלב אמו" ג' פעמים, א' לאיסור אכילה, א' לאיסור הנאה, וא' לאיסור בישול, ולמה הביא כאן הדרשא של המדרש דילף איסור אכילה מק"ו מאיסור בישול, ומתרץ הלח"מ דהרמב"ם פסק כתנא דבי רבי ישמעאל דילף מג' פעמים „לא תבשל גדי בחלב אמו" איסור אכילה, והיינו משום דאם אינו ענין לגופו לאיסור בישול תנאו ענין לאיסור אכילה, וכיון דכל האיסור ילפינן מאם אינו ענין הרי אין לוקין עליו, לכן כתב הרמב"ם כדברי המדרש דמן הדין יש לאסור אכילה מכ"ש דבישול, אולם מכח זה אין לוקין דאין עונשין מן הדין, אבל מכח הק"ו אמרינן דהלאו של לא תבשל גדי, הוי כאילו נכתב בהדיא אכילה ולוקין על אכילתו, אולם איסור הנאה דילפינן מלא תבשל גדי, באם אינו ענין לגופו תנאו ענין לאיסור הנאה לא לקי, עיי"ש. ולפ"ד הלח"מ יוצא דאיסור הנאה לא נלמד מהפסוק של איסור אכילה, אלא הוי קרא בפני עצמו ג' פעמים לא תבשל גדי, א' לאיסור אכילה וא' לאיסור

הנאה. לכן שפיר כתב הלח"מ דחלב ונבילה שבשלם בחלב, אע"פ שלא נאסר באכילה נאסר בהנאה.

ודעת החת"ם בתשובה צ"ב שהביא להלכה דעת הרמב"ם בפ"ג דכריתות דנבילה וחלב שבשלם בחלב כיון שלא נאסר באכילה משום בשר בחלב לא נאסר בהנאה. נראה דאזיל לשיטתו בחידושו למסכת חולין רף קי"ד ע"ב שהביא דברי הרמב"ם בפ"ט מהלכות מאכלות אסורות הלכה ב', לא שתק הכתוב מלאסור האכילה אלא מפני שאסר הבישול, כלומר ואפילו בשולו אסור ואין צריך לומר אכילתו. והכסף משנה בפרק א' מהלכות טומאת מת הלכה ב' כתב דהיינו דרשא דרב אשי בחולין קי"ד ע"ב מכיון שאסר בישולו, הוי בכלל לא תאכל כל תועבה, כל שתעבתי לך הרי הוא בכל תאכל. ומבאר החת"ם רמזשם זה אין לוקין כיון דהוי לאו שבכללות, ואין לוקין עליו, ולכן צריך הרמב"ם גם להא דכתב בספר המצוות משום ג' פעמים לא תבשל גרי, א' לאיסור אכילה וכו', ומשום הדרשא של לא תבשל גרי, כיון דדרשינן באם אינו ענין לגופו תנחו ענין לאכילה אין לוקין עליו, אבל כיון דעצם האיסור ילפינן מלא תאכל כל תועבה, וכיון שאינו איסור חדש, לוקין גם על לאו שנלמד מבאם אינו ענין, עיי"ש. ולפי דברי החת"ם פסק הרמב"ם להלכה כרב אשי ראיסור אכילה נלמד מלא תאכל כל תועבה, וכן איסור הנאה נלמד מהא רכל מקום שנאמר לא תאכל, אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה משמע. ולכן שפיר הביא החת"ם את דברי הרמב"ם בפ"ג דכריתות להלכה דנבילה וחלב שבשלם בחלב כיון שלא נאסר באכילה לא נאסר בהנאה. ובכסף משנה בהלכות טומאת מת פרק א' הלכה ב' הביא ב' פירושים בדעת הרמב"ם, א' דיליף מלא תאכל כל תועבה, ב' דאיסור בישול כרי שלא יבוא לאכול, וכמו שביאר המגיד משנה והלח"מ משנה בדעת הרמב"ם. ולפי דברינו יוצא שלפי פשט אחד של הכסף משנה ברמב"ם דיליף איסור אכילה הברש בחלב מלא תאכלו כל תועבה, שפיר פסקו הרגול מרבבה והחת"ם כדברי הרמב"ם בפ"ג דכריתות דנבילה וחלב שהתבשל בחלב מותר בהנאה, אולם לדברי המגיד משנה ולפשט אחד של הכסף משנה ולפ"ד הלח"מ דהרמב"ם פסק להלכה כדברי המרדש דיליף ק"ו מאיסור בישול על איסור אכילה, ואיסור הנאה לא נלמד מאותו פסוק של איסור אכילה, א"כ נבילה וחלב שהתבשל בחלב יהי' הדין שאסור בהנאה.

ולהלכה נראה, כיון דהפתחי תשובה בסימן פ"ז ס"ק ו' הביא דברי הפמ"ג נקטינן דאסור בהנאה מהתורה, וכל ההיתר של הרגול מרבבה והחת"ם בנוי על דברי הרמב"ם בפ"ג דכריתות, וכיון דלדברי המגיד משנה והכסף משנה לפשט אחד והלח"מ אסור, נראה דיש לאסור, וכן פסק הדרכי תשובה סימן פ"ז ס"ק ל"א בשם ספר בית הלל ופמ"ג וחוו"ד.

בסוגיא דחזקי' ור' אבהו

יוסף יונה גבריאלי ווייסבלום

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

במס' פסחים (כ"א ע"ב) אמר חזקי' מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה שנאמר לא יאכל חמץ (בציר"י) לא יהא בו היתר אכילה, ואמרינן שם, ופליגא רר' אבהו דא"ר אבהו כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל ולא תאכלו אחר איסור אכילה ואחר איסורי הנאה במשמע וכו'. והנה הרמב"ם בהל' חמץ פ"א ה"ב כתב וז"ל, החמץ בפסח אסור בהנייה שנאמר לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר אכילה, וזהו כחזקי', ובהל' מאכלות אסורות פ"ה הט"ו כתב וז"ל, כל מקום שנאמר בתורה לא תאכל לא תאכלו לא יאכל אחר איסור אכילה ואחר איסור הנאה במשמע וכו'. והקשו המפרשים על הרמב"ם (עי' לח"מ) דהאיך פסק הרמב"ם פעם אחת כחזקי' דדרש מלא יאכל (בציר"י), ופ"א בר' אבהו דדרש מהכלל דכל מקום שנאמר וכו', הלא בגמ' אמרו דפליגי חזקי' ור' אבהו, והאיך אפשר לקיים שניהם.

ונקדים קושיית הפני יהושע שהקשה אמאי לא יליף חזקי' מק"ו מותר ומבב"ח ושאר איסורי הנאה ראינו בכל יראה ואסורין בהנאה מכ"ש חמץ שהוא בכל יראה, וכתב שם לתרץ דנ"מ לענין מלקות, דאי ילפינן איסור הנאה מקרא דלא יאכל, לוקה, אבל אי ילפינן מק"ו, הא קי"ל דאין עונשין מן הדין וליכא מלקות, וכתב שם רזה י"ל לשיטת התוס' דוקא דשייך מלקות באיסור הנאה, אבל להרמב"ם תקשי, דס"ל דאין לוקין על איסור הנאה, וא"כ להרמב"ם שפיר שייך למילף מק"ו משאר איסורי הנאה.

ויש ליישב, דהנה הקשה בס' עט סופר (ח"ב כלל נ"ד) דמנ"ל לגמ' דחזקי' פליג על ר' אבהו, דלמא לדירי' נמי לא יאכל משמע איסור הנאה כר' אבהו, והא דאיצטרך למילף איסור הנאה מלא יאכל בציר"י משום דיש הוכחה דמותר בהנאה דאל"כ האיך עובר בכל יראה הא לא הוי ידירי', ומנ"ל לעשות גזה"כ דעשאן הכתוב כאילו הוא ברשותו, כדאיתא לעיל דף ו' ע"ב, ולפיכך שני לי' בדיבורי' וכתב לא יאכל בציר"י להודיע דאסור בהנאה.

וכעין סברא זו כתב האור חרש ליישב קושיית הפנ"י הנ"ל שהקשה והא אסור בהנאה מק"ו, דיש בה איסור כל יראה, משא"כ בשאר איסורי הנאה, רזה אינו דמה שחמץ אסור בכל יראה, אדרבה מזה ראי' שיהא מותר בהנאה, וליכא למידרש הק"ו, וא"ש גם לשיטת הרמב"ם דליכא מלקות.

ובתחלת העיון דציתי ליישב לשיטת הרמב"ם דאה"נ דחזקי' מודה לר' אבהו דבכל מקום שנא' לא יאכל וגו' איסור אכילה והנאה במשמע, אלא בחמץ בפסח לבד למד חזקי' איה"נ מלא יאכל בציר"י, כיון דיש הוכחה דחמץ יהא מותר בהנאה מהלאו דלא יראה, לך", ומה שאמדו דפליג אר' אבהו, היינו רק לגבי חמץ אי נילף היתר הנאה מכל יראה, ולפיכך הביא הרמב"ם בהל' מאכ"א הלימוד דר'

אבהו כ"מ שנאמר וכו', כי זה ג"כ שיטת חזקי, אלא דפליג בחמץ בפסח, וזה שהביא הרמב"ם בהל' חמץ דאסור בהנאה משום לא יאכל כרחוקי'.

והנה באור חדש רצה ליישב כן רק בשיטת הרמב"ם, ולא הזכיר דגם חזקי' יכול לסבור כן, ואחר העיון ראיתי דהאמת אתו, דלפי דברי לא אתי שפיר מה שחקשה בנמ' (כ"ב ע"ב) ולחזקי' למאי הלכתא עיי"ש, וגם לחלן (כ"ג ע"א) ולחזקי' למה לי למיכתב וכו' עיי"ש. מכל זה משמע רחוקי' לא ס"ל כלל תך דר' אבהו, וזהו מה דקשה לי' להעט סופר, דמנ"ל באמת להש"ס לפרש כן דברי חזקי', דלמא ס"ל בכל התורה כר' אבהו חוץ מחמץ מכח בל יראה, וע"כ צ"ל דלא ס"ל להש"ס תך סברא דיש הוכחה מכח בל יראה דמותר בהנאה מכח איזה טעם שיהי', ומשו"ה הבין רחוקי' ע"כ לא ס"ל הא דר' אבהו. ולפי"ז נרחית גם תי' האור חדש בשיטת הרמב"ם, דאי סתמא דש"ס לא ניחא לי' בהך סברא מהיכי תיתי להרמב"ם לסבור כן.

וי"ל לפמ"ש הצ"ח דלר' יהודה דרריש מנ' פעמים לא יאכל חמץ, א' לפני זמנו, וא' לאחר זמנו, ראסור לאכול חמץ, אבל לחזקי' מותר בהנאה דדוקא בתוך זמנו כתיב לא יאכל בצירי' דלישתמע איסור הנאה, ע"ש. ולכאור' מנ"ל דמותר בהנאה דלמא מורה דאסור בהנאה כעין מ"ש הרשב"א בתוס' כ"ג: ד"ה מאי בינייהו דכיון דנתרבה חמץ נוקשה וע"י תערובות לאיסור אכילה, ה"ה להנאה, וכמו שכתב רש"י בתחלת פרק אלו עוברין דיש בו גם בל יראה דשם חמץ חד הוא, ואפשר ה"ה לענין לפני זמנו ולאחר זמנו, רק י"ל דדייק כן מלשון חזקי' גופי', דכתב מנין לחמץ „בפסח" שאסור בהנאה ולכאורה הי' סגי באומרו מנין לחמץ שאסור בהנאה, רק שבא לשלול קודם ואחר פסח, ודוקא תוך הפסח אסור מכח לא יאכל בצירי', אבל קודם ואחר לא, ולא ס"ל דסברא הנ"ל שכתב הרשב"א ורש"י לענין תערובות, שייך בקודם זמנו. ולפי"ז מתורץ קושית העט סופר הנ"ל וקושייתי על האור חדש, דמלשון של חזקי' מוכח דלא ס"ל כר' אבהו מדשלל שלא במזנו באומרו בפסח, והא לר' אבהו הוי אסור בהנאה דגם שם נאמר לא יאכל, וגם ליכא למימר דיש הוכחה להתיר מכח בל יראה, דהא בל יראה אינו נוהג רק בפסח, וע"כ רחוקי' לא ס"ל כלל דר' אבהו, ומתורץ קו' העט סופר. ולפי"ז יש להעמיד דברי האור חדש ליישב דברי הרמב"ם, דהש"ס ג"כ מורה דיש הוכחה להיתר הנאה מכח בל יראה, רק דמלשון חזקי' מוכח דלא ס"ל כר' אבהו ולא מכח סברא דעלמא, והסברא יכולה להיות אמת, וזהו דעת הרמב"ם.

ועוד יש ליישב דברי הרמב"ם, עפ"י מ"ש הגאון רעק"א בחידושו דאפשר לפרש דלא יאכל אינו כולל שני ענינים נפרדים, אכילה והנאה, רק דס"ל לר' אבהו דאכילה שאסרה תורה בלא תאכל ר"ל הנאת אכילה וכאלו אמרה תורה לא תהנה באכילה, וה"ה כל הנאות, אלא דתפסה התורה הנאה דשכיחא דחיינו במאכל עיי"ש. אמנם להרמב"ם דס"ל אין בנידין בנותן טעם, ע"כ אי אפשר לפרש לא יאכל, דר"ל לא ינהה באכילה, שהרי כתיב על כן לא יאכלו בנ"י את גיד הנשה, וס"ל דאין בנידין בנותן טעם, וא"כ איזה הנאה איכא באכילתו שיחא שייך לאסור הנאת אכילה, ולא שייך למימר דנקט עיקר הנאה, שהרי שאר הנאות חשיבי יותר מהנאות אכילה, והאיך קאמר בנמ' אליבא דמ"ד אין בנידין בנו"ט דאסור בהנאה

אליבא דר' אבהו, אלא צ"ל דלא יאכלו קאי על שני ענינים נפרדים, אכילה, והנאה. ועוד יש להביא רא' לזה, שהרי כתב הצ"ח דלמ"ד רילף איסור הנאה בכ"מ מלכלב תשליכון אותו, ע"כ אין במשמעות לא יאכל גם איסור הנאה, אלא איסור אכילה לבד, והנאה נאסר מהמיעוט דאותו, והרמב"ם פסק בהל' ע"ז פ"י ה"ד דאסור ליתן לעכו"ם מתנת חנם משום או מכור לנכרי דקסבר דברים ככתבן, וגם סובר דחולין שנשחטו בעזרה הוא דרבנן, א"כ ע"כ יליף הא דר' אבהו לר' יהודה מלכלב תשליכון אותו, אבל לר' אבהו שפיר נוכל לומר דהוי כאילו כתיב לא תהנה באכילה, דר' אבהו ס"ל דיש בנידין בנותן טעם.

ולפ"ז י"ל דהרמב"ם סבר בכל מקום כר' אבהו, ור' אבהו קסבר גם בפסח דכתיב לא יאכל, דאין לומר דמתיבת, "לך" י"ל דמותר בהנאה, כיון דהפירוש של לא יאכל הוי לא תהנה באכילה, וע"כ אסור בהנאה (ומה שעובר אבל יראה, משום דעשאו חתוב כאלו הוא ברשותו) ולא התיר הכתוב בפירוש כמו בנבילה, ממילא אי אפשר לאפוקי משמעות לא יאכל מלא תהנה באכילתו. אבל להרמב"ם דקסבר דלא יאכל משמע רק אכילה, והמיעוט דאותו נאסר ג"כ בהנאה, זה אינו בחמץ, דכיון דעובר בבל יראה נאמר דכאן מותר בהנאה, דהא לא הוציא לא יאכל ממשמעותי, והוי ס"ד דמיעוט דאותו לא קאי על חמץ מכל, "לך" דבל יראה, הלכך בחמץ צריך להביא הרמב"ם הלימוד של חזקי' דשני ל' בריבורי, וכתיב לא יאכל (בצירי), דאז משמעות של לא יאכל משמע ג"כ הנאה.

עולת שבת בשבתו

אחרי

ואת זכר לא תשכב משכבי אשה. י"ל בזה ע"ד רמז, עפימ"ש"כ בספר כתב סופר עה"ת בפ' תולדות (ד"ה ויתן) על דברי הגמ' ביומא (דף ע"א ע"א) עה"פ אליכם אישים אקרא, אמר רבי ברכי' אלו תלמידי חכמים שדומין לנשים ועושין גבורה כאנשים. וכתב שם הכוונה, דהנה מאז ומקדם זבולון הוא המפרנס ליששכר, ולכאורה יש להפליא, זו תורה וזו שכרה, שתלמידי חכמים בחירי ד' הקרובים אליו צריכים להיות נהנה משל אחרים, והרי אמרו חכמז"ל המצפה לשולחן של אחרים עולם חשוך בעדו, אך באמת להתבונן היטב הרק בעיניו יראה ויבין כי נהפוך הוא, שבזכות התלמידי חכמים ניוון העולם, ע"ד שאמרו חכמז"ל כל העולם ניון בשביל חנינא בני, והמה משפיעים לכל העולם ונותנים מזכותם להנות בהם אחרים, רק מי שאין לו לב להתבונן נרמה לו כי לומדי תורה מתפרנסים משל אחרים, וחושב שהת"ח הוא בכחי' מקבל, ובאמת לא כן הוא, אלא הת"ח הוא המשפיע ואחרים מקבלים ממנו. וזהו כוונת דברי חכמז"ל הנ"ל, ת"ח שדומין לנשים, כי נודע דמקבל מתואר בשם אשה, ונותן ומשפיע בשם איש יכונה, ולכן הת"ח דומין בעיני בני אדם לנשים שמקבלים, ובאמת עושים גבורה כאנשים להשפיע פרנסה לאחרים, עכ"ד.

וּזְשָׁה"כ, וְאֵת זָכַר, הֵייוּ הַת"ח, כְּשֶׁתְּבֹא לְתִמְכּוֹ וּלְסַעְדּוֹ, הִזְהַר וְהִשְׁמַר שֶׁלֹּא לְהִשְׁפִּילוֹ וּלְהִשְׁכִּיבוֹ מִשְׁכְּבִי אִשָּׁה, שִׁיהִי הַת"ח בְּעֵינֶיךָ כְּאִשָּׁה מִקְבֵּלָתָה, רַק יָדוּעַ תִּרְעַע כִּי נִהְפֹךְ הוּא, שֶׁתִּלְמִידֵי חֲכָמִים אַעֲפ"י שְׂדוּמִין לְנָשִׁים, עוֹשִׂין גְּבוּרָה כְּאִנְשִׁים, וּמִשְׁפִּיעִים עַל הַתּוֹמְכִים כָּל מִינֵי הַשְּׁפָעוֹת טוֹבוֹת. (כ"ק מֶרֶן אֲדוּמוֹ"ר שְׁלִיט"א)

קְדוּשִׁים

וְהֵייתֶם לִי קְדוּשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' וְאֲבָדִיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי. י"ל בּוֹהַ ע"ד הַרְמוֹ, דִּתְנָה אֵיתָא בְּמִס' סְנֵהֲרֵרִין (ל"ט ע"א) אָמַר לִי קִסְמָה תָּא נִיהוּ לְעֵמָא חָד, א"ל אֲנִי דְמַחְלִינָן לֹא מְצִינָן מִיהוּ כּוֹוֹתִיכּוֹ אֶתּוֹן מַחְלִיתוֹ וְהוּוֹ כּוֹוֹתָן. וְכֹתֵב שֵׁם הַמַּהֲרֵשׁ"א (בְּחִירוֹשֵׁי אֲנָרוֹת) שֶׁהוּא הַשֵּׁעַם הַנֶּכּוֹן בְּמִצּוֹת מִלֵּה אוֹת בְּרִית בְּבִשְׂרֵינוּ רֵלָא מְצִינוּ לִיהוּ כָּכֵל הַגּוּיִם, עֵי"ש. וְנוֹדַע דְּבְרֵי הַרְמַכ"ם בְּסִפְרוֹ מוֹרָה נְכוּכִים בְּשֵׁעַם מִצּוֹת מִלֵּה, שֶׁמַּחֲלֶשֶׁת כַּח הַתְּאוּוֹה וְגוֹרֵמַת קְרוּשָׁה יִתִּירָה בְּאֶרֶס. וְהִנֵּה הַסּוֹפִי תִכּוֹת שֶׁל אֲנִי הוֹי"ה וְאֲבָדִיל אֶתְכֶם, הֵם אוֹתִיּוֹת מִל"ה. וּזְשָׁה"כ, וְהֵייתֶם לִי קְדוּשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' וְאֲבָדִיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי, שְׁעַל יְדֵי מִצּוֹת מִלֵּה הַנֶּרְמָזוּ בְּפֶסֶק זֶה, תִּהְיוּ מוֹבְדִּילִים וּמוֹפְרָשִׁים מֵאֻמוֹת הָעוֹלָם, וְגַם תִּזְכּוּ לִהְיוֹת קְדוּשִׁים בְּאוֹת בְּרִית קְדוֹשׁ. (כ"ק מֶרֶן אֲדוּמוֹ"ר שְׁלִיט"א)

אֲמוּר

דְּבַר אֵל אֶהְרֵן וְאֵל בְּנָיו וַיִּנָּזְרוּ מִקְדָּשִׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יַחֲלִלוּ אֶת שֵׁם קְדָשִׁי אֲשֶׁר הֵם מִקְדָּשִׁים לִי וְכו'. י"ל כִּי נוֹדַע אֲשֶׁר מִי שִׂוְדַע וּבִקִּי, כָּל הַשִּׁבְחִים אֲשֶׁר מִשְׁבַּחִים הַמּוֹן עִם לְבוֹרָא יִתְעַלָּה, אֲצֵל הַיּוֹדְעִים, לֹאִין יַחֲשֵׁב, אוֹלָם הַמּוֹן עִם יִפְאָרוֹ וַיִּשְׁבַּחוּ לְפַעְמִים בְּרַבְרִים מְנַשִּׁימִים אֲשֶׁר לַעֲיִן הַנְּבוֹנִים לְחִסְרוֹן יַחֲשֵׁב, אוֹלָם אַעֲפ"כ רְאוּי לְהַמּוֹן לְהַנִּיחֵם עַל מִנְהַגָם כִּי לֹא יִרְעוּ וַיִּבְנוּ בְּרַבְרִים עֲמוּקִים. לִזֶּה אָמַר דְּבַר אֵל אֶהְרֵן וְכו', הֵייוּ הַגְּדוֹלִים, וַיִּנָּזְרוּ מִקְדָּשִׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הֵייוּ הֵם לֹא יִשְׁבַּחוּ הַבּוֹרָא יִתְעַלָּה בְּעֵינֵיהֶם מְנַשִּׁימִים ח"ו, וְאַעֲפ"כ לֹא יַחֲלִלוּ אֶת קְדָשִׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מִקְדָּשִׁים, הֵייוּ לֹא יֹאמְרוּ לָהֶם כִּי תִבֵּל דּוֹבְרִים, וְהֵבֵן זֶה כִּי קִצְרֵת⁽¹⁾.

(הַנֶּאֱמָר מוֹה"ר אֲבֵרְהָם שִׁיקְטִין אֲבֵר"ק בְּרַעֲסֻלּוּיָא זצ"ל⁽²⁾)

(1) בְּעֵינֵי זֶה שִׁמְעֵנוּ מִפ"ק כ"ק מֶרֶן אֲדוּמוֹ"ר שְׁלִיט"א שֶׁשִּׁמְעָה מִפ"ק כ"ק מֶרֶן אֲדוּמוֹ"ר זְצוּק"ל הו"ד בְּשֵׁם כ"ק אֲבִיו מֶרֶן אֲדוּמוֹ"ר הַדְּאִשּׁוֹן זְצוּק"ל שֶׁהִגִּיד בְּשֵׁם מִרְדָּשׁ (לֹא יִדְעֵנוּ מִקּוֹמוֹ) שֶׁפַּעַם אַחַת כִּשְׁחָלַךְ תִּנָּא אַחֵר בְּשֶׁרָה פָּנַע בְּאֵנָם מִים וְרָאָה אִיךָ אִישׁ אַחֵר קוֹפֵץ מֵעֵבֶר אַחֵר שֶׁל הָאֵנָם לְעֵבֶר הַשְּׁנִי, וְאוֹמֵר בְּקוֹל דֶּם תִּיבַת, "טַמָּא", וְאָח"כ קוֹפֵץ בַּחֲזָרָה, וְשׁוֹב שְׁנִית אוֹמֵר בְּקוֹל דֶּם תִּיבַת, "טַמָּא", וְכֵה עֲשֵׂה כְּמָה פַּעְמִים הַלּוֹךְ וְשׁוֹב, וְכִשְׁדָּרָה הַתִּנָּא דְּבַר מוֹזֵד זֶה, נִיגַשׁ אֵלָיו וְשָׁאֵלוּ בְּתַמְחוּן, מַה זֹּאת, וְעָנָה לוֹ הָאִישׁ הַקּוֹפֵץ, אִישׁ פְּשׁוּט אֲנִכִּי, וַיֵּשׁ לִי הַשְׁתַּוִּקְקוֹת לְעִבּוֹד אֶת ד' וְלַחֲלֹל וּלְשַׁבְּחוֹ עַל כָּל הַטּוֹב אֲשֶׁר גָּמַלְנִי, אֶךְ לְדַאֲבוּנִי לֹא לְמִרְתִּי מִימֵי מֵאוֹמָה וַאיִנְנִי בְּקִי בִלְשׁוֹן הַקְּדוֹשׁ, כִּי אִם תִּיבַת אַחַת אֲנִי יוֹדַע, וְהִיא תִיבַת, "טַמָּא", לִכֵּן אֲנִי קוֹפֵץ הֶרְבֵּה פַּעְמִים ע"ג הָאֵנָם מִים וּבְכָל פַּעַם אֲנִי צוֹעֵק תִּיבַת, "טַמָּא", וְכֵה אֲנִי מְבַרֵךְ וּמוֹרָה לְד' עַכ"פ בְּתִיבַת הַיַּחֲדָדָה שֶׁאֲנִי יוֹדַע. כְּשִׁמּוֹעַ הַתִּנָּא תִּשׁוּבָתוֹ, נִצְמַעַד מְאוֹד, וְאָמַר לוֹ, יָדוּעַ תִּרְעַע כִּי תִיבַת זֶה אֵינָה נָאָה, וַאיִנְנָה דְּאוֹי

בהר

במדרש עה"פ וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך הה"ד אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ד'. וצ"ב השייכות. גם כבר עמדו חכמז"ל בירושלמי על לשון משכיל אל דל ולא אמרו נותן אל דל, וגם מה זה שאמר ביום רעה ימלטהו ד', למה דוקא ביום רעה, ואיזה מדה כנגד מדה היא. אך יובן, דשני סוגי נותני צדקה הם, יש שאינו נותן לעני עד שידוע שהעני אינו דמאי כההוא דכתובות (דף ס"ח), ויש שאינו מבחין, רק כל הפושט יד נותן לו. והנה מדת השני טובה מהראשון, דאיהו דירי' עביר, והרי אמרו חכמז"ל שם בכתובות דכל המעלים עין מן הצדקה כאילו עובר ע"ז, אמנם אעפ"כ יש למצוא יתר שאת למדת הראשון המדקדק אחר העניים, כגון אם אירע פעם א' עפ"י סיבה ששניהם העלימו עין מן איזה עני ושלחו אותו ריקם, הראשון יכול ליתן אמתלא ביום דין, שחשש שמא רמאי הוא, אבל השני אין לו תירוץ זה הואיל ואינו רגיל לדקדק בשום פעם. והנה התוס' כתבו (ב"ב דף ח', וחולין דף ק"י) דמצות צדקה הוי רק עשה ולא ל"ת. וידוע מנמ' דמנחות (דף מ"א) דאעשה לא מענשין למעלה רק בעידן דיתחא. וזשה"כ, אשרי משכיל אל דל, כלו' שמשכיל עליו לדעת אם רמאי הוא, או לא, ועי"ז אם העלים עין איזה פעם מן הצדקה, אפ"ה ביום רעה, היינו בעידן דיתחא, ימלטהו ד' בזכות הצדקה, כי יש לו תירוץ מספיק.

והנה האלשיך דקדק על הפסוק הנ"ל וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך, דהאי עמך מיותר הוא. ולהנ"ל יתכן שהפסוק אתי להורות, דדוקא אותו עני שהוא עמך ואתה מכיר בו שאינו רמאי, אותו אתה מחויב להחזיק בו ולא הזולת. ועפ"ז שפיר מובן כוונת המדרש, וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך, וקשה לי' להמדרש דתיבת עמך מיותר הוא, וע"ז מייתי הקרא, אשרי משכיל אל דל, שמשכיל להבחין אם רמאי הוא אם לאו, ועל זה בא תיבת עמך, להורות כנ"ל.

(הנאון מוה"ר שמשון בלאך בעל נזירת שמשון זצ"ל³)

להלל בה את הקב"ה, בוא ואלמדך תיבת אחרת, והיא תיבת „טהור“, ובה נאה לבדך את ד'. האיש הנ"ל נענה לרבני התנא, ואמר טוב הרבר, והבטיח שמעתה יצעוק בכל פעם תיבת „טהור“. והתנא שב למקומו.

קעבור איזה שעות, שוב נצץ בקרב האיש הנ"ל השתוקקות להלל לד', וקפץ ע"ג המים, אך כשרצה לצעוק תיבת „טהור“, נשמט מזכרוננו התיבה ששמע מאת התנא, כי כח הזכרון שלו הי' קצר ר"ל, ולא די בזה, רק נתבלבל כל כך, שנשתכח מזכרוננו גם תיבת „טמא“ שהי' מורגל בה עד עתה. הדבר נגע ללבו עד מאוד, ומרוב צערו נתיישב על שפת היאור והתחיל לבכות מרה, ונעשה רעש גדול בשמים, ובאה פקודה מן השמים לאותו תנא שיחזור לאותו מקום, ויזכיר להאיש הנ"ל תיבת „טמא“ שהי' מורגל בה מימים ימימה, כי עבורתו רצוי' בשמים עד למאור.

כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד בעת סיפרו ענין זה, סיים ואמר, אשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו שיש לנו הזכ"י לומר „וטהר“ לבנו לעבדך באמת. . .

(2) הועתק מכת"ק המונח ברשותו של ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר רפאל יצחק רייכמאן שליט"א ראש ישיבת כולל מאה שערים בירושלים עיה"ק. תשואח"ח לו.

(3) הובא בספר בינת יששכר (פראג תקמ"ה) לבנו הנ"ד יששכר בער בלאך אבר"ק מעמניץ (בדף כ"ו), בשם אביו הנאון הנ"ל.

בחקותי

במדרש רבה אם בחקותי תלכו הה"ד חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, אמר דוד רבש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני אני הולך ולדירה פלונית אני הולך והי' רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות הה"ד ואשיבה רגלי אל עדותיך, עכ"ל. והוא תמוה השייכות אהרדי, ותו קשה וכי יעלה על הדעת שחסיד ומלך כמותו ילך לטייל ולפנות מד"ת.

ונראה דאין הפי' למקום פלוני כפשוטו, רק כוונתו הי' לעסוק בגמילות חסדים במקום פלוני כדי להשגיח מעשיהם וצרכיהם, או לדירה פלונית לעשות שלום בין איש לאשתו וכדו', כי הי' מסופק דוד אי תלמוד עדיף ממעשה או דילמא מעשה עדיף מתלמוד, וכבר נזרקת שאלה זו לפני חכמים כדאיתא בקידושין דף מ"א ובשלהי פ"ק דב"ק, והעלו דתלמוד גדול ממעשה. והי' עמו שהלכה כדוד בכל מקום, שאשיבה רגלי אל עדותיך לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, כי תלמוד עדיף ממעשה. והנה רש"י כ' אם בחקותי תלכו, יכול זה קיום מצות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמורו ועשיתם אותם, הרי קיום מצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה, עכ"ל. וקשה למה הקדים לימור התורה קודם קיום המצות, אלא שמע מינה דתלמוד עדיף ממעשה, והו' כוונת המדרש, אם בחקותי תלכו, שמע מינה רלימוד קודם קיום המצות, הה"ד חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך וכו', ונכון.

(הגאון מוה"ר ידידי' טיאה ווייל אבר"ק קארלסרוה זצ"ל⁴)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להרה"ג המנוח מוה"ר מנחם בראכפעלד ז"ל)

אחרי

קאפ' ט"ז פסוק כ"ד.

ועשה את עולתו, איל לעולה האמור למעלה בזאת יבא אהרן וגו': ואת עולת העם, ואיל לעולה האמור למעלה, ומאת בני ישראל וגו'. רש"י כותב איל לעולה, ולכאורה הול"ל איל העולה, אלא שהוא מעתיק את לשון הפסוק שלמעלה, שכתוב בזאת יבא אהרן אל הקודש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה, וכן בפסוק ומאת בני ישראל, וא"כ יותר נכון לגרוס כמו שהוא בדפח"ר, ועשה את עולתו, ואיל לעולה האמור למעלה וכו' ואת עולת העם, ואיל אחר לעולה האמור למעלה וכו', כי כן הוא לשון הפסוק. וכן הגיה בספר יוסף דעת.

קדושים

קאפ' י"ט פסוק י"ח.

ואהבת לרעך כמוך, א"ר עקיבא זה כלל גדול בתורה: בת"כ (פ"ד י"ב) הביא בזה פלוגתא דבן עזאי שאומר זה ספר תולדות אדם, זה כלל גדול מזה, הובא

(4) הועתק מספרו „אמרי פיו" אשר עורנו בכתובים (כת"י ירושלים — מספר

בירושלמי (נדרים פ"ט ה"ד). והנה לכאורה למה בא בן עזאי לחלוק, הלא מזה שאמר ר"ע שזה כלל גדול אינו מוכרח שזהו הכלל היותר גדול, ואף שיש כלל גדול מזה מ"מ זה כלל גדול, וכמו שאמרו בשבת (דף ס"ח ע"א) דתנן כלל גדול בשבת ובשביעית ולבר קפרא תני אף במעשר כלל גדול, הרי שאף שיש גדול מן השביעית דהיינו שבת מ"מ תני ב' כלל גדול מפני שהוא גדול ממעשר, ולבר קפרא תני אף במעשר כלל גדול מפני שהוא גדול מפאה, עיי"ש. אמנם בדפח"ר הנוסחה כאן ברש"י, זה כלל גדול שבתורה, מלשון שבתורה משמע שסובר ר"ע שזהו הכלל היותר גדול שבתורה, וע"ז פליג ב"ע שזה ספר תולדות אדם הוא כלל גדול מזה, ואין זה הכלל גדול שבתורה. והנה בת"כ ובירושלמי הגירסא, ר"ע אומר וכו' וב"ע אומר וכו', לפ"ז ה' אפשר לומר דמר אמר חדא ומא"ח ולא פליג, אבל רש"י שהביא הגירסא, "אמר ר"ע" וע"ז נאמר וב"ע אומר, א"כ לפי הכלל כשהוא אומר כן הרי הוא פליג, מוכרח לגרוס בדברי ר"ע כלל גדול שבתורה.

שם פסוק י"ט.

באה"ר, ואומר אני נזי לשון דבר הנמלל ושזור זה עם זה לחברו מישטיר בלע"ז כמו חזיון לנאזי דאית בהון, שאנו מפרשין לשון כמוש וכו'. במשכיל לדור הקשה דשם במו"ק (דף י"ב ע"ב ד"ה לנזי) פירש"י לנזי גרעינין דאית בהו בשומשמן וכו', וא"כ אין ענינו לכאן כלל, ואפשר שכאן חזר בו מפירושו דהתם, עיי"ש. ובס' אמרי שפר הביא שבקצת ספרים כתוב שם ברש"י נזי גרעינין שבתוך הקליפה ועל שם הערבוב קורא אותם נזי ולא שם הגרעינין עצמן נזי, עכ"ל רש"י, והיינו ממש כמו שכ' כאן. ובדפוס קרמון של מס' מו"ק (שיצא זה עתה לאור בשם „שרירי בבלי") אין שם ברש"י שום פירוש של תיבת נזי, לא מה שהוא בגמרות שלנו, ולא מה שהביא באמרי שפר.

קאפ' כ' פסוק כ'.

ערירים, כתרגמוזו וכו' יש לו בנים קוברין, אין לו בנים מת בלא בנים לכך שנה בשני מקראות אלו, ערירים ימותו, ערירים יהיו, ערירים ימותו אם יהי' לו בשעת עבירה לא יהיו לו כשימות, לפי שקוברין בחייו, ערירים יהיו שאם אין לו בשעת עבירה יהי' כל ימיו כמו שהוא עכשיו: הרא"ם עמד בזה שהנוסחה כאן הפוכה ממה שפירש רש"י ביבמות (דף נ"ה ע"א) ששם פירש"י, ערירים יהיו, לשעת מיתתן משמע, סופן לבוא לידי ערירי דאם יש לו בנים קוברין: ערירים ימותו, משמע דאם הן עכשיו ערירים כן ימותו ואפי' יולדו להם לאחר מעשה, והוא היפך ממש"כ כאן, ובאמת לא שרק דברי רש"י הפוכין רק שבגמרא שם מוכרח כפירש"י שם, דאמרו דאי כתב רחמנא ערירים יהיו הו"א עד חטא' אבל מחטא' ואילך לא וכו', היינו שנענש על הבנים שהיו לו עד החטא שיהי' קוברין א"כ הוא היפך ממש"כ רש"י כאן. וכתב הרב אמרי שפר שכן הנוסחה במקצת ספרי רש"י, אבל בקצתם אין מזה שום דבר לגמרי, ולכאורה נראה שהוא הנוסחה האמיתית, שהרי בפרק הבע"י פרש"י ז"ל ממש להיפוך וכו' עכ"ל. וכן הוא הנוסחה בדפוס הראשון, יש לו בנים קוברין אין לו בנים מת בלא בנים: אבל בדפוס אלקבץ

הנוסחה, לכך שנה בשני המקומות ערירים יהיו ערירים ימותו אם אין לו בשעת מעשה כמו שהוא עכשיו יהי' כל ימיו: הנוסחה זו אפשר לפרשה כמו שכתב רש"י ביבמות שנמשך על ערירים ימותו.

אמור

קאפ' כ"א פסוק י"ד.

לחם אלקיו, מאכל אלקיו כל סעודה קרוי' לחם כמו עבד לחם רב: ברפח"ר גרס כל „הסעודה" וכן נראה שהי' גרסת הרא"ם, שמפרש כל הסעודה בכללה הלחם והבשר ושאר כל מיני מאכל קרוי לחם כמו עבד לחם רב שאין פירושו הלחם לבדו רק כל הסעודה בכללה עכ"ל, ראי לנוסחת ספרים שלנו שכל סעודה משמע אף שאין בה לחם, היאך נלמד מהאי קרא רלא הי' שם גם לחם, רק דהכל הוא בכלל לחם הלחם והבשר והי' נבי קרבנות המנחות והזבחים נקראים לחם. ובזה ניחא מה דנמר רש"י עד הכא ולא פירש כן לעיל בפסוק ו', כי שם נאמר את אשי ה' לחם אלקיהם הם מקריבים, יש לפרש אשי ה' על הזבחים ולחם על המנחות וא"צ לפרש שגם הבשר נכלל בשם לחם, אבל כאן דכתב רק לחם הוצרך לפרש רכל הסעודה נקראת לחם. ומ"ש השפ"ח דלעיל מצינו לפרש על לחם הפנים, הנה לחם הפנים לא היו מקריבין אלא נאכלין לכהנים, ובפסוק מבואר אשי ה' לחם אלקיהם הם מקריבים. ובזה יובן השינוי ברברי רש"י, שכאן כתב כל הסעודה קרוי' לחם והביא רק את הפסוק מדניאל עבד לחם רב, ולעיל (ג' י"א) בפסוק לחם אשי לה' כתב לחם לשון מאכל, וכן נשחיתה עץ בלחמו, עבד לחם רב, לשחוק עושים לחם. כי שם הכתוב מדבר בזבח שלמים, וקראו לחם, הוצרך לפרש שכל מאכל קרוי לחם ולא די לו להביא מפסוק של דניאל, כי שם נקראת כן הסעודה בכללה שיש בה גם לחם, לכן הוצרך להביא דוגמאות שכל מאכל קרוי לחם, אבל כאן שמדבר בכללת הקרבנות, די לו לפרש שהסעודה בכללה נקראת לחם.

קאפ' כ"ג פסוק כ"ה.

בסה"ר, איש איש לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות בישראל. ברפח"ר ובדפוס אלקבץ, שנודרים נדו"ד בישראל. אבל בגמ' חולין (דף י"ג ע"ב וכו') הנוסחה הוא כמו בנס"ש בישראל. ובדקדוקי סופרים חולין הביא נוסח מכת"י שכתוב בה, שנודרים נדרים ונדבות ומקריבין אותם בישראל. וכתב שם שהוא מיותר, ובאמת באם היתה הגירסא ומקריבין אותה בישראל אין כאן שפת יתר והוא ברקדוק גדול, שבאמת אין צריך קרא לרבות שהנכרים נודרים נדו"ג שיקריבו אותם בבמה שלהם לשמים, רק הכתוב בא לרבות שמקבלים מהם ומקריבים את קרבנותם במזבח שבמקדש, וא"כ נכונה הוא הגירסא, ומקריבים אותם בישראל, שזוהו עיקר הילפותא, וזה ג"כ פירושו של נוסחאות הראשונות.

בהר

קאפ' כ"ה פסוק כ"ח.

די השיב לו, מכאן שאינו נגאל לחצאין: בגמ' דערכין (דף ל' ע"ב) ילפינן לה

מפסוק כ"ו כרי גאולתו, כרי גאולה הוא גואל ואינו גואל לחצאין, ומפסוק שלפנינו ילפינן בת"כ לקרוב, שאינו גואל לחצאין, אם אינו ענין לבעל השרה, שכבר כתיב כרי גאולתו תנהו ענין לגואל. א"כ לפלא על רש"י ששיבך לימוד חז"ל מפסוק קמא והעמיד הדרשה על פסוק זה, והשפ"ח הביא בשם נחלת יעקב וז"ל, קשה למה לא פירש ומצא כרי גאולתו דלעיל, אפשר דס"ל להרב דיותר מוכח מכאן דהא מסיים והי' ממכרו עד שנת היובל ואינו מחזיר לו כלום ש"מ דאין נגאל לחצאין אבל לעיל דמיירי באם השיגה ידו כרי גאולתו שיחשוב עם לוקח דאיכא למימר דלמא ה"ה אם מצא פחות והכתוב דבר בהווה עיי"ש. ואין בזה די השיג לומר שלא ישרה בעיני רש"י דרשת חז"ל, ובפרט שרש"י גופי' בקירושין (דף כ' ע"ב ד"ה שדה אחוזה) כתב שדה אחוזה כתיב בה ומצא כרי גאולתו ולא לחצאין וכו'. ועוד קשה דשם בערכין וכן בת"כ דרשו מפסוק דלעיל (וכן לענין הקרוב, מפסוק זה), שאינו לזה וגואל, ולא ימכור ברחוק ויגאל בקרוב ואינו גואל לחצאין. ומדוע הביא רש"י רק את הדרשה שאינו גואל לחצאין ושכך לאידך דרשות. ובדפוס הראשון כל הדיבור הזה ליתא, וכן כתב בספר יוסף דעת, שבס"א אינו זה הדיבור כלל.

בחוקותי

קאפ' כ"ו פסוק כ"ו.
ואכלתם ולא תשבעו, זה מארה בתוך כלחם. מארה היא לשון נקבה, ואינו מרוייק „זה מארה", וגם תיבת כלחם אין לה ביאור. ובדפח"ר הנוסחה, זו היא מארה בתוך המעים, הרי וכו'.

קאפ' כ"ז פסוק ז'.
בא"ד, דאמרי אנשי סבא ככיתא פחא ככיתא וכו'. עיין בשפ"ח שפירשו מלשון פח יקוש, ובדפוס הראשון הגירסא היא, פאחא וכן הוא בגמרא (ערכין י"ט ע"א), ופירש שם רש"י פאחא, שבר שאינו אלא למשא, ל"א פחחא גרסינן לשון עירום וערי' רמתרגמינן לערום פחחא בתרגום של נביאים (יחזקאל ט"ז):
הנה מה שציינו ליחזקאל ט"ז טעות הוא, כי שם בפסוק ז' תירגם ואת ערום וערי', משעברן ומענן. ובפסוק כ"ב ועל כהיותך עירום וערי', תרגום מטלטלא ושביקא. ולא נמצא שם תרגום פחחא, רק משום שכתב רש"י שהוא מלשון ערום וערי' שהוא הלשון ביחזקאל, ציינו לשם, אבל כוונת רש"י לישע' (כ"ב, וג') ששם תרגם עה"פ הלוך ערום ויחף, פחחא, וכן כתב שם רש"י ערום ת"י פחחא בכגדים קרועים ובלואים ולא ערום ממש. ומה שרקדק רש"י שהוא בתרגום של נביאים, כי אונקלוס בתרגום התורה תרגם ערום, עדטלאי, וגם כזה נמצא בנביאים, ועיין (מגילה כ"ד ע"א) שכ' שם רש"י ערום ויחף מתרגם עדטלאי ופחחא, והקשו התוס' עליו דפחחא הוא תרגומו של ערום, ומדברי רש"י משמע שהוא תרגומו של יחף, אבל מדברי רש"י בערכין משמע שגם הוא סובר שפחחא הוא תרגומו של ערום וכמו שפירש במקומו, יעיין ביומא (דף ע"ז סע"א) שא"א לפרש כלל ערום ממש בישע', רק בכגדים בלויים.

תמיהות וישובים

תמי' בספר דעת קדושים

ראיתי בס' משמרת הקודש השמטות לס' דעת קדושים מהנה"צ מבוטשאטש וצוקללה"ה ביו"ד סי' י"ד שהקשה לו חכם א' ראמאי אסור חלב היוצא ולמה לא אסרו גם הבשר דהא אברים ינקי מהרדי, ותי' שם דסתם יוצא אינו אלא ביד ורגל, ולא ינקי מהרדי רק האברים הפנימיים ולא מהיר והרגל עיי"ש. ולפענ"ד תמוה מש"ס זבחים כ"ה סע"ב א"ר אמי א"ר אלעזר היא כפנים ורגלי' בחוץ חתך ואח"כ שחט כשירה שחט ואח"כ חתך פסולה, ופירש"י שכשנשחטה נפסל דם הרגלים ביוצא וכל רמי הבחמה יונקים זה מזה ועלה ויצא דרך בית שחיטה ונתערב בדם המזרק ופסלו, ע"כ. הרי רהאברים יונקים גם מהרגל. — ודע רמהנמ' דזבחים הנ"ל נראה כרברי החכם שהובא שם דרק הרמים יונקים ולכן החלב אסור דרם נעקר ונעשה חלב, אבל גוף האברים אינם יונקים זה מזה, דמבואר שם דרק משום הדם פסול של יוצא הוי תחשש, ע"ש. ובהא דאמרינן שם ברוך כ"ו ע"א חותך באבר עד שיגיע לעצם, צ"ע, דהא גם בעצמות יש דם, כמבואר בש"ע יו"ד סי' ע"א, וע' בב"י שם. (הגאון בעל חרי בשמים אבד"ק פטרי זצ"ל*)

ישוב לדברי הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל

בס' ברכה משולשת (מאמר פ"ט) הובא דברי הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל על הא דאיתא בגמ' (יבמות ו' ע"א) דהפסוק אך את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, בא להורות דבנין ביהמ"ק אינו דוחה את השבת, ולכאורה למה לי קרא, הלא בלא"ה ידעינן ראינו דוחה שבת רשבת היא עשה ול"ת ובנין ביהמ"ק הוא רק עשה, ואין עשה דוחה ל"ת ועשה, וצ"ל דשפיר איצטריך קרא, הואיל ומצינו בפרה ארומה דהיא עשה, ושומאת כהנים היא עשה ול"ת, קדושים יהיו, ולא יטמאו, ואעפ"כ רשאי חתן לשמא לפרה ארומה, וא"כ הוי אמינא דהכא נמי לרחי עשה לל"ת ועשה, לכך צריך קרא אך את שבתותי תשמורו, עיי"ש כל המאמר. והקשה שם המו"ל הרה"ג מוה"ר שלמה עהרליך דימו"ץ דק"ק גריבוב הי"ר, דהלא חתן אינו מוזהר רק בשומאת מת, אבל שאר שומאת אין חתן מוזהר עליהם, וסיים דמצוה ליישב דבריו הקדושים. הנה באמת לא על הגאון מוהרר"י לבר תלונתו, רכן הוא בהריא ברש"י במס' יומא דף פ' ע"ב ר"ה ולא תטמאו, דכהנים מוזהרים גם על שאר שומאות, עיי"ש, וכבר תמה שם הגרעק"א בגליון הש"ס על דברי רש"י הללו (ועיין בספר יוסף דעת על שו"ע יו"ד להגאון מוה"ר יוסף שאול נאטחנזאהן בס' שם"פ ר"ה והנה מן האמור, מש"כ בזה).

(*) הועתק מכת"ק בפנקס קמן המונח ברשותו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ברכות התורה יחולו על ראשו.

אמנם אפשר ליישב דברי הגאון מוהרר"י הנ"ל, דבשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ג סי' פ"א בר"ה והנה (השני) הובא מש"כ לחרש הגאון מוה"ר יוסף ענגיל, דכהן גדול בווראי מוזהר על כל הטומאות, רמצינו בש"ס ראש השנה דף ט"ז רחייב ארם לטהר א"ע ברנל, וכהן גדול כל השנה חשוב אצלו כרגל כמבואר בש"ס מו"ק דף י"ד ע"ב, א"כ ה"ה דכה"ג כל השנה אסור לטומאות א"ע, עיי"ש. (ועיין עוד בזה בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ה ריש סי' ק"ג, ובשו"ת אמרי כהן סי' כ"ד שהביא סיוע לחידוש הנ"ל מדברי הראש יוסף עמ"ס ברכות עיי"ש). והנה מבואר במס' יומא (דף מ"ב ע"ב) דאיכא מ"ד דפרה אדומה נעשית ע"י כהן גדול, וא"כ שפיר יש מקום לדברי הגאון מוהר"ר יהונתן הנ"ל, שהרי כהן גדול מוזהר גם על שאר טומאות. (אבל עדיין צ"ע, אם אזהרה זו נכללה גם בהעשה ול"ת רטומאת כהנים, או הוא רק בכלל דין חיוב לטהר עצמו ברגל).

שמריהו ציטראנענבוים

ברוקלין, ניו יארק

ב' מכתבים אודות התמנות אב"ד לק' פאלטשען⁽¹⁾

מכתב מראשי קהלת פאלטשען אל הרה"ק מוה"ר מאיר מפרעמישלאן זצ"ל
ב"ה. יום ב' ג' ניסן תו"ר לפ"ק פה פאלטשען.

שלו' רב וכט"ס לכבוד אדמו"ר ה"ה הרב הצדיק חסידא ופרישא
נ"י המאיר לארץ ולדרים רכב ישראל ופרשיו, פארו והדרו, איש
אלקים קדוש, בנן של קדושים, ע"ה פ"ה כש"ת מוה"ר מאיר נ"י⁽²⁾.

הנה זה קרוב לשנתיים ימים בא פקודת אדמו"ר אלינו לקבל עלינו דב
אב"ד את הרב הגאון מוה"ר שלמה קלוגר נ"י, והקשבנו לקול דבריו, ולמלאות
רצון אדמו"ר חפצנו, ועשינו מעמד ומצב מקום לגבות שכרו, ושלחנו ליד הרב
כתב רבנות ושלשים ושלשה אדומים על הוצאות, וסך כ"ד אדומים שלמנו עבוד
דירה, וקוינו לו שיבא לכאן, ויהי תוחלתינו נכזבה, כי חזר בו הרב הנ"ל ולא אבה
לדור בתוכינו, והמעמד והמצב אשר עשינו ירד לטמיון, ויאכלוהו לגיונים,
ונשארונו בלי מנהגו ומנהג, ובלי מודה הוראה, ואיש כל הישר בעיניו יעשה, עד
אשר נתן ר' בלב צדיקי הדור, האחד המיוחד אור ישראל מן סאדגורא⁽³⁾, וה"ה

(1) הניעו אלינו מאוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד כש"ת מו"ה שאול
והוטטערער נ"י מאנטווערפען. יברכהו השי"ת בעז ותעצומות. (מכתב השני קרוע קצת,
לכן חסר באיזה מקומות).

(2) הוא הרה"ק מוה"ר מאיר מפרעמישלאן זצ"ל.

(3) הוא הרה"ק מוה"ר ישראל מריזין זצ"ל.

מחותנו הרב הצדיק מוה"ר שמשון מאויראן⁴), והרב החסיד מו"ה דוד מזאבלטב⁵), והרב החסיד מ' ישראל לייב מבוטשאטש⁶), וכתבו אלינו ולהרב החסיד מ' יצחק משה מיאס⁷), לקבל עלינו את הרב הג' מו"ה אפרים הלוי הורוויץ נ"י⁸) שהי' אב"ד בק' וואלאטשיסק, והרבו לספר בשבחיו הן במילי דשמיא והן במילי דעלמא, גם הגאון מו"ה שלמה קלוגר והגאונים מפרשי היס"ו כתבו אליו שהלכה כמותו בכל מקום, ובהוראות איסור והיתר הוא קולע אל השערה ולא יחטיא, וע"פ מכתבם הנ"ל השתדל א"ע הרב מוה"ר איצק משה הנ"ל פה"ק לקבל את הרב הנ"ל, וכתבנו כתב רבנות על הרב מוהר"א הנ"ל ובאנו עה"ח כנהוג, ומסרנו הכתב רבנות הנ"ל ליר הרב רא"מ הנ"ל שיהי' בידו עד אשר יעמוד א"ע הרב מוהר"א לפני הרבנים הגדולים דק' יאס¹⁰), ואם יתנו הרבנים הנ"ל הסכמתם עליו שהוא הגון להיות עטרת משרת הרבנות דפה על שכמו, ימסור הרב רא"מ הכתב רבנות הנ"ל לירו, וכן קיים וקבל עליו מוהר"א הנ"ל, ועמד לפני הרבנים, ויראו אותו כי טוב הוא וראוי לאותו אצטלא, כי הוא בקי בכל עניני התורה ויתנו מכתב עדותו בידו, ואשר ע"כ בא הרב רא"מ והרב מוהר"א לפה"ק, וקבלנו את הרב מוהר"א לאב"ד ומו"צ בשמחה עלינו, וכבר באו לפה"ק בני ביתו של הרב הנ"ל לשבת אתנו פה בשלוי, והנה כבר עבר ארבעה חדשים אשר הרב הנ"ל יושב בתוכינו, ראינו שכאשר העידו עליו צדיקי דורינו הוא אמת וצדק, לא נפל דבר מכל דבריהם הטובים, ומצאנוהו מלא דבר בחכמת התורה והתעורה, הולך תמים, ודובר משרים, ואנו מכרכים עליו ברוך שחלק מחכמתו על יראיו.

והנה זה ימים לא כבירים יצא קול פה"ק אשר כבוד אדמו"ר אומר שהרב מוהר"א הנ"ל איננו איש הגון ח"ו ואין מהראוי לסמוך עליו, ומחמת כי אנשים

---

(4) הוא בנו של הרה"ק מוה"ר משולם פייבוש מזבארו, והוא חיבר קונטרס נזירת שמשון הנספח לספר הנ"ל.

(5) הוא בנו של הרה"ק מוה"ר מנחם מענדל האגער מקאסוב, וחתנו של הרה"ק מוה"ר משה לייב מסאסוב. נרפס ממנו ספר צמח רור.

(6) הוא בנו של הנה"ק מוה"ר אברהם רור וואהרמאן מבוטשאטש בעל רעת קרושים, וחתנו של הרה"ק מוה"ר ישעי' שור מיאס.

(7) הוא מתלמידיו המובהקים של הנה"ק מליאזונע בעל שו"ע הרב והתניא, וקבע מושבו בעיר יאס.

(8) הוא בנו של הרב הגאון מוה"ר משה הלוי הורוויץ אב"ד וואלאטשיסק. ראשית נשיאותו הי' כאב"ד טשארטקוב. בשנת תקצ"ד נבחר למלאות מקום אביו כאב"ד וואלאטשיסק, ובשנת תר"ו נתקבל לאב"ד פאלטישען. נרפס ממנו ספר יבקש רצון על מדרש שוחר טוב.

(9) הם הני תרי ניסי, הגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן אב"ד לבוב, והגאון מוה"ר מרדכי זאב איטינגא, שחיברו ביחד ספר מפרשי הים הערות על ספר ים התלמוד עמ"ס ב"ק.

(10) הם הני ב' מחותנים, הגאון מוה"ר אהרן משה טויבש מח"ס קרני ראם ושו"ת תועפת ראם, והגאון מוה"ר יוסף לנדא מח"ס שו"ת ברכת יוסף. שניהם כיהנו ביחד כרבני ק"ק יאס.

לא אמון כם יעבורו קול הזה במחנינו, לא נאמין לשמועתינו כי יצא דבר הזה מפי קדשו של אדומו"ר, לזאת בקשתינו שטוחה מול הרר יקר קרושת אדומו"ר לה[שיב] במכתב יד קדשו אם אמת הדבר ומה עוולתה נמצא בו, ואם שקר ענו בו בהרב הנ"ל, יצא [דבר] אדומו"ר להצדיק את צדיק דמעיקרא, ולא יתחלל ש"ש ח"ו, כי אנחנו ראינו טוב מפעליו של הרב מוהר"א נ"י, ולא [נמצא] בו שום מעשה רע ח"ו, והרי בטוחים אנחנו במדת צדקו וענוותנותו של אדומו"ר שיעשה זאת למען ד' וכבוד תורה וישיבנו מלא דבר לדרוות נפשינו נופת.

הננו משתחוים מרחוק, לפני כם קדושו, ומצפים לנועם תשובתו, ובאים

עה"ח,

קלמן בן פעסיל	ישראל בן אסתר הלוי
דוד בן יוטא	יוסף שלמה בן לאה
מאיר מנחם בן הינדי	שלמה בן פרידא
אליעזר חרמ"ץ	יקתואל זלמן בן שיינדי פרידא
יעקב קאפל בן אסתר	קלונמוס קלמן בן רבקה
ישראל בן טאבא הנקרא ישראל הקטן	אפרים בן אסתר הלוי
	דוב בן צפרה
	פנחס בן חי'

* * *

מכתב מהגה"צ מוה"ר יצחק משה מיאסי אל הגה"צ מוה"ר דוד מזאבאלטוב

יום ד' כ"ב אלול תר"ה.

ליר הרב הגדול בוצינא דנהורא בנן של קדושים כו' וכו'
מו' דוד שליט"א.

היות בשבוע העבר הניע מכתב מכבוד קדושתו ע"ד שיקבלו לרב ומו"ץ בפאלטשען את הרב המופלג מו' אפרים שהי' אב"ד בוואליטשסיק, והנה ... החזיקו טובה לכבוד קדושתו במה שהי' ... לחפש אחר דב ואב"ד שיהי' בפאלטשען [וסומכים] דעתם על כבוד קדושתו כי ברוב חכמתו [לכדר] דבר עד קצה אחרון, בודאי הוא יודע שהרב [הנ"ל] יהי' טוב ויפה לבני פאלטשען אך היו חילוקי דעות מב' ראשי נגידי פאלטשען מחמת שיש אנשים ממדינתכם שהיו מלעיגים על הרב ... ונתקלקלו ונחלש דעתם, רק אני בהיותי אז שמה בפאלטשען לא השגחתי ע"ז, ועשיתי קאנסיס בח"י י"ד נגידים וראשים אנ"ש, רק ב' נגידים וראשים לא באו עה"ח שאמרו שבהיות הרב ר"א נ"י בעצמו בפאלטשען בודאי יבאו עה"ח, בכן המתחיל במצוה כו', וכתוב עוד פעם שנית לפאלטשען נידון הרב הנ"ל, ובודאי דבריו יעשו פרי, ומחמת שאני כאם הדרך קצרתי, אך מסרתי פרטי הרבדים למוכ"ז ידידי חביבי הרבני המופלא הותיק מו' חיים נ"י מפאדלילוי והוא יספר לכם פ"ד כפרט.

ד' ידירו, וד' ייטיב לו הכתיבה והחתימה לאלתר לחו"ש ולכרכה,

נאו' יצחק משה במו' שמואל מיאס

מכתבים אל המערכת

בס"ד

לכבוד מערכת קובץ כרם שלמה הע"י.

הגיעני הקובץ מחורש ארץ שנה זו וראיתי מי שתמה על הבית יצחק (או"ח ס"קט"ו) שפלפל בקו' השואל שיעשו פורים ב"נ ארץ מכח ספיקא דיומא, והרי י"נ בספיקא ר"ב קאי ולא בספק י"ד, עכ"ק. ואני תמה איך לא שת לבו דארברה דברי המרדכי תמוהין מאוד וצריכין ישוב דהרי שבט לעולם מלא (ונם בגולה היו עושין כן כמבואר בר"ה כ:): וא"כ אין לחוש על יום י"ד שמא י"ג הוא, רק להיפך דיום י"ג בספיקא די"ד קאי כמובן, וכבר תמה בזה בשו"ת זכרון יוסף (או"ח ס"י י"ח), ובסו"ד כתב לתרץ דאיכא למיחש לחדש סבת דילמא ה' מלא ועשינו אותו חסר, ושפיר יש לחוש על יום ט"ו בספיקא רי"ד, אך לכאורה דבריו צע"ק דהרי נחית לזה גם בתו"ד בתשובה, ודחאו מכח הגמ' דר"ה הנ"ל דלתרי ירחי חסירי לא חיישינן דקלא אית להו, וא"כ ה"ה לתרי מלאין, וא"כ איך כתב אח"כ דחיישינן לסבת שמא ה' מלא, ואולי כוונתו למש"כ הגר"ש מאמשרדאם ז"ל (שם בס"י י"ט) דרק לשבט חסר שיבא אחר סבת החסר לא חיישינן, אבל לסבת מלא דלפעמים כסלו חסר שפיר חיישינן.

ובנה' חתם סופר (סי' תרפ"ח) הביא דברי הזכרון יוסף הנ"ל, וכ' כיון דחשון וכסלו פעמים מלאים פעמים חסרים פעמים כסדרן א"כ אם עשינו א' חסר איכא למיחש שמא ה' מלא ושפיר יש לחוש על יום ט"ו בספק י"ד עיי"ש, ולפ"ו לק"מ מגמ' הנ"ל, וכ' בזכ"י שם בכונת המרדכי דבאמת עיקר החשש שמא שבט ה' חסר ויום י"ג בספיקא די"ד קאי (והוא כמוש"כ הבית יצחק) אך א"כ ניהוש גם לסבת שמא ה' מלא ונצטרך לעשות גם יום ט"ו ולא יעבור כתיב, ועמש"כ הח"ס שם להרכו על חדשי חשון וכסלו, ועכ"פ על יום י"ג קשה יותר דניהוש שמא שבט ה' חסר, וד' הכי"צ פשוטין.

ובמש"כ הח"ס שם דבארר היו צריכין לחוש על קביעות חשון וכסלו, משמע דבארר עריין לא ידעו קביעות חשון וכסלו בגולה, צריך לי עיון מדבריו בחי' ביצה (מהדו"ת, ד:): שכתב דביו"ט של שבועות לעולם לא עשו מספק דבסיון כבר ידעו אימת נקבע ניסן ומונים חמשים יום ועושין שבועות וא"כ יש להחמיר בו טפי עיי"ש, וא"כ איך כתב כאן דבארר לא ידעו קביעות ר"ח כסלו וסבת, ואולי כונתו שם לגמ' דר"ה הנ"ל דתרי ירחי חסירי קלא אית להו וה"ה מלאין כמוש"כ הזכ"י וא"כ אם עברו לארץ ה' מתפרסם בגולה עד אייר וסיון משא"כ חשון וכסלו דלעולם משתנין, וצ"ע.

ומדי עיוני בשו"ת זכרון יוסף שם, ראיתי דפשיטא לי' דלבני י"ד ביום ט"ו ל"ש ולא יעבור, עיי"ש שכ"כ כ"פ, ויש להעיר מגמ' מגילה (ה). מ"ט (מקדימין קריאת מגילה כשחל בשבת ולא מאחריו) ולא יעבור כתיב, ופירש"י במשנה מקדימין אם חל י"ד בשבת, הרי מבואר דס"ל לרש"י דשייך בזה ולא יעבור, ועיי' בר"ן שם במקומו דנסתפק בזה, אמנם כריש"ב א"ש שם מפורש נ"כ דלבני י"ד בט"ו שייך ולא יעבור, וכ"כ בפסקי רי"ד (עמ' רי"ט) דכשחל י"ד בשבת מקדימין משום ולא יעבור, וכ"כ בפסקי ריא"ז (פ"א דין י"ד), ומש"כ שם לפרש דברי המרדכי דשייך ולא יעבור לבני ט"ו ולכן לא תקנו ספיקא דיומא גם לבני י"ד, עיי' בראבי" (סי' תקס"ב) שמשם מקור דברי המרדכי דכתב בפירוש דביום ט"ו לבני י"ד איכא משום ולא יעבור ולכן לא תקנו ספיקא דיומא, וכ"כ בכלבו (דף ה' ע"ב) עיי"ש.

ומש"כ המחבר (סי' תרפ"ח ס"ח) ראם לא קרא בי"ד יקרא בט"ו י"ל דקורא על תנאי וס"ל דבכה"ג לא שייך ולא יעבור, ראם יש בזה משום ולא יעבור כשי' הראשונים הנ"ל הרי אינו מכיון למצוה, ויוצא בזה לאותו צד שבר"ן דאין בזה משום ולא יעבור, ומש"כ המרדכי דל"ש תנאי היינו לבל תוסיף וכמו שפורש בראבי" שם, והמחבר אולי ס"ל דל"ש כלל בל תוסיף וכמו שנדחק הראבי" באמת בזה, וכן צ"ל בשי' הכלבו שכתב

(רף ר' ע"ר) כהמחבר רבא בדרך יקרא בט"ו והרי כתב רשייך בזה ולא יעבור ועכצ"ל דקורא על תנאי, (רעל קושיא דספיקא ריומא כתב תי' אחר ג"כ וא"כ אינו מוכרח ריש בזה משום ולא יעבור).

ובדיות כן תמו' לי שי' חט"ו שכתב (בסק"ט) דקורא בט"ו בכרבה וע"כ ראינו קורא על תנאי מספק, והרי (בסק"ד) הביא דברי מהרש"ל ללכך לא תקנו ספיקא ריומא משום ולא יעבור, הרי רס"ל רשייך ולא יעבור לבני י"ד ביום ט"ו וא"כ איך יקרא בכרבה, ואולי הבין כוונת מהרש"ל כמוש"כ הזכ"י רלבני ט"ו שייך ולא יעבור ע"כ לא תקנו גם לבני י"ד, והוא דוחק, ואם יש אתכם בזה דבר מה, נא להעמירני על האמת.

ובעינין קו' הבית יצחק שם על המדרכי ונדרפס ג"כ בתשובת הגרש"ק ז"ל בקובץ כר"ש הנ"ל, דהמדרכי כתב דבן עיר מוציא בן כרך ובירושלמי מבואר ראינו מוציא, כבר הקשה כן הזכרון יוסף שם, והאריך בפ' דברי הירושלמי, ועיי"ש גם בס' י"ט.

עוד רגע ארבר כמה שנדרפס בקובץ הנ"ל בהערות על רש"י בפ' תצוה בענין שלמים שהוא מלשון שלום ומלשון שלימות, וציין לדברי הגו"א רתיבת שלום סובל פירוש שלימות, עיי' במשנה מס' טבוי" (פ"ד מ"ז) תתורם את הבור ע"מ שתעלה שלום שלום מן השבר ומן השפיכה אבל לא מן הטומאה, והוא כר' הגו"א רשום כולל שלימות, ויש להעיר ממס' קידושין (סו:) את בריתי שלום בזמן שהוא שלם ולא כשהוא חסר ופריך והא שלום כתיב עיי"ש, וכמרומה שכבר ראיתי להעיר בזה.

ובזה אצא ואומר שלו"ם, חפץ ר' בידכם יצליח בשלימו"ת, להגריל תורה ולהאדירה,

חק' שניאור זלמן בערנבלאט

ברוקלין, ניו יארק

***

בס"ד.

כבוד המערכת.

ברצוני להעיר איזה הערות קטנות על כרמכם הנפלא, וזה החלי:

(א) קונ' ע"א, עמוד י' — הגאון בעהמ"ח הרי בשמים, הביא ראי' דכבוד יו"ט עדיף מהפסד, מהא רשופרות של תעניות היו מצופין כסף, משום דהתורה חסה על ממונן של ישראל, ואעפ"כ שופר של ראש השנה הי' מצופה זהב, משום כבוד יו"ט. ולענ"ד אין דאי', דבשופר אין זה "הפסד" ממון, כיון דעושה בשביל מצוה, רק התורה לא רצה להטריח כ"כ בממונו, אבל בהפסד גמור י"ל דעדיף מכבוד יו"ט.

(ב) שם עמוד י"א — הקשה הגאון הנ"ל, לפי סברתו דכבוד יו"ט עדיף מהפסד, א"כ למה אמר' ברשיל"מ, דהיכא דאיכא הפסד לא הוי רשיל"מ, ודיכא דאיכא משום כבוד יו"ט, כגון ביצה שנולדה כיו"ט ונתערבה, אעפ"כ אסרינן התערובת. — עי' בבית מאיר או"ח סי' תצ"ז ס"ג ד"ה והאמת, דהקשה באמת האיך הוי רשיל"מ, הא צריך להו היום בשביל שמחת יו"ט, ואיך אומרין לו אכול למחר בלא כישול. אך בתערובת ביצה כ' דלא קשה, דבאכילת ביצה ל"ש שמחת יו"ט כ"כ, כרכתבו התוס' ביצה ט: ד"ה אלמא, אך בתערובות בשר ורגלים קשה, ומסיק שם דמדרכי הר"ן נראה דאעפ"כ לא בטיל (ויש להוסיף, דגם מתוס ביצה י: ד"ה איכא, חזינן, דאף בתערובת עופות, מיקרי רשיל"מ) וכתב, "וגם לא מצאתי בשום פוסק כרעתי, ע"כ אני מבטל רעתי", עכ"ד. וע"ע מש"ז סי' תקכ"ז סוס"ק י"ב, דהיכא דאין לו מה יאכל, כי אם זה התערובת, אפשר אין לו דין רשיל"מ, דצריך לאכלו משום עונג יו"ט, והניחו בצ"ע.

(ג) שם — נסתפק הגאון הנ"ל, כנגב שהי' מגרר ויוצא, דפטור מטעם קלב"מ, ואעפ"כ אם איתא בעיני' מייחייב לאהוררי, אם חייב לשלם כפל ג"כ, דהרי קיי"ל אם אין קרן אין כפל. — עי' מאירי שם (סנהדרין עב:) ד"ה הגונב כים בשבת, שכתב בפירוש דפטור מתשלומי כפל.

(ד) שם, עמוד ל' במדור הנאהבים והנעימים — נסתפק ע"ר שבירת צוקער, אם אסור בשבת, כי בעת השבירה יוצא ניצוץ קטנה של אש. וכתב, ראין זה פס"ר רלא ניחא לי, כי מחמת האיסור לא חשבינן לי, לא ניחא לי, עכ"ר. והנה דבריו תמוהים, ורואי מיקרי פס"ר רל"נ לי, כיון רלא נהנה כלל מאותו ניצוץ של אש, ואין לו שום נ"מ בזה, וכמ"ש בביאור הלכה סי' ש"כ סעיף י"ח, ר"ה רלא ניחא לי, בשם התוס'. ובעיקר שאלתו, עי' בקובץ מאמרים מהגרש"ז אויערבאך שליט"א, מאמר א' סק"ו, שמתיר, כיון ראין דגליון לעשותו כדי ליהנות ממנו, אין זה כדרך הבערה. גם הביא שם ממש"ז בסי' תקכ"ב, דבכה"נ לא מיקרי הבערה, וע"ש שהעיר נ"כ ע"ר ההולך בנעלים מסומרות, שבכל דריכה ודריכה יוצאין ניצוצות אש, והוא פס"ר, ואעפ"כ מותר כנ"ל, ובהערה לתחת לקו שם, הוסיף דלפי המדע, אין אש זה, כשאר אש, וע"כ אפשר ראין זה חשיב כלל אש, וע"ע בשו"ת באר משה ח", קונטרס העלעקטריק סי' ל"ו, דמתיר ג"כ בהנ"ל.

(ה) קונ' ע"ב, עמוד י"ט — בתשובת הרב הגאון אבר"ק קאזענבלו הביא הח"ס בניטין כט: וז' רמזכ מינ', רכשמפריש תרומה במחשבה, אין שליח עושה שליח. ולי צ"ע, דא"כ סותר הח"ס למ"ש בשו"ת יו"ד סי' שכ"א ר"ה והשתא, רלא מיקרי הפרשת תרומה מילי, כיון דעיקר המצוה היא ההפרשה והתרמה, ע"ש וצ"ע.

(ו) שם, עמוד כ' — הקשה הנ"ל, כהא רמבואר בביצה לח: באחין שחלקו, שמחזירין זה לזה ביובל, משום דבראורייתא אין ברירה, והא אין ברירה הוא מצד ספיא דאורייתא לחומרא, וא"כ בממון הוא להיפך, דספק ממונא לקולא, ולמה מחזירין, עכ"ר. — הנה עיקר הקושיא, כבר הקשה הי"ש ב"ק (פ"ה סוס"י ל"ב, דף מו: מדפי הספר) על הרמב"ם, שפסק כנגמרא הנ"ל. ומזה הוכיח הי"ש דהא ראין ברירה דאורייתא, אינו מצד ספק, רק בתורת ודאי, ורלא כהכסף משנה, ע"ש. וע"ע בס' בית שמואל על אהע"ז סי' קל"א ס"ד, שהעיר ג"כ בזה, אך עי' בשעה"מ הל' גירושין פ"ג ה"ה, שכ' רהוא גמ' מפורשת בניטין כ"ה, דמספיקא אזלינן לחומרא ומחזירין זל"ז ביובל, והסביר השעה"מ, רכיון דצריך לקיים מצות יובל, אזלינן לחומרא ומחזירין, וע"ע בפנ"י גיטין שם, דרק מחזירין משום מצות יובל, ואח"כ חוזרין ונוטלין כרמיעקרא.

(ז) שם — בהקריש בכור קודם יציאת רובו, ונשאל על ההקריש, אם חל הבכורה למפרע, ומצטרף לומר דחל הבכורה. — עי' בזה בשו"ת ח"ס חו"מ סוס"י ק"ה בר"ה אלא בנידון שלפנינו, דבעינן בבכורה, שיהא מבורר בשעת יורה, ולא מהני מה דאגלאי למפרע (אך למעשה, לא סמך ע"ז לחור).

(ח) שם עמוד כ"א — ע"ר קטן שגזל, כ' וז"ל, „נלע"ר להיפוך, דגם בקטנותו לוקחין ממנו בע"כ, ואע"ג דאינו מצווה על והשיב, מ"מ הגזילה עצמה הוא של נגזל בכ"מ". — ופלא שכ' כן מדרע עצמו, והרבר מבואר בדברי המחבר, חו"מ סי' שמ"ט ס"ג. עוד כתב שם, דקטן שגזל מאכל ואכלו, אעפ"כ צריך להחזיר משיגדל, כיון דאית לי' הנאה מינ'. — והקשו עליו (שם), מתחת לקו), מגמ' ב"ק ק"ב ע"א, „קטנים שאכלו מי מחייבי, לא יהא אלא דאויק אזוקי", הרי ראפילו באוכל פסור. ולע"ד י"ל דשם בגמ' מירי שהם עכשיו עדיין קטנים, ובזה כו"ע מורו דפסורים, אבל לעולם כשיגדילו, מחויבים להחזיר. ועם חידוש הנ"ל, דקטנים שאכלו מחויבין להחזיר לכשיגדילו, יש ליישב קו' השואל ומשיב (מהרורא רביעאה, ח"ב סוס"י קי"ט), על הא דאיתא במס' נדה מו: דמפלא סמוך לאיש, שהקריש קרבן ואכלו, אע"פ דלוקה על אכילתו משום כל יחל, מ"מ אינו מחויב להביא קרבן מעילה, משום דכתיב זה הרבר, וע"ז הקשה דבלאו הא מיעוט ג"כ ירענין דפטור מקרבן, דהא כתבו התוס' בפסחים כ"ט. (ר"ה רבי נחוניא), ראין אשם מעילות בלא קרן וחומש, וא"כ קטן דאינו מחויב לשלם הקרן, ודאי פטור מקרבן, ולמה איצטריך קרא למעטו מקרבן, ע"ש. אבל להנ"ל מיושב בפשיטות, דרברר אכילה, כיון שנהנה ממנו, צריך לשלם הקרן לכשיגדיל, והו"א דמחויב להביא קרבן ג"כ, אי לאו מיעוט הקרא, וא"ש.

(ט) שם עמוד כ"ב — נסתפק, בקטן שהרליק נר בשבת, אם חשוב נר ששבת ממלאכת עבודה, לענין ברכת בורא מאורי האש. — לענ"ד ראי' לחומרא, מהא ראיאתא בברכות נג, ה' מהלך חוץ לכרך, וראה תינוק ואבוקה בידו, בורק אחריו, אם ישרא' הוא מברך, אם נכרי הוא אינו מברך, והק' הגמ' מאי איריא תינוק, אפי' גדול נמי, ע"ש. וע"כ הא רעל תינוק ישרא' מברך, ע"כ משום שהרליקו אחר השבת, דאל"כ מאי הק' הגמ' גדול נמי, ועוד דאם על תינוק נכרי אינו מברך, על תינוק ישראל לא כל שכן, אע"כ דקטן שהרליק בשבת, מיקרי נר שלא שבת ממלאכה.

(י) שם עמוד כ"ב וכ"ג — אם מותר לנטוע אילנות בחצר ביהכ"נ וביהמ"ד, והביא מדע"א ומהר"ם שיק דאוסרין, אך מש"כ המהר"ם שיק דכן מבואר מדמב"ן ריש פ' שופטים, ע"ז השיג עליו דאין ראי' מהרמב"ן לנידון זה. — עי' בשו"ת בנין ציון ח"א סי' ט', שכ' ג"כ דאין ראי' מהרמב"ן לאיסור. גם מה שהשיג על המהר"ם שיק, במש"כ דאפי' בדיעבד, צריך לעקור האילנות, והביא דאי' ממקיים כלאים, וע"ז השיג עליו דרוקא בכלאים הדין כן, דאיכא קרא ע"ז, — עי' בשו"ת בנין ציון הנ"ל, ובשו"ת מהרש"ם ח"א סי' קכ"ז, שג"כ כתבו כן, וע"ע במהרש"ם ח"ו סי' י"ז, כ', וכ"א, ובתשו' משיב דבר ח"ב סי' י"ד, שמצדדין לקולא.

(יא) שם עמוד מ"ז — ע"ד חידוש של הנוב"י, דאם אמדינן אין שליה לרבר עבירה, בטל גם המעשה, והגאון ר' יצחק הורוויץ זצ"ל, כתב אליו דהרבר מבואר במשנה למלך, והנוב"י כתב שלא מצא דבר זה במל"מ, ובהעדה מתחת לקו הובא מס' דבר הלכה, דאולי ט"ס משל"מ, וצ"ל מחנ"א, ע"ש. — הנה אין צורך להגיה, דכבר יישבו דבריו הפת"ש והח"ס, דהפת"ש באח"ע סי' קי"ט סק"ו כ' דכוונתו להמל"מ פ"ג מהל' גניבה ח"ו, והח"ס (בשו"ת יד יוסף סוס"י י"ז) כ' דכוונתו להמל"מ בפ"ב מהל' דוצח בשם המהרי"ט, ע"ש, וא"ש.

ידידכם מוקירכם,

יחיאל יהודא פאפיער

חבר כולל עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידנו

הרב המפורסם וכו' מוה"ר מאיר ישראל איסר הכהן פריעדמאן שליט"א

הרב מקרעניץ ובניו שיחיו

בהלקח מאתם בתו-אחותם ע"ה

* * *

האחים היקרים והחשובים

מו"ה נחמן מנחם נ"י, ומו"ה יחזקאל נ"י פייג

בהלקח מאתם אביהם ע"ה

* * *

הב' היקר והנעלה כמר אברהם ארי' וויינשטאק נ"י תלמיד ישיבתנו

בהלקח מאתו אביו הרב שמעון וויינשטאק ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ואל יוסיפו לראבה עוד, אמן.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם נייגער נ"י להולדת הנכר
להאברך היקר ר' אברהם חיים קנאבלאך נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בנימין (ב"ר אברהם) בארבער נ"י מטאראנמא להולדת הבן
להאברך היקר ר' יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף הלל (ב"ר משה) בראכפלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק געללער נ"י להולדת התאומים (הבן עם הבת)
להנה"ח בנש"ק מו"ה ישראל דוב הלברשטאם נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להנה"ח מו"ה צבי מנחם רייכבערג נ"י להולדת הנכר
להאברך היקר ר' שלמה צבי טארן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמחה הלוי האממער נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויש"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם שבתי עכער ציטראנענכויס נ"י מאנטווערפען להולדת
הבת
להאברך היקר ר' ארי' לייכל רובין נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה דוד גאלדזאמר נ"י להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' זלמן ליב בלויא נ"י להולדת הבת
להרב חיים יעקב מאיר רובין נ"י מנהל בישיבת תורה ויראה להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהושע הכהן פאקשער נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
להאברך היקר ר' יוסף הורוויץ נ"י ממאנסי להולדת הבת
להרב מו"ה יחיאל מיכל טווערסקי שליט"א הרב ממילוואקי נכר כ"ק מרן
ארמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' יחיאל גרשון גוטוויין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק משה ווייס נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' יצחק אייזיק פרידמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת
הבת
להאברך היקר ר' ישכר הערשקאוויץ נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
להנה"ח מו"ה ישראל אהרן קעסלער נ"י להולדת הנכרה
להאברך היקר בנש"ק ר' משה יוסף אונגער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' צבי חיים מאנדלבוים נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג, אכ"ד.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה יוסף לאפקאוויטש נ"י ממאנטרעאל לנישואי בנו נ"י
להרב מו"ה שלום דוכער שניאורסאהן שליט"א רב דקהל אהבת ישראל
בפלעטבוש לנישואי בתו תחי'

יעוזר השי"ת שיוזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והצלחה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה דוד העלער נ"י מכני ברק לאירוסיו בנו נ"י
להנה"ח מו"ה יחזקאל שמויער נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר דוב בעריל
נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יעקב הלוי מייזלס נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר אברהם
יצחק נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה עזריאל קרוין נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר אליהו צבי נ"י
תלמיד ישיבתנו

להב' החתן הנעלה כמר יצחק אייזיק זולדאן נ"י מפאריז תלמיד ישיבתנו
באנטווערפען לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר משה סאבעל נ"י מאנטווערפען תלמיד ישיבתנו דשם
לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר נסים שלום בן-עמר נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר שמעון שמעוןאווין נ"י מכני ברק תלמיד ישיבתנו
בקריית באבוב לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הכנין עדי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

גרוס ברוס האחים גרויס
Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.
3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087
Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

כשאר ארצות = בדואר רגיל 20 דאללער לשנה

בדואר אויר 30 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

M.E.CH. of Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ח' קונטרס ח' (ע"ח) סיון-תמוז תשמ"ה

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לפרשת מנחם . . . . . כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז הוספות לס' מקדש מלך . . . . . הנאון המקובל מוה"ר שלום בוזאגלו זצ"ל
ט ברכת תפילין, וקשירתן . . . . . הנאון מוה"ר אהרן משה טויבש אבר"ק יאס זצ"ל
יב בדין עדים וזממין . . . . . הנאון מוה"ר זאב פרענקל אבר"ק פשעווארסק זצ"ל
יד בדין מילה לשמה . . . . . הנאון מוהר"ש היילפרין ראב"ר ק לבוב זצ"ל
טו ציצית ותפילין בנשים . . . . . הנאון מוה"ר יהושע ברוך אבר"ק טשעטשעוויץ זצ"ל
יח נשיאת הכלים של בהמ"ק . . . . . הנאון מוה"ר ראובן רפ"פ מטארנאפאל זצ"ל
כג בדין טעות עכו"ם . . . . . הנאון מוה"ר עמרם בלוהם אבר"ק אויפאלא זצ"ל

מדור אנרות קודש

כו מכתב מהנאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ אבר"ק אה"ו זצ"ל . . . . .
כז מכתב מכ"ק מרן ארמו"ר מוהר"ש זצ"ל, וכ"ק מרן ארמו"ר מוהרב"צ זצ"ל . . . . .

מדור זכרון לאחרונים

כח בדין מלאכת או"נ ביו"ט . . . . . הג"ר שמואל אהרן מיללער אבר"ק לאבאווא הי"ר

מדור פלפול והלכה

לא בסוגיא דטעם בעיקר . . . . . הנאב"ר ירושלים שליט"א
לד בב"ק דף ל"ח ע"א . . . . . הרב מוה"ר מררכי וויינבערג שליט"א

מדור תפארת בחורים

לז בדין נאמנות עד אחד . . . . . הב"צבי אליעזר נערמאן נ"י

עולת שבת בשבתו

מב ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת
מו נוסחאות והערות ברש"י עה"ת . . . . . הרה"ג מוה"ר מנחם בראכפעלד ז"ל

מדור תמיהות וישובים

נא הערות קצרות בענינים שונים . . . . .

מדור הנאהבים והנעימים

נב בסוגיא דטיפת חלב, ובפרקי אבות . . . . . הב"שמואל באראן הי"ר

מדור זכור ימות עולם

נז זכרון עדות בין הרה"ק מהר"מ מטשערנאביל זצ"ל והרה"ק מהרד"ב מליובאוויטש זצ"ל . . . . .

מדור תעודות וסמיכות

נז מכתב „תעודה” . . . . . הנאון מוה"ר שלמה זלמן בעל חמדת שלמה זצ"ל
נז כתב „היתר הוראה” . . . . . הגה"צ מוה"ר זאב טווערסקי מראחמסטריווקא זצ"ל

נח מכתבים אל המערכת . . . . .
נו צילומי כתבי קודש . . . . . ח, כו, נו
סח ברכות והוראות . . . . .

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1985

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אמי החשובה והצנועה

מרת ריזל בת מו"ה רוב פלאטנער ע"ה

נפטרה ביום ל' סיון (אדר"ח תמוז) שנת תש"ל לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,

שכתי ישעי' הלוי שמורם

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

מוה"ר יהושע מאיר במוה"ר רפאל ז"ל

פרישוואסער

חתנא דבי נשיאה כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד

נלב"ע ביום ט"ו להודש תמוז שנת תשל"ו לפ"ק

(יומא דהילולא של בעל אור החיים הק' זי"ע)

יהא זכרו ברוך!

הונצח ע"י אשתו ובניו,

מרת נחמה גאלדא פרישוואסער

בת כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד

בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער

שלמה ישראל פרישוואסער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת פנחס

בזוה"ק עה"פ פנחס בן אלעזר וגו', רבי יהודה פתח ואמר, שמרדח נפשי כי חסיד אני (תהלים פ"ו). וצריך להבין איזה שייכות יש לפסוק זה כאן לפנחס בן אלעזר. ונקדים דברי האלשיך הק' עה"פ לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום, וארז"ל כי שלום זהו חיים נצחיים כמה דאת אמר, בריתי היתה אתו החיים והשלום, והענין הוא, כי השי"ת פרע לו מדה כנגד מדה, אתה שמת שלום בין ישראל לאביהם שבשמים והחיית את כל ישראל, לכן הנני נותן לך מתנה את בריתי שלום שיהי' לך חיים שלום. אמנם ראוי לשים לב למה יקרא לחיים שלום, ומחו הכוונה בחיים של שלום, ונקדים אומרים ז"ל במדרש שוחר טוב עה"פ כל הנשמה תהלל ייה, נפשו של אדם עולה ויורדת תמיד ומבקשת לצאת ממנו אלא שרואה את הקב"ה שכל הארץ מלא כבודו וחוזרת לאחוריו. והענין הוא כי כל דבר ישתוקק לשוב אל שורשו אשר נפרד ממנו, ולכן הנפש אשר חוצבה מתחת כסא הכבוד ותתענג ברשן בהיכלי מלכו של עולם, תקוץ בעת שהיא שוכנת בגוף העכור, לכן מתאוות לשוב אל האלקים ועולה ויורדת ומבקשת לצאת לעלות אל שורשה, וכשרואית את הקב"ה כי מלא כל הארץ כבודו, חוזרת, כי אומרת ריו לעבד להיות כרבו, ואם השי"ת שאין קצה לקדושתו, משרה כבודו על הארץ הכעורה, ק"ו אנכי, ועי"ז מתנחמת וסובלת. ובזה מפרש האלשיך הק' הפסוק בפ' בחוקותי, ונתתי משכני בתוכם ולא תנעל נפשי אתכם, פי' שאשרה שכינתי בנפש אשר בקרבכם כענין שנאמר ושכנתי בתוכם, ועי"ז נפשי שהוא שלי אשר בקרבכם לא תנעל אתכם ולא תבקש לצאת מכם, כי הלא שרשה אשר היא מבקשת לירבק בו, שם הוא. היוצא מזה, כי באמת חיי האדם אינו חיים של שלום, כי אין שלום בין נפשו לגופו, דבכל נשימה ונשימה היא מבקשת לצאת, לזה אמר לו הקב"ה לפנחס, הנני נותן לו את בריתי שלום, שיתן לו חיים באופן שיהי' שלום בין נשמתו לגופו, עכדה"ק יעווי"ש.

ויש להוסיף תכלין לבאר בטוב טעם ודעת מדוע פרע לו הקב"ה לפנחס דייקא שכר הזה, חיים של שלום, דהיינו שלום בין הגוף להנשמה כנ"ל, בהקדם מש"כ בספר זרע ברכ בריש פרשתו, לפרש המדרש עה"פ פנחס בן אלעזר, אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו, וכבר נתחבטו הראשונים בכיאורו. וכתב שם לפרש הכוונה, דמבואר במדרש (פ' אמור) עה"פ מי הקדימני ואשלם לו, מי עשה לי מזוזה עד שלא נתתי לו בית, מי עשה לי ציצית עד שלא נתתי לו בגד וכו', נמצא דהשכר שנותן הקב"ה על קיום המצות אינו אלא מצד החסד והרחמים, אמנם יש מי שנוטל שכרו מצד הדין ובמשפט, והיינו מי שמוסר נפשו על קדושת השם, דהדי כתיב אלה המצות אשר יעשה האדם וחי בהם, ואמרו רז"ל וחי בהם ולא שימות בהם, וזה שעושה לפנים משורת הדין, בוודאי מניע לו שכרו מצד הדין. והנה יש נפקא מינה אם השכר בא לאדם מצד הדין, או מצד הרחמים, שהרי

קיי"ל בדיני נחלות שאין אדם מודיש לבניו דבר שאינו שלו, וא"כ אם השכר בא לו מצד החסד והרחמים, נמצא דמה שיש לו אינו שלו, ושוב אין בידו להנחילו לבניו, דאין אורח מכנים אורח, אבל אם שכרו בא לו מצד הדין, שפיר יכול להנחילו לזרעו אחריו. והנה פנחס מסר נפשו על קרשת השם בהרגו נשיא מישראל, א"כ מגיע לו שכרו מצד הדין, על כן אמר הכתוב, והיתה לו ולזרעו אחריו, והוא יכול להנחיל שכרו לזרעו אחריו, נמצא דמן הפסוק והיתה לו ולזרעו אחריו, יצא לו לבעל המדרש לומר, ברין הוא שיטול שכרו, וכדאמרן. עכ"ד הזרע בדרך.

ועפ"ז יובן היטיב רברי האלשיך הק' הנ"ל, דבאמת יש להתבונן בדיני המדרש שוחר טוב הנ"ל שאמרו שבכל נשימה ונשימה הנשמה מבקשת לצאת ולחזור למקור מחצבתה, הלא נודע מספח"ק דאדרבה הנשמה משתוקקת לירד למטה ע"ד אוז"ל בירושלמי פ"ק דערלה (הובא בתוס' קידושין ל"ו ע"ב) דמאן דאכיל מחברי' בהית לאיסתכלי באפי', וכמו כן הנשמה כל זמן שאינה יורדת למטה היא נהנית מזיו השכינה כחנם ובהית לאסתכלי באפי' שכינתא, לכן משתוקקת לבוא לעוה"ז לסגל מצות ומעש"ט שלא יהי' עוד נהמא דכסופא, וא"כ איך אמרו במדרש להיפך שמשותקת לצאת. אך להנ"ל התירוץ פשוט, דאף כשאדם זוכה לקיים מצות ולעשות מעש"ט, עדיין נקרא נהמא דכסופא, שהרי בכל מצוה כבר קרמו הקב"ה כמאה"כ מי הקרימיני ואשלם לו, ושוב אין מגיע לו שכר, ולכן אין הנשמה מרווחת כלום בירידתה לתחתונים, אמנם מי שמוכן בכל רגע למסור נפשו על קרשת השם, הרי מן הדין מגיע לו שכר כנ"ל, ושוב לא הוי נהמא דכסופא, וא"כ אצלו אין הנשמה מבקשת לצאת ולחזור לעליונים. ולפי"ז מובן היטיב מדוע נתן הקב"ה לפנחס ברכת חיים של שלום, כי מאחר שמסר נפשו על קרה"ש, זכה מן הדין מתן שכרו, ושוב לא תגעל הנפש להישאר בקרבו. נמצא דמריוויק היטיב המשך לשון המדרש, אמר הקב"ה ברין הוא שיטול שכרו, לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום, דהא תליא בהא, מתן שכר על פי דין, גורם לחיים של שלום, וכנ"ל.

ויש להעמים ענין זה בדיני המסורה (המובא בבעל הטורים פ' תרומה), ג"פ תיבת ורא"ה, וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר (שמות כ"ה), וראה אם דרך עוצב בי (תהלים קל"ט), וראה בנים לבניך שלום על ישראל (שם קכ"ח). דהנה מעמד הר סיני הוי' ענין של מסירת נפש כמבואר בגמ' (שבת פ"ח ע"ב) דבכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתו של ישראל רק שהוריד הקב"ה טל שעתיד להחיות בו מתים והחי' אותם. וזהו, וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר, היינו באותה בחינה של מעמד הר סיני להיות מוכן למסירת נפש ממש, ואז, וראה אם דרך עוצב בי, שאין בקרבי שום עצבות, שהרי אין הנשמה מבקשת לצאת, דהתענוג והשכר שמקבלת הנשמה עבור מסירת נפש לא הוי נהמא דכסופא, ויובן גם הפסוק שם לפני זה, חקרני אל ורע לבבי בחנני ורע שרעפי, דבזרע בדרך הנ"ל הביא שם בשם הרמ"ע מפאנו בספר עשרה מאמרות דא"צ להיות דוקא מסירת נפש בפועל ממש כשיבא מעשה לידו, רק גם בפועל רמיוני דומיא דנפילת אפים עיי"ש, וזשה"כ, חקרני אל ורע לבבי בחנני

ודע שרעפי, שאף אם רק במחשבה לחוד בפועל דמויו הנני מוכן למסירת נפש, שוב מסכמת הנשמה לעשות שלום עם הגוף, ומסיימת המסורה, וראה בנים לבניך שלום על ישראל, דאם יש שלום בישראל בין הנשמה והגוף, והיינו ע"י מס"ג כנ"ל, אז זוכה במתן שכרו עפ"י דין, ויוכל להוריש זכותו גם לזרעו אחריו, לבנים ולבני בנים.

ומעתה נוכל להבין כוונת דברי הוזה"ק המוצב בראש אמרינו, פנחס בן אלעזר, רבי יהודה פתח ואמר, שמרה נפשי כי חסיד אני. דהנה קיום המצות לפני משורת הדין הוא מילי רחסירותא, (כאזו"ל במנחות מ"א ע"א חסידים מחמרי אנפשייהו), והרי מסירת נפש היא לפני משורת הדין, דהתורה אמרה וחי בהם ולא שימות בהם, נמצא רמי שמוסר נפשו לקדש שם שמים נקרא חסיד, וזהו שדרש רבי יהודה על פנחס בן אלעזר הפסוק שמרה נפשי כי חסיד אני, כל' נפשי ונשמתי תחי' משומרת בקרבי ולא תבקש לצאת, כי חסיד אני, לקיים מצות ד' לפני משורת הדין במסירת נפש, ולכן תגל נפשי לשכון בקרבי.

ג' הערות בגליון ספר מקדש מלך

מהגאון המקובל מוה"ר שלום בוזאגלו זצ"ל בעל מקדש מלך⁽¹⁾

פ' בראשית (דף מ"ה ע"ב). עיין מ"ש לקמן בפרשת משפטים שהי' [באורי' החתי] גט זמן, והמעשה הי' אחר שעבר הזמן שקבע לה, שאז נעשה גט כריתות, וא"ש לישנא דאפטר בגט לאתתי', ולקמן קרי לי' גט זמן, וניחא נמי פירש"י שהי' על תנאי ונתקיים התנאי ונעשה גט כריתות, וסרו קושיות ר"ת מעל רש"י ז"ל. ג.ב. וכן יפורש כוונת רש"י מ"ש בכתובות דף פ"ט ע"ב. אך מ"ש רש"י [שמואלב' י"א, ט"ו] על פסוק ונכה ומת וז"ל, שיכה שתהא מגורשת למפרע וכו' על תנאי אם ימות במלחמה עכ"ל, א"כ כל עוד שאורי' חי, היא ספק מגורשת, ומ"ש הסבא טוב וישר. גם לרש"י י"ל ברוחק, שאמר כן דוד לסברת המון העם שאינם יודעים שעבר הזמן שקבעו, וחושבים שכל עוד שאורי' חי, היא ספק מגורשת, וכשימות במלחמה יוכרר הדבר גם אצל המון העם.

(1) הוא בנו של מוה"ר משה בוזאגלו. דר זמן רב בעיר לונדון, ושם חיבר ספרו מקדש מלך על הוזה"ק. גם נדפס ממנו ס' הדרת מלך על הוזה"ק וס' כסא מלך על התיקוני זוהר. — בס' מסעות ירושלים הובא מעשה נוראה אודותיו שסיפר הנה"צ ממונקאטש זצ"ל, ושם כ' שחיבר ספר עמ"ס שבת, ושנפטר בעיר צפת ושם מנ"כ. ג' הערות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון ספרו מקדש מלך על הוזה"ק המונח בגנזי ידידנו הנעלה הרבני החסיד הנכבד והמופלג מוה"ה יצחק אייזיק הכהן האנדלער ג"ר. זכרה לו אלפי לטובתה. הגאון המחבר ספר מקדש מלך, הוסיף בטופס זה הוספות רבות ותיקונים כמעט בכל דף, ולהיות שרובם ככולם הם בדברי קבלה ואינם מובנים רק ליחיד סגולה, בחרנו רק בג' הגהות הללו להדפיסם בקובצנו. — בסוף חלק הראשון כתב בזה"ל: זה הספר מוגה הדק היטב מהקטן ועיר שם, הק' שלום בוזאגלו. (פאקסימיליא בעמוד הבא).

(ברך נ"א ע"א, בגליון). ומ"ש במסכת שבת דף ל"ג ב' שמע ר' פנחס בן יאיר חתני, הוא מ"ס וצ"ל בחתני, ור"ל שמע בחתני שהוא ר"ש שנשא בת ר"פ, וכן מפורש בהרבה מקומות בזהר ב' בלק ר"נ א', ובפ' נשא רמ"ד ב', ובפנחס, ור"פ עצמו ה' שמח על ר"א נכדו במעשה דג' אילנות? נציבו רר"פ ואמר על ר' אלעזר ברנא דחשיב קמי קב"ה כחד מינן ...

פ' ויקהל (דף קס"ז ע"ב). כיון דאשלימו הני למפסק, פ' כיון שנשלמו הפרשיות של כל השנה ונפסקו לפני הקב"ה בשמים וכו', צ"ע שחשבון זה של ג"ן אינו לא בשנה פשוטה ולא במעוברת וכו'.

גב. ואפשר לפי שההפסקות אינם שוות לבני א"י ולח"ל, נקט חשבון גן פרשיות, משום דאשקי לגן דאיהי אורייתא דבע"פ כמ"ש סוף תיקון מ"ב וז"ל, נהר דנפיק מעדן דאשקי ל' לגן דאיהי אורייתא דבע"פ דאיהי מתשקיא מאורייתא דבכתב דכלילא גן סדרים עכ"ל. וכן בסוף תיקון ג"ב, גנים ג"ן סדרים ראורייתא ע"ש, ודף ל"ז ע"ב, ובריש תיקון כ"ט.

(2) המעשה דג' אילנות הוא בזה"ק פ' בלק דף ר"א ע"ב. — ומש"כ „נציבו דר' פנחס", כן הוא בזה"ק שם ברך ר"ב ע"ב, שמקום ההוא נקרא כן. — ומש"כ שאמר על ר' אלעזר ברנא דחשיב קמי קוב"ה, כן הוא שם ברך ר"ג סוע"א יעוי"ש. ועיין בסדר הדורות (סדר תנאים ואמוראים) בערכו של ר' פנחס בן יאיר, שמסתפק בזה אם רפב"י ה' חותנו של רשב"י, או חתנו, והביא ראיות לכאן ולכאן, יעוי"ש. — ויש להעיר במש"כ בזה"ק פ' אחרי (דף ס' ע"א) אמר ר"ש לרבי אלעזר ברי', אלעזר קום בקיומך ואימא מלה חרתא לגבי דר' פנחס ושאר חברייא, קם ר' אלעזר פתח ואמר וכו' ומה תרין בני אהרן על דרחיקו שעתא בחיי אבוהון גרמו לגרמיהו כל כך, אנא לגבי אבא ור' פנחס ושאר חברייא על אחת כמה וכמה, יעוי"ש. ולכאורה אם נימא דרפב"י ה' חותנו של רשב"י, צ"ע מדוע קרא ר' אלעזר לאביו בשם אבא, ואת זקנו הזכיר בשמו, ובפרט שזה ה' בפניו, ומבואר בש"ך יו"ד סי' רמ"ב ס"ק כ"ד רפניו אין להזכיר שמו כלל.

ברין ברכת תפילין, וקשירתן

מהגאון מוה"ר אהרן משה מויבש אבד"ק יאסי זצ"ל⁽¹⁾
בעמח"ס קרני ראם

ברמב"ם הל' תפילין פ"ד ה"ו, [וכל המצות כולן מברך עליהם קודם לעשייתן]. לפיכך צריך לברך על התפלה של יד אחר הנחה על הקיבורת קודם קשירתן, שקשירתן זו היא עשייתן.

במנחות ל"ה, מאימתי מברך עליהן משעת הנחה עד שעת קשירה, ומוזה דקדק הר"ר אליהו רתפולין של יד צריך קשירה חרשה בכל יום והיינו עד שעת קשירה שהוא קושר מחדש בכל יום, והר"ת סובר דא"צ קשירה בכל יום, והא דעד שעת קשירה, ההירוק שמהדקין הקשר, וזהו מקרי קשירה, והביא ר"ת דא"י דלא כרבינו אליהו מש"ס דעירובין כפ' המוציא תפילין דאמרינן דמש"ה ר"י אוסר בחדשות ומתיר בישנות משום דלר"י עניבה קשירה מעליא ואסור לקושרם בשבת ומש"ה חדרשות אסורות, ואי נימא דצריך להתיר הקשר בכל יום א"כ לא הוי קשר של קיימא, עיי"ש במנחות ועירובין ובחולין. ולא הכנתי דבריו, דאפי"ן אם נאמר דלא כשי"ר רבינו אליהו אלא דא"צ קשירה בכל יום, אכתי קשה כיון דקשר של קיימא לא הוי אלא אם ברעת הארס שלא יתיר הקשר, וכל שברעת הארס להתיר הקשר הוי קשר שאינו של קיימא, ועיין בש"ע סי' שיו"ז ורברי הפ"ז ומג"א שם בכמה ימים יהי רעתו לקיימו, וא"כ מה בכך דבחדשות יצטרך לקשרם, הרי יוכל לכוון ברעתו להתיר הקשר אחר שבת ולעשות קשר מחדש, וא"כ הוי קשר שאינו של קיימא ומותר, ועיין בתוס' עירובין דף צ"ו ד"ה ר"ח דר"ח מוקי אפי"ן לר"י אלא משום דמסתמא רעתו להתיר עניבה ולעשות קשר מחדש עיי"ש, וא"כ גם דנימא דלאביי דמוקי כר"י רעניבה קשירה מעליא היא אכתי ניהו דמסתמא אין ברעתו להתיר, מ"מ יהי ברעתו להתיר הקשר וממילא הוי קשר שאינו של קיימא ויכנים גם חרשות.

וע"כ צריך לומר רכוונת התוס' דודאי קשר שאינו של קיימא אסור מדרבנן, וכמבואר בדברי רבינו פ"ז מהל' שבת דכל קשר שהוא של אומן ואינו של קיימא אסור, ועיי"ש בדברי הה"מ כה"ג במש"ש בהשגת הראב"ד עיי"ש, וא"כ סברי התוס', דודאי הא דקשר שאינו של קיימא אסור מדרבנן זהו רוקא בהיכא דאפשר שיהי' של קיימא, דאע"ג דרעתו להתירו מ"מ כיון שאם [ירצה] ימלך עליו שלא להתירו, מש"ה אסור מדרבנן, אבל בהיכא דא"א שלא להתירו ודאי אפי"ן מדרבנן מותר, ומש"ה לשי"ר ר"ת דא"צ להתיר הקשר בכל יום, א"כ אע"ג דיהי' ברעתו להתירו מ"מ אסור מדרבנן, משא"כ לשי"ר רבינו אליהו דמחויב להתיר הקשר מתפילין, א"כ אפי"ן מדרבנן מותר, ומש"ה קשה דחרשות נמי מותר להביאם כיון דאפי"ן איסור מדרבנן ליכא בקישורן.

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ו' קונ"ט ב' עמוד י"ט. — ד"ז הועתק מעצם כתי"ק בחיבורו על הרמב"ם (על ספר מרע, ואהבה) המונח ברשות הרב המפורסם וכו' מוה"ר יואל אשכנזי שליט"א אבד"ק יאסי. ישא ברכה מאת ד' לאורך ימים ושנים.

ועוד דלשי' רבינו אלי' דבעינן להתיר קשר תפילין בכל יום, א"כ לר"י דסובר שבת זמן תפילין ע"כ זמן תפילין לכל מצותיו להתיר הקשר בכל יום, דנהי דלא הקשו לשי' רבינו אלי' דמה בין ישנות לחדשות דהרי גם ישנות צריך להתיר הקשר, וא"כ אדרבה כישנות איכא היתר הקשר והקשירה, ובחדשות ליכא רק קשירה לחודי', משום דאפשר דגם לשי' רבינו אלי' דמצריך להתיר הקשר בכל יום, מ"מ ניהו דבאינו מתיר הקשר לא קיים מ"ע דוקשרתם, מ"מ מצות הנחת תפילין קיים, דכל דמהות התפילין הם בתיקונם, יש בזה קיום מצות הנחת תפילין, אלא דמצות עשה דוקשרתם לא קיים, ומש"ה אפשר דישנות מכניסין ומניחין בלא קשירה כיון דעכ"פ קיום מצות הנחה איכא, מ"מ משמע דלר"י דשבת זמן תפילין מניחין כמצותן ועבור בהן קשירה כתיקונן, והיינו משום דלא הוי קשר של קיימא, ואע"ג דאיכא איסורא דרבנן, מ"מ במקום מצוה לא העמידו דבריהן, דאם נאסר הקשירה יבטל מ"ע דוקשרתם, ומש"ה מותר משום שהוי קשר שאינו של קיימא, וא"כ קשה מ"מ חדשות אסורות דהרי במקום מצוה לא גזרו, משא"כ לדין דא"צ קשירה בכל יום וא"כ אע"ג דהשתא הם חדשות וא"א להניחם בלי קשירה, מ"מ כיון שאפשר להניח תפילין בלי קשירה מחדש, תו גזרו חז"ל אפי' באתרמי במקום מצוה, כן נראה מוכרח בכוונת הר"ת, ומ"מ אין בזה ראי' ברורה לחדות שי' רבינו אליהו, והר"ר אליהו סובר דאפי' בכה"ג גזרו חז"ל והעמידו חז"ל דבריהם במקום מצוה, כיון דהוי בשוא"ת, כמו בערל והזאה ואזמל כמבואר ביבמות צ"א ובכמה דוכתי, ומש"ה בשבת מניח תפילין בלי קשירה.

ובלא"ה ע"כ לשי' רבינו אליהו סגי בקשר חדש בכל יום וא"צ לעשות קשירה חדשה בכל פעם שמניחין, ובמניח ביום אפי' כמה פעמים סגי בעשיית הקשר שעשה בהנחה ראשונה, והיינו משום דכל זמן שמצות תפילין עליו, אעפ"י שלא הניח, כיון שלא הי' זמן הפסק ביניהם שיעבור זמן שאין מצות תפילין עליו, ממילא סגי לי' בקשר הראשון, ודוקא בשעבר זמן לילה או שו"מ שאין מצות תפילין עליו כיון שהי' זמן שאין בו מצות תפילין מש"ה מתבטל המצוה מהקשירה וצריך בהנחתן לעשות קשר מחדש, וכן כ' הרבינו אליהו שצריך אדם לקשר תפילין בכל יום כמו שהביאו התוס' לשונו בכ"פ, ומשמע דכל היום סגי בקשר אחד וא"צ לקשר בכל הנחה מחדש וכמ"ש, וא"כ ממילא לר' יהודה דסובר דנשים חייבות בתפילין משום דהוי מ"ע שאין הז"ג, וא"כ סובר דבשו"מ ולילה זמן תפילין, וא"כ לדידי' אין כאן זמן מפסיק שלא יהי' מצות תפילין עליו, דאע"ג דבשעת שינה אסור להניח תפילין, אין זה מקרי זמן מפסיק, כיון דאין הזמן גורם שלא יהי' מצות תפילין, אלא שא"א להניחם בשעת שינה משום הפחה וכדומה, וא"כ לר"מ ולר"י דסברי דשבת ויו"ט ולילה זמן תפילין ממילא אין שום זמן מפסיק בתפילין, ותו לעולם א"צ לעשות קשר מחדש, דאין חילוק בין כל יום ובין מניח תפילין בכמה פעמים ביום, וא"כ לר"י גופי' תו א"צ להתיר הקשר מתפילין, ומש"ה אפי' אם יתכוין להתיר הקשר אסור מדרבנן כמו בכל קשר שאינו של קיימא, וכמו שכתבתי בשי' התוס', ומש"ה סובר ר"י דחדשות אסורים להכניס, ואין כאן קושיא לסתור דעת רבינו אליהו בזה.

וגם מה שהביאו ראי' ממשנה במקואות, דקחשיב קשרים שא"צ שיבאו בהם המים תפילין של ראש בזמן שהם חוצה ושל זרוע בזמן שאינה עולה ויורדת, וא"כ ש"מ רקשר של קיימא היא, עכ"ד. וגם זה אינו קושיא לשו' רבינו שפי' המשניות שם דמיירי לענין התפלה עצמה, וכן כתבו בפ"ג מהל' מקואות ה"כ וכ"א, דעל התפלה עצמה בזמן שהקציצה רבוקה עם הרצועה שבה וחזקה עיי"ש, וא"כ אין כאן ראי' דאפשר דגם רבינו אליהו פי' כן, ולא מיירי כלל מקשר של הרצועה [רק] לענין הרצועה, אלא גם למה שפי' התוס' דמיירי לענין הרצועה, שהקשר לא הוי חציצה, ג"כ אפשר כיון דגם אם יתיר הקשר ע"כ צריך שיקשרנו מחדש הו"ל כקשר של קיימא לענין שלא תחזין, וכעין זה מצינו לרבותינו בעלי התוס' בעצמם שפי' בס"פ השולח מקרי שרה אחוזה שמתחלקת לכתנים אע"ג דמחזירים זה לזה ביוכל ולא הוי שרה מקנה משום דתחת זו תחזור אחרת מקרי שרה אחוזה עיי"ש, הרי דמה"ט קרוי' שרה אחוזה, וה"ה דהיכא דהקשר עתיד לחזור ולקשור אחר שתותר, מקרי לעולם קשר של קיימא שלא תחזין, ולכן אין כאן ראי' לסתור שו' רבינו אליהו בזה.

ודברי רבינו באו סתומים, דנקט, קודם קשירתן שקשירתן זו היא עשייתן, וכפי הנראה גם הוא סובר כשו' הר"ת דא"צ עשיית קשר מחדש בכל יום, דאל"ה ה' כתבו בפירושו, וע"כ קרי להידוק התפלה של יד קשר, כמו שפי' הר"ת לשון הסוגיא, ואע"ג דמלשון רבינו בהלכה ו' שכ' ואם שח הרי זו עבירה וצריך לברך ברכה שני' על מצות תפילין ואח"כ מניח של ראש, משמע דבשל ראש מברך תחלה ואח"כ מניח, וא"כ משמע דסובר הידוק לאו כלום הוא, דאל"ה גם בשל ראש ה' לו להניח ולברך קודם ההידוק, וע"כ דההידוק לאו כלום הוא, וא"כ ע"כ בשל יד צריך קשירה מחדש, ולא אמרינן דההידוק הוי קשירה, ודלא כשו' ר"ת דההידוק מחשב קשירה, מ"מ אין זה ראי', דאפשר דנהי דההידוק של יד מחשב קשירה, היינו משום דאות הוי"ד העשוי' בתפלה של יד צמודים המה יחד ע"י הידוק התפילין ונגמדר ע"י הידוק בקציצה התחברות הוי"ד להשלים שם שר"י המרומז בתפילין, מש"ה מחשב זה קשירה, משא"כ בתפילין של ראש דהכל כבר נגמדר, מחשב שימת הנחתם על הראש כבר נגמדר, ואין ההידוק גמר המעשה, ומש"ה מברך בשל ראש קודם הנחה, ובשל יד אחר הנחה קודם ההידוק.

ובעיקר חלוקו של רבינו בין של יד לשל ראש, נראה דלמדו מדברי הידושלמי בברכות פ' ה' ה' (הלכה ג') ושם, מצות אימתי מברך עליהן, ר"י אומר עובר לעשייתן ר"ה אמר בשעת עשייתן, אתי' דר"ה כשמואל דאד"י בר בון בשם שמואל כל המצות מעונים ברכה בשעת עשייתן חוץ מתקיעה וטבילה וי"א קדושין כביאה א"ד יונה אית לך חוריי תפילין של יד עד שלא יחלוץ ושל ראש עד שלא ייבה לא ייבה מן דייבה הא ייבה עכ"ל. והדברים אינם מבוארים, ועיי"ש במפרש דלא נחית לפירושו, ולענ"ד דהירושלמי בא לחלק בין תפלה של יד לשל ראש, דבשל יד מברך אחר הנחה קודם ההידוק, והירושלמי קורא ההידוק עד שלא יחלוץ, והכוונה עד שלא יזיין עצמו בהם, והיינו הקישור, וחזינן במקרא משתמש יחלוץ לשון זרוזי כמו דאמרין בתלמודן ביבמות ק"ב ועצמותיך יחלוץ

ואמר רבא זרזי גרמי ועיי"ש הסוגיא, וא"כ כוונת הירושלמי עד שלא יחלוץ, היינו קודם זרזי בהידוק שבהם, ומברך אחר הנחה קודם ההידוק, ושל ראש ער שלא ייבה, הפי' עד שלא ייבה, וכמו דמשמש תלמודן בקרושין הבה מיהבה, הירושלמי מקצר בלשונו ונקט ער של ייבה, היינו בעוד שלא נתנם בראשו, ומקשה בירושלמי לא ייבה היינו מה טעם קודם הנחה על הראש ולא כמו בתפלה של יר במברך אחר הנחה, ומשני מן דייבה הא ייבה, היינו כיון שנתן על ראשו כבר קיים המצוה שאין ההידוק בראש כמו ההידוק ביד, ומש"ה א"א לברך רק קודם הנחה, זה נ"ל ביותר אמת בירושלמי, והיא מכוון לדעת רבינו דבשל יד במברך קודם ההידוק אחר הנחה, ובשל ראש קודם הנחה רוקא. וזקיני הב"ח בסי' כ"ה כתב דבשל ראש (מניח) [מברך] אחר הנחה, וכ"כ בס"ז ומג"א שם, ולעני"ד לא השניחו בלשון רבינו כה"ו דמפורש יוצא מדבריו דמברך בשל ראש קודם הנחה, אכן נראה עיקר כמ"ש ראי' לדבריו מדברי הירושלמי ז"ל, וכ"נ עיקר לדינא לברך בשל יד קודם ההידוק ובשל ראש קודם הנחה, דמאחר דלא הביאו לשון רבינו לבארו, א"כ פשוט דאם שמיע להו סבירא להו כוונתו, ומינה אין לזעק².

ברין עדים זוממין

מהגאון מוה"ר אברהם זאב פרענקיל אבר"ק פשעווארסק זצ"ל*)

הרמב"ם ז"ל פסק פ"כ מהל' עדות, אין העדים זוממין נהרגין עד שיוזמו כולם והוא שהעידו תכ"ד (והוא מימרא רבא מכות ו' והוא שיעידו כולם תכ"ד), אבל אם הי' הפסק בין זה לזה יותר מכ"ד הרי נחלקה עדותו, והשנים שהוזמו נענשים והב' האחרים, שהי' בין דבריהם לדברי הראשונים הפסק, אין נענשים. והראב"ד ז"ל משינו על זה, מה עונש ראוי להם. והנה הלח"מ תירץ דהכי כוונת

(2) פסק דין זה הוא פלא גדול, שהוא נגד כל הפוסקים, ולע"ע לא מצאנו לו חבר בזה. ועייין בס' מגן נבחרים (להגאונים בעל מפרשי הים) בס' כ"ה סעיף ח' שרוצים ליישב קצת מנהג אותן המברכין בשל ראש קודם ההנחה, אבל מ"מ להלכה מסיימים רהעיקר לברך אחר ההנחה. ועיי"ש שמפרשים את דברי הירושלמי, קרוב למש"כ כאן הגאון בעל קרני ראם.

(*) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ח' קונט' ו' עמוד מ"א. — ר"ז הועתק מכתיו"ק תלמידו הגאון מוה"ר שמואל אהרן אבר"ק קארטשין המונח ברשותו של הרב משה רובין נ"י מירושלים עיה"ק והגיע אלינו ע"י הרב מו"ה מרדכי דוד אונגער שליט"א ר"מ במתיכתא עץ חיים רבאבוב ונכר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א. הוד והדר פעלם וצדקתם עומרת לעד.

הרמב"ם ז"ל, דאף דהוזמו האחרונים קאמר דאינם נענשים, כיון שהם באו להעיר אחר שכבר העירו הראשונים, וכבר הי' חיוב מיתה עפ"י הראשונים, א"כ הם באו להעיר על גברא קטילא כיון שכבר חייב מיתה. והנה התומים בס"ל ח"ה הוסיף דהוה עשאאי"ל, והנה בנתיבות ס' ל"ו סק"ד התפלא עליו כמה שכתב דהוה עשאאי"ל, דמטעם עשאאי"ל היינו שומעין עדותו פעם אחרת שיעיר פעם אחרת לפני ב"ד, וברמב"ם משמע דמתבטל עדותו לגמרי (מחמת הוזמו מקצתו) ולא מהני שיחזור ויעיר לפני ב"ד אחר, ע"ש. (והנה זאת ל"ק, דעביר איניש לאחזוקי דיבורא), עוד התקשה מתוס' סנהדרין (פ"א ע"א) בתו' ד"ה ולגמר דינא, שכתבו דזה הוה עשאאי"ל כיון דאי מתומי קמאי מהני סהדותיהו עיי"ש. ולכאורה נראה נכון דברי הלח"מ, דהא לשיטת הרמב"ם ז"ל דאם נמצא א' מהעדים זוממים בטל העדות רק השנים האחרונים פטורים, א"כ יפה כתב הלח"מ דאף הוזמו גמי פטורים דגברא קטילי בעי למיקטלא, ואם רמהני סהדותיהו אם יוזמו כת הראשונים, דממ"נ, אם יוזמו הראשונים פסולים דבטל העדות אף לאחר כ"ד אם נמצא א' מהעדים זוממין לשיטת הרמב"ם, ואם לא ימצא זוממין בוודאי פטורין דגברא קטילא בעי למקטלא, והבן.

אך זאת קשה ל"ל להרמב"ם ז"ל להביא הרין דווקא באם הוזם א' מהם או השנים הראשונים או אפי' א', דהא לפי שיטת התוס' סנהדרין מ"א ע"ב בד"ה כמאן, כתבו באם אמר איני יודע הואיל ולא מהני כלל בעדות, הוה כנמצא א' מהם קא"פ, (ולקמן הבאתי דהרמב"ם ז"ל מוכרח לסבור כשיטת התוס'), א"כ למה נקיט רוקא באם נוזם האחר, הא אפי' לא נוזם, פסול מכח העד השלישי, דהא לא מהני עדותו כלל דהא יוכל לומר מאי אפסירתך, וא"כ הוה כנמצא א' מהם קא"פ, והוא קו' נכונה. אך מכאן מוכח דהרמב"ם ז"ל סבר כשיטת הקצה"ח ז"ל (ס' ל"ו סק"ד) דבתחלתו בכשרות וסופו בפסלות צריך להעיר תכ"ר, ומעתה הכא בשעת מעשה כשר הי' דהא בשעת מעשה הי' יכול להעיד, אם הם באים ראשונה, שוב צריך להיות תכ"ר, וכיון דהרמב"ם ז"ל מיירי לאחר כ"ד, ע"כ צ"ל הרין בהוזם, ודו"ק היטב כי נכון הוא.

ובזה מתורץ דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות עדות הל"ג, הי' העדים מרובים שנים מהם כווננו עדותן בחקירות ודרישות, ואחד אומר איני יודע עדותן קיימת. והנה הלח"מ ז"ל תמה שם עליו דהא אמרינן בגמ' אלא אמר רבא אפי' בחקירות שנים אומרים ידענו ואחר אומר א"י עדותן קיימת כמאן דלא כד"ע, או כשיטת רש"י שם דלא כר"ש. ומעתה כיון דפסק כד"ע, אמאי פסק עדותן קיימת, ע"ש מה שתירץ שסובר שיטת רש"י דמיירי נגד הזמה ולאחר כ"ד, אבל לפי מ"ש נכון הרבר היטב, דאף באם אמר השתא א"י, עכ"פ בשעת מעשה כשר הי', דהא ידע כמה בחורש הי', דק השתא א"י, והוה לשיטת התו' קא"פ, א"כ כיון דמיירי לאחר כ"ד ממילא לא פסל עד זה שאר עדים, לכך פסק דעדותן קיימת, אבל הגמ' בעי לאוקמא אף תכ"ר, שפיר אמר דלא כר"ע, והוא כפתור ופרח.

ברין מילה לשמה

מהגאון מוה"ר אלכסנדר שמואל היילפרין ראבד"ק לבוב זצ"ל⁽¹⁾

כלל. אב חייב למול את בנו, ומי שיכול למול בעצמו ומל ע"י אחר, ביטל מ"ע. כ"כ הש"ך חו"מ סי' שפ"ב. מדברי הש"ך נראה רס"ל דבמצות מילה יש שני מ"ע חדא שימול, ואידך שהאב ימול, וכן הבינו דבריו מו"ז התב"ש, ובן ד"ז בתשו' בית אפרים חו"מ סי' ס"ז.

תוס' הרא"ש. יראה לי דאם האב מל את בנו שלא לשם מצוה ביטל מ"ע, דאפי' למ"ד מצות א"צ כוונה כדאי' ברכות ריש פ"ב, ופסחים קי"ד: ואפי' לר' יוסי דאמר וכי היכן מצינו מילה מה"ת לשמה כדאי' ע"א כ"ז, זה רק דמילה גופה כשרה, אבל הך מ"ע דרמי על האב למול את בנו דילוף בקדושין כ"ח. מדכתיב וימל אברהם את יצחק בנו, שם כתיב כאשר צוה אותו אלקים, ואם מל לשם כונה אחרת אין זה כאשר צוה אותו אלקים, וז"ב בעזה"י.

ועיין שבת קל"ג בשר אעפ"י שיש שם בהרת כו' אמר אביי לא נצרכה אלא לר' יהודה דאמר דשא"מ אסור, רבא אמר אפי' תימא ר"ש, מודה ר"ש בפסיק רישא כו', ואביי אליבא דר"ש האי בשר מאי עביד לי' כו' באומר לקוץ בהרת בנו קא מכיין ואי איכא אחר ליעבד כדרשב"ל כו'. והתוס' יומא ל"ד: נתקשו לשי' הערוך דס"ל בפסיק רישא דלא ניחא לי' שרי א"כ אמאי לא הקשה הגמ' לרבא דאמר מודה ר"ש בפסיק רישא ליעבד אחר. והנה התוס' והרשב"א ז"ל נתקשו מדוע לא משני אביי הברייתא בחדא מילתא באומד לקוץ בהרת בנו קא מכיין ואתיא אליבא דכ"ע.

ולענ"ד נכון הדבר עפ"י מה דחדית לן הרשב"א ז"ל בנועל ביתו וצבי ניצד בתוכו אפי' אם דעתו על הצבי כיון דדעתו נמי למלאכת היתר שרי, והביא סמוכין לזה מירושלמי, וכן איתא בש"ס דילן ביומא פ"ד: ראה תינוק שנפל לים כו' ואע"ג דקא מכיין כו', והר"ן ז"ל השינו שאפי' אינו מתכוון לנעול בעד הצבי אסור, דמודה ר"ש בפסיק דישא ושאני פיקוח נפש שהיא מלאכת מצוה וחובה היא עלי', עיין ברשב"א ובר"ן סוף פ' האורג. ולפי"ז א"ש דא"א באומד לקוץ בהרת בנו מכיין ואליבא דכ"ע, דממ"נ אי אינו מכיין כלל לשם מצוה א"א לאוקמי קרא לר' יהודה דהא הוא ס"ל דמילה בעי לשמה כדאי' בע"א כ"ז, ואי דקא מכיין לשם מצוה וגם לקוץ בהרת בנו, זה ניחא לר"י דאי לאו דרכי קרא ח"א דאסור כיון דהוא ס"ל דשא"מ אסור, ומכ"ש היכי דהוי פסיק רישא, עיין

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ו' קונט' ד' עמוד י"ד. — חידו"ת הללו הועתק מכת"ק. כנראה שהי' ברעתו לחבר ספר על כללי המצות עם פלפולים בשם תוס' הרא"ש [=ר"ת הרב אלכסנדר שמואל]. ולא נשאר מחיבור זה רק איזה עלים בודדים והיו מונחים בגנזי נכרו הרב הגאון מוה"ר אלכסנדר שמואל טייטלבוים ז"ל אבד"ק קאלבסוב. אפריון נמטי' לידידיו חתנו הרב מו"ה חיים צבי הלברשטאם שליט"א נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד שמסר לנו עלים הללו להרפיסם בקובצנו. הור והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

תוס' שבת מ"א: וכיומא שם, משא"כ לר"ש הדרא קושיא לדוכתה ל"ל קרא כיוון דס"ל דשא"מ ואפי' פסיק רישא שרי אליבא דאביי, א"כ ממילא חוב עליו למול את בנו אפי' במקום בהרת, וא"כ מתכוין נמי להנאתו ולקוץ בהרת בנו נמי שרי כיון דהוא מתכוון נמי למלאכת היתר, וחייב מצוה עלי', ובבב"ג אפי' להר"ן שרי. וזה הכריח לאביי לשנויי לא נצרכה אלא לר"י היינו היכי דמכוין למצוה, ואפ"ה בעי קדא, דבלא רבוי דשא"מ אסור לר"י, ולרבא אפי' לר"ש אסור דהוי פסיק רישא, ואביי אליבא דר"ש מוקי לה באומד לקוץ בהרת בנו היינו דאינו מכוין לשם מילה כלל רק לקוץ בהרת בנו ואפ"ה שרי.

ולפי"ז א"ש שי' הערוך, דאליבא דרבא לא קשה ואי איכא אחר ליעבד אחר, דא"כ מיעקרא עשה דאבי הכן, דכל כמה דאבותו רוצה למול אי אפשר שימול אחר, משא"כ למה דמשני אביי באומר לקוץ בהרת בנו קא מכוין, א"כ בלא"ה מיעקרא עשה דאבי הכן דאין זה כונה לשם מצוה כאשר צוה אותו אלקים, ודו"ק. ועיין תבואת שור סי' כ"ח ובתשו' ב"א סי' ס"ח.

ציצית ותפילין בנשים

מהגאון מוה"ר יהושע ברוך רייניץ אב"ד משעמשעווין זצ"ל¹

בעזה"י. משעמשעווין יע"א תרס"ב לפ"ק.

פתיחה להלכות ציצית בדרך דרוש

כתב המחבר או"ח סי' י"ד, ציצית שעשאו עכו"ם פסול, דכתיב דבר אל בני ישראל לאפוקי עכו"ם, האשה כשירה לעשות, ע"כ. וכתב המג"א האשה כשירה, צ"ע, דהא בכל דוכתי דרשינן בני ישראל ולא בנות ישראל, כדאיתא בקדושין דף ל"ו ובמנחות דף ס"א ממעמינן עכו"ם ונשים מבני ישראל, ע"כ. והנה המג"א הניח הקושיא בצ"ע, דאמאי לא ממעמינן נשים דהא דרשינן בכל מקום בני ישראל ולא בנות ישראל, והנה בוודאי קושיא עצומה היא, ואמרתי ליישב בדרך פלפול לפני התלמידים, והוא דיש לומר דאה"נ דכאן גבי ציצית ג"כ דרשינן בני ישראל ולא בנות ישראל, אבל לא על עשיית הציצית, כ"א רק על לכישת הציצית, כלומר אשה אסורה ללבוש ציצית, אבל על עשיית הציצית אדרבה איכא קרא

(1) נולד בשנת תקפ"ג בעיר קיסנינגען לאביו הגאון מוה"ר נתן פייטל רייניץ אבד"ק מאד מח"ס דברי רנ"ף. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר אשר אנשיל יונגרייז אבד"ק משענגער מח"ס מנוחת אשר. שימש כאבד"ק באלקאני ואח"כ כאבד"ק משעמשאווין. נרפס ממנו ספר מכתב הראשון והשני (תשובות וחידושים), וגם נרפס ממנו חידו"ת בסוף ספר מנוחת אשר בקונטרס ניה נפשי', וזה לא כביר נרפס ממנו קונטרס זכרון חידו"ת נלב"ע ביום ו' לחורש תשרי שנת תרע"ג לפ"ק. — חידו"ת הללו הועתקו מכת"י מעתיק שהעתיקו מעצם כתי"ק והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר כש"ת מו"ה שאול הוּמטערער ג"י מאנטווערפן. יברכהו הש"ת בעו ותרעומות.

מפורש דרך עכו"ם פסול לעשות ציצית, אבל אשה כשירה לכך, וכמו שפסק הטור והמחבר, וכאשר אבאר בס"ר.

והוא, דהנה התרגום מתרגם את הפסוק לא יהי' כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה (דברים כ"ב, ה') וז"ל, לא יהי' גוללין רציצית ותפילין דאינון תיקוני גבר על איתתא וכו', עיי"ש, א"כ לפי התרגום איכא לאו ול"ת על האשה אם תלבוש שלית מצויצת, דהיינו לאו דלא יהי' כלי גבר על אשה, והנה דרש"י ז"ל פירש על פסוק הנ"ל לא יהי' כלי גבר על אשה, דאיתא בספרי ראין זה אלא לשם ניאוף כדי שתלך בין האנשים, עיי"ש ברש"י. והנה לפי התרגום נשתנה דין מצות ציצית משאר מ"ע שהזמן גרמא, דהא נבי שאר מ"ע שהז"ג, נהי ראשה פטורה, אבל עכ"ז אם תרצה תוכל לקיימה, משא"כ גבי ציצית איכא איסורא עלה, ולא מפורש בתורה, דהיינו לא יהי' כלי גבר על אשה.

וא"כ לפי דברי התרגום הוי הפשט בקרא מה שאמר דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית בני ישראל אבל לא בנות ישראל, וא"כ לא קאי על העשייה, כ"א על הלבישה, והכי קאמר, בני ישראל דוקא יעשו להם ציצית על כנפי בגדיהם, אבל לא בנות ישראל יעשו ציצית על כנפי בגדיהן של הנשים, והוא משום לא יהי' כלי גבר על אשה, והוא משום שמביא לירי ניאוף, ומפרש הקרא טעמא דמילתא אמאי ממעט נשים, וקאמר משום ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם, כלומר, כלי גבר על אשה מביא לירי זנות.

וא"כ לפי"ז מיושב קושית המג"א מה שהק' הא בכל מקום דרשינן בני ישראל ולא בנות ישראל, א"כ כאן גבי ציצית אמאי לא דרשינן כן בני ישראל למיעוטי נשים, ע"כ הקושיא, אכן לפי מה שביארנו אה"ג דהכי נמי דרשינן כן בני ישראל יעשו ציצית על כנפי בגדיהם אבל לא בנות ישראל, כלומר לא יעשו ציצית על כנפי בגד שלהם, ואזיל הקרא ומפרש הטעם אמאי לא יעשו בנות ישראל כן, הוא משום שאתם זונים אחריהם, כלומר שמביא לירי זנות, והנה הא תינה דלא יעשו בנות ישראל ציצית על כנפיהן, אבל שלא יעשו ציצית על כנפי בעליהן האנשים לזה אין שום טעם ואין שום סברא כי בזה לא שייך לא יהי' כלי גבר, כמובן.

ולא עוד אלא אדרבה החיתר מפורש בתורה דהאשה תעשה ציצית על כנפי בעליהן ועל אנשים, דהא כתוב ועשו להם ציצית, ואמרינן במס' מנחות דף מ"ב ע"ב א"ד יהודא אמר רב מנין לציצית בנכרי שכשירה שנאמר דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית, ועשו להם אחרים, ע"ש בגמ', כלומר מדכתיב ועשו להם משמע שאחרים יעשו להם, ומי הם האחרים נכרים, דהא בעכו"ם משתעי קרא, משא"כ לפי פירושו של התרגום דהוי הפשט ברישא דבר אל בני ישראל ולא בנות ישראל, א"כ לפי"ז סיפא דקרא ועשו להם ציצית קאי נמי על נשים, כלומר אע"ג דנשים אסורים לעשות ציצית לצורך עצמן, אבל יעשו להם דהיינו לבני ישראל יעשו ציצית, דהא לפי פירושו של התרגום לא מיירי הקרא דבר אל בני ישראל למעוטי עכו"ם, דהא הרי עיקר טעמא דקרא הוי משום לא יהי' כלי גבר על אשה ולא זה לא שייך בעכו"ם כ"א בנשים דוקא, ומשום ולא תתורו

אחרי לבבכם וגו' אשר אתם זונים אחריהם, וא"כ זה לא שייך בעכו"ם, וא"כ רישא רקרא ממעט נשים לכן סיפא רקרא ועשו להם ציצית קאי על נשים שהם יעשו לאחרים, וא"כ הרי ההיתר מפורש בתורה דנשים כשרים לעשות ציצית. והא רעכו"ם פסולין לעשות ציצית ג"כ מהא נלמוד, והוא מדקאמר קרא ועשו להם ציצית רחינו נשים יעשו לאחרים, א"כ ממילא נשמע שרווקא נשים כשרים אבל לא עכו"ם, א"כ ממילא פסק של הטור והש"ע מפורש בקרא להיתר. והנה אמרינן בגמ' רף מ"ג ע"א ר' יהודא רמי תכילתא לפרזומא דאינשי ביתיה ע"ש שעשה ציצית לבגרי אשתו, ע"ש, ולכאורה קשה לפי דברי התרגום היכי עביר הכי הא הוי כלי גבר, אמנם זה אינו רהא כיון דר' יהודא סובר דאשה חייבת בציצית, שוב לא הוי כלי גבר, והוא פליג על התרגום, וצ"ע קצת. עוד קשה לי מהא דאמרינן בפ' המוציא תפילין במס' עירובין דף צ"ו, תנא מיכל בת כושי היתה מנחת תפילין ולא מיחו בה חכמים ע"ש, וקשה לי נהי נמי דליכא משום בל תוסיף משום ראמר ר' יוסי נשים סומכות רשות וליכא איסור בל תוסיף כדמסיק שם בגמרא, אבל עכ"פ עדיין קשה הרי איכא ל"ת דלא יהי' כלי גבר על אשה, וצ"ע לפי דברי התרגום אמאי לא מיחו בה חכמים². והנה לכאורה קשה מנ"ל להתרגום, דהך לא יהי' כלי גבר על אשה קאי על ציצית ותפילין, ואמאי לא מפרש כפשוטו דקאי על מלבושי גבר. ונ"ל לומר משום דלהתרגום הי' קשה אמאי משני קרא בלישנא דגבי איש נקיט לשון לא ילבש גבר שמלת אשה, וגבי אשה לא נקיט לשון לבישה כ"א נקיט לשון לא יהי' כלי גבר על אשה, והרי הי' לו לקרא נמי לומר לא תלבש אשה כלי גבר, לכן מזה הוכיח התרגום רקאי על ציצית ותפילין, דלא מצינו בהו לשון לבישה³. — ועיי' ב"י סי' י"ד שהביא בשם הרא"ש ובשם המרדכי ראי' דאשה כשירה לעשות ציצית, והוא מהא דאמרינן בפ' הספינה רף ע"ר ע"א ארגו גניו לאשתו של ר' חנינא בן דוסא רשרי' תכלתא לצדיקים לעתיד לבא ע"ש בגמ', א"כ הרי מפורש ראשה כשירה לעשות ציצית, ועי' מהרש"א שם שכתב אמאי זכתה אשת ר' חנינא בן דוסא רווקא לזה, ותיירץ משום דלא רצתה ליהנות מעוה"ז כהך עובדא דיהבי לי' לר' חנינא בן דוסא חר כרעא מפתורא דרהבא וכו' בעי רחמי ושקלי' כדאיתא במס'

(2) בספר כוכבי יצחק (להרב הנאון מוה"ר יצחק שמערהנעלל אבד"ק זאלצבורג ז"ל) בחלק שני עמור קמ"ט אות י"ד, הביא מכמה אחרונים שעמרו כבר בזה, עיי"ש.
(3) יש להעיר ממש"כ בתיקוני זוהר (תקונא חר ועשרין) עה"פ ויעש ר' אלקים לארם ולאשתו כתנות עור וילבישם, ארבע בתים ררישא אינון, רחינו תפילין שבראש עיי"ש. הרי מצינו לשון לבישה בתפילין. וכן בס' צפנת פענח עה"ת (להנאון מראניטשאו) בהפסרת פ' עקב, עה"פ כי כלם כערי תלבש"י (ישעי' מ"ט) כתב שזה תפילין של ראש עיי"ש. וכבר האריכו בזה גדולי האחרונים אם תפילין מיקרי מלבוש או גבר, עיין בשו"ת כוכב מיעקב סי' כ"ט ר"ה אורות, ובשו"ת מהרש"ם ח"א סי' קמ"ח, ובמפתחות והנהגות שנדפס בראש שו"ת מהרש"ם חלק ה' (על סי' נ"ד), ובשו"ת אמרי יושר ח"א סי' קי"ז ד"ה אמנם (הראשון). ועיין עוד בזה בשו"ת הרי בשמים מהרורא קמא סי' ס"ו ר"ה ומה, ובמהרורא ב' סי' צ"ז, ובמהרורא ג' סי' י"ב.

תענית (דף כ"ה ע"א), לכך זכתה היא לזה ע"ש במהרש"א. והנה בהשקפה ראשונה קשה קצת דוודאי הקושיא היא קושיא עצומה אמאי זכתה דוקא אשת ר' חנינא בן דוסא לכך, אבל התירוץ של מהרש"א קשה קצת מה מדה כנגד מדה היא זה משום דלא הי' ממון חביב בעיני' לכך זכתה לכך, ומה ענין זה למצות ציצית. אמנם ביארתי לי והוספתי קצת על דברי מהרש"א ז"ל, והוא לפי"מ דאמרינן במס' חולין דף פ"ט ע"ב בשכר שאמר אאע"ה אם מחוט ועד שרוך נעל זכה למצות ציצית ע"ש, א"כ לפי"ז עיקר מצות ציצית ניתן בשכר שלא אהב ממון, לכן אשת רב חנינא בן דוסא ג"כ זכתה למצות ציצית על שלא היתה אוהבת ממון, וא"כ שפיר הוי מדה כנגד מדה.

בענין נשיאת הכלים של ביהמ"ק

מהנאון מוה"ר ראובן הכהן רפאפורט ז"ל דומ"ץ בטארנאפאל¹

הרמב"ם בספר המצות שורש ג', השיג על הכה"ג, וסקל מחשבונו הלא דלא יעבוד עוד דפסול שנים, משום דאינה מצוה שנוהגת לדורות, וסובר שנעתקה מצוה דנשיאת הארון בכתף מלויים לגבי כהנים בימי יהושע, וכיון דבכהנים ליכא פסול שנים, כמבואר בחולין (דף כ"ה) וילף לה מקרא ותוא גזא"כ, להכי הוה לאו זה דלא יעבוד, רק לשעה, ואין לחושבו ע"ש. והשיב הרמב"ן שהיא מצוה משותפת בכהנים ולויים, וגם במדבר היו רשאים הכהנים לשאת את הארון. הנה מפורש אמרו במדבר רבה פ"ד שהכהנים לא הותרו לשאת את הארון דקאמר הלויים נושאים את הארון ולא הכהנים ע"ש, וא"כ אם נאמר דלא כר' יוסי (בסוטה דף ל"ג) דרק בג' מקומות נשאו הכהנים את הארון ומשום דהי' הוראת שעה, ממילא מוכרח דנעתקה המצוה מלויים לכהנים, וכבר המתיק הרמב"ם שם במצוה ל"ד שאין הכוונה שנשתנית המצוה מכמו שניתנה ראש, רק דגם מתחילה הוטלה על הכהנים רק למיעוטם בא הציוה מגזא"כ שלא ישאוהו אז הכהנים רק הלויים המרובים, והטעם נראה פשוט כיון שהי' הארון מכלה בהם באה הקפדה על מיעוט הכהנים אז שלא ישאוהו כלל עד בואם להעברת הירדן שנתרבו הכהנים. ואמנם אין מדברי המדרש ראי' כלל, דהרי באמת הביא הרמב"ן שם כמה מקראות בדה"י שמבואר שנשאו והעלו הלויים את הארון, ובמגילת אסתר וכן במרגניתא טבא וק"ע שם תירצו דזו אחר מהמקומות שנקראו הכהנים ליום וכריב"ל בכורות דף ד' ובכ"מ, שאמר שבכ"ד מקומות נקראו הכהנים ליום ע"ש, והרי עיקר ראיית המדרש שם דרק הלויים נושאים ולא הכהנים הוא מקראי דדה"י, וע"כ דסובר דגם אח"כ משבאו לארץ לא נשאוהו רק הלויים, ואדרבה מוכח כשיטת הרמב"ן דעכ"פ לא נעתקה המצוה מן הלויים, וסובר ג"כ כר"י דבג' מקומות שנשאוהו הכהנים הי' הוראת שעה, וא"כ לא א"ש בין לדעת הרמב"ם ובין להרמב"ן. אך דברי המדרש צריכין ביאור במה שאמר ומנין שכן הוא, שכן כשהעלו את הארון בשניי' לא הי' שם כהן, והרי מפורש בקראי שתיבא, ויקרא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ה' קנש' ז' עמוד ט"ו.

רור לצדוק ולאביתר הכהנים (דה"א' ט"ו, י"א), וכן שם להלן, ויתקדשו הכהנים והלויים להעלות הארון וגו', וא"כ אפי' אם נאמר שאין זה מהמקומות שנקראו הכהנים לויים, אבל אכתי כהנים מאן אפקינהו, ומכש"כ דנראה פשטות הדברים שזה מהמקומות שנקראו כהנים לויים, מלבד אסתרותא של המדגניתא טבא שם משם הקרמונים, והרי גם ר' יוסי סובר ע"כ הא רריב"ל דכהנים נקראו לויים וכמ"ש התוס' בסוטה דף ל"ג ע"ב בד"ה וכשהחזירהו, דמוכה כן מקרא (בדה"י ב', ה') דמבואר רהלויים החזורהו לארון למקומו בימי שלמה, וע"כ דהכוונה על כהנים שנקראו לויים, וכ"כ המפרש בדה"י שם, ואולי ר"י פליג רק אמנין של כ"ד, ופסק הרמב"ם ככתראי בזה, וא"כ דברי המדרש צ"ע, ואין בידי ליישב אלא מדוחק.

ואמנם הרמב"ן שם הקשה עוד על דברי הרמב"ם דאפי' אי נימא שנעתקה המצוה דנשיאת הארון מלויים לכהנים, מ"מ יש לחשוב לאו דלא יעבוד עוד ויש לפסול שנים גם בכהנים, דהא דפסלו במדבר שנים רק בלויים ולא בכהנים אינו מגזה"כ רק משום דהלויים היו צריכין לשאת בכתף וצדיכין שנות הכח, משא"כ בכהנים, וא"כ כשנעתקה מצות נשיאת כתף לכהנים פסול גם בהו שנים הואיל והוצרכו לשאת בכתף צריכי לשנות הכח, ומ"ש לויים מכהנים בזה. ובמדגניתא טבא השיב, דכפי הנראה מדברי הרמב"ם במצוה ל"ד ה' מצות נשיאת הכלים לדורות רק בארון לבד ולא בשאר כלי המשא, מרלא הזכירם כלל, וא"כ להכי לא פסלו שנים בכהנים גם לענין נשיאת הארון שבכתף, משום דבזה ל"צ לשנות כח דהא הארון ה' נושא את נושאו כמבואר בסוטה שם ובכ"מ.

ואולם מלבד שקשה לומר רמז"ה נסקל לאו דלא יעבוד ממנין המצות משום דסמיכין אניסא, והרי בעניני דינים אין סומכין על הנס וכמ"ש התוס' יו"ט פ"א דרמאי ר"ה והחומץ שביהורא, וכן הבאר שבע בתמיד לענין שלחנות של שיש שהיו במקדש יע"ש, וכ"כ הרמב"ן בפ' התורה כ"פ, ועיי' רש"י שבת דף קכ"ד ע"ב ד"ה משום עיפושא כ' ג"כ הכי, והרי הרמב"ם מנה למ"ע שמן המשחה במצוה ל"ה שכולו קיים לעת"ל כדכתיב זה יהי לי לדורותיכם, ופשטות הדברים יורה דעל עשיית השמן המשחה קאי, ומנה למ"ע, ולא הוה העיקר הואיל ומושחין ממנו כהנים ומלכים לדורות הוה מ"ע הנוהג לדורות, ועיי' מעיין החכמה דף ל"ו ע"ב, אך בלא"ה לא ידענא מה מקום לחלק בין הארון לשאר כלים לדורות לענין משא בכתף, ומאי שנא מדבר בזה, ואף שהרמב"ם לא הזכיר בעשה ל"ד רק שמצוה לשאת הארון בכתף, היינו משום שכ' שנעתקה המצוה מלויים לכהנים וזה לא שייך רק בנשיאת הארון לבד, דבשאר כלים מצינו שגם במדבר הוכשרו כהנים לשאת, והרי אלעזר שהי' כהן נשא שמן המשחה וקטורת הסמים ושאר דברים, ועיי' בירושלמי פ' המצניע והביאו רש"י בשבת דף צ"ב, ולהכי נקט הרמב"ם רק הארון שנשתנה לדורות מכפי שהי' במדבר, ועיין בק"ע בירושלמי סוטה שם שהביא דהך בירושלמי פ' המצניע מברעא כהרמב"ם, דכיון דמצינו במדבר שהי' גם לכהנים משא בכתף ואפ"ה ממעטינן בחולין דף כ"ד שם מקרא דזאת אשר ללויים דבכהנים לא פסלי שנים, מוכח ממילא דה"ה לדורות לא פסלי שנים בכהנים אפי' לגבי משא בכתף דארון ע"ש. אך הרמב"ן לטעמי' אינו ראי' כלל, דלדידי'

דפסול שנים אינו משום גזה"כ רק משום דצריכי שנות הכה, ואיתו גופא כ' בסוף סדר במדבר, דאלעזר ה' מופלג בכח יוצא מגדר הטבעי כמו יעקב ומשה רבינו, מרנשא הדברים הללו שה' משא גדול ביותר ע"ש, וא"כ אין ראי' מאלעזר, רק אליבא דהרמב"ם דסובר דפסול שנים הוא גזה"כ ולא דרשינן מעמא דקרא.

ועוד ה' נראה לומר דאליבא דהרמב"ן אין ראי' מאלעזר לדורות, רבאמת מצינו עוד חילוק בין שימת הרמב"ם והרמב"ן לענין אי משא הכהנים בכתף צריך בגרי כהונה, דאם במדבר היתה מצוה זו רק בלויים, וכהנים היו פסולים לזה, וכרעת הרמב"ם, א"כ חזינן דעכ"פ לא קפדה תורה שיהי' כעין עבודה פנים, א"כ ה"ה לדורות כשנעתקה המצוה מלויים לכהנים, ניהו דצריך כהן, אבל לאו עבודה היא, ולא צריך בגרי כהונה, ומירי דהוה אמראות נגעים דבעי כהן ולא עבודה היא ול"צ בגדים⁽²⁾ וכדאמר הכי בזבחים (דף ס"ח ע"ב) לענין פרה ומה"ט ע"ש. אבל לדעת הרמב"ן דהי' מצוה משותפת בלויים וכהנים במדבר, וכן לדורות, וראי, ניהו דלויים כשרים, מ"מ בכהנים בעי בגרי כהונה, דאין ראי' מלויים דלאו בני עבודה בבגדים נינהו, וכזה כ' הריטב"א בקידושין דף ל"ו והתוס' שם לחד תירוץ ליישב הא דצריך קרא בני אהרן ולא בנות אהרן דנשים פסולי לעבודה, והרי בלא"ה אין להם בגרי כהונה וכשאינן בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והו"ל זרים כמבואר בסנהדרין דף פ"ג, וכן דקפידא דבעינן בגרי כהונה הוא דווקא בהנך דבני בגדים בעבודה נינהו, אבל בנשים דלא צריכי בגדים ה"א דכשירות גם בכה"ג, להכי מיעטיננהו קרא ע"ש, ועיי' מהרי"ט בחידושיו שם, וה"נ הוה כן דבלויים לאו בני בגדים בעבודה הן, ול"צ בגדים, ובכהנים צריכי בגרי כהונה בעבודת משא בכתף ג"כ כיון דהוה עבודה, ואף שהוא עבודת חוץ לא גרע מפרה אדומה (עיי' יומא דף מ"ג), ומהוצאת הרשן, דמבואר ביומא דף כ"ג דלד"י בעי כהונה, וכן פסק הרמב"ם פ"ב מהל' תמידין ומוספין, ועיין במשנה למלך שם אי גם לר"א שם דמכשיר בעלי מומין להוצאת הרשן צריכי בגדים, וכן שמירת המקדש אפי' כלילה במקומות שהכהנים הי' שומרים הי' בבגדי כהונה⁽³⁾, רק שלא היו ישינים בהם, עיי' פ"ב דתמיד ויומא דף ס"ט ורמב"ם פ"ח מהל' בית הבחירה, ואף שכ' התוס' בע"ז דף ל"ר ע"א בר"ה כמה רבז' ימי המילואים שהיו מעמירין ומפרקין המשכן הי' לו דין כמה ואין כיתון וכלי שרת בכמה, עיי' זבחים

(2) עיין שו"ת בית יצחק חאו"ח סי' כ"ז אות ר', ויו"ד ח"ב ריש סי' קי"ג, ובס' הלכות ארץ ישראל (לאדו תרפ"ח) בקונטרס הערות וביאורים עמוד י'.

(3) בשו"ת אבני נזר חיו"ד סי' תמ"ט מסתפק אי שמירת המקדש הי' עבודה או לא, ואם צריך בגרי כהונה יעניי"ש. ובאמת תלוי זה בזה, וכרמשמע בתוס' יומא נ"ט ע"ב דמה שאינה עבודה א"צ בגד"כ, וגם בגמרא יומא ס"ח ע"ב מבואר דאכילה צורך עבודה היא ולכן צריך בגד"כ, וכן היא שם לגבי קריאה עיי"ש. (ועיין עוד שו"ת הרדב"ז סי' אלף שפ"ה). והגאון מראגינשאוו בספרו צפנת פענח עה"ת בפ' קרח (עמוד קפ"ו) כתב רשמירה לא הי' עבודה כלל, ובספרו שו"ת צפנת פענח סי' דצ"ו אות ג' נראה כמסתפק אם שמירה נקראת עבודה עיי"ש. ועיין עוד בספרו צפנת פענח על הרמב"ם הל' מתנת עניים דף כ"ו ע"ג, ובמהדורא תניינא דף ט' ע"א (ד"ה ובאמת).

דף קי"ט, ועיי' תוס' יומא דף ו' ד"ה מביתו, זה דווקא בז' ימי המילואים כיון שעדיין לא הועמד בקביעות ה' לו דין במה דל"ש עדיין כיון דכתיב על פי ד' יחנו כמאן דקביעי דמי, עיי' שבת דף ל"א וירושלמי שם ורמב"ם פ"י מהל' שבת, משא"כ כשהועמד לקביעות ודאי נם בעת שה' מפורק בשעת המסעות מיקרי אוהל מועד, כמבואר להדיא במנחות דף צ"ה לענין לחם הפנים אי נפסל ביוצא בשעת פירוק מסעות ע"ש, ולא הותר כלל כמות אז נם בשעת מסעות דהוה כקבוע ועומד, והכי מפורש בזבחים דף נ"ה ודף ס"ב ע"ש, ועיי' ירושלמי סוף פ"ד דיומא בזה.

ולפ"ז דנשיאת כלי קודש שבכתף בכהנים צריך בגדי כהונה⁽⁴⁾, א"כ יקשה לכאורה, לפי המבואר במדרש במדבר רבה פ"ב אקרא דויכהן אלעזר ואיתמר תחתם על פני אהרן אביהם דפליגי בזה אמוראי, דלחך, על פני היינו אחר מותו וכמו ויקם אברהם מעל פני מתו, ולחד הוה על פני בחייו, ששימשו אלעזר ואיתמר בכהונה גדולה בעוד ה' אהרן קיים, והיינו שאירע טומאה באהרן ושימש אלעזר ואירע טומאה באלעזר ושימש איתמר ע"ש, והרמב"ן על התורה פ' תצא תפס לעיקר דעל פני היינו בחייו כמו על פני תרח אביו, ומש"ה כתב דלאו דלא יוכל לבכר את פני בן אהובה על פני בן השנואה הבכור הוא דווקא כשהבכור בן השנואה בעצמו קיים ולא כשמת הבכור עצמו ודק בניו יורשים חלק בכורתו במקומו ע"ש, ועיי' בקצוה"ח בחו"מ סי' רפ"א, וכבר העירו בזה, וא"כ אחרי דאלעזר שימש פ"א בכהונה גדולה, ושוב מרינא כל מצות כהונה גדולה עליו ואסור לשמש ככהן הדיוט משום מעלין בקודש ולא מורידין, ואם שימש עבודתו פסולה, וכן אינו משמש לכתחלה ככה"ג משום איבה וכמבואר ביומא דף י"ב, ושני הטעמים הללו, משום מעלין בקודש ואין מורידין, וגם איבה, לדעת קצת הם מה"ת, וא"כ ממילא דאלעזר לא ה' יכול לשמש במקום דצריך בגדים, כי לא ה' יכול ללבוש בגדי כהונה, לא שמנה ככה"ג, ולא ד' ככהן הדיוט, ודוחק לומר כיון ראמר ריב"ח בסנהדרין דף ק"ה ע"ב דבכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו ויליף לה מאליהו לגבי אלישע וממשה לגבי יהושע ומדוד לשלמה ע"ש, וא"כ לא שייך איבה מאב לבנו מאהרן לאלעזר⁽⁵⁾, דא"כ אמאי לא חילקו בזה בשום מקום בש"ס,

(4) לכאורה גם דבר זה אם כשנושאים בכתף צריכים בגד"כ, תלוי אם מיקרי עבודה. ועיי' בזה בס' צפנת פענח עה"ת ריש פ' נשא.

(5) עיי' מה שכ' בזה במנחת חינוך מצוה ת' (קדוב לסופו) וז"ל: ודרך אנכי יש להעיר במה דאיתא [במדרש עה"פ ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם, ר"י אמר בחייו], נטמא אהרן שימש אלעזר, נטמא אלעזר שימש איתמר כו', וע"כ מייירי ביוה"כ אחר שלא ה' יכול ליטעה, וקשה הא קי"ל שאם נטמא כהן גדול ושימש אחר תחתיו ראשון חוזר לעבודתו ושני אינו ראוי לא לכה"ג משום איבה ולא לכה"ד, א"כ לא נשאר דק כהן אחר, והוא תימה, וצ"ל דאב ובנו לא שייך איבה, ונ"מ לדינא גם בזה"ז וק"ל, עכ"ל. וזהו ההיפוך ממה שכתב כאן. — ואולי יש להביא קצת רא' דשייך איבה מאב לגבי בנו, מהא דאמרין במס' ב"מ דף י"ב דמציאת קטן לאב משום איבה, וכן במס' כתובות דף מ"ז ע"א דהאב זכאי במציאת בתו משום איבה.

וכן בירושלמי יומא שם ופ"א דהוריות דאמר ר' חגא דאין מיהדין חכהן השני עם הראשון משום חשש איבה ע"ש, לא חילקו כלל, וע"כ דלא סמכינן אהא, משום דהרי בש"ס שם מבואר דפליגי על ריב"ח בזה, ובלא"ה יש לחלק בין היכי דהקנאה הוא על אחר מותו ככל הנך רמייתי, להיכי דהוה לי' צרה מחיים, והרי גם במשה דמני' מייתי הש"ס, אמרו שנתקנא ביהושע ואמר מאה מיתות ולא קנאה אחת, עיי' מררש וילך. (ובזה אני מבין דברי הרמב"ם פ"א מהל' עבודת יוב"פ ה"ד שכ' האי דינא, וכ' דהשני כל מצות כהונה גדולה עליו רק שאינו עובר לכתחילה ואי עבר עבודתו כשרה והראשון חוזר לעבודתו, והשמים דאינו עובר ככהן הדיום המבואר בש"ס, והכ"מ העיר בזה, וכ' דהוא נכלל במה שכ' שמצות כהונה גדולה עליו, ולכאורה גם זה מיותר, דהרי סגי רק בזה שכ' דאי עבר ככה"ג עבודתו כשירה, להורות אשניהם, דאינו משמש לא ככה"ג ולא ככהן הדיום, וגם דלישתמע רעב"פ מצות כה"ג עליו מדינא ועבודתו כשירה. ולהאמור ניחא דהרמב"ם בא לשלול דלא נימא לחלק דבכנו רשאי גם לכתחילה לעבוד ככה"ג דליכא איבה משום דאין מתקנא בו, ולכן כ' בביאור דאינו עובר ככה"ג, וסתם הרברים להורות דליכא חילוק בשום פנים בזה, ובכל גוונא אינו עובר ככה"ג אפי' בכנו וכמ"ש, מיהו לפמ"ש התוס' כיומא שם ד"ה ככה"ג, בלא"ה ניחא, וע"ש).

וכיון שכן, יקשה להרמב"ן איך נשא אלעזר הכלים בכתף כיון דלא הי' יכול ללבוש בגדי כהונה כלל, לא ד' ולא שמונה, ודוחק לומר דבאמת אחרי שאירע שנשתמש בכה"ג שוב היו הלויים נושאים, ולא מצינו זה, וצ"ל דע"כ הוה נבי אלעזר גזה"כ שישא הכלים, ובגדי כהונה אצלו לא מעלין ולא מורדין משום גזה"כ, וא"כ שוב ממילא אין ראי' לדורות מזה, ולענין בגדי כהונה, ומכש"כ לשיטת הסוברים דלא הותרו בגדי כהונה רק באי אפשר בענין אחר, והדברים עתיקים ואכ"מ.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערו של ידידנו

הנה"ח הנכבד מו"ה מנחם מענדל בעקער נ"י מנבעתיים

בהלקח מאתו אחיו הנה"ח הנכבד מו"ה חיים בעקער ע"ה

המקום ינחם אותו בתוך שאצו"י ואל יוסיף לראבה עוד, אמן.

המערכת

בדין טעות עכו"ם

מהגאון מוה"ר עמרם בלוהם מח"ס בית שערם זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. עש"ק סדר דברים תרכ"ה לפ"ק פה מארע יע"א.

בין המצרים, יזרח אור לישירים, וד' קרנו ירים, לכבוד אדמ"ו הרב הגאון חריף ובקי, אור הברקי, הצדיק נורע בכל אפסים, ריחו נודף כנן הדסים, כקש"ת מו"ה חיים סופר ג"י אבר"ק ס"פ⁽²⁾.

היום בא אלי איש אחר מפה אשר הי' חייב לערלית אחת מפה ב' מאות זהובים עו"ו⁽³⁾, ומתה, ויורשיה תובעין אותו, ומענה פיו כי היתה חייבת לו תשעים וששה זהובים בעד קמח אשר לקחה מחנותו, ופסקו לו בערכאותיהם שאשביע אותו אם אמת כדבריו שהיא חייבת לו סך הנ"ל, ואתן לו כתוב וחתום שהשבעתי אותו, ויען כי אני נכוד בדין זה, אמרתי ארוצה נא עד איש אלקי' לחות ספקתי בזה ודבר מה יראני.

והנה ז"ל הרמ"א בחו"מ סי' שמ"ח, טעות גוי כגון להטעותו בחשבון או להפקיע הלואתו מותר, ובכלד שלא יוודע לו רליכא חילול השם, וי"א דאסור להטעותו, אלא אם טעה מעצמו שרי, והוא דעת המדרכי סוף פרק הגזול בתרא שפי' הא רשמואל בב"ק קי"ג דוכן לקנא דרהבא במר דפרזלא, שעכו"ם אמר לו שהוא ברזל וטעה בעצמו, אבל שמואל לא הטעהו רהא אפילו גניבת רעת עכו"ם אסור, ויע"ש הפי' על ואיבלע לי' זווי וכו', ובש"ך סי' הנ"ל הביא ג"כ בשם יש"ש דבטעות הגוי צ"ל לו הישראל ראה שעל חשבונך אני סומך וכו', וראיתי בבאר הגולה סי' הנ"ל הביא דברי הרמב"ם פ"ז רנניכה ופי"ג דגזילה, והוא החמיר מאוד בדבר להחזיק בדעת המדרכי, ולפ"ז כנ"ד אסור להטעות את

(1) נולד בשנת תקצ"ד לאביו הג"ר יצחק יעקב אבר"ק שאמשאן וראבד"ק קראלע. למד בפרעשבורג בישיבת הגאון בעל כתב סופר זצ"ל. בשנת תרי"ח נתקבל לאבר"ק אלמאשר, ומשם נתמנה בשנת תרכ"ר לאבר"ק מארע למלאות מקום זקנו הגאון מוה"ר עמרם חסידא. בשנת תרמ"א נתקבל לאבר"ק חוסט ומשם עבר בשנת תרמ"ג לכהן כאבר"ק אויפאלא. נרפס ממנו שו"ת בית שערם על האו"ח וחיו"ד, וס' ערבי פסחים על הגרש"פ. נלב"ע כיום כ"ו לחודש אלול שנת תרס"ז לפ"ק ומנ"כ בעיר אויפאלא. — ד"ז הועתק מכת"י מעתיק המונח אצל ידידנו הרבני הנגיד והנדיב לב ר' יהודה ברוך הכהן פרענקיל ג"י מווינען יע"א. טוב עין הוא יבורך.

(2) הגאון מוה"ר חיים סופר זצ"ל נולד בעיר פרעשבורג כיום ג' תשרי שנת תקפ"ד לאביו הגאון מוה"ר מרדכי אפרים פישל סופר. למד בישיבת הגאון בעל חתם סופר זצ"ל, ובישיבת הגאון בעל שערי תורה זצ"ל, ובישיבת הגאון מוה"ר מאיר א"ש זצ"ל. בשנת תרי"א נבחר לאבר"ק יעמערנינג ובשנת תרי"ח נתמנה לאבר"ק ס' פעטער, ואח"כ בשנת תרכ"ז נתקבל לאבר"ק מונקאטש. אחר איזה זמן עלה ונתעלה על כסא הרבנות בעיר בודאפעסט. נרפס ממנו שו"ת מחנה חיים (כמה מהדורות) ס' פלס חיים (עמ"ס גיפין), ס' קול סופר (על משניות), ס' שערי חיים (ע"ה), ותהלים, ועוד. נלב"ע כיום כ"ה לחודש סיון שנת תרמ"ו לפ"ק ומנ"כ בעיר פרעשבורג.

(3) ד"ת עסמרייכישע ווערונג, והוא שם מטבע בימים ההם.

העכו"ם היוורש לומר שהמתנה היתה חייבת לו, כמובן, אך הרה"מ כתב בפ"א מנזילה שרמב"ם פסק כר' כהנא בב"ק, ומשמואל ורבינא משמע שם שאצ"ל ראה שעל חשבונך אני סומך, ור' כהנא מידת חסידות הוא דעבד, ולכאורה לפי דבריו טעות עכו"ם מותר אפי' אם אינו ממטעה עצמו, אבל לדעתי לא כן הוא, שהרה"מ אינו חולק כי אם שאצ"ל ראה שעל חשבונך אני סומך רק ממידת חסידות, אבל מ"מ דינו של המרדכי יכול להיות אמת שדוקא אם הגוי טועה מעצמו מותר. ובאמת קשי' לחד פ' שפי' שם בש"מ דנקט ואיבלע לי' חד זוזי לרבותא, שאעפ"י שיחשוב הגוי שלהטעותו עשה כן מותר, א"כ דילמא רוקא התם צריך שיהי' הגוי טועה מעצמו דאל"ה יחשדהו כיון דאיבלע לי' זוזי, אבל בעלמא מותר אפי' להטעותו, אך המרדכי לא סבר כפי' זה, ובל"ז אין ראיתו משם רק מגניבת דעת, אבל עכ"פ מוכח שמ"ש הרה"מ דין הרמב"ם מרב כהנא אינו דינו של המרדכי, כי משם לא מוכח הנ"ל, והי' לו לומר שהרמב"ם למד ק"ו מגניבת דעת.

וראיתי בלח"מ שם שהקשה שהרמב"ם סתר עצמו לריש הל' גניבה שכתב להדיא שטעותו מותר ובלבד שלא יודע לו דליכא חילול השם, ותי' רס"ל כדעת התוס' אע"ג דטעות נוי מותר אסור להטעותו במקום שגוי יודע שגוזל ועושה עצמו כלא יודע, לפ"ז נמצא דאם אין העכו"ם יודע מותר אפי' להטעותו, ואני נכון בהכנתו, אם כוונתו דוקא אם יודע בבירור שאין גוי יודע מותר, אבל אם מסופק אם הגוי יודע ורוצה רק לנסותו אי אינו יודע אסור, או דילמא מספק מותר, ורק אם יודע בבירור שכוונתו לנסותו אסור, וגם מזה יש נ"מ לנידון דין. איברא מדברי רש"י שם שפי' ואיבלע לי' זוזי, ועוד טעות אחר שעירב זוז מדמיו והטעותו בחשבון שלקח ג' במקום ד', מכאור להדיא שגם טעות גמור מותר, כי הטעות כמעות הטעהו ישראל, והנה לא מצאתי ישוב על קושי' המרדכי מגניבת דעת, ועלה בדעתי שהחולקים סוברים דגם גניבת דעת אינו אסור, אלא אם יודע לנכרי לא יוכל הישראל להתנצל ולומר שטעה, אבל כאן אף אם יודע לנכרי יאמר נא ישראל שגם הוא טעה, אין בזה משום חילול השם, אך מצאתי עוד סברא לאיסור בש"מ שם שפי' ואיבלע לי' זוזי שהישראל נתן יותר זוז אחד ומש"ה מותר שאף אם יודע לנכרי שהוא של זהב יחשוב כמו שטעה הישראל לחובת עצמו, כן טעה לזכות עצמו. כללו של דבר בחפזי לא אוכל למצוא הלכה מבוררת, והיא רופפת בידי.

אמנם מצאתי ברמ"א סי' רפ"ג ישראל שהי' חייב לעכו"ם ומת אם אין עכו"ם יודעין מזה אינו חייב לפרוע ליורשיו, והוא ממרדכי דקידושין, ולכאורה ק' לי לפי דעת המרדכי הנ"ל דדוקא אם הגוי עצמו טועה מותר, והכא הרי הוא מטעה את הגוי, ולמה לא הביא רלפי דעת המרדכי רב"ק אסור, והי' נראה [משם] דהפקעת הלואה מותר בכל ענין, ואפי' לדעת הרמב"ם ויש"ש הנ"ל דצריך לומר לנכרי ראה שעל חשבונך אני סומך מ"מ בהפקעת הלואה א"צ לזה, ולא משמע כן ביש"ש שהביא הש"ך בס' שמ"ח עיי"ש, אמנם באמת זה שיבוש רמ"א ברפ"ג קאי [במקום] שאין היורשין יודעין כלל מזה ואינן תובעין אותו א"צ הוא לילך להודיע ולשלם להם, שהרי הגוי טעה בעצמו והוא לא עשה לזה שום

התפעלות ולכן הוי ג"כ כמו שאמר ראה שעל חשבונך אני סומך, כי גם אם אולי יורע שחייב להם יאמר שלא פרע יען שלא תבעו אותו וכדומה, וכן משמע למעיין בפנים במדרכי.

ולפ"ז בנ"ד כיון שהם תובעין אותו ויורעין מחוב, רק שהוא עושה מצדק לפטור עצמו בטענה שהערלית חייבת לו בעד קמח והם אינם יודעין, בזה נראה שאסור להטעותם בזה לרעת המדרכי ויש"ש, ובפרט שאינם מאמינים לו, כי אם, אם יביא כתוב וחתום ממנו שנשבע לפני, ובפרט לפמ"ש הסמ"ע בטעם הדבר ר"אם יורעין היורשים, כיון רירושת הגוי ר"ת, הוא גזילה, אבל אם אינו יורע הוא בכלל אכירה, בוודאי אני מסופק כיון שתובעין אותו אם רמי לאכירה שאינם יודעין כלל מי המוצא, ואף רגם לגזילה לא רמי, מ"מ מירי ספקתי לא נפקא, והגע עצמך, אם לא ה' הישראל חייב להערלית ווראי לא ה' רשאי לתבוע בשקר, ואף שהוא חייב כעת, מ"מ לא מלאני לבי לעשות מעשה ולרמות לרין הרמ"א בסי' רפ"ג, ובר מן דין אני מסופק, לו יהיבנא שהישראל מותר להפקיע לו הלוואתו כהנ"ל, מ"מ יש ספק אם מותר לרין ישראל ליתן לו כתוב וחתום שנשבע לפניו אם אין האמת כן, וע"פ כתיבת וחתומת הרין יגמרו הרין בערכאותיהם, לפמ"ש הרמב"ן בתורה פ' וישלח שב"נ מצווה בכל הדין כישראל ולא כרעת הרמב"ם פ"י מהל' מלכים שחייבין רק להשיב דינין, והביאו כ"מ בהל' מלכים פ' הנ"ל, ולפ"ז אם היו שופטי הגוים יורעים האמת שאין הגוי חייב לישראל והיו פוסקי' ליתן לו או שינוכה מחוב אשר חייב לגוי ה' חייבים מיתה, וכיון שאינם יודעין ודיני עפ"י עדותו של דין ישראל שנשבע לפניו, אפשר יש בזה משום לפני עור לא תתן מכשול, וכמרומה שראיתי בחת"ס חלק ו"א שאוסר ליתן שוחד לגוי לרון דין שקר מה"ט כיון שמצווה על הדין ולרון באמת, הוי לפ"ע, או נימא כיון שהפקעת הלוואתו מותר אף אם ה' הערכאות יורע א"א בעולם שיהא מותר משום חילול השם, מ"מ עתה בהיתרא הוא אין בזה לפני עור לגרום לזה. ורציתי לומר דלסברת מ"ל ר"אם מכשיל לא באיסור דרבנן עובר על לפ"ע דאורייתא כיון שנותן מכשול, ה"נ כיון שאם ה' הערכאות יורע האמת לא ה' רן כן, א"כ הוי לפני עור, אף שעתה הוא בהיתר, וירעתי שיש לחלק. והנה כתבתי כ"ז בחפזי לפום דהיטא בלא עיון היטב, כי נחוץ הוא, ונא מיר בקראו מכתבי ישים עיניו הברולחים על זה, ויענינו מהר רעתו הרמה, ובוה אשתחוה מול הררתו בשאלת שלום תלמיד לרב.

הק' עמרם בלוהם

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב

מהגאון מוהר"ר יהונתן אייכשיץ אב"ד אה"ו זצ"ל

צפרא טבא לאה' מח' הקצין פו"מ כהר"ר ליב בר"ש יצ"ו.

בקשתי מאת פני מ"כ כי לא הי' זמן מסכים לדבר אתו עמו, אבל כבר מילתי אמירה בדרוש שדרשתי על בית עלמין להיות אמת ושלו' אהבו, ומעביר על מדותיו מעבירין על פשעיו, ולכן בבקשה מאתו, היום הזה בבואם לאכול לחם בסעודת מצוה של חבורא קדישא חבורי טהרה, שאל יקנשו, וידעתי כי השטן בעו"ה ירקד ליתן בפי כל אחד דבורים בושה כמדקרות חרב כדי לעורר מדינים ומחלוקת, ולכן אל נא אחיי תרעו בזה, והרי זה כאלו גזרני עליו בגזרת חכמים מבלי להתקוטט, יעבד עליו מה, ואשרי שומע ושותק ושכרו כפול, ויעשה למען כבוד השמים וכבודי, וזהו תהלתו ותפארתו, ודי בזה לחכם כמותו כאלו הארכתני.

והנני נאמן באהבתו,

יהונתן חפ"ק אה"ו

ג' אדר תקי"א לפ"ק.

(1) הועתק מעצם כתי"ק המונח באוצרו של ידידנו החשוב הרבני המופלג הנגיד המשובח והמפואר מו"ה יצחק אייזיק הכהן האנדלער נ"י. טוב עין הוא יבורך. — וראוי לציין שמכתב זה נכתב שבוע אחת אחר שדרש הגאון מוהר"ר יהונתן בביהכנ"ס את דרשתו הנרולה והמפורסמת שנדפסה בסוף ספר לוחות העדות, וזה הי' ביום כ"ו לחורש שבט תקי"א לפ"ק, ובאותה דרשה השתלל בכל כוחו להשקיש הריב הידוע ולהסתים פי המקשרינים, וכנראה שמכתב זה הוא המשך לחנ"ל.

צפרא טבא לאה' מח' הקצין פו"מ כהר"ר ליב בר"ש יצ"ו.
קצת מאת פני מ"כ כי לא הי' זמן מסכים לדבר אתו עמו, אבל כבר מילתי אמירה בדרוש שדרשתי על בית עלמין להיות אמת ושלו' אהבו, ומעביר על מדותיו מעבירין על פשעיו, ולכן בבקשה מאתו, היום הזה בבואם לאכול לחם בסעודת מצוה של חבורא קדישא חבורי טהרה, שאל יקנשו, וידעתי כי השטן בעו"ה ירקד ליתן בפי כל אחד דבורים בושה כמדקרות חרב כדי לעורר מדינים ומחלוקת, ולכן אל נא אחיי תרעו בזה, והרי זה כאלו גזרני עליו בגזרת חכמים מבלי להתקוטט, יעבד עליו מה, ואשרי שומע ושותק ושכרו כפול, ויעשה למען כבוד השמים וכבודי, וזהו תהלתו ותפארתו, ודי בזה לחכם כמותו כאלו הארכתני.

פאקסימיליא מכת"ק הגאון מוהר"ר יהונתן אייכשיץ זצ"ל.

מכתב מכ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצ"ל ובנו כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצ"ל הי"ד

ב"ה.

מדי היותי פה² באו לפני האנשים האלה המוכ"ז ותעודתם בידם מאת הרבנים הגדולים הצדיקים מיודעי ומכירי המאריכים בגודל ערכם ומדברים חנינה בעדם להאציל עליהם ברכה ברוח נדיבה כיאות להם, וביקשו מאתי להיות להם לפה ולמליץ, ולמען המצוה לחזק ידים דפות, בפרט אנשים כאלה, הנני לבקש מאוד לקרב אותם בכל מקום בואם ולחקימם ממעמדם הרע שיוכלו לשוב למחוז הפצם, ובטח יחשב הרבר הזה לכל המסייעים להם למצוה רבה, ויתברכנו ממקור הברכות בכל מיני ישועות והצלחות. כנפש הכותב למען המצוה, היום יום (?) לסדר ושמרו בדרך ה' לעשות צדקה, כי אין מחסור ליראיו לפ"ק.

הק' שלמה הלברשטאם החונת בק"ק באבוב יע"א

* * *

הנני בזה לאשר ולקיים חת"י אאמו"ר הגה"ק זצלה"ה, ואבקש מאת אחב"י רחמנים בני רחמנים לתמוך ירי מוכ"ז בני ארצנו הקרושה תובב"א, וברכות קרשו יחולו על ראשכם. הכותב למען המצוה, היום יום ה' לסדר ושמרתם את הרבר הזה תרפ"ט לפ"ק.

הק' בן ציון הלברשטאם

(1) הועתק מכת"ק שהגיע אלינו ע"י ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אהרן אלי' קינרייך נ"י. זכרה לו אלקי לשובת.

(2) כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצוק"ל כתב מכתב תעורה זה בהיותו בעיר קאמינקא בפרשת וירא שנת תרס"ב לפ"ק, ואז הי' כמה שבועות בדרך, כמו שמצאנו ברשימה שרשם כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצוק"ל הי"ד, וז"ל: תרס"ב, בתחילת ימי החורף הי' כ"ק אאמו"ר זצ"ל ששה שבועות בדרך נסיעתו, היינו נח לך בליטאוויסק, וירא בקאמינקא, חיי בלבוב, תולדות בראמבראווי, ויצא בכריגל.

אלון בכות

בהלקח מאתנו אחר מבני החבורה

הרבני החסיד הנכבד מו"ה מאיר פרענקל ע"ה

המקום ינחם את משפחתו ואת כל המתאבלים עליו

בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ומחה ר' רמעה מעל כל פנים, אמן.

המערכת

בדין מלאכת אוכל נפש ביום טוב

מהרב הגאון מוה"ר שמואל אהרן מיללער אב"ד לאבאווע הי"ד¹

ב"ה. יום ב' לסדר בזאת יבא אהרן אל הקורש תרע"ג פה לאבאווא יצ"ו.

שלום מרחוק בנשיקה של אהבה ותשוקה אל הקורש היכל השם הוא הישיבה הרוממה שער השמים, העומדת לנש רורם להגן מחסה עתיק, ואין לנו שיור רק התורה הזאת, השם ירחם למען שמו להסיר כל חוצץ בערה וכל מסך המכריל, ויומתקו הרינים בשרשם, אמן.

הנני שולח איזה סכום אם כי מצער הוא הלא גם עירי מצער וגם כעת הפרנסה מצומצמת מאד בגלילות הללו כל ראש לחלו וכו', ומי יודע אם לא לעת כזאת אמרו דז"ל עד שיכלה פרוטה מן הכיס, וגם הכצעקתה הבא עלי מן ישיבת תורת חיים אשר אברה קברניטה וטבעה בים החובות, אוי לנו אשר עינינו רואות עד כמה נתגברה כח הספ"א בעתים הללו, אשר לכל בתי תיפלות יש ויש גואלים ומשתרלים הרבה שלוחי רסמרא חורנא, ולעומת זה מועטים המה שלוחי ררחמנא, ועד מתי נצטער וניזל, הלא כבר נתגבר הגלות יותר מגלות מצרים כמעט, הלא אז ה' לנו משה רבינו ע"ה כל שבט לוי אשר באורם נתחממו כל אשר קרבות א' יחפצון, ולא פנו אל רהבים ושטי כוב, ועתה אהה, גם איש היודע תכלית ושורש הרברים ומה השם שואל מאתנו, הלא מר לו מר, כי הוא במצורה, ועבדים מושלים בנו ואין לו רב וחבר, ומה יעשה האומלל הזה ולמי יפנה ושומע אין לו כי סר מרע משתולל, לכן אחיי התחזקו נא לעורר רחמים שיחוס השי"ת על שמו הגדול כל יתחלל עוד, יכירו וידעו האמת לאמיתו, הלא כפי הנראה דיבר בקודשו האר"י זי"ע שבזמן השל"ה כבר ה' זמן של בעת"ו והפסדנו זמן של אחישנ"ה זה יותר מג' מאות שנה. ואני אמרתי בעניי אפשר מרומז בפסוק ושח"ט א"ת הצפ"ר האח"ת, לפי מה שכתב האוה"ח רקאי על משיח בן יוסף שנהרג, שזה ה' בשנת ה' אלפים ת"ח ליצירה, וזהו האח"ת לפי מה שמקובל דהרב ר' שמשון מאסטרופאלי הי"ד הוא ה' משיח בן יוסף נהרג בשנת ת"ח בעוה"ר, ומשם והלאה רבתה עלינו בגוף ונפש תלאות ע"ג תלאות, ואנחנו לא נשענו.

וכרי לסיום בד"ת אמרתי בעניי להציע לפני הישיבה דבר קטן זה הוויית ראביי ורבא, כי אין לי עסק בגמטורות, ובעוה"ר חוצץ בעדי להסתכל באור חכמת האמת, (אמנם כבר פירש רבינו בעל ס' החיים אחי מהר"ל מפראג שנקרא רבר

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונס' ד' עמוד י"ח. — צילום ממכתב זה (כת"י ירושלים — אוסף ישוב ישן, מספר 1203/93) נשלח אלינו מאת ידידנו הרגול והנכבד הרב צבי יהושע לייטנער נ"י מירושלים עיה"ק. יישר כחו וחילי לאורייתא.

קטן לא לקטנות ערכו כי אם לרונמא המצייר ציורים דקים וחשובים מאוד על עץ או נייר בעלמא, שאעפ"י שהחומר שלו גרוע ואיננו חשוב, אפ"ה שוה הרבה מפני חשיבות המלאכה, כן הוא תלמוד בבלי וירושלמי, שציירו ענינים גבוהים ורמים על ענינים קטנים הנוגעים לעוה"ז).

ומחמת שעסקתי בהלכות יו"ט אמרתי להציע לפניכם ענין אחד מה שבאמת לא נתבררו הרברים על מכונם, כי בתוס' ביצה דף ג' ע"א כפי הנראה החליטו רכל המלאכות דקודם לישא אסור מה"ת הן מצד הסמוכין דושמרתם את המצות לכל אשר יאכל לכל נפש אדם, או מצד המיעוט אך, וגם משמע דמלאכת אוכל נפש אפילו לא יפסידו בעשותם מעיו"ט מ"מ שרי לעשותם ביו"ט, וכ"כ תוס' בבבבצה ב"א ע"א בתור"ה הואיל, ובתוס' מגילה ז' ע"א חזרו מזה וכתבו דגם מלאכת אוכל נפש שיכול לעשות מעיו"ט אסור ביו"ט מה"ת, לפי מה שפירש מהרש"א דבריהם שם, ובשבת צ"ה ע"א חזרו וכתבו להיפך משני מקומות הנ"ל, הן בענין מלאכת אוכל נפש שיכול לעשותו מעיו"ט דאינו נאסר רק מדרבנן אפילו במגבן שהוא עדיף מעיו"ט, וגם בענין המלאכה עצמו כתבו בפירוש רכל מלאכת אוכל נפש הוא מדרבנן, וכרעת הרמב"ם והש"ע או"ח תצ"ה.

ורציתי לומר דהא תליא, דאי נימא רכל מלאכה שקודם לישא היא אסור כמו קצירה וטחינה ודישה, א"כ י"ל דטעמא דקרא הוא באמת מחמת דאותן המלאכות אינן נפסדים בעשותם מעיו"ט, לכן אסור לעשות ביו"ט, א"כ ממילא נם אחר הלישה אם יודמן איזה מלאכה שאינה נפסדת מעיו"ט אסור מה"ת, וכש"כ במגבן דעדיפא מעיו"ט, אכן כ"ז לדירן, אבל ר' יהודה לשיטתו דלא דריש טעמא דקרא כידוע, א"כ לדירי' גזה"כ להתיר אחר הלישה ולאסור קודם לישא, ועוד דר"י לא דריש סמוכין כלל, ומש"ה לדירי' מסתבר להתיר כל המלאכות של או"ח מה"ת, ובתוס' שבת צ"ה אולו שם אליבא דר' יהודה עייש"ה.

אבל באמת קשה מאוד להחליט דאסור מה"ת כל מלאכה שאפשר לעשותו מעיו"ט בלי שום הפסד וחסרון, כי מה נעשה בליל יו"ט אם מבשלין אחר ביה"ש אשר יש בידנו לבשל קודם הלילה, ואטו כשביל זמן מיעוט כזה מפני ואיך נתיר איסור תורה לשיטת הסוברים שהוא מה"ת כרעת מהרש"א בשיטת תוס' מגילה דף ז' עיי"ש, בשלמא בדרבנן י"ל משום לא פלוג התירו אותן המלאכות שמפסדין בעשותן מעיו"ט כמו שחיטה ואפי"ו, ובישול, כמ"ש רש"י ר"פ אין צדין והרמב"ם בריש הל' יו"ט, אבל אם נימא שהוא איסור תורה קשה טובא, ואפשר דאכתי שרי משום מתוך, הגם שאין בו צורך קצת, ס"ל לשיטה זו כרש"י דמה"ת אמרינן מתוך גם כזה, ובדרבנן שוב אמרינן משום לא פלוג התירו כל שחיטה ואפי"ו ובישול ביו"ט.

ויהי' איך שיהי', תמה אתמה על הרב מחצית השקל בריש הל' יו"ט סי' תצ"ה שהאריך להביא דעת התוס' במגילה רכל מלאכות אוכל נפש שאין נפסד מעיו"ט אסור מה"ת ביו"ט, ונמתפק לענין הלכה אם מהני שינוי עכ"פ עיי"ש, ופלא בעיני האידך אפשר לומר דשיטת התוס' יוצדק להלכה, הלא אנן קיי"ל

כשישת הרמב"ם דאפילו קצירה ושחינה מותר מה"ת, א"כ עינינו רואות דאפילו מה שאינו נפסד מעיו"ט מותר לעשות ביו"ט מה"ת, ואיך אפשר לאסור מה"ת איזה מלאכה שאפשר לעשותו מעיו"ט. זולת במה שהוא עדיף יותר מעיו"ט אפשר לאסור מה"ת כמ"ש הפר"ח והקרבן נתנאל ברפא"צ.

ואמנם מה שהעלה הקרבן נתנאל שם רפא"צ שיטה חדשה בדעת הרא"ש דענין מלאכת אוכל נפש ביו"ט הוא כדוגמת חוה"מ דלשיטת כמה פוסקים הוא מה"ת ואפי"כ נמסר לחכמים עיש"ה, ומקור הדבר שהביא אותו לזה, הוא מחמת שהקשה סתירה גדולה ברא"ש שם, דבתחילת דבריו החליט דצירה לא נאסר מה"ת, ואח"כ הביא דברי רשב"ג כל המחוסר צידה חייב, דנראה שהוא איסור גמור מה"ת, ואני אומר בס"ד דיש לחלק לפימ"ש באו"ח סי' תצ"ח בשם הרא"ש דאסור לתלוש הנוצות קורם השחיטה משום ראכתי אינו אוכל נפש כל זמן שלא נשחט, והה"מ נתן טעם גדול דכיון שהוא בחזקת איסור לא נקראת אוכל נפש כלל, וא"כ יש לחלק דמה שכתב הרא"ש בתחילה דצירה לא נאסר מה"ת היינו בצידת דגים דע"ז נסיב דברי הרא"ש שם, אבל רשב"ג בסיפא דמתני' שהוא בחיה ועוף דטעונים שחיטה ולא נקראת אוכל נפש להרא"ש לשיטתו, לכן גם צידה אסור מה"ת בכה"ג, וז"ב.

והנה הרמב"ם הוסיף טעם דמש"ה אסרו חכמים אותן שאינן נפסדים מעיו"ט משום שמא ישבח ולא יאכל ויתבטל משמחת יו"ט ולמה הוסיף יותר מרש"י רפא"צ, ואפשר דלכאורה קשה לפי דעת הט"ז דכל אשר היתירו מפורש בתורה לא אסרו חכמים, א"כ איך אסרו אוכל נפש דמפורש להדיא להיתר, לכן השכיל הרמב"ם ליתן טעם דרשאים לגזור ע"ז כי הוא חיוזק ליו"ט, ולא נזרו למעט בשמחת יו"ט, אדרבה אם לא יגזרו יתבטל משמחת יו"ט, וכה"נ שהוא למשמרת לתורה שפיר יכולים לגזור, וקצרתי מאוד לפני חכמים כמותכם ירבה בישראל עד ביאת הגואל.

שמואל אהרן מיללער

אבדק"ק לאבאווע יצ"ו

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו.

המחירים הם:

כרך א', ב', ג', — חמש עשרה דאללער בעד כל כרך

כרך ד', ה', ו', ז', — עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בסוגיא דטעם כעיקר

[חלק הפלמול מדרשת שבת הגדול שנת תשמ"ה לס"ק]

יצחק יעקב ווייס

רב אב"ד

לכל מקהלות האשכנזים

פעיה"ק ירושלים תובכ"א

מח"ס שו"ת „מנחת יצחק"

בגמ' (פסחים מ"ד ע"א) והאי משרת להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדתניא משרת ליתן טעם כעיקר וכו', הא מני רבנן היא ורבי יוחנן הוא דאמר כר"ע וכו', ור"ע טעם כעיקר מנא ליה וכו' אלא יליף מניעולי נכרים, ניעולי נכרים לאו טעמא בעלמא הוא ואסור ה"נ ל"ש, ורבנן ניעולי נכרים נמי חירוש הוא רהא כל נותן טעם לפגם מותר דגמרינן מנבילה והכא אסור, ור"ע כדרב חייה בריה דרב הונא דאמר לא אסרה תורה אלא בקרירה בת יומא הלכך לאו נותן טעם לפגם הוא, ורבנן קרירה בת יומא נמי לא אפשר רלא פגמה פורתא, עכ"ל הגמ'. והנה בע"ז (ס"ז ע"ב) איתא מכלל דאיכא למ"ר נטלפ"ג אסור, אין, והתניא אחד נותן טעם לפגם ואחד נותן טעם לשבח אסור דברי ר"מ וכו', מ"ט דר"מ גמר מניעולי נכרים וכו', ואירך כר"ה בריה דרב חייה לא אסרה תורה אלא קרירה ב"י וכו' ואירך קרירה ב"י נמי א"א דלא פגמה פורתא וכו', ההוא עכברא דנפל לחביתא דשיכרא אסריה רב לההוא שיכרא, אמרוה רבנן קמיה רב ששת נימא קסבר נטלפ"ג אסור, א"ל ר"ש בעלמא סבר רב נטלפ"ג מותר והכא חידוש הוא וכו', אמר רבא הילכתא נטלפ"ג מותר ועכברא בשיכרא לא ירענא מאי טעמא דרב אי משום דסבר נטלפ"ג אסור ולית הילכתא כוותי' אי משום דקסבר נטלפ"ג מותר ועכברא בשיכרא אשבוחי משבח וכו', עכ"ל הגמ'.

והנה התה"ר (סי' קכ"ח) כתב בדיון נטלפ"ג בתוך הפסח דתלוי במנהג, והמחמיר תבוא עליו ברכה, ושוב כתב דגדול אחר נסתפק במקום שנהנו לאסור היכא דהוא משהו גם נטלפ"ג, אי אסרינן אפ"ה, ראיכא למימר ראפילו גאונים האוסרים מורים בהכי, וחילוק זה איתא בהריא בתוס' פ' כל שעה, דקאמר דאע"ג דאין מבטלין איסור לכתחילה, היכא שהוא לפגם גם משהו מבטלין, ונראה להוכיח קצת רלענין נידון דידן אי לחלק, דכתב במדרכי (פ' כל שעה) בשם ראבי"ה דחישין שנפלו לבור לדברי רבותינו המתירים נטלפ"ג שרי, ולכאורה מוכח התם דמשהו הוא שלא היו החישין ס' נגר מי הבור ואפ"ה קאמר רדוקא לדברי המתירים נטלפ"ג שרי משמע אבל לא לדברי האוסרים עכ"ל, והובא ברמ"א (או"ח סי' תמ"ז סעי' י'), ובמג"א שם העתיק מדברי התה"ד הנ"ל, מש"כ בענין נטלפ"ג דבמקום שאין מנהג יש להורות דהמיקל לא הפסיד והמחמיר תע"ב וכו' עיי"ש (בס"ק מ"א), ותמהני על הערבי נחל (דרוש ב' לפסח תקנ"ג) דהביא רברי הרמ"א הנ"ל, וכתב דהמג"א מפסק קצת בזה, דהרי לפי דברי המג"א שלפנינו אין באן שום פקפוק, ורק פקפק על הב"ח דהחמיר אף בריח נטלפ"ג ומשהו, ע"י שם.

ובחקרם הנ"ל, יש ליישב מה דנתקשיתי במה ראיתא בפלתי (סי' פ"ז סק"ב) שהביא קושית העולם בהא רילפינן כגמ' דפסחים (שם) ונזיר, טעם כעיקר מניעולי עכו"ם שציותה תורה להנעיל כלי מדין, דילמא בשביל כך צותה התורה דאולי בישל בהם העכו"ם בשר והם חלב או איפכא, ובבשר בחלב לכ"ע טעם כעיקר מן התורה כמבואר בגמ' רחולין, ותי' לפי"מ דאמרינן (בפ' כל הבשר) ר"ל אמר מנין לבכ"ח שאסור דכתיב לא תאכלו ממנו נא ובשל מבושל, יש לך בישול אחרת כיוצא בזה שהוא אסור ואיזו זו בכ"ח, והנה שם בשל מבושל איירי בבישול דוקא ולא צלי, דצלי כך מצותו בפסח, וקאמר דכמו"כ אסורה בכב"ח, ממילא אין לנו לאסור רק בישול במים ולא צלי, דצלי אינו כיוצא בו, דבפסח אדרבה צלי שרי ומצוה, וא"כ אף רלא קיי"ל כר"ל בהא, וילפינן לאסור בישול בכ"ח ממקום אחר, מ"מ מסתברא דבהך דינא אי בכ"ח שייך בצלי לא יחלוק, וא"כ אם נאמר כנ"ל לק"מ קושית העולם הנ"ל דהא התורה צותה (גבי כלי מדין) אשר לא תבוא במים תעבירו באש, ללכך מה שתשמישו ע"י אור, והא כלי צלי ניהו ול"ש בכ"ח, ועכ"ח משום שאר איסורים, עכ"ד.

והנה בחוור"ר (שם רס"י פ"ז) כתב על הפלתי הנ"ל, דלא דק, דהא יש לחוש שהעכו"ם צלה הבשר ואנן נבשל בה חלב, ובודאי הטעם שנבלע ע"י צלי וכבישה ויוצא ע"י בישול שנתבשל בחלב אסור מדאורייתא, והוא פשוט. ובזה כתב החוור"ר דהעיקר בתי' קושית העולם הוא, דממ"נ אם בישל בה עכו"ם בכ"ח ואנן נבשל בה שאר דברים, הא בכ"ח לאחר שנאסרו כטעם שאר איסורים דמי, וכ"כ הש"ך (בסי' צ"ב), ואם החשש הוא דילמא בישל בה עכו"ם בשר, ואנן נבשל בה חלב או להיפוך, ג"כ לא א"ש, דהא בקדשים לא כתב רחמנא דק מדיקה ולא חילק בין רבר הבולע ע"י אש כמו בניעולי מדין, וכתב הרשב"א הביאו הטור (בסי' צ"ג) הטעם, דאיכלש הטעם, ואטעם קלוש אין יכול לחול איסור חדש, דומיא דנ"ט בנ"ט דאינו יכול לחול איסור חדש של בכ"ח, עי' ברשב"א בתה"א, אלמא דהיתרא בלע בהגעלה סגי, וא"כ מבשר לחלב או להיפוך הא הוי היתרא בלע, כיון רבשאר איסורים לית לן טכ"ע, ואיסור חדש של בכ"מ אין יכול לחול אטעם קלוש, דאחר הגעלה ליכא רק טעם קלוש כמ"ש הרשב"א ובהגעלה סגי וקשיא קרא דתעבירו באש, עכ"ד.

וע"ע בתורת הבית (בית רביעי שער רביעי דף קכ"ד ע"ב רפוס ברליון) כתב וז"ל: ור"ת אומר דסכין של נכרים דאיסורא בלע צריכא לבון אבל סכינא דפיסחא לא בעי אלא הנעלה, וכמו שאמרו בשלהי ע"א רמי לי' רב עמרם לדב ששת תנן השפור והאסכלה מלבנן בעור, ותניא גבי קדשים השפור מגעילן, אמר לי' עמרם בריה מה ענין קדשים אצל נייעולי נכרים הכא איסורא בלע הכא היתרא בלע וכו', עכ"ל. וש"מ דהחילוק בין איסורא בלע ובין היתרא בלע נלמד מקדשים, והוא עפ"י"ר הש"ס (ע"ז ע"ו ע"א). ויש לדקדק לפי"מ שהקשו שם התוס' (ר"ה בת יומא) עמ"ש רש"י ור"ת דלינת לילה פוגמת וא"צ מעל"ע, ור"ת כתב זכר לדבר מעיבור צורה, וע"ז כתבו התוס' ויל"ד דסוף לילה לבר אינו גורם אלא כולו מרחצריך שבירה בכ"ח מריקה ושטיפה בכלי נחשת אחרי בישול חטאת, למ"ד

נו"ט לפגם מותר, ואמאי הלא מותר לבשל בו לכתחילה אחר עמוד השחר וכו' עיי"ש, ומפורש יותר הריוק הנ"ל בספר מזרחי (פ' צו פ' כ"א) שם עה"פ ישבר, וז"ל: לפי שהבליעה בו נעשית נותר לאחר יום ולילה הבא אחריו דהיינו בעמוד השחר דלמחר וכו' וא"ת מפני מה הצריכה בתורה שבירה ומריקה והלא לא נעשית בליעתן נותר אלא בבוקר רכתיב לא ינוח ממנו עד בוקר, ובבוקר כבר עברה עליהן הלילה, ולמ"ד לינת לילה פוגמת הלא נו"ט לפגם, וליכא למימר דאיירי באותם שבשלו בהם בלילה, ולינת לילה אינה פוגמת אלא כולה לא מקצתה, דקרא סתמא קאמר אפילו בלא כישל בהם בלילה, י"ל דלמ"ד לינת לילה פוגמת בין בשלו בה בלילה בין לא בשלו בה כ"ז שלא עברה כל הלילה נו"ט לשבח הוא, וכיון דבעלות השחר דלמחר פגימה ונותר באין כאחד, ולא קדמה בהן פגימה לאיסור נותר, הוו להו כמו שנו"ט לשבח וצריכין שבירה ומריקה, וא"ת לשהיננו לאחר עמוד השחר דלמחר ולא להוי בשבירה ומריקה, י"ל כיון דבעמוד השחר דלמחר מיד חל עליהם שבירה ומריקה תו לא פקע אפילו למחר מכאן כמו שכתב הסמ"ג בה' חו"מ, עכ"ל.

וא"כ י"ל דדוקא בנוגע לקדשים בשאלת נותר דעיקר ההכשר נוגע רק בזמן שהיו נו"ט לפגם, בזה אמרינן דבחיתרא בלע א"צ ליבון דק הגעלה, משא"כ באיסורי דנוגע לבן יומא מנלן לחלק בין חיתרא בלע לאין חיתרא בלע. והנראה בזה בהקדם די"ל עוד ביישוב הקושיא הנ"ל דמפני מה הצריכה שבירה ומריקה בכלי קדשים, דהרי לא נעשה נותר אלא בבוקר ואז כבר הוי נוטלפ"ג כנ"ל, עפי"מ דאיתא בתוס' (ע"ז ס"ו ע"א ד"ה מכלל) בשם יש מפדשים דבכל איסור רהוי במשהו גם נו"ט לפגם אסור, רהא אין לך טעם בשל יותר ממה שהו, באלף, הה"ד נותן טעם לפגם עיי"ש, ומשם המקור לרברי התה"ד והרמ"א הג"ל. והנה בפלוגתא דר"י ורבנן אם מב"מ בשל (מנחות כ"ב) דלרבנן בשל ולר"י לא בשל, א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו ולקח מדרם הפר ומדרם השעיר הדבר ידוע שדרמו של פר מרובה מדרמו של שעיר, רבנן סברי מכאן לעולין שאין מבטלין זא"ז, ור"י סבר מכאן למין במינו שאינו בשל, ועולין לאו דוקא אלא כל פסולי המוקדשין (כמ"ש בס' ערבי נחל דרוש ב' לפסח בשם פירש"י), לפי"ז אף למ"ד דנוטלפ"ג מותר מ"מ בקדשים דאסור במשהו גם נוטלפ"ג אסור, ולק"מ מהא צריך מריקה ושבירה בקדשים, דאף דבזמן דהוי נותר הוי לפגם, מ"מ בקדשים גם נוטלפ"ג אסור כנ"ל, (ועי' בערבי נחל שם).

וא"כ לפי"ז הרי אף בקדשים נעשה ההכשר בזמן האיסור, ומ"מ הקילה התורה אצל ליבון מטעם דהיתרא בלע, שוב י"ל ג"כ בנוגע להאיסורים, דאף דההכשר נעשה בזמן האיסור מ"מ יש להקל לענין ליבון היכא דהיתרא בלע, והא דכתבה התורה דהוי דנבלע ע"י האש צריך ליבון, מיידי באיסורא בלע, ולא ביש בליעת בשר ואח"כ חלב, או בהפוך, דבכה"ג לא הוי צריך ליבון, וא"ש.

בסוגיא דבבא קמא דף ל"ח ע"א

מרדכי וויינבערג

ר"מ רישיבה גדולה

מאנטרעאל, קאנאדע

איתא בב"ק דף ל"ז: במשנה, שור של ישראל [גוי' הב"ח, הדיוט] שננח שור של הקדש ושל הקדש שננח שור של הדיוט פטור שנא' שור רעהו ולא שור של הקדש, שור של ישראל שננח לשור של כנעני פטור ושל כנעני שננח שור של ישראל בין תם ובין מועד משלם נזק שלם. ובגמ' להלן דף ל"ח ע"א (בביאור דין סיפא דמתני'). אמרי, ממ"נ אי רעהו דוקא, דעכו"ם כי ננח דישדאל נמי ליפטור, ואי רעהו לאו דוקא אפי' דישדאל כי ננח דעכו"ם נחייב, א"ד אבותו אמר קרא עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים ראה ז' מצות שקיבלו עליהם בני נח כיון שלא קיימו עמד והתיר ממונן לישראל, זהו תוכן דברי הסוגיא. וכ' שם בתורה עמד והתיר וכו', משמע דוקא בענין זה שננח שור שלנו שור שלהם ולמ"ד גזל עכו"ם אסור ניחא אבל למ"ד מותר קשה, עכ"ל. והמהרש"ל כחכמת שלמה מניה הנירסא דאיירי קרא בשור שלהם שננח שור שלנו ובאופן זה היינו פוטרים אותו מדין רעהו דוקא, וע"כ בא הקרא לחייבו, אבל שור שלנו שננח שור שלהם פטור מעיקר הדין דרעהו, את"ד, וציין לעיין בספרו יש"ש, ושם בפרק ד' ס' ח' בא"ד כתב, ועוד נ"ל דהאי קרא בודאי לחיובי גוי אתא אבל למיפטור ישראל ל"צ קרא דפשיטא אפי' בלא רעהו נמי פטור דהא אפי' למ"ד גזל הגוי אסור מ"מ מודה דהפקעת הלואתו מותר, והא נמי כמאן דאית ליה הלואה גביה דמי וכו', ונראה דטעות הוא בתוס' וכך הוא ראוי להיות וכו', דוקא כעין זו שננח שור שלהם שור שלנו, ולמ"ד בפרק בתרא דגזל עכו"ם אסור ניחא וכו' שמשמיע לנו חידוש כעין זו אפי' גזל ממש שרי משום קנסא דלא ליזקו ישראל, עכ"ד. ולעיל לפנינו זה בא"ד כתב, והא טעמא דגוי חייב לישראל משום קנסא שקנים הקב"ה להם להתיר ממונם וליקח ממונם שלא כדין ואין בו גזל, וכן פי' הר"ן, וכן הרמב"ם כתב טעמא דגוי משלם בין תם ובין מועד נ"ש משום קנסא, את"ד בביאור הסוגיא. ויש לעיין בדבריו, ראשית מה שהכריח דאין לומר דצריך קרא לפטור אותנו כששור שלנו ננח שור שלהם דבלאו רעהו לא הוי יותר מהפקעת הלואתו, דלכו"ע הוא שרי, וכן הוא להדיא להלן דף קי"ג: דכן סוברים שם אב"י ורבא, ולכן הא נמי כמאן דאית ל' הלואה ביד', וצ"ב דהרי בגמ' דף ל"ג. פליגי ד' ישמעאל ור' עקיבא אי יושם השור ואז הוי הניזק כבע"ח, או יוחלט השור, וכן קיי"ל, ואז הוי הניזק שותף בהשור, דלר"ע אם הקדיש הניזק חל ההקדש ממעם דהוי שותף, ובכן איצטרך קרא רעהו דאי לאו קרא הרי בשור תם הוי שותף, וא"א להפקיע החיוב דהוי גזל ממש ולא סתם הפקעת הלואה. ובתוס' שם ד"ה איכא בינייהו וכו' כתבו בסוף דבריהם, ושמא י"ל דה"ט דזוכה משעת נניחה משום דגלי לן קרא רמשמע לר"ע דמכרו אמזיק וניזק קאי וכו', ובמהרש"א שם כ' דמה"ט נחשב המזיק לנברא בר תשלומין, וכפל מה שכתבו בריש דבריהם בנוגע עדים זוממים, עיי"ש. הרי להדיא דלמ"ד יוחלט השור הוי הניזק ממש שותף, ולפי"ז

בלי רעהו הוי חייב לעכו"ם, ולא שייך כאן לומר דהוי רק הפקעת הלואתו, ומה"ט פשוט שנצטרך להתיר ממונו, כמו שהקשינו.

והנראה דאפ"ל דעיקר היתר סברת הפקעת הלואתו צ"ב, דלהלן בגמ' מפיק איסור גזל עכו"ם מקרא דוחשב עם קונהו, וידקדק עם קונהו, ולרבא כיון דעבר עברי גופו קנוי אינו נחשב הפקעת הלואה אלא גזל גמור, ועוד יש קרא לחלן, ואכלת את כל העמים בזמן שהם מסורים בידך ולא בזמן שאין מסורים בידך. והנה נ"מ בין שני הלימודים הללו, דאי נפקא מקרא דוחשב עם קונהו, הרי יש כאן איסור גזל עכו"ם אפי' אי לא הוי דרך אלמות, דברין גזל ישראל הרי הגדיר הרמב"ם פ"א מהל' גזילה הל' ג', איזהו גזול זה הלוקח ממון האדם בחזקה כגון שחטף מידו מטלטלין או שנכנס לרשותו שלא ברצון הבעלים ונשל משם כלים וכו' כענין שנא' ויגזול את החנית מיד המצרי, ובהל' ד' כתב, איזהו עושק זה שבא ממון חבירו לתוך ידו ברצון הבעלים וכיון שתבעוהו כבש אצלו בחזקה ולא החזירו וכו' וע"ז נאמר לא תעשוק את רעך, עכ"ל. הרי לפנינו דגדר גזל ישראל בלאו דלא תגזול הוא באלמות ובחזקה, רק שיש עוד קרא לאסור גזל באופן שכוּבש הגזילה, אולם בגזל עכו"ם אה"נ דמקרא דוחשב עם קונהו אנו לומדים ריש איסור גזל אפי' בלי חזקה או אלמות, אבל הפסוק דואכלת את כל העמים הרי איירי בהיתר גזל דרך אלמות, וע"ז נא' רק כשמסורין בידך, ובאין מסורין בידך יהי' אסור, ואיסור זה הוא רק דרך אלמות אבל באופן שאינו דרך אלמות יהי' מותר. נמצא בנ"ד דאה"נ דסבירא לן יוחלט השור והוי העכו"ם שותף, אבל סו"ם כשאין משלמין לו לא יהי' זה בדרך אלמות, ובכן להלימוד מפסוק דואכלת אין לנו לאסור דהוי כעין הפקעת הלואתו דנאמר דזהו גדר היתרו דאינו דרך אלמות, וע"כ הוא דשרי. ואפשר שלזה נתכוון היש"ש, דאה"נ בשור שלנו שננח שור שלהם לעולם אנו פטורים בלי רעהו דהוי הפקעת הלואתו, וכוונתו דאין זה דרך אלמות וע"כ, כמאן דאית' לי' הלואה גבי' דמי', דבאמת הוי עדיף מהלואה דהרי שותף הוא מטעם יוחלט השור, רק כיון דאין זה דרך אלמות וחזקה נחשב כהפקעת הלואה וע"כ אנו פטורים, ודו"ק.

אמנם דברי היש"ש צ"ב מצד אחר, דאה"נ דאפי' אי נתפוס דהוי הפקעת הלואתו ומותר, אולם יש נ"מ אי מתירין מקרא בפירוש דפטור, דאז אסור אם יתגיייר, דמדין הפקעת הלואתו תו אין כאן היתר, ואי מדין רעהו או ויתר גוים, הרי מעולם לא הוי חיוב, ולכן ישאר פטור, וכמו כן אי מהני תפיסת העכו"ם, דמדין הפקעת הלואתו צריך שיהני תפיסתו, ואי מדין פטור הקרא אזי לא יהני תפיסתו, וככב נחתו בדרך זה בחי' ר"ש הכהן לב"ק ס' י' וכן בחי' הגר"ח על הש"ס, וע' בדבריהם.

אולם דברי היש"ש בשי' הרמב"ם צ"ב, דהנה פסק בפ"ח מהל' נו"מ הל' ה' שור של ישראל שננח שור של עכו"ם בין תם ובין מועד פטור לפי שאין העכו"ם מחייבין את האדם על בהמתו שהזיקה והרי אנו דנין להם כדיניהם ושור של עכו"ם שננח של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם קנס זה הוא לעכו"ם לפי שאינן זכרין במצות ואינן מסלקין הנזק ואם לא תחייב אותן על נזקי בהמתן אין משמדין אותה ומפסידין ממון הבריות, עכ"ל. והנה בראש הלכה זו, כששור

שלנו נגח שור שלהם, בפשוטו הי' לו לרבינו לומר דהוא מדין רעהו ולמה הוצרך למעם דרנן להם כריניהם, ובמ"מ כתב דנתינת טעם מדעתו היא, ובלח"מ לא נחא לי' בדברי המ"מ, ולא העלה לתרץ דברי רבינו, ולפי דברי היש"ש דהרמב"ם ס"ל דרעהו דוקא, וע"כ בסוף ההלכה בשור שלהם שחייב נ"ש כשנגח לשור שלנו, ע"ז הוצרך למעם דקנס בדין תם, ודבריו בכלל דברי הנמ' כמו שתפס הלח"מ, אולם א"כ בריש דבריו הרי צריכים להיות פטורים בשור שלנו מטעמא דרעהו, כיון דסובר רעהו דוקא, וכמו שעמד בזה בלח"מ.

והנראה בעז"ה, דמצינו ברמב"ם בפ"ג מהל' איסור"ב הל' א' הבא על אשת קטן וכו' וכן הבא על אשת חרש ושוטה וכו' כולל פטורין ואם היו מזירין מכין אותו מכת מרדות, ובמ"מ שם, דהוי כפניות גמורות ולוקה כבא על הפנוי' בלא התראה, זת"ר. והדוחק נראה, דמאי הוצרך לומר כאן דין מזיר בלאו התראה, דמובן דכן הוא ממה שפסק פ"א מהל' אישות. ובספר זכר יצחק מהגאון ר' איצ'ל פאנוויזער זצ"ל סי' ט"ז יצא לרון בדבר חדש, דמצינו אצל ב"נ אישות הבא ע"י התייחדות וכל דין התייחדות דב"נ בא ע"י בעולת בעל, וע"ז יש איסור עשה מחמת ודבק באשתו ולא באשת חבירו, אולם בישראל נתחדש דיני קנין באישות וזה ע"י קנייני קדושין דכסף ושטר, נמצא דאח"נ דקטן אינו בפרשה זו, דכי יקח איש כתיב, אבל סו"ס מעשה קנין אישות בישראל הוי התייחדות בדין דנחשב אופן התייחדות הנעשה בישראל, ובכן קטן שקודש סו"ס יש כאן אופן דמייחר אצלו אשה ולא גרע מב"נ, ובכן הבא עלי' עובר בעשה זו דורבק באשתו, ולא גרע אישות זו בישראל ממה דאיתא בב"נ, וגם שפיר לוקה מכת מרדות, את"ר. והיוצא מזה החידוש, דבאופן דאינו נוהג בישראל רין ישראל מאיזה טעם שנתמעט, אכתי שייך בו דין ב"נ, דמזה לא נפקע לגמרי, ושפיר יש לו דין ב"נ, דכיון דיש לו דין האישות דב"נ, יש לו האיסור דב"נ. ואם כנים אנחנו בזה, נמשיך הלאה, דאח"נ דהתורה מיעטה רעהו דמריני התורה דפרשת נזיקין נתמעט ישראל בעכו"ם או להיפך, אולם אם הדין הי' דיש פרשת נזיקין בב"נ בנזקי בחמתו, אז היינו אומרים דלא גרע ישראל מדינים אלו ויצטרך לשלם מה"ט, רק כיון דבדיניהם דין הוא שפטורים, גם לנו יש לפסוק כן.

וזהו כוונת הרמב"ם דלא הוצרך לומר רעהו דוקא רכבר כתב בריש פרק ח' דהובא הלכה דשור הדיוט בהקדש פטור מדין רעהו, וא"כ ה"ה בעכו"ם, ולא הוצרך לכתוב רעהו בזה, רק רהוקשה לו דנאמר רסו"ם נחייב ישראל מדין דלא גרע מב"נ, ע"ז הוא ראמר דבדיניהם, וגם הם פטורים. ואח"כ ממשיך דין השני דשור שלהם בנו חייב נ"ש, דאח"נ דרעהו דוקא, אבל קנס יש כאן, והרמב"ם מטעים הדברים, דכיון דאינם זהירים במצות ע"כ לא יכנסו ברינים שלהם דין נזקי בהמה, ויהי' מזה הפסד ממון, ע"כ ע"י קנס זה יצטרכו לשמירה ויקיימו דיני נזקין, כן נראה כפי הכנת היש"ש בשי' רבינו.

ואל תקשי ממה שהגדיר הרמב"ם עצמו בפיה"מ סוף פרק ניד הנשה, ושים על לבך העיקר הגרול הנכלל במשנה הזאת וכו' אין אנו עושין אלא במצות הקב"ה ע"י משרע"ה, לא שהקב"ה אומר כן לנביאים שלפניו כגון זה שאין אנו אוכלין אבמה"ח אינו מפני שהקב"ה אסרו אותו לנח אלא לפי שמשא אסר לנו

אבמה"ח במה שצוה בסיני שיתקיים איסור אבמה"ח וכו', הלא תראה מה שאמרו תרי"ג מצות נאמרו לו למשה מסיני וכל אלו מכלל המצוות, את"ד. וא"כ לכאורה איך שייך לומר שיש לנו רין דלא גרע מב"ג, ושייך לנו האיסור שיש בב"ג.

אולם הרמב"ם עצמו נשמר מזה, שהרי כתב תרי"ג מצות נאמרו למשה מסיני, ומצוה מתרי"ג א"א שתהי' מטעם דנצטווה לנביא שלפניו לא אבמה"ח לנח ולא מילה לאברהם ולא גיה"נ ליעקב רק מדיני תרי"ג הכל הוא למשה מסיני, אבל סתם ציווי מכח נביאים זה שייך לנו אפי' בלי משה מסיני, רק דלא גרע מב"ג, דאנו נכללים דלא גרע מהם. ומצאנו כי בדרך זה יצא לדון המנ"ח מצוה כ"ו דהעלה שם דלר"י בב"ק דף פ"ז. דסובר רסומא פטור מן המצוות, ולכמה אחרונים אפי' מל"ת, אעפ"כ תפס דז' מצות כ"ג יהי' חייב בהם דלא גרע מב"ג בזה, והוא כדברינו דגם בנזקין היינו אומרים כן דאה"נ דנפטר מדין ישראל, אבל אם יש כאן דין ב"ג הי' נוהג בנו ג"כ, כמו דנפקע סומא מז' מצוות מדין ישראל, אעפ"כ יש עליו דין ב"ג בהם, וכמו דאין אישות לקטן מה"ת לישראל, אולם מדין ב"ג יש לו אישות ויש איסור עשה דיש לב"ג, ע"כ גם בנזקין הי' הדיון כן, רק רבדיניהם ג"כ אין להם רין זה, ור"ק.

בענין עד אחד אי נאמן כבי תרי

צבי אליעזר גערמאן

תלמיד במתיבתא עץ חיים דכאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הרמב"ם בהלכות גירושין פרק י"ב הלכה כ"ג כתב וז"ל, שני עדים אומרים מת ושנים אומרים לא מת הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא מפני שהוא ספק, ואם נשאת לאחר מעדי' והיא אומרת ברי לי שמת הרי זו לא תצא עכ"ל (ומקורו במס' כתובות דף כב:). אבל ע"א אומר מת וע"א אומר לא מת ונשאת להער שמועיד שמת והיא אומרת ברי לי, תלוי במחלוקת, הרמב"ם בהלכות גירושין פרק י"ב הלכה י"ט פסק וז"ל, באו שניהם כאחד זה אומר מת וזה אומר לא מת, הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא מפני שהיא ספק, ואם נשאת לעד שהעיר לה והיא אומרת ברי לי שמת הרי זו לא תצא, עכ"ל. ועי' מגיד משנה שם מקורו של הרמב"ם, ומביא שם שהרמב"ן חולק עמו וסובר דער א' בהכחשה לאו כלום היא ורינו שתצא אף כשנשאת להער המעיד שמת והיא אומרת ברי לי, והביא רא' לדבריו יעי' שם.

ונראה להסביר מחלוקת הרמב"ם ורמב"ן, בהקדם מה שכתב בספר בית יעקב (מהחזות רעת) על מס' כתובות פרק ב' דף כב: על תוס' ר"ה אי הכי לכתחלה נמי, רכתבו שם בשם ר"י רמה שאמר עולא כל מקום שהאמינה תורה ע"א הרי הוא כשנים, מיירי גם אם באו בב"א, רהיינו העד שהאמינה תורה כגון

ע"א בסוטה והער המכחישו, דינו של הער שהאמינה תורה כשנים, והשני בטל, אבל אם נאמנות של הע"א הוא רק מדרבנן, אז דווקא דינו כשנים אם בא קורם לשני, אבל אם באו בב"א, שניהם שווין, ואם ע"א אומר מת שהיא נאמן רק מדרבנן חשוב כשנים רק בזה אחר זה כמו בב"א מדאורייתא, עכת"ר. והקשה הבית יעקב למה לא יהי' נאמן בבית אחת מדרבנן כמו בב"א מן התורה כיון שיש לו נאמנות כבי בזה אחר זה, והסביר הבית יעקב דווקא גבי נשמות או עד שאומר נשמות נאמן מדאורייתא כתרי לומר שנשמות ולבטל שתיית מי המרים, משא"כ עד שאומר לא נשמות, אף שמעיר שלא נשמות בכל אותה סתירה, אינו מברר הספק לומר שאינו טמאה, אלא הספק במקומו עומר ועדיין שותה דלא מצינו נאמנות לזה בתורה, לכך הער האומר נשמות אחשבי' כב' נגד הער האומר לא נשמות ואפילו באו בב"א, משא"כ בעד שאומר מת שנאמנות שלו הוא דק מטעם חזקה ראשה דייקא ומנסבא, מרע לחזקת אשת איש ולא נדע מספק השקול דאז עד אחד נאמן להכריע את הספק, (כמו בספק איסורא דנאמן), א"כ ודאי דער האומר לא מת נאמן כמו הער האומר מת, דבספק השקול עד האומר נאמן כמו עד המתיר, א"כ אין לעד המתיר חשיבות כב' נגד ער השני, משא"כ בזה אחר זה כשעד אחד הי' מעיד בבי"ד נאמן משום דהי' ספק השקול ראין כאן חזקת א"א והתירו בי"ד האשה לינשא וכבר יצאת מחזקת א"א ועומדת בחזקת פנויה ואחר כך בא הער השני ואומר לא מת אין לו נאמנות להוציא מחזקת היתר, עכת"ר. ויש לבאר כוונתו, דאע"פ דמן התורה לא מהני ע"א בעדות אשה אע"פ דחזקתה דרייקא ומינסבא מרע לי' לחזקת א"א והוה כמו ספק השקול דמהני ע"א בשאר איסורים מ"מ כיון דהוי דבר שבערוה בעי שנים, עי' בשב שמעתתא (שמעתתא ז' פרק ב'), אבל חז"ל הקילו להשוותו כמו שאר איסורים דמהני ע"א כיון דהוי ספק השקול, וזוהו טעמא דתקנתם, ממילא אם באו כאחת, יש לכל א' כח בעדות זו מדרבנן כמו שנים בעדות אחרינא וע"כ ליכא למימר כמאן דליתא רק כל א' איתא כמו בתרי ותרי, ולפי הסבירו י"ל דזה הוא שיטת הרמב"ם דער שאומר מת וע"א מכחיש אותו אז אם נשאת לעד שאומר מת ואשה אומרת ברי לי שמת לא תצא דיש לכל אחד כח בעדות זו כמו תרי ותרי ומש"ה בנשאת לעד האומר מת לא תצא, כעין תרי ותרי, כנ"ל דינו של הרמב"ם.

ולכאורה קשה דהרמב"ם הלכות גירושין פרק י"ב הלכה ט"ו משמע רלא ס"ל הכי וז"ל, וכן אם בא עד אחד והעיד לה שמת בעלה תנשא על פיו שהרבר עשוי להגלות עכ"ל, הרי דהטעם משום שעשוי להגלות ולא מטעם דחזקה אשה דייקא ומינסבא, ראל"כ ל"ל בכלל הטעם דעשוי להגלות תפק"ל כמ"ש הבית יעקב דכיון דהוה ספק השקול עשאוהו חכמים כמו שאר איסורים דמהני ע"א, ועוד קשה דהך סברא דעשוי להגלות שייך רק בעד האומר מת וכמ"ש שם הרמב"ם ה"ט וז"ל, ואי אפשר להכחיש ולא למעון טענה שאם הוא חי סופו לבא עכ"ל, אבל בעד האומר לא מת אין עשוי להגלות דאם לא יבא אין ראי' שהוא מת, ודבר פשוט הוא, א"כ אמאי פסק הרמב"ם בהל' י"ט דבבאו כאחד לא תנשא ואם נשאת תצא הא יש להאמין העד דמת יותר, כמו בעד דסוטה, ועוד קשה דאם אמת דהרמב"ם סובר כדברי הבית יעקב דבמת הוה ספק השקול ובזה אחר זה

אין שומעין לשני, דבי"ד פוסק כמו עד הראשון דמת בעלה, קשה דהא הרמב"ם הלכות סנהדרין פרק ט' הלכה ו' כתב וז"ל, אינו צריך שני עדים למלקות אלא בשעת מעשה, אבל האיסור עצמו בעד אחד יוחזק, כיצד אומר עד אחד חלב כליות וכו' הרי זה לוקה אף על פי שעיקר האיסור בעד אחד עכ"ל, והשב שמעתתא שמעתתא ו' פרק י' וי"ב הסביר דבריו דמה שאמר הרמב"ם דאיסור עצמו בע"א יוחזק היינו הוחזק שלשים יום כדין חזקה ואם עד אחד העיד שהוא חלב ובתוך שלשים יום העיד עד אחר שזה שומן, נעשה כבאו שניהם כאחת, ולמה בע"א אומר מת ואח"כ בא ע"א ואומר לא מת אפילו בתוך שלשים יום הבי"ד פוסק כהעד שאומר מת.

וי"ל בהקדם מה שראיתי בספר ציונים לתורה (מהג' ר' יוסף ענניל) כלל ה' דנסתפק בכל מקום שע"א נאמן אם הוא באמת ראי' קלושה, העדאת הע"א, ואכתי בגרר ספק הוא, אלא שכך הוא הדין לעשות כפי דבריו, או דלמא במקום שע"א נאמן, בירור גמור הוא כב' ערים, עכ"ל, ובזה יתי' מיושב הכל, רזה שע"א נאמן באיסור לאו משום דפסיקא לי' לכי"ד שכן הוא אלא דכך הדין לפסוק לפי דברי העד, ממילא אם בא עד השני ומכחיש העד הראשון שומעין לו, משום דכל הפסק של בי"ד הוא רק עפ"י דברי העד הראשון, אבל לא שבי"ד בעצמו סוברים כמו העד הראשון, רבי"ר עדיין מסופקים אם הוא חלב או שומן רק הדין הוא לפסוק עפ"י דברי העד, אבל בערות אשה סובר הרמב"ם שלא סגי הטעם דעשוי להגלות שיועיל להאמינו רהא הסברא דעבידא לגלויי היא רק סברא שיש להאמינו, וקחוינן דהתורה לא האמינו בסברא זו, דוחק לומר רחכמים האמינוהו, (וכל זה להשיטות דמ"ש הרמב"ם עשוי להגלות הוא רק מדרבנן רמח"ת לא מהני סברא זו, ריש חולקין רהוא מה"ת, עי' במל"מ שם ובש"ש [שמעתתא ו' פרק א'] מחלוקת בזה) ומשום"ה הוצרך לסברת הבית יעקב, דכיון רהוי ספק השקול האמינו ע"א כמו בכל האיסורים, ומשום הכי בבאו כאחד פסק הרמב"ם ראם נשאת לאחר תצא דשניהם שוים, וסברא דעד המת רעשוי להגלות לא מהני, ובהלכה י"ם דנקט טעמא רעשוי להגלות, היא רק להוסיף נאמנות להעד שאומר מת כדי לתרץ הקושיא מהלכות סנהדרין דבחלב אם בא עד שני שומעין לו, ואמאי במת אין שומעין לו, ומשום"ה כ' הרמב"ם הטעם רעשוי להגלות, ממילא הוה כמו הוחזק דחלב הוא, ותו לא מקבלין עד השני, אבל בעיקר תקנתא סבירא לי' כסברת הבית יעקב הנ"ל, ולכך צריך שני הטעמים, אבל קודם הפסק לא הוסיפו נאמנות לעד האומר מת, וממילא הוא רק כמו ע"א, ואם בא ע"א ואומר לא מת ומכחיש אותו, הפסק במקומו עומד, ואם נשאת עם העד המעיר שמת בעלה והיא אומרת כרי לי לא תצא.

וההסבר בשיטת הרמב"ן נראה כמו שהסביר מו"ר הג' רמ"ד שפינווארציל שליט"א, דמה דאמרינן בע"א דנאמן מדרבנן דינו כשנים מטעמו של עולא דאומר כל מקום שהאמינה תורה ע"א הרי כאן שנים, וזה רוקא אם בי"ר שמעו כבר מה שאומר העד ופסקו כמו העד הוה לי' כשנים אחר הפסק של בי"ר, ואם בא עד לומר לא מת אין הבי"ד מקבלים אותו, אבל כשבאו שנים כאחד לבי"ד ועד אומר מת ועד אומר לא מת אין שייך לומר דהוי כשנים זה שאמר מת, משום

דבי"ד לא קיבל עדות של עד שאומר מת ולא התירוה א"כ לא הוי כשנים ואינו נאמן נגד העד שאומר לא מת ולא ס"ל כסברת הבית יעקב דתקנוהו כמו שאר איסורים, רק דאם באו כאחד לא משנחינן בהו לגמרי דמה"ת לא מהני בדבר שבערוה עד אחד רק אם באו בזא"ז או יש תיקון חז"ל להאמין עד הראשון, א"כ הם כמאן דליתא ולכך אם נשאת לעד המתיר תצא.

נמצא לפי דברינו לעיל בהסבר הרמב"ם הוא כמו שמסביר בית יעקב דברי התוס' הנ"ל, א"כ תוס' סוברים כמו הרמב"ם בע"א אומר מת וע"א אומר לא מת ונשאת עם העד שאומר מת והאשה אומרת כרי לי שמת לא תצא.

והנה הרמב"ן הקשה על הרמב"ם מנמרא במס' כתובות דף כב: אמר רבי יוחנן שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא, מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא, אמר אביי תרגמה בעד אחד, עד אחד אומר מת הימנוהו רבנן כבי תרי וכדעולא דאמר עולא כל מקום שהאמינה תורה ע"א הרי כאן שנים והאי דקאמר לא מת הוה לי' חד, וכאן מיירי שבא העד זה אחר זה וא"כ הוי לי' עד ראשון כשנים ועד שני אומר לא מת לא נאמן כתרי ואין דבריו של אחד במקום שנים, אי הכי אפי' לכתחלה נמי, ומשני משום דרב אסי דא"ר אסי הסר ממך עקשות פה, ולוות שפתים הרחק ממך, סיפא ע"א אומר נתגרשה וע"א אומר לא נתגרשה תרוייהו באשת איש קמסתי והאי דקאמר נתגרשה הוה לי' חד ואין דבריו של אחד במקום שנים, והקשה הרמב"ן לפי שיטת הרמב"ם רפסק בעד אחד אומר מת ועד אחד אומר לא מת ונשאת עם עד שאמר מת והיא אומרת כרי לי לא תצא, למה צריך אביי לאוקמי' בעד אחד אומר מת וכדעולא וכוה אחר זה ולהקשות אפילו לכתחלה נמי ולדחוק משום דר' אסי, הא לפי דברי הרמב"ם יוכל לאוקמי' בפשטות בבאו כב"א עד שאומר מת ועד שאומר לא מת ונשאת עם העד שאמר מת והיא אומרת כרי לי שמת לכתחלה לא תנשא אבל בדיעבד אם נשאת לא תצא.

ואפשר לומר דלכך לא קשה קושית הרמב"ן גם על התוס' דלכאורה הולך בשיטת הרמב"ם, דעד אחד כמאן דאיתא, בהקדם מחלוקת הרמב"ם ותוס', הרמב"ם בפרק י' הלכה י"ד מהלכות גירושין כתב ע"א שהעיד לאשה שמת בעלה ונשאת על פיו הרי זה לא ישאנה (שאנו חוששין שמא עיניו נתן בה ולפיכך העיד לה) וכולן אם עברו ונשאו אין מוציאין מידם, ועי' מניח משנה שם שהביא דמקורו של הרמב"ם הוא מרש"י במס' יבמות דף כ"ה: ד"ה כנס מהו שיוציא. פרש"י אחכם ואמביא גט קאי, והמסקנא של הגמרא דאם כנס אין מוציא, ודין דעד אחד מעיד שמת בעלה הוא במשנה דמביא גט, ועל זה כתב רש"י, שע"ז הי' איבעיא של הגמרא, ולפי המסקנא דאם כנס אין מוציא גם על דין זה דעד אחד שמעיד שמת בעלה אם כנס אין מוציא, וזה הוא שיטת הרמב"ם, אבל תוס' שם (ד"ה אמר להו). חולק על זה, לפי הכנת החלקת מחוקק בש"ע אה"ע סי' י"ד ס"ק א' בכוונת התוס' עי' שם, דבעד אחד שאומר מת אם נשאת להעד בדיעבד תצא, ולא כמו שסובר רש"י, ולפי זה נכון למה לא הקשה הרמב"ן על תוס', כמו על

הרמב"ם, דלפי שיטת התוס' עד אומר מת וע"א אומר לא מת אם נשאת עם עד שאומר מת והיא אומרת כרי לי שמת תצא, ואה"נ דהתוס' סברו כהרמב"ם ברין ע"א אומר מת וע"א לא מת דע"א בהכחשה כמאן דאיתא, אבל ליכא לאוקמי הגמרא שהיא נשאת לאחר מערי', דאז סובדין התוס' דתצא אף בריעבר מפני החשד שמא עיניו נתן בת, אבל הרמב"ם לשיטתו סובר דאם עד אחד אומר מת אה"נ דאין העד מותר לינשא עמה לכתחלה אבל בריעבר אם נשאת לו לא תצא, א"כ ע"א אומר מת וע"א אומר לא מת ונשאת עם עד שאומר מת בעלה והיא אומרת כרי לי שמת לא תצא.

ואנב יש להעיר בשיטת הרמב"ם דהבאתי לעיל (בהלכות גירושין פרק י"ב הל' ט"ו) וז"ל, בא ע"א והעיד לה שמת בעלה תנשא על פיו שהרבר עשוי להגלות עכ"ל. וכמה מן הפוסקים סוברים דטעם זה הוא מן התורה, והוי דומיא דטופה דע"א נאמן כתרי, ואפי' באו שניהם כאחד העד שאומר נשמאת נאמן כתרי ועד שאומר לא נשמאת יש לו נאמנות כע"א, ממילא לא שומעין לעד שאומר לא נשמאת נגר עד שאומר נשמאת משום דהוה ע"א נגר תרי ואין דבריו של עד אחד נגר שנים, ומאי דאמרין דע"א נאמן משום דבר עשוי להגלות שייך דק בהעד שאומר מת, אבל בעד שאומר לא מת אין שייך הסברא של מלתא דעבירא לגלויי כנ"ל, א"כ אם באו שניהם כאחד וזה אומר מת וזה אומר לא מת סומכין על העד שאומר מת רהוי ל' נאמנות כשני עדים, אבל העד שאומר לא מת אין לו נאמנות כשני עדים משום דלא שייך כאן סברא דעבירא לגלויי על העד שאומר לא מת, ואין דבריו של אחד במקום שנים.

אבל מדברי הרמב"ם המובא לעיל (בהלכות גירושין פרק י"ב הל' י"ט) שכתב וז"ל, באו שניהם כאחד זה אומר מת וזה אומר לא מת, הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא מפני שהיא ספק, ואם נשאת לעד שהעיד לה והיא אומרת כרי לי שמת הרי זו לא תצא עכ"ל, משמע דהאומר מת אין לו נאמנות כבי תרי נגר העד האומר לא מת מרלא שרינן לינשא לכתחילה, ולשיטת דסברי דהוא מה"ת קשה. ובספר פנ"י בקונטרס אחרון על מס' גיטין דף כ: מביא שם הסיפרי וז"ל, דריש ר' יהודה לא יקום ע"א באיש אבל קם הוא לעדות אשה להשיאה ומשמע דבכה"ג ע"א נאמן מדאורייתא, וכותב דכן סובר הרמב"ם, דלכך ע"א נאמן, כתרי בעיגונא, משום דרשת הסיפרי, עי' שם בדבריו באריכות, א"כ לפי דבריו של הפנ"י י"ל דלכל אחד משני עדים יש נאמנות כתרי, וא"כ משבאו שניהם כאחד הוי ל' כתרי נגר תרי, ולכך הוה ספק השקול, ומש"ה פסק הרמב"ם שלא תנשא לכתחלה.

אמנם קשה לי לפי דברי הפנ"י דהסביר את דברי הרמב"ם עפ"י דרשת הסיפרי, למה צריך הרמב"ם לומר דנאמנות העד הוא משום מלתא דעבירא לגלויי ומחמת זה הוכרח לומר ריש להעד שאומר מת יותר נאמנות מעד שאומר לא מת ואפי' באו שניהם כאחד ג"כ שומעין דברי העד שאומר מת, הלא לפי דרשת הסיפרי אינו כן, וצ"ע.

עולת שבת בשבתו

נשא

כה תברכו את בני ישראל אמור להם. וברש"י, כמו זכור, שמור. וי"ל בכוונת רבני רש"י, עפ"י המבואר בזה"ק (פ' יתרו) כל ברכאין רלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין, וכל שיתא יומין מני' מתברכין. אמנם שיעור הברכה תלוי באופן שהארם זוכר את יום השבת לקרשו, שאם הארם מקרש את יום השבת כולו לר' לעסוק בתורה ומצות, ואף בעת האכילה יהי' מחשבתו וכוונתו לכבדו ית"ש, אז משפיעין לו בששת ימי המעשה שפע ברכה והצלחה במדה גרושה, וכן להיפך ח"ו. וזהו הכוונה, כה תברכו את בני ישראל אמור להם, כמו זכור ושמור, שברכת שמים מגיע אל הארם לפי ערך שמקיים זכור ושמור, ואם יזהר הארם בשמירת וקרושת יום השב"ק, כן יגיע אליו השפעה גרולה ורחבה ממעון הברכות.

(כ"ק מרן ארומו"ר מוהרב"צ זצוק"ל הי"ד)

בהעלותך

ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרות. וברש"י בשם הספרי, להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. וכבר עמדו בזה המפרשים להבין מהו הרבותא שלא שינה. ויתכן לומר הכוונה בזה, עפ"י המסופר שהרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע כששב לביתו אחר זמן רב ששהה בגלותו בעיירות שונות, בעמדו במבוא העיר, שמע שני אנשים מלחשים איש לרעהו כי הילר אלעזר הוא חולה מסוכן, ונרמה לו שהם מרברים אודות בנו ששמו ה' אלעזר, ונתבהל מאוד והתחיל לילך במהירות לביתו, ובאמצע הליכתו נתוורע לו שהילר החולה אלעזר, אינו אלעזר בנו, כי אם בנו של הבלן, ונחה קצת דעתו, אבל תומ"י התנוצץ בקרבו רגשי חרטה ובושת, והתחיל להתאונן לעצמו, מילך, מילך, איזה תועלת נצמחה מהליכה בגלות זמן כה רב, אם עדיין יש לך כח ההבחנה להרגיש חילוק בין בנך לבן זולתך. ומיד החליט לחזור שוב שנית לגלות.

והנה מבואר בספח"ק עה"פ בהעלותך את הנרות, דקאי על נשמותיהן של ישראל (ערה"כ נר ר' נשמת ארם), שאהרן הכהן העלה נשמותיהן וקירבן לאביהם שבשמים, כי זאת היתה מדרתו של אהרן, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה (אבות פ"א). וזהו שכתב רש"י, להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, שאהרן הכהן לא הראה חיבה ואהבה יתירה לבניו יותר מלאחרים, רק את כולם כאחד אהב, ולכולם העלה נשמותיהן וקירבן לאביהם שבשמים.

(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

(1) נמסר לנו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען נ"י.

שלח

שלח לך אנשים. וברש"י, לדעתך. ו"ל הכוונה עפ"י מה דאיתא בזוה"ק בפ' שלח להנשיאים אמרו, אי יעיילין ישראל לארעא נתעבד אנן מלמהוי רישא, וימני משה רישין אוחרינא. הרי דמצד גאוותם נכשלו, שהיו חפצים להתעבב במדבר בעבור נשיאותיהם. והנה מצינו דענוות ושלמות תולה בדע"ת האדם, כמו דאיתא בפרק נגמר הדין, כל מי שדעת"ו שפלה וכו'. והנה מי לנו גדול ממשה רבינו במדת הענוה כדכתיב והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה. לכן רמז לו הקב"ה, שלח לך אנשים, לך לדעתך, היינו שתשלח אנשים כאלו שיש בהם דעת שפלה כמו דעתך, דאם יהי' בהם מרת הענוה ודעת שפלה, וודאי קרוב הדבר שלא יכשלו בעצה זו.

(הגאון מוה"ר יעקב כ"ץ בעל שב יעקב זצ"ל²)

קרח

ויקח קרח בן יצהר וגו'. ודקדקו רז"ל מה לקח. וי"ל ע"ד הרמז, עפ"י דברי הנמרא (פסחים ק"ט ע"א) דאחר משלש אוצרות שהשמיין יוסף במצרים נתגלה לקרח ועי"ז נתעשר, ועליו הכתוב אומר עושר שמור לבעליו לרעתו, שע"י עושרו נתנאה והחזיק במחלוקת. וזהו הרמז, ויק"ח קר"ח עם הכולל בנימטריא אוצ"ר ממו"ן.

(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

חקת

קח את אהרן ואת אלעזר בנו והעל אותם הר ההר והפשט את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת שם. וקשיא טובא איך הותר לאהרן ללבוש בגדי כהונה גדולה דאית בהו כלאים, הא קי"ל דלא אישתרי אלא בעירן עבודה, ובשלמא אלעזר נתחנך ע"י לבישה זו לכהונה גדולה ושפיר אשתרי גבי' אפילו שלא בעידן עבודה משום חינוך כדכתיב שכעת ימים ילבשם חכהן תחתיו מבניו וגו', אבל מה שהותר לאהרן ללבוש כלאים, קשיא. וי"ל עפ"י מ"ש רז"ל דמיתת צדיקים מכפרת בקרבנות, נמצא כשקיבל אהרן על עצמו לעלות ההרה ע"מ למות שם אותה הליכה חשובה כאלו עומד על המזבח ומקריב קרבן במועדו, והנה כה"ג המקריב מחוסר בגדים עבודתו פסולה, לזה צוה לו הקב"ה שיעלה ההרה כשהוא לבוש בגדי כהונה גדולה, להודיע כי בהיותו הולך למות עובד עבודה תמה לכפר על בני ישראל, ולזה הי' אסור לו לעבוד עבודה זו בלא בגדי כהונה גדולה עליו.

(הגאון מוה"ר יהודה ליב שייאר אבד"ק דיסעלרארף זצ"ל³)

(2) מכת"י א' מתלמידיו, בשמו.

(3) בספר שלשה יבבות (מגנצא תרמ"ו) מהגאון מוה"ר יהודה ליב קארלבורג אבד"ק קרעפעלר זצ"ל, ברף ב', ששמע ד"ז מפ"ק.

בלק

וילכו זקני מואב וזקני מדין וקסמים בידם. וברש"י בשם המדרש, קסם זה נמלו בידם זקני מדין, אם יבא עמנו בפעם הזאת יש בו ממש, ואם ירחנו אין בו תועלת, לפיכך כשאמרו להם לינו פה הלילה, אמרו אין בו תקוה. ולכאורה דברי רש"י נפלאים, ששינה בלשונו הקדוש ג' פעמים, ונקט לשון, ממש, תועלת, ותקוה, ובוודאי יש דברים בנו. וי"ל הענין בזה, עפ"י מה שפירש"י בפ' בהעלותך עה"פ ויאמר אליהם משה עמדו ואשמעה מה יצוה ר' לכם, וברש"י, אשרי ילוד אשה שכך מובטח שכל זמן שהי' רוצה הי' מדבר עם השכינה. והנה מואב ומדין היו רוצים שהנביא שלהם יהי' גדול במדריגתו הרבה יותר ממשה רבינו, ולכך אמרו, אם ילך עמכם תיכף ולא יצוה להמתין עד שישאל, יש בו ממש, שהוא גדול ממשה רבינו שהי' צריך להמתין עד שישמע, ואם ירחנו ויצוה להמתין מעט עד שישמע, שוב אין בו תועלת, כי לא הרויחו מאומה אצלו שהרי גם משה רבינו יש לו מדריגה זאת, אבל כיון שאמר לינו פה הלילה, וא"כ הוא גרוע עוד הרבה ממשה רבינו, אז ראו שאין בו תקוה כלל.

(הגאון מוה"ר צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל)

פנחס

לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום. ובמדרש בדין הוא שיטול שכרו. וי"ל הכוונה בזה, רחנה כ' בהקדמת ספר המקנה (בפתחא זעירא אות כ"ה) בהא דהקשה הרמב"ם כיון שהקב"ה יורע עתירות א"כ למה יהי' שכר ועונש כיון שלא היתה הבחירה ביד האדם לשנות מיריעת השי"ת, וכתב לתרץ דבאמת לא יתכן זה אלא בשכר הצדיקים, אבל בעונש רשעים, כיון שאמרו חכמז"ל כל ריבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אינו חוזר אבל לרעה חוזר, כ"ש שהיריעה לרעה אינה מתקיימת ויכולה לחזור בבחירת האדם לטוב, נמצא רשכרן של צדיקים הוא רק בדרך מתנה, לכן נקרא בדברי חז"ל מת"ן שכר של צדיקים שבאמת הוא מתנה, כי הי' מוכרח מחמת יריעת השי"ת, עכדה"ק יעו"י"ש.

והנה בעשות אדם מצוה שאי אפשר לקיימה זולת אם קדם לה עבירה, שפיר מסתבר לומר שמגיע שכר עפ"י דין על עשיית המצוה, דאין לומר שקיים המצוה מחמת ההכרח, שהרי לא הי' בידו לקיים המצוה בלתי הקדמת העבירה, ועל עבירה לא שייך הכרח כאמור לעיל, ואיך יתכן שהמצוה שנעשית ע"י עבירה תהא בהכרח. נמצא רכאן כשבא פנחס לקיים המצוה לקנא קנאת ר', הרי קיום המצוה בא בסיבת עבירה שעשה זמרי, והרי זמרי לא הי' מוכרח לעשות העבירה כאמור,

(4) בקונטרס תפארת צבי (ווארשא תרצ"א) בסופו נדפס מכתבו של הג"ר צבי יחזקאל מיכלזאהן, ובתוך הדברים הביא שהג"ר יצחק מו"צ בזאוויערצע שמע מהג"ר מנחם מענדל לגרא אבר"ק זאוויערצע, שזקנו הגאון מוה"ר אברהם מטשעכינאווי הי' גיל ללמוד עמו ועם שאר נכדיו בכל שבת ושבת הסדרה של השבוע, ובכל שנה ושנה בש"ק פ' בלק בשעת לימודו עמם הגיר להם מאמר יקר זה בשם הגאון הנ"ל.

א"כ גם פנחס לא ה' מוכרח על המצוה, לכן כשעשה פנחס המצוה, כרי"ן הוא שיטול שכרו, כי אין זה מתן שכר בתורת מתנה, רק מגיע לו עפ"י דין. (הגאון מוה"ר יהודה גרינפעלד אבר"ק סעמיהאלי זצ"ל)

מטות

ויקרבו אל משה הפקורים אשר לאלפי הצבא שרי האלפים ושרי המאות וגו' ויקח משה ואלעזר הכהן את הזהב מאתם כל כלי מעשה, ויהי כל זהב התרומה אשר הרימו לה' ששה עשר אלף שבע מאות וחמשים שקל מאת שרי האלפים ומאת שרי המאות. לפי מאמר הקרא משמעות רורשין, שהפך ששה זו היתה מן שרי אלפים ושרי מאות, אבל שארי יוצאי מלחמה לא הפרישו כלום מהזהב שבא לידן במדין, כמאמר הקרא, ואנשי הצבא בזזו איש לו, איברא שרי אלפים ושרי מאות לא שלחו ידם בכיזה בכלי זהב, והביאו לקרבן אל משה ואל אלעזר והם הביאו לאהל מועד. והנה מספר שרי אלפים שנים עשר איש, ושרי מאות ה' ק"כ איש, וסך הכל קל"ב איש.

אי איישר חילי לאורייתא הוי אמינא מעם למספר אנשים שהתנברו למצוה זו, הואיל וזכו ונצחו במלחמה והרגו למלך צור שהוא ה' בלק כראיתא בתרגום יונתן בן עוזיאל, וית צור הוא בלק, שהוא הפקיר בתו כזבי בת צור כרי להכשיל ישראל למסור מעל, וגם בלעם הרגו בחרב שהוא ה' הגרם ועיקר בעצה זו. בל"ק בנימטריא קל"ב, בלע"ם ג"כ בנימטריא קל"ב, לכן באו קל"ב אנשים להפריש תרומת ה', על שזכו לנקום נקמה כזו, שהעבירו בלק ובלעם מן העולם, ולשלם להם כמפעלם.

(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבר"ק ג"ש ופראג זצ"ל)

מסעי

ויסעו מהר שפר ויחנו בחרדה. י"ל בזה עפ"י דברי הגמרא (שבת פ"ט ע"ב) לעתיד לבא יאמר לו הקב"ה לאברהם בניך חטאו, אמר לפניו רשב"ע ימחו על קדושת שמך, וכן יעקב, אך יצחק יעשה חשבון, כמה שנותיו של אדם שבעים שנה דל עשרין דלא ענשת עליהו פשו להו חמשין דל כ"ה דלילותא פשו להו כ"ה דל תרתי סרי ופלגא דצלווי וכו' פשו להו תרתי סרי ופלגא אם אתה סובל את כולם מוטב ואם לאו פלגא עלי ופלגא עליך ואת"ל כולם עלי הא קריבית נפשי קמך עיי"ש. וזשה"כ, ויסעו מהר, שלא ה' לבנ"י הניי' מאברהם אבינו שנקרא „הר" (ע"ד אוז"ל בפסחים פ"ח ע"א, אברהם כתוב בו הר), וגם לא ה' להם חניי' מן יעקב אבינו הנקרא „שפר" כאוז"ל (ב"מ דף פ"ד ע"א) שופרי' דיעקב

(5) בספר נפש טובה עה"ת (סינעט תרמ"ט) להרה"ג מוה"ר פינחס נפתלי ירושלמי מחוסט, כפ' פנחס, ד"ה ומפי, ששמע ד"ז מפי הגאון הג"ל.

(6) הועתק מכת"י ספרו יד דוד עה"ת שטרם נדפס (כת"י ירושלים — מספר 4843). ויש להעיר על דבריו, דתיבת בלעם בנימי' קמ"ב ולא קל"ב, אבל משנה לא זוה ממקומה, כי אכתי הוא מעם הגון, בשביל הריגת בל"ק.

אבינו מעין שופרי' דארם הראשון, רק ויחנו בחרדה, זהו יצחק דכתיב ב' ויחרד יצחק חרדה, על ידו ה' להם חניי', וכדברי רז"ל הנ"ל.
(הנה"ק מוה"ר יעקב יצחק הרבי מלובלין זצ"ל⁷)

פרקי אבות

פ"ב. חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן וכו' הוא ה' מונה שבחם וכו'. ויל"ד דהרי בוודאי ה' לו לריב"ז הרבה תלמידים, שהרי ה' נשיא בישראל וארבעים שנה הרביץ תורה ברבים כמדמצינו במס' ר"ה (דף ל"א ע"ב) ולמה אמר כאן שהיו לו חמשה תלמידים, דמשמע רק חמשה ולא יותר. עוד יל"ד איך ה' מונה שבחם, הרי אמרו רז"ל לעולם אל יספר אדם בשבחו של חברו שמתוך שבחו בא לידי גנותו. אך י"ל דחדא מתורצת בחברתה, דבאמת ה' לו לרבן יוחנן בן זכאי עוד הרבה תלמידים, אך מן האחרים לא רצה למנות שבחם כדי שלא יבא לידי גנוד גנות, משא"כ אלו החמשה תלמידים ה' גדולים כ"כ שלא בהם שום גנאי ודופי ח"ו, לכן שפיר ה' יכול למנות שבחם.
(הרה"ק מוה"ר פנחס מכרינגל זצ"ל⁸)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הל"ל" להרה"ג המנוח מוה"ר מנחם בראכפער ז"ל)
במדבר

קאפ' ב' פסוק י"ז.

על ידו, על מקומו, ואין לשון יד זו ממשמעו. רוח של צדו קרוי על ידו, הסמוכה לו לכל הושטת ידו. וברפת"ר וכן ברפוס אלקבץ הנוסחה, רוח של צדו הוא על ידו סמוכה לו לכל הושטת ידיו. ונכון, כי הלא רש"י בא לומר שאינו זו מלשון יד ממש, ואם הוא רק קרוי ידו, שוב אינו ידו ממש, רק שרוח של צדו הוא על ידו ממש. וברש"י כת"י קלף כתוב, ואין לשון יד כמשמעו (וצ"ע אם אינו טעות סופר).

נשא

קאפ' ה' פסוק ג'.

מוזכר ער נקבה תשלחו. הלשון הזה מורה על הקצוות, כמו מבכור פרעה ער בכור השפחה שהוא כמו מגדול וער קטן וכל מה שביניהם בכלל, אבל כאן הרי אין כאן ממוצע שיה' בכלל, אדרבא ממעטינן מכאן שומטום ואנדרוניגוס, דבעינן זכר

7 בקונטרס משמחי לב (לבוש תרס"ט) להרה"ח מו"ה ישראל פערלימוטער מלעשנאב, (ברף ז' ע"א) ששמע ר"ז מחותנו ר' געציל ששמעו מהרב ר' שבת מלעשנאב, בשם הנה"ק הנ"ל.

8 בספר רביד יוסף (פיעטקוב תרצ"ב) בסוף הספר, בשמו.

ודאי או נקבה ודאית, כדאיתא בנדה (דף כ"ח ע"ב), ולמה נאמר כלשון הזה, ומה פירושו. והנה בישעי' (ל"ח, י"ב) בפסוק מיום ועד לילה תשלימונו, כתב רש"י כמו מזכר ועד נקבה, כלומר מימים ומלילות תכלנו, וכן תירגם יונתן ימימי ולילותי שלימו, הרי שהוקשה זה לרש"י ומצא לו חבר, ופירשו כמו שהוא מזכר ומנקבה, ואין זה דומה לפסוק והמתה מאיש עד אשה (שמואל'א' ט"ו), כי שם מתחיל באיש ומסיים בחמור ומזכיר את כל הדרגות איש ואשה עולל ויונק עד חמור, אבל כאן שאינו מזכיר רק זכר ונקבה, צריך לפרשו.

קאפ' ו' פסוק ט"ו.

ומנחתם ונסכיהם, של עולה ושלמים, לפי שהיו בכלל ויצאו לידון בדבר חדש שיטענינו לחם החזירין לכללן שיטענינו נסכים כדין עולה ושלמים: בדפה"ר וכן בדפוס אלקבץ הנוסחה, ומנחתם ונסכיהם, של בהמות, עולה ושלמים לפי שהיו בכלל ויצאו לידון בדבר החדש שיטענו לחם החזירין לכללן שיטענו נסכים כדין כל עולה ושלמים. לנוסחה זו בא רש"י לומר שאע"פ שפסוק זה מיירי בחלות וריקיים, אבל מה שכתב ומנחתם ונסכיהם מוסב על שלמעלה, היינו הבהמות שמביא, לא על הלחם, וגם לא על כל הבהמות, רק של עולה ושלמים אבל לא החמאת, ואולי בעבור זה העמיד רש"י את דבריו על ומנחתם ונסכיהם קודם שפירש חלות כלולות וכו' שהוא מוקדם בפסוק, להורות בזה שהוא מוסב ארלעיל ולא על החלות. גם מה שנאמר בנוסחה זאת שיטענו תחת שיטענינו, הוא מרוקק, כי תיבת שיטענינו הוא מפעיל, ואף מה שמסיים כדין כל עולה, הוסיף תיבת כל, דהיינו הכלל שהחזירו לו הכתוב.

בהעלותך

קאפ' ו' פסוק ג'.

מקשה, מהעשת תעשה בהקשת הקורנס: תיבת תעשה צריך להבין מאי בעי בזה, שאם הוא נמשך על לשון הפסוק מקשה תעשה אותם, הו"ל ג"כ לרשום בד"ה מקשה תעשה, וע"ז לפרש מהעשת תעשה, רק שאין תיבת תעשה צריכה פירוש, וא"כ למה נתוספה כאן, וגם אין לומר שהניקור הוא תעשה, שהרי המרובר משתים והו"ל תעשנה, ובדפה"ר הנוסחה הוא, מקשה, מן העשת, מעשה הקשת קורנס. והוא מתאים עם רברי הספרי שאמרו שם (פסקא ע"ב) אין מקשה אלא מעשה אומן, ומן קשה (היינו מן העשת) ומעשה קורנס. וזש"כ רש"י שבתיבת מקשה נכללים שני פרטים, שתהיין מן העשת, וגם שיהי' מעשה הקשת קורנס.

קאפ' י"א פסוק כ'.

עד חדש ימים, זו בכשרים שמתמצין על מטותיהן ואח"כ נשמתן ויצאת. בדפוס אלקבץ הנוסחה, בכשרין שמתאמצין. ונוסחה נכונה הוא.

שם פסוק כ"ח.

באה"ר ד"א תנם אל בית הכלא, לפי שהיו מתנבאים משה מת ויהושע מכניס וכו'. לכאורה יקשה ממ"נ אם ה' יורע יהושע שנביאת ה' בפייה למה הוקשה לו

עליהם, אם ד' דבר מי לא ינכא, הלא הנביא מצווה שלא יכבוש נבואתו, וגם הלא ח' כמותר על רברי הנביא, ואם ח' סוכר שהם נביאי שקר ומתנבאים מה שלא נאמר להם, א"כ לא די להם בנתינה לבית הכלא או בהטלת עליהם צרכי צבור, כי חייבים מיתת ב"ד כדן נביא השקר שמיתתו בחנק. אמנם ברפח"ר הנוסחה ברש"י, לפי שהיו אומרים, ולפי"ו ניהא כי יהושע לא ידע שהם מתנבאים כן, רק שהי' סוכר שהם אומרים כן מדעתם, ולכן הוקשה לו, ואמר ליתנם על אמירה זאת אל בית הכלא.

שלח

קאפ' י"ג פסוק י"ב.

ואורשינו, בתרגומו, לשון תירוכין. ובאמת בתרגום אונקלוס תרגמו ואשצינון והיינו צריכים לומר שלרש"י היתה גירסא אחרת בת"א (וכן כתב בס' נתינה לגר), אמנם ברפח"ר ובדפוס אלקבץ הנוסחה הוא, ואורשינו, תירוכין. ולפי"ו רש"י בא לחלוק על התרגום שתיירגם ואשצינון שאין זה תרגומו של ואורשינו אלא של כליי', וכתב, לזה כתב רש"י שיש לתרגמו מלשון תירוכין, והגם שכרוב מקומות לשון תירוכין הוא מלשון נירושין שאינו שייך כאן, כי להיכן יגרשם, מ"מ אפשר גם לפרשו מלשון אבדון כמ"ש בפ' ממוט (לקמן ל"ב, ל"ט) שתיבת „ריש" משתמשת שווי חלוקות לשון ירושה ולשון הורשה שהוא מירוד ותידוד עכ"ל. וכמו שבלשון מירוד מצינו מורדו מן העולם (קירושין ל"א סע"א) שהוא מלשון אבדון, כן בלשון תירוד כמו שת"א (לקמן כ"ג, ז') בפסוק ולכה זועמה ישראל, תריך, ושם, ומה אזעום לא זעם ה', ומה אתרכי' ולא תרכי' ה', שהוא מלשון קללה, וכמו שתרגם יונתן בפסוק וחוטא בן מאה שנה יקולל (ישעי' ס"ה, כ'), יתרך. ולפי"ו א"צ להוציא תרגומו ללשון שיצאה כמו שת"א, ואפשר לתרגמו כמו בכ"מ מלשון תירוכין.

ובזה יתורץ קושית האוה"ח להלן (ל"ג, נ"ב) בפ' והורשתם את כל יושבי הארץ (וע"ש ברש"י), שהקשה הרי אמר הכתוב בז' עממין לא תחי' כל נשמה, וכן לקמן (בפסוק כ"ד) וזרעו יורישנה שפירש"י שתרגומו יתרכינה, יורישו את הענקים וכו', ובפסוק (שופטים א' י') כתיב ויכו את ששי ואת אחימן ואת תלמי, הרי שהתרגום ולא שגרשום, רק שכלשון הורשה ותירוכין נכלל גם אבדון.

קאפ' ט"ו פסוק מ"א.

בסוף"ד ושמנה חוטיין שבה כנגד שמנה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על חים: כל המפרשים עמדו בזה שרש"י סותר למש"כ בפ' בשלח (י"ד, ה') שכליל שביעי ידרו כשחרית אמרו שירה והוא יום שביעי של פסח לכך אנו קורין השירה כיום השביעי ע"כ. והרב גו"א תירץ דזמן התחלת היציאה הוא מחצות י"ד שאז יצאו מרשות מצרים כיון ששחטו את אלהיהם ולא היו רשאים לומר להם דבר, זה נקרא יציאה מרשותם. וברש"י כת"י קלף הנוסחה כאן, ח' חוטיין שבה כנגד ח' ימים ששהו ישראל מששחטו את פסחיהם בי"ד בניסן עד שאמרו שירה על חים שהוא כ"א בניסן, ע"כ. לפי נוסחה זו אין כאן סתירה כלל.

קרח

קאפ' י"ז פסוק ה'.

בא"ד ומהו ביד משה ולא כתב אל משה רמז לחולקים על הכהונה שלוקין בצרעת כמו שלקה משה בידו וכו'. באריכות ובביאור כל הפסוק הביא רש"י מדרש זה (והוא מתנחומא פ' צו) בישעי' (ו', ד') בו ביום עמד עוזי' להקטיר בהיכל רעשו שמים לשורפו, לומר דינו בשריפה כמו שנאמר ותאכל את החמשים ומאתים איש וזהו שקראם שרפים שבאו לשורפו, רעשה הארץ לבלעו כסבורה דינו לבלוע כקרח שערער על הכהונה יצתה בת קול ואמרה זכרון לבני ישראל וגו' ולא יהי' עוד אדם המעורר על הכהונה כקרח בבליעה וכעדתו בשרפה אלא כאשר דבר ה' ביד משה בסנה הבא נא ירך בחיך והוציאה מצורעת כשלג אף כאן צרעת זרחה במצחו. ובילקוט שם רמז ת"ר מנין שהראה לו הקב"ה למשה שנאמר זכרון לבנ"י למען אשר לא יקרב איש זר אמר לו משה (בתמי') אף מזרע אהרן (פי' הז"ר כהן הדיוט שישמש בכהונה גדולה) א"ל אשר לא מזרע אהרן הוא. כקרח וכעדתו אתה עושה לו (בתמי'), א"ל ולא יהי' כקרח וכעדתו. מה עתה עושה לו (בתמי'), כמו שצרעתי את ירך כאשר דבר ה' ביד משה לו.

חקת

קאפ' י"ט פסוק ג' (מיסודו של ר' משה הדרשן).

אל אלעזר הכהן, ולפי שאהרן עשה את העגל לא ניתנה לו עבודה זו על ידו וכו'. תיבות „לו“, „ועל ידו“ הם כפל לשון, ובאמת שהוא מורכב משני נוסחאות, שבדפח"ר הנוסחה הוא, לא נתנה עבודה זו על ידו, ובדפוס אלקבץ הנוסחה, לא נתנו לו עבודה זו, ובספרים שלנו הרכיבו שתי הנוסחאות.

קאפ' כ' פסוק י"ז.

באה"ר מכאן לאכסנאי שאע"פ שיש בידו לאכול יקנה מן החנוני כדי להנות את אשפיו. לפי נוסחה זו אינו מובן מה הנאה יש לו לאשפיו במה שיקנה מן החנוני, ובמדרש תנחומא (שהוא המקור לדברי רש"י) הלשון, למדך תורה ד"א שהחולך לארץ שאינו שלו ויש בידו צרכיו לא יאכל ממה שיש בידו אלא שלו יהא מונח ויקנה מן החנוני בשביל לההנותו, ע"כ. הנה לא נזכר שם שהוא להנות את אשפיו רק לההנות את אנשי המקום שבא לשם. ובדפח"ר הנוסחה הוא, מכאן לאכסנאי שיש בידו מה לאכול יקנה מבצל הבית כדי ליהנות אשפיו.

בלק

קאפ' כ"ב פסוק כ"ד.

במשעול, בתרגומו בשביל, וכן אם ישפוך עפר שומרון לשעלים, עפר הנדבק בכפות הרגלים בהלוכן, וכן וכו'. חסרון הניכר יש כאן כי משמע מן הלשון הזה שפירש שעלים הוא עפר הנדבק (ועיין ברש"י במלכים שם), ובדפח"ר הנוסחה, וכן אם יספיק עפר שומרון לשעלים, אם יספיק כל עפר שומרון להיות נדבק בכפות הרגלים, וכן וכו'. לפי זה שעלים הם כפות הרגלים לא העפר.

קאפ' כ"ג פסוק כ"ה.

גם קב לא תקבנו, גם ראשון מוסף על גם השני וגם שני על גם ראשון וכן גם לי גם לך לא יהי' וכן גם כחור גם בתולה: מש"כ שתיבת גם מוסף על הראשון אינו מובן בכאן מהו מוסף, וכן בפסוק גם לי גם לך לא יהי' אינו מוסף כלום. וכוונת רש"י רק לפרש, דהפסוק מתחיל בגם, ועוד לא אמר כלום שיהא שייך לומר גם, לזה פירש שהגם הראשון מוסב (כן הוא נוסחת דפח"ר) על גם השני והשני על הראשון, ועיין בשפ"ח שגם לפניו היתה הנוסחה כן.

פינחס

קאפ' כ"ו פסוק י"ג.

לזרה, הוא צוחר, ל' צוחר אבל משפחת אחד במלה, וכן חמש משבט בנימין וכו' וכן אצבון לגר, הרי שבע משפחות. ידוע הקושיא שהרי רש"י כותב לקמן בפסוק ט"ז שאזני הוא משפחת אצבון א"כ לא במלה משפחת אצבון. וברש"י כת"י קלף הגירסא כאן, יסוה לאשר אצבון לגר הרי שבע משפחות, והנה באם נמנה שניהם, הרי יש כאן שמנה משפחות, והוא כותב הרי שבע משפחות, אלא שהוא מונה כאן החסרים ועדיין לא הכריע איזה מהם אינה מן המנין, ולקמן כתב, אומר אני שאזני הוא משפחת אצבון, א"כ הו' להו' שבע משפחות, ועיין במפורשים בזה.

מטות

קאפ' ל"א פסוק ג'.

אנשים, צדיקים, וכן בחר לנו אנשים, וכן אנשים חכמים וידועים: הפסוק אנשים חכמים וידועים הוא בפ' רברים (א', ט"ו) ושם בפסוק י"ג הכו לכם אנשים, פירש"י צדיקים, והביא כאן מן הפסוק המאוחר. וברש"י כת"י קלף הנוסחה כאן, וכן אנשים חכמים ונבונים. והוא הפסוק המוקדם.

מסעי

קאפ' ל"ג פסוק א'.

בסה"ר, כאן ישננו כאן הוקרנו כאן חששת את ראשך. בדפח"ר הנוסחה הוא, כאן ישבנו כאן (הוקרנו) [הוקרנו] כאן חששת בראשך. וכלשון הזה הוא בגמ' חש בראשו יעסוק בתורה (עירובין נ"ד ע"א), וכן בשבת (דף ל"ב) חש בראשו יהי רומה בעיניו כמי שנתנוהו בקולר. אבל במדרש תנחומא שלפנינו כל הנוסחה הוא כמו בנוסח שלנו.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

תמיהות וישובים

פליאה בספר אהבת יחונתן בהפטרות פ' פנחס

בס' אהבת יונתן על הפטורת רבני ירמ' ב' שם על הגמ' לדוד שמרה נפשי כי חסיד, עיי"ש שנראה שסבר שכתוב לדוד מזמור או לדוד לחוד, לפי דבריו שם, ובאמת הקפישל הזה מתחיל, תפלה לדוד הטה וכו' שמרה נפשי, רק הגמ' מקצר, וע"כ צע"נ על רבניו שם⁽¹⁾.
(הרב הגאון מוה"ר אברהם צבי גינצלער דומו"ץ דק"ק הומנא הי"ד⁽²⁾)

ישוב לתו"ט מס' אבות

בכר"ש קונט' ס"ט עמוד נ"א העיר הרב א"ז גאלדמאן שליט"א ע"ד רבנו התי"ט מס' אבות (ג', י"א) בסד"ה המחלל (תנינא) שמפרש הפסוק דדבר ד' בזה (במדבר ט"ו, ל"א) דכולל גם את המלכין פני חבריו ברכים לפי שהאדם נברא בצלם ד' והרי הוא דבר ד' כלומר ענין ד', ודבר יאמר על ענין כמו הלא דבר הוא (ש"א י"ז, כ"ט), עכת"ד. — ותמה דהוא ממש ראי' לסתוד, דהרי שם באמת

(1) להבין הפליאה נעתיק כאן הלשון מספר אהבת יחונתן: בגמ' [ברכות ד' ע"א] לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני, ומי קרי' לנפשי' לחסיד וכו'. יש להקשות דהגמ' מביא תחלה תיבת לדוד בתחלת המזמור, ופסוק שמרה נפשי באמצע המזמור, אך זה ידוע מה ראמרו כל מקום שנאמר מזמור לדוד השכינה ה' קודם, וכל מקום שנאמר לדוד מזמור לא ה' השכינה אצלו בתחלה, ולפי' לולי תיבת לדוד לק"מ מי קרי לנפשי' חסיד, די"ל דהשכינה ה' קודם ומדבר מתוך גרונו, אבל השתא רכתיב לדוד מזמור לא ה' המזמור ע"י השכינה אלא הוא עצמו מדבר, ופריך שפיר מי קרי לנפשי' חסיד, עכ"ל.

והנה בהא דהביא מה ראמרו כל מקום שנא' מזמור לדוד היתה השכינה בתחלה, וכשנאמר לדוד מזמור לא ה' השכינה אצלו בתחלה, באמת בגמרא (פסחים ק"ז ע"א) מכואד להיפך, לדוד מזמור מלמד ששרתה עליו שכינה ואח"כ אמר שירה, מזמור לדוד מלמד שאמר שירה ואח"כ שרתה עליו שכינה עיי"ש. אמנם בזה"ק בכמה מקומות מכואד כמו שהביא בס' אהבת יחונתן. — וכאן המקום להעיר כמה שכתב הגאון מוה"ר חיד"א בהגהות ניצוצי אורות על הוזה"ק (ח"א דף ס"ו ע"א) שדברי הוזה"ק הללו נעלמו מהגאון מהר"ר יעב"ץ, וכן בספרו פתח עינים במס' פסחים דף קי"ז הביא דברי הוזה"ק, וכתב, וזה נעלם מהגאון מהר"ר יעב"ץ זלח"ה ראשתפוך חמימי על מאן ראמר דמזמור לדוד שרתה עליו שכינה והפליא להתמרמר על זה, עכ"ל. ובס' תפארת צבי על הוזה"ק (שנרפס לפני איזה שנים) בעמוד שי"ט חשב שכוונת הגאון מוה"ר חיד"א על ס' משפחת מהגאון מוה"ר יעב"ץ שהשיג שם על דברי הוזה"ר שהם היפך דברי הגמרא, ומחמת זה נתקשה איך מתאים על זה הלשון, שנעלם ממנו דברי הוזה"ק, עיי"ש. אמנם קרוב לווראי שכוונת הגאון מוה"ר חיד"א היא, על מה שנרפס דרשה בסוף ספר „לוחת עדות" להגאון מוה"ר יחונתן אייבשיץ, ובתחלת דבריו כתב, ידוע מאמר חז"ל כל מקום שנאמר לדוד מזמור ה' ראשון מזמור ואח"כ רוח הקודש בא, וכשנאמר מזמור לדוד חל רוח הקודש תחילה ואח"כ ה' מזמור, עכ"ל. והגאון מוה"ר יעב"ץ בספרו „שבירת לוחות האון" אשתפוך חמימי על שכתב היפך דברי הגמ' בפסחים הנ"ל, ועל זה כתב הגאון מוה"ר חיד"א שנעלם ממנו דברי הוזה"ק בכמה מקומות, וצדקו דברי הגאון מוה"ר יחונתן זצ"ל.

(2) הועתק מכתב ידו, והגיע אלינו ע"י נכדו הרב מוה"ר ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א חרב"ג כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א. ישא ברכה מאת ר'.

פירושו ריבור כמו שפירושווהו כל המפורשים, ועוד הקשה רהו"ל להביא ראי' מה"ת גופא כמו כי יפלא ממך דבר (דברים י"ז, ח') או ע"פ שנים עדים יקום רבר (שם י"ט, ט"ו) וכדומה, עכ"ק.

ונלענ"ד ליישב, רבאמת יש לתמוה עוד דבכלל למה הוצרך התי"ט לראי' הלא גם תשב"ר יודעים ההברל בין רבר (קמוצה) שפירושו ענין, ובין רבר (בשוא) שפי' ריבור, לכן נראה דאין הכי נמי, דאין כוונת רבנו להביא ראי' לזה, וממילא נפלו כל הקושיות, ומש"כ, כמו חלא דבר הוא, הוי המשך לתחלת דבריו, לומר דאנו מפרשים את הפסוק כי רבר ר' בזה, כמו שאנו מפרשים את הפסוק חלא דבר הוא, והרי שם מוכרחים לפרש רברי דוד בשני פנים, דאל"כ הול"ל, "הלא דבור הוא" או, "הלא רק דברתי", ועכצ"ל רלאחיו אמר הלא דיבור הוא, וכלפי עצמו אמר הלא רבר הוא, כלו' דלא לחנם הזמין ד' אותו לכאן לשמוע רברי החרוף של אותו רשע כי אם לעשותני שליח לנקום נקמתו ולקשר שמו, וכמו שמפרשים חלא דבר הוא בשני פנים, כן נפרש כי רבר ר' בזה בשני פנים (דהיינו הדיבור, והענין), ורברי רבנו ברורים ומפיצים אור חדש בהבנת שני מקראות הללו, ולא עוד אלא רבזה מיושב גם מנהג המחברים בעלי מליצה שכשמקשים קושיא חזקה או דקדוק עצום מסיימים בהדגשה, "הלא דבר הוא", ולכאורה לא ירעי רבנן מאי דקאמרי, דאררבה הא פירושא הוי להיפך, "דברים בעלמא", אמנם לפי הנ"ל א"ש מאור, ודרו"ק.

מרדכי שמואל יונתן בערקאוויטש

סיר-געט, ניו יארק

הנאהבים והנעימים

(מרדך זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שירידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות, "עץ חיים" רבאבוב בגאליציע, שנהרנו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

בסוגיא דטיפת חלב, ובפרקי אבות

מהב' המופלג כמר שמואל באראן הי"ד מוויזשניץ⁽¹⁾

במס' חולין דף ק"ב ע"ב, וסבר רב גדי אסרה תורה ולא חלב, והא איתמר חצי זית בשר וחצי זית חלב שבשלן זה עם זה אמר רב לוקה על אכילתו ואינו לוקה על בישולו ואי ס"ד גדי אסרה תורה ולא חלב אאכילה אמאי לוקה חצי שיעור הוא. ותמה הפלתי לשיטת הר"י בע"ז דף ע"ח דחצי זית חלב שנבלע בחצי זית בשר לוקין למ"ד טעם כעיקר דאורייתא משום דההיתר נהפך להיות איסור עיי"ש, א"כ מאי פריך הש"ס אאכילה אמאי לוקה, הא עכ"פ החלב אסור מכח טע"כ ולוקין עליו, עכ"ק. ונרלענ"ד לתרץ, רהנה התוס' הביאו בשם הר"ש

(1) כתבנו אודותיו בבר"ש שנה ר' קונט' ח' עמוד ל"ז. — חידו"ת הללו הועתקו מתוך מכתביו, והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען נ"י. ברכות התורה יחולו על ראשו.

דלמ"ר מין במינו לא במל צריך ב' פעמים ששים, והתוס' שם הקשו עליו דא"כ מה משני התם גרי אסרה תורה ולא חלב הא בעלמא חענ"נ מדרבנן דמדאורייתא לא צריך ס' אלא כנגד האיסור הנבלע בה, א"כ הכ"נ ליתסר החלב כמו שאר חתיכה שקבלה טעם מהיתר שאוסר אח"כ מכת מב"מ עכ"ל עיי"ש. והדקדוק מפורש, דנראה מלשון התוס' דעיקר קשייתם הוא משום דחתיכה עצמה נבלה בשאר איסורין לא הוי אלא מדרבנן, הא ארדבה אי אמרינן חענ"נ בשאר איסורין דאורייתא, ביותר קשה קושיא זו כידוע לכל מבין.

אמנם נר"ל דלק"מ, דהנה אי אמרינן חענ"נ מדאורייתא היינו משום דילפינן מבב"ח דלית לן לימוד אחר א"כ לית לן לאסור יותר ממה שמצינו בבב"ח, וכיון דס"ל עכשיו בס"ד רגדי אסרה תורה ולא חלב, א"כ בבשר בחלב גופא אם דבר לח דהיינו חלב בולע מדבר גוש דהיינו מבשר לא אמרינן חנ"נ, מכ"ש בשאר איסורין דגבי דבר לח לא אמרינן חנ"נ, ולא קשה קושיית התוס' על שיטת הר"ש, אבל אי אמרינן חנ"נ מדרבנן והיינו שהוא גזירת חכמים, אין חילוק בין דבר לח לדבר יבש דהא לא בעינן רומיא דבב"ח, דהא גבי מליחה בוודאי אינו אסור בב"ח מה"ת ואפ"ה מבואר בהרבה ראשונים דאמרינן חנ"נ, ודו"ק. וא"כ שפיר מדויק לשון התוס' הנ"ל, דהנה ראיתי בהגהות מטה יהונתן ביו"ד סי' צ"ב שהעלה דלפי שיטת הר"י דלוקין על טע"כ והיתר נהפך להיות איסור בע"כ דס"ל חנ"נ מדאורייתא עיי"ש. ולפי"ז מיושב היטב קושיית הפלתי הנ"ל, דהא לר"י לשיטתו דס"ל חנ"נ מדאורייתא שפיר אפ"ל דלפי הס"ד רגדי אסרה תורה ולא חלב אין לוקין בכח"ג, ודוק בזה כי קצרתי למאוד מחמת חסרון הפנאי.

* * *

במס' אבות פ"ב משנה י"ז, ר' יוסי אומר יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך, והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך, וכל מעשיך יהיו לשם שמים. נלפענ"ד, דהנה לעיל במשנה איתא, דחמשה תלמידים ה' לו לרבי יוחנן בן זכאי והוא ה' מונה שבחם, ואמר רד' יוסי הכהן חסיד. והנה איתא בב"ק דף ל' ע"א א"ר יהודה האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין, רבא אמר מילי דאבות, ואמרי לה מילי דברכות, ועיין מהרש"א בחא"ג. ולפי"ז י"ל דר' יוסי הכהן החסיד הזה התכוון במאמרו בדרך רמז, לאותן שלשה דברים הנזכרים, כי מה שנוגע למילי דנזיקין, אמר יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך, ונגד מילי דאבות, אמר והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך, וכפירוש הרע"ב ז"ל, שלא תאמר הואיל ואבי חכם ואבי אבא חכם תורה חוזרת לאכסניא שלה ואיני צריך לבקש אחרי עכ"ל, אלא צריך לקיים מילי דאבות, כלומר כמו שהם טרחו בגירסא כן גם הוא אחריהם יטריח ויתקן עצמו ללימוד התורה שאינה ירושה, ונגד מילי דברכות, אמר וכל מעשיך יהיו לשם שמים, וכראיתא בש"ס ברכות דף מ"ז ע"א, לא יזרוק ברכה מפיו, ועיין שו"ע או"ח סי' ה' ברין כוונת הברכות, וז"ל, יכווין בברכות פירוש המלות, וכשיזכיר השם יכווין פי' קריאתו באדנות שהוא אדון כל, ויכווין בכתובתו וכו'.

זכרון ערות*

בין הרה"ק מוה"ר מרדכי מטשערנאביל זצ"ל
והרה"ק מוה"ר רוב בער מליובאוויטש זצ"ל

זכרון ערות היתה בפנינו ערים ח"מ איך שבאתה לפנינו האשה הנגירה מרת שיינא בת מוהר"ר יעקב, והרר בעלה הרב הגרול מוהר"ר רוב בער בן הרב המאור הגרול המפורסם בדורו מוהר"ר שניאור זלמן שי, ואמרו לנו הווי עלינו ערים כשרים ונאמנים וקנו מאתנו בקג"מ אג"ס [=בקנין גמור אנב סורר] ואף כתבו וחתמו ותנו ליר חתנינו ה"ה הרבני המופלג מוהר"ר יעקב ישראל בהרב הגרול מוהר"ר מרדכי ולבתינו מרת דבורה שהיא זוגתו, להיות בירם וביד ב"כ [=באי כוחם] לערות ולזכות ולראי' איך שאנחנו הזוג הנ"ל התחייבנו בחוב גמור ואמיתי להחזיק את חתנינו ובתינו הנ"ל על שולחנינו משך חמשה שנים רצופים אחר כלות משך מזוגת של אבי החתן כמבואר בת"ר [=בתנאים ראשונים] ולהלכישם ולהנעלם ולהספיק כל צרכיהם משך מזוגת הנ"ל ולשכור מלמד הגון לחתננו הנ"ל משך שמבואר בת"ר [=בתנאים ראשונים] ואחר כלות משך מזוגת הנ"ל מחוייבים אנחנו הזוג להעמיד התיבה עם כל הבגדים הן של חתנינו הנ"ל והן של בתינו והן שאר חפצים ומטלטלין הכל כאשר לכל כפי שמבואר בת"ר לכל יפול דבר ארצה, וכך אמרו הזוג הנ"ל, הננו נתנו ד"א [=ד' אמות] קרקע בחצירנו ואנבן ואנב הק"ס הנ"ל הקנינו ושעבדנו כל נכסינו דאית לנו תחות כל שמיא דקנינו ורעיתיון אנו למקני' נכסין דאית להן אחריות ודלית להן אחריות כולהן יהון אחראין וערבאין לפרוע מנהון שטח"ז [=שטר חוב זה] ואודיתא דא מאתנו ואפילו מגלימא דעל כתפנו וכל אחד מאתנו נעשה ערב קבלן בעד חבירו האשה בעד בעלה ובעל בעד האשה, ושטח"ז ואודיתא דא כתבוהו בשוקא וחתמוהו בכרא דלא להוי כמילתא טמירתא וכתת"ן לחתנינו ולבתינו הנ"ל ולכל ב"ב נגדינו ונגד ב"כ וי"א [=באי כחינו ויורשינו אחרינו] כריבור הקל אף לאחר זמ"פ [=זמן פרעון] ולעולם, עד הנכתב עליו ממש תברא או עד שנקרע בקרע ב"ד, וכל הנ"ל קבלו עליהם ועל זרעם אחריהם בקג"מ אג"ס ובח"ח ובשר"א

(* כתב „זכרון ערות“ הלז, שנרפס כאן לראשונה מעצם הכת"י, נכתבה לרגלי הנישואין של הרה"ק מוה"ר יעקב ישראל מטשערקאס זצ"ל בנו השלישי של הרה"ק מוה"ר מרדכי מטשערנאביל זצ"ל, עם הרבנית הצדיקת מרת רבורה לאה בתו של הרה"ק מוה"ר רוב בער מליובאוויטש זצ"ל. השידוך נגמר עוד בהיות החתן ילד, כאשר שמענו מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א [נצר מטע הרה"ק מטשערקאס זצ"ל, מצד אמו הרבנית הצדיקת ע"ה] שמקובל מבית אבותיו, כי הגה"ק מוה"ר שניאור זלמן מליאזנע זצ"ל בעל שו"ע הרב והתניא, נסע לרגלי השידוך למשערנאביל והגיע אל בית הרה"ק מוה"ר מרדכי המגיד מטשערנאביל זצ"ל בשעה מאוחרת בלילה, וריברו שניהם יחדיו שעה ארוכה, ואמר הגה"ק מליאזנע אל הרה"ק מטשערנאביל כי משתוקק מאוד שאחד מבניו של הרה"ק מטשערנאביל ישא את נכדתו, והוסיף שברצונו לבחור בעצמו איזה מהבנים יהי' החתן. כאמור הי' זה בשעה מאוחרת בלילה, והבנים שהיו עדיין צעירי ימים, כבר היו ישינים, כל אחד מוטל בעריסה שלו, ונכנסו שניהם יחדיו אל אותו החדר שהיו הילדים

[ובחרם חמור וכשבועה דאורייתא] ובכישול ופיסול כל עדי מודיעת כעין שעושין כג"נ [=בגטי נשים], ושטח"ז ואוריתא דא לא יופסל ולא יונרע כחו לא בשום חסיר ויתיר אות או תיבה או משמש או נדנוד רק תמיד יהא נדון ונדרש לטובת ולתועלת בעהש"ט [=בעל השטר] כאלו נפיק וחתים בבי' דינא דרבינא ורב אשי, וקנינא מן האשה הרבנית הנגידה מרת שיינא בת מוהר"ר יעקב והדר בעלה הרב הגדול מוהר"ר דוב בער בן הרב המאור הגדול המפורסם בדורו מוהר"ר שניאור זלמן שי', לחתנם הרבני המופלג מוהר"ר יעקב ישראל בהרב הגדול מוהר"ר מרדכי ולזוגתו היא בתינו מרת דבורה שתי' על כל הא דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר למקני' בי'.

היום יום ועש"ק שבעה ימים בחודש שבט תקע"א לפ"ק והכל שריר וקיים.

נאו' יקתואל זלמן במוהר"ר שמואל זללה"ה

ונאו' שלמה בא"א מוהר"ר מאיר שור זצללה"ה שמש ונאמן דק' לאדי'

ישנים שם, והחרר חי' חושך, מיד נניש הנח"ק מליאונע וצ"ל אל עריסה אחת ושם את ידיו הקדושות על ראש הילד במקום שמוחו של תינוק רופס ומשמש קצת על ראש הילד, ואח"כ עשה כן לילד השני, וכשהגיע להילד יעקב ישראל, והי כאשר אך נגע בראשו, פנה אל הרה"ק משערנאביל ואמר, „אַמ א דער איז מיין“, והוסיף לאמר, „איר זאלט מיר אים ניש אויסביישען — איך וועל אים דערקענען“. וכך נגמר השירוק.

התנאים נכתבו בעיר לארי אור ליום ג' שלשה ימים לחודש כסלו שנת תקס"ט לפ"ק. (פאקסימילא מכת"י שטר התנאים נרפס בראש ספר שושנת העמקים במהרורא שנרפסה בירושלים עיה"ק בשנת תשל"ח). בתנאים הנ"ל מתחייב עצמו הרה"ק משערנאביל להחזיק חזוג על שולחנו משך חמשה שנים רצופים תיכף אחר החתונה. עוד נכתב שם: החתונה תהי' למז"ט שבת אחר חג השבועות שנת ת' קו"ף עיי"ן לפ"ק פ"ק לאדי. — אמנם מחמת איוה סיבה, שאינה ידוע לנו, הוגבל אח"כ זמן הנישואין ליום ה' ששה ימים בחודש שבט שנת תקע"א, וכך הוה שהחתונה נתקיימה ביום הנ"ל בעיר לאדי. כתב „זכרון ערות" הנרפס כאן, נכתב ממחרת החתונה, ביום עש"ק פ' בא שבעה ימים בחודש שבט תקע"א לפ"ק, ובו מתחייבים עצמם הרה"ק מוהרד"ב מליבאוויטש עם זוגתו הרבנית, להחזיק חזוג על שולחנם משך חמש שנים רצופים אחר כלות משך החמש שנים הראשונות. כפי המוקבל במשפחה, לא יצא דבר זה מכח אל הפועל, ונשאר הרה"ק משערקאם שם בלאדי גם אחר החתונה. כמה סיפורים מקובל אודות התנהגותו באותה תקופה שהסתופף בצל חו"ז הנח"ק מליאונע, ואין כאן מקומם. — לא נודע לנו בבירור כמה זמן שהה שם בלאדי במחיצת חו"ז הנ"ל, אבל בטח לא הי' יותר משנה ומחצה, כי החתונה נתקיימה בחודש שבט שנת תקע"א, ובשלהי שנת תקע"ב עזב הנח"ק מליאונע את עיר לאדי, מחמת שפרצה אז מלחמה בין מלכות צרפת עם מלכות רוסיא, והנח"ק מליאונע נדר אז מעיר לעיר במשך כמה חרשים, וכשהגיע לעיר האדיטש נלכ"ע במוצש"ק כ"ד ימים לחודש טבת שנת תקע"ג לפ"ק, ושם מנ"כ.

אפריון נמשי' לידרנו הב' החשוב והמופלג מאוד נעלה כמר בן ציון טווערסקי נ"י תלמיד ישיבתנו, שהמציא לנו כתב „זכרון ערות" הלו מגנזי אביו הרב מו"ה יחיאל מיכל טווערסקי שליט"א הרב ממילוואקי ונכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד. יתברכו ממעון הברכות בכל מלי דמיטב. — פאקסימילא מהכת"י בעמוד הבא.

תעודות ומיכות

סח.

בעז"ה.

מורעת זאת בכל הארץ גורל יקר תפארת הישיבה המפוארה אשר בק"ק וואלאזין אשר הוסרה ע"י הגאון הגדול החסיד מוהר"ר חיים זללה"ה האב"ר דק"ק הנ"ל, וחפץ ר' בירו הצליח זה יותר משלשים שנה, ואחרי מנוח נפש הצדיק הגה"ח הנ"ל, קם בנו הוא ידידי הגאון מו"ה יצחק אב"ר ור"מ בק"ק הנ"ל להקים שם אביו על בית תלמודו הגדול אשר יסד, ועודנו מחזיק הישיבה בכל עוז ותוקף, ורבים עתה עדרי צאן קדשים השוקדים על התורה ועבודה בישיבה הנ"ל, ולאשר זה הרבר צדיך חזוק, ע"כ מילא יד אחר מתלמידי הישיבה הנ"ל הוא הרב המופלג מו"ה יצחק אליעזר בהרב מפורסם אב"ד דק' קאמין ז"ל לעורר לבב אחב"י לתמוך בירו ולסערו כי ההוצאה רבה. ועתה יערב חין מליצתי לפני נדיבי ישראל להניף איש כברכתו אשר ברכו ר', והי' מעשה הצדקה שלום, וזכות ת"ת רבים יעמוד להם ויקוים בנו גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם. יום ב' כ"ה אדר שנת תקצו"ו לפ"ק.

נאום הק' שלמה זלמן מק' פוזין חופ"ק ווארשא⁽¹⁾

סט.

ב"ה.

להיות לראי' נאמנה ביד הרב ר' שמעי' יהודה שליט"א בן המנוח ר' נפתלי שו"ב ז"ל הרב המפורסם בתורה ויראת ה' הקורמת לחכמתו, ודברתי עמו בכמה הלכות למעשה והשיב ממקורם מש"ס ופוסקים בסברה ישרה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וכאשר לא הספיק לי הזמן לרבר עמו בכל הלכות השייכים לרב, אני סומך עצמי על הרב ר' שמחה אלין⁽²⁾ שליט"א הרב המפורסם בתורה ויראת ה' שסמך את הרב ר' שמעי' הנ"ל שיורה יורה וירין ודין ובטיב גיטין וקידושין יהא לו עסק, ויכולין לסמוך עליו אפילו המהררין מן המהררין. והפמ"ג אומר, המורים מרובין והיודעים מועטין, וכעת יכולים להוסיף שהמורים מרובים והיראים מועטין, והרב ר' שמעי' שליט"א ידוע לי מנערותו שיראתו קורמת לחכמתו, ומועטים הם בדור הזה כמותו ואיש נוח לבריות ומצא חן ושכל טוב בעיני ה' וארם, ומוכשר להיות אפילו בקהילה גדולה, ויורע להלוך נגר רוחו של כל אחד וכל הכתות ינחתו ממנו, ובאתי על החתום, רבנים יום ג' תרפ"ה כ"ט תמוז. זאב בהרב אדמו"ר המפורסם ר' יוחנן זצוקלה"ה⁽³⁾

(1) הוא הגאון מוה"ר שלמה זלמן ליפשיץ בעל חמרת שלמה אב"ר ק ווארשא זצ"ל. הועתק מכת"ק המונח באוסף שווארדאן בירושלים.

(2) הוא הנאב"ר רחמיסטריווקא ז"ל.

(3) הוא הגה"צ מוה"ר זאב טווערסקי מראחמיסטריווקא זצ"ל. — כתב היתר הוראה הלזה הגיע אלינו מאת ידידנו האב"ד החשוב היקר והנעלה מו"ה משה גאלדבערג נ"י מאנטווערפען. טוב עין הוא יבורך.

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד מנהלי מערכת הקונטרס החשוב כרם שלמה.

(א) כ' בכרם שלמה (חודש סבת) בשם כ"ק מרן הגה"ק ציס"ע מופלא שבסנהדרין תהלתו מלאה האדץ כקש"ת מהרמ"י האדמו"ר מאוסטרדאווא זצוקלה"ה עמ"ש בנדרים (כ"ד א') האומר לחבירו קונם שאיני נהנה לך אם אי אתה נוטל לבנך כור א' של חטים ושתי חביות של יין וכו', ודקדק מדוע נקטו חז"ל מספר הזה, כור של חטים ושתי חביות של יין, ותירץ כי כור של חטים הוא בדיוק סך החטים שנצרך לאדם אחד בשביל כל השנה ושתי חביות של יין הוא ג"כ בדיוק כמה יין שותה אדם במשך כל השנה, דהנה תנן בפאה פ"ח מ"ה דחצי קב חטין הוא מאכל אדם ליום אחד כדי שביעה, והנה בכור חטים יש בו ק"פ קבים שהם ש"ס חצאי קב, והנה שנה יש בה שס"ה ימים צא מהם ה' ימים שמתענים בהם, יוח"כ וד' תעניות, ונשארו ש"ס ימים שמותר לאכול בהם, א"כ החשבון מכוון חצי קב חטים לכל יום. ועתה נבוא לחשבון היין, דהנה מבואר במשנה הנ"ל דחצי לוג יין הוא שיעור שתיית יין לאדם אחד ליום, והנה סתם חבית מחזקת מאה לוגין כדמשמע בגיטין (כ"ה א') דהלוקח יין מבין הכותים אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה והיינו אחד מחמשים א"כ סתם חבית מחזקת מאה לוג, וא"כ ב' חביות יש בהם מאתים לוגין יין וצריכין להפריש מהן תרומה ד' לוגין, ומעשר ראשון ב' לוגין, ומע"ש מותר לאכול בירושלים ואפי' בשאר מקומות ע"י פדיון, נמצא שנשתתף קע"ו לוגין שהם שני"ב חצאי לוגין. והנה חשבון הימים בשנה שמותרים לאכול בהם, ש"ס ימים, יצא מהם עוד ח' ימים מר"ח אב עד ט"ב שאסור לשתות בהן יין, נמצא שנשאר שני"ב ימים שמותר לשתות בהן יין, א"כ החשבון מכוון, ב' חביות יין שיש בהם כדי לשתות לאדם א' לכל ימות השנה, עכרה"ק.

ונכתב שם בגליון, הרי בלילי חה"פ שותים ד' כוסות וזהו יותר מחצי לוג, ונשאר בקושיא. אך י"ל דהרי הא דחבית של יין מיירי ביין פשוט ולכן, ואי' באו"ח סי' תע"ב מצוה לחזור אחר יין אדום, וכן יסד רבינו יוסף טוב עלם בפיוטו לשבת הגדול, יין כי יתאדם למצוה הוא מוקדם לצאת בו חובת ידי אדם, וא"כ לצורך ד' כוסות מהדרים לקנות יין אדום, וזה אינו בחשבון היין שבחבית.

אך יל"ד דאיתא בעירובין (פ"ג ב') דעיסת המדבר הוא מ"ג ביצים וחומש ביצה מכאן אמרו האוכל במדה זו ה"ז בריא ומבורך יתר על כן רעבתן פחות מכאן מקולקל במעיו יעו"ש, והנה שיעור זה הוא קרוב לשני קבים ליום, והאיך תני הכא דחצי קב הוא מאכל אדם ליום, הרי אין בו כדי שביעה, וכן יל"ד מהא דתנן בכתובות (ס"ד ב') המשרה אשתו ע"י שליש לא יפחות לה משני קבין חטים, והיינו לכל שבוע, וקשה ג"כ הרי מאכל כל אדם הוא קרוב לשני קבין לכל יום והאיך תני הכא דשני קבין הם מאכל לאדם לכל השבוע. ואין לתרץ ולומר דלהכי סגי שני קבים חטים לכל השבוע משום דנותן לה ג"כ חצי קב קטניות וחצי לוג שמן וקב גרוגרות או מנה רבילה כרתני במתני, א"א לומר כן דהרי במדבר אכלו גם השלוי דכתיב ב' הממעיט אסף עשרה חמרים, ואפ"ה הוצרכו לאכול לחם [שהוא המן לחם מן השמים] מ"ג ביצים וחומש לכל יום, והמעט לזה משום דלחם הוא עיקר סעדתא דליבא כמו שפרש"י ז"ל ר"פ וירא על וסעדו לבכם, ועיקר שביעת האדם אינו אלא באכילת לחם כמ"ש בירושלמי פ"א דמס' שבת הלכה ד' דלכן הולכי דרך מותרים לאכול פת עכו"ם מפני חיי נפש, ופי' הק"ע דא"א לחיות בלא לחם. ואין להקשות מהא דר"ח בן דוסא שהי' די לו קב חרובין מע"ש לע"ש ולא מעם מעם

לחם, וכן דשב"י ור"א בני לא אכלו לחם י"ג שנה שהיו במערה, משום דהקרושים הללו נתעלו להיות כמלאכי עליון משרתי אש וכמו חלב ורשן תשבע נפשם הקדוש מתענוגי הרוחניים, ולא הוצרכו לאכול. עכ"פ קשה איך אמרו רחצי קב הוא מאכל אדם ליום. ומצאתי שעמר בזה בתוספת רי"ר שם בכתובות שכתב שם וז"ל, אי קשיא האיך יספיק לה קביים בשבוע והרי העומר הי' מאכל כל איש ואיש ליום שנמצא כ"ו סעודות לעומר והעומר הוא מ"ג ביצים וחומש ביצה, קרוב ב' קבים, כי ב' קבים הם מ"ח ביצים, מצאתי ששאלה זו נשאלה למד רב שר שלו' ז"ל, והשיב כל מדות חכמים כך הם כל דבר ודבר יתנו בו שיעור למטה ושיעור למעלה וכו' אף כאן לענין משרה את אשתו זו שיעור קטן למטה כדי קיום נשמה ולא לכל אדם פוסקים כך אלא לעני, שכך שנינו, בר"א בעני שבישראל אבל במכובד וכו' ועד כמה עד ז' רביעית ועוד, שהם מ"ג ביצים וחומש ביצה. ועפ"י ארוחנא לתרץ עוד קושיא אחת בשני המשניות הנ"ל, רתנן התם בכתובות (ס"ד ב') לא יפחות לה משני קבין חטים, אמאי תני בשלילה ולא בחיוב, דהול"ל נותנין לה שני קבין חטים כרתני תיכף בתר הכי בכל המתני' ונותן לה חצי קב קטניות וכו' ונותן לה מטה מפץ וכו' ונותן לה כפת וכו' [שו"מ שכבר עמד בזה בספר הנחמר שושנים לדוד שם בכתובות יעו"ש], וכן במס' פאה הנ"ל רתני אין פותחין לעני, הול"ל נותנין לעני וכו' כרתנן בתר הכי בכל המשנה, לן נותנין לו פרנסת לינה, שבת נותנין לו מזון נ' סעודות וכו'. אך לפמ"ש א"ש, דהרי הא דתני לא יפחות לה משני קבין חטים מיירי בעני שבישראל שאין לו יותר מזה, כמ"ש בתוס' רי"ר רזה הוא השיעור למטה כדי קיום נשמה, וא"כ כבר פחתנו הרבה משיעור דלמעלה שהוא מ"ג ביצים וחומש ליום אחד, ולכן שפיר קתני לא יפחות וכו' שאסור לפחות יותר משיעור זה, ואיסור יש בדבר שלא תנוע ברעב, וכן במתני' דפאה קתני אין פותחין, המיירי שאין לגזבר בקופת הצדקה כדי ליתן יותר מזה, ואמר ראסור לפחות יותר מפני הסכנה.

(ב) והנה מ"ש בחשבון היין להוציא ח' ימים מר"ח ע"ד ט"ב, יש להפליא, הרי מדינא דמתני' מותר לשתות יין בכל ח' ימים הללו כרתנן בסופ"ג רתענית, ובגמרא שם דף ל' ע"א איתא, ראפילו בערב ט"ב מותר לשתות יין עד סעודה המפסקת, וצע"ג.
(ג) ומה שנרפס בקובץ הנ"ל בעמוד ל"ז בשם כ"ק ארמו"ר שליט"א עה"פ החורש הזה לכם, דמהאי טעמא ישראל מונין ללבנה, להורות להם, דכמו הלבנה אחר שהולכת ומתמעטת עד שנחשכת לגמרי, שוב מתחדש אורה כבראשונה, כמו כן כשמגיע האדם ח"ו למדרגה התחתונה, יכול לעלות ע"י תשובה לקרובה העליונה, עכרה"ק. — זכה לכוון למה שכתוב בסידור ברדיטשוב בתפלת מוסף רר"ח ר"ה ראשי חרשים, שכתב, וגם יש בזה רמז לבע"ת דאף אם לא נשאר לו שום אור מחמת חטאיו, אפ"ה יכול להתקרב ולהתחדש וכו'.

(ד) ואנב אציע כאן מה שנשאלתי מנכרי היניק וחכים כמד משה יוסף קורץ שליט"א תלמיד בישיבת באבוב, במתני' רמס' גיטין (מ"ח ב') המוציא מציאה לא ישבע מפני תיקון העולם. והקשה למה הוצרך לומר מפני תיקון העולם תיפוק לי' דהוי הילך ולפיכך פטור משבועה כרא' בב"מ דף ר' ע"ב, ולבאורה היא קושיא נכונה, ותמיהני שלא הרגישו בזה במפורשים ראשונים ולא באחרונים. והשכתי לו בס"ד, רהנה בב"ק ק"ז ע"א אמרינן אין אדם מעזי בפני בעל חובו, ופרש"י מפני שעשה עמו טובה שהלוח לו אבל בפקדון מעזי ומעזי, ולפי"ז במוציא מציאה רבעל האבירה לא עשה שום טובה להמוציא, אדרבה המוציא עשה טובה לבעל האבירה שהתעסק וטרח להחזיר לו אבירתו, והי' ס"ד לומר דמעזי ומעזי ויתחייב לישבע, לזה שפיר תקנו שלא ישבע מפני תיקון העולם. ובאופן אחר יש לתרץ, רהנה הסמ"ע כתב בחו"מ [סי' רס"ז סעי' כ"ז] דאם אמר לו שני כסין קשורים זל"ז מצאת, והמוציא אומר לא מצאתי אלא אחד, ופסק שם שאין זה

כדין אבידה אלא הוי כשאר טוען וגמען יעו"ש. אבל הטו"ז חלק ע"ז ופסק שם, דאע"ג דכיסין לא מנתקי אהרדי אפ"ה פטור משבועה מפני תיקון העולם דבכל גווני שיש עליו שם מציאה אין עליו שבועה, יעו"ש. חזינן מזה דאע"ג שאין כאן הילך שהרי אינו מחזיר רק החצי ואפ"ה פטור משבועה מצד תקנת חז"ל דלא ישבע מפני תיקון העולם. חק' מאיר ישראל איסור הכהן מריעדמאן מקרעניץ ברוקלין, ניו יארק

בס"ד. יום א' י"ב שבט תשמ"ה. פעה"ק ירושלים ת"ו.

לכבוד מערכת כתב העת המצוין במינו „כרם שלמה". שלו' וברכה באהבה רבה וכל טוב סלה.

אחדש"ת ושה"ט, היום קבלתי בשמחה קובץ כרם שלמה (חרשי מרחשון-טבת) ונתענגתי מפירות הכרם, ויהי רצון שחפץ ה' בירכם יצלח להגדיל תורה ולהאדירה לעבודתו ית"ש אמן.

ושמעתי מירידי היקר לי שליט"א שמסר לי הקבצים הנ"ל, שיש מחכמי עירכם שהעירו על מה שכתבתי בס"ד (בגליון חשון רף נ"ט) על דברות רבינו הרשב"ם ז"ל (סוף פרשת ויחי) שכתב: „ויישם בארון נקבר בארץ כי עתירים היו להעלות בארון" וכו', וכתבתי לכהנא רבניו רלא כתלמודין בסופה (י"ג א') שאמרו שם ויישם בארון במצרים, ארון של מתכת עשו לו מצריים וקבעוהו בנילוס וכו', הרי שבנילוס נקבר יוסף, ולא כרכתב הרשב"ם ז"ל שנקבר יוסף בארץ, והבאנו מתרגום ירושלמי (על התורה שם) שתרגם „ושמוהי בארעא דמצרים", וזה כהרשב"ם ז"ל. ואמר לי שהעירו על דברי, שיש טעות סופר ברשב"ם ז"ל ובמקום קברוהו בארץ צריך לומר קברוהו בארון, וממילא אתי שפיר, עד כאן שמעתי.

ובענייני, אמינא בס"ד רלא קל הרבר לשבש ספרים, והנה ברקתי בשתי הוצאות רשב"ם על התורה הנרפסים על פי כתבי יד ודפוסים ישנים, והגירסא בשניהם קברוהו בארץ, וכן הוא בחומש (נעטער) המוחזק כמונה מאד. והנה עיין בפירוש רשב"ם עה"ת שם שכך כל לשונו: „בארון נקבר בארץ. כי עתירים היו להעלות בארון כששבת מהם אף וחרון ועברו ידרך בשמחה ורון חבצלת השרון" וכו', ובפירוש רשב"ם מהדורת הרב ברומברג (רף ע"ה) כתב משום המו"ל הראשון של פירוש רשב"ם על פי כתבי יד, שפסקא זו „כי עתירים היו לעלות בארון" וכו' אינם דברי הרשב"ם ז"ל אלא דברי מעתיק הספר, ועיין שם פמוכות שלו, ואם כן אין לנו להגיה ברישא בארץ במקום בארון על סמך המשך הדברים, שהרי מהמעתיק יצאו ולא מרשב"ם ז"ל, ולפי זה דלא הרשב"ם חתים עלה, בעל כרחין צריך לומר בארץ, ראי לא תימא הכי אינו מובן מה בא הרשב"ם לפרש, והלא המקרא עצמו אומר ויישם בארון, ומה המקרא חסר שהרגיש הרשב"ם שצריך לתקנו ולפרשו וביאר דנקבר בארון, והרי הוא כתוב בגוף המקרא, אך אם נגדו כגירסת ספרי דווקא וכגירסת הכת"י שנקבר בארץ, יובן מפי, דבא הרשב"ם ז"ל לפרש דלפי פשטיה דקרא ויישם בארון משמע שהניחוהו בארון גרידא, ובא הרשב"ם ופירש רלא היא, אלא אף נקבר בארץ, ודו"ק.

והאמת ראיין צורך לאורך, ועל המניה ומשבש להביא ראייה, ואי משום רלא אתי פירוש הרשב"ם ז"ל כתלמודין ומכח זה יצאו להגיה, הא ליתא, חרא דכך דרך

הפשטנים לפרש אף שלא כתלמודא, ועיין ברשב"ם (ר"פ וישב) לרא"ם ז"ל שמות (כ"ב, ה') שכתב, "ולכן יחוייב לומר שהמפרשים כולם לא יכונו בפירוש התורה רק ליישב המקרא כהלכה או שלא כהלכה", ועיין בספרי יד סופר ח"ב (דף פ"ו). ותו הלא מצינו לו לרשב"ם תנא דמסייע התרנום הירושלמי וכנ"ל, ודו"ק.

ואתה ידירי המעיין בוא ואראך שאין להיות מויר בהנהגה ולומר טעות נפלה בספרים, ואביא לך רונמא מפירוש הרשב"ם ז"ל עצמו על התורה, דהנה בספר דברים (ב', י"ט) איתא, "וקרבת מול בני עמון אל תצרם ואל תתנר כם מלחמה כי לא אתן מארץ בני עמון לך ירושה כי לבני לוט נתתה ירושה". וכתב הרשב"ם ז"ל: "כי לבני לוט נתתה ירושה, בשביל שהיה נכדו של אברהם, וכל שכן אתם שבני אברהם אתם". ודברים ככתבם לכאורה משוללים כל ביאור והכנה, דמי לא ידע שלוש לא היה נכדו של אברהם אלא בן אחיו היה, וכמפורש במקראות (בראשית י"א כ"ז ול"א, ושם י"ב ד'), ואכן מצאתי לנר"ח פאלאני ז"ל בספרו ובחרת בחיים על התורה (שם, דכ"פ ע"ד) שכתב על דברי הרשב"ם הללו: "וקשה כי לא היה לוט נכדו של אברהם כי אם בן אחיו וכמבואר בכתובים, ועיין לרשב"ם לעיל (פסוק ח') שכתב: "כי לבני לוט נתתה ירושה לכבוד אברהם שקרובים היו" וצריך לומר רטעות סופר הוא ובמקום שהיה נכדו צריך לומר שהיה קרובו, ואם לא תאמר כן הרבר צריך עיון", עכ"ל.

אבל האמת דאין כאן טעות סופר, ואכן הנירסא האמיתית היא שהיה לוט נכדו של אברהם, ואפילו הכי דברי הרשב"ם ז"ל נכונים, כי ידוע ומבואר שרבותינו הצרפתים השתמשו בלשון נכד כשרצו לומר בן אח, והאיר ה' עיני ומצאתי שרבינו הרשב"ם ז"ל עצמו משתמש בלשון נכד ומתכווין לבן אח או אחות, שכן כתב להריא בפירושו לבבא בתרא (ק"ח א' ד"ה ולא מנחילין) וזו לשונו: "אין נכדה, בן אחותה" ע"ש, וכן עוד שם (ק"ט א' ד"ה ומשני) שכתב: "נכדם בן אחותם". ונתאמתו דברינו בס"ר, ועיין ברש"ש בבא בתרא (ק"ח א') ובספר קהלת שלמה לנח"צ מהר"ש שטנצל ז"ל (מערכת נ' כלל כ"א), ודו"ק. ובזה תבין גם מה שכתב חר מן קאמאי ז"ל בספר מנחה כלולה (פרשת בשלח) דחור היה נכדו של משה ע"ש. והלא בן אחותו מרים היה, אלא שמע מינה כדתיכנא שמע מינה. שו"מ בספר אוצר הגדולים ח"א (ערך נכד) שהאריך בזה, והביא עוד ראיות רבות. וצא וראה שבפרוסי רשב"ם האחרונים — שהורקו מכלי אל כלי ויש בהן שגיאות רבות למאד מאד וכמ"ש בריש פירוש רשב"ם עה"ת הנרפס מכת"י בשנת תרמ"ב ע"ש — "הניחו", ותקנו" לשון הרשב"ם בדברים (שם) שהיה לוט קרובו וכו', ואין צורך כלל לשלוח יד בקדשים וכנ"ל, ומינה נמי לנדרן דירן דהעיקר היא הנירסא הישנה, קברוה בארץ, ועל המוציא להביא ראיה, ותו לא מיד.

ומדאייריני בענין יוסף הצדיק ע"ה, הנני לציין למדרש מופלא המובא בתוספות שאנץ (ולפי האמת אינם תוספת שאנץ) על מסכת סוטה (י"ג א') וזו לשונם, "במדרש יש ששמו עצמות יוסף בתוך עור של כבש ונכנסה בו באותו עור דוח חיים, והיינו רכתיב נוהג כצאן יוסף", עכ"ל. ומצאתי בס"ד בפירוש רבותינו בעלי התוספות ז"ל על התורה (קובץ הדר זקנים, פרשת בשלח דל"א ע"א) שהובא המדרש הנ"ל בסגנון אחר קצת וזו לשונם: "ויש במדרש שהארון עם עצמות יוסף היה הולך מעצמו עם ארון הקדש שלוחות מונחות בו וכו' שכך משה עצמות יוסף בעור של גדי וכתב עליו שם המפורש והיה מהלך בעצמו, והיינו רכתיב נוהג כצאן יוסף, ובארון של יוסף מונחים היו כל עצמות השכטים", ע"ש. וכאן תלמיד שואל, חדא ילמרונו רבותינו שליט"א היכן נמצא מדרש זה במדרשים שלפנינו. ותו מדוע עשו (או עשה משה) כן שהניחוהו ליוסף בתוך עור כבש (או עוד גדי) ולא בתוך ארון. ותו הא דהיו כל עצמות השכטים בארוננו של יוסף למה לי, ואמאי לא

הניחו כל אחר בארון מיוחד, ומה גם שמדברי תלמודא רירן בסוטה (ז' ב' ו"ג) מתבאר רכל אח משבטי ירה היו עצמותיו בארוננו שלו, וכ"כ להריא רש"י ז"ל (שם ר"ה עצמותיו) ע"ש, [ואנב רע הרהמב"ן ז"ל בראשית (ל"ד, י"ב) כתב שרינה יררה למצרים וכשהעלו בנ"י עצמות השבטים העלו גם עצמותיה שלה, ע"ש]. ואחויק טובה למי שיבאר הרברים.

* * *

ואכתוב בס"ר כמה נרנירים מירי טיילי בכרם זה (דחורש חשוך-כסלו).

א. בעמוד י"ב נתווכחו תרי נברי רברבי ז"ל אם הלכה רווחת בישראל דתפילין ררש"י עיקר (כרברי המשיב), והשואל כתב ראנה נמצא רבר זה רהלכה רווחת כרש"י והאריר להביא רברי מרן המחבר ז"ל והתאמץ להראות ששקולין שתי הרעות ררש"י ודר"ת ז"ל. ויש להעיר כי ראיתי לנאון המוכהק מהר"מ אריק ז"ל בספרו שו"ת אמרי יושר ח"א (סימן ק"נ אות ג') שכתב משם שו"ע הנר"ז ז"ל (סימן ל"ד) שרעת רוב הפוסקים כרש"י ז"ל, ע"ש. אך בשו"ע הנר"ז ז"ל שם לא מצאתי לשון זה, ורק כתב רהעיקר כרש"י וכן מנהג העולם (והם הם הרברים המובאים בדברי הרב המשיב בכרם שלמה שם, אלא שט"ס יש בציון לשו"ע הנר"ז וצריך לומר סימן ל"ד ודר"ק). מיהו מצאתי בס"ר לנאון מהרש"ק ז"ל בספר החיים (סימן כ"ה ס"ו, ר"ח סע"א) שאכן כן כתב דרוב הפוסקים ס"ל שצריך לעשות כרש"י, ע"ש. ונתבאר במקום אחר בס"ר, ולרירן אנן נקטינן כסברת רבינו האר"ז לתרווייהו עיקר, ולא משום ספק נינהו, ועשו"ת חיים שאל ח"ב (סי' א') ומ"ש בס"ר בתוספת חיים (דף ט"ו), ואכמ"ל.

ב. בעמוד י"ח, ברברי הנה"ק ארמו"ר מהר"ר מבעלו זצ"ל כתב בפשיטות רהרמב"ם ס"ל דטומאה ררבנן צריכה הערב שמש, והמביא לבית הרפוס ציין (בהערה ג') לרמב"ם הל' מטמאי משכב ומושב (פ"א הי"א) ע"ש. מיהו אינו פשוט הרבר ועיין ברמב"ם הלכות אבות הטומאה (פ"ט ה"א): „האוכל אוכלין טמאין והשותה משקין טמאין וטבל אינו צריך הערב שמש, וכן כלים שנטמאו במשקין כיון שמתבטלין סהרו ואין צריכים הערב שמש מפני שטומאות אלו עיקרן מדבריהם" ע"ש. ושם (בפרק יו"ד ה"ב) כתב מרן ז"ל בכסף משנה: „ואפשר לומר ריש בטומאות של רברי סופרים שטעונין הערב שמש ויש שאינם טעונים, וצ"ע. ועיין משנה למלך שם. ועיין בצל"ח ביצה (י"ז ב' ר"ה הואיל) מה שכתב לחלק, ועיין לרבינו המאירי ז"ל ביצה (י"ח א', ר"ק) ורש"י שבת (י"ג סע"ב) וחגיגה (י"ח סע"ב) וסורי אבן חנינה (כ"ג א' ר"ה הערב, וכו') א' ר"ה ערב) וראש יוסף חולין (ל"ג ב' ר"ה בהא) ומי נפתוח (אמנה ס"ק קכ"ט ר"ק רס"ו) וצל"ח ביצה (י"א ב' ר"ה מ"ר טומאת) ותפארת ישראל פסחים (פ"א בועז אות ד', ושם פ"ח בועז אות ג') ותפארת יעקב שם, והנהות יפה עינים פסחים (ג"ט א') ולירושלמי שקלים (פ"ח ה"ב) וגלוינו הש"ס (רשימות ירושלמי זרעים כרך א' אות כ"ז), וילקוט הרועים (גימאן, דף כ"ג סע"ד) וראשית בכורים על מסכת בכורות (דף ג' סע"ג), ועשו"ת חבלים בנעמים ח"ג (סימן ל"ד), והנהות מהר"צ חיות ז"ל חגיגה (כ"ו פ"א) ומה שכתבנו בס"ר על רבריו בקובץ אוצרות ירושלים (גליון ר"ז דף דס"ט) ע"ש, ואכמ"ל. [ושוב הניעני קובץ „כרם שלמה" (גליון ע"ג), וראיתי שם בדף מ"ג מ"ש בזה].

ג. בעמוד כ"א. בתשובת הנה"ק מהרא"צ פרומער זצוק"ל הי"ד מקו"יגלוב בספק בקמן שגול והגריל והנזלה בעין אב חייב להחזיר — ראיתי בספר רברי חיים לנר"ח אויערבאך ז"ל חחו"מ (דיני נזקי ממון סימן י"א) שכתב מר בריה — הוא הנר"מ אויערבאך ז"ל בעל אמרי בינה — וזה לשונו: „כתב בהנהות אשרי (פרק החובל) קמן שחבל באחרים חייב לשלם כשיגריל וכו', ועיין בים של שלמה (שם סי' כ"ז) שכתב רכל הפוסקים חולקים על זה וסבירא להו דאם אינו בעין מה שגול פטור, ע"ש ודר"ק. ועשו"ת רשב"א ח"ד (סימן קמ"ז) עשה"ט, וספר חסידים (סימן תרצ"ב) ומקור חסר שם, ונחל

יצחק חו"מ (סימן ז') ושו"ת זכר יוסף (סימן ל"א, רמ"ז סע"ר) ורמשק אליעזר חושן משפט (סימן שמ"ט) ע"ש בארוכה, ואכמ"ל.

(ד.) בעמוד כ"ב כתב הגה"ק מקוויג'לוב זצוק"ל הי"ד: „אע"נ רבית הכנסת דינו כמקדש מעט, מ"מ חצר בית הכנסת, לא מצינו שיהיה בו שום קדושה ואינו רומה לעזרה כלל" וכו'. וכן מצאתי בס"ד בשו"ת שבות יעקב ח"ג (סי' ח') שכתב „לא מצינו שום קדושה לחצר בית הכנסת וכל שכן החצר שהוא אחורי בית הכנסת שאין מתפללין בו כלל" וכו'. וכ"כ בשו"ת קרן לדור חאו"ח (סימן מ' דנ"ג ע"ד), ואף הוא לא הביא לשכות יעקב, וע"ש.

(ה.) בעמוד ל"ב כתב בנש"ק הרבצ"ש הלכרשטאם יצ"ו ראב"י סבירא ליה סר"א לחומרא מן התורה, ושכ"כ בספר נפש חיה לבבא מציעא (ו' א'). ויש להעיר כי בספר שב שמעתא (שער א' פרק ד') ובחרושי חתם סופר ז"ל (הנרפסים בירושת"ו שנת תש"ז דף מ"ט) ובמלא הרועים (ערך ספיקא דאורייתא אות י"ב) ובמלא הרועים ח"ג (ערך ווסתות אות י"ד בהגהה, ואות כ"ב) כתבו ראב"י סובר ספיקא דאורייתא לחומרא מדרבנן ע"ש, וכ"כ בפלתי (קונטרס בית הספק ושם מיירי היכא דלא איקבע איסורא), וכ"כ בהעמק שאלה על שאילתות דבר אחאי נאון (סימן פ"ו אות ב') ע"ש. איברא רצל"ע דלפי המתבאר בקדושין (כ"ט ב') יוצא ראב"י סובר יש אם למסורת, וכ"כ הגר"י ענניל ז"ל בספר בית האוצר (כלל קפ"ג אות א'), וכ"כ בספר אהל מועד ברכות (ל"א) שאב"י סובר יש אם למסורת והובא בילקוט הרועים (דף ל"ה ע"א), וא"כ בהכרח סובר אב"י דספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה, שהרי מי שסובר יש אם למסורת סובר סר"א לחומרא מן התורה כמבואר בכריתות (י"ז ב'), ועיין תוס' סוכה (ו' ב') וסנהדרין (ר' א') ומלא הרועים (ח"ב ערך אם למקרא) ובית האוצר (שם אות ד' וה') ושו"ת עדות ביהוסף (סימן ט"ו דמ"ט ע"ג) וילקוט הרועים (דף ל"ד סע"ב), וצ"ע. [ועוד יש להאריך בזה לפי מ"ש התוס' בסוכה (שם) שרבה נרסין בכריתות, ולפ"ו רבה סובר סר"א לחומרא, ואב"י מסתמא סובר כוותיה כמ"ש התוס' שבת (מ"א ב'), ודו"ק ואכמ"ל]. גם מה שהביא הרב הנ"ל מנפש חיה לבבא מציעא שרבי יוחנן סובר סר"א לחומרא מן התורה לקולא. הגה יש לנו בזה אריכות דברים בס"ר, אבל כאן ברצוני רק לעורר שמצאתי בס"ר למזכר נפש חיה ז"ל בספרו כובע ישועה לבבא קמא (פ"ב ב', דמ"ח דע"ג) שכתב שרבי יוחנן סובר סר"א לחומרא מן התורה, וסותר למ"ש בנפש חיה, וצ"ע. ועשו"ת תורת חסד חאה"ע (סימן י"ג אות ב' דמ"ד ע"ב) ושו"ת תשורת שי (תנינא, סימן קל"ה דס"ג ע"ד) ושו"ת עמודי אש (סימן ט"ז אות י"ז) ומצפה אותן נדה (ט"ו א').

(ו.) בעמוד ל"ד. הועתקו שם דברי הגיעב"ץ ז"ל מעצם כתי"ק בגליון ספר מהרש"א עה"ת, וציינו לספר חכמי אה"ו שהובאה שם הערה מכתב יד הגיעב"ץ ז"ל מגליון ספר בעלי הנפש. ואפריון נמשיה להרב הכותב יצ"ו שציין לנו דבר זה, אבל תמהני על שלא ציינו שבאו הדברים בארוכה בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א (סימן קכ"ו), ושם עמד הן על דברי המהרש"א והן בדברי ר"א נאון המבואים בבעלי הנפש, עש"ב. — ובגוף הדבר במה שפי' רש"י עה"פ ויאמרו אליו איה שרה אשתך, אמר רבי יוסי ב"ר חנינא כרי לשגר לה כוס של ברכה, ביארנו בס"ד בקונטרס כוס של ברכה, שיובן היטב על פי אומרים ז"ל במסכת כלה רבתי (פרק א' דנ"א ע"ר), „המשגר כוס של ברכה לאשה שלא מדעת בעלה חייב מיתה מפני שרעתו רבה עליו, רבי אומר מפני שיצר הרע רבה עליו" ע"ש. ולפיכך שאל המלאך איה שרה אשתך שיש כאן בקשה ונמילת רשות, ודק אז יכול לשגר לה כוס של ברכה, ודו"ק ואכמ"ל.

(ז.) בעמוד מ"ד. שקלו וסרו בענין אם עמוד השחר וקרות הנבר זמן אחד הוא או תרי זמני נינהו, ע"ש. ואני מצאתי בס"ד בתוספתא (שלהי פסחים) דהכי איתא התם: „מעשה ברכן גמליאל וזקנים שהיו מסובין בבית ביתוס בן זונין בלור והיו מספרים ביציאת מצרים כל הלילה עד קרות הגבר, כיון שעלה עמוד השחר הנביהו מלפניהם ונועדו והלכו להם

לכית המדרש". הרי שקרות הנבר אינו זמן עמוד השחר, ורו"ק. איברא רכל זה הוא לפי גירסת רבינו הגר"א זצ"ל שם, אבל בתוספתא עצמה לא נזכר, כיון שעלה עמוד השחר, ע"ש. ועיין ברכות (ב' ע"א): „מאמיתי קורין את שמע בערביין וכו' וחכמים אומרים עד חצות, רבן גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר". ובמקבילה באבות דרבי נתן (סכ"ב ה"ח): „איזהו סייג שעשו חכמים לדבריהם, שחכמים אומרים קרית שמע של ערבית עד חצות, רבן גמליאל אומר עד קרות הנבר" וכו'. ועיין בדברי בניי יהושע שם. ומבואר שזמן שיעלה עמוד השחר, הוא זמן קרות הנבר. וכמ"ש הרמב"ם ז"ל (לדעת הלחם משנה), ותקשי על הגר"א ז"ל בהנהגותיו לתוספתא דפסחים הנ"ל. מהו הגר"א זצ"ל בהנהגותיו לאבות דרבי נתן, לא נורס כלל להא, „דרבן גמליאל אומר עד קרות הנבר" עיין שם, ויש לומר דאזיל לשיטתו דלעיל ורו"ק. [מלבד מה שמתבאר שם דנקטו לבאר סברת חכמים, עיין בבניי יהושע שם].

ח. בעמוד ס' אות ה'. העירותי שם בס"ר אודות דברי הגר"ר עקיבא איגר זצ"ל שהרפסתם מגליונות חרושי הרשב"א שבת (ט"ל ב'). ומצאתי בס"ד עכשיו בספר הזכרון „וזאת היהודה" ונרפסו שם חרושים המיוחסים לגר"ע איגר ז"ל, ובחרושים לשבת (ט"ל ב') כתוב שם „מה שכתב על קושיית הגאון מו"ה ישעיה פיק זצ"ל דנראה דטעות סופר הוא בחולין (מ"ג א') יפה כתב, ואעתיק לו לנחת מ"ש אצלי בחרושי הרשב"א בדבריו הנ"ל על מה שכתב ואע"ג דאמרין בעלמא אמוראי כתבתי בזה הלשון „תמוה לי הא מרא דשמעתתא הוא", והעתיק כאן הגרע"א ז"ל כל לשונו, ואחר כך סיים, עד כאן לשוני. והמשווה הכתוב שם למה שהרפסתם אתם שליט"א בכרם שלמה (גליון ס"ב כסלו תרש"מ) יראה שאע"פ שבפתחת דבריו, לשון הגרע"א וזה לנרפס בכרם שלמה שם, מ"מ אח"כ יש שנויים רבים, ותמוה לפי זה מה שסיים הגרע"א ז"ל עד כאן לשוני, וצריך לומר שבעת שהעתיק דבריו מגליון חרושי הרשב"א ז"ל, הוסיף בה כמה פרטים, ורו"ק. ועיין ביצה (ל"ו רע"ב) רעל מאי רקאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן הלכה כרבי דוסא, פריך נמי אמר רבי יוחנן הכי, והא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה, ומשני לה תלמודא. ולכאורה קשה מאד, שהרי רבה בר בר חנה לא ס"ל דרבי יוחנן סובר הלכה כסתם משנה, וכמבואר בגיטין (פ"א ב') וכנ"ל, ויש ליישב. ונתבאר בס"ד במק"א.

י. שם בעמוד ס"ב. העיר הרה"ג ר"ה פרידמאן שליט"א על דברות הגאון אבני מילואים, בתשובותיו (ס"ס י"ט), וכתב להגיה בדבריו. ואעתיק כאן מה שכתבתי רבות בשנים בגליון אבני מילואים (שם דכ"ב סע"ב) וניחא בזה ליישב קושיית התוספות סוף תמורה וכו'. — שמעתי מירידי הגר"ר רפאל יצחק רייכמאן שליט"א שכבר מפורסם בעולם שדברי רבינו הגאון המחבר ז"ל כאן צריכים עיון טובא, שהרי במשנה בסוף תמורה נשנה נמי חמץ בפסח, ובתלמוד אמרו (שם) ראתיא חך מתניתין כרבי יהודה, ולא נמצא תוספות שהקשו כן, וצ"ע רב, עד כאן שמעתי. ועור שמעתי שאולי כוונת הגאון אבני מילואים ז"ל לתוספות קרושין (נ"ו ב' ד"ה המקרש) ששם הקשו אמאי לא חשוב חמץ בפסח בהדי איסורי הנאה דהתם. אבל לא ארע איך לפרנס דבר זה בלשונו של האבני מילואים ז"ל, ואי לתירוצו שם יגהה מזור גם לקושיית התוס', וצ"ע. שוב מצאתי בשו"ת שואל ומשיב תנינא ח"א (סימן פ"ח דכ"ט רע"ב) תמה והקשה כן על האבנ"מ, ע"ש. אלו הדברים אשר נתעוררתי בס"ד מידי טיילי בכרם שלמה הנרוש בפירות טובים ונאים, וכתבתים בנחיצה רבה, כי נח"ץ ינח"ץ איש אשר כמוני, ותפלתי ותקוותי שיהיו לרצון ולתועלת כל, וימצאו חן ושכל טוב בעיני אלוקים וארם, אמן. ואחתום בכרכה מעומקא רליבא שחפץ ה' בידכם יצלח להרחיב גבולי הקדושה ולהגדיל תורה ולהאדירה לעבודתו ית"ש, אמן.

קעצירת ידידכם המכבדכם והרוש"ת באה"ר,

יעקב חיים מופר

ירושלים עיה"ק ת"ו

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם זילבערשטיין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אברהם ברוך הלוי בלומענבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אברהם וואלדמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם יחיאל לעמבערגער נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אברהם שלום געללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אלי' (בריי"מ) באכנער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון יהודה ליב (ברמ"ד) טווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן
 אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה דוד רובין נ"י מבני ברק להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' דוד יהושע הכהן ראזעננארטען נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' וואלף רייכבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים אלכסנדר יוסף פרייער נ"י להולדת הבן
 להרב יהודה חיים לעזער נ"י משגיח במתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יהודה ארי' האלשטאק נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף דרוק נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף דניאל הלוי מייזעלס נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב צעהנווירטה נ"י להולדת הבן
 להרב יעקב פריץ פריעדמאן שליט"א רב רקהל כתר תורה להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' יעקב ארי' איינהארן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק אייזיק דייטש נ"י להולדת התאומים
 להאברך היקר ר' ישראל דוב האניג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל שטערן נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה משה שטעמבערגער נ"י מבני ברק להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' משה אליעזר גרינפעל נ"י מציריך להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלום יוסף יהודה פורסט נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה הכהן זילביגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה (ב"ר אנשיל) מיללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה בן ציון עליאס נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה שלמה יוסף שעללער נ"י מבני ברק להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' שלמה יצחק בריינער נ"י מבני ברק להולדת הבן

יזכו לנרדם לתורה ולחופה ולמע"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' ארי' גוטשטאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן אליעזר יואל פאשקעס נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה דוד גדלי' העכט נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' דוד פינחס ראז נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים פעלדמאן נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים שמעון וואסערלוף נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יהושע העללער נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
 להנה"ח מו"ה יום טוב ליפא שיינבאך נ"י מפתח תקוה להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' יוסף היימפלד נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף שלמה איצקאוויטש נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יעקב גוטוויין נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' יעקב אפרים פישל ווישליצקי נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק וויינרייך נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק יהודה שמאיע נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישכר דוב בעריש לעזער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל וועסט נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי צבי פאללמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נתן גליק נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלום לערנער נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמעון ריינהאלד נ"י להולדת הבת
 להרב שלמה זלמן גארדאן נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שרגא פייבל לנדא נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה יהושע שאכנער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יצחק אהרן שארף נ"י לנישואי נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה ישראל אהרן קעסלער נ"י לנישואי נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה ישראל שמואל הכהן קאהן נ"י לנישואי בתו תחי'
 להרב מו"ה מאיר רוקח שליט"א אבר"ק קאזלאוו לנישואי בנו האברך היקר ר'
 אברהם יהושע העשיל נ"י
 להנה"ח מו"ה שמחה יוסף ווידער נ"י מבני ברק לנישואי נכדתו תחי'
 להאברך היקר ר' אברהם אביש דעמביצער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואי
 להאברך היקר ר' בצלאל מנחם בערינשטיין נ"י מציריך תלמיד ישיבת קדושת
 ציון בקרית באבוב לנישואיו

להאברך היקר ר' יצחק דוד שלום הלוי מאשקאווין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' מנחם שלמה רייפער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' נסים שלום בן-עטר נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
 מתוך עושר ואושר נחת והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה אברהם יהושע העשיל ביק שליט"א רב דקהל עץ חיים לאירוסיו בתו
 תחי'

להנה"ח מו"ה יוסף בוימפל נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר בנימין נ"י
 תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יצחק זאב הכהן דאזענגארטען נ"י לאירוסיו בתו תחי'
 להרב מו"ה משה דוד שטיינזארציל שליט"א רב דקהל בית אפרים בפעלטבוש
 ור"מ רמתיבתא עץ חיים דבאכוב לאירוסיו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה בערגער נ"י לאירוסיו בנו נ"י
 להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר ברוך הלברשטאם נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
 להב' החתן הנעלה כמר חיים שכנא לנדא נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
 בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי ער
 למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

Photocomposition by _____

ביר"פ, "שמחה גראפיק"

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4914 - 13th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (212) 854-4830

גרפס בדפוס האחים גרויס

Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.

3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקנאדע = 20 דאללער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 20 דאללער לשנה

בדואר אויר 30 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

M.E.CH. of Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested

Forwarding & Return Postage Guaranteed

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן חנה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ח' קונטרס ט' (ע"ט) מנחם-אב תשמ"ה

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לשבת נחמו . . . . . כ"ק מרן ארמונ"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז בדיון לזה אדם תעניתו ופורע . . . . . הגאון בעל של"ה הק' זצ"ל

יב ברמב"ם הל' רוצח . . . . . הגאון מוה"ר ישראל ליפשיץ אבר"ק קליווא זצ"ל

יג הערות על הב"ח האו"ח . . . . . הגאון מוה"ר יהודה ריוואן זצ"ל

מדור אנרות קודש

טו מכתב מהגה"ק מוה"ר חנני' יו"ט ליפא טייטלבוים בעל קדושת יו"ט זצ"ל . . . . .

טז מכתב מהגאון מוה"ר חיים חזקי' מדיני בעל שדי חמד זצ"ל . . . . .

מדור זכרון לאחרונים

יז קונטרס „מילי דשבתא" . . . . . הג"ר יוסף ענגיל ראבד"ק קראקא ז"ל

מדור מלפול והלכה

כו בדיון בישול ורקות בשבת . . . . . הרב מוה"ר אלי' כ"ץ שליט"א

לב בענין שליחות . . . . . ר' יוסף נחמן בראווער נ"י

מדור תפארת בחורים

לה בענין נאמנות במיגו . . . . . הב' החתן אברהם יצחק הלוי מייזעלס נ"י

עולת שבת בשבתו

לו ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת

לח נוסחאות והערות ברש"י עה"ת . . . . . הרב"ג מוה"ר מנחם בראכפעלד ז"ל

מדור תמיהות וישובים

מא הערות קצרות בענינים שונים . . . . .

מג מכתבים אל המערכת . . . . .

מט צילומי כתבי קודש . . . . . יא, כה, מט

נ ברכות והודאות . . . . .

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1985

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרה"צ מוה"ר משה במו"ה שרגא פייבוש סטעמפיל הי"ד
חתנא דבי נשיאה כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד

נחרג עקה"ש
ביום ד' לחודש מנחם-אב שנת תש"א לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,
שמואל יהודה סטעמפיל
לונדון יע"א

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

חו"ז הרה"צ מוה"ר שלמה רובין הי"ד

בן הרה"צ מוה"ר צבי רובין זצ"ל ממישלעניץ

נחרג עקה"ש

יחד עם כ"ק חותנו מרן אדמו"ר הגה"ק זצ"ל הי"ד

ביום ד' לחודש אב שנת תש"א לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי,

מרדכי צבי פאללמאן

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמות

הרה"ח מו"ה שלמה יוסף במו"ה אהרן אלי' קינרייך ע"ה

נפטר ביום ט' לחודש סיון שנת תשל"ג לפ"ג

זוגתו מרת פעסיל בת מו"ה יוסף הלוי קרעמערמאן ע"ה

נפטרה ביום א' לחודש טבת שנת תשמ"א לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנם,

אהרן אלי' קינרייך

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לשבת נחמו

בהפטרת פרשת ואתחנן. נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם, דברו על לב ירושלים וקראו אלי' כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה מיד ד' כפלים בכל חטאותי' (ישעי' מ'). ועמדו חכמו"ל על כפל הלשון נחמו נחמו, וגם דקרקו המפרשים על הלשון לב ירושלים, מהו הלב של ירושלים, ותו הקשו, על אומרו כי לקחה מיד ד' כפלים בכל חטאותי', איך יתכן לומר שלקו בכפלים יותר ממה שחטאו, הלא אין זה ממדת הקב"ה ית"ש אשר חסד ורחמים מלא כבודו.

ונקדים דברי אא"ז הגה"ק מראפשיץ זי"ע בספרו זרע קודש בפרשתו, עה"פ ואתחנן אל ד' בעת שהוא לאמר, דהנה כתיב (ישעי' ס"ג) בכל צרתם לו צר, שהשכינה הקדושה מצטערת עמנו בגלותינו כמאה"כ עמו אנכי בצרה, וכן אמרו רז"ל (סנהדרין מ"ו ע"א) בשעה שאדם מצטער, שכינה מה לשון אומרת, קלני מראשי קלני מזרועי, ולכן עיקר הכוונה בעת התפילה לא תהי' בשביל צורך עצמו כי אם לצורך תיקון השכינה הקדושה. וזהו הכוונה באמרינו, ועונה לעמו ישראל בעת שועם אליו, כי באם מתפללים על צער וגלות השכינה אז התפילה נשמעת. והנה שערי תפילה פעמים פתוחים ופעמים ננעלים, אמנם כל זה רק כשאדם מתפלל לצורך עצמו, אבל התפילה שהיא לצורך תיקון צער השכינה כביכול, תמיד השערים פתוחים לה, ועל דרך זה היתה תפלתו של משה רבינו, ואתחנן אל ד', פ' שכל כוונתו היתה רק לצורך ד' ית"ש, שלא יהי' ח"ו לנו צרות ועי"ז תצטער השכינה הקדושה, ולכן כתיב, בעת ההיא לאמר, ולא אמר באיזה עת, כי לתפילה כזו, בכל עת נפתחין שערי תפילה, עכתדה"ק יעווי"ש. ועיין גם בספר שפתי צדיקים עה"פ ואתחנן אל ד', שכתב בסגנון קרוב לזה, רק שמפרש תיבות, בעת ההיא, שקאי על ימי בין המצרים שאז צריך להיות עיקר הבקשה על גלות השכינה, יעו"ש. ובענין זה מטו בי' משמי' דהבעש"ט זי"ע עה"פ ימלא ד' כל משאלותיך (תהלים כ'). דהנה אמרו חכמו"ל עה"פ כי יד על כס ירה, דכל זמן שזרעו של עמלק בעולם ושכינתא בגלותא אין השם שלום ואין הכסא שלם, רבגלות נחלק השם לחציו, וכשיכרת זרעו של עמלק יתמלא שם ד'. וזהו, ימלא ד', כל משאלותיך, שכל משאלות בני ישראל בתפילתו תהי', שיתמלא שם ד', עכרה"ק.

ועפ"ז יש לפרש המסורה המובא בבעל הטורים בפ' בהעלותך, עה"פ ויצעק משה אל ד' לאמר אל נא דפא נא לה, ובמסורה תיבת דפא ב' פעמים, דין, ואיך, רפא שבריה כי משה (תהלים ס'). י"ל דמשה רבינו כשהתפלל על אחותו מרים שתתדפא מצרעתה, נתכוון עוד בתפלתו להשכינה הקדושה, שיושלם החסרון של שמו ית', ומה"ט כתיב ב' פעמים תיבת נא, כי אין נא אלא לשון בקשה, לרמוז על ב' בקשות. ולזה באה המסורה לפרש כוונתו בתפלתו הכפולה, דבקשתו השני'

היתה, רפא שבר י"ה כי מטה, שיתרפא שברו של שם י"ה, שנשבר ונחלק לחציו, ומטה בשפלות בעוה"ר, שיתמלא השם ע"י שיכרתו זרעו של עמלק. ויתכן לרמוז ענין זה ברברי משה רבינו בפרשת דברים, ד' אלקיך עמך לא חסרת דבר, דהנה לעיל מיני' כתיב, ואת העם צו לאמר אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו וגו' אל תתגרו בם וגו', ודרשו חכמו"ל שהמקרא הזה נאמר כשיהיו בני' בגולה בגלות אדום הוא עשו, עיי"ש, ועל זה נתן משה רבינו עצה טובה לישראל להינצל מיסורי הגלות, לדעת כי בכל צרתם לו צר, ומביא ראוי מהימנא, זה ארבעים שנה ד' אלקיך עמך לא חסרת דבר, כלו' בהיותך במדבר שממה, על ידי שידעת שד' אלקיך עמך, לפיכך לא חסרת דבר, וזה יהי' לכם הוראה לדורות עולם, בהיותכם בארץ אויביכם, שעיקר התפלה תהי' על צער השכינה הקדושה השרוי' עמכם בגלות, ואז לא תחסרו כל טוב.

ובדרך זה נוכל לפרש הפסוקים בהפסרת פרשת ואתחנן, נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם, ודקדקנו על כפל הלשון נחמו נחמו, ולהנ"ל יתכן לומר הכוונה, דבעת הגאולה תהי' נחמה כפולה, נחמה לעילא ונחמה לתתא, כי בעת שבני ישראל יצאו מגלותם, יסתלק גם הצער מהשכינה הקדושה שנצטערה יחד עמהם. וממשיך הכתוב בעצה איך לקרב נחמה כפולה זו, דברו על לב ירושלים וקראו אלי', שתתפללו בעיקר על גלות השכינה הנקראת לב כאו"ל במדרש שיר השירים עה"פ אני ישנה ולבי ער, א"ר חייא בר אבא מצינו שהקב"ה נקרא לבן של ישראל דכתיב (תהלים ע"ג) צור לבבי וחלקי אלקים לעולם, ואז תזכו לנחמה כפולה, כי מלאה צבאה, שיתמלא שם ד' צבאות, היינו נחמה לעילא, וגם, כי נרצה עונה, וזהו נחמה לתתא, שיוצרו עוונותיהם של ישראל, ואיך ובמה יזכו לזה בני ישראל, ע"ז אמר, כי לקחה מיד ד' כפלים בכל חטאותי', שבכל פעם שקיבלו במשך שנות גלותם עונש או יסורים, הי' עונש כפול, שהרי בשעה שאדם מצטער השכינה אומרת קלני מדאשי קלני מזרועי, נמצא שהי' צער כפול, הן לבני ישראל, והן להקב"ה כביכול, לכן שפיר הדין נותן שירצו עונם.

ובדבר האמור יובן ג"כ השייכות של הפסרת נחמו, לפרשת ואתחנן, דהפסוק ואתחנן אל ד', קאי על תפלה בשביל צער השכינה, כאמור לעיל, וגם הפסוק דברו על לב ירושלים, קאי על גלות השכינה, ובעת הגאולה יאמרו נחמו נחמו, כי תהי' כפלים לתשועה, ישועת ד', וישועתן של ישראל, בב"א.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים ככל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

במוגיא דלוה אדם תעניתו ופורע ובדין שכח ולא התפלל ערבית של שבת

מהגאון מוה"ר ישעי' הלוי הורוויץ בעל של"ה הק' זצ"ל⁽¹⁾

תכתב לשנה טובה, עד זקנה ושיבה, ועד שילח כי יבא, אהו' ארי
שבחבורה, שר התורה, ר"מ ואב"ד נ"י, האלוף מהר"ם גוצליק יצ"ו.

כתב מכ"ת קבלתי בספ"ר פנים יפות, והנה כי ראה ראיתי מכ"ת מפלפל
ועוקר הרים, ושמעתתא בעי צלותא, ובאותו היום הייתי טרוד במאוד ע"כ לא
יכולתי לזקק בדברי קדשך, ואחר עד עתה, ועתה אשיב כיד ה' הטובה עלי.
בענין הסוגיא [תענית י"ב ע"ב] דרב יודא אמר רב, לוח אדם תעניתו ופורע,
דכתב ד"ח דמיירי בדאיכא צערא אונס כו', ואיכא איכא דאמרי כו', ודעת ב"י
דללישנא בתרא אף בלא טענת אונס אם רוצה ללות לוח, ושוחו דעת הר"ף שלא
הביא לישנא קמא, ואח"כ כתב עוד הב"י וזה לשונו, ועוד דהרא"ש כתב, הר"ף
לא הביא לישנא קמא משום דאף ללישנא קמא הלכתא כרב באיסורי, ע"כ,
ומשמע לכאורה דלרב ברצינו תלוי, אם רצה ללות לוח, אע"פ שאין לו אונס כלל,
עכ"ל ב"י, והבין דהרא"ש הכי קאמר, דהר"ף חולק אר"ח וס"ל דאין נפקותא
בלישנא קמא, דאף ללישנא קמא רב ס"ל בכל אופן לוח ופורע.

ומכ"ת נמשך אחריו במ"ש בדברי דש"י, וכתבת דרב מיירי בכל ענין
ושמואל פליג ארב בתדתי, במצי מצער אינו לוח, ובלא מצי מצער א"צ לפרוע.
עוד כתבת דהתוס' מחולקים בזה כו', עוד כתבת דנראה דהרא"ש ס"ל כהר"ף
דפסק כלישנא בתרא דבכל אופן לוח ופורע, ותמיהני על כל הנ"ל דהא בהדיא
הביא הרא"ש דברי ר"ח לפסק הלכה, והב"י בעצמו הרגיש בקושיא זו, גם
המרדכי הביא דברי ר"ח לפסק הלכה, ואח"כ פ' ללישנא בתרא בשם ראב"ה,
וז"ל הפ', לא יהא אלא נדר שקבוע לו זמן עובר בכל תאחד, כדאיתא בפ"ק
דר"ה, א"נ צדקה שעובר מיד דהא קיימי עניים, ואם נאנס ולא קיים וכי יפטר

(1) תשובה זו הועתקה מצילום מעצם כתי"ק, שהגיע אלינו מאת אחד מהקוראים
שיחי, תשאח"ח לו. — חשיבות יתירה יש בתשובה זו, כי מהגאון בעל של"ה הק' זצ"ל
לא נשארו תשובות בהלכה, רק תשובה אחת נדפסה ממנו בס' שו"ת חוט השני סי' י',
ופס"ד שחתום עליו נדפס בשו"ת חינוך בית יהודא סי' קי"ח, וגם קטע האחרון של
תשובה זו שנדפסה בקובצנו (דהיינו מד"ה ובדין שכח וכו') עד הסוף) נדפס כבר בשו"ת
חינוך בית יהודא סי' ז' עיי"ש.
על גבי האגרת כתב בזה"ל:

לק"ק בורגא

ליד אהו' האלוף המופלא הפלא ופלא
ר"מ ואב"ד נ"י מהר"ם גוצליק יצ"ו.

מק"ק ורנקבורט

בכך, והלא כ"ע כשיוכל יושלם, עכ"ל, לפי פי' זה דמדמי לי' לגדר דעובר בכל תאחר, וא"כ היכי מצי ללוות, אלא ע"כ מיירי בנאנס רומיא דלישנא קמא רפר"ח רמייירי באונס, בשלמא לפי' הראב"ר שכתב הרא"ש, דה"פ לא יהא אלא נדר אלו אמר סלע זו לצדקה עד שלא בא ליר גבאי מי לא מצי לזיף ופרע, והאי נמי כל כמה דלא עביר תעניתא כמאן דלא בא ליר גבאי רמי כו', וכ"פ הר"ן, לפי פירושם היינו יכולין לומר דלישנא בתרא מיירי בלא אונס דהא אינו עובר בכל תאחר, אבל לפי' ראב"ה ע"כ גם לישנא בתרא מיירי באונס, ומ"ש המרדכי והאלפסי תפס לו לישנא בתרא, לא שיש חילוק בין הלשונות לענין אונס לומר דללישנא בתרא בכל אופן לזה, אלא אדרבה ה"ק, הנה האלפסי הביא לישנא בתרא, ואל תטעה שמשום הכי הביאו משום שסובר אף בלא אונס, עז"א, זה אינו, כי ה"פ לא יהא כו', ואז מוכח רמייירי ג"כ מאונס, ואם תקשה מ"ט הביא לישנא בתרא, ז"א קושיא, כי אף ראין נפקותא דהלכה כרב לגבי שמואל, מ"מ יותר עדיף להביא לישנא בתרא מאחר שגם שמואל שם ס"ל כרב, וק"ל. א"נ מ"ש המרדכי, והאלפסי תופס לו לישנא בתרא, כן הם המשך הדברים, הר"ח הוכיח בלישנא קמא דרב מיירי מאונס, והאלפסי תפס לו לישנא בתרא כדי להוכיח רמייירי באונס, כי ה"פ דלישנא בתרא לא יהא כו', ובאמת שיש בגירסת הר"ף הוכחה לזה הפי', בגירסת הר"ף היא, לא יהא אלא נדר מי לא משלים, ולא גרים בגירסת ספרים שלנו מי לא מצי' משלים, דלגירסת ספרים שלנו מ"ש פשיטא לא יהא אלא נדר, האי פשיטא קאי אלוה, פשיטא דלוה, ואז מוכרחין אנו לפרש כפי' הראב"ר והר"ן דמיירי בנדר דאינו עובר בכל תאחר, אבל לגירסת מי לא משלים אז הפשיטא קאי על פורע, ואז הפי' הוא להיפך והיינו כפי' ראב"ה.

והנה אני אומר דבין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא הא דאמר לזה תעניתו ופורע, מיירי באונס או משום סעורת מצוה וכיוצא בזה, כמ"ש הרמב"ם וכ"כ כל האחרונים ואין חולק ברבר, ומה שהביא לב"י לפרש כן דללישנא בתרא אף בלא אונס, משום דראה שר"ח הביא ראיתו מלישנא קמא, ואני אומר דעת הר"ח הוא מאחר רמזכא מלישנא קמא דע"כ מיירי באונס אף שאמר רב סתם לזה אדם, ולא הזכיר אונס, ממילא הכי קים לן אנו כלישנא בתרא כי כן מסתבר, ולא נחוש לסתם לישנא דרב, וק"ל. ומה שהביא הב"י דברי הרא"ש וכתב דמשמע דלכאורה דלרב ברצונו תלי כו', כמו שהעקתניו לעיל, אני אומר אדרבה משם מוכח רמייירי דוקא באונס, כי אין הפי' ברברי הרא"ש כמו שעלה על דעת הב"י, אלא ה"פ אל תתמה על מה שהרי"ף לא הביא לישנא קמא דשמואל חולק, היינו משום דאף אם שמואל חולק אין הלכה כמותו ואין נפקותא ברין, ע"כ הביא לשון זה דעדיף טפי רמסכים ג"כ שמואל, וק"ל.

ובענין מ"ש מכ"ת והגיה ברש"י, ועשה מריבור א' שנים ולהוסיף קצת, שנינו נתכוונו לרבר א', גם אנכי הגהתי כך בגמרא שלי, אמנם בביאור דברי רש"י באלו השני דבורים מה הוסיף יותר ממה שיש בגמרא, לא מחשבותי כמחשבת מ"כ, כי מה שכתבת בדיבור ראשון וכתבת שממנו נשמע דשמואל

פליג בתרתי, כבר השיבותי ע"ז, וכן מ"ש בדיבור השני ומצי לשלומי כלומר בלא התרה כו', דרך רחוק בעיני, כי התרה מאן דכד שמה, ע"כ נלע"ד דכוונת רש"י, בדיבור הראשון שלל רש"י דלא נמעה לפרש דברי שמואל כמשמען, כמ"ש אי לא מצי לא מצער נפשי' הא כשיזדמן דיהא יוכל לצער נפשי' יתענה, רק אינו כנדר דלא סני דלא משלם כמו לרב, דע"כ צריך לשלם, אף שיותר ללוות משום צער מ"מ לא סני דלא משלם ולבסוף יצטרך לשלם אף כשמצער, ולשמואל פטור לעולם במצטער, כך יש הוה אמינא לפרש"י, ע"כ שלל רש"י וכתב, ואי לא לא, ר"ל פטור לגמרי מאחר שלא היה יכול להצטער היום, אז פטור לגמרי משום דלא קיבל אלא לצער היום, אי מצי לצער, ובדיבור השני שכתב רש"י לא יהא אלא נדר ומצי לשלומי ליומא אחרינא, שלל רש"י פי' הראב"ה שהביא המדרכי שהעקתיו לעיל, וק"ל.

ובענין ביאור דיבור תוס', הגה התוס' וגם הר"י ס"ל דלוח תעניתו דוקא בל"מ מצטער, כי כן הסכמת כל הפוסקים, כמ"ש למעלה, וביאור דברי התוס' כך הם, ומתחילה אפרש דברי ר"ח דמוכח משמואל ארב דמיירי מאונס, דהכי מוכח, דאם היה רב מיירי אף בלא אונס ושמואל פליג בתרתי, הוי קשה מ"ש וכי לא סני דלא משלם ה"ל להחליט נמי וכי שרי ללוות תעניתו בלי אונס, אלא חזינן דרב ג"כ לא מתיר ללוות כי אם באונס, כך הם ביאור דברי ר"ח. ואז יובנו דברי התוס', דגם התוס' הכי ק' להו, דאמר דאי מצי מצער נפשי' כו', וא"כ למה נקט מתחילה דוקא וכי לא סני דלא משלם, הלא קשה ג"כ אמ"ש לוח כשמצי מצער, וע"ז תירצו דמשום הכי קאמר שמואל הכי, משום דלוח תעניתו ופורע שאמר רב דוקא היכא דל"מ צעורי נפשי', וכתבו דכן חמסקנא דבחנם בלא אונס מחויב לצעורי נפשי' אבל באונס לוח ופורע, וס"ל להתוס' אפילו כשקיבל ואמר הריני בתענית אע"ג דזה נקרא יום זה כדבעינן למימר קמן, עכ"ז ס"ל להתוס' כהנך פוסקים דלוח ופורע בל"מ מצער, ודלא כהרא"ש שנביא לקמן, וכ"כ רבינו ירוחם בנתיב ח"י ח"א וז"ל, וי"א שאפי' יום זה לוח ופורע וכן נראה דעת התוס', עכ"ל. וכתבו אח"כ איך שר"י מסופק בהיכא דקיבל עליו כבר להתענות סתם ולא אמר עתה הריני למחר בתענית, והתחיל להתענות עד חצי היום כו', וזה התענית הי' על מה שנדר כבר להתענות סתם, ומסופק אם מותר ללוות, אף בהיכא דמצי לצער. פשיטא אם לא התענה מקצת היום, רק שהי' ברעתו להתענות מה שקיבל כבר, ודאי יכול ללוות אף בהיכא דמצי לצעורי, דהא לא קיבל יום זה, אבל מאחר שהחזיק בתענית, מסופק אם יכול ללוות אף במצי מצער, ואין להקשות הלא אם לא קיבלו מאתמול אינו תענית, וכמ"ש הרא"ש כאן בשמעתין וז"ל, וע"כ צריך לפרש כן דהיאך תמצא שקבל עליו יום סתם, והלא צריך לומר הריני בתענית למחר, עכ"ל. אמת שכן דעת הרא"ש, אבל עיין בתוס' ע"ז פ' א"מ דף ל"ד שס"ל לר"ת דאינו אלא מצוה מן המובחר לקבל תעניתו מבק"י כו' ע"ש, ע"כ מסופק באם לא קיבלו מבק"י יום זה, רק כבר קיבל עליו להתענות סתם, והתחיל להתענות ביום מהימים אדעתא דהכי והחזיק בתענית ומצי לצעורי נפשי', אם חל

נדרו הראשון ואסור ללוות או לא, א"נ יש לפרש איפכא, דהר"י מיירי דקיבלו במנחה, וכמ"ש הרא"ש, רק שכבר קיבל בראשונה להתענות וזו הקבלה היתה בסתם, ומעיקרא דכרו התוס' שלא קיבל מעיקרא כלום דק עתה שאמר במנחה הריני בתענית למחר, וזה נקרא יום זה, וס"ל להתוס' דאף ביום זה מצי ללוות בתנאי דל"מ לצעורי כדפ"ל, ועתה אומרים דמסופק ר"י בקיבל כבר מעיקרא סתם, ועתה בעת מן העתים מקבל במנחה להתענות למחר דזה נקרא יום סתם כמו שנפרש, והתחיל להתענות, אם נאמר מאחר שהחזיק בתענית יהא נדון כיום זה שכתבו התוס', ולא יכול ללוות רק בל"מ, או נימא אף במצי, ופשיטא אם לא התחיל להתענות אף שקיבלו אתמול במנחה ס"ל דיכול ללוות בחנם, משעם כי עיקר נדרו ה' בסתם, ואף כשאוכל בזה היום לא מעקר עיקר נדרו, וק"ל.

ובענין פסקא דיום זה, שכתב הרא"ש דה"פ, יום זה היינו דקבוע לו להתענות תמיד, כגון שמת בו אביו וכיוצא בו, יפה פ"י מכ"ת דלאו דוקא, אלא ה"ה בקיבל עליו להתענות יום זה דינו הכי, וע"כ כתב הרא"ש לשון וכיוצא ב"ו, וכן מוכח בהרא"ש פ"ק דשבת, אכן בתרומת הדשן סי' ער"ה מוכח מינ' דס"ל דהרא"ש דתענית ושבת סתרי אהרדי, ויותר טוב נראה לומר דכלל זה במ"ש וכיוצא ב"ו, וגם יש לנו לומר דמה שפי' הרא"ש את הירושלמי כגון שמת בו אביו, כי בזה מודים כל הפוסקים, אף אותן דס"ל דאף ביום זה לוח, מ"מ היכא דהיום גורם מורה, וכ"כ בהריא בת"ה סי' הנ"ל על הא"ז.

אך מה שפלפל מכ"ת בענין קבלת תענית במנחה בלא שום קבלה מקודם, לא זה ולא סתם, ורצית להשיג על הכ"י דפסק דנקרא יום זה, דברי הכ"י הם כנים וכמו שכתבתי דעתי בדברי התוס', וכן הוא בת"ה סי' קנ"ו, ושעמא דמסתבר הוא, דמאחר דמה שבוחר עתה להתענות הוא משום הקבלה שקיבל כבר, וזו הקבלה היתה בסתם, ע"כ אף אם לא יתענה אז, לא מעיקרא הקבלה הראשונה העקרית, אבל אם עתה מקבל במנחה ולא ה' שום קבלה סתמי' קודם לה, אז הדין שוה למי שקיבל קודם בהריא יום זה, דא"ל דהקבלה שמקבל מקודם עדיפא דהיא קבלת נדר, מש"כ בתפילה הוא דרך דיצוי, דהא כתב הר"ן בהך שמעתתא שאין קבלת תענית נדר גמור, וק"ל. והב"י כתב אהך פסקא שכן מוכח בהרא"ש דפ"ק דשבת, ר"ל מאחר שמוכח באשיר"י שם דאף אם אינו תענית קבוע כיום שמת בו אבא, רק שקיבל עליו יום זה או נקרא יום זה, ה"ה אם לא קיבל מעיקרא רק עתה במנחה, הדין כך דאם מקבל עתה במנחה להתענות למחר, מה לנו אם קבלו מקודם ויהיה עתה שני קבלות, או לא קבלו מקודם אלא מקבלו עתה, אבל אם קיבל מקודם יום סתם, ועתה אף שמקבל במנחה מחר, מ"מ זו הקבלה השני' היא אנדר הראשון.

ומה שהקשית דא"כ דבי רב אשי⁽²⁾ ששמעו מר' יושיע שמתענה, איך שייך שיאמרו לו שילווה ויפרע דהא בוראי קבלו במנחה, דכל תענית כו', ואי משום

(2) בנמרות שלנו הנוסחה כאן במס' תענית י"ב ע"ב, איקלע לבי רב אסי, אמנם בשבת י"א ע"א הנירסא, איקלע לבי רב אשי, ועיין ברש"י ובדקדוקי סופרים שם במס' תענית, שהביאו מהרכה ראשונים ומדפוסים ישנים, שהנירסא הנכונה היא, בי רב אשי.

שני ביאורים ברמב"ם הל' רוצח

מהגאון מוה"ר ישראל ליפשיץ אבד"ק קליווא וצ"ל¹

רמב"ם פ"ה מהל' רוצח דין י'. רוצח שנכנס לעיר מקלטו ויצא חוץ לתחומה בזדון הרי התיר עצמו למיתה, ורשות לגואל הדם להרגו, ואם הרגו כל אדם אין חייבין עליו שנאמר אין לו דם, יצא לחוץ לתחום בשגגה, כל התורגו, בין גואל הדם ובין שאר כל אדם גולה על ידו, ע"כ. והוא תמוה, אי פסק כר' יוסי הגלילי במכות דף י"ב, הא ס"ל דגואל הדם מצוה, ותו דאיהו ס"ל דשאר כל אדם רשות, א"כ משמע אפילו לכתחלה מותר להרוג הרוצח, והרמב"ם אין חייבין קאמר, משמע דוקא דיעבד, אבל לכתחלה לא, ותו הלא קי"ל הלכה כר"ע מחבירו, ואי פסק כר"ע שם הא ס"ל דשאר כל אדם חייבין, אך ראיתי בכסף משנה דכתב ברברי ר"ע ושאר כל אדם אין חייבים עליו, וא"כ לפ"ז א"ש דפסק הרמב"ם כר"ע, אבל מנ"ל לשבש הנוסחא שלפנינו. אבל נ"ל דהדין עמו, דע"כ הנוסחא שלפנינו אינה נכונה, דא"כ קשה הא לר"ע ורוצח היינו רשות לגואל הדם, ול"ל תו למכתב אין לו דם, דהא ממילא ירעינן דאין לו דם, אחר דרשות בידו, א"ו ראין לו דמים לא קאי אלא אאחרים, ודוקא ברעבד אבל לכתחלה לא, והנוסחא הנכונה היא, אין חייבים עליו, כמ"ש הכ"מ.

אך מ"ש הכ"מ לתרץ מאי דקשיא לי' למה הרמב"ם לא פסק כרב, רס"ל דאפי' הרגו גואל הדם, אם הי' קורם העמדה ברין, נהרג עליו, ובשאר רוכתין פסקין כרב דפליג אסתם מתני', ולי נראה דמיעקרא קושיתו ליתא, דהא רב לא אמר בפירוש העמדה ברין, אלא סתמא קאמר, אפי' הרגו גואל הדם, אם יצא חוץ לעיר מקלטו ה"ז נהרג עליו, אלא דהש"ס פריך עליו, רב דאמר דלא כמאן, לא כר"י הגלילי ולא כר"ע, וע"ז משני רב כר"א ס"ל דאמר אם הרגו קורם העמדה ברין נהרג עליו, אבל הא י"ל דמאי דמשני הכי לרב, היינו מקמי דאתינן להברייתא, דפסק אביי כותי', אבל לבתר דאתינן להא, ודאי עריף למוקמי להא דרב דהברייתא דפסק אביי כותי' ואליבא דר"ע, מלאוקמי רב כר"א דשמותי הוא, וזהו כונת הרמב"ם לפענ"ה, וק"ל.

* * *

רמב"ם פ"ד מהל' רוצח דין ז'. רוצח שלא נגמר דינו ונתערב ברוצחים אחרים שנגמר דינם כולן פטורין מן המיתה, שאין גומדין דינו של אדם אלא בפניו, ואוסרין את כולם, ע"כ. והנה מקור דין זה הוא בסנהדרין דף ע"ט ע"ב, ואיכא תלתא אוקימתות בהאי מתני', ולא נזכר בהא דחושבין את כולם, ונ"ל

1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ר' קונט' מ' עמוד ח'. — ר"ז הועתק מעצם כתי"ק המונה בגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד איש חי ורב פעלים מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן. ינשאהו השי"ת על נפי מרומי הצלחות.

דהנה מצינו לרבא דפריך שם על אוקימתא רשמואל וריש לקיש, ולדידי' ע"כ צ"ל במתני' חסורי מחסרא, ועיין רש"י שם, והנה בודאי דלא נכלל הא דאמר רבא, דה"ק שנים שיצא חן מביניהם, במה דאמרינן במתני' רוצח שנתערב באחרים, דנתערב משמע דהוכר ואח"כ נתערב, אבל בב' שיצא חן מביניהם מעולם לא ניכר, אלא בהכרח לומר דגם שנים שיצא חן מביניהם ג"כ חסורי מחסרא הוא, אבל לפום כן קשה למה תו אשמעינן מתני' הא רשנים, דמה ברוצח שנתערב, דמיירי באחרים שנמך דינן בהכרח, פטורים, מכ"ש היכא דחד מיניהו ודאי כשר הוא, מכ"ש רפטורין, מאחר ראינו ניכר הרוצח, והוי שלא בפניו, א"ו רבאמת רוצח שנתערב באחרים שנמך דינן באמת חמיר דיניהו דחובשין אותן. והנה הרמב"ם פסק כרבא בשור רוצח, פי"א מהל' נזקי ממון, וא"כ בודאי דפסק כרבא, משום קושיא דידיו' על שמואל ור"ל. ומזה אית נמי לתמוה על הכסף משנה דכתב שם דהרמב"ם פסק כת"ק דמתני', ושרי לי' מרי' דליתא, אלא דפסק ככ"ע וכאוקימתא דרבא, וק"ל.

הערות על הב"ח במור אורח חיים

מהגאון מוה"ר יהודה דיוואן זצ"ל
מבי דינא רבא בירושלים עיה"ק

בב"ח סי' רע"א. ד"ה כתב ר"ע וכו', בפרק ערבי פסחים (דף ק"ו) א"ר ברונא אמר רב, נטל, פי' הנוטל ידיו, לא יקדש וכו' א"ל רב יצחק בר שמואל בר מרתא אכתי לא נח נפשי' דרב ושכחתינהו לשמעתי' דרב, זימנין סגיאיין הוה קאימנא קמי' דרב זימנין דחביבא עלי' ריפתא מקדש אריפתא וזימנין דחביבא לי' חמרא מקדש אחמרא וכו', ולפע"ד הדברים פשוטים וברורים והא דרב יצחק, קס"ד רב ברונא ה"ק נטל ידיו לא יקדש כלל לא על הפת משום ראין מקרשין על הפת ולא על היין דהקידוש הוי הפסק בין נטילה להמוציא וקאמר להו רב יצחק דליתא לדבריו אלא יכול לקדש על הפת, אלא דבחיבובתא תליא מילתא וכו'.
ג.ב. כבר קדמו בפי' זה הר"ן ז"ל פרק ערבי פסחים וכתב שם דזה הפי' נראה לו בדברי הרי"ף אבל אחרים ראה שלא פירשו כן יע"ש, ונעלם מעיני הרב ז"ל לישנא דהר"ן ז"ל וכתבו לדעת עצמו, דוק ותשכח.

(1) הגאון מוה"ר יהודה כמורה"ר עמרם דיוואן נולד בירושלים עיה"ק. אחר חתונתו נתיישב בעיה"ק צפת ונתמנה שם לר"מ. נסע בכמה מדינות כשליחא דרבנן עבור תושבי אח"ק. כששב לאח"ק נתמנה לרב בבי דינא רבא בירושלים עיה"ק. נרפס ממנו ס' זבחי שלמים (על שחיטות ובריכות), וס' חוט המשולש (דרושים עה"ת, ותשובות). נלב"ע בשנת תקי"ב לערך. — הגהות הללו הועתקו מכתיו"ק בגליון הב"ח חלק או"ח (קראקא שצ"ט) המונח באוצרו של ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ר'.

(2) לקמן בס' תקנ"א הביא הב"ח כן מרבירי התוס'.

כב"ח סי' ת"ל. ומ"ש שהיו שיניהם קהות על ששחמו את אלהיהן, קשה דלמה יהיו שיניהם קהות עכשיו ביותר וכי לא היו מצריים יודעין שישראל שוחמין ואוכלין אלים וכבשים בכל יום ויום וכו'.

נב. ונראה ליישב רמוכרח אתה לאמור שהמצרים לא היו אוכלים אלים וכבשים, ומאחר שלא היו אוכלים המצרים שהי' אלהיהם וגם ישראל שהיו משועבדים למצרים פשיטא שלא הי' רשאים לאכול, זה הנראה לענ"ד ע"כ ודוק וק"ל. דברי יאודה דיוואן. . .

כב"ח סי' תע"ה. ד"ה אכלן וכו'. ולי נראה ליישב וכו' דא"כ הו"ל להשמיט בבא זו דאכלן בלא מתכוין יצא ומדלא השמיטה אלמא דהילכתא הכי. **נב.** כיון דכל השלשה חרא וחדא קא תני לה בבבא בפני עצמה, יצא יצא יצא, ג' פעמים.

כב"ח סי' תק"נ. פריך בנמרא, קרי לה צום, פי' הלשון אינו מיושב דמשמע הוא גופי' ששון ושמחה מאי שאי אפשר, שהרי הצום עצמו צער יגון ואנחה הוא, והו"ל למימר חודש הרביעי וחודש החמישי וכו' יהי' לששון שהחודש נהפך מאכל ל"ט ומיגון לשמחה.

נב. לא נחירא דהחודש כלו יפהך לששון על יום א' . . . שבו, והנכון אצלי דהול"ל ימי צומות חדש הרביעי וה' יהי' לכם ששון ושמחה, ודוק.

כב"ח שם. ד"ה והאידנא, אמר דבא פפא שאני ט"כ הואיל והוכפלו בו הצרות.

נב. אע"ג דבתמוז הוכפלו בו ג"כ, מ"מ חורבן הבית חמיר מפי².

כב"ח סי' תקנ"א. במנהגי מהר"א מירנא, ונשאלתי באבל שאירע שלשים שלו בי"ח בתמוז, והשכתי דאין להחמיר בתספורת דאע"ג דבתכפולו אכליו זה אחר זה מיקל בתער אבל לא במספרים כדאיתא בפרק אלו מגלחין, מ"מ כאן וכו' אין להחמיר.

נב. וקשה לי טובא מאי דאיתא בפ"ק דקידושין איזו גילוח שיש בו השחתה הוי אומד זה התער, א"כ הכא הל"ל מיקל במספריים דתיקלי מפי, ונ"ל דהאי תער דאמר הכא הוא סכין, א"נ לישנא אחרינא למספריים קרי לי' תער, ועיין בתרומת הדשן . . . ובטור יורה דעה בסי' ש"ץ עש"ה.

כב"ח סי' תק"צ. ד"ה ואם האריך וכו' והירושלמי אמילתא אחריתי קאי וכו'.

נב. והיא הגירסא דגרים התם, שופר מאריך וחצוצרות מקצרות.

מכתב מהגה"ק מוה"ר חנני' יום טוב ליפא טייטלבוים בעל קדושת יו"ט זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום וא"ו ח"ב [= חקת בלק] תרס"א לפ"ק סיגוט יע"א.

כבוד יירידי הרבני הנגיד הנעלה מו"ה יהונתן בנימין כ"ץ נ"י.

אחדש"ה. השגתי מכתבו נכון, ואם השירדך ישר בעיניו, אין להשגיח על מה שאירע לאחי ולאחות המדובר, כי אין מזה שום ראי', אני מכיר אחיו האחרים שהמה ברואים ושלמים, ואם מד' יצא, יכול לכרך על המוגמר בלי שום חשש. וע"ד התקשרות בין המצרים, יעשה אך כפי הרין בש"ע, ויכול לעשות ההתקשרות, ואין בזה שום מדת חסידות שלא לעשות התקשרות בימים האלו. והנני דו"ש באהבה,

חנני' יום טוב ליפא ט"ב

מכתב מהגאון בעל שדי חמד זצ"ל⁽²⁾

ב"ה. יום י"א ניסן שנת גאולה ק"ץ לגלו"ת (תרנ"ט) לפ"ק.

את חג המצות יחוג בחרות ובצהלה, ועיניו תחזינה ירושלים הבנוי' על תלה, הלא הוא כבוד יירידי האור כי טוב אורה זו תורה, הגאון המפורסם ארי שבחבורה, כקש"ת מוה"ר נפתלי הירץ הלוי אבר"ק יפו נר"ו יאיר כחמה ברה.

אחרי דרישת שלום כבוד גאונו כמשפט ליראי ה' ולחושבי שמו, אבקש סליחתו על אשר אעמם על כבוד גאונו להשיב אל שאלותי, ואסמוך על גודל חסדו וטובו, כי יאמר סלחתי כדברך. וזה הדבר,

הנה מאת ה' שומה בלבי לעזוב את הארץ הלזו וליסע לאה"ק בעזת"י בל"ן לבלות שם שארית ימי חיי איה"ש, וכבר מתחלת החורף התחלתי להתעסק בצרכי הנסיעה הלזו איה"ש, והנה אין דעתו ורצוני להטיל עצמי על הצבור ליקח דבר

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ה' עמוד י"ז. — מכתב זה הגיע לידינו מנכדו של מקבל המכתב, ה"ה יירידינו הרב המפורסם וכו' מוה"ר אהרן ארי' כ"ץ שליט"א רב רקחל בית אהרן רפאלטשוב. זכרה לו אלפי לטובה.

(2) הגאון מוה"ר חיים חזקיהו מדיני זצ"ל נולד לאביו מוה"ר אליהו מדיני בירושלים עיה"ק ביום ז' לחודש מרחשון שנת תקצ"ה לפ"ק. אחר חתונתו נתיישב בעיר קושטא. בשנת תרכ"ו בערך נתקבל לאב"ד בק"ק קראסאבאזאר. משום עלה בשנת תרנ"ט לירושלים עיה"ק, ואחר איזה זמן נתקבל לרב בעיר חברון. — נרפס ממנו ספר מכתב לחזקיהו (חידושים על סדר זרעים ומועד), ושו"ת אור לי, וספר הענקי שדי חמד על כללי הש"ס. נלב"ע ביום כ"ה לחודש כסלו שנת תרס"ט לפ"ק, ומנ"כ בעיר חברון. מכתב זה הגיע לידינו מאת יירידינו הרב המפורסם וכו' מוה"ר רפאל יצחק רייכמאן שליט"א ראש ישיבת כולל מאה שערים בירושלים עיה"ק. טוב עין הוא יבורך.

מקופת הכוללות שבאה"ק כי ידעתי דחקם וצערם, ובקשתי מאנשי העיר הזאת, ועשו לי מעמד כחמשה ר"כ (שמנה ר"כ וחצי הם לירא אוסמאנלי אחת) לשבוע מכוללות העיר, וידעתי כי לא אוכל להסתפק בזה בעיק"ו ירושת"ו כי ישיבת הכרכים קשה, כי ברבות אוכלוסי' תרבו ההוצאות, וביותר קשה עלי כי לא אוכל להתבודד שם, לכן ברעתי איה"ש לקבוע דירתי במקום אשר אוכל להסתפק בשלי (הנ"ל) ולא אצטרך להעזר שם מן הכלל או מן הפרט.

וכמדומה לי שבעיהק"ו יפו שאנשים בה מעט, אוכל להשיג מבוקשי זאת, אך לא ארע אם יש שם ספרדים פירענקין (כי בין אחינו האשכנזים לא אוכל לגור מפני זרות השפה, ובפרט נות ביתי תחי' אשר אינה יכולה לדבר גם לשון הקודש), ואם יש בה מהם, אולי אין להם רב ומ"ץ, וחוששני פן אחי' מוכרח להתערב באיזה דבר מצרכי הצבור, ואין זה רצוני כלל, כי אם להתבודד ביני לבין קוני בל"ן, לכן יסלח נא ארוני לברד לי אם יש ספרדים שם, ואם יש להם רב או לא.

גם זאת אשאל מכבוד גאונו, בהיות שאחד מתלמידי איש יקר ונכבד יצ"ו, נפשו איותה להתלוות עמי לילך ע"מ לחזור, הוא ואשתו ובנו הגדול בן ח"י שנה הי"ו, וכבר ידע מגזרת הסולטאן יר"ה על ילידי רוסיא שלא ידרוך כף רגלם באה"ק, אך לפי דברי מכתב שקבל מאחד מאיסטאנבול, אם איזה נכבד מעיר יפו יהא ערב על האיש הבא לשם, כי ישוב לעירו אחר חודש אחר, יתנו לו על זה רשות לעלות לציון ברנה. ויבקש ממני תלמידי הנ"ל לשאול מכבוד גאונו אם אמת כאמור במכתב הנ"ל, ואם יוכל כבוד גאונו להמציא לו ערב, ואולי יבקש הערב איזה שכר טרחה, יאמר לו נקבה שכרך, וישלם.

אחרון חביב, למודעי אני צריך כי בעזה"י יש לי ספרי ש"ס ופוסקים וספרי שו"ת להוליך לשם איה"ש, ובאשר נתחדשה גזרה מטעם הסולטאן יר"ה להביאם אל בית הבקורת (אשר לא הי' כן מאז), איני יודע איזה דרך ישרה, אם לשלחם מכאן במישור ליפו, לשם איזה איש הרגיל בעניינים אלו והוא יקבלם מיד המבקר, או כי אשלחם לאיסטאנבול ובלכתי שם אטפל בזה עם איזה אוהבים בעזה"י להוציאם מיד המבקר, והדרך הראשון נכון יותר בעיני, כדי שלא יהי' לי איזה עיכוב באיסטאנבול מפני זה.

לכן עצת כבוד גאונו תנחני, ואם יודיעני שגם בעיני דמד נכון הדבר, אשלח ליד קדשו התעודה שאקבל עליהם ממסילת הברזל, וכבוד גאונו יתננה להישיר בעיניו, והיו הספרים ביד כבוד גאונו עד אשר אבא אל ארוני איה"ב. וזאת להודיע, כי זמן נסיעתי עוד לא נתברר לי היטב, אך כמדומה לי לא יעבור מחודש אחד בעזה", ולתשובת כבוד גאונו אחכה במוקדם האפשרי, ואני תפלה, יאריך ה' ימיו ושנותיו ברבות הטובה, בנחת ושובה, בהשקט ושלום, בגיל וחירות.

כנה"ר וכנפש ידירו,

הצעיר חיים חזקיאוי מדיני המכונה חח"מ הי"ו

מילי דשבתא

(העדות וחידושים בהלכות שבת)

מהרב הגאון מו"ה יוסף ענגיל ראב"ד דק"ק קראקא ז"ל¹⁾

(א) בעה"כ הרר עם השוכר בכיתו והחצר בשותפות, יל"ע לירושלמי מעשרות פ"ג ה"ג, בעה"ב ממחה על ידי דיוור ואין דיוור ממחה ע"י בעה"ב, הי' ראוי שיוחשב חצר הבעה"ב שם, ולא יוצרך עירובי חצירות.

(ב) ע' ירושלמי מעשרות פ"ג ה"ג דגג שאין בו ר' אמות על ר' אמות לא הוי רשות לעצמו ובטל לבית. ויש לרון לעניין אי מפסיק בין רשויות לר' יוסי להחשב כב' העלמות, ע' פ' המוצא יין [פ' ע"א], ויל"ע עוד בכמה ענייני שבת.

(ג) אויר רה"י העולה עד לרקיע. יל"ע מכמה דוכתי דמשמע דגם ברה"י האויר רק עד י', ע' ירושלמי מעשרות פ"ג ה"ד זרק את הראשונה למעלה מאויר עשרה כו', וע' ירושלמי פ"א רשבת ה"א דפריך אהך דאדון ט' וכפודת טפח כו', מעולם לא ירדה שכונה למטה מעשרה, והא שם הי' רה"י ורה"י עולה עד לרקיע, וגם הי' שם מקורה, וביתא כמאן דמליי' רמיא כמבואר בפ' חלון, וע' ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ו בעוף שהוא טס למעלה מעשרה אי הוי בכלל עיר הנדחת ונהרג עמה, ועמ"ש בבית האוצר ערך אויר.

(1) נולד בשנת תרי"ט לפ"ק בעיר טארנא לאביו מוה"ד יהודה ענגיל. אחר חתונתו נתיישב בעיר בענדין, ובשנת תרס"ו נתקבל לראב"ד דק"ק קראקא. בשנת תרע"ד בערך גלה לעיר וויען (לרגלי מלחמת העולם הראשונה) ונשאר שם עד יומי האחרון. נרפס ממנו ספר בית האוצר על כללי הש"ס, שו"ת בן פורת, גליוני הש"ס, אתונן דאורייתא, ציונים לתורה, לקח טוב, גבורות שמונים, אוצרות יוסף, חוסן יוסף. גם נרפס ממנו קונטרס אוצרות יוסף בתוך ספר הזכרון "זכר שלמה" (ירושלים תשמ"ג). נלב"ע ביום ש"ק ב' דר"ח מרחשון שנת תר"פ לפ"ק ומנ"כ בעיר וויען.

הנה מלבר הספרים הנ"ל שנרפסו ממנו, השאיר אחריו ברכה חיבורים רבים על כל מקצועות התורה בגנלה ובנסתר, ונאכדו בשנות הזעם של מלחמת העולם השני'. וברוך המקום שמסר עולמו לשומרים, ונשאר לפליטה כך אחד כעצם כתי"ק באוצר הספרים של כבוד ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר ישכר בער הלוי ראשענבערג שליט"א אבר"ק וואויריסלאוו, אשר מסר לנו כרב טובו את הכרך הנ"ל להעתיק מתוכו החידושים שטרם נרפסו בחיבוריו, ולהדפיסם בקובצנו. יאריך השי"ת ימיו ושנותיו, מתוך רב נחת, בכריות נופא ונהורא מעליא.

ראוי לציין, כי מסגנון כתיבת החידושים בכרך זה, נראה שכתבם הנר"י ענגיל בעת למדו ירושלמי סדר זרעים, וציין בדרך לימודו חידושים והערות, וע"ז הרבה קטעים ציין „שייך למילי דשבתא“, וכונתו, שהי' רצונו לספחם לחיבורו „מילי דשבתא“ המיוסר על ל"ט מלאכות דשבת. כל אלו הקטעים לא נרפסו מעולם, ודואים אור הדפוס עתה לראשונה. (רוב המראה מקומות וההשלמות, המוקפים בחצאי ריבוע, הם מחתנו של הנר"י ענגיל, ה"ה הרה"ג מוה"ר יצחק מנחם מאדגענשטערן). פאקסימיליא מכת"ק להלן בעמוד כ"ה.

(ר) ע' עירובין [כ"ג ב'] קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לרירה נזרע רובו הרי הוא כגינה ואסור, נטע רובו הרי הוא כחצר ומותר, וע' רונמא בירושלמי מעשרות פ"ג ה"ד, תני זרע רובה כו', והוא ט"ס וצ"ל תני נטע רובה חייב זרע רובה פטור, פי' דנטעים לא מבטלי מחיצתא ואכתי חצר הוא וקובע, וזרעים מבטלי מחיצתא ועושים אותו גינה וגינה אינו קובע, וזהו, והוא שנמעה לנווי' של חצר, ובקירובין [כ"ד א'] יש שם תנאי אחר מעין זה, והוא שעושין איצטבלאות כו', וע"ש פלוגתא כזה, ויומא נ"כ לירושלמי שם רבנכרית אפי' נטע רובה אינו כחצר ואסור בעירוב עש"ה בירושלמי, וצ"ל שם, "הרא ילפא מן תהיא נטע רובה חייבת והיא שלא תהא נעדרת", וע"ש ברידב"ז.

(ה) בעניין ריבוי בשיעורין, ע' ש"ס פ' ר' ישמעאל [מנחות ס"ד א'] ג' דוגמת בעוקץ אחד כו' ע"ש. וע' ירושלמי מעשרות פ"ג ה"ד היתה נישלת בדוקני, ע"ש בפני משה דפי' באם יש ב' תאינים בעוקץ אחד אי חשובי כשנים וקובע, או דילמא הואיל והם בעוקץ אחד ונקצרות בבת אחת, כחדא חשוב, ואין קובע, עש"ה, והוא ממש מעניין ריבוי בשיעורין דש"ס מנחות הנ"ל.

(ו) המסקל שדהו בשבת מן האבנים דהוא תולדות חורש דמייפה הקרקע [כמבואר בירושלמי כלל גדול ה"ב], אם יש חילוק בין אבן המונחת ע"ג הקרקע לאבן התחובה בקרקע ומחוברת בו, ע' ירושלמי שביעית פ"ב ה"ב, כאן בתלוש כאן במחובר, ע"ש בפני משה, וע"ש ברידב"ז פי' אחר.

(ז) עמ"ש כנליון כלל גדול, דיהא בנטיעה מלאכת כונה מקרא דלא תבנה עור, דקאי אנטיעות גנות ופרדסים, ע' שלהי סנהדרין, והוי כמו גודלת ופוקסת דחשוב כונה, מקרא דויבן ד' אלקים את הצלע. וע"ע ירושלמי שביעית פ"ב ה"ד אבל מפני הכינוי, ע"ש פי' הפני משה דלפירושו קורא הירושלמי לנטיעה בניין, ואולם אין פירושו נ', וע"ש ברידב"ז מה שמניה שם.

(ח) במלאכת זורע. נ' לכאורה דקרקע שיש שם סיד או צרורות או אבנים גיפסום אין שם משום זריעה דאין מקומות אלו ראויים לזריעה, ע' ירושלמי שביעית פ"ג ה"ב כסופו, הכל מודים כו' ע"ש בפני משה. וכן בקרקע שהיא סלע או קש, ע' שביעית שם פ"ג ה"ה במשנה.

(ט) במלאכת חורש. זיבול הקרקע הוא מכלל חרישה, וע' ירושלמי כלל גדול [ה"ב] וע' מועד קטן י"ב א', אין מדירין כו', ע"ש כולה סוגיא, וע' בירושלמי שביעית פ"ג ה"ב.

(י) אי שייך מחמר אפי' בבהמה שאינה שלו. ע' ירושלמי שביעית פ"ד ה"ב פרי חורי חמרא בשבתא, [ומאי ראי' דילמא לא ה' החמור שלו, וע"כ דגם בחמור שאינו שלו יש בו משום מחמר]. וע"ע שם הודין מפי לאדסקינס כו'. ולכאורה הוי משאצל"ג, ואולם אילו ה' הכוונה להעביר על דת, גם בדרבנן אסור לישמע לו, וע' שו"ת מהר"ק אהר דסנהדרין קטול אספתא ושדי לחיואי בשבתא.

(יא) במלאכת זורע. אם זורע בגללים שבעציץ הוא זורע, ע' ירושלמי שביעית פ"ד ה"ד אבל בורקין אותן בגללים בעציץ. — ולענין שריית זרעונים במים אי הוא זורע, ע' זבחים צ"ד ב' ו' רמב"ם בהלכותיו. וע' ירושלמי שביעית שם, ושורין אותן בשביעית למוצאי שביעית, ונ' דזהו הרבותא דהוי זריעה ואפ"ה שרי, דאל"כ פשיטא דמהיכי תיתי יהי' אסור לכבוש זרעים במים, וע"כ הכוונה כנ"ל, וזה חירוש.

(יב) יל"ע אם חשוב מלאכה מה שעושה פעולתו דרך סגולה, לדמיון, העושה מעשה באילן שיעשה פירות והמעשה ההיא מועלת רק דרך סגולה, אם יש בו משום נוטע, וכל כיוצא. ע' בזה בירושלמי שביעית פ"ד ה"ד אין תוללין תוכין בתאנה כו' ע"ש כל הסוגיא דהוא איסור דשביעית משום עבודה דשביעית, ואולם שיהי' מלאכה מה"ת בשבת, יל"ע עדיין⁽²⁾.

(יג) דרשא דר"י הסנדלר, כי קודש היא לכם, מה היא קודש אף מעשי' קודש. ע' דוגמתו בירושלמי שביעית פ"ד ה"ז כי יובל היא קודש תהי' לכם, מה היא קודש אף תבואתה קודש, ודרשינן שם כן לכ"ע.

(יד) לירושלמי שבת דב' שבתות מצטרפין, יל"ע זרע גרעין אחד שיעור כנון זרע קשואין שנים, ע' סוף פ' ר' עקיבא במשנה, וזרע גרעין אחד בשבת זה וגרעין אחד בשבת אחר אי מצטרפין, ונ' בדבר שזרעו כלה אם כבר כלה הראשון עד שלא זרע הב' ה"ל כמוציא חצי גרונרת ונשרפה וחזר והוציא חצי גרונרת דאין לו צירוף [שבת פ', א'] ובדבר שאין זרעו כלה נ' דתמיד מצטרף, ואולם אם כבר גדל הראשון וקצרו עד שלא זרע הב' יל"ע, די"ל דלא דמי לנשרף דהא יש הדבר הנדל בעולם, ואף דכלתה הזריעה דכבר נקצר, וע' ירושלמי תרומות פ"ז ה"ג אם זרע את השני' משקצר את הראשונה (כצ"ל ע"ש בפני משה) אין תלוש ומחובר נעשה הוכיח, ע"ש בירושלמי דאיירי בדבר שאין זרעו כלה, ונ' דגם לעניין שבת כן חשוב כאילו כבר נשרף הראשון, ורו"ק⁽³⁾.

(טו) מה שכתבו התוס' [שבת ק"ב ע"א] בהך דאם היתה שבת והוציאו בפיו חייב דאכילתן הוא הנחתן, נ' דמה שנחשב אכילה ד"ז עושה ההנחה, וא"כ לר' יוחנן [היינו] בהנאה כבוא לגרן, ולר"ל כבוא למעיים, ומה"ט לר"א בתרומות פ"ח ה"א בירושלמי דהלעוס ככלוע פ' דחשוב אכילה, לכן גם לעניין שבת כן ע"ש⁽⁴⁾.

(2) עיין בספרו אוצרות יוסף על יו"ד בח"ב אות כ"ט שהביא שם דבריו שבכאן, והאריך עוד בזה, וגם להלן שם באות מ"ב. — ועיין עוד בשו"ת חת"ס חלק ו' סי' כ"ט ד"ה מ"ש.

(3) עיין בשו"ת פני מבין חאו"ח סי' ס"ג.

(4) עיין בזה בתוס' עירובין כ' ע"א בד"ה לא יעמוד (בסוף הדיבור), ובשו"ת מהרש"ם ח"א סי' א' בסופו, בד"ה ומה שתמה, יעו"ש.

(טז) בעניין ריבוי בשיעורין, ע' ירושלמי תרומות פ"ח ה"ב ר' טרפון עושה אכילה אחת שיש בה שתיים ושלש אכילות כאכילה אחת, ע"ש"ה.

(יז) מה שהתירו במת לטלטל ע"י ככר וכו', מ"מ במאכיל טריפות אין להתיר, כך נ' מירושלמי תרומות פ"ח ה"ג מהו מרמותי מן קמיהון כו' ע"ש.

(יח) במלאכת חורש כ' ברמב"ן דכיון דכך הדרך לעשותו ע"י בהמה לא הוי ב' שעשאוהו, רבהמה הוא רק ככלי ביד האדם, וצ"ע לעניין דש, דגם מלאכת דש הדרך ע"י בהמה, ע' תרומות פ"ט ה"א והדש כיצד יעשה [תולה כפיפות בצוארי בהמה כו'] ע"ש בפני משה, דמשמע דסתם דישה בבהמה.

(יט) שיעור הוצאת עצים כדי לבשל [בהם] ביצה קלה [ע' שבת פ' ב', ופ"ט ב'], מצינו שיעור זה גם בעלמא בירושלמי תרומות פ"א ה"ד באוכל כדי לבשל ביצה קלה הדא דתימר בטמא כו' ע"ש.

(כ) אי כל המלאכה נחשב עשייתה רק בסוף כמו בהוצאה ומעביר בשעת הנחה ועוד כזה, ע' ירושלמי מעשרות פ"א ה"ד פיקס ושילק ברשות הקדש ופדיו, ע"ש בפני משה דכיון דבעי' כל צרכו ע"כ הגמר מלאכה לבסוף לבד ואם בנתיים פדאו מתחייב במעשרות, ואף דצריך לצרף גם אותם פיקס כשה' הקדש, דהאחרונות לבד ג"כ אינן כל צרכו, מ"מ חשוב כולו עשוי לבסוף.

(כא) לענין מלאכת מעמר. לדיעות דבעי' דווקא מקום גדילתן [עתוס] ביצה ל"א א' ד"ה מן הקרפף], יל"ע בעושה ערימה בראש גנו, דלמעשה מהני, ע' ירושלמי מעשרות פ"א ה"ד, אפי' משיעמיד ערימה בראש גנו.

(כב) לענין מבטל כלי מהיכנו, נ' דאסור ג"כ לבטל אוכל מהיכנו, היינו לעשותו מוקצה, ע' ירושלמי מעשרות פ"א ה"ד שם להחזירו למקומו אי אתה יכול שהוא עושה מוקצה כו', ומשמע ג"כ מזה דס"ל לירושלמי דיש מוקצה לחצי שבת דמה שיחזיר בתוך השבת אחר אכילתו יעשה ג"כ מוקצה ויהי' אסור ליטלו אח"כ אף דלא הוי' מוקצה בין השמשות.

(כג) בעניין מוקצה. יל"ע בירושלמי דמאי פ"ז ה"ב, ולא נמצא מטלטל תרומה טמאה בשבת כו' עם יציאתו מן הכוס קדיש, ואף דא"כ בשעת השת' טילטל טבל, מ"מ כיון דאח"כ חלה התרומה למפרע, שפיר דמי לטלטל טבל, דכה"ג ביודע שיעשה מעשה אח"כ שיעשה הטבל למפרע מתוקן על ידו, ואף דבשעת הטלטול הוא מוקצה, והוא חידוש דין.

(כד) במלאכת מעמר. [בשבת ע"ג ב' אמר רבא] האי מאן דכניף מילחא ממלחתא [חייב משום מעמר] אביי אמר אין עימור אלא בגידולי קרקע, ומשמע דבקרע עצמה היינו אדמה ליכא עימור במקבץ חלקי אדמה יחד, דאף די"ל ק"ו מגידולי קרקע לקרקע, כמ"ש בבית האוצר ערך אעמה"ד מן הספרי ריש נשא,

ומוחן נמי הוי רק בנידולי קרקע ואעפ"כ נוהג באדמה כמבואר פ"ק רביצה ז' ב' בהך והא עבד כתישה ע"ש, וכרש"י שבת ע"ד ב' ד"ה שבע חטאות ע"ש, ובריי"ף פ' המוציא יין בהך דירדו עלי' גשמים וניששטשו ע"ש, ואעפ"כ מעמר נראה דליכא באדמה, דמלח נמי אדמה הוא, ומיהו כרש"י שם אהך דמילחא ממלחתא, משמע דאיירי במלח העשוי ממים, ולפי"ז במלח שהוא מאדמה היינו אסתרוקני דאיכא משום מעמר, ועמ"ש על הגליון ב"ב פרק ב' [כ', ב'] אהך רכאן במלח סרומית כאן במלח אסתרוקנית, וע' רש"י ב"מ פ"ט ב' כי קבצם כעמיר גורנה עש"ה. (ומשם משמע דמקבץ ב' דברים יחד הוי ג"כ מעמר, רחא קרוי עמיר, וע' בית האוצר ערך אנור), ומבואר דגורן ועמור חרא נינהו, וא"כ קרקע דיש עלי' ג"כ שם גורן, דגורן תרגומו אררא, ע' פני משה בירושלמי שביעית פ"ה ה"ג ד"ה כרא"ר עולא, אדכא דאלין חכימא עש"ה, וא"כ מדקרי בירושלמי שם לאדמה אררא, היינו גורן, א"כ [כי] היכי דהוא בר גורן, הוא ג"כ בר עימור (וע' תיבת אדירא בירושלמי שבת פ"ג ה"ב, ושם יש לו מובן אחר, ואין לדמות אדירא לאררא, ואולם בל' הוזהר קרוי חרר, איררא), וע' בריי"ף בכלל גדול אהך דאין עימור אלא בנידולי קרקע, רכ' דאין דרך עימור אלא בנידולי קרקע, וא"כ אין ראוי, דהיא שפיר בעצם [בר] גורן ועימור, ורק שאין הדרך לעמר בו ולכן הוי כלאחר יד ופטור, משא"כ לגירמא דירן בגמ' אין עימור אלא בנידולי קרקע, ומשמע דבעצם אין בו עימור במילחא כו', וא"כ יש להעיר כנ"ל, ואולם ממה שנקרא בל' חכמים אררא, פי' גורן, אין לדקדק כ"כ לענין מלאכה, כ"ז שלא מצאנו שנקרא כן במקרא.

כה) עמ"ש לעיל במלאכת מעמר אי שייך בעפר, ויל"ע ג"כ במלאכת בורר, וע' רש"י שבת בכלל גדול בהך דעביר חלתא, וע' ירושלמי שביעית פ"ה ה"ד דהוזכר שם כבירת חול בכברה.

ולענין מוחן דבר שדרכו לשחון ברחיים אם ישחון שלא ברחיים, פשוט דהוי כלאחר יד, כמו בבורר דבר שדרכו לברור בנפה כו' או בקנון ותמחוי כו', אם בורר ביד הוא כלאחר יד, ובתבואה פשוט דדרך הטחינה רק ברחיים, וע' פ' אעפ"י [נ"ט, ב'] על המשנה שוחנת ואופה כו' ע"ש בגמ' על שוחנת, והא דאמרי' בכל מקום ברפואה גזירה משום שחיקת סממנים ולא הוזכר טחינת סממנים, משמע דדרך סממנים בשחיקה לא בטחינה ברחיים, ואולם בירושלמי שביעית שם הוזכר ריחיים לשחון בו סממנים, וע' פ"ק רביצה [י"ד א'] סוגיא רתבלין נדוכין כררכן במדוך של עץ כו'.

כו) הרינים שהוזכרו בשבת לענין רפואה החושש בגורנו לא יעדענו בשמן כו', [בדכות ל"ו א'] הוזכרו ג"כ בשביעית רלא ניתן למלוגמא. ע' ירושלמי שביעית פ"ח ה"ב החושש בשיניו לא יהא מגמץ חומץ ופולט ע"ש עד, אבל לא יסוך יין וחומץ, דכ"ז הוזכר גם בשבת. וע"ע כמוהו במע"ש בירושלמי מע"ש פ"ב ה"א.

(כז) פ' תולין דאסור לסוך מנעל משום מעבר ולא יסוך רגלו שמן והוא בתוך המנעל כו' ע"ש, הוזכרו כל הרינים הנ"ל ג"כ לענין שביעית בירושלמי שביעית פ"ח ה"ח ע"ש בירושלמי מן „ולא סכין בו מנעלין וסנדלין כו' עד ואינו חושש", דכ"ז הוזכר גם בשבת שם.

(כח) בעניין מוקצה והכנה ררבה, יל"ע בירושלמי שביעית פ"ט ה"א שירי פתילה כו', והוא ג"כ בעירובין ובביצה בירושלמי.

(כט) תבן הוא בר גיבול, ע' ירושלמי שביעית פ"ט ה"ה, והוא שנבלו.

(ל) ע' ירושלמי שביעית פ"י ה"ג אף בפת כן, ע"ש דפריך ררודה פת מתנור יחויב משום תולש לר"א רמחייב משום תולש ברודה דבש מכוורת עש"ה, וצריך להבין הקושיא, ושם חידוש ג"כ דבמחובר לקרקע כל עמא מודיי דהוא כקרקע וחשוב תולש, וצ"ע הא אינו גדל מהקרקע, ומה בכך שהכוורת מחוברת לקרקע.

(לא) העלאת מדומע בשבת, אפי' למאן דשרי, היינו רק באין לו פירות אחרים, דאז מצות עונג שבת דוחה, משא"כ ביש לו, כך משמע בירושלמי עדלה פ"ב ה"א ואין תעבדינ' בסוף הפרשה כו' ודוחה את השבת. ומדאמר ודוחה, משמע דהוא איסור בכל פנים, אלא שנדחה, וע"כ הכוונה אמצות עונג שבת דאין לו פירות אחרים דהמצוה דוחה, וע"ש בדירב"ז ד"ה ותני עלה, דהגר"א ז"ל לא גרס אם רצה, והדין עמו, והנ"ל דהא ר' יהודה נמי דשרי משום דעבר לה בסוף הפרשה, היינו רק דהמצוה דוחה באין לו פירות אחרים, ואדר' יהודה הא קאי רשב"א וכדאמר ותני עלה כו', וא"כ מה שייך אם רצה, הא מחויב בכך משום עונג שבת, ודו"ק. ואולם מלשון ודוחה אין לדקדק כ"כ, די"ל דאפי' יש לו פירות אחרים מ"מ יש ג"כ מצות עונג שבת אם רוצה לאכול אלו, ע' ירושלמי דמאי פ"ד ה"א אפי' יש לו מאותו המין היצר תאב, וע' גמ' ביצה [י"ז, ב'] דאית לי' פרי אחרני, ואין להאריך, ועכ"פ גוף הדבר הנ"ל אמת דיש איסור בעצם בכל פנים, רק דהמצוה דוחה.

(לב) כמלאכת מבשל, יל"ע המהבהב שיבלין באור אם חייב משום מבשל השיבולים, ע' ירושלמי מעשרות פ"ד ה"א המהבהב שיבלין באור נגבלו כו' שנייא היא שהיא גמר מלאכתו ע"ש בפני משה, וא"כ י"ל דהוא כקוליים האוספנין דהרחתן זו גמר מלאכתן וחייב משום מבשל, וכן המגלגל ביצה בצד המיחס, דבדברים אלו די בבישול מעט, וכך דרך מלאכתן, וכן כאן בהיבחהב דרכו בכך והוי גמר מלאכתו.

(לג) בעניין בישול אחד בישול. ע' ירושלמי מעשרות פ"ד ה"א הקדישן ושלקו הכניסו כו' פדיו ושלקו דבדי הכל נזבל פדיו וצמקו מהו כו' ע"ש בפני משה דמתחלה איבעי' לירושלמי אי יש שליקה אחר שליקה ואח"כ איבעי' לי' דאת"ל דאין שליקה אחר שליקה אי יש צימוק אחד שליקה עש"ה. ולפי' דירב"ז פשיטא לי' לירושלמי דיש שליקה אחד שליקה וכ"ש צימוק ...

לד) ע' ירושלמי מעשרות פ"ד ה"ג ולענין שבת עד כנרונרות, פי' דיכול לקלף עד כנרונרות יחד ולית בי' משום מפרק, ולא הוזכר סברא זו בבבלי. (ומ"ש שם הפני משה ולענין שבת שיעורו עד כנרונרת לחייבו בהוצאה, אינו נ' בהוצאה מאן דכר שמי', וגם מאי קמ"ל, מתני' היא בכלל גדול, דכל האוכלין בכנרונרת, ואולי כוונת הפני משה ג"כ, ולענין שבת שיעורו עד כנרונרות לקילוף, כי היכי דגרונרות הוא שיעור הוצאה, ואולם אין צורך למיתלי בהוצאה דכל מלאכות שבאוכלין מן קוצר עד אופה כולם בכנרונרת).

לה) בענין משקה הבא לאוכל כאוכל דמי, ע"ע ירושלמי מע"ש פ"ב ה"א באילין אורזני' כו' כל הטפל לאכילה כאכילה.

לו) במלאכת אופה דשיעורו כנרונרת, יל"ע דבר שלא הי' בו כנרונרת וע"י האפי' נעשה כנרונרת דתפח ע"י האפי' כמבואר במנחות פ' שתי הלחם [צ"ד, א'] וכיון דאפי' לה נפחא⁵. ובירושלמי מע"ש פ"ב ה"א מתניתא פליגא על ר' יוחנן עיסה של מע"ש שאפי' פת כו', והיינו דבאפי' הוא הותיר מדה. (ובשינויא דירושלמי נראה דצ"ל פתר לה בשלא הותיר מדה, והיינו דלא כל אפי' מתפח, ואיירי מתני' בשלא התפח, וע"ש ברידב"ז בשם השנות אליהו).

לז) במלאכת אופה, דחשוב אב ולא תולדה, דבמשכן הי' רק מבשל כמבואר בגמ', צ"ל דאפי' ובישול דבר אחד בעינן, וכן משמע בירושלמי מע"ש פ"ג ה"א ופת לא כתבשילי גוים הוא כו', ויל"ע בזה בבבלי ע"ז, ע"ש.

לח) במלאכת גוזז. יל"ע מדוע לא הוי גם נטילת נשמה בתולש שיעור או ציפורן מבק"ח, הא מתחלה הי' בו חיות, וע"י התלישה מסתלק חיותו, וה"ל נוטל נשמה מאותה שיערה כו', וכמו חובל דהוי נטילת נשמה שנוטל הנשמה מאותו אבר. וי"ל דמלאכת גוזז היא עצמה משום נטילת נשמה רק דנטילת נשמה זו דשערות וצפרנים כו' חילקה תורה למלאכה בפ"ע והיא היא מלאכת גוזז, ואולם למ"ד רגם בתולש מן המתה הוי גוזז א"כ ע"כ אינו משום נטילת נשמה, וא"כ תו בתולש מחי יתחייב משום נטילת נשמה ג"כ, וע' לשון הירושלמי מע"ש פ"ג ה"ז וחלב לאו כמתה היא כיון שנחלב ופירש ממנה כמתה היא כו' ע"ש ברידב"ז ד"ה א"ל אילולי גי' הנר"א ז"ל, וא"כ גם חולב יוחשב ממות החלב ויהי' בו ג"כ משום נטילת נשמה, ואולם חלב אפשר דגם בהיותה כנוסה בבחמה אין בה הרגשה ולא הי' בה חיות גם מתחלה ולית בי' משום נטילת נשמה, והירושלמי רק לישנא בעלמא הוא, דכמו דבהמה מתה אין בה העמדה והערכה כך חלב שנחלב הוי לענין זה כמתה דא"א להעמידה ואינה בת העמדה והערכה, אבל לא דנחשב ממות החלב, רגם מעיקרא לא הי' בה חיות. ואולם לענין שערות וצפרנים דאנו רואין דיש בהם הרגשה וחיות כל זמן שמחובדין לגוף, שפיר ק' כנ"ל דיתחייב בתלישתן גם משום נטילת נשמה.

(5) כבר קדמו בספק זה בס' מנחת חנוך בקונטרס מוסך השבת אות י"א, והניחו בצ"ע, יעיי"ש.

לט) במלאכת צובע. אם יש צביעה באוכלין ומשקין, דעת הרמב"ם בהך דאין שורין דיו שהוא משום צובע דצובע המים, והעירני האברך ר' יעקב פערענס נ"י ממקרא וכל משרת ענבים, תירגם המתרגם וברש"י שם, מלשון צביעה שצובע מים בסחיטת ענבים. וע"ע ירושלמי מע"ש פ"ד ה"ו, ואת מינסב חסין וצבע בבסין (צ"ל בכסין) היינו שיצבע היין בצבע החסא, ואולם י"ל שהוא לשון תערובות לא צביעה, ואולם הפני משה פי' שם מלשון צביעה.

מ) למלאכת בונה. הקובע אבן בקרקע הוא מלאכת בונה, ע' ירושלמי מע"ש פ"ה ה"א ובנה מכאן שמצינין על אבן קבועה פי' היינו דאבן קבועה בקרקע היא בניין, וע' ריש הבונה ובמס' ביצה.

מא) יל"ע אם יש קפידא בסדר המלאכות, לדמיון בסידורא דפת, החורש והזורע [והקוצר והמעמר], כו', אם יעמר במחובר, היינו אם יאגוד כמה שבלים במחובר כאחת כרי שיהא נוח לקוצרן כאחת, אם יתחייב משום מעמר, או דילמא הואיל וסדר מעמר אחד קוצר ה"ל אין דרך המלאכה בכך והוי כלאחר יד, וכן לעניין בישול שהוא אופה והוזכר אחרונה, אם יבשל במחובר לפני הקצירה, דמשכחת בישול במחובר, ע' ירושלמי ערלה פ"ג ה"ו שלקה בבית אבי' כו' אם יתחייב, וע"ש בירושלמי דמשמע דמספקא לי' אי חשוב בישול לטבול למעשרות, ואולם ק' דאין הספק אי חשוב בישול רק וודאי חשוב בישול, אלא דהספק דכיון דבמחובר אין עדיין עניין הטבול כלל דאפי' עבר ותרם במחובר אין תרומתו תרומה לכן לא שייך שיטבול במחובר, אבל הבישול שפיר הוא בישול, ואולם מסתפקא לי' גם שם אם מועיל הבישול לטמא טומאת אוכלין, ואולם גם בזה הספק שם רק מפאת מחובר אין מטמא, וקמייבציא אם הבישול עושהו תלוש, ופשט שם אח"י דהבישול עושהו תלוש לעניין זה עש"ה, אבל בישול י"ל דשפיר חשוב בישול בוודאי, ואולם לעניין שבת י"ל עדיין דחשוב כלאחר יד הואיל וסדר אופה הוא באחרונה בתלוש ולא במחובר, ומש"ס בכלל גדול [ע"ג, ב'] דפריך מכרי מיכרב כרבי ברישא והדר זרעי, אין ראי', די"ל דאין הקושיא מדוע חייב בזורע תחלה הא הוא כלאחר יד כיון דאין הסדר כך, רק הקושיא פשוטה מדוע נקט תנא בדרך שאין עושין כן, אבל חיוב שפיר איכא בלא"ה דאין שינוי הסדר עושהו כלאחר יד.

מב) במלאכת קוצר. פ' העור והרוטב [קכ"ו, ב'] דתאנים שצמקו מ"מ חייב עליהן משום קוצר, וע' עירובין ק' ב' דבעשבים יבושים ליכא חיוב קוצר דכתלושים דמי ע"ש בר"ש ר"ה לחים, וע' ירושלמי ביכורים פ"א ה"ו עד כרון לחה אפי' יבשה א"ל אפי' יבשה אפי' קצורה, ומרהוצרך לומר אפי' קצורה משמע דביבשה אינה כקצורה לגמרי, וע"ש בפני משה ר"ה ער כרון לחה.

מג) חריץ עמוק יו"ד דחשוב מחיצה, ע' שו"ת ח"צ בחרין עמוק יו"ד שהוא מקף לעיר אם א"צ עירוב ע"ש אם החרין שוה בכל דינו למחיצה גבוה יו"ד, וע' ירושלמי כלאים פ"ה ה"ג אין אתם מודים לי שעמוק כגובה עש"ה.

(מד) ע' ירושלמי כלאים פ"ו ה"ב כרם הכא דרך בני אדם להיות שפין בה והיא נופלת ע"ש, דמשמע דבהנחה במקום שרכים דורסין ובוודאי יסיעוהו משם ולא ישאר שם לא חשיב הנחה, וצ"ע שם בזה ומכ"ד.

מה) במלאכת חורש. — חורש דחייב משום חורש וע"כ דהחפירה טובה לקרקע דאי משום צורך עפרה ה"ל משאצל"ג, וצ"ע בירושלמי כלאים פ"ח ה"א דחפירת בורות כו' בשביעית אין מועיל לקרקע ע"ש בפני משה, וצ"ל רתלוי בכוונה, דאם חופר לצורך קרקע גם בשביעית אסור ואם לצורך העפר מותר, ואולם אם בשום [אופן] מועיל לקרקע א"כ גם במתכוון לעפר הא בשביעית לא מיפטר משום מלאכת מחשבת [כמבואר בתוס' מועד קטן י"ג, א'].
 (מו) יל"ע דיהי' בשבת לאו הכא מכלל עשה מקרא דששת ימים תעשה מעשיך, הא בשבת לא, כמו בשביעית דאמרו בירושלמי שם דיש להכמכ"ע מקרא דשש שנים תזרע שרך, לא בשביעית, ע"ש.

(מז) לדמכ"ם דסד"א מה"ת לקולא, וכ' דגם [ספק] שבתות שדי מה"ת, וקשה לחוות דעת דבעשה להיפוך, דבעי' ווראי קיום, א"כ יאסר ספק בשבת מה"ת מקרא דכיום השביעי תשבות דניבעי ווראי שביתה. וי"ל עפ"י ירושלמי דכלאים שם, ור' יוסי אומר אפי' עשה אין בו, ליירא מילה כתיב ושבתה הארץ לעניין ל"ת שבו, פי' דהעשה והל"ת דבר אחד ואין נחשבים שנים דהל"ת מפרשת העשה, וה"ק ושבתה הארץ, וממה תשבות, אני מפרש לך, שרך לא תזרע וגו', וה"נ בשבת וכיום השביעי תשבות, וממה תשבות, אני מפרש לך לא תעשה כל מלאכה, וא"כ גם העשה מחייבת שביתה רק מלאכה מעשי' ווראית דמלאכה ווראית כלי' הלאו, ודו"ק מאוד.

ז. ירושלמי מקראות פ"ד ה"ה וצ"ל
 שבת כו' בשביעית אין מועיל לקרקע ע"ש בפני משה, וצ"ל רתלוי בכוונה, דאם חופר לצורך קרקע גם בשביעית אסור ואם לצורך העפר מותר, ואולם אם בשום [אופן] מועיל לקרקע א"כ גם במתכוון לעפר הא בשביעית לא מיפטר משום מלאכת מחשבת [כמבואר בתוס' מועד קטן י"ג, א'].
 (מו) יל"ע דיהי' בשבת לאו הכא מכלל עשה מקרא דששת ימים תעשה מעשיך, הא בשבת לא, כמו בשביעית דאמרו בירושלמי שם דיש להכמכ"ע מקרא דשש שנים תזרע שרך, לא בשביעית, ע"ש.
 (מז) לדמכ"ם דסד"א מה"ת לקולא, וכ' דגם [ספק] שבתות שדי מה"ת, וקשה לחוות דעת דבעשה להיפוך, דבעי' ווראי קיום, א"כ יאסר ספק בשבת מה"ת מקרא דכיום השביעי תשבות דניבעי ווראי שביתה. וי"ל עפ"י ירושלמי דכלאים שם, ור' יוסי אומר אפי' עשה אין בו, ליירא מילה כתיב ושבתה הארץ לעניין ל"ת שבו, פי' דהעשה והל"ת דבר אחד ואין נחשבים שנים דהל"ת מפרשת העשה, וה"ק ושבתה הארץ, וממה תשבות, אני מפרש לך, שרך לא תזרע וגו', וה"נ בשבת וכיום השביעי תשבות, וממה תשבות, אני מפרש לך לא תעשה כל מלאכה, וא"כ גם העשה מחייבת שביתה רק מלאכה מעשי' ווראית דמלאכה ווראית כלי' הלאו, ודו"ק מאוד.

בישול בשבת בירקות הנאכלין חיין

אלי' כ"ץ

אב"ד ור"מ קרית יואל וקהל יטב לב
שכון סאטמאר, בני ברק

בעזה"ת. יום שנכפל בו כי טוב לסדר חקת תש"מ לפ"ק פה בני ברק יצ"ו.

שובע שמחות, ורב ברכות, לאיש אשר מעלותיו מרובות, ה"ה ש"ב
היקר והחביב מו"מ בתו"ט יקר הרוח וכו' וכו'.

אחרי הושטת שרביט השלום, לנכון קבלתי מכתבך וכו' וכו'. בנידון שכתבת
בדין המובא בשו"ע או"ח סי' דנ"ד ס"ד, פירות שנאכלין חיין מותר ליתנם סביב
הקדרה, וכתב ע"ז המג"א ס"ק י"ג דחשיבי כמאב"ד, ושאלת איך הדין בירקות
הנאכלין חיין, אשר לכאורה צריך להיות ג"כ הדין כפירות, ובזה יהי' חילוק בין
הדורות, בדור הקורם הי' ירקות שלא הי' נאכלין חיין כמו בדורינו עכשיו וע"כ
לא יהי' נחשב כמאב"ד, משא"כ עכשיו שנוהגין לאכלן חיין יהי' נחשבים כפירות
שמותר ליתנם סביב הקדרה, ע"כ שאלתך בערך.

והנה ראיתי לנכון שמקורם אביא דברי המחזיק ברכה להחיד"א ז"ל בסי' זה
אות ב', שמביא בשם הרב תוספת שבת ס"ק י"ז שדן בדברי הפד"ח ביו"ד סי'
ק"ג שכתב בדין בישולי עכו"ם דקי"ל דשרי בדבר שנאכל כמות שהוא חי,
דאזלינן בזה בתר רובא דעלמא, רהיינו אם רובא דעלמא אוכלין אותו כמות
שהוא חי אף דאנשי מקום אחד אינם אוכלים אותו כמות שהוא חי לא משנחינן
בהו דבטלה דעתם אצל כל אדם, וה"ה נמי להיפך וכו', וחל עליהם בע"כ גזרת
בשולי נכרים, וה"ה לענין דינים דהכא, אזלינן בתר רובא דעלמא לענין גזירת
חיתוי, דאם רובא דעלמא אוכלים אותו כשהוא חי אף שאנשי מקום אחד אינם
אוכלים אותו כמות שהוא חי לא חל עליהם גזרת חיתוי וכן להיפך, מיהו מסיק שם
הפד"ח עפ"י הנהגת אשר"י דאם תליא במנהג המקומות ולא ברירא הי' מינייהו
רובא, אזלינן כל מקום אחר מנהגו, ומשם נלמד גם לדין דהכא, עכ"ל הרב
תוספות שבת. וע"ז מביא המחזיק ברכה משו"ת אהלי יעקב סי' ח"ן דפסק בארם
שאינו אוכל גבינה חי' אין בו משום בשולי נכרי דבטלה דעתו אצל כל אדם
ואזלינן בתר אורחא דעלמא, וכתב ע"ז שבמקום אחר דחה כל ראיותיו, אבל
לדינא אפשר יודה האהלי יעקב דכשהם מנהג מקומות ולא ברירא לן האי דובא,
דכל א' יעשה לפי מקומו, וכמש"כ התוספות שבת, ועיי"ש בפנים מה שדן עוד
בדבר זה דמנהג המקום והיכא דהוי מנהג משונה וכדו'. עכ"פ לנידון רידן יש
ללמוד מזה דאם מנהג דעלמא באותו זמן לאכול דבר זה חיין, בודאי נחשב
כפירות חיין, ואין בו משום בשולי נכרי, או משום גזרת חיתוי, דק הספק הוא
כשאינו ברירא לן המנהג דעלמא או איך הוא רובא דעלמא, אז יש לדון עוד בזה

בדברי הפוסקים הנ"ל אין לפסוק, וא"כ כיון שכהנים רובא דעלמא אוכלין וירקות אלו כמות שהן חיין, יש לנו לפסוק שלא שייך בהו משום בשולי נכרי או משום גזרת חיתוי.

אבל יש עוד לדון בזה, אי אפשר לדמות וללמוד דין שבת מדין דבשולי עכו"ם, ראיתא בספר אור זרוע הל' שבת סי' ס"ב בשם הריב"א דירקות שנאכלין חיין כגון כרישא ולפת וכן פירות האילן כגון תפוחים ושאר פירות אעפ"י שנאכלין כמו שהן חיין יש בהם משום בישול שהרי מתמקמק טעמם ומשתנה לטעם אחר כשהם מתבשלים, ואע"ג דלענין בישולי עכו"ם אמרינן כל דבר הנאכל כמות שהן חיין אין בו משום בישולי עכו"ם, משום דבישולי עכו"ם דרבנן הקילו בהו רבנן, אבל לענין שבת לא שנא, דהא חמין אמרינן במס' עבודה זרה דאין בהם משום בישולי עכו"ם והכא כדברי הכל משמע דמים יש בהם בישול והמבשלו חייב חטאת וכו', עכ"ל. הרי לפי דבריו שבבישולי עכו"ם הקילו משא"כ לענין שבת, א"כ יש לומר לכאורה דכיון ששייך בפירות ובירקות חיין משום בישול מה"ת, א"כ למה לא נאמר ששייך גזרת חיתוי גם בזה דיוכל לבוא לאיסור דאורייתא, ועכ"ח צ"ל דהטעם הוא כמש"כ התוס' והרא"ש בשם הרשב"ם (תוס' במס' שבת דף מ"ח ע"א ד"ה דזיתים וכו', והרא"ש שם סי' ב') דפירות חיין נאכלין טפי כמו שהן חיין מתבשיל שנתבשל כמאב"ד דשרי, פירושו של דבר, דכמו דבמאב"ד מותר להשהותו ע"ג כירה מהטעם דאז ליכא למיחש שמא יחתה דכיון שראוי לאכילה למה יחתה בחנם, וא"כ יש לחלק דבשלמא בפירות חיין דראויין לאכול חיין טפי מתבשיל שנתבשל כמאב"ד, אבל שאר דברים, הגם שראויין לאכול חיין, אבל מי יימר שהם ראויין כמו מאב"ד שיהא אפשר לומר שלא שייך גזרת שמא יחתה.

וכן מצאתי ראיתי בספר כרם שלמה על או"ח סי' זה דכתב שבבישולי עכו"ם יש כמה חילוקים איזה מקרי נאכל כמות שהוא חי או לא, ולכאורה יש לטעות ולדמות זה לזה, ועל זה כתב דלא דמי, תדע דהא ר' יוחנן ס"ל התם דכל שהוא כמאב"ד תו אין בו משום בישול עכו"ם ולדידה כש"כ כשהוא ראוי לאכול כמות שהוא חי וכמ"ש הרא"ש שם, ובע"כ צ"ל דרגים מלוחים גרע ממאב"ד רמיתר ר' יוחנן לעיל, ולחזקי' שרי גם ברגים מלוחים, וטעמא כיון שנאכל כמות שהוא חי ע"י הדחק תו לא גזרינן ביה משום בישולי עכו"ם, וכאן לענין שבת דהך התירא דנאכל כמות שהוא חי לא נזכר בש"ס בהדיא אלא נלמד מדין מאב"ד וכמש"כ הרשב"ם דיותר הם ראויין לאכילה ממאב"ד, א"כ די לבא מן הדין להיות כנידון דדוקא כשהן ראויין עכ"פ כמו מאב"ד ולא כשהן גרועין ממאב"ד, ומה"ט אין צולין בשד בצל וכו' וכו' כיון שאינו טוב לאכילה כ"כ כמו תפוחים וכיוצא בו אסור וכמש"כ התוס' והרא"ש, ולגבי בישולי עכו"ם ודאי פשיטא דבצל נקרא דבר הנאכל כמות שהוא חי ואין בו משום בישולי עכו"ם וכו' אלא ודאי דלא דמי זה לזה. ועוד כתב שם הכרם שלמה להעיד דלשון המשנה אינה מדויקת כ"כ לפי מש"כ התוס' והרא"ש דנקט בשד בצל וביצה, ובשר אינו ראוי

לאכילה כלל כשהוא חי, ובצל ראוי לאכול כמות שהוא חי, וביצה אינו ראוי לאכול כ"כ כמו בצל, וראי' רלענין בישולי עכו"ם שרי בכצל, וביצה אסור, ומביא בשם התוס' שבת שכתב דלולא דברי התוס' והרא"ש היה נראה דבלא"ה אין לדמות כלל תפוחים לבצל, דאף דבצל ראוי לאכול כמות שהוא חי היינו כמות שהוא חי ממש, אבל אחר שנצלה קצת תו אין ראוי לאכול כ"כ עד שיצלה כמאב"ר, ולכך שפיר יש לחוש לשמא יחתה, משא"כ תפוחים שראויין ג"כ כשנצלה קצת וא"כ אין לחוש לחיתוי, אבל מסיים שם התוספות שבת, מה אעשה אף שהסברא נכונה הוא נגר דעת התוס' והרא"ש.

היוצא לנו מזה, שסובר הכרם שלמה שא"א לדמות ענין רשבת לבישולי עכו"ם, רק אם ברור לנו דהירקות אלו הם לכל הפחות ראויין כמאב"ר אז יש להתיר כמו במאב"ר, ואם ננקוט סברת התוספות שבת לחלק בין אם הם ראויין גם אחר שנצלה קצת או לא, אז יש לומר דגם סתם ירקות הן בגדר זה שאם נצלה קצת כבר אינם ראויין רק כשיבשל לכה"פ כמאב"ר, אבל כיון שהוא בעצמו כתב דהוא נגר דעת התוס' והרא"ש, א"כ א"א לנו לחדש דבר וחילוק זה מעצמינו ולהחמיר מכח טעם זה, הגם שהי' אפשר לדייק ממה שנקטו בלשונם דייקא פירות הנאכלין חיין, ולא כתבו סתם דברים הנאכלין חיין וכמו שכתוב בן לענין בישולי עכו"ם, שלא כתבו רק פירות, רק כל שהוא נאכל כמות שהוא חי, ע"כ יש סברא לומר שהתוס' והרא"ש שכתבו בן בשם הרשב"ם כוונתם רוקא פירות שהם ראויין לאכול אפילו כשהוא נצלה קצת וכסברת התוספות שבת, ומזה נלמוד שדברים אחרים כמו בצל וירקות שאינם ראויין לאכול כשהן צלויים קצת אסור להשהותם, אבל כיון שהתוספות שבת כתב שאין בן סברת התוס' והרא"ש, יש לנו לומר שע"כ נקטו דייקא פירות כי בן הי' המנהג אז לעשות באופן זה, אבל אה"נ דאפילו ירקות וכדו' הנאכלין חיין מותר להשהותם באופן זה.

וראיתי במרכבת המשנה על הרמב"ם פ"ט מהל' שבת ה"ג שכתב על דברי הרמב"ם שכתב שם, המבשל על האור דבר שהי' מבושל כל צרכו או דבר שאינו צריך בישול כלל פטור, וז"ל, בעכו"ם דל"ח (כוונתו במס' ע"ז רף ל"ח) כל שהוא נאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עכו"ם וה"ה לענין שבת, ואע"ג רלענין נתבשל כמב"ר לא מרמה רבינו בישול שבת לבישולי עכו"ם ממש, מ"מ מה רחוי חי לגמרי מודים רבנן לחנניא, עכ"ל. למדים אנו מדבריו, רפירות שנאכלין חיין דהוי בכלל דבר שאינו צריך בישול כלל מודים רבנן לחנניא דמותר להשהותם, דהא מרמה דין זה דכתב הרמב"ם לדין דבישולי עכו"ם, א"כ כמו בבישולי עכו"ם לא שייך איסור בישול עכו"ם בפירות חיין, בן באיסור שבת אין בו איסור בישול. אבל דבר זה צריך ברור יסודי, דהא לפי דבריו יצא דמותר מה"ת ליקח פירות ולבשלם בשבת, ועוד יותר מזה דאפילו מדרבנן יהי' מותר לכתחלה, לפי מה שכתב שם ההגהות יד דוד שנרפסו בהרמב"ם בסוף, שכתב שם, האי פטור לאו רוקא אלא מותר כדלקמן פכ"ב ה"ח, וכאן לא נחית רבינו בזה עכ"ל, וכוונתו לומר בזה, דכמו שכתב הרמב"ם בפרק כ"ב ה"ח מהל' שבת, דבר שנתבשל קודם השבת או נשרה בחמין לפני השבת אעפ"י שהוא עכשיו צונן מותר לשרותו בחמין בשבת וכו' ע"כ, בן הוא ג"כ לענין דבר שאינו צריך בישול כלל מותר

לבשל על האור, ונמצא מדברי שניהם, המרכה"מ וחד דוד, דמותר לכתחלה לבשל על האור פירות חיין בשבת, וכמובן שקשה מאד לומר דבר זה, וצריך הסבר.

ובספר מנחת כהן במשמרת השבת שער שני פרק רביעי ד"ה ודע וכו', מביא דברי רמב"ם אלו, וכתב דרעת הרמב"ם הוא דפירות הנאכלים חיין הוא כמו דבר המבושל כל צרכו ואין שייך בו בישול, אבל מפרש דמש"כ הרמב"ם פטור נראה שאסור מד"ס, היינו דוקא במבשל על גבי האור שאסרוהו חכמים משום שנראה כמבשל בשבת, אבל ליתנו אצל האש אפילו במקום שהיד סולדת בו נראה דמותר, ונמצא שהמנחת כהן חולק על דברי חיד דוד הנ"ל דכתב דפטור לאו דוקא אלא מותר לכתחלה, אלא סובר דאה"נ דאסור מדרבנן שנראה כמבשל בשבת, ועוד כתב שם, דהמהרי"ק שפסק כדעת רש"י וסיעתו שאפילו בדבר שנתבשל כל צרכו שייך בו בישול אם נצטנן, נראה שגם בפירות חיין שייך בהם בישול, וכן נראה ממש"כ המהרי"ק בס' רנ"ד סעיף ד' פירות שנאכלין חיין מותר ליתנם סביב הקדרה וכו' ומיהו צריך להיזהר שלא להחזיר הכיסויי ושלל להוסיף עליו עד שיצולו מפני שממחר לגמור בשולם בשבת עכ"ל, וכ"כ הטור בשם הרשב"ם בסוף סי' רנ"ו, משמע ששייך בהם בישול אף שחשיבי כדבר המבושל כל צרכו וכו', ועיי"ש מש"כ ע"ו, עכ"פ לפי דבריו נמצא דהרמב"ם עוד מיקל יותר בפירות הנאכלין חיין ויהי' מותר גם להחזיר הכיסויי ולהוסיף עליו עד שיצולו אעפ"י שממחר לגמור בשולם בשבת, רק אולי יהי' אסור מדרבנן וכנ"ל.

ובד"ה אמנם וכו' כתב המנחת כהן, דיש סוברים דפירות הנאכלין חיין אינם כדבר הנתבשל כל צרכו, אלא כדבר שנתבשל כמאב"ד, והוא הרא"ש והטור בשם הרשב"ם וכ"כ רבינו ירוחם בנתיב י"ב חלק ט"ו ג', ולדעה זו אתי שפיר שאסור להחזיר הכיסויי על הפירות כל זמן שלא נצלו משום דכל דבר שלא נתבשל כל צרכו שייך בו בישול אפילו בדבר יבש וכו', ולכאורה קשה לי דבר זה דהלא מדברי התוס' והרא"ש במס' שבת שם משמע בפירוש שהפירות הנאכלין חיין הם יותר ראוי ממאב"ד וכמש"כ המרכבת המשנה הנ"ל דבזה מודים רבנן לחנניא, הגם שמדברי התוס' והרא"ש אפשר לומר דהם אמרו רק לדברי חנניא, אבל עכ"פ נאכלין הם שפי ממאב"ד כלשון התוס' שם בשם הרשב"ם, ואה"נ מדברי הרבינו ירוחם משמע כן, כמו שהעתיק המנחת כהן בפרק שאח"ז בד"ה והנה וכו' דדינם כתבשיל שנתבשל כמאב"ד, אבל לא מדברי התוס' והרא"ש, ועכ"כ קשה לי למה כתב הביאור הגר"א על סעיף זה וז"ל, כיון שדאויין לאכלן חיין לא גרע ממב"ד עכ"ל, משמע מזה שכתב „לא גרע“, היינו דהוא כמב"ד ולא כנתבשל כל צרכו, ולכאורה מדברי התוס' משמע דפירות הם נחשבין יותר ממאב"ד, וכן כתב המ"ב שם ס"ק כ"א כהגר"א, ויש סברא חזקה לומר כהמרכבת המשנה וכדכתב גם המנחת כהן בדעת הרמב"ם (שם פ"ד ד"ה ודע וכו').

ואגב מצאתי לנכון להעיר במש"כ המנחת כהן שם בפ"ה סוד"ה והנה יש לי וכו', שמוכיח שהב"י סובר בדיון דס' רנ"ג כשיטת רש"י וסיעתו, אך שבס' רנ"ג לא הכריע כמותו, וראיתו הוא מדין זה דפירות הנאכלין חיין דבס' דנ"ד, דכיון

דפוסק דמותר לשום סביב הקדרה, ראי' הוא דס"ל דכל דבר שנתבשל כמב"ד מותר להשהותו בכל ענין ולא חיישינן לחיתוי, ומסיים ע"ז וזה היא ראי' שאין עליה תשובה, והנה המג"א כאן בס"ק י"ב מתרץ באופן אחר, דמיירי בסמוך לגחלים, וע"כ מתיר הב"י אף שהוא סובר כהר"ף והרמב"ם, וממילא אין הרא"י מוכרחת, ועיין עוד בביאור הגר"א דמשמע דאינו סובר כהמג"א דכתב בזה דהוא לשיטתם דסברי (היינו התוס') דאחר כמב"ד שרי, כנראה לא רצה לדחוק כהמג"א וזה כראייתו של המנחת כהן, ועיין עוד מש"כ במ"ב שער הציזון שם ס"ק כ"ב.

אמנם להלכה, ראנן פסקינן כרש"י וסיעתו כמש"כ הרמ"א בסו"ר נ"ג, א"כ מותר אפילו כשאינו סמוך לגחלים רק סביב לקדרה ג"כ מותר אפילו כשאינו גרופה וקטומה, ומטעם זה לבד כיון שלא גרע ממאב"ד, ואינו מוכרח להיות יותר ראוי ממאב"ד כנראה מלשון הפוסקים שהבאנו, וא"כ בודאי מסתבר לומר שבירקות שאוכלין היום (בדרך כלל) חיין, כמו פלפל, מלפפון, עגבניות, וכדומה, ג"כ לא גרע ממאב"ד ומותר כמו בפירות המובא בשו"ע להקל.

ובמה שכתבנו לעיל בשיטת הרמב"ם אי שייך איסור בישול בדברים הנאכלין חיין, יש לציין לדברי השדי חמד כללים מע' הבי"ת אות צ"ה שמביא מחלוקת האחרונים אי שייך בבישול מים בשבת איסור מה"ת, וכן בכל דבר הנאכל כמות שהוא חי, וכמובן לבוא לברר ולפלפל בדברי האחרונים הוא אריכות גדול, וגם מי יבוא להכריע בין ההרים הגדולים, ע"כ אבוא רק לציין קצת ולסכם הדבר.

הנה בשר"ח מביא דברי הברכ"י בסו"ר שי"ח שמביא דברי הרדב"ז בתשובה ח"א סי' רי"ג שכתב דבר הנאכל כמות שהוא חי אינו לוקה אבל אסור מדרבנן, תרע שהרי דבר שנתבשל כמאכל בן דורסאי אינו חייב עליו בשבת וטעמא כיון שאיכא מאן דאכיל לי' הכי שוב לא מחייב על בישולו וכ"ש דברים הנאכלין חיין לכל אדם, ע"כ. ועיין עוד בארחות חיים סי' שי"ח אות ח' מביא ג"כ דברי הרדב"ז אלו, וכתב ע"ז המהרש"ם בהגהותיו שם דבאמת כן הוא בהרמב"ם פ"ט מהל' שבת ה"ג דהמבשל דבר שאינו צריך בישול כלל פטור, והוא כמו שהבאנו לעיל בשם המרכבת המשנה והמנחת כהן, אבל כתב שם המהרש"ם להעיר מדברי הרמב"ם שם ה"א דהמחמם מים חייב, ומתרץ רצ"ל דמים צריך בישול אם רוצה שיהי' חמין, וכן מביא דברי האו"ז שהבאנו בתחלת דברינו בשם הריב"א וכן המג"א שכתב בסו"ר נ"ד סקכ"ו בדין מים אינם טובים כ"כ כמו פירות חיין, ועיי"ש עוד מה שהביא בזה, ועכ"פ כנראה מזה שקשה להחליט דבר ברור, רק שצריכים לומר שמים אינו ראוי כ"כ כמו פירות, וא"כ נמצא לפי"ז שיודה בזה שבבישול פירות חיין אינו חייב ויש רק איסור דרבנן כמו שכתב הרדב"ז.

אבל הברכ"י חולק על הרדב"ז שכתב שאם מבשל מאב"ד בשבת אינו חייב עליו, דמדברי הרמב"ם דכתב דבר שהי' מבושל כל צרכו, משמע דוקא כל צרכו ולא מאב"ד, וכ"כ הרמ"ך והב"י בדעת הרמב"ם, ומאחר דאתרי' דהרדב"ז הוא במצרים אתרי' דהרמב"ם ונוהגים כהרמב"ם כמש"כ מהר"י פאראנ"י בתשובותיו כ"י סי' ס"ה וכ"כ הרדב"ז גופי' בכמה תשובותיו כנודע, א"כ איך

כתב הרב"ז בפשיטות נגד הרמב"ם, וכתב עוד לדיוק מדברי הרמב"ם שכתב דבר שאינו צריך בישול כלל, מוכח דהכי אורחיה דלא מבשל ל' כלל אז פטור אבל דבר הנאכל כמות שהוא חי וארץ ארעא לבשולי אפשר דחייב, ומסיים שם רצריך להתיישב בדבר, ועוד מציין לתשו' הרב"ז סי' שני אלפים רט"ו (צ"ל רי"ד), ושם כתב לדיוק מדברי הרמב"ם הנ"ל רהא אם לא נתבשל כל צרכו חייב ע"כ, וכן עיין בפתח הרביר שמציין השו"ח שם דמביא דברי המג"א הנ"ל, וכן דברי הברכ"י, והחזיק בדבריו שכתב לחלק בין דבר דארחי' לבשולי ורק נאכל כמות שהוא חי, ובין דבר דאורחיה דלא מבשל ל' ע"ז כתב הרמב"ם דאינו חייב, ומתוך בזה דברי החיי אדם שהקשה עליו התפארת ישראל בכלכלת שבת סי' י"א, דאיך כתב בזה' שבת כלל כ' מלאכת האופה אות א', המבשל את המאכל או את הסממנים או מים וכל דבר אפילו נאכל כמות שהוא חי כגון פירות וחלב וכדו' חייב משום מבשל, והלא הרמב"ם אינו סובר כן, אבל לפי דברי הברכ"י מתורץ הרב, דזה שכתב הרמב"ם קאי על דבר דאינו אורחיה לבשל ל' כלל אז פטור, אבל דבר דאורחיה לבשל רק נאכל ג"כ כמות שהוא חי אז חייב עליו.

עכ"פ כנראה מדברי הפוסקים דיש סברא לומר ראפילו כשנאמר דבפירות הנאכלין חייב אינו עובר משום מבשל, אבל מים יותר חמור דיש בו בישול, וגם יש סברא לומר שאפילו הרמב"ם יודה בפירות הנאכלין חייב יש חיוב חטאת בבישולן כיון דאורחיה לבשלן ורק ברבר שאינו אורחיה כלל לבשלן בזה סובר הרמב"ם דאינו חייב בבישולו, וא"כ כיון שחילוק זה דבר המסתבר, ועי"ז יתורץ היטב דברי הרמב"ם, וגם דברי החיי אדם ועוד קושיות שונות, א"כ יש לנו לנקוט כך לחומרא כשיש ספק חיוב חטאת. ולפי"ז י"ל דהמרכה"מ שהבאנו לעיל יסבור דהרמב"ם קאי על כל דבר הנאכל חי, וע"כ מותר רק מה"ת, ויש איסור דרבנן, והירור יסבור כסברת הברכ"י, וע"כ מותר לכתחלה כשאין אורחיה לבשל כלל. ועיין עוד בספר היקר אנלי טל מלאכת האופה סי' ז' ושם ס"ק י' וכן בס"י בס"ק י"ט שדן בזה באריכות גדול, וכן בדברי המנחת כהן והרעק"א בחידושי לסי' רנ"ד סעיף ד' סעיף זה דאנו דנין עליה, דכתב מדברי הרמב"ם דאין בזה משום בישול מה"ת, ועיי"ש שדן בזה באריכות, וכמו שכתבתי לעיל שיש לדבר מזה הרבה באריכות גדול לדון בדבריהם היקרים, אבל כיון דלמעשה מסתבר שיש להחמיר בזה כנ"ל, לא מצאתי לנחוץ להרחיב הדיבור יותר ולבוא באריכות דברים, וכראי לעיין עוד בשו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' קל"ב מה שדן בבישול אחר בישול, וכן בדברי הרמב"ם, ותחילוק בין מבשל למחמם מים, וכן יש הרבה בדברי החת"ס ועוד אחרונים בענין בישול אחר בישול, וגם שם סי' קל"ג, אבל כדכתיבנא אסתגר בזה ואסיים בתקוה ובתפלה לבורא עולם שלא נכשל ח"ו בדבר הלכה ושנכוין לאמיתתה של תורה ושנוכח לפלפל ולסלסל כרת של תורה ברעה צלולה ולהגדיל תורה ולהאדירה כי הם חיינו ואורך ימינו, ועי"ז נזכה לגאולה שלימה שאנו מצפים ומקוים שיהי' במהרה בימינו, אכ"י.

והנני בזה דורש שלומו הטוב ש"ב הנאמן לעד והמצפה לשמוע ממך אך טוב כל הימים,

הק' אלי' כ"ץ

בענין שליחות

יוסף נחמן בראווער

חבר בכולל עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

במס' קידושין דף מא: א"ר יהושע בן קרחה מנין ששלוחו של אדם כמותו שנא' ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים, וכי כל הקהל כולן שוחטין והלא אינו שוחט אלא אחד אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו, ונכתוב רחמנא בקדשים ונתי הנך, דהיינו גירושין וקידושין ותרומה, וניגמרו מיניה, משום דאיכא למיפרך מה לקדשים שכן רוב מעשיהם ע"י שליח, ופירש"י כל עבודת הקרבנות ע"י כהנים שהם שלוחים, ע"כ. ובמס' נדרים דף לה: איבעיא להו הני כהני שלוחי דידן הוו או שלוחי דרחמנא עיי"ש, ויש לחקור אם נימא דכהני שלוחי דידן נינהו א"כ הרי הוי בשליחות דעלמא וא"כ אמאי לא ילפינן מהם דשליחות מהני, ואם נאמר דהם שלוחי דרחמנא, ממ"נ אם הוי בשליחות דעלמא נילף מהם, ואם לא הוי בשליחות דעלמא איך מדמה בגמ' שליחות של כהנים שהם שלוחי דרחמנא לסתם שליחות. ובספר אור חרש ברף כג: הקשה דל"ל קרא בשחיטת הפסח דשייך שליחות בקדשים, תיפוק ליה מדרזינן שכהנים נעשו שלוחי דידן בעבודתן מכלל ריכול לעשות שליח בקדשים, והוא ז"ל תירוץ רמשו"ה לא ילפינן שחיטת פסח מכהנים שלוחי דידן דאי לאו קרא דמהני שליחות בשחיטת פסח ה"א דדווקא במקום דאי אפשר כמו עבודה דפסולה בזר אז מהני שליח אבל שחיטה דכשירה בזר ה"א דאין עושה שליח קמ"ל הפסוק דאפי' היכא דאפשר בבעלים מהני שליח, ע"כ. וע"ז יש להקשות דאמאי יהא ה"א כזה, הא סוף כל סוף הכי גילתה לנו התורה שיש התייחסות השליח להמשלח לגבי כהנים שלוחי דידן, א"כ מהו הנ"מ אם המשלח יכול לעשותה או אינו יכול לעשותה.

והנה הרישב"א הקשה דל"ל קרא בקדשים דמהני שליחות תיפוק ליה משום דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו, ולכאורה צ"ל דהרישב"א אויל לשיטתיה ברף מ"ב. דזכי' אינו מטעם שליחות דאם הוה מטעם שליחות לא קשה ולא מידי דאם אין כאן פסוק דשליחות מהני אז גם זכי' לא יהא מהני, ותי' הרישב"א דאיכא למימר דשאני הכא דהוה מידי דמצוה ודילמא גיחא ליה לאינש למיעבד מצוה בגופי' וחובה חשיבא, וא"כ לא יהא מהני משום זכי', ואע"ג דשאני הכא דעשאו שליח וגלי דעת' דגיחא ליה א"כ שוב הוי זכות, ו"ל דה"א דרילמא גזירת הכתוב הוא שיעשנה בגופו ולא ע"י אחרים שיוכח לו, ומשו"ה צריך קרא דשליחות מהני דגלי לן קרא דלא הוה מצוה שבגופו, ואחר דגלי לן קרא דשליחות מהני ו"ל ג"כ דזכי' מהני, ע"כ. ולכאורה יצא לנו חידוש גדול מהרישב"א, דבכל מצוה הוה ס"ד דהוא מצוה שבגופו אי לאו קרא, ולכאורה הוא לא כהתוס' רי"ד

בקידושין ומובא בקצוה"ח כס"ב קפ"ב דמצוה שבגופו היינו מצוה שהוא חוב ממש על גוף האדם כגון תפילין ושיבת סוכה וכדומה.

ולכאורה יש להקשות קושיה הרישב"א ג"כ אמאי צדיכין ילפותא בקידושין ויצאה והיתה מקיש הווי' ליציאה, וכו' דמהני שליחות, תיפוק ליה משום דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו, ועיין בהג"א פרק שני סימן א' דמהני זכ' בקידושין, וכן משמע נמי מהגמ' דף מה: ודילמא ארצויי ארצייה קמיה ופירש"י בן קמיה אביו וגילה לו דעתו שהוא חפץ בה והאב נעשה לו שליח מאליו וזכין לאדם שלא בפניו, עיי"ש. ואפשר י"ל דס"ל להרישב"א כשיטת הרמב"ם בהל' אישות פ"א ה"ב דקידושין מצו"ע של תורה הם, ומשמע מהרישב"א בכתובות דס"ל כן, דהגמ' בכתובות דף ז: פ' ברכת האירוסין מאי מברך וכו' בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וציוונו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות ע"י חופה וקידושין וכו' בא"י מקדש ישראל ע"י חופה וקידושין וכו' עיי"ש, והרישב"א שם פ' דברכה זו אינה ברכת המצוות דאילו ה' ברכת המצוות ה' לנו לומר אשר קדשנו במצותיו וציוונו על הקידושין, וכו', ולמה אין מברכין ברכת המצוות על הקידושין, והרמב"ם נתן טעם לרבר שאין מברכין על המצוות, שאין עשייתם אלא גמר מלאכתם וזו אינו נגמר אלא בחופה, והר"ה החסיד ז"ל נתן טעם לפי שהקידושין תלויים ברצון שניהם ודילמא אחד מהם יחזור והיה ברכה לבטלה וכו', ובשם רבינו יחיאל מפאריש, דהוא מנהג שלא לברך על הקידושין אעפ"י שהוא מצוה והמנהג מכריע עיי"ש, עכת"ד. ומכ"ז משמע דס"ל להרישב"א דקידושין הוה מצוה, וכיון שכן, דילמא ניהא ליה לאינש למעבר מצוה בגופו וחובה חשיבא ולא מהני זכ' וכ"ת כיון דעשה שליח גלי דעת' דניהא ליה א"כ שוב הוה זכות אלא דהו"א דהוי מצוה שבגופו ולא מהני שיוזכה ע"י אחרים, קמ"ל הפסוק הדין שליחות בקידושין. ומיהו הרא"ש שם בכתובות סי' י"ב פ', ונ"ל כי ברכה זו אינו ברכה לעשיית המצוה כי פרי' ורבי' היינו קיום המצוה ואם לקח פלגש וקיים פרי' ורבי' אינו מחויב לקדש אשה וכו', ע"כ. ולכאורה משמע להדיא דס"ל דקידושין אינו מצוה וא"כ קשה קושיא הנ"ל דלמה לי קרא בקידושין תיפוק ליה משום זכ' ואין לומר דה"א דהוא מצוה שבגופו ית', דהא ס"ל להרא"ש דאינו מצוה, אלא י"ל דלא קשה ולא מיד, שהרי הרא"ש ס"ל במס' גיטין דף י"א: סי' י"ג דזכ' הוי מטעם שליחות, א"כ לא קשה דתיפוק ליה משום זכ' דהא לא ירעינן דשליחות מהני, א"כ ג"כ זכ' לא מהני. ולכאורה לפי הרישב"א מיושב קושיית האור חדש הנ"ל שהקשה דל"ל קרא בשחיטת הפסח דעושין שליחות בקדשים תיפוק ליה מדחזינן שכתנים נעשו שלוחי דירן בעבורתן מכלל דיכול לעשות שליח בקדשים, די"ל דמשו"ה צריך פסוק, דה"א בקרבן פסח הוא מצוה שבגופו ולא יהא מהני שליחות, ואין ראי' מדחזינן דכהני שלוחי דירן ננינהו אלמא דע"כ אינו מצוה שבגופו, זה אינו, שהרי ע"כ צדיכין לכתנים שלוחי דירן להקרבת, דאסור בזה, אלא שחיטת פסח דכשר בזה אי לאו קרא ה"א דלא מהני שליחות משום דהוי מצוה שבגופו ומשו"ה גלי

לן קרא דלא הוה מצוה שבנופו ושליחות מהני, וע"ז אין להקשות דסוף כל סוף חזינן מכהנים שלוחי דידן שאינה מצוה שבנופו, א"כ נילף מהם דשחיטת פסחים אינה מצוה שבנופו וממילא לא ה' צדיכין פסוק, זה אי אפשר לומר, שהרי חזינן באמת כמה מצוות שהם למעשה מצוות שבנופו, ולכן ה"א נ"כ הכא דהיא מצוה שבנופו אי לאו קרא. וכן לא מצי יליף תדומה מיניה, דשם נ"כ ה"א דהיא מצוה שבנופו ולא מהני שליחות, ולפי"ז לא מצי למילף קידושין ונידושין מיניה, דבלא קרא ה"א דהוא מצוה שבנופו כמו שהוכחנו מדברי הריטב"א ולא יהני שליחות, קמ"ל.

ולפי"ז צ"ע, דאם הנמ' לא חש דנלמוד מכהנים משום דה"א דהיא מצוה שבנופו, א"כ הוא גופא קשיא מאי משני הנמ' דאין למילף מקדשים משום שכן רוב מעשיהם ע"י שלוחים, תיפוק ליה משום דאי לאו קרא ה"א דהיא מצוה שבנופו, וכן צ"ע מה שפי' הג"מ דלא מצי יליף קדשים מתדומה שכן ישנן חול אצל קדשים, תיפוק ליה משום דאי לאו קרא ה"א דהיא מצוה שבנופו, וכן מה שפי' הנמ' דנילף תרומה מגירושין, ופי' שכן ישנן חול, תיפוק ליה דאי לאו קרא בתרומה ה"א דהיא מצוה שבנופו, וכן מה שפי' הנמ' דנילף נידושין מתדומה ופי' שכן ישנן במחשבה, תיפוק ליה דאי לאו קרא בגירושין ה"א דהיא מצוה שבנופו. והנה לכאורה ה' לנו לומר דכמו בגירושין וקידושין ותדומה דאי לאו קרא ה"א דהיא מצוה שבנופו, כמו כן לענין שאר מצוות ה' לנו לומר דהיא מצוה שבנופו, וכמו שנראה מדברי הריטב"א, אלא דאחר דנמרינן דשליח של אדם כמותו, א"כ מהיכא דילפינן דשליח של אדם כמותו, ילפינן נמי דהנך מצוות אינם מצוות שבנופו, אלא הני דקחשיב התוס' רי"ד ומובא בקצוה"ח בס' קפ"ב, ובהני לא אמרינן שלוחו של אדם כמותו. נמצא דבאמת ילפינן שני דברים, דהיינו שליחות, וג"כ ילפינן דאינו מצוה שבנופו. וממילא נתיישב דה"א לדחות דאי לאו קרא ה"א דהיא מצוה שבנופו, דהוא גופא נילף מיניה, דהינו דנילף דשליחות מהני וג"כ דאינה מצוה שבנופו, אבל הריטב"א שפיר קאמר דה"א דהיא מצוה שבנופו, דזה ה' מקמא דירענין הדין של שליחות, שהרי הוקשה ל"ל קרא לשליחות תיפוק ליה משום זכ', א"כ אם אין כאן קרא דשליחות מהני, שפיר ה"א דהיא מצוה שבנופו, אבל הנמ' דידן שפיר רוצה ללמוד דשליחות מהני, א"כ יכולין ג"כ ללמוד דאינה מצוה שבנופו, ואין כאן ה"א דבלא קרא הוי מצוה שבנופו, דהוא גופא נילף מיניה. והשתא י"ל כיון דילפינן שני דברים משחיטת הפסח, דהיינו דאינה מצווה שבנופו, ומהני שליחות, והנמ' פריך דנילף קידושין וגירושין ותרומה מיניה ומשני שכן רוב מעשיהם ע"י שליח, והקשינו דאם שלוחי דרחמנא נינהו מה מדרמא הנמ' שלוחי דרחמנא לסתם שלוחים של שחיטת פסח, ולכאורה י"ל דהפשט הוא, שכן רוב מעשיהם ע"י שליח ואינה מצוה שבנופו, א"כ אין נ"מ אם הם שלוחי דרחמנא, דהעיקר שנוי' היא דחזינן מכהני שלוחי דרחמנא, דאינה מצוה שבנופו, א"כ מהני ג"כ סתם שלוחים לשחיטת הפסח, ושפיר מדרמא הנמ' שלוחי דרחמנא לסתם שלוחים, והשתא מיושב הכל על נכון.

בענין נאמנות במיגו

אברהם יצחק הלוי מייזעלס

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

איתא במס' כתובות דף יח: במתני' העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו הרי אלו נאמנים. וברש"י ד"ה הרי, פי' הטעם, משום שהפה שאסר הוא הפה שהתיר כמו דאיתא לקמן בשמעתין. ובגמרא מסיק דנאמנים רק דאנוסים היינו מחמת נפשות, אבל מחמת ממון אינם נאמנים דאין אדם משים עצמו רשע. והטעם פירש"י ר"ה אין אדם, דקרוב הוא אצל עצמו וקרוב פסול לעדות, ובתוס' ד"ה ואין אדם, הקשו דמ"ש מהך דסנהדרין גבי פלוני רבעני לרצוני ופלוני בא על אשתי דנאמן דאמרינן פלנין דיבורא כדי שלא יעשה עצמו רשע, א"כ ה"נ נימא פלנין דיבורא דאנוסים היינו ולא מחמת ממון, ע"ש מה שתירצו.

ונ"ל בהקדם קושיית הצמח צדק בחידושיו על הש"ס כאן, דאמאי אין נאמנים, משום דאדם קרוב אצל עצמו כדפירש"י, הא זה מספיק רק שאין להם נאמנות כמו שאר עדים דצריך להאמין להם, אבל אין זה מספיק לבטל המיגו דהפה שאסר הוא הפה שהתיר, והיכא דאיכא מינו מהני אפילו בטענה שאינה נאמן עלי', שהרי זהו פעולת המיגו, ואפילו בעל דבר עצמו דקרוב הוא אצל עצמו, נאמן כשיש לו מיגו, ומדוע יגרע ענין זה דמשים עצמו רשע, משאר טענה גרוע שאין נאמנין עלי', ומ"מ במיגו נאמן, ה"ה הכא יהא נאמן להשים עצמו רשע אף שקרוב אצל עצמו ואינו נאמן בתורת עדות, מ"מ יהא נאמן מדין מיגו. ותי' הצ"צ דטענה גרוע כזו דמשים עצמו רשע לא מהני אפילו במיגו לפסול השטר, כיון דמדאורייתא עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותן בב"ד.

ובאמת ק"ק על זה מהא דכתב הש"ך בחו"מ ריש סי' פ"ב דנאמן לזה לומר על שטר שאינו מקויים דאמנה ה' אפילו אי טען דידעו העדים ונעשו רשעים דעל עוולה לא חתמי, מ"מ נאמן במיגו, ע"ש. ובקצה"ח הביא מחלוקת בזה, מ"מ חזינן דאפילו בטענה גרוע מהני מיגו כנגד השטר, וגם הצ"צ העיר קצת מזה. ונ"ל לתרץ קושיית הצמח צדק, דכמו דמצינו דמיגו להוציא לא אמרינן ורק

להחזיק והטעם דאע"פ שיש נאמנות למיגו מ"מ להוציא מחזקת ממון לא סגי, הוא הדין הכא דהעדים אין להם נאמנות בתורת עדות רק מדין מיגו, והמיגו אינו בא להחזיק ממונם רק לענין המלוה ולוה, אם כן הם מפסידים את המלוה, והוה כמו שמוציאין ממון המשועבד לשטר, רבשלמא אם יש מיגו ללוה אז יש נאמנות למיגו שלא להחזיק ממונו, אבל בעדים דאין מחזיקין כלום לעצמם הוה כמו מיגו להוציא, להזיק לאחר כדי להרוויח לשני, וכה"ג לא מהני מיגו, ונתיישב קושיית הצמח צדק.

ולפי הנ"ל יש לתרץ קו' התוס' אמאי לא אמרינן פלנינן דיבורא כמו בסנהדרין, רי"ל רפלנינן דיבורא פירושו דאין אנו מאמינים לו בחלק זה, כמו בפלוני רבעני לרצוני דאין מאמינים לו על חלק דרצוני, רהא אין ארם משים עצמו רשע, רק על חלק רפלוני רבע נאמן. אבל כאן באנוסים היינו מחמת ממון, אי אפשר לומר פלנינן דיבורא לומר שאין מאמינים לו על חלק מהנדה שלו, רהא יש לו נאמנות ראומר אמת מכח המינו רהפה שאסר הוא הפה שהתיר, אע"פ דלא מהני להפסיד המלוה כמו מינו להוציא כמ"ש לעיל, מ"מ יש לו קצת נאמנות מכח המינו, א"כ תו אי אפשר לרון בו הק רפלנינן דיבורא.

עולת שבת בשבתו

דברים

אלה הרברים וגו'. ודקדקו המפרשים למה הוכיחם דרך רמז ונסתר, הלא טובה תוכחת מגולה מאהבה מסותרת. אך אני אענה חלקי לומר טעם על זה, משום רשלמה אמר במשלי (ט', ח') אל תוכח לץ פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבך. ואיתא במס' עירובין (דף נ"ג ע"ב) כי הוי משתעי בלשון חכמה אמרו דרך רמז, אתרינו לפחמין, וכדומה. וא"כ בשביל זה הוכיח משה דרך רמז, דלא הוי ירע אם הם בכלל חכמים שראוי להוכיחם, או לא, לכך אמר בלשון רמז, וא"כ ממ"נ, אם יבינו לשון חכמה שהוא דרך רמז, א"כ ראוי להוכיחם, ואם אינם בכלל חכמים, שלא ראוי להוכיחם, לא ירעו ולא יבינו הרבר.

(הנאון מוה"ר יעקב כ"ץ בעל שב יעקב זצ"ל¹)

תשעה באב

רוב אורב לי ארי במסתרים (איכה ג'). י"ל הכוונה, דהגם אשר חלילה נראה בימים האלו בין המצרים אשר ה' לנו לרוב אורב, עכ"ז, ארי במסתרים, כי ארי' רומז על החסד, כמ"ש לפני ארי' אל הימין, אשר בסתר הוא מלא חסדים, כי לפני כביכול ירוע הטובה והחסד שעשה כזה, וכמו שאמרו חכמו"ל שפך חמתו על עצים ועל אבנים.

(הרה"ק מוה"ר אליעזר מרזיקוב זצ"ל²)

ואתחנן

במררש, אתמול הרגת את המצרי ועכשיו אתה רוצה לכנוס לארץ ישראל. וי"ל, כי הריגת המצרי היתה ע"י אמירה וכמ"ש הכתוב, הלהרגני אתה אומר,

(1) הועתק מכת"י מעתיק א'.

(2) הובא בספר אמרי נועם עה"ת (בפ' מסעי) לבנו הגה"ק מוה"ר מאיר מרזיקוב

זצ"ל, בשמו.

וא"כ ידע משה שאמירתו עושה ממש, וא"כ יש בידו חטא על שלא דיבר אל הסלע, שחשב שדיברו אין בו כח להוציא מים.

(הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבר"ק יאסי זצ"ל³)

ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ד' אלקי לעשות כן בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה. ויל"ד וכי נצטוו בנ"י לעשות המצות רק בארץ ישראל. אך י"ל, דבא הכתוב להורות בזה דעיקר ביאת הארץ היתה בשביל קיום המצות התלויות בארץ שאי אפשר לקיימן בחו"ל, וכדאי' בגמ' (סוטה י"ד ע"א) מפני מה נתאוו משה רבינו ליכנס לארץ ישראל וכי לאכול מפר' הוא צריך או לשבוע משובה הוא צריך, אלא כך אמר משה, הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי, עיי"ש.

וזהו שאמר משה רבינו, ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ד' אלקי, פי', שהתנה"ק צריכים ללמוד מחמת ציווי ד', ולא כאותן החוקרים שלומדים התורה לשם חכמה, רק כאשר צוני ד' אלקי, לקיים ציווי ד', וכמו כן צריכים אתם לעשות כן בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה, שעיקר ירושת ארץ ישראל אינה בשביל לאכול מפר' ולשבוע משובה, רק כדי לעשות כן בקרב הארץ, לקיים מצות ד' התלויות בארץ.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

עקב

ועתה ישראל מה ד' אלקיך שואל ממך כי אם ליראה את ד' אלקיך וגו'. ועמדו חכמז"ל בפסוק זה, אטו יראה מלתא זוטרתא היא (ברכות ל"ג ע"ב). ויש לפרש, דהנה אמרו חז"ל (שבת קל"ג ע"ב) מה הוא חנון ורחום אף אתה ה' חנון ורחום, וגם אמרו (סוטה י"ד ע"א) הלך אחר מדותיו של הקב"ה מה הוא מלביש ערומים אף אתה הלבש ערומים הקב"ה בקד חולים אף אתה בקד חולים וכו'. וכן הוא בכל מדות טובות, כמו שכ' הרמב"ם (הל' דעות פ"א ה"ו) שע"ד זו קראו הנביאים לא"ל בכל אותן הכנויין, ארך אפים, רב חסד, צדיק ישר גבור וחזק וכו', להודיע שהן דרכים טובים וישרים וחייב אדם להנהיג עצמו בהם ולהדמות אליו כפי כחו. והנה בכל מדות טובות יש להדמות לבורא, אבל בענין יראת שמים, בזה לא שייך לומר כן, כמוכח. וזהו כוונת הפסוק, מה, ד' אלקיך שואל ממך, שבכל המדות הקב"ה שואל ממך, מה, היינו להדמות אליו, מה, הוא חנון וכו', כי אם ליראה, בזה לא שייך לומר להדמות אליו.

(הגה"ק מוה"ר שמעלקא מניקלשבורג זצ"ל⁴)

3) הועתק מכת"ק המונח ברשות הרב המפורסם וכו' מוה"ר יואל אשכנזי שליט"א אבר"ק יאסי. ישא ברכה מאת ד' לאוי"ש.

4) הועתק מכת"י א', בשמו. — ועיין בספר ברכת טוב (להגאון מוה"ר משה נראל הכהן אבר"ק מיץ זצ"ל) בפ' עקב שהביא דבר זה (בשינוי קל) בשם מוה"ר לוב ר' מייארש, עיי"ש.

ראה

נתון נתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ד' אלקיך וגו' על כן אנכי מצוך לאמור פתוח תפתח את ירך וגו'. ויש להקשות על יתורא דלאמור, ומה הי' המקרא חסר אם הי' אומר על כן אנכי מצוך פתוח תפתח וגו', גם קשה לישנא דעל כן, שהמשמעות דקאי אלמעלה על מה שאמר כי בגלל הדבר הזה יברכך וגו' על כן וגו', וכי בלתי זה לא הי' יכול לומר פתוח תפתח וגו'. ויובן בהקדים מאמרם ז"ל במס' בבא בתרא (ח' ע"ב) רבא אכפי' אצדקת, והקשו שם בתוס' והיכי עביר הכי והא ארז"ל כל מצוה שמתן שכרה בצדה אין כופין עליה, ויתרצו דהאי כפי' הוי ברבדים. וא"כ יהי' שיעור הפסוק כך, נתון נתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך וגו', וא"כ במצוה זו מתן שכרה בצדה, וכבר כתבו התוס' דבמצות צדקה ע"י שמתן שכרה בצדה צריך להיות הכפי' ברבדים, וזה שאמר, על כן, כשהראיתיך לדעת שמתן שכרה בצדה אצל צדקה, לאמור פתוח תפתח, ר"ל כפי' באמורה לבר יהי' על הצדקה, אבל לא ע"י דבר אחר.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להרה"ג המנוח מוה"ר מנחם בראכפעלד ז"ל)

דברים

קאפ' א' פסוק ב'. בא"ר, וכל כך היתה שכינה מתלבטת בשבילכם למהר ביאתכם לארץ. ופי' בשפ"ח, מתלבטת, ממהרת. הנה בהושע (ר', י"ד) עה"פ ועם לא יבין ילבט, פירש"י, ילבט לשון טורח הדרך וליאות משא, ובמשלי (י', ח') ואויל שפתים ילבט, לשון יגיעה. ויש בספרי בפ' בהעלותך עה"פ ויהי העם כמתאוננים, אמרו, כמה נתלבטנו בדרך, וכן הוא שם ברש"י, אמרו אוי לנו כמה לבטנו בדרך הזה. מכאן נראה שהפירוש ברש"י הוא, כל כך היתה שכינה מתיגעת וטורחת בשבילכם.

שם פסוק כ"ח.

ערים גדולות ובצורות בשמים, דברו הכתובים לשון הבאי. וברפוס הראשון וכן ברפוס אלקבץ הנוסחת, דבר הכתוב וכו'. דלפי נוסחא שלנו, נראה שרש"י מביא את דברי הגמרא (חולין דף צ' ע"ב) שאמרו שם, דברה תורה לשון [הבאי]

ערים גרולות ובצורות בשמים, והנה לפי מה שפירש"י שם ד"ה לשון הוא, לשון הריו"ט שאינו מרקק ברבריו וכו', וא"כ בפסוק שלפנינו הלא הוא כאמת לשון הריוט, שהרי הם רברי הרוננים שאמרו כן, ולא לשון התורה, אבל מאמר הנמרא מוסב עה"פ בפרשת עקב (לקמן ט', א') ששם הוא לשון התורה ככתוב שמע ישראל אתה עובר היום וגו' ערים גרולות ובצורות בשמים, ועל פסוק זה אמרו רבבה תורה לשון הבאי, וכן הוא בספרי כאן, רבן שמעון בן גמליאל אומר רבבה תורה לשון הבאי שנאמר שמע ישראל אתה עובר היום את הירדן וגו', הרי שהאי „רבבה תורה" הוא רק בפסוק רלהלן, והעמיד מאמרו כאן שלשון הריוט כן הוא כמו שרברו המרגלים והרוננים, וכמו כן רבבה התורה באותו לשון (ובטעות נרשם בגמ' רחולין ותמיד דברים א', וצ"ל דברים ט'). ולפ"ז נכונה הנוסחה הישנה, דיבר הכתוב (לא, רברו הכתובים), שרש"י מפרש שהכתוב הזה הוא בלשון הבאי. ובזה יובן למה שינה רש"י מלשון הנמרא והספרי שאמרו שם, דברה „תורה", ורש"י כותב, דיבר הכתוב, שאין כוונתו להביא הנמ', רק לפרש הכתוב שלפנינו.

ובפירוש מלת הבאי, כתב התי"ט (בפ"ג נרדריס, מ"ב) בשם התשבי, שבפסוק שמיר ושית (ישעי' ז', כ"ד וכ"ה) ת"י, הבאי ובור, והתשבי הביא עור מפסוק, קוץ שמיר (ישעי' ל"ב, י"ג) שתרגומו, הובאי ובור, וכמו שהקוצים אינם נחשבים לשאר עצים, כך רברי גוזמות אינם נחשבים לשאר מאמרים ואין בהם אמתות, עכ"ל. והוא ררך רחוקה. אבל בס' אמרי שפר הביא מן הסמ"ג לאוין ס' רמ"ב, שכ' בשם ר"ת שלשון הבאי הוא לשון המקרא, מה הבמה אשר אתם הבאים שמה (יחזקאל כ', כ"ט), תרגם יונתן, הבאים, משתטן, ע"כ. וצ"ל שהי' לר"ת נוסחה אחרת בת"י, כי לפנינו הנוסחה, מא במתא ראתון אתן לאשתטאה תמן. לפי נוסחתינו תרגם הבאים, ראתון אתן, והוא כפשוטו מלשון ביאה, רק שהוסיף על לשון הפסוק שבאים להשתטות, ונוסחת ר"ת ראתון משתטן תמן, שתרגם הבאים, משתטן.

ואתחנן

קאפ' ג' פסוק כ"ח.

וצו את יהושע, על הטרחות, ועל המשאות, ועל המריבות. ברפוס הראשון הנוסחה היא, ועל הריבות, והוא כלשון הכתוב לעיל (א', י"ב), איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם. ושם פירש"י על וריבכם, מלמד שהיו רוננים, וברפה"ר, מלמד שהיו רגזנין. (ושתי הנוסחאות הם בספרי), ועל ותרננו באהליכם, פירש"י שהוא לשון הרע אדם המוציא דבה. עכ"פ לדברי שני הנוסחאות יש חילוק בין ריב למריבה.

ובזה יובן הפסוק (בראשית י"ג, ז') ויהי ריב וגו' אל נא תהי מריבה, שהתחילו בהוצאת דבה, וע"ז אמר אברהם, שמוזה תצמח מריבה, על כן הפרד נא מעלי.

עקב

קאפ' י"א פסוק י"ט.

בסוף הדיבור, ואם לא עשה כן הרי הוא כאלו קוברו, שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם וגו'.

כפי שהוא בדפוסים שלנו, שזהו סוף הדיבור, אינו מובן מה שהביא ראי' מפסוק זה, שהרי הוא כאלו קוברו. אבל האמת שאין כאן סוף הדיבור, רק הכל נמשך כאחר, (ולא כמה שהציבו דיבור חדש), למען ירבו ימיכם וימי בניכם, אם עשיתם כן ירבו ואם לאו לא ירבו וכו', שמזה הוא הראי' שאם לא עשה כן הרי הוא כאלו קוברו. וכן הוא בדפוסים הראשונים הכל בדיבור אחר, ובדפוס אלקבץ הנוסחה בשינוי לשון קצת, שנאמר ולמדתם אותם את בניכם למען ירבו ימיכם וימי בניכם, אם עשיתם זה ירבו ימיכם וימי בניכם, ואם לאו יתקצרו ולא ירבו, שדברי תורה נדרשים מכלל לאו אתה שומע הן ומכלל הן אתה שומע לאו. ובספר זכרון הנוסחה, שנאמר ולמדתם אותם את בניכם, וסמך ל' למען ירבו וכו'.

ראה

קאפ' י"ב פסוק כ"ג.

באה"ר, רבי שמעון בן עזאי אומר. בדפוס הראשון הנוסחה, שמעון בן יוחאי אומר. ובאמת לפי הנוסחה שמעון בן עזאי לא הול"ל דבי, שהרי לא נסמך, ועל רשב"י לא מצינו שיהא נקרא בלא תואר רבי. ובדפוס אלקבץ גרס, רבי שמעון בן יוחאי. ובספרי בנוסחת הגר"א כתוב, ר' שמעון ברבי.

שם פסוק כ"ח.

הטוב, בעיני השמים: והישר, בעיני האדם:

בספרי הוא מחלוקת ר' ישמעאל ור"ע, ומה שהביא רש"י כאן הם דברי ר"ע, ור' ישמעאל ס"ל הטוב בעיני האדם והישר בעיני השמים, ע"ש. ונתחבטו המפורשים לתת טעם לדברי רש"י שאחזו את דברי ר"ע, כי לפי פשוטו של מקרא מתפרש סיומו של הפסוק אליבא דר' ישמעאל, והישר בעיני ה', כי לפי דברי ר"ע צ"ל שהאי בעיני ה' חוזר לתיבת טוב שברישא, עיין בגו"א ודברי דוד ועוד. אבל בנוסחת אלקבץ, הטוב והישר, הטוב בעיני אדם, והישר בעיני המקום. והוא בדברי ר' ישמעאל.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם כמוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

תמיהות וישובים

תמי' בספר ישמח משה

בספר ישמח משה עה"ת, כותב בפרשת בלק, בר"ה איעצך אשר יעשה וגו', וז"ל, במוצאי חג השבועות אלי דבר יגונב בחלומי דהאר"י ז"ל חי ל"ד שנין משום דתיקן מה שקלקל בלעם הרשע בל"ד שנין דחי כמבואר בגמרא סנהדרין דף ק"ה ע"ב (ט"ס וצ"ל ק"ו ע"ב) דחי ל"ד שנין, ואתבונן אלי בבוקר והנה הוא אמת דבלעם הרשע פעל השמדות וכו', והאר"י ז"ל תיקן שלא יהיו שמדות והבן זה, עכלה"ק.

ותמוה, רשם בסנהדרין איתא דבלעם חי ל"ג שנים, וז"ל, לרידי חזו לי פנקסי' דבלעם והוה כתיב ב' בר תלתין ותלת שנין בלעם חגירא כד קטיל יתי' פנחס ליסמאא*).

גם מה שכתב דהאר"י ז"ל חי ל"ד שנים, הוא תמוה, רכפי הידוע, דהאר"י ז"ל חי' ל"ח שנים, וכ"כ בסדר הדורות שנת ה"א של"ב, רעלה לשמים בן ל"ח שנת של"ב.

חילל וויינבערגער

דומ"צ דקהל נייטרא

מאונט קיסקא, ניו יע"א

פליאה בדברי הרדב"ז

כתב הרמב"ם פ"ו מהל' שמיטה ה"ח: אין שביעית מתחללת אלא על דרך מקח, בר"א בפרי ראשון אבל בפרי שני מתחלל בין דרך מקח בין דרך חילול. ועיי"ש ברדב"ז שמביא מחלוקת בזה מירושלמי שביעית פ"ח רר' יוחנן סבר אפילו דרך חילול ור' אלעזר סבר רק דרך מקח. ועלה וגסתפ"ק אי פלוגתייהו היא רוקא בפרי שני אבל בפרי ראשון מורה ר"י וא"כ אזלי דברי הרמב"ם בפרי ראשון אליבא רכ"ע או רילמא גם התם פליג ר"י ופסק הרמב"ם כר' אלעזר. והיא נפלאה בעיני, דהרי זו סוגיא שלימה בסוכה דף מ: ובסוף אמר רב אשי מחלוקת בפרי שני אבל בפרי ראשון ר"ה דרך מקח אין דרך חילול לא, וצע"ג.

הק' ישראל שמואל הורוויץ

מנהל התלמוד תורה דחסידי באבוב

לונדון יע"א

(*) אולי נמשך הגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל אחרי לשון הבעל תורים שכתב בפ' בלק עה"ת תמות נפשי מות ישרים, שכן ל"ד שנים חי' בלעם כשהרגו פנחס, עיי"ש. וכבר כתבנו בכר"ש שנה א' קונט' ח' עמוד ל"ב, דהוא ט"ס.

הערה בענין אמירה לעכו"ם ביו"ט

הפני יהושע במס' ר"ה דף כ' ע"א ד"ה בנמרא, כתב וז"ל, ומ"ד משום מתיא אפשר בעממיא משא"כ בשבת ויוה"כ אסור אפי' ע"י עכו"ם אפי' באשתחי דאע"ג דגרול כבוד הבריות שדוחה ל"ת דלא תסור וה"נ ליכא אלא איסור אמירה לעכו"ם אפ"ה גנאי הוא למת שיקבר ע"י שבות דאיסור סקילה ואיסור כרת, כ"כ הרמב"ן ז"ל הביאו המג"א באו"ח סי' רי"א, עכ"ל. (מה שציין לסי' רי"א הוא טעות הדפוס וצ"ל סי' שי"א, והוא בסקי"ג). נמצא לפי דברי הפנ"י, והוא מרמב"ן, דביו"ט דאמדינן ביו"ט ראשון יתעסקו בו עממין אין כאן איסור אמירה, וכן דייק בס' הלכתא רבתא לשבתא פרק ג', ולכאז' צ"ע טובא, ררש"י כ' להדיא במס' ביצה ל"ז ע"א ד"ה משום מקח וממכר, דאסור מן המקרא רכתיב ממצוא חפצך ורבר דבר, — וכן מבואר שם ברף כ"ד ע"ב בעכו"ם שהביא דודן וכו' דאסור שמא יאמר לנכרי וכו', כמבואר שם בתוס', וא"כ גם ביו"ט ליתסר מטעם דגנאי הוא*), וצ"ע.

ובהרי שותא ק"ל טובא על הביאור הלכה סי' תקכ"ט סעיף א' ד"ה לכברו ולענגנו, שמרייק מדברי הרמב"ם דהקרא דממצוא חפצך קאי גם על יו"ט, ולמה לא ציין לרברי רש"י הנ"ל רכ' להדיא גבי יו"ט דקאי האי קרא ולפיכך אסור כל הני דתני במתני' שם, ויל"ע.

יורא ליכמער

מנהל בישיבה קטנה ד'שיכון סקווירא

(*) עיין בערוך השולחן סי' תקכ"ז סעיף ד', שכתב דביו"ט כיון דהרבה מלאכות התירה התורה, א"כ אין לו בזיון אף גם בחפירת הקבר ובתפירת תכריכין ובעשיית הארון, אף שמלאכות הללו לא הותרו ביו"ט, מ"מ כיון דבישול והבערה והוצאה הותרו לגמרי ביו"ט, אין לו בזיון גם בשאר המלאכות, דאין החילול ניכר כל כך, משא"כ בשבת, יעוי"ש.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערו של ידידנו

האברך היקר החשוב והנעלה

מו"ה דוד קאופער נ"י מבני ברק

בהלקח מאתו

אביו הרבני החסיד הנכבד היקר באנשים

מו"ה יוסף קאופער ע"ה מבני ברק

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שוד ושבר בנכולנו, אמן.

המערכת

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

מה נכבד היום בהגלות נגלות מכתבי קודש מרבתינו מאורי עולם אשר לא ראו עדיין אור הרפוס המובאים בכרם שלמה להשתעשע בהם לומרי תורה, ונהניתי מאוד בכתי' הנדרס מוקיני הגאון בעל בית אפרים זצ"ל, בכרם שלמה קונטרס ע"ז עמוד י', שכוונתי לרבריו בשוב קו' מהרש"א זצ"ל על התוס' מכות ב' ע"א ד"ה מעידים אנו וכו' שחייב גלות, שהקשו, וא"ת איך יכולים העדים לחייבו גלות והא יכול לומר מזיד הייתי כראמר גבי אכלת חלב בפ"ק דב"מ וכו'. והק' מהרש"א הא התוס' הקשו בב"מ שם ג' ע"ב ד"ה ומה אם ידצה, איך יכול לומר מזיד הייתי הא אין אדם משים עצמו רשע, ותידצו דעושה תשובה ואינו רוצה להביא חולין לעזרה, ותידצו זה לא שייך כאן גבי גלות. ויישבתי קו' זו, רהתוס' כאן קאי בשיטתם דיבמות ד"פ האשה רבה רס"ל דא"א לעדים לרעת אם הוא שונג וגם מצד אומרנא לא אמרינן דשונג ה' רק מצד מה שהוא שותק בעצמו, נמצא דהוא מנלה לנו שהוא שונג ובלעדו אין לנו שום ידיעה מזה, ונמצא דקו' התוס' בב"מ לק"מ, דאין אנו צריכים להאמינו דמזיד הוא, רק מכיון דאינו אומר דשונג הוא, א"כ חסר לנו הידיעה דשונג הוא, וא"א לחייבו, וזהו ש' התוס' במכות.

והנה זקינו זצ"ל רצה להתאים ש' התוס' ביבמות עם ש' התוס' בב"מ שם, ולענ"ד נראה דשני שיטות המה, וכבר כתבתי מזה באריכות בקובץ עם התורה (קובץ י"ד) ליישב בזה ש' התוס' בקידושין נ' ע"א אשר נלאו כל חכמי לב להבינם, שכתבו שם בחד תירווצא, דגבי קרבן מעילה אינו נאמן לומר מזיד הייתי, וד"מ חולק דנאמן, ותמחו כל האחרונים הא סוגיות מפורשות הן בכריתות וב"מ דנאמן לומר מזיד הייתי, ואיך יתכן בזה מחלוקת. וביארתי דתלוי בש' המחלוקת בין תוס' יבמות לתוס' ב"מ הנ"ל, דהנה לש' התוס' ב"מ אם מן הסתם אנו אומרים דשונג ה' מדוע יהי' נאמן לומר מזיד הייתי, וצ"ל מצד אדם נאמן על עצמו, הגם דלהך לישנא בכריתות דמתרצינן דיבורי' דמזיד הייתי, אינו נאמן לומר לא אכלתי כנגד העדים דאינו נאמן להכחיש את העדים, ורק משום דאמרינן דכוונתו דמזיד הוא, וזה משום דלהכחיש עדים אינו נאמן, אבל לענין מזיד דליכא רק אומרנא דשונג ה', ע"ז נאמן לומר מזיד מדין אדם נאמן על עצמו וזהו מצד גזירה"כ דאו הורע אליו, והנה אם אשם ודאי לא בעי ידיעה ליכא גזירה"כ דאו הורע אליו, וא"כ אינו נאמן לומר מזיד הייתי גבי אשם מעילה, אבל לש' התוס' יבמות דבלעדו הוראתו או עכ"פ שתיקה כהוראה אין לנו ידיעה כלל דשונג ה', א"כ אין נ"מ, ואף גבי אשם בעי' שתיקה כהוראה דשונג ה', אבל אם אומר מזיד, חסר לנו הידיעה דשונג, וא"א לחייבו קרבן, וכל הסוגיא שם בפשטות הולכת דאשם ודאי ל"ב ידיעה וליכא גזירה"כ דאו הורע, דאל"ה אין צריכים שם המנו להאמינו, עיי"ש בסוגיא ותבין, וקצרתי.

עוד שם באותו קובץ (בעמוד י"ב) בתשובתו של הגאון מבערדאן זצ"ל הביא שם קושיא על תי' ההפלאה ורע"א לש' התוס' כתובות ל' ע"ב שהעידו על הסוגיא גבי זר שאכל תרומה דאמרינן קלבד"מ למ"ד דלר' נחוניא בן הקנה אמרינן קלבד"מ אף במיתה בידו שמים, והא נתחייב כנגיבה קודם ואוקמה כגון שתחב לו חבירו לתוך בית הבלועה ומדוע לא שקלינן וטרינן כזה על המשנה דפסחים דאם אכל תרומת חמץ במזיד פטור, ואוקמינן כרגב"ה ופטור מטעם קלבד"מ ומדוע לא נתחייב על הגניבה מקודם האכילה, ותי' ההפלאה דגבי חמץ מיד שגזלו עובר בכל יראה ולפיכך פטור מצד קלבד"מ דלאו דבל יראה, והקשה השואל שם דא"כ מדוע הוצרך לרגב"ה לקלבד"מ דאכילה של איסור

כרת, הא מכיון דגנבו ועבר בכל יראה א"כ קלבר"מ גם על האכילה לשיטת הראשונים בסנהדרין דף ע"ב ע"א דאף בשייבר אחרי שיצא מן המחותר ג"כ פטור מכיון דהגניבה היתה בקלבר"מ פטור אף על השבירה דלאח"כ, הגם שבשעת שבירה אין כאן חיוב מיתה, וא"כ ה"ה הכא ה"י צריך להיות פטור על האכילה אף בלי הקלבר"מ של כרת כיון דה"י הקלבר"מ של מלקות בשעת הגניבה, עיי"ש מה שתירץ, ולענ"ד אמרתי בפשוטו דמה דאמרינן שם דפטור אף בשייבר אח"כ בלי חיוב מיתה, זה רק לענין חיוב מזיק אבל לגבי חיוב נהנה לא אמרינן כן דה"י כמו דאיתנהו בעין דאמרינן לרבה דצריך להחזירו מכיון דהוא בעין, ודק כשייבר פטור, אבל לגבי חיוב נהנה זהו כמו שהחפץ וממון חבירו בעין אצלו וצריך לשלם, והחיוב בסוגיא דף ל' ע"ב גבי זר שאכל תרומה הוא מצד נהנה כמו שמבואר ברש"י ותוס' שם, וא"כ גבי אוכל תרומת חמץ בפסח לא נפטר מחיוב נהנה דבשעת אכילה ע"י הגניבה של קלבר"מ המקורם, רק מצד הקלבר"מ דבשעת אכילה, ופשוט. ומצאתי אח"כ יסוד זה באור שמח פ"ג מהל' גניבה עיי"ש ה"ב ר"ה והנה רבנן בתוס'.

עוד אפשר ליישב ע"ד החידוה, רכשהציתי דברי הפלאה הנ"ל לפי התלמידים, הערתי דלכאור' קשה על הסוגיא דפסחים הנ"ל, מי הכריח להגמ' לאוקמי מתני' כרנב"ה דכרת פוטר מתשלומין שלא אליבא דהלכתא, ומדוע לא אוקמי גם אליבא דירין דמלקות פוטר ומיירי כשהתרו בו על לאו דאכילת חמץ, ובאמת הרמב"ם ז"ל בפיה"מ מפרש למתני' כן. ותירץ ע"ז הצ"ח דהגמ' רצה לאוקמי לעולא דס"ל בכ"מ דממונא משלם מלקא לא לקי, ולפי שיטת רש"י היא בכל התורה, וא"כ א"א לאוקמי בהתרו בו על הלאו דהמלקות אינו פוטר הממון רק אדרבה הממון פוטר המלקות, ולפיכך הוכרח לאוקמי כרנב"ה, וא"כ אזדא לה תירוצי ההפלאה דאינו חייב על הגניבה מצד דמלקות דכל יראה פוטרו, הא הסוגיא אזלא לעולא דמלקות אינו פוטר ממון. ואמר על זה הכחור המצוין יחזקאל שארף נ"י, ראולי כוונת התוס' בקושייתם, דמדוע מקשה זה על מימרת האמוראים דזר שאכל תרומה פוטר לרנב"ה, ומדוע לא מקשה על מתני' דפסחים, דאי נימא לפי דמים משלם גבי תרומה מוכח דטעם הפטור מצד קלבר"מ, וא"כ מוכרח הני אוקימתות דגמ' ממתני', ומדוע מקשה על האמוראים, ועל זה תירץ ההפלאה, דהמשנה יש לאוקמי דמלקות פוטר, וא"כ על המשנה בעצם ל"ק, ורק לפי שיטת עולא דממונא משלם מלקא לא לקי, שוב לא הרווחנו כלום, דהקושיא עדיין תהי' על אמורא לבר, ולא על המשנה בעצם. ובאמת לעולא צריכים לפרש גם את המשנה דמיירי בתחב לו חבירו, אבל מכיון דאינו מוכרח לומר זה על המשנה בעצמה רק לשיטת עולא, א"כ לא עריך ממה דאמרינן כן על הך דזר שאכל תרומה, ודו"ק.

ולפי"ז אזדא קו' השואל הנ"ל, דכל דברי הפלאה אינם לפי אוקימתת הגמ' דקאי על רנב"ה, דק ליישב דלא יהי' מוכרח לפרש המשנה בתחב לו חבירו לכו"ע, וע"ז תירץ דבאמת פטור מצד קלבר"מ דכל יראה, ובזה פטור גם על האכילה, והגמ' דאוקמה כרנב"ה קאי לעולא וצריך לומר באמת דמיירי בתחב לו חבירו, וכל קו' התוס' היתה דקשה על המשנה גרידא, ובזה מתרץ ההפלאה דלא קשה על המשנה בעצמה. ובמה שכתב הנאון מהרש"ם זצ"ל לחלק הא דפטור בשייבר אח"כ, שהוא דוקא בקלבר"מ דמיתה, אבל לא במלקות, הסברא אינה מובנת כ"כ, אבל יש להסביר עפ"י יסוד של הנאון ר"ח מבריסק זצ"ל דמיתה פוטר עצם החיוב, אבל במלקות הוא רק דלא יהבינן שניהם אבל אינו פוטר בעצם, ודו"ק בכ"ז.

משה דוד שטיינזארציל

רב דקהל בית אפרים

ור"מ דמתיבתא עץ חיים דכאבוב

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

לכבוד המערכת החשובה של הקובץ החשוב „כרם שלמה“.

אחדשה"ט, ראשית הנני בזה להכיר לכם טובה שעשיתם עמדי להכניס רברי הדלים בהכרם החשוב שלכם (קונטרס ע"א עמוד כ"כ"ב), אשר עיי' דברי מתאמרין בבי מדרשא, יישר כחכם וחילכם לאוריתא. והנה באו אלי כמה וכמה תלמידי חכמים שבעירו לפלפל עמי בדרכה של תורה זה סותר וזה בונה, ע"כ אמרתי להעלות על הכתב מה שהשבתי להם, בקיצור גדול כפי מה שאפשר.

(א) הנה עוררו אותי, שלפי דברי בכרם שלמה יוצא שהמחמם את המים לאכילה (דהיינו לשתייה) ולא לרחיצה אינו חייב עליה, ונמרא מפורשת הוא בביצה ל"ד ע"א תניא אחר מביא את האור וכו' ואחר מביא את המים, ואחר מביא את התבלין וכו' כולן חייבין, ע"כ. והא הכא דמיירי מבישול לאכילה ולא לרחיצה, שהרי נתנו אח"כ לתוכה תבלין ואעפ"כ חייב המביא את המים לבד נ"כ, (והנה רדך אנב בתוספתא שבת פ"ב מובא ברייתא זו, ושם יש תוספה, ואחר הביא את הבשר" וזה לשונה, . . . ואחר מביא את המים ואחר מביא את הבשר ואחר מביא את התבלין ע"כ, וכן הוא גירסת הרמב"ם, וגירסא זו מסתבר יותר כי לא מצינו בש"ס שיביאו תבלין למים לבד, כי בדרך כלל מוזכר תבלין לענין תבשיל). עכ"פ מבואר בנמרא זו שהמביא את המים לבד נ"כ חייב אף שכאן בישול המים הוא לאכילה ולא לרחיצה, (ובאמת מנמרא זו דייק האגלי טל, שחייבים על בישול המים).

והשבתי להם בפשטות, דאילו היה מחמם את המים לשתותן לברם בפני עצמן, באמת לא היה חייב לדעת הרמב"ם בהלכה ג' שם, דלשתות אותם היה יכול בלא בישול וא"כ הבישול לא הועיל כלום, אמנם כאן בנמרא מיירי שחימם את המים לא לשתותן בפני עצמם, אלא כדי לבשל בהן את הבשר ואת התבלין, ובוה שפיר חייב, דבצונן לא היה יכול לבשל את הבשר ואת התבלין, וא"כ שפיר אהני ליה חימום המים שעיי' ויכל לבשל בהן את הבשר והתבלין, והוה ממש כמחמם את המים לדחוף בהם והכי נמי מחמם הוא את המים לבשל בהן את הבשר והתבלין, וזה פשוט.

(ב) עור ברצוני להעיר, שמה שכתבתי בכרם שלמה דבהלכה ג' מיירי הרמב"ם מ„שמן“, הכוונה היתה מדברים שהן „כמו שמן“ (למ"ד ששמן אין צריך בישול), ונמשכתי אחר דברי הרב המגיד שכתב שמקורו של הרמב"ם בהלכה ג', שדבר שאין צריך בישול פטור, הוא משמן, וכוונתו שבשמן המחלוקה הוא רק אם שמן צריך בישול או אין צריך בישול, ואם לא היה צריך בישול אז כולי עלמא היה סוברים דפטור, ועיין בהנהגות חת"ס בשו"ע סימן ש"ח ס"ג שכתב ג"כ כהאי לישנא, דהרמב"ם בהלכה ג' מיירי מדברים שהם „כמו שמן“ עיי"ש, אמנם לפי האמת אנו קי"ל ששמן צריך בישול.

ומאחר ראירינן משמן אמרתי להעלות על הכתב שלפי דרכנו ב„כרם שלמה“ מיושב נמי קושיא האחרת של האגלי טל שהקשה שם על הרמב"ם, וז"ל שם באות י"ז „אך עדיין קשה וכו' מהא דקי"ל בפרק כירה, שמן יש בו משום בישול, ובעכו"ז ל"ח אמרינן האי משחא שלוקא דארמאי אמר רב ספרא למאי ניחוש לה, אי משום בישול עכו"ם נאכל כמות שהוא חי הוא עכ"ל. וכיון שנאכל כמות שהוא חי א"כ פטור עליה לדעת הרמב"ם בהלכה ג', ואנו קי"ל ששמן יש בו משום בישול, זהו תוכן קושתו עיי"ש בדברי האגלי טל.

והנה לפי דרכנו בכרם שלמה לא קשה מיד, משום דהא דקי"ל דשמן יש בו משום בישול היינו בישול לסוך בהן, רהכי איתא שם בשבת מ' ע"ב, א"ד יצחק בר אברימי פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ ובקשתי להניח לו פח שמן באמבטי, ואמר לי טול בכלי שני ותן, שמע מינה תלת, ש"מ שמן יש בו משום בישול, ע"כ. ופירש שם רש"י

ובקשתי להניח פח של שמן, להפשיר לסוך הימנו קורם הרחיצה עכ"ל, הרי לך שהבישול בשמן הוא כדי לסוך בה (כמו במים שהוא כדי לרחוץ בה), וכן שכן מובן מאליו שלא קשה כלל קושית האגלי טל, דלענין אכילת השמן שמיירי בה במסכת עכו"ז באמת אין צריך בישול משום שהוא נאכל כמות שהוא חי, וע"כ אין בו משום בישול עכו"ם (שהוא איסור אכילה), ומה דקו"ל בשבת רשמן יש בו משום בישול היינו לענין סיכה דאותו מ"ד סבירא ליה דאין סכין בשמן צונן אלא בשמן חם וכיון שכן אהני ליה בישולו וחייב עליה, משא"כ לענין אכילה יכולים לאוכלו אפילו בלא בישול, וזה פשוט.

ג) עוד שאלו אותי על מה שכתבתי בכרם שלמה שאם נתכוין לעשות המלאכה אלא שלא נתכוין לתכלית חשובה רק לתכלית שאינה חשובה, כי הא דהמבשל דבר שאין צריך בישול שפטור הוא משום שהבישול אינה חשובה דלא אהני ליה להמבשל מפני שהיה יכול לאוכלו גם בלא בישול ועל כן פטור עליה משום שבשבת צריכין מלאכת מחשבת וזו אינה מלאכה חשובה, אבל אין הטעם שהבישול לא מיקרי כלל בישול, דוראי מיקרי בישול, ואפילו במבשל דבר שכבר נתבשל שפטור בשבת מ"מ בישול האחרון מיקרי בישול ולענין בשר וחלב חייב עליה כמבואר ביו"ד סימן פ"ז עיי"ש בדרכ"ת, רק דבשבת פטור משום דבעינן מלאכת מחשבת, וא"כ כ"ש שהמבשל דבר חי שאין צריך בישול דהבישול בעצם מיקרי בישול רק שאינה חשובה, ואז אינו פטור מטעם דבר שאינו מתכוין או מטעם מלאכה שאין צריכה לגופה עיי"ש בדברנו, ושאלו אותי מנא לי הא מלתא, והשבתי להם שהוא באמת נמרא מפורשת לפי דעתי בשבת דף ע"ו ע"א דאמרינן שם, כי אתא רבין אמר המוציא תבן כמלא פי פרה לגמל (שפיה גרולה יותר משל פרה) דכו"ע לא פליגי דחייב, ע"כ. הנה לפניך שהמוציא תבן כמלא פי פרה (נאמר למשל שמלא פי פרה הוא כזית) לגמל שפיה גרולה יותר (נאמר למשל שהוא שני כזיתים) חייב עליו, ואע"פ שהוא נתכוין להוציאו לגמל, ולגמל כזית תבן אינה חשובה, מ"מ הוא חייב כיון שהוא חשוב לגבי פרה ואע"פ שהוא לא נתכוין כלל לפרה מ"מ חייב, כיון שנתכוין עכ"פ למלאכת ההוצאה. וכמו כן כאן בבישול המים, אע"פ שהמבשל נתכוין לצורך שתיה, ולצורך שתיה פטור משום שהבישול אינה חשובה, מ"מ כיון שהבישול חשובה לרחיצה, חייב עליה, כמו בהוצאת תבן לגמל שחייב על מלא פי פרה אע"פ שהוא לא נתכוין להוציאם לפרה, מלאכת מחשבת הוא וחייב.

ואף דלכאורה אפשר לחלק בין הוצאת תבן לבישול המים, דבהוצאת תבן אין החסרון בהמלאכה אלא החסרון הוא בהשיעור שהתבן הוא מעט ואינה חשובה וע"כ כשהוא ראוי לפרה אמרינן שחייב עליה משום שע"ז מיקרי דבר חשוב, משא"כ בבישול המים החסרון הוא בהמלאכה ולא בהשיעור שהחסרון הוא שהבישול לתכלית שתיה אינה חשובה, וכיון שכן אולי לא יועיל מה שהוא ראוי לרחיצה כיון שאינו מתכוין, מ"מ חילוק זה אינו אלא משפה ולחוץ אבל בתוכה איננו רואה שום חילוק. (והנה אפילו אם לא יהיה ראייה מנמרא זו מ"מ נראה ע"פ סברא שהדין דין אמת דרבר שאינו מתכוין שהוא פטור אינו פטור רק כשלא נתכוין להמלאכה, אבל אם נתכוין להמלאכה רק לתכלית שאינו חשוב, אז חייב כשהמלאכה ראויה לתכלית שהוא חשוב ג"כ, ואע"פ שהוא לא נתכוין אליה מ"מ זה לא מיקרי דבר שאינו מתכוין, אמנם כאמור יש לפלפל ע"ז).

והנני בזה יודיכם דושה"מ,

ה"ק ישראל דוב הלכרשטאם

אנטווערפן

כס"ד.

כבוד ר' בני מזערכת כרם שלמה, כלו מחמרים וממתקים מלא יין ישן שרעת זקנים נוחה הימנו.

שמחתי מאוד לקבל הגליונות, ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה, ואצרף איזה הערות: (א) בקובץ ס"ט עמוד מ"ג ברברי הגאון ר' דוד אופנהיים שמפרש דלכן לא מוזכר בתורה בשבעת המינים זית, רק שמן, רזית קשה לשכחה. נתכוון בזה למהרש"א בהוריות י"ג ע"ב כח"א שכתב כן, עיי"ש.

(ב) שם באותו דיבור, כתב רבש תמרים יפה ללימוד ומרגיל לשון תורה. — כן אי' בירושלמי פ"ד ה"ה רתענית, ומר"ר דות (ה', ט"ו), ודו"ק.

(ג) בקובץ ע"ב עמוד מ"ג במדוד תמיהות וישובים על משנה רתמיר פ"ה מ"ו, עיין תפא"י אות ל"ח, ועי' ג"כ ברש"ש שעמר ע"ז.

(ד) בקובץ ע"ה עמוד ל"ה בפ' תצוה בשם המפרשים דמיכאל שר התורה בנימטריא מאה ואחר סגולה לזכרון עיי"ש. כ"כ בשו"ע של הארז"ל עמוד צ"ו עיי"ש.

(ה) בקובץ ע"ו עמוד ל"ו תמי' על המהרש"א פסחים ק"ב. — גם לי הי' קשה כן, ולענ"ד אפ"ל ברוחק, מכיון דכתוב ויקח את מחלת בת ישמעאל וגו' על נשיו, ודרשינן הוסיף רשעה על רשעתו (עיי"ש ברש"י), א"כ הוי כאילו כתיב גם גבי מחלת בת ישמעאל שהיתה מורת רוח.

(ו) שם, ישוב לרברי הישמח משה. אפשר להוסיף דכעין זה מצינו בפ' וארא, (ו', י"ג) ויצום אל בני, וכן נמצא להיפך, (שמואל-א', א') ואתפלל על ה' וגו', ועיי"ש ברר"ק.

(ז) ודרך אנכ אכתוב מה דק"ל לענ"ד, כאמרי פנחס להרה"ק ר"פ מקוריץ סי' תתל"ג כ' בזה"ל, גם אמר מה שאומרים העולם מארוך אפשר לעשות קצר, כי אצל שאל ודוד אירע כך, משא"כ בהיפך לא מצינו, עכ"ל. ולענ"ד צע"ג דעי' ויק"ר אמור כ"ו סוף הפרשה על שאל ודוד שכ' בזה"ל, הא למדת שאפי' יהא אדם קצר ונתמנה מלך נעשה ארוך עיי"ש, הרי בפירוש להיפוך, וצע"ג ליישוב.

(ח) עוד ברצוני לשאול, הפי' בתרגום יונב"ע בשלח (י"ז, ט') כא"ר, מעתר בזכוות אבהתא רישי עמא וזכוות אימהתא דמתילן לגלימתא וכו', מה הפירוש בזה. ולולי דמסתפינא אמינא דצ"ל לגבעתא, והיינו דאמהות משולים לגבעות, ואשמח לשמוע מה הנכון בזה*).

(ט) גם בתרגום יונב"ע פ' אחרי (ט"ז, א') תריין בנוי דאחרן כהניא רברביא, עיי"ש. יל"ע אם הי' רינס ככה"ג. ולפ"ז יהי' מתורץ קושיית העולם (שו"ת הרא"ש כלל י"ג) על רברי המדרש שחטא בני אחרן הי' שחטא להם מעיל, ומקשים וכי כהנים גדולים היו. וכן קשה על רברי המדרש שנענשו שלא הי' להם נשים, וכתיב וכפר בעדו וכער ביתו, והרי זה נאמר גבי כה"ג.

(י) וע"ע בתרגום יונב"ע פ' תבא (כ"ו, פ') ותיעלון לות כהנא די יהוי ממני לכהן רב דיומיא האינזן עיי"ש. וצ"ע היכן מצינו שביכורים צריך לתת דוקא לכה"ג. ואסיים מעין הפתיחה תזכו להגדיל תורה,

ח. נ. ליכטנשטיין

קרית חסידים, חצור הגלילית

ארץ ישראל

(*) עיין בערוך אות ג' ערך גלם, שהביא מכמה מקומות בתרגום ירושלמי, שתירגם על תיבת נבעות, גלימתא.

בעזה"ש"ת.

כבוד המערכת הנכבדה שלו' רב.

הנני להעירכם בקשר למה שהבאתם בקובץ לחודש אייר דף ל"ו (מתחת לקו), מתנא א' שראה איש פשוט שקופץ מעל אגם מים מעבד לעבד וצועק שמא וכו'. הנה ראיתי בספר חסידים סי' י"ח וז"ל: אל תתמה על החפץ כי בוראנו אשר הוא בוחן לבות אינו שואל כי אם לב האדם אשר יהי' תמים עמו וכו' וגם הקב"ה שמח עליו שמחה גדולה ואומר כמה הוא מזמר לפני לפי דעתו על זה נאמר ורגלו על אהבה וכו'. מעשה בכחן א' שהי' פורש כפיו ואומר ישמרך, והי' שם חכם א' והעבירו מלפני התיבה לפי שאינו יורע לחתוך האותיות אשר בכרכת כהנים והראוהו מן השמים לאותו חכם כי אם לא יחזרנו יענש ברבר, ע"כ. ובחנהות מקור חסד מציין שם לספר חסידים סי' ה"ו (שנדפס עפ"י כת"י פארמא) מעשה כארם אחר (וישראל הי') שהי' רועה בהמות ולא הי' יורע להתפלל, וכל יום הי' אומר רבש"ע גלוי וידוע לפניך שאילו הי' לך בהמות ונותנם לי לשמרם, לכל אני שומר בשכר ולך הייתי שומר בחינם, כי אני אוהב אותך, פעם אחת הי' תלמיד חכם אחר הולך לרדכו ומצא את הרועה שכך הי' מתפלל, אמר לו שומה אל תתפלל כך, אמר הרועה אליו האיך אתפלל, מיר לימר לו הת"ח סדר ברכות וק"ש ותפלה, על מנת שלא יאמר עוד מה שהי' רגיל לומר, לאחר שהלך אותו ת"ח שכח כל מה שלימד לו, ולא התפלל, וגם מה שהי' רגיל לומר הי' ירא לומר מפני שאותו צדיק מנע ממנו, ראה אותו ת"ח בחלום הלילה שהיו אומרים לו אם לא תלך ותאמר לו שיאמר מה שהי' רגיל לומר קורם שבאת אליו תרע הרעה אשר תמצא אותך כי גזלת לי אחר מן העוה"ב, מיר הלך ואמר לו מה אתה מתפלל, אמר לו לא כלום כי שכחתי מה שלימרתני וגם צויתני שלא לומר אם הי' לו בהמות, אמר החכם כך וכך בא אלי בחלום, אמר מה שהיית רגיל לומר. רבני ירידכם מעריצכם החותם בכרכת, ר"ח סיון שנת וקדשתלם תיוס לפ"ק.

ישראל רובין

ברוקלין נ.י.

בס"ד.

כבוד מערכת כרם שלמה.

קבלתי במתנה את שבעת הכרכים של קובצי כרם שלמה מאת דורי היקר הרבני החסיד מופלא ומופלג וכו' מו"ה משה חנוך גרינפעלד שליט"א. הנה הקובץ כרם שלמה אינו זקוק לשבחי, כי הלא ראוה מלכים (מאן מלכי רבנן) ויהללוהו. שמו מופיע ברחבי תכל כקובץ מהודר ומשובח, ולפי ידיעתי הוא הקובץ המשובח ביותר מעת התחלת הופעת הקובצים, כי אף אחר מהם לא הי' מלא וגדוש בכמה מדורים ומסודר בסדר נאה כמו הקובץ הזה. השי"ת יעזור שתמשיכו להלאה בעבורת הקורש להרפים רבני רבותינו הקורמים, ולקבצם במקום אחר, ובווראי יש כזה תועלת מרובה בעולם התורה, וכפי שמוכיח העבד, שכבר מובא בספרים החרשים.

וכעת אכתוב איזה הערות שעלה במצורתי בעת למרי בכרך האחרון (משנת

תרש"ם).

(א) בקונטרס א' עמוד כ"ט, אודות שיעור יד סולדת בו, יעוין בפתחי תשובה יו"ד סי' צ"ב סק"ב שמביא משו"ת חות יאיר סי' ק"א שמשער שיעור חמימות שראוי להחמיר בחמימות הרוק, ומ"ש מאו"ה שהשיעור יד סולדת הוא יד ארם בינוני ולא כריסו של

הק' ישראל בצלאל דוד ווערצבערגער
ברוקלין, ניו יארק

[illegible]

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יעקב ריעגער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ברוך הורוויץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' זאב וואלף כ"ץ נ"י להולדת הבן
להרב חיים מרדכי בערינשטיין נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' יהושע אלימלך דעמביצער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף טובי' הורוויץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק מאיר טווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
להולדת הבן

להרב מנחם יחזקאל גראסס נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' מנחם מענדל פאנעט נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה גאלדמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה עקשטיין נ"י להולדת הבן
יוזב' לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויש"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן הלוי אלכויס נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אהרן יחיאל הלוי כארנשטיין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אלי' (כ"ר שלום) באכנער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ארי' זאב שטורץ נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להנה"ח מו"ה ארי' ליכוש בראנער נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' דוד ווייזער נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר ר' דוד ליכטנשטיין נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים צבי צעהנווירטה נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יוחנן דעגריין נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק אייזיק חיים גריפפעל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ישראל זאב פישמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה אברהם פילער נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה משה שאול אמענט נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' נפתלי פאסטען נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שאול בורנשטיין נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
יוזב' לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם פרוינד נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יוסף לעפקאוויץ נ"י ממאנטרעאל לנישואי בנו נ"י
להנה"ח מו"ה יוסף מאנדעל נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח בנש"ק מו"ה ישראל דאכנער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה מרדכי אלטר בערגמאן נ"י לנישואי בנו נ"י
להרב מו"ה פסח קופיעץ שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים רבאבוב לנישואי בתו
תחי'

להאברך היקר ר' חיים וואלף נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' דוד אליעזר מנחם שווימער נ"י מאנטווערפען תלמיד ישיבתנו
לנישואיו

יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל
מתוך עושר ואושר נחת והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם דעמביצער נ"י לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה דוד יצחק ד'אנקונא נ"י מטאראנטא לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים צבי גרינשטיין נ"י לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק אייזיק הכהן האנדלער נ"י לאירוסי בנו נ"י
להנה"ח מו"ה ישראל אהרן קעסלער נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר
שמעון נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה שלמה ראובן לויפער נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר חיים
נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה שמעון הלוי בלומענבערג נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר
אלימלך נ"י תלמיד ישיבתנו
להב' החתן הנעלה כמר אהרן שווארץ נ"י תלמיד ישיבת קדושת ציון בקרית
באבוב לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

דמי החתימה לקובין, כרם שלמה

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנארע = 20 דאלער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

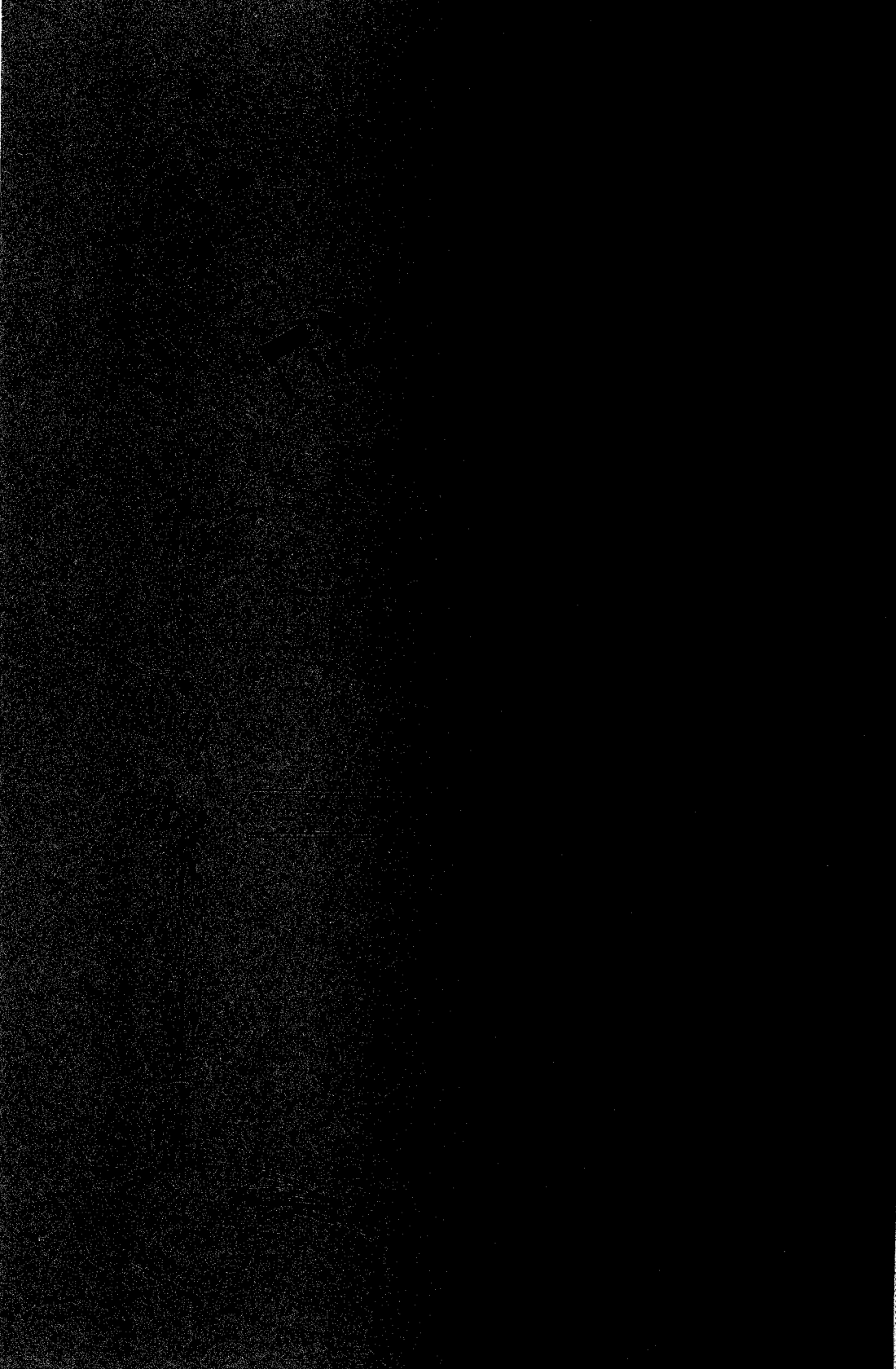
בשאר ארצות = בדואר רגיל 20 דאלער לשנה

בדואר אויר 30 דאלער לשנה

m:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה

זר"ע קוד"ש מחצבתה

מגזע בעל זרע קודש, ישמח משה, אד"ר דבי עילאי זי"ע

מרת רחמה ע"ה

בת הרה"ח מו"ה יהודה חיים כ"ץ שענירער הי"ד

אשת הרה"ח הנכבד מו"ה קלמן לעזער נ"י

נפטרה בשם טוב ביום כ' לחודש אלול שנת תשמ"ה לפ"ק

אחר סבלה מכאובים קשים

שקבלתם באמונה ובכשתחון ולא התמרמרה

* * *

אבי הרה"ח ר' יהודה חיים כ"ץ ע"ה הי"ד

בן הרה"ג מו"ה ניסן כ"ץ שענירער זצ"ל אבר"ק זעקלעטשין וראבד"ק קראקא

אמה מרת לאה הי"ד בת מו"ה יהודה לעזער מאושפצין ע"ה

ויוצ"ח, החתן יצחק בועז, הב' אברהם דוד, דוב בעריש, משה, מורל, זיסל, פריידא
ע"ה הי"ד

נהרגו עקה"ש בשנת תש"ג לפ"ק ונקבע היא"צ ליום ט"ו אב

זקנה הרב הגאון מוה"ר ניסן כ"ץ שענירער זצ"ל בן מו"ה אברהם ע"ה

נלב"ע ביום ד' דחזה"מ פסח שנת תרצ"ד לפ"ק

זקנתה הרבנית מרת שרה ע"ה הי"ד

זקנה הרה"ח מו"ה יהודה ב"ר יצחק בועז לעזער ע"ה

זקנתה מרת פרומט בת מו"ה דאובן שו"ב נייפעלד ע"ה

נהרגו עקה"ש ביום ט' שבט שנת תש"ג לפ"ק

דודה הרה"ח מו"ה משה ב"ר יהודה לעזער ובתו שרה פעסיל הי"ד

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בני' וחתנה,

יהודה חיים לעזער ומשפ'

דוד בועז לעזער ומשפ'

יצחק שלום לעזער ומשפ'

ניסן לעזער ומשפ'

יצחק יוסף לעזער ומשפ'

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אמי מורתי

מרת מרים בת מו"ה יהושע ע"ה

נפטרה ביום י"ח לחודש מרחשון שנת תדש"ם לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,

חיים זיענער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמות

זקני הרה"ח מו"ה יוסף עוזר במו"ה חיים בנימין יאנאווסקי ע"ה

נהרג עקה"ש ביום א' אלול

זקנתי מרת שינדל מלכה בת מו"ה משה ליב ע"ה

נהרגה עקה"ש ביום א' אלול

ובניהם שנהרגו עקה"ש

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי,

בנימין בארבער

חותמין בברכה

כצאת השנה מקדימין אנו את פני
כבוד קדושת עט"ר מרן אדמו"ר שליט"א
בברכותינו הנאמנות

ברכת כתיבה וחתימה טובה לאלתר לחיים טובים ולשלום
בבריות גופא ונהורא מעליא ובחיוזק ואימוץ כח להשפיע עלינו כל מיני
השפעות טובות כשאיפת נפשו הטהורה.
ונזכה כולנו יחד במהרה לקבל את פני משיח צדקנו
תחת דגלו של כ"ק רבינו שליט"א, אבי"ר.

ופה מקום אתנו לאחל ולברך לכל אנ"ש וידידינו החותמים הנכבדים שיחיו
שנה טובה ומאושרת.

תכלה שנה וקללותי' — תחל שנה וברכותי'

כעתירת וברכת,
המערכת

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ערב יום כיפור

בסליחות לערב יום כיפור. במה אקדם ואכף פני לא יקח שוחר, ובידי איך מעש ועל זאת לבי יפחד, אבל עתה בזכרי יחוד מלכות שם המיוחד, ועל זאת אני בוטח באומרים ד' אחד, ומושכים כולם יחד מזה אחד ומזה. כדי להבין הכוונה בדברי הפזמון, נקדים דברי הנהג"ק מוהר"ר צבי אלימלך מדינוב זי"ע בספרו מגיד תעלומה על מס' ברכות (בריש המסכת) שכתב הטעם על התחלת תורה שבע"פ במצות קריאת שמע, דהנה מבואר בכתבי מרן האר"י ז"ל ובספרי המקובלים דכל התורה והמצות שהאדם עוסק בעודו חוטא מוסיף עי"ז ח"ו כח בסט"א (כמאה"כ נירו לכם ניר ואל תזרעו אל הקוצים), והנה אדם אין צריך בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, אמנם וכי ס"ד שיתכשל האדם מתורה ומצות עד כי יתקן לגמרי את אשר עוית ע"י תעניות וסינופים, זה אי אפשר לומר, אך יועיל לזה ההרהור תשובה ובפרט קודם הלימוד. אך הנה יש עונות שאין להם כפרה בתשובה גרידתא, רק תשובה ויוה"כ ויסורין כנודע בארבעה חלוקי כפרה שהי' ר' ישמעאל דורש (יומא פ"ו ע"א), ועוד יש עונות חמורים כגון עון חילול השם, שנאמר עליהם אם יכופר העון הזה לכם עד וגו', וכי ס"ד שהאיש שיש בו עון חילול השם לא ילמוד ולא יעסוק במצות לעולם כל ימי חייו, מחמת שלא נגמרה אצלו הכפרה, זה אי אפשר לומר, אבל יש תרופה לזה כוזה"ק פ' במדבר, דאית חובין רלא מתכפרין עד דאיתפטר בד נש מעלמא והאי דיהיב גרמי' ודאי למוותא ומסיר נפשי' וכו' כמאן דאיתפטר מן עלמא עיי"ש, הרי מדברי הוזה"ק נלמוד לדעת, דמי שמוסר נפשו בכח באמת, יהי' לדצון לפני ד' כאילו מסר נפשו בפועל ויכופרו לו כל העונות אפילו אותן העונות החמורים שאינם מתכפרים עד דאיתפטר וכו'. והנה קריאת שמע הוא מסירת נפש בכח לקבל על עצמו באמת למסור נפשו על אמונת אלקי עולם ויחודו ואחדותו ית"ש, ועי"ז יכופרו לו להקורא ק"ש במס"נ, כל העונות, ויהיו לדצון לימוד תורתו וקיום מצותיו, ולזה הקדימו בתושבע"פ מצות ק"ש לכל מצות התורה, כי ע"י המצוה הזאת שהיא מס"נ, יוכל לקיים כל מצות התורה, עכזה"ק יעווי"ש.

ועפ"י דבריו הקדושים יובן היטב מה שמדקדקים חסידים ואנשי מעשה בקומם בבוקר השכם בעוד ליל, מקבלים עליהם עול מלכות שמים באהבה ע"י קריאת שמע תיכף אחד ברכת התורה, אף שלא הגיע עדיין זמן קריאת שמע, כי עיקר קריאת שמע היא מסירת נפש הגורמת כפרת כל העונות, שע"ז יוכל האדם לעסוק בתורה ולהתפלל בלי שום חשש שיפלו ח"ו אל הקליפות, ולכן ראוי שקודם שיעסוק אדם בתורה, וטרם שיתפלל, יקרא קריאת שמע.

וזה יש להעמיס בהמשך הפסוקים בפדרשת האזינו, יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי וגו' כי שם ד' אקרא הבו גורל לאלקיננו, דהכוונה על האמור, יערוף כמטר לקחי, קאי על התורה, כמאה"כ כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו,

תזל כשל אמרתי, זה קאי על התפלה, שיהיו נא אמרינו לרצון לפני ארון כל, ואי ריש חשש שח"ו החיצונים יחטפו התפלות או שיוסיף ח"ו כח בסט"א ע"י לימוד תורתו, שהרי אין צריך בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, על זה אמר, כי שם ד' אקרא הבו גודל לאלקיני, שאקרא שם ד' בקריאת שמע, לגדל ולקדש שמו יתברך בעולם, כדילפינן בנמ' מהפסוק הבו גודל לאלקיני שבהזכרת השם עונים ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וקבלת עול מלכות שמים הוא ענין מסירת נפש כנ"ל, ואז סר עוונותיו וחטאותיו יכופר.

ויתכן לומר שלזה נתכוון דוד המלך ע"ה בתהלים, שיר המעלות ממעמקים קראתיך ד', ראף שירדתי כבר בעומק השפלות, עכ"ז, ר' שמעה בקולי, זהו קול התורה, תהינה אזניך קשובות לקול תחנוני, זהו קול התפלה, ואף כי, אם עונות תשמר יה ארני מי יעמוד, שהרי ישנם עבירות שאין מועיל עליהם תשובה, וא"כ יש חשש ח"ו שתהי' מזה יניקה להס"א, עכ"ז קויתי ד' קותה נפשי, שעדיין יש תוחלת ותקוה לנפשי, ובאיזה אופן, נפשי לד' משומרים לבוקר, ע"י שאמסור נפשי לד' בכל יום תיכף בבוקר בעת קריאת שמע, וכדברי הזוה"ק בפ' בלק (קצ"ה ע"ב) דוד המלך שוי גרמ' בהדי אינון דמסרי נפשיהו על קדושת שמי' דכתיב כי אליך ד' נפשי אשא, וזהו שאמר, נפשי לד' משומרים לבוקר, ועי"ז יחשב לו כאילו מסר נפשו להשי"ת בפועל ממש, והוא יפרה את ישראל מכ"ל עוונותיו, כי כח המסירת נפש מועיל לכפר על כל העוונות, אף אותן שאין להם כפרה ע"י תשובה.

ובדבר האמור יתבאר על נכון אמרינו בפזמון הנ"ל, במה אקדם ואכפ פני לא יקח שוחד ובירי אין מעש ועל זאת לבי יפחד, הכוונה, כי הנני נרעש ונפחד מאימת יום הדין, שהרי יש בידי עבירות שאף תשובה ויוה"כ אין מכפר עליהן, ועי"ז אין בידי מעש, ריש לחוש שכל המעשים טובים שעשיתי הלכו ח"ו לעמוקא דתהומא רבה ברשת הסט"א, כי כל זמן שלא נתכפרו אותן העבירות, אז התורה והתפלה לא פרחית לעילא, אבל עתה בזכרי יחוד מלכות שם המיוחד, על זאת אני בטוח באומרים ד' אחר, שע"י קבלת עול מלכות שמים בקריאת שמע, באמירת ד' אחד, ומושכים כולם יחד מזה אחד ומזה, היינו למשוך ולהאריך באמירת ד' אחד, ולכוון אז שמוכן למסור נפשו בפועל ממש על ייחודו ואחרותו ית"ש בעולם, זה יועיל לכפר על כל עוונותינו, ולהסיר כל מסך המכדיל בעדנו, שיתקבל לימוד התורה והתפלות לרצון לפני ארון כל.

הערות בגליון ספר הלבוש על או"ח

(מהגאון בעל חות יאיר זצ"ל¹)

סי' תקע"א סעיף ב'. ות"ח וכן מלמדי תינוקות אינן רשאים לישב בתענית משום שהתענית מחלישו וממעטו במלאכת שמים וכו', מיהו כשגוזרין תענית בציבור לא יפרשו עצמן מהם.

ג.ב. וכמה גדולים מחסירי אומותינו כתבו שאם נודע לו איזה חטא אשר חטא או פשע, ודאי יתענה, ויש מהן כתבו שכגון אנן אם אנו נכלה כל ימינו בתענית לכפרה איננו משיגין, כודאי כל הירא יענה בצום נפשו, כולי האי ואולי ירחם.

סי' תקפ"ב סעיף ה'. ובג' אחרונות מוסיפין ג"כ להתפלל על החיים כשמגיע לוכל החיים יודוך סלה יאמר וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך. י"א שאין להיות בנוסח זה אלא ה' תיבות כנגד ה' חומשי תורה שבזכותה נח' ולכך מדלגין טובים, ולא ירעתי איזה רוח שטות עבר על בנייהם לרלג טובים ואינם רוצים להתפלל על חיים טובים, על כן אני אומר שאם רוצה לרלג ידלג כל ויאמר טובים.

ג.ב. וכן נוהגין בוירמיה, וב"ח בשם מהרש"ל שאין להוסיף על ה' תיבות ובכל פעם אומרים כל חוץ מבנעילה שאומרים טובים ולא כל, וע"י המדפיסים נשתבשו המנהגים.

סי' תקפ"ו סעיף י"ו. וכן אם נתן עליו זהב בעובי השופר בין בצד הרחב מלמטה בין בצד הקצר למעלה במקום הנחת פיו הוי כמוסיף עליו כל שהוא ופסול וכו'.

ג.ב. צ"ע.

סי' תרי"ז סעיף ג'. ולא דוקא עוברת אלא אפי' כל אדם שהריח ריח אוכלין ונתחוררו פניו מסוכן הוא אם לא יתנו לו ונותנין לו מעט וכו'.

ג.ב. ואין צריכין ללחוש לו כלל.

(1) הגאון מוה"ר יאיר חיים בכרך זצ"ל נולד בשנת שצ"ח לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר משה שמשון בכרך ראבד"ק ווירמיהשא. בשנת תש"ז נתקבל לאבד"ק קאבלעניץ ומשם נתמנה לאבד"ק מאננצא, ואח"כ כיהן פאר כאבד"ק ווירמיהשא. נרפס ממנו ספר שו"ת חות יאיר, מקור חיים על או"ח, הנהגות על הרי"ף, וכמה תשובות בספר חוש השני לזקנו הג"ר אברהם שמואל בכרך אבד"ק ווירמיהשא. נלב"ע ביום א' שבת שנת תס"ב לפ"ק. הנהגות הללו הועתקו מעצם כתו"ק בגליון ספר הלבוש על או"ח (פראג שס"ט) המונח בגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מוה"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. בראש הספר נמצא חתימת הגאון בעל חות יאיר זצ"ל, "הק' חיים בן הגאון מוה"ר שמשון שלי"ט בכרך", וגם הוסיף חרוז קטן, "נזר עזמינו ונחליך חושים, להגות תמיד בחמשה הלבושים". בספר לבוש הג"ל ישנם הנהגות על פני כל הספר, וכעת הרפסנו רק על ההלכות הנהוגות בימים הבאים לקראתינו לטובה, ובהזדמנות אחרת נקוה ברצ"ה להדפיס יתר ההנהגות.

סי' תרכ"ג סעיף ב'. לפיכך יזהרו החזנים לקצר ולא להאריך כדי שיוכלו להתפלל תפילת נעילה בזמנה שהיא עיקר כל התפילות שהכל הולך אחר החיתום. נ.ב. ואותן הממהרין ומבליעין ומקלקלין תפילת מנחה כדי שיתחילו נעילה בזמנה דווקא אז לא יפה עושין, רק שלא יתחילו בלילה.

סי' תרס"ג סעיף א'. יש טועין ואין אומרים ומנחתם בין יום שני ליום שלישי משום דס"ל דמנחתם שאומר אחר יום שלישי קאי אתרווייהו, וכן בכל יום אין אומרים ומנחתם בין ימי הספק, ונ"ל שטעות נמור הוא שהרי אם היום יום שני הרי כאילו הקריב הקרבנות בלא מנחה ובלא נסכים שהרי התפילה במקום הקרבנות תקנום, ואין סברא לומר דמנחתם האחרון קאי אתרווייהו, שאין הלשון וְעוֹד דנראה כשיקרא, דמשמע דמנחתם של שני הימים יחד הם כך, וזה אינו וכו'.

נ.ב. ואני בעוני לא ידעתי תמה כלל, ויפה יש בלשון שלשה עשרונים לפר וכו', לפי המספר של כל מין יום ביומו הנזכר.

ב חסן נעילה הוא פסוק לשקיעת החמה כשהוא בראש האילנה ויש לזהר שלא יאחרו להתפלל אותה כלילה אלא עד סכוד לשקיעת החמה בענין שיסיימו אותה עם צאת הנכבים שהפיל' זו כתענית ציבור היא כנגד נעילת שער היכל שבמקדש שהיו ביום אחר הדלקת הנרות של בין הערבים כעבד הרוצה לצאת מבית המלך וקודם שיצא הוא מבקש פרס ומנת המלך ונועל השער אחריו וזה לא היה אלא קודם צאת הנכבים שהיו אין כוס עבודה בקורש אלא ביום ועוד שהרי מן הדיון יט נשיאות כפים לנעילה ואין נשיאות כפים אלא ביום דאיתקש לשירות כמי שנתבאר למעלה סימן קכ"ט מה שירות ביום אף נשיאות כפים ביום לפיכך יזהרו החזני' לקצר ולא להאריך כדי שיוכלו להתפלל תפילת נעילה בזמנה שהיא עיקר כל התפילות שהכל הולך אחר החיתום ומשמע זה פותחין הארץ בכל תפילת נעילה כמו שיכתבאר בסעיף ד'. וכשמחללין אותה שלא בזמנה מהני כשיקרא שאומר דברים לפני השכינה שאינם כן שהרי מזכירין כמה פעמים בעת נעילת העער והשערים כבר נגעלו והיו הפת' סגור' וזהו סדרה הש"צ אומר אשרי וכו' לציון וקדים כדי להפסי' כינה וציון תפילת מנחה חצי קדיש על הפסוק' שבאשרי וכו' לציון ואחר כך מתפללין שבע ברכות כמו בכתוב אלא שבמקום וכתבנו אימרים וזחמנינו ובהודאה במקום וכתוב אומר וזחמנו ובקשים שלום במקום נזכר ונכתב אומר וזחמנו ואומר רדיו ובטמניע לאתה ידוע אומר אלה נתן יד לפרשעים ואינו חותם שכבר שלמו ז' ברכות כמו בשאר תפילות :

ואין להחזיר
והוא יאמר
הוא יאמר
הוא יאמר
הוא יאמר
הוא יאמר
הוא יאמר
הוא יאמר
הוא יאמר
הוא יאמר

גליון ספר שער המלך

מהגאון מוה"ר שמואל סג"ל לנרא אבר"ק פראג זצ"ל⁽¹⁾

בשער המלך הל' חמין ומצה פ"א הלכה ג' ד"ה איברא. איברא שרברי התוס' רחולין (רף פ"א ר"ה הנח) הם תמוהים במ"ש בתחילת רבריהם רוקא היכא רב' לאוין סמוכין זה לזה קאמר רלא אתי [חר עשה ומנתק תרי לאוין], והביאו ראי' מגזל רלא לקי משום דניתק לעשה, דהא לאו רלא תגזול הוו תרי לאוין סמוכים זה לזה בפרשת קדושים סימן י"ט דכתיב לא תעשוק את ריעך ולא תגזול.

נ.ב. מה שהקשה הרב על תוס' חולין שכתבו דכגזל ועושק לא הוי ב' לאוי דסמיכי, לא קשה לרעתי, דהתוס' ס"ל דאת רעך, דכתיב בין לא תעשוק ללא תגזול, הוי הפסק בין ב' לאוין, ובחידושי למס' ב"מ הארכתי בזה.

שם בטעם המלך ד"ה בענין. — כל הדיבור.

נ.ב. ידוע בשער בת רבים, וכל באי שער עירינו יודעים שבדרוש שבת הגדול שדרשתי בשנת תקנ"א⁽²⁾, דרשתי את כל זה ברבים, וגם הוא ה' אז אצל הדרשה, ובא אח"כ לכיתי ושאל ממנו לכפול לו הדברים, ואיך חצף כולי האי לכתוב הדברים משמו, הכי קרא שמו טעם המלך, ננבא גניב ומעמו טעם. ואולם מה שכתב שיש כמציאות ביטול העשה בלי השבתה היכא שזרק לשאר נהרות בלי

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ז' קונט' י' עמוד י"א. — אל יפלא בעיני המעיין כי בתוך ההערות על הגליון, יוצא הגאון מוהר"ש לנרא בלשונות חריפים נגר בעל הנהות טעם המלך על השער המלך, כי בעל טעם המלך כבר נתגלה קלונו להיותו איש מדון וזיפן, וכנודע נהג הגאון בעל חתם סופר זצ"ל בעת למדו השיעור עם התלמידים, אם נזרמן לו ללמוד לפנייהם מתוך ספר שער המלך אשר נרפס עמו הנהות טעם המלך, כיסה בנגרו רברי הטעם המלך, באומרו כי בו תלוי האשמה על ירירת מצב היהדות בעיר פראג ע"י שערך מלחמה נגר הגאון מוהר"ש לנרא זצ"ל ועיכב בערו מלעלות על כסא הרכנות בעיר פראג למלאות מקום אביו הגאון בעל נוב"י זצ"ל. — בעל טעם המלך הרפים אז קונטרס קטן מלא זלזולים על הגאון מוהר"ש לנרא, ונקרא בשם „האורב“ (פלוגתא רשמואל — תיובתא רשמואל) ובשולי הרפים הנהות בשם „עט מהיר“. בשער הקונטרס כתוב שמחברו הנהו, פנחס חנני' ארגוני די סילוא ס"ט, וגם כתוב על השער שנרפס בשאלאניקי, אבל כבר נודע שבעל טעם המלך הוא הוא המחברו, וכמו שהעיר בעצמו בספרו טעם המלך בריש הל' גירושין, שכותב שם, ועי' בס' האורב בהנהת ע"ט מהיר"ש שם הארכתי יותר וכו'.

גם בספר חוקי חיים (מונקאטש תרנ"ז) להגאון מוה"ר חיים צבי ווינקלער אבר"ק ראצפערטה זצ"ל, כותב ברף י"ד ע"א „ושמעתי שהחת"ס לא רצה לעיין בספר טעם המלך“. ורי בזה.

(2) עיין בשו"ת נוב"י מהר"ת חאו"ח ריש סי' צ"א שכתב הגאון מוהר"ש לנרא בזה"ל: דרשתי פה בכה"כ מיזל בשבת הגדול שנת תקנ"א לפ"ק בסוגיא דקיימו ולא קיימו במס' מכות רף ט"ו כאשר מפורסם לכל באי שער עירנו שהי' באסיפת כל הלומדים ובני הישיבה הש"י (ונרפס קצת מזה בצל"ח למס' ביצה), ואעפ"כ איש אחד שלח בו יד להתלבש עצמו במה שהי' בכח השגתו לתפוס, לזאת אמרתי הנה פה מקום אתי לפרסם הרברים, עכ"ל.

פירור. הנה שמע ולא תפס כל הרברים שאמרתי, כי זה רחיתי, דויל בתר טעמא, למה לא הוי השכתה בשאר נהרות והואיל ונמצאים ספינות בשאר נהרות העובדות שם, ואפשר שתטלנו משם, ולפ"ז גם ביטל עשה לא הוי הואיל ואיכא במציאות שיצא משם וישביתו כדון, ומי שמדקדק ויורד לעומקא דסוגיא במס' מכות שם, יראה דלא חשוב ביטל העשה אלא היכא דליכא שום מציאות עוד לקיים העשה, ולפי שבושו של הגנב הזה ה"י יכול למצוא אופן כיטול העשה בלי השכתה (חסר כאן איזה תיבות).

שם ד"ה וכו'. — כל הדיבור.
נב. גם זה נגב מדרוש הנ"ל.

שם ד"ה ובהאי דמפקפק. — כל הדיבור.
נב. נוגב דעת הבריות וכתב מה שנאמר באורים ותומים, ומסיים שוב מצאתי באורים ותומים, ולמה השחית דיו ונייד מה שכבר נרפס בספר אחר, ומי שמכיר אותו ידע דלאו בר הכי הוא, וכל דבריו גנובים הם אם תכרוק אחריו.

שם בשער המלך ד"ה ודרך אנב. — נתקשיתי בדברי דבינו ז"ל [שפסק בכובש שר שכיר דאינו לוקה משום דנותן לתשלומין] דאמאי הוצרך למעס דלאו הניתן לתשלומין, תיפוק לי' משום דהו"ל לאו שאין בו מעשה דאין לוקין עליו. ובהוצאות דברי לפני מור"י נר"ו כה הראני שנמצא כתוב אצלו משם מוהר"י בי רב ז"ל ליישב זה רמשו"ה הוצרך למעס זה משום דמשכחת לה מעשה כגון שנמל החפץ מיד האומן בחזקה ולא רצה לשלם לו דבההיא שעתא עביר מעשה, ואע"ג דאם נתנו לו אומן בחצי היום אינו עובר עד שישקע היום כמ"ש רבינו שם בסמוך, מ"מ כיון דמתחילתו ע"י מעשה בא, לאו שיש בו מעשה קרינן ב"י עכ"ד. וק"ל עלה לדעתו ז"ל ממ"ש רבינו בהל' מלוה ולוה וכו', ולכן נראה רמש"ה הוצרך רבינו למעס זה, משום דמשכחת לה מעשה כגון שבאותה שעה שלקח החפץ מיד האומן בחזקה שקעה עליו חמה דהו"ל לאו שיש בו מעשה כנ"ל.
נב. לדעתי לא הועיל כלום בתירוצו דאף שלקח החפץ בחזקה מיד האומן עדיין לא עבר על לאו דלא תלין דהא אם חוטף החפץ ביד אחר וביד שני זורק לו המעות כודאי לא עשה שום איסור בהך חטיפה, רק שעובר הואיל ואינו נותן שכרו בשעת שחוטף החפץ, א"כ ליכא מעשה בהעברת הלאו. ועוד לדירן דקו"ל אין אומן קונה בשבח כלי, וכן פסק הרמב"ם בפ"י מהל' שכירות, א"כ אינו עובר כלל במה שחטף, ששלו הוא חוטף, דק הלאו הוא בזה שאינו פורע שכירות. ועיין במס' ב"מ דף ק"ב ע"א בבעי דר"י בקבלנות שם מבואר דאם יש לאומן שיעבור על גוף הכלי אז הוי הלואה ולא שכירות, וא"כ ממנ"פ, אם האומן רוצה להחזיק על שכירות בהך חפץ א"כ הוי הלואה ולית ב"י משום כל תלין, ואי אין האומן רוצה להחזיק בהחפץ א"כ לא עביר מידי בהך שחטף החפץ, דשלו חטף, רק שעובר על כל תלין הואיל ואינו פורע לו בזמנו, ובזה לא עביר מעשה⁽³⁾.

(3) עיין מש"כ בזה בספרו שו"ת שיבת ציון סי' ק' אות ב'.

שם בטעם המלך ד"ה ואולם אנכי. — כל הדיבור.
ג.ב. תפח עצמותיו של זה הגנב, כי דברים האלה שמע ממני בדרוש שבת הגדול, וכבר נרפס זה בשמי בצל"ח על מס' ביצה, והרבה דברים הרפים אשר שמע ממני בדרוש זה.

בשער המלך הל' שופר פ"א הלכה ג' ד"ה ולע"ד נראה. — וזהו דמורד הנאה ממעיין ראסור לטכול בה כימות החמה, כבר כתבנו שם משם המאירי ז"ל דהיינו טעמא מפני שהוא נהנה ממנו אחר המצות, דהיינו אחד שנטהר. ג.ב. כן מוכח מהא דקיי"ל בי"ד סי' י' דאם שחט מסוכנת בסכין של ע"ז שאסור, אף ששחיטה היא מצוה, כמו שמונה אותה הרמב"ם וסמ"ג במנין המצות, והרי מצות לאו להנות ניתנה, עיין בס' כו"פ שם, אלא ודאי כיון שנהנה מן השחיטה אחר המצוה שאוכל הבשר, וכן בכותב גט על אסורי הנאה באה"ע סי' קכ"ד שאסור לכתחלה לרעת התוס', והרי גט הוא מצות עשה לרעת הרמב"ם, ולמה לא נימא מצות לאו להנות ניתנה, אלא הואיל ונהנה מגט זה לאחר זמן שפטור משאר כסות ועונה, הוא נהנה מן הגט, ובספר גט פשוט לא דק בזה. ולכאורה יש לתמוה מהא דאיתא במס' סנהדרין מ"ח ע"א החופר קבר לאביו והלך וקברו במקום אחר הרי זה לא יקבר בו עולמית, ולפי הה"א שם, אביו לא רוקא, וטעמא הוא משום הזמנה למת נאסר, וקשה הא קבורה הוא מצוה דכי קבור תקברו והרי מצות לאו להנות ניתנה, ולמה לא יקבר בו מת אחר, בשלמא לפי האמת הוא משום כבוד אביו, אבל לפי מה דס"ד קשה, ואין לומר דסוגיא דהתם אתיא אליבא דרמ"ד מצות להנות ניתנה, זה אינו, דהרי קא שקל ושרי' על רבא דסובר הזמנה לאו מלתא היא, והרי רבא סובר דמצוה לא להנות ניתנה, וא"כ לפי דעת המקשה בלא"ה ה"ל לו להקשות למה לא יקבר בו עולמית הא מצות לאו להנות ניתנה, וצריכין לומר דסוף סוף קא מתהנא מני' האיני צריך לעשות קבר אחר והוי משתכר באסורי הנאה, ראי לאו קבר זה ה"ל צריך לקנות ולעשות קבר אחר, וצ"ע אי מחשיב נשתכר באסורי הנאה, ויש בזה אריכות דברים ואין מקומו כאן. עוד אפשר לומר דגם בקבורה יש לו הנאה אחר המצוה דאם לא יקברוהו איכא בזיוני רבני משפחתו, ועיי' בסנהדרין דף מ"ו ע"ב בתוס' ד"ה קבורה משום בזיוני ע"ש, ודו"ק.

בשער המלך הל' שופר פרק ב' הלכה ו' בד"ה והרא"ם. — מיהו מה שתירץ הוא ז"ל [=הפר"ח] רכשחל בשבת לא גזרו משום שמא יתקן משום דא"כ מחזי כחוכא ואיטלולא, רבי"ט לא גזרו ובשבת גזרו, ק"ל עלה רא"כ לב"ש דס"ל בפ"ק ד"ט דאין מוציאין את הלולב מרה"י לרה"ר בי"ט משום דס"ל דלא אמרינן מתוך, וכן לר"ע דס"ל הכי בפ"ק דפסחים, א"כ היכי גזרו בשבת משום גזירה שמא יעבירוהו הא בי"ט נמי איכא הך גזירה דשמא יעבירוהו, ולומר דלמאן דס"ל דלא אמרינן מתוך ה"נ דלא גזרו שמא יעבירוהו משום דמחזי כחוכא ובי"ט נמי לא גזרו משום דמיעקרא מצוה לגמרי, זה ודאי דוחק גדול, דסתמא דמתני'

יום טוב של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעים אבל לא במדינה וכו', משמע דהלכה פסיקא היא, ואם איתא לא ה' משתמיט בנמרא לומר מתני' דלא כב"ש ור"ע דלית להו מתוך.

ג.ב. לא ידעתי שום קושיא בזה, דהא מרא רשמעתא הוא רבה, והרי הוא סובר דב"ש וב"ה לאו כמתוך פליגי אלא אי עירוב והוצאה ליו"ט, וב"ה ס"ל אין עירוב והוצאה ליו"ט, עיין ביצה דף י"ב ע"א, וא"כ אף שר"ע לית לי' מתוך גבי הכערה אבל באיסור הוצאה מסתמא ס"ל כב"ה דאין איסור הוצאה כיו"ט.

גם מה שכתב דהך מתניתין דבמקדש היו תוקעין אבל לא במדינה ולכ"ע נזרו ביו"ט שחל בשבת משום שמא יעבירו, דלא משתמיט בגמ' לומר מתניתין דלא כב"ש. מה יענה הרב לר' אליעזר דס"ל רשור וכל מכשיריו רוחה שבת, הרי ע"כ לית לי' הך מתניתין, ואם ר"א סובר כן ממילא גם ב"ש סובר כן דהא בירושלמי מחלפא רב"ש לר"א רשמתי הוא ור"א מתלמידי דב"ש, עיין מס' ביצה דף ל"ד בתוס' ר"ה [ואומר].

שם בטעם המלך ד"ה הנה מה שהקשה. — היותר נכון בענין הזה [רשמה יעבירנו]. כי ודאי לא יהי' כלל שום איסור כרת ורק איסור בעלמא, דמה בכך אם יעבירו, הא קי"ל כר' יוסי בסוכה (מ"א ע"ב) דאמר אם טעה והעביר לא מחייב כלום דהא טעה בדבר מצוה הוא, ואם עביר מצוה וראי הוי טעה בדבר מצוה לכולי עלמא.

ג.ב. שמע רברים מה שהיו תלמידים מפלפלים בדרך בריחתא, והדיוט הזה כתב על הספר דברים שאין בהם ממש, ומעיד על עצמו שאינו יורע פשוטין, והדיוט הזה לא ירע הפירוש מה הוא טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה, וכרי שלא יטעה הוואה בדרך העברה פן יש ממש בדבריו, אפשר לו מה טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה, רהיינו שעושה מצוה מן המצות, ובכלל עשיית מצוה זו נעשה עבירה כגון שנוטל לולב ואתרוג רעיקר מצותו הוא ליטול לולב ובהך נטילה הוא מעביר ד' אמות ברשות הרבים, א"כ כנטילה זו שיצא בה ידי חובת לולב הי' בהול והעביר ד' אמות ברה"ר, סובר ר' יוסי במס' סוכה שפטור, או שהי' לו למול ב' תינוקות א' בע"ש וא' בשבת וטעה ומל את של ע"ש בשבת, או שמצא עולת עוף וסבור שהוא חטאת עוף ואכלה, וא"כ בעשיית המצוה הוא גוף העבירה, אבל בשופר כשמעביר ד' אמות ברה"ר, וכי הוא רצה לקיים עיקר המצוה בהעברה הזאת, הלא בהך העברה ברשות הרבים עדיין לא קיים המצוה, דהמצוה היא בשעת התקיעה ולא בשעת העברה, וכן בתקנת כלי שיר אינו מקיים המצוה בתקון זה, ומעולם לא נצטוונו ליטול את השופר, [ולא] להעביר השופר ד' אמות ברה"ר, ולא לתקן השופר, רק נצטוונו לשמוע תקיעה של מצוה, ואיך שייך בזה לומר טעה לעשות מצוה, ועיקר כוונת טעה בדבר מצוה ולא עשה, היינו שטעה וסבר שמקיים בזה עיקר המצוה כגון למול הבן או לאכול חטאת העוף, ודבר זה הוא פשוט אשר תינוקות של בית רבן יודעין אם רואים דברי הרמב"ם מהלכות שגגות הלכה ח', וזה ההדיוט אין בו דעת לשאול, כי אם מה ששמע.

בשער המלך ה' לולב פ"ח הלכה ה' ד"ה ואין ממעטין כ"ט. — ק"ל ראם עבר ולקטן כ"ט אמאי כשר הא הו"ל מהב"ע ואמרין בריש פרקין, לולב הגזול פסול מה"ט וכו'.

ג.ב. קושיתו לא קשיא מירי, דהא תני עבר ולקטן כשר, היינו שההדרם כשר לצאת בו, ונפקא מני' לאחר שלא עשה האיסור, הוא כשר לצאת בו, ובאמת זה שעבר ולקטן לזה לא מהני לי' משום מצוה הבאה בעבירה, ואף לשיטת מלחמות ה' שסובר רגם לאחרים שייך מצוה הבאה בעבירה, היינו דוקא בגזל לפני יאוש, דביר מי שהוא, עדיין הוא בגזילה, דהואיל ולא נתייאשו עדיין, אבל בשאר איסורין לכ"ע לא הוי מצוה הבאה בעבירה אלא למי שעשה האיסור ולא לאחרים. עיין במג"א סי' תרמ"ט ס"ק ג', ועיין בט"ז ובמג"א ריש סי' תרנ"ה.

שם בד"ה אחר זמן רב. — ראיתי להמרדכי בר"פ שכתב וז"ל, כתב הרב אביגדור הכהן כשחל הושענה רבה להיות באחד בשבת וקצצו גוים ערבה בשבת והביאו כשרה ולא אמרין מצוה הבאה בעבירה היא דהא תנן אם מיעטן כשר ומיירי אפי' במשיר כו' ולא מיפסיל משום מהב"ע כו' יע"ש. ודבריו תמוהים כי לא פורש מאיזה טעם לא אמרין ככה"ג מהב"ע וכו'.

ג.ב. [רב]רי המרדכי [יש] לפרש דהיכי ... שלא נעשה האיסור בשבילו כמ"ש לעיל, וכן פירש במרדכי ואף שהמרדכי פי' שם ואפשר אסור לישאל שבא בשבילו [מ"מ] כיון שהוא דבר מצוה, זה קאי ... שהביאו מחוץ לתחום, שרי משום [מצוה], כיון דעיקר האיסור היא דק שמא יאמר להביא, ובמקום מצוה לא חיישינן לזה דלא יעשה מצוה הבאה בעבירה. עיי' מג"א וט"ז ריש סי' תרנ"ה, אבל בעבר וליקטן באמת אסור לזה שעשה האיסור, ולאחר מותר.

בטעם המלך ה' איסורי ביאה בד"ה והנה ראיתי (ובדפוסים שלנו, בד"ה עוד רגע). — ראיתי למרן נודע ביהודה חלק א"ח סי' ל"ה וסי' ל"ו עומד בספק אם החלות הטומאה נקראת מוסיף לענין איסור, ואף שהוא דוחה ג"כ את הטעם בשתי ידים, מ"מ לא מצא ראיי' לזה, ובגוף הענין שעומד שם בסי' ל"ו אי איסור נבלה חל על איסור יה"כ בנתנבלה ביה"כ, ואין ולא דפי' בירי, וסיים והדבר צריך אצלי תלמוד עיי"ה בכל זה. הנה אם יתבינן לן מעפרות רגליו אשר דש בעקבו ומיילינין עינן, אמנם מה אעשה אם לא ראה ולא ידע כל דברי הראשונים שכבר עמדו בזה, והוא רש"י ותוס' בשבועות (כ"א ע"א) וכן תוס' בפסחים, וכו'. ג.ב. עפרא לפומי' ... אשר רגל על לשונו לחרף ולגרף וללעוג על דברי חכמים, ובוראי כתב זה בעת אשר נתגלה סרחונו בדברים ... וגילח את זקנו ונסע לוינא להעליל על הגאון ז"ל, וקנה כתבים ואסף שמועות והעלו על הספר לעשות לעצמו שם וכתב דברים ומהפך ומבלבל ולא ידע פשוטן של דברים, והתוס' ורש"י כתבו זה לד"ש דס"ל אאחע"א אפי' באיסור כולל ומוסיף, וכתבו דלד"ש אין האיסור יוה"כ חל אפי' בנתנבלה ביה"כ, ומה ענין זה לספיקא של אאמ"ו הגאון ז"ל שהוא מפוסק לדידן דס"ל אחע"א ככולל ומוסיף, אי טומאת נבילה חשוב לאיסור מוסיף וכולל וחל על איסור יוה"כ.

בסוגיא דר"ה דף כ"ו ע"ב

מהגאון מוה"ר מיכאל בכרך זצ"ל ראב"ד דק"ק פראג¹

ר"ה שנת התק"ט לפ"ק

הרמב"ם פ"א מהל' שופר כתב וז"ל, ושופר שתוקעין בו בין בר"ה ובין ביובל היא קרן הכבשים הכפוף, וכל השופרות פסולים חוץ מקרן הכבש, עכ"ל. ותפשו עליו כל הבאים אחריו, ובראשם הראב"ד, ועיין בסור סי' תקפ"ו ובב"י שם. ואנכי הרואה רשפיר הוכיח הרמב"ם כן מגמ', ואי לא מסתפינא הייתי אומר דכוותיה עיקר, ובתחלה נדקדק בלשונו, במ"ש בתחלה קרן הכבשים הכפוף דמשכחת קרן הכבש דאינו כפוף, וממ"ש אח"כ חוץ מקרן הכבש ולא כתב נמי כפוף כברישא משמע להיפך דסתמן כפופין. והרב בכ"מ כ' דהאמת דסתמן כפופין, וכ"כ בשם הר"ן והסמ"ג, ונדחק במ"ש ברישא קרן הכבש הכפופים, ע"ש. ואם אמנם שאין אני כרי להשיב על דבריהם, מ"מ אדון לפניהם כתלמיד יושב ע"ג קרקע, ואוכיח דהאמת דאיכא נמי קרן הכבש דאינו כפוף, וראיית הכ"מ אינו ראייה, כמו שאבאר דלדעתם פירושא דהסוגיא תמוה מאוד.

הנה יש לדקדק בסוגיית הש"ס (ר"ה כ"ו ע"ב) טובא, לדעת הפוסקים דס"ל דבמתני' פליגי בלמצוה ולא לעכב, חדא דפריך שם אר' לוי ממתני' דקתני שופר של ר"ה של יעל פשוט, קשה מאי פריך, וכי לא אסיק המקשה ארעת' די"ל דר' לוי סובר כר"י דמתני', ואי הי' דעת המקשה דטפי הי' לו לפסוק כת"ק, א"כ לא מתרץ התרצן מדי. וע"ק אהתרצן דהשיב רס"ל כר"י, מאי האי דקאמר הוא דאמר כי האי תנא, דהלשון הזה תמוה מאוד, דמשמע כאלו לא שמענא ולא ידענא מעולם דאית תנא רס"ל הכי, והא במתני' קתני לוי. וע"ק לאיזה צורך מביא הברייתא דר"י סבידא לוי הכי, ובקיצור הו"ל לשנוי דס"ל כר"י דמתני'. ועוד יש לדקדק בהאי ברייתא דקתני היו תוקעין ולא אמר בר"ה תוקעין כו', כבמתני'. וע"ק הא דהקשה אח"כ ולימא הלכתא כר"י, דלמא מש"ה לא אמר הכי דה"א דלעכב פליגי, והוצרך לפרש רלא פליגי רק למצוה. וע"ק הא דאמר אח"כ במאי קמפלגי כו', למה המתין לפרש פלוגתי' עד עתה, ולא מפרש תיכף הכי אמתני', והאיך תלוי זה בהאי מימרא דר' לוי. וע"ק הא דאמר וביה"כ כמה דפשיט כו', מנ"ל דר"י ס"ל דביה"כ נמי מצוה בפשוטין, דלמא ה"ק, בר"ה מצוה בכפופין, וביה"כ ליכא שום מצוה ומותר לכתחלה בפשוטין, רלית לוי גז"ש, וכמו שפירש הל"מ דעת הת"ק לגבי תענית בפ"א מהל' תענית. וע"ק גם לרעת התוס' והרמב"ם דהפלוגתא הוא בלעכב, עדיין קשה במאי קמפלגי, וכי משום האי טעמא כמה דפשיט או כמה דכיף אם תקע בכפופין לת"ק ובפשוטין לר"י למה

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ז' קונס' י' עמוד ט"ז. ד"ז הועתק מכת"ק והגיע אלינו מאת ירדנו הנגיד והנדיב לב ד' יהודה ברוך הכהן פרענקיל נ"י מוויען. ישא ברכה מאת ד'.

לא יצא, ואין זה מספיק לשעם פלוגתייהו. וע"ק לדעת התוס' ושאר פוסקים דפליגי בלעכב, קושייתם דהקשו מתחלה אפירש זה להיכן אזלי, וכי פשוטין וכפופים כתיב בקרא. ועוד איכא ד' מחלוקת. ועוד הא ר"ל מצוה קאמר. ועוד יש לדקדק הא דלא קאמר ר"י במתני' בשל זכרים כפופין כדנקט בבבלייטא, כמו דקאמר הת"ק של יעל פשוט, הנם דסתמן פשוטין.

וכדי ליישב כל הקושי' והדקדוקים נראה לפרש הסוגיא באשר שלפענ"ד כן הי' דעת הרמב"ם בפירושא דהסוגיא, ומכח קושיות הנ"ל יתברר דהדיון עמו, ונ"ל לפרש הא דאמר הת"ק של יעל פשוט היינו למצוה ולא לעכב, וטעמיה דלתפלה בעינן פשוטין משום נשא לבבינו כו', והאמת דמשעם זה אם תקע בכפופין יצא בדעבד, והא דנקט של יעל משום דסתמן פשוטין, ובתענית בשל זכרים כפופין, אינו רוצה לומר דבכך הוא המצוה, רק דלא איכפת לן, וסגי גם בזכרים ואפי' בכפופין, וכמ"ש הל"מ בפ"א מהל' תענית, ור' יודא סבר דבר"ה בעינן זכרים דוקא, ואפי' לעכב, וטעמי' כדי להזכיר עקידת יצחק, אמנם בזה מורה להת"ק דמצוה בפשוטין, וא"כ צריכין של זכרים פשוטין, דאיכא נמי בשל זכרים פשוטין, ודלא כדעת הכ"מ, ומש"ה לא נקט בלישני' זכרים כפופין כבבבלייטא, ולדיד' פסול של יעל אפילו בדעבד, וביובל ס"ל דמותר אפי' בשל יעל, דלית לי' גז"ש, ור' לוי אמר דשל ד"ה מצוה בכפופים, ופריך עלי' ממתני' דס"ל לת"ק דמצוה בפשוטין, ולא פליג עלי' ר"י בהא וס"ל נמי דמצוה בפשוטין, דק דפליגי אם כשר בשל יעל, והאיך אמר ר' לוי דמצוה בכפופים, ומשני הוא דאמר כי האי תנא, רוצה לומר דבבבלייטא מוכח להדיא דר"י סבר דמצוה בכפופים, דתני' רי"א בר"ה היו תוקעין בשל זכרים כפופין, הלשון היו תוקעין משמע דאינו מדינא רק דהעיד דכך עשו, והיינו למצוה, דאל"כ הול"ל תוקעין, ור"ל דעשו מצוה מן המוכרח ותקעו בכפופין, א"כ שפיר פסק ר"ל כר"י בבבלייטא, ובמתני' לא איירי בפשוטין או בכפופין האיך הוא המצוה, רק דאיירי בלדינא, והשתא שפיר פריך ולימא הלכתא כר"י, כיון דר"י נמי ס"ל דמצוה בכפופין, ומשני אי אמר כו', והשתא הוכרח לפרש פלוגתייהו דלמה ס"ל לת"ק דמצוה בפשוטין, ור"י ס"ל דמצוה בכפופין, ובלא האי מימרא דר' לוי לא הי' צריך לפרש פלוגתייהו משום דבמתני' יש לפרש דר"י נמי ס"ל דמצוה בפשוטין כת"ק וכנ"ל, רק אר' לוי קשה במאי פליגי, וקאמר דר"י ס"ל דבר"ה כמה דכיף עדיף, וביה"כ כמה דפשוט עדיף, ומוכח דר"י ס"ל דביה"כ נמי איכא מצוה בפשוטין מבבלייטא, דהלשון היו קאי נמי על וביובלות בשל יעלים, ור"ל דביובל היו תוקעין בשל יעלים, וזה העיר, וע"כ נמי משום דאיכא מצוה, וקאמר הטעם כמה דפשוט כו'.

ועתה לפירוש זה מיושבים כל הקושיות והדקדוקים שהקשיתי לעיל, וגם קו' תוס' לא קשה לפי' זה, דהאמת דבמתני' פליגי בלעכב, והיינו אי בעינן דוקא של זכרים או לא, דלר"י בעינן ולת"ק לא בעינן, ובעינן אי מצוה בפשוטין או בכפופין לא מוכח ממתני' דפליגי, וא"כ לא קשה מהא דנקט ר"ל מצוה, דזה אינו ענין לפלוגת' דלעכב דמתני', דר"ל קאי אכפופין וס"ל נמי דשל זכרים בעינן ואפי'

בדברי המג"א בהל' ראש השנה סי' תקצ"א

מהגאון מוה"ר יהודה ליב קארלבורג אבר"ק קרעפעלד זצ"ל¹)

ב"ה. קרעפעלד ב' דר"ח מרחשון ודברי נפלאתי"ך אשיחה (תקפ"א) לפ"ק

חכמת אדם תאיר כשמש וירח, אור תורה עליו זורח, אה' ידידי
תלמידי המופלג בתורה ובחכמה חריף ובקי מו"ה הירש אויערבאך
נר"ו.

אשר הלינותם עלי אתה ואביך ידיד נפשי הגאון נר"ו על אשר לא השיבותי
דבר ולא חצי דבר על אגרותיכם החמודות, דעו לכם כי אחוני הקאטארה
כמשלש חרשים ולא הרפני כמשלש חרשים, על כן גברה יד העצלות לבלתי השב
לרבים ונכבדים על כל דברי שלו' ואמת אשר באו אלי מקרוב ומרחוק, לא אמרן
אלא אפי' בדברי תורה, אמנם לאחיך המופלג יצ"ו אשר שאלני שאלות בלמדו
מס' ר"ה, ושמתני בדבריו בראותי אותו מדקדק יפה ושואל כענין, השיבותיו
כהלכה כאשר הבטחתיו להשיבו על כל דבר אשר ישאל ממני.

והנה בשבת שובה לא אמדתי אלא דבר קטן מאד בסוגיא דמכפר עושה
תמורה, כי לא מצאה ידי לעיין כדאוי, ע"כ לא אעתיק לך מאומה מענין זה, אך
בענין הנורד מזרע אברהם אשר החלותי תת לפניך בכתבי לשערמבעק, אודיעך
בזה המעט אשר הוספתי לחרש מענין לענין באותו ענין.

מה שהקשה הרב מג"א סי' תקצ"א על הריב"ש, נהי דאין עשו בכלל זרע
אברהם, מ"מ י"ל דאקרי זרע יצחק והנורד מזרע יצחק אסור בבני עשו, וא"כ
האומר עקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכר, אפי' עשו בכלל, ע"ז כתב הרב
מחצית השקל דבר שנתחדש לו בהיותו דורש ברבים, דלדעת הריב"ש י"ל
דלזרעו תזכר שב על אברהם שזכר בתחלה, דעיקר הנסיון הי' לאברהם, דבענין
העקירה יפה כח האב מכה הבן כמ"ש המפרשים, ע"כ אנו מבקשים שיזכר
הקב"ה זכות העקרה לזרעו של אברהם ברחמים, וכבר תירץ כך הרב שאלות
יעבץ ח"א סי' קמ"ד. אבל אני תמה מאד על הרב מג"א ועל שני המאורות
הגדולים ... איך נעלם מהם בהעלם אחד שו"ת מהרימ"ט [חלק שני] חלק א"ח
סי' ו' ראיהו [מביא קושית] השואל ואיהו מפרק לה כפרוקא דהרב שאלות יעבץ
ומחצית השקל. . .

והרמב"ם כתב פ"ד דהל' בכורים הלכה ג', הגר מביא וקורא שנאמר
לאברהם אב המון גוים נתתיך הרי הוא אב וכו' ולאברהם היתה שבועה תחלה
שירשו בניו את הארץ, וכתב הכ"מ, כלומר, אע"פ שאברהם אב לכל העולם, לא

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד י"א. — ד"ז הועתק מכתב"ק
המונה באוסף שוואדראן בירושלים. (מחמת שנקרע קצת מהמכתב, חסדים כאן כמה
תיבות).

נמלו גרים חלק בארץ, מפני שבתחלה קודם שאמר לו כי אב המון גוים נתתיך, היתה השבועה, נמצא שלא זכו אלא בניו ממש. והרב שאנת ארי' סי' מ"ט כתב, פי' זה אין לו טעם וריח, ואיהו ז"ל מפרש כוונת הרמב"ם דבשביל אברהם לחוד לא הי' לו לומר לאבותינו, ואהא מתרץ דלאברהם היתה שבועה תחלה, ושפיר מצי גר למימר לאבותינו בשביל אברהם שהוא העיקר. ואני תמה דהא ע"כ הקושיא דבשביל אברהם לחוד לא היל"ל לאבותינו שהוא לשון רבים, ואיך תסתלק הקושיא במ"ש לאברהם היתה שבועה תחלה, אכתי קשה דלא היל"ל לשון רבים. אמנם הקושיא כבר הרגישו בה הראשונים, עיין חרושי דמב"ן למס' ב"ב דף פ"א ע"א, וריטב"א בחדושי מכות דף י"ט ע"א, ואינהו מתרצי, דהוקשו האבות להררי, וכולם אבות המון גוים, ושפיר מצי גר למימר לאבותינו. וכתב מהר"ח אזולאי בס' מחזיק ברכה, שלא מצא בשום מקום דאתקשו ג' אבות להררי, אך זה מצאנו, בבראשית רבה ריש תולדות, יצחק נקרא אברהם ואסמכו' אקרא אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם, וזה ודאי מספיק לתרץ הקושיא הנ"ל, דהואיל ואברהם ויצחק תרווייהו נקראו אב המון גוים, שפיר מצי גר למימר לאבותינו לשון רבים, אע"ג דיעקב לא נקרא אב המון גוים.

ונ"מ טובא לדינא, דלפי האמור, הנודר מזרע אברהם או יצחק אסור בגרים, אבל הנודר מזרע יעקב אין הגרים בכלל, דיעקב לא נקרא אב המון גוים כאברהם ויצחק. ולפ"ז המדקדק לומר בזכרונות דר"ה ועקידת יצחק לזרע יעקב תזכור, איננו כולל גרי צדק עמנו, ואנחנו צריכים להתפלל על גרי צדק, ע"כ תקנו לזרעו היום תזכור, דקאי על זרעו של אברהם או של יצחק, ויש כאן זכרון אחר עולה לאזרח ולגר, וכל המשגה ידו על התחתונה, כי לא דיבר נכונה²).

הנה פניתי מכל עמלי להשיבכם מעט בכוונה, הא"ל ירבה שלומך ושל' אביך וביתו, כנפשכם ונפש אוהב נאמן, בכל עת וזמן,

יהודה ליב קארלבורג

תאמר לאביך ידידי וחביבי הגאון נר"ו כי הפקדתי משגיח בבית הכנסת דבארנהיים כאשר ביקש מירי. אמנם ע"ד הפאבריק ע"י עושי המלאכה ביום ש"ק, הנה כבית ישראל קשה בעיני להתיר אפי' בקבלנות אם לא בצנעה במקום שאין ידו של ישראל מגעת וכדומה, וכבר האריכו הגדולים בכל זה ומצאו קצתם סברות להקל.

2) עיין עוד בזה בשו"ת סבא קדישא (להגאון מוה"ר שלמה אליעזר אלפאנדארי) ח"ג סי' י"א.

בענין אין עירוב והוצאה ביום הכיפורים

מהגאון מוה"ר אורי מיללער אבר"ק ברעזאווא זצ"ל⁽¹⁾

אמרתי ליישב שיטת רש"י ז"ל שפוסק כרפרם ראין עירוב והוצאה ל"כ, וקשה עליו קושית שאנ"א מביצה ג' ע"א שאמרו להריא יש עו"ה ליו"ט, ראל"כ ליפלני באבנים, וכ"ש ריש עו"ה ליו"כ.

ונראה ריש להביא קצת רא"י מסוגיא רמתוך (ביצה דף י"ב.) לשיטת רש"י שפוסק כרפרם, ועיין שבת קי"ר: שם אמר ר"ה קניבת ירק אסור בשבת שחל בו יח"כ, משום שנאמר שבתון שבות, ולרש"י ז"ל שם היינו מדאורייתא ממש רמזבה קרא מה שאינו מלאכה ממש ראסור עכ"פ משבתון, והוי עשה, והתוס' חולקין, אבל ביו"כ לבר שרי קניבת ירק משום רשם קאי שבתון על עינוי ולא על מלאכה עיי"ש היפ"ב, ור' יוחנן פליג וסובר קניבת ירק מותר גם בשבת של יו"כ, והוא סובר רשבתון קאי על מלאכה ממש ועובר בעשה ול"ת עיי"ש, ומובן לע"ד בזה הא דנחלקו אמוראי בכמה מקומות בטעם ראין שורפין קרשים ביו"ט, ורב אשי אמר משום רשריפת קרשים עשה, ויו"ט עשה ול"ת, ואין עשה רוחה ל"ת ועשה, ולמה לא אמרו כולוהו כרב אשי רהא האמת הוא כן ריו"ט עשה ול"ת הוא, ולמה לן קרא מיוחד, לברו, או שאר דרשות על זה. אבל לפ"ז נחא, רשאר אמוראי אינן סוברים כרב אשי רשבתון ריו"ט הוי עשה לענין מלאכה, רק קאי ג"כ על מה שאינו מלאכה גמורה ראסור עכ"פ מעשה רשבתון, וא"כ לא הוי יו"ט רק ל"ת, לכך צריך לברו למעט מילה שלא בזמנה או שריפת קרשים ראינו רוחה יו"ט, אבל רב אשי סובר כר' יוחנן רשבתון גם בשבת הוי עשה ולא מרבינן מה שאינה מלאכה גמורה משבתון, ולכך אמר יו"ט הוי עשה ול"ת, והבן.

ולפ"ז אומר אני כיון דלהלכה קי"ל כר"ה דקניבת ירק אסור בשבת מן התורה מצד שבתון אף ראינו מלאכה גמורה, ומכואר כן ברמב"ם הל' שביתת עשור, ה"ה כיו"ט מרבינן משבתון אף מה שאינו מלאכה גמורה, ומרבינן הוצאה רהוי מלאכה גבי שבת, ומרבינן ביו"ט הוצאה מקרא רשבתון ואסורה מן התורה, ולכך לא גרים רש"י ז"ל כתוס' בביצה שם, אלא מעתה הוציא אבנים לב"ה ה"נ רלא מחייב מלקות, משום דלרש"י ז"ל באמת לא חייב מלקות רק על עשה רשבתון דרב יוסף, והתיינח ביו"ט רכתיב שבתון מרבינן הוצאה מן התורה כיון רבשבת הוי הוצאה מלאכה גמורה, א"כ ביו"ט עכ"פ רומה למלאכה ואיתרבי משבתון, אבל ביו"כ רלא קאי שבתון רק על עינוי ולא על מלאכה, ממילא אין עו"ה ליו"כ כרפרם, כנ"ל ברור בעה"י לשיטת רש"י ז"ל.

(1) הוא בנו של מוה"ר מרדכי מיללער מקוואלאפצי. למד בישיבת הגאון מוה"ר יצחק משה פערלס אבר"ק באניהאד זצ"ל. בתחלה שימש כדיין בק"ק שוסבורג ואח"כ נתקבל לאבר"ק ברעזאווא. נדפס ממנו ספר בן אורי עמ"ס שבת, והרבה תשובות אליו נדפסו בשו"ת מהר"י אסאד. נלב"ע בדר"ח מרחשון שנת תר"מ לפ"ק. — ד"ז הועתק מתוך מכתבו המונח אצל ידידינו הרבני החסיד הנגיד המרום מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

ומובן לי בזה מה שפירש"י ז"ל על ר' יוחנן דאמר ג"כ במתוך פליגי, דיליף הוצאה מן ויעבירו קול במחנה עיי"ש, ותמה במר"ם ברבי למה לא פירש"י ז"ל כן על רב יוסף דאמר ג"כ במתוך פליגי, ולפ"ז א"ש, דלרב יוסף יליף הוצאה משבתון שבות, לכך אמר ירמ' ולא תוציאו ביום השבת דהוי לאו, אבל ר' יוחנן לשיטתו דלא דריש שבתון על מה שאינו מלאכה, רק מוקי שבתון לעשה גבי שבת, וה"ה ביו"ט הוי שבתון עשה, ולא מוכח כלל הוצאה אם אינה מלאכה, משבתון, ועל כן ס"ל לדירי' דנפקא לי' הוצאה מן ויעבירו קול במחנה, לכך פירש רש"י ז"ל כן על ר' יוחנן ולא על רב יוסף כנ"ל.

ומובן ג"כ [למה] אמרו ואף ר"י סבר במתוך פליגי, ומה חידש יש כאן שר' יוחנן סובר ג"כ כרב יוסף, אבל ניחא, דהנה שיטת הרמב"ם ז"ל ריש הלכות יו"ט דלא אמרינן מתוך ביו"ט רק בהוצאה והבערה ולא בשאר מלאכות, וכן העלה הפר"ח ז"ל בדעתו ריש הל' יו"ט, וקשה עליו הלא מפורש אמר ר' יוחנן בישול והבערה אינה משנה לב"ה דאמר מתוך, הרי דגם בבישול יש מתוך, ולע"ד גם רש"י ז"ל סובר בזה כהרמב"ם דאין מתוך רק גבי הוצאה והבערה, והוא מצד קושית התוס' מפסחים, דפליגי רבה ור"ח גבי אופה מי"ט לחול, אי אמרינן הואיל אי מקלעי אורחים, ולכ"ע לא אמרינן מתוך, אבל לק"מ דרש"י סובר דאין מתוך רק בהוצאה והבערה, אבל באופה לא אמרינן מתוך כנ"ל ברור.

ולשיטת רש"י ז"ל יתורץ קושיא זו מר' יוחנן דאמר גם גבי בישול מתוך, דהנה יש להסביר מה נשתנו מלאכות אלו הוצאה והבערה לענין מתוך משאר מלאכות, בשלמא גבי הבערה א"ש דכתיב ביום השבת למעט יו"ט מצד מתוך, אבל הוצאה דהוי מלאכה גמורה לענין שבת, ואם גם ביו"ט הוי הוצאה מלאכה, מנ"ל להתיר מצד מתוך משום דהוי מלאכה גרועה, אתמחא, וכי מסברת הכרס נתיר איסור תורה ולומר מתוך, מה שאין כן בשאר מלאכות, אבל ניחא לע"ד ע"פ מה שכתב הר"ן ז"ל ריש פ' יוה"כ דו"ל חמש עיניים הוי ג"כ מדאורייתא, ואעפ"כ הקילו רבנן הרבה בהן משום דשאר עיניים לא כתיבא בהדיא בקרא דק נתרבו משבתון, וא"כ מסרה התורה לחכמים שיחא מותר כל מה שאמרו שאינו לתענוג עיי"ש היטב, וה"נ לענ"ד כיון דהוצאה ביו"ט נפקא לן משבתון, ג"כ מסרה התורה לחכמים והתירו הוצאה מצד מתוך, וזה ברור לע"ד.

וא"כ חידוש גדול קמ"ל כגמרא, דה"א דוקא לרב יוסף דנפקא לי' הוצאה משבתון שפיר אמרינן מתוך גבי הוצאה עכ"פ כמו שכתבנו בע"ה, אבל ר' יוחנן דלא דריש הוצאה משבתון רק מויעבירו קול במחנה כמו שכתבנו, א"כ ה"א דלא אמר מתוך בהוצאה, קמ"ל דגם ר' יוחנן סבר במתוך פליגי, ובאמת לדירי' אין חילוק בין הוצאה לשאר מלאכות, ולכך אמר גם גבי בישול מתוך, אבל לדינא דקיי"ל כר"ה דדרש שבתון גבי קניבת ירק, וממילא גם הוצאה ביו"ט ילפינן משבתון וממילא קיל לענין מתוך כיון דמסרה התורה לחכמים, ולכך פוסק רש"י לדינא דאין מתוך רק בהוצאה והבערה ולא באופה מי"ט לחול, ודו"ק היטב.

מכתב מהגאון בעל הפלאה זצ"ל

ב"ה. יום ג' אייר תקמ"ג לפ"ק פה ק"ק פ"פ דמיין.

אל חבל הנחלה, רומי המעלה, לשם לתפארת ולתהלה, בפז לא יסולה, ה"ה אה' ראשי עם סגולה, הנגידים רוזנים אלופי מנהיגו הקהלה, כבוד אומר כולה, ק"ק הילדסהיים, כ"א יבורך ויתעלה, לפי הברכה ולפי ערכו מאור יעלה, עד ייסד ה' פנת ציון מכונה והיכלה, על מקומה ועל תלה.

אחר דרישות ופרישות שלו' כמשפט האמור למעלה, אבחרה רברי עמם וירוח לי, כי הצקתני רוח בטני ומעי מעי רותחו נלאיתי כלכל, ולעצור במילין כח מי יכול, אל קול המולה, יקראוהו אל על, לא טובה השמועה, כל שומע יאחזנו רעה וזועה, אשר עבר על ראש יקר תפארת מלככם בראשכם, ה"ה כבוד הרב הגאון הישיש המופלג בתורה ובחסידות מהור"ר אברהם העלמא נר"ו, ה"ה אב"ד ומ"ץ דק"ק הנ"ל²⁵, אשר קם איש פרא סורר ומורה, ונכנס בעובי הקורה, למרות עין כבוד הרב ה"ה הנ"ל, ולהעליל עליו עלילות ברשע וזרון לבו, הטמון בחובו ובקרבו, ושם ארבו, ונתן כתף סוררת, אם למסורת, בלשון חרב חדה בקול הנסורת, ותחי אמת נעדרת, אמת תפסו להאי גברא רבא רישא דעמי' בבית כלא, אוי לאזנים שכך שומעות, מי שמע כזאת ומי ראה כאלה, ופלא בעיני הפלא ופלא, מה אתם מחשים ושמים יר לפיכם, הלא תיבקע הארץ לקול החילול התורה הגדול הלזה, ומה שעבר אין, וה' הטוב יכפר בער כל הקהל, ועל כל ראש ומנהל, ועל כל איש אשר באהל, על כולם ישא לפשעכם עון אשמה, אשר כבשתם פנים לנקים נקם ברית תורתינו הק', ועל העתיר אני דורש, שימו לבבכם לדבר הגדול הזה למיעבר הררפה, בכל מיני רדיפה והרפה, בנידוי ושמתות, כראוי לאיש בליעל סורר הנ"ל, עד יכנע לבבו הערל, וישפוך לארץ כבודו, ולנפול לפני רגלי כבוד הרב אב"ד נר"ו, ולצעוק בקול מר ולבו חמרמר, בפיוס וריצוי גמור, לפני קהל עדתכם ברבים, ואף כבוד הרב יחוס וימחול עליו וישמע לקול צעקתו כראוי לכבוד הרב החסיד במעשיו ונעים במעלליו, להיות עובר על פשע אחר הפיוס והתשובה הגמורה כראוי, וכ"ש להחזיק איתן כבוד תורתו מהיום והלאה, ברב כבוד ותהלה, ושלא לנרוע ח"ו ממחיתו ופרנסתו, לכלכל את שיבתו, ונפש ביתו, למען יחיו במעווז כבוד זקני ת"ח וכו', והי' בזה שלו' בשעריכם, ושאנן בחיכלכם. כנפש אוהבכם נאמן דורש שלומכם וטובתכם,

הק' פנחס הלוי הורוויץ חפ"ק הנ"ל

(1) בכר"ש שנה ר' קונט' א' עמוד מ"ד-מ"ז, הרפסנו כתב הרבנות שניתן לו כשנתמנה לאב"ד דק"ק הילדסהיים. וראה עוד אודותיו בכר"ש שנה ר' קונט' י"א עמוד מ"ד (אות י"א).

מכתב מהגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל

ב"ה. פראג ע"ש"ק לסדר כה תברכו את בני ישראל לפ"ק.

זאת הברכה אשר תשמעו ותאכלו טוב הארץ, ותזכו לראות כביאת
בן פריץ, הלא המה אהוביי האלופים ראשים וקצינים חכמים ונבונים
שומעים לרבני חכמים הנשועים כדרכונם, המפורסמים לשבח
ותהלה, ומעולים בכל מיני מעלה, המה פרנסי ומנהיגי העדה בק"ק
הילדסהיים יצ"ו.

אחרי דרישות שלומם הטוב, הן תהיו ארכא לשלוותם, וישכנו בטח
בחצרותם ובמירותם, הנה נא אהוביי קהלה נאה וחסידה אשר מעולם אנשי השם,
עתה חרדה נפלה על כל השומע כי נעשתה התועבה הזאת בקהלתם מקצת
אנשים מן הקוצים שבעם אשר שופטים את שופטיהם, ואינם נשמעים לעצת
הפרנסים והמנהיגים, אשר בוראי יד השרים והסגנים כמותכם לא היתה במעל
הזה, ואת רבם רחפו עד שהביאוהו לבית הסוהר על ירי מלשינות, ורוד אמר
מלשנו בסתר רעהו אותו אצמית, וק"ו מלשני את רבם ובגלוי בעזות מצח,
האנשים האלה אם לא יפייסו את הגאון המפורסם מוהר"ר אברהם העלמא אב"ד
דקהלתם, יהיו לאלה, ומהם יוקח קללה, לכל כיוצא בהם, ומאתכם השרים
הפרנסים והמנהיגים אני שואל לרדוף את האנשים ההם ולהרחיקם בכל מיני
הרחקות בראוי, הא חדא.

ועוד שנית, ר' קלמן שוחט אשר הרב הנ"ל העבירו, הנה מי הוא אשר ראוי
לפקח באיסור והיתר יותר מהרב מרא דאתרא, והנני מחזק בגזירת הגאון,
ומסכים עם הגאון המפורסם אבדק"ק פ"פ דמייץ, וגורני על ר' קלמן שלא ירום
ידו לשחוט בקהלתם, וכל האוכל משחיטתו יהי' כאוכל נבילות ושריפות, וסופו
שתהי' נבלתו מושלכת כנבלת חמור, וקבורת חמור יקבר סחוב והשלך, לכן אקוה
שימנעו את ר"ק מלשחוט עד יקבל תשובה, ויכשירו הגאון בעצמו, ואני בטוח
שאתם הפרנסים והמנהיגים תחזיקו בדברי האלה, ואתם שלו, וכל אשר לכם
שלו.

הכ"ד אהבם הנאמן החותם בכרכת שלו,

חק' יחזקאל סג"ל לנרא

ורב שלו' לכבוד הגאון המפורסם מוהר"ר אברהם נר"ו, וממנו אני מיחל
שיהי' ענותן ומוחל על עלבוננו, ואם ר' קלמן יקבל תשובה, יהי' מיקל בתשובתו,
ולחזירו אחר התשובה לכשרותו, ואקוה שישמע לעצתי.
ומכבוד המנהיגים בקשתי, להראות האגרת הזו כלו להגאון אב"ד דקהלתם,
ואיני חושד אותם שיעברו ח"ו על הפקידה להעלים הרברים.

מכתב שנית מהגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל

ב"ה. פראג עש"ק ט"ו אלול ועשית היש"ר והטו"ב לפ"ק.

העושה במרומים שלו, הוא יברך אתכם בשלו, ותכתבו ותחתמו ביום הזכרון לשלו, כבוד אהובי האלופים ראשים וקצינים חכמים ונבונים פרנסי ומנהיגי עדה עדרת ישורן בק"ק הילדסהיים יע"א, וע"ג המאור הגדול המאיר עיניהם הרב המופלג המפורסם נ"י פ"ה ע"י כבוד שמו מוה"ר אברהם אב"ר ור"מ דק"ק הנ"ל.

אחרי דרישת שלו הטוב. הנה קוה קויתי לשלו, שבאדיבות הזמן ישתקע הרבר ותשקע אש המחלוקת בקהלתם, אם מצד קדושת חסידתו של הרב אב"ר, שיחי' נותן מקום לשלו, ויהי' מוחל על עלבוננו כמדת גדולי התנאים בימיהם, ואם מצד בני הקהלה שיכניעו עצמם נגד הרב הגאון, ויחוסו על כבוד התורה, ויש כאן חכמה וזקנה, ובעו"ה תוחלתי נכזבה, ומיום ליום מתרבה, ושלחבת עולה, ואמרתי אדרבה נא אך הפעם, ולא אשא פנים.

ותחלה אמינא, במחילת כבוד הפרנסים, שהתחלתם המצוה אבל לא כתקונה, שגזרתי על ר' קלמן שיפיים להרב הגאון, וזה ווראי ראוי ונכון, אבל כאשר שלחתם להרב, שלחתם שר' קלמן יביא לפייסו רק שהרב יבטיח להכשירו אח"כ להשחיטה, ולא זה דרך הפיוס להטיל תנאי ברבר. בכך בעת אמינא, ר' קלמן מחוייב לילך בהכנעה גדולה ובכבי לבקש מחילה מהרב, ויחק עמו אנשים שלשה, וירבה בתחנונים, ואם לא יתפייס הרב כראשונה, יעשה כן פעם שני ושלישי, ושוב אני בטוח בקדושת תורתו וגדולתו של הרב הגאון, שיתפייס, ואם אמנם הגאון יהי' דש מדת הענוה בעקביו, אשר ח"ו אין אני מקוה זה מהגאון, ואדרבה, מצפה אני שיקיים אשרי הרוד שהגדולים שומעים לקטנים ויקיים פקודתי, וזהו כבודו, ובלי ספק שכן יעשה, ואמנם לחוש לרבר אולי ח"ו שנאה תקלקל השורה אף באדם גדול כמותו, אז רעו, כי מעולם לא נתנדה ר' קלמן ממני, ואין אני חושד להגאון שיאמר בשמי דבר שקר, אבל אני נזרתי על ר' קלמן שלא ישחוט בלי רשותו של הרב, ואם בעת הגאון יעמוד עוד על דעתו, הנני מבטל נזרתי, וכאלו לא נזרתי מעולם על ר' קלמן שלא ישחוט, ואין אני אוסר עליו השחיטה, אבל אעפ"כ אין אני מרבר דבר לבטל גזירת הרב שלכם, ואין אני מחזק דברי הרב ולא מבטל דבריו, והגאונים הסמוכים, להם נאה לחקור שורש הרבר, ואם ר' קלמן לא נחשד על דבר איסור בשחישות וברדיקות, ולא נחשד להאכיל טרפות, אף אם נתחייב נירוי לכבוד הרב, וכי המנודה אינו נאמן על השחיטה. ולדברי הראשונים אני חוזר, אני מבקש מכבוד הפרנסים, שיעשו כל מצדקי ראפשר לרצות הרב בפיוסים ברברי תחנונים, ואת הרב הגאון המופלג בזקנה בוודאי יותר ממני ואולי גם בחכמה, אני מבקש שלא יחזיק עוד במחלוקת ויהי'.

מוחל על עלבוננו, ויקרב את ר' קלמן, ויחזרהו לאיתנו הראשון, ובפרט שבתשובה שהשיב לשולחי הקהל לא השיב שר' קלמן קלקל איזה דבר בשחיטה, רק השיב שמתחלה יקבל עונשו, וזהו נגד מדת הענות, ולא משנת חסידים, לכן אהו' ירדני וחביבי הרב הגאון נר"ו ירמה כאלו דמות דיוקני עומד לפניו ומבקש ממנו למעני יעשה ויתפיים, ובזה הנני תמיד מוכן לשרתו כדרכי מעודי ליראי ה' ולחושבי שמו כמוהו, והי' זה שלו'.

דברי הכותב ברפיון ידים ומצפה לשלו',

כ"ד, הק' יחזקאל סג"ל לנדא

מכתב שנית מהגאון בעל הפלאה זצ"ל

ב"ה. יום ו' כ"ח תשרי תקמ"ד לפ"ק פ"פ רמיון יע"א.

אקרא לשלו', אליכם אישים, ראשי השלישים, אלופים וראשים, לכל חפצי שמים ורושים, מנהיגי עדת ישורן ק"ק חילדסהיים, ועטרת מלכם בראשם, ה"ה כבוד הרב הגאון המפורסם המאור הגדול שגדלו בשם בתורה ובמעשים, רב חכמה בישישים, כ"ש מוהר"ד אברהם נרו יאיר ויופיע, כוזהר הרקיע.

הנה זה כביר אשר לא מצאה ידי רי השיב מחמת תשישת כח אשר אנה האלקים לירי, ואורה לר' חסדו אשר גמל עלי והשבני לאיתני, על בסיסי וכני, כן יוסיף ר' לחרש כחי ואוני, אמדתי אשלים חובתי יען וביען ראיתי מאמר קרישין ש"ב הגאון המפורסם אב"ד דק"ק פראג הרבה והעתיד שפתי חן כראוי לו להשוות המחלוקת מצות ומרורים, ולהרים גולת כתר תורה לפיוס ולריצוי בכל רציות כבוד הגאב"ד נר"ו, והרבה לשאול מכבוד הגאב"ד נר"ו להתרצות ולקבל פיוס, ובמקום גדולתו שם תהא ענוותנותו, ונהנתי מאוד מדבריו הקדושים, ואף אני אענה אחריו להזהיר את האלופים נר"ו, לעמוד כעמוד ברזל לחזק כבוד התורה, ומכבוד הגאב"ד להתרצות ולמחול על יקר הדר כבודו, ואני מוסיף, באם יאות להגאב"ד נר"ו, אחר שיבטיח הבטחתו נאמנה להתרצות ולמחול במחילה גמורה ויגזור אומר שהשושט יקבל עליו נדוי, כן יקום, בבואו עם אנשים הנכבדים לפיוס ולבקש מחילה ירחיק מן העדה וינהוג נדוי בעצמו, ואז יקרא לו הגאב"ד, מוט אסר ומוט שרי, למחול לו ולהתירו. ועושה שלו' במרומיו ישכון ביניכם אהבה ושלו', ובמקום גילה ורעדה, מורא ת"ח וכבוד התורה.

הכ"ד א"נ ר"ש וטובתם ומצפה לשמוע בשורה טובה ושלו' כלכם,

הק' פנחס הלוי הורוויץ

והנני גוזר לשלוח את האגרת או העתק ממנו, ליד כבוד הגאב"ד נר"ו.

בענין פר יום הכיפורים

מהרב הגאון מוה"ר אברהם יצחק הלוי האלשטאק הי"ד⁽¹⁾
אבד"ק מאנדזוב

בעזה"י. יום ועש"ק פ' תבוא תרפ"ז נאשעלסק.

כוח"ט להגאון הנורא שר התורה מאיר עיני ישראל בתורתו כו'
קקש"ת הרב ר' יוסף ראזין שליט"א אבד"ק דווינסק מח"ס הנפלאים
צ"פ.

ארחיב בנפשי עוז לגשת אל מול הדר"ג שליט"א ולכתוב אליו איזו הערות אשר חנני השי"ת ואחלה פני הדר"ג שי' לשום עיניו הברולחים ע"ד ולהשיבני. וזה החלי בס"ד. המל"מ בפ"א מהל' עבודת יו"כ הק' על הרמב"ם אמאי לא הביא הקרא דאשר לו לעכב בפר דצריך להיות שלו דוקא. ונ"ל בס"ד, דהנה קשה אמאי צריך קרא לעכב הא ביוה"כ כתיב חוקה, ודם הפר נכנס לפני ולפנים ואם לא נעשה בהכשר ממילא פסול משום דכתיב חוקה, ואמאי צריך קרא. אמנם י"ל לפי מה ראייתא ביומא ס"א דאם נשפך הדם לאחר הזאות קדשי קדשים צריך להביא פר אחר ולהזות בהיכל, ור' יהודא ס"ל דהיכל הוי חוץ ולא קאי חוקה עלי' כמש"כ רש"י שם ברפ"ס, והגמ' בשבועות אולא אליבא דר"י דסתם סיפרא ר"י הוא, וממילא צריך קרא דאשר לו, דאי לאו קרא הו"א היכא שנשפך הדם לאחר הזאות קדשי קדשים דצריך להביא פר אחר, דכשר (משלו) [משל אחיו], מש"ה צריך קרא דאשר לו, ראינו כשר רק משלו. וכל זה נוחא לר"י שם, אבל הרמב"ם דס"ל דהיכל הוי פנים, ויש לו שיטה ממוצעת בין ר"י ור"נ כמש"כ המאירי יומא ס' והפר"ח ריש הל' עביו"כ, ממילא לדירי' ל"צ קרא דאשר לו, דשפיר שמעינן מחוקה, ואי דצריך להיכל, זה אינו, דהרמב"ם ס"ל דגם היכל הוי פנים, וז"פ. ובזה יוקשה לי דברי הרמב"ן שהק' על הא דשבועות ז', מרכתיב אשר לעם שמעינן דצריך להיות דוקא מעם, והק' עיכובא מנ"ל, ותי' מרכתיב חוקה [וחוץ מזה הקשו המפרשים הא גם נבי פר כתיב חוקה ואמאי צריך אשר לו לעכב], ולי קשה מנ"ל עיכובא היכא שנשפך הדם לאחר הזאות קדשי קדשים דצריך להביא שיעיר אחר. ונ"ל דצריך להיות משל עם דוקא דמרכתיב חוקה לא שמעינן דלא קאי על ההיכל דהוי חוץ, אם לא שנחדש דהיכל מותר משל כהנים, וצע"ג.

(1) הוא בנו של הגה"צ מוה"ר יחזקאל הלוי אבד"ק אוסטרואוצא הי"ד. בשנת תרצ"ג נתקבל לאבד"ק מאנדזוב. חידו"ת ממנו נדפסו בס' מקדשי השם ח"ב סי' כ', ובקובץ דברי נועם (נאשעלסק תרפ"ה), גם נדפסו ב' תשובות אליו בשו"ת חזון נחום בס' מ"ז ובס' ע"ג. נהרג עקה"ש יחד עם כל ב"ב בעיר צווימיר ביום עשרה בטבת שנת תש"ג לפ"ק. הי"ד. — מכתב זה הגיע אלינו מגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד איש חי ורב פעלים מוה"ה שאל הוטטערער ג"י מאנטווערפן. יעלהו השי"ת על במתי ההצלחות.

והנה המפורשים הקשו על הרמב"ם, דמשמע מכ"מ דהיכל הוי חוץ מיומא
 ס' משום דמתכפר פעם א' בשנה וזה לא הוי רק קדשי קדשים, ולי נראה בס"ד
 דמקור של הרמב"ם הוא מיומא דף כ"א, אי הכי לחה"פ נמי ניסי דגוואי היא, ואם
 איתא דהיכל לגבי קדשי קדשים הוי חוץ, מאי מקשה הגמ', הא היכל הוי שפיר
 חוץ ומש"ה חשיב לי', אלא ודאי דגם היכל הוי פנים כמו הקדשי קדשים, וז"פ.
 ואאמו"ר הגאון שליט"א העיר ליישב דברי הרמב"ם הנ"ל אף אי נימא
 דהרמב"ם ס"ל דר"י הכי סבר דהיכל הוי פנים, והוא דהנה קשה קו' הנ"ל אמאי
 צריך קרא הא כתיב חוקה, אמנם נוכל לומר לפמש"כ התוס' יומא נ"ז דעל חצי
 עבודה לא קאי חוקה יעו"ש, א"כ צריך קרא דאשר לו, להיכא שנשפך דם הפר
 באמצע הזאות של המזבח דצריך להביא פר אחר ולהזות רק חצי, ובזה הוי
 אמינא דכשר משל אחיו הכהנים, לכן צריך אשר לו. ונוכל לומר דהגמ' דשבועות
 אזלא אליבא דר"ש משום דהגמ' מוקי להאי ברייתא דאשר לעם כר"ש, ומקשה
 הגמ' מזה הברייתא ור"ש ס"ל כיומא דממקום שפסק משם הוא מתחיל, מש"ה
 צריך לדירי' הקרא דאשר לו, אבל הרמב"ם ס"ל דלא אמרינן ממקום שפסק, עי'
 פ"ה מהל' עבי"כ, ולדירי' הוי עבודה שלימה ולא צריך קרא, דשמעינן מחוקה,
 וז"פ.

ובתוית בזה תמותים לי דברי האבן עזרא כפ' אחרי דכתיב ויצא אל המזבח,
 ופי' האבן עזרא דהיינו מזבח העולה, וזה תמי' דהזאות רפר הוא על המזבח הוהב
 ולא על המזבח החיצון, וצע"ג.
 אחלה פני הדר"ג שליט"א לשום עיניו ע"ר ולהשיבני, והנני מברכו בכוח"ט
 ושנה טובה ואריכת ימים ושנים.
 כ"ר הרו"ש ומצפה לתשובתו בקרוב,
 אברהם יצחק הלוי בהגאון אבדפ"ק שליט"א

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערו של ידידנו
 הב' המופלג היקר והנעלה כמר יעקב דוד פריעדמאן נ"י
 תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
 בהלקח מאתו אביו הרבני הנה"ח
 מו"ה אלתר חיים צבי פריעדמאן ע"ה

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
 ומחה ד' רמעה מעל כל פנים, אכ"ר.

המערבת

בדין הממיר בשבת

בן ציון הכהן

אבד"ק סענפעטער

מח"ס שערי ציון ואבני ציון

ברוקלין, ניו יארק

בעזה"ת. ג' לסדר אחרים תשמ"ה לפ"ק פה ברוקלין יצ"ו.

שלום וכט"ס לכבוד ידידי הרב הגדול מו"מ בתורה ויראת שמים
חריף ובקי טובא משנתו זך ונקי ידיו רב לו בגמרא וסבדא שוקד על
התורה חסיד ירא ושלם וכו' כש"ת מו"ה אליקים געציל פריעד
שליט"א.

בד' התוספתא תמורה (פ"א ברייתא א') וז"ל, הממיר אפילו בשבת הרי
מומר וסופג את הארבעים, והרמב"ם ז"ל (פ"א מתמורה ה"א) כתב וז"ל ואפילו
המיר בשבת לוקה ארבעים עכ"ל, ומקור דברי הרמב"ם הוא בתוספתא הנ"ל
כמ"ש המנ"ח (מצוה שנ"א"ב), ומדברי הרמב"ם נראה דעיקר הדבוקא הוא
בהמיר בשבת לוקה ארבעים, אך המנ"ח שם כתב דהרבנותא הוא דאף דאין
מקדישין בשבת מדרבנן כדאיתא בביצה (דף ל"ו ע"ב) ועי' שבת (דף קמ"ח ע"ב)
ופסחים (דף ס"ו ע"ב) מ"מ חל התמורה, ותמה על זה דמה"ת הו"א דבנוסף
איסור דרבנן על לאו דתמורה לא חל התמורה, ובתמורה (דף ה' ע"ב) ילפי' מקרא
לרבא דל"א בתמורה אעל"מ, ואמאי הו"א דמשום איסור דרבנן דאין מקדישין
בשבת נימא אעל"מ, הא בעבר והקדיש בשבת בודאי חל ההקדש, ועי' במנחת
בכורים פירש דברי התוספתא כהמנ"ח אך קשה כנ"ל, וע"ע בשל תורה תמורה
(דף ב') כתב דבר נחמד בפ"ד הרמב"ם והתוספתא, ובשו"ת חדות יעקב אה"ע
(סי' ל"א אות י') פי' התוספתא לפי"ד הצ"ח פסחים (דף צ"ו) וכ"כ בכל"ח פ'
בחקותי (דף קכ"ג ע"א), וע"ש שכ' ג"כ דהרמב"ם השמיט הא דקתני בתוספתא
הרי זה מומר וכתב רק דאפי' המיר בשבת לוקה ארבעים, וקשה מהו הרבנותא
דאפי' הממיר בשבת לוקה ארבעים.

והנלע"ד ליישב, דהנה בספר פני אדיה עמ"ס הש"ס חולין (דף ל"א ע"א
מדפה"ס) הקשה, דבתמורה (דף י"ז ע"א) קאמר מ"ט דר' יוסי בר' יהודה
דתמורה חל בשוגג דאמר קרא יחי' קודש לכבות שונג כמזיד ע"כ, [ועי' לעיל (דף
י"ג ע"א) ותוס' חולין (דף ב' ע"א) סוד"ה התם ותמורה (דף ב' ע"א) ד"ה הא
באמצע הריבוד], וקשה ל"ל קדא דבשונג נמי הוי תמורה, דבכתובות (דף ל"ב
סוף ע"ב) קאמר ר' יוחנן מ"ט לא אמר כעולא א"כ בשלש ערות אחותך לא תגלה
וע"ש בפירש"י, וס"ל להש"ס שצריך לקיים הלאו שבתורה למלקות, והנה
בסנהדרין (דף מ"א ע"א) איתא גבי עידי נערה המאורסה שהוזמו אין נהרגין

מתוך שיכולים לומר לאסרה על בעלה באנו, וכיון דהם אין נהרגין היא אינה נהרגת והיו ערות שאי אתה יכול להזימה, רק אם אתרו בה נהרגין דמוכח שבאו להרגה דאל"כ למה אתרו בה ע"כ ע"ש, [ועי' בסוגי' זו בשו"ת נוב"ק אה"ע (סי' ע"ב) ושם מהר"ת אה"ע (סי' כ') שו"ת דע"א (סי' רי"ב) ונפש חי' ח"ב (דף ס"א מרפח"ס)], וא"כ הא מוכח דבשונג נמי הוי תמורה, דאי ס"ד דתמורה אינה אלא כמזיד א"כ בשלת לאו דתמורה למלקות, דהוי ערות שא"א יכול להזימה שיכולין לומר שיהי' התמורה קרבן באנו, והא דאתרו ביה שלא יאמר שונג הייתי ולא יהי' הבחמה קרוש, וע"כ מוכח דבשונג נמי הוי תמורה דאל"כ לא משכח"ל מלקות בתמורה דהוי ערות שא"א יכול להזימה, ולמ"ל קרא דתמורה מהני בשונג, ע"כ קושיית הפ"א, וזה קושי' נפלאה הובא גם בבית פנחס עמ"ס תמורה (דף כ"ג ע"ד) והקשה שם כן בשם מורו הנאון בעל נפש חי' זצ"ל, ועי' בשו"ת קב וזה מהנאון בעל מנחת סולת על המצות (סי' י"א דף ס"א ע"א) הביא ג"כ קושי' זו מהפ"א, ולכאורה יש לתרץ לפימ"ש שכתבו התוס' סנהדרין (דף ט' ע"ב) ד"ה עירי האב, דהיכי דאי אפשר לזה בלא זה לא שייך לומר לאסרה באנו ע"ש, והכ"נ אם אתרו ביה חי' יודעים שיתחייב מלקות משום לא יחליפנו ולא ימיר וא"א לזה בלא זה, אכן בשו"ת נוב"ק מה"ק אה"ע (סי' ע"ב) בסתירת היתר החמישי שם ד"ה שוב דאי', כתב דלשיטת הריב"ש (סי' רס"ו) הובא בבית יוסף חו"מ (סי' ל"ח) דלפסול ערות יכולים לקבל גם שלא בפניהם, לא קשה כלל קושי' התוס' בסנהדרין (דף ט' ע"ב) שם ואין דברי התוס' מוכרחים לשיטת הריב"ש, ושוב דהר" קושי' הפ"א כמובן.

וראיתי בשו"ת קב וזה (סי' י"א) שם תי' קושי' זו, לפי"מ דמבואר בסנהדרין (דף מ"ח ע"א) דטרדיפה שהרג בפני בית דין חייב ושלם בפני ב"ד פטור דהו"ל ערות שאי אתה יכול להזימה, כיון דלאו עפ"י ערות רנין אותו אלא לפי דאיה כמו שפירש"י שם והרי ראוהו רוצח ע"ש, וא"כ משכח"ל מלקות בתמורה אף אי תמורה בשונג ל"ה תמורה, ואינו פטור משום ערות שא"א יכול להזימה, והיינו באופן שאמר הרי זו תחת זו או תמורת זו בפני ב"ד דחייב מלקות דבפני ב"ד א"צ עשאו"ל, וראיתי בשו"ת מנחת שי ח"א (סי' ח') שהקשה דגם בעירי נערה המאורסה שהוזמו, דקאמר בסנהדרין (דף מ"א) דכיון דהעדים אין נהרגין גם היא אינה נהרגת דהוי ערות שאאילה"ז, וקשה הא משכח"ל בזינתה בפני ב"ד ללא בעי ערות שאאילה"ז, ותי' שם ב' תירוצים דלא שייך לענינינו ע"ש, וא"כ בתמורה שפיר משכח"ל שהמיר בפני ב"ד דלא צריך ערות שאאילה"ז וזה תי' נכון, והנה בתוס' סנהדרין (דף ע"ח ע"א) שם ד"ה בפני, כתבו דרוקא דראוהו ב"ד כיום שרנין על ראייתם דאי ראוהו כלילה בעי ערות כדמוכח בב"ק (דף צ' ע"ב) וכיון דבעי ערות בעינן ערות שאתה יכול להזימה, ע"כ ד' התוס', ושיטת הב"ח חו"מ (סי' ז') הובא בש"ך שם (ס"ק ה') דה"ה אם ראו ב"ד בשבת ויו"ט אינם נעשים רינינים, ובתומים (סי' ז' סק"ז) כ' לפי"ד הב"ח דבר נחמד בתוס' מכות (דף ז' ע"א), ע"ש שכתב כן בשם שמעתי אומרים ומצאתי זה בשו"ת

כנסת יחזקאל (ריש סי' פ"ח). [ומסתמא שמע זה התומים בשמו כי אחר בעל הכנסת יחזקאל ה' בעל התומים רב בעיר אלטונא כנודע, וע"ע בזה בשו"ת בית יצחק יו"ד (סי' ל"ט אות ח') הביא ד' התומים], וא"כ אי נימא דבשונג לא הוי תמורה ולא משכח"ל מלקות בתמורה רק בהמיד לפני ב"ד, א"כ בשבת דאין דנין ולא משכח"ל בפני ב"ד דאינו צריך עדות שאתה יכול להזימה, שוב א"א ליחייב מלקות בתמורה, וקמ"ל התוספתא דאפי' הממיר בשבת סופג את האדבעים, אף דבשבת לא משכח"ל בפני ב"ד מ"מ לא הוי עדות שא"א יכול להזימה כיון דאף בשונג הוי תמורה, וקמ"ל התוספתא דבשונג נמי הוי תמורה והוי עדות שאתה יכול להזימה וחייב אף הממיר שלא בפני ב"ד, הלכך הממיר אפי' בשבת סופג את האדבעים, אמנם אף די"ל כן בדברי התוספתא דקמ"ל דבשונג נמי הוי תמורה ולא הוי עדות שא"א יכול להזימה לכן הממיר אפי' בשבת לוקה ארבעים, אבל הרמב"ם הא כתב דין זה (בפ"א דתמורה ה"ב) וז"ל, אחד הממיר בודון או שהמיר בשגגה הרי זה עושה תמורה וכו', וא"כ ליכא למימר דבהלכה א' ג"כ קמ"ל דין זה דבשונג נמי הוי תמורה כמובן.

ויו"ל דהנה בירושלמי גיטין (פרק ו' ה"א) איבעי' חצירו של שליח מהו וכו', ופי' בשדה יהושע הובא בשעה"מ (פ"ו מגירושין ה"א) משום דחצר מידה איתרבאי ושלח נמי ילפי' מריבוי, וריבוי לא קאי אדבוי, ועי' נגעים (פרק א' מ"א) דשני תולדות אין מצטרפות, וכתב הרע"ב שם דקרא דוהי' דילפי' דמצטרפות לא קאי רק אמה דכתיב בהדיא ולא אתולדות דאתי' מדיבוי ע"ש, ועי' מנ"ח (מצוה י"ב בסופו) דהא דמריבין מנפש לרבות אם המחזק החמץ לא קאי רק על חמץ גמור אבל לא לחמץ נוקשה ועי' תערוכות דאתי' מריבוי ע"ש, [ועי' בזה בשו"ת בית יצחק או"ח (סי' ז' אות ז') ושם חיו"ד ח"א (סי' ס"א אות ט') וחיו"ד ח"ב (סי' מ"ט אות ו') ושם חאה"ע ח"א (סי' קל"ב) ע"ש ובשו"ת לבושי מרדכי חיו"ד (סי' קס"ב)], והנה בתמורה (דף ב' ע"ב) ילפי' דנשים איתנהו בתמורה דכתיב ואם המיר ימיר לרבות את האשה, והא דתמורה חלה בשונג ג"כ מריבוי ילפי' ליה לקמן (דף י"ז ע"א) מקרא דיהי' קודש, שוב אמרי' דריבוי דיהי' לרבות שונג קאי רק באנשים אבל לא בנשים דאתי' מריבוי, דריבוי לא קאי אריבוי, וא"כ נשים ממירות רק כמזיד ולא בשונג, וזה דבר חדש לפי"ד הירושלמי הנ"ל והארבתי בזה במקו"א, ואח"כ מצאתי חידוש זה בספר מנחת יהודה עמ"ס תמורה (דף ג' ע"א מדפה"ס), ולפי"ז לכאורה הדר' קושי' הפ"א ונפש ח' הנ"ל בנשים היאך לוקין הא הוי עדות שא"א יכול להזימה, דהעדים יכולים לומר שיהי' הקרבן תמורה באנו ע"כ אתרו בה, ולפי גירסא שלפננו בתמורה (דף ב' ע"ב) קאמר דהו"א אשה כי עבדה תמורה, „לא לקיא" קמ"ל, מבואר דקמ"ל דאשה לקיא אתמורה, אך אי נימא דש"ס דילן לא ס"ל כהירושלמי בהא דריבוי לא קאי אריבוי, א"כ בנשים ג"כ מריבין שונג כמזיד בתמורה, ושפיר קאמר בגמ' דאשה נמי לקיא אתמורה דשפיר הוי עדות שאתה יכול להזימה וז"פ, והנה הרמב"ם שם (פ"א דתמורה ה"א) כתב בלשונו „כל הממיר לוקה" וכו'.

ולשון כל הוי כמו דתנן במתני' ריש תמורה הכל ממירין אחד אנשים ואחד נשים וכו', וא"כ מלשון הרמב"ם ג"כ משמע דגם נשים שהמירו לוקין, וע"ז כתב הרמב"ם בהלכה זו ואפי' המיר בשבת לוקה ארבעים, וקאי אף בנשים ובדירה ה"א דבשוגג לא הוי תמורה וא"כ בנשים הוי תמורה עדות שא"א יכול להזימה, והו"א דלא משכח"ל מלקות בנשים רק בפני ב"ד דלא צריך עדות שאתה יכול להזימה כנ"ל, ושוב לא ה' משכח"ל מלקות בנשים בשבת דא"א לפני ב"ד, וקמ"ל הרמב"ם ז"ל דהכל חייבים מלקות בתמורה אף בשבת, ולא הוי עדות שא"א יכול להזימה אצל נשים בשבת, דבאמת אף נשים ממירות בשוגג דלא קיי"ל כהירושלמי דריבוי לא קאי אריבוי, ע"כ אפי' המירו בשבת דלא משכח"ל לפני ב"ד מ"מ לוקין, דל"ה עדות שא"א יכול להזימה, ומיושב דברי הרמב"ם דמקורו בהתוספתא, וגם להרמב"ם איכא רבותא דהממיר אפי' בשבת לוקה ארבעים, וזה נכון ודו"ק.

(ב) והנה בתוספתא הנ"ל דאיתא הממיר אפי' בשבת הרי זה מומר וכו', דנראה דהרבנותא הוא דהשני נתפס בתמורה אפי' בשבת, והבאנו לעיל קושי' המנ"ח (מצוה שנ"ב) דמהי"ת הו"א דבנוסף איסור דרבנן דאין מקדישין בשבת על לאו דתמורה לא יהי' חל התמורה, ונ"ל ליישב דהנה בפני ארי' מהנה"ק מפל"צק זצוק"ל בחי' חולין (רף ל' ע"ג מרפח"ס) הקשה, איך תועיל התמורה שיהי' הקרבן קודש הא הו"ל מצוה הבא בעבירה, שע"י עבירת התמורה נתפס ההקדש ואיך יוכשר הקרבן לגבות, ואם נימא גזה"כ הוא א"כ נילף מכאן דלא אמרי' מצהב"ע עכ"ק, והובא בשו"ת קב זהב (סי' י"א דף ס' ע"ג) ועי' שו"ת בית יצחק חיו"ד (סי' ו' אות ב') הקשה ג"כ כן בתמורה דהוי מצהב"ע, [ובאמת כבר הקשה כן המרדכי פרק לולב הגזול (סי' תשמ"ו) ע"ש ובפני' בגדי ישע מהשל"ה זצ"ל שם (אות ג') האריך בזה, ועי' בשו"ת מלחמות יהודה לובארש (סי' ל"ו אות ח') מש"כ בד' המרדכי ובגדי ישע בזה], ובפני ארי' שם תי' וז"ל, ואפשר לסייע מכאן למה שכתב הרמב"ם (פ"א דתמורה ה"א) דבקרבת צבור ושותפין אם המיר הרי זה לוקה ואין התמורה קודש, והיינו דהעבירה איתא אפי' אין הקרבן נתפס, וא"כ גם כאן אפי' אם לא יהי' הקרבן קודש מ"מ איתא להעבירה, לכן אין הקרבן מצהב"ע עכ"ד ע"ש, ועי' כעין זה בסורי אבן ר"ה (דף כ"ח ע"א), ובהנהותא אמרי' ברוך שם כתב דכן משמע מדברי חי' הרשב"א יבמות (דף ק"ג ע"ב) סוד"ה אחד סגדל וכו' ועי' שו"ת נוב"י מהד"ת או"ח (סי' קל"ה). והנה מצהב"ע שייך אף בעבירה דרבנן כמבואר ברש"י פסחים (דף ל"ה ע"ב) ד"ה דמאי וכו' ושם ד"ה טבול מדרבנן וכו', [ועי' שעת"מ (פ"ח מלולב ריש הלכה ה') ארעא דרבנן (כלל ש"ס) מחזיק ברכה או"ח (סי' תרנ"ח סק"ב) שו"ת תורת חסד (סי' ל"א) ותפארת ישראל (פ"ב משנה ה' ס"ק ל"ג)], וא"כ י"ל דאף דמשום לאו דתמורה לא שייך מצהב"ע כתי' הפני ארי' משום דאפי' אם לא יהי' הקרבן קודש מ"מ איתא להעבירה וכו"ל, אבל משום איסור דרבנן דאין מקדישין בשבת הו"א דהוי מצהב"ע ואין השני נתפס בתמורה, כיון דהאיסור דרבנן דאין

מקדישין בשבת הוא רק אם הקרבן קודש דהא ליכא גזירה דרבנן דאסור להמיר בשבת, רק אם נתפסת התמורה לקרבן הוי בכלל אין מקדישין בשבת ואסור מדרבנן, וכיון דמצהב"ע שייך גם בעבירה דרבנן הו"א דבשבת לא נתפס התמורה לקרבן משום מצהב"ע, דבזה הא אי נימא מצהב"ע ולא יהי' הקרבן קודש לא יהי' העבירה ראין מקדישין, ומשום עבירת התמורה עצמה אף דהוי לאו דאורייתא ל"ש מצהב"ע כתי' הפני ארי' הנ"ל, אבל בהאיסור דרבנן דאין מקדישין בשבת דהוי רק אם התמורה קודש ל"ש תי' הפ"א, והו"א דהוי מצהב"ע ולא חל התמורה בשבת, וקמ"ל התוספתא דחל התמורה אף בשבת, ואי דאף דאין מקדישין בשבת ויו"ט מ"מ בריעבר הוי הקדש ולא אמרי' דהוי מצהב"ע ולא חל ההקדש ע"ש בשבת (דף קמ"ח) ביצה (דף ל"ו) ופסחים (דף ס"ו), י"ל דהיינו רק בסתם הקדש דמהני שאלה ובאיסור שישנו בשאלה ל"א מצהב"ע כמ"ש בשו"ת תפארת יוסף או"ח (סי' י"ד) סוף ד"ה אולם ובר"ה ודומה למה ועי' שו"ת תורת חסד (סי' ל' אות ד'), [ועי' שו"ך יו"ד (סי' ר"ל סק"ד) בשם תשו' הרא"ש (כלל ז') סי' ר') ובשו"ת חת"ס חו"מ (סי' ק"ד) פי' ד' הרא"ש משום דאפשר לבטל ע"י שאלה וכה"ג ל"א אע"ל"מ, ועי' פרמ"ג או"ח (סי' תקפ"ט מש"ז סק"ג) ג"כ דבישנו בשאלה ל"א אע"ל"מ ע"ש ובשו"ת רע"א (סי' קכ"ט) וברית אברהם חיו"ד (סי' ט"ו אות א'), ועי' שו"ת נוב"י מהר"ת או"ח (סי' קל"ה) ובשו"ת חמרת שלמה (סי' כ"ט) דדין אי עביר לא מהני ומצהב"ע ממקור אחד נבעו והחילוקים שישנו בזה ישנו בזה וכיון דבאיסור שישנו בשאלה ל"ש אע"ל"מ להרא"ש ה"נ ל"ש בזה מצהב"ע], ע"כ אף דאין מקדישין בשבת ויו"ט מ"מ בריעבר הוי הקדש ול"ה מהב"ע כיון דישנו בשאלה לא אמרי' מהב"ע, אבל בתמורה דלא מהני שאלה כמבואר בירושלמי נוזר (פ"ה ה"א) הובא בכ"מ (פ"ו מערכין הל' ד'), וא"כ כיון דלא מהני שאלה שייך מצהב"ע והו"א דגם בריעבר לא הוי תמורה אם המיר בשבת וקמ"ל התוספתא דאפי' בשבת הרי זה מומר, והיינו לפי"ד שו"ת תורת חסד או"ח (סי' ל"א) דבאיסור דרבנן דיומא קגרים, אף לפירש"י בפסחים (דף ל"ה ודף ל"ט) דבעבירה דרבנן אמרי' מצהב"ע, אך באיסור דרבנן דיומא קגרים לא אמרי' מצהב"ע, ותי' בזה סתירת רש"י מפסחים לסוכה (דף כ"ב סוף ע"ב) ר"ה כשרה ע"ש, והכ"נ הא דאין מקדישין בשבת הוי איסור דרבנן דיומא קגרים ול"ש מצהב"ע, וזה קמ"ל התוספתא, ומיושב קו' המנ"ח וזה נכון ודו"ק.

בן ציון הכהן

אבד"ק סענפעטר

בדין הדר

מנחם קליין

מגיד שיעור בישיבת קדושת ציון
קרית כאבוב, בתים

הר"מ בפ"ח הל' א' מהל' לולב כתב, ובשעת הדחק או בשעת הסכנה לולב היבש כשר אבל לא שאר המינין. ובהשגת הראב"ד כ' אני איני אומר כן שהרי אמרו יבש פסול וכל מקום שאמרו פסול אפי' דיעבר הוא ופסולא דאורייתא הוא וכל פסולא דאורייתא אין חילוק בשעת הדחק. והנה הרא"ש בסוכה ל"ד: הביא דעת הראב"ד, ודחה את דבריו עיי"ש, ובסיום כ' וז"ל, אלא כל הני פסולי מסרן הכתוב לחכמים והם אמרו שלא בשעת הדחק אפי' דיעבר לא יצא כדי שיזהרו ישראל במצוות, אבל במקום הדחק הכשירם כיוון שאי אפשר בענין אחר מברכין עליהן, ע"כ. ולכאורה צריך ביאור סוף סוף איך חכמים הכשירו פסול דאורייתא בשעת הדחק, הרי לא קיים מצות הדר.

והנראה בס"ד לחקור בדין מצוות הדר, האם דין הדר שצוותה התורה הוא דין במעשה המצוות של לולב שע"י קיום ההדר יש כאן מעשה מצוה, ואם לא יקיים את ההדר יהי' חסרון במעשה המצוה עצמה כאלו לא עשה מעשה מצוה כלל, או אפשר לומר שדין הדר שצוותה התורה אינו דין במעשה המצוה, שגם אם לא יקיים את ההדר יהי' כאן מעשה מצוה, אלא שדין הדר הוא תנאי בחלות קיום המצוה, שיקיים את מעשה המצוה רק עם הדר, ואם לא יקיים את ההדר לא יהי' חלות למצות לולב בגלל שלא קיים את התנאי של חלות קיום המצוה.

ואשר לפ"ז מבואר היטב דברי הרא"ש, שסובר כהצד השני של החקירה, שדין הדר אינו תלוי במעשה המצוה של לולב, אלא שהוא תנאי על חלות המצוה, ע"כ א"ש הא דמסרן הכתוב לחכמים ואמרו שבשעת הדחק כשר לולב היבש, משום שמעשה המצוה עצמה יש עליו גם בלי קיום מצות הדר, רק חסר כאן התנאי בקיום המצוה, ע"ז חכמים הכשירו שבשעת הדחק אין צורך לתנאי הזה בחלות המצוה, וממילא מקיים את המצוה ע"י מעשה המצוה שישנו גם בלא ההדר, אבל שלא בשעת הדחק חייבו חכמים לקיים את התנאי של ההדר, ואם לאו אין קיום למעשה המצוה, ורו"ק, דאם היינו אומרים כהצד הראשון שדין הדר הוא דין במעשה המצוה עצמה, איך התירו חכמים בשעת הדחק בלי הדר הרי לא עשה מעשה מצוה כלל, אבל הראב"ד לומר שדין הדר הוא דין במעשה המצוה, ע"כ הקשה שפיר כיון דיבש הוי פסולא דאורייתא הרי שאין כאן הדר וממילא הוי חסרון במעשה המצוה כאילו לא עשה מעשה כלל ואיך יכשירם חכמים בשעת הדחק.

ונראה להוכיח יסוד דברינו מלשון הרא"ש שכ', שלא בשעת הדחק אפי' דיעבר לא יצא, „כדי שיזהרו ישראל במצוות“, והדבר תמוה לכאורה, משום מה הוצרך להוסיף סברא דבדיעבר לא יצא כדי שיזהרו ישראל במצוות, הלא דבר

פשוט הוא שלא יצא כי כך פירשה התורה שיעשה את המצוה, עם מצות הדר, אשר ע"כ מוכח להדיא דשיטת הרא"ש היא, שבמעשה המצוה אין שום חסרון אפי' אם אין זה הדר, אלא שהוא תנאי בקיום המצוה, וא"כ אע"פ שפירשה התורה שיעשה המצוה עם ההדר מ"מ אמאי הוצרכו חכמים לפרש את הפסוק שהתנאי הזה של ההדר מעכב אף בדיעבד, הרי גם בלא ההדר אין כאן חסרון במעשה המצוה, אשר על כן הוצרך להסביר שהטעם שמעכב בדיעבד זה לא מצד חסרון במעשה המצוה, אלא סיבה כללית שיוהרו ישראל במצוות. ומצאתי בס"ד סייעתא ליסוד רברינו בפסקי הרי"ד בלולב הגזול שכ' בזה"ל, מכאן מוכיח שכל הפסולות הנמנין במשנתנו ה"מ היכא דאפשר לאשכוחי אחרינא, אבל אם א"א שלא ימצא אחר והוא שעת הדחק גם רבנן מודו שמוטב שנקיים המצוה בזה, ואע"פ שאין בו הדר מצוה, ממה שנפסיד המצוה לגמרי, עכ"ל. הרי להדיא שגם אם אין הדר, אמרינן שמוטב שיקיים המצוה ולא יפסידנה, ואם נאמר שאם אין הדר אין כאן מעשה מצוה כלל, לא שייך לומר מוטב שיקיים המצוה, שהלא בלי הדר לא נשאר מצוה כלל, אלא על כרחך כמוש"נ.

(ב)

ובמ"מ כ' על דברי הר"מ וז"ל, וראיתי כתוב שהגאונים סמכו מכאן ריבש ונקטם ראשו וכל הפסולין יוצאים בהם בשעת הדחק אף ביום הראשון, ודעת רבינו שאין לנו להכשיר אלא לולב היבש שהזכירו חכמים וכן עיקר, ע"כ. מבואר דרעת הר"מ הוא שדוקא פסול יבש התירו בשעת הדחק, ולא שאר פסולים, וגם דאין להקל ביבש רק בלולב ולא בשאר מינים יבשים, וכבר הקשה הטור מ"ש לולב משאר מינים, ותי' הב"ח דלולב מתקיים בו הדר קצת אף כשהוא יבש מפני צורתו משא"כ בשאר מינים, ודומה לזה מצאתי ברבינו מנוח שכ' ששאר מינים לכי יבשי מפרכי ולא הדר נינהו כלל, וגם כתב הטעם שבקטום לא התירו בשעת הדחק משום שאינו הדר כלל, ויותר מפורש נמצא בשפ"א דף ל"א. ררעת הר"מ היא דדוקא הני פסולי הדר התירו משום רבכה"ג דליכא אחר והוי שעת הדחק שפיר מקרי הדר כוון רא"א למצוא אחר, אבל שאר פסולים כוון שהוא פסול מה בכך דהוי שעת הדחק. (מלשונו משמע שהר"מ התיר כל פסולי הדר לא רק יבש, אולם מהמ"מ ומיתר המפרשים לא משמע כן). אבל דעת תשובות הגאונים שכל הפסולים מותרים בשעת הדחק, ובמ"א כתב דרעת הטור והרא"ש דגם באתרוג ובשאר המינים התירו כל הפסולים. ובאור שמח פ"ה א' כתב הטעם שהתירו כל פסולי הדר משום שהתורה מסרה אותן לחכמים ואם אין כאן אחר איהו הוי הדר, וענין הידור ויופי תלוי אם אפשר להשיג אחר או לא, והוא דומה לסברת השפ"א בדעת הר"מ, עיי"ש שהוסיף עוד להסביר למה גם פסולים אחרים כשרים בשעת הדחק. ובשער הציון סימן תרמ"ט ס"ק ס"ג כ' הטעם שהתירו כל הפסולים ע"פ הרא"ש שהבאנו, שכל הני פסולין מסרן הכתוב לחכמים והם אמרו דשלא בשעת הדחק אפי' בדיעבד לא יצא אבל במקום הדחק הכשירו כוון שא"א בענין אחר ומברכין עליהם. ומפורש יוצא מצאתי בשו"ע הרב (שם) סעיף כ"ב שכ' הטעם שמוזכר בשער הציון.

ולפי"מ"ש ברעת הרא"ש, יומתקו הדברים היטב, דסובר שמעשה המצוה נחשבת גם אם יש בה כל הפסולים, והם רק תנאי בקיום מעשה המצוה, ובא הכתוב ומסרן לחכמים ופירשוהו שאם זה שלא בשעת הרחק חייב לקיים את התנאי ומעבב אף בדיעבד, ובשעת הרחק אמרו חכמים שאפי' שהתנאי לקיום המצוה אינו כאן, מ"מ מעשה המצוה גשאר קיים, ע"כ לא חייבו חכמים שיקיים התנאי, כי מוטב שיקיים את מעשה המצוה ממה שנפסיד המצוה לנמדי.

ולדברינו אין צורך לומר כדברי האור שמח שהתירו כל פסולי ההדר בשעת הרחק משום שאין כאן אחר וחשיבי להדר, שאפי' אם נאמר שבאמת לא חשיבי להדר, אפ"ה התירו בשעת הרחק משום דסוף סוף מעשה המצוה קיימת, וההדר הוא רק תנאי בקיום המצוה, ולא חייבו לקיים התנאי בשעת הרחק. ולפ"ז מדויק מאוד לשונו של ההג"מ (המובא באשר"י) שכ' בזה"ל, והיכא שלא ה' לו אתרוג ולא נתעצל במצות בפשיעתו מכרעת הרעת שיכול לברך אפי' על אתרוג הניקב או שיש בו פסול אחר, אע"פ שאינו הדר" וכו' ור' יהודה מכשיר בשניהן ואפילו יבשו, דלא בעינן הדר" וכדאי הוא ר"י לסמוך עליו בשעת הרחק. וביותר מפורש הביא לקמן בסמ"ד מהאו"ז וז"ל, וכן כתב בא"ז אם אינו יכול למצוא לולב או אתרוג כשר יכול לברך על אתרוג שניקב או שיש בו פסול אחר משום כוון דלא איתמד בהדיא הלכה כרבנן כדאי הוא ר' יהודה לסמוך עליו בשעת הרחק דמכשיר בלולב ואתרוג יבש דלא בעי הדר וכיון שהתרנו ביבש שפסול אף ביו"ט שני ה"ה בשאר פסולין בשעת הרחק, ע"כ מוכח מכל הנ"ל דסמכינן בשעת הרחק אדר' יהודה על כל הפסולין, דלא בעינן הדר, ולא שייך למימר דהא דלא בעינן הדר משום דחשיבי להדר, דלא ס"ל לר"י דין הדר כלל כמבואר בנמ'.

אבל הר"מ שמתיר רק לולב היבש ולא שאר פסולים חולק על הרא"ש, וסובר כמו הצד הא' שחקרנו, שדין הדר הוא דין במעשה המצוה עצמה, ואם אין הדר חסר בעצם מעשה המצוה, על כן לא שייך להתיר את כל הפסולין ונאמר שלא צריך הדר בשעת הרחק ומוטב שיקיים את מעשה המצוה, שהרי לא שייך כלל שיקיים את מעשה המצוה בלא הדר, כי ההדר הוא חלק ממעשה המצוה עצמה, ולפיכך התיר הר"מ דוקא יבש, וכמו שהבאנו מהאחרונים שבלולב היבש מתקיים בו קצת ההדר אבל שאר פסולים לאו הדר נניחו כלל, ולא שייך כלל להתיר כי חסר במעשה המצוה, ודו"ק. (והראב"ד שהשיג על הר"מ סובר שיבש פסול מצד הסברא המובאת ברא"ש ברעת הראב"ד שיבש כמות וכמו שנכתת שיעורו ואיננו, וכן מובא הסברא בהשגת הראב"ד פ"ח ה"ט עיי"ש).

(ג)

בתוס' בריש פירקין תק', מ"ש חסר דלא מיפסיל אלא ביו"ט ראשון, ובהדר בעינן כולי יומי הא כולהו בהרי תררי כתיבי בחר קרא ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר, ות' בזה"ל, לכך נראה דחיינו מעמא משום דיום ראשון דאורייתא בגבולין ושאר יומי ררבנן זכר למקדש הלכך בעיקר הלקיחה כנון ר' מינין ולקיחה לכל אחר תקון בשאר יומי כעין דאורייתא וכן בהדר משום הדר מצוה, אבל

בחסר ובשאל לא תקון. והנה מלשון התוס' משמע שהטעם שתקנו בחדר בשאר יומי הוא משום הדור מצוה, מחמת הפסוק של „זה אלי ואנוהו" וכמו שביאר בכפות תמרים, ומשמע שלולא הטעם של הידור מצוה, לא הוי בעינן דיני הדר בשאר ימים, וכמו בפסול של חסר דלא תקון בשאר יומי, משום דקרא קאי איום ראשון בלבד, ואם נאמר שהדר הוא דין במעשה המצוה עצמה, האיך יכולים חכמים לתקן מצות לולב בשאר יומי בלא דיני הדר, הרי מצות לולב לא יכול להיות בלא הדר, כי זה חלק מהמצוה, ומלבד זה, איך מתקיים מעשה המצוה ע"י שתקנו דין הדר משום זה אלי ואנוהו, ומה הרויחו בתקנתם שתקנו כל ז' משום הדור מצוה, הלא המצוה עצמה לא נתקיימה רק אם היא תהי' ככתוב בתורה מצד הדר, אבל משום דינים אחרים של זה אלי ואנוהו, האיך הושלמה בזה המצוה, (ודוחק לומר שחכמים תקנו כל ז' מצוה חדשה שאינה כעין דאורייתא) אשר ע"כ מבואר ששיטת תוס' הוא שמעשה המצוה יכולה להתקיים גם בלא מצות הדר כשיטת הרא"ש. ולדברינו מדויק מאד, שדעת הרא"ש כדעת תוס', ולכן כתב הרא"ש מפורש שבעיני הדר כל ז' משום הידור מצוה, כדברי התוס' ודו"ק. וע"פ הדברים הנ"ל מובן גם מה שכתב תוס' לקמן ל"א. שבשעת הדחק מותר לברך על כל הפסולים, ולשיטתו קאי בשיטת הרא"ש שהפסולים הם תנאי בקיום המצוה, ועל כן אפשר לברך על הפסולים בשעת הדחק, וכמש"נ.

והנה הר"ן כתב לחלק בין יבש שפסול כל הימים לבין אתרוג שנקבוהו עכברים שפסול רק ביום הראשון, וז"ל, דאה"נ דבשני נמי בעינן הדר והיינו טעמא דמכשרינן לקמן אתרוג שנקבוהו עכברים משום דמקיים ב' הדר במה שנשאר ממנו משא"כ ביבש שנמל כל הדרו, ומשמע לי דהיינו טעמא שאלו אמרה התורה בפירוש דנקב וחסר כל שהוא פסול אף בשני של דבריהם היינו פוסלין אותו דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון, אבל הכתוב לא פירש בחדר כלום אלא סתם ואמר שתהא מצוה זו מהודרת ומסרה לחכמים ובודאי שכל שהמצוה חמורה יותר יש להחמיר בחדר ולפיכך קיימוהו חכמים בכלל בשל דבריהם כשל תורה אבל בפרטיו אינו בדיון, ע"כ. ועיי"ש בהמשך דבריו שכ' אותו חילוק בין יבש לבין ניקב וחסר וז"ל, דפשיטא לן רביבש לא מקיים הדר כלל הלכך פשיטא לן דבשני נמי פסול רכל תיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון וכו' אבל לקמן במתני' דנקב וחסר כ"ש עסקינן וכיון דאכתי מקיים ב' הדר במקצת דוקא בראשון הוא דפסול אבל בשני כשר, ע"כ. מוכח ומבואר שהר"ן סובר דלא כהתוס', וס"ל דבעינן הדר גם בשאר הימים, מצד דין הדר הכתוב בפסוק, ולא משום הידור מצוה כהתוס'. ולפמש"כ ביסוד דין הדר, נראה דשיטת הר"ן היא שדין הדר הוא חלק ממעשה המצוה, וא"א לקיים המצוה בלי הדר, ולכן מוכרח הר"ן ללמוד שבעיני הדר כל הימים, שאל"כ איך יקיים מעשה המצוה בשאר הימים מדרבנן, הרי יחסר לו במעשה המצוה, וע"י דין הידור מצוה של זה אלי ואנוהו לא יושלם בזה מעשה המצוה דאורייתא שזה אפשר רק ע"י דין הדר המוזכר בכתוב.

ולפ"ז מבואר שפיר מה שכ' הר"ן לחלק שבניקב וחסר כשר בשאר הימים כיון שמקיים ביה הרר כמה שנשאר ממנו, משא"כ יבש לא מקיים כלל הרר, ראם נאמר שהר"ן סובר כהרא"ש וכתוס' שמעשה המצוה אינה קשורה לרין הרר, אלא ררין הרר הוא תנאי בקיום המצוה, א"כ ממ"נ אם חכמים תקנו כעין ראורייתא, מאיזה סיבה הקילו חכמים במצוה שלהם שבשאר הימים לא צריך הירור גמור, אלא מספיק בהרר קצת כמה שנשאר, הרי כמו ביום הראשון מראורייתא צריך הרר גמור ופסול ניקב וחסר, גם בשאר ימים יתקנו חכמים כעין ראורייתא ויהי' פסול ניקב וחסר, ואע"פ שהר"ן נופא כ' שכל שהמצוה חמורה יותר יש להחמיר בהרר, וא"כ במצוה ראורייתא מחמירים יותר, מ"מ מאי טעמא הוזקקו להקל הלא עריף שיתקנו כעין ראורייתא ממש, רכל רתקנו רבנן כעין ראורייתא תקנו, ואם תאמר שחכמים מצאו סיבה וטעם שלא יהי' כעין ראורייתא ממש, א"כ אמאי לא הקילו יותר ויאמרו רלא בעינן הרר כלל, ויהי' כשר גם יבש, ולא יצטרכו כלל שיהי' כעין ראורייתא, שהרי לפי הרא"ש והר"ן שייך לעשות מעשה מצוה גם בלא רין הרר. אשר ע"כ מוכרחים לומר שהר"ן סובר שהרר הוא חלק ממעשה המצוה, וא"א להפריך ביניהם, ולעולם בעינן הרר כעין ראורייתא, ולכן ביבש שאינו מקיים הרר כלל א"א שיעשה המצוה, משא"כ ניקב וחסר שאפשר שיקיים ההרר כמה שנשאר הימנו, ובזה כלבר חל שם מעשה המצוה, ויכול לקיים המצוה עי"ז שמקיים קצת הרר. ולא תיקשי לך אמאי הקילו במצותם ולא העריפו לתקן כעין ראורייתא ממש, משום רעיקר מצות ההרר מראורייתא הוא בכרי שיקרא שם מעשה מצוה, ואין זה רין נפרד ממעשה המצוה, וע"כ במצוה ראורייתא שחמורה יותר בעינן למעשה המצוה הרר גמור, אבל למצוה שתקנו רבנן אין סיבה ואין צורך להחמיר שבמעשה המצוה שלהם יהי' ע"י הרר גמור כמו בראורייתא, אלא סגי בקצת הרר שיקרא ע"ז שם מעשה מצוה ררבנן, וא"כ הוי כעין ראורייתא ממש, כי העיקר שבתרואוהו מתקיים המעשה מצוה ע"י ההרר ומאי איכפת לן אם ע"י הרר גמור או שלא ע"י הרר גמור, אבל אם הרין הרר הוא תנאי למצוה ואין לו קשר למעשה המצוה, תיקשי קושיתנו למה לא תקנו חכמים אותו התנאי במצוה שלהם שיהי' כעין ראורייתא ממש ורו"ק. ולפ"ז מבואר שיטת הר"ן הסובר לקמן שבשעת הדין לא מברכים על לולב פסול וכשיטת הראב"ר, ולשיטתו קאי שלא שייך לברך על לולב פסול, וכמש"נ ברעת הראב"ר, שאם אין הרר הוי חסרון במעשה מצוה, ולא שייך ברכה על רבר שלא מקיים מצוה כלל, ורו"ק.

בענין ברכת אכילת תרומה

בן ציון טווערסקי

בן הרה"ג מו"ה יחיאל מיכל שליט"א הרב ממילוואקי
ותלמיד במתיבתא עץ חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

ברמב"ם פט"ו מהלכות תרומות הל' כ"ב פסק, כל האוכל תרומה מברך ברכת אותו מאכל ואח"כ מברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכול תרומה, וכך קבלנו וראינו אותם מברכין אפילו בחלת חוצה לארץ שגם אכילת קדשי הגבול בעבודה שנאמר עבודת מתנה אתן את כהונתכם, עכ"ל הרמב"ם. וברדב"ז שם, ואין אכילת תרומה מ"ע כאכילת קדשים לפיכך אמאי מברך עלי' אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכול בתרומה, וי"ל וצונו שיאכלו התרומה הכהנים ולא זרים שהדבר ידוע שאם ירצה הכהן שלא לאכל תרומה כל ימיו הרשות בידו ולא עבר על עשה וא"כ היכן צוה אלא ודאי כך הוא שצוה שתהי' התרומה מותרת להם, עכ"ל הרדב"ז.

ולכאורה קשה על דברי הרדב"ז אפי' לפי תירוצו, איך מברכין וצונו לאכול, הלא לא צוה הקב"ה לכהנים לאכול תרומה. ועוד מלשון הרמב"ם משמע שהאכילה היא מצוה חיובי ולא רק מצוה שלילי, שגם אכילת קדשי הגבול מקרי עבודה, משמע דהוי מצוה חיובי, ועוד קשה דאם הוא מצוה שלילי למה מברך „לאכול הוי לי' לברך „על" אכילת תרומה דאות „ל" מורה על חיובו לעשות בעצמו כידוע מדברי הראשונים בפסחים דף ז', ועוד צריך לעיין לפי דרך הרדב"ז שהמצוה הוא שמראה שזר אסור לאכול, מה יהי' הדין בעבר כהן, דהוא נמי מראה שרק הוא מותר לאכול ולא זר, מצד שהוא עבר כהן, וא"כ הוי לי' לברך, ולמה לא פירש הרמב"ם באיזה נוסח יברך, נוסח זו א"א לו לברך, דהרי בספר בית האוצר להגאון ר' יוסף ענגיל ז"ל כתב לחקור אי עבר כהן מקיים מצוה באכילת תרומה או לא, אבל קדושת אהרן בודאי אין לו, דאפילו באשת כהן מסופק הוא אם היא אוכלת בתורת קדושת כהונה או לאו כ"ש בעבר כהן שאפילו אם מקיים מצוה הוא רק משום קנין כספו אבל לא מצד קדושת אהרן, וא"כ איך יברך נוסח זו ויהי' דובר שקרים לפני ה', כדראינו אצל גר שאינו יכול לברך שלא עשני גוי משום דדובר שקרים לפני ה', ולמה לא פירש להם נוסח אחרת. ועל הרמב"ם גופי' קצת קשה למה הביא הראי' וכך קבלנו וראינו אותם מברכין אפילו בחלת חוצה לארץ למה צריך להביא דאי' מחלה ררבנן, דמשמע דאל"ה לא הי' מברכין כלל.

ואפשר לחדש שיש כונה אחרת במצות אכילת תרומה, והוא שהשי"ת צוה לשבט הכהונה לשמור התרומה שלא יבא לידי שומאה ובזיון רכתיב את משמרת תרומותי (במדבר י"ח) וכרמצינו בפסחים דף י"ג דחופשין כל מיני דרכים ותחבולות להציל תרומה, ובאוכלם התרומה בטהרה מקיימים חיוב זו המוטל על

הכהנים, שהתרומה יהי' משומר לאכילה, בטהרה. ויש סמך לסברא זו מדברי החת"ס, דבמשנה למלך בהל' יסודי התורה חוקר אם שייך בחצי שיעור מצוה כמו באיסורים, וזקני החכם צבי מביא רא' מסוגיא דיומא דף ל"ט דאמרין שם, ובלחם הפנים כל כהן מגיעו כפול הצנועין מושכין את ידיהם והגרגרנין נוטלים ואוכלים, ע"כ. ואי שייך במצוה חצי שיעור למה היו מושכין את ידיהם הלא נכון לקיים המצוה, וע"כ יש רא' רלא שייך במצוה חצי שיעור. וע"ז כ' החתם סופר דאין רא' מקרשים, רענין אכילת קרשים הוא שיראו הכהנים שהקרשים לא יבא לידי נותר וטומאה וכו' ולכן צריכים לאכול, אבל אם ראו הצנועין רכל הלחם הפנים מחולק בין הכהנים, ליכא שום חיוב להם ליקח דהא כבר נתקיים המצוה, והכי נמי בתרומה אפשר לומר כן, שהשי"ת צוה להכהנים שישמרו התרומה שלא יבא לידי הפסד וטומאה ובזיון, ובאוכלם מקיימים צווי זו. ולכן אין לעבדים שום חלק במצוה זו, שמצוה זו מוטלת על שבט הכהונה לשמור משמרת הקודש, אבל אעבר לא מוטל שום חיוב מצוה. והא רעבר כהן מותר לאכול בתרומה היינו רע"כ לא בא התרומה לידי ביעור של הפסד רק הוי לצורך ממונו של כהן וגם בזה מקיימין השבט חיובם.

וכנראה דלזה נתכוון החזון איש בהל' שביעית פרק י"ר ס"ק י' שכ' וז"ל, ונראה דאין מצות אכילת תרומה חובה אלא כשכהן אוכלה בטהרה ובגדולה קיים מצוה ועיקר המצוה הוא קיום הל"ת שבה כי באכלה כהן נראה בזה קבלת מצותו ית' שאסר בה אכילת זר, ובאכלו בטהרה קבלת איסור טומאה אבל אין מצוה בעצם האכילה שהרי הר"מ לא מנאה במנין המצות וגו' ויותר הי' נראה שיש מצוה באכילתה מדמברך עליה אלא ראין מצותה חובה, אלא שאם אינו אוכלה ומניחה לרקוב הוא נוהג בזיון בקודש עכ"ל הנוגע לנו. משמע שמתחילה למד כהרשב"ז, והי' קשה לו איך מברך עליה, ותירץ דבקדשים איכא ענין שלא להניחה לרקוב לבזיון ובתרומה נמי יש להזהר על הבזיון והטומאה מפאת מצות משמרת תרומותי שמוטל על הכהנים, ולכן יכול לברך עליה, ובזה מיושב קצת קושייתנו על הרשב"ז, דעריין קשה היכן צונו, ולפי דברי החזון איש, באכילתו מראה שמקבל על עצמו המצות ל"ת רכל זר לא יאכל בו וגם מקיים על עצמו הצווי של אכילת תרומה בטהרה, וזהו פי' של הצונו. (אבל עריין צ"ע, דהלא אין מברכים על קיום מצות לא תעשה, כמו ניקור חלב וכדומה).

ורא' לרבנינו שהרמב"ם סבר דהמצוה הוא מפאת משמרת תרומותי, רהנה הג"ר יוסף ענגיל בבית האוצר כלל קס"ז מסתפק אם עבר כהן מקיים מצוה באכילת תרומה מצד שהוא קנין כספו של הכהן, או שאינו מקיים שום מצוה, וכמו שבהמת כהן אוכל בתרומה כן עבר כהן אוכל בתרומה, ומסיק דהוא מחלוקת תנאים (בגיטין דף י"ב ע"ב) בין ר"מ ורבנן אם אחר יכול לקבל גט שחרור שלא מרעת העבר משום דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו, דלר"מ חשובה אכילת תרומה דעבר כהן מצוה ולכן לא הוי זכות, רק חובה שנוטל ממנו מצות אכילת תרומה. ורבנן סברי דזכות הוא לו, משום ראובל כבהמה ואין בו שום מצוה. (ואין להקשות ע"ז דאפשר הזכות הוא ראובל בתרומה דהוי בזול ולא

מחמת קיום המצוה, דזה אינו דא"כ אמאי פליגי חכמים על זכות זה, וע"כ דאכילה נרירא לא חשיב זכות בלא קיום המצוה, והרמב"ם פסק פ"ו מהל' עבדים כרבנן, הרי דסובר הרמב"ם דהמצוה הוא מצד משמרת תרומותי המוטל על שבט הכהנים ואין לו לעבד שום חלק בו ולכן זכות הוא לו, משא"כ לפי דרך הרב"ז העבד מקיים המצוה כמו שהאדון מקיים המצוה, דמראה שאסר לור, ודו"ק. ולכן לא הזכיר הרמב"ם בהל' תרומות דעבד מברך, ראזיל לשיטתו דאין העבד מקיים מצוה באכילתו ולכן אינו מברך, ולכן יכול הכהן לברך בלשון לאכול ב"ל" שהוא מצוה חיובי על שבט הכהונה לשמור התרומה.

ובזה נמי מתורץ למה הביא הרמב"ם רא"י מחלת חוצה לארץ, דידוע רברי הנתיבות דרבנן יש להם כח לחיוב גברא במצוה אבל אחפצא לא הי' בידם כח לחיוב מצוה, (והגר"י ענגיל מרמז דבריו בפסוק לה' הארץ ומלואה, שדוק השי"ת יכול לצוות על הארץ) אבל רבנן יכולים לצוות רק אנברא. א"כ לסברת הרב"ז אין החיוב על הגברא, אלא מחמת דאיכא קדושה על התרומה מדאח בזה שהוא אוכל ולא הזר אבל אין שום חיוב על הגברא מצד קדושתו, א"כ חלה או תרומה דרבנן אינו יכול לברך, דהא אין קדושה חל עליו, דאין כח ביד חכמים לפעול זאת, ומצד קדושת הכהנים אין שום מצוה, משא"כ לסברא דידן דהוא חיוב על שבט הכהונה, רכל דבר הנקרא תרומה איכא חיוב על הכהנים לשומרו, מצד משמרת תרומותי, והוא חיוב אנברא, לכן הביא הרמב"ם רא"י מחלת חוצה לארץ להשמיענו דהחיוב הוא על הגברא משום את משמרת תרומותי, וכנ"ל.

עולת שבת בשבתו

שופטים

צדק צדק תדרוף למען תחיי' וירשת את הארץ. ויל"ד למה אמר צדק צדק ב' פעמים. וי"ל דאיתא בגמ' (ר"ה דף ד' ע"א) האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיי' בני ובשביל שאזכה לחיי' העוה"ב הרי זה צדיק גמור, ופירש"י אם רגיל בכך, ור"ל כשנותן צדקה ואעפ"כ מריעין לו בחייו והוא אינו קורא תגר אלא תולה היסורין בעונו ואינו מונע את עצמו מליתן צדקה ובצדקתו עומד תמיד, זה הוא צדיק. וזשה"כ צדק צדק תדרוף ב' פעמים, שהוא נותן צדקה, וכשארין מטיבין לו כגמולו, עכ"ז אין מונע מליתן צדקה עוד הפעם, וזהו צד"ק צד"ק ב' פעמים, למען תחיי', כלו', אע"פ שכוונתו למען תחיי', שיחיי' בניו או הוא כמאמר חז"ל הנ"ל, אעפ"כ וירשת את הארץ, זה ארץ עליונה הוא עוה"ב.

(הגאון מוה"ר אברהם מביאלסטוק זצ"ל¹)

(1) כס' תהלות יעקב על תהלים (המבורג תקמ"ד) בקאפיטל מ"א הכיז בן המחבר ר"ז בשם גיסו הנ"ל. — ועיין כס' נחל קדומים עה"ת להגאון מוה"ר חיד"א זצ"ל בפ' שופטים מה שהביא בשם הגאון מוה"ר ש פרימו.

תצא

כי תצא למלחמה על איביך ונתנו ד' אלקיך בידך. ודקדקו המפרשים (עי' כלי יקר) רבפ' שופטים כתיב כי תצא למלחמה על איביך (בלא יו"ד) בלשון יחיד, ולמה כתיב כאן איביך בלשון רבים, ועוד דקדקו דמאחר דכתיב איביך בלשון רבים, למה נאמר אחריו, ונתנו, בלשון יחיד. וי"ל בזה, דכבר נודע מש"כ בזה חרש דפרשה זו קאי על מלחמת היצר, אויב הפנימי. והנה היצה"ר כשכא לפתות את האדם לעבור את פי ד' מתלבש בכמה לבושין, לפעמים בא בדמות שונא, ולפעמים בא בדמות אוהב, וכדברי הנה"ק הרבי מלובלין זי"ע עה"פ הצילני נא מיד אחי מיד עשו, דקאי על היצה"ר שמראה א"ע כאח הדורש שלומי וצדקתו, ובאמת הוא, מיד עשו, החפץ ברשעתו, עכרה"ק.

והנה עיקר תחבולת היצה"ר בזה, הוא כל זמן שאין האדם מכיר את צבועותו של היצה"ר הבא בדמות אוהב, שאז עלול הוא להתפתות ממנו, אמנם תיכף כשמרגיש האדם, כי היצה"ר הוא העומד לפניו, שוב לא קשה כ"כ להינצל ממנו. וזשה"כ, כי תצא למלחמה על איביך (בלשון רבים), פי אם ידוע תדע שמלחמת היצה"ר היא מלחמת יחיד נגד רבים, מחמת שהיצה"ר בא אל האדם בכמה גוונין, אז ונתנו ד' אלקיך בידך, פי בקל תוכל להכניעו, מאחר שמכיר אתה בתחבולתו.

(כ"ק מרן ארומו"ד שליט"א)

פרקי אבות

פרק ב'. בטל רצונך מפני רצונו. היינו אף שרצונך לצאת מהגשם ולא לעסוק בדברים גשמיים כלל, בטל רצונך מפני רצונו, שרצון הבורא הי' דוקא להיות בעולם גשמי ולעשות דברים גשמיים, ועי"ז יגיע הכבוד ושעשועים להבורא ית"ש מכל מה שברא בעולמו.

(הנה"ק מוה"ר מרדכי דוב מהארנסטייפל זצ"ל²)

תבא

והיית משוגע ממראה עיניך. כוונת הכתוב להוסיף על הקללה שלמעלה, דכתיב יכבה ד' בשגעון וגו', וכאן הוסיף ביסורין, כי מי שנפגע מוחו רח"ל לא ירגיש בחסרון דעתו ולא יצטער במעשיו המקולקלים, שהרי ישרים הם בעיניו לפי דעתו המשובשת, אבל מי שדעתו צלולה, והוא נתון תחת יד משוגע המושל עליו, ובחוזק יד יכריחהו להשתגע ולעשות כמעשיו המקולקלים ומעלליו המכוערים, והוא ידע בנפשו כי בשגעון ינהג, צעדו גדול מנשוא ונפשו עליו תאכל וכאבו אנוש.

(הגאון בעל קצות החושן זצ"ל³)

(2) הועתק מכת"י הכותב בבית הנה"ק מהארנסטייפל זצ"ל, (שאמר ר"ז בשבת תשובה) והגיע לירינו מאת הב' החשוב והמופלג מאוד נעלה כמר בן ציון פווערסקי נ"י תלמיד ישיבתנו נכדו של כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל. זכרה לו אלקי לטובה.

(3) ר"ז הביא בשמו, תלמידו המובהק הגאון מוה"ר עניל צאמיר אבר"ק סטרי בספרו שו"ת מהריא"ז בס' י"ד ר"ה אל תחוש, עיי"ש. ועיין בס' אגרות סופרים ח"א עמוד כ"ג שהביא כעין זה בשם זקנו הגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל אבר"ק פוזנא.

ראש השנה

בר"ה בפ"ק ואמר ר' יצחק ד' רבדים מקרעין גזר דינו של אדם אלו הן, צדקה, צעקה, שינוי השם, ושינוי מעשה, וי"א אף שינוי המקום. ומקשה המהרש"א דהפייטן לא הזכיר אלא תשובה תפילה וצדקה. ונ"ל בדרך מוסר, שינוי השם היינו מי ששינה את שמו ישראלית לשמות הנכרים, וחוזר ומשנה את שמו לשם ישראל, זהו בכלל התשובה, ושינוי המקום, היינו שרגיל לילך במקומות אשר לא טובים טרסריאות וכדומה, ומשנה את המקום והולך לבית המדרש לשמוע מהרב הגמרא או החומש.

(הנאון מוה"ר דניאל פרויסטיץ ראבד"ק פרעשבורג זצ"ל⁴)

וילך

בבוא כל ישראל לראות את פני ד' אלקיך במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת וגו'. ובתרגום יונתן בן עוזיאל, תיקרון ית אורייתא הרא. וצ"ב למה כתב בלשון רבים. וי"ל הכוונה עפ"י לשון הרמב"ם בהל' מלכים פ"ג ה"ו, שכתב שלבו של מלך הוא לב כל קהל ישראל עי"ש, נמצא דבעת שקורא המלך בתורה הוי כאילו קראו כל קהל ישראל.

(הנה"ק מוה"ר ישכר דוב רוקח אבד"ק בעלז זצ"ל⁵)

שבת תשובה

במדרש, שובה ישראל עד ד', אל תיקרי עד אלא עד. נ"ל, דהנה איתא בפסיקתא, שובה ישראל אפי' כפרת בעיקר, בנוהג שבעולם אדם חוטא לחבירו ברבים אז אם יפייס שלא ברבים אז אינו רוצה, דכמו שהי' ביוש ברבים, יהא פיוס, אבל הקב"ה אינו כן, אפי' אם מודה רק בינו לבין קונו סני. וזה כונת המדרש, אל תיקרי עד אלא עד, כוונתו אפי' שאין כאן עדות שחזר בתשובה, אלא הקב"ה, ג"כ מהני התשובה.

(הנאון מוה"ר משה שטיין אבד"ק אהרישאר זצ"ל⁶)

יום כיפור

במס' יומא דף ה' ע"ב וז"ל, אמר ד' יוסי בר חנינא מכנסים אין כתובין בפרשה, כשהוא אומר וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן להביא מכנסים ועשירית האיפה, בשלמא מכנסים כתיבי בענינא דבגדים אלא עשירית האיפה מנלן, אתיא זה מזה, מזה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' עשירית האיפה, עכ"ל. ועל ידי כן יש ליישב מה דאי' במדרש, מפני מה מתו בני אהרן מפני שלא נשלו עצה זה מזה עכ"ל, לכאורה עדיפא הוי לי' למינקט ולומר שלא

(4) הועתק מכת"ק המונח ברשותו של ידירנו האברך החשוב היקר והנעלה מ. ז. אברהם אהרן לעזער נ"י. ישא ברכה מאת ה'.

(5) הועתק מכת"י הג"ר מוה"ר אברהם צבי גינצלער דומו"ץ רק"ק הומנא הי"ד, ששמע ר"ז מפ"ק, והגיע לדינינו ע"י נכדו הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א חרב"נ כ"ק מרן ארמו"ד שליט"א. הור והרר פעלו וצדקתו עומרת לעד.

(6) הועתק מפנקס מכת"ק המונח באוצרו של ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ברכות שמים יחולו על ראשו.

נמלו עצה ממשח ואהרן, אלא משום זה לא הי' ראוי להיות עונש זה, איברא הכי פירושו שלא נמלו עצה זה מזה, ר"ל שלא למדו גזירה שוה זה מזה, ולא הביאו עשירית האיפה ומשום הקרבה מתו, וזהו הוא הבחנה שלא נמלו עצה זה מזה כי עצה היעוצה הי' מן הראוי להיות ללמוד זה מזה והם לא עשו כן.
(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק פראג ונ"ש זצ"ל)

תמיהות וישובים

תמי' בספר כפות תמרים

בספר כפות תמרים על סוכה דף ל"ג ע"ב, ת"ר אין ממעטין ביו"ט כו' והא קא מתקן כו'. יש לחקור הך מתקן מנא, תולדה דאיזו מלאכה היא, ויראה דאפשר לומר שהיא משום מכה בפטיש וכו'.

(ג.ב.) צ"ע, לדעתי נתעלמה ממנו מ"ש רש"י ז"ל [בדף ל"ג ע"א] בד"ה עבר וליקטן, ואין ממעטין ביו"ט משום שבות שדומה למתקן כלי ומכשירו, וכ"כ התוס' להדיא ביומא דף ל"ה ע"ש.

(הג"ר שמואל מבראדי בנו של הגאון בעל פני יהושע זצ"ל*)

ג' הערות כהל' ראש השנה

בהל' ראש השנה סי' תקפ"ה סעיף ד'. כתב המחבר, אחר תוקע ולא שלח ציבור כרי שלא יתבלבל, ואם הוא מובטח שחוזר לתפלתו רשאי לתקוע, עכ"ל. וכתב הט"ז בסק"ה וז"ל, כי רש"ל דלמחר"ם גבי כהנים אפי' מובטח לא סמכין עליה היכא דאיכא אחר ה"נ לענין תקיעה עכ"ל, וא"כ לא מועיל מעלה שהוא מובטח אלא היכא דליכא אחר, וא"כ אם אינו מובטח לא יתקע כלל אפילו ליכא אחר, ולא נראה לענ"ד דהאיך יבטלו התקיעות לגמרי בשביל חשש טירוף ובלבול בתפילה דהוא חשש בעלמא, דדוקא בנשיאת כפים שאינה חובה אם לא קראוהו כמ"ש סי' קכ"ח אמרינן כן, משא"כ שופר אם אין אחר יש לתקוע אפי' במקום שאינו מובטח, אלא אמרינן דמן השמים יסייעוהו לעשות כהוגן דמצוה גוררת מצוה, כנלע"ד, עכ"ל הט"ז. ותמוה דבסי' קכ"ח בט"ז סק"ג (הראשון) כתב וז"ל,

(7) הועתק מכת"ק (כת"י ירושלים — מספר 4843).

(*) הועתק מגליון ספר כפות תמרים שלו (רפוס קושטא) ובראשו תתוס': הך שמואל בהגאון מוהר"ר יעקב יושע נ"י אבד"ק פ"פ דמיין יע"א.

ועיין בס' ערוך לנר עמ"ס סוכה ל"ג ע"ב סור"ה והא, שכתב רמח"ל להכפות תמרים דליקוט ענבים ביו"ט הוא מלאכה דאורייתא, קצת משמע כן מרבירי רש"י בסוכה, אמנם התוס' ביומא כתבו דלא הוי רק שבות דרבנן, וסיים, ומן התימא שלא הזכיר הכפות תמרים שופה זו, יעווי"ש. ובאמת גם עליו יש לתמוה שכ' דמשמע מרבירי רש"י שהוא מדאורייתא, והרי מבואר בהריא ברש"י להיפך, שהוא משום שבות. ועיין בגליון הש"ס ביומא דף ל"ה ע"א שהביא בשם המררכי, שהוא מדאורייתא. ועיין עוד בזה בחי' תת"ס על פרק לולב הגזול בסוגיין, ובס' הגהות מהרש"ם.

אלא דיש כאן עוד ב' דרשות נוסף על הפשוט, דרשה א' שאין על הכהנים חיוב אלא אחר שיקרא אותם הש"ץ כהנים, ובזה אמרו דהחיוב של קריאת כהנים אינו אלא אם הם ב' אבל ביחיד אינו תלוי בקריאה אבל חייב לילך מעצמו, עכ"ל. הרי מפורש דס"ל להט"ז דהחיוב לקרות כהנים, ושאין מחויבים לברך עד קריאת כהנים, הוא רק בב' כהנים, אבל ביחיד מחויב לעלות בעצמו, וא"כ, בנשיאת כפים ג"כ יבטל המצוה אם לא יברך.

* * *

שם בסעיף ה'. כתב המחבר, הנוטל שכר לתקוע שופר בר"ה או כדי להתפלל או לתרגם בשבתות וימים טובים אינו רואה מאותו שכר סימן ברכה, וכתב הט"ז בס"ק ז' וז"ל, וצ"ע על הב"י שבי"ר סי' ע"ד במ"ש המוכר ס"ת אינו רואה סימן ברכה וכתב הב"י וז"ל, משמע כיון דאינו רואה סימן ברכה אסור הוא למוכרו כו' וכאן כתב להיפך, ע"כ. ובהנהות חתם סופר שם כתב וז"ל, ולפענ"ד לק"מ דהתם במוכר ס"ת במס' מנילה ר' כ"ו ע"א אמר אינו רואה סימן ברכה לעולם, משמע בכל עסקיו יענש, שפיר כתב הב"י ש"מ דאיסורא איכא, אבל הכא אינו, אלא אינו רואה סימן ברכה בשכר שבת הלז, ו"ל דליכא איסורא וכו' עכ"ל. ויש להעיר רבריש מקום שנהגו איתא, תניא העושה מלאכה בערבי שבתות וימים טובים אינו רואה סימן ברכה לעולם, ובש"ע סי' רנ"א ב' בס"ז סק"א וז"ל, ולענין הלכה כיון דאינו רואה סימן ברכה אין בו סימן ברכה, וכו' עיי"ש. וכן במג"א שם סק"ב כתב, ומונעין אותו אבל אין עונשין אותו, ופי' במחצה"ש כוונתו דאינו אסור אבל יש למנוע. ועוד יש להעיר דבמג"א שם סק"ג כתב, סימן ברכה — מאותו מלאכה, וכן כתב בפרישה שם, וכן כתב הב"ח בהל' פסח סי' תס"ח בשם המהרש"ל, והר"א מורחי, ושכן משמע מפרש"י דאינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה, ודלא כמו שפי' החת"ס שאינו רואה שכר בכל עסקיו.

* * *

בסי' תקצ"א סעיף ו'. כתב המחבר, יש קוראין תנר על מה שנוהגים להשלים פסוקי שופרות בפסוק וביום שמחתכם שאין מזכיר בו שופר אלא חצוצרות והרא"ש והר"ן כתבו לקיים המנהג. וכתב החכמת שלמה וז"ל, והנה תמוה לי על הר"ן והרא"ש ועל הקוראים תנר שלא ראו רברי הספרי הובא בילקוט בפרשת בהעלותך בפסוק ותקעתם בחצוצרות וז"ל, ר' נתן אומר א"צ, ותקעתם בחצוצרות הרי שופרות, הרי מבואר בהדיא דהוי שופרות, עכ"ל. ויש להעיר רבאמת בר"ן שם במס' ר"ה ד' ט' ע"א כתב וז"ל, אבל הרא"ה כתב דבקרא דותקעתם בחצוצרות סגי ראף על גב דכתיב ביה חצוצרות אינה אלא שם תקיעה דעולה משום שופרות ועדיף האי קרא משום דבספרי דרשינן מלכיות וזכרונות ושופרות, שופרות מותקעתם וכו'. והוא הספרי שהביא החכמת שלמה, עיי"ש.

נפתלי ראובן ציטראנענבוים

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

תקנה בביהכנ"ס קלויזען בק"ק פראג*

אודות קריאת חתן תורה בשמחת תורה

בעזה"י.

הדבר ידוע ומפורסם מאז ומלפנים כפי התקנה הישנה בכנסת קלויזן שאין לקרא לסיים התורה הנקרא בשם חתן תורה, כי אם מגדולי ומופלגי תורה דבהכ"נ הלז, וסמכו והחזיקו בדעת כמה פוסקים גדולים ראשונים ואחרונים, אך ברכות השנים נשתקע הרבר והתחילו לזלזל בתקנה הקדומה הלזו בזלזול הורים ומורים ומכבדים לאנשים אשר אין להם עם הראשונים שום דמיון כלל, וא"כ למה זה אנחנו מחשים ולעבור את פי קרמונינו, הכזה יעשה בישראל. הנה ימים באים והזמן יגיד לטובה ויחזיקו במנהג הגרוע הזה, ותחת חטה יצא חוח חלילה, ואי' אפוא כבוד התורה ולומדי'. לזאת אמרנו עת לעשות לך' ועת כנוס, והתאספנו יחד להמתיק סור כדת מה לעשות להחזיר העטרה ליושנה ולחזק את בדרך בית אלקינו ולחדש הדבר כימי קדם וכשנים קדמוניות, וזהו אשר העלינו בעז"ה.

הקונה חתן תורה צריך לקרות רוקא את הרב הגאון המפורסם מו"ה אלעזר פלעקלס ראב"ד דקהלתנו נ"י**), כי לו הגדולה ולו יאתה המלוכה לסיים תורת אלקינו (והוא אחר מאנשי כנסת הלז), אמנם אם הרב הנ"ל ימאן לקבלו, אזי יוכל הקונה לכבדו לאיש אחר אשר בשם מורינו יכונה, או עכ"פ צריך להיות בן תורה הקובע ולומר בכל יום שיעור גמ' רוקא, ולא כל הרוצה ליטול את השם. ואם גם לזה לא יאבה הקונה, צריך להיות אחד מפרנסי בהכ"נ או ממנהיגי ומפרנסי הקהלה (ובלבד שיהי' מאנשי בהכ"נ הזה), אך לזה התרצנו, האיש המתחיל התורה הנקרא בשם חתן בראשית או הנקרא להפטיר, יכולים לכבד לאנשים כשרים וישרים, ובתנאי שיהא מהנכבדים המפורסמים דבהכ"נ, אף אם לא יגיעו למעלות הנ"ל. ע"כ האיש הקונה לחתנים הנ"ל, צריך שיאמר בפירוש להשמש המכריז טרם גמר המקח מי ומי הנקראים לס"ת שלא יתנגד לפי ראות עיני הגו"מ [=הנבאים ומנהיגים] לתקנות הנ"ל.

ובזה גדרנו וסייגנו לשמור את דרך עץ החיים למחזיקים בה, לבל יתערב זר בשמחתם בשמחת תורה, ולזה הסכמנו יחד הח"מ בפה ובלב אחר ובראשם

(*) הועתק מפנקס בית הכנסת קלויזען בפראג. (כת"י ירושלים מספר 5806-4).
 (** נולד בפראג ביום כ"ח לחורש מנחם-אב שנת תקי"ד לאביו מוה"ר דוד פלעקלס. כנעוריו למד בשיבתו של הג"ד מאיר פישלס זצ"ל ראב"ד פראג, ואח"כ נעשה תלמוד מובהק להגאון בעל נורע ביהודה זצ"ל. בשנת תקל"ט נתקבל לאבד"ק גושיין, ובשנת תקמ"ג שב לעיר מולדתו ונבחר למו"ץ בבי דינא רבא דק"ק פראג, ובשנת תקס"א לפ"ק נתעלה לראב"ד דק"ק פראג. נרפס ממנו שו"ת תשובה מאהבה ג' חלקים, וס' עולת החורש, וס' מעשה בר' אליעזר על הנש"פ. נלב"ע כיום ד' רחוק"מ פסח שנת תקפ"ז לפ"ק, ומנ"כ בעיר פראג.

הנאון וכו' הנ"ל, ולהיות עולה לזכרון תמיד ולחקת עולם, ולמען אהבת האמת והשלום כתבנו כל הנזכר וחתמנו בח"י ממש. נעשה בששי בשבת טו"ב מרחשון שנת חמשת אלפים וחמש מאות שמונים ושלוש לבריאת עולם.

הק' אלעזר פלעקלש

אפרים ליב בן טעבלס נכאי דבהכ"נ

הק' משה ר"י האק

הק' איסרל האק

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הרבני הנה"ח הנכבד מו"ה קלמן לעזער נ"י

ובניו היקרים והחשובים

הרב יהודה חיים נ"י, מו"ה דוד בועז נ"י, מו"ה ניסן נ"י, ומו"ה יצחק יוסף נ"י

בהלקח מאתם אשתו — אמם החשובה ע"ה

* * *

הרב ישראל שמואל הלוי הורוויץ נ"י

מנהל התלמוד תורה רחסידי באבוב בלונדון

בהלקח מאתו אביו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ואל יוסיפו לראבה עוד מעתה ועד עולם, אמן.

המערכת

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד המערכת כרם שלמה.

הנה הזמן נרמא להעיר על מה שראיתי בספר חמשה מאמרות להגה"צ ממונקאטש זצ"ל מאמר נוסח התפלה אות כ"ב וז"ל: עוד זאת ראיתי להזכיר בזה כי רבים טועים שאין לומר פסוקי שיר המעלות אלו רק ביום ב' דר"ה והלאה וביום א' דר"ה אין לאומרים, ובלקוטי צבי החדש (בחסרון דעתו) הרפים המסדר והמרפים בפירוש שביום א' דר"ה יש לדלגם, והטעות שנשתרכב כנראה הוא ע"י שלא הכינו מ"ש בסידור הארז"ל שסידר הר"ר שבתי ז"ל בתפילת ר"ה אחרי אבינו מלכינו וז"ל, כשעת הוצאת ס"ת יאמר י"ג מרות והתפלה הנ"ל של חודש אלול וגם טוב להתפלל תפלה זו ביום ב' דר"ה וכן בכל יום מעשי"ת עכ"ל, ואח"כ נדפסו פסוקי שיר המעלות הנ"ל, וחשבו כפי הנראה (בהחפזם) שזהו קאי לומר פסוקים הנ"ל רק ביום ב' דר"ה ועשי"ת, וזה אינו רק כיון שכ' זה כסדר התפלה ביום א' דר"ה ע"כ כתב שנם ביום ב' דר"ה וכל עשי"ת יעשה כן, וז"ב ופשוט. והנה המעיין ברברי הר"ר שבתי יראה שיכולים לפרשו בתרי אנפין, או כמנהג העולם או כמש"כ הנה"צ ממונקאטש זצ"ל, ואין הכרע ברבריו, אולם המעיין בסידור הר"ר קאפיל ז"ל ובסידור הר"ר אשר ז"ל, יראה שכתבו להדיא דפסוקי שיר המעלות מתחילין לומר „ביום ב' רוקא", כי בסידור הר"ר קאפיל כוונת תפלת ר"ה אצל הוצאת ס"ת לא הזכיר מאומה, רק כוונת תפלת יום ב' דר"ה כתב וז"ל: בהוצאת ס"ת יום ב' ובכל יום מן ימי תשובה כשיש הוצאת ס"ת טוב להתפלל תפלה זו ותחלה יאמר פסוקים אלו שיר למעלות וכו', וכן בסידור הר"ר א ז"ל בתפילת שחרית דר"ה כתב וז"ל: הוצאת ס"ת ביום ב' וכן כל יום ויום מ' ימי תשובה טוב להתפלל תפלה זו שיר למעלות וגו' עיי"ש. ואחרי שאנו רואים בסידור תר"ק ותר"א דברים ברורים שמתחילים לומר ביום ב', כדאי מסתבר לפרש שנם כוונת הר"ר שבתי ז"ל הוא כדבריהם, ובצדק כתב כן המסדר של הלקוטי צבי, וכ"כ במטה אפרים, ומנהג העולם שריר וקיים.

חיים לייכטער

ירושלים עיה"ק

* * *

בס"ד.

לכבוד המערכת.

בכר"ש קובץ י"א שנה ר' במדור הנאהבים והנעימים הובא קו' העולם כמס' יומא דף פו: א"ר יוחנן גדולה תשובה שרוחה את ל"ת שבתורה, פרש"י רכ' לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה, פ' רכשחוטא הוי כאילו נתגרש מהקב"ה וכשחוזר בתשובה יש בזה רחיות ל"ת רמחזיר גרושתו, והק' כמס' כפות תמרים בתוס' יוה"כ שם רמאי אולמי' עשה רתשובה, רמדה הוא בכח"ת רעשה רוחה לל"ת. וכ' ליישב שם בכר"ש, עפ"מ דקו"ל רמצות בשילות לעת"ל והיינו רק הל"ת כי היצה"ר יבטל משא"כ העשין לא נבטלים, וי"ל רזהו טעמא דערל"ת, ולכן כמ"ע דתשובה רבאה מחמת עבירה שעבר י"ל רי לבא מן הרין להיות כנרנן ולכן הו"א שלא תרחק כיון שהם שוין במעלה, ולזה אמר גדולה תשובה, ע"ש.

ומצאתי שדרך ג"כ בדרך זו כמס' ילקוט הגרשוני חאו"ח בקונטרס אוהל יוסף (כולל לקוטים והערות על תשוי' שואל ומשיב) אות ל"ה, רכ' השו"מ במהר"ג ח"ב סי' קל"ג דהתקיעות של ר"ה היא לעורר כל ישראל לתשובה, לפי"ז כשיבא משיח ויתבטל היצה"ר

אז אין מקום לתקיעות האלו, ועפ"ד כ' הילקוט הגרשוני ליישב קו' הטו"א בר"ה דף ל"ב: למ"ד ריו"ט הוי רק ל"ת לחור אמאי עשה דשופר אינו רוחה ל"ת ריו"ט, ועפ"ז א"ש דטעמא דערל"ת הוא משום רהל"ת בטילות לעת"ל, א"כ בעשה דשופר דנ"כ תתבטל לע"ל כמ"ש השו"מ, א"כ לא שייך גבי' ערל"ת.

ובעיקר קו' הכ"ת נלענ"ד ליישב בהקדם מ"ש בס' קרושת ציון ח"ב טעם אהא דקיי"ל ערל"ת, עפ"מ ראיתא במס' קידושין דף מ' ע"א מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ומחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, נמצא רכשעושה המצוה בפועל ה"ה כאילו עשה שני מצוות משא"כ בעבירה, וזהו טעם דערל"ת כי עריף לקיים שני מצות עשה אע"פ שמוכרח לעבור עבירה אחת, עכרה"ק, והנה בתוס' שם דף ל"ט כ' דבעכו"ם הוי איפכא, ופי' בס' עיון יעקב בשם של"ה הק' הטעם דכל אחר אוקי אחזקת אבותיו שבישראל החזקה שלא יעשה הרעה וחזקה שיעשה הטוב משא"כ בעכו"ם, א"כ לפי"ז התיינח במי שעומק במצות ומונע עצמו מעבירות, אבל מי שכבר שנה ושילש בעבירות כבר איתרע חזקתו וממילא ליריד' מחשבה טובה אינה מצטרפת למעשה, (וכן הביא החיד"א בספרו מדבר קדמות, מערכת מחשבה, בשם ס' משכנות יעקב). וז"ש ר"י גרולה תשובה שאע"פ שעשה עבירות הרבה ואבר חזקתו וא"כ לא הי' מן הראוי שעשה תשובה ירחה ל"ת לגבי' ואעפ"כ רוחה לל"ת שבתורה.

או י"ל באופן זה, עפ"מ"כ בשל"ה הק' בחלק תורה אור (פ' בראשית) רכיון שעלה במחשבה לפניו ית' לברוא את העולם במדת הרין, ע"כ נשאר כך אצל בני עליה, ומדקרק עמהם בקו הרין, ופי' בזה דברי הגמ' במנחות (דף כ"ט:) כשראה מרע"ה ששוקלין בשרו של ד"ע במקולין אמר רבש"ע זו תורה וזו שכרה א"ל שתוק כך עלה במחשבה לפני, היינו שלא נתבטלה המחשבה כלפי הצריקים. וכ' בס' אמרי שפר פ' יתרו, דמה שרצה לברוא את העולם במדה"ר היינו להצטרף מחשבה רעה למעשה, ע"ש. נמצא דאצל הצריקים דנשאר מדה"ר, עדיין מצטרף מחשבה רעה למעשה, וכן העלה בס' ילקוט הגרשוני במס' ר"ה דף יז: ע"ש, ובזה מיושב, דאצלם לא שייך לכאורה לומר שעשה תשובה ירחה לל"ת רמחזיר גרושתו רבשניהם מצטרף המחשבה, ואעפ"כ גרולה תשובה שרוחה לל"ת שבתורה, וכנ"ל.

שוב ראיתי בשו"ת נהרי אפרסמון יו"ד סי' קל"א שכ' ג"כ טעם זו לערל"ת משום מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, וגם כ' ליישב בזה קו' הכ"ת הנ"ל בהקדם מה שאיתא שם עוד בקידושין דמחשבת ע"ז הקב"ה מצרפה למעשה, נמצא דלא הו"ל לעשה תשובה לרחות הל"ת כשעבר אאיסור ע"ז, ראין מעלה לעשה תשובה יותר מל"ת רע"ז דבשניהם מחשבה מצרף למעשה, עכ"ר. ונוראות נפלאות האיק מיושב בזה קו' הכ"ת, ראין הנירוך אהל"ת שעבר כבר שתרחח מפני עשה תשובה, אלא שעשה תשובה ירחה הל"ת רמחזיר גרושתו כמ"ש ברש"י הנ"ל, וצ"ע רב.

עוד נלענ"ד ליישב קו' הכ"ת הנ"ל רהנה מסתבר לומר דעקירת הל"ת אינה אלא בתשובה מיראה, משא"כ בעושה תשובה מאהבה דרדונות נעשין לו זכויות נעקר החטא לגמרי והובדר הדבר למפרע רמקולם לא נתדחק מהקב"ה, א"כ שוב אין כאן ל"ת רמחזיר גרושתו, וכ"כ בס' אמרי שפר פ' נציבים ושאר מח'. והנה קיי"ל דהיכא דאפשר לקיים שניהם אין ערל"ת, ועפ"ז א"ש, רמרינא לא הי' ראוי לרחות דהרי הכרירה בירו לעשות תשובה מאהבה ולא יצטרך לרחוי, וז"ש ר"י גרולה תשובה, פי' דאפילו תשובה מיראה נמי רוחה לל"ת שבתורה.

אפרים בינדיגער

תלמיד במתיכתא עץ חיים דבאכוב
ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יוסף ווינגארטען נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אהרן ברוך גאלדרינג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אלי' יהודה שפיעלמאן נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש גרינבערג נ"י להולדת הנכר
 להאברך היקר בנש"ק ר' ארי' ליבוש פרענקל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון שפריי נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוב בערל קעמפלער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף הלוי וויינפעלד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' יעקב יצחק סג"ל הורוויץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק יהודה ליבוש סג"ל לנדא נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישכר דוב הכהן ווייס נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה ישראל אהרן קעססלער נ"י להולדת הנכר
 להרב ישראל שמואל הלוי הורוויץ נ"י מנהל התלמוד תורה דחסידים באבוב
 בלונדון להולדת הבן

להאברך היקר ר' מאיר אייזענבאך נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מאיר וויינער נ"י מכני ברק להולדת הבן
 להנה"ח ר' עזריאל קרוין נ"י להולדת הנכר
 להאברך היקר ר' שלמה ציממער נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה צבי שלעפעריג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' שמואל שלום רוקח נ"י להולדת הבן
 להרב המפורסם וכו' מוה"ר שמחה רובין שליט"א רב דקהל קול ארי' להולדת
 הנכר

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם אבא סג"ל הורוויץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אביעזרי זעליג וואגשאל נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן הלברשטאם נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן גאטטהיל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' ארי' ליבוש הורוויץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בצלאל הורוויץ נ"י להולדת הבת
 להרב חיים דוד בלום שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים רבאבוב להולדת הבת
 להרב מו"ה יחיאל מיכל טווערסקי שליט"א הרב ממילוואקי נכד כ"ק מרן
 אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הנכרות תאומות

להרב יעקב דוד גארדאן נ"י מניד שיעור במתיבתא עץ חיים דבאכוב להולדת
הבת

להאברך היקר ר' ישראל דוד געללער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' צבי חיימפעלד נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה מאנדלבוים נ"י מתלאכיב להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אשר אנשיל מיללער נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ליפא הכהן ווייס נ"י לנישואי נכדתו תחי'
להאברך היקר ר' אליהו צבי קרוין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' אליקים יוסף שווארץ נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' בן ציון הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק תלמיד ישיבתנו
לנישואיו
להאברך היקר ר' יצחק אייזיק זולדאן נ"י תלמיד ישיבתנו באנטווערפען לנישואיו
יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נאמן בישראל
מתוך עושר ואושר נחת והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה יהודה אייזען נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר משה נ"י
תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה שלום יהודה ליבוש לעזער נ"י לאירוסיו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שמואל הכהן קוואדראט נ"י מאנטווערפען לאירוסיו בתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר ישראל מאיר גינזבורג נ"י לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר יצחק דוד מיינעראוויטש נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש
ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת
המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

ברכת תודה

מביעים אנו בזה רגשי תודה והכרת הטוב לידידינו היקרים
הרבני החסיד הנגיד הנכבד
מו"ה מענדל רייכבערג נ"י
ובנו האברך החשוב המפואר והנעלה
מו"ה חיים יקותיאל רייכבערג נ"י
על מסירתם הנאמנה לטובת קובצנו בהשתדלותם לסדר
משלוח קובצי „כרם שלמה" בקביעות לארצנו הקדושה
לשביעת רצון הקוראים שיחיו, והכל נעשה בטוב לבב
ובתשואת חן שלא על מנת לקבל פרס.
זכות המצוה יגן בעדם להתברך מן השמים בכל מילי
רמוטב, וישלח הקב"ה ברכה והצלחה בכל מעשה יריהם,
ויזכו תמיד לעשות פעלים לתורה ולתעודה ככל אות נפשם.
בברכת התורה,
הנהלת המערכת